

Ásárospataki ref. fiiskolai könyvtárnak

mely hálaival

Finkey Ferencz

A

MAGYAR BÜNTETŐJOG TANKÖNYVE

IRTA

FINKEY FERENCZ.

XX. 881.

ny. r. egyetemi tanár Kolozsvárt
a Magyar Tudományos Akadémia I. tagja

NEGYEDIK ÁTDOLGOZOTT KIADÁS

a BTK., a BN. és a legújabb anyagi büntetőjogi törvények teljes szövegével

BUDAPEST, 1914.

GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

IV., Veres Pálné-utca 3.

Faint handwritten text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

MAGYAR BÜNTETŐTÖRTÉNET

1884

Handwritten number '1884' in the left margin.

FINKE FERENC

Magyar Büntetőtörténeti Társaság

Magyar Büntetőtörténeti Társaság

Magyar Büntetőtörténeti Társaság

LÉGRÁDY TESTVEREK KÖNYVNYOMDÁJA. BUDAPEST.

ELŐSZÓ A NEGYEDIK KIADÁSHOZ.

Tankönyvem új kiadása az 1909-ben megjelent harmadiknak jelentékeny, egyes részeiben gyökeres átdolgozása. Az az örvendetes haladás, a folytonos fejlődés, melyen a büntetőjog tudománya és a tételes büntetőjog az utolsó években szemünk láttára keresztüljön, a büntetőjogi tankönyv íróját is kötelezi az egyes kritikus részletek átdolgozására, a megvalósított vagy valósítás útján levő reformok bemutatására.

Igaz, hogy éppen ma az egész anyagi büntetőjog, különösen annak legfontosabb részei: a büntetési rendszer és a büntetés-kiszabás kérdései ily kritikus helyzetben, az átalakítás (revízió) folyamatában állnak Európaszerte és hazánkban is. Németország, Ausztria, Svájc, Szerbia, Dánia teljes revízió alá vették büntető-törvénykönyveiket, az új BTK. iránti javaslataik éppen most vannak a tudományos megvitatás kohójában, egyik-másik előreláthatólag rövid időn belül törvényerőre is emelkedik. Más európai és amerikai államok, a rövidebb utat választva, külön törvényekkel viszik keresztül a legégetőbbnek talált reform-kivánalmakat.

Ugyaníly válságos helyzetben van az anyagi büntetőjog hazánkban is. A B. Novella megalkotása és életbeléptetése után pár évre végre hozzáfoghatunk mi is a *BTK. teljes revíziójához*. Az igazságügyminiszteri székbe a jelen év elején az a férfi került, aki ugyis, mint a magyar büntetőjogi tudomány egyik legelső mestere, ugyis, mint büntetőjogi codificationalis munkálatainknak az utolsó két évtized alatt egyik legtevékenyebb tényezője, valóban hivatva van BTK-ünk revíziójának keresztülvitelére. Az ő miniszterségének egyik legelső ténye lett a revízió-bizottság megalkotása s ezzel az új magyar BTK. megkészítésének napirendre tűzése, valamint rövid idő alatt három anyagi büntetőjogi. (mellék-)

törvény tető alá hozatala (1913. évi XXI., XXIII. és XXXIV. t.-c.) melyek közül különösen a *közveszélyes munkakerülőkről* szóló új törvény a közbiztonság szempontjából korszakos jelentőségű és nagy hiányt pótol eddigi jogrendünkben.

Hogy tételes anyagi büntetőjogunk ily válságos állapotában, a BTK. teljes revíziójának — tehát egy új BTK. készítésének előestéjén — tankönyvem új kiadását közrebocsátom, ezt azzal a szilárd meggyőződéssel kívánom igazolni, hogy az anyagi büntetőjog sokat emlegetett „válsága“ nézetem szerint nem a büntetőjog eddigi alapjainak megrendültét jelenti, hanem a modern büntetőjogi eszméknek: az *emberiesség*, az *egyéniítés* vezéreszméinek és a *társadalom céltudatos védelmének*, mint legfőbb célnak fokozatos térfoglalását s mind erősebb és tökéletesebb megvalósítását. Ezeket az eszméket — melyek az új anyagi büntetőjogi törvényeknek s a revízióális munkálatoknak ma mindenütt az alapját képezik — kell a tételesjogi tankönyvnek is terjesztenie és erősítenie s ezért nem tartottam bevárandónak az új magyar BTK. elkészültét, ami ugyanis hosszabb időt igényel, hanem épen a revíziómunka szolgálatába kívántam állítani tankönyvem jelen kiadását.

A jelen kiadásban ez okból — megtartva az eddigi rendszert és kidolgozási módját — főleg azokat a részeket dolgoztam át gyökeresebben, amelyek a revízió alkalmával előreláthatólag leglényegesebb átalakítást fognak szenvedni. Ezek pedig kétségtelenül a *büntetési rendszerről* és a *büntetés kiszabásról* szóló fejezetek. A legújabb BTK. javaslatokat és az utolsó évtizedben hozott törvényeket figyelembe véve, a büntetésekről szóló szakaszt három fejezetre osztottam, vagyis külön fejezeteket szenteltem a *biztonsági rendszabályoknak* és a *javitónevelési intézkedéseknek* is, amelyek immár a magyar törvénytarba is bekerültek. Lényegesebb javításokat eszközöltem ezenfelül a büntetőjog alapelveiről szóló bevezető fejezeten és számos más §. részletes kidolgozásán.

Azt az óhajomat, hogy a különös részt bővebben fejtssem ki, ezúttal sem valósíthattam meg, mert számolnom kellett a joghallgató ifjúság ama jogos igényével is, hogy a tankönyv terjedelmét ne növeljem. Különösen a *harmadik alapvizsgára* való tekintettel, amely főleg az alapvető kérdésekben való biztos tájékozódás megállapítását célozza, helyesebbnek láttam a különös részt az eddigi terjedelemben meghagyni. Ugyanezen okból az alapvető s így a

III. alapvizsgán is kérdezendő részeket mindenütt *nagyobb* (garnond), míg a mélyebben tanulmányozókat (a szigorlatokra és gyakorlati vizsgákra készülöket) illető részleteket apróbb (petit) betűvel szedtettem.

Ezuttal is kérem ugy az érdeklődő szakférfiakat, mint a jogászfijuságot. sziveskedjenek a könyvem jelen kiadásában észlelt hibákra vagy hiányokra figyelmemet felhívni.

Kolozsvár. 1913 julius 14.

Finkey Ferencz.

TARTALOM.

BEVEZETŐ RÉSZ.

A büntetőjog fogalma, alapelvei, történelme, codificatiója és a magyar büntetőjog forrásai.

ELSŐ FEJEZET.

A büntetőjog fogalma és a büntetőjogi tudomány.

	Lap
1. §. A büntetőjog fogalma és feladata	1
2. §. A büntetőjogi tudomány és a bűnügyi melléktudományok	5

MÁSODIK FEJEZET.

A büntetőjog alapelvei és vezéreszméi. (A büntetőjog bölcsészetének és a bűnügyi politikának a vázlata.)

3. §. A büntetőjog bölcsészeti alapja	15
4. §. A büntetőjog alapelvei. 1. Az igazságosság	17
5. §. 2. Folytatás. A szükségesség vagy hasznosság	20
6. §. Folytatás. Az igazság és a szükségesség viszonya	25
7. §. A büntetőjog vezéreszméi. 1. Az egyéni felelősség	29
8. §. Folytatás. 2. A társadalom védelme	33
9. §. Az egyénítés individualisatio) és az emberiesség	41
10. §. A bűnügyi politika körvonalai	48

HARMADIK FEJEZET.

A büntetőjog történelmi kifejlődése és codificatiója.

11. §. A büntetőjog világtörténelmi kifejlődésének áttekintése	51
12. §. A büntetőjog őskori története	53
13. §. A római büntetőjog	54
14. §. A középkori európai büntetőjog	57
15. §. A középkori magyar büntetőjog (A vezérek korától Verbőczy-ig)	59
17. §. Az ujkor magyar büntetőjog (Verbőczy-től 1790-ig)	64
17. §. Az ujkori magyar büntetőjog (Verbőczy-től 1790-ig)	64
18. §. Az európai büntetőjog ujj észületésének kora	66

19. §. A büntetőjog mai codificatiojának állása külföldön és a külföldi büntetőjogi irodalom	70
20. §. A magyar büntetőjog legújabb kora és codificatioja	78
21. §. A magyar büntetőjog irodalma	89

NEGYEDIK FEJEZET.

A magyar büntetőjog forrásai. — A jogforrások hatálya idő, terület és személyek tekintetében.

22. §. A büntetőtörvénykönyvek és a többi jogforrások	93
23. §. A jogforrások értelmezése	99
24. §. A kútfők időbeli hatálya	107
25. §. A kútfők területi hatálya	110
26. §. A külföldön elkövetett büntetendő cselekmények	114
27. §. Nemzetközi jogsegély. Kiadatás	121
28. §. A kútfők hatálya a személyek tekintetében	125
29. §. A katonai BTK. és annak hatálya	128

ÁLTALÁNOS RÉSZ.

A magyar büntetőjog általános tanai.

30. §. Beosztás	133
---------------------------	-----

I. Szakasz. A büntetett.

ELSŐ FEJEZET.

A büntetőjogi felelősség.

31. §. A „büntetett“ embertani és különösen élettani szempontból	134
32. §. A büntetettek lélektani szempontból. Az akaratszabadság és a büntetőjog	140
33. §. A bűnelkövetés okai és tényezői. A bűnözés kóroktana (etiologiája)	148
34. §. A büntetőjogi felelősség és az alanyi bűnösség	153
35. §. A büntetettek osztályozása	156
36. §. A büntetettek nyilvántartása. Casier judiciaire, Bertillonage és Dactylossopia	161

MÁSODIK FEJEZET.

A beszámítás és a beszámítást kizáró okok.

37. §. A beszámítás	164
38. §. A beszámítási képesség	165
39. §. A korlátozott beszámítási képesség	168

	Lap
40. §. A nők beszámíthatósága	171
41. §. A beszámítást kizáró okok általában	173
42. §. Az életkor befolyása a beszámításra. A gyermek-, fiatal- és aggkor	174
43. §. A siketnémaság	181
44. §. Az öntudatlan állapot	181
45. §. Az elmetehetség megzavarodása	184
46. §. Az ellenállhatlan erő és a fenyegetés	188
47. §. A ténybeli tévedés és a BTK. nem tudása	190

II. Szakasz. A büntetendő cselekmény.

ELSŐ FEJEZET.

A büntetendő cselekmény fogalma, ismérvei és osztályozása.

48. §. A büntetendő cselekmény fogalma és ismérvei	196
49. §. A büntetendő cselekmény erkölestani jellege	199
50. §. A büntetendő cselekmény társadalmi jelentősége	201
51. §. A büntetendő cselekmény és a jogtalanság többi fajai	203
52. §. A cselekmény jogtalanságát kizáró okok. 1. A jogos védelem	205
53. §. 2. A végszükség	213
54. §. 3. A jogtalanságot kizáró egyéb okok	217
55. §. A büntetendő cselekmények osztályai	219
56. §. Folytatás. A hármas felosztás. Correctionalisatió	222

MÁSODIK FEJEZET.

A tényálladék általánosságban s a tényálladék tárgyi oldala.

57. §. A büntetendő cselekmény általános feltételei és a tényálladék	229
58. §. A büntetendő cselekmény alanya	232
59. §. A büntetendő cselekmény tárgya	234
60. §. A cselekvés vagy tett	237
61. §. A tevés vagy elkövetés	239
62. §. A mulasztás	241
63. §. Az eredmény	243
64. §. A cselekvés helye és ideje	245
65. §. Az okozati összefüggés	248

HARMADIK FEJEZET.

A tényálladék alanyi oldala. Az alanyi okozatosság.

(Szándék és gondatlanság.)

66. §. Az alanyi okozatosság	256
67. §. A szándék vagy szándékosság fogalma és ismérvei	260
68. §. A célzat és az indító ok (motivum)	262
69. §. A jogtalanság tudata	265

	Lap
70. §. A tévedés befolyása a szándékra	269
71. §. A szándék fajtái és fokai	274
72. §. A gondatlanság fogalma és ismérvei	278
73. §. A gondatlanság fajtái és fokai	282
74. §. A gondatlanság köre a BTK.-ben	284
75. §. A véletlenség	285

NEGYEDIK FEJEZET.

A büntetendő cselekmény külső megjelenési alakjai.

I. Előkészület, kísérlet és befejezett cselekmény.

76. §. A büntetendő cselekmény alakjai a befejezés szempontjából	287
77. §. Az előkészületi cselekmények	289
78. §. A kísérlet fogalma és ismérvei	292
79. §. A kísérlet fajtái és fokai	296
80. §. A tévedés befolyása a kísérletre. Az u. n. „alkalmatlan“ kísérlet	297
81. §. A kísérlet területeköre	301
82. §. A kísérlet büntetlensége. Az önkéntes elállás és az eredmény elhárítása	303
83. §. A befejezett cselekmény	307

ÖTÖDIK FEJEZET.

II. Tettség és részesség.

84. §. A tettség és részesség fogalma és köre	309
85. §. A részesség alakjainak kifejlődése	312
86. §. A felbujtás. Fogalma, módjai	318
87. §. A felbujtás büntetlensége	322
88. §. A bűnszegély. Fogalma, módjai	326
89. §. A bűnszegély büntetlensége	330
90. §. A társtettség	332
91. §. A tettes és a részesek viszonya. A személyes tulajdonságok és körülmények befolyása	335
92. §. A sajtójogi felelősség	338

HATODIK FEJEZET.

III. A büntetendő cselekmények egysége és többsége.

93. §. Az egység és többség (bűnhalmazat) tanának kifejlődése	342
94. §. Az egység alakjai. A természetes egység	345
95. §. A törvényes egység	348
96. §. A jogi egység. A folytatólagos b. cselekmény	352
97. §. A többség (bűnhalmazat) feltételei, ismérvei és fajtái	356
98. §. Az alakai és az anyagi bűnhalmazat	358

III. Szakasz. A büntetés, a biztonsági rendszabályok és a javító nevelési intézkedések.

ELSŐ FEJEZET.

A büntetés és a biztonsági rendszabály fogalma.

99. §. A büntelési fejezet átalakulása	364
100. §. A büntetés fogalma és ismérvei	366
101. §. A biztonsági rendszabályok és a javító nevelő intézkedések fogalma	370

MÁSODIK FEJEZET.

A büntelési rendszer és a büntelési eszközök.

102. §. A büntetés célja és kellékei	374
103. §. A büntelési rendszer és a büntelési eszközök általában	378
104. §. A halálbüntetés	381
105. §. A szabadságbüntetés. Jogosultsága és története	387
106. §. A büntetés tudomány. A büntetésrendszerek	395
107. §. A büntetés részletkérdései	404
108. §. A magyar BTK.-ek szabadságvesztés büntetései. A) A fegyház	409
109. §. B) A büntetés, az államfogház, a fogház és az elzárás	417
110. §. C) Szabadságvesztés büntetéseink reformkérdései	423
111. §. A pénzbüntetés	426
112. §. Az erkölcsi büntetések. A hivatalvesztés és politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése	431
113. §. A katonai büntelési és büntetésrendszer	437

HARMADIK FEJEZET.

A biztonsági rendszabályok.

114. §. A biztonsági rendszabályok köre és nemzei	439
115. §. A közveszélyes elmebeteg, gyengeelméjű és iszákos büntetéseinek gyógy-letartóztató intézetei	442
116. §. A közveszélyes csavargók és munkakerülők dologháza	444
117. §. A hivatalos büntetéseik biztonsági letartóztatása	452
118. §. A kiutasítás és az illetőségi helyre utasítás	458
119. §. Az elkobzás	459
120. §. A patronage intézmények általában	460
121. §. A rabsegélyezés	463

NEGYEDIK FEJEZET.

A javító nevelési intézkedések.

122. §. A fiatalok új büntetőjogának kialakulása	464
123. §. A gyermekvédelem. A bűnelkövető gyermekek és a felelősségre nem vonható fiatalok	467

124. §. A büntetőjogi felelősségre vonható fiatalok elleni intézkedések általában	473
125. §. A dorgálás és a próbárabocsátás	478
126. §. A javító nevelés	483
127. §. A fiatalok szabadságvesztés büntetése	487

IV. Szakasz. A büntetés alkalmazása.

ELSŐ FEJEZET.

A büntetés és a biztonsági rendszabály megállapítása és a büntetés kiszabása.

128. §. Az egyenítés. A motivumok tana. A közveszélyesség	493
129. §. A büntetés megállapítása a törvény által. A törvényhozói individualisatio rendszerei	499
130. §. A büntetés-kiszabási rendszerek. A bírói individualisatio	503
131. §. A büntetés-kiszabás szabályai a BTK. szerint. A súlyosító és az enyhítő körülmények	508
132. §. A büntetési tételek módosítása és átváltoztatása. A bírói rendkívüli enyhítési jog	510
133. §. Büntetés leszállítás a 20 évesnél fiatalabb büntetésekre	515
134. §. A kísérlet büntetése	517
135. §. A részesek büntetése	519
136. §. A bűnhalmazat büntetése	520
137. §. A visszaesés, mint büntetésfelemelő körülmény	528

MÁSODIK FEJEZET.

A büntetés felfüggesztése.

138. §. A feltételes elítélés intézményének kifejlődése	532
139. §. A büntetés feltételes felfüggesztésének szabályai	536

HARMADIK FEJEZET.

A büntetés alkalmazását kizáró okok.

140. §. A bűnvádi eljárás megindítását és a büntetés végrehajtását kizáró okok általában	543
141. §. A büntetett halála	545
142. §. A királyi kegyelem	546
143. §. Az elévülés. Általánosságban	548
144. §. A bűnvádi eljárás elévülése	551
145. §. A bíróilag kiszabott büntetés elévülése	556
146. §. A „magánindítványra“ és a „felhatalmazás“-ra üldözendő cselekmények általában	558
147. §. A magánindítvány előterjesztése és visszavonása	562
148. §. A felhatalmazás	568
149. §. A rehabilitatio	570

KÜLÖNÖS RÉSZ.

A büntetendő cselekmények és azok büntetési tételei egyenként

150. §. Áttekintés és beosztás	572
--	-----

I. szakasz. Az egyesek ellen irányuló büntetendő cselekmények.

151. §. Csoportosítás	575
---------------------------------	-----

I. FEJEZET.

Az ember élete elleni büntettek és vétségek.

152. §. Az emberölési tényálladékok általában	576
---	-----

I. A sajátképeni ölési tényálladékok.

153. §. A gyilkosság, szándékos emberölés és indulatos emberölés	579
154. §. A megölt kívánságára való emberölés	585
155. §. A gyermekölés	586
156. §. A gondatlan emberölés	588

II. A nem sajátképeni emberölési tényálladékok.

157. §. Az öngyilkosságra való reábirás és az amerikai párbaj	590
158. §. A magzatelhajtás	593
159. §. A kitétel	597
160. §. Mellékbüntetés. Kártérítés	600

II. FEJEZET.

A testi sértés.

161. §. A testi sértés általában	602
162. §. A testi sértés fajtái és esetei	609

III. FEJEZET.

A párviadal.

163. §. A párhajról általában	617
164. §. A párviadal esetei a BTK. szerint	623

IV. FEJEZET.

A személyes szabadság megsértése.

165. §. A személyes szabadság megsértése általában	626
166. §. A személyes szabadság megsértésének egyes esetei	629

V. FEJEZET.

A szemérem elleni büntettek és vétségek.

167. §. A szemérem elleni b. cselekmények általában	636
168. §. A szemérem elleni büntettek és vétségek egyenként	638
169. §. A kerítés	647

VI. FEJEZET.

A családi jogok elleni b. cselekmények.

170. §. A családi jogok elleni b. cselekmények általában	654
171. §. A családi jogok elleni b. cselekmények egyenként	655

VII. FEJEZET.

A becsület elleni b. cselekmények.

172. §. A rágalmazás és becsületsértés általánosságban	663
173. §. A rágalmazás és becsületsértés tényálladéka és esetei	669
174. §. A valóság bizonyítása és büntetlenségi esetek	676
175. §. Eljárási különleges szabályok	679

VIII. FEJEZET.

Az egycsek titkai ellen elkövethető büntetendő cselekmények.

176. §. A titoksértés általában	683
177. §. A levél és távirattitok megsértése, a titok tiltott felfedezése, bírói tárgyalás tiltott közzététele	685

IX. FEJEZET.

A magánlaksértés.

178. §. A magánlaksértés általában	688
179. §. A házjogsértés és a magánlaksértés esetei	690

X. FEJEZET.

A vagyon elleni büntetendő cselekmények. A lopás.

180. §. A vagyon ellen cselekmények általában	693
181. §. A lopás. Története és tényálladéka	694
182. §. A lopás esetei. Büntetés, eljárás	702

XI. FEJEZET.

A rablás és zsarolás.

183. §. A rablás	711
184. §. A zsarolás	715

XII. FEJEZET.

A sikkasztás, zártörés és hűtlen kezelés.

185. §. A sikkasztás	721
186. §. A zártörés	726
187. §. A hűtlen kezelés	727

XIII. FEJEZET.

A jogtalan elsajátítás.

188. §. A jogtalan elsajátítás fogalma és esetei	728
--	-----

XIV. FEJEZET.

Az orgazdaság.

189. §. Az orgazdaság fogalma és esetei	732
---	-----

XV. FEJEZET.

A csalás.

190. §. A csalás fogalma	736
191. §. A csalás esetei és a csalásnak tekintendő esetek	742
192. §. Az uzsora	747

XVI. FEJEZET.

A csalárd és vétkes bukás.

193. §. A csalárd és vétkes bukás fogalmas és esetei	752
--	-----

XVII. FEJEZET.

Más vagyonának rongálása.

194. §. Az idegen ingó és ingatlan dolog rongálása vagy megsemmisítése	756
--	-----

II. szakasz. A társadalom közös érdekei ellen irányuló büntetendő cselekmények.

195. §. Csoportosítás	760
---------------------------------	-----

I. FEJEZET.

A közbiztonság elleni b. cselekmények.

196. §. A közbiztonság elleni cselekmények általában	761
197. §. A gyújtogatás	762
198. §. Vizáradás okozása	767
199. §. A közveszélyes munkakerülés	768

II. FEJEZET.

A közforgalom elleni b. cselekmények.

200. §. Vaspályák, hajók, távirdák megrongálása s egyéb közveszélyű cselekmények	774
--	-----

III. FEJEZET.

A közegészség elleni b. cselekmények.

201. §. A közegészség elleni büntettek és vétségek	777
--	-----

IV. FEJEZET.

A közhitel és a jogi forgalom elleni büntetendő cselekmények.

202. §. A közhitel és a jogi forgalom elleni b. cselekmények köre és jogi tárgya	780
203. §. Az okirathamisítás	782
204. §. A határjel-hamisítás	794
205. §. Orvosi és községi hamis bizonyítványok kiállítása és használása	795
206. §. A bélyeghamisítás és az iparvédjegybitorlás	797
207. §. A pénzhamisítás	798

V. FEJEZET.

A vallásos érzés és a vallásfelekezeti béke elleni b. cselekmények.

208. §. A vallás és annak szabad gyakorlata ellen elkövetett b. cselekmények	806
--	-----

III. szakasz. Az állam és az állami intézmények ellen irányuló büntetendő cselekmények.

209. §. Áttekintés. Csoportosítás	811
---	-----

I. FEJEZET.

Az állam létele és alapintézményei ellen irányuló b. cselekmények.

210. §. E cselekmények jogi tárgya és története	812
211. §. Felségsértés	815
212. §. A király és a királyi ház tagjainak bántalmazása és megsértése	820
213. §. A hűtlenség	822

II. FEJEZET.

Az államhatalom békés működését fenyegető büntetendő cselekmények.

214. §. Összefoglalás	825
215. §. A lázadás	826

	Lap
216. §. A hatóságok, országgyűlési vagy hatósági tagok és közegek elleni erőszak	830
217. §. Az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás	836
218. §. A magánosok elleni erőszak	842

III. FEJEZET.

Az állampolgárok politikai jogai ellen elkövetett büntetendő cselekmények.

219. §. A politikai jogok elleni b. cselekmények általában	845
220. §. A polgári választási joga ellen elkövetett büntettek és vétségek	846

IV. FEJEZET.

Az igazságszolgáltatás elleni b. cselekmények.

221. §. Az igazságszolgáltatás elleni cselekmények általában	857
222. §. A hamis tanuzás és hamis eskü	858
223. §. A hamis vád	866
224. §. A bűnpártolás	870
225. §. A fogolyszöktetés	874

V. FEJEZET.

Az állami fegyveres erő ellen intézett b. cselekmények.

226. §. A fegyveres erő elleni büntetendő cselekmények	876
--	-----

VI. FEJEZET.

A hivatali büntetendő cselekmények.

227. A hivatali és ügyvédi büntettek és vétségek általában	881
228. §. A hivatali és ügyvédi büntettek és vétségek egyenként	884

Függelék.

229. §. A KBTk. által megállapított egyes kihágások	892
---	-----

A gyakrabban idézett törvények, javaslatok, folyóiratok, esetgyűjtemények és forrásművek rövidítése.

a) Törvények, javaslatok, kir. curiai határozatok:

- BTK.* = Büntető Törvénykönyv (1878: V. t.-e.).
KBTK. = Kihágási Büntetőtörvénykönyv (1879: XL. t.-e.).
ÉLT. = A BTK-et életbeléptető törvény (1880: XXXVII. t.-e.).
BN. = Büntető Novella (1908: XXXVI. t.-e.).
BP. = Bűnvádi Perrendtartás (1896: XXXIII. t.-e.).
FB. = Fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913: VII. t.-e.
HK. vagy *Hármaskönyv* = Verbőczy István Hármaskönyve, Fordította Csiky Kálmán. 1895.
Kat. BT. = Az 1855-iki Katonai Büntetőtörvény.
Közv. Munk. = A közveszélyes munkakerülőkéről szóló 1913: XXI. t.-e.
1843-iki jav. = Az 1843-iki magyar büntetőjogi javaslat.
Allg. Landrecht = Allgemeine Preussische Landrecht, 1794.
Carolina = Constitutio Criminalis Carolina, 1532. (Zöpfl kiadása 1883.)
Code Pénal = A francia Büntető Törvénykönyv, 1810.
Josefina = II. József 1787-iki BTK-e Ausztria részére.
Legújabb javaslatok. = Az 1908-iki svájci, 1909-iki német birodalmi, 1911-iki szerb és az 1912-iki osztrák BTK-i javaslatok.
Osztrák jav. = Az 1912-iki osztrák BTK. javaslat.
Svájci jav. = Az 1908-iki svájci büntető törvényjavaslat.
Theresiana = Mária Terézia 1768-iki BTK-e Ausztria részére.
EH. = Elvi jelentőségű határozat.
JE. = Jogegységi határozat.
TH. = Teljes ülési határozat.

b) Folyóiratok és esetgyűjtemények:

- Dtár* = Döntvénytár. Kiadta a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége. I—XXVIII. kötet, 1870—1882.
Dtár. Uj f. = Az előbbinek új folyama. I—XL. kötet, 1882—1895-ig.
Dtár. III. f. = Az előbbinek folytatása. I—XXIII. kötet, 1895—1903-ig.
D. Dtár. = Büntetőjogi Döntvénytár. Kiadja a Jogt. Közl. szerkesztősége. I—VII. kötet, 1903—1906.

- Balogh: B. Dtár* = Balogh Jenő: Büntetőjogi Döntvénytár. Az előbbi gyűjtemény folytatása. I—IV. kötet. 1907—1911.
- Vargha—Lengyel: B. Dtár* = Az előbbi gyűjtemény folytatása, 1912. óta. Eddig V—VII. kötet.
- BHT.* = Büntetőjogi Határozatok Tára. I—IV. kötet. 1907—1913.
- BJT.* = Büntető Jog Tára. Eddig I—LXV. kötet. 1880—1913.
- B. Sz.* = Bűnügyi Szemle. Szerk. Angyal Pál 1912 óta.
- Bulletin:* = Bulletin de l'Union internationale de droit pénal. Berlin.
- Archiv* vagy *G. A.:* = Archiv für das Strafrecht. Szerk. Goldammer. Berlin.
- G. S.* = Der Gerichtssaal, Berlin.
- J. Á.* = Jogállam. Havi folyóirat, Budapest.
- Jogt. K.* = Jogtudományi Közöny, Budapest.
- J. E. É.* = Magyar Jogászegyleti Értekezés.
- Monatsschrift* = Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform, Heidelberg. Szerk. Aschaffenburg.
- M. J. Ú.* = Magyar Jogász Ujság, Budapest.
- M. Ig.-ügy* = Magyar igazságügy, Budapest.
- Márkus* = M. Dezső: Felsőbíróságaink elvi jelentőségül határozatai. Budapest.
- N. B. E.* = Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület.
- Öst. Z.* = Österreichische Zeitschrift für das Strafrecht. Wien.
- Riv. Pen.* = Rivista Penale, Roma.
- Rev. Pén.* = Revue Pénitentiaire, Paris.
- Ü. L.* = Ügyvédek Lapja, Budapest.
- Zeitschrift* vagy *Z.* = Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft, Berlin. (Liszt F. folyóirata.)

c) Forrásművek:

- Anyaggyűjt.* = Löw Tóbiás: A magyar büntető törvénykönyv teljes anyaggyűjteménye. I—II. kötet. Budapest, 1880.
- 1843. jav. Anyaggyűjt.* = Fayer László: Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye. I—IV. köt. Budapest, 1896—1902.
- Angyal* = A. Pál: A büntetőjog tankönyve. I. köt. Általános tanok. 1909., II. köt. első fele, 1913.
- Angyal: B. Nov.* = A Büntető Novella magyarázata. I. köt. Angyal Páltól. 1911.
- Angyal: Előad.* = A. Pál. Büntetőjogi Előadásai. I—II. kötet, 1904—8.
- Balogh* = B. Jenő. A sértett fél jogköre a büntetőjogban. Első rész. Budapest. 1887.
- Balogh: Fiatalk.* = B. Jenő: Fiatalkorúak és büntetőjog, 1909.
- Bar:* = Ludwig B. Handbuch des deutschen Strafrechts. I. köt. Berlin, 1882.
- Bar: G. u. Sch.* = Ludwig B.: Gesetz und Schuld im Strafrecht. I—III. köt. Berlin, 1906—7.
- Baumgarten: Művei* = B. Izidor: Összegyűjtött művei. I—II. köt. Budapest. 1907.

- Beling*: Ernst B.: Grundzüge des Strafrechts. III. kiad. Tübingen, 1905.
- Beling*: *Verbrechen* = Ernst B.: Die Lehre vom Verbrechen. Tübingen, 1906.
- Berner* = A. Friedrich B.: Lehrbuch des deutschen Strafrechts. XVI. kiadás. Berlin, 1891.
- Bernoldák* = B. Nándor: A Büntetőtörvények és a Büntető Novella. Budapest, 1908.
- Binding*: *Normen* = Karl. B.: Die Normen und ihre Übertretung. Leipzig. I. köt. 1872. II. köt. 1877.
- Binding*: *Handbuch* = Handbuch des deutschen Strafrechts. Leipzig, 1885.
- Binding*: *Grundriss* = Grundriss des deutschen Strafrechts. I. kötet. 1890.
- Binding*: *Lehrbuch* = Lehrbuch des gemeinen deutschen Strafrechts. Besonderer Theil. I. köt. (II. kiadás) 1902. II. köt. 1. Abth. 1901. 2. Abth. 1905.
- Bierling* = Ernst Rudolf B.: Juristische Prinzipienlehre. III. köt. Tübingen, 1905.
- B. N. Ind.* = A Büntető Novella miniszteri indokolása.
- Carrara* = C. Ferenc: A büntető jogtudomány programja. Fordította Beksics Gusztáv. I—II. kötet. Budapest, 1879.
- Chaveau et Hélie* = Theorie du Code Pénal. I—III. köt. Bruxelles, 1845—1851.
- Civoli* = Cesare C.: Trattato di diritto penale. Milano, 1912.
- Csemegi*: *Művei* = Cs. Károly: Összegyűjtött művei. I—II. köt. Budapest, 1906.
- Cuche* = Paul C.: Traité de science et de législation pénitentiaire. Paris. 1905.
- Fayer* = F. László: A magyar büntetőjog kézikönyve. III. kiadás. Budapest, 1905.
- Ferri* = Das Verbrechen als sociale Erscheinung. A Sociologia criminale német fordítása, 1804.
- Finger* = August F.: Lehrbuch des deutschen Strafrechts. I. köt. Berlin, 1904.
- Finger Ost.* = Lehrbuch des österreichischen Strafrechts. Prag. II. kiad. 1902.
- Finkey*: *Egység többség* = F. Ferenc: Az egység és többség tana a büntetőjogban. Sárospatak, 1895.
- Frank* = Reinhard F.: Das Strafgesetzbuch für das deutsche Reich. Leipzig, 1897.
- Friedmann E.*: = F. Ernő: A határozatlan tartamu ítéletek. Budapest, 1910.
- Garçon* = E. G.: Code pénal annoté. I. 1901—1906.
- Garraud*: *Précis* = R. G.: Précis de droit criminel. VII. kiad. Paris, 1901.
- Garraud*: *Traité* = Traité theoretique et pratique de droit pénal français. Paris, I—V. köt. II. kiad. 1904.; III. kiadás I. köt. 1912.
- Hälschner* = Hugo H.: Das gemeine deutsche Strafrecht. systematisch gearbeitet. I. köt. 1881. II. köt. első rész 1884. második rész 1887. Bonn.
- Heil* = H. Fausztin. A lopás fogalma és lényeges ismérvei. Budapest, 1901.
- Holtendorff* = Franz v. H.: Handbuch des deutschen Strafrechts in Einzelbeiträgen. I—IV. köt. 1871—1877. (Zárjel közt az illető rész írója.)
- Horowitz* = H. Simon. A magyar büntetőjog tan- és kézikönyve. Kassa, 1891.
- Hrehorowitz* = Thaddeus H.: Grundfragen und Grundbegriffe des Strafrechts. Dorpat, 1880.

- Janka—Ralf* = Karl J.: Das österreichische Strafrecht. A. III. kiadást (Wien, 1894.) kiadta Fr. Ralf.
- Hlész* = Edvi Hlész Károly: A büntetőtörvénykönyv magyarázata. I—III. kötet, III. kiadás. Budapest, 1909.
- Impallomeni*: B. G. J. = Istituzioni di diritto penale. 1908.
- Kautz* = K. Gusztáv: A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, 1881.
- Keany* = Courtney Stanhope K.: Outlines of criminal law. Cambridge, 1907.
- Kohler: Studien* = Josef K.: Studien aus dem Strafrecht. I—VI. köt. Berlin, 1890.
- Krit. Beiträge* = Birkmeyer és Nagler: Kritische Beiträge zur Strafrechtsreform. I—XV. füzet.
- Krohne* = Karl Kr.: Lehrbuch der Gefängnissskunde. Stuttgart, 1889.
- Laborde* = A. L.: Cours élémentaire de droit criminel. Paris, 1891.
- Lammersch* = Heinrich L.: Grundriss des Strafrechts. 2. kiad. Leipzig, 1902.
- Liepmann* = Moritz L.: Einleitung in das Strafrecht. Berlin, 1900.
- Lilienthal* = Karl v. L.: Grundriss zur Vorlesung über deutsches Strafrecht. II. kiad. Marburg, 1900.
- Liszt* = Franz v. L.: Lehrbuch des deutschen Strafrechts. 19-ik kiadás. Berlin, 1912.
- Makarevitz* = I. M.: Einführung in die Philosophie des Strafrechts. Stuttgart, 1906.
- Mancini-Mommsen* = Theodor M.: Römisches Strafrecht. Leipzig, 1899.
- Moravcsik* = M. Ernő Emil: Gyakorlati elmekörtan. Budapest, 1887.
- Marie: Éléments* = J. Marie: Éléments de droit pénal. XII. kiad. Páris, 1898.
- Merkel* = Adolf M.: Lehrbuch des deutschen Strafrechts. Stuttgart, 1889.
- Meyer H.* = Hugo M.: Lehrbuch des deutschen Strafrechts. IV. kiad. Erlangen, 1888.
- Németh* = N. Péter: Magyar anyagi büntetőjog. 1900.
- Normand* = A. N.: Traité élémentaire de droit criminel. Paris, 1896.
- Nypels* = Le code pénal belge interprété. III. köt. Bruxelles, 1884.
- Olshausen* = Justus O.: Kommentar zum Strafgesetzbuch für das deutsche Reich. II. kiad. Berlin, 1886.
- Ortolan* = M. O. Éléments de droit pénal. II. kiad. Páris, 1859.
- Oppenhoff* = Friedrich O.: Das Strafgesetzbuch für das deutsche Reich. IX. kiad. Berlin, 1888.
- Pauler* = P. Tivadar: Büntetőjogtan. Pest, 1864.
- Pessina*: = Manuale di diritto penale italiano. II. kiad. I. köt. 1898., II. köt. 1899.
- Prins* = Adolf P.: Science pénale et droit positif. Bruxelles, 1899.
- Schnierer* = Sch. Aladár: A magyar büntetőtörvénykönyv magyarázata. III. kiad. Budapest, 1893.
- Schnierer: Ált. tanok* = A magyar büntetőjog általános tanai. III. kiadás. Budapest, 1888.
- Stephen* = James F. St.: A digest of the criminal law. V. kiad. Herbert Stephen és Harry L. Stephenól. London, 1894.

- Stooss* = Carl S.: Lehrbuch des österreichischen Strafrechts. Wien und Leipzig, 1909—12.
- Tarde* = Gabriel Tarde: La philosophie pénale. III. kiad. Lyon-Páris, 1902.
- Vámbéry* = V. Rusztem: Büntetőjog. I. füzet, 1913.
- Vergl. Dar. A.* = Birkmeyer, van Calker, Frank, Hippel, Kahl, Lilienthal, Liszt, Wach: Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts. Allgemeiner Theil 1—5. köt. 1908.
- Vergl. Dar. B.* = ugyanaz: Besonderer Theil 1—9. köt. 1906.
- Werner* = W. Rezső: A magyar büntetőjog kézikönyve. Budapest, 1908.
- Werner*: *Alt elvek* = A magyar büntetőjog általános elvei. Budapest, 1881.
- Vidal* = George V.: Cours de droit criminel et de science pénitentiaire. II. kiadás. Páris, 1902.
- Villey* = Edmond V.: Précis d'un cours de droit criminel. V. kiad. Páris, 1891.
- Wlassics*: *Kísérlet* = Wl. Gyula: A bűnkísérlet és bevégzett bűneselekmény. Budapest, 1887.
- Wlassics*: *Tettesség* = A tettesség és részesség tana. II. kiad. Budapest, 1893.
- Wlassics*: *Ünn. k.* = Ünnepi kötet Wlassics Gyula 60-ik születésnapjára. Kiadta a NBE. magyar esoportja, 1912.

Javítások és pótlások.

A 72. lapon felülről a 23-ik sorban *Delaquis* helyett *Lilienthal* teendő.

A 91. lapon felülről a 21. sorban *Mády* helyett *Módy* teendő. Ugyanezen a lapon a 21. sorba illesztendő: *Gerőz K.*: A büntetőjogi végszükség, 1913.

A 174. és a 467. lapon az irodalmi repertóriumba betolandó: *H. W. Gruhle*: Die Ursachen der jugendlichen Verwahrlosung und Kriminalität, 1912.

A 402. lapon az utolsóelőtti bekezdés végére pótlendő: Belgiumban egy 1913 május 1-én hozott törvény eltörli az 1870 márc. 4-iki törvénynek a magánzárkában töltött idő kedvezményes számítása (a hányadrészek levonása) iránti szabályait. Ch. *Didion* börtönügyi főigazgató jelentése szerint ez a kedvezmény nem vált be, a bírák figyelmen kívül hagyták a reductiót s rövid büntetéseket szabtak ki. L. *Revue de droit pénal et de crim.* 1913. 435. l. és *Öst. Z.* 1913. 244.

A 433. lapon felülről a 2. sorban *Liszt* neve törörendő.

A 447. lapon a harmadik bekezdés végére pótlendő: A Flandin-féle javaslat 1912 július 16-án törvényté lett (loi sur l'exercice des professions ambulantes et la circulation des nomades). Az új törvény végrehajtási rendelete 1913 febr. 16-án jelent meg. L. *Revue Pénit.* 1913. 442. l. Ugyanezen a lapon alulról a 7. sorban 1912 helyett: 1911. évi 36. sz. teendő.

A 453. lapon felülről a 14. sorban 138. §. helyett 137. §. teendő.

A 455. lapon felülről a 8. sorban 138. §. helyett 137. §. teendő.

A 462. lapon a lap aljára beillesztendő: 1911 márciusban kezdte meg működését Budapesten a *Patronage munkaközvetítő* (IX., Ráday-ut 33.), mely egy a fiatalkoruak fogházából és a javító-intézetekből kiszabadultaknak elhelyezését, mint a letartóztató-intézetekből szabadult felnőtteknek munkával ellátását tűzte feladatává s azóta sok száz esetben teljesítette áldásos socialis missióját.

A 464. lapon a 122. §. címében a *kialakítása* helyett *kialakulása* teendő.

A 711. lapon a fejezeteimben *Kilencedik* helyett *Tizenegyedik* teendő.

A 795. lapon alul a törvényszöveg elé pótlendő a §. száma: 408.

BEVEZETŐ RÉSZ.

A büntetőjog fogalma, alapelvei, történelme, codificatiója és a magyar büntetőjog forrásai.

ELSŐ FEJEZET.

A büntetőjog és a büntetőjogi tudomány.

1. §. A büntetőjog fogalma, és feladata.

I. A büntetőjog, *alanyi értelemben az államnak az egyénekkel szemben fennálló azt a jogát, egyben köteletségét jelenti, hogy a társadalom közös érdekeit sértő vagy veszélyeztető cselekményeket büntetés terhe alatt eltávolítsa s az ily cselekmények elkövetőit megbüntetheti, illetőleg ezekkel szemben megfelelő biztonsági intézkedéseket tehet.* Tártyi értelemben pedig a büntetőjog azoknak a jogszabályoknak a rendszeres foglalata, melyek az államban a büntetendő cselekményekre, a büntetésekre, a biztonsági intézkedésekre, a büntető eljárásra és a büntetések vagy biztonsági intézkedések végrehajtására vonatkozólag fennállanak.

A jó és rossz tulajdonságokkal felruházott, nemes és nemtelen vágyak, indulatok, érzelmek által vezérelt, a természeti és a társadalmi viszonyok, a környezet befolyása alatt álló emberek — e belső és külső tényezők folytán — gyakran visznek véghez oly cselekményeket, melyek embertársaiknak a jog által biztosított egyéni érdekeit, vagy a társadalmi közös érdekeket, vagy egyenesen az állam létalapjait támadják meg s azokat sértik vagy veszélyeztetik. Az állam, mint a társadalmi rend fenntartója, kötelességének tekinti az ily cselekményektől a társadalmat megvédeni s amennyiben az előzetes intézkedések erre nem elegendők, jogositottnak és kötelezettnek érzi magát arra, hogy az ily ártalmas cselekmények által okozott bajokat, károkat utólag orvosolja

s e végből előre megállapítsa és kijelentse, mily cselekményeket tekint az összesség, a társadalmi rend és béke, a közérdek oly mérvű megszegésének, hogy azok elkövetőit a közrend érdekében bizonyos joghátránnyal sújtja, vagyis az állam nevében *megbünteti*, illetőleg velük szemben bizonyos biztonsági rendszabályokat alkalmaz. Az állam tehát megállapítja, mik az u. n. *büntetendő cselekmények* s mik az u. n. *büntetések* és *biztonsági rendszabályok*, mint a büntetendő cselekmények jogi következményei, előírja továbbá, mily módon derítendő ki és állapítandó meg valamely büntetendő cselekmény elkövetése s az azt elkövetőnek büntethetősége, miként szabandó ki az elítélre az általa elszenvendő büntetés, vagy biztonsági intézkedés, végül intézkedik az iránt, mi módon hajtható végre az egyes elítelt egyéneken a kiszabott büntetés.

A büntetőjog nem azonos a *fegyelmi joggal*. Ha a fegyelmi vétség következményei hasonlóak vagy épen azonosak is a büntetéssel (pénzbüntetés, hivatalvesztés), de a fegyelmi büntetés nem a társadalmi rend megzavarása miatt, hanem valamely különös szolgálati kötelesség megsértése vagy elmulasztása miatt alkalmaztatik. A fegyelmi jog nemcsak az államot illeti meg, hanem rendszerint minden felettes hatóságot (vallásfelekezeteket, önkormányzati testületeket) vagy magánszemélyt (gazda, szüle), de mindeniket csak a neki alárendelt személyekkel szemben. Sőt az állam a fegyelmi jogot a saját alárendeltjeivel (államhivatalnokok, szolgák) szemben nem is mint a jogrend fentartója, hanem mint szolgálatadó gyakorolja. Míg a büntetőjog a mai jogász felfogás szerint *csak az államot* illeti, amely azt *közérdekből*, a társadalmi rend fentartása végett alkalmazza és pedig *mindenkivel* (állampolgárral és idegennel) *szemben* egyaránt.

II. A tételes büntetőjognak a mai kulturállamokban három főágát kell megkülönböztetni. u. m.:

1. az *anyagi büntetőjogot*,
2. a *büntető perjogot*,
3. a *büntetés-végrehajtási jogot*.

Az anyagi büntetőjog, melyet rendszerint csak (szoros értelemben vett) **büntetőjog**-nak neveznek, a büntetendő cselekményekre, a büntetési eszközökre, biztonsági intézkedésekre s a büntetéskiszabásra vonatkozó szabályokat foglalja magában: — a **büntető eljárás** vagy **büntető perjog**, a büntető perben szereplő hatóságok, közegek és magánszemélyek szervezetével, illetőleg ezek bünvádi perbeli jogaival és kötelességeivel s a bünvádi perrel, annak előkészítésével és a befejezése utáni eljárással foglalkozik; — a **büntetésvégrehajtási jog**, a közönségesen

u. n. **börtönügy** pedig a bíróilag kiszabott büntetések, különösen a szabadságvesztés (börtön)-büntetések foganatosítását s a különböző biztonsági, javító, nevelő és patronage-intézkedések részleteit tárgyalja.

A büntetés-végrehajtást legtöbbször még ma sem tekintik a büntetőjog külön ágának, hanem részint az anyagi jogba (a büntetési eszközökről szóló részbe), részint az eljárásba, mint annak utolsó szakaszát osztják be. Teljesen igaz ugyan, hogy a végrehajtás szorosan véve eljárási természetű, annak kiegészítő része, de a büntetés-végrehajtás, valamint a biztonsági, javító-nevelő, patronage-intézkedések elvei és szabályai oly fontosak és oly nagy anyagot képeznek, hogy a büntető eljárásnak ez az ága ma teljes joggal követelheti magának az önállóságot. A francia írók közül *Vidal* és *Garraud* hangsúlyozzák a büntetés-végrehajtás fontosságát, utóbbi nagyon helyesen mondja, hogy „az elítélés még csak prológja a megtorlásnak“; ugy az államra, mint az egyénre épen azzal kezdődik a legjelentősebb részlete a büntetőjognak: az államra a büntetés szervezése, az egyénre annak elszenvéde. A büntetés-végrehajtási (börtönügyi) kérdések jó vagy rossz megoldásán fordul meg a büntető törvényhozás jelleme és értéke. *Traité* I 8—9.

A büntetőjog három ágáról rendszerint külön törvénykönyvek szólnak, így az anyagi jogról az u. n. **Büntető Törvénykönyv** (BTK.), a büntető eljárásról a **Bűnvádi Perrendtartás** (BP.), a végrehajtási jogról a **börtönügyi, közbiztonsági és patronage-törvények**.

A büntetőjog mindhárom ágára nézve a törvényhozások különbséget tesznek a polgári és a katonai személyek közt, vagyis a tényleges katonai szolgálatban álló személyek által elkövetett büntetendő cselekményekre, a rájuk kiszabható büntetésekre, a velük szemben való eljárásra és a büntetések végrehajtására nézve külön törvények, illetőleg jogszabályok állanak fenn; ez az u. n. **katonai büntetőjog**, mellyel szemben az általános büntetőjog — amely különben a katonai személyekre is tartalmaz egyes szabályokat — mint **polgári büntetőjog** jelentkezik.

Könyvünk kizárólag az anyagi büntetőjoggal és pedig első sorban a polgári büntetőjoggal foglalkozik. Kiterjeszkedik azonban az anyag keretében a végrehajtási jogra, különösen a börtönügyre, a biztonsági és a patronage-intézmények jogszabályaira is.

III. Ugy az egész, mint a szoros értelemben vett büntetőjog (anyagi jog) a tételes közjog egyik önálló része. A ma uralkodó felfogás szerint ugyanis minden büntetendő cselekmény, még ha közvetlenül magánszemély ellen volt is irányozva, ugy tekintendő, mint

az állam által fentartott és védett *jogrend megsértése*, a *büntetés* vagy a biztonsági intézkedés pedig mint a büntetendő cselekmény elkövetőjére az állam által *közérdekből* alkalmazott joghátrány.

A büntetőjognak ebből folyólag kettős feladata van. Egyik a társadalmi rend, a fennálló tételes jogok védelme, vagyis a magánjogi, közjogi és nemzetközjogi szabályok tiszteletben tartásának biztosítása, az ezeket sértő vagy veszélyeztető cselekményeknek büntetés terhe alatt eltiltása s ily cselekmények elkövetése esetén azok elkövetőinek megbüntetése vagy biztonsági őrizet, javító nevelés vagy gyámolító gondozás (patronage) alá helyezése által. Ez a büntetőjognak mint állami büntető igazságszolgáltatásnak a szerepe és jelentősége, miáltal mintegy betetőzi és kiegészíti a jog összes ágait s ezek céljának megvalósítását igyekszik biztosítani. Védi és biztosítja a jog uralmát a *büntettek* ellen.

E jogbiztosító és kiegészítő hivatása mellett azonban magasabb és nagyobb jelentőségű feladata a büntetőjognak a társadalom védelme a bűnelkövetés ellen. A modern kulturállamokban mindjobban nyilvánvaló és uralkodó lesz az a helyes felfogás, hogy a büntetőjog feladata nem merül ki a megtorlással, az elkövetett cselekmény utólagos „kiegyenlítésével“. A modern büntetőjog nem a „fenyítést“, nem a „bűn“ büntetését, nem is az „igazságos megtorlást“ tekinti a büntetőjog főfeladatának, hanem a bűnelkövetés (criminalitas) okainak megszüntetését, a bűnelkövetésre készítő tényezők elhárítását, orvoslását s ezzel a büntettek számának legalább jövendőre kevesbitését. Vagyis a büntetőjognak fontos társadalom-politikai rendeltetése és szerepe is van, a mennyiben az általa felállított szabályokkal arra is törekszik, hogy a bűnözést (criminalitas), mint a társadalmi élettel együttjáró bajt, s az ebből származó társadalmi veszélyt csökkentse vagy mérsékelje.

Ez utóbbi, elméletileg és gyakorlatilag egyaránt helyes felfogás folyománya, hogy a modern büntetőjog többé nem csupán a „büntetés“-sel, hanem a különböző biztonsági rendszabályokkal s javító-nevelő és gyámolító (patronage) intézményekkel is mind behatóbban foglalkozik, vagyis a büntettek és a bűnelkövetés elleni harcot nem tekinti többé feladatán kívül esőnek, sőt épen mind céltudatosabban törekszik a büntetőjog legfőbb céljának: a társadalmi rend biztosításának elősegítésére.

2. §. A büntetőjogi tudomány és a „bűnügyi“ melléktudományok.

Irodalom: *Wlassics:* A büntetőjog tudománya. M. Ig.-ügy. XXXV. 890.; *Balogh Jenő:* Büntetőtörvényeink módosításához. 1900. 4.; *Vargha F.:* Sociologia és büntetőjog. 1902.; *Liszt F.:* Die Aufgaben und Methode der Strafrechtswissenschaft. Z. XX. 161.; *Van Hamel:* Kriminal Aetiologie. Z. XXI. 345.; *Pinkney:* A büntetőjogi szakképzés reformja. 1913.; *Lucchini:* Le droit pénal et les theories nouvelles des crimes. 1892.; *Wach:* Die kriminalistischen Schulen und die Strafrechtsreform. 1903.

I. Dacára, hogy büntetőtörvényekkel már a legrégebb népeknél találkozzunk, a büntetőjognak a mai értelemben vett tudományos művelése csak a XVIII. századdal kezdődik. Az ország egyetemeken ugyan már a XIV. századtól kezdve nagy buzgalommal művelik a büntetőjogot, a tételes törvények commentáráival ez időtől kezdve másutt is találkozunk, de mindezek csak gyenge kísérletek. (L. alább a történelmi részben.) A XVIII. század második fele s főleg a XIX. század azonban rohamosan kifejleszti a büntetőjogi tudományt, úgy hogy ma alig van jogi szak, mely oly gazdag és értékes irodalommal dicsekedhetnék, mint a büntetőjog. E magyaránny munkálkodás természetesen nem haladhatott egy irányban, hanem a tudományos világ és a társadalmi élet egyes uralkodó eszméihez, áramlataihoz képest különböző művelési módokat, u. n. *büntetőjogi iskolákat* teremtett meg.

1. A XIX. század közepéig, eltekintve a BTK-ek commentatoraitól, a büntetőjog tulajdonképeni tudományos feldolgozása tekintetében a *speculatív bölcsészeti* irány volt az uralkodó. A Kant, Fichte, Hegel ideális bölcsészetének hatása alatt ugyanis a XIX. század derekáig — itt-ott tovább is — a büntetőjog tudományos feldolgozói azt tekintették főfeladatuknak, hogy a büntetőjogot valamelyik nagy bölcsészeti rendszerrel hozzák kapcsolatba, illetőleg abból vezessék le. A büntetőjog tudományos művelőinek az volt a főtörekvésük és büszkeségük, hogy minél szebb és eredetibb büntetőjogi „elméletet“ alkossanak s a tételes büntetőjog szabályait is, mint elméletük *folymányait* mutassák be. Ez a kor volt a *büntetőjogi elméletek virágzási kora*. Ezzel egy csapáson haladt a *theológiai iskola*, mely hitelvekből igyekezett levezetni és megmagyarázni a büntetőjogi szabályokat.

2. A XIX. század második felének irodalma szakít ezzel az iránnyal s a pozitivistá *bölcsészeti felfogás* hatása alatt a büntetőjogot *tételes jogtudomány* nyá fejlesztik, melynek tudományos művelésénél is a gyakorlati élet követelményeiből kell kiindulni. Így jön létre a *tételes*, vagy u. n. *dogmaticus büntetőjogi iskola*, mely a büntetőjog jogászai kidolgozására fekteti a fősúlyt, a büntetőjog általános és különös részében előjövő fogalmak szabatos meghatározását, körülírását, jogászai kifejtését tekinti a büntetőjogi tudomány feladatának. Ezért a jogászai szabatoságért, melyet némelyek túlságba is vittek s a régi commentatorok módjára a betűimádó törvényt magyarázást tekintették a büntetőjogtudomány kizárólagos céljának, utóbb ezt az iskolát *classicus* büntetőjogi iskolának nevezték el. *Begriffjurisprudenz*.

3. A XIX. század utolsó tízezeiben a természettudományok, különösen az élettan, lélektan óriási haladása s a sociologia megerősödése és terjedése, illetőleg

az ezek által létesített modern korszellem, az u. n. természettudományi (naturalista) világgfelfogás, ismét új irányi hoz be a büntetőjog tudományos művelésébe s megterenti a *természettudományi és a sociologiai iskolákat*, melyek a büntetőjog okainak, tényezőinek kutatását és a criminalitás megszüntetését vagy kevesbitését tekintik egyedül tudományos feladatnak s ezért az uralkodó classicus büntetőjogi iskolát, mint amely csak a büntetendő cselekmény fogalmával, (Begriffs-jurisprudenz) foglalkozik, hevesen támadják és elítélik, követelik a tételes büntetőjognak természettudományi, főleg lélektani, illetőleg sociologiai alapokra fektetését, evégből gyökeres reformját, átalakítását.

E három iskola mindegyike egy-egy, önmagában helyes gondolatból indul ki, de az alapgondolatot mindenik tulzásba viszi s így egyoldaluvá válik.

A büntetőjog bölcészeti művelése, illetőleg a büntetőjog alapelveinek, vezéreszméinek bölcészeti kutatása és igazolása kétségtelenül helyes és szükséges. A büntetőjog tételes szabályainak minden időben valamely bölcészeti felfogás, világnézet szolgál alapul s ezt az alapot a törvényt alkalmazó gyakorlati jogásznak is ismernie kell, hogy vitás vagy homályos kérdéseket a törvény szelleme szerint dönthessen el. De a büntetőjog alapelveinek beható bölcészeti elemzése nem a büntetőjog tudományának, hanem a *bölcészetnek* a feladata. Azzal az iránynyal szemben tehát, mely a tételes büntetőjogot a bölcészet szolgálatába állította s annak része gyanánt tekintette, teljesen jogosult volt a tételes, vagy dogmaticus iskola törekvése, mely diadalra juttatta azt a felfogást, hogy a büntetőjog *tételes és kívülben gyakorlati jellegű jogtudomány*, melynek főfeladata nem bölcészeti kérdések elemzése, hanem a társadalmi élet szükségleteinek, követelményeinek megfigyelése és lehető leg-helyesebb kielégítése.

A dogmaticus vagy classicus büntetőjogi iskola nagy érdeme, hogy a büntetőjogot határozott és szabatos rendszerbe öntötte, annak általános és különös szabályait tisztázta, megállapította, de kétségtelenül ez az iskola is tul-ságba ment, midőn az általa felállított tételeket mintegy esalhatatlanoknak tekintve, a büntetőjogot szinte megmerevítette, a társadalmi élet újabb haladását figyelmen kívül hagyva, a korszerű reformoknak szinte útját állta. A természettudományi és sociologiai iskolák helyesen mutattak rá, hogy a büntetőjog társadalmi, illetőleg társadalompolitikai tudomány, melynek mindig lépést kell tartania a társadalmi élet fejlődésével.

A természettudományi és sociologiai iskoláknak elvitázhatlan érdemük, hogy felrisszítotték, megifjították a büntetőjogi tudományt, felhívták a törvényhozások figyelmét a büntetendő cselekmények életani, lélektani és társadalmi okaira s köztudattá és meggyőződéssé tették, hogy a büntetendő cselekmény nemesak jogi fogalom, de társadalmi jelenség is. Még nagyobb érdemük az új iskoláknak, hogy a tételes *büntetőjogi* tudomány mellett megteremtették az u. n. *bűnügyi* mellék tudományokat: a bűnügyi embertant, bűnügyi lélektant, bűnügyi sociológiát, bűnügyi politikát, kriminalisztikát s ezzel kétségtelenül hozzájárultak a büntetőjog egyes alapvető kérdéseinek alaposabb, reálisabb és gyakorlatiasabb felfogásához s előkészítették, részben megteremtették a szükségessé vált büntetőjogi *reformokat*, a XX. század vezéreszméinek megfelelő *új, modern büntetőjogot*. De ez a két iskola is egyoldalúságba és nagy tulzásokba tévedt. A természettudományi (elmorvosi) iskola egyes tulzói oda-

jutottak, hogy vannak „született büntettek“, illetőleg a nagyobb büntettek elkövetői elmebetegek, akikkel szemben a büntetésnek nincs értelme, — a sociologiai iskola tuzói pedig a tarsadalmi viszonyoknak tulajdonitanak ellenállhatatlan erőt s így elejtik az egyéni felelősség, az alanyi bűnösség fogalmait. Különben ez a két iskola voltaképen nem annyira a büntetőjogi tudomány, mint főleg a bűnelkövetés okaival, az u. n. *kriminológiával* vagy *bűnügyi kór-oktannal* és a criminalitás leküzdésével s e célból a tételes büntetőjog gyökeres reformjával, vagyis a *bűnügyi politikával* foglalkozik, tehát a büntetőjognak egy új, modern alapra fektetett *bölcsészetet* dolgozta ki s így ellenkező módszerrel és alapfelfogással odatér vissza, ahol a speculativ bölcsészeti iskola mozgott.

4. A különböző ellentétes iskolák ezen egyoldalúsága és tuzása folytán a mai tételes büntetőjogtudomány vezéremberei, akik nem engedik magukat elragadtatni egyik vagy másik iskola jelszavaitól, hanem az igazságot a helyes középúton keresik, a két utóbbi, t. i. a dogmatikus és a természettudományi és sociologiai iskolák összekötésében találják a helyes irányt a büntetőjogtudomány művelésére nézve, vagyis helyesebben: a *dogmaticus büntetőjogi tudományba* beleviszik a természettudományi, főleg a *lélektani, elmeorvostani* és a *sociologiai* kutatások eredményeit, az új *bűnügyi* mellektudományok részizságait is. Ezt a higgadt, mérsékelt irányzatot nevezhetjük közvetítő iskolának (I. alább a 10. §-t), amelyhez esatflakozunk mi is tankönyvünk kidolgozásában.

II. A „büntetőjogi tudomány“ alatt *tág értelemben* érteni szokták az összes büntetőjogi tudományokat (die gesamte Strafrechtswissenschaft), vagyis az anyagi büntetőjogi, a büntető perjogi és a büntetésvégrehajtási tudományokat összevéve; sőt *legtágabb értelemben* a büntetőjogi kérdésekkel foglalkozó nem jogi, hanem bölcsészeti, természettudományi (orvostani, lélektani) és sociologiai tudományokat is idevonják s így beszélnek „bűnügyi“ tudományról (science pénale), mely a bűnelkövetés és a büntetés fogalmával bármilyen tekintetben foglalkozó tudományok összefoglalása lenne. A büntetőjogi vagy bűnügyi tudománynak ezt a tág, illetőleg legtágabb fogalmát csak gyűjtőnév gyanánt használhatjuk. Épen az óriási anyag beható és alapos kidolgozása végett meg kell különböztetni s külön kell tárgyalni és művelni:

- a) a szorosan büntetőjogi tudományokat;
- b) a bűnügyi mellektudományokat.

ada A tételes büntetőjog három ágának megfelelően a szorosan büntetőjogi kérdésekkel ma három különálló tudomány foglalkozik:

1. az anyagai büntetőjog tudománya, melyet a legszorosabb értelemben rell „büntetőjogi tudomány“-nak szoktunk nevezni;
2. a büntető eljárás vagy büntető perjog tudománya;

3. a *büntetéstan* (penologia, science pénitentiaire), melyet a német irodalomban s annak nyomán nálunk is rendszerint „börtönügyi tudomány“-nak neveznek.

al 1. Az *anyag*i büntetőjog tudományának (melyet röviden mi is csak „büntetőjogi tudomány“-nak fogunk nevezni) közelebről hármas feladata van.

Legelső s tulajdonképeni feladata a hazai büntetőjog általános és különös szabályainak dogmatikai kifejtése. E szorosan *jogászi* feladaton kívül azonban a büntetőjogi tudomány modern művelői a valódi *tudományos* feladatnak a bűnelkövetés okainak, tényezőinek módszeres vizsgálatát és kifejtését, vagyis a *kriminologia* (bűnügyi kór-oktan, b. embertan, b. lélektan, b. sociologia) alapvonalainak bemutatását tekintik. Ezenkívül a kriminológiai kutatások eredményeire, a tudományos és gyakorlati kívánalmakra épített *bűnügyi-politikai* reformtörekvések felőli tájékoztatás s azokban való állásfoglalás, tehát a tételes jog hiányainak vagy tévedéseinek kimutatása, azok orvoslása és általában a büntettek és a bűnelkövetés elleni állami és társadalmi küzdelem taktikája iránti objectiv, higgadt vizsgálódások és javaslatok tétele, mint *igazságügy-politikai* feladat, szintén beletartozik a modern büntetőjogi tudomány programjába.

E két utóbbi feladatot azonban a „büntetőjogi tudomány“ nem ölelheti fel egész terjedelmükben, illetőleg nem tárgyalhatja teljes részletességgel. Csupán az ezekkel foglalkozó külön tudományoknak, az u. n. bűnügyi melléktudományoknak a főbb elveit, kutatásaik eredményét, követeléseik vázlatát mutatja be és használja fel az anyag*i* büntetőjog egyes alapvető kérdéseinek tárgyalásánál. A „büntetőjogi“ előadások gerincét, központját a tételes hazai büntetőjog elveinek és szabályainak kell képezniök, ezeknek tudományos rendszerbe öntése, szabatos és biztos előadása a legfontosabb *pedagogiai* feladat a büntetőjog tanulmányozójára nézve, de épen e célból, a hazai büntetőjog jelentőségének, alapelveinek, vezéreszméinek kidomborítása, s a többi kulturnemzetek jogával való összehasonlíthatása, valamint a büntetőjog tárgyainak, alapvető kérdéseinek teljes megvilágítása végett a büntetőjogi *tudomány* nem mellőzheti a büntetőjog *bölcsészetének, történetének, összehasonlító jogi állásának*, a bűnügyi *aetiológiának* (a bűnelkövetés okai és tényezői), a bűnügyi *embertannak, lélektannak, sociológiának* és *politikának* a tanításait és tanulságait.

al 2. A büntető eljárás vagy büntető perjog tudományának feladata az u. n. alaki büntetőjog szabályainak tudományos rendszerbe öntése és kifejtése. Mint az anyagi büntetőjog legközelebbi testvértudománya, mely voltaképen az anyagi jogi szabályoknak a valóságban felmerült konkrét esetekben való érvényesítésével foglalkozik, ennek összes elvei és tételei természetesen nélkülözhetlenek a büntetőjog tanulmányozójára, annál inkább, mert a büntetőjog e két ágának szabályai külsőleg sincsenek teljesen elkülönítve s amint a BTK. több eljárási szabályt tartalmaz (igy a 18., 105—125., 263—277. §§.), úgy viszont a BP. egyes tételei is érintik az anyagi jogot (13., 496., 516., 517. §§.) A legfőbb alapelvek és vezéreszmék pedig a büntetőjog e két ágában egészen azonosak s egyiknek reformja éppen ezért rendszerint maga után vonja a másikat. Ez magyarázza meg az anyagi jogi és a büntető perjogi tudományos vizsgálódások és reformtörekvések kölcsönösségét.

al 3. A büntetés- és büntetésvégrehajtási (börtönügyi) tudomány a büntetési eszközökkel és a különböző biztonsági intézkedésekkel, ezek foganatosításának szabályaival, így különösen a börtönügy, a javító iskolák, dologházak, gyógyletartózatok és egyéb közbiztonsági és patronage intézmények rendszeres bemutatásával foglalkozik. Szintén testvértudománya a büntetőjogi tudománynak, sőt tulajdonképen szerves kiegészítője úgy az anyagi, mint a büntető perjogi tudománynak. Önálló művelése, külön tudomány gyanánt kidolgozása felette kívánatos, mert az általa felölelt rendkívül fontos kérdéseket sem az anyagi jog, sem a büntető perjog kidolgozói rendszerint nem méltatják kellő figyelemre. Tételei, tanításai legközelebről érintik a mi tudományukat, amennyiben annak egyik legnevezetesebb részét (büntetések és biztonsági intézkedések) dolgozza fel részleteiben.

ad b. III. A „bűnügyi melléktudományok“ alatt nem a közönségesen u. n. *segéd*-tudományokat értjük, melyek közé a jogi, politikai, orvosi és erkölcs-tudományok egész serege (jogbölcselet, jogtörténet, összehasonlító jogtudomány, magánjog, államjog, nemzetközi jog, statisztika, nemzetgazdaságtan, törvényszéki orvostan, elmekórtan, vegytan, erkölcs-tudomány stb.) sorozható, hanem azokat az új tudományokat, melyek a büntetőjog egyes alapvető kérdéseivel nem tételes jogi, hanem tisztán tudományos szempontból foglalkoznak s a bűnözés (criminalitás) okainak, ténye-

zöinek kutatását vagy az az ellen való küzdelmet tekintik főfeladatuknak. Ezek az ujonnan kialakult melléktudományok a következők:

1. A kriminologia vagy bűnügyi ätiologia (b. kör-oktan), mely a bűnözés okainak, a bűnelkövetést közvetlenül vagy közvetve előidézö különböző tényezőknek a kutatásával és megállapításával foglalkozik. A „kriminologia“ szót gyakran gyűjtőnév gyanánt az összes bűnügyi melléktudományok összefoglalására is használják (kriminológiai tudományok), szorosabb értelemben azonban a Van Hamel által bűnügyi ätiológiának elnevezett azt a tudományt értik alatta, mely részint természettudományi, részint sociológiai alapon igyekszik megállapítani azokat a tényezőket, így a fizikai, cosmicus, élettani, lélektani, erkölcsi, gazdasági viszonyokat, melyek általában, vagy bizonyos helyen és bizonyos időben az egyeseket büntetendő cselekmények elkövetésére indítják. A bűnügyi ätiológiának egyik nélkülözhetetlen segédeszköze a bűnügyi statisztika, mely a criminalitas állapotát számszerű adatokkal a legkülönbözőbb oldalról igyekszik megvilágítani.

2. A bűnügyi embertan, illetöleg élettan (kriminal-anthropologia vagy biologia) az a tudomány, mely a büntetendő cselekményeket elkövetö embereket (az u. n. büntetéseket) veszi élettani vizsgálat alá s azoknak testi és lelki életét, főleg a náluk található rendellenességeket igyekszik megállapítani. A bűnügyi embertannak ismét három ága van: a bűnügyi somatologia, mely a büntetettek testét (főleg koponyáját) vizsgálja; b a bűnügyi lélektan (kriminal-psychologia), mely az általános lélektani elveket és kutatásokat alkalmazza a büntetőjogi kérdésekre, igyekszik felderíteni a büntetettek lelkivilágát, a bűnelkövetésre vezetö lelki tényezőket (motivumokat); c a bűnügyi elmekörtan (kriminal psychiatria), mely az elmebetegségben szenvedö vagy gyengeelméjü (szellemi határközi állapotu) abnormalis büntetéseket vizsgálja s igyekszik megállapítani az elme gyengeség azon alakjait, melyek bűnelkövetésére vezethetnek, tehát társadalmilag közveszélyes állapotot képeznek.

Az anyagi büntetőjog tudománya főleg e két utóbbi tudománynak sokat köszönhet; számos büntetőjogi kérdés jogászai megítélése a bűnügyi lélektan és elmekörtan figyelembevételével lehetetlen.

3. A bűnügyi sociologia a sociológiának az az ága, mely a bűnözés társadalmi törvényeit keresi. A bűnügyi sociologia alap-

vető tétele, hogy a bűnözés törvényszerű társadalmi jelenség, vagyis a társadalom életében egy állandó és ennek különböző jelenségeitől függő, tehát fejlődő és változó betegségi tünet. A bűnügyi sociologia azért a különböző társadalmi tényezőknek a bűnözésre való befolyását tanulmányozza s ebből igyekszik a bűnözés állandó és változó (statikai és dinamikai) törvényeit megállapítani, valamint a bűnözés leküzdésének, illetőleg kevesbitésének eszközeire és módozataira rámutatni.

4. A bűnügyi *politika* a politikai tudomány azon ága, mely a bünelkövetés megelőzésének, illetőleg a bűnözés leküzdésének vagy kevesbitésének módozatait, eszközeit igyekszik behatóan és részletesen megállapítani. A „bűnügyi“ politika tárgyánál és céljánál fogva nemcsak a tételes büntetőjog kritikáját, illetőleg annak javítását, fejlesztését tekinti feladatának, hanem a bűnözés kevesbitésére irányuló általános *socialpolitikai* reformokkal, illetőleg kívánalmakkal is foglalkozik, valamint jelentékeny részét képezi a bűnözés megelőzésére irányuló társadalmi tevékenység, az u. n. *assistance sociale* és a *patronage* módozatainak megállapítása is.

A bűnügyi politika nem új tudomány. Eltekintve a büntetés javító céljának, a „védelmi büntetés“ (Schutzstrafe) fogalmának felismerését jelentő nagyon régi nyilatkozatoktól (Platon, Seneca, Morus, Beccaria, Hommel), Klein F. és Bentham a 18. század II. felében s a 19. elején már világosan hirdetik a mai kriminalpolitika vezéreszméit. Henke pedig 1823-ban könyvet ír a kriminalpolitikáról (Handbuch des Kriminalrechts und Kriminalpolitik). Irod. rept. I. alább a 10. §-nál.)

5. A *kriminalisztika*, a büntetőjogi reáliák tudománya, a büntetendő cselekmények tényálladékainak gyakorlati megállapításával, illetőleg ennek módszereivel és technikájával foglalkozik. Különösen a gyakorlati jogászt és a jogtanuló ifjúságot akarja rávezetni, hogyan kell a különböző jelenségekből, nyomokból, adatokból valamely büntetendő cselekményt megállapítani. mi módon lehet és kell az anyagi és alaki jogot az életben alkalmazni. A kriminalisztika első sorban ugyan a büntető perjog melléktudománya, de vizsgálódásai és segédeszközei (bűnügyi muzeum, daktyloscopia, Bertillonage) az anyagi büntetőjog tanulmányozójára is nagyon fontosak.

E tudomány alapítója Gross H. gráci tanár: Handbuch für Untersuchungsrichter e. művével (5. kiad. 1908.). Irodalma: Weingart: Kriminaltattik. Handbuch für das Untersuchen von Verbrechen. Leipzig 1904.; Lucas

H.: Anleitung zur strafrechtlichen Praxis. 1904.; Howard Vincent: Police Code. (12. kiad. London, 1904.).

IV. *Liszt* Ferenc. berlini jogtanár, a fűg értelemben vett büntetőjogi tudomány részére hármias feladatot tűz ki: 1. a *pädagógiai* feladat: a leendő gyakorlati büntetőjogász kiképzése és pedig *a*) a büntetőjog és bűnvádi eljárás jogi-logikai (juristisch-logische) kioktatása által (ez a szoros értelemben vett büntetőjogi tudomány), *b*) a tényálladékok megállapításában való gyakorlati és technikai iskolázás által (Kriminalistika); 2. a *tudományos* feladat: okozatos előadása (kausale Erklärung) *a*) a büntetendő cselekménynek (Kriminologia); *b*) a büntetésnek (Poenologia); 3. a *politikai* feladat: a törvényhozás továbbfejlesztése a büntett ellen való céltudatos küzdelemre (Kriminalpolitika). Zeitschrift. XX. köt. 172. lap.

Legújabbban a jogászi képzés, főleg a büntetőjogi szakképzés reformjával kapcsolatban mind szélesebb körben igyekeznek felkarolni a bűnügyi mellék tudományokat s ezek anyagával és eredményeivel a jogászokat közelebbről megismertetni. Erre irányulnak az egyes egyetemeken szervezett specialis *büntetőjogi*, illetőleg *kriminológiai* vagy *kriminalisztikai tanfolyamok* és az egyetemeken kívül álló *jogászi továbbképző tanfolyamok*. Így az első francia nemzeti büntetőjogi kongresszus (1905.) az ügyészi, védői és büntetőbírói pályára lépők alapos elméleti és gyakorlati büntetőjogi kiképzése végett a büntetőjogi tudományok összességére kiterjedő külön büntetőjogi tanfolyam létesítése iránt fejezte ki óhaját. Az óhaj folytán a párisi, toulouse-i és lille-i jogi fakultásokon legújabbban be is rendezték e külön tanfolyamokat. Párisban Poittevin és Garçon, Toulouseban Vidal vezetése alatt. E külön kiképzés 3 részre oszlik: 1. kriminologia és a büntetőjog elmélete, 2. a BTK. gyakorlati alkalmazása (dogmaticai tárgyalás), 3. igazságügyi szervezet és b. perjog. Külön hallgatják a törvényszéki orvostant és elmekörtant. A tanfolyam 4 félévre terjed. (L. Balogh J.: Jogt. Közl. 1908. 307. és Revue Pén. 31. k. (1907.) 172.. 1336.)

A gráci egyetemen *H. Gross* buzgókodására az 1912/13. iskolai évvel nyílt meg az „egyetemi *kriminalisztikai intézet*“, mely programjával tűzte ki a bűnügyi mellék tudományok rendszeres előadását s egyuttal a hallgatóknak gyakorlati kiképzését a kriminalisztikában, amelyre szolgálnak a gazdag szakkönyvtár, bűnügyi muzeum, laboratorium, „kriminalisztikai állomás“ (bíróságok részére véleményezés) és mint *tudományos organum*: a Gross által szerkesztett Archiv für Kriminalanthropologie und Kriminalistik. (L. Kármán Elemér: A krim. intézetről. 1913.) Ugyanily irányu a bécsi egyetemen, *Sperl* által 1911-ben a tétéles jogtudományokban (magánjog, perjog) való kiképzés eredményesebbé tétéle végett létesített „jogalkalmazási intézet“, melynek célja *szemléltető oktatást* nyújtani a hallgatóknak s így a jogi oktatást gyakorlatiasabbá tenni.

Olaszországban *Turinban* a Lombroso által alapított kriminológiai (orvosi) intézettel kapcsolatban 1912-ben szerveztek gyakorlati tanfolyamot a büntető hatóságok tagjainak kriminológiai kiképzésére. Rómában pedig *Ferri* létesített az egyetemen gyakorlati bűnügyi tanfolyamot a bírói pályára készülők részére, mely több kiváló orvostanár és kriminalista által előadott, illetőleg bemutatott hat tárgyat ölel fel:

1. A büntettek általános és lélektani vizsgálata (Látogatások a börtönökben, javító intézetekben). 2. Elmebeteg és gyengeelméjű büntettek klinikai bemutatása és tanulmányozása. 3. Törvényszéki kísérleti lélektan. Lélektani gyakorlatok. Büntettek és tanuk vallomásainak tanulmányozása. 4. Törvényszéki orvosi gyakorlatok. 5. A nyomozás technikája. Ténymegállapítási gyakorlatok. (Fényképezés, daktyloscopia, embertani mérések stb.) 6. Tárgyalási gyakorlatok (periratok készítése, vád-védbeszéd tartása, büntetésvégrehajtás technikája stb.)

A Németországban és hazánkban az utóbbi években megindított „továbbképző tanfolyamok” szintén kiterjeszkednek a kriminológiai és kriminalisztikai kutatások eredményeinek bemutatására. Így hazánkban 1909-ben tartatott egy börtönügyi tanfolyam a börtöntisztviselők részére, 1913-ban pedig egy mintaszerűen szervezett tanfolyam a fiatalokúak bírái, ügyészei és a pártfogó tisztviselők részére. A kolozsvári egyetem jogi kara 1913-ban részletes tervezetet dolgozott ki „szemléltető anyaggyűjtemény”-ek létesítése iránt.

Mindezek a legújabb törekvések eléggé igazolják, hogy a büntetőjogászok felismerték a büntügyi melléktudományok nagy jelentőségét s a büntetőjog valóban tudományos feldolgozásánál, valamint a büntetőjogi szakképzésnél elengedhetetlennek tekintik az említett melléktudományok eredményeinek felhasználását, az azokban való otthonosságot. Amennyire szükséges a leendő gyakorlati büntetőjogász alapos kiképzése a tételes büntetőjogi szabályokban, mert ezek biztos ismerete nélkül sem mint bíró, sem mint ügyész vagy védő, vagy mint a nyomozó hatóság tagja nem lenne képes helyét betölteni, ezért nélkülözhetetlen a tételes jogszabályok *dogmatikájának* kidolgozása és rendszeres (tudományos) kifejtése, amelynek ismerete fogja képesíteni az illetőket a *jogszabályok helyes alkalmazására*, ép oly kívánatos és nélkülözhetetlen ma már a büntügyi melléktudományok felőli tájékozódás s azok tételeinek, módszereinek ismerete épen a gyakorlati büntetőjogászok részéről is, ha azt akarjuk, hogy alaposan és céltudatosan, a *modern tudományos és technikai fejverekkel* igyekezzenek harcolni a büntett és a büntettek ellen.

Helyesen mondja, ha kissé túlozva is, *Vargha Ferenc* (id. m.) hogy „míg a magánjogban a ségéd tudományok alárendelt jelentőségűek, a büntetőjogban azok dominálnak”, vagyis a büntügyi melléktudományok nélkülözhetetlenek arra, aki a büntetőjogot alaposan, a legmélyebbre menőleg és teljes gyakorlati jelentőségében akarja tanulmányozni.

A kriminalisztikai kiképzés módjairól l. *Zürcher* (zürichi tanár): *Zur Frage des akademischen Unterrichts in der Technik der Untersuchung* (Kriminalistik). *Vierteljahrsschrift für ger. Medizin* 1912. juli; *Heimberger*: *Bulletin* 19 k. (1913.) 338. (vélemény a NBE. 1913-iki kopenhágai kongresszusára).

V. Tankönyvem a tételes magyar büntetőjog tudományos feldolgozása akar lenni, kidolgozásában azért oly módszert követ, mely által a büntetőjogtudománynak az előbbi szakaszban megállapított feladatát legalább vázlatosan megoldhassa. Nem egyszerűen a tételes magyar büntetőjog magyarázatát (commentárját) kívánja adni, hanem a hazai tételes anyagi büntetőjog szabályainak beható ismertetése mellett a büntetőjog fentebb felsorolt melléktudományainak főbb vonalairól, eredményeiről is tájékoztatni óhajtja az olvasót, illetőleg tanulókat. E végből a tételes magyar büntetőjog ismertetése előtt, melyet a magyar

Büntető Törvénykönyvek beosztása nyomán részről is két fő részben, u. m. 1. *általános* és 2. *különös* részben fogok tárgyalni, a *Bevezető* részben előle fogom becsátani a büntetőjog *alapelveinek*, vagyis a büntetőjog *bölcsészete*nek és az abból folyó *bűnügyi politikának* a vázlatát, továbbá a büntetőjog egyetemes és hazai *történelmének* rövid áttekintését, végül a büntetőjog mai *codificatiójának* és *irodalmának összehasonlító* bemutatását s különösen a hazai büntetőjogi codificatió történetét és ezzel kapcsolatban a *magyar büntetőjog forrásainak* ismertetését.

A magyar büntetőjog anyagának feldolgozása közben amennyire a tan-könyv szűkre szabott kerete engedi, a bűnügyi átiológia, a bűnügyi lélektan, és b. sociologia főbb tanait és követeléseit a megfelelő helyeken igyekszem beilleszteni és megbírálni. A börtönügyet a büntetésekről szóló részben behatóan ismertetem. A büntetőjogi reformokat, a külföldi törvényhozások új alkotásait és kísérleteit, a különböző nemzetközi bűnügyi kongresszusok tárgyalásait, javaslatait mindenütt gondosan be akarom mutatni, amely *összehasonlító jogi módszer* fogja képesíteni a tanulmányozót a hazai jog helyes értékelésére s a hazai büntetőjogi reformok és reformkivánságok megértésére és bírálata-ra. Természetesen különös figyelemmel kísérem mindenütt a hazai *bírói gyakorlatot* és a hazai bűnügyi *statisztika* tanulságait.

A kidolgozásban tehát nem követem a dogmaticus iskola orthodoxait (Binding, Finger, Loening, Werner, Schmierer), kik a tételes jog betűinek dogmaticus elemzésén kívül egyebet nem tartanak a büntetőjogi tan- vagy kézikönyvbe valónak s a tételes büntetőjog szabályainak kritizálását didactikai szempontokból elítélik. E doktrinár aggságo-kodással szemben részről azt tekintem a büntetőjogi tankönyv feladatának, hogy a büntetőjog hallgatóit, akik már érett fiatalemberek, bevezessük tudományunk minden ágába, annak legmélyebb kérdéseibe, az ezek körül fennforgó tudományos vitákba s így a tételes büntetőjog fejlesztésének, a tudományos haladásnak harcosává képezzük ki őket. A büntetőjogi „tankönyv“-nek nem egyszerűen a jogász-mesterség kézikönyvének, hanem rövidre fogott „tudományos“ munkának kell lennie, mely a tudomány fejlesztését, előbbrevitelét is, részint közvetlenül, részint közvetve (az új generáció irányítása által), hivatva van munkálni, amint ez tudományunk mai zászlóvivőinek (*Prins A., Liszt F., Garraud R., Van Hamel, Vidal, Angyal*) tankönyveiből világosan kitűnik.

L. bővebben: *Finkegy: A büntetőjogi szakképzés reformja. 1913.*

MÁSODIK FEJEZET.

A büntetőjog alapelvei és vezéreszméi.

(A büntetőjog bölcsészetének és a bűnügyi politikának a vázlata.)

3. §. A büntetőjog bölcsészeti alapja.

Irodalom: Általános jellegű művek és dolgozatok: *Lukács Móricz*: A büntetőjogi teoriák. Budapesti Szemle. 1840. 2. sz.; *Csacskó Imre*: Büntetőjogi elméletek. Bécs. Győr, 1843.; *Pauler T.*: Büntetőjogtan. 1864. 32—57. I.; *Schnierer*: Ált. tanai. 37—72.; *Werner*: Ált. elvei. 8—30.; *Csizmadia A.*: A bűnözés világa. 1904.; *Vámbery*: 34—56.; *Feuerbach*: Revision der Grundsätze und Grundbegriffe des peinlichen Rechts. 1799—1800.; *Abegg*: Die verschiedenen Strafrechtstheorien. 1835.; *Hopp*: Kritische Darstellung der Strafrechtstheorien. 1829.; *Holtzendorff*: (Heinze) I. k. 241—344.; *Köstlin*: Neue Revision der Grundbegriffe des Strafrechts. 1844. 754—850.; *Günther*: Die Idee der Wiedervergeltung in der Geschichte und Philosophie des Strafrechts. 1889—1896.; *Tissot*: Introduction philosophique à l'étude de droit pénal. 1874.; *Franck A.*: Philosophie du droit pénal. 1888.; *Tarde*: La philosophie pénale. III. kiad. 1902.; *Vidal*: Principes fondamentaux de la pénalité dans les systèmes plus modernes. 1890.; *Lucchini L.*: Le droit pénal et les théories nouvelles du crime. 1892.; *Bonnano*: Filosofia del diritto penale. 1903.; *Vaccaro*: Genesi e funzione delle leggi penali. III. kiad. 1908. *Irehorowitz*: Grundfragen und Grundbegriffe des Strafrechts. 1880.; *Laistner*: Das Recht in der Strafe. 1872.; *Bar*: Handbuch I. 199—310.; *Makarewitz*: Einführung in die Philosophie des Strafrechts. 1906.; *Liszi, Birkmeyer, Krappelin, Lipps*: Vergeltungsstrafe, Rechtsstrafe, Schutzstrafe. 1906.; *Birkmeyer és Nagler*: Kritische Beiträge zur Strafrechtsreform. 1—15. füzet. (I. alább a 7. §-ban). Thyren: Prinzipien einer Strafgesetze reform. Lund. 1910.; *Th. Sternberg*: Das Verbrechen in Kultur u. Seelenleben der Menschheit. 1912.

Van-e joga az embernek ahhoz, hogy embertársát büntesse, vagyis hogy törvényes alakban „bajjal sújtsa” másokat, ha igen, mi jogosítja fel erre az embert, illetőleg ezek szervezett csoportját, az államot, szóval mi a büntetésnek a bölcsészeti alapja, mi annak a célja, mik a büntetés gyakorlásánál az irányadó eszmék? ezekkel az alapvető kérdésekkel, a büntetőjognak u. n. *alapelveivel* és *vezéreszméivel* az emberiség nagy gondolkozói évezredek óta, mióta bölcselkedni képesek vagyunk, folyton foglalkoztak. Így születtek meg a mai tudományos nyelven u. n. *büntetőjogi elméletek*, melyek a büntetés alapjára, céljára, a büntetés mértékére, a büntetendő cselekmény és a büntetés elvi ismertető jeleire igyekeznek feleletet adni, vagyis a koronként felvetett kérdéseket megoldani.

Hogy e hosszas vizsgálódás dacára a bölcsészek s általában a büntetőjog művelői maig sem tudtak egyetlen elméletben, egy mindenkit kielégítő magyarázatban megállapodni, ez az ember eszes természetéből folyik, mely folyton arra sarkallja az embert, hogy ne érje be a létezővel, a már készen talált ismeretekkel, hanem elődei tanításait felhasználva s ezek tévedéseit javítgatva, ku-

tasson, fűrksészsen mind mélyebbre és igyekezzék mindig helyesebb, tökéletesebb magyarázatát adni a dolgoknak. Innen magyarázható meg a „büntetőjogi elméletek“ sokasága és a folytonos, ma is tartó, sőt napjainkban épen a legélénkebben vivott küzdelem a *büntetőjog alapelveinek* magyarázatára s a büntetőjog vezéreszméire nézve.

E nagy elméleti háboru dacára, mint mindig, ugy ma is, az elfogulatlan vizsgáló, a ki nem szegődik a tulzó elméletekhez, a legszélsőbb árnyalatok eredetieskedő bajnokaihoz, hanem az igazságosság elvét követve, megadja mindenkinek a magáét, vagyis *tárgyilagosan és higgadtan* megbirálja az összes elméleteket, bizonyára megtalálja az érintkező pontokat a sok, ellentétesnek látszó elmélet közt is, vagyis meg tudja állapítani azokat a *legfőbb alapelveket*, melyekben mindenik iskola egyetért s melyeknek rendszerint csak magyarázatára, talán nevére vagy értékére nézve térnek el egymástól s megítélheti a régi és uj *vezéreszmék* egymáshoz való viszonyát, mennyiben ujak valóban az ujnak kikiáltott gondolatok, mennyiben viszik előre a fejlődés természetes utján a büntetőjogot, mennyiben jelentenek haladást vagy visszacsést.

A büntetőjogi elméleteket a büntetőjogi irodalom chablonszerűleg három csoportba szokta sorozni: 1. absolut, 2. relativ, 3. összetett elméletek csoportjába. Tankönyvem első kiadásában én is követtem e közkeletű felosztást, de negyedik csoportnak vettem fel az ujjab *kriminológiai és kriminalpolitikai* iskolákat. Az ujjab kiadásokban eltértem a chablonos ismertetéstől és a büntetőjog *mai alapelveit és vezéreszméit* óhajtom összeállítani, miután nem a különböző elméletek szerzőinek felfogása, illetőleg okoskodása a fontos, hanem azok az alapvető és maradandó *elvek*, melyek az elméletek harcában kifejeesedtek s azok az *eszmék*, melyek a mai tételes jogok alkotóit s a mai u. n. büntetőjogi reformereket vezetik és lelkesítik.

A mai büntetőjognak ily *alapvető elvei*: 1. az igazságosság, 2. a szükségesség. Ez a két eszme képezi a büntetőjognak *bölcsészeti* alapját, vagyis állandó, ösidóktól fennálló (statikai) elveit. A mai tételes jog és tudomány *vezéreszméi* pedig: 1. a *megtorlás* s az annak alapját képező *egyéni felelősség*, 2. a *megelőzés* vagyis a *társadalmi védekezés*, 3. az *egyénytés* (individualisatio) és 4. az *emberiesség*. Ez a négy mai vezéreszme alkotja a büntetőjog *dynamikáját*, vagyis a tudományos alapon álló *bűnügyi politika* elveit.

Természetesen ezek az alapelvek és vezéreszmék a büntetőjogi, a jogbölcsészeti és a kriminalpolitikai írónál különböző színezettel és értékeléssel jün-

nek elő, innen a különböző „büntetőjogi elméletek“ és „iskolák.“ A büntetőjog bölcsészetének és a büntügyi politikának legkiválóbb művelőit, az elméletek és iskolák alapítóit, vagy főbb képviselőit az egyes alapelvek és vezéreszmék vázolásában közben mutatom be.

4. §. A büntetőjog alapelvei. 1. Az igazságosság.

Irodalom: A fejezet elején közölt műveken felül: *Kant*: Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre. 1797. 225. l.; *Hegel*: Grundlinien der Phil. des Rechts. 1820. 83.; *Stahl*: Philosophie des Rechts. II. 363.; *Henke*: Über den Streit der Strafrechtstheorien. 1811.; *Herbart*: Allg. praktische Philosophie. 1808. 139.; *Kohler*: Das Wesen der Strafe. 1888.; *Heimberger*: Der Begriff der Gerechtigkeit. 1903.; *Berolzheimer*: Strafrechtsphilosophie und Strafrechtsreform. 1907.; *M. Salomon*: Kant's Strafrecht in Bez. zu seinem Staatsrecht. Zeitschrift 33. 1912. 1—34.; *E. Salz*: Hegels phil. Begründung des Strafrechts. etc. 1910.

I. Mióta csak az emberiség az erkölcsi eszmék felismerésére kifejlődött, a büntetést az emberek mindig és mindenütt igazságosnak tartották és hirdették s a kezdetleges, majd a fejlett államok azért gyakorolták azt, mert a többé-kevésbé fejlett igazságérzet, mely a társadalom tagjaiban élt, kívánta és helyeselte, hogy a társadalom összeségét, vagy az egyeseket sértő cselekmények elkövetői, e *társadalomellenes* tetteik egyenértéke gyanánt bizonyos bajt legyenek kénytelenek elviselni. Az *igazságosság* elve, mely abban áll, hogy mindenki érdeme szerint megkapja a magáét, a jó, a szép, nemes tett helyeslést és elismerést, a helytelen, káros, másokat vagy az összeséget sértő ellenben helytelenítést, büntetést kapjon, szóval hogy „a társadalom egyensúlyának az állapota“ fenntartassék, a legkezdetlegesebb és a legfejlettebb ember előtt igazolta és igazolja a büntetés jogát.

Innen van, hogy ma is a legkülönbözőbb és ellentétesebb iskolák hívei egyaránt elismerik, hogy a büntetés alapja az igazság, vagyis *csak az a büntetés jogos, ami igazságos*, az eltérés csak abban van, hogy némelyek az igazságot *egyedüli* és *kizárólagos* alapnak tekintik, mások csak *egyik* alapnak fogadják el, amely mellett más elvek is egyenlő, illetőleg nagyobb vagy kisebb erejű alap gyanánt szerepelnek. Valamint eltérés van arra nézve is, hogy az igazság, mint a büntetőjog alapja, mit jelent, mi annak a tartalma. Így az igazságot a büntetés kizárólagos, egyedüli alapjának tekintik az u. n. *abszolút* elméletek, melyeket épen ezért *igazságossági* elméleteknek is neveznek, a *célszerűségi* elméletek már csak másodrendű alapelvnek ismerik el, az *összetett* elméletek pedig a szükségességgel vagy hasznossággal egyenlő erejű alapnak tekintik.

II. Az *absolut* elméletek, melyek a *büntetés jogalapját kizárólag az igazság elvében látják*, a büntetést a büntetendő cselekmény *természetes, feltétlen vagy okozatos következményének* tekintik, mely tehát igazolását önmagában találja s különös célja nincs is, mert *a büntetés öncél*, t. i. elégtétel az igazság megsérteéséért.

Bölcsészeti elméletté ezt a felfogást a legujabbkori észjogi írók fejlesztették, így:

1. *Kant* (1724—1804.) Szerinte a büntetés a gyakorlati ész feltétlen követelménye, u. n. feltétlen észparancs (*categoricus imperativus*), amit tehát igazolni sem kell. A büntetést nem szabad eszköznek tekinteni, mellyel a társadalomra vagy a bűnösre valami hasznot, célt kellene elérni, mert akkor az embert használnók fel eszközül, ami ellenkezésben lenne az ember erkölcsi méltóságával, személyiségével. A büntetés igazságos mértéke az egyenlőségben, a megtorlásban (*jus talionis*) van.

2. *Hegel* (1770—1831.) Miután a jog *absolut* fogalom, t. i. az észszerű akarat külső megtestesülése, a jogtalanság, mely a jogot tagadja, semmis és puszta látszat. A fogalom hatalma a megsemmisítésben nyilvánul, t. i. a jogtalan cselekménynek a jogba való visszavétele által, ami úgy történik meg, hogy a jog az őt tagadó akaratot tagadja s így önmagába visszatér. A büntetés eszerint ebben a megsemmisítési processusban áll, nem más, mint *a jog tagadásának a tagadása* s ezzel a jog megerősítése. E dialekticai magyarázat miatt a Hegel elméletét jogi elégtétel, vagy jogi megtorlás elméletének nevezik. Hegellel ellentétben *Schopenhauer* († 1860.) a jogtalanságot tekinti pozitív fogalomnak.

3. *Stahl* (1802—1866.) Az állam, mikor büntet, az istenség nevében és megbízásából jár el, mert hivatása az isteni rendet megvalósítani a földön. A büntetés alapja és célja az isteni igazságban (isteni elégtétel vagy megtorlás) van.

Az *absolut* elméletek hívei még a régebbi irodalomból: *Schmied* (*erkölcsi elégtétel*), *Zachariae*, *Henke*, *Luden*, *Herbart* (a büntetés *aesthetikai* szükség), *Geyer*, *Hälschner*, *Trendelenburg*. Nálunk *Schnierer*, ki a jogi megtorlás elméletének azt az alakját fogadja el, mely *Abegg*-nél van formulázva, t. i., hogy a büntetés egyedüli s magából a jog eszméjéből kölcsönzött alapja az az észparancs, mely megkívánja, hogy a bűntény által megzavart jogállapot (*a jogi egyensúly*) ismét helyreállíttassék. (Ált. tanok 68. l.)

4. A mai irodalomból ide tartozik *Kohler* J. berlini tanár „bűnhődési“ (*Sühne-Theorie*) és *Berolzheimer* F. „megváltási“ elmélete (*Entgeltungstheorie*). *Kohler* szerint a büntetést a bűnhődés igazolja, mely a fájdalom tisztító erejével a bűntést s vele együtt az emberiséget megkönnyíti. A büntetés ellenmég, mely a jogtalan tett által az emberiségbe beadott mérget felemészti. *Berolzheimer* szerint a büntetés alapja a bűnhődés, vagyis a büntetés a bűnrel terhelt személyiségnek, a büntetett által előidézett állapotnak a megváltása.

5. Ide sorozhatók lényegileg az u. n. *új classicus* iskola hívei is (*Birkmeyer*, *Beling*, *Nagler*, *Köhler*, *Richard Schmidt*), akik szintén egyedül az

igazságosságot tekintik a büntetőjog *alapjának*, habár az „új irányok“ (a „modernekek“) hatása alatt már elismerik, hogy a büntetésnek céljai vannak, de épen élesen megkülönböztetik a büntetés alapját annak céljától, úgy, hogy ezek az írók erősen közelednek az összetett elmélethez, azonban a célszerűséget, illetőleg a szükségességet vagy hasznosságot még mindig másodlagosnak vagy épen mellékesnek tekintik az igazságosság mellett. Ez új iskola főtörekvése azonban a megtorlás, az „igazságos megtorlás“ elvének védelme, azért bővebben ez elv magyarázata közben kell róluk megemlékeznünk. (7. §.)

Ugyanide sorozható az új Kantianismus apostolának: *Stammler R.*-nak *helyes jog-i* elmélete, melyet a büntetőjogra gr. *Dohna A.* alkalmazott.

Az abszolút elméletek helyes nyomon indulnak el, midőn a büntetés jogalapját az igazságban keresik, de nem oldják meg kielégítően a kérdést, midőn a realis élettől eltekintve, az igazság *abszolút* (isteni, erkölcsi vagy dialecticai) fogalmát és *egyedül* ezt az u. n. abszolút igazságot tekintik jogalapnak, ami a véges emberi elme által meg nem ismerhető és kifogástalanul meg nem határozható, s melynek megvalósítása az államnak, mint a történelmi fejlődés és az emberi munka eredményének feladatát nem is képezheti. Az új classicus iskola hívei ugyan már helyesebben fogják fel az igazság fogalmát, midőn az alatt az *emberi igazságot*, az *arányosságot*, a társadalom erkölcsi felfogásának kiegyenlítését értik, azonban az igazság egyoldalú hangoztatásával ezek is tulideálisak.

III. Az igazságosság alatt, midőn azt a büntetőjog egyik alapja gyanánt állapítjuk meg (l. alább a 9. §-t), nem az abszolút igazságot kell érteni, hanem az u. n. *emberi igazságot*, mely valamely korban, valamely társadalom tagjainak lelkében él, ami tehát koronként és helyenkint különböző lehet, habár alakilag és alapelveire nézve mindig és mindenütt ugyanaz, t. i. az emberi érdekek közötti összeütközések összhangzatos, arányos kiegyenlítése, a helytelen, káros, veszélyes, társadalomellenes cselekmények helytelenítése. Az igazságosság elvének ily értelmezése nem zárja ki, sőt magával hozza, hogy a büntetésnek sajátos célt, illetőleg célokat tulajdonítsunk, vagyis a büntetést ne tekintsük öncélnak. Épen az igazságosság elvéből folyik, hogy a büntetés, ha valóban igazságosan gyakoroltatott, közmelegnyugvást kelt, az nemcsak *megtorlása* a társadalomellenes cselekedetnek, de elégtétel a sértett egyénnek és a megtámadott jogrendnek s helyreállítása a megzavart társadalmi egyensulynak.

5. §. Folytatás. 2. A szükségesség, vagy hasznosság.

Irodalom: *Pikler Gy.*: A jog keletkezése és fejlődése. 1897. 248. s köv. I.: *Somló B.*: Jogbölcseleti előadásai. II. f. 1906.; *Wertheimer M.*: A büntettek alapoka. 1903.; *Marton G.*: A büncselekmény kriminológiai fogalma. 1907.; *Fínky*: Szabadságbüntetéseink reformjához: 1900.; *Vámbéry R.*: A relegatio eredményei. 1898. 46.; *Fichte*: Grundlage des Naturrechts. 1797. II. r.; *Fueerbach*: Lehrbuch. 8. §.; *Bauer*: Die Warnungstheorie. 1830.; *Röder*: Zur Rechtsbegründung der Besserungsstrafe. 1846.; Grundzüge des Naturrechts. 1860.; *Ahrens*: Die Rechtsphilosophie. 1852.; *Bentham*: Théorie des peines. 1818.; Principes de legislation. I. k. 1829. (B. összes művei franciául); *Mittelstädt*: Gegen die Freiheitsstrafen. 1879.; *Jhering*: Der Zweck im Recht. 1879. I. k. 474.; *Liszt*: Lehrbuch. 64—86. és Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge. 2. köt. 1905.; *Vargha Julius*: Die Abschaffung der Strafknechtschaft. 1896/7.; *Goldewisser A.*: Das Verbrechen als Strafe und die Strafe als Verbrechen. 1904.

I. Az igazságosság elve mellett, mely tulságosan ideális volta s főleg a ferde magyarázatok miatt sokakat nem tudott s ma sem tud kielégíteni, a gyakorlatias felfogásuak szintén ősidőktől egy másik elvre, a szükségességre, illetőleg a hasznosságra szokták alapítani a büntetés jogát. Kétségtelen, hogy a büntetés gyakorlása nélkül a társadalmi rend fentartása az emberi természet alapján, alig képzelhető el. Ha az állam nem üldözné rendszeresen a büntetéseket, bizonyára még jobban elszaporodnának a büntettek, visszatérne a vérbosszu, az ököljog kora. A büntetés tehát egy *szükséges* vagyis *nélkülözhetetlen rossz* a társadalomban, a mi azonban csak a büntettesre rossz, a közre, az összeségre hasznos. Az előre kihirdetett büntetés tudata, illetőleg képzete sokakat visszatart a büntetendőnek nyilvánított cselekmények elkövetésétől, a helyesen alkalmazott büntetés megakadályozza a büntetést a rossz cselekmény ismétlésében vagy ennek lehetlennététele, vagy a tettes erkölcsi, illetőleg társadalmi megjavítása által.

A büntetés szükségességét és hasznosságát nemcsak a realistáknak, de a legideálisabb gondolkozásuaknak is el kell ismerniök. Tényleg el is ismeri azt a bölcészek és jogászok nagy többsége s voltaképen csak arra nézve van eltérés, hogy némelyek a hasznosságot, illetve szükségességet az igazság mellőzésével, a büntetés egyedüli és kizárólagos alapjának tekintik, mások ellenben csak az igazság mellett, mint azzal egyenrangú, ismét mások mint ennek alárendelt (másodrangú) alapelvet veszik tekintetbe. Továbbá arra nézve van nagy eltérés és változatosság, mi a legközvetlenebb, illetőleg legnagyobb haszon, előny, amit a büntetés által elérünk, vagy elérni kívánunk, vagyis mi a büntetés célja?

Azokat az elméleteket, melyek a büntetés alapját egyedül és kizárólag annak hasznosságában, illetőleg célszerűségében találják, nevezik *relatív*, vagy célszerűségi elméleteknek.

II. A *relatív* elméletek a *büntetés alapjául rendszerint azt a célt tekintik, a mit az állam annak alkalmazása által el akar érni*. Ezt a célt ugyan nagyon különbözőleg fogják fel az egyes gondolkozók (innen a relatív elméletek óriási száma), azonban mindnyájan megegyeznek abban, hogy a megtorlás nem lehet célja a büntetésnek, mert a multat ugy sem lehet jóvá tenni, hanem csak a *bűnösre, vagy a társadalomra háramló előny, haszon az, ami célja lehet annak* s épen, mert a büntetés által ily hasznos célt lehet elérni, ez az, ami azt jogossá is teszi. Innen nevezik ezen elméleteket *célszerűségi* elméleteknek is.

A relatív elméletek nyomaira már az ó-kor híres bölcseseinél találhatunk. Így Platónnál (*a büntetés a lélek gyógyszere*), *Aristoteles*-nél s főleg a *stoicusok*-nál láthatjuk, hogy a bűnös javítását említik a büntetés céljául s töltik vette *Seneca* ama híres mondását, mely a mai relatív elméleteknek is kiindulási pontját képezi: *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur, revocari praeterita non possunt, futura prohibentur*. Ugyancsak a stoicustól vette *Paulus* is azt, hogy „a büntetés az emberek javítására rendeltetett“. Határozott és rendszeres elméletté e gondolatokat csak a legújabbkori jogbölcészek fejlesztették, mintegy visszahatásul az abszolút elméletek egyoldalúságával szemben.

A régebbi relatív elméletek közül nevezetesebbek:

1. Az *elrettentési* elmélet, mely a büntetés alapját és célját az elrettentésben látja. A büntetéseknek szigoruaknak kell lenniök és nyilvánosan végrehajthatniok, hogy mindeukinek elmenjen a kedve hasonló cselekmények elkövetésétől. Ez az elmélet az ember eszes és erkölcsi természetét nem veszi figyelembe s újabban csak kivételesen hivatkoznak rá egyes reactionarius írók, így a németek közt *Mittelstädt* (1879.).

2. A *szerződési* elmélet. Azok, akik az állam létrejövetelét a polgárok közt kötött *ös-szerződésre* viszik vissza, így *Hobbes*, *Rousseau*, *Beccaria*, *Fichte*, a büntetést is ezen *ös-szerződésből* magyarázzák. Különösen *Fichte* († 1814.) fejtette ki ez elméletet önálló büntetőjogi elméletté. Szerinte ugyanis, aki büntetendő cselekményt követett el, az ugy tekintendő, mint szerződésszegő, aminek természetes következménye az államból való kirekesztés lenne. Miután azonban ez ugy a sértőre, mint az államra káros lenne s az államok közt a bűnösök kölcsönös kieserülésére vezetne, ezért az állam alapításakor a polgárok maguk között különös bűnhődési szerződést is kötnek, melyben a kizárás helyett a másféle büntetést vállalják el az esetre, ha bünt követnének el. A büntetés alapja eszerint ez a bűnhődési szerződés. Ezt az elméletet, mint teljesen önkényes feltevés (hypothesis) eredményét, ma egyhangulag elveti a tudomány.

3. A XIX. század első évtizedeiben nagy népszerűségnek örvendett a *lélektani kényszer elmélete*, melyet Feuerbach P. A. (1775—1833.) állított fel. Szerinte minden büntetendő cselekmény lélektani oka az érzékiségben van, a bűn elkövetése ugyanis érzéki kedvet kelt a bűnösben s e kedv kielégítése végett vágyik a bűn elkövetésére. Ha tehát az állam a jogsértéseket meg akarja előzni, ezt az által érheti el, hogy a büntetőtörvény meghozatala és kihirdetése által mindenkinek tudtára adja, hogy az elkövetendő büntetendő cselekményért meg lesz büntetve s e büntetés nagyobb rossz leend, mint a bűnre indító érzéki vágy leküzdése. A polgárok tehát e lélektani kényszer által vissza lesznek tartva a bűntől, ha pedig valaki mégis büntet követ el, a büntetés végrehajtandó, mert a kihirdetés folytán mindenkinek ismernie kell a büntetőtörvényt, az állam pedig köteles annak érvényt szerezni. Ezt az elméletet Bauer A. oly módon javította ki, hogy az állam a büntetőtörvény által nem fenyegeti, hanem megint polgárait, hogy büntetettek ne kövessenek el s ez az intés nem az érzéki, hanem az emberek erkölcsi természetéhez van intézve (intési elmélet).

Ugy a lélektani kényszer, mint az intési elmélet a relativ elméletek közös hibájában szenved, t. i., hogy a büntetés alapját nem magyarázza meg, hanem csak a jövőre várt büntettek megelőzésével, elhárításával foglalkozik. A büntetés alapja ez elméletek szerint tulajdonképpen a büntetőtörvény kihirdetésében van, ami igen önkényes alap, a lélektani kényszer pedig merő feltevés.

4. Szintén sokáig uralkodó elmélet volt s részben ma is uralkodó eszmét tartalmaz a Bentham (1748—1832.) *hasznossági* (utilitarius) elmélete. Bentham szerint a jog főelve: lehetőleg minél több ember minél nagyobb boldogságának létesítése. Az államnak is ezt kell céljául tekintenie s e cél elérése végett kell alkalmaznia a büntetést, amennyiben *ezáltal nagyobb bajt hárít el a polgárok összességéről, mint aminő az a szenvedés, amit a büntetés a bűnösöknek okoz.* A büntetés alapja tehát a közhaszonban van, célja pedig egyrészt az általános megelőzés, t. i. ugy az összeség visszatartása a bűntől, a büntetéssel való fenyegetés és annak végrehajtása által, mint a különös megelőzés, a bűnös bűnözési képességének megszüntetése, t. i. megjavítása vagy elrettenése által.

A Bentham elméletében van sok helyes és elfogadható gondolat, s a helyesen értelmezett közhaszon, t. i. a társadalom és a jogrend érdeke (közérdek) s védelme, a büntetés egyik alapjául csakugyan megállhat, de egyoldaluvá és túlzóvá válik ez elmélet, midőn a büntetés alapjául kizárólag a *hasznosságot* tekinti.

5. A *javítási* elmélet az ember erkölcsi természetéből indul ki, melyet a bűnösben is el kell ismerni. A büntetést *azért tartja jogosnak* és úgy kívánja berendezni, *hogy az által a bűnös megjavíttassék.* Különösen Krause, Ahrens és Röder fejtették ki a XIX. század derekán ez elméletet s tették népszerűvé. Szerintük minden büntett a szabadsággal való visszaélés, ami azt mutatja, hogy elkövetőjének belső szabadsága, erkölcsisége van megromolva. Ha tehát azt akarjuk, hogy a bűnös jövőre büntet ne kövessen el, erkölcsileg kell őt megjavítanunk, hogy az így visszanyert belső szabadsága alapján képes legyen ezután külső szabadságával helyesen élni. A büntetés célja tehát a javítás, ami főleg

a szabadságvesztés (börtön) büntetés különféle alakjai által érhető el legbiztosabban. Ez elmélet hívei: Tocqueville, Livingston, Lieber, Wichern, Szemere B.

Jóllehet ez elmélet kiindulási pontja egészen helyes s a javítást, mint a büntetés egyik elméletét, mi is elfogadjuk: az egész elmélet a büntetés alapját egyáltalában nem tudja megmagyarázni. A javítás ugyanis nem lehet a büntetés alapja, mert akkor azokat, akik tettüket őszintén megbánták s erkölcsileg nem tekinthetők romlottaknak, nem is lehetne megbüntetni s a büntetés mértékére sem tud ez az elmélet kielégítő módot nyújtani. A javítási elméletnek azonban nagy érdeme van abban, hogy a testesonkító és testfenyítő büntetéseket a modern államok eltörölték s a szabadságvesztés (börtön) büntetést tették uralkodó büntetési eszközzé. Az emberiség eszméjét ez az elmélet tette uralkodóvá a büntetőjogban. Ez elmélet új kiadása a fiatalabbkorú büntetettek *javító-nevelése* iránt az utolsó évtizedekben az összes kulturálmokban megindult nagy arányú állami és társadalmi mozgalom. Sőt Északamerikában legújában a felnőtt, még javíthatónak látszó büntetésekre is az *átalakító nevelési* (reformation) tekintik vezéreszmének s erre az eszmére építik a *határozatlan tartamu büntetés* (indeterminate sentence) intézményét. L. alább a 129. §-t. A javítási elmélet tehát, ha a büntetőjog alapjának és büntetés céljának magyarázatára nem ad is kielégítő feleletet, de az általa felkarolt eszme teljesen egészséges és a modern büntetőjogban is mind nagyobb tért hódít.

Az újabb relativ elméletek:

6. *Jhering* (1818—1892.) a büntetés céljául a társadalom életfeltételeinek biztosítását tekinti, tehát a Bentham-féle hasznossági alapot fogadja el, de módosítja és tökéletesíti. A büntett szerinte a társadalom életfeltételeinek a törvényhozás által constatatált veszélyeztetése. A büntett ugyanis, bár történelmileg változó fogalom, lényegileg mindig támadás a tettes részéről a társadalom életfeltételei ellen, mintán pedig a társadalom biztosítása az állam feladata, az állam állapítja meg, mely támadások oly veszélyesek, melyeket magánjogi uton nem lehet elenyésztetni, hanem azokat büntetni kell: így a *büntetendő cselekmény* „a társadalomnak jogi formában kifejezésre jutott meggyőződése arról, hogy az illető támadás ellen csak a büntetés által képes védekezni.” A büntetés kimérésénél a veszélyeztetett életfeltétel fontossága s a veszély nagysága az irányadó, e szerint a *büntetés* „a társadalmi javak (érdekek) értékmérője.” ..

7. A *Jhering* elméletét tovább fejti s nagy erővel terjeszti és népszerűsíti *Liszt* Ferenc, berlini jogtanár. Szerinte a büntetés nem lehet más, mint *céltbüntetés* (Zweckstrafe), tehát a *büntetés alapja is egycsen céljában van*. A jog ugyanis az emberi életérdekek biztosítását célozza. Az oltalmazandó életérdekeket, a jogi javakat (Rechtsgut), a jogrend létesítője, az állam határozza meg s ez állapítja meg a kényszert is, ami a jogszabályok teljesítésének eszköze. A kényszernek három alakja van: 1. A teljesítés kikényszerítése (kényszer-végrehajtás), 2. a megzavart rend helyreállítása (pénzbeli kárpótlás), 3. az engedetlen megbüntetése. A büntetőjog feladata a védelemre érdemes és arra szoruló érdekek erősebb védelme, a büntetéssel való fenyegetés és annak végrehajtása által. A büntetés célja részletesen: 1. általános megelőzés (az összeség

elrettentése s a szigorú helytelenítés által), 2. elégtétel a sértettnek; 3. különös megelőzés (Specialprävention) a bűnösrel szemben, vagyis a javítható bűnösökkel szemben a tettes jelleme szerint az elrettentés, vagy a javítás, a javíthatatlanokkal szemben az ártalmatlanná tétel.

A büntetés alapja tehát Liszt szerint egyedül annak a jogrend fentartására való szükségességében van. *A büntetés csak akkor és annyiban jogos vagy igazságos, ha és amennyiben szükséges.* Liszt, tankönyvének legutóbbi kiadásában, világosan kiemeli, hogy a büntetés alapja nem annak célszerűségében, hanem *szükségességében* van s egyenesen tiltakozik az ellen, hogy az ő elméletét a „célszerűségi“ elméletek közé sorozzák.

Liszt követői, illetve fegyvertársai: Seuffert (†1903.), Frank, Heimberger, Siehart: nálunk Vargha Ferenc, Vámbéry Rusztem.

8. Vargha Gyula, gráci tanár, „gyámolítási“ elmélete (Bevormundungstheorie). A mai büntetési eszközök (halál, börtön) lényegileg még mindig a fájdalomkötésben (Marterstrafe) állanak, ami ellenkezik az erköletan és a természettudományok, szóval a haladás törvényeivel. Azoknak, akik az ember szeretetet s az emberi méltóságot hirdetik, tiltakozniok kell az ily középkori vadság, az őskori vérbosszu eszméjéből visszamaradt kegyetlenkedés ellen. A jogrend ellen vétőket büntetni kell, hogy a megsértett jogérzetnek s a törvény tekintélyének és a sértetnek elégtételt adjunk, de ez elégtétel csak egy erkölcsi és jogilag megfámadhatatlan és hasznos *megakadályozási és nevelési rendszabály* lehet, t. i.: az *oltalmazó gyámolítás és nevelés*. A jövő feladata tehát a mai büntetészolgátság eltörlése s a büntettesek gyámolítása (Abschaffung der Strafknechtschaft und Einführung der Strafbvormundung).

A Vargha Gy. elmélete összeesik a *Tolstoj* Leo ideális eszméivel, aki „Feltámadás“ e. híres regényében szintén nem talál feleletet arra, mi jögon büntetik egymást az emberek?

9. *Pikler* elmélete. Hazai íróink közül *Pikler* igyekszik népszerűsíteni a Bentham-féle hasznossági elméletet, annak magyarázatul a régi történeti iskola (Hugó Gusztáv) belátásos elméletét elevenítve fel. Szerinte az emberek *látásból* három okból tartják igazságosnak a büntetést: 1. mert a büntetést a büntettek meggátlására *hasznosnak* tekintik s meg vannak győződve, hogy a büntetés-ek a büntettek elhárítása által több szenvedéstől védik az embereket, mint amennyit okoznak; 2. vagy mert egy büntető, bosszuló ösztön van bennük, függetlenül a hasznossági belátástól; 3. vagy mert megtorló igazságérzet van bennük. *Valóban*, tényleg azonban az emberek csak az első okból büntetnek s csak az magyarázza meg a büntetés jogosságát, mert ugy a bosszuló ösztön, mint a megtorló igazságérzet elemeikre bontva nem egyebek, mint a megrögzött hasznossági belátás eredményei. A büntetés alapja kizárólag a hasznossági belátás, célja az emberi szenvedések csökkentése s a boldogság fokozása. *Pikler* követői: *Wertheimer* Manó, aki a büntettek alapokát az ember „öntudatlan uralmi vágyában“ látja és *Marton* Géza, aki szerint „büntett az, amit büntetni hasznos.“

A relativ elméleteknek, ugy a régebbieknek, mint az újabbaknak közös hibájuk, hogy a büntetés alapját összezavarják annak

céljával s a büntetés hasznosságát, illetőleg szükségességét elegendőnek vélik a büntetés jogának elméleti igazolására. Holott a hasznosság és szükségesség önmagukban nem magyarázzák meg a büntetés belső (erkölcsi) jogosultságát, mert a mi hasznos, célszerű, vagy szükséges, az még nem okvetlenül jogos s még kevésbé igazságos. Az újabb relativ elméletek ugyan már tovább fejlesztették a régebbieket, midőn nem egyik vagy másik célt vitatják jogalap gyanánt, hanem a büntetésnek több célját különböztetik meg s azt is helyesen emelik ki, hogy a büntetés a társadalmi és jogi rend védelmének eszköze, mindazáltal a hasznosság vagy szükségesség *kizárólagos* hangoztatásával szintén egyoldalúságra esnek.

III. A *szükségesség*, mint a büntetőjognak egyik alapelve alatt a büntetésnek a társadalmi rend (a jogrend) fentartására való nélkülözhetlen voltát kell érteni. A büntetés szükséges vagyis elkerülhetlen rossz volt a múltban s a jelenben is az. Az állam a büntetést nem merő eszuéri cél megvalósításaért, hanem azért gyakorolja, mert e nélkül legfőbb hivatását, a társadalmi rend fentartását s az egyesek alanyi jogainak biztosítását nem tudná betölteni. A *közhaszon* és a *célszerűség* elvei, melyek synonym fogalmak a szükségességgel, ugyanezt akarják kifejezni. A büntetés, ha az erre ítelt egyénre kellemetlenséget, bajt képvisel is, az összeségre, az egész társadalomra hasznos, mert ezzel az általános és különös megelőzést (visszatartást, javítást) éri el, illetőleg közelebbi meg az állam. Ebben áll a büntetés célszerűsége is.

6. §. Folytatás. Az igazság és a szükségesség viszonya.

Irodalom: Anyaggyűjt. 1. 27—29.; *Rossi*: Traité de droit pénal. 1829. 1.; *Haus*: Principes généraux de droit pénal belge. 1874. 17.; *Merkel*: Vergeltungsidee und Zweckgedanke im Strafrecht. 1892.; Lehrbuch 1889. 10.; *Liepmann M.*: Merkel Adolf. Die Lehre von Verbrechen und Strafe. 1912.; *Carrara*: I. 9—30.; *Possina*: 7.; *Binding*: Die Normen und ihre Übertretung. I. és Handbuch. 155.; *Wundt*: Ethik. 1886.; *Bárány G.*: Bűn és bűnhődés. 1905.; *Jellinek*: Die socialethische Bedeutung von Recht, Unrecht und Strafe. II. kiad. 1908.; *Bar*: Die Grundlagen des Strafrechts. 1869.; Gesetz und Schuld im Strafrecht. 1907.

I. A büntetés szükségességét vagy hasznosságát helytelen dolog ellentétbe állítani annak igazságosságával. A szükségesség, hasznosság és az igazságosság, ha nem visszük tulzásba e fogalmakat, nem zárják ki, sőt feltételezik, illetőleg kiegészítik egymást. Hiszen mi az igazságos? Az, ami minden érdeket egyaránt kielé-

git, kiegyenlít, méltányol, vagyis ami hasznos és szükséges is. Anni a közre, az összeségre nem hasznos, de káros, ami céltalan, szükségtelen, az nem lehet igazságos sem s így a hasznos vagy szükséges csak más módon való kifejezése a helyesnek, vagyis az igazságosnak. A büntetés tehát akkor valóban igazságos, ha szükséges és hasznos is, a szükségtelen (tulszigoru), valamint a haszontalan (tulenyhe) büntetés egyaránt igazságtalan is.

Az igazságosság és szükségesség e szerint kölcsönös alapelvei a büntetőjognak, ezek együttvéve, összefoglalva magyarázzák meg helyesen a büntetés jogát az állam kezében. Az egyik *ideális*, a másik *reális szempontból* igazolja a büntetést. Ez a kibékeltető, a tudományt és a gyakorlati életet egyaránt kielégítő, tárgyilagos felfogás hozta létre az u. n. *összetett* vagy *egyesítő* elméleteket, melyek az abszolút és a relatív elméletek egyoldalúságát és túlzását mérsékelni s az ellentéteket összeegyeztetni törekednek. Ez elméletek közös jellemvonása, hogy a *büntetés alapjául az igazságot és a szükségességet, illetőleg hasznosságot* veszik fel, a büntetés céljára nézve pedig abban egyeznek meg, hogy azt sem szabad egyoldaluan felfogni, helytelen dolog a büntetésnek egyetlen célját venni fel, hanem minden helyes célt összefoglalva s mérlegelve, *összhangzatosan* kell azt is megállapítani. (L. alább a 9. és 102. §-t.)

A XIX. század közepe óta, mondhatni napjainkig, az összetett elméletek képezték és képezik az *uralkodó* elméletet, a büntetőjogi irodalom legnagyobb része ezt vallja dogmájának s a ma érvényben levő európai büntető codexek is csaknem kivétel nélkül erre az elméletre vannak felépítve. A magyar BTK. miniszteri indokolása is kifejezetten elismeri, hogy ezt az elméletet fogadta el a büntető codex alapjául. (Anyaggyűjt. I. 27. 1.)

II. Az irodalomban az összetett elméletnek is sok változata van. Ezek közül ma is jelentősebbek:

1. Rossi (1787—1848. olasz államférfi) elmélete, melyet a francia és belga irodalom nagy része követ, az abszolút *igazság követelményének* tekinti ugyan a büntetést, miután azonban emberek között az abszolút igazság meg nem valósítható, mert az emberi társadalomban, melynek célja a jogrend fenntartása, csak az u. n. *emberi vagy polgári igazság* eszméjéről lehet szó: a büntetés jogalapja a *polgári igazság és a jogrend fenntartásának szükségessége*. A büntetés *mértéke az igazság*, de miután az igazság sem követelhet céltalan vagy haszon nélküli büntetést, az igazságos büntetés is csak annyiban alkalmazandó, amennyiben azt valamely állameél, az állami közérdek megkívánja. Ez elmélet kü-

vetői: Haus, Ortolan, Hélie, Garraud, Mittermaier, Helfter, H. Meyer, Csemegi (l. a Min. Ind.) Kautz G.

2. *Carrara* (volt pisai tanár 1805—1888.) és az *olasz classicus iskola* (Brusa, Lucchini) szerint a polgári társadalmat a kezdetleges társulási állapottól a jogrend fentartásának szükségessége hozta létre. Ez vezetett egy többség elismerésére, mely fel lett ruházva azzal a hatalommal, hogy bizonyos cselekményeket tiltson, s azokon, akik a tilalmat megszegték, megtorlást vegyen, azokat megbüntesse. A gonoszok megbüntetésére vonatkozó szabályoknak első alapja és mértéke az igazság. Az erkölcsi törvény, az isteni igazság szempontjából nem azért kell büntetni, hogy a többi emberek megvédessenek, hanem mivel a lopás, gyilkosság stb. rossz s az igazság követeli, hogy aki rosszat tesz, szintén rosszat legyen kénytelen eltűnni. Ugyde az ily tilalom, vagy parancs, midőn az emberek egymásközi viszonyaira vonatkozik, egyuttal védelmére van az embernek azok ellen, akik gonosz tetteikkel kárt okoztak embertársaiknak. A büntetésnek tehát, mint az ember tényének, alapja az emberiség védelmében, mint természeti és politikai szükségességben van. Az igazság és a szükségesség a kettős alap, melyen a büntetőjog nyugszik: eredeti s igazi oka az igazság, de annak gyakorlása az ember kezében csak a jogrend fentartásának szükségességéig terjed.

3. *Merkel* (volt strassburgi tanár 1836—1896.) érdekelmélete a Jhering relativ elméletének összetett elméletté fejlesztése. A jogsértések megbüntetésére, mint minden állami tevékenységre, emberi érdekeket akar kielégíteni e ebben találja igazolását. Minden büntetendő cselekmény ugyanis érdeksérelem, mert valamely köz- vagy magánérdeket sért meg, melyet az állam, a jog az egyeseknek vagy a társadalomnak biztosított. A büntetés a teljesítési, kártalanítási vagy helyreállítási eszközökhöz tartozik, melyek által a jog a védelme alá vett érdekeket s ezzel a saját cselekvésképességét biztosítja. Ez az eszköz azonban csak akkor alkalmas erre a célra, ha a társadalom etikai felfogásával, különösen igazságérzetével összhangban van. A büntetés e szerint gyakorlati alkalmazásában megtorlás, mert a bűnös cselekmények elleni visszahatás, az azokért a tettesre mért baj gyanánt szokott tekintetni. Így a büntetés a belső igazságérzetet s az erkölcsi szükségességet is megvalósítja. A megtorlás is azonban nem abszolút fogalom, nem valami isteni igazságszolgáltatást akar kifejezni, hanem csak az emberi mértéket, amit az állam, mint emberekből álló szerves testület, a tagjaiban élő igazságérzet és jogi meggyőződés szerint igazságosnak és célszerűnek tart. Merkel követői: Liepmann M., Tesar.

Merkel elméletéhez hasonlatos *Jellinek G.* volt heidelbergi tanár társadalom-ethikai, illetve lélektani elmélete, mely szerint a büntetés a büntett által előidézett káros társadalom-lélektani jelenségek kiegyenlítése. A jog az „erkölcsi minimum“, a jogtalanság ezen erkölcsi minimum alá süllyedés. A büntetés így társadalmi célt szolgál, lecsilapítja a büntett által felidézett általános felháborodást.

Ugyanígy fogja fel a bűn és a büntetés lényegét *Bar*, göttingeni tanár: a büntett az erkölcs durva megsértése, a büntetés pedig a társadalom többségének felfogása szerinti rosszálás.

4. *Binding*, lipseai tanár, norm-theoriája. A büntetőtörvény tényálladé-

kainak alapját a „norm”-ok (szabályok) képezik. Az államban ugyanis a parancsok és tilalmak egy tömege áll fenn, sokszor le sem írva, melyekhez mindenkinek alkalmazkodnia, azoknak engedelmeskednie kell. E normokból álló elő az állam joga az engedelmisség megkövetelésére. Ha ugyanis valaki a normokat megszegi, az állam az illetőre az engedelmisséget kötelezőnek jelenti ki, miután azonban a bűnössel szemben az egyszerű kötelezés nem elegendő, előáll az állam joga az *elégtételre*. Az *elégtétel*, vagyis a *büntetés joga, feltétlen követelménye a normáthágásnak*. A büntetett nem a büntetőtörvényt, hanem a normot sérti meg s nem a jogsértésért, hanem a norm iránt tanúsított engedetlenségért lesz megbüntetve. Az állam büntetési köteleességét s a büntetőjog gyakorlását az érdek, a szükség határozza meg. Ehhez hasonló hazai írónk közül a Werner elmélete. (A norm-elmélet bírálatát l. alább a 48. és 69. §-ban.)

5. Wundt W. lipcsei tanár szerint a büntetőjog fejlődése is igazolja a célok heterogonijának törvényét, t. i., hogy teljesen különböző motívumokból új célok keletkeznek. Az állam ugyanis kezdetben tisztán a saját érdekében, *szükségből*, t. i. az összeségre kézzelfogható károkkal járó vérbosszu megszüntetése végett ragadja magához a büntető hatalmat, később pedig az államélet fejlődésével erkölcsi feladatának tekinti a büntettek elkövetőinek büntetését. A büntetés jogalapja ma az *erkölcsi szükségesség*, mely a bűn büntetésére kényszeríti az államot. A büntett az egyéni akarat támadása a közösség ellen, a büntetés pedig a közösség reakciója a jogsértő egyéni akarat ellen. A büntetés lényege és valódi célja nem a pusztá viszonzás (megtorlás), melynek miut a bosszu maradványaiak voltaképen csak a magánosok közt van helye, hanem a *fenyítés*, melyben két elem van: a *bűnhődés* és a *nevelés*. A fenyítés azt fejezi ki, hogy a büntetést egy felsőbb hatalom gyakorolja az alárendelttel szemben, mely ezáltal egyfelől valami rosszat akar éreztetni a jogsértővel (bűnhődési elem), másfelől hatni kíván rá, hogy jövőre hasonló cselekedettől tartózkodjék (nevelési elem). Ezenfelül a büntetés célja az is, hogy fentartsa, illetőleg helyreállítsa a jogi öntudatot, t. i., hogy mindenki lássa, hogy a büntett büntetéssel tiltott cselekedet, s hogy lecsilapítsa a büntett által okozott erkölcsi és jogi felháborodást. Wundt követője hazai irodalmunkban Bárány Gerő.

6. Fayer (volt budapesti tanár. 1842—1906.) elmélete. A büntetés igazolását a belső igazságban, a konkrét büntetés igazolását pedig a jogrend fentartásában találja. Egy állam, mely tudatában van jogának és kötelességének, a büntetésben nem megy túl a visszatörítés mérvén, de a visszatörítés jogát csak annyiban veszi igénybe, amennyiben ezt a jogrend és a jogbiztonság feltétlenül megköveteli. A büntetés fogalmában benne van úgy a visszatörítés, mint a célszerűség eszméje s e két tényező egymást kölcsönösen korlátozza, nehogy féltelenség álljon be.

III. Az összetett elméletek, midőn az ellentétes és túlzó véleményeket összeegyeztetni törekszenek, mindenesetre a helyes uton haladnak, a *büntetés bölcsészeti alapját* tehát szerintünk is csak ez az elmélet magyarázhatja meg kielégítően. A büntetőjogot, mint tételes intézményt, helytelen merőben eszményi alapra, az igazság elvére építeni, de ép oly túlzás azt a nyers erő tényének

tekinteni, melyből minden eszményi elem hiányzik. Ne legyünk se túlzó idealisták, se rideg materialisták s akkor nem tévedünk el. Az igazság és a társadalmi rend fentartásának szüksége, tehát a hasznosság nem oly összeférhetlen két dolog, mint az abszolút és relativ elméletek hívei vitatják. *Csak ne beszéljünk abszolút igazságról, amit az ember meg nem valósíthat, s ne hangoztassuk egyedül és kizárólag a hasznót, a célszerűséget*, ami könnyen félre-magyarázható. Az *emberi igazság* is büntetést követel ugyan minden jogsértő cselekményért, de ez nem zárja ki, sőt megkívánja a *méltányosság*, az *emberiesség* (humanizmus), a *hasznosság* és *célszerűség* elveit.

Ne legyünk tehát elfogultak és túlzók egyik alapelv iránt sem. *A büntetést az állam kezében az emberi igazság és a társadalmi rend fentartásának szüksége igazolják.*

Ezek az alapelvek nem ellentétesek, sőt lényegükben synonym kifejezések. *Beling*, a megtorlás eszméjének egyik legelszántabb mai védője, nyíltan kifejézi, hogy az igazságosság a régi értelemben üres és nem jelent ellentétet a célszerűséggel. A relativ elméletek annyiban győztek, hogy a büntetésnek ma mindenki (az abszolút elméletek híve is) célt tulajdonít; a cél nélküli büntetés képtelenség. (Vergeltungsidee. 1908. 3. 1.)

Ugyanesek helyesen hangsulyozza legujabban *Richard Schmidt* (Die Strafrechtsreform etc. 1912. 128.), hogy habár a büntetés igazságossága és célszerűsége két különböző dolog is, ez csak cum grano salis értendő, vagyis ez csak a törvényhozói technika két különböző szempontját, logikailag két különböző oldalát jelenti ugyanannak a problémának.

7. §. A büntetőjog vezéreszméi. I. A megtorlás és az egyéni felelősség.

Irodalom: *Balogh Jenő*: Büntetőtörvényeink módosításához. XX. század. 1900. Okt. Nov.: *Fayer*: 9—19.; *Heil F.*: Naturalismus a büntetőjogban. 1884.; *Finkey F.*: A büntetőjog alapja. 1896.; *Liszt F.*: A jövő büntetőjoga. 1892.; *Vámbery*: Büntetőpolitikai követelések. 1900.; Kriminologia. *Jogi Lexicon* II. k.; *Horváth Lipót*: Determinismus. *Jogi Lexicon* II. k.; *Csizmadia Alajos*: A bűnözés világa. 1904.; *Finger*: 27—36.; *Vidal*: 37—54.; *Tarde*: Philosophie pénale; *Van Hamel*: Inleiding tot de studie van het Nederlandsche Strafrecht. 1895.; *Lucchini*: Le droit pénal et les théories nouvelles du crime. 1892.; *Heimberger*: Der Begriff der Gerechtigkeit. 1903.; *Frank*: Vergeltungsstrafe und Schutzstrafe. Tübingen. 1908.; *Kerler*: Die Idee der gerechten Vergeltung in ihrem Widerspruch mit dem Moral. 1908.; *Beling*: Die Vergeltungsidee und ihre Bedeutung für das Strafrecht. 1908.

I. A büntetés által az állam, mióta azt öntudatosan és céltudatosan gyakorolja, mindig több különböző célt óhajt elérni és

biztosítani. E célok két jelszó alatt szoktak csoportosíttatni: a megtorlás és a megelőzés jelszava alatt. A viszonzást (a „bajjal sújtást“), a sértettnek és a jogrendnek nyújtandó elégtételt, a törvény tekintélyének helyreállítását és a társadalmi öntudat megnyugtatótatását, kibékítését a *megtorlás* (repressio) gyűjtő neve alatt foglalják össze, míg a bűnelkövetéstől, az utánzástól való visszatartás, a megakadályozás, a társadalmi védekezés, a javítás, nevelés és gyámolító gondozás eszméit a *megelőzés* (praeventio) közös névvel jelölik.

A legsarkalatosabb hiba, a kölcsönös félreértések és meddő viták szülőanyja, ha a megtorlást és a megelőzést ellentétes és egymással kibékíthetetlen jelszavaknak tekintjük s egyoldaluan csak az egyiket vagy másikat ismerjük el a büntetőjog vezéreszméjéül. A megtorlás és a megelőzés, éppen úgy, mint az igazság és a hasznosság, nem zárják ki egymást, sőt éppen ezek is egymásba folyó s egymást kiegészítő fogalmak s a büntetés lényegét és célját csak úgy állapíthatjuk meg helyesen, ha e két eszmét egyenlően méltányoljuk s a büntetőjog egyenrangú vezéreszméinek tekintjük. A kölcsönös megértés feltétele azonban, hogy e két vezéreszme magyarázatában ne legyünk egyik iránt sem elfogult előszeretettel, illetőleg előítélettel. A „megtorlás“ alatt ne a bosszút, ne valami abszolút (isteni) elégtételt értsünk, hanem az állam által közérdekből gyakorolt megfenyítést, a jogsértő egyénnel az állami tilalom komolyságának s a társadalomellenes cselekmény meg nem engedett voltának érzetetését.

A „megtorlás“ alapja, előfeltétele: 1. az elkövetett *büntetendő cselekmény*, 2. a cselekmény elkövetőjének felelősségre vonhatása, az u. n. *egyéni felelősség* megállapítása. Alakilag vagyis jogilag büntetésnek csak akkor lehet helye, ha valamely, az állam által büntetés terhe alatt tiltott *cselekmény* követtetett el. Erkölcsi alapja pedig a büntetésnek a cselekményt elkövető egyén *felelőssége* tetteért. Aki physiologiai (élettani) vagy lélektani szempontból felelősségre nem vonható, azzal szemben a büntetésnek sem jogi, sem erkölcsi alapja nincs. Ellenben, aki képes volt cselekményének jelentőségét felfogni s külső vagy belső kényszer nélkül követte el a büntetendő cselekményt, az felelős tetteért, mert mint az állam és a társadalom tagjának nem lett volna szabad ily tettet elkövetnie.

A megtorlás, midőn azt az állam gyakorolja, nem az ősi magán- vagy vérbosszu többé, hanem a közérdeket védelmező és

fenntartó államnak szenvedélytől ment, pártatlan igazságszolgáltatása, a társadalom ellen elkövetett rossznak hatályos visszautatítása és káros hatásának kiegyenlítése. S' épen a büntett megtorlásának, a büntetésnek a tudata az, amit *általános megelőzésnek* szoktak nevezni s az igazságosan kimért és célszerűen alkalmazott megtorlás az, ami által a *különös megelőzést* is, t. i. a jogsértő egyénnek a bűnisméltlésben való meggátlását, annak megjavítását, nevelését elérhetjük. A megtorlással tehát a megelőzés nemcsak összeköthető, de a kettő ősidőktől, mióta a büntető jogot az állam gyakorolja, tényleg össze is volt kötve. Az állam mindig azért büntet, hogy egyfelől az elkövetett büntettet megtorolja, másfelől, hogy a büntetési tilalom kihirdetése és a büntetés foganatosítása által általában és az egyes bűnelkövetőkkel szemben is megelőzést, előzetes és utólagos *védekezést* gyakoroljon.

A „quia peccatum est“ és a „ne peccetur“ ellentétbe állítása sajnálatra méltó egyoldalúság. Az állam mindkettőért büntet, azért is, mert bűn követtezett el (e nélkül nem is büntethet), de azért is, hogy a jövőre várható bünteteket megelőzze (okos törvényhozó épen erre törekszik). Szellemes hasonlatot mond Liszt F. a quia peccatum est és ne peccetur vita meddőségére, ép olyan ez, mintha afelett vitatkozunk, hogy az orvos miért gyógyít, azért-e, mert a pácienst beteg vagy azért, hogy meggyógyuljon? Világos, hogy azért, mert beteg és azért, hogy meggyógyuljon. Az előbbi az *alapot*, az utóbbi a *célt* magyarázza meg.

Érdekes, hogy ugy Liszt és Frank, mint Beling (előbbieket a relatív, utóbbi az abszolút elmélet képviselői) legujabban erősen hangsúlyozzák, hogy a „megtorlás-büntetés“ (Vergeltungsstrafe) és a „célbüntetés“ (Zweckstrafe), illetve „védelmi büntetés“ (Schutzstrafe) egyáltalán nem ellentétesek. Míg azonban Liszt és Frank a megelőzést a büntetőjog vezéreszméjéül tekintik, Beling, mint a „classicus“ iskola tagja, élesen elkülöníti a megtorlást és megelőzést s a büntetőjog: az u. n. „büntettségmegtorlási jog“ (Recht der Verbrechensvergeltung) feladatául csupán a megtorlást ismeri el, a „megelőzési jogot“ (Präventionsrecht), mint a rendészeti jog egy ágát, a közigazgatási jogba utasítja.

II. A helyes középut fel nem ismerése, a higgadt, kibékeltető álláspont kicsinylése, mint régen, úgy ma is két ellenséges táborra osztja a büntetőjog alapelveivel foglalkozó jogászok, bölcsészek és politikusok nagy részét. Sokan ma is egyedül a *megtorlást* tekintik a büntetőjog vezéreszméjének s a megelőzésnek alárendelt, másodrangú szerepet tulajdonítanak. Az ily felfogásukat nevezik a *classicus iskola* híveinek, mint akik a büntetőjog feladatát ma is egyedül a bűnösség megállapításában és a büntetés kimérésében látják.

A classicus iskolába sorozhatók, a német irodalomban: Berner, Binding, Birkmeyer, Hälschner, H. Meyer, Finger, Wach, Beling; az olaszok közt Brusa († 1908.), Pessina, Lucchini; a francia és belga irodalomban: Chauveau, Hélie, Haus, Nypels, Boitard, Normand; nálunk: Schnierer, Werner, Kautz, Baumgarten. Valamennyien megegyeznek abban, hogy a büntetőjog vezéreszméje *egyedül* vagy *első sorban* a megtorlás, vagyis a büntetőjog csupán *repressiv jellegű*. A megelőzést, a kriminal-politikát száműzik a büntetőjog irodalmából s az újabb kriminológiai iskolákkal szemben merev, visszautasító álláspontot foglalnak el.

Legújabbán nagy buzgalommal igyekezik a classicus iskola tanait s első sorban a megtorlás eszméjét népszerűsíteni és erősíteni Birkmeyer müncheni tanár, aki Nagler baseli tanárral együtt „*Kritische Beiträge zur Strafrechtsreform*“ címen kiadott sorozatos munkákkal próbálja a Liszt vezetése alatt álló „modern“ iskolát ellensúlyozni. Ebbe az „új classicus“-nak is nevezett iskolába tartoznak: Beling tübingeni, Köhler müncheni, R. Schmidt freiburgi, Overbeck freiburgi, Schoetensack würzburgi, Allfeld erlangeni, Gretener és Heilborn breslauer tanárok, Hoegel osztrák főügyész, Leonhard wohlauer börtönigazgató. Az eddig megjelent füzetek a köv.: 1. *Beling*: Die Vergeltungsidee und ihre Bedeutung für das Strafrecht, 1908.; 2. *Hoegel*: Die Einleitung der Verbrecher in Klassen, 1908.; 3. *Heilborn*: Die kurze Freiheitsstrafe, 1908.; 4. *Overbeck*: Die Erscheinungsformen des Verbrechens im Lichte der modernen Strafrechtsschule, 1909.; 5. *Köhler*: Der Vergeltungsgedanke und seine praktische Bedeutung, 1909.; 6. *Schoetensack*: Unbestimmte Verurteilung, 1909.; 7. *Birkmeyer*: Studien zu dem Hauptgrundsatz der modernen Richtung im Strafrecht: Nicht die Tat, sondern der Täter ist zu bestrafen, 1909.; 8. *Wassermann*: Begriff und Grenzen der Kriminalstatistik, 1909.; 9. Der Einfluss der Gesinnung des Verbrechers auf die Bestrafung 1909.; 10. *Gretener*: Die neuen Horizonte im Strafrecht, 1909.; 11. *Köhler*: Gedanken über die Ziele des heutigen Strafrechts, 1909.; 12. *Leonard*: Die modernen Strafrechtsideen und der Strafvollzug, 1910.; 13. *Rohland*: Die sociologische Strafrechtslehre, 1911.; 14. *Nagler*: Verbrechensprophylaxe und Strafrecht, 1911.; 15. *R. Schmidt*: Die Strafrechtsreform in ihrer staatsrechtlichen und politischen Bedeutung, 1912.

A classicus iskola híveinek a büntetőjog dogmatikájának kiépítésén kívül mindenesetre nagy érdemük, hogy megvédték a *megtorlás* eszméjét és ennek magvát és előfeltételét: az *egyéni felelősség* elvét a naturalista iskolák ostromával szemben s ezzel biztosították a modern alkotmányos állam ama nagy alapelvét, hogy *büntett nélkül nincs büntetés*, vagyis az embert csak valamely büntetendő cselekmény elkövetéseért lehet büntetni. Nagy hiányuk azonban, hogy a megtorlás eszméjéhez való elfogult ragaszkodásuk folytán ellentétbe kerültek az újabb tudományos vívmányokkal, az újabb koreszinnékkal és a jogosult reformtörekvésekkel s elefedik, hogy a büntetőjog kiegészítő része a tételesjognak s így ugyanazt a célt szolgálja, amit a jog többi ágai: az *egyén* és a

társadalom közös érdekeit s így a büntetés is egy fegyver nemcsak a büntett, de *a büntettes ellen* is, vagyis a büntetés nemcsak megtorlás, de a tettel szemben egyuttal biztosító, javító, nevelő, vagy gyógyító rendszabály is.

8. §. Folytatás. 2. A társadalom védelme.

I. Bármennyire helyes és alkotmányjogi szempontból, az egyéni szabadságnak a hatósági önkénnyel szemben biztosítása végett felette fontos a classicus iskola ama tétele, hogy büntetésnek csak az elkövetett büntetendő cselekmény miatt van helye s így az is teljesen igaz, hogy a „büntetés“ *tartalmilag* mindig megtorlás, vizsonzás: viszont époly igaz s a társadalom, az állam szempontjából époly fontos, sőt bizonyos tekintetben még fontosabb az is, hogy a büntetőjognak *gyakorlatilag legfőbb célja* a társadalom védelme, vagyis a büntettek megelőzése, a bűnelkövetés, a bűnisméltés és utánczás meggátlása. Ezt a tételt is régóta, különböző formulázásokban hirdeti a büntetőjogtudomány, uralkodó vezéreszmévé, valóságos szállóigévé azonban kétségtelenül a legujabb bűnügyi melléktudományok tették. A dogmaticus büntetőjogászok, a classicus iskola hívei, a megtorlás folytonos hangoztatása közben szinte megfedekeztek arról, illetőleg mellékesnek és kicsinyesnek tekintették, hogy a büntetőjog *a társadalom védekezése a criminalitas ellen* s maga a büntetés csak *egy* eszköz, egy s talán nem is a leghatályosabb fegyver a büntett és a büntettesek elleni harcban.

A mai modern büntetőjogtudomány nyíltan elismeri és hangsúlyozza, hogy „jobb megelőzni, mint büntetni“. A büntetéshez, mint legvégső eszközhöz csak akkor nyuljunk, ha a megelőzési eszközök (nevelő, gyógyító, erkölcs-erősítő) intézkedések hatálytalanoknak bizonyultak s a büntetések és a biztonsági intézkedések közül is *előbb* mindig az *enyhébb jellegűeket* vegyük alkalmazásba. De viszont éppen a társadalom védelme és biztosítása, mint legfőbb gyakorlati cél kívánja meg, hogy a társadalomra, az összeségre valóban veszélyes, szinte javíthatatlanoknak látszó büntettesek pedig *kiméletlen szigorral* üldöztessenek s akár büntetésekkel, akár biztonsági rendszabályokkal, megakadályoztassanak a további veszélyes foglalkozásukban. E végből is, de az osztó igazság szempontjából is nemcsak a cselekményeket, de azok elkövetőit, a büntetteseket is *osztályozni* kell s mindenik osztálylyal

szemben a jellege, veszélyességi foka szerint megfelelő büntetési és biztonsági intézkedést kell megállapítani.

II. Ezeket a ma már általában helyeselt elveket és vezéreszméket főleg az u. n. *kriminológiai iskola* hegyezte ki és tette népszerűvé.

„Kriminológiai iskola“ név alatt azokat az írókat szokták összefoglalni, akik természettudományi vagy sociológiai szempontból igyekeznek felderíteni a bűnelkövetés okait s ezek leküzdésének módozatait. Tulnyomóan orvosok, bölcsészek, politikusok, akik megteremtették a *bűnügyi kóroktant* és a modern *bűnügyi politikát* is. Ez iskolának főbb árnyalatai:

1. A *bűnügyi embertani iskola*, mely természettudományi alapon foglalkozik a büntetőjog problémáival. Két árnyalata (aliskolája) van: a) az *olasz b. embertani*, a közönségesen u. n. *Lombroso-féle*, — b) az *elmeorvostani* (psychiatriai) iskola.

Irodalom: *Lombroso C.*: Uomo delinquente, 1876., németül: Fränkel, 1894., Die Ursachen und Bekämpfung des Verbrechens (ford. Kurella és Jentsch) 1902.; Jogi Lexicon II. k. („Büntettes“) ; Die Anarchisten (ford. Kurella) 1895., Kerker-Palimpsest, 1899.; *Lombroso és Ferrero*: Donna delinquente, németül Kurella; *Kurella*: Naturgeschichte des Verbrechers, 1893.; Anthropologie und Strafrecht, 1912.; *Gina Lombroso és Ferrero*: Monatschrift VIII. 1911., 321.; *Sommer*: Zeitschrift 31. (1911.) 125.; *Marro*: I caratteri dei delinquenti 1887.; *Ellis H.*: Verbrechen und Verbrecher (Kurella ford.) 1894.; *Bleuler*: Der geborene Verbrecher, 1896.; *Ferriani*: Minderjährige Verbrecher, 1896., Entartete Mütter, 1897. (Ruhemann ford.); *Sergi*: Anthropologia e scienza antropologica, 1889.; *Laurent*: L'anthropologie criminelle et les nouvelles théories du crime, 1890.; *Maudsley*: Zurechnungsfähigkeit der Geisteskranken. Fordította Rosenthal 1875.; *Morel*: Traité des dégénérescences physiques, intellectuelles et morales de l'espèce humaine; *Gaupp*: Über moralisches Irresein und Jugendliches Verbrechen, 1904.; *Dubois*: Les psychonévroses et leur traitement moral, 1904.; *Balogh J.*: Lombroso és a b. embertan jelen állása. Bud. Szemle 1906., 321.—332.; *Rühl*: C. Lombroso 1910.; *Vámbéry*: J. K. 1897., 275., 291.; 1905., 65.; 1906. 144., 263.

a) Az *olasz bűnügyi-embertani iskola* megalapítója kétségtelenül *Lombroso Caesar* (eredeti neve: Lévy Károly), turini orvostanár (1836—1909.), kinek 1876-ban megjelent *Uomo delinquente* (a bűnös ember) c. műve hívta fel a figyelmet arra, hogy a büntetőjogot az embertannal s főleg az élettannal kapcsolatban kell tárgyalni. Lombrosznak ugyan e téren voltak előzői, így a francia orvosok közül *Gall* s különösen tanítványa *Lauvergne* foglalkoztak a bűnösök koponyáival s az agyműködés eltéréseivel, *Despine* a bűnösök lélektanát kutatta s a szokásos bűnösök fő jellemvonásaiul a hazugságot, könnyelműséget és a lelki érzékenység csekélységét állapította meg, *Lucas* (1850.) az egyes bűnre való hajlandóságok átörökléséhez gyűjtött adatokat, *Morel* a kedvezőtlen életviszonyoknak a degenerálódásra való befolyását mutatta ki, az angol orvosok közül is *Pritchard*, *Thomson* és *Nicholson* a bűnösök testi és lelki tulajdonságaival már Lombroso előtt foglalkoztak, azonban mindezek az előzők csak sejtik, illetőleg előkészítik azt, amit Lombroso, a Darwin leszármazási elméletére

támaszkodva, miut határozott tételt állit fei, t. i., hogy vannak született bűnösök.

Lombroso abból indul ki, hogy ha a bűn ellen hatályosabban akarunk küzdeni, annak okát kell mélyebben vizsgálunk s e végből nem a bűntett elvont (abstract) fogalmát, hanem a bűnös embert kell vizsgálat tárgyává tenünk. Miként az orvostanban ma már nem a betegséget, a psychiatriában nem az örültséget, hanem a beteget és az örülteet igyekeznek megismerni, ugy a bűntetdjogban is nem a „cselekményt“, hanem a tettetést kell megismerni. E végből Lombroso maga élettani vizsgálat alá vett több ezer fegyencet s a rajtuk tett mérések, vizsgálatok, megfigyelések alapján azt állítja, hogy a bűnösök többé-kevésbé hasonló rendellenességeket (l. alább a 31. §-t) mutatnak, vagyis a bűnös ember ugy testileg, mint lelkileg elüt a rendes, a nem bűnös embertől. E vizsgálatokból L. első művében arra az eredményre jut, hogy a gonosztevők (a súlyosabb büntettek elkövetői) egy külön fajt (typust) alkotnak az emberek közt és pedig az ő- (vad-) embernek a jellemvonásait mutatják fel s így a bűnös született bűnös, t. i. az ősi vadember atavisticus maradványa.

E tételt azonban részint az ellenkező vélemények, támadások hatása alatt, részint a saját és tanítványai s követői által tett újabb vizsgálatok alapján maga Lombroso is módosította s újabb műveiben elismeri, hogy a bűnösöknek csak egy osztálya tekinthető született bűnösnek, illetve az ősemler maradványának. (L. alább a 31. §-t.)

Lombroso követői (leginkább olaszok, így: Ferri, Garofalo, Marro, Morcelli, Puglia, Ferriani, Sergi, Laschi; a rémetek közt Kurella; a spanyolok közt: Saltilas, Silio, Dorado, Montero, Alvarez Taladriz; az oroszok közt: Tarnovszky P., Angliában Havelock Ellis; nálunk Reichard Zsigmond) eleinte elfogadták a Lombroso eszméit, több azonban mind erősebb bírálat alá vették azt s igyekeztek annak tulzását mérsékelni. (L. a 31. §-t.) A kriminalantropologusok ez ideig hét nemzetközi congressust tartottak: 1885. Róma; 1899. Páris; 1892. Brüsszel; 1896. Genf; 1901. Amsterdam; 1906. Turin (Lombroso 30 éves jubileumával); Amsterdam 1911. Az iskola folyóiratai: „Archivio di psichiatria, anthropologia criminale“. (Szerk. 1880 óta Lombroso, utabban M. Carrara); „Archive de l'Anthropologie criminelle.“ Lyon. Szerkeszti: Lacassagne, előbb Garraud és Tarde is; „Revue d'Anthropologie crim.“ Berlin; becses kriminologiai (de nem tisztán b. embertani) folyóirat: „Vierteljahrsschrift für Kriminalanthropologie und Kriminalistik.“ Szerkeszti Gross H. 1899. óta.

b) A bűnügyi lélektani vagy elmeorvostani iskola, melynek főképviselői: Maudsley (angol), Kraft-Ebing, Benedict (osztrák), Forel, Delbrück (svájci), Magnan, Laurent, Garnier, Fleury (francia), Angiolella (olasz), a büntetendő cselekmények elkövetését lelki (értelmi és érzelmi) rendellenességekből vezeti le. E végből tanulmány tárgyává teszik a bűnösök lelki világát, lelki szervezetük öröklött vagy szerzett tulajdonságait, a lélektani rendellenességek befolyását a bűnözésre s ez alapon azt állítják, hogy a bűnösök legnagyobb részénél lelki abnormitások (elmezavar) idézik elő a bűnözést, melyek az elme egyensúlyát megzavarják, habár nem fokozzák azt az örültségig. Ezek a lelki fogyatkozások vagy physical, vagy erkölcsi neurastheniából, idegbetegségből származnak s az emberben megsemmisítik az előrelátást és a szabad cselekvést. (L. a 31. §-t.)

A bűntudományi embertani iskola elveinek s követeléseinek bírálatára nézve úgy az orvosi, mint a jogi irodalom tulnyomó nagy része már ma egyetért abban, hogy ez az iskola s annak mindkét árnyalata egy-két helyes eszmén s gyakorlatias megjegyzésen kívül oly tulzott s tudományosan be nem bizonyított elveket vall és oly merész következtetésekre ragadtatja magát, melyeket elfogadni és követni nem lehet. Kétségkívül helyesen figyelmeztet Lombroso, hogy a büntetőjogban nemcsak a tettet, de a *tettet* is figyelembe kell venni s az alanyi bűnösséget nem elég minden esetben csak az akaratszabadság dogmájával magyarázni: azt is helyesen állítják ez iskola hívei, hogy a bűnösök között *osztályokat* lehet megkülönböztetni, mert a bűn gyökere az egyéni természetben és sokszor testi okokban is található, de tulzásba esnek, midőn azt állítják, hogy a mai büntetőjog a tettesre, a bűnös alanyra s a cselekmény embertani okaira egyáltalán nincs tekintettel, a bűnös ember, a született gonosztevő osztályának, a bűnös fajnak a felállítása s az emberiségnek „bűnös“ és „nem bűnös“ osztályra különítése pedig egy merész és egyáltalán be nem bizonyított *feltevés* (hypóthesis), mely az emberi természet nem teljes és nem helyes ismeretét és felfogását mutatja. (L. a 31. §-t.)

Ugyaníly erős és alaptalan tulzás a b. lélektani iskola főtétele, hogy minden bűn kisebb-nagyobb elmebetegségre, illetőleg erkölcsi zavarra (moral insanity) vezethető vissza. A büntetőjogi tudomány készséggel zárja ki a felelősség és a büntetés alól a valóban *elmebetegeket* (l. alább a 45. §-t), sőt a még nem teljesen megzavarodott, de testi vagy értelmi gyengeség miatt u. n. *csökkent beszámítási képességgel* bírókat (l. alább a 39. §-t) is kiveszi a büntetés alól és gyógy-letartóztató intézetbe utalja, azonban a bűnelkövetők zömére nem hajlandó feladni az *egyéni felelősség* elvét és a *büntetést*, mert az öntudattal és akarattal bíró ember képes és köteles tiszteletben tartani a társadalom törvényeit. A lelki rázkódások, kedélyizgalmak és a társadalmi helyzet pedig, melynek úgy jó, mint rossz teteteinknél valamennyien alá vagyunk vetve, legfeljebb a büntetés enyhítését igazolják, de nem indokolják annak elengedését, sem pedig az elkövetőnek azonnal ápoldába helyezését.

Dacára azonban, hogy a fentebbiek szerint sem a Lombroso, sem az elmeorvosi iskola főtételét nem tekintjük igazoltnak és elfogadhatónak, a két iskolától s különösen ezek alapítójától, Lombrosótól a kétségtelenül megérdemelt elismerést megtagadni nem szabad. Lombroso és az ő követői, illetőleg eszméinek továbbfejteni *új ezellemet*, új eszméket hoztak be a büntetőjog tudományába, megszabadították azt a dogmatizmus békőiből s művelésének új és hatalmas lendületet adtak. Az *átüröklésnek*, a testi és lelki tulajdonságoknak s kivált a testi és lelki bajoknak, rendellenességeknek, eltéréseknek a bűnelkövetésre való befolyására ők hívták fel a büntetőjogászok figyelmét s ők vítették ki, hogy az embertani tudományok újabb haladását, vívmányait a büntetőjogban is érvényesítsük. A két új iskola alaphibája az, hogy az elméletük magvát képező szemernyi igazságot és saját szaktudományukat tulságosan nagyra becsülve, oly egyoldalú és merész következtetéseket vontak le, melyek a mai tetemes büntetőjog alapelveivel ellenkeznek s végeredményben azt semmivé tesznek. A hibás és egyoldalú adatgyűjtés s ezek elfogult megítélése, a büntetőjog tudományának, alapelveinek nem eléggé mély tanulmányozása okozták a tulzásokat s ingadozásokat, amikbe ez új iskolák sokszor beleesnek s ami miatt azokat (sokszor kelletén tul is) erősen elítélik.

A 2. bűnügyi sociologiai iskola.

Irodalom: *Garofalo:* Criminologia. 1891.; Supertizione socialista. 1895.; *Ferri H.:* Nuovi orizzonti. 1878.; Sociologia criminale. 4. kiad. 1894.; Socialismo et scuola positiva. 1894.; Die positive kriminalistische Schule in Italien. 1902.; *Alimena:* I limiti e i modificatori dell' imputabilità. 1894—1900.; *Oettingen:* Die Moralstatistik. 1882. (3. kiad.); *Liszt:* Kriminalpolitische Aufgaben. Zeitschrift IX. k. 452.; A jövő büntetőjoga. 1892.; *Stooss:* Der Kampf gegen das Verbrechen. 1894.; *Garraud:* Le problème de la criminalité. 1889.; *Tarde:* Philosophie pénale 1902. (3. kiad.) és Összehasonlító tanulmányok a kriminológia köréből. Magyarra fordította Lengyel Aurél. 1908.; *Lacassagne:* La criminalité des villes et des campagnes. 1882.; *Turati:* Il delitto et la questione sociale. 1883.; *Colajanni:* Sociologia criminale. 1889.; *Durkheim:* La division du travail social. 1902.; *Bevilacqua:* Criminologia e diritto. 1908.; *Thóti László:* A harmadik iskola. Athenaeum 1907—8.; *Gretener:* Ursprung und Bedeutung der soc. Schule des Strafrechts. 1911.

A *bűnügyi sociologiai iskola* abból indul ki, hogy az embert nem a „szabad“ akarat, hanem a *társadalmi bajok*, ferdeségek viszik a bűn lejtőjére, tehát a tulajdonképeni bűnös nem az egyes ember, akinek akaratereje eltörpül, megsemmisül a társadalmi viszonyok nyomasztó ereje alatt, hanem a főbűnös, a bűn okozója maga a társadalom. A bűnözés társadalmi baj, betegség, melyet csak társadalmi előzetes óvintézkedésekkel lehet és kell megszüntetni, illetőleg orvosolni, a büntetés pedig csak társadalmi védekezés.

a) Az első önálló bűnügyi sociologiai iskola az u. n. *olasz positiv* iskola, melynek alapítói és máig főképviselői *Ferri* Henrik, volt pisai, majd római tanár, és *br. Garofalo* Raffel, olasz koronagyógyász helyettes, kik eleinte a Lombroso eszméinek a terjesztői voltak, azonban már 1878-ban eltérnek tőle s megvetik az új iskola (scuola positiva) alapját.

Ferri különösen a classicus iskola által hirdetett akarat szabadság, erkölcsi felelősség és bűnösség elveinek tarthatatlanságát igyekezik bizonyítani s a darwinista, illetőleg monista világfelfogás alapján és „természettudományi módszerrel“ rajzolja az „új láthatárokat“ a büntetőjogban. A büntetés nem megtorlás (erre az embernek nincs joga, se képessége), hanem egy védekezési eszköz a bűnözés, mint társadalmi betegség ellen és pedig a legutolsó s a maitól teljesen eltérően fogantatandó eszköz.

Garofalo az emberi érzelmek vizsgálatából indul ki s a büntettet, mely nem jogi, hanem *természetes fogalom* (delitto naturale), az u. n. erkölcsi érzés (senso morale) megsértésének, illetőleg az attól való eltérésnek nevezi. Az „erkölcsi érzés“ kifejezés szerinte kettőt jelent: a jóakarat vagy könnyörület (pietà) és az igazságosság vagy jámborság (giustizia, probità) érzelmét. E két közös (általános) érzelmen nyugszik a társadalom s ezek valamelyike, vagy mindkettő hiányzik a bűnösöknél, akik tehát abnormalis (degenerálódott) lények, vagyis született bűnösök, mert e két erkölcsi érzelem nélkül születnek. Született büntetett tehát csak az, aki „természetes büntetett“ követett el, vagyis, akinek erkölcsi fejlődése a degenerációs lelki rendellenességek miatt

visszamaradt. Az u. n. alkalmi bűnösök nem valódi bűnösök, mert csak a társadalmi tényezők kényszerítik őket véletlenül a bűn útjára.

Az olasz pozitív iskola hívei még a vezéreken kívül: Marro, Rossi V., Sergi, Laschi, Fornasari, Sighele, Ottolenghi. Hazai irodalmunkban a Ferri eszméit hirdeti Somló Bódog. (Jogbüleseleti előadások. II. f. Kolozsvár 1906.) Folyóiratuk: Scuola positiva. (Szerk. 1896 óta Ferri.)

b) A francia sociologiai iskola.

A francia szellem, mely a XIX. század positivismusát s a ma már óriási irodalommal dicsekvő modern tudományt, a sociológiát megteremtette, szintén nagy buzgalommal s az új eszmék iránti lelkesedéssel karolta fel az utóbbi évtizedekben a kriminológiát. Eleinte itt is a Lombroso eszméi hódítottak, azonban a francia irodalom csakhamar más irányt vett s itt alakult meg az az iskola, melyet a legjellemzőbben *bűnügyi sociologiai* iskolának nevezhetünk, melynek főbb képviselői: Lacassagne, Tarde, Durkheim.

Lacassagne Sándor, lyoni orvostanár szerint a bűnözésnek kétféle, t. i. egyéni és társadalmi tényezői vannak, döntő fontosságúak azonban az utóbbiak. A bűnösökön ugyan vannak testi és erkölcsi eltérések is a normalis emberektől, azonban ezeket is jórészen a társadalmi tényezők okozzák, melyek a szervezetet is módosítják. A bűnözés főoka nem az átöröklés, nem a szervezeti különbség, hanem a társadalmi környezet. A bűnözés melegágya a társadalmi környezet (milieu social), a bűnös csak a mikroba, mely csak akkor fejlődik ki, ha alkalmas talajba kerül. Lacassagne szerint „minden társadalomnak olyan büntetesei vannak, aminőket megérdemel“.

Tarde Gábor, a Collège de France volt tanára 1843—1904.), a determinizmus és az erkölcsi bűnösség elveit igyekszik összeegyeztetni s ezzel az új irányok elleni leggyakoribb és legerősebb kifogást, hogy t. i. ezek az egyéni felelősség elvét elvetik, igyekszik megcáfolni. (L. alább a 34. §-t.) Tarde szerint született bűnös, illetőleg bűnös typus (le type criminel anatomique) nem létezik. Ha akadnak is (csekély számmal) született társadalomellenes egyének, akik t. i. öröklött rossz hajlamuknál fogva bármikor és bárhol büntetést követnének el, ezeket is társadalmi helyzetük, viszonyaik kergetik alkalmilag a bűnbe, jó sorsuk ellenben ezeket is a becsület útján tarthatja meg. A bűnöst a társadalom, a környezet teremti meg. Ha a bűnösök közt testi hasonlóságokat (arcifejezés) vagy közös jellemvonásokat (erkölcsi érzéketlenség, gyűlölködés, lustaság, önhittség) lehet is megállapítani, az csak a hasonló társadalmi foglalkozás folyománya, ami más társadalmi osztályoknál (papok, katonák, különböző mesteremberek) szintén megtalálható. A bűnösök osztályozásában is tehát nem az anthropológiából vagy a lélektanból, hanem a sociológiából kell kiindulni, így Tarde nagyon helyesen mutat rá a városi (nagyvárosi) és falusi (vidéki) bűnösök, továbbá a gyilkosok, illetőleg erőszakoskodók és a tolvajok közötti különbségre. A büntetés alapja Tarde szerint a *társadalmi akarat* (volonté sociale), célja pedig nemcsak a büntettek kevesbitése, hanem a bűnösök javítása is, ha pedig az nem lehetséges, az eliminatív (halálbüntetés) vagy az ártalmatlanná tétel (életfogytiglanra elzárás).

Durkheim szerint a büntetést a kollektív öntudat erős és határozott megsértése, vagyis oly tett, mely erős felháborodást kelt valamely társadalomban. A francia sociologiai iskola tagjai még: Manouvrier, Popinard, Brouardel, Létour-

neau, Corre, Massenet, Proal, Poletti stb. Sok híve van az iskolának Spanyolországban, így: Gil Maestre, D'Aguanno.

c) Az olasz „harmadik“ iskola (terza scuola) tulajdonképpen alig tér el valamiben a francia sociologiai iskolától. Alimena, Vaccaro, Carnavale, Colajanni (a francia Gauckler, a braziliai Bevilacqua), kik az új iskolát alapították, szintén elítélik a Lombroso-fele bűnös típust és a büntetést első sorban társadalmi jelenségnek tekintik. Legfeljebb következtetéseikben nem mennek oly messzire, mint az előbbi iskola s erősen hangoztatják a büntetőjog önállóságát és kifejezetten elismerik a beszámítás fogalmát.

Alimena M. (nápolyi jogtanár), az új iskola legtekintélyesebb képviselője, az olasz classicus (Carrara, Brusa) és az anthropologiai iskola (Lombroso, Ferri) közt akar közvetíteni. Tagadja a szabad akaratot, de elveti a bűnös típust is. Ezek helyett determinista alapon igyekeznek a beszámítás fogalmát felépíteni. (L. alább 32. §.) A büntetés célja szerinte se nem a megtorlás, se nem a javítás, hanem tisztán a társadalmi védekezés. E társadalmi védekezés eszköze nem lehet más, mint a büntetés, mert csak ezzel lehet oly pszichologiai kényszert gyakorolni, mely egyszerre megfélemlítést és példadást jelent.

d) A *socialista* iskola (Turati Fülöp olasz képviselő, Battaglia, Hector Denis (belga), Lafargue, Rakowszky (francia), Bebel, Lux M. II., Schmidt M. J., Hirsch M. (német), mint minden bajnak, úgy a kriminalitásnak az okát is a középosztály, a „bourgeoisie“ uralmában keresi s ezért a gyökeres reformot egy társadalmi forradalomban, illetőleg a socialismus megvalósításában látja. Ez az elmélet annyira túlzó, hogy komoly cáfolatra is alig érdemes (Balogh). Alapjában hamis állítás, hogy a középosztály uralma idézett elő minden társadalmi bajt s főként a büntetteket, mert bűn azelőtt is volt, mielőtt a középosztály felszabadult s akkor is lenne, ha a socialisták álmai megvalósulnának. A büntettnék egyéni rugói is vannak, amit ez iskola nem ismer be s ezzel a legnagyobb egyoldalúságot árulja el.

A bűnügyi sociologiai iskola (mindenik árnyalatát összefoglalva) nagy érdeme, hogy a büntetőjog *társadalmi jelentőségét* az eddigiéknél erősebben emelte ki s számos becses adattal mutatta ki, hogy a bűnözés bizonyos helyen és időben mennyire függ a társadalmi viszonyoktól s hogy a „milieu“-nek mily nagy befolyása van a bűnözésre (l. alább a 50. §-t.) s világosan és erélyesen rámutatott a büntetőjog és a socialis politika közötti összefüggésre. De túlzásba megy ez iskola, midőn azt a következtetést vonja le, hogy a büntett *egyedül* társadalmi jelenség, amit el lehet tüntetni a társadalmi viszonyok megváltoztatásával. Igaz, hogy a helyes socialis politika, a társadalmi bajok, a nyomor, az alkoholismus, prostitutio megszüntetése vagy legalább mérséklése, valamint a gyermeknevelés és gyermekvédelem erős felkarolása által *sokat tehet* arra, hogy egyes társadalmi osztályokban *bizonyos büntetteket* csökkentsen, de egyoldalú és túlzott fel-

fogás azt állítani, hogy egyéni bűnösségről, beszámításról, felelősségre vonásról beszélni nem is lehet, mert a bűnös puszta eszköz, báb, a társadalmi környezet kezében (l. alább a 32. §-t), amint ezt a sociologiai iskola higgadtabb képviselői maguk is visszautasítják.

Mindenesetre helyes és kívánatos dolog, kutatni a *bűnözés társadalmi törvényeit*, de — miként Liszt is kiemeli — tulzott dolog a társadalom felett oly *változhatlan* törvényekben hinni, melyek ellen küzdeni lehetetlenség, mint amily lehetetlenség az égi testek pályájának megváltoztatására törekedni. Az emberi társadalom törvényei nem oly kényszerű, ellentmondást nem tűrő törvények, mint a külső természet törvényei. Kétségtelenül igaz, amit Quetelet állít, hogy egy bizonyos számú bűntett minden évben minden államban elkövetetik, ez egy valóságos adó, ami szabályszerűen ismétlődik mindig és mindenütt, de ez nem jelenti azt, hogy mindig és mindenütt ugyanazok az egyének, vagy az ugyanazon helyzetben levők követik el ugyanazokat a büntetteket, mert ugy a büntettek, mint a büntettek is mindig és mindenütt változnak, ami épen az egyéni (belső) tényezők befolyásának az eredménye. Az „*átlagember*“ a büntetőjogban ép oly képtelenség, mint a bűnös *typus*.

III. A *társadalom védelme* s a *megelőzés* eszméje, ami közös kiindulási pontjuk az összes kriminologiai iskoláknak, kétségtelenül egyik vezéreszméje a tételes büntetőjognak, de nem egyedül elve. A büntetőjognak mindenesetre feladata, a büntetésnek egyik *általános* célja a megelőzés, a bűnösök létszámának közvetlenül vagy közvetve csökkentése, apasztása, de soha nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy „*bűntett nélkül nincs büntetés*“, tehát a büntetés másik általános célja, helyesebben lényege, tartalma, a *megtorlás*. A megelőzés egyetlen, illetőleg legelső vezéreszméje a bűnügyi politikának, de a *büntetőjognak* a megtorlás és a megelőzés közös és kölcsönös s jelentőségre nézve *egyenrangú elvei*, illetőleg *vezéreszméi* s elfogultság és egyoldalúság egyiket a másik rovására mellőzni, vagy háttérbe szorítani.

A kriminologiai iskoláknak kétségtelen érdemük, hogy a társadalmi védekezés és a megelőzés eszméinek a büntetőjogban a megfelelő helyet küzdötték ki s a kriminalpolitika és a tételes büntetőjog közt az eddiginél szorosabb kapcsolatot létesítettek s evégből a bűnözés valódi okainak kutatását is megindították. azonban közös hibájuk, hogy kedvenc vezéreszméjüktől elragadtatva, alaptalan tulzásokba estek s igazságtalan támadásokkal álltak elő. A bűnözés növekvése miatt a büntetési rendszer s az egész tételes büntetőjog csődjét hirdetik, nem gondolva meg, hogy a *mai büntetőjog több ezredéves társadalmi fejlődés eredménye,*

melynek az emberi természetben gyökerező alapjai vannak s azért, mert a mai büntetési rendszer nem képes megszüntetni a bűnözést, alaptalan beszéd annak csődjét hangoztatni, mert oly rendszert, mely a bűnözést végképen és tökéletesen eltüntesse, az emberiség aligha fog valaha előállítani.

Épen a természettudományok (ethnografia, embertan, lélektan) tanítása szerint az emberek alaptermészetükre mindig és mindenütt egyenlők voltak és lesznek, vagyis képességgel, hajlandósággal bírnak a jóra és rosszra egyaránt s az átöröklés, a környezet, a nevelés és a gazdasági helyzet azok a tényezők, melyek egyik emberben a jó, másokban a rossz tulajdonságokat fejlesztik ki erősebben. S ha a haladás, a tökéletesedés, a jóra való fokozottabb törekvés képezi is az ember erkölcsi hivatását, az egyének és társadalomnak folyton erre kell is törekednie, mindaddig, míg egyesek társadalomellenes cselekményeket követnek el, a társadalom nem adhatja fel az egyéni felelősség elvét és a büntetést, csupán a megtorlás módjait változtatja, szelidíti. De a legenyhébb alaku helytelenítés, rosszalás is lényegileg viszonzása, megtorlása az elkövetett helytelen cselekedetnek s a megelőzés célja épen a megtorlás eseteinek kevesbitése, tehát a megelőzés feltételezi a megtorlás eszméjét.

9. §. 3. Az egyénítés (individualisatio) és az emberiség.

Irodalom: Liszt: 72—94.; Prins: 14—31.; Garraud: Précis 3—22.; Traité I. 74—101.; Vidal: 54—59.; Saleilles: L'individualisation de la peine 1898.; Wach A.: Die kriminalistischen Schulen und die Strafrechtsreform 1902.; Bar L.: Die Reform des Strafrechts 1903.; Fayer: 4—18.; Kitzinger: Die Internationale kriminalistische Vereinigung. 1905.

I. A megtorlás és a megelőzés, illetőleg az egyéni felelősség és a társadalmi védekezés elvei mellett, melyek a régebbi büntetőjogokban is, többé-kevésbbé öntudatosan és legtöbbször tulzottan értelmezve, uralkodó elvek gyanánt szerepeltek, a mai tételes büntetőjogoknak és a büntetőjog tudományának még két, az előbbieket kiegészítő és tökéletesítő vezéreszméjük van, egyik az egyénítés (individualisatio), másik az emberiség (humanismus).

1. Az egyénítés elve az egyenlőség ősi aristotelesi gondolatának alkalmazása a büntetőjogban. A valódi egyenlőség, ami az igazságosságnak is a lényegét képezi, a nem egyenlőkkel való nem egyenlő elbánásban áll. A büntetőjogra alkalmazva ez az elv azt jelenti, hogy egyfelől a társadalom ellen elkövetett különböző bűn-

Egyéniség

tetteket ne egyenlően, hanem *a megsértett jogi értékek nagysága szerint* különbözően ítéljük meg (a classicus iskola erre fektette a fősúlyt), másfelől a tényleg kiszabandó büntetést, miután azt valamely egyénnek kell elszenvednie, az illető egyén (az elítélt) *egyéni bűnösségének* nagyságához képest szabjuk ki s a végrehajtást úgy eszközöljük, hogy a büntetés az illető elítéltet egyénileg, vagyis a *lelkületét, jellemét* találja s így a büntetés céljai az egyes elítéltekkel szemben *egyénenként* minél biztosabban elérhetőek legyenek. Az egyénítés elvének természetes és szükséges követelménye azért a *büntettek osztályozása* s a különböző osztályokkal, csoportokkal való megfelelő elbánás, ami pedig maga után vonta a megtorlás teréről való kilépést s a büntettek különböző osztályaival szemben a szükséges *gyámolító, nevelő* vagy *biztonsági intézkedések* felállítását.

2. Az *emberiesség* a büntetőjogban a legmagasztosabb erkölcsi eszínének, az emberszeretetnek szem előtt tartását jelenti. Az erkölcstan évszázadok, sőt ezredek óta hirdeti ezt a legszentebb emberi kötelességet, sajnos a büntetőjogban alig egy évszázad óta, a jogegyenlőség és az egyéni szabadság eszméinek általános elismerése nyomán sikerül e nagy elvet lassanként diadalra juttatni. Csak a 18-ik század végétől indul meg az ember „személyiségének“ elismerése és megbecsülése a büntetőjogban is. Az addigi durva, kegyetlen felfogást, mely a büntettek, sőt már a gyanúsítottak testi sanyargatását (tortura), az elítéltek minél fájdalmasabb kivégzését megengedettnek tekintette, lassanként visszazoritja a kultúremberhez méltó (emberies) felfogás, hogy az emberrel, még ha büntettet követett is el, még ha megátalkodott visszaeső is, mindig úgy kell bánni, mint *erkölcsi lényvel*. Az emberiesség mind erősebben hódító eszméje teremtette meg a 19 század végén és napjainkban a *fiatalkorú büntetteknek* a rendes büntetőjogi szabályok alóli kivételét s azok erkölcsi megmentésének, a javító nevelésnek diadalra juttatását, az *abnormális, gyengeelméjű bűnkövetőknek* gyógykezelés, gyámolítás alá vételét s a *patronage*-nak, a bűnelkövetésnek kitett, fogyatékos, *értelmi, erkölcsi s anyagi inferioritásban levő osztályok* társadalmi és állami támogatásának, *gyámolításának* eszméjét.

Az *egyénítés* és az *emberiesség* eszméi azok, amelyekben a legellentéteesebb felfogású írók is ma rendszerint találkoznak. Ez a két vezéreszme tekinthető a modern bűnügyi politika két sarkkövének, melyre a közelebbi jövő új büntetőjoga fel fog épülni s

melyeknek minél teljesebb és eredményesebb keresztülvitele, megvalósítása képezi a modern szellemi büntetőjogászok közös törekvését.

II. A *közvetítő iskola*. A mai büntetőjogtudomány vezérférfiai közül azok, kik nem pusztán a tételes büntetőjog dogmatikus kifejtését tekintik tudományunk feladatának, hanem a kriminologiai és kriminal-politikai kérdésekkel is foglalkoznak, azonban nem tartoznak az előbbi szakaszban ismertetett szélső iskolák hívei közé, a bűnügy-politikai kérdésekben „közvetítő iskola“ neve alatt egyesíthetők, amennyiben közös feladatuknak épen azt tekintik, hogy az ellentétes felfogásokat, a tulzó és egyoldalú törekvések kölcsönös mérséklésével, helyes összhangba hozzák.

Ebbe a közvetítő, *modern büntetőjogi*, illetőleg *bűnügy-politikai* iskolába tartoznak Ausztriában: Lummasch, Stooss, Zucker; Németországban: Liszt, Frank, Bar, Seuffert, van Calker, Wach, Heimberger stb.; Franciaországban: Garraud, Vidal, Béranger, Garçon, Poittevin stb.; Belgiumban: Prins; Hollandiában: Van Hamei; Norvégiában: Getz († 1901.); Angliában: Tallack; Oroszországban: Foinitzky; Magyarországon: Balogh Jenő, Fayer László, Heil Fausztin, Angyal Pál, Bernolák N., Silovics (Zágráb).

A *nemzetközi büntetőjogi egyesület*. Az ellentétek összeegyeztetése s a büntetőjog tudományának és a tételes büntetőjognak fejlesztése, javítása iránti törekvés hozta létre 1880-ben a „nemzetközi büntetőjogi egyesület“-et (*Union internationale de droit pénal*, Internationale kriminalistische Vereinigung), mely egyesület a büntető jogtudomány ma élő munkásainak legnagyobb részét tagjai közé számlálja. Az egyesület vezéremberei: Liszt Ferenc berlini tanár, kinek az egyesület létrehozásában s felvirágoztatásában is legnagyobb érdeme van, Prins Adolf brüsseli és Van Hamel amszterdami tanárok. Eddigélé 10 nemzetközi congressust tartottak. 1889: Brüsszel; 1890: Berlin; 1891: Christiania; 1893: Páris; 1894: Antwerpen; 1895: Linz; 1897: Lissabon; 1899: Budapest; 1902: Szentpétervár; 1905: Hamburg; 1910: Brüsszel; 1913: Kopenhága.

A nemzetközi büntetőjogi egyesület „nem dogmaticus secta“ (Liszt), nem korlátozza tagjainak véleményét, csupán annyit jelent ki általános elv gyanánt, hogy „ugy a büntetendő cselekményt, mint az annak leküzdésére szolgáló eszközöket *nem csupán jogi*, hanem épugy *anthropologiai és sociologiai szempontból is* kell tanulmányozni.“ Feladataul pedig a büntettnek, a büntett *okainak* s a büntett *leküzdése eszközeinek* tudományos kutatását tekinti. (Egyleti statutumok 1. art.). Miután az egyesületnek, e kiindulási ponton kívül, a büntetőjog vezérelveire nézve kötött programja nincs, érthető az eltérés, mely az egylet tagjai között egyes elvi kérdések tekintetében is fennforog. Vannak, akik a classicus iskolához, vannak, akik a sociologiai iskolához vonzódnak erősebben, vannak köztük deterministák és indeterministák. E véleményeltérések dacára az egylet eddigi működése nagyon szép eredményt mutat fel. (L. Kitzinger: Die int. krim. Vereinig. 1905.)

Kétségtelenül a NBE. érlelte meg Európaszerte a *rövidtartamu szabad-ságbüntetések* hatálytalansága, sőt káros volta felöli meggyőződést, az tette népszerűvé a *feltételes elítélést*, a *fiatalkoruak* felelősségrevonási rendszerének s azok erkölcsi megmentésének új módjait, ez állította fel elengedhetlen követelményül a modern törvényhozások elé az *egyénítés* elvét s többi congressusain a *közveszélyes bűnelkövetők* elleni hatályosabb védekezést. Különösen a feltételes elítélés és a fiatalkoruak ügyében hozott új törvények és javaslatok egyenesen a NBE. számlája javára írhatók. Ez idő szerint pedig (az utolsó 3 kongresszusou) a közveszélyesség kérdésének tisztázása foglalkoztatja az egyesületet, amely vita eredménye bizonyára nagyban előre fogja vinni a tétéles büntetőjogot.

A nemzetközi b. egyesületnek az egyes államokban *nemzeti csoportjai* vannak (Német-, Orosz-, Franciaországban, Belgiumban, Svájcban, Ausztriában, Svédországban, Norvégiában, Romániában, az északamerikai **Egyesült-Államokban** és hazánkban), melyeken előkészítik a congressusokra kitűzött kérdéseket vagy más fontos kérdéseket vitatnak meg. A *magyar csoport* (tiszteleti elnök: Wlassics Gyula, elnök: Rickl Gyula, alelnökök: Balogh J., Baumgarten I., Moravcsik E., Pekáry F., főtitkár: Friedmann Ernő.) 1907. óta több élénk vitát rendezett a közveszélyességről, a tanuvallomások lélektanáról s más actualis kérdésekről (L. a magyar csoport külön kiadványait. Szerk. Friedmann E.)

A közvetítő iskola és a NBE. vezető emberei közül csak azoknak a kriminalpolitikai felfogását ismertetem közelebbről, akiknek művei és működése jelentékeny hatással voltak a tétéles büntetőjog elővitelére.

1. *Liszt Ferenc*, mint kriminalpolitikus, úgy tankönyvében, mint nagyszámu kriminalpolitikai dolgozataiban (összegyűjtve 2 kötetben: *Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge*. 2 köt., 1905.) a classicus, az anthropologiai és a sociologiai iskolákat igyekszik összekötni s kölcsönös mérséklet által összehangba hozni. Szerinte az állam és a jogrend feladata, hogy a büntetéseket céltudatosabban és kiméletlenebbül üldözze; e célból azonban a büntettet nemcsak mint *abstrakt fogalmat*, hanem mint az *egyéni és a társadalmi élet jelenségét* és eseményét is kell tanulmányozni. A büntett a feltételek két csoportjának összehatásából áll elő, egyfelől a tettes egyéni sajátosságának (individuelle Eigenart), másfelől az azt környező külső fizikai és társadalmi, különösen gazdasági viszonyoknak folyománya. Helyteleníti úgy a classicus, mint az anthropologiai és a sociologiai iskolák eggyoldalúságát. A classicus iskolának hibául rójjá fel, hogy a büntettet semmi másnak nem tekinti, mint fogalmi abstractiónak s evégből az akaratszabadságot és a causalitást vallja dogmájának. A sociologiai iskolát annyiban kárhoztatja, hogy ez az iskola nem ismeri az egyént, csak a statisztikai átlag-embert. Az anthropologiai iskola tanai közül pedig feltétlenül elítéli a bűnös típus felállítását, ami nem egyéb, mint az átöröklési elmélet tulhajtása. A büntetőjogi elméletek harca ma nem a büntetés jogalapja, hanem célja, vagyis az általános és a különös megelőzés kérdése felett folyik. (L. feut a 6. §-t.)

Az anthropologiai és sociologiai iskolák mérséklésében és összeegyeztetésében Liszt a leghelyesebben járt el s erre vonatkozó fejtegetéseit teljesen magunkévá tesszük. Kevésbé sikerült azonban neki a classicus iskolának a

fentebbi két irányzattal való összeegyeztetése, aminek oka az, hogy a „cél“ és a „célszerűség“ eszméjétől tulságosan elragadtatta magát. Ezen álláspontjából kifolyólag a beszámítás, felelősség, igazság és megtorlás fogalmait csak névleg tartja fenn s ezzel a classicus iskolát nemcsak mérsékli, de attól szinte elszakad. (L. alább a 37., 38. §-t.) Liszt azonban később maga is belátta egyes tulszásait s utóbbi dolgozataiban, így a Prins tankönyvéről irt ismertetésében (Zeitschrift XX. k. (1900.) 7. l.) és berlini tanár-székfoglalójában (Z. XX. k. 161. l.) erősen hangoztatja a classicus iskola elveinek fentartását s Prins-szel való egyetértését. Baumgarten I. helyesen mutatja ki: (A büntetés kiszabás kriminologikus szempontból, 1901.), mily nagy különbség van a 80—90-es évek Lisztje és a századvégi Liszt között. Liszt két-égtelenül a legkiválóbb vezére a mai kriminálpolitikának. Nemcsak a német krim. politikai irodalom, az „ifju német“, helyesebben sociologiai iskola elismert feje, aki jelentékeny tényező lett az 1909-iki német birodalmi BTK-javaslat megszületésében, de általánosan elismert vezetője az egész európai modern krim. politikai iránynak. Ha egyes nyilatkozatai, tételei kifogásolhatók is, egészben véve az ő higgadt és helyes gyakorlatias compromissualis álláspontja ma általában egyike a legnépszerűbbeknek.

Élesen támadja Lisztet *Birkmeyer* müncheni tanár (Was lässt v. Liszt vom Strafrecht übrig? 1907.) Szerinte Liszt s az általa képviselt irány a büntetőjogot teljesen felforgatja s abból épen semmit (so gut wie nichts!) sem hagy fenn. Legfőbb kifogása, hogy Liszt determinista felfogásával eliminálja a beszámítási képesség fogalmát a büntetőjogból s ezzel a büntetőjog megsemmisülését idézi elő. Ez erős támadás a mai Liszt ellen egészen jogosulatlan s lényegileg Birkmeyernek tulbuzgó indeterminismusára vezethető vissza. Liszt méltó önérzettel feleli rá (Zeitschrift XXVII. 217., 1907.), hogy egy 30 éves írói munkásságot nem szabad a régibb nyilatkozatok után megítélni. Helyesen mutatja ki *Torp* (Zeitschrift 28. k. 321., 1908.), hogy ez a vita a metafizika és az empiria harca a büntetőjogban.

Liszttel szellemi rokonságban vannak, mintegy az ő iskoláját alkotják: *Seuffert*, *Heimberger*, *Lilienthal*, *Frank*, *Hippel*, *Mittermaier* W., *Sichert* (Liszt büntönügyi szakembere), *Radbruch*, *Günther*, *Wachenfeld* stb.

Seuffert († 1903.), volt bonni és *Heimberger*, jelenlegi bonni tanár kifejezetten elismerik és fentartják az igazságot, mint a büntetőjog alapelvét, de a legerélyesebben elvetik a megtorlás eszméjét, ami szerintük a bosszu gondolatának modern neve s mint ilyen *Seuffert* szerint önámítás, *Heimberger* szerint pedig emberileg el sem érhető és az államnak nem is képezi feladatát. Az igazság fogalmát azonban mindketten, de kivált *Heimberger* teljesen azonosítják a szükségesség fogalmával, nem gondolva meg, hogy a szükségesség még sokkal rugékonnyabb fogalom, mint az igazság.

Még erősebben közeledik a classicus iskolához *Frank*, tübingeni tanár, aki bátran és világosan fentartja a megtorlás fogalmát is, ami ha nem is célja, de tartalma a büntetésnek. A „célbüntetés“, helyesebben védelmi büntetés (*Schutzstrafe*) és a megtorlóbüntetés (*Vergeltungsstrafe*) nem ellentétek, mert minden büntetés tényleg megtorlás és mert minden büntetésnél a cél kérdése felmerül. A cél végelemzésben a társadalmi rend fentartása. (*Vergeltungsstrafe und Schutzstrafe*, 1908.)

2. *Prins* Adolfinak még jobban sikerült a három főirányzatot, t. i. a classicus, az anthropologikus és a sociologiai iskolát összeegyeztetnie s az ő rendszere egyike a legszerencsésebbeknek. *Prins* szerint a bűnösség társadalomellenes tevékenység, de nem helyes azt felteenni, hogy a bűntett csak társadalmi okokkal van összefüggésben, mert annak belső, egyedi okai is vannak. Viszont nem helyes azt sem állítani, hogy a bűntett egyszerűen egyéni tünet, mert minden ember többé-kevésbé azon társadalmi osztály befolyása alatt áll, amely között él. A bűntett *összetett jelenség*, mely két elemet foglal magában, egy belsőt: az értelmi, fizikai és erkölcsi egyediséget és egy külsőt: a fizikai és társadalmi környezetet. A bűnösség vizsgálatánál tehát nem szabad egyoldalúnak lenni, hanem úgy a külső okokat (a fizikai környezet), mint a belső okokat, vagyis az egyént s az egyén sajátosságait (biológiai és lélektani alapon) egyenlően tanulmányozni kell. A bűnös típust és az átlag-embert (*homme machine*) ő is elveti.

Prins tehát a bűntett megismerésére úgy a sociologia, mint az anthropologia eredményeit teljesen felhasználja, anélkül azonban, hogy akár egyik, akár másik irány tulzó, elfogult híve lenne. De összeköttetésben marad a classicus iskolával is, midőn a felelősség és megtorlás elveit elfogadja és helyes mérséklettel magyarázza. (L. alább 32. és 33. §-t.) „*Science pénale et droit positif*“ c. kézikönyvében gyakorlatilag is bemutatja, hogyan lehet a tételes jogot az újabb tudományos vívmányokkal kapcsolatban tárgyalni. „A társadalmi védelem“ (*La défense sociale et les transformations du droit pénal*) s újabb (1910) művében pedig világosan kifejti, hogy a megtorlás hagyományos mezejét az új követelmények folytán el kell hagynunk s új, objectivebb alapra: a *társadalom védelmére* kell helyezkednünk, a szabad akarattal bíró „normális“ (átlagos) ember fogalma helyett meg az *egyén lelki állapotára* kell építenünk a büntetőjogi elbánást. „Normális“ ember a valóságban nem létezik, de annál több abnormális van.

3. *Garraud*, lyoni tanár, ugyanígy kísérli meg az ellentétesnek látszó elméletek egyesítését, mint *Prins*. A bűntett szerinte *jogi, élettani és társadalmi* jelenség, létrehozásában három tényezőnek van szerepe: 1. fizikai, vagyis természeti (vérmérséklet, éghajlat); 2. társadalmi; 3. anthropologiai vagy egyéni tényezőknek. A bűntett tényezői közül az állam csak a társadalmi okok leküzdésére vállalkozhatik. A természeti okokat, vérmérsékletet, éghajlatot nem változtathatja meg. A bűntett elleni harc a gazdasági és socialis politika feladata, a büntetőjog csak a büntetéssel, a repressioval (az egyéni okokkal) foglalkozik. A büntetés az *egyéni felelősségen* alapszik. Akik a büntetőjogot csupán a társadalmi védekezés egy eszközének tekintik, azok feledik, hogy a büntetés az *igazság ténye* is s a jó és rossz közötti különbségre és a *felelőségre* van építve. A *Garraud* rendszere a legkielégítőbben oldja meg a büntetőjog alapjainak kérdését s legvilágosabban és teljesebben bizonyítja be, hogy a classicus iskola elveit hogyan lehet összeegyeztetni a kriminologiai törekvésekkel.

4. *Fayer* büntetőjogi kézikönyvében szintén összeegyeztetni törekszik a dogmatikus büntetőjogot a kriminal-sociológiával és a „bűnügyi“ politikával, mely utóbbit a kriminal-sociologia egyik klágazásának tekint. Ugy az anthropologiai, mint a sociologiai iskolákban azt hibáztatja, hogy a determinismus-

ből indulnak ki s e természettudományi és bölcsészeti fogalommal hamis szempontok vitetnek a büntetőjogba. A Lombroso bűnös típusát s a kriminalstatistikusok átlag-emberét élesen elítéli, az új iskolák tulzós tanait az egyéni szabadságra s ezzel a mai alkotmányos államok gyökerére veszélyeseknek látja.

5. Balogh Jenő. A magyar tudományos bűnügyi politikának az utolsó évtizedekben kétségtelenül Balogh Jenő lett a vezére. Ugy tudományos bűnügyi-politikai műveiben: (A nyomor és büntettek. 1908., Fiatalkorúak és büntetőjog, 1909., A büntetőjog válsága, 1910., Biztonsági rendszabályok, 1912. stb), mint codificatori működésével ő tört utat a tételes magyar büntetőjogban a modern büntetőjogi intézményeknek. Előbb büntetőjogi és b. perjogi reformkérdéseket vett fel, majd az anyagi jog két legfontosabb és actualisabb kérdését karolta fel: a fiatalkorúak és a közveszélyes büntettek ügyét. A fiatalkorúak ügyét sikerült is neki a Büntető Novellában (1908), majd a fiatalkorúak bíróságáról szóló külön törvényben (1913) teljesen a modern kriminalpolitikai követelések szellemében diadalra juttatnia s legutóbb a közveszélyesség kérdésének legsürgősebb ága: a munkakerülő csavargók tekintetében is külön törvény alkotását kivívnia. A hazánkban egy évtized óta fellendült társadalmi *patronage*-munkának is Balogh a legtevékenyebb és legeredményesebb apostola, mint maga mondja: fanaticus hareosa.

A büntetőjog és a bűnügyi mellék tudományok viszonyára nézve ő is a leghatározottabban a közvetítő iskola tanait hirdeti. A büntetőjogász, a sociologus, az élettan, az embertan munkása és a törvényszéki orvos különböző szempontokból tanulmányozza a büntetteket és a büntetteket. E különböző felfogások összefoglalásának s a tanulmányozók együttműködésének bizonyára üdvös hatása lesz ugy a tudományra, mint az emberiség viszonyainak javítására. A bűneselekmények különböző okai közül a *társadalmi tényezők* elleni küzdelmet tartja a leghathatósabbnak s ezek közül is legfontosabbnak és sikeresebbnak az *elhagyatott társadalmi osztályok* védelmét, különösen a *gyermekvédelmet* és a *fiatalok büntetéseinek* javító nevelését. De ép oly fontosnak tartja a közveszélyes büntettek, különösen a munkakerülő csavargók és a hivatásos büntettek elleni kiméretlen harcot s ezekre nézve a különböző biztonsági rendszabályokat, melyek a tettes egyéniségéhez és állapotához (pl. abnormitásának fokához) s ezekből folyó *közveszélyességéhez* lennének kiszabva (határozatlan tartamban) s a *társadalom biztosítását* céloznák e büntettekkel szemben.

6. *Ágyal Pál*, mint dogmaticus büntetőjogász, szintén az „egyesítő elmélet“ híve. A büntetés alapja szerinte az emberi igazság követelte megtorlás, melyet azonban a cél gondolata mérsékel és szabályoz. Mint kriminologus azt tartja, hogy a kriminalitás egyfelől az egyéni akarat, másfelől az ennek erejére állandóan ható s a cselekvő embert az elhatározás és cselekvés idején befolyásoló élettani, természeti, égvői, társadalmi tényezők összhatásának eredménye. Mint kriminalpolitikus rendkívüli érdemeket szerzett a fiatalok büntetése és a *patronage*-ügy problémáinak irodalmi kifejtése (a B. Novella commentárja) s a *patronage*- és a javító-nevelés eszméinek társadalmi felvirágoztatása körül.

10. §. A bűnügyi politika körvonalai.

Irodalom: *Balogh J.*: A büntetőjog válsága Bud. Szemle. 1910.; *Vámhery*: 56—63. és Büntetőpolitikai követelések. 1900.; *Finkey*: BTK-ünk revíziójának irányelvei. Jogállam 1913. márc. és A motivumok tana 1908.; a NBE. magyar csoportjának 1908. évi vitája I—II. füzet.; *Liszt*: 81—87.; Der Zweckgedanke im Strafrecht 1882.; Krim. politische Aufgaben 1889.; A jövő büntető joga 1899.; *Prins A.*: La defense sociale et les transformations du droit pénal. 1910.; *Aschaffenburg*: Das Verbrechen und seine Bekämpfung II. kiadás. 1906.; *Jamaoka*: Grundzuge der Strafpolitik. 1909.; *Exner*: Was ist Kriminalpolitik? Östr. Zeitschrift. 1912. 275.; *Max Salamon*: Rechtspolitik und Rechtsgefühl. Zeitschrift 31. k. (1911.) 957.; *Van Hamel*: Die ethische Bedeutung der modernen Richtung. Zeitschrift 32 k. 25.; *Van Culker*: Vervollkommungsidee und Entwicklungsgedanke im Strafrecht u. o. 149.

I. Míg a büntetőjog bölcsészete a büntetőjog elméleti alapjait, vagyis annak alapelveit és vezéreszméit igyekszik megállapítani és kifejteni, a *bűnügyi politika* a kriminologiai kutatások és a bűnügyi sociologiai vizsgálódások alapján a bűnelkövetés tényezőinek megszüntetését vagy legalább ellensúlyozását, ezzel a büntettek csökkentését, az erre szolgáló módokat, reformintézmények és intézkedések megvitatását és kiépítését tekinti feladatának. Természetesen a tudományos alapon nyugvó kriminálpolitika mindig az uralkodó büntetőjog-bölcsészeti alapelvek és vezéreszmék hatása alatt áll, voltaképpen ezek gyakorlati alkalmazását, az életbe átültetését munkálja. Amennyire szükséges azért a tételes büntetőjogászra a büntetőjog alapelveinek és vezéreszméinek, vagyis a büntetőjog elméletének alapos ismerete, époly fontos és szükséges azok részére a *tudományos bűnügyi politika* körvonalaival bemutatása, hogy a tételes büntetőjog remélhető *fejlődéséről*, a napirenden levő reformkérdésekről, a szükséges reformintézményekről tájékozódást és utbaigazítást nyerjenek.

A bűnügyi politika tárgyalása és bemutatása még inkább azzal a veszővel jár ugyan, hogy az író a saját egyéni nézeteit helyezi előtérbe s így az alábbiakban mi is főleg a saját felfogásunkat fogjuk bemutatni, azonban a lehetőségig törekedni fogunk az objektivitásra, vagyis az egyoldalúság kerülésére.

A mai *bűnügyi* politikának az összetett elmélet és az u. n. közvetítő iskola elveiből és vezéreszméiből kell kiindulnia. A kultúrtársadalmak fejlődési történetét és jelen állapotát higgadtan megfigyelve, tisztában kell lennünk azzal, hogy a mai tételes büntetőjog sarktételei és főintézményei: a *büntetendő cselekmény*, az *egyéni felelősség*, a *büntetés*, a *biztonsági rendszabályok* még mindig, mint helyes és nélkülözhetetlen intézmények élnek a kultúrtársadalmak

közfelfogásában. Az alapelvek tehát, amik még bizonyára hosszú ideig talapzatát fogják képezni a tételes büntetőjogoknak: az *igazságosság*, a *szükségesség*, az *egyenítés* és az *emberiesség*. Az állam által büntetendőnek nyilvánított cselekményeket öntudatosan és beszámítható lelki állapotban elkövető egyéneket az állam, a mai uralkodó felfogás szerint az emberi igazság nevében és a társadalmi rend fentartása végett, tehát gyakorlati szükségből bünteti.

A büntettet azonban nem szabad egyszerűen fogalmi abstractionának tekinteni, hanem *az ember* cselekvésének, vagyis egyaránt *erkölcsi, jogi, és társadalmi jelenségnek*. A *büntetésben* helytelen *született* gonosztevőt, vagy egy akaratnélküli bábót látni, hanem úgy kell azt tekinteni, mint eszes és erkölcsi lényt, akire ha *a belső és külső tényezők*, a motivumok hatással voltak is, de tetteért *egyéni* felelősségre vonható. A büntetés nemcsak az *igazság parancsa*, hanem a büntett *jogi következménye*, e mellett a *társadalmi rend* fentartási eszköze s a *bűnözés elleni védekezés* céltudatos fegyvere. A *büntetés* mértéke az igazság által követett arányosságban, valamint a tettes alanyi bűnösségéhez mért megtorlásban van, melynek alkalmazásában a humanismus és méltányosság tartandó szem előtt s a konkrét büntetés mindig a tettes *egyéni* ségéhez, egyéni és társadalmi viszonyaihoz s a tett *motivumaihoz* individualisálendő.

II. Bármennyire elismerjük azonban, hogy a büntetőjog mai sarktételei és legfőbb intézményei alapján véve szilárdak és jövőre is fenntartandók, viszont épen az összetett elmélet és a közvetítő iskola alapján habozás nélkül ki kell fejeznünk azt is, hogy a mai büntetőjog úgy egészében, mint részleteiben *alapos és gyökeres reformra szorul*. A tételes büntetőjogok, értve főleg a 19 század második felében létrejött BTK.-eket, a fenti alapelvek közül még mindig tulságosan előtérbe helyezték az *igazságot* és a *megtorló jellegű* büntetést, a bíróságok pedig, a hivatalnok jogászoknál természetszerűen kifejlődő konzervativizmusból kifolyólag, következetesen ragaszkodnak a jogi megtorláshoz, az okozott jogsérelmmel *arányos* büntetésekhez s alig méltatják figyelemre a társadalom általános érdekét, a büntetőjog legfőbb célját: a bűnelkövetés

el Így lett a XX. század eddig lefolyt éveiben is mondhatni általános céltudatos védekezés elvét.

Így lett a XX. század eddig lefolyt éveiben és mondhatni általános meggyőződéssé a *megtorlási elv* és a *büntetési rendszer kibővítésének, kiegészítésének szükségessége* és a bűnelkövetés elleni

céltudatos védekezés s az erre szolgáló különböző *állami és társadalmi intézkedések* törvénybeiktatása, illetőleg meghonosítása. A BTK-ek mai alapjai és keretei, ha egészben véve elég erősek és fenntartandók is, de elkerülhetetlenül tért kell engedni azokban vagy azok mellett az új eszméknek s az új reformintézményeknek is.

A társadalom *hathatósabb védelme* s az erre irányuló *biztonsági, gyámolítási és javító nevelési rendszabályok* voltaképpen nem is új eszme és intézmények, csak a büntetőjog fogalmában bennelevő, de eddigelé csak egyesek által hirdetett vagy öntudatlanul, sokszor tökéletlenül alkalmazott elvek felderítése, általánosítása és céltudatos programba foglalása.

Ha tehát nem akarunk sem az egyik, sem a másik irányban túlzásba és így egyoldalúságba esni, a mai, kifejezetten *átmeneti* korszakban a leghelyesebb kriminalpolitika: a fennálló tételes büntetőjogok egészséges és életerős alapjainak és intézményeinek fentartása, viszont az újonnan felderített és uralkodóvá lett eszmék és követelések beillesztése a tételes jogba, ezzel a büntetőjog felrészítése és megerősítése. Az új BTK-ek iránti törekvés, a *revisio* iránti mai általános óhaj nem azt teszi, hogy teljesen új, a régítől absolute eltérő elvekre épített BTK-et kívánjunk. Az *alanyi bűnösség*, vagyis az *erkölcsi felelősség* fogalmát, az *igazságos büntetést* az új BTK. javaslatok kivétel nélkül fentartják, de viszont egy modern BTK. többé nem nélkülözheti a bűnelkövetők különböző *osztályainak* megkülönböztetését s a különböző osztályokkal való *megfelelő* elbánást, vagyis mindenkire nézve az *emberiesség* elvével és a haladó tudomány s a *gyakorlati élet* követelményeivel megegyező *biztonsági rendszabályokat*.

A mai kriminálpolitikai követelések főleg három pont körül forognak:

1. a *fiatalkorú* bűnelkövetőknek az általános (közönséges) büntetőjogi szabályok alóli teljes kivétele s *erkölcs erősítő intézkedések*, ha szükséges, *javító nevelés* alá vétele;

2. az *alkalmi, nem közveszélyes* felnőtt büntetéseknél *igazságos, emberies, de hatályos büntetése*, vagyis elkövetett cselekményük súlyához, egyéni bűnösségük fokához, lelkiületükhöz, a tett motívumaihoz mért megfenyítésök;

3. a *közveszélyes* bűnelkövetőkkel szemben egyfelől a társadalom hatályos biztosítása, másfelől ezeknek veszélyességük fokához, állapotukhoz, jövő sorsukhoz képest kezelése, ami az ide sorozható egyének különböző csoportjaira ismét különböző lesz, így: az *elmebeteg* büntetettek és a *csökkent szellemi erejűek*, az *alkoholisták gyógyító-letartóztatása*, a *dologkerülő* csavar-

göknak *dologházba* utalása, — a *hivatásos* (üzletszerű) bünelkövetőknek határozatlan idejű *biztonsági letartóztatása*.

E hármas programminél tökéletesebb keresztülvitele és kiépítése képezi ma a törvényhozások gondját, amint ez a legújabb BTK.-i javaslatokból is szemellátható. (L. mindenikről a megfelelő helyeken).

III. A bünelgyi politika *Liszt* szerint „a büneltt leküzdése a büneltesre való egyéniesítő befolyás által.“ (81.). A bünelkövetés társadalmi tényezőinek csökkentése szerinte a „socialis politika“ feladata, a bünelgyi politika csak az egyes büneltesekkel foglalkozik. A fennálló tételes joggal szemben főleg a rövidtartamu szabadságvesztésbüneltesek mellőzését sürgeti, követelvén e célból: a minima non curat praetor elvének érvényesítését (kihágások kirekesztése a büneltetőjogból), a feltételes elítélést, a flutalkoruaak javító nevelését, a büneltes „egyéniségének“ figyelembevételét (motivum), a bünre hajlammal bíröknak ártalmatlanná tételét (határozatlan büneltes), a bünelldözö hatóságok hivatásszerű kiképzését.

Vámbery következetesen csak büneltető-politikáról beszél, holott a modern bünelgyi politika épen a büneltesést pótló vagy feleslegessé tevő intézkedéseket tárgyalja előszeretettel. X

III. FEJEZET.

A büneltetőjog történelmi kifejlődése és codificatiója.

11. §. A büneltetőjog világtörténelmi kifejlődésének áttekintése.

Irodalom: *Günther*: Die Idee der Wiedervergeltung in der Geschichte und Philosophie des Strafrechts, 1889., 1895.; *Bar*: Handbuch des Strafrechts I. 1—198.; *Dubois*: Histoire de droit criminel des peuples anciens 1854. és des peuples modernes 1854—1860.; *Mayer S.*: Geschichte der Strafrechte aller Kulturvölker. 1876.; *Post*: Grundriss der ethnologischen Rechtswissenschaft. II. köt. 1895. 210—586.; *Makarewitz*: Einführung in die Philosophie des Strafrechts. 1906.; *Puglia*: Evoluzione storica e scientifica del diritto penale. 1882.

A kulturállamok mai tételes büneltetőjoga s annak mai alapelvei és vezéreszméi hosszú és lassu történelmi fejlődés eredményei. E fejlődés, melynek a különböző nemzeteknél különböző korszakait lehet megkülönböztetni, nagyban és egészben hasonló menetet mutat, s így a kultur népek büneltetőjogának eddigi történetében egyes főkorszakokat állapíthatunk meg.

Ha azokat az uralkodó eszméket vesszük felosztási alapul, melyek az egyes nagyobb korszakokban a büneltetőjog alakulását és fejlődését befolyásolták, általában négy főkorszakot különböztethetünk meg a büneltetőjog kifejlődésében.

1. Legelső mindenütt, minden népnél a *boszu* kora, melyben a sértett egyén a rajta elkövetett sérelemért maga keres és vesz elégtételt magának, úgy a hogy tud. A boszu korának egyes főbb fejlődési szakai: a *magánboszu* kora, midőn a társadalmi kötelék lazasága miatt a sértett egyén teljesen magára van utalva a boszu gyakorlásában; némileg haladottabb korszak: a *vérboszu* kora, melyben már a sértett családja vagy törzse gyakorolja a boszut, rendszerint nemcsak a sértő egyénnel, hanem annak családjával vagy törzsével szemben; még fejlettebb korszak, mely egyes theokratikus társadalmakban jön elő: az *isteni* boszu kora, midőn a büntetteket általában az istenség megsértésének tekintik s az isten haragjának kiengeszteléseül gyakorolják a büntetést. Ebben a *kezdetleges* felfogásban vannak még ma is egyes keleti népek, illetőleg műveletlen törzsek.

2. A második főkorszak általában a legtöbb fejlettebb népnél a *megváltás* (compositio) kora. A megváltás eszméje, mely a sértő által a sértettnek a bosszu elengedéseért adott vagyoni elégtétel, kártalanítás, a bosszu kezdetleges eszméjénél haladottabb felfogásra vall. Arról tanuskodik, hogy az egyesek belátják a bosszu tökéletlenségét, igazságtalan és káros voltát s önként, később pedig a törzs kényszerítő közbelépése folytán mellőzik a bosszut s a szenvedett sérelemért beérik a vagyoni kárpótlással. A megváltás az első s legelterjedtebb *átmeneti* eszme főleg az európai népeknél az állami büntetőjog korára, amelyre azonban a talajt a közbiztonsági állapotok ziláltsága (hübériség, lovagkor, ököljog) s az ennek megszüntetése utáni vágy, az erős központi, állami hatalom megteremtése iránti törekvés készíti elő.

3. A harmadik, az előbbivel sokszor összeeső, versenyző korszak az *elrettentés* gondolata. Mihelyt a társadalom oda fejlődik, hogy erős központi hatalmat (vezér, király, nemzetgyűlés) teremtsen, e központi hatalom kezelője főfeladatának tekinti az illető társadalom békéjének biztosítását. Ezt pedig másképen nem tudják elképzelni, mint a legártalmasabb, a közösségre legveszélyesebbeknek felismert cselekmények (eleinte csak az árulás, a hűtlenség, majd az u. n. közbüntettek, végül általában a súlyosabb cselekmények) elkövetőinek a legszigorubb üldözésével, kiirtásával. Így születnek meg a legelső „barbár“ vagy „vérrel írott“ büntető-törvények, melyek válogatott kivégzési módokkal, testcsonkítással, testfenyítéssel fenyegetik a bűnösöket, miután azt gondolják, hogy így lehet elrettenteni a népet a büntettek elköve-

tésétől. Sajnos. ez a barbár. kegyetlen korszak évszázadokon, sőt évezredekken át tartott s néhol (a műveletlen népeknél) ma is tart.

4. A kulturállamokban a XVIII. század utolsó évtizedeiben s különösen a XIX. század folyamán az elrettentés tökéletlen eszméjét az emberiesség és az egyenlőség váltják fel s ezek ma is a büntetőjog uralkodó korezsméi. (L. fentebb a 9. §-t.) Felvilágosított bölcsészek (Morus Tamás, Bodin, Thomasius, Montesquieu, Voltaire, Beccaria) már régóta ostorozták koruk barbár, kegyetlen büntetőtörvényeit és hirdették az emberiesség, az emberi igazság, a méltányosság, az arányosság eszméit, melyeket a haladó kulturállamok végre el is fogadtak s melyeket a fejlődés törvényénél fogva alig fognak többé elhagyni.

12. §. A büntetőjog őskori története.

Irodalom: Schick Sándor: A büntetőjog őskora. 1878.; *Fekete Ödön*: A büntető eljárás kézikönyve. 1886.; *Maine Sumner H.*: A jog őskora, ford. Pulszky Á.. 1875.; *Thonissen*: Historie du droit criminel des peuples anciens. 1869.; *Post A.*: Die Grundlagen des Rechts und die Grundzüge seiner Entwicklungsgeschichte, 1884., Grundriss der ethnologischen Jurisprudenz. 1894/5.; *Steinmetz*: Ethnologische Studien zur ersten Entwicklung der Strafe. 2. kötet. 1894.; *Mommsen*: Zur ältesten Strafrecht der Kulturvölker. 1905.; *Makarevitz*: 136.

Mint minden emberi intézménynek, úgy a büntetésnek az eredete, keletkezése, az igazi ősi állapota még mindig a felfedezetlenség ködébe vész el. Csak az bizonyos, hogy a büntetés mai fogalma: az állam által közérdekből gyakorolt megtorlás a kezdetleges társadalmakban ismeretlen, vagyis az emberiség legősibb korában a mai értelemben vett büntetést hiába keressük, az a fokozatosan fejlődő kultúra teremtménye s fejlődése is a kultúra fejlődésével tart lépést.

A büntetés csirája, magva (a viszonzás és a megelőzés) azonban megvan a legősibb s az annak mai alakjai gyanánt tekinthető civilizálatlan társadalmakban. a „vad“ népeknél is. A bosszu kezdetleges érzelme az, ami a megtorlást, a baj okozást és a sértő elleni védekezést, tehát mai szóval: a büntetést létrehozza az ősi társadalmakban. A bosszu, ez az „ösztonszerű reactio“ (Liszt) vitte rá az embert, hogy az őt vagy vérrokonát sértőt hasonló bajjal illesse. A bosszu gyakorlása, melynek ma is élő példája az Amerikában itt-ott divatos lynch-elés (Lynch justice), a „büntetés“ legelső tökéletlen formája.

Az emberi társadalmak fejlődésével, illetőleg az értelmi és erkülesi fejlődésnek induló (félkultur) társadalmakban áll elő először a bosszu mérséklésének szüksége s előbb le nem irott, gyakorlat, szokás által megállapított szabályok jönnek létre, hogy ki és miként torolja meg a közbékével ellenkező cselekményeket. Az ítélkezést többé nem a sértett, hanem a törzsfő, a vezér, a király, a nemzetgyűlés, majd a papság gyakorolja, ahhoz képest, amint a

kezdetleges állam törzsszerkezeti, fejedelmi vagy papuralmi jellegű. Így születik meg az *állami büntetés* s a *büntetőtörvény*. . . .

Mihelyt a kezdetleges állam írott szabályokat, törvényeket hoz, e törvények legnagyobb részben éppen büntető szabályok. A legrégebb ismert törvénykönyv, *Hammurabi* babyloniai királynak (Kr. e. 2250.) napjainkban felfedezett törvénye, az indek legrégebbi szentkönyve, a „Manama-Dharma-Sastra“, az egyiptomi *Hermes-Trismagistos* tíz törvénykönyve, a chinaiak ősi törvénykönyve, a „Ta-Tsing-Leu-Lee“, a zsidóknál a Mózes tízparancsolatja, majd az öt könyve nagy számu büntetési szabályokat tartalmaznak.

E kezdetleges büntetőtörvények, az illető kor és nép fejlődési színvonalának megfelelően legnagyobb részét a theotikus gondolat uralma alatt állnak. A büntettek a legtöbb lény, az isten elleni merényletek, a büntetések szigorauk, kegyetlenek, jobbjára a halálbüntetés és testosonkítás különféle barbár alakjaiból, vagyonkobszásból, száműzésből, szolgaságra vettetésből állanak, a büntetés kimérésében a talio, a betű szerinti megtorlás vezet a legtöbb törvényhozót. (Legősibb mintája a taliónak *Hammurabi* 196—197-ik törvénye: szemet-szemért, csontot-csontért.) A kasztrendszer és a rabszolgaság, ami a keleti félkultur társadalmak uralkodó intézménye, a büntetőjogra is befolyással van, amennyiben a rabszolgák büntetése szigorubb, kegyetlenebb, mint a szabad embereké.

13. §. A római büntetőjog.

Irodalom: *Mommsen*: Römische Strafrecht. 1899.; *Zumpt*: Strafrecht der Römischen Republik, 1865.; *Rein*: Das Criminalrecht der Römer, 1845.

A római büntetőjog fejlődésében három főkorszakot lehet megkülönböztetni: 1. a *kezdetleges* régi kort, mely a köztársaság előtti időt (királyság) s a köztársaság első századát foglalja magában, amelyben a büntetőjog codificatiójának kísérletével is találkozunk a XII. táblás törvényben; 2. a *questiók* korát (a köztársaság virágzó kora), melyben egyes külön törvények építik ki a büntetőjogot; 3. a *császárság* korát, melyet két részre szoktak osztani, a pogány és a keresztény császárok (Nagy Konstantin után) korára. Ez utóbbi kornak büntetőjogát a Justinian jogkönyveiben (Corpus juris civilis) találjuk szétszórva. (Institutiók IV. könyve 1—5. cím, Pandekták 47., 48. (libri terribiles), Codex 9-ik könyv, a Novellák számos helye (12., 14., 77., 177. stb. címek).

I. A római állam legrégebbi idejében a vérbosszu és a vallási felfogás nyomaira ép úgy rátalálunk, mint más régi népeknél. Az egyeseken ejtett sérelmet első sorban maga a sértett bosszulja meg, ha erre ő maga nem volt képes, a törzs lépett érte sikra, vagy az hozott létre a sértő és a sértett vagy jogutódai között egységet. A vallási felfogásról tanuskodik az *explatio* és *execratio capitis*, a *consecratio bonorum*, ami a szülesértő gyermeket, a háttárkö megsértése, az ökr megölése esetén a tettest érte s a vallási közösségből való kizárást vonta maga után.

De már a kezdetleges korban találkozunk a büntett közjogi felfogásával is, amennyiben a nem egyeseket sértő cselekmények felségsértési kereset alakjában a népgyűlés, a comitiák elé jönnek s az ítélet tulajdonképen külön törvény, mely a bűnösre megszabja a büntetést. És így már e korszakban világosan megvan a római büntetőjog ama jellemző vonása, hogy különbséget tesz a magánvétség (delictum) és a közbüntett (crimen) közt. A közbüntettek körében ismét már nagyon rég két csoportot különböztetnek meg, a *perduellio*-t, a hazaárulást, a politikai büntetteket és a *parricidiumot*, az emberi élet elleni szándékos cselekményeket általában. Később, midőn a comitiák nem érnek rá minden bűnperben ítélni, eleinte esetenként, majd egy-két évre szóló megbízással bizottságokat küldenek ki a cselekmények egyes csoportjainak elintézésére. Ily bizottságok a *questores parricidii* és a *duumviri perduellionis*. E bizottságok kiküldésével kezdődik a valódi büntetőjog Rómában, mert ezek határozhatnak meg egyes bűnfogalmakat s tulajdonképeni bíróságoknak csak ezek tekinthetők. A XII. táblás törvény különbséget tesz „feltétlenül közerővel megtorlandó” (emberölés, nyilvános tetten ért lopás, gyújtogatás stb.), „feltételesen közerővel megtorlandó” (t. i., ha egyesség nem jött létre a sértő és sértett közt testi sértés esetén) büntettek és „a magánjog szerint megtorlandó” vétségek (nem nyilvános és tetten nem ért tolvaj) között. A büntetések: halál, testi, vagyoni büntetések, szolgaságra vettetés, jogtalanná, védtelenné nyilvánítás (*sacratio capitis*). A büntetések szigorát a praetori jog enyhíti.

II. A questiókora. A büntetőjog valódi kifejlődése azonban csak a *questio perpetua*k felállításával történik. K. e. 149-ben hozatik a *Lex Calpurnia de repetundis*, mely egy állandó bizottságot küld ki a tartománybeli lakosok által a volt kormányzók (proconsulok, propaetorok) zsarolásai miatt támasztott perek elintézésére. Ezt követi számos más *questio perpetua* kiküldése (*Leges Corneliae*, *Lex Apuleja*, *Leges Juliae*, *Lex Pompeja* stb.) mindenik a büntettek egy-egy csoportjára. A questiók eleinte a *senatus* kebeléből küldetnek ki, később a *comitia tributa*ból is, mindig a praetor elnöklete alatt bíraskodnak az eléjük utalt büntettek felett.

A questióknak korszakalkotó jelentőségük van egy az anyagi, mint az alaki büntetőjog terén. Az anyagi jog szempontjából nagy jelentőségük, hogy felállításuk a büntettek fogalmának, tényálladékaiknak tisztázására s szilárd megalakulására vezetett, amennyiben a questiókat kiküldő törvény pontosan előírta, miféle büntettek felett lesz joga az illető questióknak ítélni. Igaz, hogy a questiók felállítása rendszertelentl, a felmerült szükséghez képest történt, az egyes cselekmények nem mindig helyesen csoportosítottak, pl. a *Lex Cornelia de sicariis et veneficiis* a gyilkolás, mérgezés, gyújtogatás, megvesztegetés, hamis tanuskodás (ha ez utóbbi cselekmények emberölési céllal követték el) büntetteit foglalta össze, ennek dacára a questiók szilárdították meg Rómában a *büntett közjogi felfogását* s az állami büntetőjogot. Ugyanis, míg eleinte inkább csak a hivatali büntettek utaltatnak a questiók elé, lassanként a négy magánjogi uton orvoslandó vétség (furtum, rapina, damnum, injuria) kívül az összes közünséges büntettek, mint *crimina ordinaria* vagy *publica* a questiókra, vagyis bünvádi eljárás elé utasítottak. A magánvétség és közbüntett közötti határozott és biztos határvonalat tehát a questiók állítják fel. A questiókról szóló törvények intézkednek — habár hézagosan és sokszor

hibásan — a kísérletről, részességről, szándékosság és gondatlanságról. A büntetések ugyanazok maradnak, mint az előző korban, csak a hivatalviselési jogosultság elvesztése jön ekkor divatba.

III. A császári kor. Az utolsó questiót Augustus állítja fel s az ő idejében már ugy az anyagi, mint az alaki büntetőjog ki van fejlődve. A büntetőjog ily alakjában még vagy két századon át épségben maradt, a mindjobban megszilárduló császári önkényuralom azonban később a büntetőjog mindkét ágában jelentékeny változást hoz létre. A *delicta privata* és a *crimina publica* két csoportja mellett ugyanis a császári constitúciók a büntetteknek egy harmadik csoportját, az u. n. *crimina extraordinariá*t teremtik meg, amennyiben egyrészt az eddigi magánvétségek köréből a súlyosabb vagyoni sértéseket kivételes, szigorubb eljárás (*extraordinaria cognitio*) alá vetik, így pl. a fortumból a zsebtolvajlást (*sacclarium*), betörést (*effractorium*), éjjeli lopást (*f. nocturnum*), a rapiná-ból a *latrones* és *grassatores* cselekményeit, az injuriából a libelli famosi esetét: másrészt a fejlődő életviszonyokhoz képest eddig ismeretlen büntetéseket állítanak fel, új bünteteket helyeznek büntetés alá, mint pl. a csalást (*stellionatus*), az orgazdaságot (*cr. receptorum*), zsarolást (*concussio*), magzatelhajtást (*abactio partus*), gyermekkítélt, majd a kereszténység elterjedésével és megszilárdulásával új vallási bünteteket, így az istenkáromlást, eretnekséget, varázslást

A büntetések az előbbi korhoz képest szigorubbak, a halálbüntetésnek számos rettentő alakja (vadállatok közé vetés, keresztrefeszítés, vízbefulladás), testi, vagyoni és becsületbüntetések alkalmaztatnak. A büntetés nagysága szerint különbséget tesznek főbenjáró és nem főbenjáró büntetés közt. A szabadságvesztés (büntön) büntetést a római-jog nem ismerte. A büntetések teljes szigorát azonban most is csak a rabszolgák s az alacsonyabb társadalmi osztályok tagjai (*humiliores*) ellen alkalmazzák, a nagyobb rangúak, illetőleg vagyonosabbak (*honestiores*) enyhébb büntetésben részesülnek.

A császári kor büntetőjoga bizonyos tekintetben jelentékeny haladást mutat fel a questiók korával szemben. A büntetéseket még jobban tisztáztatnak, a büntett közjogi jellege még jobban kidomborodik s ugy az alaki, mint az anyagi jog egységesebb, határozottabb és rendszeresebb lesz. A bíróságok utasíthatnak, hogy a büntetést az eset sajátosságaihoz idomítsák. Egyes császárok alatt a bírói gyakorlat is szelidebb, ami a stoicismus és a kereszténység befolyásának eredménye. A császárság utolsó századaiban azonban a mind nagyobb mértékben terjedő erköletelenség és féktelenség az összes közállapotokat megingatják s így a büntetőjog és eljárás is a zsarnoki hatalom segéd-eszközéül használtatik fel (feljelentők, delatorok, tortura) s az igazságtalanság és kegyetlenség lesznek a vezérlő szempontok.

IV. A római büntetőjognak ez a mindenestre érdekes és tanulságos fejlődési története azt igazolja, hogy a római büntetőjog egy korszakában s egy ágában sem tudott oly mintaszertíve fejlődni, mint a magánjog. Ennek fő oka az egységes alap gondolat és a rendszeres *codificatio* hiánya volt. Emellett a rabszolgaság intézménye, a maitól eltérő erkölesi felfogás s az ősi népeket általában jellemző *subjectivismus* és az ebből folyó kegyetlenség akadályozták meg a büntetőjognak magasabb színvonalra emelését. A római büntető törvények mindig alkalmilag, a felmerült szükség nyomása alatt hozattak, ezért az

egységesség, összefüggés hiányzik belőlük. A rabszolgaság, a társadalom rendi széttagoltsága hozta magával, hogy a szabad emberekre és a rabszolgákra külön-külön büntetőjog alakult ki, a durva erkölcsi felfogás tette a halálbüntetést uralkodó büntetési eszközzé. A primitív népeket jellemző subjectivismus teremtette meg a kísérletnek a befejezett cselekménnyel egyenlősítését (dolus pro facto accipitur), a részések egyenlő büntetését, a büntetések halmozását stb., a mai büntetőjog által elítélt elveket.

E hiányai és fogyatkozásai dacára a római büntetőjog nagy érdeme a büntetés közjogi jellegének kifejlesztése s egyes büntetőjogi fogalmak és tényálladékok megteremtése. A XIII. és XIV. századbeli olasz városi büntetőjogokra s ez uton közvetve a német és francia jogfejlődésre is a római büntetőjog kétségtelenül befolyást gyakorolt, hazai jogfejlődésünkre azonban — dacára I. Mátyás recipiáló törekvéseinek — ily befolyás egyáltalán nem mutatható ki.

14. §. A középkori európai büntetőjog.

Irodalom: Hajnik Imre: Egyetemes európai jogtörténet. 1896.; Wilda: Das Strafrecht der Germanen. 1842.; Osenbrüggen: Das alamannische Strafrecht in deutschen Mittelalter. 1860.; Schröder: Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte. 1898.; Brunner: Deutsche Rechtsgeschichte. 1892.; Caspar: Darstellung des strafrechtlichen Inhalts des Schabenspiegels. 1892.; Friese: Das Strafrecht des Sachsenspiegels. 1898.; Thonissen: La loi salique. 1881.; Heck: Altfrisisches Gerichtsverfahren. 1894.; His: Das Gemeinstrafrecht der Friesen im Mittelalter. 1901.; Murker: Das Strafrecht der altisländischen Gragas. 1907.; Zechbauer: Das mittelalterliche Strafrecht Siciliens etc. 1908.; Bauchon: La justice criminelle du magistrat de Valenciennes au Moyen Age. 1905.; Binding: Entstehung der öffentlichen Strafe im germanisch-deutschen Recht. 1909.; A. Heusler: Das Strafrecht der Isländersagas. 1911.

I. A mai európai államok megalakulásának kora a római birodalom megdőlte s a népvándorlás utáni századokra (VII—XI. század) esik. Ez a korszak a mai európai államok legrégebb történelmi kora s ezért a mai európai büntetőjog legrégebb történelmi korának is ezt a kort (régebbi középkor) kell tekintenünk. A három európai fő néptörzs (germán, gallromán és szláv) mindenikénél épen azon kifejlődési szakokat lehet megkülönböztetnünk a büntetőjog legrégebb történelmében, mint az ó-kori népeknél. Mindeniknél a jogtörténet bizonyossága szerint a népvándorlás idején, sőt azután is jó ideig a vérbosszu (Fehde, Foida, Blutrache) divatozik, melyet a törzs beavatkozása, majd vallási befolyás alakítanak át a kezdetleges büntetéssé.

A vérbosszu ugyanis viszályba, véres harcokba keverte az egyeseket, sőt a családokat és nemzetségeket, amit a törzsfők vagy a nemzetgyűlések, mint a közhatalom legrégebb kezelői, természetesen mérsékelni és megszüntetni törekedtek. E törekvés fejlesztette ki mindezen törzseknel az egyezkedés, a *compositio* rendszerét, mely ezen néptörzsek legrégebb törvényeiben, jogkönyveiben (az u. n. *leges barbarorum*, így a *Lex Salica*, *Lex Longobardorum*, *Lex Ripuariorum* stb., az orosz *Prawda*), mint a büntetőjog legősibb alakja szerepel. E rendszer abban állott, hogy minden oly cselekmény miatt, amely nem a törzsfőt, a törzsi közösséget támadta meg, amit mint árulást maga a törzs halállal vagy kizárással torolt meg, a sértett vagy annak családja az addigi

vérbosszu helyett, a törzsfő vagy a gyűlés által megállapított váltságot (Wergeld, Manngeld, fredus, dilutura, chrenecruda) tartozott elfogadni a sértőtől, a sértő pedig köteles volt a váltságot lefizetni a sértettnek, különben jognélkülinek, kiközösítettnek nyilvánított, akit bárki szabadon megölhetett. A kor durva, erőszakos természetének megfelelően a compositio rendszere felette tökéletlen. A váltságösszegek a sértett rangja szerint változnak, rendszerint nagyobb összeg van megállapítva az ölési s kisebb a másféle cselekményekre. Némely barbár törvény részletes tarifát állapít meg, megszabja, hogy egy fog, egy ujj (az ujjak szintén osztályozva) megsértése, minden egyes gyalázó szó vagy tett mennyivel váltható meg. Mindezek a jogok, különösen a legjelentékenyebbnek mondható *germán jog*, a római jog subjectivismusával szemben az objectivismusnak (a külső sértés szerinti megítélés) hódolnak.

E magánjogias felfogással szemben a büntett és a büntetés közjogi jellegének nyomait a *hütlenség*, árulás bünteteiben látjuk, melyeket legrégebb időtől minden törzs közbüntetéssel, rendszerint halállal sújt. Amint pedig a vándorló törzsek állandóan megtelepednek s az állami szervezet fejlődni kezd, az erősülő közhatalom a közönseges büntetteket is kezdi közbüntetésekkel sújtani a közrend érdekében. Így a meroving és karoling királyok *capitularék*-ban, melyek a későbbi európai jogfejlődésre jelentékeny hatással voltak, a rablást, lopást, emberölést, vérfertőzést, mérgezést, hamis esküt, hamis tanuzást, pénz- és okmányhamisítást nyilvános és szigorú büntetéssel sújtják. Az állami büntetőjog kifejlődésére jelentékeny befolyást gyakorol a *keresztény egyház* is, mely az európai néptörzseket az új hitnek megnyervén, rendszerint a közhatalom védelme alatt áll s a királyokat tanácsal és tettel segíti a hatalom-megszilárdítás művében s úgy ezek, mint a nép erkölceit szelidíteni igyekszik. Így az egyház befolyásának tulajdonítható, hogy bizonyos vallási színezetű büntettek (varázslat, eretnek-ség, hithagyás, hamis eskü), egyházi fenytékekkel toroltatnak meg. E tényezők befolyása alatt a büntetőjog közjogi felfogása lassankint csaknem uralkodó lesz s Nagy Károly, a leghatalmasabb frank király alatt már rendszeres állami büntetőjogról lehet beszélni. A közbüntettek legnagyobb részben hivatalból üldözöttek (missi) s nyilvános büntetéssel sújtatnak.

II. A hatalmas frank birodalom szétomlása azonban úgy az egyetemes jogfejlődésnek, mint a büntetőjog alakulásának új irányt ad. Az erős központi hatalom megdőlésével a büntetőjog közjogi felfogása ismét háttérbe szorul. A *hűbériség*, a lovagkor, az ököljog elterjedése (XII—XV. század, u. n. későbbi középkor) megakasztja az egységes állami büntetőjog kifejlődését s a helyes és humanus büntetőjogi esznek felismerését. A hűbérurak a maguk kezébe ragadják a büntetőhatalmat és saját hatalmuk megszilárdítására használják fel azt. Fentartják a compositio rendszerét, de a sértő által fizetendő vérdíjat és bírságpénzt maguknak követelik, miután a hűbéresen ejtett sérelmet a hűbérur a saját sérelmének tekinti s a sértőt ő védi meg a sértett bosszúja ellen. A compositio így lassankint átalakul *vagyonkobzás*sá, melyet jövedelemgyarapítás okából sokszor igazságtalannal alkalmaznak.

A folytonos harcok, erőszakokodások és torzalkodások közben ismét eldurvult erkölcsök a legvadabb kegyetlenséget honosítják meg a *hűbéri* büntetőjogban. A *halál*-büntetés minden elképzelhető kegyetlen formái (karóba-

huzás, felnégyelés, kerékbetörés, élve eltemetés, vízbefojtás, elégetés, lefejezés, akasztás), a *testi* büntetések (kéz, láb, orr, fülek, nyelv levágása, szemkiszúrás, fejbőrlehzás, botozás, korbácsolás) széltiben alkalmazhatnák, különösen a nőbűnrur elleni hűtlenség, valamint a szegényebb sorsú tettesek cselekményeire, akik nem képesek a nagy váltáságösszegeket megfizetni. A halál- és testi büntetések mellett divatosak a száműzetés és a különböző *szégyenítő* és *becsület*-büntetések (pellengérré állítás, kalodába helyezés, szégyenködhordás, számaron meztelenül hurcoltatás, beszurkolva tollpihébe hentergetés stb.). A *szabadságvesztés* (bürtön) e korban is ismeretlen, csak mint vizsgálati fogság szerepel, s mint ilyen a legembertelenebb sanyargatásban, a kínzás hosszabbításában (nedves pincében falhoz láncolás, forró napra kikötés, éheztetés) állt.

Egyedül az *egyház* befolyása az, ami e durva korszakban is a büntetőjog gyakorlatában némi jótékony hatással volt. Az anyagi büntetőjog terén ugyan az egyház nem tudott oly határozott és önálló jogalkotást végezni, mint a büntető perjogban (kánoni büntetőeljárás), azonban egyes b. cselekményeknek az egyházi *jurisdictio* körébe vonása: 1. a *delicta mere coelestastica*, (hithagyás, eretnokség); 2. a *delicta mere saecularia* és 3. a *delicta mixta* (szemérem elleni bűntettek, istenkáromlás, hamis eskü, uzsora) megkülönböztetése, valamint a régi zsidó jog szabályainak felelevenítése, a templomoknak asyllumokká nyilvánítása, az *Isten-béke* (*Treuga Dei*) terjesztése által igyekezett mérsékelni az erőszakoskodásokat; az egyházi fenyték, a vezeklés, bűnbocsánat, javítás eszméjének terjesztése, az istenítéletek korlátozása, majd eltiltása által pedig a büntetőjog humánusabbá tételére törekedett.

A középkor büntetőjoga tehát az ókorhoz képest (eltételezve a Karolingek korától) alig mutat fel valami haladást, sőt a római joghoz képest határozott visszacsúszást állapíthatunk meg. Sem a bűnfogalmak tisztázása, sem a büntetések szelidítése tekintetében semmi lényeges haladás, semmi fejlődés.

15. §. A középkori magyar büntetőjog. (A vezérek korától Verbőczyig.)

Irodalom: *Hajnik:* A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád és vegyesházi királyok alatt. 1900.; *Timon Á.:* M. Alkotmány és jogtörténet. IV. kind. 1910.; *Kandra:* A Váradi Regesztorium. 1898.

I. Büntetőjogunk legrégibb *történeti* nyomairól a törzsszerkezeti államalakulás idejében, a „vezérek“ korában, beszélhetünk. Az etelközi vér-szerződés 4., 5. és 6. pontjai a hűtlenség eseteinek kezdetleges felsorolását foglalják magukban. Ez, valamint VI. Leo és VII. Konstantin keleti császárok tudósításai (a gonosztetők elítélésére rendelt gyulák és harkák) a büntetés közjogi felfogásának sejtelméről tanuskodnak, habár má-felől valószínű, hogy állami életünk e kezdetleges korában a vérbosszu és egyezkedés nálunk is divatos volt.

II. A királyság megalakulásával (1000 táján) — miként ezt főleg I. István, I. László és Kálmán törvényei bizonyítják — lassankint kiformalódik az állami büntetőjog, amely persze a kornak megfelelő durva, kezdetleges. Első királyaink e törvényei a frank *capitulárek* és a *canoni jog* jótékony befolyásáról tesznek tanúságot. Azonban a *vérbosszu* és az *egyezkedés* (*composi-*

tió) fennállásáról is világosan tanuskodnak. Későbbi Árpád-királyaink, valamint a vegyesházbeli királyaink is I. Mátyásig, alig hoztak egynehány anyagi büntetőtörvényt. E körülmény magyarázata részint a XIII. századbeli királyaink gyengeségében, részint (az Anjouk alatt) a hűbéri eszmék s a compositio rendszer, a büntetőjog magánjogias felfogásának terjedésében keresendő.

Különösen kitűnik a *compositio* uralma Nagy Lajos 1351: IX., X. és XXIV. törvénycikkeiből, melyek utasítják a nemesek bírait, hogyha neme-embert bármily tett miatt elmarasztaltak, az elítéltet a felek közt eszközöndő béke megújítása végett, 3 napig fogva tartásák s ha meg nem egveznének, akkor szokás szerint és kellő törvényes büntetés végett, ellenfele kezéhez szolgáltatásák. A bíró a feleket az egyezkedéstől nem tilthatja el, s megagyezés esetén csak a *békebírságot* követelheti tőlük (3 márka). Zsigmond alatt pedig az 1435: V. t.-c. mint régi szokást rendeli el, hogy a peres felek a bíró engedélye nélkül is egyezkedhessenek és ezért a bíró tőlük semmit se követelhesen. (*Hajnik*: Birói szervezet és perjog 406—408. l.) A *vérdíj*, az u. n. *fejváltás* (homagium) és a *bírság* közti különbség is tehát ismeretes volt hazánkban. I. Mátyás alatt már ez meg van szorítva, anennyiben az 1486: V. t.-c. szerint bármely rendű és rangu emberek, ha szándékosan gyilkosságot követnének el, minden mentséget félretéve, halállal büntetendők. Ha azonban az emberölés nem előre feltett gonoszszágból, sem elhatározott szándékkal, hanem esetlegesen, vagy másként véletlenül történt, az emberölő a megölt atyafiaival szabadon egyezkedhetik. Ez utóbbi pont amellet, hogy a megváltás elismerését mutatja, érdekes bizonyosság arra, hogy az emberölés esetei között Mátyás már az alanyi bűnösség kisebb vagy nagyobb foka szerint óhajt különbséget tenni. I. Mátyás decretumaiból nevezetes még a hűtlenség eseteinek pontos és kimerítő összefoglalása (1462: II. tv.-c.).

III. A középkori magyar büntetőjog ezek szerint, habár a büntetés közjogi jellegének elismerése által bizonyos mértékben tisztultabb felfogásra mutat, mint Európá többi népeinél láttuk, mindazáltal az általános európai büntetőjoggal egy színvonalon áll s ezzel több tekintetben rokonságban van. A büntettek ép oly kevésbé vannak nálunk is kimerítőleg és pontosan meghatározva, a büntetések épúgy durvák, szigorúak (kettéhasítás, szolgaságra vetetés, kézvesztés, nyelvkitépés, orr-, fül-levágás, bélyegzés), a megváltás, a *compositio* nálunk is ismeretes, habár oly rendszerré, mint a germánoknál, nem fejlődött is ki.

16. §. Az ujkori európai büntetőjog. (XVI—XVIII. század.)

Irodalom: *Kaopp*: Das alt-nürnbergger Strafrecht. 1895.: *Malblanc*: Geschichte der peinlichen Gerichtsordnung Karls V. 1783.: *Güterbock*: Entstehung der Karolina. 1876.: *Stinzing*: Geschichte der deutschen Rechtswissenschaft. 1880.: *Wächter*: Gemeines Recht Deutschlands. 1844.: *Herz Ede*: Voltaire und die französische Strafrechtspflege. 1887.: *Quantor*: Die Folter. 1900.: *Günther*: Idee der Widervergeltung. II. és III.; *Nypels*: Les ordonnances de Philippe II.. 1856.: *Kohler*: Studien. 2—6. k. 1895.: (Das Strafrecht der italienischen Statuten im 12—16. Jahrhundert.): *Kohler és Schell*

W.: Die Carolina und ihre Vorgängerinnen. 1900—4.: *Schoel*: Das alte Bamberger Strafrecht. 1903.: *Kantorowicz*: Goblers Karolinen Kommentar. 1904.; u. a. Albertus Gandinus und das Strafrecht der Scholastik. I. 1907.; E. *Mocler*: Julius Clarus aus Alessandria. 1911.: H. *Kollmann*: Die Scholdauffassung der Carolina. Zeitschrift 34. 605.

I. Az ujkori büntetőjog megalakulására az utat az *olasz praktikusok*, az európai büntetőjog tudományának megalapítói készítették elő. A renaissance kora (a XIII—XV. század), mely a régi görög és latin műveltséget új életre kelti, feleleveníti a római magán- és büntetőjogot. A „glossatorok“ és „post-glossatorok“ (Bartolus († 1357), Baldus († 1400), egyszerűen jegyzeteket irnak a római büntetőjoghoz, az u. n. „praktikusok“ pedig (legkiválóbbak *Gandinus* († 1290), *Jacobus de Belvisio* († 1335), *Angelus Arretinus* († 1450), *Hyppolitus de Marsiliis*, *Vitalinis*) az egyes olasz városok számára a római jogból és a korukbeli szokásjogból, néhol a canoni büntetőjogot is figyelembe véve, érdekes compilatiókat készítenek s ezzel a büntetőjognak és eljárásnak, mint önálló jognak megalapítói s első tudományos művelői lesznek. A praktikusok művei tekintélyüknél fogva mintegy az egyes olasz városi köztársaságok, fejedelemségek codexéivé válnak s mint ilyenek különösen a német és francia büntetőjog ujkori kifejlődésére kétségtelen befolyással voltak.

A későbbi olasz praktikusok közül különösen kiemelkednek *Julius Clarus* († 1575), kinek *Sententiae receptae* (1565) c. — és *Prosper Farinacius* († 1613), kinek *Praxis et theoria criminalis* c. műveik nemesak hű és tiszta ismeretéseit az ujkori olasz büntetőjognak, de annak tudományos feldolgozásai s mint ilyenek az európai büntetőjogi tudomány legelső becses termékei.

II. Legkorábban, habár nagy küzdelem után, sikerül az egységes állami büntetőjog megalapítása *Németországon*. I. Miksa és V. Károly császárok a XVI. század elején a császári hatalom tekintélyét és fényét ismét felemelik s ezáltal lehetővé válik az egységes, rendszeres büntetőjogi codificatió.

Az egységes BTK. meghozatalát megelőzik egyes tartományok particularis codificatiói, főleg a büntető eljárásra vonatkozólag, így a *nürnbergi Halsgerichtsordnung* (1481, majd 1526), a *tirolói Malefizordnung* (1499), az alsó-ausztriai *Landgerichtsordnung* (1514). Ezeknél nevezetesebbek és tökéletesebbek azonban: a *bambergi Halsgerichtsordnung* (u. n. *Bambergensis* 1507) és a *brandenburgi Halsgerichtsordnung* (*Brandenburgica* 1516), mely az előbbinek csekély változtatással új kiadása. A *Bambergensist* és *Brandenburgicát* *Schwarzenberg János* (1463—1528.) lovag, *Németország* ezenkori legelső jogtudosa és büntetőjogásza készítette s ezek (főleg a *Bambergensis*) szolgáltak alapul az egységes német büntetőcodex, a *Carolina* szövegének, úgy hogy a *Bambergensist* *mater Carolinae*-nak, a *Brandenburgicát* *soror Carolinae*-nak nevezik.

Az 1511-iki wormsi birodalmi gyűlés az, mely egy bizottságot küld ki a birodalmi büntetőtörvény elkészítésére s többszöri (négy javaslat) kísérlet után 1532-ben, a *Regensburgban* tartott birodalmi gyűlésen, sikerül V. Károly császárnak a bizottság munkáját a rendek által elfogadtatni, mely azután mint birodalmi büntetőtörvény *Constitutio Criminalis Carolina* (röviden *Carolina*) nevet nyert. A német szöveg *Peinliche Gerichtsordnung* címet visel. (Idézése CCC., illetőleg P. G. O. betűkkel történik.) A *Carolina* 3 részből áll, az első és a harmadik rész a büntető eljárást szabályozza,

ez a törvény főrésze, a második rész (104—208. §.) tartalmazza az anyagi büntetőjogot. Főleg a német szokásjogból, a Bambergben isből merít, de a római jog és az olasz praktikusok befolyása is meglátszik a codexen. Mai szempontból nézve, a Carolina szigorú, kegyetlen s legalább az anyagi jogban, tökéletlen BTK. Az istenkáromlást, varázslást (boszorkányságot!), a harmadszori lopást halállal bünteti. Büntetési rendszere a halál, (elégítés, lefejezés, felnégyelés, felakasztás, vízbefulladás, elevenen eltemetés), testosonkítás, nyilvános besüllesztés büntetések, vagyonkobzás. De nagyjelentőségű annyiban, hogy a büntetteket csoportosítja, kimerítőleg felsorolja, a tényálladékokat pontosan körülírni igyekszik, megváltást (compositiót) nem ismer. A büntetés kiszabásánál „a bírói böles belátásnak“ is tért enged. Az eretnekséget nem bünteti.

A Carolina ugyan csak az u. n. *clausula salvatoriá*-val lett birodalmi törvénnyé, vagyis az egyes tartományok jogszokásait és statutumait, amennyiben a törvénnyel nem ellenkeznek, érvényben hagyta, azonban mint első határozott és rendszeres BTK., mely a német szokással teljes összhangban állott, csaknem az összes német tartományokban csakhamar népszerű lett s a „közös német büntetőjognak“ (*Gemeine deutsche Strafrecht*) három évszázadon át alapja volt. A XVI—XVII. században ugyanis az egyes német tartományok a particularismus hatása alatt önálló Landrecht-eket adnak ki, melyek azonban legtöbbször szövegszerűen megegyeznek a Carolinával, vagy igen csekély módosítást tesznek rajta s így a Carolina, mondhatni a XVIII. század közepéig az egész német birodalomban, sőt egyes tartományokban, mint Mecklenburgban, Brémában, a mai német BTK. életbeléptéig (1872) hatályban volt.

Csak a XVIII. század közepén jön létre két önálló s utnak nevezhető codificationalis munka. Az egyik a *Codex juris Criminalis Bavarici* 1751 (szerzője Kreittmayr), Bajorország számára, másik a *Constitutio Criminalis Theresiana* 1768 (Böhmer tanai szerint kidolgozva), Ausztria számára. A bajor codex még erősen a Carolina hatása alatt áll, ellenben a Thesiana már némi haladást mutat, részletesebb, rendszeresebb annál, de kegyetlenség dolgában felülmúlja azt. Alapelvül kifejezetten az állami elégtételt és elrettentést tekinti.

A német büntetőjogi irodalom e korszakából nem igen sok becses munkát tud felmutatni. A XVII. századig csak a Carolina gyenge commentárjaival találkozunk. Kiemelkednek ezek közül *Zastius* († 1555) és *Gobler* († 1576). A büntetőjog első rendszeres feldolgozója *Liszt* szerint *Vigelius* Nic. marburgi tanár. (1583). A XVII. században *Berlich* († 1638) s különösen *Carpzow* (1595—1666) szász criminalisták irnak maradandó hatású műveket. *Carpzow*nak „*Practica nova Imperialis Saxonica rerum criminalium*“ (1635) című művére hazánkban is gyakran hivatkoznak. A XVIII. században a szintén szász jogász, *Böhmer*, emelkedik ki a nagyszámú commentator, tan- és kézikönyvíró (*Gärtner* 1729) közül s ő írja meg a Carolina legkitünőbb commentárját (*Meditationes ad Carolinam*, 1770) s az első tudományos becsű tankönyvet. Jellemző, hogy még *Carpzow* is meg van győződve a boszorkányok, az ördög létezéséről s büszkélkedve említi, hogy mint a lipcsei Schöffentuhl bírója 20.000 halálos ítéletet írt alá. A „boszorkányok“ üldözése ellen *Stryk* Sámuel hallei egyetemi tanár (1640—1710), *Bekker* amsterdami ref. pap (1691) és *Thomasius* (1701) mernek csak sikra szállni. *L. Balogh J.* Büntető perjog tankönyve 1906. 61. *Liszt* adatai szerint (32) az utolsó boszorkánykivégzések né-

met földön: 1749. Würzburg. 1775. Kempten. Schweizban (Glarus) 1782-ben is lefejezték egy boszorkányt (Göldi Anna).

III. A francia büntetőjog ujkori története a középkorhoz képest szintén igen csekély haladást mutat. A feudalizmus megdőltével, a XVI. századtól kezdve a büntetőjog közjogi felfogása itt is újra és általánosan uralkodóvá lesz, az egységes codificatio azonban csak későn és pusztán az eljárásra vonatkozólag következik be. XIV. Lajos 1670-iki Ordonnance-a, a közönségesen u. n. *Ordonnance criminelle* az, mely az egész eljárást részletesen s kimerítően szabályozza, ez azonban nem egyéb, mint a canoni nyomozó eljárás utánzata, a legkegyetlenebb torturára, a hivatalos, titkos, írásbeli eljárásra építve. Az anyagi büntetőjog egész 1791-ig nem volt codificálva Franciaországban, e részben a régiebb források (szokás, canoni, római jog, capitulárek) mellett egyes királyi Ordonnancé-ok igyekeznek a hiányokat a felmerülő szükséghez képest pótolni. Az ujkorban sincsenek tehát sem a büntettek, sem a büntetések határozottan megállapítva, a bíróságok (a XVII. századtól a király által kinevezett parlamentek) e tekintetben teljesen önkényesen járnak el. Az ujkori francia anyagi büntetőjog valóságos chaos. A büntetések: halál, testesonkitás, életfogytiglani gályu, száműzés, polgári halál, vagyonkobzás. Uralkodó s legnépszerűbb büntetés a halálbüntetés, ennek minden kigondolható vad alakja, a kivégzés előtt a legkegyetlenebb testesonkitásokkal és kínzásokkal.

A francia büntetőjogi irodalom is sokáig teljesen elhagyatott. A XVI. századból *Pierre Ayrault* említendő. Csak a XVIII. században igyekeznek egyes humánusabb elmék rendszerbe önteni a büntetőjog szakadozott és szétszórt szabályait s részletesen kimutatni azok kegyetlenségeit és ferdeségeit. Ily művek: *Laverdy: Code Pénal ou Recueil des principales Ordonnances. Édits et Déclarations sur les crimes et délits. Paris, 1752.*; *Jousse: Traité de la justice criminelle en France, 1771.*; *Muyart de Vouglas: Les lois criminelles dans leur ordre naturel, 1780.*

IV. A többi európai államok ujkori büntetőjogáról, sajnos, alig mondhatunk jobbat.

Spanyolországban a középkori rendszertelen tartományi statutumok (fuero) és szokásjogok helyére már X. Alfons egy rendszeres törvénykönyvet készített, melyet II. Fülöp átdolgoztat s 1567-ben, mint birodalmi büntetőtörvényt kihirdet. Ez a törvénykönyv a Carolinával egy színvonalon áll, első sorban perrendtartás, a nyomozó rendszer codificatiója, a legvadabb tortura alapul vételével, de anyagi büntetőjogot is tartalmaz, vagyis a büntetteket és büntetéseket nagyjából meghatározza, e részben is a legkegyetlenebb szabályokat állítva fel. E törvény volt életben a XVII—XVIII. századokban is Spanyolországban. II. Fülöp e törvénykönyve 1570-ben változatlanul életbe lép *Németalföldön* is. A spanyol uralom megdőltével azonban Németalföldön is a Carolina, majd a Theresiana lép életbe. Ki kell emelnünk Hollandiában a XVI—XVII. században a büntető jogtudomány két kiváló művelőjét, *Damhouder-t* († 1581) és *Matthæus-t* († 1654), kiknek kitünő büntetőjogi kézikönyvei a német szakirodalom fejlesztésére is jelentékeny befolyással voltak.

Angliában, miként a középkorban, ugy az egész ujkorban is a szokásjog (common law) és egyes alkalmi törvények képezték a büntetőjog forrásait. A compositio rendszerét Hódító Vilmos utódlai alatt itt is az állami büntetés

rendszere váltja fel, a büntetések itt is szigorúak, sokszor kegyetlenek. *Dániában* V. Keresztély király 1683-ban hirdeti ki az első rendszeres büntetőtörvénykönyvet, mely közeli rokonságban van a Carolinával.

Oroszországban, a cári önkényuralom megszilárdultával, a büntetés állami jellege szintén uralomra jut s az egységes codificatió is már a XV. században bekövetkezik. Nagy Iván (IV.) cár 1497-ben adja ki a Soudebnik-et, mely a megtorlás és elrettentés alapelveire épített büntető codex, a halál és testi büntetések (kancsuka) legrettentőbb alakjaival.

V. Az egész európai büntetőjogot az ujkorban is, a nagy francia forradalomig, a felvilágosodás koráig, a kegyetlenség, a vadság jellemzi. A büntetőjog közjogi jellege ugyan általánosan elterjed s egységes állami büntetőjog, rendszeres büntetőtörvények keletkeznek, de ezek egytől-egyig az elrettentés elméletére vannak építve, a büntetési rendszer a halál, testesonkitás és fenyítés, kínzás (tortura) számtalan barbár alakjának rendi különbség szerint való kimerésében, a minél nagyobb és hosszabb szenvedés okozásában áll. Az ujkor büntetőjoga tehát az egyetemes művelődéssel, az emberiességi és erkölcsi eszmékkel mérő ellentétben állott s teljesen megérett a gyökeres reformra.

17. §. Az ujkori magyar büntetőjog. (Verbőczytől 1790-ig.)

Irodalom: *Komáromy* András: Magyarországi boszorkányperek oklevéltára. 1910.; *Szell* Farkas: A becselenítés és a bíróság előtti megkövetés a Debrecen városi régi jogban. 1807., *Jogt. K.* 1893. 12.; *Fayer*: *Jogt. Közl.* 1892. 358., 1894. 233.; *Angyal*: *Jogt. K.* 1906. 279., 1907. 160.; *Halmos* K.: u. o. 1892. 87.; *Hodossy*: u. o. 1902. 221.; *Vajna* K.: Hazai régi büntetések. I—II. k. 1906.; *Vámbéry*: 95—104.

I. Az I. Mátyás erélyes kezei között megszilárdult közbiztonság a II. Ulászló erélytelen kormánya alatt teljesen megrendülvén, az országgyűlés az egész magyar jog codificatiójával kívánta a közbiztonságot megszilárdítani. E közhaj eredménye a *Verbőczy* István *Háromskönyve* (Tripartitum) lett, melyet az 1514-iki országgyűlés el is fogadott, de a királyi kihirdetés elmaradása miatt törvénnyé nem lett. A *Háromskönyv* az egész magyar „szokásjog“ codificatiója s így magában foglalja az azonkori büntetőjogot is. Sajnos azonban, se nem kimerítően, se nem rendszeresen.

Az anyagi büntetőjogra vonatkoznak az I. könyv 14—16., 38., 39., 123.; a II. könyv 16., 30., 39., 42—44., 55., 65., 72.; a III. könyv 20—24., 32. címei, az eljárásra pedig különösebben az I: 9., a II: 18—86. és a III: 20., 24., 26., 32. címei. A szétszórtan levő büntetendő cselekményeket három főcsoportba látszik sorozni *Verbőczy*. Első s kimerítően felsorolt csoportot képezik a *hűtlenség* esetei (nota infidelitatis), melynek az I: 14. cím 18. esetét veszi fel; mindeniknek büntetése fej- és jószágvesztés; második a hűtlenség esetein kívül a *lőbenjáró* büntetéssel sújtott cselekmények csoportja; harmadik az előbbieknél is kisebb cselekmények csoportja, melyek vagy *fejváltással*, vagy csak jószágvesztéssel, vagy örökös becselenséggel sújtattak. Testesonkitást, mint büntetést a III. nem ismer, sőt a III: 20. c. ezt világosan el is tiltja. Pénzbüntetészámba megy a *fejváltás* (II: 43. c.) és a *nyelvváltás* (II: 72. c.); amaz

főpapok és zászlósurakra 400, nemesekre 200 forintban, emez 100 arany forintot tevő 25 girában van megszabva. Az *egyezkedést* (compositio), mint régi szokást még fentartja (I: 16. c., II: 43. c.), csak a hűtlenségi esetekben zárja ki. Főbenjáró ítélet esetében a nemeseknek még az ítélet meghozatala után is (de a végrehajtás előtt) szabad egyezkedniük. Érdekes még s a szelidebb felfogás bizonyítéka, hogy a jogos önvédelemről és mások segítségéről a HK. részletesen és egész helyesen intézkedik (III: 21—24. c.).

A HK. habár nem teljes és nem rendszeres BTK., az ujkori codexeknél nem áll hátrább, sőt azoknál több tekintetben szelidebb és emberségebb.

II. A Hármaskönyv ha nem is törvényi, de szokásjogi erővel csaknem háromszáz évig volt érvényben hazánkban, II. Ulászlótól II. Lipótig azonban csaknem minden királyunk alatt több-kevesebb büntetőtörvény hozott, melyek a felmerülő szükséghez képest egyik-másik büntetett vagy azok büntetését részletesebben szabályozták, új bünteteket állítottak fel.

Különösen fontosak a III. Károly törvényei. Az 1723: 9. t.-c. a hűtlenség eseteit 9-re szállítja le, de az eddigi hűtlenségi eseteket is halálbüntetéssel sújtja. A felségsértők büntetését az 1715: 9. t.-c. annyiban súlyosbitja, hogy a jószágvesztést a bűnös atya gyermekeire is kiterjeszti. Haladást jelent azonban, hogy a csekélyebb büntettek „a bíró böles belátása szerint“ s „a terhelő és enyhítő körülményekhez képest“ büntetendők (1723: 12. t.-c.). Károly alatt találkozunk először határozott idejű *szabadságvesztésbüntetéssel*. (az 1723: 12. t.-c.). A humanizmus szempontjából nagyjelentőségűek Mária Terézia azon rendeletei (nem törvényei), melyekkel a boszorkányokat és bővölőket üldöző pereket beszüntette, a kinzó vallatást, torturát eltörölte s a menedékhelyek (asylum) igénybevételét megszorította. Ugyancsak ő állíttatja fel hazánkban az első börtönt. (L. alább a 105. §-t.).

III. Károly és Mária Terézia alatt találkozunk a büntetőjogi *codificatio* iránti törekvés első világos nyomaival is. Ide sorozható már az 1715: 24. t.-c., mely nem ugyan tisztán a büntetőjog, de általában „a törvényeknek s bíróságoknak javítása felől“ munkálat készítésére „értelmes és a törvényeket értő férfiakból“ bizottságot küld ki. E bizottság működésének azonban nem lett eredménye, készített ugyan munkálatot, mely nem volt egyéb, mint Verbőczy Hármaskönyvének az újabb törvényekkel kibővítése, de ez nem került az országgyűlés elé. III. Károly aztán 1726-ban (május 11.) egy királyi rendelettel hívta fel a törvényhatóságokat, hogy a jövő országgyűlésen tárgyalás alá veendő büntető törvénykezési rendtartást dolgozzanak ki. Mária Terézia pedig 1752. július 11-én a m. kir. helytartótanácsot bízta meg a magyar büntetőjog és eljárás kidolgozásával. E rendeletek sem jártak azonban semmi eredménnyel.

III. A XVI—XVIII. századbeli magyar büntetőjog ugyanazt a szomorú, sötét képet tárja elénk, mint az általános európai büntetőjog. Különösen a XVI—XVII. század, melyek alatt Magyarország állandó esaták, politikai és vallási villongások és az abszolutizmus tulkapásainak színtere volt, a legrettentőbb korszaka büntetőjogunknak. A kegyetlen kivégzési módok (karóhuzás, kerékbetörés, megkövezés), a „boszorkányok“ kinzása és máglyára hurcolása, (Komáromy A. 1565—1756-ig 557 perről ad ismertetést), a botozás nálunk is divatosak. III. Károly és Mária Terézia alatt találunk uémi csekély vigasztalót, a humanizmus felcsillanását. Azonban büntetőjogunk ő alattuk is egye-

nesen az elrettetés, a „vérrel való megtorlás“ (vérfenyítő törvények“) nyers elméletére van fektetve. A rendi különbség, a nemes és nem nemes közti egyenlőtlenség nálunk is alapelve a büntetőjognak s forrása a kegyetlenkedések hosszú láncolatának. Csupán a városok büntetőjogában (Kecskemét, Debrecen) találunk néhány figyelemreméltó mozzanatot, egyes *erkölcsi büntetéseket*: a dorgálást, bíróság előtti megkövetést, eklézsia követést és a feltételes elítélés alkalmazását. (L. Széll Farkas id. m., továbbá Fayer, Halmos, Hodossy és Angyal id. h.).

18. §. Az európai büntetőjog ujjaszületésének kora.

Irodalom: *Herz E.*: Voltaire und die französische Strafrechtspflege im XVIII. Jahrhundert. 1887.; *Esmain*: Histoire de la procédure criminelle en France. 1882.; *Desjardins*: Les cahiers des États Généraux en 1789. et la législation criminelle, 1883.; *Cantu Cesare*: Beccaria e il diritto penale, 1862. (francia ford. Lacointa és Delpech-től, 1886.); *Frank*: Die Wolffische Strafrechtsphilosophie und ihr Verhältniss zur kriminalpolitischen Aufklärung im XVIII. Jahrhundert, 1887.; *Masmonteil*: La législation criminelle dans l'oeuvre de Voltaire, 1901.; *Overbeck*: Das Strafrecht der französischen Encyclopädie, 1902.; *Esselborn*: Über Verbrechen und Strafen v. Beccaria, 1905.; *Kade*: Umschwung in Strafe und Strafvollzug im XVIII. Jahrh. 1908.; *Rémy*: Principes généraux du Code Pénal de 1791. 1910.; *K. Zahn*: K. F. Hommel als Strafrechtsphilosoph u. Str. Lehrer. 1911.

I. A természettudományok előhaladása, a XVII., de kivált a XVIII. század rationalis bölcsészete új világot nyit fel az emberiség szeme előtt. Hugo Grotius, Locke, Thomasius, Wolf, Montesquieu, Rousseau, Voltaire, Beccaria, Filangieri előkészítik az emberiség művelődésének legújabb korszakát, mely az emberiséseget, szabadságot, egyenlőséget, haladást, művelődést írta zászlajára. E hatalmas szellemi áradat, mely az európai népeket lassanként áthatva, 1789-ben Franciaországban elemi erővel tört ki s elseperte a zsarnokságot és annak gyűlöletes intézményeit, természetesen a büntetőjogot sem hagyta érintetlenül s annak teljes ujjaszületését eredményezte. A XVIII. század második fele az európai büntetőjog valódi *renaissance-kora*.

Már *Morus* Tamás, az *Utópia* szerzője († 1535), megrózza a korabeli büntető törvénykezés kegyetlenségét és igazságtalanságát, midőn halállal bünteti a tolvajokat, holott az állam és társadalom nem gondoskodik a szegény osztályok megélhetéséről. *Locke*, *Spinoza*, *Thomasius* († 1728) pedig megtámadják a büntetőjog alapelveit, az elrettentést és állami elégtételt. Ugyanezt teszi *Montesquieu* († 1755), aki a büntetés alapelveitől a mérsékletet, arányosságot s az erkölcsöt tekinti. Legelősebben, egyenesen a fennálló büntetőjog eltörlése s különösen a halálbüntetés és kínzás teljes megszüntetése érdekében szállnak sikkra *Voltaire* († 1778), az *encyclopédisták* (Diderot, D'Alambert, Helvetius, D'Holbach) és *Beccaria* s ők tekinthetők egyenesen a mai büntetőjog apótolainak.

II. A Voltaire és Beccaria fellépésére különösen a francia büntető bíróságok vérlázító tévedései (Justizmord) szolgáltattak alkalmat. A közvetlen okot pedig fellépésükre a híressé vált *Catala*-eset képezte. A toulouse-i parla-

ment (törvénytörők) ugyanis 1762. március 9-én Calas János ottani tekintélyes kereskedőt, azon gyanu alapján, hogy öngyilkossá vált fiát ő akasztotta fel azért, mert fia a protestáns hitről a róm. kath. hitre visszatért, minden bizonyíték nélkül halálra ítélte s kerékbetörtette. Az eset egész Franciaországban nagy port vert fel s midőn Calas özvegye Voltairet kérte meg férje emlékének rehabilitálására, Voltaire csakugyan kezébe veszi a dolgot s a legmelegebb emberszeretettel és szabadelvűséggel irt röpirataival, valamint befolyásával nagynehezen (1765) ugyan, de keresztülviszi Calas rehabilitációját. Az eset azonban, valamint az egymásután következő bírói gyilkosságok (Sirvens, D'Etalonde, Lally, La Barre, utóbbi esupán azért végeztetett ki, mert kellő tisztelet nélkül ment el a processio mellett, L. mindezen eseteket Herz id. m. 158. s köv. l. A Calas-esetet leírja Tarnai J. is a Beccaria művének magyar fordítása elé irt előszavában.), a vallási és politikai fanatismus véreskezü tulkapásai ugy Voltairet, mint az encyklopaedistákat meggyőzték arról, hogy a büntetőjog és eljárás a humanissal a legvilágosabb ellentétben áll a gyökerestől átalakítandó. A büntetőjogot meg kell szabadítani a vallási és politikai tényezők befolyásától, a torturát és a halálbüntetést el kell törölni, a vádlott védekezési jogát biztosítani. Ez eszméket, a büntetőjognak a humanismus és a jogegyenlőség alapelveire fektetendő reformját aztán Voltaire és barátai ragyogó és gyűjtő erejű röpiratai elterjesztik nemcsak Franciaországban, he annak határain túl is Európaszerte.

A Calas-eset és Voltaire fellépése buzdítja fel az olasz Beccaria grófot (1735—1794), akinek 1764-ben megjelent „*Dei delitti e delle pene*“ c. műve pár év alatt egész Európában a legnépszerűbb könyvek egyike lesz, minden művelt nyelvre lefordítatik s írja nevét az emberi művelődés történetében örökre hallhatatlanná tette. E könyvecske a 17—18. század rationalista bölesészetére támaszkodva, a meggyőződés lángszavaival mutatja ki, hogy az ujkori büntetőjog az ember eszes és erkölcsi természetét lábbal tiporja, hirdeti, hogy a halálbüntetés és a tortura az emberi nem két legnagyobb szegényfoltja s egy művelt nemzetnek azokat nem szabad törvénykönyvében megtűrnie. A büntetés célja nem a kínzás, nem a bűn megsemmisítése, hanem a vétkes polgár megakadályozása a bűn ismétlésében, ezt pedig a szelidséggel, mérséklettel jobban elérjük, mint a kegyetlenséggel, mely az erkölcsöket eldurvítja s így egyenesen a bűnt terjeszti. „Jobb elejét venni a bűnöknek, mint büntetni.“ A „*Dei delitti e delle pene*“ magyarra is kétszer lett lefordítva, 1834-ben Császár Ferenc (Zágráb) „A bűnökről és büntetésekről“ s 1887-ben Tarnai János által (Budapest) „Büntett és büntetés“ címmel.

A Voltaire és Beccaria nemes eszméi több-kevesebb idő alatt áthatják az egész művelt Európát, a szabadelvű bölesészek, politikusok, emberbarátok ugy Francia- és Olasz- (*Filangieri*), mint Németországban (*Hommel, Michaelis, Quistorp*), Ausztriában (*Sonnenfels*), Angolországban (*Bentham*) fészegetni kezdik az ujkori büntetőjog barbár alapjait s hintegetik a humanismus, az egyenlőség új eszméit. A berni gazdasági egyesület 1777-ben nemzetközi pályadíjat tűz ki a büntetőjog javítása felől irandó irodalmi munkára. A pályadíjat *Globig és Huster* szász jogászok nyerik el s e pályakérdés is nagyban hozzájárul a büntetőjogi irodalom fellendítéséhez. Ugyanezen időtájban járja be *Howard* János (1727—1790), a nagy angol emberbarát, a börtönügy halba-

atlan reformátora, Európa államait s az államföket és politikusokat a börtönügy javítására hívja fel. (L. Csiky Lajos: Képek a börtönügy történetéből. 1892.).

III. E hatalmas szellemi áradat nem is maradt hatás nélkül s mielőtt még a nagy francia forradalom összeroppantaná az ujkori büntetőjog háromszázados épületét, egyes humanus államfők, az u. n. felvilágosult absolutismus nagy alakjai, kiveszik a rettentő épület egy-egy szegeletkövet. Nagy Frigyes porosz király 1756-ban eltörli a torturát, II. Lipót 1786-ban Toscanában eltörli a halálbüntetést, ugyanezt teszi II. József német császár az Ausztria számára 1787-ben kiadott büntetőtörvénykönyvében („Josefina”, mely Magyarországon is kihirdetett): 1788-iki büntető perrendtartásában pedig a kínzást tiltja el. Sőt Oroszországban II. Katalin cárnő még ezt megelőzve, 1767-ben a büntetőtörvény kidolgozására kiküldött bizottságnak adott utasításaiban kijelenti, hogy „büntessük meg a gonosztevéket, de ne utánozzuk őket” s tényleg 30 évi uralkodása alatt nem is engedett végrehajtani halálbüntetést.

II. Lipót és II. József büntetőtörvénykönyvei azonban, jóllehet a legelső modern európai büntető codexek s a halálbüntetés mellőzése által óriási fölényben vannak közvetlen előzőjük, a Theresiana felett, egyáltalán nem tekinthetők a legujabb kor törvényhozási mintáiul s a helyes büntetőjogi eszmék és a bűnfogalmak szabatos körülírása tekintetében sok kívánni valót hagynak hátra. Így a Josefina a halálbüntetést a dumai hajók vontatásával, egy szintén barbár büntetésmóddal (1784—1789-ig a hajót vontató 1173 elítélt közül 721 pusztult el) helyettesíti, a szabadságbüntetést in infinitum (100 évig) engedi kiszabni. II. József szigorú, sőt kegyetlen felfogására jellemző eseteket közöl Fayer: az 1843-iki javaslatok anyaggyűjteménye IV. 71. és Vajna K.: Hazai régi büntetések, I. 533.

IV. A legujabb kor legelső törvényhozási mintaképe kétségtelenül az 1791-iki francia *Code Pénal* lett. Franciaországban voltak legbotrányosabb állapotok a büntetőjog terén, itt kellett tehát természetesen a legnagyobb reakciónak bekövetkeznie. S csakugyan az 1789-ben összehívott nemzetgyűlés tagjainak legnagyobb része a Voltaire és Beccaria eszméitől volt áthatva. A követeknek adott utasítások (cahiers) a mai büntetőjog vezérelveit (különösen: az egyéni szabadság biztosítása a kormányhatalommal szemben, nyilvános eljárás, a védelem szabadsága, a tortúra eltörlése stb.) hangoztatják. Ez eszmék hatása alatt már 1789. aug. 26-án kimondja a nemzetgyűlés, hogy 1. csak oly cselekmény miatt szabad valakit elítélni, mely az elkövetés előtt büntetéssel volt fenyegetve (magyar BTK. 1. §.), 2. csak azokat a külső tetteket szabad büntetéssel sújtani, melyek a társadalomra veszélyesek, 3. a törvény előtti egyenlőségnél fogva a kiváltságos osztályok tagjaira felállított külön büntetési rendszer és külön bíraskodás eltörlendő, 4. a lelkiismereti szabadság elvénél fogva a vallási bűntettek (crimen laesae majestatis divinae) eltörlendőek. Ez elvek alapján, melyek az alkotmányos büntetőjogok sarktételeivé lettek, alakítják át előbb a büntető eljárást, az angol vádrendszer és esküdtszék alapulvételével, majd 1791 szept. 25-től okt. 6-ig megalkotják az anyagi büntetőtörvénykönyvet.

Az 1791-iki *Code Pénal* megtartja a halálbüntetést, de csak négy esetre szorítja azt, eltörli a kivégzés minden minősített alakját s a leggyorsabb kivégzési módot (Lonison, Guillotine) állapítja meg. Büntetési rendszere tehát

nem a halál, hanem a *szabadságbüntetés* (géne és prison) és a pénzbüntetés. Ismeri a polgári halált és a becsületvesztést. A bűnfogalmakat (általános, különös rész) pontosan, szabatosan, röviden és világosan állapítja meg. Az 1791-iki Code Pénal 1795 október 25-ig maradt érvényben, ekkor lépett helyére a IV. évi Brumaire 3-iki Code des délits et des peines (szerzője Merlin), mely azonban főleg az eljárásra terjeszkedik ki, de ugy ebben, mint az anyagi részben igen csekély változtatást tesz az 1791-iki Code-on. Végre I. Napoleon újra átdolgoztatja ezt a Code-ot is (első javaslat 1804, második 1808, Target és Oudard műve) s 1810-ben mint Napoleon Code Pénal-ját hirdeti ki (életbe lépett 1811 jan. 1-én). Az átdolgozás jelentékeny szigorítása is az 1791-iki Codenak.

A többi európai államokban eleinte nehezen megy a BTK-ek reformálása, mert a felébredt reactio, majd a szent szövetség egy pár évtizedre visszazoritják a szabadsági törekvéseket, de a XIX. század 30—40-es éveiben végre ez eszmék a legtöbb európai államban diadalmaskodnak és sikerül a BTK-eket a humanismus, mérséklet s főleg a modern börtönügy folytán uralkodóvá lett javítás eszméi alapján reformálni, vagy új codexeket létesíteni.

a) *Ausztriában* a Josefina (miután 1795-ben a halálbüntetés a felség-sértőkre visszazállított) 1803-ig volt érvényben. Ez év szept. 3-án új BTK. lépett életbe, mely ugyan lényegileg csak az 1787-iki codex átdolgozása, de több lényeges és helyes javítással, főleg a *Haan Mátyás* által készített 1797-iki *west-galiciai* BTK. figyelembevételével. A szabadelvű eszmék azonban nem igen látszanak meg az átdolgozáson. (Átdolgozó Zeiller és Sonnenfels.)

b) *Németországban* az 1794-iki *porosz* Allgemeine Landrecht, habár Globig és Huster befolyása alatt általában enyhe büntetéseket tartalmaz és kiválóan szabatos jogászai munka, egész szerkezetében és aprólékoskodó részleteiben (1577. §.) az atyáskodó rendőrállam felénk terméke. A XIX. század első felében azonban, kivált a dél-német államokban, a szabadelvű eszmék végre gyökeret vernek s egyes, teljesen modern szellemű, kiténő BTK-ek jönnek létre. Legelső ezek között az 1813-iki *bajor* BTK., melyet *Feuerbach* készített s amely más német (s egyes amerikai) államok által is elfogadott vagy mintául tekintetett. Így a bajor codex hatása alatt állanak az 1838-iki *szász*, az 1839-iki *württembergi*, az 1840-iki *hannoveri* és *braunschweigi* BTK-ek. Önálló munka és szabadelvűség s szabatoság szempontjából a bajor codexet is felülmúlja az 1845-iki *badeni* BTK. (Mittermaier műve). Legjobban bizonyítja végül a francia eszmék győzelmét s leghatározottabban a francia Code Pénal befolyása alatt áll a nagy gonddal és előkészülettel (9 javaslat, 1828—1851) szerkesztett 1851-iki *porosz* BTK. A XIX. század második felére esnek már az 1855-iki *szász*, az 1861-iki *bajor* és az 1869-iki *hamburgi* BTK-ek.

c) *Belgiumban, Hollandiában* és *Svájban* a francia hódítás a század elején a Code Pénalt lépteti életbe s Belgiumban 1867-ig, Hollandiában 1886-ig, Svájcban (egyes cantonokban) a 60—70-es évekig az marad érvényben.

d) *Olaszországban* a francia uralom megdőlte után, mely a Code Pénalt ide is behozta, több kiténő codex készül, a Beccaria és Filangieri szellemében. Ilyenek az 1819-iki *nápolyi*, az 1820-iki *pármai* és *piazenzai*, az 1847-iki *sardíniai* codexek, 1853-ban *Toscana* is átdolgozza az 1786-iki BTK-et.

e) Oroszország 1845-ben, Spanyolország 1848-ban és Portugália 1852-ben hoznak többé-kevésbé szabadelvű BTK-et.

f) Anglia a legrégebb idő óta szokásjoggal élt a büntetőjog terén. Sajátos helyzeténél s ősi szabad alkotmányánál fogva az európai szellemi mozgalom Angliára nem volt befolyással. Azonban a Howard által megindított börtönjavítási mozgalom s Bentham hatalmas irodalmi működése ott is felszínre hozta a büntetőjog reformjának s szelidítésének kérdését. Ennek legelső eredménye az 1827—1832-ben hozott számos speciális büntetőtörvény (Sir Robert Peel-s Acts) lett, melyek a régi elavult parlamenti act-okat hatályon kívül helyezték és a használható statute-okat átjavítva, törvényerőre emelték.

19. §. A büntetőjog mai codificatiójának állása külföldön s a külföldi büntetőjogi irodalom.

Irodalom: Liszt F.: Die Strafgesetzbuch der Gegenwart in rechtsvergleichender Darstellung. I—II. köt.; Birkenmeyer, v. Calker, Hippel, Kahl, Lilienthal, Liszt, Wach: Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts 15. kötet. 1905—1908.; Liszt: 6—68.; Holzendorff: Handbuch. 1. 127—238.; Thóth L.: A keleti népek büntetőjoga 1905. és Bulletin 19. (1912.) 110—227.; Vámbéry: 85—91.

I. Az európai BTK-ek:

a) A francia-német jog hatása alatt álló BTK-ek.

A jelenlegi európai BTK-ek legnagyobb része, habár jelentékeny javításokkal, a francia Code Pénal rendszerét követi. Legjelesebb utánképzése, illetőleg tökéletesítése a német birodalmi BTK., úgy hogy az u. n. *classicus codex*-ket (a *classicus* iskola elvei alapján kidolgozott BTK-eket) a *francia-német* jog hatása alatt álló törvények gyanánt sorolhatjuk fel.

1. *Franciaország.* Az 1810-iki Code Pénal ma is életben van, de számos új törvény által lényegesen módosított. E módosító törvények közül némelyek egyenesen bevették a Code Pénal-ba, a hatályon kívül helyezett szakaszok helyére, így az 1832. ápr. 28. vagyonkobzás, a kézlevágás és polgári halál eltörlése, az egész *codex* enyhítése; mások nem jöttek be a *codex* szövegébe, így: 1850. jun. 8. (a deportációról), 1885. máj. 30. (a relegációról), 1891. márc. 26. (a feltételes ítéletről és a büntetések súlyosításáról), 1893. márc. 4. (a magánelzárásról), 1912. július 22. (a fiatalok iránti büntetéséről és azok felügyeletéről). Már e sok részleges javítás összefoglalása, de különben is a haladó kor kívánalmával való lépéstartás rég kívánatossá tették az egész Code revisióját. 1892-ben meg is jelent a javaslat általános része, mely számos reformeszmet felel. A különös rész azonban maig sem jelent meg s így az új Code egyhamar nem igen lesz kész.

Hogy a francia büntetőjog irodalma nem mondható oly gazdagnak, mint a német és olasz, annak oka — mint Liszt helyesen megjegyzi — főképen abban van, hogy a franciák az egész XIX. századon át beérték az 1810-iki Code Pénallal s új BTK. készítésére vagy a meglévő gyökeres átdolgozására komoly

kísérlet és törvény a legutóbbi időkig hiányzott. Kitünőbb kézikönyvek: *Ortolan* (Éléments de droit pénal, 5. kiad. 1886.), *Villey* (Précis), *Trébutien* (Cours élémentaire), *Blanche*, *Boitard* (14 kiadás), *Normand*, *Laborde* s főleg *Garraud*, lyoni tanár: Précis de droit criminelje (9. kiad. 1907.) és *Vidal G.* toulouse-i tanár Cours de droit crim. et de science pénitentiaire (III. kiad. 1906.) c. műve. *Garçon* (Code pénal annoté 1901.). Nagyobb tudományos művek: *Chaveau et Hélie*: Théorie du Code Pénal (6. kötet, 6. kiad. 1887.); *Garraud*: Traité theoretique et pratique du droit pénal fr. (5. kötet, 3-ik kiad. 1913.); *Tissot*: Introduction phil. à l'étude de droit pénal 1875. és Le droit pénal étudié dans ses principes stb. 1880.; *Tardv*: Philosophie pénale (3. kiad. 1902.). *Frank A.*: Philosophie de droit pénal, 4. kiad., 1893. (a conservatív irány képviselője). Börtönügyi írók: *Lucas*, *Demetz*, *Bonueville de Marsangy*, *Cuche*. Kiválóbb kriminalpolitikuskok: *Bérenger*, *Joly*, *Strauss*, *Rivière A.* Folyóiratok: 1. Revue pénitentiaire et de droit pénal, szerk. *Rivière A.*; 2. Archives d'anthropologie criminelle, szerk. *Lacassagne*.

2. *Belgium*. Az 1867. jun. 8-án kelt BTK. lényegileg a francia Code Pénal javított kiadása (*Haus* és *Nypels*) átdolgozása). Fontos módosító, illetőleg új törvény az 1888. május 31-iki, mely a feltételes elítélés tekintetében egész Európában úttörő és követendő példa. 1891-ben a csavargásról és koldulásról hoz kitünő törvényt. Módosító törvények 1897. és 1899-ből. A legmodernebb szellemű új törvénye van 1912. május 15-ről, „a gyermekek pártfogásáról.”

A szakirodalom gazdag és becses. Kitünő művek: *Haus*: Principes généraux, 3. kiad. 1879.; *Nypels*: Le Code Pénal belge interprété, 3. kötet, 4. kiad. 1896.; *Prins*: Criminalité et repression, 1886., Science pénale et droit positif, 1899., La defense sociale, 1910.; *Thiry* (Cours de droit crim., 1899.) A büntetőjog történelmére rendkívül becses: *Thomissen*: Étude sur l'histoire du droit criminel des peuples anciens, 2. köt., 1869.

3. *Ausztria*. Ma is érvényes BTK. az 1852. május 27-én kelt Strafgesetzbuch, mely lényegileg az 1803-iki törvény új kiadása, csekély és nem valami szabadelvű módosításokkal. Ez őcska s a mai viszonyoknak már alig megfelelő BTK. helyett már 1861. óta folynak a munkálatok egy új BTK. készítése iránt. Javaslatokat készítettek: 1867. (Hye-Glunek), 1874. (Glaser), 1881. (Prasak), 1889. és 1891. (Schönborn gr.), 1905. (Hoegel). Legnevezetesebb a Klein, Lammasch, gr. Gleispach, Lenz, Schober által készített 1909-iki javaslat, mely új átdolgozásban 1912. június 29-én az urakháza elé terjesztették s ez idő szerint a svájci mellett a legjelesebb európai b.-törvényjavaslat. Felüli a legújabb reformeszméket s jó példát ad azoknak higgadt, körültekintő értékesítése iránt.

Legjobb kézi- és tankönyvek: *Herbst* (1882—4.); *Janka-Kallina* (1902.); *Finger* (II. kiad. 1902.); *Lammasch* (Grundriss, II. kiad. 1902.); *Stooss* (1909—1912.); *Krzyszewski*, krakói tanár, (2. köt. 1911.); *Kommentar: Löffler és Lorenz* (1908.) Az osztrák büntetőjog története *Hoegel-től* (1904.), ugyancsak tőle „Theilreformen“, 1907. Kitünő monográfiák *Wahlberg*, *Zucker*, *Wargha J.*, *Löffler*, *Makarewitz*, *Baernreither*, gr. *Gleispach*, *Hold v. Ferneck* művei.

4. *Németország*. A XIX. század második felében Poroszország lesz a német államok vezetője s ennek folyománya, hogy az 1851-iki porosz BTK.

több-zöri átdolgozás (3 javaslat, 1869—1870) után, előbb (1870 május 31-én) az észak-német szövetségnek, majd 1871 május 15-én az egész német birodalomnak BTK-e lesz. Életbelépett 1872 január 1-én. A mai német BTK. e szerint rokonságban van a francia Code Pénal-lal, rendszere, beosztása, kidolgozása hasonlatos azéhoz, azonban a haladó tudományhoz képest jogászai szabotossággal, a fogalmak pontosabb meghatározása által magasan felette áll a francia Code-nak. 1872 óta a Strafgesetzbuch számos (134) új, u. n. melléktörvénnyel lett egyes részleteiben módosítva. Az 1912 jun. 19-iki rövid *Novella* több kisebb cselekménynél enyhíti a büntetési tételeket (szükségből elkövetett lopás, sikasztás, csalás csak pénzbüntetéssel, számos más vétség alternative pénzbüntetéssel sujtatik). A BTK. teljes átdolgozása csak az utóbbi években lett közhaj. 1902-ben a birodalmi igazságügyi kormány közvetítésével a német egyetemek büntetőjogtanárai (Binding kivételével, összesen 47 és két ügyvéd) bizottsággá alakultak s más szakemberekkel karöltve, munkába vették az új BTK. tervezetének megkészítését. E bizottság (Liszt, Kahl, Hippel, Birkmeyer, Wach, Frank, Lilienthal, Van Calker vezetése mellett) előmunkálatul a német és a külföldi büntetőjog összehasonlító feldolgozását készítette el 4 év alatt (1905—1908) 15 kötetben. E bámulatraméltó tudományos előkészítés alapján, melyet a birodalmi kormány is támogatásába vett, 1909-ben jelent meg az első hivatalos „Tervezet“ (Vorentwurf), mely rövidségével és szabotosságával általános figyelmet keltett, de radicalismus dolgában hátrább áll a svájci és az osztrák javaslatoknál. A hivatalos „Tervezet“-tel szemben Liszt, Kahl, Goldschmidt, Delaquis „Ellentervezet“-et dolgoztak ki (*Gegenentwurf*) (indokolással), mely több pontban bátrabban öleli fel a reformeszméket. 1912-ben új hivatalos átdolgozás jelent meg. (L. Vámbéry R.: A német BTK. revisiója, 1903 és két büntetőjogi dolgozat 1910.)

A büntetőjogi irodalma a XIX. században óriási lendületet vett, úgy hogy ez idő szerint kétségtelenül Németországnak van leggazdagabb büntetőjogi irodalma. A számtalan kézi- és tankönyv, commentár és monografia közül csak a legjelesebbeket emeljük ki. Tankönyvek: a XIX. század elején legelterjedtebb volt a *Feuerbaché* (14. kiadás), továbbá Wächter, Abegg, Marezoll, Luden, Köstliné a régebbiek közül. Az újabbak közt *Berner* (1857—1896-ig 18. kiadás), *Halschner* († 1888), *Meyer H.* (7. kiad. Allfeld átdolgozásában. (1911). *Binding*, *Merkel* művei emelkednek ki s legkitünőbb mindenestire a *Liszté* (18—19. kiadás, 1912.). Legterjedelmesebb feldolgozás a *Holtzendorff F.* († 1889) szerkesztésében megjelent, többek által készített 4 kötetes kézikönyv. Commentárok közül: *Oppenhoff*, *Schwarze*, *Olshausen*, *Orloff*, *Frank* (7/8. kiad. 1908. egyuttal kitünő tankönyv).

Büntetőjogi folyóiratok: 1. *Archiv für Strafrecht und Strafprozess* 1900 óta. Szerk. Kohler (alapította Goldammer 1853-ban „Archiv für preussische Strafrecht“ címmel); 2. *Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft* 1881 óta. Szerkesztik Liszt F., Lilienthal, Hippel, Kohlrausch; 3. *Gerichtssaal* (alapította Jagemann, ma szerk. Oetker és Finger); 4. *Zeitschrift für Kriminalistik und Kriminalanthropologie*. Alapította és szerk. Gross H.; 5. *Mitteilungen der internationalen kriminalistischen Vereinigung*. 1881—1904-ig mint a *Zeitschrift f. d. ges. Str.* melléklete, 1904 óta önálló folyóirat, szerk. Rosenfeld E.; 6. *Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform*. Meg-

indult 1904-ben, szerk. Aschaffenburg G.: 7. Blätter für Gefängniskunde 1864 óta, ma szerk. Engelberg.

Monográfiák közül iránypálya jelentőségek a század közepéről Mittermajer († 1867) és Holtzendorff büntető törvényhozási művei. A legújabb írók közül kiemelkednek Binding, Buri, Bar, Seuffert, Aschrott, Lilienthal, Liepmann, Schmidt R., Oetker, Finger, M. E. Meyer, Wachenfeld, Kohlrausch, Radbruch, Kitzinger, Beling, Radbruch. A kriminalpolitikuskok lelkes vezére Liszt berlini tanár, mellette kiemelkednek Lilienthal, Aschrott, Appellius, Rosenfeld, Van Calker, Aschaffenburg. A kriminalanthropologia művelésében kiválik Kurella.

A börtönügyi irodalom megteremtői: Julius, Holtzendorff, Jagemann, mai művelői: Krohne († 1913), Aschrott, Engelberg, Freudenthal, Herr P. Kriegsmann.

5. *Spanyolország*. Hatályban van az 1871. január 1-én kelt BTK., mely az 1848-iki törvény átdolgozása. A francia Code Pénal befolyása alatt áll. A BTK. átdolgozása előkészítés tárgya.

Irodalom: Silvela, Viada y Vilaseca (Commentar. 4 köt., 1900), Rueda (Elementos, 3 köt., 1889), Dorado (Antropologia criminal. Las problemas del derecho penal, 1908). Folyóirat: Revista de las Prisiones.

6. *Portugália*. Az 1852-iki BTK. átdolgoztatott 1884. és 1886-ban. Kiegészítő törvény 1892-ből a feltételes elítélésről, 1896-ból az anarchistákról és a visszaesőkről.

7. *Dánia*. A mai BTK. 1866 febr. 10-én kelt. Ugyanez érvényes Izland szigetén 1869 június 25. óta. Pótló törvények 1897. és 1905-ből (a botbüntetés visszaállításáról), 1911 május 10. (a botbüntetés hatályonkívül helyezéséről).

Szakirodalomból Goos és Olrik művei említendők. Folyóiratok: Nordisk Tidskrift for Fængelsvesen 1878 óta, Nordisk Tidskrift for Rets videns kab 1888 óta.

8. *Svédország*. Ma is érvényes az 1864 febr. 16-iki BTK., mely azonban több részletében módosítva lett 1887. és 1890-ben hozott törvények által. 1888 óta új codex készítették el, legújabbán Thyren lundii tanár vezetése alatt. A dán BTK. utánképzése Izland szigetének 1869-iki törvénye.

Irodalom: Uppström kézikönyve, Olivecrona, Humbla, Hagströmer, Thyren (Prinzipien einer Strafgesetzsreform, 1910) jeles dolgozatai.

9. *Románia* BTK-e 1874 február 15-én kelt. A német és francia codexek befolyása alatt áll. 1894 február 23-iki törvény a codexen több lényeges változtatást tett.

10. *Szerbia*. Ma is az 1860 március 27-iki BTK. van életben, mely az 1851. porosz BTK. után készült. Egész új modern javaslat 1911-ből a svájci és német javaslatok nyomán. (Szerzője: Markovics).

Irk A.: A szerb b.-törvényjavaslat. Jogállam, 1912., 405.

11. *Törökország*. Érvényes az 1858 július 25-én kelt BTK. Beosztásában a francia Code Pénalt követi. Többször lett módosítva, legutóbb 1911. A BTK. mellett kiegészítő (néhol párhuzamos) jogforrás a *seriat*: a szokáson alapuló vallási jog is, párhuzamos rendelkezés esetén a világi és egyházi bíróság függetlenül ítélkezik s a szigorubb büntetés hajtatik végre. (Vámbery, 88.)

Wulpolc: The ottoman penal code 1888., *Krcsmarik*: Bud. Szemle, 1899. 59., *Mitteilungen* VI. 411., IX. 247., 347.

12. *Görögországban* még mindig az 1834 január 10-én kelt BTK. érvényes, mely az 1813. bajor törvény utánzata. A codex többször lett módosítva (1864). Új codificatió 1871 óta folyamatban van.

13. *Montenegró*. Az 1855 ápr. 23-án kelt BTK. új átdolgozása 1906 febr. 23-ról (a szerb és osztrák BTK. nyomán).

14. *Luxemburg* 1879. évi BTK-e teljesen megegyezik a belga BTK-vel.

15. *Monaco* 1874-iki BTK-e a francia Code Pénal utánzata.

16. *San-Marino* BTK-e 1865-ből való.

17. *Oroszország*. A legutolsó kiadása, mintegy utószülötte a francia-német rendszernek az új orosz BTK. 1903 márc. 22-ről. Egyes részei (állam elleni bűntettek) 1905-ben, az egész codex 1906-ban lépett életbe. Az új BTK. humanizmus dolgában messze túlszárnyalja a régit (1866, illetőleg 1845), de még mindig szigorubb a nyugat-európai BTK-eknél. Megtartja a hármás felosztást, ismeri a halálbüntetést, kényszermunkát (Katorga), elszállítást (ssylka). Új kelete dacára sem sorozható a reform-codexek közé.

Az orosz szakirodalom az utóbbi időkben erős lendületet vett. Jeles tan- és kézikönyveket irtak: Taganzenf, Foinitzky, Spassovitsch, Sergejwski, Neklüdff. Pustoroslev.

b) Angol jog.

Anglia ma is önálló jogvidéket képez az európai jogok közi, így a francia-német büntetőjog hatásától is függetlenül tudott maradni. Egységes BTK. ma sincs, hanem egyes speciális törvények (case law), a szokás és bírói gyakorlat képezik a jogforrást. A XIX. század második felében a reformtörekvések csak a büntetési rendszer főbb hiányainak pótlására irányultak. Így 1857-ben sikerült a transportation büntetést eltörölni. 1861-ben öt nagy törvényben (Consolidation Acts, Victoria 24., 25. évi 96—100. tv.) a súlyosabb és gyakoribb bűntettek, mint lopás, rablás, zsarolás, vagyonsértés, hamisítás, pénzhamisítás, ülés, szemérem elleni erőszak, rágalmazás összefoglaltattak s büntetési tételeik határozottan megállapítottak. Azóta azonban ily összefoglalás sem történt, csak egyes speciális (leginkább kriminálpolitikai) törvények hoztak, mint az 1887-iki és 1907-iki törvények a próbára bocsátásról, az 1877. és 1898-iki büntetőügyi törvények (Prison Act.), a Borstal intézetekről és a szokásos büntetésekről szóló 1908-iki *Prevention of Crime Act*. Legújabb nagyobb összefoglaló törvény az 1908. évi gyermekvédelmi törvény (Children Act.).

Anglia legnagyobb büntetőjogásza, *Stephen J.*, 1878-ban megkísérelte a codificatió eszméjét megkedveltetni Angliában s általánosan elterjedt kézikönyvei alapján egy egységes BTK. tervezetét dolgozta ki. De az 1878-iki, valamint az 1879. és 1880-iki módosított tervezetei a parlamentben nem tudtak népszerűségre szert tenni s *Stephen* halála (1896) folytán a büntetőjog codificatiója, úgy látszik, igen hosszú időre félbenmaradt.

A büntetőjogi szakirodalom nem nagyon gazdag. Legkiválóbb művek: *Russel*: On crimes and misdemeanors, 3 köt., 6. kiad., 1896.; *Stephen*: Digest of the criminal law (sok kiad.) és History of the cr. law, 3 köt.; *Harris* kézikönyve (12. kiad., 1912.); *Kenny*: Outlines of crim. law, 3 kiad., 1907.; *Macdonald*: A practical treatise of the criminal law of Scotland, 1903.; *Phillips*:

Comparative criminal jurisprudence, 2 köt. Az indiai büntetőjogról Phillips, Mayne, Nelson kézikönyvei. Monográfiákat írtak: Wright, Pollock, a börtönügyről Du Cane, Tallaek, Griffiths, Adam.

c) **A reform-codexek.**

E név alatt foglalhatjuk össze a legutóbbi évtizedekben keletkezett ama BTK-eket, melyek a francia Code Pénal tekintélye alól ki tudták magukat szabadítani s fontos kérdésekben (felosztás, büntetési rendszer) eltérnek a francia-német chablontól. Ezek közül a legújabbak a modern kriminalpolitikai eszmék codificálását is megkísérelték.

1. *Hollandia*. A francia Code Pénal helyére, mely 1811—1886-ig érvényben volt, hosszas és gondos előkészítés után teljesen új és önálló BTK. hozatott 1881 március 3-án, mely 1886 szeptember 1-én lépett életbe. Szerkesztésében legnagyobb része van *Moddermann*-nak. Egyike a legjelesebb európai BTK-eknek, kettős felosztást követ, halálbüntetést, minimumokat nem ismer. 1901-ből több jeles törvény szól a fiataloknak büntetéséről; 1903-ból a sztrájkjéről.

Kézikönyvek Van Hameltól (II. kiad., 1907); Simonstól (II. kiad., 1907); commentar Swinderentől (1889); a büntetőjog történelme Schmidt-től (5 köt., III. kiad., 1900). De Roos: *Crim. Aetiologie*, 1908.

2. *Olaszország*. Az olasz állami egység létrejötte után, 1862-től az 1859-iki sardiniai BTK. lett (Toscanát kivéve) az egész Olaszország BTK-e. Egy új büntetőtörvénykönyv alkotása iránt mindjárt a 60-as évek elején megindult a mozgalom s 1889 június 30-án az utolsó (Zanardelli-féle) javaslat törvényerőre emelkedett. Életbelépett 1890 jan. 1-én. Az olasz BTK. (Codice Penale) ez idő szerint az egyik legjelesebb európai büntető codex. Eltérli a halálbüntetést, a szabadságbüntetésnek az ergastolon kívül (ami a halálbüntetést pótolja), két nemét ismeri s azok tartamát egyenlőre szabja. Behozza a bírói dorgálást, házi fogságot, közmunkát, a cautiót, mint új büntetési nemeket. A visszaesők szigorubb büntetéséről több új törvényjavaslat készült (1899). A feltételes elítélést az 1904 június 26-án kelt törvény szabályozza. Meglepő, hogy az olasz BTK. igen sok fontos alapvető kérdésben megögyezik az 1843-iki magyar javaslattal.

Az olasz büntetőjogi irodalom, méltóan régi hírnevéhez, szintén a legelső ma is Európában. Bőségre nézve ugyan a német felülmulja, de belbesét tekintve, aligha. Romagnosi, Carmignani, Pessina, Zuppetta, Rossi, Buccellati, Carrara, Brusa, Lucchini, mint a jelenkori európai büntető jogtudomány legelső mesterei s a mai classicus iskola vezérei emelkednek ki. Mai kézikönyvek: *Civoli* (Mannale, 1900), *Lanza* (Trattato teorico pratico, 1896), *Touzzi* (Corso, 4 köt., II. kiad., 1899), *Impallomeni* (Istituzioni, 1908), *Manzini* (Trattato 1—4 köt., 1908—1911), *Alimena* (Principii di diritto penale, 2 köt., 1910—12). Nagy commentar: *Zerboglio* 1—7 köt., 1903—1908.

Folyóiratok: 1. *Rivista Penale*, szerk. Lucchini; 2. *Rivista di disciplina carceraria*; 3. *Gazetta delle carceri*; 4. *La scuola positiva*; 5. *Archivio di psichiatria, scienze penali ed antropologia criminale*, szerk. Lombroso, ma M. Carrara; 6. *Rivista di diritto penale e sociologia criminale*.

3. *Finnország* 1866-ig a régi svéd (1734) BTK-et használta, melyet 1866-ban átdolgozott, végre 1889 dec. 19-én egy egészen önálló és jeles BTK-et alkotott, mely 1894 április 23-án lépett életbe. E codex is több helyes reformot tartalmaz, elveti a hármass felosztást, eltérli a rövid szabadságbüntetést.

Az irodalomból Forsmann (kézikönyv) említendő.

4. *Bulgária.* A legújabb időkig a török büntetőjog volt érvényben. 1896 február 2-án lett szentesítve az új, önálló BTK., mely főleg az 1885-iki orosz javaslatot és a magyar BTK-et követi s azokon több helyes módosítást (kettős felelősség, a büntetési rendszer egyszerűsítése) eszközöl. A codex szerkesztője Stoiloff volt. Novella 1903-ból.

5. *Norvégia.* Az 1842 aug. 20-iki törvénykönyv átdolgoztatott 1874. s módosított 1889-ben. Egészen új BTK. 1902 április 22-ről (Getz munkája). Életbelépett 1905 január 1-én. Az új norvég BTK. a legelső reformcodex Európában. Több tekintetben rokonságban van az olasz törvénnyel és a svájci javaslattal, sőt a reformeszmék felkarolásában bizonyos tekintetben tulszárnyalja ezeket is. Halálbüntetést nem ismer. A rövid szabadságvesztést eltörli. A „közveszélyes“ visszaesőkre határozatlan időig való fogvatartást állapít meg. Szintén új és jeles törvényeket hozott Norvégia 1900-ban a börtönügyről, a fiatalok büntetési és védelmi rendszeréről, csavargás-, koldulásról, iszákosságról és a dolgházakiról, úgy hogy a büntetőjogi reformtörvények megvalósítása tekintetében Norvégia vezető államná emelkedett Európában.

Az irodalomból Getz (1905), Schweiguardt (Commentar), Urbye, Hagerup említendők.

6. *Svájc.* Egységes BTK. ma még nincs, a 22. canton legtöbbje saját BTK-vel bír. Csupán az állam elleni büntettekre nézve van 1853-ból szövetségi BTK. Az egyes cantonok BTK-ei közül jeleesebbek Bern (1866, új kiadás 1896), Zürich (1871, új kiadás 1897), Genf (1874), Schwyz (1885), Neuenburg (1891), Aargau (1903), Luzern (1906) BTK-ei. E particularis törvények a német és francia BTK-ek befolyása alatt állnak, az illető canton nemzetisége szerint. Nincs BTK-ük Ury és Nidwalden cantonoknak.

Egységes BTK. létesítése iránt a 80-as években indult meg a mozgalom. E mozgalom lelke Stooss K. (berni, 1896 óta bécsi tanár) volt, akit a szövetségtanács az egész Schweizra kiterjedő b.-javaslat készítésével bízott meg. Az első tervezet 1893/94., a második 1896-ban, a harmadik 1903-ban, a negyedik 1908-ban jelent meg. Különösen a II. tervezet Európaszerte nagy feltűnést keltett, mert a büntetőjogi reformeszméket bátran felkarolja s a nemzetközi büntetőjogi egyesület követelményeit legnagyobbobbrészt megvalósítani igyekszik. Halálbüntetést nem ismer, behozza a közmunkát, a bírói megdorgálást. A többszöri visszaesőket utólagosan letartóztatási intézetekbe utalja. A büntetés kiszabásánál a motívumok figyelembevételét kötelezővé teszi.

Schweiz büntetőjogi irodalmát, mondhatni, szintén Stooss teremtette meg. Az egységes BTK. megalkothatása végett kiadta előbb a schweizi particularis törvényeket összehasonlítva (Die schweizerische Strafgesetzbücher, 1900), majd ezeket tudományosan feldolgozta (Die Grundzüge des schweizerischen Strafrechts, 2 köt., 1892/93). Becses műveket irtak még Teichmann, Gautier, Gabuzzi, Pfenniger. Folyóirat: Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht. Alapította Stooss K. 1888-ban.

II. Az amerikai államok:

a) Az észak-amerikai „Egyesült Államok“, mint szövetséges állam az egyes tagállamok (48 állam és 3 terület) büntetőjogi autonómiáját elismeri.

Csupán az Unió ellen elkövetett politikai b.cselekményekre van az Uniónak szövetségi BTK-e (*Federal Penal Code*) 1909-ből (életbelépett 1910 január 1.). A „közönséges“ büntetőjog fejlődése különösen az északkeleti államokban (Uj-anglia) a legutóbbi időkig az angol büntetőjoggal tartott lépést. A régi angol *common law* és egyes specialis törvények és statutumok időnként összefoglalva (*Revised Law*) pl. Massachusetts-ban. képezték vagy képezik a jogforrást. Az utolsó évtizedekben azonban a codificatio eszméje uralomra jutott s számos államban rendszeres BTK-ek jöttek létre. Legjelentékenyebb és legjelesebb ezek közt az 1881-iki newyorki BTK. (legutolsó átdolgozása 1911.), mely az európai BTK-ekkel sok részben rokon, de sok eredeti és helyes reformot tartalmaz. Ujabbak Arizona, Idaho, Virginia 1887, Oklahoma 1893, Minnesota 1894, Georgia, Texas, 1895, Washington 1909. Az észak-amerikai büntetőjog ujabban főleg a próbárbocsátással, a *reformatory*-val, a határozatlan tartamu ítéletek meghonosításával és a fiatalok büntetéseik egészen modern kezelésével (specialis bíróság, javító iskolák) keltett általános feltűnést s ez utóbbi kérdésben egyenesen vezetője lett a kulturvilágnak. (L. *Finkey F.*: A fiatalok büntetőjoga Észak-Amerikában, 1912.)

A szakirodalomból kitűnnek: Beale, Bishop, Wharton, Mc. Clain művei. A börtönügyi irodalomból: a két Wines, Wayland, Barrows, Hale, Vaux, Boies Henderson, E. Smith, H. Folks. Folyóirat 1909 óta: *Journal of american institute of criminal law and criminology* (szerk. J. A. *Wigmore*). Chicago.

b) A dél-amerikai államok legtöbbjében az illető hódító és gyarmatosító állam BTK-e volt sokáig életben. A XIX. század második felében azonban csaknem mindenik állam önálló és modern szellemű BTK-et alkotott. Jelentékenyek ezek közül az 1871-iki (új kiadás 1884) mexikói, az 1890-iki brasíliai, az 1874-iki chilei (a spanyol BTK. után), az 1890-iki columbiai, az 1886-iki argentinai, az 1889-iki uruguay-i (az olasz BTK. után), a nicaraguai (*Livingstone* 1820-iki luisianai törvényjavaslata alapján), az 1904-iki venezuelai BTK. (L. ez utóbbiról: *Hartwig*: Bulletin 18. köt. (1911), 561.)

III. Az ázsiai államok:

a) Az angol uralom alatt levő *Indiában* az angolok által a célból készített 1860-iki BTK. (*Stephen* agitatójára) van érvényben, mely 1870-ben több módosítást szenvedett. Lényegileg az angol szokásjog foglalatja.

b) *Chínának* új és rendszeres BTK-e nincs. A régi *Ta-tsing-leu-lee* (1727) s újabb császári rendeletek képezik a büntetőjog forrásait, melyekben e szerint természetesen nyoma nincs a modern eszméknek. Új BTK. iránt előkészületek 1912-ből.

Lind: A chapter on the Chinese penal law. 1887.; *Kohler*: Chinesisches Strafrecht. 1886.; *Staunton*: *Ta-tsing-leu-lee, ou les lois fondamentales du Code penal de la Chine.* 2 köt., 1812.; *Alabaster*: *Notes and commentaries on chinese criminal law.* 1899.

c) *Korea*. Új BTK. 1904-ből, ujabban 1908-ből (japán befolyás alatt). *Crémazy*: *Le code pénal de Corée.* 1904.

d) *Japán* az ázsiai államok közül az egyetlen, mely önerejéből gyors léptekkel halad az európai cultura és jogállapot felé. Ennek bizonyosága, hogy tíz évi előkészítés után már 1880 júliusban egy. az európai büntetőjog alapelveire fektetett BTK-et készített. Ezt az egészen modern (francia-német rend-

szerű) törvénykönyvet is a legutóbbi években átdolgoztatta. Az új BTK., mely 1907 április 21-én szentesített és 1908 október 1-én lépett hatályba, méltó helyet foglal el a reform-codexek közt. A hármas felosztást elveti, csak büntetést ismer (kihágások külön törvényekben és rendeletekben), a büntettek jogászai meghatározásait mellőzi, a bírói szabad mérlegelésnek mindenütt helyet ad, a visszaesést általános büntetést felemelő körülménynek tekinti, a büntetethez alsó korhatárát a 14-ik életévben állapítja meg, szabályozza a feltételes megkegyelmezést. Büntetési eszközei: halál, fegyház (1 hó — 15 év, vagy életfogytig), fogház (ugyanolyan tartalommal), elzárás (1 nap — 1 hó), pénzbüntetés (bakkin) és pénzbírság (kario).

Michaelis: Zur Kenntniss der Geschichte des japanischen Strafrechts; Rudolf: Kamporitsu oder Hiakkajo. Ein japanisches Rechtsbuch aus der Mitte des vorigen Jahrhunderts. 1889.; Hara B.: Individualisation de le repression en droit pénal japonais. 1911.

e) Siam 1908 jun. 1-én kelt új BTK-e a hollandi és olasz törvények utánzásával készült modern munkálat.

L. *Pudoux*: Code pénal du royaume de Siam. 1909.

A többi ázsiai államok vagy a hódító európai államok saját, vagy a benszülöttek ősi szabályai állanak fenn. (L. *Skót* id. m.)

India!

IV. Afrika.

a) Egyiptomban az 1883 nov. 13-án a török szultán által kiadott rendelet képezi a benszülöttek BTK-ét. 1904-ből új BTK.

b) Tuniszban a francia BTK. érvényes.

c) Kongo államnak 1888 aug. 1-én lépett életbe saját BTK-e, átdolgoztatott 1896.

Afrika többi részeire ugyanazok állanak, mint Ázsia ősi népeire.

V. Ausztrália legnagyobb részén a hódító angolok által kiadott rendeletek a büntetőjog forrásai.

VI. A büntetőjog legközelebbi jövőjére élénk világot vetnek a napjainkban egymásután készülő új BTK. javaslatok (svájci, német, osztrák, szerb, dán), melyek mind a mérsékelt haladás jegyében állanak. L. ezekről: *Balogh J.*: Újabb bűnügyi törvényhozás külföldön, 1910.; *Doleschall A.*: A svájci, osztrák és német b. javaslatok, 1910.; *Baumgarten I.*: Az új irányok a büntetőjogban, 1909.; *Finkey F.*: A motívumok értékesítése a legújabb javaslatokban, 1910. I. E. É.; *Hippel*: Vorentwurf, Schulenstreit, Strafzwecke Zeitschrift. XXX. (1910) 871.; *Aschrott und Liszt*: Die Reform des Reichstrafgesetzbuchs. Kritische Besprechung des Vorentwurfs, 1—2 kőt., 1910.

20. §. A magyar büntetőjog legújabb kora és codificatiója.

Irodalom: *Fayer L.*: Az 1843-iki javaslatok anyaggyűjteménye. I—IV. kötet.; *Dombóváry Géza*: Fenyítő eljárás és büntetési rendszer Pestmegyében a 19. század első felében, 1906.

A magyar büntetőjog legújabbkori története szintén kapcsolatos az

európai büntetőjog fejlődési irányával, vezéreszméivel. A XVIII. század második fele nálunk is a felvilágosodás és a büntetőjog reformjának kora. Az 1792-iki javaslat fényes bizonyosság arra nézve, hogy a kor reformeszméit törvényhozőink is megértették. Az ujkori büntetőjog két szégyenfoltját, a kínzást és halálbüntetést már felvilágosodott absolut uralkodóink, az előbbi Mária Terézia, utóbbi II. József eltörlik. II. József ugyanis 1787-ben egy patenssel életbelépteti nálunk is az Ausztria számára készített BTK-et. A „Josefina“ azonban csak 1790-ig van életben, ez év január havában maga II. József visszavonja alkotmányellenesen kiadott patenseit, majd az 1790/91: 40. t.-e. is hatályon kívül helyezi azokat. Büntetőjogunk legújabb kora tehát 1790/91-gyel, a más tekintetben is korszakalkotó országgyűléssel kezdődik. Ez évekkel indul meg valaképpen mai BTK-ünk codificálásának története is, ami teljesen össze van forrva alkotmányunk e korbéli történetével.

I. A felvilágosodás kora és az 1792-iki javaslat.

Az 1790/91-iki országgyűlés egyfelől sürgősen intézkedik a Josefina hatályon kívül helyezése által előidézett eljárási zavarok elsimitása, másfelől az összes jogágak codificatiója iránt és végből a LXVII. t.-cikkel kilenc országos bizottságot küld ki azon utasítással, hogy az 1792-ben tartandó országgyűlésre javaslatokat készítsenek. A hatodik országos bizottság (deputatio juridica), melynek a bírói szervezet, a perlekedési rend javítása, a polgári törvények és külön kifejezve: „a büntető törvény kidolgozása“ lett feladatává téve, gr. Zichy Károly országbíró elnöke alatt már 1792-ben elkészítette a büntető eljárás és a büntető törvény javaslatát „Codex de delictis eorumque poenis“ címmel. Az előadói tervezet szerkesztői Szirmay Antal, Reviczky József és Szentiványi Ferenc voltak. A szerkesztők ugyan a Josefina hatása alatt állnak, de szakítanak annak szigorúval s Montesquieu és Filangieri tanait, a toscanai és a francia új BTK-et tekintik főmintául.

Az 1792-iki javaslat — latin nyelven írva — rövid előszón kívül az alapelvekből (Principia I—XXIII.) s két részből áll. Az első rész szól az eljárásról (De forma procedurarum I—XVIII. Articulus), a második az anyagi jogról (De delictis eorumque poenis I—LIV. Art.) Az anyagi jog Codexének tulajdonképeni általános része nincs, de az egész Codex elején levő Principia lényegileg ennek tekinthető, mert itt szól a büntetési eszközökről, a büntetés kiszabásának alapelveiről és szabályairól. A II. részben kizárólag a büntettek vannak kimerítően felsorolva öt csoportban, u. m.: 1. a közbiztonság (állam) elleni büntettek; 2. a polgárok élete és teste elleni büntettek; 3. a becsület elleni sértések; 4. az egyesek javai, élete és szabadsága elleni büntettek; 5. erkölcsrontó büntettek.

A javaslat alapelvei (Principia): az állami önvédelem (a halálbüntetésnél), a bűnös megjavítása (!) vagy ha ez nem lehetséges, ártalmatlanná tétele és mások elrettentése. Ki van emelve, hogy a bosszu ne legyen a büntetés elve. Büntetési eszközök: halál (6 esetre), élethossziglani börtön (1 esetben), időleges börtön (legmagasabb 12 év), testfenyítés (vesszőzés), nyilvános bocsánatkérés, bizonyos helységről kitiltás vagy bizonyos helységbe utalás. A fiatal korúak javító intézetbe (domus correctoria) utalandók. A büntetési eszközök tehát, az előbbi korhoz képest enyhék és humánusak. A testfenyítés is, amit a

régi inhumanus eszközök közül megtart, annyiban mérsékelve van, hogy honoratorokra egyáltalán nem alkalmazható és ha kétség támad az iránt, hogy kibírja-e az elítelt a vesszőzést, orvos által megvizsgálendő s ez állapítja meg az egyszerre kimérhető ütések számát is. Legfontosabb és szabadelvű intézkedése pedig a javaslatnak, hogy a büntetés alkalmazásában (eltelkintve a testfenyítéstől) *nem tesz különbséget nemes és nem nemes közt*. A halálbüntetés is mindenkiel szemben egyformán (pallossal) hajtható végre, épúgy a börtön (carcer) is. A javaslat eredeti szövegét Fayer L. adta ki 1899-ben a nemzetközi büntetőjogi egyesület budapesti congresszusának tiszteletére, valamint függelék gyanánt az 1843-iki javaslatok anyaggyűjteményének III. kötetében. Ismertetését l. a Jogtud. Közlöny 1899. évi 48. és köv. sz.) A hazai jogfejlődés nagy kárára, a kiváló s a kor színvonalán álló javaslatokból nem lett törvény, mert nem is került országgyűlési tárgyalás alá. A javaslat csak 1807-ben lett kiuyomatva s az 1807: 9. t.-c. futólag érinti is az 1791: 67. t.-c. törekvését, de a politikai viszonyok ily nyugodt tárgyalást igénylő munkát lehetetlenné tettek. Mindazáltal a javaslat nem maradt hatás nélkül büntetőjogunk fejlődési történetében. A 90-es évek szabadelvű s emberies eszméi, melyeket a javaslat is alapelvek fogadott el, többé-kevésbé áthatották bírói gyakorlatunkat.

II. A reactio kora és az 1872-iki javaslat.

A XIX. század első negyedét hazánk politikai történelmében a reactio korának szokás nevezni. Büntetőjogunk és büntetőjogi codificatióink történetében is bátran nevezhetjük így ezt a kort, mert az 1792-iki humanus javaslat továbbfejlesztése helyett azt látjuk, hogy a törvényhozás e két évtizedben semmit sem tesz a büntetőjog javítása ügyében s az e korszak végén keletkezett 1827-iki javaslat határozott visszaesés úgy humanitárius, mint politikai és jogászai szempontból. 1812—1827-ig nem is tartatik rendes országgyűlés. 1825/27. évi 8-ik t.-c. országos bizottságot küld ki az 1791: 67. t.-c.-kel kiküldött bizottságok munkálatainak átnézésére. A bizottság a büntetőjogra 1827-ben egészen új javaslatot készít ugyancsak „Codex de delictis eorumque poenis“ címmel. E javaslat 1830-ban tétetett közzé.

Az új javaslat, nem az 1792-ikét, hanem az 1803-iki osztrák BTK-et tekintti mintának. A jogegyenlőség elvét nem fogadja el, kifejezett célja a *rendi alkotmány megerősítése* (obvallare constitutionem.)

A javaslat beosztása lényegileg ugyanaz, ami az 1792-iké. Az előbeszéd és alapelvek után az első rész az eljárást, a második az anyagi jogot (különös rész), a harmadik a nem büntetendő vétségeket tartalmazza. Büntetési eszközei ugyanazok, mint az 1792-iki javaslatéi. A halálbüntetést már kilenc esetre szabja ki, a kivégzés módja pallos (gladius) és bitó (laqueus). Életfogytiglani börtönt nem ismer. A szabadságbüntetés leghosszabb tartama 10 év. E két pontban tehát enyhébb az 1792-iki javaslatnál. A szabadságbüntetésnek két alakja van: carcer és arrestum. Az egyszerre kiállandó botbüntetés maximuma 50 ütés. Testi büntetés alól kiveszi a nemeseket és honoratorokat. Ismeri a nyilvános megdorgálást, palinodát. A különös rész négy csoportban tárgyalja az egyes büntetteket: 1. a közálladalom elleni; 2. a velünk született jogokat sértő; 3. az emberek szerzett jogait sértő és 4. a jó erkölcsüket rontó cselekmények.

III. Büntetőjogunk ujjaszületésének kora (Széchenyi és Deák reformtörekvései) és az 1843-iki javaslat.

A magyar alkotmány megifjodásának, az új nemzeti államalapításnak kora, a 30–40-es évek, büntetőjogunknak is ujjaszületési, a büntetőjog tudományának egyenesen megalakulási s büntetőjogi codificatióknak valódi fénykorát képezik.

a) *Széchenyi és Deák* hatása a büntetőjog reformja tekintetében. (L. Balogh Jenő: Széchenyi István nézetei bünvádi perjogunk átalakításáról. Akadémiai Értesítő 1902. 105. l., u. a. Deák Ferenc, mint büntetőjogász. Akad. Ért. 1904. 268. l.; Fayer: A kivallatás elleni küzdelem Magyarországon. Akad. Ért. 1902. 49. l.; Kenedi Géza: Deák F. emlékezete. Jogt. Közl. 1903. 46. sz.; Ferenczi Z.: Deák élete 1904. I. k., 340.) A rendi alkotmány megdöntése, a jogegyenlőség eszméjének, a népképviselő rendszerének diadalra juttatása a legszorosabb kapcsolatba jött büntetőjogunk korszerű reformjával és codificációjával. *Széchenyi* már a harmincas évek elején belátta, hogy a jogegyenlőségi reformokat a nemességgel szemben egyenes uton óriási nehézség, talán lehetetlenség lesz keresztülvinni, tehát kerülő utakon kell ez eszméket a törvényekbe bevinni s így készíteni elő a talajt a nagy alkotmányreformra. Egyik leghatályosabb ilyen közvetett utnak látszott a büntetőjog és eljárás szabadalvú reformja, a büntetés jogának kivétele a nemesség (a földesur) kezéből. *Széchenyi* a büntetőjogi reformokra részletes javaslatokat nem dolgozott ki, azonban a *Stadium*-ban (1833.) 12. pontba foglalja azokat a javaslatokat, amiket a *törvény előtti egyenlőség elvének* folyamánként sürgetni kell, ezek: a nemesek személyes szabadságára vonatkozó kiváltságok (HK. I.: 9.) kiterjesztése a nememesekre, BTK. alkotása, mely az arbitrarius (önkényes) bírói ítélekezést kizárja, a halálbüntetést, épp úgy a testi büntetést helyteleníti, utóbbit azonban átmenetileg (míg az alsóbb osztályok kiművelődnek) fentartandó.

Az 1832–6-iki országgyűlésen *Deák Ferenc* először a botbüntetés ellen szólal fel (1833. máj. 2-án), a humanismus és az erkölcs nevében sürgetve annak eltörlését. Majd ő és több szabadalvú követ megtámadják az uri székeket. Sürgetik a börtönök állapotának javítását. A többség azonban nem hajlandó a reformokat elfogadni s *Deák* és társai csak az 1836. 17. t.-cikket tudják kivívni, melyben a nem-nemesek felelbiteli jogu bűnperekben az eddignél szélesebben biztosított s a botbüntetés annyiban mérsékeltetett, hogy egy félév alatt valakin legfeljebb 25 botütést lehetett végrehajtani. Az ut azonban meglett törve s az országgyűlés bezárta után a megyék terméibe viszik a büntetőjog reformeszméit s 3 év alatt az egész ország közvéleményét megnyerik azoknak, úgy, hogy az 1839-iki országgyűlésre már a követek legnagyobb része a büntetőjogi reformok követelése iránt volt utasítva.

Hozzájárul a büntetőjog reformjának terjesztéséhez börtönügyi és büntetőjogi szakirodalmunknak éppen ez időre eső megindulása is. *Szemere Bertalan*, br. *Eötvös József*, *Bölköni Farkas Sándor* külföldi utazásaikban megismerkedvén a nyugati államok modern börtöneivel s a börtönjavítási mozgalmakkal, hazajöve, buzgó apostoliul lesznek a börtönjavítás eszméjének s előbb csak utleírásaikban (*Bölköni Farkas S.*: Utazás Észak-Amerikában. 1834., *Szemere B.*: Utazás külföldön. 1840.), majd önálló művekben (l. alább a 21. § ban) megteremtői

lesznek a magyar büntönügyi irodalomnak. Több megye tőlük kér véleményt új fogházépítés iránt.

b) *Az 1843-iki javaslat.* Az 1839—40-iki országgyűlésen oly általános vélemény a büntetőjog sürgős codificatiójának szüksége, hogy a codificáló bizottság kiküldése iránt tett indítványt mindkét tábla vita nélkül elfogadja s így az 1840: 5. t.-cikkkel „a büntető és javító rendszer kidolgozására országos választmány küldetik ki“.

A 45 tagú választmány lelkiismeretes előkészület után fogott munkájához. Összeszerezték az akkori összes európai BTK-eket, Pulszky Ferencet kiküldték előbb Bécsbe, majd Heidelbergbe Mittermaierhez, az európai codificatorius mozgulmak akkori vezéréhez, felvilágosítás és tanácskérés végett. (Mittermaier és a választmány viszonyára lásd *Pulszky F.: Életem és korom*, II. köt.; *Tarnai J.*: 22 levél 1842—1854-ből. *Jogász Egyl. Ért.* 20. f.; *Fayer: Anyaggyűjt.* I. köt., 87.) A választmány 1841 nov. 28-án kezdte meg tanácskozásait s csaknem másfél évig (1843 márc. 19.) dolgozott javaslatain. Először az alapelveket s a kidolgozás módját vitatta meg s arra a megállapodásra jutott, hogy az 1827-iki javaslat mellőzésével, egészen új munkálatot készít és pedig három törvényjavaslatot, t. i. külön az *anyag*i jogról, külön az *eljárásról* és külön a *büntönrendszerrel*. Ehhez képest a választmány három albizottságra oszlott, anyagi jogi, eljárási és büntönügyi bizottságra. Az anyagi jogi bizottság elnöke *Deák Ferenc*, előadója és jegyzője *Pulszky Ferenc*, a büntönügyi bizottság elnöke *három Mednyánszky Alajos* volt.

Az *anyag*i jogi javaslat („a büntettekről és a büntetésekről“), melynek szövege a *Deák F.* művének tekinthető, teljesen önálló, az azonkori összes európai BTK-eket messze tulszárnyaló alkotás, a humanus és jogászai gondolkodás valódi remeke. Mittermaier, a badeni BTK. híres szerzője, az egész európai szakközönség előtt úgy mutatta be a javaslatot, mint a legeredetibb és a legbátrabb törvényhozási kísérletet Európában. (Mittermaier dicsérő, sok helyt magasztaló kritikáját Szalay lefordította magyarra s kiadta 1843-ban „Mittermaier a magyar BTK-i javaslatról“ emimel. Az egész bírálatot közli *Fayer: Anyaggyűjt.* I. 210.)

A javaslat lényeges intézkedései a következők: Elveti a francia és bajor BTK-ek hármias felosztását (büntett, vétség és kihágás) s csak *büntettet* és *kihágást ismer*. A BTK-et általános és különös részre osztja. Az általános részben: *eltörli a halálbüntetést, a testfenyítést és beostelenítő büntetéseket* s a büntetés *beostelenítő következményeit*. A büntetési tételeknek csak maximumát állapítja meg, *minimumokat nem ismer*, tehát a bíró kezét nem köti meg az enyhítésben. A súlyosító és enyhítő körülményeket részletesen és kimerítően felsorolja. Ismeri az elévülés mindkét alakját, úgy az eljárás, mint a büntetés elévülését. A *királyi kegyelmet* csak a büntetés elengedésére szorítja (pertörlési jogot csak kivételesen enged). Büntetési eszközei: 1. életfogytig tartó rabság (7 esetre); 2. határozott ideig (1 nap — 24 év) tartó rabság; 3. fogság (1 nap — 1 év); 4. közhivatal elvesztése; 5. pénzbüntetés; 6. bírói megdorgálás. A különös részben az egyes büntettek a legtökéletesebb logikai rendben vannak elhelyezve, előbb az egyes ember személyi, vagyoni, majd a társadalom, végül az állam érdekei elleni sérelmek. Függetlenül „a közfenyíték alá tartozó rendőri áthágások“ vannak felsorolva. A *büntönrendszerrel* szóló javaslat az akkor úgy

Európában, mint Amerikában legtökeletesebbnek tartott *magánzárka-rendszert* fogadta el alapul s lelkiismeretes részletességgel állapítja meg a börtön- és fogházbüntetés végrehajtásának szabályait.

A javaslat értékére Mittermaier kritikáján kívül legfényesebb bizonyíték, hogy a mai legjelesebb európai BTK-ek (hollandi, olasz BTK. s a svájci javaslat) sok fontos kérdésben hasonlóan rendelkeznek, mint a javaslat. Ha e javaslat törvénnyé válik, a magyar BTK. lett volna a követendő mintája az európai büntetőjogi codificatióknak. Az 1791-iki javaslatot, a francia Code Pénalt és az 1839-iki badeni javaslatot pedig, melyeket a javaslat szerzői leginkább figyelembe vettek, messze tulszárnyalta s mai BTK-ünknek is (1878: 5. t.-c.) magasan fölötte áll.

c) *A javaslatok sorsa és hatása jogfejlődésünkre.* Az anyagi jogi és büntetőjogi javaslatokat az alsó tábla (1843 szept.) — főleg a halálbüntetés felett tartott magas színvonalu vita után — a maga egészében elfogadta. A főrendi tábla azonban kifogásokat támasztott a javaslat ellen, különösen nem volt hajlandó a halálbüntetés eltörlését elfogadni. Az alsó tábla pedig, melyhez a javaslat visszaküldetett, nem akart s voltaképen nem is változtathatott álláspontján, mert a követeket az utasítások kötötték. A javaslat tehát, büntetőjogunk s az egész magyar jog óriási veszteségére, nem lett törvénnyé s valami végzet-szerű szerencsétlenség miatt örökre csak javaslat maradt. 1844—48-ig politikai viszonyaink már ugy alakultak, hogy nem volt szükség többé kerülő utakra az alkotmányi reformok végett s így a büntetőjog codificatiója háttérbe szorult. Midőn 1848-ban csakugyan sikerül a törvényhozás és kormányzás nagyszerű reformjait keresztülvinni, e nagy dolgok mellett egyelőre senki sem gondol a büntetőjogi codificatióra. Azután pedig a politikai események kiköcskentették a törvényhozást rendes medréből.

Büntetőjogunk tehát marad a régi, most már teljesen elavult, korszerűtlenné vált törvényeken s illetőleg a szokásjogon. Tulajdonképen a bíró belátása, esetleg szeszélye volt a legfőbb forrása büntetőjogunknak. Hogy bírói gyakorlatunk mégsem vett helytelen, téves irányt, ezt a józan s humanus felfogásu magyar bírói karnak köszönhetni, mely az igazságérzetet és humanismust elismerésre méltó öntudatossággal és bölcseséggel tudta összeegyeztetni. Ugy hogy e korbéli büntetőjogi gyakorlatunkat általában a legenyhébb és leghumanusabb korszaknak ismeri el a jogtörténet. A kivégzettek száma — eltekintve az 1831. évtől (zemléni pörlázadás) — átlag 6—8-ra tehető. A botbüntetés e korszak vége felé csaknem teljesen kimegy divatból, maguk a megyék szüntetik meg statutumokkal. A hatalmas és népszerű 1843-iki javaslat több nagy és szép eszméje a bírói gyakorlat által legalább részben megvalósult

IV. Az absolutismus és a provisorium kora.

Az 1849 végén életbelépett absolutismus az osztrák jogot rákényszeríti hazánkra s a kinevezett császári bíróságok eleinte az 1803-iki osztrák BTK-et, majd 1852 szeptembertől fogva az 1852 május 17-én kiadott új osztrák BTK-et alkalmazzák hazánkban is. Az osztrák BTK. uralma 1801 július 23-ig tart. Az *Oroszágbírói Értekezlet* ajánlatára e napon visszaállított az 1849 előtti állapot ugy a magán-, mint a büntetőjog területén, némi, a kor és a viszonyok küve-

telte módosításokkal. Az Országbírói Értekezlet büntetőjogi albizottságában ugyan Deák Ferenc azt indítványozta, hogy az 1843-iki javaslat léptetessék életbe s az albizottság el is fogadta az indítványt, de az értekezlet nem mert ilyen, voltaképen törvényhozási munkára vállalkozni s az indítványt elvetette. Az 1848-iki alkotmányjogi törvényekre való tekintettel az Értekezlet csak annyi újítást tett, hogy kiemelte, miszerint: „A nemesek és nem nemesek által elkövetett bűntettek büntetés módjának, nemének és mértékének meghatározása tekintetében a nemes és nem nemes között többé különbség nem lehet és e szerint a nem nemes a nemeshez emeltetvén, a kir. Curia által az 1848. évtől fogva követett gyakorlatnál fogva is „a testi büntetés alkalmazásának helye bűntettek-nél egyáltalában nem leendő“. Ugyancsak fontos az értekezlet azon kijelentése is, hogy: „a magyar büntetőtörvények és törvényes gyakorlat az osztrák büntetőtörvélynél szelidebbek lévén, azok szerint lesznek a magyar törvények vizsgálata előtt elküvetett bűntettek és kihágások is elítélendők.“

Az Országbírói Értekezlet „ideiglenes törvénykezési szabályainak“ hatálybalépésével a magyar büntetőjog visszaesik abba a rendszertelen, bizonytalan állapotba, mely a negyvenes években általános rosszulás és elitélés tárgya volt. E chaotikus állapotban a tudomány volt az, ami bíróságainkat irányította és utbaigazította. A *Pauler Tivadar* († 1886) „Büntetőjogtan“ c. kézikönyve volt az a kitűnő elméleti és gyakorlati munka, amely 1864-től egész az 1878: V. t.-c., életbeléptéig, mondhatni valódi jogforrás tekintélyével birt a bíróságok előtt.

V. A mai büntetőjog kiépítésének kora, 1867—1880. és a BTK-ek megalkotása.

Alkotmányos életünk helyreállítása után az új igazságügyi kormány sürgős feladatának ismerte a büntetőjogi codificatio keresztülvitelét. *Horváth Boldizsár* igazságügyminister, az ország jogászai közvéleményével egyetértve, az 1843-iki javaslatok átdolgozása s törvényerőre emelése által öhajtott e feladatnak eleget tenni. Az igazságügyi reformok feletti tanácskozáásra egybehívott bizottság büntetőjogi albizottsága teljesen osztotta e felfogást. megbizta *Csacskó Imrét* a javaslat átnézésével. Csacskó meg is felelt e megbízatásnak s 1869-ben benyújtotta a javaslat átdolgozott szövegét a miniszterhez, megtartva a híres javaslat minden lényeges rendelkezését. Sajnos, a Csacskó-féle munkát nem került a törvényhozás elé s ezzel az 1843-iki javaslat, a magyar codificatio örök kárára, végképen lekerült a napirendről.

A hetvenes évek elején *Csengei Károly* (1826—1899) államtitkár nyert megbízatást az anyagi BTK. javaslatának megkésztésére, aki az újabb európai BTK-ek és javaslatok s a büntetőjog külföldi irodalmának beható, gondos áttanulmányozása után 1873-ban készítette el azt s *Pauler* igazságügyminister 1873 okt. 29-én nyújtotta be a képviselőháznak.

Az I. javaslat. Az 1873-iki javaslat nem az 1843-ikinek az átdolgozása, hanem egészen új munkát. Épen a legfontosabb elvi kérdésekben eltér attól. Így a hármas felfosztást (büntetett, vétség, kihágás) követi, ismeri a halálbüntetést, megszabja a bűntetések legkisebb mértékét (minimumát) is stb. Főleg az 1870-iki osztrák javaslat, az 1871-iki német, a francia, az 1867-iki belga BTK. és az olasz javaslat egybevetése s összeegyeztetése után készült s leginkább a német törvényt követi. Az országgyűlés időközi feloszlata folytán ez a javas-

lat nem került tárgyalás alá. Az új igazságügy-minister (Perczel Béla) újból átdolgoztatta a javaslatot Csemegivel s megbírálására 1875-ben szaktanácskozmányt hívott össze. Az itt elhangzott vélemények figyelembevételével, Csemegi harmadszor is átdolgozta a javaslatot s úgy terjesztetett az másodszor a képviselőház elé 1875 nov. 5-én.

A II. javaslat. Az 1875-iki és az 1873-iki javaslat között lényeges eltérés alig van. Nagy irodalmi jelentőségű és becsű azonban a teljesen Csemegi tollából származó Ministeri indokolás, mely az összes európai BTK-eket és javaslatokat s az egész szakirodalmat gyönyörű feldolgozásban mutatja be a magyar közönségnek. A második javaslatot a képviselőház igazságügyi bizottsága csaknem másfél évig (1876 április 3-tól 1877 szept. 15-ig) tárgyalta lelkiismeretes gondossággal s habár lényeges, elvi jelentőségű részeit elfogadta, a részletekben több jelentékeny módosítást tett rajta. A képviselőház a javaslatot ugyanazon év november-december havában letárgyalván, 1878 jan. 18-án harmadik felolvasásban is elfogadta. A főrendiház a hozzá áttett javaslatot (1878 febr. 18—23.) gyorsan letárgyalta s több részletes módosítást ajánlott a javaslaton. A képviselőház az ajánlott módosításokhoz kétszeri üzenetváltás után hozzájárulván, a király 1878 május 27-én szentesítette az első Magyar Büntető Törvénykönyvet, mely ez év május 29-én az országgyűlés mindkét házában kihirdetett s az Országos Törvénytárban mint az 1878: V. törvények: „*Magyar Büntető Törvénykönyv a büntettekről és vétségekről*” jelent meg.

Az anyagi büntetőjog codificatiója azonban ezzel még nem lett befejezve. A minisztérium és a törvényhozás külön törvényben öhajtotta codificálni a kihágásokat, eltérve ebben is a 43-iki javaslatától. E külön törvény tervezetét szintén Csemegi készítette el még 1878-ban s az minden nagyobb nehézség nélkül törvényvé is lett s a Törvénytárban mint 1879: XL. t.-c.: „*Magyar Büntető Törvénykönyv a kihágásokról*” foglal helyet. Végül a két BTK. életbeléptetéséről s az ezzel kapcsolatos kérdésekről Teleszky István készített tervezetet, mely mint az 1880: XXXVII. t.-c. „*a magyar BTK-ek életbeléptetéséről*” szerepel a Törvénytárban. E törvény értelmében a BTK-ek 1880 szept 1-én léptek életbe.

VI. A BTK. a gyakorlatban. A Büntető Novella és a Revisio.

1. A BTK. jelentősége, hiányai és lévedései. BTK-ünknek immár több mint három évtizedre terjedő élete s büntető judicaturánkban ez idő alatti megszilárdulása fényesen igazolja azt az általános véleményt, hogy egyike törvényhozásunk legjelesebb alkotásainak. Ha az 1843-iki európai híri javaslat tudatos mellőzése miatt nem felelt is meg mindenben a magyar nemzet által a büntetőjogi codificatio terén jogosan táplált reményeknek, a BTK. kétségtelenül egyike a francia-német jog hatása alatt álló XIX. századbeli legjelesebb európai BTK-eknek, sőt szabatosság, a büntetőjogi fogalmak remek-jogászias meghatározásai által mintaképeit, magát a német BTK-et is felülmúlja.

De éppen ez az erős jogásziaság, a tulságba vitt dogmatizálás, ami egyfelől jelessége volt, lett másfelől BTK-ünk hátránya és — veszte. Épen BTK-ünk megalkotásának éveiben indult meg a büntetőjogi tudomány terén az új irányzat, a kriminologiai iskola, mely taláiban mutatott reá a tulságos jogdogmatizálás veszélyeire, a „rendszer”-imádásból származó szögleteségekre, melyek eredménye az, hogy a BTK-ek nem felelnek meg az életnek, a modernül

berendezett börtönök, fogházak nem kevesbitik a büntettek számát, sőt ellenkezőleg, a kezdő, fiatalok s a nagy büntettek, a visszaesők száma mindenfelé emelkedik.

A több mint 30 évi gyakorlati alkalmazás tényleg bebizonyította, hogy BTK-ünk tulságosan doktrinár munka volt s ma már — egy emberöltő mulva — nem elégíti ki többé a gyakorlati élet igényeit. Egyik legfontosabb része: *a szabadságvesztés büntetési rendszere*, sokáig papiron maradt, mert nem voltak s maig sincsenek megfelelő intézetek, különösen a „börtön“-büntetés bizonyult a fegyház és fogház mellett teljesen feleslegesnek és zavarónak; a *mellékbüntetések*ről kiderült, hogy teljesen rendszertelenül, ötletszerűen vannak beállítva, másutt elhagyva; az öt-tíz éves *minimumok* s egyes kisebb cselekményekre vonatkozólag általában a büntetési tételek tulságosan szigoruaknak bizonyultak; valódi botránykövé nőtte pedig magát a bagatell betöréses lopásoknál a hat-havi börtönös végső minimum, melyre nézve szállóigévé lett, hogy bíróságaink „vérző szívvvel“ szabják ki azokat. Különösen elavultak a BTK. rendelkezései épen a modern kriminalpolitika két legfontosabb kérdésében: *a fiatalok* s *a visszaeső* büntettekkel való elbánás tekintetében.

2. *A Büntető Novella.* Ezek a szembeszökő hiányok és szögletelességek magyarázzák meg, hogy alig nyolc évvel a BTK. életbeléptetése után, 1888-ban, Fabiny T. igazságügyminister véleményadásra szölitotta fel a Curiát, a két kir. ítélőtáblát és főügyészségeket, minő változtatásokat és kiigazításokat látnának a gyakorlati szükség szempontjából a BTK-ben eszközölcendőnek?

A beérkezett véleményes jelentések alapján Fabiny, majd utóda, Szilágyi Dezső ig. minister törvénytervezet készítésével bizta meg Schédius Lajos curiai bírót, aki azt 1890-ben el is készítette. Ezt az első Novella-tervezetet Szilágyi Dezső 1891-ben egy szaktanácskozmány elé terjesztette, majd az ott elhangzott kívánalmak figyelembevételével átdolgoztatta s mint a Novella (első) javaslatát 1892 május 19-én a képviselőház elé terjesztette. Ez az 1892-iki javaslat, mely a BTK. 76. szakaszát kívánta módosítani, több nevezetes és üdvös reformot tartalmazott, így a feltételes elítélést a fiatalokruakra, a pénzbüntetés részletekben leróhatását, a lopás büntetési tételeinek módosítását, az önbíráskodás büntetését, a csalásnál új tényálladékok felállítását stb., amelyekkel a BTK. legégetőbb hiányai és szögletelességei mindenesetre orvosolva lettek volna. E javaslat azonban nem került országgyűlési tárgyalás alá (a képviselőház igazságügyi bizottsága sem tárgyalta), mert Erdély Sándor, az új igazságügyminister, 1895-ben jelentékenyebb kibővítés végett azt visszavonta.

Az igazságügyministeriumban ugyanis ettől az időtől az a felfogás gyökerezett meg, hogy a BTK-et a gyakorlatban bebizonyult összes hibáinak kijavítása, összes hiányainak pótlása s a tudomány és a külföldi törvényhozások körében felmerült jogos reform-kívánalmak kielégítése végett gyökeresen revideálni kell s ha nem is új codexet, de egy nagyobb szabásu Novella-törvényt kell készíteni, mely a büntetőjog reformkérdéseit hosszabb időre megoldja. E célból Erdély S. minister *E. Illés* Károlyt bizta meg egy új Tervezet kidolgozásával, aki azt 1898-ra el is készítette. 1900 júniusban, az új ig. minister, Plósz Sándor, a büntetőjogi reformok s a Novella terjedelme feletti tanácskozás végett nagyobb értekezletet hívott össze. (L. erről Balogh J.: Büntetőtörvényeink módosításához c. dolgozatát a Huszadik Század 1900. évi okt.-nov. számaiban.) Az

itt elhangzott vélemények alapján Illés K. újból átdolgozta a tervezetet (1901) az előzőknél jóval szélesebb keretben. A minister azonban ezt a tervezetet sem tartotta az országgyűlés elé terjeszhetőnek s előbb (1902) *Balogh Jenő* budapesti egyetemi tanártól, majd (1903) *Angyal Pál* pécsi és *Finkey Ferenc* sárospataki jogtanároktól kért újabb önálló tervezeteket. E három új tervezet a BTK. teljes revisióját s a legfontosabb büntetési reformkérdéseket felölelte s ezekből *Angyal Pál* 1904-ben már a „végleges“ tervezetet is összeállította. A közbejött politikai válságok miatt ezek a tervezetek sem kerültek az országgyűlés elé.

1906 őszén *Polónyi Géza* ig.-minister azon célból, hogy a valóban égetően szükséges és a megoldásra teljesen megérett büntetőjogi reformokat lehető gyorsan tető alá hozhassa s a BTK. legkiáltóbb ferdeségeit mielőbb orvosolhassa, elfogadta *Balogh Jenő* az iránti javaslatát, hogy a *novella* és a *revisió* ügye kettéválasztassék. A minister megbízást adott először is *Balogh Jenő*nek egy rövid *Novella*-tervezet készítésére, mely „a büntetőtörvénykönyvek alkalmazása körül észlelt legnagyobb visszasságok és igazságtalanságok javítását, illetőleg a leglényegesebb hiányok és hézagok pótlását célozza“. Másfelől ugyancsak megbízást adott a BTK-ek teljes revisiójának előkészítésére, oly utasítással, hogy a „*Novella*“ elkészülte után a „*Revisió*“ is mielőbb az országgyűlés elé legyen terjeszhető.

A kisebb keretű *Novella* tervezetét *Balogh Jenő* már 1906 október havában elkészítette s abba mindössze négy kérdést vett fel: 1. a feltételes elítélés, illetőleg a büntetés feltételes felfüggesztésének intézményét; 2. a fiatalkorúak büntetési rendszerének gyökeres reformját; 3. a leánykereskedés (*traite des blanches*) szigorú megtorlását; 4. a lopás büntetési tételeinek módosítását. E tervezetet 1907 jan.-ápr. havában egy nagyobb szaktanácskozmány tárgyalta, valamint részletesen megvitattatott a Magyar Jogászegyletben is s eltekintve a feltételes elítélés néhány elvi ellenzójétől, általában tetszéssel fogadtatott. A szakvélemények figyelembevételével a tervezet 1907-ben, majd 1908-ban újból alaposan átdolgoztatott, az 1908 ápr. 29-én a képviselőház elé terjesztett második szöveget fogadta el a országgyűlés két háza (május 27—jun. 3. és július 3.), mely azután 1908 július 30-án szentesítettén, a Törvénytarban mint „a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról“ szóló 1908: XXXVI. t.-c. jelent meg.

Az igazságügyminister 1908. évi 20.001. sz. rendelete alapján a Büntető *Novella* (BN.) a II. fejezetében foglalt rendelkezések kivételével 1908 okt. 1-én lépett életbe; a II. fejezet (a fiatalkorúakra vonatkozó rész) 1910 január 1-én lépett hatályba. (1909. évi 27100., 27200., 27300., 27400. sz. ig. min. rend.)

3. A *BN.* méltatása és annak életbejöttetése. A *BN.* habár csak a legszűkebb terjedelemre lett szorítva, nagy horderejű, a magyar büntetőjog fejlődési történetében korszakot jelentő alkotás. A legelső *céltudatos kriminalpolitikai törvényünk*, mely a modern irányok érett és életképes eszméinek utat nyit törvénytarunkba. A büntetés feltételes felfüggesztése, a fiatalkorúak büntetési rendszerének gyökeres reformja, oly két nagyjelentőségű intézmény, amelyeknek megvalósításával végre mi is elértünk a büntetőjogi reformállamok sorába, a megtorlás rideg, egyoldalú kultiválása helyett az okos megelőzésnek, a bűnözés elleni tervszerű védekezésnek, a büntetés tényleges alkalmazása nélkül való

javításnak, az erkölcsi büntetéseknek gondolatát ültettük be jogrendünkbe. Különösen a *fiatalkorú büntettesekre* vonatkozó reformok méltán tekinthetők uttörő lépéseknek, melyekkel nemcsak BTK-ünk eddigi tökéletlen rendszerét gyökeresen orvoslta törvényhozásunk, de a büntetőjogi reformállamoknak is a legelső közé kerültünk.

A legnagyobb elismeréssel kell e részben kiemelnünk *Balogh Jenő*nek a nevét, kinek különösen a *Novella* eme része (mely egészen az ő tollából származik s hosszú irodalmi agítálásának eredménye), méltó és maradandó emléket fog biztosítani a magyar büntetőjog történetében. Éppúgy nagy érdemet szerzett *Balogh* a BN. elméleti igazolása gyanánt 1909-ben kiadott „*Fiatalkorúak és büntetőjog*“ c., e kérdésben a legnagyobb besű tudományos művével. Ugyan-
csak ő volt az, aki a *Novella* II. fejezetének életbeléptetéséhez szükséges számos nagyfontosságú rendelet és utasítás elkészítésében az ig.-ministeriumnak, illetőleg e nagy munkát vezető *Tóry Gusztáv* államtitkárnak segítségére volt.

A B. *Novellának* a fiatalkorúakra vonatkozó korszakos reformjait kiegészítette és betetőzte végül az 1913. évi 7. t.-cikk „*a fiatalkorúak bíróságáról*“, mely az 1908 őszétől ig.-ministeri rendelettel életbeléptetett amerikai intézményt rendszeresíti s egyttal a B. *Novellának* a fiatalkorúakra vonatkozó anyagi jogi szabályait részben módosítja. E törvény első tervezetét az ig.-minisztérium már 1908-ban elkészítette, a negyedik tervezetet 1912-ben *Székely F.* ig.-minister nyomtatásban közreboesátotta. Az ötödik átdolgozást, a kibővített indokolást azonban már *Balogh Jenő* igazságügyiminister készítette el s ő terjesztette azt 1913 januárban a törvényhozás elé.

A néhány évi gyakorlat teljesen beváltotta a *Novellához* fűzött szép reményeket. A feltételek elítélés kitűnően bevált, a fiatalkorú büntettesek új szellemű kezelése sok száz fiatal mentett meg a további süllyedéstől.

4. *A revisió előmunkálatai.* B. *Novella* életbeléptetése több évre annyira igénybevette az ig.-ministeriumot, hogy a *Balogh J.* 1906-iki programjának második részéhez, a *revisióhoz* évekig nem fogott hozzá. *Balogh* azonban igazságügyiministerré kineveztetése után (1913 jan.) azonnal hozzáfátott e nagy feladathoz is. Megalakította a *szerkesztő-bizottságot* (*Vavrik Béla* curiai másod-elnök elnökele alatt: *Angyal Pál*, *Bernolák Nándor*, *E. Illés Károly* és *Finkey Ferenc*), melynek tervezetei szaktanácskozmány elé lesznek terjesztendők. A bizottság első ülésén (1913 jan. 30.) a minister körvonalozta a *revisió* kereteit s reámutatott, hogy a 30 év óta lényegesen megváltozott társadalmi viszonyokra, a criminalitás új alakulataira, a büntetőjogtudomány és melléktudományai haladására, az új külföldi törvényekre és javaslatokra való tekintettel nekünk is előreláthatólag egészen új *codexet* kell készítenünk, mely a büntetőjog mai modern eszméire legyen fektetve s feljelje az összes szükségessé vált reformintézményeket. (*L. Finkey: Jogállam*, 1913 márc.)

A *revisió*-munkálat elkészülte előtt külön törvényben kívánta szabályozni a minister a *munkakerülő csavargók* elleni védekezés kérdését, amit sikerült is a *Finkey F.* (1907), *Balogh J.* (1911), *Angyal P.* (1913). tervezetei nyomán hamarosan előkészíteni, úgy hogy az 1913 májusban a képviselőházban előterjesztett javaslat rövidesen törvényt is lett. (1913: 21. t.-c.)

Szintén rövidesen törvényt óhajt készíttetui a minister „a közveszélyes büntettesekről.“ (*Balogh* első tervezete 1911).

21. §. A magyar büntetőjog irodalma.

I. A XVIII. században, megfelelően büntetőjogunk elmaradt állapotának, mindössze egynéhány gyenge kísérlettel találkozunk. Legelső szakirodalmi munka: *Huszthy* István egri jogtanár „*Jurisprudentia practica seu Commentarius novus in jus Hungaricum*“ c. Egerben, 1745-ben megjelent művének III. kötete. Tisztán büntetőjogi munka már *Gochetz*-nek 1746-ban (Buda) kiadott: „*Praxis criminalis Inclyti Regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum*“ c. műve. Pár évvel későbbi *Bodó* Mátvás gömörmegeyi tisztii ügyésznek: „*Jurisprudentia Criminalis secundum praxis et Constitutiones Hungaricas in partes duas divisa* . . .“ Pozsony, 1761. Mindhárom mű az anyagi és alaki jog rendszer nélküli összevegyítése a HK. és az újabb törvények alapján. Meglepő és sajnálatos, hogy az európai büntetőjog renaissance-kora (XVIII. század második fele) hazánkban értékesebb büntetőjogi műveket nem teremtett. Mindössze gróf Battyáni Alajos, Hajnóczy József és egy névtelen („*Igaz magyar hazafi*“) irnak rövid füzetkéket a büntetőjogi reformkérdésekről.

A XVIII. század végén és a XIX. század elején (1874—1808) több rövid szakértekezés jelent meg latin és német nyelven, mintegy a büntetőjogi monografiák előhírnökei. Nevezetesebbek: *Nell*: *De Crimine adulterii*. Buda, 1784.; *Husztly* József: *De finibus poenarum*. Pest, 1798.; *Várady-Szakmáry*: *A kegyelmezésről*, latinul. Pest, 1788.; *Cházár* András: *Quid sit crimen laesae majestatis*. Eperjes, 1795.; *Kraller*: *De origine asylorum*. Pest, 1801.; *Fejes* János: *De suppliciis capitalibus*. Cassovia, 1808.

II. A büntetőjog rendszeres és figyelemreméltó feldolgozása (persze még mindig latinul) csak a XIX. század második tizedében indul meg. Ekkor jelennek meg *Szlemenits* Pál pozsonyi jogtanártól: *Elementa juris criminalis Hungarici. Posonii*, 1817., melyet 1836-ban magyarul ad ki „*Fenyítő törvényszéki magyar törvény*“ címmel. E mű 4-ik kiadását 1865-ben Ökröss Bálint rendezte sajtó alá, 5-ik kiadása 1872-ből; *Fabrizy* Samu ügyvédől: *Elementa juris Criminalis Hung. Lőcse*, 1819.; *Vuchetich* Mátvás pesti jogtanártól: *Institutiones juris criminalis hung.* 1819. Ez utóbbi a legelső tudományos értékű büntetőjogi kézikönyvünk.

A 30—40-es évek codificationalis mozgalmái a büntetőjogi szakirodalom kifejlődésére is jótékony hatással voltak. Ekkor jelennek meg az első valódi tudományos beccsel bíró monografiák és értekezések, minők: *Szemeré* Bertalan: *Terve egy építendő javító fogháznak*. Kassa, 1838.; u. a. *A büntetésről és különösen a halálbüntetésről* (ma is nagybecsű) Buda, 1841.; b. *Eötvös* József: *Vélemény a fogházjavítás ügyében*. Pest, 1838.; *Eötvös és Lukács* Móric: *Fogházjavítás*. Pest, 1842.; *Lukács*: *Büntetőjogi teoriák*, 1840. (Budapesti Szemle); *Balla* J.: *Vélemény a büntetésmód javítása iránt*; *Szalay* László: *Codificatio*, 1840. *Bűnvádi eljárásról*, 1841. (Budapesti Szemle); *Publicistai dolgozatok*, 2 kötet, 1847.; *Csacskó* Imre: *Büntetőjogi elméletek s halálbüntetés*. Győr, 1843.; *Sárváry* Jakab: *A büntetésről s különösen a halálbüntetésről*. Pest, 1844. *Rendszeres büntetőjogi kézikönyv ez időből*: *Szokolay*: *Büntetőjog tana*. Pest, 1848. és *Kassay*: *Büntető jogtan*. Pest, 1848.

Az abszolút korszakban az osztrák büntetőjogot dolgozzák fel, vagy magyarázzák: *Csacskó* J.: *Ausztriai birod. büntetőjog magyarázata*. Pest, 1852.;

Szokolay: Osztrák büntető törvénykönyv magyarázata Pest, 1852.; b. Nyáry: Büntető törvény magyarázata. Pest, 1855.

III. A 60—70-es évek szakirodalmából kiemelkedik *Pauler* Tivadar nagybecsű Büntetőjogtana. Pest, 1864. (harmadik kiadás 1873.). Rendszeres művek még: *Schnierer* Aladár: A büntetőjog általános tanai. Pest, 1871. (harmadik kiadás 1888.) és A büntettek és büntetések. Budapest, 1876.; *Kőrösy* Sándor: Büntetőjogtan. Pápa, 1872 és A magyar büntetőjog tankönyve. Debrecen, 1879.; *Kautz* Gusztáv: A magyar büntetőjog és eljárás tankönyve. Budapest, 1873. E kor monografiái közül legbecsesebb *Pulszky* Ágost és *Tauffer* Emil műve: a börtönügy multja, jelen állása. Pest, 1867., mai napig egyetlen rendszeres börtönügyi kézikönyvünk. Rövidebb monografiák és értékezések: *Bozöky* Alajos: A börtönügy legujabb haladásai. Pest, 1868.; *Balogh* T.: Halálos büntetés eltörlése. Arad, 1868.; *Katona* Mór: Tévedés beszámítása a b. jogban. Pest, 1870.; *Várady*: Halálbüntetés kérdése. Pest, 1871.; *Tóth* Mór: Tanulmányok a börtönügy terén. Eger, 1874.; *Schiek* Sándor: A büntetőjog őskora. Pest, 1878.

IV. A BTK. megalkotásával s büntetőjogunk teljes kiépülésével karöltve, szakirodalmunk is egyszerre virágzásnak indul.

1. Rendszeres tan- és kézikönyvek: *Schnierer* Aladár: Általános tanok, III. kiad., 1888.; *Werner* Rezső: A magyar b. jog általános elvei. Budapest, 1881.: A büntettek, vétségek és kihágások (iskolai használatra), 1882. és A magyar b. jog kézikönyve (teljes). Budapest, 1898.; *Kautz* Gusztáv: A magyar b. jog tankönyve, 1881. Mindhárom kizárólag dogmatikus munka. Ujabbak: *Horovitz* Simon: A magyar b. jog tan- és kézikönyve (csak az általános rész) 1891.; *Fayer* László: A magyar b. jog kézikönyve. 2 kötet. I. kiadás 1895/6., II. 1900., III. 1905.; *Finkey* Ferenc: A magyar b. jog tankönyve. I. kiadás 1902.; II. 1905.; III. 1909.; *Angyal* Pál b. jogi Előadásai. 2 köt. (általános rész) 1906/8., II. kiadása átdolgozva Tankönyv cím alatt, 1909—1913. (a különös részből az I. füzet); *Vámbery* R.: Büntetőjog. 1913. (I. füzet).

2. Kommentárok: *Edvi Illés* Károly: A BTK. magyarázata. 3. köt., I. kiad. 1882/89., II. 1894., III. 1909. Az új judicaturát teljesen kimerítően tárgyalja s a két utolsó évtized élő büntetőjogának megismerésére a leggazdagabb forrásmunka. Kitűnő munka *Schnierer* A.: A BTK. magyarázata is, mely 3 kiadást ért (III. kiadás 1893.). *Ügyes és becses zsebkönyv: Bernolák Nándor: A büntető törvények és a büntető novella.*

3. A nagyobb monografiák közül legelső s újabb büntetőjogi irodalmunk egyik legbecsesebb terméke: *Wlassics* Gyula: A kísérlet, a tettesség és részesség tana című, két hatalmas kötetet tevő műve (Budapest, 1885), melyek közül a tettesség és részesség tana 1893-ban új, átdolgozott kiadásban jelent meg. A munka a Tud. Akadémián a Sztrókay-pályadíjat nyerte el 1884-ben. Második legkiválóbb monografiánk *Balogh* Jenőtől: A sértett fél jogköre a büntetőjogban. Budapest, 1884., mely a magánindítványra és a magánvádra üldözendő eslekmények fogalmának és körének tisztázása tekintetében uttörő munka s nagy befolyással volt gyakorlatunkra és a BP.-ra. Ugyanily jelentőségű s socialpolitikai értékénél fogva még becsesebb *Balogh*nak: *Fiatalkoruk és büntetőjog.* Budapest, 1909. e. műve. Nagyobb terjedelmű monografiák még *Baumgarten* Izidor: A bűnkísérlet (magyarul és németül), 1885.; *Battlay* Imre: A bűn-

kísérlet, 1892. és A dolus és culpa a BTK-ben (M. Igazságügy XI. k.); Werner R.: A dolus és culpa (M. Igazságügy XI. k.); Heil Fausztin: A lopás, 1899.; Lukács Adolf: A párbaj (M. Ig.-ügy XVIII., XIX., XXVI.): Finkey Ferenc: Az egység és többség tana a büntetőjogban. Sárospatak, 1895., A szándék fogalma és ismérvei a b. jogban. Budapest, 1898., A motivumok tana a b. jogban, 1903., A börtönügy mai állása és mai reformkérdései. 1904., A fiatalkoruak büntetőjoga Északamerikában, 1912.; Angyal Pál: A személyi bűnpártolás. Budapest, 1899., A személyes tulajdonságok és körülmények, 1902., Az istenkáromlás, 1902., A titok védelme anyagi és alaki büntetőjogunkban (a M. Jogászegylet által a Fayer László-díjjal jutalmazott pályamű), 1909., A fiatalkoruakra vonatkozó jogszabályok magyarázata, I. köt., 1910.; Oberschall Pál: A visszaesés, 1901.; Doleschall Alfréd: A honosság a büntetőjogban, 1901.; Vámbéry Ruzstem: A házasság védelme a büntetőjogban (I. kötet, A házasságtörés). Budapest, 1902., Büntetőjog és etika, 1907.; Zsitvay Leó: A magyar sajtójog mai érvényében, 1900.; Kenedi Géza: A magyar sajtójog, 1903.; Tarnai János: Sajtójogi dolgozatok, 1913.; Werthimer Manó: A büntettek alapoka, 1903.; Bernolák Nándor: A visszaesés, 1903., A tévedés tana a büntetőjogban, 1910.; Csizmadia Alajos: A bűnözés világa. Pécs, 1904.; Bárány Gerő: Bűn és bűnhődés, 1905.; Irk Albert: Kriminologia, I. Krim. aetiologia, 1912.; Degré Lajos: A jogos védelem az anyagi büntetőjogban, 1910. és Adalékok a folytatólagos bűncselekmény tanához, 1913.; Mády L.: Az uzorá, I. Eger, 1912.; Darvai Dénes: Az akaratszabadság gyakorlati jelentősége a büntetőjogban. 1910.; Gerőcz K.: A bűnügyi néplektan elemei, 1912.

4. A *kriminalpolitikai* irodalomból ki kell emelnünk: Fayer László: Büntetési rendszerünk reformja, 1889. és Tanulmányok a büntetőjog és büntető eljárás köréből, 1894.; Balogh Jenő: Büntetőtörvényeink módosításához, 1900., Nyomor és büntettek, 1908.; Vámbéry Ruzstem: Büntetőpolitikai követelések, 1900.; Balás Elemér: A halálbüntetésről, 1900., Büntetőjogi reformtörvények, 1901.; Finkey Ferenc: Szabadságbüntetéseink reformjához, 1900., Büntetési rendszerünk egyszerűsítése, 1904., A csavargás és koldulás szabályozása, 1905.; Engel Zsigmond: A gyermekvédelem büntetése, 1908. (angolul 1912.).

5. A büntetőjog *történelére* nagyon becses forrásmunka Vajna Károly budapesti gyűjtőfogházi igazgatótól: Hazai régi büntetések (képekkel), 2 kötet, 1906/7. Ugyanily jelentőségű ifj. Dombóváry Géza: Fenyítő eljárás és büntetési rendszer Pestmegyében a XIX. század első felében, 1906.

6. A kisebb értekezésekre a részleteknél utalunk. Ki kell emelnünk a *Büntető Jog Tára* c. büntetőjogi szaklapunkat, mely Németh Péter curiai bíró szerkesztésében 1880-tól 1912 szeptember végéig a büntető bíróságok jelentősebb ítéletein felül rengeteg szakértekezéseket és kritikákat közölt. A Büntető Jog Tára I—XL. kötetének mutatóját, kapcsolatban az anyagi büntetőjog összes ma érvényes forrásaival, praktikus kézikönyvvé dolgozta ki Németh Péter; Az anyagi m. büntetőjog (Budapest, 1900. új kiadása 1910) címmel, 1912 októbertől a BJT. szerkesztését Angyal Pál budapesti egyetemi tanár vette át, aki *Bűnügyi Szemle* címmel tudományos havi folyóiratot is indított meg a BJT. társalapja gyanánt. Nagy érdemet szerzett a büntetőjogi irodalom fejlesztésében a Jogtudományi Közlöny is. 1907-ig szerk. Fayer L., az ő halála óta Balog Arnold. Nagy szolgálatot tesz a hazai jogászságnak Thóti László a különböző

(kevesebbé ismert) idegen nyelvű (spanyol, olasz, amerikai) munkákról irt ismertetéseivel és fordításaival.

7. A *Magyar Jogászegyletben* (alapított 1879.) évente számos felolvasás és előadás tartatik a büntetőjogi szak- és kivált egyes reformkérdések felett. Ezek közül jelentékenyebbek: a BTK. büntetési és bürtörendszere felett Székely Ferenc, Balogh Jenő, E. Illés Károly, Kelemen Mór, Fayer László, — a feltételes ítéletek felett E. Illés Károly, Gruber Lajos, Baumgarten Izidor, Reichard Zsigmond, Bodor László, Balás E., — a fiatalok büntetése és a gyermekvédelem kérdésében Vargha Ferenc, N. Fekete Gyula, Doleschall Alfréd, Moravesik Emil, — a kriminológiai törekvések felett Heil Fausztin, Reichard Zs., Gruber Lajos és Vámbéry Rusztem, — egyes dogmaticus kérdésekről Balogh J., Vargha F., Baumgarten I., Angyal P., Finkey F., — pszichiai kérdésekről Moravesik E., Salgó J., Lukács H., Schächter M., Oláh G. értekezései, — a legújabb büntetőtörvényhozási kérdésekről (külföldi új javaslatok) Vámbéry, Balogh, Finkey, Doleschall, Magyar István.

A *Tud. Akadémiában* Tóth Lőrinc tartott többször nagybecsű előadást egyes fontosabb büntetőjogi kérdésekről (A vissza- és óvszerei, 1889.; A rövid tartamu szabadságvesztés-büntetések és a feltételes elítélés, 1891.). Ugyancsak nagyértékűek Tóth Lőrincnek az Akadémia kiadványai közt megjelent „Fegyházi tanulmányai“ (I. Az illavai fegyház, 1885.; II. A rabmunka, 1888.). Ujabban Balogh Jenő (Széchenyi és a büntetőjog, Fayer L., 1908. Brusa E. emlékezete, 1910.); Finkey F.: A jogtalanság mint a bünt. esel. ismérve, 1910., Az északamerikai büntetőjog reformeszméi, 1911.); Angyal P.: A tömeg büntetetei, 1906., Visszalépés a kísérlettől, 1910. Nagy hálára kötelezte le az Akadémia a hazai szakirodalmat az 1843-iki javaslatok anyaggyűjteményének kiadásával, amelyből eddigelé 4 kötet jelent meg (1896—1902.) Fayer László szerkesztésében, aki e nagyértékű munka kiürgetésével s az anyaggyűjteményhez irt nagybecsű bevezetésével és magyarázataival szüntén maradandó emléket biztosított magának.

Új tere nyílt a kriminalpolitikai előadásoknak és vitáknak 1908 óta a *Nemzetközi Büntetőjogi Egylet magyar csoportjában*, mely a Tud. Akadémia helyiségeiben tartja üléseit. Az előadásokat, vitákat önálló füzetekben adja ki s működéséről a NBE. Bulletin-jében számol be.

8. Külföldön Mayer Salamon, volt bécsi jogtanár, tett legtöbbet a magyar BTK. ismertetése iránt. Előbb a *Jahrbücher für Gesetzgebung und Verwaltung* 1878., majd önálló munkában: *Das ungarische Strafgesetzbuch über Verbrechen und Vergehen*. Bées-Mainz, 1878. A magyar jogászság és a törvényhozás nagy hálára van lekötelve a magytekintélyű szerző iránt, mert az ő műve tette ismeretessé a külföld előtt a mai magyar büntetőjogot. A BTK-et és B. Novellát legújabbán német fordításban kiadta Rosenfeld, a NBE. főttkára, a *Sammlung ausserdeutscher Strafgesetzbücher* 30-ik fürete gyanánt. A B. Novella és a végrehajtási rendeletek francia fordítását az ig. ministerium adta ki (Finkey F. bevezető ismertetésével) 1910-ben a washingtoni nemzetközi büntetőügyi kongresszus tiszteletére. A francia és német szaklapokban a Novellát és az újabb magyar bj. irodalmat Balogh Jenő ismertette. *Zeitschrift* XXX. 290., 1910.

NEGYEDIK FEJEZET.

A magyar büntetőjog forrásai. A jogforrások hatálya idő, terület és személyek tekintetében.

22. §. A Büntető Törvénykönyvek és a többi jogforrások.

I. 1880. szept. 1. óta Magyarországon a büntettek és vétségek valamint az ezek miatt kiszabható büntetések tekintetében egvedüli, kizárólagos jogalkotó kuffő (jogforrás) a törvény. Ezt fejezi ki az 1878: V t-c. 1. §-a:

BTK. 1. §. Büntettel vagy vétséget csak azon cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít.

Büntett vagy vétség miatt senki sem büntethető más büntetéssel, mint amelyet arra, elkövetése előtt, a törvény megállapított.

Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege. A büntettek és vétségek a törvényben kimerítőleg codificálva lévén, sem szokás, sem rendelet, vagy szabályrendelet a súlyos és középsúlyu büntetendő cselekmények tekintetében jogalkotó forrást nem képez. *Új büntettel vagy vétséget kivétel nélkül csak a törvényhozás állapíthat meg.* Azonban a törvény által megállapított büntetésekre és vétségekre s azok büntetésére nézve is, a BTK. vagy más törvény egyes rendelkezéseinek, a homályos vagy vitás helyeknek magyarázatánál és hözagainak, hiányainak pótlásánál mint értelmezési kuffő a *jogszokás*, a bírói gyakorlat, főleg az u. n. *döntvények* alakjában *kisegítő*, a *miniszteri rendelet* pedig a büntetés végrehajtási részben (B. P. 494. §.) és a *patronage* (gyermekvédelem, javítóintézeti, rabsegélyezési ügy) terén *ideiglenes* (törvénytöltő) jogforrást képez.

Másként áll a dolog a *kihágások* tekintetében. Ezekre nézve az 1879: XL. t-c. 1. §-a kimondja: *„Kihágást képez azon cselekmény, melyet: 1. törvény, 2. miniszteri rendelet, 3. a törvényhatóság, vagy 4. a törvényhatósági joggal fel nem ruházott szabad kir. város vagy rendezett tanáccsal bíró város által kiadott szabályrendelet kihágásnak nyilvánít.*

Ugy a miniszteri rendelet, mint a szabályrendeletek csupán valamely rendőri tilalomnak vagy rendelkezésnek megszegését minősíthetik kihágásnak.“

A kihágások tekintetében tehát jogalkotó forrást képeznek: 1. a *törvény*, 2. *miniszteri rendelet*, 3. *törvényhatóság*, vagy 4. *törvényhatósági joggal fel nem ruházott szabad kir. város vagy rendezett tanáccsal bíró város által kiadott szabályrendelet*. Az el-

sórangú forrás ugyan itt is a törvény és pedig fő-vagy alapkútfő az 1879: XL. t.-c. (KBTK.), azonban rendelettel és szabályrendelettel is bármikor új kihágásokat lehet megállapítani. A különbség a törvény és a rendelet vagy szabályrendelet, mint kihágási jogalkotó kútfők közt, hogy míg a törvény bárminő cselekményt (jogsértést is), a rendelet és szabályrendelet csak valamely törvényesen kibocsátott *rendészeti tilalom vagy rendelkezés megszegését* nyilváníthatja kihágássá. A *jogszokás* (bírói gyakorlat) itt is csak értelmezési kútfő.

II. A „*törvény*“ alatt elsősorban az 1878: V. és az 1879: XL. törvénycikkek értendők, az u. n. „*Magyar Büntető Törvénykönyvek*“, előbbi a „*büntettekről és vétségekről*“, utóbbi a „*kihágásokról*“, valamint az 1908: XXXVI. t.-c., az u. n. „*Büntető Novella*“. Fontos kiegészítő rendelkezéseket tartalmaz még az 1880: 37. t.-c. „a BTK.-ek *életbeléptetéséről*“ s a B. Novellára vonatkozólag az 1913: 7. t.-c. *a fiatalokorak bíróságáról*.

A „*büntető-törvénykönyvek*“ ma már nincsenek eredeti teljes szövegükben érvényben. Több szakaszuk egyes újabb törvénycikkek által hatályon kívül helyeztetett, e szakaszok helyett tehát az *új törvények* megfelelő szakaszai képezik a jogforrást. A BTK.-eken és a BN.-án, mint főforrásokon kívül azért ezen u. n. büntetőjogi *melléktörvények* is rendes jogforrást képeznek, és pedig úgy az 1880: XXXVII. t.-c. által hatályban hagyott *régebbi* (1880 előtti), mint az 1880 óta hozott *újabb törvények*¹⁾, amennyiben valamely büntetőjogi szabályt tartalmaznak.

a) A *büntettekről és vétségekről* szóló BTK. két részre van felosztva, u. n. *általános és különös részre*. Az első rész („*Általános határozatok*“) ismét I—IX. fejezetre oszlik, tartalmazza a törvény 1—125. §-ait, a második rész („*A büntettek és vétségek neveiről és azok büntetéséről*“) új számozással I—XLIII. fejezetről áll s magában foglalja a törvény 126—486. §-ait. Idézése általánosan a BTK. vagy Btk. betűkkel s a §. számával történik.

b) A *kihágásokról* szóló 1879: XL. t.-c. szintén két részre: *általános és különös részre* oszlik. Az első rész („*Általános határozatok*“) (1—32. §.) nincs fejezetekre osztva, a második rész („*A kihágások neveiről és azok büntetéséről*“) (33—145. §.) azonban 10 fejezetre szakad. E törvénykönyv idézési módja: KBTK.

c) A két büntetőtörvénykönyv *Életbeléptetéséről* szóló 1880: XXXVII. t.-c. minden felosztás nélkül 49 §-ból áll. Idézése: ÉLT.

¹⁾ Az érvényben levő anyagi büntetőjogi *törvények* szövegét l.: Balás Elemér: A m. büntetőtörvény zsebkönyve. I—II., 3-ik kiadás, 1913.; Bernolák N.: A büntetőtörvények és a B. Novella. 1908.: E. Illés K. bj. zsebkönyve és Németh Péter: Anyagi b.-jog. II. kiad. 1910.

d) A *Büntető Novella*, vagyis a „büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról“ szóló 1908: XXXVI. t.-c. öt fejezetre osztott I—XVI cikkből (a felőlelt egyes tárgyakról) és 52 §-ból áll. Idézője: BN.

e) Az Életbeléptetési törvény által hatályban hagyott *régibb törvények* legtöbbje azóta újabb törvényekkel pótoltatott s így azok büntetőjogi szabványai többé nem érvényesek.

Igy az 1868: 53. t.-c. (a vallásfelekezetek viszonyosságáról) az 1894: 31. t.-c. által; az 1872: 6. (vadászati törvény) és 1875: 21. t.-c. (fegyveradóról) az 1883: 20. t.-c. által; az 1868: 40. t.-c. (véderőről) az 1889: 6., újabban az 1912: 30. t.-c. által; az 1840: 9. t.-c. (mezei rendőrségről) az 1894: 12. t.-c. által; az 1872: 8. t.-c. (ipartörvény) az 1884: 17. t.-c., az 1874: 34. (üggyvédi törvény) t.-c. 39. §-a a zugüggyvédkedésről az 1912: 54. t.-c. 16. §-a által megszüntetett, illetőleg pótoltatott s így a büntetőjog forrásait is ma ezen újabb pótló törvények képezik.

Hatályban vannak még ma is az 1880 előtt kelt törvények közül:

1. 1848: 3. t.-c. (ministeri felelősségről) 32—36. §-ai;
2. 1848: 18. t.-c. (sajtótörvény) 1., 13., 14., 27., 28., 30—45. §-ai;
3. 1868: 38. t.-c. (népiskolai törvény) 4. §-a;
4. 1874: 33. t.-c. (választási törvény) 93., 94., 103., 104., 106. §-ai;
5. 1875: 37. t.-c. (kereskedelmi törvény) 218—221. §-ai;
6. 1876: 13. t.-c. (cselédttörvény) 107—112. §-ai;
7. 1876: 14. t.-c. (közegészségügyi törvény) 7., 20., 21., 26., 28., 31., 33., 35. §-ai;
8. 1876: 34. t.-c. (záloglevelek biztosításáról) 32—34. §-ai;
9. 1879: 16. t.-c. (tengeri kereskedelmi hajók) 30—34. §-ai;
10. 1879: 28. t.-c. (lakásbejelentés) 19. §-a;
11. 1879: 31. t.-c. (erdőtörvény) 69—114. §-ai az erdei kihágásokról;
12. az egyenes adók, jövedékek, fogyasztási adók és illetek iránt fennálló törvények és e törvények által fentartott szabályok megsértését tárgyazó büntető intézkedések, amennyiben a BTK-ek azokat meg nem változtatták.

f) Az 1880 óta hozott törvények, melyek legnagyobbbrészt új kihágásokat állapítanak meg, csak néha új büntetteket, vétségeket, vagy egyéb büntetőjogi kérdéseket szabályoznak, a következők (a *büntetteket*, vagy *vétségeket* tartalmazó törvények *dölt* betűkkel vannak szedve):

1. 1881: 14. t.-c. (a kézizálog-üzletekről) 23., 24. §-ai;
2. 1881: 17. t.-c. (csődttörvény) 265., 266. §-ai;
3. 1881: 39. t.-c. (műemlékek fentartásáról) 15., 16., 18. §-ai;
4. 1883: 17. t.-c. (phylloxera elleni védekezésről) 12. §-a;
5. 1883: 18. t.-c. (az ország címerének használatáról) 9. §-a;
6. 1883: 20. t.-c. (vadászati törvény) 26—35. §-ai;
7. 1883: 25. t.-c. (uzsoratörvény);
8. 1883: 31. t.-c. (részletügyletekről) 14. §-a;
9. 1884: 16. t.-c. (szerzői jogról) 19., 20., 25. §-ai;
10. 1884: 17. t.-c. (ipartörvény) 156—159., 164. §-ai;
11. 1885: 23. t.-c. (vízjogi törvény) 184—187. §-ai;
12. 1885: 25. t.-c. (selyemtenyésztésről) 1., 2., 4. §-ai;

13. 1887: 22. t.-c. (védhimlőoltásról) 11., 12. §-ai;
 14. 1888: 7. t.-c. (állategészségügyi törvény) 152—154. §-ai;
 15. 1888: 12. t.-c. a *tenger alatti kábelcsek védelméről*;
 16. 1888: 19. t.-c. (halászati törvény) 62—69. §-ai;
 17. 1888: 31. t.-c. (távirda és távbeszélőkről) 11., 12., 14. §-ai;
 18. 1890: 1. t.-c. (közutakról és vámokról) 104—144. §-ai;
 19. 1890: 2. t.-c. (a védjegyek oltalmáról) 25., 27—29. §-ai (e vétségeket az 1895: 41. t.-c. kihágásokká változtatta);
 20. 1890: 21. t.-c. a *katonai behívó parancs elleni engedetlenség és erre csábítás*;
 21. 1891: 13. t.-c. (vasárnap munkaszünet) 6., 7. §-ai;
 22. 1891: 15. t.-c. (gyermek kisedővondába járatása) 4. §;
 23. 1891: 34. t.-c. (lőfegyverek vizsgálatáról) 5., 6. §-ai;
 24. 1891: 41. t.-c. a *határjelek rongálásáról*;
 25. 1892: 27. t.-c. a pénzüntetések hovafojtásáról;
 26. 1893: 18. t.-c. 221. §-a a sommás eljárásban *eskü alatti kihallgatás*, helyette 1914. jan. 1-től 1912: 57. t.-c. 95. §-a;
 27. 1893: 28. t.-c. (ipari alkalmazottak védelméről) 37—39. §-ai;
 28. 1893: 34. t.-c. (esomagokban küldött áruk megjelölése) 4., 5. §-ai;
 29. 1893: 37. t.-c. (népfelkelők jelentkezése) 2. §;
 30. 1894: 12. t.-c. (a mezőrendőri törvény) 93—100. §-ai;
 31. 1894: 29. t.-c. (fogadások löversenyeknél) 10. §-a;
 32. 1894: 31. t.-c. (a házassági törvény) 121—125. §-ai;
 33. 1894: 33. t.-c. (anyakönyvi törvény) 80., 82—84. §-ai;
 34. 1895: 8. t.-c. (mezőgazdasági statisztikáról) 6. §-a;
 35. 1895: 18. t.-c. (áruforgalmi statisztika) 3. §-a;
 36. 1895: 37. t.-c. (a találmányi szabadalomról) 49., 50., 52., 56. §-ai;
 37. 1895: 41. t.-c. a védjegyek oltalmáról;
 38. 1895: 46. t.-c. (a mezőgazdasági termények meghamisításáról) 1—4., 6., 11. §-ai;
 39. 1897: 34. t.-c. 20. §-a *tiltott közlés* a birói tárgyalásokról;
 40. 1897: 35. t.-c. (valótlan statisztikai adatok bemondása) 13., 15. §-ai;
 41. 1897: 37. t.-c. a *bélyeghamisításról*, (a BTK. 412. és a KBTK. 59. §-ának módosításáról);
 42. 1897: 41. t.-c. (köteles példányok beszolgáltatása nyomtatványokról) 11., 12. §-ai;
 43. 1898: 2. t.-c. (a mezőgazdasági munkások jogviszonyairól) 58—70. §-a;
 44. 1899: 15. t.-c. (a *képviselőválasztási visszaélésekről* szóló törvény) 7., 9., 98., 169—172., 174., 175. §-ai;
 45. 1899: 36. t.-c. (külföldi érmek tiltott behozatala) 12. §-a;
 46. 1899: 37. t.-c. 7. §-a a *bankjegyek jogosulatlan kiadásáról*, meghosszabbítva az 1911: 18. t.-c. 4. §-a által;
 47. 1899: 41. t.-c. (a kubikos munkásokról) 32—34. §-ai;
 48. 1899: 42. t.-c. (gazdasági munkavállalkozók és segédmunkásokról) 18. §-a;
 49. 1900: 16. t.-c. (a gazdasági segélypénztárról) 40. §-a;
 50. 1900: 25. t.-c. (az ipartörvény 50-ik §-ának módosításáról) 4. §-a;

51. 1900: 27. t.-c. (gazdatisztelekről) 27. §-a;
 52. 1900: 28. t.-c. (az erdőmunkásokról) 40—44. §-ai;
 53. 1900: 29. t.-c. (dohánytermelők és kertészek jogviszonyairól) 30—34. §-ai;
 54. 1901: 8. t.-c. az állami gyermekmenhelyekről;
 55. 1901: 21. t.-c. a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról;
 56. 1901: 24. t.-c. (az összeférhetelenségről) 20. §-a;
 57. 1903: 5. t.-c. (külföldieknek a magyar korona országai területén lakhatásáról) 11—13. §-ai;
 58. 1903: 6. t.-c. (az utlevéllügyről) 15. §-a;
 59. 1906: 23. t.-c. (a külkereskedelmi statisztikáról) 11. §-a;
 60. 1907: 3. t.-c. (a hazai ipar fejlesztéséről) 2. §-a,
 61. 1907: 5. t.-c. (a mértékekről) 32—37. §-ai;
 62. 1907: 19. t.-c. (az ipari és keresk. alkalmazottak betegség és balesetek elleni biztosításáról) 187—192. §-ai;
 63. 1907: 27. t.-c. (népiskolai kihágás) 17. §-a;
 64. 1907: 31. t.-c. (sáskairtasról) 10—11. §-ai;
 65. 1907: 45. t.-c. (a gazdasági eseldecéről) 56—61. §-ai;
 66. 1908: 47. t.-c. (a borhamisításról) 37—51. §-ai;
 67. 1908: 58. t.-c. (a esekkről) 26. §-a;
 68. 1909: 2 t.-c. (a kivándorlásról) 37—48. §-ai. (A 37. és 38. §. esetei bünteteket is képezhetnek);
 69. 1910: 6. t.-c. (legeltetési forgalom tilalmáról) 2. §-a;
 70. 1911: 5. t.-c. (a fehér vagy sárga foszforral való gyújtógyártás tilalmáról) 4—6. §-ai;
 71. 1911: 6. t.-c. (ásványolajfélékről és földgázakról) 19. §-a;
 72. 1911: 19. t.-c. (nők éjjeli munkájának eltiltásáról) 12. §-a;
 73. 1912: 8. t.-c. (gazdasági munkásokról) 5. §-a;
 74. 1912: 20. t.-c. (pénzforgalmi kihágás) 7. §-a;
 75. 1912: 30. t.-c. (a véderőről) 63—79. §-ai;
 76. 1912: 32. t.-c. (a katonai büntető perrendtartásról) 263—264. §-ai;
 77. 1912: 33. t.-c. (a honvédség büntető perrendtartásáról) 263—264. §-ai;
 78. 1912: 54. t.-c. (a polgári perrendtartás életbeléptetéséről) 95—96. §§.
 79. 1912: 63. t.-c. (háboru esctére való kivételes intézkedésekről) 18—20. §-a;
 80. 1912: 69. t.-c. (lovak és járművek szolgáltatásáról) 120. §-a;
 81. 1913: 7. t.-c. (a fiatalkoruak bíróságáról);
 82. 1913: 18. t.-c. (a vízjogi törvény (1885: 23. t.-c.) módosításáról) 29. §-a;
 83. 1913: 21. t.-c. (a közveszélyes munkakörülokről);
 84. 1913: 23. t.-c. (a választói jog büntetőjogi védelméről);
 85. 1913: 36. t.-c. (az üzleti záróráról) 10. §-a.

Ugyancsak a büntetőjog forrásai közé tartoznak a *kiadatusi szerződéseket* becikkelyező törvények (l. alább a 25. §-ban), valamint azok a nagyszámu *adó- és illetékügyi törvények*, melyek *jövedéki kihágásokat* állapítanak meg.

III. *Rendelet* és *szabályrendelet* csak a kihágásokra nézve jogalkotó kutfő. Büntettet vagy vétséget vagy új büntetési neme-
ket rendelettel vagy szabályrendelettel megállapítani nem lehet.
A *miniszteri rendelet* a büntettek és vétségek tekintetében csak
mint végrehajtási kutfő szerepel, így a jogerősen megállapított
büntetések végrehajtása, a fiatakoruakra vonatkozó „intéz-
kedések“ (javító nevelés, felügyelő hatóság) részletes szabályo-
zása tekintetében vannak kibocsátva a szükséges végrehajtási ren-
deletek.

A *rendeletek és szabályrendeletek*, melyek 1880 óta új kihágásokat állapi-
tottak meg, oly nagyszámuak, hogy felsorolásuk lehetetlen, de felesleges is
lenne, mert rendszerint csekély jelentőségűek, sokszor csak rövid időre s a sza-
bályrendeletek csak egy-egy kisebb területre érvényesek s igen gyakran változ-
nak. A büntetések végrehajtására és a *patronage-ügyi* (megelőzési) intézmé-
nyekre vonatkozó miniszteri rendeleteket l. alább a 110. és 120—121. §-oknál.

IV. A *jogszokásra* nézve vita van, hogy az ezáltal megál-
lapított jogszabály, az u. n. *szokásjog*, így a bírói *gyakorlat* megál-
lapodásai, különösen a legfelső bíróság *döntvényei* jogforrások-
nak tekinthetők-e? Az uralkodó felfogás a codificált BTK.-ek mel-
lett a szokásjog kutfői minőségét, vagyis jogalkotó szerepét nem
ismeri el, csak mint a törvény értelmének felderítését eszközlő
megismerési (külső) *kutfőt* hajlandó elfogadni.

Binding, Frank. Bar és Belling védők ezzel szemben a szokásjognak, ha-
bár korlátozott terjedelmű, jogforrási minőségét. Ezt a felfogást képviseli ná-
lunk *Angyal*, aki épen az ÉLT. 2. és 3. §-ai nyomán állapítja meg, hogy bizo-
nyos megszorított értelemben és körben a szokásjog is kutfői erővel bír. A BTK.
1. §-a ugyanis csak abban az értelemben biztosít kizárólagos kutfői hatályt a
törvénynek, hogy új büntetéseket vagy büntetési tételeket másuttan, mint a
törvényből venni nem lehet. Ellenben *egyéb téren* már a szokásjog is kutfői erő-
vel bír, így (Angyal szerint) a szokásjog új büntetendő cselekményt is consti-
tuálhat, pl. midőn a bírói gyakorlat az 1907: 3. t.-c. meghozatala előtt a villa-
mos erő jogtalan elvonását lopásnak minősítette, vagy midőn az ingatlan két-
szeri eladását a BTK. 379. vagy 400. §. kereténél közé szorítja, holott de lege lata
egyik szakasz sem lenne alkalmazható. Éppugy a szokásjog fejtette ki a *correctio-*
nalisatio szabályait, a súlyosító és enyhítő körülményeket, sőt *contra legem* is
keletkezik szokásjogi tétel, pl. a 25. sz. döntvény a BTK. 113. §-ával ellentétben
kimondta, hogy a 16 évet meghaladott kiskorú törvényes képviselője a kiskorú-
tól függetlenül és önállóan előterjeszheti a magánindítványt.

Részemről szintén a Binding- és Angyal-féle felfogást helyeslem, azzal az
eltéréssel, hogy a BTK. 1. §-ának első bekezdése értelmében *új büntetendő cse-*
lekménynek szokásjogi uton constituálását nem tartom lehetségesnek. A villa-
mos erő elvonásának lopássá, az ingatlan kétszeri eladásának csalássá és köz-
okirathamisítássá minősítése nem új büntett vagy vétség constituálása, hanem
az illető büntett vagy vétség fogalmának alkalmazása valamelyik törvényes

tényálladáki elem kiterjesztő (s talán elméletileg helytelen) magyarázatával. Ha ez *tényleg* új b. cselekmény alkotásának tűnik is fel, ez csak látszat, illetőleg valamely elméleti megállapodáshoz (pl. a *dolog* magánjogi fogalmához) való merev ragaszkodás folyománya. Az önbíráskodás a magyar BTK. szerint nem büntetendő cselekmény, mégis a bíróságok egyes önbíráskodási eseteket gyakran minősítenek zsarolásnak vagy személyes szabadságsértésnek, mert felfogásuk szerint ezek tényálladáki kellékei az illető esetben fennfognak. Valóban új b. cselekmény alkotása lenne új tényálladáki ismérvek felállítására, pl. a zsebtolvajlás, vagy az éjjeli lopás minősített eset gyanánt (BTK. 336. §. 3. vagy 5. pont) megállapítása; vagy az ideális anarchizmus, vagy a robbantó eszközök készítésének büntetés alá vonása, ezeket ma kiterjesztő törvényt magyarázat vagy analogia útján sem lehet büntetendő cselekményekké nyilvánítani.

A két törvényes korlát (BTK. 1. §. első és második bekezdés) belül azonban a szokásjognak igen jelentékeny szerepe van a büntetőjogban, számos bűnfogalmat (szándék, gondatlanság, célzat, elvétés, öntudatlan állapot, folytatólagos b. cselekmény stb.) kétségtelenül ez állapítja meg, vitás, homályos helyek tisztázását, hézagok betöltését ez eszközli. (L. a köv. §-t.)

Helyesen emeli ki *Angyal*, hogy a *birói gyakorlat* nem kútfő, az csak megismerési (külső) forrása, mintegy szócsové a szokásjognak. A birói gyakorlatnak írásba foglalt megállapodásai, az u. n. *döntvények*, sem tekinthetők jogalkotó forrásoknak, mert ezekben a bíróság, illetőleg a legfelső birói testület nem teremt új jogtételt, csak a fennálló törvényt magyarázza, értelmezi, annak helyes értelmét akarja kifejezni, mintegy felszínre hozni. Nem változtatott lényegileg ezen a felfogáson az 1912. évi 54. t.-c. 75. §-a sem, mely a kir. Curia jogegységi és teljes ülési határozatait az összes bíróságokra kötelezővé tette, mert a Curia ezen elvi megállapodásai is csak törvényértelmező, kiegészítő, de nem jogalkotó jellegűek. Formailag azonban a döntvényeket, mint az élő jognak gyakorlatilag állandóan alkalmazott szabályait, különösen az említett új törvény óta (1913. jan. 1.) a jogforrásokhoz számíthatjuk s azok ismerete époly fontos, mint a törvényé. (L. *Molnár* Kálmán: *Döntvények jogi természete*, Eger, 1913.; *Lukatos* Gy., *Almásy* A.: *Ügyv. L.* 1913. 2., 3. sz.; *Gaár* V.: *J. Á.* 1913. 333.)

23. §. A jogforrások értelmezése.

I. A jogforrásokban foglalt szabályok tanulmányozásánál és alkalmazásánál legelső lépés azok helyes értelmezése. Ez értelmezés több irányú és különböző módszerű szellemi munka, melyet *gyűjtőnévvel törvényt magyarázat*-nak neveznek. A „törvényt magyarázat” feladata a törvény (illetőleg rendelet vagy szabályrendelet) helyes értelmének, a törvényhozó (a jogalkotó tényező) akaratának megállapítása. Ez a szellemi tevékenység kiindulhat 1. a törvény szavaiból (*nyelvtani magyarázat*), 2. a törvény alapgondolatából, eszmemenetéből (*logikai magyarázat*), 3. a törvény keletkezésének, megalkotásának körülményeiből (*történeti magyarázat*).

vagy 4. az illető jogforrás egészéből, rendszeréből (*rendszeres* magyarázat). Leghelyesebb és legbiztosabb azonban, ha mind a négy szempontot egyenlően figyelembe vesszük s a törvény szavait annak logikai értelmével, keletkezési körülményeivel és a törvény egész rendszerével egybevetve, állapítjuk meg az illető rendelkezés értelmét.

A merő nyelvtani magyarázat csak akkor lesz kielégítő, ha a törvénytörvény világosan, félreérthetetlen biztossággal fejezi ki a törvényhozó szándékát. Mihelyt a szöveg értelme vitás, homályos, többféleképpen értelmezhető, a nyelvtani magyarázat kiegészítendő a logikai, történeti vagy rendszeres magyarázati módszerek valamelyikével.

A nyelvtani magyarázat nem azonos az u. n. *szövegbirálat*-tal, ami alatt a törvénytörvény hitelességének vagy helyességének megállapítása értendő s ami mindig előfeltétele az értelmezésnek. A törvénytörvény hitelessége iránt manapság, amikor a törvények (rendeletek) hivatalos kiadásai közkeletűek, rendszerint alig merülhet fel kétség (erről a régi törvényeknél lehetett szó), azonban nem ritkán jönnek elő a mai törvényekben is *szöveg*hibák és *szerkesztési elnézések*. Ily szöveghibák (pl. a Btk. 180. §-ában a *bírság*, 366. §-ában pedig a *pénzbírság* szavak a *pénzbüntetés* helyett, a 125. §-ban a „*pénzbüntetés*“ szó a *kártérítés* helyett. Mondatfűzési hiba a 427. §-ban: „ha a tűz továbbterjedése — eloltatott“, a mely szövegéből vagy a „továbbterjedés“ szó kihagyandó, vagy az „eloltatott“ szó helyett „megakadályoztatott“ lett volna teendő. Szerkesztési hiba, illetőleg elnézés a BTK. 306. és a 308. §§-aiban a *súlyos testi sértés* szavak mellől a *büntett* vagy *vétség* szavak elhagyása, vagy a 270. és 271. §§-okban a „*rágalmazás*“ megemlítése mellett e cselekmény tényálladási elemeinek hiányos felsorolása, vagy a 287. §. második bekezdésében a *kitétel* fogalmának hézagos leírása, vagy a 350. §-ban a „*jogtalanul*“ szó használata a „*jogtalan*“ helyett. Az ily kétségtelen szöveghibák, szerkesztési elnézések, pongyolaságok már a törvénytörvény magyarázat megkezdése előtt kijavítandók, mert a magyarázat csak a valódi helyes törvénytörvényből indulhat ki. Míg azonban a világos *tolthibákat* (az első 4. példa) bárkinek jogában áll rögtön kijavítani, vagyis a szöveget helyes értelemben (*bírság* helyett *büntetés* szót) venni, a *szerkesztési* hibáknál már gyakran nehéz dolgot ad a valódi helyes szöveg megállapítása s ezek nem ritkán (mint a fent hivatkozott utolsó 4. példa) a kritika nélküli

alkalmazás folytán eltérő és ingadozó gyakorlatot idéztek elő s egynémelyiknek kiderítése és tisztázása hosszú és nehéz munka és irodalmi viták eredménye, így pl. a 350. §-ban használt „jogtalanul“ szóra nézve több mint egy évtized múlva derült ki, hogy a képviselőházi igazságügyi bizottságának szövegezését leíró *tollhibából* cserélte fel a valódi szöveg „jogtalan“ szavával. (L. alább a 184. §-ban).

Ellenben nem tekinthetők szöveghibának a törvény által tudatosan használt ruganyos, vagy többértelmű kitételek, ha azok által a törvény épen a bírónak akart nagyobb latitude-öt biztosítani az ítélkezésben. Így a BTK. több §-ában előjön a „többek“, „több ember“ kifejezés, ami kétséget hagy fenn az iránt, vajjon két ember is többnek veendő-e, úgy hogy a Curia ma is 280. §-ban előforduló „több ember“ alatt már két, a 258. §-ban előjövő „többek“ alatt pedig legalább három embert ért. (L. a különös részben.) Ugyanilyen ruganyos kifejezések a „csoport“, az „erőszak“, a „fenyegetés“ (ennek négy meghatározása is van: 77., 167., 234., 347. §§. s mégis több esetben a bírótól függ annak értelmezése, pl. a 350., 152., 178. §§.) stb. Az ily kétes kifejezések vagy mondatok *értelmezésénél* legtöbbször a *nyelvtani* magyarázat sem lesz elegendő, hanem csak a logikai vagy a rendszeres, esetleg a történeti magyarázat igazíthatnak el.

A *logikai*, a *történeti*, vagy a *rendszeres* magyarázat egyoldalúan szintén nem vezethetnek sikerre, csak ha a törvény helyesnek megállapított szövegét, szavait is figyelembe veszik. A magyarázatnál tehát mindig ügyelni kell, hogy az egyfelől betüfaragás-sá, szómagyarázattá ne váljék, viszont ne azt igyekezzünk kihozni, mit kellett volna a törvénynek logikusan, vagy a rendszerből folyólag mondani s ne a törvényszerkesztők (a tervezet- vagy indokoláskészítők) vagy a parlamenti felszólalók véleményét kutassuk, hanem a *helyes törvénytövege helyes értelmét*, a *törvényhezó* vagyis a *jogalkotó tényező* igazi *akarátát állapítsuk* meg. Ahol a törvénytöveg világos, ne magyarázzunk bele mást, mint amit az mond (*ubi lex non distingvit, nec nostrum est distinguere*). Az u. n. *kiterjesztő* magyarázattal a büntetőjogban különösen óvatosan kell élni, sőt egyáltalán nem szabad azt igénybe venni, ha annak alkalmazása a vádlottra hátrányosabb helyzetet teremtene. Egy ősi szabály a büntető törvények magyarázatánál: *in dubio nilius* vagy *in dubio pro reo*, t. i. kétes esetben az *enyhébb magyarázatot* kell választani, mert ha a törvény a szigorubb értelmet akarta volna, azt világosan ki kellett volna fejeznie.

II. *A törvényt magyarázatra jogositottak.* A hiteles törvény-magyarázat ugyan közjogunk értelmében (1791: XII. tövénycikk) a törvényhozás joga, ez azonban rendszerint nem gyakorolja azt, sőt gyakorlás esetében a magyarázat új törvény lenne. (Példa rá a BN. 32. §-a a BTK. 87. §-ára vonatkozólag.) A törvényt magyarázatot rendszerint a *tudományos szakirodalom* és a *biróság* végzi.

1. A tudományos *szakirodalomnak* a büntetőjogi tételek magyarázatában felette nagy szerepe és fontos hivatása van, nemcsak azért, mert a büntetőjogi források sokszor szűkszavúak, homályosak, vitásak, de főleg azért, mert maga a BTK. is, kivált az általános részében, sok fontos büntetőjogi fogalmat (beszámítási képesség, öntudatlan állapot, szándékosság, gondatlanság, folytatólagos cselekmény, sértett fél stb.) egyáltalán nem határoz meg, a különös részben is itt-ott (párviadal, házasságtörés) elhagyja a tényálladék leírását (u. n. blankett-törvény).

E fogalmi meghatározásokat a törvényhozás nem felületességéből, hanem épen azzal a céllal hagyta el, mert nem akarta valamely, az akkor uralkodó irodalmi felfogás törvénybeiktatásával a bíróság kezét a tudomány újabb haladásának érvényesítése tekintetében megkötni. Ezeket a törvényileg meg nem állapított fogalmakat tehát a tudomány feladata a törvény összes rendelkezéseinek, rendszerének figyelembevételével szabatosan körvonalozni, s a bíróságokat a törvény alkalmazása közben ezek felől tájékoztatni. A tudomány ennyiben *közvetve* jogalkotó szerepet teljesít a büntetőjogban, mert ha egy író, vagy irodalmi iskola képes volt a bíróságokat egy ily kérdésben a saját álláspontjának megnyerni, a bíróság az ily irodalmi véleményt (elméletet) a gyakorlat által élő joggá (szokásjog) teheti. Innen magyarázható a büntetőjogi tudomány és a bírói gyakorlat közötti élénk összefüggés és kölcsönhatás. (Németországban a legfőbb bíróság, a Reichsgericht, sok kérdésben a Buri és Liszt subjectivista, másokban a Binding és Birkmeyer objectivista felfogásának hatása alatt hozza ítéleteit. Nálunk a 80-as években a Curián a Csemegi tudományos felfogása uralkodott, ma E. Illés K., Wlassics, Balogh befolyása látszik meg egyes kérdések tekintetében.) Viszont a tudományos viták esetleges tultengése és a bírói gyakorlat ingadozásának korlátozása végett az újabb BTK-ek (*norvég*) és javaslatok (*osztrák, német, svájci*) a gyakrabban előforduló fontosabb fogalmakra az általános részben törvényes meghatározásokat állítanak fel, így a dolog, a nyilvánosság, az erőszak stb. fogalmára.

2. A *bírói gyakorlat* körében a törvényt magyarázatra mindennap szükség van. Nemcsak a legfőbb, de a legalsó bíróság is kénytelen a törvényt magyarázattal foglalkozni, mert oly részletes törvény, mely minden előforduló gyakorlati esetre teljesen megfelelő szabályt állítana fel, elképzelhetetlen. Miután így a bíróságok

felfogásának, elméleti ismeretének és meggyőződésének a büntetőjogban a legjobb BTK. mellett is nagy szerepe van, a bírói szervezeti törvények gondoskodnak arról, hogy a fontosabb és vitásabb kérdésekben *lehetőleg egyöntetű* gyakorlat fejlődjék ki. Erre szolgál az u. n. *döntvényi jog*, mely szerint a *kir. Curia*, sőt 1913 előtt a *kir. ítélőtábla* is oly ügyekben, melyekben utolsó fórum gyanánt ítélték, az eléjük került vitás elvi kérdéseket *döntvény* („teljes ülési határozat“) alakjában tisztázhattak. A döntvényalkotási jogot eleinte csak az *Ügyviteli Szabályok* körvonalozták, majd az 1890: 25. t.-c. a *kir. táblákra*, az 1907: 18. t.-c. (a BP. Novellája) pedig a *Curiára* részletesen megállapítja a büntetőjogi döntvények hozatalának és közzétételének (Büntetőjogi Határozatok Tára) szabályait. Mindezen szabályokat eltörli s a döntvényi jogot egészen új alapokra fekteti az 1912. évi 54. t.-c. (70—79. §§.). Ez az új törvény: 1. *megszünteti a kir. táblák döntvényi jogát*, ezzel megszűnnek a *kir. Curiának* az ellentétes *kir. táblai* döntvények felülbírlása tárgyában hozott teljesülési határozatai (1890. óta 6 ily döntvény hozott); 2. a BP. által megteremtett „a jogegység érdekében“ használható perorvoslat tárgyában hozott curiai határozatokat általánosítja (közpolgári, telekkönyvi stb., váltó, keresk. ügyekre is kiterjeszti) s azok hozatalát külön *jogegységi tanácsok*-ra ruházza s az ily „*jogegységi határozat*“-okat az *összes bíróságokra kötelezővé teszi*; 3. az 1907: 18. t.-c. által megkülönböztetett *büntető teljesülési és vegyes teljesülési határozatokat* az eddigi értelemben megtartja, azonban ezeket is az *összes bíróságokra kötelező erejűekké teszi*; 4. az 1907: 18. t.-c. által létesített „*Büntetőjogi Határozatok Tárá*“, mint hivatalos gyűjteményt továbbra is folytatni rendeli.

Az 1912: 54. t.-c. negyedik fejezetének (70—79. §§.) idevágó szakaszait az 1912. évi 59.200. sz. ig. min. rendelet 1913 jan. 1-én léptette életbe. 1880 óta a Curia büntető ügyekben 92 „*teljes ülési határozatot*“ hozott, az anyagi jogra vonatkozik közülök 58. A régebbiek (1907 előtt hozáltak) közül hatályban maradtak a 4., 5., 10., 12., 13., 14., 17., 18., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 28., 32., 34., 35., 39., 43., 44., 45., 47., 48., 49., 50., 51., 53., 55., 56., 58., 59., 60., 62., 65., 68., 70., 72., 74., 75., 77., 78., 85. Az 1907 óta hozott újabbak közül anyagi jogi tartalmuak a 87., (hatályon kívül helyezve a BN. 32. §-a által) 89., 90. (a 2. sz. helyett) és 91. (a 37. sz. helyett).

Az *ellentétes táblai döntvények* tárgyában hozott 6 curiai döntvény közül a hatályban maradt III—VI. sz. közül anyagi jogi tartalmu a III.

Jogegységi határozatot 1900 óta több mint 400-at hozott a Curia, melyek közül a *Büntetőjogi Határozatok Tárába* (eddigelé 4 kötet) csak az elvi jelentőségük vétettek fel.

III. A büntetőjogi szabályok alkalmazása közben a bíró gyakran kénytelen idegen, nem büntetőjogi fogalmakat is értelmezni. Így egyes tényálladékokban *közjogi* („trónöröklés törvényes rendje“, a „királyi ház tagja“), *nemzetközijogi* („hadüzenet megtörténte“, „külállamok követe vagy ügyviselője“), *közigazgatásjogi* („közhivatalnok“, „községi elöljáró“), *perjogi* (fő-, pót-, hecsló-, felfedező eskü“, „bizonyíték“), leggyakrabban pedig *magánjogi* fogalmak („idegen, ingó dolog, birtok, birlalat, zálog-, megtartási jog, házasságon kívül született gyermek“) jönnek elő, melyeknek magyarázatától függ sokszor a büntethetőség eldöntése.

Az ily idegen fogalom meghatározások értelmezésénél a büntető bíró természetesen az illető idegen jogi szabályokra van utalva, azonban ezeknek az értelmét és jelentését a büntethetőség (beszámítás, minősítés) szempontjából önállóan, az illető idegen jogától függetlenül állapítja meg. A büntetőjognak ugyanis sajátos hivatása és feladata van s ez azt kívánja, hogy a büntetőjogász ne alkalmazza bírálat nélkül az idegen jog, illetőleg jogtudomány tételeit és tanait, hanem ezek figyelembevételével, a BTK-ben előjövő bármely (nem büntetőjogi) fogalmat a büntetőjog céljainak megfelelően vagyis a *BTK. alapelveinek szellemében* értelmezen és magyarázzon.

E tekintetben ugyan különbség teendő a közjogi és a magánjogi szabályok közt. A *közjogi* (alkotmányjogi, nemzetközi, perjogi, közigazgatási) fogalmakat a büntetőbíró ritkán fogja bírálat tárgyává tenni, mert ezek rendszerint törvényileg szabatosan meg vannak állapítva, illetőleg szokásjogilag meg vannak rögzítve, így pl. azt, hogy ki tekintendő a királyi ház tagjának, ki községi elöljárónak, mi a fő- vagy póteskü, a büntetőbíró egyszerűen átveszi az illető idegen jogból, ellenben a *magánjogi* (váltó-, kereskedelmi jogi) fogalmak felmerülése esetén rendszerint szükséges lesz a revisio, vagyis sokszor a magánjogban elfogadott értelmezéstől el kell térni, így a 29. sz. döntvényben a Curia kimondta, hogy a földi termékeknek (fű, fa) a földtől elválasztása és jogtalan elvétele lopást képez, vagyis ezek a dolgok ily esetben ingóknak tekintendők. Ez eltérés magyarázata az, hogy a büntetőjog maga is *közjog* lévén, eminenter azt a célt szolgálja, amit a többi közjogok, t. i. a közérdeket, míg a magánjog elsősorban magán- (egyéni) s főleg gazdasági érdekeket akar kielégíteni, a magánjogi fogalmak magyarázatánál tehát a büntetőjogásznak rendszerint nem abból a szempontból kell kiindulni, mint amiből a magánjo-

gász kiindul. Továbbá a büntetőjogi megítélésnek súlyosabb következményei vannak, mint a magánjoginak s így a magánjog megállapodásait csak akkor kell feltétlenül irányadóknak venni a büntetőjogban, ha azok alkalmazása a büntetőjog alapelveivel, az igazságossággal, szükségességgel és az emberisésséggel össze nem ütközik.

Az idegen, különösen a magánjogi fogalmi meghatározások értelmezésére nézve az irodalomban két nézet áll szemben egymással, egyik az u. n. *magánjogias felfogás* (Csemegi, Illés, Kiss Albert, Imling, Vámbéry), mely szerint a magán- és közjogi fogalmak épen oly értelemben veendőek a büntetőjogban, mint az illető idegen jogokban, a büntető bírő tehát nincs jogosítva ezektől eltérni, másik a *büntetőjogias felfogás* (Fayer, Angyal, Wittmann, Kutasi), mely a nem büntetőjogi fogalmak revidálását jogosultnak, sőt szükségesnek tartja. A magánjogias felfogásnak igaza van abban, hogy ami igazság a magánjogban, igazság kell hogy legyen a büntetőjogban is, ugyde a büntetőjog nem is akarja kétségbevonni a magánjog megállapodásainak helyességét, csak a saját ítéletének önállóságát akarja biztosítani s főleg az *alaki* igazsággal szemben, ami a magánjogban ma is sokszor irányadó, az *anyagi*, vagyis a *valódi igazságot* diadalra juttatni. Helyesen mondja *Angyal*, hogy a magánjog általánosít és általaggal dolgozik, a büntetőjog ellenben individualisál s a magánjogias felfogás esetleg képtelenségekre és igazságtalanságokra vezet (101). Bírői gyakorlatunk is ezt a (büntetőjogias) felfogást követi, amire *Imling K.* hoz fel seregszámra példákat. Különben a BP. közvetve el is dönti a vitát, midőn kimondja, hogy: „a bíróságnak vagy bármely más hatóságnak *előlcges magánjogi kérdésre* vonatkozó határozata a büntető bíróságra a büntetethezesség kérdésében nem kötelezhető”. (BP. 7. §.) *Kiss Albert*: Büntetőjogi magánjog. Jogt. Közl. 1900. 90.: *Wittmann Ernő*: Magánjogi fogalmak a büntetőjogban. Jogt. Közl. 1903. 144., 151. és 300.: *Kutasi E.*, u. o. 273., 281.; *Imling K.*: A magánjog és a büntetőjog viszonya egymáshoz. 1911. JEF.

IV. A BTK-ekben előforduló *időtartamok számítása* tekintetében (szabadságbüntetés, elévülés, testi sértés által okozott betegség, jogtalan letartóztatás ideje, indítványi határidő) a BTK. 3. §-a a *napra* és a *hétre* nézve a naturalis (a momento ad momentum), a *hónapokra* és *évre* ellenben a civilis computatiót (a die ad diem) írja elő, kimondván, hogy:

BTK. 3. §. A jelen törvény alkalmazásánál egy nap 24 órával, egy hét hét nappal, a hó és év pedig közönséges naptár szerint számítandó.

Egy havi fogházbüntetés tehát nem négy hetet vagy harminc napot jelent, hanem annyi napot, ahány van naptár szerint abban a hóban, melyben az elítélt büntetését megkezdette. Hogy ez nem felel meg az igazságnak, az kétségtelen, mert így megeshetik, hogy egy havi fogházbüntetés, ha az elítélt február elsején kezdi meg büntetése kitöltését, 28, legfeljebb 29 napig tart, annak pedig, aki július elsején megy be a fogházba, 31 napot kell ülnie. Az 1843-iki javaslat az

évet 365 nappal, a hónapot 30 nappal számítja (a hónapra nézve ugyanezt írják elő a francia, belga, hollandi és olasz BTK-ek is). A testi sértésnél azonban a BTK. 3. §-a értelmében a 8 vagy 20 nap 8-szor, illetőleg 20-szor 24 órával, tehát a naturalis computatióval számítandó.

A *pénzösszegek* (értékhatárok a lopásnál, csalásnál, pénzbüntetések) *számításánál* a BTK. eltekint a pénzértékek változó napi árfolyamától s azt írja elő:

BTK. 4. § A jelen törvényben említett pénzösszegek folyó értékben értendők, tekintet nélkül az arany- vagy ezüstpénzek árfolyamára.

A BTK. még *forintokban* beszél a pénzösszegeknél; az 1892: 7. és az 1899: 32. és 36. t.-cikkek értelmében a számításnak *koronaértékben* kell történnie, az ítéletben is azért *mindig* koronaértékben kell megállapítani az összegeket. (Angyal, 104.)

A BTK. 3. és 4. §-ainak az idő és a pénzérték számítására vonatkozó fentebbi szabályai nemcsak a BTK-ben, hanem bármely fennálló jogforrásban előforduló idő és pénzösszeg számítására érvényesek.

V. A *törvény- vagy joghasonyszerűség* tekintetében, t. i. a törvény valamely hézagának a törvény más, hasonló rendelkezése, vagy valamely más kútfő szerint való eldöntése iránt ma is nagy vita folyik, hogy van-e helye a büntetőjogban egyáltalán *analogiá-nak*? Oly értelemben, hogy az analogia által valamely a törvényekben fel nem említett cselekményt büntetendő cselekménnyé tegyünk, vagy valamely büntetést oly cselekményre alkalmazzunk, melyre azt a törvény nem írta elő, vagy az egyik cselekménynél megemlített minősítő vagy büntetésleszállító körülményt oly cselekménynél is alkalmazzuk, amelynél az a törvényben előírva nincs: az analogiának természetesen a mai büntetőjogban nincs helye, mert ez ellenkeznék a codificatio eszméjével, de ezt a BTK. 1. §-a is világosan kizárja. Azonban az általános részben, ahol a törvény — nem ritkán szándékosan — több hézagot hagyott fenn, a bíró a hézag kipótlása végett folyamodhatik és kénytelen is néha az analogiához folyamodni, vagyis a törvény valamely világosan kijelentett általános szabályát az ok azonosságánál fogva ott is alkalmazni, ahol a törvény azt nem írta elő. Pl. a „sértett fél“ fogalmára, melyet a BTK. nem határozott meg, irányadónak tekinthetjük a BP. 13. §-át, ahol ez a fogalom világosan meg van állapítva.

Fayer és Angyal szerint a BTK. csak az *in peius* analogiát zárja ki, az *in melius* (a vádott javára) szóló analogia ellenben a törvénnyel összefér. Ez a megkülönböztetés, bár humanus alap gondolatból indul ki, jogilag meg nem állhat, mert a BTK. 1. §-a a cselekmények és a büntetések tekintetében általá-

ban, tehát úgy az in peius, mint az in melius analógiát kizárja, másutt ellenben, amennyiben helyet adunk az analógiának, az in peius analógiát is el kell ismernünk.

VI. A törvény értelmezésében a mainál nagyobb szabadságot, illetőleg a bíró részére a jogalkalmazás teljes szabadságát hirdeti legújabbán a francia és német irodalomban az u. n. szabadjogi iskola (Saleilles, Stampe, Kantorowitz, Ehrlich). Ez irányzat magva, mely a nyelvtani magyarázat tultengése (betűmagyarázat) és a formalizmus uralma elleni tiltakozás, csak helyeselhető, oly értelemben azonban, hogy a bírót szabadítsuk fel a törvény alól, mint a bírói önkény proklamálása, tulhajtott kívánság s a jogállam fogalmával ellenkezik. (L. Kiss Géza: A jogalkalmazás módszere, 1909. és Brütt: Die Kunst der Rechtsanwendung, 1908.).

24. §. A kútfők időbeli hatálya.

I. A törvény hatálya közjogi törvényeink szerint (1881: LXVI. t.-c.) vagy az illető törvény által megjelölt napon, vagy ha ez nem lett megállapítva, a kihirdetést követő 15-ik napon kezdődik. A BTK.-ek hatálya az ÉLT. 1. §-ának rendelkezése folytán 1880. szeptember 1-én kezdődött, az újabb büntetőtörvényeké pedig vagy az általuk kijelölt napon, vagy az általános szabály szerint. A BN. I., III—V. fejezete 1908. október 1-én, II. fejezete csak 1910. január 1-én lépett hatályba.

Minden törvény — általános jogelv szerint — csak a hatálya alatt keletkezett viszonyokra alkalmazandó, vagyis a törvénynek nincs visszaható ereje. Ebből az folynék, hogy a büntetőtörvények csak oly cselekményekre lennének alkalmazhatók, melyek hatályba léptük után követték el. Ez az általános szabály azonban a büntetőtörvényekre nem áll. A BTK. 2. §-a szerint ugyanis:

BTK. 2. § Ha a cselekmény elkövetésétől az ítélelhozatalig terjedő időben egymástól különböző törvények, gyakorlat vagy szabályok léptek hatályba: ezek közül a legenyhébb intézkedés alkalmazandó.

A BTK. értelmében tehát, ha valamely cselekmény más törvény uralma alatt követtetett el és más törvény idejében kerül elbírálás alá, ily esetben — melyet a törvények időbeli összeütközésének neveznek — nem az elkövetés idején fennálló törvény lesz szabály szerint alkalmazandó, hanem a versenyző törvények közül az, amelyik enyhébb, vagyis, ha az új törvény enyhébb, ez esetben annak visszaható ereje lesz, mert oly b. cselekményekre is alkalmazandó, melyek nem annak hatálya alatt követték el. E szabály indoka az, hogy ha törvényhozás enyhítendőnek látta bizo-

nyos cselekményekre a régibb jogszabályok szigorát, nem lenne következetes, ha megengedné, hogy e szigorú szabály az új törvény hatályba lépte után bármily esetben alkalmaztassék. Ha az új törvény eltörli a halálbüntetést, nem lenne következetes, ha annak alkalmazását megengedné egy, habár régebben elkövetett büntett miatt is. A hatályát veszített régi törvény alkalmazása pedig (ha az az enyhébb), a BTK. 2. §-án nyugszik, tehát nem úgy tekintendő, mintha még életben lenne.

1. A BTK. életbeléptetésének idején nem is két, de három törvény összehatkozásáról is lehetett szó. t. i. ha a büntett még az osztrák törvény uralma alatt követett el csak a BTK. uralma alatt itéltetett el. Ezért használja a törvény a „legenyhébb” kifejezést. Tehát ezen említett esetben a régi magyar gyakorlat (1801—1880.) volt alkalmazandó, mert ez úgy az osztrák, mint a magyar BTK-nél általában enyhébb volt.

2. Melyik törvény vagy szabály tekintendő enyhébbnek erre nézve nemcsak a büntetési tételeket, hanem az illető, in concreto alkalmazandó szabályok minden anyagi és alaki jogi következményét figyelembe kell venni. Így enyhébb az a törvény: ① mely az illető cselekményt nem bünteti, holott a másik törvény bünteti; ② amely kisebb súlyú cselekménnyé (kihágás vagy vétség) minősíti a cselekményt, vagy magasabb érték-határt vesz fel a minősítéshez, vagy amely esekélyebb súlyú, vagy rövidebb tartamu büntetést szab az illető cselekményre, mint a másik, (helyesen mondta ki a *Curia*, hogy nem az a döntő, hogy melyik törvény állapít meg enyhébb minősítést (vétség, kihágás), hanem, hogy melyikben foglalt büntetés objective enyhébb. BJT. 62. k. 18., 22.); ③ amely csak magánindítványra engedi meg a bűnvádi eljárás megindítását, míg a másik hivatalból üldözteti; ④ amely az elévülést ismeri, míg a másik nem ismeri, vagy amely rövidebb határidőt szab az elévülésre, vagy kevesebb feltételhez köti azt, mint a másik.

A BN. számos intézkedése (a büntetés feltételes felfüggesztése, fiatalkorúak elleni intézkedések, lopási értékhatár) enyhébb, mint a BTK-é, viszont több rendelkezése (a kerítési, pénzhamisítási, súlyosabb lopási tételek, a csalás hivatalból üldözése) szigorúbb.

Sajátos megítélés alá estek az „enyhébb törvény” szempontjából a B. Novella II. fejezetének szabályai az átmeneti idő alatt. A *fiatalkorúakra* ugyanis a BN. teljesen új elbírálási rendszert léptetett életbe, új „intézkedéseket” (dorgálás, próbárbocsátás) állapított meg, melyek általában enyhébbek, mint az addigi szabályok, másfelül éppen az új emberies alapelv: a fiatalok erkölcsi megmentése, átalakítása érdekében a javító-nevelés elrendelését (ami esetleg 9 évi szabadságkorlátozást jelent), bármikor megengedi, a fogház addigi minimumát és maximumát pedig jelentékenyen felemeli, tehát *látásból* szigorúbb szabályokat is tartalmaz. Ennek dacára helyesen hirdetik *Balogh J.* (BJT. 60. 129.) és *Angyal* (B. Nov. 2—6.), hogy a B. Novellának a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezései általában és egészben véve enyhébbek, mint a BTK. régi szabályai, mert a fiatalkorúakra nézve az „enyhébb” intézkedés alatt nem a büntetési tétel tartalma, hanem az érteendő, amelyik a fiatalkorú *jövője, erkölcsi fejlődése*

szempontjából *kedvezőbb*. A B. Nov. II. fejezetének életbeléptetése napjától (1910 jan. 1.) tehát a fiatalokra *kivétel nélkül minden esetben a B. Nov. alkalmazandó*. E helyes magyarázatot a Curia is magáévá tette. BJT. 60. 51.; 61. 142.

A *fiatalkorúak bíróságáról* szóló 1913:7. t. c., mely a fiatalkorúakra néhány új anyagi jogszabályt is tartalmaz (pénzbüntetés, a fogház maximumának 15 évre felemelése) szintén a B. Novellával azonos elvi alapról indul ki, a BTK. 2. §-a alapján bírálendő el. A pénzbüntetés enyhébb a javító-nevelésnél és a fogháznál, viszont súlyosabb a dorgálásnál és próbáraboesátánál. A fogházra a B. N. az enyhébb.

3. A BTK. 2. §-a akkor is alkalmazandó, ha valamely bünvádi perben az első vagy második bíróság a régi törvény uralma alatt ítéletet hozott, de az ítélet még a régi törvény idejében felebbeztetvén, vagy semmisségi panasszal megfámadtatván, az új törvény alatt kerül a felső vagy a legfőbb bíróság döntése alá. Csak ha már valamely bűnper *jogerős* ítélettel befejeztetett egy bizonyos törvény hatálya alatt, akkor nem lehet szó többé az ítélet után hatályba lépett új törvény alkalmazásáról, vagyis a jogerősen kiszabott ítélet végrehajtását az enyhébb új törvény életbeléptetése sem akadályozhatja meg. Az a körülmény, hogy a BP. értelmében a semmisségi panasz folytán a tábla és a Curia gyakran végzéssel határoz, nem zárja ki, hogy a tábla vagy Curia a BTK. 2. §-át alkalmazza. A 2. §. ugyan az „*ítélet*” szót használja, aminek magyarázata azonban az, hogy az akkor fennálló eljárási szabályok szerint a legfelső bíróság is ítélettel határozott, betűmagyarázat lenne tehát s a 2. §. valódi értelmével és a törvényhozó akaratával ellenkeznie a felsőbíróságot az alaki törvény (BP.) új szabályai miatt megfosztani az enyhítés jogától. Ugyanigy a Curia: Balogh: BD-tár II. 397. L. *Biró Vilmos*: Jogt. Közl. 1908. 324. és *Lengyel Aurél*: u. o. 371. Utóbbi felemlíti, hogy a német irodalom (Binding, Olshausen) a törvény visszaható erejét csak a ténykérdésben ítélő fórum határozatáig ismeri el. E megszorítás is a formalismus uralmát jelenti a törvény szellemével szemben.

A cselekmény elkövetési ideje iránt l. alább a 64. §-t.

II. A miniszteri *rendeletek* s a törvényhatósági és városi *szabályrendeletek* a *kihágásokra* nézve jogforrást képezvén, a KBTK. részletesen intézkedik ezek érvényességének feltételciről és hatálybaléptének idejéről.

A miniszteri rendelet hatálya, amennyiben magában a rendeletben hosszabb idő nem tüzetett ki, a hivatalos laphan való kihirdetés napját követő *nyolcadik* napon kezdődik. A törvényhatósági és városi szabályrendelet hatálya pedig, amennyiben maga a szabályrendelet hosszabb időt nem állapít meg, a belügyminiszter által a helyi viszonyokhoz képest megszabott módon történt kihirdetés napját követő *negyedik* napon kezdődik. Sürgős szükség esetében valamely ideiglenes szabályrendelet — a belügyministernek a meghozatal után 24 óra alatt tett felterjesztés mellett — a kihirdetést követő 24 óra elteltével hatályossá válik (KBTK. 9. §.).

III. A Curia *jogegységi és teljesülési határozatainak* kötelező hatálya a hivatalos lapban közzététel napjától számított 15-ik nappal kezdődik. (1912: 54. t.-c. 75. §. második bek.)

25. §. A kútfók területi hatálya.

I. A magyar BTK-ek hatálya kiterjed a magyar állam egész területére, kivéve Horvát-Szlavon-Dalmátországot¹. A horvát-szlavon-dalmát tartomány ugyanis az 1868: XXX. t.-c. értelmében igazságszolgáltatási ügyekben autonómiát élvez s így a BTK. területi hatálya alól kiesik. Közjogunk értelmében azonban Horvát-Szlavon-Dalmátország területe a magyar állam területéhez tartozik s így *a büntetőjog szempontjából sem szabad azt külföldnek tekintenünk*, hanem az állam egy oly külön területének, melyen nem a BTK., hanem annak saját szabályai képezik a büntetőjog forrását. A BTK-ek területi érvényessége e szerint kiterjed:

1. az anyaország területére;
2. Fiuméra és a fiumei kerületre;
3. a két előbbi területen levő folyókra, tavakra és a parti tengerre (egy ágyulövésnyire);
4. az előbbi pontokban említett területek (s a folyók és tavak) feletti légoszlopra;
5. a magyar állam területét képező kereskedelmi hajókra, ha azok a nyílt tengeren vannak is.

1. Az államterület feletti *légoszlop* hovatartozásának kérdése a repülőgépek tökéletesítése terén a legutóbbi időkben tett nagy haladás s azoknak közkeletűvé válta következtében lett aktuálissá. A nemzetközi jog irodalmában ez iránt három elmélet felett folyik a vita. Egyik (Nys) *a levegőterületnek*, a nyílt tenger mintájára, *teljes szabadságát* hirdeti, másik (Fauchille, Meili) elvileg ugyancsak a levegő szabadságát helyesli, de azzal a korlátozással, hogy az államok jogosítva vannak a felettük elterülő levegőterületben minden oly eseményt *megakadályozni*, ami létüket s polgáraik személyi és vagyoni jólétét fenyegeti. A harmadik, a ma még uralkodónak mondható elmélet (Bluntschli, Rivier, Merignhac, Csarada) a levegőszlopot *az államterület kiegészítő részének* tekinti (éppugy, mint a föld mélyében levő anyagokat) és pelig vagy bizo-

¹ BTK. 5. §. A jelen törvény hatálya a magyar állam egész területére kiterjed, Horvát- és Szlavonországok kivételével.

Az ezen területen akár magyar honosok, akár külföldiek által elkövetett bűntettek és vétségek a jelen törvény határozata szerint büntetettek.

A kivételeket a fegyveres erőhöz tartozó személyekre nézve külön törvény szabályozza.

A területkivüliségre nézve a nemzetközi jog szabályai irányadók.

nyos magasságig, vagy egész kiterjedésében. L. *Buza* L.: A levegőterület nemzetközi helyzete, Budapest, 1910.; *Nys*: Revue de droit international, 34. köt., 518.; *Fauchille*: Le domain aerien etc. Revue generale de droit internat. public., 1901. 414.; *Csarada*: Tétéles nemzetközi jog, 1909. 441.

2. A kereskedelmi hajókra az 1879. évi 16. t.-c. (a tengeri kereskedelmi hajók belajstromozásáról) rendelkezése folytán nem a lobogó, ami az ily hajókon közös, hanem a belajstromozás helye állapítja meg a honosságot, Vagyis a magyar kikötőben (törzskikötő) belajstromozott ker. hajók magyar hajóknak tekintendők.

3. A hadí hajók tekintetében még ma sincs megvalósítva a magyar alkotmánynak és a paritásnak megfelelő állapot. Hadi hajóinkon ugyanis kivétel nélkül a piros-fehér-piros ausztriai lobogó használtatik s így ezek a hajók, a nemzetközi jog szabályai szerint, mely a lobogót tekintí irányadónak a hajó honosságára, osztrák hajóknak tekintetnek. És e felfogásnak megfelelően a hadi hajókon az 1855-iki osztrák katonai BTK. van érvényben, tehát a magyar honosságu tengerészek által ott elkövetett büntetendő cselekmények is ezen törvény szerint büntetettek. A hadi hajókkal egy kategóriákba esnek ma még a katonai léghajóink, mintán jelenleg csak a közös hadseregnek vannak léghajói. (Angyal: 117.) E helytelen állapoton a katonai BTK. régen vajudó kérdésének megoldása segíthet. (L. alább.) Az új katonai BP. (1912: 32. t.-c.) nem érinti e kérdést.

II. A fentebb megjelölt területeken felül a consuli bírászkodás folytán a magyar BTK. hatálya bizonyos mértékben a külföldre is kiterjed, amennyiben a Levantéban (egyres keleti államok) élő magyar honosok ott elkövetett cselekményeikért a magyar BTK-nek vannak alávetve. És pedig a büntettekért és vétségekért a hazai illetékes bíróságok elé állíttatnak, kihágásokért ellenben az ottani osztrák-magyar consulok által ítéltetnek el, elvileg a magyar BTK. szerint.

A consuli bírászkodás nemzetközi szerződések alapján ez idő szerint kiterjed: a török birodalomra (az 1718-iki passarovici békekötés alapján), amelyhez számítandó az egyiptomi alkirályság, ahol azonban egy vegyes nemzetközi bíróság gyakorolja a bírászkodást; Bulgáriára (csak a nem hivatalból üldözendő cselekményekre); Marokkóra (1882: XIX. t.-c.); Persziára (1857 május 17-iki kereskedelmi és hajózási szerződés); Siamra (1871: XXVIII. t.-c.); Chinára (1871: XXXV. t.-c.); Zanzibárra (1889: III. t.-c.); és Koreára (1893: XXVII. t.-c.). 1890-ig Japánban, 1900-ig Cyprus-szigetén és Tuniszban is fennállott.

E tekintetben is azonban egész a legutóbbi időkig s részben maig, közjogilag helytelen állapotok voltak és vannak a consuli bírászkodás terén. A consulok ugyanis nemcsak az osztrák, de a magyar alattvalókat is az osztrák BTK. szerint büntették meg s a consulok ítéletei ellen másodfokon az ausztriai főtörvényszékekhez, harmadfokon pedig a bécsi legfőbb törvényszékhez lehetett csupán felelbezní. Ezen az állapoton, mely a magyar állam igazságügyi souverainitását mélyen sértette, az 1891. évi XXXI. törvénycikk „a consuli bírászkodás szabályozásáról” (meghosszabbítva az 1907: 57., majd az 1912: 6. t.-c. által)

lett hivatva segíteni, azonban az Ausztria és Magyarország közötti paritást ez a törvény is csak a feleblvitelre nézve vitte keresztül. Ugyanis e t.-c. Konstantinápolyban felállított ugyan egy közös főtörvényszéket, melynek szervezete a dualizmusnak tényleg megfelel, azonban az elsőfokon továbbra is meghagyta az eddigi állapotot s a ministeriumra bízta, hogy az anyagi jogi törvényeket mikor lépteti életbe a Levantében. S ma is még az anyagi büntetőjog tekintetében az a sértő gyakorlat van életben, hogy a consulok a magyar alattvalók által elkövetett kihágásokat az osztrák BTK. szerint ítélik el, a büntettek és vétségek miatti nyomozást pedig az osztrák BP. szerint teljesítik.

III. *Horvát-Szlavon-Dalmátországok területén ma is az 1852 május 27-én életbeléptetett osztrák BTK. van életben. Kiegészítik egyes újabb autonóm törvények: így 1875. ápr. 22. a feltételes szabadonbocsátásról.*

Miután Horvátország (rövidség okából használva e kifejezést) a magyar állam területéhez tartozik s a horvátok is magyar állampolgárok az állami egység kívánatosá tenné, hogy Horvátország, autonómiájának épségben tartásával, oly büntetőjogi szabályokat léptessen életbe, melyek az anyaterület jogával azonosak, vagy legalább ahhoz hasonlatosak. A magyar képviselőház a BTK. elfogadásakor, 1877 dec. 18-án hozott határozatában ki is fejezte ezt a kívánását s utasította a kormányt, hogy „az anyaország és a társországok területén a törvényeknek a személyekre való hatálya, továbbá a királyt, az államot és a nemzetközi jogot sértő büntettek és vétségek tekintetében a magyar BTK-vel azonos törvények alkotásáról gondoskodjék Horvátország számára“. A kezdeményező lépések ez iránt meg is tétettek; a 70-es években Derencsin igazságügyi osztályfőnök készített egy javaslatot, mely a magyar BTK-et vette mintául. Sajnos, e javaslat nem tudott népszerűvé válni a horvátok közt s maig megmaradtak az elavult osztrák törvény mellett.

Miután azonban Horvátország nem tekinthető külföldnek, közte és az anyaterület közt *nincs helye kiadatásnak*, hanem csak u. n. *átkisérésnek*. Ugyanis a bűnösök megbüntetésére az állam határain belül elsősorban az elkövetési hely az irányadó, mely szerint ki hol követte el a b. cselekményt, az ottani bíróság által és az ott fennálló jogszabály szerint büntetendő. Ha tehát egy magyar honos (akár szorosan magyarországi, akár horvátországi illetőségű, pl. budapesti vagy zágrábi lakos) a társországok területén követ el egy büntettet, e tettéért a társországok illetékes bírósága által a horvát (osztrák) BTK. szerint lesz megbüntetendő s ha már most a tettes Magyarországon, pl. Budapesten fogatott el, az illető átkisérendő az illetékes horvát bírósághoz megbüntetés végett. Épügy megfordítva, ha egy zágrábi lakos Miskolcon követ el valamely büntetendő cselekményt s az elkövetés után hazamegy és ott Zágábban fogatik el, a zágrábi hatóságok kötelesek

az illetőt Miskolcra átkísértetni s az itteni törvényszék fog felette a magyar BTK. szerint bíraskodni. Ha egy vagy több egyén egy a magyar, mint az autonom horvát területen követett el b. cselekményeket és azok közt elválhatlan összefüggés (részesség) áll fenn, vagy ha a magyarországi és a társországi bíróságok közt illetékességi összeütközés merül fel, az iratok az igazságügyminiszterhez terjesztendők fel, aki azokat döntés végett a minisztertanács elé terjeszti.

L. ez iránt az 1896. június 1-én kelt 4593. sz. ig. min. rendeletet s az ugyanily tartalmu báni rendeleteket, melyek a jó ideig vitás kérdést az utóbb kifejelt gyakorlatnak megfelelően így szabályozták. Ugyanezt jelentette ki a Curia 1901 február 20-án 1002. sz. a jogegység érdekében hozott határozatával, melyben megsemmisítette a szombathelyi törvényszék ítéletét, mely az ugyanazon vádlott által Pécsen, Szombathelyen és Eszéken elkövetett három cselekmény miatt összbüntetést szabott ki, miután az Eszéken elkövetett b. cselekmény elbírálására a szombathelyi (anyaországi) bíróságnak nem volt hatásköre. BJT. XLJ. 385., BHT. I. 3.

Az állam területén fennálló kétféle büntetőjogi forrásnak azonban az a ferde folyománya van, hogy ugyanazon tettes ugyanazon cselekményért az állam egyik területén megbüntettetik, a másikon nem. Így pl. erkölcs elleni kihágásért (leány teherbecéjtése, ha a férfi nem lép az illetővel házasságra (osztrák BTK. 506. §.), egy budapesti lakos Budapesten nem büntettetik, de Zágrábban (ha ott követi el a kihágást) igen, s míg kihágásért a külföldit saját államának sem adjuk ki, Horvátországba büntetés végett átkísértetjük saját alattvalóinkat. Így saját alattvalóinkat bizonyos tekintelben kevesebb jogvédelemben részesítjük, mint a külföldieket.

IV. *Bosznia és Hercegovina* tartományok, melyeket az osztrák-magyar monarchia az 1878-iki berlini szerződés alapján a legutóbbi időkig *megszállva* tartott, 1908. október 5-ig Magyarországra nézve jogilag külföldet képeztek s így az ott, akár magyar, akár idegen állampolgárok által elkövetett cselekmények úgy tekintettek, mint a külföldön elkövetett cselekmények. Az 1908. október 5-én kihirdetett *annexio* folytán ez a terület jövőre a monarchia két államának közös tartománya, tehát *külföldnek többé jogilag sem tekinthető*. Azonban már az annektálás előtt is, a tényleges gyakorlat szerint, a „megszállott tartományokból“ nem volt helye kiadatásnak, csak az odamenekült büntetett visszazállításának s a visszazállítás csak akkor volt megtagadható, ha a terhelt boszniai honos volt, vagy ott követte el a cselekményét.

A „megszállás“ ideje alatt (1878—1908.) Boszniában Ő felsége, mint osztrák császár és magyar király által 1879-ben rendelettel életbeléptetett BTK. volt életében, mely egészben véve az 1855-iki katonai BTK. átdolgozása volt,

tekintettel különösen a boszniai lakosság mohamedán vallására (igy a kettős házasság, a mohamedánok többnejűségére való tekintettel, nem képez b. cselekményt. A hárembe idegen férfi belépése pedig közérköles elleni kihágásnak minősítettett. Továbbá az osztrák és magyar honos külfállamnak ki nem adható). Az annexió folytán a két tartomány jogi viszonyai az alkotmányosság elvei szerint gyökeresen rendezendők lesznek. Egyelőre fenmaradtak az eddigi szabályok a büntetőjog terén is, 1911-ben történtek némely novelláris módosítások (Vámbéry).

26. §. A külföldön elkövetett büntetendő cselekmények.

Irodalom: A fejezet elején idézettekén kívül: *Doleschall* A.: Honosság a büntetőjogban. Budapest, 1901., Külföldi hatóságok előtt előterjesztett magánindítvány 1901. JEE.; *Bar*: Lehrbuch des internationalen Privat- und Strafrechts. 1892.; *Rohland*: Das internationale Strafrecht. 1877.; *Harburger*: Zwei Grundfragen des sog. internationalen Strafrechts. Zeitschrift, XX. 588.; *Binding*: Handbuch, 370—449.; *Hegler*: Prinzipien des internationalen Strafrechts. 1906.; *Meili*: Lehrbuch des internationalen Strafrechts u. Strafproz. 1910.; *Mendelsohn Burtholdy*: Vergl. D. Allg. VI. 85.; *Kitzinger*: u. o. I. 179.; *Bar*: Ges. u. Sch. I. 99.; *Villefort*: Des crimes et des délits commis à l'étranger. 1855.; *Hélie*: Traité de l'instr. criminelle, II. köt. 133.; *Olin*: Du droit repressif dans ses rapports avec le territoire. 1864.; *Brusa*: Del reato commusso all'estero. Rivista Penale, XXIII—XXIV.; *Lewis*: On foreign jurisdiction and the extradition of criminals. London, 1859.; *Story*: Commentaries on the conflict of laws. 1884.; *Vámbéry*: The territorial conflict of criminal law. 1909.; *Adinolfi*: Diritto internazionale penale. 1913.

I. Van-e joga az államnak, avagy köteles-e a saját területén kívül, külföldön elkövetett b. cselekmények elkövetőit megbüntetni, avagy be kell érnie a saját területén elkövetett b. cselekmények tettesének üldözésével, e nagyfontossága, a nemzetközi jogot is közölről érdeklő kérdésben ugy a tudomány, mint a törvényhozások többfele felfogásban vannak. A tudományban öt elmélet, a törvényekben és a gyakorlatban pedig négy rendszer állt elő és fejlődött ki erre nézve.

1. A *területiség* (territorialitas) elmélete és rendszere abban áll, hogy az állam csak a saját határain belül (akár honos, akár idegen által) elkövetett tettek miatt indít bűnvádi eljárást. A külföldön (akár honos, akár idegen által) elkövetett cselekménnyel az állam nem törődik. E rendszer következménye aztán, hogy azokat, akik külföldön követtek el büntetteket és pedig ugy az idegen, mint a saját alattvalóit, az állam köteles kiadni az elkövetési hely szerint illetékes államnak. Ez elmélet hívei: Abegg, Küstlin, Hulschner, Olin, Marquardsen, Lewis, Clarke, Story.

E rendszert teljesen és szigoruan egy állam sem követi. Legközelebb állanak hozzá Anglia és az északamerikai Egyesült-Államok. Igy Anglia csak néhány súlyos cselekményért (emberölés, hűtlenség, bigamia, rabszolgakereskedés stb.) bünteti meg a külföldön vétkező alattvalóit, a külföldön külföldiek által elkövetett büntetteket pedig egyáltalán nem üldözi. A külföldön bűnözőket azon-

ban, és pedig nemcsak az idegeneket, de saját alattvalóit is, szabály szerint kiadja a sértett államnak. Az újabb időben ugyan Anglia is kikötötte egyes kiadatási szerződésekből, hogy saját alattvalóit nem adja ki.

Habár legtermészetesebb elvnek az látszik, hogy minden bűnös ott büntetessék meg, ahol tettét elkövette s a territorialitás elmélete látszólag könnyen megoldja a felvetett kérdést, a valóságban ez az elmélet mégis nehezen sőt alig lenne keresztülvihető. A saját honpolgár kiadatását ugyanis az államok túlnyomó többsége az állami souverainitással nem tartja összeegyeztethetőnek, a nélkül pedig a terr. elmélet a legferdebb következményekhez vezetne. mert így az állam határa, vagy lobogója (hajókon) egyenesen a bűnösök menedékhelye lenne. De ezenkívül az állam nem is fosztható meg azon jogától, hogy az ő létele, vagy az általa védett jogtárgyak ellen, habár külföldön elkövetett tetteket, ha azok elkövetői az ő kezei közé jutottak, meg ne büntesse. Ezért az újabb irodalom s a törvényhozások többsége szükségét érzik annak, hogy az állam büntető joga és köteleessége az állam határán kívül elkövetett cselekményekre is kiterjedjék.

2. A *személyiségi* (personalitás) vagy *activ nemzeti* (active Nationalitátsprinzip) elmélet azt jelenti, hogy az állam saját alattvalóját a külföldön elkövetett b. cselekményeiért is megbüntetheti, mert az alattvalót a hazai törvények nemcsak itthon, de külföldön is kötelezik. A külföldön elkövetett tettek büntetésére tehát irányadó a tettes nemzetisége, illetőleg honossága. Külföldön vétkező külföldieket az állam, ha ezek az ő kezei közé kerültek, kiad a tettes saját hazájának, de maga nem büntet. Ez az elmélet található Berner, Bar, Bekker, Heffter, Haus, Hélie műveiben. A gyakorlatban ezt valósítják meg Francia-, Német-, Spanyolország, Belgium, Hollandia, Dánia, Portugall s több svájci canton, mint Genf, Basel és Waadt. Ez a rendszer egyáltalán nem kielégítő, mert ha az állam büntetőjogi határait ki kell terjeszteni a külföldön elkövetett cselekményekre is, akkor a saját jogrendje, vagy alattvalói ellen külföldiek által elkövetett tettekért is joga lehet büntetni, ha a tettesek az ő kezei közé kerülnek. Ezenfelül a saját honpolgár büntetése is felesleges oly cselekményért, amely az elkövetés helyén nem büntetendő cselekmény.

3. Az *állami védelm* vagy *passiv nemzeti* (Realprinzip, passive Nationalitátspr.) elmélet vagy rendszer az ellenkező oldalra, t. i. a sértés tárgyra fekteti a fősúlyt s a külföldön akár saját honpolgárok, akár idegenek által elkövetett cselekmények tekintetében jogot ad az államnak a büntetésre ha e cselekmények az állam jogrendjét, az állam által védett jogtárgyakat sértették. Se külföldit, se honpolgárt azonban nem lehet büntetni, ha a kérdéses cselekmény idegen államot, idegen állam jogrendjét sértette. Ez elméletet védik Feuerbach, Binding, Beling, Heinze, Liszt, Seuffert, Wächter, Zuppeta. A gyakorlatban ezt követik: Svéd- és Norvégország, Románia, Finnország, a svájci javaslat, számos német particularis törvény (bajor, württembergi, hannoveri, badeni) és számos svájci canton (Bern, Luzern, Argau, Schwyz, Zürich stb.).

Ez elmélet szintén nagy házagokat. Így nem bünteti a saját alattvalót, ha az külföldön idegen államhoz tartozó jogtárgyat sértett meg s így nemzetközi bonyodalmakra adhat okot. Valamint az idegenek által elkövetett ily cselekményeket sem bünteti, akkor sem, ha a sértett vagy a tettes saját állama nem akarják a tettet átvenni.

4. Az *összetett* elmélet, mely az *activ* és *passiv* nacionalitási elméletet összefoglalva, az államn büntető joghatályát külföldön elkövetett cselekményekre nézve egyrészt a tettes honosságában, másrészt az állam jogrendjének védelmében találja, tehát bünteti a saját honpolgárt is, az idegent is, az előbbieket bármely, az utóbbiakat azonban csak a saját jogrendje ellen elkövetett cselekményekért. Ez elmélet hívei Pessina, Villefort, Rohland s hazai írónk közül Schnierer. Gyakorlatban azonban ez az elmélet tisztán sehol sem lett megvalósítva.

Ez az elmélet ugyan kitölti a védelmi elmélet (3.) legnagyobb hézagát, t. i. bünteti a saját honpolgárok által külföldön külföld ellen elkövetett tetteket is, de egy hézaga még ennek is van, t. i. az idegen jogrend idegen sértőit semmi esetben sem bünteti.

5. Az *egyetemes* vagy *általános büntető hatalom* elmélete (System der Weltrechtspflege, — „világpolgári“ elmélet) abban áll, hogy minden állam közös feladata lévén a büntetés gyakorlása, minden állam jogosítva és kötelezve van úgy a saját polgárai, mint az idegenek által külföldön elkövetett bármely cselekményért a kezébe került bűnöst megbüntetni, amennyiben kiadatásnak nincs helye. Az államok ugyanis jogközösségben élnek egymással s kötelességük egymás érdekét, mint az emberiség egyetemes érdekét előmozdítani. Legfeljebb a nemzetközi bonyodalmak elkerülése végett tesznek annyi korlátozást, hogy a külföldön külföldiek által s külföldi jogtárgyak ellen elkövetett cselekmények közül csak a súlyosabbak és veszélyesebbek s ezek is csak az igazságügyi kormány kezdeményezésére üldözhetők. Ez elmélet képviselői: Mohl, Carrara, Brusa, Ortolan, Villefort, Geyer, Lilienthal, Ullmann, Lammasch, Martitz és Harburger. A törvényhozások közül az említett korlátozással ezt az elméletet valósítják meg az osztrák, magyar, olasz, bolgár, norvég és orosz BTK-ek, az 1843-iki javaslat.

Az öt rendszer közül mindenestre a legutóbbi, az általános büntető hatalom elmélete a legeszményibb, mert az emberiség egyetemes törekvéseinek végcélja épen az, hogy a nemzetek kultur- és jogközösségben éljenek együtt. S a mai viszonyok közt, midőn az államok saját alattvalóikat nem hajlandók kiadni, egyedül ez az, amely a külföldön elkövetett bűntettek megbüntetésének kérdését teljesen kielégítőleg megoldani képes s lehetővé teszi, hogy a súlyosabb bűntettek ne kerülhessenek ki megérdemelt büntetésüket. Igazolja e felfogás helyességét. hogy utóbbi időben meg is kezdődött egyes büntetendő cselekmények nemzetközi üldözése, így a leánykereskedelem, a pornográfia, a rabszolgakereskedés, a bélyeghamisítás, a romboló anarchizmus elnyomására irányuló nemzetközi szerződések jöttek létre.

Liszt azt a kifogást teszi ez elmélet ellen, hogy ez a hazai bíróra idegen, ismeretlen jog alkalmazását teszi kötelezővé s nehezíti a büntető eljárást, a bizonyításvétel közvetlenségének hiánya miatt. Az első kifogásra kitűnő cáfolat a mi 1843-iki *javaslatunk*, mely külföldön elkövetett bármilyen cselekményért, ha az itthon egyáltalán büntetés alá vehető, *mindig csak a hazai BTK-et* rendeli alkalmazandónak. S tényleg az állam igazságügyi függetlenségének csak ez felel meg. A másik kifogás alapos, de ez fennáll a saját polgáraink által külföldön elkövetett cselekmények esetén is. *Angyal* szerint ez elmélet visszássága abban rejlik, hogy az állam büntethetne oly cselekményt is, mely az elkövetési

hely törvénye szerint nem büntetendő. Ez a kifogás azonban könnyen eloszlatható annak a kimondásával, hogy ha az elkövetett cselekmény akár az elkövetési hely, akár az itélkező állam törvénye szerint nem büntetendő vagy megszüntetendő lenni, az eljárás megszüntetendő, amint ezt a mi BTK-ünk 11. §-a is kimondja.

II. A magyar BTK. a külföldön elkövetett büntetendő cselekmények üldözése tekintetében az *általános büntető hatalom* elméletét követi.¹⁾ A részletek tekintetében különbség teendő a külföldön vétkező *magyar honos*²⁾ és az *idegen alattvalók* közt s mindkét esetben a magyar állam ellen elkövetett *politikai* cselekmények (a BTK. I—IV. és XI. fejezete, t. i. felségsértés, királysértés, hűtlenség, lázadás és pénzhamisítás) és más, bárki ellen elkövetett, *közönséges* büntetendő cselekmények közt.

1. Ha *magyar honos* külföldön a magyar állam ellen *politikai* b. cselekményt (az említett öt delictum) követ el, ha Magyarországon elfogatik, vagy nekünk kiadatik, a magyar BTK. szerint megbüntetendő még akkor is, ha e cselekményeért külföldön elítéltetett s büntetését ott már ki is állotta, vagy magyar miniszter ellenjegyzése nélkül ott kegyelmet kapott. A külföldön kiállott büntetés azonban — a non bis in idem elvnek megfelelően — a magyar BTK. szerint meghatározandó büntetés megállapításánál a *lehetőségig* számitásba veendő. (BTK. 7. §. 1. és 3. bek.³⁾

¹⁾ A BTK. indokolása (Anyaggyűjt. I. 189.) ugyan azt mondja, hogy „a törvényjavaslat az említett elvek egyikét sem fogadta el kizárólagos szabály gyanánt, — azt sem, amely a világjog eszméjén alapul” s az 5. §-t a territorialitás, — a 7. §. 1. pontját és a 8. §-t a personalitás, — a 7. §. 2. pontját az állami önvédelem elvére alapítja, azonban, miután a 9. §-ban kétségtelenül az általános büntető hatalom elve van érvényesítve (bár némi korlátozással), emyiben mondhatjuk, hogy a BTK. egészben véve ezt az elméletet — mely a többit eo ipso magában foglalja — fogadta el.

²⁾ BTK. 6. §. Ezen kifejezés alatt: „magyar honos” mindazok értetnek, a kik a magyar állam területén honossággal bírnak.

A monarchia másik államának honosaira — a mennyiben ezen törvény kivételt nem állapít meg — a külföldiekre nézve megállapított rendelkezések alkalmazandók.

³⁾ BTK. 7. §. A jelen törvény szerint büntetendő továbbá:

1. azon magyar honos, a ki a Második Rész I., II., III. és IV. fejezeteiben meghatározott valamely büntetendő cselekményt, — ugyanszintén a ki a XI. fejezetben meghatározott pénzhamisítást — külföldön követi el, a mennyiben ennek tárgyát a magyar állami pénztáraknál fizetés gyanánt elfogadott fémvagy papírpénz, vagy pedig a jelen törvényben pénzzel egyenlőnek tekintett magyarországi vagy horvát-szlavonországi közhitelpapír (210., 211. §§) képezi;

2. azon külföldi, a ki az előbbi pontban említett büntetett vagy vétségget, a jelen törvény Második Része II. fejezetében meghatározott büntett vagy vétségnek kivételével, külföldön követi el.

Ezen szakasz rendelkezése, az ebben elősorolt esetekben alkalmazandó akkor is: ha az illető személy a magyar állam területén kívül itéltetett el, —

2. Az a *magyar honos*, aki külföldön a magyar BTK-ben meghatározott *más, közönséges* bűntettet vagy vétséget követett el, elvileg szintén a magyar BTK. szerint büntetendő (BTK. 8. §.¹), azonban nem indítandó meg a bűnvádi eljárás, ha az illető cselekmény akár az elkövetés helyén fennálló, akár a magyar BTK. szerint nem büntethető, vagy azok egyike szerint megszűnt büntethető lenni (pl. elévült), vagy ha a büntetést az illetékes külföldi hatóság elengedte. (BTK. 11. §.²) A büntetés kiszabásánál — miután ilyenkor két törvény *területi összehűködéséről* van szó — szintén érvényesül az in dubio pro reo elve s a magyar törvény és az elkövetési helyen fennálló törvény közül *az enyhébb* veendő alkalmazásba. (BTK. 12. §.)³ Ha pedig a tettes a cselekményért külföldön már büntetést állott ki, e büntetés a magyar bíróságok által megállapítandó büntetésbe *mindig* beszámítandó. (BTK. 13. §.)⁴

3. A külföldön *külföldi* által a magyar állam ellen elkövetett *politikai cselekmények* (felségsértés, hűtlenség, lázadás és pénzhamisítás) miatt, ha a külföldi nálunk fogatott el, szintén a magyar BTK. szerint szabandó ki a büntetés. S a bűnvádi eljárás akkor is megindítandó, ha a tettes e cselekményért külföldön elítéltetett s büntetését ki is állotta, vagy azért kegyelmet kapott. A külföldön kiállott büntetés azonban a magyar törvény szerint kiszabandó büntetésbe *lehetőségig* beszámítandó. (BTK. 7. §.)

4. Ha pedig valamely *külföldi* a magyar BTK. által tiltott

habár az ellene ott kiszabott büntetését kiállotta is, vagy ha a magy. kir. miniszter ellenjegyzése nélkül kegyelmezett meg. A kiállott büntetés mindazonáltal a jelen törvény szerint meghatározandó büntetés megállapításánál a *lehetőségig* számításba veendő.

Ha azonban a pénzhamisítás ezen §. 1. pontjában meghatározott bűntettet vagy vétségét, vagy az annak 2. pontjában említett bűntettet avagy vétsége a monarchia másik államának honosa követte el és ezért saját államában már megbüntettetett vagy megkegyelmezett: ellene a bűnvádi eljárás csak akkor indítható meg, ha azt az igazságügyminiszter elrendeli.

¹) BTK. 8. §. A 7. §. 1. pontjában említett eseteken kívül is, a jelen törvény szerint büntetendő azon magyar honos: a ki az ebben meghatározott valamely bűntettet vagy vétséget külföldön követ el.

²) BTK. 11. §. Külföldön elkövetett bűntett vagy vétség miatt a 8. és 9. §§. eseteiben nem indíthatatik meg a bűnvádi eljárás: ha a cselekmény az elkövetés helyén fennálló, vagy a magyar törvény szerint nem büntethető; vagy azok egyike szerint megszűnt büntethető lenni; vagy ha a büntetést az illetékes külföldi hatóság elengedte.

³) BTK. 12. §. Ha a 8. és 9. §§. eseteiben a bűntett vagy vétség büntetése az elkövetés helyén enyhébb annál, a melyet ezen törvény megállapít: az előbbi alkalmazandó.

⁴) BTK. 13. §. A 8. és 9. §§. eseteiben a büntetésnek külföldön kiállott része a magyar bíróságok által megállapítandó büntetésbe mindig beszámítandó.

más, közönséges büntetést vagy vétséget követett el, akár magyar akár idegen jogfárgy ellen és nálunk kézrekerül, a magyar BTK. szerint lesz büntetendő, amennyiben kiadatásának a szerződések vagy eddigi gyakorlat szerint helye nincs és amennyiben az igazságügyminister elrendeli a bűnvádi eljárás megindítását. (BTK. 9. §.)¹⁾ E két feltétel mellett tehát BTK-ünk a külföldön, idegen jogrend ellen vétkező külföldit is megbünteti. Az elkövetési hely törvénye és a magyar BTK. közül külföldre is az alkalmazandó, amelyik enyhébb s ennek megfelelőleg a bűnvádi eljárás meg sem indítandó, ha a cselekmény valamelyik törvény szerint nem büntethető, vagy megszűnt büntethető lenni, vagy a büntetést az illetékes külföldi hatóság elengedte. (Ide sorozandó az az eset is, ha a kiszabott büntetés végrehajtását az illetékes külföldi hatóság feltételelesen felfüggesztette.) A büntetésnek külföldön kiállott része ilyenkor is mindig beszámítandó a magyar bíróság által kiszabott büntetésbe.

A magyar állam ellen külföldön elkövetett politikai cselekményekért tehát ugy magyar honosra, mint külföldre mindig a magyar BTK. szerint, közönséges cselekményekért ellenben az enyhébb törvény szerint szabandó ki a büntetés.

5. Az osztrák állampolgárookra, jöllehet azok természetesen s a BTK. 6. §-a szerint is külföldieknek tekintendők, amnyi eltérést állapít meg a törvény, hogy az általuk elkövetett pénzhamisításért és a király vagy a királyi ház tagjainak bántalmazásáért vagy megsértéseért, ha e miatt saját államukban már meg lettek büntetve, vagy ott kegyelmet kaptak, csak az esetben indítandó ellenük bűnvádi eljárás, ha azt az igazságügyminister elrendeli. (BTK. 7. §. 3. bek.)

„A monarchia másik államának“ honosaira a BTK. még két helyen tartalmaz kivételes rendelkezéseket: a 17. §-ban, mely szerint osztrák állampolgár csak saját államhatóságának adható ki és a 145. §-ban, mely szerint a 142–144. §§-ban foglalt katonai áruházi esetekben az osztrák alattvalók is a magyar BTK. szerint büntetendők, míg más külföldiekre ily esetekben a nemzetközi hudi jog szabályai alkalmazandók.

Doleschall és Vársbéry szerint a 7. §. 3. bekezdése úgy értelmezendő, hogy felségsértés, hűtlenség, lázadás és pénzhamisítás miatt is, ha az illető osztrák honos már büntetést állott ki vagy kegyelmet nyert, csak az ig. minisz-

¹⁾ BTK. 9. §. A jelen törvény határozatai szerint büntetendő azon külföldi is: a ki valamely a 7. §. 2. pontjában meg nem említett büntetést vagy vétséget külföldön követi el, — a mennyiben kiadatásának a szerződések vagy eddigi gyakorlat szerint helye nincs és az igazságügyminister a bűnvádi eljárás megindítását elrendeli.

ter rendeletére indítható meg az eljárás. Ez az értelmezés már csak azért is tarthatatlan, mert akkor a törvény rendelkezése a pénzhamisítás tekintetében teljesen érthetetlen lenne.

V. ö. Wlassics: A magyar állampolgár által külföldön véghezvitt cselekmény elbírálása. BJT. I. k. 289. l.

A bírói gyakorlatból kiemelendő: A magyar és külföldi törvény összehasonlításánál a büntetési tétel a BTK. 92. §-ának figyelembevételével is határozható meg. BJT. XXIX. 84.; Horvátországban elkövetett b. cselekmény megbírálása esetén a magyar bíró nem veszi figyelembe a horvát törvényt. BJT. IV. 318.; Romániában elkövetett lopás a román (enyhébb) törvény alapján büntetett. BJT. XIII. 66.; l. ez iránt Pap László BJT. XLI. 391.; Ausztriában elkövetett gyilkosság a magyar (enyhébb) BTK. alapján bírálendő el. BJT. XVII. 17.; ugyanott elkövetett lopás (elzárt helyről, 10 koronáig) az (enyhébb) osztrák BTK. szerint. BD-tár 1905. 310.; az eljárás mindig a magyar BP. szerint folytatandó le. BD-tár II. (1908.) 144., Bosznia nem tekinthető külföldnek BJT. 62. k. 68., 63. k. 88.

Mi értendő a cselekmény „elkövetési helye“ alatt l. erről alább a 64. §-t.

III. Részletkérdések.

a) *Honosság változtatása* esetén a tettes mindig azon állapot szerint ítéendő meg, amelyben a tett elkövetésekor volt. A BTK. szerint ugyanis:

BTK. 10. §. Azon magyar honosra, ki büntettet vagy vétséget követett el, ha ezen cselekménye után más állam honosává lesz is: a magyar honosokra megállapított szabályok, — azon külföldre pedig, ki mint ilyen valamely büntettet vagy vétséget követett el, ha utóbb a magyar állam honosává lesz: a külföldiekre megállapított szabályok alkalmazandók. A 17. §. rendelkezése azonban ezen esetre is kiterjed.

A Curia a jogegység érdekében hozott (4288/1906.) határozatával törvénysértőnek jelentette ki egyik törvényszék vádтанácsának határozatát, mely egy időközben magyar honossá lett külföldi által külföldön elkövetett hamis tanúzásra reábirás és csalás miatt az illetőt vád alá helyezte, habár az igazságügyminister az eljárás megindítását nem rendelte el. BHIT. I. 6. A BTK. 17. §-a értelmében a külföldi is, mihelyt magyar honossá lett, külföldi állammak nem adható ki. A 10. §. analog alkalmazandó arra a külföldre, aki a b. cselekmény elkövetése után osztrák állampolgárságot szerez, az ily egyén is, ha nálunk tartózkodik, a 17. §. értelmében csak Ausztriának adható ki.

b) *A büntetési nemek összhangba hozatala.*

BTK. 14. §. Ha a magyar állam területén kívül elkövetett büntett vagy vétség miatt a külföldi törvény szerint oly büntetés lenne alkalmazandó, melyet a jelen törvény el nem fogadott: az a jelen törvénynek (20. §.) azon büntetési nemére lesz változtatandó, mely annak leginkább megfelel.

c) *Póteljárás a hivatalvesztés vagy a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése miatt.*

BTK. 15. §. Ha a magyar honos, a magyar állam területén kívül, olyan cselekményt követett el, melyre a jelen törvény által hivatalvesztés vagy a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése van megállapítva: e mellékbüntetés alkalmazása végett a bűnvádi eljárás akkor is megindítandó, ha büntetését külföldön már kiállotta, vagy ha azt az illetékes külföldi hatóság elengedte.

E póteljárás szükséges azért, mert különben a külföldön vétkező magyar állampolgár előnyösebb helyzetben lenne azoknál, kik ugyanezen cselekményt a belföldön követték el.

d) *Külföldön elkövetett oly bűntettek vagy vétségek miatt, melyek vagy a magyar BTK., vagy az elkövetési hely törvénye szerint a sértett fél indítványára üldözhetők, az eljárás szintén csak az arra jogosított indítványára lesz megindítható.*

BTK. 16. §. A jelen törvénynek azon rendeletei, melyek szerint az abban meghatározott bizonyos bűntettek és vétségek miatt az eljárás csak a sértett fél indítványára kezdhető meg, akkor is alkalmazandók: ha azok akár magyar honos, akár külföldi által külföldön követettek el, vagy ha a külföldön elkövetett cselekmény, az elkövetés helyén fennálló törvények szerint, csak a sértett fél indítványára üldözhető.

Ha az illető cselekmény mindkét törvény szerint indítványi cselekmény, az indítványra vonatkozó szabályok közül a magyar BTK. idevágó szabályai (110—116. §.) alkalmazandók. A magánindítvány azonban, ha a külföldi hatóságoknál terjesztett is elő, joghatályosnak tekintendő, ha a magyar BTK. 112. §-a által előírt három hónap alatt tétetett meg.

Ez a gyakorlat álláspontja is. L. erről *Doleschall A.* előadását a M. Jogászegyletben 1901 április 20., valamint *Berger M., Domboráry Géza* előadásait az 1908-iki budapesti nemzetközi kongresszuson. *Jogt. Közl.* 1908. 351.

e) *Idegen bíróság ítéletének végrehajtása.*

BTK. 18. §. Más állam hatósága által hozott büntető ítélet a magyar állam területén nem hajtható végre.

Idegen bíróság ítéletének végrehajtása ellenkezik az állam igazságügyi souverainitásával.

27. §. Nemzetközi jogsegély. Kiadatás.

Irodalom: Az előbbi szakaszban idézett műveken felül: *Lammasch:* Auslieferungspflicht und Asylrecht. 1887.; ugyanaz a Zeitschrift III., a Gerichtssaal XI. köt.; *Martitz:* Internationale Rechtshilfe in Strafsachen. 2. k. 1887—1897.; *Grosch:* Das deutsche Auslieferungsgericht und die Rechtshilfe in Strafsachen. 1902.; *Delius:* Das Auslieferungsrecht. 1890.; *Cohn:* Die Auslieferungsverträge des deutschen Reichs. 1908.; *Mettgenberg:* Die Attentatsklausel im deutschen Auslieferungsrecht. 1906.; *Trautmann:* Das russische Auslieferungsgesetz. Zeitschrift. 33. (1912) 455.; *Billot:* Traité de

l'extradition. 1874.: *Bernard*: Traité theor. et prat. de l'extradition. 2. kiad. 1890.: *Blondel*: Monographie de l'extradition. 1866.; *Beauchet*: Traité de l'extradition. 1899.: *Vámbéry*: Extradition treaties. 1908.

I. A jogrend fentartása és védelme a művelt államok egyetemese feladata lévén, a jogrend súlyosabb háborgatóinak, a nagyobb és veszélyesebb jogsértések tetteseinek üldözésében s megbüntetésében az államok kötelesek egymásnak segédkezet nyújtani. A közlekedés könnyüése, az óriási módon fellendült kereskedelmi forgalom, míg egyrészt közelebb hozták az államokat egymáshoz, másrészt a bünösöknek is lehetővé tették, hogy a büntettek elkövetésében ők is tulmenjenek hazájuk határain s a büntetés elől az elkövetési hely országából más, néha messzefekvő államokba meneküljenek. A nemzetek közötti jogsegélynek, a „nemzetközi büntetőjog“-nak egyik fontos eszköze, illetőleg része tehát a bünösök kiadatása az egyes államok között, vagyis az egyik állam által elfogott bünös kiszolgáltatása a másik államnak, mely a tettes büntetésére az elkövetési hely, vagy a tettes honossága címén első-sorban igényt tart.

A kiadatás e szerint nemzetközi jellegű és jelentőségű dolog, melyet a tételes nemzetközi jog ennek hiányában az egyes államoknak egymással kötött nemzetközi szerződései vagy a közöttük fennálló kölesönös gyakorlat, az u. n. viszonosság szabályoznak. Az egyes európai és amerikai államok között ma fennálló szerződések vagy gyakorlat szerint főleg három általános elvet, illetőleg szabályt állapíthatunk meg a kiadásra:

① Kiadásnak általában csak idegen alattvalókra nézve van helye. Saját állampolgáraikat az államok nem adják ki.

② Kiadásnak csak külföldön elkövetett valamely súlyosabb büntetendő cselekmény (büntett vagy szándékos vétség) miatt van helye.

③ Külföldön idegen állam ellen elkövetett „politikai“ büntetendő cselekmények miatt — és pedig úgy az absolut (tiszt), mint a relativ (politikai delictummal összefüggő közönséges büntett) politikai cselekmények miatt — az államok a hozzájuk menekült idegen alattvalót sem adják ki. A politikai bünösök tehát idegen államban menedékjogot élveznek.

Az 1. és 3. általános szabály alól a gyakorlatban némi kivételek már ma is vannak, a nemzetközi és büntetőpolitikai irodalomban pedig e két elv erős támadásoknak van kitéve.

a) Anglia és az észak-amerikai Unio ugyanis — mint fentebb említet-

tük — szabály szerint kiadják saját alattvalóikat az elkövetési hely szerint illetékes államnak. E felfogást védik és terjesztik az irodalomban *Lammach, Mayr, Prins, Liszt, Harburger* (kivételes esetekben), azon elvi indokból, hogy a büntetőjog és eljárás alkalmazása szempontjából az elkövetési hely bíróságának illetékessége a legtermészetesebb és legigazságosabb s ezzel lehetne utját vágni a nemzetközi bonyodalmaknak. Ugyanezen elv mellett foglalt állást az 1883-iki *oxfordi* nemzetközi congressus és az 1900-iki *brüsszeli* büntetőjogi congressus. Az irodalom többsége (*Angyal, Bar, Binding, Geyer, Heintze, Martitz, Schnierer*) azonban nem osztja e nézetet, mert az állam méltóságával ellenkeznek saját alattvalóinak kiszolgáltatása, ami által az állam mintegy azt ismerné be, hogy nem képes a büntetés iránti köteletségének minden esetben eleget tenni (Schnierer).

A saját alattvaló kiadatása eszményi szempontból nem helyteleníthető ugyan, mert ha az állami jogositva érzi magát a saját területén vétkező idegent, mint *ideiglenes* alattvalót, megbüntetni, ép úgy át kell engednie a saját alattvalóját, ha idegen helyen büntettet követett el, az elkövetési hely államának, mert az ott tartózkodás és a bűnelkövetés alatt a tettes szintén ideiglenes alattvalója volt az idegen államnak. Ezt az elvet azonban a gyakorlatban csak akkor és úgy óhajtanók megvalósítani, ha az összes művelt államok ezt általános *kötelező szabályul* fogadnák el magukra nézve. Ez az idő azonban, a nemzetközi jog tételezése, még igen messze van s így a mai viszonyok közt el kell fogadnunk a saját honpolgár kiadatásának tilalmát.

b) A *politikai bűnösök menedékjoga* ellen újabb időben szintén erős támadásokat intéztek, miután a politikai és a politikai büntettel kapcsolatos eszelekmény fogalma felette bizonytalan és ingatag lévén, e címen oly bűnösök is menedéket és büntetlenséget élveznek, akik eszelekményük súlyánál fogva méltán büntetést érdemelnének. A menedékjog korlátozására eddigelé annyi történt, hogy az újabb kiadási szerződésekben rendszerint beufoglaltatik az a záradék (az u. n. *belga merénylet-záradék*)¹⁾, hogy „egy idegen fejedelem vagy fejedelmi ház tagja elleni merénylet ha az a gyilkosság vagy mérgezés tényálladkát alkotja, nem tekintetik politikai büntettnék, vagy azzal kapcsolatos eszelekménynek.“ Az irodalomban még további korlátozásokat s némelyek a politikai bűnösök menedékjogának teljes megszüntetését óhajtják.

Habár a menedékjog általában a büntetőjog elveivel alig egyeztethető össze s a politikai eszelekmények fogalmának pontosabb körvonalozása s szűkebb körre szorítása kétségtelenül kívánatos lenne: mindazáltal a *politikai szabadság* biztosítása szempontjából a politikai bűnösök menedékjogának teljes megszüntetése nem lenne helyesíthető, sőt egyenesen veszedelmes volna.

c) Érdekes felszólalások hangzottak el a kiadási jog reformkérdéseiről az 1908. szeptemberben tartott nemzetközi jogi congressuson. *Barrat*, londoni ügyvéd javasolta, hogy az *anarchisták* ne politikai, hanem közösleges büntetteknek tekintessenek; *Vámőbery* R. egyöntetű megállapodást sürgetett az esetre, midőn az állam a külföldön vétkező tettet se megbüntetni, se kiadni nem

¹⁾ A politikai büntettek és vétségek meghatározását az összes újabb nemzetközi szerződések az 1833-iki belga törvényből vették. E törvény 1856-ban (a III. Napoleon ellen 1854-ben elkövetett merénylet hatása alatt) egy záradékkal toldatott meg, mely szerint a királygyilkosok politikai menedékjoga eltöröltett. Innen a belga „merénylet-záradék“ elnevezés. Liszt id. h.

hajlandó; *Lengyel* Aurél a külföldiek kiutasításának korlátozását, *Berger* M. és *Dombóváry* G. az indítványi cselekmények (és határidő) szabályozását öhajtották. A congressus a határozathozatalt mindezen kérdésekben a következő alkalomra halasztotta. *Jogt. Közl.* 1908. 44. sz.

II. A kiadatás anyagi jogi szabályai a magyar BTK. szerint:

1. *Magyar állampolgár más állam hatóságának sohasem adható ki.*¹⁾ Nem adható ki magyar honos Ausztriának sem, ha ott követett el büntetendő cselekményt s itthon fogatott el.

2. *Osztrák állampolgár csak saját állami hatóságának adható ki.* E kedvezményt, mely szerint osztrák alattvalót, ha külföldön büntettet elkövetve, hazánkba menekült, nem az elkövetési hely szerint illetékes államnak, hanem mindig csak Ausztriának adunk ki, a Magyarország és Ausztria közötti közjogi összeköttetés magyarázza meg. A viszonyosság azonban azt kívánja, hogy Ausztria is az alkotandó új BTK-ében hasonló szabályt állítson fel a magyar állampolgárokra. (Az 1912-iki javaslat 89. §. ezt meg is teszi.)

3. Mely cselekmények elkövetése miatt adjuk ki a hozzánk menekült külföldit valamely külállamnak, vagy kérhetjük a nálunk vétkező magyar honos kiszolgáltatását valamely idegen államtól, ezt az idegen külállammal kötött *nemzetközi szerződés*, ennek hiányában a *viszonyosság* állapítja meg.

Kiadatási szerződésünk van Svéd- és Norvégországgal (1871: 24. t.-c.), Franciaországgal (1871: 25. t.-c.), Olaszországgal (1871: 26. és 1883: 40. t.-c.), az északamerikai Egyesült-Államokkal (1871: 43. t.-c.), Montenegróval (1873: 25. t.-c.), Angliával (1874: 2. és 1902: 18. t.-c.), Oroszországgal (1875: 38. t.-c.), Németalfölddel (1881: 18. t.-c.), Belgiummal (1881: 19. t.-c.), Szerbiával (1882: 34. t.-c. illetőleg e helyett: 1912: 4. t.-c.), Luxemburggal (1882: 37. t.-c.), Brasíliával (1884: 37. t.-c.), Monacoval (1887: 6. t.-c.), Uruguay-jal (1896: 30. t.-c.), Svájcjal (1896: 34. t.-c.), Spanyolországgal (1896: 34. t.-c.), Romániával (1902: 11. t.-c.). Görögországgal (1907: 20. t.-c.), Bulgáriával (1912: 29. t.-c.). Viszonyosságban vagyunk Ausztriával és Németországgal. E források szerint általában csak *büntettek* és egyes *szándékos vétségek* miatt van helye kiadatásnak és kikérésnek. Rendszerint ki vannak véve a kiadatás alól a vallás elleni, a sajtóvétségek, a párba, a gondatlanságból elkövetett és a katonai vétségek.

4. *Kihágás* miatt *kiadatás egyáltalán nincs* megengedve. Valamint *külföldön elkövetett kihágás* miatt *büntetésnek nincs helye* (KBTK. 13., 14. §.). Magyar honpolgárt külföldön elköve-

¹⁾ BTK. 17. §. Magyar honos más állam hatóságának sohasem adható ki. A monarchia másik államának honosa csak saját államhatóságának adható ki.

tett kihágásért, még ha az a magyar KBTK. szerint büntetendő is, nem lehet kikérni s ha a tettes hazamenekült, e kihágásért itthon menedékjogot élvez.

Ez utóbbi szabály alól a tengeralatti kábelek védelméről szóló törvény tesz kivételt, mely az általa megállapított kihágásokra nézve azt rendeli, hogy a tettes, amennyiben kiadatásnak nincs helye, állampolgárságára és a cselekmény elkövetési helyére való tekintet nélkül, megbüntetendő (1888: XII. t. c. 10. §.). Ugyancsak kivételnek van helye a fegyveres erő elleni kihágásokra nézve. (1889: 6. t. c., illetve 1912: 30. t. c.)

5. A kiadatási szerződések záradéka szerint: *a politikai büntettek és vétségek*, valamint azon cselekmények, melyek *ezekkel összefüggésben vannak*, a szerződések alól kivételnek, vagyis ezek miatt szintén *nincs kiadatás*. Politikai büntettnek vagy vétségnek, sem azzal összefüggőnek *nem tekintetik* azonban egy *idegen fejedelem személye, vagy családjának tagjai elleni merénylet*, ha az a gyilkosság, orgyilkosság vagy a mérgezés tényálladékat állapítja meg.

III. A kiadatási eljárást a BP. 474–476. §§-ai szabályozzák.

28. §. A kútfők hatálya a személyek tekintetében.

Irodalom: *Asztalos:* A területenkivültség. 1905.; *Áldássy:* A követek területenkivültsége. 1896.; *Fellisch A.:* A mentelmi jog. 1890.; *Tomesányi V. P.:* A mentelmi jogról. 1903.; *Horváth E.:* Jogállam XI. 489., 509.; *Beling:* Die strafrechtliche Bedeutung der Exterritorialität. 1896.; *Frisch:* Die Verantwortlichkeit der Monarchen u. höchsten Magistrate. 1904.; *Muralt:* Die parlamentarische Immunität in Deutschland u. in der Schweiz. 1907.

I. A magyar büntetőjog területén, akár magyar honosok, akár külföldiek által elkövetett büntetendő cselekmények, a magyar BTK-ek határozatai szerint büntettnek (BTK. 5. §.). Ez a territorialitás elvének kifejezése. A magyar büntetőjogi területen bárki, úgy honpolgár, mint külföldi, férfi vagy nő, világi vagy egyházi ember, bármely általa elkövetett büntetendő cselekményért a magyar BTK-ek uralma alá esik.

A BTK-ek hatálya tehát a személyek két főcsoportjára terjed ki: 1. a magyar honosokra és 2. a külföldiekre. Értelmezésül a BTK. kijelenti, hogy a „magyar honos“ kifejezés alatt mindazok értetnek, kik a magyar állam területén honossággal bírnak. Magyar honosok nemcsak az anyaterületen, hanem a Fiumében és Horvátországban lakók is. Külföldiek bármely idegen állam polgárai, tehát az osztrák alattvalók is. A boszniai illetőségűek ma-

gyar állampolgároknak nem mondhatók, azonban külföldieknek sem tekinthetők. A Curia a „belföldiek“ fogalma alá vonja őket.

A BTK. azonban az osztrák állampolgárookra — mint fentebb láttuk — három kivételt állapít meg, az Ausztriában elkövetett egyes politikai cselekményekre, a kiadatásra és a katonai árusítás büntetésére nézve.

A consuli bíraskodás alá tartozó területeken az u. n. védencek, t. i. oly külföldiek, kik az illető idegen területen magukat az osztrák-magyar consularis védelme alá helyezik, ha a védelembé fogadás alkalmával kijelentik, hogy magukat a magyar állampolgárookra érvényes szabályoknak alávetik, a budapesti magyar állampolgárookra érvényes szabályok alá tartoznak, 1891: XXXI. t.-c. 11. §.

II. E szabályok alól részint közjogi törvényeink, részint maga a BTK. több kivételt állapítanak meg a bizonyos személyeket kivesznek a BTK-ek uralma alól. E kivételek a következők:

1. A király, kinek személye „szent és sérthetetlen“ (1848: III. t.-c. 1. §.), személyére nézve jogilag felelősségre nem vonható, vagyis ellene sem bűnvádi eljárás nem indítható, sem büntetés reá nem alkalmazható.

A „királyi ház tagjai“ azonban nincsenek kivéve a BTK. alól. A BP. ugyan (213. §.) a tanuként való kihallgatásukra különös szabályt állít fel, a katonai BP. (1912: 32. t.-c. 15. §.) pedig egészen kiveszi őket a hadseregi büntetőbíraskodás alól, de az anyagi BTK. alóli mentességüket a törvény kifejezetten sehol nem említi.

2. A nemzetközi jog szerint területenkivüliséggel (extritorialitás) bíró személyek szintén nem tartoznak a BTK. alá. Ilyenek:

a) külföldi uralkodók vagy államfők, velük együtt utazó családtagjaik és kíséretük s ezek családtagjai;

b) külföldi államok diplomáciai képviselői (nagykövetek, követek, residens-ministerek, diplomáciai ügyvivők), amennyiben nem magyar állampolgárok, valamint a velük közös háztartásban élő családtagjaik, a diplomáciai képviselő hivatalnoki személyzete s ezeknek velük közös háztartásban élő családtagjaik, végül a diplomáciai képviselőknél alkalmazott szolgaszemélyzet, amennyiben azon állam kötelékébe tartoznak, melybe a követ.

3. Nem teljesen, de kisebb súlyú cselekményekre ki vannak véve a hazai BTK. alól az idegen honosságu consulok, illetőleg a consuli személyzet tagjai (a családtagok és szolgák nem.) A consulokat ugyanis nem illeti területenkivüliség, csak u. n. személyes mentesség, melynek terjedelmét az egyes nemzetközi szerződések

állapítják meg. A súlyosabb cselekményekre (büntettek) nézve a consulok a hazai BTK. alatt állanak.

4. A miniszterek, valamint az állami számvevőszék elnöke az 1848: III., illetőleg az 1870: XVIII. t.-c. alapján bizonyos hivatalos minőségben elkövetett alkotmánytséértő tetteikért vagy mulasztásaikért speciális jogi felelősség alatt állván, ezen tetteikre nézve nem tartoznak a rendes büntető bíróságok jurisdictionója és a BTK. közönséges szabályai alá.

Ez a kivétel első sorban eljárási természetű, amennyiben az említett személyek felelősségrevonása ily esetben nem a rendes bíróság, hanem a parlament által történik. Elítéltetés esetében azonban a büntetés ily tettek miatt is a BTK. figyelembevételével lenne kiszabandó és végrehajtandó. Angyal szerint ellenük csupán nem diffamáló büntetéseknak lenne helye (131.). Nézetem szerint sikkasztás esetén e megszorítás nem lenne indokolt. Nem hivatalos minőségben elkövetett büntetendő cselekmények miatt az említett személyek is a BTK. általános szabályai alá tartoznak.

5. Bizonyos szűkebb terjedelemben kivételes állást élveznek a BTK-vel szemben az országgyűlés tagjai is, az őket közjogi szabályaink szerint megillető mentelmi jog folytán.¹⁾ E kiváltság anyagi jogi része, az u. n. „felelőtlenség“ (immunitas) abban áll, hogy a főrendiház vagy képviselőház tagjai e minőségükben „a házban és a házon kívül“ mondott beszédeikért vagy e minőségben tett írásbeli nyilatkozataikért és cselekményeikért csak azon háznak tartoznak felelősséggel, amelynek tagjai. (1867. nov. 18-iki képviselőházi határozat.) E mentesség a parlamentli szólásszabadság biztosítására szolgál s ez szabja meg annak határát is. Vagyis a „felelőtlenség“ csak a parlament illető házában, a házon kívül pedig csak „a ház megbízásából“ tett nyilatkozatra vagy cselekményre terjed ki.²⁾ Nem parlamenti tag minőségében tett nyilatkozatokért vagy cselekményekért azonban az országgyűlés tagjai is ép úgy a BTK. alá esnek, mint az ország más polgárai. A mentelmi jog másik része, az u. n. sérthetlenség (inviolabilitas) joga, mely szerint az országgyűlési tagok ellen csak az esetben lehet bűnvádi eljárást indítani, ha az illető ház mentelmi jogukat felfüggesztette, a bűnvádi perrendtartásba tartozik (BP. 32. §.).

6. Ki vannak véve a BTK. uralma alól végül a seggyeres erőhöz tartozó személyek az általuk tényleges szolgálat idején elkövetett bárminő büntetendő cselekményekre nézve. Az ily szemé-

¹⁾ BTK. 19. §. Az országgyűlés, ugyszintén a közönségek tárgyalására kiküldött bizottság tagjainak mentelmi jogát a jelen törvény nem érinti.

²⁾ Heil F.: B.T. XVIII. 189.

lyekre ugyanis a BTK. 5. §-a értelmében „külön törvény“, az u. n. *katonai BTK.* érvényes.

29. §. A katonai büntetőtörvénykönyv és annak hatálya.

Irodalom: *Pap* Kálmán: A katonai büntető és fegyelmi fenytőjog kézikönyve. 1888.; *Szilágyi* Arthur K.: Értekezések a katonai jog köréből. 1896.; *Gerő* Gyula: Jogismeretek. 1898.; *Gábor* Gyula: Tanulmányok a katonai büntetőjog köréből. 1901.; *Jogi Lexikon* IV. 540.; *Dangelmeier*: Militärrechtliche Abhandlungen. 1893.; u. a. Geschichte des Mil. Strafrechts. 1891.; *Hecker*: Lehrbuch d. deutschen Mil. Str. r. 1887.; *V. Nicolas*: Commentaire du Code de justice militaire. 1901.; *Weisl*: Das Heeresstrafrecht I—II. 1892., 1910.; *Lelewel*: Grundriss des Mil. Strafrechts. 1909.

I. A katonaságnak az általános (polgári) BTK. alóli kivétele és saját külön (katonai) BTK. alá helyezése mondhatni egyidős az ujkori BTK-ek alkotásával. A hadsereg, a katonai társadalom mindig és mindenütt szigorubb fegyelmi és büntető szabályok alatt állt és áll, mint a polgárság, aminek természetes magyarázata a mindig és mindenütt élesen megkülönböztetett két társadalmi osztály belső életében uralkodó vezéreszmék közti különbségben található. Mig a polgári társadalom az ujjabb időben mind erősebben és mind szélesebben (alsóbb rétegeire is) az *egyéni szabadság* és a *törvény előtti egyenlőség* elveit igyekszik megvalósítani, a katonai társadalomban mint régen, úgy ma is a *fegyelem*, a szorú *alá és fölé rendelés* (rangfokozatok), a *feltétlen engedelmesség*, másfelől a *vitézség*, *bátorság* a vezető eszmék. Ez utóbbi eszmék magyarázzák meg, hogy a katonaság ma is másképen értékel egyes cselekményeket s oly tetteket is súlyos büntetendő cselekményeknek tekint (pl. a gyávaságot, függelemisértést, szökést), melyeket a polgári BTK. egyáltalán nem nyilvánít büntetendőeknek. Viszont sok kisebb polgári büntetendő cselekményt nem büntető, hanem *fegyelmi* (szolgálati) *ulon* (az előljáró parancsnok által) elintézhetőnek tart.

Mig azonban az alaki jog, a büntető eljárás tekintetében ma is teljes az egyöntetőség az iránt, hogy a tényleges szolgálatban álló katonaság részére okvetlenül külön „katonai büntető perrendtartás“ alkotandó, mert éppen a katonai társadalomban uralkodó vezéreszmék kívánják meg a polgárinál gyorsabb és egyszerűbb szerkezetű eljárást, ami a modern perjogi elvek elfogadása mellett is keresztülvihető. — addig a katonai anyagi büntetőjog tartalma és terjedelme tekintetében már jelentékeny eltérések vannak az

európai és északamerikai államok katonai BTK-ei közt. A *német, angol, norvég, szerb, az északamerikai és a japán* katonai BTK-ek csak a szorosán „*katonai* büncselekményeket“ ölelik fel, a *közönséges* (polgári) büncselekmények miatt a katonák is a *polgári* BTK. szerint büntetendők; a *francia* katonai BTK. a *katonai* és a *katonailag minősülő közönséges* b. cselekményekre terjed ki. Az *orosz és az osztrák* (1855.) katonai BTK-ek ellenben felölelik egy a katonai, mint az összes közönséges b. cselekményeket.

Az egyes nevezetesebb külállamok katonai BTK-ei a következők: *Ausztria*: 1855 jan. 15-iki Militär Strafgesetz über Verbrechen und Vergehen; *Franciaország*: az 1857 jun. 9-iki Code de justice militaire (az anyagi és alaki jog együtt); a hadi tengerészetre: 1858 június 4.; *Németország*: 1872 június 20-iki Militärstrafgesetzbuch: módosítások. 1874 május 2.; *Belgium*: 1899 június 15.; *Hollandia*: 1903 április 27.; *Dánia*: 1881 május 7.; *Svédország*: 1881 október 7.; *Norvégia*: 1902 május 22.; *Svájc*: a szövetségi csapatokra az 1851 aug. 27-iki szövetségi törvény; *Spanyolország*: 1884 november 17.; *Oroszország*: 1879 november 24-iki törvény, módosítva 1883. és 1884-ben; *Szerbia*: az 1884 április 28. helyett egészen új anyagi és alaki törvény, 1901.; *Románia*: 1894 április 9.; *Anglia*: anyagi BTK. nincs, hanem az u. n. „hadi cikkek“ az eljárásról szóló 1881 augusztus 27. Army Actban alkalmaztatnak; *Északamerika*: rendes anyagi codex nincs, hanem itt is a „hadi cikkek“ alkalmaztatnak; *Japán*: 1882.

II. A magyar államnak alkotmányos uton hozott saját katonai BTK-e még ma sincs, hanem a véderő („közös“ hadsereg, (hadi tengerészet, honvédség, népfelkelés) magyar részeire, vagyis a Magyarországból besorozott tényleges katonai személyekre és a magyar honosságu tisztekre, valamint a m. kir. csendőrség tagjaira is az 1855. január 15-én kelt s ez év július 15-én életbelépett osztrák „katonai büntetőtörvény“ van tényleg hatályban. Az osztrák katonai BTK. e tényleges uralma az 1868. óta hozott véderő-törvényeken nyugszik, melyek elismerik, hogy „a közös hadseregnek, hadi tengerészetnek és a honvédségnek tartós vagy ideiglenes tényleges szolgálatban álló egyénei a katonai büntető és fegyelmi szabályok alatt állanak“ (1868: XL. t.-c. 54. §.; 1889: VI. t.-c. 62. §., 1912:XXX. t.-c. 50. §.); ugyanezt jelenti ki az 1886: XX. t.-c. 6. §. a *népfelkelés* tényleg bevonult tagjaira s az 1881: III. t.-c. 8. §-a a *csendőrség* tagjaira. A „katonai büntető és fegyelmi szabályok“ pedig „addig is, míg a katonai törvények az általános védkötelezettség igényeinek megfelelőleg annak útján át-dolgoztatnának“ (1868: XL. t.-c. 54. §.), a királynak, mint a hadsereg fejének rendeleteivel állapíttatnak meg. Így van életben, ki-

rályi rendeletek alapján az 1855-iki osztrák katonai BTK. a hadsereg magyar részeiben is máig. A katonai BTK-ön azonban az 1868: XL. t.-c. 54. §-a azt a módosítást tette, hogy „e törvény hatálybalépte napjától *testi fenyték és rablánc*-büntetés az álló hadseregben (hadi tengerészetben) és honvédségben többé nem alkalmazható“. (Fenntartja ezt az 1912:XXX. t.-c. 87. §-a is.)

Ez az állapot kétségtelenül nem felel meg az 1867-iki kiegyezésben biztosított paritásnak s ezért 1868 óta többször különböző oldalról felvetették és sürgették, hogy a különben is elarult osztrák katonai BTK. új, modern szellemű és alkotmányosan hozott magyar törvénnyel helyettesíttessék. Ez a kívánalom (eltelkintve a közjogi okoktól) annál jogosultabb, mert az 1855-iki katonai BTK. oly időben készült, midőn a hadsereg zöme toborzott (kötéllal fogott) zsoldosokból állt, akiket drákói szigorral kellett fékentarítani, ma pedig az általános védkötelezettség korát éljük, s a hadseregben a művelt középosztály is nagy arányban szerepel, így a régi „vas“ fegyelem többé nem igazolt. (Gábor: id. m. 2.) Az 1903 óta a magyar nyelvnek a hadsereg körében való egyenjogúsításaért vívott parlamenti harc végre tető alá hozta az alaki jog, a katonai büntetőperjog reformját s az 1912: 32. és 33. t.-cikkben végre sikertült megalkotnunk az önálló hadseregi és honvéd-bűnvádi perrendtartásról szóló magyar codelceket. (Ezek lényegileg megegyeznek az Ausztria által 1912 július 5-én megalkotott katonai BP-sal.) Sajnos, az anyagi jog codificatioja még mindig függőben maradt. Az új katonai BP. ugyan több lényeges anyagi jogi reformot is tartalmaz (a katonai bíraskodás terjedelmére, a *bírói* rendkívüli enyhítési jogra), azonban a lényegében teljesen életben maradt 1855-iki katonai BTK. gyarlósága most az új, teljesen modern elvekre épített katonai BP. mellett még szembe-szökőbbé vált. Miért is úgy közjogi, mint emberieségi szempontból az eddiginél is erőlesebben sürgetnünk kell az anyagi magyar katonai BTK. megalkotását, melynek természetesen a mai modern büntetőjogi elvekre kell felépülnie.

Az 1855-iki „Katonai Büntető Törvény“ csupán a *bűntetteket* és *vétségeket* öleli fel. a kihágások és azok büntetései külön szabályzatokban vannak megállapítva s az ezek miatti eljárás nem tartozik a hadbíróságok elé, hanem azok a felettes előljáróságok által „szolgálati uton“ toroltnak meg. (Jövedéki kihágások miatt kivételesen nem a katonai, hanem mindig a pénzügyi hatóságok járnak el tényleges katonákkal szemben is és pedig a polgári jogszabályok szerint.) A katonai BTK-ön kívül egyenes jogforrás még az 1890: 21. t.-c. a *katonai behívó parancs iránti engedetlenség* és *erre való csábitás* büntetéséről, az első anyagi jogi törvényünk, mely *katonai* büntetendő cselekményt állapít meg.

A katonai BTK. öt részre oszlik: I. rész: Általános határozatok; II. r.: a *katonai* büntettekről és vétségekről; III. r.: az állam hadi ereje elleni büntettekről; IV. r.: más (közönséges) büntettekről; V. r.: a *közönséges vétségekről*. (1—799. §§.) Függelékül 9 „kiegészítő“ cikk és a magyar 1890. évi

21. t.-c. A beosztás e tökéletlenségénél nagyobb hiba a büntetések túlzott szigorja, így a *halálbüntetés* 58 esetre van megállapítva (több helyen elrendeli a bűnös *rögtöni felkoncolását*, ismeri a *megettizedelést*), továbbá az erős subjectivizmus, a kísérlet egyenlősítése a befejezett büntetettel (15. §.), a részesek egyenlő büntetése stb.

A katonai BTK. hivatalos magyar fordítása legutóbb 1901-ben jelent meg a m. kir. honvédelmi miniszterium kiadásában.

III. A katonai BTK. hatálya kiterjed általában a „*tényleges katonai egyének*“-re, ide tartoznak:

1. A közös hadseregnek, a hadi tengerészetnek és a honvédségnek tartós vagy ideiglenes *tényleges szolgálatban* álló egyénei (1912: 30. t.-c. 51. §.) E szabály, mint minden kivétel, szorosan magyarázandó, ezért csak a *tényleges szolgálatban* állók által a *tényleges szolgálat ideje alatt elkövetett s a katonai BTK. által tiltott* cselekmények tartoznak a katonai BTK. alá. Tehát aki még mint nem *tényleges* katona követ el egy büntetést s ez csak *tényleges* szolgálati ideje alatt derül ki vagy tétetik vád tárgyává, e cselekményeért a polgári BTK. alá és a polgári bíróság elé tartozik. Sőt ha a *tényleges szolgálat* alatt követett el valaki egy *nem katonai* büntetést (lopást) s e cselekménye akkor derül ki, mikor már nincs *tényleges szolgálatban*, az ilyen személy is többé, a kifejldött gyakorlat szerint, nem a katonai, hanem a polgári BTK. alá tartozik. Ezt fejezi ki az 1889: VI. t.-c. 62. §-a, mely szerint: „a tartósan szabadságoltak, a tartalék, póttartalék, tengervéd és a honvédség nem *tényleges egyénei*, hűnvádi és rendőri ügyekben a polgári törvények alatt állanak.“*) Ha pedig valaki még *mint* *tényleges katona* követett el valamely *katonai* büntetést vagy vétiséget, ez azonban csak akkor derül ki, amikor már az illető nem áll *tényleges szolgálatban*, a katonai bíróság csak az esetben jár el az illető ellen, ha az ismét katonai szolgálatba lép. Ha az ily egyén többé nem lép katonai szolgálatba, vagy csak az elévülési idő után jut abba vissza, ez a cselekmény büntetlen marad, mert katonai cselekményt polgári bíróság nem büntethet.

Katona-*szökevényekre* s az általuk szökésük tartama alatt elkövetett bűncselekményeikre a katonai BTK. érvényes. (Ezt a Curiának a jogegység érdekében hozott első határozata is kimondotta. BJT. XLI. 147. u. o. 354.) A szökés ugyanis katonai büntetést s a szökésben töltött idő a védkötelezettségi időbe be nem számíttatik, a katonaszökevény tehát bármikor letartóztatható.

*) Lényegileg ugyanígy az 1912: 30. t.-c. 51. §-a.

Megerősítik ezeket a szabályokat az új katonai BP. (1912: 32. t.-c.) 11—17. §§-ai, melyek részletesen szabályozzák a „a katonai büntetőbiráskodás terjedelmét.“ A katonai büntetőbiráskodás terjedelmét azonban az új KRP, egy pontban megszorítja s egy pontban kibővíti. Ugyanis a „nem tényleges katonai egyéneket“ (nyugdíjas tisztek vagy tisztviselők), kik e minőségükben a közös haderőnél vagy a honvédségnél bármiféle szolgálati alkalmazásban (pl. napidíjas) vannak, a katonai BP. és a katonai BTK. alá rendeli; ellenben a katonai szökevények közül csak azokat veszi ide, akik eltávozásuk idején a hadseregi büntetőbiráskodás alatt álltak, vagyis kizárja a katonai büntetőjog alól a nem tényleges viszonyból eltávozott vagy a katonai behívási parancs iránti engedetlenség miatt szökevényeknek nyilvánított egyéneknek szökésben létük alatt elkövetett közönséges cselekményeit.

2. A nem tényleges katonai egyének oly katonai bűncselekmények miatt, melyeket az ellenőrzési szemle (tisztvi bemutatás) ideje alatt követnek el, a katonai büntető és fegyelmi szabályok szerint büntetettnek. Ugyanígy büntetettnek a nem tényleges tisztek, katonai lelkészek és katonai tisztviselők, tisztjelöltek oly katonai bűncselekmények miatt, melyeket katonai egyenruhában követnek el. (1912: 30. t.-c. 51. §. második bek.)

Ugyancsak a katonai fegyelmi (nem büntető) szabályok szerint büntetendők a nem tényleges katonai egyének a szemle- és jelentkezési kötelezettség elmulasztásaért, írásbeli érintkezés alkalmával elkövetett áthágásért és katonai minőségben átvett bizalmas jellegű katonai nyomtatványok vagy iratok megőrzésére és titokban tartására vonatkozó szabályok gondatlan áthágása miatt (1912: 30. t.-c. 51. §. harmadik bek.).

3. A fegyveres erőhöz tartozó személyekkel egyenlőknek tekintendők a m. kir. csendőrségi tisztek és csendőrök, akikre az 1881: III. t.-c. 8. §-a mondja ki, hogy az általuk elkövetett bűnügyekben kizárólag a m. kir. honvédbíróságok illetékesek.

4. A népfelkeléshez szolgálattételre beidézett egyének a behívás napjától fogva elbocsátásuk napjáig a katonai büntető és fegyelmi szabályok alatt állanak. Szabadságolás által s a szabadságolás tartamára azonban „a katonai viszony megszakad.“ (1886: 6. t.-c. 1—2. §§.)

ÁLTALÁNOS RÉSZ.

A magyar büntetőjog általános tanai.

30. §. Beosztás.

I. A büntetőjog általános részének négy fő tárgya van: a) a *büntettes* (bűnelkövető); b) a *büntetendő cselekmény*; c) a *büntetés* s az azzal ténylegesen egy kategoriába eső *biztonsági rendszabály* és d) a büntetés vagy a biztonsági rendszabály *alkalmazása*. Kit, miért vagy mikor, mily eszközökkel, miként, vagyis mily mértékben büntethet az állam, e négy alapvető kérdés *általános szabályozása* képezi a BTK. első részének, az u. n. „általános határozatok“-nak a tárgyát s ezek rendszeres tudományos kifejtése, magyarázata alkotja a büntetőjognak u. n. általános tanait.

II. A magyar BTK. általános részének beosztása a következő:

Első Rész. Általános határozatok.

I.	Fejezet. Bevezető intézkedések. (1—4. §.)
II.	„ A jelen törvény hatálya terület és személyek tekintetében (5—19. §.)
III.	„ A büntetések. (20—64. §.)
IV.	„ A kísérlet. (65—69. §.)
V.	„ A részesség. (69—74. §.)
VI.	„ A szándék és gondatlanság. (75. §.)
VII.	„ A beszámítást kizáró vagy enyhítő okok. (76—94. §.)
VIII.	„ A bűnhalmazat. (95—104. §.)
IX.	„ A bűnvádi eljárás megindítását és a büntetés végrehajtását kizáró okok. (105—125. §.)

Tankönyvünk (nem lévén commentár) nem követi ezt a „törvényes rendszert“, vagyis a törvény fejezeteinek és szakaszainak sorrendjét, hanem az általános tanokba tartozó alapvető tudományos kérdéseket a felfogásunk szerint leghelyesebb logikai sorban adjuk elő s ebbe illesztjük be a BTK. megfelelő szakaszait.

I. SZAKASZ.

A büntettes.

ELSŐ FEJEZET.

A büntetőjogi felelősség.

31. §. A „büntettes“ embertani s különösen élettani szempontból.

Irodalom: A 8. §-ban idézett műveken felül: *Balogh Jenő*: Lombroso és a bűnügyi embertan jelen állása. Bud. Szemle. 1906.; *Török Aurél*: A bűnügyi embertanról. JÉÉ. 263. sz. 1906.; *Irk A.*: Kriminologia. 1912. 1—170.; *Moravcsik*: A degeneráltság szerepe a bűncselekmények aetiológiájában. 1912. *Wlassics* eml. 213—227. és *Monatschrift VIII.* (1912.) 529—555.; *Bür*: Der Verbrecher in anthrop. Beziehung. 1893.; *Despine*: Psychologie naturelle. 1870.; *Bleuler*: Der geborene Verbrecher. 1896.; *Angiolella*: Biologische Entstehung des Verbrechens. *Monatschrift II.* 1905. 241.; *Aschaffenburg*: Das Verbrechen u. seine Bekämpfung. 1903.; *Gaupp*: Über den heutigen Stand der Lehre von „geborenen Verbrecher“. *Krim. psych. I.* 25.; *Näcke*: Über die sog. „moral insanity“. 1902.; *Kraepelin*: Psychiatrie. 1903.; *Muralt*: Über moralisches Irresein. 1903.; *Cramer*: Gerichtliche Psychologie. 1903.; *Kurella*: Zurechnungsfähigkeit — Kriminalanthropologie. 1903.; *Mac Donald*: Criminology. 1893.; *Drähms*: The Criminal. 1900.; *Sernoff*: Die Lehre Lombrosos (ford. Weinberg). 1906.; *Geil Chr.* (dán): *Krim. anth. Studier over danske Forbryder.* 1906.; *Aschaffenburg*: Gefängnis oder Irrenanstalt? 1908.; *Lomesser*: Familienforschung und Vererbungslehre. 1907.; *Lombroso*: *Zeitschrift XXXI.* 125.; *Laurent*: Le criminel. 1908.; *Wulffen*: Gauner- und Verbrechertypen. 1910.; *Kohlcr*: Verbrechertypen in Shakespeare's Dramen. 1908.; *Boies*: The science of penology. 1901.; *Parmeley*: Principles of anthropology and sociology. New-York, 1908.

I. A mai tételes büntetőjog alapvető tétele, hogy büntetni csak az *embert* lehet és pedig csak az általa elkövetett, u. n. „büntetendő cselekmény“ elkövetéseért s ezért is csak akkor, ha a büntetethez szükséges a BTK-ben előírt feltételei, illetőleg kellékei reá nézve fenforognak. E feltételek mellett azonban a büntetendő cselekmény alánya, vagyis elkövetője bárki, minden ember lehet, a „büntettes“ épen olyan „ember“, mint más ember, külön bűnös osztály, vagy bűnös „faj“ (typus) az emberiség kebelében nincs.

Ezt a tételt a büntetőjog tudományának azért kell hangsúlyoznia, mert a bűnügyi embertani iskola, különösen Lombroso és követői, épen ezen a ponton támadták meg a mai tételes büntetőjogot s azt akarják kimutatni, hogy tényleg vannak „született“

bűnösök, amennyiben ha nem is minden büntettes, de azoknak egy tekintélyes osztálya testi vagy lelki rendellenességek, vagy öröklött bűnös hajlam folytán követik el a büntetteket, akikkel szemben tehát a mai büntetés egyfelől igazságtalan, másfelől céltalan és hatálytalan. E támadás, melyet Lombroso és hívei az embertan tudománya nevében s széleskörű kutatások és nagy adathalmaz alapján indítottak meg és kitaróan folytatnak ma is, nem lehet hallgatással vagy egyszerű tagadással elnémitani, hanem alapos bírálat tárgyává kell tenni az embertani iskola tételeit s elfogulatlanul itélni azok helyessége vagy téves volta felett.

1. Lombroso és az olasz anthropologiai iskola tanainak ismertetése és bírálata ugyan meglehetősen nehézséggel jár, mert maga Lombroso is hosszú tudományos működése közben többször változtatta, módosította tételeit, állításait, követői közt is lényeges nézeteltérések vannak. Abban az alaptételben azonban úgy az olasz embertani, mint az elmeorvostani iskola hívei csaknem mindnyájan egyetértenek, hogy a criminalitásnak az emberi szervezetben rejlő (endogen) okai vannak s ezért kisebb-nagyobb számmal tényleg léteznek született bűntettek, akik tipikus lelki és testi jellemvonásokkal bírnak s e szervezeti eltérés főoka az, hogy fejlődésük átöröklés, atavisticus visszaütés folytán eltért a normalis emberekétől.

Lombroso eleinte a fősúlyt az anatómiai (testi) eltérésekre fektette s nagy műve (Uomo delinquente 1876.) első kiadásában azt állította, hogy minden valódi büntettes oly testi, szervezeti eltéréseket, rendellenességeket mutat fel, melyekből a szakértő anatómus biztosan felismerheti a született bűnöst (reo nato), még ha eddigéle büntettet nem követett is el. A született bűnös azonban Lombroso szerint lelkileg is elüt a normalis emberektől s a gyermekhez, illetőleg vademberhez hasonlít, voltaképen az ősi (primatoid) ember atavisticus maradványa. Ezt a merész állítást, melyet a bűnösök kórbonctanával s az élő büntettek rendellenességeinek összeállításával próbált igazolni, később lejegyzésként s a büntetteket az epileptikusok egy osztályának minősítette, ma pedig ő is osztozik az elmeorvosok általános véleményében, hogy a született bűntettek valamennyien öröklött erkölcsi fejletlenségben (moral insanity) szenvednek.

Ennek dacára Lombroso és leghűbb követői (Kurella, Ferrero, Murro) ma is vitatják, hogy a született bűntetteknek és pedig legalább is a bűnösök 35%-ának, tehát több mint egyharmadának a normalistól eltérő testi és lelki

vonásaik vannak. Így leggyakoribb testi jellemvonásaik: a haj sűrűsége és göndörsége, a ritka szakáll, a hegyesfejség, a szemek ferdesége, a koponya kicsiny-sége, az állkapocs és az állcsontok erős fejlettsége, a hátralapulú homlok, a nagy, elálló fülek, rendellenes, (hosszu hegyes, máskor vastag széles) orr, stb. Legujjabban a középső nyakszirtegödőr (mittlere Hinterhaupsgrube), az u. n. majomárok gyakori-ágát emelik ki, ami a majmokban, a primatok (ősemberek) legalsó osztályánál, a lemuroknál rendes ismérv. Lombroso kimutatása szerint 25 ezer megvizsgált egyénél az elfajulási jelek aránya a következő:

	öt vagy több elfajulási jel:	3—4 jel:	semmi vagy csak 1—2:
Rendes emberek:	4 %	24 %	72 %
Epileptikusok:	29 %	55 %	16 %
Büntettek:	27.4%	33.5%	39.4%
Örültek:	25.3%	55.2%	18.4%

vagyis a büntettek az epileptikusokkal és az örültekkel szemben egyenlő arányu rendellenességeket mutatnak fel.

Érzelmekre, lelki tulajdonságokra nézve a büntettek Lombroso szerint közel állnak az elmebetegekhez, de legközelebb a vad népekhez, hevesesség, állhatatlanság, a fájdalom iránti érzéketlenség, tultengő önérzet, a lelki jellemvonások. Kurella szerint a kegyetlenség, meggondolatlanság, jövővel nem törődés, munkagyűlölet, tolvajnyelv, gyakori tetoválás jellemzik őket. A nő-büntettek legnagyobb része pedig a prostituáltak közé tartozik, ami szintén atavisticus visszajártás, úgy hogy Lombroso szerint a prostituált nő még tipikusabb képviselője a születelt bűnösnek, valósággal prototypja a bűnözésnek. Egyébként az éles bírálatok hatása alatt már maga Lombroso 1902-ben megjelent „A büntettek okairól és leklüzdéséről“ c. művében elismerte, hogy a criminalitásnak az emberi szervezeten kívül fekvő okai, tényezői is vannak, követői pedig hogy a bűnügyi embertannak a létjogosultságát biztosítsák, a criminalitás *exogen* tényezőinek s főleg a büntettes *lélektanának* vizsgálatát is a „bűnügyi embertan“ feladata gyanánt hirdetik. (L. Kurella: Anthropologie und Strafrecht, 1912. 12—13. l.) A büntettes „testi tulajdonságait“ lelkismeretes alaposággal mutatja be *Irk* id. m. 9—105.

2. Lombroso *eredeti* tételeinek helyességét legalaposabban maga az újabb anthropologiai, illetőleg az elmeorvosi iskola cáfolja meg, melynek mai legkiválóbb képviselői, így Bür. Koch, Bleuler, Nücke, Knecht, Mönksmüller, Gaupp, Sernoff, hazánkban Török A. egyértelműen visszautasítják azt, hogy a „született büntettes“ anatómiai ismérvek által megkülönböztethető más emberektől. Az embertani tudomány mai tanítása szerint legfeljebb azt lehet mondani, hogy a „javithatatlan“ büntettek a koponya, az agyvelő, az arc, a fülek és a tagok alkotásában gyakran eltérnek a velük hasonló néposztály vagy néptörzs átlagos normális típusától, de hasonló eltéréseket nem ritkán lehet találni a normális embereknél s éppen igen gyakran az ideg- és lelki betegeknel. (Gaupp id. b. 33.) Olyan morfológiai (testalkatra vonatkozó) ismérvet, mely kizárólag csak a született bűnösnel lenne feltalálható, se Lombrosónak, se Kurellának nem sikerült megállapítani. Lombroso érdeme e részben az elmeorvosok szerint csak az, hogy rámutatott arra a tényre, miszerint a „született“ bűnös legtöbbször testi szervezete által is igazolja, hogy ő másféle, mint az egészséges, becsületes ember s ez a másfélesége belső szervezeti okokban gyökerezik. *Moravcsik* 20 évi

megfigyelése alapján állítja, hogy a *testi difformitások* csak akkor bírnak körjelző értékkel, ha ugyanazon egyénnél *nagyobb számmal* fordulnak elő s azokhoz bizonyos *funkcionális és pszichikus rendellenességek* is társulnak. Sokszor meglehetősen deformált koponya igen magas szellemi kvalitásu agyat foglal magában. Több ezer büntettes vizsgálatánál *33%-nál talált* ugyanazon egyéneknél több degenerációs jelet (nem büntetteseknél csak 12%-nál). Németh Ödön pedig csak 10.7%-nál.

3. Az *elmeorvostani* iskolának, mondhatni egybehangzó nézete ma az, hogy a *bűnös-természet* (született bűnözési hajlam) nem egyszerűen atavisticus jelenség, hanem *egy betegségi faj*, t. i. az *erkölcsi elmezavar* vagy *fejletlenség* (moral insanity, moralische Schwachsinn) folyamánya, ami épugy, mint az epilepsia, az elfajulás (degeneratio) jele (némelyek szerint a bűnözés „szellemi epilepsia“, mások az epilepsiát megkülönböztetik a bűnözési hajlamtól). Az erkölcsi elmezavarban szenvedő született bűnös rendszerint abnormalis szülőktől származik, felmenői közt gyakori az elmebetegség, iszákosság, ideghaj. öngyilkosság, bűnözés és testi elfajulás, másfelől a született bűnös gyakran lesz később súlyos elmebeteggé.

Az elmeorvostani iskola, épugy mint ujabban Lombroso is, elismeri ugyan, hogy a külső körülmények, a társadalmi helyzet a született bűnösnél is közrejátszanak arra, hogy az illető bünteteket kövessen el, azonban az ily egyének kisebb ellenállási képességgel bírnak a létérti küzdelemben s így könnyebben esnek a bűn örvényébe. Valódi született, illetőleg ösztönszerű bűnös, aki született erkölcsi érzéketlenséggel s „positiv hajlammal és ösztönnel“ bír a bűnözésre (Koch), aki természeti szükségességgel büntetetté lesz és se nevelés, se büntetés, se a társadalmi helyzet megváltoztatása nem akadályozza meg a bűnelkövetésben: az elmeorvosok szerint is igen kevés van.

Konrád Jenő, a lipótmezei elmeegógyintézet igazgatója szerint született gonosztevő ugyan tényleg létezik, de nem mint természetrajzi species, hanem mint elfajulás; ilyen első sorban az „erkölcsi elmezavar beteg“ Jögt. Közl. 1907. 317.

Az északamerikai orvosok körében legutóbbi időkben nagyon népszerű lett a Morel (francia) elmélete, hogy a büntettek legfőbb oka a *degenerálódás*, az öröklés útján szerzett terheltég a normalis embertypustól való beteges eltérés. Különösen egyes büntettes *családok* (Jukes, Ishmael) tanulmányozása szolgáltatott ez elméletre ríkitő példákat (a Jukes-család hét nemzedékéből 1200-an voltak büntető vagy közbiztonsági intézetekben), amelyek hatása alatt propagandát is indítottak az ily „erkölcsi érzék nélküli“ (amoraux, moral

imbeciles) egyének további propagációjának meggátlása iránt s több állam kísérleteket is tett ezeknek a házasságkötéstől eltiltására, vagy egyenesen magtalanítására (*sterilisatio, asexualisatio*). Ez a merész és ingatag alapon álló elmélet azonban az amerikai tudományos világban is erős ellenszenvre talált.

Az kétségtelen, hogy a büntetettek közt több a *degenerált* egyén s ezek közül kerülnek ki az abnormalis, rendellenes ingerlékenységű egyének, ezeknél jönnek elő gyakran *kényszerképzetek* és *kényszercselekmények*, de mindez nem bizonyít a született bűnös létezésre s a bűnözési hajlam feltétlen átöröklése mellett. (Ugyanigy Rosenfeld, Irk.)

II. Lombrosznak és legszorosabb követőinek az a tulzó állítása, hogy a bűnelkövetésnek *csupán endogen* (öröklött szerkezeti) *okai* vannak s ebből folyólag a tulajdonképeni (nem alkalmi) büntettes „született bűnös“ és a született bűnös testi ismérvek alapján megkülönböztethető más emberektől, ma már teljesen meg van cáfolva. Maguk az anthropologiai iskola higgadtabb hivei (ma már a tulnyomó nagy többség) s az elmeorvostani tudomány legkiválóbb tekintélyei egyértelemmel hirdetik, hogy Lombrosznak ez az állítása *egy hypothesis, ami egyáltalán nincs bebizonyítva*. Az elsőt különben, hogy t. i. minden, vagy a legtöbb büntettes született bűnös, maga Lombroso is visszavonta s ma már ő is csak a bűnösök egy osztályának tekinti azokat, a másokra nézve pedig elég utalni arra, hogy azok a testi rendellenességek, amiket Lombroso a született bűnösök ismérveül felvett, az általa megvizsgált bűnösökön sem jönnek elő szabályszerűen, sőt a legtöbb ismérv oly kis százalékban fordul elő, hogy abból törvényt felállítani nem lehet. Kivételekből, *rendkívüli esetekből* rendszert alkotni nem szabad. Az embertan tudománya még odáig sem jutott, hogy valakinek külsejéről „csak némi következtetést is vonhatnánk az illetőnek lélekszerve (agyveleje) jellemző alakjára, még kevésbbé lelki sajátságaira“. (Török A.) Továbbá figyelembe veendő, hogy az u. n. született büntettesek sokszor önhibájukon kívül nyomorban, elhagyatottságban nőnek fel s ez az életmód és foglalkozás természetesen legnyomot hagy testi fejlődésükön s arckifejezésükön, ezenfelül a börtön-élet is, ahol az ilyeneket rendszerint hosszabb-rövidebb letartóztatás után tanulmányozzák az orvosok, befolyással van az illetőnek külső tulajdonságaira (arcszin, tekintet) és beszédmódjára.

Török Aurél, a jeles magyar anthropologus, a következőkben foglalja össze Lombroso tanaira vonatkozó tanulmányainak eredményét: 1. Oly közös testalaki typus, mely jellemző lenne a gonosztveőknek ha nem is összeségére, de a tulnyomó többségére, a valóságban nem fordul elő. Szó sem lehet tehát

arról, hogy a gonosz természet okvetlenül valamely külső alaki rendellenességgel lenne párosulva. 2. Még kevésbé lehet szó arról, hogy a gonosztevők egyes csoportjait a test bizonyos alaki sajátosságai szerint külön is fel lehetne ismerni. 3. Nem lehet támogatni Lombroso ama nézetét sem, mintha az „uomo delinquente” típusában valamely régi típusra (a vademberre) való visszaugrást kellene látni.

De nemesak a Lombroso eredeti tételei, hanem az elneorvosi iskola mai mérsékeltébb álláspontja sem mondható bebizonyított-nak. Az elneorvosi iskola is fentartja azt a tételt, hogy született vagy „ösztonszerű” bűnösök (habár kis számban) vannak és ezek bizonyos testi, de kivált lelki tulajdonságok tekintetében és pedig legfőképen az erkölcsi érzés dolgában eltérnek más, az u. n. normalis vagy erkölcsös emberektől. Ez a kétségtelenül szelidebb és reális igazságot tartalmazó állítás is azonban legalább ily formulázásban tarthatatlan, mert ha akadnak is oly egyének, kik fiataloktól kezdve megátalkodottan újabb és újabb büntetéseket követnek el, akiket se a család, se az iskola, se a börtön nem tudott törvénytisztelő, rendszerető szorgalmas, munkás emberekké alakítani, akiket tehát *társadalmilag* szinte javíthatatlanoknak, erkölcsileg érzéketleneknek tekinthetünk kétségtelen biztossággal ezekre se mondhatjuk, hogy ezek „született” vagy feltétlenül „javíthatatlan” bűnösök, mert nem tudjuk megmondani, vajjon jobb családi környezetben, okszerűbb vagy másféle nevelési rendszer mellett, vagy másként foganatosított börtönbüntetés által nem lehetett volna-e az ily elvetemültnek látszó alakokat is erkölcsileg megváltoztatni, megjavítani.

Ha elismerjük is az átöröklés befolyását a jellemalakításra, a lelki tulajdonságra — amint hogy a fiziológiai lélektan újabb kutatásai (Ribot, Wundt) után ezt kétségbevonni nem lehet — egy bűnös vagy degenerált szülők gyermekeire se mondhatjuk kétséget kizáró biztossággal, hogy az örökölt lelki tulajdonságai folytán *okvetlenül* büntettes lesz. Ezt csak akkor mondhatnók — mint Gaupp és Aschaffenburg helyesen megjegyzi — ha egy ily bűnös gyermeket életének első éveiben elszakítanánk szüleitől és a leggondosabb nevelésben részesítenék s az illető később mégis bűnössé válnék. Ily kísérlet pedig eddigelé nem sikerült. De az élet is akárhányszor rácafol ez elméletre. Hányszor megesik, hogy ugyanazon szülők gyermekei közül egyik erkölcsös, derék emberré lesz, a másik büntetessé válik, a koldus, a fegyenc gyermeke kitérő, szorgalmas emberré, megfordítva a milliomosnak elkényeztetett sarja a pap, a tudós gondosan nevelt fia elzüllik és gonosztevő lesz.

III. Az embertani és elneorvosi iskola elvitázhatlan érdemei azonban: a) annak a kimutatása, hogy a bűnelkövetésnek élet-

tani (endogen) *okai*, tényezői is vannak, b) hogy az *átöröklés* és a *degenerálódás* társadalmi (criminalis) veszélyeire felhívták a figyelmet, c) annak a közkeletűvé tétele, hogy a bűnösök közt *osztályokat* kell megkülönböztetni, s különösen, hogy az *elmebeteg* vagy *abnormalis* lelkiállapotú, illetőleg *erkölcsi fejletlenségben* szenvedő *közveszélyes egyének különleges* (gyógyító és ártalmatlanná tevő) *elbánásban* részesítendőek. De mindkét iskolának nagy hibája még mindig az egyoldalúság. Az embertani vizsgálatoknak, az átöröklésnek egyedüli vagy döntő jelentőséget tulajdonítanak s nem méltatják kellően egyrészt a társadalmi tényezők (nevelés, környezet, foglalkozás, gazdasági helyzet), másrészt az egyéni körülmények (értelem, akarat) befolyását a bűnelkövetésre.

A mai büntető jogtudomány azért, az egyoldalú és téves következtetések elkerülése végett, elismeri ugyan az embertani (élet-tani) kutatások fontosságát s e végből óhajtja is a „bűnügyi embertan“ (élettan, lélektan, elmekórtan) minél behatóbb művelését és annak *reális* eredményeit fel is használja, de ugyanekkor egyenlő figyelemmel van a bűnözés *társadalmi okaira*, tényezőire és a büntetések *lélektanára* is s ezek kölcsönös figyelembevételével állapítja meg a büntettek elkövetőjére, a büntetettre vonatkozó tételeit, a bűnelkövetés okait és a büntetések osztályozását.

32. §. A büntetések lélektani szempontból. Az akarat szabadság és a büntetőjog.

Irodalom: *Fayer*: Tanulmányok, 1894. 100—130.; *Esterházy S.*: A büncseleti jogtudomány kézikönyve. I. 73.; *Somló B.*: Törvényszerűség a sociológiában, 1898.; *Horvát L.*: Determinismus, Jogi Lexikon II. 887.; *Moravcsik E.*: 172., 497., B. Sz. I. 1., 2. sz.; *Finkey*: A büntetőjog alapja, 1896., A motívumok tana, 1903.; *Pikler*: Bevezető a jogbölcséletbe, 1892.; *Wertheimer M.*: A büntettek alapoka, 1903.; *Földes B.*: Statisztikai előadások. 1904. 68—94.; *Bárány Gerő*: Bűn és bűnhődés, 1905.; ifj. *Bartók György*: A szabadakarat problémája és a büntetőjog, 1907.; *Darvai Dénes*: Az akarat szabadság gyakorlati fontossága a büntetőjogban. 1910.; *Grasserie*: Du déterminisme et de la responsabilité sociologique, 1901.; *Prins*: 153—172., Criminalitas, Jogi Lexikon II. k.; *Tardé*: La philosophie pénale 83—148.; *Garrand*: Traité, I. 321.; *Liszt*: Zeitschrift, XVII. 70. és XVIII. 229.; *Herchorowitz*: 1—62; *Binding*: Normen, II. 70.; *Wundt W.*: A lélektan alapvonalai, ford. Rácz Lajos, 1898. 179.; *Van Calker*: Strafrecht und Ethik, 1897.; *Hoche*: Die Freiheit des Willens, 1902.; *Hippel*: Willensfreiheit und Strafrecht, 1903.; *Krauss*: Psychologie des Verbrechenens, 1884.; *Liepmann*: Einleitung 86.; *Van Hamel*: Kriminal Ätiologie, 1901., Zeitschrift, XXI. 345.; *Ferri*: 220.; *Fouillée*: La liberté et le déterminisme, 1887.; *Pfister*: Die Willensfreiheit, 1903.; *Windelband*: Über Willensfreiheit, 1904.; *Mayer M. E.*: Die schuldhafte Handlung, 1901.; *Petersen*: Willensfreiheit, Moral. Strafrecht. 1905. és Zeitschrift XXVII. (1907.) 73.; *Rohland*: Die Willensfreiheit und ihre Gegner, 1905.; *Lipmann O.*: Grundriss

der Psychologie für Juristen, 1908.: *Vorke*: Zeitschrift XXVIII. (1908.) 823.; *Gutberlet*: Die Willensfreiheit u. ihre Gegner 2. kiad. 1907.; *Landry*: La responsabilité pénale, 1902.; *Berlet*: La responsabilité criminelle, 1907.; *Faguet*: Les préjugés nécessaires, 1911.; *Lipps*: Das Problem der Willensfreiheit, 1912.; *Natorp*: Willensfreiheit u. Verantwortlichkeit, 1912. (Cohen Festschr.)

I. Miután a mai büntetőjogi tudomány embertani, illetőleg élettani szempontból a büntetéseket nem tekinti külön ember-typusnak, vagyis a „bűnös“ és a „nem bűnös“ ember között élet-tanilag különbséget nem tesz, ebből folyólag lélektani szempontból sem tud különbséget tenni a „bűnös“ és „nem bűnös“ ember közt. Eltekintve a tényleg *elmebetegségben* szenvedő és az u. n. *abnormalis* (szellemi határközi állapotban levő) büntetésektől, akiket helyesen nem is lehet a „bűnösök“ közé sorozni (l. alább a 39. §-t) a büntetéseket többi részére, a nagy többségére, akik ép elmével követték el a büntetést, a lélektan általános szabályait épúgy állanak, mint a büntettekől távolmaradt más emberekre. A büntetéseket épúgy és éppen oly *érzelmek, vágyak és indulatok* vezetik tetteikben, a *lelki életfolyamatok* (képzeletalakulás, képzet-társítás, elhatározás, cselekvés) éppen oly szabályok szerint történnek náluk, mint más embereknél. A büntetéseknak tehát nincs külön lélektana, az u. n. „bűnügyi lélektan“ nem egyéb, mint az általános lélektan egy alkalmazott része, mely a büntetéseket lélektani szempontból vizsgálja.

A bűnügyi lélektan gazdag irodalmából l. Gross H. (Criminalpsychologie. 3. kiad. 1904.); Wulffen: (Psychologie des Verbrechers. 2 köt. 1906.); Kowalowsky: (Psychologie criminelle. 1903.); Longo: (Psicologia criminale. 1906.) nagybővű műveit; és Th. Elsenhaus: Lehrbuch der Psychologie. 1912.

E tételt a mai büntetőjogi tudománynak azért kell hangoztatnia, mert az újabb, naturalista iskolák körében e részben is tulzó nézetek kaptak lábra, melyek a mai büntetőjog alaptételét, *az egyéni felelősséget* gyökerében támadták meg. Ugy az embertani, mint a sociologiai iskolák körében sokan, elragadtatva a determinismus részigazságától, azt hirdették és hirdetik ma is, hogy a büntetőjogban akaratról, akaratosságról, alanyi bűnösségről és így egyéni felelősségről beszélni képtelenség; a „büntetett“ vagy merőben a természet rabja, akit egyszerűen a „nap ereje“ mozgat ide s tova, vagy egy báb az élet, a társadalmi viszonyok és helyzetek (a „milieu“) kezében, akit tehát tetteért „büntetni“ igazságtalanság.

E tulzó felfogás kényszerítette rá a mai büntetőjogi tudom-

mányt, hogy az akaratszabadság és kötöttség ősi vitakérdését újból vizsgálat tárgyává tegye s a büntetőjog mai alapvének, a *felelősségnek* lélektani alapjait tisztázza. A felelősség, valamint az erre épített *beszámítás* mai fogalmainak ugyanis közös alapját az *akarat*, az *elhatározási képesség* s a *cselekvési szabadság* képezi. Akaratnélküli tettek (mechanicus, reflex-cselekvés, az örült tettei) jogilag nem számíthatók be, azokért elkövetőjük a mai tételes jog szerint nem felelős, miután azok nem a tettes lelki egyéniségének a folyamányai, vagyis azok létrejövetelénél a közvetlen (ható) ok nem az akarat elhatározás volt, a cselekvés nem volt „szabad“, önkéntes.

Miben áll az akarat, az akarat elhatározás, van-e valóban „szabad akarat“, e szorosán bölcsészeti, illetőleg lélektani kérdésekkel a büntetőjogtudományának nem feladata behatóan foglalkozni, csupán álláspontját, illetőleg azt a *bölcsészeti felfogást* kell jeleznie, melyet ezekben a kérdésekben elfoglal, miután a felelősség és beszámítás kérdéseinek magyarázatára nézve kétségtelenül ez az irányadó. Legkényelmesebb lenne ugyan az u. n. *indifferentizmus álláspontjára* helyezkedni, mely szerint a büntetőjogász ne törődjék e kérdéssel, ez azonban épen a mai időben, midőn a kérdést bölcsészek, jogászok a legelőnkebben épen a büntetőjoggal kapcsolatban tárgyalják, szinte lehetetlenség vagy legalább is kitérésnek, színt vallani nem akarásnak tűnnék fel. Annál kevésbé lehet pedig ezt tennünk, mert a mi *BTK-ünk* is egyik §-ába kifejezetten bevette az *indeterminista felfogást*. („Nem számítható be a cselekmény annak, aki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy kinek elmetehetsége meg volt zavarva s e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt.” BTK, 70. §.), amely szakasz magyarázatánál s de lege ferenda fentartása vagy módosítása tekintetében elvi álláspontunk kifejtése, egyik vagy másik bölcsészeti felfogás helyeslése és alapul vétele elől tényleg nem lehet kitérnünk. (L. alább a 45. §-ban).

E helyütt mint a bűnügyi lélektan alapkérdésével, ugyszólván kiinduláspontjával kell vele foglalkoznunk, nem szakszerűen és részletesen, de mint a büntetőjogi felelősség és a beszámítás tekintetében elfoglalandó álláspontunk elméleti alapjával.

II. A fiziologiai lélektan mai tanítása (Wundt, Ribot, Spencer) szerint az ember *akarata* az indulatoknak, vagy a külvilágból nyert benyomások (ingerek) folytán támadt *képzeteknek*, a többé-kevésbé öntudatos *indító okok* (motivumok) harca után, az uralkodóvá vált (döntő) indok szerint, *elhatározássá* érlelődése. A cselekvés belső oldala, a tette készítő lelki folyamatok következőleg folynak le; az emberi agyban valamely külső ok (inger) vagy ösztönszerű érzelem, vágy folytán *képzetek* támadnak. Ha ez az inger vagy érzelem kedvező (elősegítő) képzetekkel párosul

vagy az érzelem szenvedéllé erősödik, gyorsan (néha pillanatilag) létrejön az elhatározás s utána a tett. — ha akadályozó, gátló képzetek merülnek fel, előáll a habozás, a megfontolás, a cselekvésre készítő és attól visszatartó okok (a motivumok) mérlegelése s ahhoz képest, hogy az illetőnek jelleme, vérmérséklete, intelligenciája melyik ingernek, érzelmenek tulajdonít nagyobb súlyt (melyikre reagál erősebben), létrejő a képzeti cselekvésre elhatározás vagy annak elhagyására való elhatározás. Az ember elhatározására tehát úgy a vérmérséklet, az öröklött vagy szerzett hajlamok, a jellen (belső tényezők), mint az illetőnek társadalmi helyzete és külső körülményei (külső tényezők) irányító befolyással vannak. E befolyásokkal szemben az embernek ahhoz képest van kisebb vagy nagyobb ellenállási képessége, amint társadalmilag jobb vagy mostohább helyzetben van, értelmi ereje s erkölcsi érzéke jobban vagy kevésbé van kifejlődve s ezek kifejlesztésére alkalma volt, vagy nem volt.

Az ember akaratát, illetőleg akaratosságot korlátlanul, feltétlenül szabadnak mondani természetesen nem lehet. Az ember, mint érzéki lény, a természet általános törvényeinek, az okozatossági törvénynek alá van vetve s „szabadsága“ csak ez általános természeti törvények határai közt mozog, vagyis az akarat elhatározásban az ember az említett külső és belső tényezők által mindig korlátozva, befolyásolva van. A valóságban tehát legfeljebb relatív (korlátozott, mérsékelt) akaratsszabadságról lehet szó. Az emberi akarat és az akaratosságot, amint nem feltétlenül szabad, azaz sohasem jó létre kellő okok nélkül, úgy viszont nem kényszerű, nem ösztönszerű, mint a szervesetlen lények növekedése, vagy az állatok mozgása. Az öntudatosan véghezvitt emberi cselekvésben — kivéve a fizikai kényszerítés esetét — a természeti szükségszerűség mellett rendszerint van bizonyos mérvű szabadság, önkéntesség. E szabadság azonban nem minden embernél egyenlő. Az egyének szellemi és erkölcsi fejlettségéhez s társadalmi viszonyaihoz képest számtalan foka van. Az akarat vagyis az elhatározás szabadsága mindössze abban áll, hogy az ember a cselekvésre készítő s az attól visszatartó indító okokat (motivumokat), amennyiben arra ideje és értelmi ereje van, öntudatosan megbirálhatja és azokat lelki egyénisége, jelleme szerint követi. Az indító okok (motivumok) tehát nem kötik meg az ember akaratát, nem viszik, nem kényszerítik, csak vezetik, készítelik az embert a cselekvésre.

Ez a motivumok közötti „választási képesség” nem valami transcendentális, mysticus erő, mint a deterministák rendszerint hirdetik, hanem az ember szellemi erejének, belső pszichikai képességeinek, az u. n. akaratelhatározási képességek a kifejezése, amit a fiziológiai lélektan is elismer. Idézzük erre nézve egyik elmeorvosunk, Moravcsik, tanítását: Az akaratot tulajdonképen az agynak a különféle belső és külső ingerekre való öntudatos visszahatása eredményezi. Fiziológikus körülmények között is az akaratnyilvánulásra a szervezetben és a külvilágban rejlő s az egyéniség hatalmán kívül álló számos tényező gyakorolhat befolyást s így abszolút szabad akaratról nem lehet szó, de — az egyénnek megvan azon képessége, hogy magát bizonyos cselekedetek elkövetésére vagy el nem követésére elhatárolhassa, a cselekvésre készítő vagy az azt akadályozó motivumokat és ellenmotivumokat a célszerűség, helyesség szempontjából mérlegelhesse, az ösztönélet ingereit bizonyos mértékben elnyomhassa. Id. m. 172.

III. Az akarat szabadság kérdését a büntetőjog tudományában az új, naturalista iskolák tették a legnépszerűbb és napjainkban legélénkebben vitatott kérdéssé. A régebbi büntetőjogtudomány megingathatlan dogmának tekintette az akarat szabadság elvét, és pedig a tiszta (transzcendentális) indeterminizmust, mely szerint az akarat a cselekmény végső oka. E (tulzós-idealista) állásponttal szemben, mely a gyakorlati élet igényeit nem tudta kielégíteni s megmerevítette a büntetőjog tudományát, kétségtelenül jogosult volt a visszahatás s az új iskoláknak, melyek kivétel nélkül a determinista bölcsészeti felfogásból indultak ki, mindenesetre érdemük, hogy a büntetőjog tudományát realisabbá tették, vagyis reakciónyerítették, hogy a büntetettek lélektanával, a társadalmi viszonyoknak a bűnözésre való befolyásával, a bűnösök lélektani osztályozásával behatóbban foglalkozzék.

De az új iskolák tulzásaival s egyes vastag tévedéseinek éppen a determinista bölcsészeti felfogás tulhajtása s az indeterminizmusban rejlő kétségtelen igazságnak makacs tagadása volt az oka. Lombroso, Ferri, Alimena, Vargha Gy., Pikler, a különben oly eltérő nézetű írók, egyetértének az indeterminizmus öcsárlásában s nem hajlandók abból egy betűt sem elfogadni s a folyton hangoztatott „természettudományi” felfogás alapján kénytelenek a felelősség, beszámítás, az alanyi bűnösség fogalmait elvetni, vagy kerülő uton, álnevek alatt visszacsémpészni a „jövő büntetőjogába.”

E két szélsőség, az indeterminizmus és determinizmus ily kiélesítése birta reá a büntetőjogtudomány higgadtabb és alaposabb művelőit, hogy kutatás és bírálat tárgyává tegyék mindkét bölcsészeti felfogás valódi értelmét s egyes nagy bölcsészek (Kant, Mill Stuart, Wundt) nyomán keressék a megegyezés, a kibekítés útjait. Ugy, hogy a mai legkiválóbb büntetőjogászok, ha elvileg besorozhatók is az indeterminista vagy determinista táborba, de legfeljebb mérsékelt indeterministáknak vagy deterministáknak nevezhetők.

1. Berner, Binding, Birkmeyer, Lammasch, Prins, Garraud, nálunk Wlassics, Fayer, Horovitz, Angyal, indeterministák ugyan, de egyenesen elítélik az „abszolút” szabad akarat fogalmát, azt a felfogást, hogy az ember ok nélkül határozná el magát. Binding különösen azt emeli ki, hogy a motivum forrása az emberben s nem az emberen kívül van s képességünk van jellemünkből kifolyólag a motivumok erejét mérlegelni. Ezt pedig — mint a determinista Liepmann megjegyzi — minden determinista elfogadhatja.

2. Merkel, Tarde, Liszt, Stammler, Liepmann, Frank, Zucker, Alimena stb. a determinismust védelmezik ugyan s az emberi cselekmények szükségességét, törvényszerűségét hangsúlyozzák, azonban ők meg a determinismus tulzása ellen tiltakoznak, s képtelenségnek nyilvánítják azt a véleményt, mely a szükségességet, mint idegen erők *kényszerét* fogja fel és az akarat okozatosságát kétségbevonja. Mindezen írók kifejezetten fentartják és elismerik az egyéni felelősség, a beszámítás és alanyi bűnösség fogalmait, csak azt vitatják, hogy ezen elveket determinista alapon is fel lehet építeni. Így Liszt szerint az ember akaratát a motívumok determinálják; aki a „motívumokra normalisan reagál“, aki a tapasztalat szerint rendesen mondható módon enged a reá befolyással volt körülményeknek, illetőleg az ezek felül alkotott képzeteknek, az ilyen ember felelősségre vonható, cselekménye beszámítható. A rendestől eltérő, abnormalis ember azonban nem felelős. Ez tökéletesen igaz, mi is alírjuk, de nem ez a döntő kérdés, hanem az, hogy *van-e képessége az embernek ellenállni bizonyos motívumoknak*, az akarat elhatározás ható oka-e a cselekvésnek? Illusió-e a „cselekvési szabadság“ vagy valóban sohasem tehattünk volna másképen, mint ahogy tettünk? Liepmann pedig világosan kijelenti, hogy az emberi akarat törvényszerűsége, az „okozatossági törvény“ alatt nem valami cselekvéseinket kényszerítő erő értendő, mert az okozatossági törvény csak saját értelmünk műve, mely által cselekvésünket gondolatban egységnek fogjuk fel. Vagyis az ok-törvény csak azt mondja, hogy valamely eredményt csak valamely beszámítható ok hatásának foghatunk fel, de nem szól semmit arról, mely tényezőket vegyünk fel a cselekvés okául. Mi egyéb ez, mint az elhatározási képesség elismerése?

Tarde determinista létére az „erkölcsi bűnösséget“ hirdeti, úgy hogy némelyek Tarde-ot az indeterministák közé számítják. Érdekes Franknak legújabb nyilatkozata: az akaratszabadságot oly különbözőkép fogják fel, hogy én arra a kérdésre, determinista vagy indeterminista vagyok-e, tisztán és világosan nem tudok felelni. Vagyok ez is, az is, a szerint, amit az akaratszabadság alatt értenek (id. m. 24. l.) Még jellemzőbb a mérsékelt deterministák engedékenységére Mayer M. E. összegegyeztetési kísérlete, mely szerint „az emberiség az indeterminismushoz van determinálva“, mert az akaratszabadság tagadása egy értelmi axioma, igenlése pedig *ész-követelmény*. Petersen pedig a relativ indeterminismust leplezett determinismusnak nevezi, s éppen azt igyekszik kimutatni, hogy az indeterminismus következetesen nem képes a felelősség elvét megmagyarázni.

3. A „mérsékelt“ indeterminismus és determinismus tehát egy végeredményre jutnak s az elvi ellentét dacára egyaránt védelmezik a büntetőjogi felelősséget és beszámítást. E körülmény kétségtelenül azt bizonyítja, hogy a büntetőjog e két alapelve szilárd és megdönthetetlen, de nem jelenti azt, amit Liepmann és Frank hirdetnek, hogy az az álláspont, amit valaki az indeterminismus és determinismus kérdésében elfoglal, teljesen közönyös a büntetőjogi alapfogalmak felépítésénél. Elvi álláspontot nemcsak lehet, de kell is elfoglalni a nagy kérdésben is — habár az sokak szerint megoldhatatlan — de *ne legyünk tulzók* a magunk „elvi“ álláspontja mellett, hanem ismerjük el s fogadjuk el elvi ellenfeleinktől is azt, ami igaz. Vagyis a kriminalistának nem szabad se tulzó (transcendentalis) indeterministának, se merev, tulzó deterministának

(materialistának vagy fatalistának) lennie, hanem mindkét bölcsészeti elméletben levő helyes és realis igazságot el kell ismernie és felhasználnia.

Mi — habár elvi álláspontunk az indeterminizmusnak felel meg — a determinizmus érdemét és jelentőségét elismerjük s el is fogadjuk tételeiből azt, ami realis, t. i., hogy az akarat nem feltétlen szabad s a cselekvésnek az akarat elhatározást megelőzőleg mindig *számtalan egyéni és társadalmi tényezője, indoka, motivuma van, sőt* azt is elismerjük, hogy az akarat többé-kevésbé *mindig befolyásolva van*, mert az a külvilág tényezőinek hatása alatt álló, véges és gyarló embernek az akarata. Az üntudatos ember cselekvése tehát sohasem ok nélküli, a *Wundt* által hirdett *lélektani okozatosság* szerintünk is igaz és helyes, hiszen az embert kétségtelenül érzelmei, vágyai, indulatai vezetik tetteiben, *a jellembeli tulajdonságok lélektanilag determinálják az embert*, az ember jelleme ellenére nem cselekedhet, *a cselekvés mindig az egyéniség folyománya*. Ugyde ezeknek a tényeknek az elismerése végett nincs szükség az elhatározási és cselekvési szabadság megsemmisítésére.

Az ember véges és érzéki lény, képtelenség lenne tehát azt állítani, hogy vérmérséklete, öröklött vagy szerzett hajlamai, másfelől a külvilág, a társadalmi helyzet, melyben született s melyben él, ne lenne reá s akaratának elhatározására lényeges befolyással s az is bizonyos, hogy e tényezők, a kívülről ható befolyások, melyek az ember lelkében motivumokká alakultak, sokszor oly erősek, hogy megbontják a lélek egyensúlyát és *megsemmisítik az akaratot*, de az eszének birtokában levő ember azért rendszerint meg tudja bírálni e motivumokat s meg tudja ítélni, melyikre hallgasson, melyiket kövesse, így az elhatározás, *az akarat nem kötött*, az emberi cselekvés nem szükségképeni, a viszonylagos szabadságot tőle megtagadni nem lehet.

IV. Az akaratszabadság problémáját, a determinizmus és indeterminizmus vitáját nem a büntetőjogtudomány feladata megoldani. A büntetőjogász csak az erkölcsi felelősség elvének magyarázatánál kénytelen e bölcsészeti vitakérdésben állást foglalni. Annál örvendetesebb, hogy mindjobban uralkodó lesz a modern büntetőjogban az a felfogás, hogy az erkölcsi felelősséget mindkét bölcsészeti állásponttal meg lehet magyarázni vagyis az *erkölcsi felelősség*, mint a beszámítás alapja, *vitán felül áll*, a legellentétebb bölcsészeti felfogások szerint is igazolható. Viszont ez a jelenség azt is bizonyítja, hogy ugy az indeterminizmusban, mint a determinizmusban van részizagság. Tulhajtva, egyoldaluan kiélezve mindkettő ferde eredményre visz, higgadtan mérlegelve azonban a két elmélet nem zárja ki egymást, csak az ember értelmi és erkölcsi erejének, az emberi cselekvésnek *két különböző szempontból* való megítélését, értékelését jelenti. A determinizmusból kétségtelenül igaz, hogy az *okozatossági törvény* (a causalitas) az emberi cselekvésekre is áll, vagyis az emberi cselekmények is *általánosságban* (mint Fayer mondja: madártávlatból nézve) *tör-*

vényszerűek, — az indeterminismus igazsága pedig, hogy az *értelemi* vagy *szellemi erő*, az u. n. erkölcsi szabadság az ember legbecsesebb java és elvitázhatatlan tulajdonsága. Az emberi cselekmények általános törvényszerűsége, lélektani okozatossága tehát nem zárja ki az *önelhatározási képességet*, a *cselekvés relatív szabadságát*. Az okozatossági törvény és a szabadság elve nem összeférhetetlenek. Az ember okok nélkül sohasem cselekszik, de ez okokról, a motivumokról képzetet alkot, azokat értelmi és erkölcsi erejéhez képest mérlegelheti s normalis körülmények közt képes ellenállani a legerősebb bűnre csábító ingereknek is. Az egyén öntudatos tettei tehát rendszerint nem kényszerűek, nem feltétlen szükségyszerűek, hanem saját elhatározásának folyamányai. A legmegrögzöttebb büntetett is, ha jobban meggondolja a dolgot, tehetett volna másképen is. Ha pedig valaki csakugyan nem tehetett másképen, ha oly indulatrohamban követte el a tettet, amelynek nem volt képes ellenállani, amikor „az esze megállt“, az ilyen tett a mai és bizonyára a jövő BTK-ek szerint sem esik beszámítás, illetőleg hüntetés alá.

1. Az *egyéni felelősség* fogalma nézetünk szerint nem építhető fel a *szabadság elvének elfogadása* nélkül. Ha az egyén tettei mindig kényszerűek, ha a *tettes* sohasem cselekedhetett volna másképen, mint ahogy cselekedett, akkor mi alapja van a felelősségre vonásnak? Az ember, mint *Garraud* mondja, erkölcsi felelősséggel csak *szabad* tetteiért tartozhatik. Lehet, hogy ez is csak egy „szükség szerű előítélet“, de mindenesetre „jótékony illúzió“ (*Fagnet*). Elismerésre méltó, hogy a deterministák megkísérlék a felelősséget determinista alapon magyarázni, de ez a magyarázat erőszukoltabb s így kevésbé alapos, mintha elfogadjuk elvileg az akarat és az akaratos cselekvés szabadságát, elismerve egyúttal azt is, hogy az akarat elhatározás korlátolt, befolyásolt, a cselekvés tehát csak viszonylagosan szabad.

2. Helyesen jegyzi meg *Prins*: Az akarat ugyan függ a testi szervezettől, a társadalmi környezettől (*milieu social*), az átörökléstől, de mind e tényezők s ezek végtelen változatai mellett is a *szabadság* elve nem semmisülhet meg, mert minden emberben van bizonyos *ellenállási képesség*. Minden emberben még aki látszólag legkevésbé szabad is, van viszonylagos szabadság, s mindenesetre a szabadságnak van fokozata. Minél jobban emelkedik az ember a társadalom lépcsőjén, annál nagyobb a szabadsága, minél inkább száll le a lépcsőzeten, annál inkább kisebbedik. (*Jogi Lexikon*, II. k.) Még világosabban fejezi ki e higgadt közvetítő álláspontot újabban „*La défense sociale*“ c. művében. Az abszolút determinismus *tudományos szofisztika*, mint a *magia* volt, mely *jövendőmondásra* vállalkozott. Épügy lehetetlen a *szélső indeterminismus*, mely a *sze szélyből* (*Amiel* szerint: *Pindeterminisme est la religion du caprice*), a *motivumok* ellenére való cselekvést hirdeti. A két tiszta (vagyis tulzó) elmélet egyike sem oldja meg a nehéz problémát, de mindkettőben van igaz is: a

emberi tett az akarat és a jellem eredménye. Tetteinkben van bizonyos szükség-szerűség és bizonyos szabadság, az élet a kettőből áll.

3. Készséggel elismerem, hogy a „nagy“ dolgokra, az ember sorsára nincs szabadságunk. Hogy valaki főhercegi bölcsőben vagy koldusgyermeknek született, hogy kitűnő tehetségekkel (művészi hajlam, tudományzomj, geniális ész) vagy „rossz természettel“ (veszekedő hajlam, csekély értelem) lett-e „megáldva“, jól megy-e a sora, vagy minden dolga balul üt ki: ebbe bizony semmi beleszólása, se érdeme, se bűne. De, hogy a civilizált társadalomban a felserdült, épeszü ember öntudatos tettei, nem a saját elhatározásának folyamányai, hogy cselekvései sohasem lennének önkéntesek, hogy jogos vagy jogtalan ténykedésében se érdeme, se hibája nem lenne, ezt eddigi ismereteim, erkölcsi és jogérzetem és meggyőződéseim szerint tagadnom kell. Ezen lehet gunyolódni, amint a tulzó deterministák szeretik, lehet „sekélyes felfogásnak“ (Schopenhauer), a „gyenge lelkek ultimum refugiumának“ (Liepmann) nevezni, de hogy a természettudományi és az idealista felfogás csak így állhat meg egymás mellett, arra elég talán a legujabban ismét annyira népszerűvé lett Kant-ot felhoznom például, aki az emberre, mint érzelki lényre, a determinismust hirdeti, mint erkölcsi lényre nézve azonban az akarat szabadságot „a gyakorlati és követelményének“ tekinti.

4. Mennyire nem lehet azonban a két elvi álláspontot eggyé olvasztani, vagyis mennyire nem vagyunk képesek egymást meggyőzni, találó példák rá ifj. Bartók György és Vámbery R. Előbbi determinista felfogással lelkesen védi az egyéni felelősséget, a bűnösséget, a beszámítást s szerinte az akarat szabadságnak semmi köze ezekhez a fogalmakhoz. Ennek dacára elismeri, hogy cselekvéseink beszámításához elég „ha választásunk és cselekvésünk szabad, és ha rendelkezünk az u. n. pszichofizikai és a pszichikai szabadsággal.“ Vámbery pedig agyonbírálva az indeterminismust, odajut, hogy „a determinismus is elismeri az akarat szabadságát, csak hogy szabadság alatt más ért, mint az indeterminismus. Számára a szabadság abban áll, hogy az ember akaratelhatározásában a pszichikai tényezők s különösen az erkölcsi képzetek szabadon érvényesülhetnek.“ (47.) Tehát mindketten elfogadják lényegében a mérsékelt indeterminismus tételeit, de azért büszkén hirdetik determinista pártállásukat.

33. §. A bűnelkövetés okai és tényezői. A bűnözés kóroktana (ätiológiája).

Irodalom: Földes: Statisztikai előadások, 1904. 94—106.; Balogh J.: Nyomor és büntettek, 1908.; Bud J.: A bűnügyi statisztika reformja, 1909.; Irk A.: Kriminologia, I. 1912. és Von den normalen u. pathologischen Character der Kriminalität, 1913. (Gross Archiv 53. 188.); Gerőcz K.: A bűnügyi néplélektan elemei, 1912.; Rakovszky: De l'étiologie du crime et de la dégénérescence, 1897.; Van Kan: Les causes économiques de la criminalité, 1903.; Bonger: Criminalité et conditions économiques. Amsterdam, 1905.; Quetelet: Physique sociale, 1836.; Ottingen: Moralstatistik, 1882.; Krohne: Lehrbuch der Gefängnisskunde, 1889.; Müller H.: Die Bewegung der Kriminalität in ihren Zusammenhang mit den wirtschaftlichen Verhältnissen, 1899.; Fuld: Der Einfluss der Lebensmittelpreise auf die Bewegung der strafbaren Handlungen, 1881.; Fornasari di Verce: La criminalità et le vicende economiche d'Italia, 1804.; Bosco: La delinquenza in vari stati di Europa, 1903.; Morri-

son: Crime and its causes, 1891.; Wright: The relation of economic conditions to the causes of crime, 1900.; Liszt: Kriminalität der Juden, 1907.; Tarde: Osszehasonlító tanulmányok a kriminologia köréből, ford. Lengyel Aurél, 1908.; Mayr: Die Gesetzmässigkeiten im Gesellschaftsleben, 1877.; Lafargue: Die Kriminalität in Frankreich. 1840—1886. Neue Zeit 1890.; Colajanni: Sociologia criminale, 1887.; Turati: Il delitto e le questione sociale. Milano, 1883.; Joly: Le crime, La France criminelle.; Proal: Le crime et la peine, 1892.; De Bact: Les influences de la misère sur la criminalité, 1895.; Vámbéry: Schutz der unteren Volksklassen im Strafrecht, 1911.; M. A. D'Ambrosio: Wirtschaftliche Passivität u. Verbrechen. Zeitschrift XXXI. 833.

I. A bünelkövetés (bünözés, kriminalitás) okainak, tényezőinek megállapításánál, ha nem akarunk egyoldalú eredményre jutni, az ember egyetemes természetéből kell kiindulnunk, vagyis az ember természetét minden oldalról egyenlő gondossággal kell vizsgálat tárgyává tennünk. Az ember kétségtelenül *természeti*, érzéki és egyuttal *társadalmi* lény; testét, vérmérsékletét, érzéki tulajdonait, szokásait nem maga alkotja, hanem nyeri, örökli szüleitől s a természettől és a társadalomtól, amelyben élnie kell. Az átöröklés, a vérmérséklet és a társadalmi helyzet képezik a bün csirájának egyik részét. Egy fegyenc, vagy egy koldus gyermeke, ha serdült korában tolvajjá, rablónak lesz, ennek nem tisztán az ő „szabad akarata“ volt az oka, hanem első sorban a szüleitől örökölt rossz hajlam, a rosszra való tanítás, a ferde nevelés, amit szüleitől és környezetétől kapott, a nyomor, a szomorú társadalmi helyzet, melybe ugyszólván beleszületett.

De a felserdült s testileg-lelkileg ép ember másfelől eszes és erkölcsi természettel bíró lény is, vagyis a természettől nyert kisebb vagy nagyobb s a kulturtársadalomban rendszeresen fejlesztett tehetsége, képessége van arra, hogy beláthassa, megérthesse a jót és rosszat, megkülönböztethesse az emberi társaságra, a többi emberekre helyes és helytelen cselekedeteket, ezenfelül van kisebb-nagyobb erkölcsi ereje, mely szerint bizonyos mértékben képes ellentállani rossz hajlamainak, képes küzdeni a társadalmi helyzet nyomása, befolyása ellen s képes törekedni a jó, a tisztességes, becsületes életre. A bünelkövetés csirájának másik része tehát mindenesetre az ember belátásában és akarataiban van. Helytelen azért a bünelkövetés okául egyetlen tényezőt, pl. az átöröklést vagy a környezetet (milieu), vagy az akaratot állítani fel, mert mindezek a tényezők kölcsönösen és egyenlő jelentőséggel működnek közre a bünelkövetésben.

Az örökölt vagy szerzett (testi és lelki) hajlamok, a társadalmi helyzet (milieu) és az akarat azok a közös tényezők, mik egy embert büntettség, büntetendő cselekmény elkövetőjévé tesz-

nek. Egyiknél egyik, másikonál másik tényező lesz erősebb, hatályosabb, de minden bűnösnél a három tényező mindenike szerepel kisebb-nagyobb mértékben. A bűnelkövetésnek e szerint három főokát, általános tényezőjét különböztetjük meg: 1. természeti (endogen) vagy életlani okokat (vérmérséklet, örökölt és ~~szerezett~~ testi és lelki hajlamok), 2. társadalmi vagyis külső (exogén) okokat (foglalkozás, környezet, gazdasági helyzet), 3. T. egyéni belső okokat (értelem, műveltség, erkölcsi felfogás, akaratérő). *Értelem, műveltség, erkölcsi felfogás, akaratérő.*

Az egyes főtényezők részletezése a kriminologia, illetőleg a krim. aetiologia tulajdonképeni feladata, mely első sorban a bűnügyi statisztika adataira épít. Így az endogen (életlani) okok közé szokták sorozni a faji jelleget (hazánkban a cigányok mutatnak kézzelfogható példát az átöröklött büntettes hajlamra), az életkort, a testi és lelki abnormitásokat, kóros hajlamokat, az utánzási ösztönt. — A társadalmi okok közt a legkülönbözőbb tényezők szerepelnek: a foglalkozás (ipari és mezei munkások, cselédek, napszámosok más-más delictumokban tűnnek ki), a városi élet, a családi állapot, a környezet, legfőként a rossz gazdasági helyzet, a munkanélküliség, a nyomor s az ezzel karöltve járó alkoholizmus, prostitutio (az összes bűncselekmények 80—90%-át rendszerint a munkanélküli szegények követik el), — Az egyéni belső okok közt első sorban az értelmi és erkölcsi erő kisebb mértéke, a neveletlenség, tudatlanság (babona, hiszékenység), téveszmék, az ezzel járó ferde életnézet, félműveltség, a vagyonos osztály iránti gyűlölet, a munka nélküli élet utáni ábránd, a leggyakoribb tényezők.

A naturalista iskolák negyedik főtényezőnek veszik még fel a külső természeti, (cosmicus, telluricus) okokat, minők az éghajlat, az évszakok, a talaj minősége (hegyvidék, mocsaras vidék), ezek az okok azonban, ha összefüggésbe hozhatók is a bűnözés alakulásával, pl. a déli vidékek lakóinál általában gyakoribbak a személy elleni, északi népeknél a vagyon elleni büntettek, nyári hónapokban sűrűbben fordulnak elő a szemérem elleni cselekmények, mint télen stb., de ezeknek a jelenségeknek nem a külső természeti tényezők, nem az éghajlat vagy a melegtég (a levegő páratartalma!) a tulajdonképeni oka, hanem a büntettet elkövető egyének faji tulajdonságai, a vérmérséklet, az alajjellem s így a negyedik csoport megkülönböztetése nincs kellően igazolva, annál kevésbbé, mert az éghajlat vagy az évszak nem is gyakorol minden népnél egyenlő befolyást a bűnözésre.

II. A bűnözés (criminalitás) természeti, biológiai és társadalmi okainak kutatásában az új naturalista iskolák szereztek maguknak érdemet. Sajnos, a nagy buzgalom és igyekezet, mellyel e kérdést tárgyalják, nem áll arányban az eddig elért eredménnyel. Teméntelen statisztikai adatot hordtak össze,

mellyel feltevéseiket igazolni igyekeztek, ennek dacára kétségtelen bizonyossággal és biztossággal se a külső természeti, se a biológiai, se a társadalmi okok hatását, a bűnözés alakulására való befolyását, kimutatni nem tudják.

1. Igy Lombroso nagy művének 1899-ben megjelent harmadik részében (német fordítása Kurella és Jentsch-től 1902-ben: Die Ursachen und Bekämpfung des Verhrens) 18. fejezetben tárgyalja a bűn „ütiológiáját“ s minden elképzelhető tényezőről, kalejdoskópszerű változatossággal (meteorológiai és klimatikus viszonyok, évszakok, hónapok, forróság, hegyesvidék, malária, faj, kultura, sajtó, népsűrűség, kivándorlás, táplálkozás, alkoholizmus, vallás, nevelés, kor, nem, fogház, polgári állás, utánzás stb.), nagy részletességgel értekezik, de oly hézagos, heterogén; igen sokszor megbizhatatlan adatokkal igazolja sokszor naiv állításait, hogy könyvéből tiszta és határozott véleményt a bűnözés okairól, az egyes tényezők hatásáról kiolvasni és megállapítani teljes lehetetlenség. Első gondolatához azonban sokszor visszatér, amennyiben az embertani okoknak, az átöröklésnek tulajdonit legnagyobb szerepet a bűnözés ütiológiájában.

Alaposabbak a Ferri fejtegetései és következtetései. Szerinte minden büntett anthropologiai, fizikai (cosmicus) és socialis tényezők eredménye. Tarde-dal szemben, ki a fizikai fizikai tényezők önálló befolyását kétségbevonja, hangsúlyozza a fizikai okok jelentőségét, azonban többször kiemeli a társadalmi, különösen a gazdasági tényezők túlsúlyát. Mig Lombroso és Garofalo a nyomornak és szegénységnek nem tulajdonitanak nagy befolyást, Ferri azt tekinti a legfőbb oknak a bűnelkövetés terén.

2. Lacassagne és Tarde csak egyéni és társadalmi tényezőket különböztetnek meg s döntő sulyt az utóbbiaknak tulajdonítanak. Lacassagne ugyan a fizikai (cosmicus és tellurikus) tényezők befolyását is elismeri s önen ő dolgozott ki egy „bűnözési kalendáriumot“, melyben az egyes büntetteknek hónapokénti hullámfázisát érdekesen ünteti fel, így pl. a személy elleni büntettek közül januártól áprilisig a gyermekülés áll első helyen (647, 750, 783, 662); májustól júliusig jelentékenyen alább száll, november, decemberben ismét felszökik, az ölések és testi sértések maximuma júliusban (710) áll be (rokonülés ellenben január és novemberben), tulajdon elleni eselekmények december és januárban a leggyakoribbak stb., azonban ezek a tényezők (hideg, meleg) hozzátartoznak a milieuhöz, melyben a büntettes él s így nem tekintendők önálló tényezőknek.

Tarde szerint „lehet, hogy születnek gonosztevők, de bizonyos, hogy lesznek (on devient) büntettesek.“ Szerinte a bűnözés egy sajátos ipar, amely bizonyos társadalmi osztályokba fészkel be magát és fokozatosan terjed tovább-tovább. A visszaesés növekvése főleg a nagy városokban látható világosan. A bűnözés egyik hatalmas tényezője a szegénység, nem azért, mintha a szegénységgel okvetlenül együttjárna a bűnözés; mert nem a gazdagság vagy a szegénység okozza a bűnt, hanem a kinemelőgülés, az elégedetlenség (insouvissement), de mivel az alsóbb osztályok azok, melyek sanyaru helyzetükkel elégedetlenek, közvetve mégis a nyomor teremti meg a büntetteseket, amit világosan igazol az a tény, hogy a büntettesek örüsi százaléka a vagyontalan néposztályból kerül ki. Igy az 1887-iki hivatalos francia statisztika szerint 100.000 lakosra esett: 20 vádlott a házi szolgák, 12 a szabad foglalkozásuk (tulajdo-

nosok és tőkésék is beleértve), 21 a kereskedők, 26 az iparosok, 14 a mezőgazdák, 139 a legszegényebb osztályok közül.

3. A *sociologiai* iskolák általában a *gazdasági* tényezőknek, főleg a *nyomornak*, *szegénységnek* tulajdonítanak, részint közvetlenül, részint közvetve, nagy szerepet a bűnözésben, így Corre, Alimena, Poletti, Turati, Colajanni, Marro, Rakowsky, Joly, Somló stb., sőt az elmeorvosi iskola hívei is (Morel, Benedikt) legalább közvetve elismerik a nyomor nagy befolyását, amennyiben az *elkoresosodásnak* (degeneratio) a rossz táplálkozás, rossz lakás, az egészségtelen foglalkozás, a szesz italok a terjesztői s részben előidézői. Ugyanezt a felfogást osztják a közvetítő iskola tekintélyei is, *Prins, Liszt, Van Hamel*, akik azonban szintén hangsúlyozzák a Tarde helyes megjegyzését, hogy nem a szegénység vagy a nyomor a tulajdonképeni főok, hanem a gazdasági helyzettel való elégedetlenség, az igények fokozódása, a fényűzés, a vagyonosodás vágya, a munka nélküli kényelmes megélésre törekvés stb. Ugyanerre az eredményre jut *Földcs B.*, aki szerint a gazdasági viszonyok javítása sohasem fogja teljesen megszüntetni, sőt csökkenteni sem a kriminalitást, mert lehet, hogy a nép erkölcsiségére kedvezőtlen hatásmá más körülményekkel fog összeesni.

A gazdasági tényezőknek a bűnözésre való befolyását ez idő szerint még legalaposabban mutatja ki *Van Kan* (az összes ide vonatkozó irodalom bírálata alapján), aki helyesen figyelmeztet arra, hogy a gazdasági tényezők befolyását általánosan, szabatosan megállapítani lehetetlenség, csupán egy bizonyos helyen lehet ezek befolyását hozzávetőleg kimutatni. S e helyi vizsgálatnál is leghelyesebb különbséget tenni a *vagyon* elleni, az *erkölcs* elleni és a *személy* elleni büntettek közt. A vagyon elleni büntettek elkövetésének közvetett oka nagy részben a rossz gazdasági helyzet, közvetlen pedig az égető szükség s még inkább a chronicus *nyomor*. Az erkölcs elleni büntettek elkövetésénél megfordítva a vagyonosság gyakorol közvetlen befolyást. Az anyagi jólét általában műveli az életüztönöket, nagyobb alkoholfogyasztásra ad alkalmat s így az erkölcs elleni bűnelkövetésre csábít. A személy elleni büntetésekre nézve a gazdasági helyzet befolyása kétes, a növekvő jólét legtöbb író szerint (Ferri, Fuld, Fornasari) kedvez ezeknek a büntetteknek, vagyis szaporítja azokat és megfordítva.

Nagy alapossggal és részletességgel írja le a kriminalitásnak az emberi szervezeten kívül fekvő összes okait *Irk* (170—296.)

4. Részünkről, ha elismerjük és hangoztatjuk is, hogy ugy az *életteni*, mint a *társadalmi* okok s ezek közt különösen a *tudatlanság*, a *ferde nevelés* és a *gazdasági helyzet* hozzájárulnak a bűnelkövetéshez, vagyis gyökerei a bűnözésnek, szükségesnek tartjuk ismételten hangsúlyozni, hogy ezek mindig csak egy-egy rész-okot képeznek, amelyek mellett mindenesetre szerepelni kell, mint a harmadik rész-oknak, a *belső* tényezőknek, az elhatározásnak, az akaratnak, ami lehetővé teszi, hogy az egyént az életteni és társadalmi tényezők befolyásának elismerése mellett is felelősségre vonhassuk. Megerősíti e felfogásunkat *Balogh Jenő* legújabb alapos tanulmánya (id. m.), melynek végeredményei: (1.) az összes büntetteket, vagy azok egyes fajait nem lehet egy okra visszavezetni, minden büntettet különböző tényezők összehatása idéz elő; (2.) az égővi viszonyokkal szemben lehetetlen, az élettanakkal is nagyon kevés eredménnyel lehet küzdeni; (3.) ellenben ugy az államnak, mint a társadalomnak

módjában áll a bűncselekmények társadalmi tényezői ellen hathatós küzdelmet kifejtteni. Legfontosabb és legtöbb sikerrel biztat az elhagyott társadalmi osztályok védelme, különösen a gyermekvédelem.

34. §. A büntetőjogi felelősség és az alanyi bűnösség.

Irodalom: Az előző §. címe alatt közöltek kivül: *Degré* Lajos: Adalék a bűnösség fogalom tanához. 1911. és Az értéktételre vonatkozó ismeret, mint bűnösségi előfeltétel stb. *Wlassics* eml. 1912. 77—102.; *Ferri*: Die positive krim. Schule in Italien. 1902.; *Goldenweiser*: Zurechnung und strafrechtliche Verantwortlichkeit in positiver Beleuchtung. 1903. és Das Verbrechen als Strafe und die Strafe als Verbrechen. 1904.; *Saieilles*: L'individualisation de la peine. 1898. 124.; *Vámbéry* R.: Tarde rendszere. 1904.; *Angyal*: A tömeg büntetetei. 1906.; gr. *Dohna*: Die Elemente des Schuldbegriffes. Gerichtssaal, 65. (1905.) 304.; *Frank*: Über den Aufbau des Schuldbegriffes. 1907.; *Oetker*: Gerichtssaal. 72. köt. (1908.) 161.; *Finger*: u. o. 249.; *Kohlrausch*: Sollen u. Können als Grundlagen d. strafrechtl. Zurechn. 1910. (Festschr. Güterbock): *Hold v. Ferneck*: Die Idee der Schuld 1911. és Die Schuld im Rechte u. in d. Moral. Zeitschrift 32. k. (1911.) 249.; *Dohna*: u. o. 323.; *M. E. Meyer*: u. o. 492.; *W. Sauer*: Gesetz- u. Rechtsgefühl. u. o. 33. k. 785.; *Harwicz*: u. o. 813.

I. A tettes büntetőjognak a büntettesekre vonatkozólag két sarktétele: a felelősség és az alanyi bűnösség.

A felelősség az egyénnek oly állapota, midőn az általa elkövetett helytelen, meg nem engedett cselekményt neki felröjjük, vagyis az ő terhére írjuk. Amint az erkölcsan, a magánjog, az alkotmányjog, a közigazgatási jog az egyént felelőssé teszi ily tetteiért, ugy a büntetőjog is, sőt a büntetőjogban a felelősség a legelső alapvető tétel, ugyszólván kiindulási pont. A büntetőjogi felelősség közelebbről abban áll, hogy a büntetendő cselekmény elkövetőjét, az általa elkövetett cselekményért, büntetésre méltónak, büntetéssel sujthatónak itéljük. A büntetőjogi felelősség egyfelől *egyéni*, vagyis *erkölcsi*, másfelől *társadalmi*, illetőleg *jogi* felelősség.

1. Az *egyéni* felelősség azt jelenti, hogy a tettes által elkövetett cselekményt, mint az ő tényét, mint az ő elhatározása folyamányát tekintjük. Ennek előfeltétele pedig, hogy a büntettesben ne született bűnöst, ne a társadalmi viszonyok által ellenállhatatlanul kényszerített akaratnélküli bábót lássunk, hanem eszes és erkölcsi lénynek ismerjük el, ki *öntudattal és akarattal* elkövetett tetteinek következményeit egyénileg elviselni köteles.

Az egyéni felelősség lényegileg összeesik az *erkölcsi* felelősséggel, mely szerint az egyént képesnek itéljük cselekménye *helytelenségének*, kötelességellenes voltánának belátására s ezért az állam által eltiltott, a társadalmi renddel ellenkező cselekményét mi

is (embertársai) rosszaljuk, helytelenítjük. Az *erkölcsi felelősség* megállapítását valamely elkövetett konkrét bűncselekményért, vagyis annak erkölcsi rosszaságát, helytelenítését nevezi a büntetőjogi irodalom *bűnösségnek* (Schuld), illetőleg *alanyi bűnösségnek*. A „bűnösségi ítélet“ e szerint etikai értékelése a büntetett magaviseletének, az ő alanyi hibájának, bűnössége minőségének és megnyilvánulásának megállapítása. Ha elismerésre, sőt dicséretre méltónak tartjuk az ember jó, nemes, másoknak, a társadalomnak, az államnak javára szolgáló cselekményeit, épügy helytelennek, erkölcsi hibának tekintjük a másokra káros, veszélyes, sértő cselekményeket.

2. *Társadalmi*, illetőleg *jogi szempontból* pedig az ember azért felelős cselekményeiért, mert társaságban él*), hasonló s egyenlő alapjogokkal bíró emberek közt s így nem teheti azt, ami neki tetszik, hanem cselekvéseiben folytonosan tekintettel kell lennie embertársaira. A kölcsönös megélhetés végett a társadalomban oly erkölcsi és jogi *szabályok* s ezekből folyó *kötelességek* állanak fenn, melyeket mindenkinek tiszteletben tartania s követnie kell s melyeket a társadalomban született és felnőtt ember különös tanítás és nevelés nélkül is, mihelyt értelme és akarata kifejlődött, okvetlenül ismer és minden rendszerető s törvénytiszteelő ember (a jó polgár) követ is. A társadalmi vagy jogi felelősség a tettesnek *társadalomellenes*, illetve *kötelességellenes magaviselete*ért való felelősség, amit úgy szándékos, mint gondatlan büntetendő cselekmény elkövetése esetén a normalis észjárású és erkölcsi felfogású tettes rendszerint maga is érez.

3. A büntetőjog alapvető tétele, hogy büntetni csak azt lehet, aki felelősségre vonható, vagyis akinek alanyi bűnössége megállapítható. *Alanyi bűnösség nélkül nincs büntetendő cselekmény*, e nélkül pedig nincs büntetés. A büntetőjogi felelősség és az alanyi bűnösség azonban *nem minden embernél egyenlő*, mert az emberek alaptulajdonságaik hasonlósága dacára, mint *egyének* épen nem egyenlők. Tehetség, műveltség, jellem, akaratérő (lelki egyéniség) tekintetében, amelyeket a társadalmi, gazdasági helyzet s az életesemények és körülmények fejlesztenek, illetőleg módosítanak, az emberek számtalan változatot mutatnak, mondhatni minden ember egy-egy önálló sajátos *egyéniség*, akiket a *büntetőjog-*

*) Ha valaki egyedül egy pusztai szigeten élne, cselekedhetnék kénye kedve szerint, mindja Prins. De mert társaságban él, ezért létezik reá nézve jog s ez értelemben a társadalmi felelősség vita tárgyát sem képezheti. Jogi Lexikon II. k. 709. l.

ban sem szabad egyenlő mértékkel mérni. Aki jó nevelésben részesült, nagyobb tehetséggel bír, jobb társadalmi viszonyok közt él, annak erkölcsi és jogi felelőssége nagyobb, mint aki ellenkezőleg, ferde vagy épen semmi nevelést nem kapott, aki gyengébb tehetségű s mostoha vagy épen sanyaru társadalmi viszonyok közt van. A büntetőjogi felelősség tehát egyik büntettesnél *kisebb*, másíknál *nagyobb* lehet s innen van, hogy ugyanazt a tettet egyiknek *súlyosabban*, másíknak *enyhébben* számítjuk be az alanyi bűnösség mérve szerint.

II. A felelősség fogalmának meghatározására és magyarázatára a különböző iskolák hívei ugyan eltérnek egymástól, de a legellentétebb nézetűek is fentartják és védik azt, mint a büntetőjog egyik alaposzlopát. Csak a legradikálisabb tulzók, kik a „büntetést“ egyáltalán törlendőnek vélik (Ferri, Turati, Goldenweiser), nem ismerik el, azonban ezek is rendszerint hangoztatják az u. n. *társadalmi felelősséget*.

1. *Ferri* különösen az „erkölcsi“ felelősség, a „bűnösség“, mint metafizikai és vallási fogalmak ellen tiltakozik: „az ember csak azért felelős tetteiért, mert társadalomban él.“

2. *Prins* az „erkölcsi szabadság“ elvének elismerése mellett, ami az emberiség erkölcsi fejlődéséhez elengedhetetlen, az *objectiv* (társadalmi) felelősséget szintén elfogadja. A *classicus* iskola elvei (szabad akarat) szerint mindenkít, az abnormalisokat, alkoholistákat is felelősségre kellett vonni, míg az új vezéreszme: *a társadalmi védekezés* abból indul, hogy *össze kell gyeyztetni a társadalmi biztonság maximumát az egyéni szenvedés minimumával* (Défense sociale 40.). *Garraud* a felelősséget három szempontból tekinti: mint *erkölcsi* (metafizikai), mint *fiziológiai* (biológiai) és mint *társadalmi* felelősséget, mely utóbbi annak a veszélynek a nagyságától függ, melyet valamely egyén a társadalomra képvisel. (Traité, I. 90.).

3. *Tarde* nem kifogásolja az *erkölcsi* felelősség fogalmát, sőt épen azt tekinti feladatának, hogy bebizonyítsa, miszerint a felelősség az új iskolák elveivel, különösen a determinizmussal is teljesen összefér. Tarde szerint a felelősség alapja az „*én azonossága*“ (indentité du moi) és a „*társadalmi hasonlóság*“ (similitude sociale) t. i. a felelősség akkor állapítható meg, ha a tett egytől a tettes egész lelki egyéniségének folyománya volt, ebből folyólag minél erősebben fejlett ez az *egyéniiség*, annál nagyobb a felelősség, másfelől ha az egyén hasonlóknak érzi magát társadalmi környezetéhez, vagyis átérzi azokat az erkölcsi és jogi kötelességeket, melyeket abban a társadalomban, melyben él, teljesítenie kell. Ebből folyólag, minél erősebben fejlett a tettes lelki egyénisége s minél nagyobb a hasonlósága embertársaihoz, annál nagyobb a felelősség. Tarde ezen elmélete teljesen megegyezik a *classicus* iskola tanával s fényes bizonyosság arra, hogy ha nem keressük mesterségesen (az eredetieskedés kedvéért) az ellentéteket s ha nem hunyunk szemet az ellentétes iskolák tanainak igazsága előtt, igen szépen össze lehet egyeyztetni a látszólag kibékíthetetlen ellentéteket is.

4. A német irodalomban nagy harc folyik a felelősség s az *azzal* rend-

szerint azonosított „bűnösség“ (Schuld, Schuldhaftekeit) fogalma felett. Liszt szerint a felelősség a bűnösség alaki értelemben való kifejezése (a bűnösség alakilag: a tettes felelőssége az általa elkövetett joptalan cselekvésért), a bűnösség anyagi értelemben: az államban való társas együttéléshez szükséges társadalmi értelemnek (socialer Gesinnung) az elkövetett tetteből felismerhető hiányossága.

Ezzel szemben Merkel és az uralkodó felfogás (Jellinek, Van Calker, Mayer M. E., Dohna) a „bűnösség“ alatt a kötelességellenesség tudatának lehetőségét értik. „A jogi bűnösség az erkölcsi bűnösség minimuma.“ (Jellinek). Ez a felfogás a bűnösséget (alanyi bűnösség), mint a szándék és a gondatlanság genericus (összefoglaló) fogalmát tekinti, ezért akarja minden áron megszabadítani a bűnösség szót az erkölcsi jelzőtől és színezettől. Ehhez csatlakoztam én is tankönyvem két első kiadásában, míg az újabbakban a „bűnösség“-et az erkölcsi felelősség fogalmával azonosítom s a szándék és gondatlanság összefoglalására az „alanyi okozatosság“ kifejezést használom.

Liszt és Merkel közt megvetíteni akar legujabban Frank. Szerinte is a „bűnösség“ többet jelent a szándéknál és gondatlanságnál, hozzátartoznak a tettét kísérő körülmények és a beszámítási képesség (büntetésre méltóság). A bűnösség röviden: a „szemrehányhatóság“ (Vorwerfbarkeit), a bűnös cselekvés (schuldhafte Handlung): a szemrehányható cselekvés. Lényegileg ezt az álláspontot képviseli nálunk Degré L., aki a „bűnösség“ alatt a személy feletti rosszul ítéletet érti bizonyos történéssel vonatkozásban, ami mennyiségi-leg fokozható.

5. Angyal Pál a büntetőjogi felelősség rendszerének történetében három fejlődési fokozatot különböztet meg: 1. a kollektív felelősségi rendszert, mely a kezdetleges büntetőjogot jellemzi; 2. az egyéni felelősség rendszerét, mely a XVIII. század végével az individualizmus korával indul meg, amelyet a classicus büntetőjogi iskola képvisel; 3. a napjainkban fejlődésnek induló osztott felelősségi rendszert, mely az egyéni és az együttes felelősség eszméit kombinálja, vagyis elismeri bizonyos mérvig a társadalom (a környezet) felelősségét, mely praeventív munkára hív fél s csökkenti az egyéni felelőséget, mely repressiót von maga után. (A tömeg bünteteci. 1905.)

III. A felelőség vagy a bűnösség (büntethetőség) fogalmát a BTK. nem határozza meg és nem szabályozza. Azonban annak folyományáról, a beszámításról, habár nem tudományos rendszerességgel és részletességgel, az általánosrészben szól s a beszámítás és a beszámítási képesség tekintetében (legalább negatív irányban) szilárd támpontokat nyújt a tudománynak az általános tanok e legfontosabb részének helyes értelmezése és kidolgozása tekintetében.

35. §. A büntettek osztályozása.

Irodalom: Finkey: A motívumok tana. 1903.; Vámbery: 30—34.; Wahlberg: Das Princip der Individualisierung, 1869.; Liszt: Die psychologischen Grundlagen der Kriminalpolitik, Zeitschrift XVI. k.; Ferri, Lombroso, Kurella, id. m. (l. 8. §-nál); Aschaffenburg: Das Verbrechen u. seine Bekämpfung, 1903.; Olrik E.: Über die Eintheilung der Verbrecher. Zeitschrift. XIV. 76.; Obu Sh. (japán ügyész): Unverbesserliche Verbrecher und ihre Behandlung, 1908.; Hocgel: Die Einteilung der Verbrecher in Klassen, 1908.; Wilmann:

Die Einteilung des Verbrechers, 1908., Maxwell: Le crime et la société, 1909.; Wulffen: Gauner und Gaunertypen, 1909.; Kaufmann: Die Psychologie des Verbrechens, 1912.

I. Jóllehet a classicus iskola, egyoldalú indeterminista fel fogása alapján s a jogegyenlőség nagy elvének megvalósítása érdekében, a büntettek osztályozását elvileg elítélte s a büntetőjogi szabályok *általános és egyenlő* alkalmazását tekintette kiindulási pontnak, ennek dacára a XIX. század BTK-ei is elismerik, hogy a büntettek nem valamennyien egyenlők, az egyenlő elbánás az összes büntettekkel szemben igazságtalan és célszerűtlen. Ezt igazolja a *gyermek* és az *elmebeteg* kivétele a beszámítás alól, a *fiatalkorúak* (problematicus beszámításúak) részére megállapított redukált büntetési tételek, a *visszaesők* szigorubb büntetése.

Azonban kétségtelenül csak az „új irányok“, a bűnügyi embertani, lélektani és sociologiai kutatások eredménye és vívmánya, hogy a mai büntetőjogi tudomány egyik legfontosabb problémájának tekinti a büntettek helyes osztályozását, vagyis a büntettek körében a különböző elbírálást és elbánást igénylő csoportok megkülönböztetését. Folyománya, illetőleg követelménye ez az *egyénítés* elvének, a mai büntetőjog általánosan elismert vezéreszméjének s az *egyéni felelősség*nek, mint a büntetőjog sarkételének.

Ez az osztályozás s az egyes osztályokkal szemben a különböző eljárás nem azt jelenti, mintha a büntettek közt faji, embertani vagy társadalmi tekintetben akarnánk különbséget tenni, csak a bűnelkövetők közt tényleg megállapítható *élettani, lélektani* és *socialpolitikai különbségek figyelembevételét* s ehhez képest az általános büntetési és megelőzési eszközöknek megfelelő alkalmazását jelenti.

A büntettek egyes csoportjának ily megkülönböztetése ma már nem is merő elméleti óhaj. A XIX. század utolsó s a XX-ik első évtizedében a legtöbb kulturállam külön törvényeket hozott a büntettek egyes osztályairól, illetőleg csoportjairól, így a *fiatalkorúakról*, a *visszaesőkről*, a *csavargókról*, az *abnormalis* vagy *elmebeteg* büntettekéről, az *alkoholistákról*.

II. A büntettek osztályozására, csoportosítására nézve a büntetőjogtudomány még nem tudott egyöntetű megállapodásra jutni. Kimerítő és mindenkit megnyugtató osztályozásról ma még nem is szólhatunk, csupán arról, hogy mely *egy-egy csoportok* meg-

különböztetése és különleges kezelése tekintetében van már egyetértés vagy közeledés a tudományban és a törvényhozásokban.

1. *A fiatalok bünelkövetői.* Legáltalánosabb és leghatározottabb megállapodás van már ma is ugy a tudományban, mint a törvényhozásokban a serdülő korban (12—18 életév) levő, u. n. *fiatalok* bünelkövetőknek külön csoport gyanánt tekintése és sajátos elvek és szabályok szerint kezelése iránt. Míg a régebbi törvényhozások beérték a *gyermekkorban* levőknek a beszámítás alól kivételével s a *fiatalok*nak enyhébb büntetési tételek alá helyezésével, a mai büntetőjogtudományban már communis opinio, hogy a fiatalok bünelkövetőket teljesen ki kell venni a felnőttekre megállapított büntetési rendszer alól és a tulajdonképeni *büntetés* helyett minden erővel azok erkölcsi megmentésére, a *javító nevelésre* kell fektetni a súlyt, mert az ily egyének még épen koruknál fogva könnyebben hajlíthatók ugy a jóra, mint a rosszra s így az állam csak a legbölcsebb önvédelmet gyakorolja midőn őket az elzülléstől megmenti, viszont a legnemesebb feladatát teljesíti, midőn az elmaradt vagy elhanyagolt nevelést az ily egyénekre utólag teljesíti.

Sőt a mai büntetőjogtudomány még ezzel sem éri be, hanem azokat a fiatalokat is az állam gondozó, nevelő tevékenységi körébe kívánja utalni, akik még nem követtek ugyan el büntetteket, de családi helyzetüknél, környezetük-nél fogva az erkölcsi züllés útján vannak. Az ilyen *elhagyatott*, erkölcsi *züllésnek kitett* gyermekeket és fiatalokakat az állam és társadalom karöltve kötelesek megmenteni a bűn útjára tévelyedéstől.

2. *A fogyatékos elmeállapotúak.* Az elmebetegségben szenvedőket már a régebbi BTK-ek is kivették a beszámítás alól. Az elmeorvosi tudomány újabb haladása azonban reáterelte a figyelmet a nem teljesen elmebeteg, de elmebeli fogyatkozásban szenvedőkre, minők a *gyengeelméjűek* (csökkent szellemi értékűek), az *erkölcsi érzékellenességben* levők és az *alkoholisták*. Az elmeorvosi tudomány mai tanítása szerint nemcsak a kifejezetten elmebetegek, de a fogyatékos elmeállapotúak is gyakran közveszélyes egyének, ellenállási képességük, akaraterejük gyenge s így könnyebben követnek el büntetteket, mint az egészségesek. Az ily fogyatékosak azért szintén kiveendők a közönséges büntetőjogi szabályok alól, a megtorlásnak, büntetésnek velük szemben alig van értelme, hanem a *gyógyítás és gyógyulásukig* a társadalomtól való elkülönítés (a *gyógyeletartóztatás*) az egyetlen humánus és gyakorlatias elbánás rájuk és a társadalomra nézve.

3. A felnőtt és épelőjü büntetettek körében legelterjedtebb az a megkülönböztetés, melyet először *Wahlberg*, volt bécsi tanár fejtett ki behatóan, t. i. az *alkalmi* és a „szokásszerű“ helyesebben *hivatásos* büntetettek megkülönböztetése. Ez az osztályozás ugyan az „első izben“ hünöző és a „visszaeső“ büntetettek közötti megkülönböztetésen alapult, amely már a régebbi büntetőjogban is ismeretes volt, azonban *Wahlberg* érdeme annak a kimutatása, hogy a visszaesés magában véve nem elég a szigorubb büntetésre, hanem a felelősségrevonás szempontjából főleg azokat kell egymástól élesen megkülönböztetni, akik nem rossz hajlamból, csak *pillanati eltévelyedésből* követtek el büntettet és azokat, akik *hivatásszerűleg* a bűnelkövetésre adták magukat, akik megélési módnak tekintik a bünözést.

Az újabb vizsgálódások, különösen a társadalomra *közveszélyes* büntettes csoportok (csavargók, üzletszerű büntetettek, megrögzött, „javithatatlan“ elemek) tanulmányozása, arra vezetett, hogy a felnőtt normalis büntetetteknek legalább is három főcsoportját s mindeniknek több alosztályát kell megkülönböztetni. Így

Ⓐ az *alkalmi* vagy *pillanati* büntetéseket, akiknél a bűnelkövetés csak egy rossz véletlen szüleménye,

Ⓑ a *kétes jelleműeket*, ahova a könnyen rosszra hajló, rendszerint dolögkerülő, léha, züllésnek induló alakok, a csavargó, kétes foglalkozásu egyének (szédelgők) sorozhatók,

Ⓒ a *hivatásos, megrögzött* büntetéseket, akik részint születés, öröklött rossz természetük, részint elkeseredett vagy cinikus társadalomellenes jellemük (*Kaufmann* szerint *energikus typus*) folytán *rendes foglalkozás gyanánt* (ipar- vagy üzletszerűleg) követik el a büntetteket, akiket méltán neveznek „közveszélyes“ és „társadalmilag javithatatlan“ osztálynak.

Különösen e három osztály elhatárolása, elnevezése, csoportosítása még mindig vitatkozás és vizsgálódás tárgya. A legutolsó osztály megkülönböztetése azonban és különleges szabályok alá (szigorubb büntetés s utána határozatlan időre biztonsági letartóztatás) helyezése ma már szintén megállapodott közfelfogás, melyet sok állam törvénybe is iktatott. Éppogy sok helyt külön törvényt alkottak vagy terveznek a második osztály egyik alcsoportjáról: a *munkakerülő csavargókról*. Az új BTK. javaslatok kivétel nélkül szintén figyelemmel vannak az említett osztályokra s ha nem erre építik is rendszerüket és beosztásukat, de a fentemlített osztályok létezését s különleges elbírálását kifejezetten elismerik. A végleges megoldás és a biztos megállapodás még a jövő feladata.

III. A büntetések osztályozását — eltekintve Wahlberg uttörő fellépésétől — szintén az új naturalista iskolák tették népszerű napi kérdéssé a büntetőjog irodalmában. Lombroso maga is a „született bűnös“ osztály felállítására mellett megkülönböztet *örült, alkalmi, szokásszerű* és *szenvedélyből* bűnösöket. Utána az embertani iskola főfeladatának tekintette a bűnösök osztályozását, anélkül azonban, hogy ez ideig sikerült volna egy véleményre jutniok az osztályozás tekintetében.

1. Az embertani iskola körében ma is legáltalánosabban elfogadott a *Ferri* osztályozása, aki öt osztályt különböztet meg a bűnösök közt, u. m.: a) a bűnelkövető örülteket (a társadalmi felelősség ezekre is áll); b) a született büntetéseket, ahova tartoznak az erkölcsileg érzéketlen (moralische Imbecillität) vad, brutális dologkerülő egyének; c) a szokásszerű bűnösök, (akiknek szerzett tulajdonsága, szokása lesz a bűnelkövetés (nyomorból, kitanítás, elhagyatottság folytán), d) az alkalmi s ezek egy alosztálya: e) az indulatos (sangvinikus, lobbanékony természetű) bűnösöket. Ezt az osztályozást a mai büntetőjogtudomány a maga egészében nem fogadhatja el, mert a született bűnös-osztály létezése egyáltalán nincs bizonyítva, az örült bűnösök pedig nem rekinthetők beszámítási képességgel bírónak s így azok kizárandók a bűnösök közül, az indulatos bűnösök pedig nem alkotnak külön, önálló osztályt, mert ilyenek lehetnek úgy az alkalmi, mint a szokásszerű bűnösök közt.

2. A bűnügyi sociologiai iskolák, valamint a közvetítő iskola hívei lényegileg a Wahlberg osztályozásából indulnak ki s azt fejlesztik tovább. *Liszt* megkülönböztet: a) pillanatnyi, b) javítható állapot- és c) javíthatatlan állapot-büntetéseket; — *Prins*: 1. alkalmi, 2. hivatásos, 3. abnormalis bűnösöket; — *Oirik* (koppenhágai tanár): a) alkalmi, b) indulatos, c) középső, d) visszaeső, e) szokásos és javíthatatlan; — *Aschaffenburg*: 1. véletlen, 2. indulatos, 3. alkalmi, 4. megfontoló, 5. visszaeső, 6. szokásos, 7. hivatásos büntetéseket, *Kaufmann*: 1. energikus (betörő, csaló, szélhámos, fiatalkoru), 2. energiátlan (csavargó, prostituált, alkoholista, alkalmi), 3. átmeneti és 4. atypikus (osztályba nem sorozható) típusokat.

Legbátrabban levonja a büntetések osztályozásának következményeit *Garraud*, aki a jövő büntetőjogát egyenesen erre véli felépítendőnek s a bűnelkövetők három fokategóriája szerint a mai egységes BTK. helyett három külön codexet hoz javaslatba: a *Code d'éducation*-t a fiatalkoru, a *Code de pénalité*-t az alkalmi, és a *Code de sureté*-t a közveszélyes büntetésekre részére. *Revue Pénit.* 1910. 933. l.) A ma még tulradikálisnak látszó eszme a fiatalkoruakra alkotott külön codexekkel (*Children Act*, *Code de la protection de l'enfance*), valamint a visszaesőkről alkotott külön törvényekkel szintén megkezdte hódító útját.

Érdekes és jellemző ellentét, hogy Hoegel, bécsi főügyész, a régi klasszikus iskola egyik legutolsó bajnoka, mindezen osztályozásokat, illetőleg kísérleteket visszautasítja s megelégszik a visszaesésnek súlyosító, az elmeegyeségnek (Minderwertigen) enyhítő körülmény gyanánt megállapításával. A kemény kritikában van sok igaz is (így az *Aschaffenburg* ingatag csoportjaira), másfelől élénk világot vet egy megesontosodott osztrák bürokrata gondolkozására.

36. §. A büntettek nyilvántartása. Casier judiciaire. Bertillonage és Daktyloscopia.

Irodalom: Balogh Jenő: Casier judiciaire. M. Jogi Lex. II. 501.; Lévy J.: Bertillon-rendszer. Jogi Lex. I. 714.; Gábor Béla és Arányi Taksony: Daktyloscopia. 1905.; Gábor B.: A daktyloscopia rendszere. 1906. Ujjlenyomatok a helyszínén. 1903.; Kármán E. és Soltész: A nyomozás kézikönyve. 1912.; Bonnevillle de Marsangy: De la localisation des renseignements judiciaires. 1849.; Marinesco: Traité des Cas. jud. 1898.; Bertillon A.: Identification anthropométrique. 1893.; Roberts: Manuel of anthropometry. 1878.; Galton: Finger prints. 1902.; Drühms: The criminal. 1900.; Vidal: 438—502.; Gross: Handbuch für Untersuchungsrichter. 1904. I. 274—284.; Poittevin: Le casier judiciaire. 1907.; Prochoroff: Gross Archiv. 43. (1911.) 164.; Marchesseau: La portrait parlé et les recherches judiciaires. 1911.

I. A büntettek elleni védekezés, különösen a visszaesés meggátlásának előmozdítása végett Franciaországban 1850 óta az elítéltekről központilag szervezett „nyilvántartó lajstromokat“ (*Casiers judiciaires*) vezetnek, melyekből a büntetőbíróóságok hitelesen tájékozódhatnak a vádlottak előéletéről s így utját vágják annak, hogy a nagyobb és ravaszabb gonosztevők ügyes tagadással büntetlen előéletűeknek tüntessék fel magukat s mint első ízben bűnözők a megérdemeltlén enyhébb büntetéssel juttassanak. A Casier vezetését már az 1808-iki BP. (Code d'instruction crim. 600—602. §§.) elrendeli, de csak 1850-ben, Bonneville de Marsangy államügyész indítványára szervezetett az egész országban rendszeresen. Legujabban az 1899. aug. 5-iki és az 1900. jul. 11-iki törvények szabályozzák a Casier részleteit. E szerint minden arrondissement törvénytörvénykezési irodájában vezetetik a *Casier d'arrondissement* (egyéni lapok az elítéltekről), az igazságügyminiszteriumban pedig a *Casier central* (külföldiekről és ismeretlen születésűekről). Az egyéni lapok (az 1. sz. bulletin) egyes külföldi állammal (így Magyarországgal is) közöltetnek, illetőleg kicseréltetnek. Ez a nyilvántartási rendszer Franciaországban annyira bevált, hogy újabban más államok is, így Olaszország (1865), Belgium (1870), Németország (1882) elfogadták és életbe léptették azt. Belgiumban az összes elítéltekről az igazságügyminiszteriumban külön központi lajstrom is vezetetik.

1. Hazánkban az 1897: XXXIV. t.-c. (a BP.-t életbe léptető törvény) 26. §-a mondja ki, hogy: „a bűnvádi uton jogerősen elítéltekről nyilvántartó lajstromot kell vezetni.“ Ez a rendelkezés azonban csak 1909. jan. 1-én lépett életbe az 1908. évi 24.300. sz. ig. min. rendelet folytán. E rendelet szerint a *kir. ügyészség*, illetőleg a *járásbíróóság* (vagy az első foku közigazgatási hatóság) „büntetőlapot“ állít ki minden jogerős ítéletről, melyben a bíróság büntetést, szabadságvesztéssel büntelhető vétséget, csavargás, koldulás kihágását vagy egy hónapot meghaladó elzárással büntetett más kihágást állapított meg. A „büntetőlapok“ az egész országból az *országos bűnügyi nyilvántartó hivatalhoz* küldendők be, mely hivatal az igazságügyi és belügyi ministerek felügyelete s a budapesti államrendőrség főkapitányának vezetése alatt áll. E nyilvántartó hivatal vezeti az ujjlenyomatok és fényképek nyilvántartását (l. alább). E hivatalból kell kérni hivatalos értesítést a bűnügyekben eljáró hatóságoknak. Magánosok az „országos bűnügyi nyilvántartás“-ból értesítést nem kaphatnak.

2. A bűnügyi statisztikai adatok gyűjtéséről az országos b. nyilvántar-

tással kapcsolatban legújabbán az 1908. évi 27.000. sz. ig. min. rendelet intézkedik. (Az e tárgyban kiadott 1903. évi 38.300. sz. rendelet 1909. jan. 1-én hatályát veszítette.) E szerint a bűnügyi statisztikai adatok gyűjtésére négyféle lap vezetendő: A) törvényszéki ügylap, B) törvényszéki egyéni lap, C) járásbírósi ügylap, D) járásbírósi egyéni lap. A törvényszéki és járásbírósi egyéni lap B) és D) minta kérdőpontjai teljesen megegyeznek az orsz. bűnügyi nyilvántartási büntetőlap kérdőpontjaival.

A büntetést feltételesen felfüggesztő ítéletek nyilvántartásáról külön ig. min. rendelet (1908. évi 22.570. sz.) szól.

II. Ugyancsak a bűnözés s különösen a visszaesés elleni küzdelem teremtette meg az egyes államokban a vádlottak (terheltek) és elítéltek *személyazonosságának megállapítására* vonatkozó módszereket. Eleinte az egyszerű *lefényképezést* vették e célból gyakorlatba s ezt ma is a legtöbb helyt gyakorolják, de ez nem kielégítő, mert könnyen kijátszható. Ez idő szerint a személyazonosság biztos megállapítására két rendszer versenyez az elsőségért: az *embertani mérések* és az *ujjlenyomatok* rendszere.

1. A Bertillon Alfonz (a párisi „Service d'identité judiciaire“ főnöke) által felállított „embertani mérések“ (anthropometria) rendszere (Bertillonage) abban áll, hogy az emberi test oly részeit, melyek felnőtt embernél az élet folyamata alatt kevésbé változnak (test- és derékmagasság, kartávolság, a koponya hossza és szélessége, a jobb fül, a bal alkar, a balkéz kisujja) pontos méréseket készítenek. E méreteket egyéni űrlapokra jegyzik fel, melyekre az illető egyén fényképe is felragasztható. Pontosán feljegyzik az illető testen található különös ismertető jeleket (sebhely, forradás) is, valamint a megmért egyénről ugyanazon helyzetben egyszerre két, derékszög alatt felállított gép segítségével két arc- és oldalfényképet (négyes kép) vesznek fel, mely az összehasonlítást és felismerést könnyűvé teszi. A Bertillon-féle rendszer főelőnye abban áll, hogy a felvett méretek könnyen osztályozhatók és valamely már egyszer megmért egyén űrlapja egy-két mérés után könnyen megtalálható.

Ez a rendszer a gyakorlatban bámulatosan bevált, a rendőrségnek a nyomozásban páratlan szolgálatot tett, az utolsó évtizedben Párisban sok ezer álnévet bemozdó büntetett leplezetett le ennek segítségével s Párisból a zsebmeteszöket valósággal kipusztította. E kézzelfogható előnye folytán ez a rendszer rohamosan elterjedt és Franciaországon kívül Anglia, Belgium, Hollandia, Német-, Orosz-, Olasz-, Spanyolország, Románia, Svájc, Portugália, Észak-Amerika, Japán stb. honosította meg. 1897-ben Ausztria, Németország és hazánk igazságügyi kormányai Berlinben értekezletet tartottak e rendszer bevezetése iránt, de sajnos, eddigelé nálunk még nem lépett életbe.

A Bertillon-rendszer alkalmazásához tartozik az ugyancsak Bertillon által ajánlott „bemondott fénykép“ (portrait parlé) rendszere, mely szerint valamely szökésben levő egyénnek mérései főbb adatait a rendőri hivatalnokok betanulják, hogy bármikor felismerjék és elfoghassák az illetőt. Az adatok nagyon könnyen közölhetők táviró segítségével messze vidékekre, külállamokba is.

2. A Galton Ferenc, angol anthropologustól eredő s Henry. londoni rendőrfőnök által rendszerbe foglalt *ujjlenyomat-vétel* (Finger prints, *Daktyloscopia*) abból az orvosi kísérletek által is igazolt tételből indul ki, hogy az emberi ujjak belső bőrfelülete a csecsemő kortól a halálig nem változik. Bőr-

lehámlás, új bőrképződés esetén is teljesen azonos fodrokat és barázdákat mutat. Az ujjlenyomat-vétel egyszerűen abból áll, hogy a terhelt egyén keze tiz ujjának felső ízületét nyomdafestékekkel bedörzsölik s egy tiszta papírra rányomják, miáltal az ujjak belső bőrfelületének hü reproducióját kapjuk. Az ujjlenyomat-rendszer főleg olcsósága és egyszerűsége miatt lett a legutóbbi időben rendkívül népszerűvé, miután ennek segítségével számos szenzációs nyomozási esetben sikerült a tetteseket felfedezni (poháron maradt ujjnyomok). Előbb azt hitték, hogy az ujjlenyomatokat osztályozni lehetetlen vagy rendkívül nehéz, az angol és a magyar (budapesti) rendőrség buzgalmának azonban sikerült ezt a feladatot is megoldani. A lenyomatokat a fodorrajzok alapján 9 csoportra osztják: iv (egyszerű és tornyos), hurok (singes és orsós), örvény, oldaltömlős, ikerhurok, középtömlős, kivételes fajták, így az elrendezés és az azonosítás meg van könnyítve.

3. Hazánkban a budapesti államrendőrség pár év óta meghonosította az ujjlenyomat-vételt s annak előnyeit indították az igazságügyministeriumot arra, hogy a Casier életbeléptetésével egyidejűleg (az 1908. évi 24.300. számú rendelettel) 1909. január 1-től az ujjlenyomat-vételt az egész országra kiterjedőleg elrendelte. Az ujjlenyomat-vételt a kir. ügyészség vagy a járásbiróság rendeli el a súlyosabb közönséges bűntettek és vétségek s a csavargás és koldulás kihágása miatt előzetesen letartóztatott, vizsgálati fogságba vagy szabadságvesztésbüntetés végrehajtása alá került egyénekkel szemben. Az ujjlenyomatok 2 példányban veendőek fel s egyik példány haladéktalanul az országos büntügyi nyilvántartási hivatalhoz küldendő be. Ugyanez a rendelet az üzletszerű vagy szokásos büntettesekről fénykép felvételét, a körözött egyénekre vonatkozólag pedig figyelő lapok kiállítását s az orsz. b. nyilvántartási hivatalhoz való beküldését rendeli el.

MÁSODIK FEJEZET.

A beszámítás és a beszámítást kizáró okok.

37. §. A beszámítás.

Irodalom: *Ferri*: 220.; *Alimena*: I limiti e i modificatori dell' imputabilità. 1896—1900.; *Wahlberg*: Grundzüge der straf. Zurechnungslehre. 1857.; *Princip der Individualisirung*. 1869.; *Berner*: Grundlinien der str. Imputationslehre. 1842.; *M. E. Meyer*: Die schuldhafte Handlung. 1901. 68.; *Löning*: Geschichte der strafrechtl. Zurechnungslehre. I. Zurechnungslehre des Aristoteles. 1903.

I. *Beszámítás* alatt a büntetőjogban azt értjük, hogy a büntettes által elkövetett büntetendő cselekményt az ő terhére írjuk, annak elkövetéseért őt büntetőjogilag felelősségre vonjuk. A beszámítás tehát a felelősség elvének tényleges alkalmazása az egyes felmerült esetekben a bírő által, vagyis a cselekmény beszámítása a cselekvő (a büntettes) terhére. A beszámítás e szerint magában foglalja: 1. a tettes által elkövetett büntetendő cselekmény (a tett beszámítása), — 2. a cselekmény elkövetéseért való büntetőjogi felelősség megállapítását.

A beszámítás kettős bírői tevékenység. 1. Alakilag, szorosan jogi értelemben egy puszta logikai ítélet, t. i. annak megállapítása, hogy a cselekvő alany által elkövetett cselekmény büntetendő cselekménynek tekintendő s annak elkövetője (alanya) büntetőjogi felelősségre vonható, vagyis megbüntethető. Ily értelemben a beszámításnak nincsenek fokozatai, a beszámíthatóság vagy megállapítható, vagy nem. Beszámítás esetén csak a büntetendő cselekmény neve és a büntetés nagysága lesz változó, de a logikai művelet mindig ugyanaz. A bírői tanácskozásnál a tények (a tényállás) megállapítása után az első eldöntendő kérdés mindig ez: beszámítható-e a cselekmény, felelős-e érte a tettes, vagy nem? Erre pedig csak igennel vagy nemmel lehet felelni.

2. Annakilag, a kérdés lényegét, erkölcsi oldalát tekintve azonban a beszámítás az alanyi bűnösség felforgásának és megnyiségének a megállapítása. Ily értelemben már beszélhetünk a beszámítás fokairól. Egyik cselekményt súlyosabban, másikat enyhébben, ugyanazt a cselekményt egyik tettesnek szigorubban, másíknak kevésbé szigoruan számítjuk be, ahhoz képest, amint

a tettes *erkölcsi felelőssége, alanyi bűnössége* nagyobb és világosabb, vagy kisebb és kétesebb volt.

A „beszámítás“ e szerint a maga egészében két ítéletet foglal magában: egy logikait és egy erkölcsit, a teljes beszámítás az elkövetett büntetendő cselekmény *jogi és erkölcsi* méltatását, értékelését jelenti a bíró által, a törvény adta keretben és határok között.

A büntetőjogi beszámítást hivatalosan és gyakorlatilag a büntetőbíró-ságok eszközlik, midőn az eléjük került esetekben a ténykörülmenyek perrendszertől megállapítása után a büntetendő cselekmény elkövetésével vádlottra nézve vizsgálat és bírálat tárgyává teszik: a) a felelősségre vonhatást, vagyis a *bűnösség* megállapítását; b) a cselekmény *jogi minősítését*, a BTK. megfelelő §-ai alá subsumálását a cselekménynek és a bűnösségnek; c) a *büntetés nemének és mennyiségének megszabását*. A *beszámítás* eszerint a legáltalánosabb fogalom, mely az említett három functiót felföleli; ennél szűkebb fogalom a *felelősség*, mely a cselekmény jogi és erkölcsi értékelését s a bűnösség fokának a megállapítását jelenti; legszűkebb fogalom pedig a *bűnösség*, mely az elkövetett tettet való erkölcsi felelősséget, a cselekmény ethikai értékelését fejezi ki.

BTK-ünk inakokolása ezt a három fogalmat még egyenlősíti, vagyis synonym kifejezések gyanánt használja, az újabb irodalom azonban már szabatosan megkülönbözteti azokat.

II. Mik a beszámítás *feltételei*, mikor lehet a cselekményt a cselekvőnek beszámítani, ezt a BTK. nem írja le közvetlenül, az általános rész VII. fejezetében „a beszámítást kizáró vagy enyhítő okok“ cím alatt csak azt állapítja meg, hogy mikor nincs helye beszámításnak. E negatív rendelkezésekből kell először a tudománynak általában megállapítania a beszámítás *általános* feltételeit és szabályait igenleges (positív) alakban, másodszer ezekből kell a büntető bírónak a felmerült egyes esetekben az illető vádlott által elkövetett cselekményt büntetendő cselekményül beszámítania.

A beszámítás *positív* előfeltétele a *beszámítási képessége* felforgása, *negatív* feltétele pedig: a *beszámítást kizáró ok* hiánya.

38. §. A beszámítási képesség.

Irodalom: Az előző §-ban közölteken felül: *Liszt*: Die strafrechtliche Zurechnungsfähigkeit. Zeitschrift XVII. 70. és XVIII. 229.; *Olrik*: Studien über die straf. Zur. Zeitschrift XVIII. 538.; *Glaser*: Zurechnungsfähigkeit. 1887.; *Gretener*: Die Zur. fäh. als Frage der Gesetzgebung. 1897.; *Moravcsik*: 497.; *Kraft-Ebing*: Grundzüge der Kriminalpsychologie. vrrb.; *Bar*: G. u. Sch. II. 1.; *Lilienthal*: Vergl. Dar. A. V. 1. és Monatschrift V. 1908. 257.; *Hippel*: Zur Begriffsbestimmung der Zur. fäh. Zeitschrift 32. 99.

I. A beszámítási képesség (beszámíthatóság) a büntetőjogban a testi, értelmi és erkölcsi fejlettségnek azt a legkisebb mértékét jelenti, amellyel a cselekmény elkövetőjének bírnia kell, hogy tetteért büntetőjogilag felelősségre vonhassuk. E legkisebb mérték a BTK. szerint: a) 12 éves életkor, b) öntudatosság és lelki épség, c) az akaratelhatározás és a cselekvés szabadsága, d) az erkölcsi fogékonyság. Beszámítható vagy beszámítási képességgel bír minden 12-ik életévét betöltött, értelmileg és erkölcsileg rendszeren fejlett ember, aki a cselekvésre való elhatározás és a véghezvitel alkalmával öntudatos és önelhatározásra képes állapotban volt.

A beszámítási képesség alkotó részei: 1. a testi, — 2. az értelmi, — 3. az erkölcsi fejlettség.

1. A testi fejlettség egy bizonyos életkor elérését jelenti, melyet a törvény mint elemi feltételt kíván meg a beszámításképes egyéntől. A BTK. e tekintetben már a betöltött 12 évet elegendőnek tekinti a büntetőjogi felelősségrevonáshoz, habár a beszámítás e minimális korhatárán kívül egy másik, magasabb korhatárt (18 év) is megállapít, mint a teljes beszámítás tulajdonképeni fizikai feltételét. (I. 42. §.)

2. Az értelmi fejlettség tartalmazza egyfelől: a) a megkülönböztetési képességet (libertas iudicii), vagyis az alany olymértvű értelmi fejlettségét, hogy cselekvését és annak következményeit felfogni, belátni és megérteni képes legyen; b) az elhatározási képességet (libertas consilii), mely azt jelenti, hogy a cselekvő képes legyen magát a cselekvésre önként elhatározni, tetteinek motivumait felfogni és megbirálni, azaz dönteni a felett, hogy a cselekményt elkövesse-e vagy sem.

3. Az erkölcsi fejlettség a cselekvés helyességének vagy helytelenségének megkülönböztetésére való képességét, a társadalmi szokások és kötelességek felfogására való képességet jelenti. A BTK. ezt „a cselekmény bűnösségének felismerésére szükséges belátás” szavakkal akarta kifejezni. A BN. már a mai irodalmi műnyelvnek megfelelően, a fiatalokoruknál az „értelmi és erkölcsi fejlettségről” beszél.

II. A beszámítási képességnek úgy a b. cselekményre való elhatározás, mint a cselekvés véghezvitele alkalmával fenn kell forognia, különben a beszámításhoz szükséges okozati láncolat nem teljes s így a beszámítás meg nem állapítható.

Megtörténik, hogy a tettes látszólag beszámíthatlan állapotban (álomban, teljes részegen) követi el a cselekményt, melyet még beszámítható álla-

potban határozott el, vagy a beszámíthatlan állapotban okozott jogsértő eredmény lehet egy még beszámítható állapotban elkövetett gondatlan tevékenység vagy mulasztás eredménye. Az ily eseteket *actio libera in causa* (scu ad libertatem relata) eseteinek nevezi az irodalom. Pl. az anya vagy a dajka, ki álmában hánykolódni szokott az ágyban, éjjelre maga mellé teszi a csecsemőt s álmában, szokott hánykolódása folytán, agyonnyomja a gyermeket. A vasuti űr leissza magát, hogy ne igazíthassa kellő időben a váltót. Vagy ma is népszerű vitakérdés, beszámítható-e a cselekmény annak, aki azon célból részegedett le, hogy részegsége közben belekössön ellenfelébe s azt megölje és ez elhatározását, habár teljesen öntudatlan részeg állapotban, meg is valósítja. Sokan (Savigny, Carrara, Schütze, Katzenstein, Csemegi) nem tartják megállapíthatónak az *actio libera in causa* esetében a beszámítást, mert az „öntudatlan állapotban“ elkövetett cselekmény nem számítható be. Az irodalom és a gyakorlat többsége azonban (Liszt, Bar, Binding, Frank, Olshausen, Schnierer, Pauler, Fayer. Angyal. akikhez mi is esatlakozunk) az okozati összefüggést az eredmény és az alanyi bűnösség közt megállapítja, mert az okozatos (beszámítandó) tevékenység itt nem az öntudatlan állapotban véghezvitt mozgás vagy mulasztás, hanem az, hogy a tettes még öntudatosan, tehát *beszámítási képességgel* és szándékosan vagy gondatlanul oly állapotba hozta magát, melyből az eredménynek, a külső causalitási szabályok szerint, be kellett következnie. Ez utóbbi értelemben dönti el a kérdést az 1843-iki javaslat 83. §-a és az olasz BTK. 48. §-a s e felfogást követi a magyar bírói gyakorlat is. (L. Katzenstein: Die Strafflosigkeit der actio libera in causa. 1900.)

III. A beszámítási képesség fogalma és lényege iránt a mai büntetőjogtudományban nagy eltérések vannak. Míg a régebbi classicus iskola a transcendentalis indeterminismus alapjára fektette e fogalmat s azt a „szabad akarat“ fenforgásával azonosította, a modern classicus iskola a mérsékelt indeterminismus álláspontjára helyezkedve, az *értelmi és erkölcsi fejlettségben* látja annak lényegét. A naturalista iskolák, a túlzó determinismus alapján egyszerűen elvetik e fogalmat s ugyanezt a sorsot jósolta egy ízben Liszt is e fogalomnak, a büntetendő cselekmény és az elmebetegség közti kapcsolat és rokonság miatt. (Zeitschrift XVII. 70.)

A mérsékelt deterministák megtartják e fogalmat, de az akarat kötöttségére és a cselekvés szükségességére építik azt. Merkel szerint: a besz. képesség az a hatalom, hogy a cselekvő a saját felfogása szerint hatást idézhet elő. („Die Macht wirksam zu werden nach eigenem Mass“). Liszt és Liepmann szerint ez a felfogás az idiotákban (képzeltőkben) látná a besz. képességgel bírók ideálját. Van Calker, gr. Dohna, Mayer M. E. „a kötelességellenesség tudatának lehetőségében“ látják e fogalom főismérvét, amit Liszt nem helytelenít, de nem tart szabatosnak. Liszt szerint a besz. képesség a motivumok által való rendes megkötöttségben áll („Normale Bestimmbarkeit durch Motive“), különösen a vallás, jog, erkölcs és az okosság (Klugheit) felől alkotott s egész magaviseletünket szabályozó általános képzetek által való megkötöttségben. Legujabban röviden: a társadalmi magaviseletre való képességben (Fähigkeit zu sozialen Verhalten), illetve a „normalis megkötöttségben“ (normale Determinierbarkeit) látja e fogalmat.

Lisztnek, valamint Liepmann-nak hasonló meghatározása (besz. képes-

ség az ember azon képessége, hogy a fennálló műveltségi viszonyoknak megfelelő átlagos magaviseletet tud tanusítani) ügyes kísérlet az akaratszabadság érintésének kikerülésére, lényegileg azonban azonos a mi meghatározásunkkal, csak nem kimerítő.

IV. A beszámítási képesség fogalmának fejlődési fokozatait nagy alaposággal rajzolja *Angyal* (I. 377—379.). E fejlődés lépést tart a felelősség eszméjének fejlődésével. (1. A „kollektív felelősségi“ rendszer korában a besz. képesség annyi, mint a fizikai cselekvőképesség, büntetendőnek vélik a gyermek, az őrtölt, a részeg, sőt az állat által okozott jogsértést is. (2. Az egyéni felelősség eszméjének diadalrajutásával a beszámítási képesség tere szűkebbre szorul, kivesszik alóla a gyermekeket, az öntudatlan állapotban levőket, majd az elmebetegeket s a besz. képesség alatt értik a belátási képességgel párosult öntudatos akaratelhatározási képességet.) (3. A napjainkban mindjobban erősömlő osztott felelősségi rendszer ismét szűkebbre szorítja a beszámítás körét. Ahol a külső tényezők hatása volt nagyobb a tettesre, ott a társadalmat terheli jobban a felelősség, a tettetést nem annyira büntetni, mint gyámolítani kell, ahol ellenben a belső tényezők (motivumok) csak befolyásolták a tettetést, ott az egyéni felelősség a nagyobb s inkább büntetünk. Az evolutio végső pontja, hogy a besz. képesség az esetleg konkrétobb formában meghatározandó szellemi és erkölcsi fejlettséggel azonosíttassék.

39 §. A korlátozott beszámítási képesség.

Irodalom: *Babarci Schwarzer O.*: A korlátolt beszámíthatóságról. 1905.; *Friedmann Ernő*: A korlátolt beszámíthatóságról. Huszadik Század 1903. 2. sz. Kor. besz. a magánjogban. 1911.; *Salgó Jakab, Lukács Hugó* előadásai a M. Jogászegyletben. 1903.; *Balogh Jenő, Moravcsik Ernő, Friedmann E., Németh O., Finkey* előadásai az elmeorvosi congressusokon. 1904—11.; *Baumgarten I.*: A csökkent besz. kép. 1907.; A társadalom védelme a közveszélyes büntetettek ellen. (A NBE. magyar csoportjának tárgyalásai.) I. 2. füzet. 1908.; *Moravcsik*: Vélemény az 1905-iki nköz. bört. kongr.-ra; *Konrad I.*: B. Sz. I. 4—7. sz.; *Jolly*: Über geminderte Zurechnungsfähigkeit; *Gottschalk A.*: Materialien zur Lehre von der verminderten Zurechnungsfähigkeit. 1904.; *Finkelnburg*: Die vermind. Zurechnung. fäh. 1903.; *Haffter*: Krim.-psych. I. 77.; *Krapelin*: u. o. 478.; *Kurella*: Die Grenzen der Zurechnungsfähigkeit und die Kriminalanthropologie. 1904.; *Liszt*: Aufsätze. II. 499.; *Kahl*: Vergl. Dar. A. I. 1.; *Prins*: 165.; *Aschaffenburg*: Gefängnis oder Irrenanstalt. 1908.; *Behrend*: Die englischen Reformbestrebungen in d. Behandlung geistige Minderwertiger Personen. Bulletin 20. (1913) 125—158.; *Vágó János*: Bűnösség és beszámíthatóság. J. Á. 1913. febr.—ápr.

I. A mai büntetőjogi tudományban a modern lélektan s különösen az elmeorvosi tudomány legújabb vívmányai folytán általános vélemény lett, hogy a beszámíthatóság és a beszámíthatatlanság határait teljes biztossággal megállapítani a valóságban lehetetlenség, mert az élet számtalan oly esetet hoz felszínre, melyekben a bíróság sokszor a szakértők véleménye alapján sem képes nyugodt lelkiismerettel egyszerűen igent vagy nemet mondani a beszámíthatóság nehéz kérdésében. A testileg, szellemileg vagy erkölcsileg fejletlen vagy átmenetileg, esetleg állandóan be-

teg egyének (hülyék, eszelősök, alkoholisták, epileptikusok, neurasthenikusok) oly *átmeneti csoportot* képeznek, melyet szigoruan se az egyik, se a másik osztályba nem lehet sorozni. E szerencsétlen, rendszerint *degenerálódott* (örökletesen terhelt) alakok mélyen alul vannak a normalis, az átlagos szellemi és erkölcsi színvonalon, a *beszámítási képesség* minimuma is kétséges, sokszor ki is van zárva náluk, de a valódi elmebetegek közé még sem sorozhatók.

A fennálló BTK-ek alapján az ily egyéneket a bíróság rendszerint beszámítási képességgel bírónak tekinti (a Curia többször megállapította a bűnösséget és marasztaló ítéletet hozott a vádlott „gyengeelméjűsége“ dacára. BJT. XX. 305., XXX. 320.), azonban szellemi vagy erkölcsi fogyatkozásukat vagy betegségüket *enyhítő körülményül* számítja be, ami teljesen *elhibázott* s következményében egyenesen *káros eljárás*, mert az ily degeneráltak épen ellenállási erejük gyengesége miatt könnyebben követnek el büntetendő cselekményt s így a társadalomra mindenestre *közveszélyes* osztályt képeznek. Ezeket tehát rövid időre börtönökbe helyezni kettős hiba, egyrészt mivel a börtönnek az ily szilárd akaratú és sokszor jellem- vagy erkölcsi érzék nélküli személyekre se javító, se visszatartó hatása nincs, másrészt mert az enyhébb elítélés folytán hamarabb visszakerülnek a társadalomba, mint azt a közérdek (közbiztonság és közegészség) megkíváná. A BTK-ek e hiányának pótlására állította fel a kriminalpolitikai irodalom a *korlátozott beszámítási képesség* fogalmát.

II. A „korlátozott beszámítási képesség“ fogalma, köre és az ide sorozandó egyénekekkel való bánásmód iránt még ma sincs teljes egyetértés sem az elmeorvosi, sem a büntetőjogi irodalomban. Eltekintve a classicus iskolától, melynek hívei elvileg elítélik e fogalmat, két ellentétes álláspontnak vannak hívei ugy az orvosok, mint a jogászok körében. 1. *Egyik csoport* elfogadja a korlátozott (csökkent, kevesbitett) beszámítási képesség kifejezést, vagyis elismeri ugyan az idesorozott egyének büntetethezességét, de ezek felelősségét leszámitandónak véli, ezért követeli a büntetés enyhítését s ezenkívül a büntetés végrehajtása után vagy az alatt is sajátos (gondozó és védő) intézkedéseket, a közveszélyeseknek gyógytartó intézetekbe, a nem veszélyeseknek rendőri felügyelet alá helyezését. Körülbelül ez még ma is a többség álláspontja. Ezt javasolták már 1869-ben Merkel és Virchow, majd Jolly (1887), Delbrück és Liszt (1903), az 1904-iki (XXVII.) német jogászggyűlés (Kahl indítványára). Liszt erre nézve 1904-ben törvényjavaslatot is dolgozott ki (Bulletin XI. 602. és Aufsätze. II. 499.). Ugyanez a magyar szakemberek egy részének (Angyal P., Baumgarten I., Friedmann E., Schächter) álláspontja is.

2. *A másik, radikálisabb álláspont*, melyet Prins, Aschaffenburg, Balogh,

Moravcsik, Konrád, Vágó, Lilienthal, Finger, Kracpčin, Bleuler, Salgó képviselnek, az, hogy a „korlátolt“ beszámítási képességgel bírók, helyesebben *gyengeelméjű* s erkölcsi inferioritásban („szellemi határközi“, Konrád szerint „*tartósan rendellenes átmeneti jellegű elmeállapotban*“) levők, vagy „*csekélyebb szellemi értékűek*“ (Baburei Schwarzer), mint *szellemileg és erkölcsileg abnormalisok*, a rendes büntetési eszközök (börtön, fegyház) alól teljesen kivendők és sajátos kezelés alá helyezendők, mely egyesítse magában a gyógyítást (gondozást) és a társadalom védelmét. Amint e fogyatékos elméjűek közepén állnak a józan eszűek és az örültek közt, épügy a számukra felállítandó *sajátos intézeteknek* (établissement de préservation) a börtön és a tébolyda közt közép-helyet kell elfoglalniok. Részemről ez utóbbi felfogást tartom helyesebbnek, mely a kérdés gyökeres megoldását tartalmazza.

Nagy érdemeket szerzett a korl. besz. fogalmának és körének tisztázása körül hazánkban a *budapesti Orvos-Egyesület elme és idegkórtani osztálya*, mely két évenként tartott *országos értekezletein* többször s különböző oldalról megvitatta a kérdést, így 1903., 1904., 1905., 1908., 1911-ben. Hazai elmeorvosaink körében általános nézet (Moravcsik, Németh Ö.), hogy a korl. besz. képesség fogalma alá tartozó csoportok taxatív felsorolása (törvényben) nem ajánlatos, nehogy a tudomány újabb megállapodásainak érvényesítését megnehezítsük, de azért sem, mert a társadalmi élet változásai is új meg új köreseteket, új típusokat termelnek. Behatóan foglalkozott a kérdéssel a *NBE. magyar csanortja* 1908-ban és az *Országos Joggyűlés* 1911-ben (*Angyal, Moravcsik, Váradi* Zsigmond véleményei alapján), mely utóbbinak többsége *Baumgarten* Izidor előadói javaslatára kimondta, hogy „a fogyatékos vagy elfajult értelmi vagy érzelmi szervezettel“ elítéltekkel szemben bizonyos esetekben biztonsági intézkedéseknek van helye. A többségi javaslattal szemben *Pinkey F.* terjesztett elő kisebbségi véleményt, mely a „*csökkent szellemi értékűek s ezek körében az izsákosok részére különleges gyógyintézeteket*“ hozott javaslatba. (Aláírták: Angyal, Bernolák, Degré, Moravcsik, Pekáry.)

3. A törvényhozások közül ezideig mindössze az *olusz és norvég BTK*-ek említik meg a korlátozott besz. képességet. Mindenik enyhítő körülményül tekintí ez állapotot, de a közveszélyesnek itélt gyengeelméjűeket (felmentés esetén, vagy a büntetés helyett) gyógyintézetbe vagy dologházba internálják határozatlan időre. Az újabb BTK. javaslatok (*osztrák, német, svájci, szerb, dán*) azonban kivétel nélkül felölelik a korl. besz. fogalmát és az ide sorozott egyének részére a büntetés helyett vagy mellett specialis gyógyintézetek felállítását rendelik el.

A magyar BTK. nem ismeri a korlátolt beszámítási képességet, a BP. azonban máf rendelkezik róla, ugyanis a 246. §. szerint: „ha a szakértők a megfigyelés alatt a terhelt akaratának szabad elhatározását korlátozó körülményekéül észlelnek, véleményükben ezeket is tartoznak részletezni.“ A BP. indokolása pedig azt jegyzi meg: „*Lehetnek oly lelki állapotok, melyek a beszámíthatóságot ugyan feltétlenül ki nem zárják, de lényegesen csökkentik.*“ (Min. indokok: 439.) A BTK. reviziója alkalmából e kérdés mindenestre megoldandó lesz. E felől nincs is nézeteltérés, csak a szabályozás részletei iránt. *Balogh* 1904-iki tervezete a 76. §. kibővítésével és egy új (76/a) §. beiktatásával egy általános meghatározással oldotta meg a kérdést: „Ha a terhelt a

büntettet vagy vétséget beszámíthatóságát korlátozó elmeegyensúlyban követte el, gyógyítása vagy nevelése iránt a bíróság az orvosszakértők meghallgatása után a terhelt egyéniségének megfelelő módon intézkedik. Ennek részleteit és az ily egyének elhelyezésére szolgáló intézetek berendezését külön törvény szabályozza." (Az új 76/a §. a *közveszélyes* elmebetegek és szokásszerű iszákosok tébolydába vagy más intézetbe elhelyezéséről szól.) Nézetem szerint is a korl. beszámíthatóságnak általános körülírása helyesebb, mint a taxatív felsorolás, azonban a fogalmi meghatározás, illetőleg az ide tartozó elmeállapot általános körvonalozása mellett mégis elkerülhetlennek vélem a felmerülhető főbb esetekre (amikor és mennyiben lehet büntetést kiszabni, mikor lehet azt mellőzni vagy a gyógyítás idejére felfüggeszteni, mik legyenek a biztosító intézkedések ?) a bíróság részére szabályokat állítani fel.

4. Állandóan foglalkoztatja a kérdés a német szakirodalmat. (L. *Gottschalk* id. m.) *Kahl* a Vergl. Darstellung-ban is (Allg. I. 77—78. l.) a mérsékeltébb álláspontot ajánlja. A korl. besz. alatt a tettesnek „nem csupán átmenetileg beteges állapotát” érti. (Als vermindert zurechnungsfähig... ist eine Person dann anzusehen, wenn sie bei der Begehung des strafbaren Handlung in einem nicht bloss vorübergehenden krankhaften Zustande sich befunden hat, welcher das Verständniss für die Strafwürdigkeit ihrer Handlung oder ihre Widerstandskraft gegen strafbares Handeln verminderte.) A büntetés kötelező enyhítését nem ajánlja, hanem facultativ jogot adna azíránt a bírónak. Az 1912-iki osztrák javaslat az „értelmi gyengeséget” beszámítást kizáró, az „állandó beteges állapot folytán kevesbitett” belátási képességet büntetés-leszállító oknak tekinti.

40. §. A nők beszámíthatótága.

Irodalom: *Carrara*: I. 159—164.; *Lombroso e Ferrero*: La donna delinquente. 1893.; *Reacoroni*: La criminalita femminile (Archivio di psichiatria). 1893.; *Altmann*: Die Frau als Verbrecherin vom Standpunkt der Kriminalistik. 1904.; *Rosen*: Über moralischen Schwachsinn des Weibes. 1904.; *Buzs* László: A női kriminalitás. 1908.; *Irk*: 85—98.

I. A régebbi büntetőjogi irodalomban elterjedt nézet volt, hogy a nő, részint értelmiségének a férfiakénál csekélyebb volta, részint testi szervezetének gyengédebb volta, részint változékonyabb természete miatt, részint azért is, mert a nők által elkövetett bűntettek kisebb közvetett kárt okoznak, mint a férfiaké, s a nők képeesebbek a javulásra s kevésbé hajlandók a bűntettek elkövetésére, mint a férfiak, általában csekélyebb beszámítási képességgel bírnak, mint a férfiak, s ez okból enyhébb beszámítás alá esnek. Ez a felfogás eredményezte, hogy a régiebb jogok a nőket általában enyhébb büntetésekkel akarták sújtani, mint a férfiakat, ami azonban mindössze abban nyilvánult, hogy a bűnelkövető nőket látszólag kevésbé draszticus módon végezték ki (vizbefojtás, elevenen eltemetés), vagy szűgyenítő büntetésekkel (hajljenyírás) sújtották.

Ezt a felfogást az újabb büntetőjogtudomány a modern embertan és lélektan alapján visszautasítja. Mesterien fejt ki erre nézve a classicus iskola álláspontját *Carrara*, aki sorra csfolja a nők kisebb beszámítása mellett felhozott érveket. A nők értelmi képességeit általában nem lehet kisebbre tenni a férfiakénál, testi gyengeségük is csak azt vonja maga után, hogy őket bizonyos,

erőjüket felülhaladó büntetések alól fel kell menteni, de nem igazolja az enyhébb beszámítást. Épügy az izgékonyabb, változékonyabb természet, nem ok a beszámítás lejjebbzállítására, sőt miután ily tulajdonságok mellett a nőnek, aki büntettet követett el, nagyobb akadályokat kellett leküzdenie, ez a bűnöző nő „szándékának nagyobb gonoszságát“ mutatja. Hogy pedig a nők által okozott büntettek kisebb közvetett károkat okoznak, mint a férfiak büntetetei, s hogy a nők könnyebben javíthatók s kevésbé hajlandók a bűnözésre, ezek a tételek, ha részben igazak is (bár részben alaptalanok), szintén nem elegendők a beszámítás és a büntetés elvi kevesbitésére, mert vannak oly büntettek, melyek iránt épen a nők viseltetnek nagyobb előszeretettel, pl. a mérgezés, orgazdaság, becsületsértés. Szóval a nők büntetőjogi felelőssége és beszámítása elvileg teljesen azonos a férfiakéval s ha bizonyos esetekben a női nemhez tartozás a büntetés kiszabásánál talán *enyhítő körülményt* képezhet is, általában a beszámításra a nem-nők semmi befolyása nincs.

II. Lombroso és Ferrero s más, a női büntettekkel foglalkozó anthropologusok főleg a nők bűnözésének ember- és élettani okait igyekeznek megállapítani. Lombroso szerint éles különbség van a nő és a férfi bűnözése közt, ami azon alapszik, hogy a nő egész természete az anyaságra van berendezve. A nők kisebb érzelmességgel bírnak és kevésbé érzékenyek a fájdalom iránt. Mindkét különbség élesebben jut kifejezésre a cultur-népeknél, mint a műveletlen fajoknál, úgy hogy Lombroso szerint a civilizált népeknél a női koponya közelebb áll a gyermeki, mint a férfi koponyához. Ellenben erősebben ki van fejlődve a nőknél a részvét, amivel szemben azonban sokszor épen a kegyetlenségre való hajlam is jellemzi őket. Erkölesi tekintetben a nő általában alatta áll a férfinak.

Azt a statisztikai tény, hogy a nők bűnözése aránylag sokkal kisebb mint a férfiaké, Lombroso szerint a prostitúció pótolja, illetőleg egyenliti ki. A prostitúció a nők tulajdonképeni bűnözési tere, ami szintén atavisticus jelenség, visszaállítás, amit igazol az a tény, hogy a vad népeknél a mai prostitúcióhoz hasonló állapot általános és uralkodó jelenség, legjobban pedig az, hogy a prostituált nők közt a bűnös típus gyakoribb, mint a büntetett férfiak közt.

Lombrosónak a női büntettesekről adott jellemrajza, sok helyes megjegyzés mellett, ugyanazokban a hibákban szenved, mint a Lombroso egész elmélete (l. fentebb a 31. §-t). Amily helyesen mutat rá a prostitúció és a nők bűnözése közötti összefüggésre, éppoly alaptalan és tulzolt az az állítása, hogy a nők általában erkölesi inferioritasban vannak a férfiakkal szemben, miáltal lényegileg a régebbi büntetőjogászok azon alaptalan tételét ismétli, hogy a nők értelmisége kisebb, mint a férfiaké. Ugyaníly alaptalan tulzás, hogy a prostituált nők született női büntettesek. Teljesen igaz és egészen természetes, hogy a prostituált nő könnyebben jut oly helyzetbe, hogy büntettet kövessen el, de magának a prostitúciónak nem az atavismus a fő oka, hanem rendszertelenség, társadalmi helyzet, a nyomor és neveltség a közös tényezői. A Lombroso működése tehát egyáltalán nem ingatta meg a classicus iskolának a nők beszámítási képességére nézve felállított fentebbi tételét.

41. §. A beszámítást kizáró okok általában.

I. *Beszámítást kizáró okok* alatt a BTK. érti egyfelől a beszámítási képességet, vagyis a *beszámíthatóságot*, másfelől a *cselekmény jogtalanságát* kizáró okokat. Elméletileg az okok e két csoportja közt lényeges különbség tehető, amennyiben az első csoportba tartozó körülmények a cselekmény alanyára, annak fiziológiai, pathologikus vagy lélektani állapotára, illetve tulajdonságaira vonatkoznak, tehát tulajdonképen a cselekményért való felelősséget, és a „*bűnösséget kizáró*“ okoknak (Schuldausschliessungsgründe) is neveztetnek, — míg a másik csoportba sorozott okok a büntetendő cselekmény objectiv oldalának egyik feltételét, a jogtalanságot zárják ki. Végeredményben ugyan mindkét csoportjában az eseteknek a vádlott felmentendő, vagyis az elkövetett b. cselekmény beszámítása alól menekül, s így a „beszámítást kizáró okok“ fogalma alatt törvényhozási technikai szempontból egyesíthetők, azonban a tudományos rendszerben elvileg elkülönítendőek s az utóbbiak helyesen csak a büntetendő cselekmény fogalmával és ismérveivel kapcsolatban tárgyalandók.

A beszámíthatóságot vagy bűnösséget és a jogtalanságot kizáró okok két csoportja mellett az irodalom harmadik csoport gyanánt különbözteti meg a *büntethetőséget kizáró* okokat (Strafausschliessungsgründe), melyek megállapítása végeredményben szintén a vádlott felmentését, tehát a beszámítás alul kizárását eredményezi. Ezeket szintén a BTK. állapítja meg részint az általános részben (a „büntető eljárás megindítását kizáró okok“ a IX. fejezetben, 67. §., 79. §. harmadik bekezdés), részint a különös részben egyes tényálladékoknál (263., 266., — 275., 378. stb. §§.). A „büntethetőséget kizáró“ okok a fentebbi két csoporttól abban különböznek, hogy ezek fenforgása esetén a bünt. cselekmény beszámítása, sőt több esetben (elévülés, kegyelem, indítvány hiánya, kölcsönös becsületsértés) a bűnösség megállapítása sincs kizárva, csak a törvény különleges rendelkezése folytán nincs helye a büntetésnek. Ezek némelyike egyttal a büntető eljárás megindítását, illetőleg folytatását is megakasztja s így ítélethozatal nélkül a büntető eljárás megszüntetését eredményezi.

II. A BTK. általános részének VII. fejezete „a beszámítást kizáró vagy enyhítő okok“ cím alatt két fontos kérdést szabályoz. Először megállapítja azokat az okokat, melyek a *beszámítást* általában kizárják s így valamely elkövetett büntetendő cselekmény miatt a felelősséget megszüntetik, másodsor a beszámítás esetére

a büntetés kiszabásának módjai iránt állít fel szabályokat a büntető bíróság számára. E fejezet első része (76—88. §.) az, amellyel ezuttal foglalkozunk.

A BTK. és a BN. tíz okot sorolnak fel, melyek a „beszámítást” valamely elkövetett b. cselekményre vonatkozólag kizárják. Ezek:

1. az öntudatlan állapot (76. §.);
2. az elmetehetség megzavarodása (76. §.);
3. az ellenállhatatlan erő (77. §.);
4. a fenyegetés (77. §.);
5. a jogos védelem (79. §.);
6. a végszükség esete (80. §.);
7. a ténykörülmények nem tudása (tévedés) (82. §.);
8. a gyermekkor (BN. 15. §.);
9. az értelmi és erkölcsi fejlettség hiánya a fiatakoruaknál (BN. 16. §.);
10. a siketnémaság (88. §.).

Ez okok közül nyolc, u. m. az öntudatlan állapot, elmebetegség, ellenállhatatlan erő, fenyegetés, tévedés, gyermekkor, fiatalkor, siketnémaság a beszámítási képességet, kettő pedig, t. i. a jogos védelem és a végszükség a cselekmény jogtalanságát zárják ki. E két utóbbi okot azért később, a büntetendő cselekmény ismérveinek bemutatása során vesszük tárgyalás alá, e helyütt csak a beszám. képességet kizáró okokat tárgyaljuk.

A beszámítási képességet (s általában a beszámítást) kizáró okokat a BTK. ötletszerűen, kellő logikai rend nélkül sorozta egymás után s így azok didacticai tárgyalásánál eltérhetünk a törvény sorrendjétől. Legelőször a beszámítási képesség *fiziológiai* akadályait: a gyermekkort, fiatalkort és a siketnémaságot, azután az *elmetehetség működését* időlegesen vagy állandóan *korlátozó* okokat: az öntudatlan állapotot és az elmebetegséget, végül a *cselekvés szabadságát* kizáró okokat: az ellenállhatatlan erőt, fenyegetést és a tévedést mutatjuk be.

42. §. Az életkor befolyása a beszámításra. A gyermek-, fiatal- és az agg-kor.

Irodalom: Vargha F.: Gyermekkorban levő bűnösök. 1895.; *Moravcsik E.*: u. a. 1896.; *Dolenschall*: A gyermekvédelem. 1893.; *Fekete Gy.*: u. a. 1893.; BN. Ind. 48—74.; és a Fiatalok bíróságáról szóló jav. Indok.; *Balogh J.*: Fiatalkoruak és büntetőjog. 1909.; *Finkey*: Fiat. büntettesek és a modern törvényhozás 1909.; *Vámbéry R.*: Büntetőpolitikai követelések. 1900. 80.; *Stooss*: Der Geist der modernen Strafrechtsgebung. 1896.; *Hoegel*: Straffähigkeit der Jugendlichen. 1902.; *Hahn*: Strafrechtsreform u. jug. Verbr. 1904.; *Joly H.*:

L'enfance coupable. 1903.; *Appelius*: Die Behandlung jugendlicher Verbrecher. 1892.; *Ferriani*: Minderjährige Verbrecher, ford. Ruhemann. 1896.; *Löffler*: Die straf. Behandlung Jugendlicher. 1908.; *Lilienthal*: Vergl. Dar. A. V. 103.; *Léonce André*: La lutte contre la criminalité juvenile. 1912.

I. A XX. század büntetőjogának eddigelé legnagyobb vívmánya, hogy a *fiatalkoru* büntetésekkel való büntetőjogi elbánás tekintetében, mondhatni, teljesen új utat tört, a classicus büntetőjog eddigi merev, tulszigoru, sőt embertelen¹⁾ álláspontjával gyökeresen szakított. A gyermek- és serdülő korban levőkkel szemben bűnelkövetés esetén is teljesen háttérbe szorítja a megtorlás elvét s ehelyett a gyermek- vagy fiatalkoru erkölcsi megmentését, a javító nevelést tekinti legfőbb feladatának. A nagy és nemes reformatio ugyan még nincs befejezve, azonban már a XX. század első évtizedében kivétel nélkül az összes kulutrállamok felkarolták a kérdést s valósággal versenyezve hozzák ez iránt az új törvényeket, amelyek alapján ma már joggal beszélhetünk a *fiatalkoruk új büntetőjogáról*.

E modern szellemű új törvények (1901. évi hollandi, 1905-iki dán, svéd, 1896-iki, majd 1902-iki norvég, 1906 ápr. 12-iki és 1912 jul. 15-iki francia, 1908-iki angol, 1908-iki magyar BN., 1912-iki belga Code de la protection de l'enfance s a nagyszámu javaslatok) valamennyien abból indulnak ki, hogy a *gyermekeket* (12, 14 évesnél ifjabbakat) általában és teljesen ki kell zárni a büntetőjogi felelősségre vonás köréből, azonban bűnelkövetés s az ezzel igen gyakran együtt járó *elhagyatottság* vagy *erkölcsi veszély* esetén különböző *gyámolító, védő intézkedéseket* kell ezekkel szemben is elrendelni. — de a fiatalkoru (12—18 éves) bűnelkövetőket sem szabad a felnőtt büntetésekre megállapított szabályok alá helyezni, a közönséges büntetésekkel sújtani, különösen a felnőttek börtöneibe helyezni, hanem úgy *emberiességi*, mint a helyesen felfogott *közbiztonsági, közerkölcsi és kulturális* tekintetből, egészen más, sajátos elvek és szabályok szerint kell kezelni. Az észak-amerikai irodalom és törvényhozás fejezi ki erre nézve legbátrabban a vezérelvet, hogy a *fiatalkorut rendszerint nem is szabad jogi értelemben „büntettes“-nek* vagyis „bűnös“-nek (criminel) *tekinteni, csak bűnelkövetőnek* (delinquent), akivel szemben *nem a büntetés a főcél, hanem az erkölcsi erősítés* vagy ha szűk-séges, *az átalakító nevelés, a helyes irányu jellemképzés*.

¹⁾ Ez embertelenségre elég jellemző adat, hogy Angliában 1833-ban felakasztottak egy 9 éves gyermeket, két penny értékű festék ellopása miatt. (*Balogh*: id. m. 1.)

1. A régebbi BTK-ek az ember értékének kevésre becstülése (rabszolgaság, jobbágyaság) folytán, a 19. század BTK-ei pedig a jogi megtorlási elmélet hatása alatt nem sokat törődtek a gyermek- és fiatalok bünelkövetőkkel. Egy bizonyos, rendszerint igen alacsony korhatárig, így a római és az angol jog a 7 éves korig (a második fogzás befejeztéig) a gyermekeket kivették a beszámítás s így a büntetés alól, a serdülő korban levőket azonban már a törvény szigorával sújtották (a Carolina a „fiatal tolvajok“-ra is megengedi a halálbüntetést). Uttörő lépést tesz e téren is a francia Code Pénal, mely a 16 évesnél fiatalabbakra (mineurs) nézve esetenként a bíró mérlegelésére bizza a fiatalok beszámítási képességének megállapítását; ha a fiatalok „belátás nélkül“ (*sans discernement*) cselekedett, büntetésnek nincs helye, legfeljebb javítóintézetbe helyezésnek, ha azonban a „*discernement*“ meg volt állapítható, a fiatalok elítélhető, de a törvényben megállapított reduált büntetési tételek szerint. A többi európai BTK-ek nagy része (osztrák, német, magyar) a két rendszert kombinálta s megállapította egyfelől a gyermekkor felső határát (az olasz a 9., a bolgár és orosz a 10., az 1843-iki javaslat és a német BTK. a 12., az osztrák és norvég a 14., a finn és svéd a 15-ik évben), amelyen alul büntetésnek egyáltalán nincs helye, másfelől egy második korosztály gyanánt különbözteti meg a *serdülőket* (12—18, 14—18, az olasz BTK a 9—14 évesek), akikre nézve teljesen a francia Code álláspontját fogadják el.

2. Ez utóbbi felfogáson volt a régi magyar jog, valamint a BTK-ünk is a BN. életbeléptéig. Az 1792-iki javaslat a 7 évesnél fiatalabbakat kizárja a beszámítás alól, a 7—12 évesekre házi fenytést, a 12—16 évesekre már közbüntetést alkalmaz; az 1843-iki javaslat a gyermekkor határát a 12-ik életévben állapítja meg, s öket „a büntető törvény megszegéséért“ nem engedi „közkereket alá vétetni“, hanem azok „szülőik vagy felügyelőik által lesznek megfenyítendőek, de az illető közhatóság fel fog ügyelni arra, hogy ily esetben a megérdemelt fenytés el ne maradjon.“ (80. §.)

A BTK. 83—86. §-ai, melyek a BN. életbeléptével (1910 jan. 1.) hatályon kívül léptek, a következők voltak:

BTK. 83. §. Aki a büntett vagy vétség elkövetésekor életkorának tizenkettő évét meg nem haladta: bűnvád alá nem vonható.

BTK. 84. §. Aki akkor, midőn a büntettet vagy vétséget elkövette, életkorának tizenkettő évét már túlhaladta, de tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem hirt, azon cselekményért büntetés alá nem vehető.

Az ilyen kiskorú azonban javító intézetbe való elhelyezésre ítéltethetik, de abban életkora huszadik évén túl nem tartathatik.

BTK. 85. §. Ha az előbbi szakaszban meghatározott koru egyének a cselekmény elkövetésének idején képesek voltak annak bűnösségét felismerni, a következő szabályok szerint büntetendőek:

1. halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő büntett miatt: két évtől 5 évig terjedhető börtönnel;

2. 8t évtől tizenöt évig tartó fegyházzal vagy államfogházzal büntetendő büntett miatt: két évig terjedhető börtönnel, illetőleg hasonló tartamu államfogházzal;

3. más büntett miatt két évig terjedhető fogházzal;

4. vétség miatt rendőri büntetéssel.

A jelen szakasz értelmében büntetendő egyénekre nézve hivatalvesztés vagy politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése nem állapítható meg.

BTK. 86. §. Az előbbi szakasz szerint büntetendő egyének szabadságvesztés-büntetésük egész időtartama alatt a többi foglyoktól elkülönítendők.

BTK-ünknek eme rendelkezései több mint két évtized óta állandó ostrom s a szakfériak általános elítélésének tárgyait képezték. Az embertani és szociológiai vizsgálódások közmegegyezőségére elérték azt a gondolatot, hogy a fiatalok büntetéseket a maénál jóval magasabb korhatárig ki kell venni a rendszeres büntetési eszközök, különösen a börtönnel, fogházzal való büntetés alól, amely az ilyen testi és lelki fejlődésben levő egyénekre minden tekintetben csak rontó, mértéktelen hatású lehet. Nálunk is általános vélemény volt, hogy a fiatalokkal szemben a javító nevelésnek és az erkölcsi jellegű büntetéseknek kell dominálniuk s a legenyhébb szabadságvesztés-büntetés, a fogház is csak a legsúlyosabb esetekben veendő alkalmazásba s akkor is teljesen külön intézetben (fiatalok fogháza) legyen kitöltendő, melynek végrehajtása szintén a javító nevelésre irányuljon. Így lett már a XIX. század 90-es éveiben nálunk is közhaj a fiatalok büntetése tekintetében a BTK. gyökeres revíziója. (L. eziránt a M. Jogászegyletben történt számos előadást és vitát.)

II. A BN. a magyar jogászközönség reformkivánalmait e kérdésekben csaknem minden pontjában teljesítette. Hatályon kívül helyezi a BTK. 42. és 83—86. §-ait,*) a „fiatal kor“ felső határát a 18-ik évre felemeli, a 12—18 éves fiatalok büntetőjogi felelősségrevonását a belátási képesség helyett a „büntethetőséghez szükséges értelem és erkölcsi fejlettségtől“ teszi függővé, gyökeresen megváltoztatja a fiatalokra alkalmazható büntetési, illetőleg megelőzési eszközöket.

A BN. a beszámítás szempontjából kifejezetten megkülönbözteti a *gyermek*-kort és a *fiatal*-kort.

1. A *gyermek*kor felső határát a BN. is a 12-ik életévben állapítja meg.

BN. 15. §. Az ellen, aki a büntett vagy vétség elkövetésekor életének tizenkettedik évét meg nem haladta (*gyermek*), sem vád nem emelhető, sem büntető eljárás nem indítható.

Ha a gyermek büntetett vagy vétséget követett el, a hatóság, amely elé kerül, őt megfenyítés végett a házi fegyelem gyakorlására jogosított egyének, vagy az iskolai hatóságnak adhatja át. Az iskolai hatóság a gyermeket megdorgálhatja, vagy iskolai elzárással fenyítheti.

Ha a gyermek eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve vagy

*) BN. Második fejezet. A fiatalokra vonatkozó rendelkezések.

IV. Cikk. A BTK. 42. §-a, továbbá a 83., 84., 85. és 86. §-a hatályon kívül helyeztetik és az utóbbi §-ok helyébe a következő 15—31. §-okban foglalt szabályok lépnek:

züllesnek indult, a hatóság a gyámhatóságot értesíti és ha a gyermek érdekében halaszthatatlanul szükséges, a gyermeket ideiglenes felvétel végett a legközelebb eső állami gyermekmenhelybe szállítja. A gyámhatóság a gyermek javító nevelés iránt az erre nevezve irányadó szabályok értelmében intézkedik.

A BN. üdvös ujtása, hogy míg a BTK. a bűnelkövető gyermek további sorsával semmit sem törődött, a Novella a bűnvádi eljárás kizárásán kívül, azok erkölcsi romlásának megakadályozása iránt részletesen intézkedik. E védelmi (proflacticus) intézkedéseknek két sorozatát állapítja meg a törvény, ahhoz képest, hogy csak pajkos, rossz magaviseletű (*Angyal* szerint rakoncátlan), de tisztességes környezetben élő, vagy elhagyatott, erkölcsi romlásnak kitett, „*zülött*“ gyermekről van szó.

1. Ha a gyermek családja, illetőleg környezete erkölcsi tekintetben megbízható, a hatóság, mely elé a gyermek került (rendőrség, ügyészség, bíróság), ha a gyermekre a *házi fenytést* jótékony hatásának véli, átadhatja azt a házi fegyelemre jogosított egyénnek (szüle, nagyszüle, gyám, gazda), vagy ha a gyermek iskolába jár, az *iskolai hatóságnak*, azzal a felhívással, hogy a gyermeket házi fenytésben részesítsék. Az iskolai hatóság által alkalmazott fenytés *dorgálás* vagy *iskolai elzárás* lehet (testi fenytés nincs megengedve).

2. Ha azonban a gyermek családja vagy környezete *erkölcsi kifogás* alá esik s kivált ha egészen valószínű, hogy épen az erkölcsrontó környezet (tolvaj, koldus szülők) vitte a gyermeket a büntett lejtőjére, a törvény imperative rendel, hogy *az ily gyermeket ki kell ragadni a mételyező környezetből*. Az illető hatóság tehát értesíti a gyámhatóságot, halaszthatatlan szükség esetén pedig (pl. ha a gyermek szülei is büntett gyanujában, vagy épen büntető eljárás alatt állnak) a gyermeket egyenesen a legközelebbi *állami gyermekmenhelybe* szállítja, ahol egyelőre ideiglenesen, a gyámhatóság intézkedése folytán pedig esetleg véglegesen is elhelyeztetik. A „javító nevelés iránt“ „irányadó szabályok“ alatt az 1903. évi 1. és az 1907. évi 60.000. sz. belügyministeri és az 1909. évi 27.200. sz. ig. min. rendeletek értendők. (L. alább a 123. §-t.)

2. A BN. által u. n. „*fiatalkor*“ a 12—18 éves életkort jelenti.

BN. 16. §. Az, aki a büntett vagy vétség elkövetésekor életének tizenkettedik évét már meghaladta, de tizennyolcadik évét még be nem töltötte (fiatal-

koru), ha a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége nem volt meg, büntetőjogi felelősségre nem vonható.

Ha a bíróság ily esetben szükségesnek látja, elrendelheti, hogy a fiatalokot törvényes képviselője, hozzátartozója vagy más alkalmas egyén házi felügyelete alatt tartsa, vagy intézkedhetik az iránt, hogy a fiatalok házi vagy iskolai fenytítést kapjon (15. §. második bekezdése.)

Ha az ilyen fiatalok eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve, vagy züllésnek indult, a bíróság a fiataloknak javító nevelését rendeli el.

A „fiatalok“ büntetettek közt a BN. alapján is meg kell különböztetni a *beszámítási képességgel nem bíró* és az azzal *bíró* fiatalok csoportját. A beszámítási képesség fenforgását esetenként a bíróság állapítja meg, ezt a kort tehát ma is nevezhetjük „a problematikus beszámítás korának“ (Schnierer). A beszámítási képesség feltétele azonban a BN. értelmében nem a „belátás“, hanem a „büntethetőséghez szükséges *értelmi és erkölcsi fejlettség*“ fenforgása. Vagyis a bírónak azt kell kutatnia, hogy a fiatalok korához képest normálisan fejlett-e értelmileg s emellett birt-e már sejtelemmel az erkölcsi kötelességekről, volt-e nála bizonyos mérvű akaraterő, a gyermekes vágyak, ösztönök s a mások csábításával szemben birt-e némi ellenállási erővel, képes-e tehát felfogni az esetleg alkalmazandó „büntetés“ jelentőségét s üdvös hatás várható-e ettől az ő erkölcsi fejlődésére?

a) Ha a fiatalok ily értelmi és erkölcsi érettséggel nem bírnak, vagyis ha fejlődése a 12 éven aluli gyermekkoruakéval áll egyenlő színvonalon, az illető „büntetőjogi felelősségre nem vonható“, vagyis az ellene indított eljárás megszüntetendő. illetőleg (ha már főtárgyalásra került az ügye) a büntetendő cselekmény vádja alól felmentendő s vele szemben is olyanféle intézkedések tehetők, mint a gyermekkoruakkal szemben, t. i. ahhoz képest, hogy *pajkos*, rossz magaviseletű, de jó környezetben élő, vagy *züllött* gyermekről van szó, a megfelelő profilacticus vagy nevelő intézkedések alkalmazandók. A csupán *pajkos* (rakoncátlan) fiatalokorval szemben a *házi* vagy *iskolai fenytítésen* kívül új intézkedés itt a *házi felügyelet alatt tartás*, ami a házi fegyelem alá rendelésnek a bíróság által kimondott esete, miáltal a felügyelettel megbízott (törvényes képviselő vagy más alkalmas egyén, pl. gyermekvédő egyesület tagja) köteleztetik a fiatalok különös erkölcsi gondozására. A környezetükben erkölcsi romlásnak kitétt vagy züllésnek indult fiatalok (ugy mint már a BTK. szerint is) *javító nevelő intézetbe* helyezhetők. (L. alább a 123. §-t.)

b) Ha a bíróság ugy találja, hogy a fiatalok *kellő értelmi*

és erkölcsi fejlettséggel bír ahhoz, hogy vele szemben a „büntetőjogi felelősség“ megállapíttassék, a fiatalkorúval szemben a megfelelő *intézkedéseket* rendelheti el és pedig az illetőnek korához, egyéniségéhez, értelmi és erkölcsi fejlettsége fokához, életviszonyaihoz (családi helyzete, környezete) képest a *dorgálást, próbára bocsátást, a javító nevelést*, esetleg (ha szigorra van szükség) a *fogházat, államfogházat*, végül kihágások miatt az 1913: 7. t.-e. szerint *pénzbüntetést*. (L. mindezen „intézkedések“-re vonatkozó részletes szabályokat alább a 124—127. §§-ban.)

3. A büntetőjogi *teljeskorúság* a BN. szerint a 18-ik életév betöltésével kezdődik. A 18—21 év közötti kort azonban a BN. annyiban méltányolja, hogy az ily korúak is, ha fogházra ítéltettek, ezt a büntetésüket a „fiatalkorúak fogházában“ tölthetik ki. Ezenkívül fentartotta a Novella 32. §-a a BTK. 87. §-ának azt a rendelkezését, hogy 20 évesnél fiatalabbak halálra vagy életfogytig tartó fegyházra nem ítéltetők. (Az erre vonatkozó módosításról alább a 127. §-ban.)

A BN. reformjai a gyermek- és fiatalkorú büntetettek felelősségre vonása tekintetében felülmulják a legtöbb külföldi állam eddigi törvényhozási kísérleteit. Az 1901. évi hollandi törvény az egyedüli, mely a Novellánál is radikálisabb, amennyiben 18 éven alulira egyáltalán csak javító iskolába helyezést, feldést és pénzbüntetést enged kiszabni, valamint újabban az 1912. belga törvény, mely a 16 évnél fiatalabbakat teljesen kiveszi a BTK. alól s csupán védőnevelő, óvintézkedést enged velük szemben alkalmazni. (L. Fiat. bírósága min. Ind. 54—60.)

III. Az *agg*-kor a BTK. értelmében nem zárja ki a beszámítást. A törvény csak egy helyen méltányolja az aggkort, t. i. ha a tettes agg koránál fogva a reá kiszabandó *fegyház*-büntetés tulságosan súlyosnak mutatkoznék, a bíróságnak szabadságában áll a fegyház helyett megfelelően meghosszabbított *börtönbüntetést* szabni ki. (93. §.) Természetes azonban, hogy amennyiben az adott esetben az öreg kor a tettes szellemi erejét kétségtelenül meggyengítette („második gyermekkor“), a bíró ezt épügy enyhítő körülménynek fogja tekinteni, mint az ifju kort. (L. BJT. XLII. 164.)

A francia Code Pénal a 70 éves kort felülhaladott bűnözőkre nem enged kénszermunkát vagy száműzést kiszabni. A finn és a mexikói BTK-ek az aggkort (*Alterschwäche*) a beszámítást kizáró okok közé sorozták, ha az illető emiatt eszének használatát elvesztette. A bolgár BTK. a 65-ik évét meghaladott bűnösre halálbüntetés helyett életfogytiglani fegyházat enged kiszabni. Az aggkornak a bűnözésre való befolyásával a NBE. 1899-iki budapesti congressusa foglalkozott. (L. Bulletin VIII. 366—407.)

43. §. A siketnémaság.

I. A siketnémaság a BTK. értelmében a beszámítást kizáró okot képez, de csak akkor, ha a büntetendő cselekményt elkövető siketnéma a tett elkövetésekor cselekvése bűnösségének felismerésére szükséges *belátással nem bír*.

BTK. 88. § Siketnémák, ha cselekvésük bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bírnak: büntett vagy vétség miatt nem büntethetők.

A siketnéma ellen a bűnvádi eljárás megindítható, azonban a bírő kötelessége gondosan, orvosszakértők meghallgatása után, kipuhatolni a siketnéma szellemi képességét, értelmiségét. Akár születésétől, akár valamely későbbi betegség folytán nélkülözi a tettes a beszélési és hallási képességet, ha e testi fogyatkozása oly mérvű volt, hogy a tett elkövetésekor beszámítási képességgel nem bír, büntetőjogilag felelősségre nem vonható. Az esetre, ha a siketnéma beszámítási képessége megállapítható, ami különösen akkor fog megtörténni, ha a szerencsétlen valamely emberbaráti intézetben kiképzésben részesült, a BTK. semmi különös rendelkezést nem tartalmaz, kétségtelen azonban, hogy a bírő e szervi betegséget ilyenkor is *nyomatékos enyhítő körülménynek* veszi. A beszélés és hallás hiánya még a kitanított siketnémánál is oly testi baj és szerencsétlenség, ami miatt az illető az erkölcsi és társadalmi köteleességekről oly közvetlenül sohasem szerezhet tudomást, mint az ép szervezett ember; erkölcsi felfogása, akaratelhatározása legtöbbször nem oly tiszta és sohasem oly szabad, mint az ép, egészséges emberé.

Mindhárom bíróság enyhítő körülménynek vette egy halált okozott testi sértés esetében a siketnéma vádlott „ingerlékenységét”, sőt a Curia egyéb enyhítő körülményeket is látván fenforogni, a BTK. 92. §-át alkalmazta a vádlottat mindössze 4 hónapi fogházra ítélte. BJT. XXIX. 134.

II. Kriminálpolitikailag kívánatos, hogy a siketnémák, mint szerencsétlen betegek, az állam és társadalom részéről minél nagyobb gondozásban részesüljenek. Erre szolgálnak a *siketnéma-intézetek*, minő hazánkban is négy van, ahol az ily szerencsétlenségeket rendszeresen beszélni s mások beszédét megérteni megtanítják. A bünt elkövető siketnémák, amennyiben felmentettek s ily intézetben nem voltak, ilyenekbe lennének elhelyezendők. (L. Gyermekvédő intézetek Magyarországon. 1899.; *Roboz* I.: A váci siketnéma-intézet a millenium évében. 1896.)

III. Egyéb testi fogyatkozások, siketség, némaság, vakság stb. a beszámítási képességre nincsenek befolyással, csak mint közönséges enyhítő körülmények jöhetnek számba a büntetés kiszálásánál.

44. §. Az öntudatlan állapot.

Irodalom: *Moravcsik*: 470.; *Salgó* Jakab: Az elmekörtán tankönyve. 1896.; *Jellachich* István: Törvényszéki orvostan. 1902. 320.; *Kenyeres* Balázs: Tvszéki orvostan, 1—3. köt.: *Krafft-Ebing*: Grundzüge der Criminalpsychologie. 1882., 164.; *Gross* H.: Criminalpsychologie. 1893., 669.; *E. Meyer*: Die Suggestion in krim. jurist. Beziehung. Zeitschrift 33. (1912) 847.

A BTK. 76. §-a*) két, a beszámítást feltétlenül kizáró okot állapít meg. Az egyik az öntudatlan állapot, a másik az elmebetegség megzavarodása.

I. Miben áll az öntudatlan állapot, erre a törvény semmi utmutatást nem ad, ezért annak mibenlétét és eseteit a tudomány és a bírói gyakorlat állapítja meg. A büntetőjogi irodalom és a bírói gyakorlat e téren a lélektanhoz és az orvosi tudományhoz fordul felvilágosításért, mert az öntudatlanság sokszor betegségi (patologikus) tünet s az elmebetegség mindig öntudatlansággal jár. Miután az elmebetegség a BTK. szerint egy másik, önálló kizáró okot képez, itt csak az oly öntudatlanságról szólunk, mely lelkileg ép és egészséges embernél fordul elő valamely, a lelki működés rendes folyamát gátló (rendszerint fiziologiai) ok miatt.

II. Az öntudatlan állapot, ily értelemben, az elmebetegség működésének oly időleges szünetelése, melyben a képzetek öntudatos alakulása, a gondolatalkotás, az eszmélet és emlékezet hiányzik vagy elhomályosodott. Az öntudatlan állapotban legfeljebb „ködös, álomszerű lelki folyamatok“ indulnak meg, az ily állapotban véghezvitt testmozgások ösztönszerű, reflex, automatikus jellegűek, amelyekért se erkölcsi, se jogi felelősség nem terhelheti az illetőt. Az öntudatlanul véghezvitt cselekvés tehát büntetőjogi-lag be nem számítható.

Az öntudatlanság esetei: az álom, alvajárás, hypnosis, a teljes részegség, az indulatosság legmagasabb foka, valamint az epilepsziások, hysteriások, degeneráltak, idegesek, neurastheniások „kóros indulatkitörései“.

1. Az álomban vagy hypnoticus kábultságban véghezvitt cselekmények minden esetben automatikus cselekvések, melyeket tehát szándékosaknak tekinteni nem lehet. Legfeljebb gondatlanságot lehet megállapítani az actio libera in

*) BTK. 76. §. Nem számítható be a cselekmény annak, aki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy kinek elmebetegsége meg volt zavarva és e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem birt.

Angyal szerint e szakasz utolsó tétele: „és emiatt akaratának szabad elhatározási képességével nem birt“, az öntudatlan állapot esetére is vonatkoznék, vagyis kiegészítő része lenne az öntudatos állapot fogalmának. Részemről nem osztom e nézetet, mert az öntudatlan állapot mint fiziologiai tünet ugyis eo ipso kizárja az akaratelhatározás lehetőségét, itt tehát annak kutatása értelem nélküli lenne, ellenben az elmebetegség megzavarodásánál, tekintettel az elmebajok számtalan változataira, nem látszott feleslegesnek az akaratelhatározási képesség hiányának kiemelése.

causa alapján. (L. fentebb a 38. §-ban.) A hypnotizált egyén által véghezvitt bűntettekért a hypnotizáló felelős.

2. A *részegségnek* számos foka lévén, kiemelendő, hogy csak az u. n. teljes részegség, mely az öntudatot, az eszméletet és emlékezést teljesen elhomályosítja, zárja ki a beszámítást. A bünelkövetési céllal történt teljes lerészegedésben véghezvitt, de még öntudatosan elhatározott cselekmény azonban, mint *actio libera in causa*, beszámítandó.

1843. jav. 83. §. utolsó bek.: „Ha a részegeskedés már egyébként is szokása (a tettesnek), vagy célzatosan és egyenesen azért élt szeszese italokkal, hogy magát a bűntettre még inkább felingerelje, a részegség a beszámítást enyhíteni nem fogja.“ Az *olasz* BTK. 48. §-a: „Az enyhítést kizárja az, ha a részegség a véghezvitel könnyítésére vagy mentség előkészítésére idéztetett elő.“ Ugyanezt kifejti a *norvég* BTK. 56. §-a is. A *Curia* többször kifejezte, hogy aki magát annyira leitta, hogy lovat kellő elővigyázattal hajtani képtelen s ily állapotban szekerével valakit elgázol, beszámíthatatlansággal nem védekezhetik. BJT. LI. 278., LVII. 21. Felmentetett teljes részegség címén, aki „a lábán megállni nem birt“, U. o. LVI. 48.

3. Az *indulat* szintén öntudatlan állapotot teremthet, t. i. akkor, ha annyira megrázkódattja a tettes kedélyét és lelkét, hogy az eszméletet rendszer működésében megakasztja. Ily esetben az ember mintegy vakon cselekszik, nem az ész, nem az akarat vezeti testét, hanem a fékét vesztett érzéki erők, az ösztönök és vágyak. Ily erős indulatkitörés szülői gyakran a szerelem és féltékenységgel drámai (pl. a férj nejt vagy a nő férjét hűtlenségen tetten éri), részegség, vallási és politikai fanatizmus.

Az indulatban elkövetett bűntettek beszámítása egyik legnehezebb feladat a büntető bíróra. Itt kell főleg szem előtt tartani, hogy a büntetőjogi felelősség nem pusztán lélektani, de erkölcsi és társadalmi fogalom is. Ha az indulat kitörése erkölcsileg és társadalmilag jogosultnak, lélektanilag indokoltnak és leküzdhetetlennek tűnik fel, a bíró (kivált az esküdtszék) bizonyára fel fogja menteni a tettet, mert adott esetben maga is úgy cselekedett volna. Ugy a magyar, mint a külföldi büntető bírói gyakorlatból számtalan példát lehet felhozni, melyekben a tettes e címen felmentetett. (BJT. XXIX. 104.; XXXIV. 193.; XXXVI. 281.; LVII. 258.; D-tár XXVI. 1. (Pribilné esete); B. D-tár VI. 175.: Eremités-eset; BJT. LXIII. 115. (Zsilinszky-fluk esete); l. még Fayer: l. 321—322. és 325—327. l. között eseteket. Felmentette a Curia az atyát, ki serdülő leányán a csábítót rajtakapván, arra többször rálőtt. BJT. LVI. 116.)

Óvakodni kell azonban e téren is a túlzástól, a könnyelmű felmentésektől, ami a büntetőjogi felelősség fogalmát könnyen megingathatja. Az ember, épen mert eszes és erkölcsi lény, képes és köteles bizonyos mértékben uralkodni érzelmlein, indulatain, s így ha csak az öntudat teljesen meg nem lett semmisítve, az indulatosan véghezvitt cselekmények beszámítandók. Tekintettel azonban az akarati elhatározás nyugodtságának és szabadságának a kedélyhullámzás folytán természetesen beálló eszkénzésére, maga a BTK. csekélyebb büntetést rendel az „erős felindulásban“ elkövetett emberölés vagy testi sértés eseteire s ennek analogiájára a bíró másutt is enyhítő körülménynek veheti az igazolt (méltányolható) felindulást.

4. *Testi, szervezeti betegségek* sokszor hozzák az embert önkívületi álla-

potba, melybeu öntudata s elhatározási képessége teljesen elhomályosodik s bizonyos időre nem rendesen működik. Ilyenek: a különféle lázas betegségek (typhus, váltóláz, fejbánc, tüdőgyulladás, cholera, influenza, veszettség stb.). nőknél különösen a terhesség és a szülés ideje. ezenkívül a hysteriások, epilepsziások, alkoholisták, degeneráltak, idegesek kóros indulatrohamai. Ez utóbbiak képezik mintegy az átmenetet az elmebetegek csoportjához, ezek általában az u. n. korlátozott beszámítási képességűek. Az epilepsziások, hysteriások, degeneráltak, alkoholisták stb. még nem elmebetegek, de a testi kór, amely őket időszakonként győtri, oly rohamokat idéz elő náluk, melyben, sőt az azt megelőző és követő időszakban is elméjük működése egészen rendellenes, érzékelésük ferde, cselekvésük fékevesztett, ösztönszerű lesz.

45. §. Az elmetehetség megzavarodása.

Irodalom: A 31., 32. és 39. §§-ban idézettek felül: *Babarczy-Schwartz* Ottó: Közigazgatási elmekórtan. 1897 és Az elmebetegek jogvédelme. I—II kötet, 1895.; *Reichard* Zs.: Psychiatria és büntetőjog. 1893.; *Salgó J., Edvi Illés, Oláh G., Moravcsik, Schächter* felszólalásai a Jogász Egyletben a kétes elmeállapotokról és az orvosi-szakértőkhöz intézendő kérdésekről. 1893 és 1898.; *Németh Ö.*: Az elmebetegek confabulációjáról. Wlassics eml. 229.; *Konrád Jenő*: Az elmebetegségről ig. szolg. vonatkozásokban. B. Sz. I. 4—7., 22.; *Türkel*: Die kriminelle Geisteskranken. 1905.; *Penta*: Simulation von Geisteskrankheit. Olaszból *Stuber*. 1906.; *Hoche*: Handbuch der gerichtlichen Psychiatrie. 2. kind. 1909.

Nem számítható be a cselekmény a BTK. 76. §-a szerint annak sem: „kinek elmetehetsége meg volt zavarva és e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem birt“. A BTK, nem „elmebetegséget“, nem „elmezavart“ emlit ugyan, de az „öntudatlan állapot“ és az „elmetehetség megzavarodásának“ megkülönböztetéséből kétségtelen, hogy a 76. §. második része az *elmebetegséget* tekinti és nyilvánítja a beszámítást kizáró oknak.

I. Miben áll az „elmebetegség“ s minő alakjai vannak, ez egyenesen orvostudományi kérdés, mellyel a büntetőjog szakszerűen nem foglalkozhatik, de miután az elmebetegség sok büntett előidézője s miután az elmebetegséget az épelméjűségtől sokszor igen nehéz megkülönböztetni s a büntettek gyakran elmebetegséget szinlelnek, hogy a büntetés alól menekülhessenek, a büntetőjognak, az orvosi tudomány megállapodásai alapján, határozott álláspontot kell elfoglalnia az itt felmerülő kérdésekben. A BTK., az orvosi tudományoknak az alkotása idején uralkodó felfogását követve, az *elmetehetség megzavarodásában* s emiatt az *akarat szabad elhatározási képességének hiányában* állapította meg a büntetőjogi felelősséget kizáró elmebetegséget. E két ismérv közül

az első merőben orvostani (pathologikus), az utóbbi ellenben jogi jellegű.

Az elmeorvosi tudomány mai tanítása szerint is az elmebetegség, akár *szervezeti*, testi, akár *szellemi* vagy *vegyes okok* voltak annak előidézői, mindig az elmetehetség rendes működésének végleges vagy állandóbb megzavarodásában áll. Az elmebetegnél úgy az érzés (érző kör), mint az észrebevés, az értelmi működés (emlékezés, képzetalkotás, gondolkodás), a tudat és akarat rendellenesek, ebből folyólag ösztönéletük, mozgásuk, beszédük, cselekvésük is *rendellenes*. Ezeket az ismérveket legjellemzőbben s leg-rövidebben az elmetehetség megzavarodásával lehet kifejezni.

Az „akarat szabad elhatározási képességének“ hiánya az elmebetegség orvosi megállapításához nem tartozik. Az orvosszakértő csak a vádlott elméleti állapotáról, lelki életéről, értelmi erejéről, betegsége fokáról és jellegéről, a gyógyítás lehetőségéről ad szakvéleményt a bírónak, aki e vélemény alapján ítéli meg, tényleg oly mérvben meg volt-e zavarodva a vádlott elmeállapota a tett elkövetésekor, hogy emiatt akaratelhatározási képességgel nem bírt? Voltaképen a bíró sem az „akarat szabadság“ fenforgását vagy hiányát kutatja, hanem az elmebetegség megállapításának egy ismérvéül fogja tekinteni, ha az akaratelhatározási képességet, mint a beszámítási képesség egyik kolékét, a vádlottnál kizártnak látja.

Az „akarat szabad elhatározási képességének“ az elmebetegség jogi ismérveitl felállítása a BTK. szerkesztőjének erősen indeterminista felfogására vezethető vissza. E kifejezés elhagyása egyáltalán nem változtatná meg a törvény értelmét, sőt elejét venné a sok támadásnak és félreértésnek, melyet főleg orvosi részről intéztek a BTK. ellen. Általános a panasz a determinista orvosok részéről, hogy a BTK. e kitételei megkötik az ő kezüket, illetőleg olyan kérdésre kérnek feleletet, aminek létezését ők nem ismerik el. Igaz, hogy az orvosszakértő, ha tudományos meggyőződésével ellenkezik, mellőzheti az akarat szabadság érintését, s helyesen mutatja ki *Angyal*, hogy a BTK. értelmében a bíróságnak nem is kellene kérdést intéznie az orvosszakértőhöz az akarat szabad elhatározási képessége iránt, ugye a BP. 246. §-a ujabban egyenesen azt rendel, hogy eziránt is *véleményt* kell kérni az orvosoktól, így a gyökeres megoldás csak az lenne, ha a revisió alkalmával a 76. §. utolsó mellékmondatát elhagynók, illetőleg egyszerűen az elmebetegséget említenők meg, mint beszámítást kizáró okot, ami aztán maga után vonná a BP. 246. §-ának megfelelő revisióját is. Tényleg nincs semmi nyomós ok amellett, hogy ragaszkodjunk a büntetőjogi és elmeorvosi irodalom többsége által kifogásolt vagy legalább is feleslegesnek tartott kitételekhez. A BTK.-ek nem az akarat szabadság az alapelve, hanem az egyéni felelősség, hogy ezt elméletileg ki hogyan magyarázza, az a tudományos meggyőződés dolga, s a BTK. helyesebben teszi, ha tudományos

viták eldöntésébe nem avatkozik s egyik felfogás codificálásával nem hívja ki a másik álláspont érzékenységet. Az 1843-iki javaslat, a hollandi, olasz, norvég, japán BTK-ek, a svájci, osztrák, szerb új javaslatok célzatosan elkerülik az akarat szabadság megemlítését s ugyanígy kísérelték meg a BTK. 76. §-ának revidisióját a Balogh és Finkey tervezetei is. Egyedül a német BTK. és az új javaslat ragaszkodnak az indeterminista kifejezésekhez.

II. Az elmebetegség mibenlétének megállapítása s az elmebetegek helyes gyógykezelése csak a legújabb idők vívmánya. Dacára, hogy már a római jog elismeri az örültek (furiosi) büntetlenségét, a canoni jog nyomán a 18. század végéig az a ferde felfogás volt uralkodó, hogy az elmebaj a bűn következménye (az illetőben a „rossz szellem“, az ördög lakik) s így elmebetegség a beszámítást nem zárja ki, legfeljebb enyhítő körülmény. A 18. század felvilágosodott irodalma (Montesquieu, Voltaire, Beccaria) indítja meg a harcot ez inhumanus felfogás ellen s így sikerül a 19. század BTK-eiben az elmebetegséget a beszámítást kizáró okok közé sorozni. Az elmebetegek gyógykezelése még a 19. század elején is szintén teljesen irrationalis alapon nyugodott, drasticus kényszereszközökkel (forgószék, hideg zuhany) igyekeztek a betegből a „rossz szellemet“ kiűzni: csak a 19. század elején születik meg a modern elmekórtan, mely az elmebetegek különböző csoportjaival szemben a megfelelő humanus és rationalis gyógymódokat állapítja meg.

Az elmebetegség nevezetesebb alakjai a mai orvosi tudomány (Moravcsik és Krafft-Ebing kézikönyvei) szerint:

1. *Bús-komor-ság* (melancholia), jellemzői a szorongó érzetek, gyötrő gondolatok, melyek rohamszerű kitöréseket (raptus melancholicus) szülhetnek.

2. *Dühösség* (mania), ismérvei: ingerlékenység, nyugtalanság, meggondolatlanúság.

3. *Hallucinatoricus zavarodottság* (amentia), ijesztő rémképekkel, érzéki csalódásokkal.

4. *Hevnybutaság* (dementia acuta).

5. *Combinált elmekórok*, körszakos elmezavar, katatonia.

6. *Időszakos elmezavar* (psychosis periodica).

7. *Tébolyodottság* (paranoia), melyben sokszor az öntudat s a tervszerű cselekvés ugyan megvan, de téveszmék, illúziók, hallucinációk vezetnek a beteget erőszakos cselekményekre. Esetei: üldöztetési, hypochondriás, nagyzási, vallási, szerelmi, perlekedési tébolyodottság.

8. *Nehéz-kóros* elmezavar (psychosis epileptica), a legnehezebben elbíráható elmebajok egyike.

9. *Hysteriás* elmezavar (ps. hysterica), számtalan alakzattal.

10. *Neurastheniás* elmezavar (ps. neurasthenica), kóros ingerlékenység, kimerülés.

11. *Hűdéses* elmezavar, terjedő hűdéses butaság (paralysis, progressiva, dementia paralytica progressiva), kivált szellemi munkásoknál, az elme elgyengülése, bénasága.

12. *Aggsági* elmezavar (aggsági butaság, dementia senilis).

13. *Alkoholos* elmezavar (psychosis alcoholica), idült alkoholos mérgezés, reszkető őrjöngés (delirium tremens), mániás izgatottság stb.

14. *Morphinismus, Cocainismus.*

15. *Felcsületes butaság* (idiotismus), számos alfajjal, mint gyengeelméjűség, erkölcsi elmezavar (insania moralis, moral insanity), butaság, hülyeség (cretinismus).

16. *Szerzett butaság* (dementia secundaria), valamely agybántalom vagy chronicus elmezavar következménye.

Prins büntetőjogilag különbséget tesz: a) szellemi fejletlenség (hülyeség, idiotismus, cretinismus); b) erkölcsi elmezavar (folie moral); c) epilepsia, hysteria; d) beteges bűnös hajlam (mono-pyro-cleptomania); e) időszakos őrültség és f) alkoholos őrültség közt.

Az *elmebeteg-ügyről*, tekintettel e rettenő betegség nagy jelentőségére, a modern államok külön rendszeres törvényeket hoznak, így legutóbb *Anglia* 1912. (Mental Deficiency Act 1912.) Lásd B. Sz. I. (1913), 454.

III. Az elmebetegség megállapítása orvosi, ellenben annak elfogadása esetén a beszámítás alóli kizárás, a felmentés, bírói feladat. E végből a BP. 246. §-a részletesen intézkedik arra nézve, hogy ha gyanu merült fel, vagy hivatkozás történt arra, hogy a terhelt a beszámítást *kizáró* vagy *korlátozó* elmezavarban (vagy öntudatlanságban) szenved, a terheltet mindig két orvosnak kell megfigyelni s ezek kötelesek véleményt adni a bíróságnak, hogy a terhelt *elmezavarban szenved-e*, illetőleg a büntetendő cselekmény elkövetésekor abban szenvedett-e s oly mérvű volt-e az, hogy a terhelt *emiatl* akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt, valamint az iránt is nyilatkozni, vajjon a terhelt állapota *közveszélyes-e*, nemkülönben a vádlott akaratának szabad elhatározását *korlátozó körülményeket* is részletezni.

A közveszélyesség megállapítása esetén, jöllehet ma még a bűnelkövető közveszélyes elmebetegekről nincs külön törvényünk, a bíróság az illetőnek *elmeógyógyintézetbe* elhelyezése iránt intézkedik. Ily külön törvény mielőbbi megalkotása s általában az elmebetegek, elsősorban pedig a bűnelkövető közveszélyes elmebetegek elhelyezésére szolgáló megfelelő intézetek létesítése egyik legsürgősebb közegészségügyi és közbiztonsági feladat hazánkban.

1. A megfigyelő orvosok, vagy a felek bármelyikének indítványára a vádtanács vagy az ítélőbíróság elrendelheti, hogy a terhelt elmeállapotának további megfigyelése végett e célra rendelt állami intézetbe („A letartóztatottak és elítéltek országos megfigyelő és elmeógyógyintézete Budapesten“, a kőbányai gyűjtőfogház mellett) szállíttassék, hol a megfigyelés legfeljebb két hónapig tart (újabb határozat folytán tovább is) s annak eredményéről az intézeti orvosok szintén véleményt adnak a bíróságnak. Ha pedig a megfigyelő orvosok nincsenek egy véleményen, vagy véleményük helyességéhez nyomatékos kétség fér, a bíróság felülvéleményezés végett az *igazságügyi orvosi tanácsot* kérésheti meg.

2. Az orvosi vélemények (törvényszéki orvosok, ellenőrző-szakértők, megfigyelő-intézeti orvosok, igazságügyi orvosi tanács, tébolyda-igazgatóság) az ítélet meghozásánál nem kötelezők a bíróságra. A bíróság a büntetőjogi felelős-

ség és beszámítás kérdését maga dönti el, az orvosi vélemények csak kisegítő eszközök előtte, melyeket jogosítva, sőt kötelezve van megbírálni. A szakértő orvos ugyanis csak *orvosi* (gyógyítási) szempontból ítéli meg a terhelt betegségét, míg a büntetőbíró az erkölcsi és jogi *felelősség* szempontjából mérlegeli a cselekmény elkövetőjét s az ítéletért nem az orvos, hanem a bíró felelős jogilag. Természetes azonban, minél meggyőzőbb, kimerítőbb s alaposabb volt az orvosi vélemény, annál inkább számíthat arra, hogy a bíró azt ítéletének alapjául elfogja fogadni. Így legutóbb mellőzte a Curia az ig. orvosi tanács felülvéleményét s a megfigyelő orvosok „határozott, egybehangzó s a vádlott közvetlen és hosszabb megfigyelésén alapuló véleményét” fogadta el. L. Varga—Lengyel: BD-tár VI. (1913), 114.

3. Ez a kettős (orvosi és jogi) beavatkozás egy kérdés eldöntésébe, önként érthető, hogy sokszor ellentétbe hozza egymással az orvost és a jogászt és nem ritkán egyes esetek eltérő, ellentétes megítélését eredményezi. Így érdekes például, hogy míg az orvostudomány ismer u. n. *mániákat* s azokat elmebetegségi alakzatoknak tekinti, a laikus jogász a mániát rendszerint nem hajlandó elismerni, vagy legalább is nem tekinti elmebetegségnek s az állítólag pyro-, mono-, erotomániában bűnözőket rendszerint elítéli, ellenben az u. n. *világos időközöket* (lucidum intervallum) pedig a mai orvostudomány (l. Salgó és Moravcsik id. m.) nem ismeri, míg a jogászok ma is rendszerint hivatkoznak erre. Az ily ellentétes megítélések kikerülése s az orvostudományok újabb haladásának, vívmányainak megismerése végett is kívánatos a büntetőjogi mellettudományokból szervezendő speciális tanfolyamok mielőbbi felállítására s a joghallgatók és a joggyakorlaton levők részére. (L. fejt 2. §-t.)

46. §. Az ellenállhatatlan erő és a fenyegetés.

1. A BTK. 77. §-a szintén két, egymástól megkülönböztethető „beszámítást kizáró” okot állapít meg: az „ellenállhatatlan erő”, vagyis a *fizikai*, — és a „fenyegetést” vagyis a *lelki kényszert*. A két ok egybekapcsolását indokolja az, hogy mindkét körülmény *az akaratelhatározás és a cselekvés szabadságát* semmisíti meg s így a beszámítási képesség egyik lényeges kellékét zárja ki.

BTK. 77. §. Nem számítható be a cselekmény, ha elkövetője: ellenállhatatlan erő, vagy oly fenyegetés által kényszerített arra, amely saját, vagy valamelyik hozzátartozójának életét vagy testi épségét közvetlenül veszélyeztette, amennyiben a veszély másképen nem volt elhárítható.

1. Az „ellenállhatatlan erő” mibenlétét a BTK. nem határozza meg. Lényegileg az u. n. fizikai kényszer (vis absoluta, vis maior) értendő alatta. Elkövetési (tevési) cselekmény ritkán fordul elő fizikai kényszer által, gyakoribb (ámbar ez is ritka eset a judicaturában) a mulasztási cselekmény véghezvitele ily módon; pl. valaki becsukja az ajtót a vasuti örrre, vagy a börtönörrre, hogy

a vonat megtámadása, vagy a fogoly szökése sikerülhessen, vagy a vasuti őrt a váratlanul, hirtelen jött árviz akadályozza meg, hogy idejekorán a váltónál lehessen stb.

A fizikai (természeti, állati, idegen emberi erő általi) kényszer egyetlen feltétele, hogy az ellenállhatatlan, leküzdhetetlen lett legyen. Ezt, a felforgó körülmények gondos mérlegelésével, a bíró állapíthatja meg esetenként s amennyiben azt megállapította, a büntetendő cselekmény vádja alól a terhetet fel kell mentenie, mert itt ez valóban csak eszköze, nem alanya volt a cselekménynek.

Helyesen mondta ki a Curia, hogy az „ellenállhatatlan erő“ alatt csak valamely külső hatás értendő, a szerelem által előidézett hatás ide nem vonható. Balogh: BD-tár II. 338. Ugyancsak: lelki felháborodás nem kényszer. BJT. 63. k. 70.. 58. k. 213.

2. A lelki vagy erkölcsi kényszer, mely a beszámítást kizárja, a BTK. már pontosan és részletesen meghatározza. Ugyanis ez csak oly fenyegetés lehet, amely a) a cselekvő saját, vagy valamelyik hozzátartozójának életét, vagy testi épségét közvetlenül veszélyeztette s amely b) másképen nem volt elháríthat, mint az illető büntetett elkövetése által. A fenyegetésnek e szerint 1. az életre, vagy a testépségre veszélyesnek kell lennie (ölés, leütés, megbénítás); 2. a cselekvő saját, vagy hozzátartozója életét, vagy testi épségét kell veszélyeztetnie; 3. közvetlenül kell veszélyeztetnie; 4. a veszélynek másként el nem háríthatónak kell lennie. A beszámítást kizáró fenyegetés tehát pl., ha a cselédet a rabló pisztolyrészögezéssel kényszeríti, hogy nyissa fel gazdájá szobáját, vagy adja át a kulcsot, tehát segédkezzen a lopásban vagy rablásban, vagy a nőt gyermekének rögtöni megfojtásával fenyegeti.

Az ily tulajdonságokkal bíró fenyegetés szintén megsemmisíti az akaratelhatározást s így a b. cselekmény az azt elkövetőnek be nem számítható, hanem annak, aki a fenyegetés által azt létesítette. (Közvetett tettség.)

Zsibkéssei való fenyegetés folytán a Curia e §-t alkalmazta. BJT. 64. k. 43.

3. Kik tekintendők „hozzátartozók“-nak, félreértések és viták elkerülése végett a BTK. ezt egy külön szakaszban meghatározza:

BTK. 78. §. Hozzátartozóknak tekintetnek a fel- és lemenő ágbeli rokonok és sógorok, a testvérek, unokatestvérek és ezeknél még közelebbi rokonok, az örökbelogadó és tápszülok, az örökbelogadott és lágygyermek, a házastársak és jegyesek, testvérek házastársai és házastársak testvérei.

Miután a törvény nem tesz különbséget törvényes vagy törvénytelen rokonok, édes és mostoha (fél) testvérek közt, a rokonok alatt a büntetőjogban úgy a törvényes, mint a törvénytelen, testvérek alatt úgy az egész, mint a féltestvérek értendők. A BTK. ugyanis az érzelmi viszonyt akarta méltányolni a 77. §-ban, nem a merő jogi, törvényes összeköttetést. Ebből folyik viszont, hogy akiket csak jogi kötelék fűzött össze (férj, feleség, sógorok), e jogi viszony törvényes felbontása (elválás) folytán többé rokonoknak s így a büntetőjog szerint „hozzátartozók“-nak nem tekintendők.

A „hozzátartozók“ meghatározása, miután a BTK. másutt sehol nem határozza meg e fogalmat, a büntetőjog egész területére általánosan érvényes meghatározás, vagyis bárhol jön elő a „hozzátartozó“ kifejezés (307., 378. §.), mindig a 78. §-ban felsorolt személyek értendők alatta. A „fenyegetés“-nek itt adott meghatározása azonban nem érvényes mindenütt, ahol a BTK. a fenyegetés szót használja. A BTK. különös része még három helyen más-más meghatározást adja a fenyegetésnek, t. i. a hatóság elleni erőszak (167. §.), a szemérem elleni büntettek és vétségek (234. §.) és a rablás (347. §.) b. cselekményeinél.

II. A francia és belga írók az utóbbi időben nagy előszeretettel karolták fel a „kényszer“ kérdését s *Prins*, valamint a Société générale des prisons 1899—1901. évi ülésain különösen *Roux és Garçon* elejtendőnek ítélik az „ellenállhatlan erő“ (la force irrésistable) fogalmát, mint a „szabad akarat“ elvéletének maradványát s ahelyett sürgetik, hogy a Code Pénalba a „szükség-állapot“ (l'état de nécessité) vétség fel a beszámítást kizáró oknak. (Rev. Pén. 1899. dec. és 1901. jan.) É vita és törekvés teljesen érthető, mert a Code Pénal (64. §.), valamint a belga BTK. (71. §.) csak az „örültséget“ és az „ellenállhatlan erő általi kényszert“ tekintik beszámítást kizáró oknak, ellenben nem ismerik sem az öntudatlan állapotot, sem a végszükség esetét s így kétségtelen, hogy a gyakorlatnak nagyon nehéz helyzete van az ily esetek elbírálásánál (L. Garçon: Code Pénal annoté. I. 183.) Különb, hogy a BTK. hiányai mellett is a bíró a törvény liberális és emberies magyarázatával megnyire enyhítheti annak vélt vagy betűszerinti szigorát, mutatja *Magnaud* példája, ki a szükséglet (éhség) „ellenállhatlan erőnek“ tekintti s az ily állapotban elkövetett lopások miatt felmentő ítéleteket hoz s ezzel a „jó bíró“ (le bon juge) nevet vívta ki magának. (L. 53. §-t.)

47. §. A ténybeli tévedés és a BTK. nem tudása.

Irodalom: Bernolák: A tévedés tana a büntetőjogban. 1910.; Berger M.: A büntetőjogi tévedés kérdéséhez. Wlassics ünn. k. 1912. 55—76.; Degré L.: u. o. 77—102.; Finkey: A szándék fogalma stb. 18., A jogtalanság stb. 1910. és BJT. 60 k. 83. 177.

A beszámítást kizáró okot képez a törvény értelmében a büntető cselekmény tényálladákhöz tartozó *ténykörülmények nem tudása*, a közönségesen u. n. *tévedés*.

BTK. 82. §. Nem számíthatók be a büntettnék vagy vétségnek tényállá-

dékához tartozó vagy annak súlyosabb beszámítását okozó ténykörülmények, ha az elkövető a cselekmény elkövetésekor azokról nem birt tudomással.

A gondatlanságból elkövetett cselekményekre ezen szabály csak az esetben alkalmazható, ha az érintett körülmények nem tudása már magában nem képez gondatlanságot.

I. A „nem tudás” és a „tévedés” elméletileg (a lélektan és az erkölcsstan tanítása szerint) nem azonosak. A *nem tudás* bizonyos tényekről a képzetek teljes hiányát, míg a *tévedés* „a képzet és a valóság közötti összhang hiányát” (Angyal) jelenti, vagyis egy „helytelen ítéletet”, melyet a cselekvő helyesnek és érvényesnek tart. A büntetőjog azonban a nem tudást és a tévedést egy jelentőségűnek tekinti s akár teljesen hiányzott a cselekvő képzete bizonyos *tényekről*, akár volt, de helytelen, téves, a valósággal ellenkező képzete azokról, az ily ténykörülményeket nem tekinti beszámíthatónak. Pozitív alakban kifejezve: *szándékos* cselekmény csak az lehet, amit a tettes *tudva* és akarva vitt véghez. Ha a tettes elkövet egy cselekményt, de az ő tudata, képzete szerint más tettet követett el, mint ami a valóságban történt (*azt hitte, hogy vadra lő, pedig tudtán kívül embert lőtt meg*). ez a cselekmény mint szándékos cselekmény nem írható az ő terhére, mert akaratlan nem volt összhangzásban cselekvésével.

Az elkövetett bűncselekmény *tényálladékához tartozó* ténykörülmények nem tudása, vagyis az u. n. *ténybeli tévedés* tehát kizárja a szándék megállapítását s ezzel a cselekménynek szándékos b. cselekmény gyanánt beszámítását.

Gondatlan cselekményeknél a nem tudás vagy tévedés nem bír minden esetben ily jelentőséggel. A gondatlanság ugyanis rendszerint épen a helytelen, a valósággal ellenkező tudatban, bizonyos ténykörülmény feletti hibás képzetben vagy a képzet hiányában áll. A tévedés tehát nem zárja ki feltétlenül a gondatlanságot, csak akkor, ha az illető ténykörülmény nem tudása miatt a tettet nem terheli mulasztás, gondatlanság, vagyis ha a tudatlanság, illetőleg a tévedés menthető volt. Ha a gyógyszerész tudatlanságból vagy tévedésből chinin helyett strichnint ad gyógyszer gyanánt s a beteg beveszi és meghal, a gyógyszerész gondatlanságból okozott emberölésért felelősségre lesz vonható, mert neki ismernie kellett a strychnin életveszélyes hatását, s tévedése, figyelmetlensége (összecszerelés) sem menthető, ellenben a beteg hozzátartozója, aki a gyógyszertárból kapott, az ő tudtán kívül méreggel kevert orvosságot a betegnek beadja, gondatlanságért

sem büntethető, mert nem tudhatta cselekménye veszélyességét, így őt nem terheli mulasztás, illetőleg gondatlanság.

A „tényálladékhöz tartozó körülmények“ alatt értendők úgy az összes b. cselekményekre vonatkozó általános, mint az egyes cselekményekre megállapított különös kellékek, vagyis a cselekmény *tárgyára*, a *tevékenységre*, az *eredményre* vonatkozó általános és különös ismérvek. (E tétel részleteit l. a szándéknál 67—68. §.) Különösen megemlíti itt a törvény, hogy a „cselekmény *súlyosabb beszámítását okozó*“ ténykörülmények sem számíthatók be, ha a tettes azokról az elkövetéskor nem birt tudomással, vagyis, ha valamely cselekmény mint közönséges büntetendő cselekmény beszámítható is, mint súlyosabb u. n. „minősített“ eset nem számítható be, ha a minősítő körülményről nem birt tudomással a tettes. Pl. valaki elhatározza, hogy a sötétben feléje közelgő embert megöli s szándékát végre is hajtja és csak másnap tudja meg, hogy akit megölt, az az ő atyja vagy a király volt. Itt a szándékos emberölés ugyan beszámítható, de nem állapítható meg a szüleölés minősített esete (280. §.) vagy a felségsértés (126. §.), mert a súlyosabb beszámítást okozó ténykörülményről a tettes nem birt tudomással.

II. Nem tartozik a tényálladéki körülményekre vonatkozó tévedés fogalma alá a BTK. szerint a cselekmény *büntetendő voltának*, vagy *jogtalanságának nem tudása*, sem a cselekmény büntethetősége vagy jogtalansága felőli *tévedés*. A BTK. 81. §-a ugyanis félre nem magyarázható nyíltsággal rendeli, hogy:

BTK. 81. § A büntetőtörvény nem tudása vagy téves felfogása a beszámítást nem zárja ki.

A BTK. e szabály felállításánál abból a célszerűségi gondolathoz indult ki, hogyha a vádlottaknak megengedjük a büntető törvény nem tudásával való védekezést, ez esetben éppen a legrovább, hivatásos büntetettek bujhatnának ki a megérdemelt büntetés alól, miután tagadásukkal szemben, mint belső mozzanatot, alig lehetne igazolni a törvény tudását. BTK-ünk tehát lényegileg a régi Feuerbach-féle fictióra helyezkedik, hogy a BTK-et a kihirdetés után minden állampolgár tudni köteles, az idegenek pedig, ha valamely idegen állam területére léptek, kötelesek annak törvényei szerint cselekedni s ezért előre megismerni annak törvényeit. (Min. Ind.) E fictio folyamán lett, hogy az irodalom és gyakorlat felelevenítette a római jognak a *ténubeli és jogi* tévedés közötti megkülönböztetését, azonban míg a ténybeli tévedésre nézve kivétel nélkül elfogadta annak mentesítő erejét, a *jogi tévedések* (ignorantia juris) körében ismét különbséget tesz a *büntetőjogi* és a *nem büntetőjogi* (magánjogi, perjogi stb.) tévedések

közt s míg a büntető jogi tévedésnek nem tulajdonít mentesítő hatályt, a másféle jogi tévedéseket, miután azok rendszerint valamely törvényes tényálladáki ismérvre vonatkoznak (a lopott dolog „idegen“ volta, a kettős házasságnál az első házasság „érvényessége“), a ténybeli tévedéssel egy jelentőségűnek tekintü. Így lett uralkodó az újabb irodalomban az a nézet, hogy a beszámításhoz (éppugy mint a szándékhoz) a *jogtalanság tudata* nem szükséges s ha a tettes tényleg nem ismerte is a cselekmény büntetendő voltát — ami egyes kényesebb tényálladékoknál, így a beleegyező megölésénél (282. §.), a bűnpártolásnál (374. §.) nem ritkán elő is fordul — ez a „büntetőjogi tévedés“ nem zárja ki a beszámítást, sőt büntetésleszállító okot sem képez.

1. A BTK. e tulszigoru jogászas álláspontja ellenében a legujabb irodalom erőyes harcot indított. Általában elismerik ma már, hogy a Feuerbach-féle fictióra többé nincs szükség. Az kétségtelen, hogy a BTK-et se a polgárok, se az idegenek legnagyobb része nem ismeri. De a BTK. alkalmazása nem is attól függ, ismerte-e a vádlott a büntetőtörvény tilalmát, tudta-e az elkövetett cselekmény büntetendő vagy jogtalan voltát. Az állam a jogrend fentartása iránti kötelességénél fogva van jogosítva a tárgyilagossal ellenkező (objective jogellenes) tettek elkövetőit felelősségre vonni és megbüntetni. A felelősségrevonáshoz, a beszámításhoz tehát tényleg nem szükséges ugyan a büntetendőség vagy a jogtalanság tudata a tettes részéről, elég ha az illető beszámítási képességgel, vagyis a törvény által előirt minimális testi, értelmi és erkölcsi fejlettséggel bírt. Az „értelmi és erkölcsi fejlettség“ azonban nem az elkövetett cselekmény büntetendő vagy jogtalan voltának, „bűnösségének“ (BTK. 84. és 88. §§.) ismeretét jelenti, csupán az értelmi és erkölcsi képességet, a szellemi erők és erkölcsi érzék egészséges, normalis alakulását. A beszámításhoz, vagyis a büntetőjogi felelősségrevonáshoz, mint „erkölcsi minimum“ elég a *kötelesség-érzet* fenforgása, tehát a cselekmény *helytelenségének, kötelességellenes voltának a képzete* (l. fent 34. §.). Ez a minimum bizonyára megvan minden felnőt, épelméjű embernél, ha öntudatos állapotban s cselekvési szabadságának birtokában van.

Azonban éppen mert a beszámításhoz nem szükséges, hogy a tettes a BTK-et vagy a büntetőjogot ismerje, elméletileg felesleges, gyakorlatilag pedig egyes esetekben igazságtalan szigorra vezet a 81. §. szabálya, mely a BTK. nem tudását, sőt annak téves felfogását, tehát az u. n. *büntetőjogi tévedést* kivessi a beszámítást kizáró okok közül. Lehetnek ugyanis e-etek, amikor a tettes tényleg nem ismerte cselekményének büntetendő voltát vagy abban a *menthető büntetőjogi tévedésben* volt, hogy *jogszerűen* cselekszik, ily esetekben gyakran igazságtalan és szükségtelen a büntetés. Bizonyára igen sok intelligens ember nem tudja, hogy a talált dolgot 8 nap alatt be kell jelenteni a hatóságoknak, vagy azt, hogy a halálos kínoztól szabadulást kereső betegnek az általa kívánt mérget nem szabad beadni. A vagyon elleni cselekményeknél pedig a jogtalanság felőli tévedés elég gyakori, így a pactum reservati dominii melletti vételnél a vevő akárhányszor teljes jóhiszeműséggel adja el a vett dolgot, abban

a hiszemben, hogy az eladáshoz joga van (tehát *nem tudja*, hogy sikkasztást követett el), a zálogbirtokos, aki a zálogtárgyakat bírói közbenjárás nélkül eladja, a bérbeadó, aki a felmondás után azonnal erőszakkal kilakoltatja a bérletet, a társtulajdonos, aki az egész dolog felett rendelkezik, rendszerint a jogosság tudatával cselekesznek. Semmi elvi akadályja nincs annak, hogy az ily *valóságos* büntetőjogi tévedést, ha az *menthető*, vagyis *jóhiszemű* volt, beszámítást — éspedig a *büntethetőséget kizáró oknak* ne tekintsük, kevésbé menthető esetekben pedig a *büntetést leszállító* körülményre minősítsük.

L. *Finkey*: A jogtalanság mint a büntetendő cselekmény ismérve. 47—56. Ugyanígy vélekednek: *Liszt, Dohnu, Kohlrusch, Angyal, Berger* Miksa és *Bernolák*. A két utóbbi író ugyan a jogtalanság tudatát megkivánja, de a valóságos és menthető büntetőjogi tévedést mentesítő oknak kívánja tekinteni. *Dogré* L. akár a jogi, akár az etnikai normába ütközés tudatát tekinti a bűnösség előfeltételéül, vagyis szerinte a jogtalanság és erkölessellenesség tudatának együttes hiánya mentesítene. (Wlassics ünnepi köt. 91. l.)

2. Az újabb irodalom e szabadelvű és humanusabb felfogását tette magáévá a *norvég* BTK., melynek 57. §-a kimondja: „Ha a tettes a cselekmény elkövetésekor annak jogtalansága felől tévedésben volt, a büntetés, amennyiben a bíróság a tévedés miatt az illetőt nem találta felmentendőnek, a megállapított legkisebb büntetésen alul és enyhébb büntetési nemben is szabható ki.“ Ugyanezt fogadta el az 1907-iki *japán* BTK., amely szerint „a törvény nem ismerése a büntett elkövetésére irányzott akaratot nem zárja ki, azonban az eset körülményeihez képest a büntetés enyhíthető“ (38. §.). Az 1908-iki *svájci* javaslat a jogosság felőli tévedést büntetést leszállító oknak tekinti. Az 1909-iki *német* javaslat szerint a „nem büntetőjogi szabályok“ felőli tévedés a szándékot kizárja (gondatlanságot csak akkor, ha a tévedés gondatlanságon nyugszik), a büntetőtörvény felőli tévedés esetén a kísérlet büntetésére irányadó szabályok alkalmazhatók (61. §.). Az 1912. *osztrák* javaslat fentartja ugyan a régi szabályt, hogy a BTK. nem tudása nem zárja ki a bűnösséget (9. §.), azonban a büntetést leszállító oknak tekinti, ha a tettes magát a cselekményre jogosítotttnak vélte (47. §.). Az új *szerb* és *dán* javaslatok is büntethetőséget kizáró oknak tekintik a jogosság felőli menthető tévedést. Kétségtelen ezek alapján, hogy a mi BTK-ünk 81. §-a is gyökeres átdolgozásra szorul. (L. még alább az 54. §-t.)

Bírói gyakorlatunk is érzi a 81. §. igazságtalanságát s rendszerint azzal menekül a nehéz helyzetből, hogy vagy „a szándékossághoz megkivánt (?) jogtalanság tudatának hiánya miatt“ (BJT. LIII. 165., LIX. 218.), vagy „bűnözési szándék hiányából“ a „jóhiszeműleg elkövetett okirathamisítás“ miatt felmenti a vádlottat (BJT. LX. 180.). Ugyancsak felmentette a házgondnokot, aki a lakót erőszakkal ki akarta lakoltatni, de „a kilakoltatás jogtalansága felől felvilágosítottván“, az eljárást abbahagyta. (Balogh: BD-tár III., 152. l.) Legérdekesebb pedig, midőn a vádlottat, aki a lakás és ételmezés fejében nálahagyott zálogtárgyakat bírói közbenjárás nélkül értéke-itette, marasztalta, mert tévedését büntetőjoginak s így a beszámítás tekintetében irrelevánsnak tekintette, azonban a kiszabott büntetés végrehajtását felfüggesztette. BJT. LXIII. 110. Helyesen mentette fel a tábla és Curia a vádlottat a fegyveres erő elleni vétség vádjá alól, midőn fíának a póttartalékba helyezése iránt tartalmilag

hamis családi értesítőt és községi bizonyítványt használt, mert a „műveltség o'y alacsony fokán áll“, hogy méltán hihette, hogy őt e kedvezmény megilleti. BJT. LXV. 302. (1913.) Ugyanek: 64. k. 71., 121.; 60. k. 83., 118., 177.; 61. k. 36., 218., 239. Ugyanigy felmentette a megfertőztetés vádja alól a vádlottat, aki 14 évesnél fiatalabb leánnyal törvényes házasságot akart kötni. *Vargha—Lengyel*: BD-tár VI., (1913), 254.

A büntetendő cselekmény.

I. FEJEZET.

A büntetendő cselekmény fogalma, ismérvei, és osztályozása

48. §. A büntetendő cselekmény fogalma és ismérvei.

Irodalom: *Esterházy S.*: A büntényről általában. 1893.; *Somló B.*: Jogbölcséleti előadásai. II. f. 1906.; *Vámbéry R.*: Büntetőjog és ethika. 1906.; *Almási Antal*: A tilos cselekmény a magánjogban. 1907.; *Finkey F.*: A jogtalanság, mint a bünt. cselekmény ismérve. 1909.; *Sichermann*: Adalékok a b. cselekmények tényálladékanak szerkesztéséhez. 1911.; *Marton G.*: A furtum, mint delictum privatum. 1911.; *Ihering*: Der Zweck im Recht. I. 404.; *Ferri*: Sociologia Criminale.; *Garofalo*: Criminologia; *Tarde*: La philosophie pénale; *Durkheim*: La division du travail social. 1893.; *Kenny*: (1907) 1—26.; *Binding*: Die Normen und ihre Übertretung. I. 55., 172. és G. I. 66. k., 1—86.; *H. Kelsen*: Hauptprobleme der Staatsrechtslehre entw. aus d. Lehre von Rechtsatz. 1911.; *Merkel*: Abhandlungen. 41.; *Liszt*: Die Grenzgebiet zwischen Privatrecht und Strafrecht. 1889.; *Liepmann*: Einleitung. 1900.; *Mayer M. E.*: Die schuldhaftige Handlung u. ihre Arten. 1901.; *Radbruch*: Der Handlungsbegriff. 1904.; *Bierling*: Juristische Principienlehre. III. 1905.; *Béling*: Das Verbrechen. 1906.; gr. *Dohna*: Zur Systematik der Lehre von Verbrechen. Zeitschrift. XXVII. (1907.) 329.; *Philipsborn*: Klassifikation der strafbaren Handlungen. 1906.; *Tesar*: Die symptomatische Bedeutung der verbrecherischen Verhaltung. 1907.; *Kollmann*: Der symptomatische Verbrechensbegriff. 1908.; *K. Adler*: Unverschuldete Unrecht. 1910. és Zeitschrift 31., 917.; *Rümelin*: Das Verschulden in Straf- u. Zivilrecht. 1909.; *Senf*: Das Verbrechen als strafrechtlich psychologisches Problem. 1912.; *Nagler*: Der heutige Stand der Lehre v. d. Rechtswidrigkeit. 1911. (Binding Festsch. II., 273—386.); *H. A. Fischer*: Die Rechtswidrigkeit mit der Berlecks. des Privatrechts. 1911.

I. A büntetendő cselekmény fogalmát és ismérveit a BTK. nem határozza meg. A BTK. 1. §-ának az a kijelentése, hogy: „Büntetett vagy vétség csak az a cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít“, bármily szabatos és gyakorlatilag teljesen kifogástalan körülírás, a büntetendő cselekmény lényegéről és ismérveiről nem mond semmit. De ez a kijelentés, ez az u. n. „törvényes meghatározás“ nem is akart tudományos meghatározás lenni, hanem egy fontos alkotmányjogi tétel kifejezése, az egyéni szabadság biztosítója, amely a francia Code Pénal óta mintegy jellegéje a BTK-eknek.

A büntetendő cselekmény fogalmának tudományos meghatározása, ismérveinek szabatos jogászai megállapítása a büntető-

jogtudomány feladata, amelyet a bünt. cselekmény lényegének vizsgálata, elemzése alapján lehet megfejteni. A büntetőjogtudomány egyik legfontosabb, de épen ezért legnehezebb dogmaticus kérdése a bünt. cselekmény *jogi fogalmának és ismérveinek* kimerítő megállapítása, amelyet aztán ki kell egészíteni a b. cselekmény *erkölcstani* jellegének és *társadalmi* jelentőségének vizsgálatával.

II. Magát a törvényes meghatározást szabatos alakba öntve és általánosítva, a büntetendő cselekmény alatt értjük általában az állami büntetéssel fenyegetett jogtalan emberi cselekményt. Vagyis a b. cselekmény:

1. *cselekmény*;
2. *jogtalan* cselekmény;
3. az állam által *büntetéssel fenyegetett* jogtalan cselekmény.

a) Büntetendő cselekmény csak az ember cselekménye lehet, mert csak az ember vonható felelősségre tetteiért s így jogi értelemben *cselekményt* csak ő vihet véghez. Az emberi cselekmény is azonban csak akkor bír jogi jelentőséggel s így b. cselekményt is csak akkor képezhet, ha az tárgyilag és alanyilag *okozatos*, vagyis ha a jogsértő eredmény a büntettes tevékenységéből s a tevékenység annak akaratából („alanyi bűnösségéből“) származik.

b) A b. cselekmény másik s azt közelebről jellemző általános ismérve a *jogtalanság*. A büntetendő cselekmény csak jogtalan, *a tételes jog szabályaival*, parancsaival, tilalmaival *ellenkező* (normellenes, tiltott) és *jogilag védett emberi érdekeket sértő* vagy *veszélyeztető* cselekmény lehet. Jogos, a tárgyilagossággal jog által parancsolt vagy megengedett cselekmény nem képezhet büntetendő cselekményt.

A jogtalanság, mint a büntetendő cselekmény általános ismérve, a büntetendő cselekmény két lényeges vonását tárja fel előttünk: 1. a szabályellenességet (normellenességet), a törvénnyel való ellenkezést, vagyis a *tiltottságot*, ez a büntetendő cselekménynek, mint jogtalan cselekménynek alaki ismérve; 2. a társadalomellenességet, a mások jogos érdekeit (a jogi javakat) kötelességellenesen sértő vagy veszélyeztető jelleget. Ez utóbbi a b. cselekmény tartalmi ismérve, vagyis a büntetendő cselekmény lényegileg *érdek-,* illetőleg *jogsértő vagy veszélyeztető* cselekmény.

c) A büntetendő cselekmények, habár kivétel nélkül jog-

talán cselekmények, csak egyik fajtát képezik a jogtalan cselekményeknek. Nem minden jogtalan cselekmény büntetendő. A további jellemző s a jogtalanság többi alakjaitól megkülönböztető ismérve a büntetendő cselekménynek: a *bünteteltség*. A büntetendő cselekmény az állam által előre büntetéssel fenyegetett, vagyis az államban a legmagasabb joghátrányokkal sújtott cselekmény. Igaz, hogy másféle jogtalan cselekmény (magánjogi, fegyelmi vétség), sőt a vallási (egyházi) vétség is gyakran sújtatik a büntetőjogi büntetésekhez hasonló hátránnyal, de jogi értelemben a „büntetés“, az államhatalom által megállapított legmagasabb joghátrány, mint a b. cselekménynek sajátos következménye tekintendő.

A *jogtalanság* és a *bünteteltség* a büntetendő cselekménynek két, valóban jellemző jogi ismérve. A „jogtalanság“ kifejezi a b. cselekmény tartalmát, a törvénysértést, jogsértést és érdeksértést, a „bünteteltség“ pedig az állam, a közhatalom által való legszigorubb helytelenítést és elítélést. A látszólag keveset mondó száraz jogászai meghatározás tehát, mely szerint a büntetendő cselekmény *állami büntetéssel fenyegetett jogtalan emberi cselekmény*, ha az ismérveket kifejtjük s a büntetendő cselekmény lényegét elemezzük, tartalmasabbá és a laikusokat is kielégítővé válik. E szerint a büntetendő cselekmény tartalmilag: *az uralkodó társadalmi felfogás által helytelenített s az állam által büntetés terhe alatt tiltott jogsértő vagy veszélyeztető emberi cselekmény*.

III. A büntetendő cselekmény meghatározása felett régóta folyik az elkeseredett harc a büntetőjogászok körében. Az eltéréseket és vitákat az okozza, hogy rendszerint összezavarják a büntetendő cselekmény jogi ismérveit annak erkölcsi jellegével és társadalmi jelentőségével. A szoros jogi meghatározás tekintetében pedig a nehézségeket a *jogtalanság* fogalmának, mint előzetes fogalomnak tisztázatlan volta s a jogtalan és a büntetendő cselekmény viszonyának helytelen felfogása okozza.

1. A *jogtalanság fogalmának* tisztázása körül nagy érdemeket szerzett Binding. Ő emeli ki és teszi köztudattá, hogy a jogtalan s így a büntetendő cselekmény is első sorban *normsértés* (normellenesség), vagyis a jog, a törvény parancsának áthágása, tilalmának megszegése. A Binding „normelmélet“-nek többi része azonban általános visszantámasztásra talált. Amely helyesen fogja fel a jogtalanság lényegét, ennek is főleg alaki oldalát, époly helytelen a *büntetendő cselekmény* és a *normáthágás* (Delict) közti éles megkülönböztetése, mely szerint a bünt. cselekmény nem a büntetőtörvény megsértése, hanem a törvény szerint való cselekvés, vagyis voltaképen *jogügylet*, melyet a tettes az állammal köt. midőn a büntetés tudatában elköveti a tényálladékat s ezzel elfogadja annak egyenértékét, a büntetést. Binding alaphibája, hogy a jogtalanság s ezzel

a bünt. cselekmény lényegét pusztán a normellenességbe, vagyis az *engedetlenségben* (Unbotmässigkeit) látja s figyelmen kívül hagyja a valódi tartalmát, az érdeksértést, valamint a bünt. cselekmény társadalmi jelentőségét. A normelmélet követői (több-kevesebb eltéréssel) *Bierling, Finger, Mayr* M. E., *Hold Ferneck, Beling*, legújabbán és legegyszerűbben *Nagler*, s a büntetendő cselekmény fogalmára nézve gr. *Dohna* is, aki a bünt. cselekményt (Delict) mint „bezzámítható normellenesség”-et határozza meg, a normellenesség alatt azonban nem annak alakit, hanem tartalmi tulajdonságát értve. (Zeitschrift XXVII. 342.)

2. A büntetendő cselekmény *tartalmának* felderítése első sorban *Merkel* érdeme. Ő teremti meg (Ihering nyomán) az u. n. *érdckelméletet*, mely ma uralkodó elméletnek tekinthető. (Ezt követik *Liszt, Frank, Kitzinger, Liepmann, Radbruch, Kohlrausch, Hippel, Angyal* stb.) E szerint a büntetendő cselekmény lényegében *érdék- és jogsértés*. Mint minden jogtalan cselekmény, a bünt. cselekmény is „társadalomnak a jog által kifejezésre juttatott közös érdekeit sérti, de sérti a közösségben érvényesnek és kötelezőnek elismert szabályokat is. *Liszt* újabbán két külön meghatározást ad: alakilag a bünt. cselekmény (Verbrechen-Straftat) „a tényálladék, melyhez a jogrend a büntetést fűzi jogkövetkezésményül”; tartalmilag pedig: „a büntetéssel fenyegetett bűn-, jogellenes cselekvés.”

3. *Liszt* a „büntetendő cselekmény”-ről szóló egész tant. az általános tanok első (fele) részét, a *cselekvés* (Handlung) fogalmára építi. „a cselekvés általános fogalma” után külön-külön tárgyalva a bünt. cselekményt mint 1. *jogellenes* (rechtswidrige), 2. *bűnös* (schuldhaft) és 3. *büntetendő* (strafbare) cselekvést. Ez a „rendszer”, bármily logikusan és megkapóan építi ki azt *Liszt*, mindenesetre egyoldalú, a „cselekmény” *külső oldalának* tulságos előtérbe helyezése, ami több kérdésnél meg is bosszulja magát s egyoldalú tulzásokba vezet (így a mulasztás, a felbujtás, a halmazat megítélésénél). A bünt. cselekmény ezen uralkodó reális meghatározásával szemben két új író, *Tesar* és *Kollmann*, a büntett *symptomaticus* jelentőségére (t. i., hogy az a bűnösség felismerésének eszköze) fektetik a súlyt, jöllehet már *Merkel* kiemelte (25. l.), hogy ez magában nem tesz valamely tettet büntetendővé.

4. A büntetendő cselekmény fogalmából a tautológiának látszó „büntettség” ismérvét akarja kiküszöbölni *Beling*, a bünt. cselekmény tanáról írt új művében. Ez a kísérlete azonban hajótörést szenvedett, mert nehézkes meghatározásában (a bünt. cselekmény: „a tényálladékszerű, jogellenes, bűnös, a reáillő büntetéssel fenyegetés alá vonható és a büntetés-fenyegetési feltételeknek megfelelő cselekmény”) két (körmönfont) kifejezéssel is elismeri, hogy a büntettség a büntetendő cselekmény egyik legspecifitussabb ismérve. Művének helyes eredménye azonban a „tényálladékszerűség” kiemelése, mellyel az eddiginél erőteljesebben mutat rá, hogy bünt. cselekmény csak a törvényben megállapított „tényálladék” lehet. (L. alább az 57. §-ban.)

49. §. A büntetendő cselekmény erkölestani jellege.

I. A jogtalanságon és büntetettségen, mint jogi ismérveken kívül a büntetendő cselekményeknek egy további általános (ha-

bár nem kivétel nélküli) ismérve az *erkölcsellenesség*. Bármennyire igazolt és jogászilag szükséges a jogtalanság és erkölcsellenesség fogalmait és körét elkülöníteni, erkölsbölcsészeti szempontból kétségtelen, hogy a legtöbb büntetendő cselekmény, mint a közhatalom által kiadott szabályokkal ellenkező (törvénytelen) és *kötelességellenes* magaviselet, az erkölcsstan szabályaiba is ütközik, vagyis többé-kevésbé *erkölcsellenes*. A súlyosabb (u. n. közönséges) büntettek rendszerint a legerősebben felrázzák a társadalom erkölcsi felfogását, igazságérzetét, valóságos erkölcsi felháborodást idéznek elő, de a csekélyebbek is legtöbbször ellentétben állnak a társadalom uralkodó erkölcsi felfogásával.

Miután azonban az erkölcsstelenség nem kivétel nélküli ismérve a bünt. cselekményeknek (vannak „erkölcsileg közömbös“ bünt. cselekmények is) s miután voltaképen csak bölcsészeti jellegét, színezetét, mintegy elméleti jellemvonását képezi a bünt. cselekményeknek, azok jogi ismérvei közé nem tartozik s a fogalmi meghatározásba felvenni felesleges, sőt zavaró lenne.

II. A büntetőjogászok és a bölcsészek egy nagy csoportja (Hegel, Hälschner, Bar, Merkel, Jellinek, Wundt, Westermarck, Esterházy, Vámbéry R.) felveszi a büntett definitiójába, hogy minden büntetendő cselekmény egyuttal erkölcsstelen cselekmény is. A mai büntetőjogászok közül különösen Bar hirdeti, hogy miután a jog a társadalom erkölcsi meggyőződésének kifejezése, minden cselekmény, mely a joggal ellenkezik, közvetlenül vagy közvetve erkölcsstelen is. A büntetés sem egyéb, mint erkölcsi rosszalás s így a büntett állandó eleme, türzse is az erkölcs durva megsértése. Ezzel szemben az írók egy másik tekin-télyes csoportja (Binding, Liszt, Frank, Birkmeyer, Beling, Laborde, Vidal) célzatosan vagy hallgatagon mellőzi az erkölcsi elem megemlítését a büntett tartalmi meghatározásában, nem azért, mintha el nem ismernék a büntetőjog és az erkölcsstan szoros összefüggését s a büntettnek többé-kevésbé erkölcsellenességét, hanem a természetjogi, metafizikai, esetleg hittani felfogásokkal való összezavarás kikerülése miatt.

Részünkről is bármennyire elismerjük, hogy a büntetőjog épen az a tétel-es jogok közt, amely az erkölcsstannal legközelebbi vonatkozásban áll s ha kifejezetten hirdetjük is, hogy a legtöbb büntetendő cselekmény tényleg erkölcsstelen jellegű, a bünt cselekmény jogi meghatározásába nem tartjuk felveendő-nek az erkölcsstelen jelzőt. legkevésbé fogadhatjuk el pedig Vámbéry ama javaslatát, hogy a büntett definitiójában a semmitmondó (?) „jogtalan“ jelzőt helyettesítsük az erkölcsstelen jelzővel („A büntett oly erkölcsellenes cselekmény . . .“). Egyrészt mivel az „erkölcsellenesség“ nem feltétlenül szükséges kelléke minden bünt. cselekménynek, másrészt mivel az „erkölcsellenesség“ — ami alatt ugyan mi is a társadalmi erkölcsel (tehát nem valami mysticus, transcendentalis fogalommal) való ellenkezést értünk — mást fejez ki, mint a „jogellenesség“. A jogtalanság kifejezi a b. cselekmény szabályellenességét, jog- és érdeksértő vagy veszélyeztető jellegét, az erkölcsellenesség annak helytelenségét, a társa-

dalom erkölcsi felfogásával való ellenkezést. Ez utóbbi, habár rendszerinti ismérv azonban, a büntett fogalmához nem tartozik, ez a büntetés bölcsészeti alapját, az egyéni felelősséget magyarázza meg. (L. fent a 34. §-t.)

50. §. A büntetendő cselekmény társadalmi jelentősége.

I. A büntetendő cselekménynek a szorosán vett jogi ismérvein kívül egy további általános ismérve a *társadalomellenesség*, vagy társadalmi veszélyesség. A büntetőjoggal való mélyebb és többoldalú foglalkozás a legújabb időkben uralkodó nézetté emelte azt, hogy a bünt. cselekmény nem merő jogi fogalom, hanem egyszersmind társadalmi jelenség is, vagyis a büntetendő cselekmény mindig és mindenütt *társadalomellenes magaviselet*, mely a társadalommal együtt keletkezik és együtt fejlődik. Minden kornak és minden társadalomnak megvoltak és megvannak a maga jellemző és sajátos bünt. cselekményei. A bünt. cselekmény fogalmának kifejlődésében és felfogásában mindig a társadalom *értékítélete* az irányadó. Ahhoz képest, amint a társadalom a vitézséget, a vallást, a békét, a jólétet vagy a szabadságot és egyenlőséget tekinti legfőbb értéknek, változik, fejlődik, módosul a büntetendő cselekmények fogalma és köre.

A büntetendő cselekmény társadalmi jelentősége, hogy a társadalom minden büntetendő cselekménynek mindig bizonyos értéket tulajdonít, a *társadalmi helytelenség*, *kár* és *veszélyesség* bizonyos értékét, melyet aztán a törvényhozás a BTK. által kifejezésre juttat a büntetésben, mint a büntett egyenértékében.

1. A társadalmi fejlődés kezdetén, a törzs-szerkezet harcias korában, valódi bünt. cselekmény csak a törzs elleni közvetlen támadás, a hűtlenség, árulás, gyávaság. Az egyesek elleni támadások, ülés, testsértés, lopás nem tekintetnek a közösség megtámadásának, hanem tisztán a közvetlenül sértett vagy hozzátartozói sérelmének, melyet ezek vérbosszuval torolnak meg. A törzs eleinte közönyös az ily sértésekkel szemben. A Fidsz-szigeteken, Celebes északi részén s más civilizálatlan népeknél az emberölés ma is megengedett, sőt tiszteltreméltó, a férfiaságot bizonyító tett. Az előregedett emberek vagy a beteg szülők megölése, a gyermekek elhagyása, megölése szintén még van engedve (Prins), sőt Garofalo szerint a vadak itt az ujszölöttek kétharmadát rendszerint elpusztítják. Egy észak-amerikai törzsnél minden flugyernek előtt született leányt megölnek. Post adatai szerint a lopás egyes afrikai vad törzseknél ma is megengedett, sőt dicséretes cselekmény. (Afrikanische Jurisprudenz, II. 83.)

2. A büntetendő cselekmény valódi fogalmának felismerése akkor kezdődik, mikor a társadalmi szervezet erősbödni kezd s a törzsfő vagy a nemzet-

gyűlés beleavatkozik a sértett bosszujába és szabályozni igyekszik azt. Eleinte ugyan a törzs beavatkozása csak a sértett és a sértő, vagy ezek családjainak kibékeltetésére szorítkozik s így még mindig nincs felismerve a büntett társadalmi jelentősége, de már megvan ennek a csiréja abban, hogy a bosszút károsnak tekintik a közösségre. A középkor compositionalis rendszere adja meg a lökést a további fejlődésre. A compositio eleinte csak részben, majd egészen a közösséget, az államfőt vagy a kincstárt illeti s ezzel kifejezésre jut, hogy a büntett nemcsak a közvetlenül sértett elleni, hanem a *társadalom elleni* támadás, melyet mint társadalomellenes dolgot nem lehet megengedni. Majd az újkorban, az abszolút államok fénykorában, megzsilárdul a felfogás, hogy a büntett az *állam elleni* merénylet, melyet az államnak, mint az „isteni vagy erkölcsi rend“ megvalósítójának, kötelessége szigorúan megtorolni, hogy ezáltal másokat elrettentsen hasonló tettek elkövetésétől.

3. Végül a legújabb korban, a jogegyenlőség és a democraticus eszmék uralomra jutása mellett, kifejlődik és diadalt arat az a gondolat, hogy a büntett részint az egyeseknek vagy a társadalomnak a jog által védett érdekeit, részint közvetlenül magának az államnak az érdekeit, tehát közvetve vagy közvetlenül *mindig a közérdeket*, az államot sérti s így a jogrend fentartása és a közjólét, az egyesek boldogulásának biztosítása végett kell a büntetést gyakorolni.

II. A büntetendő cselekmény társadalmi jelentőségével — habár azt a statisztikusok (Quetelet), sőt a classicus iskola egyes kiváló képviselői is (Carrara, Merkel, Wahlberg, Bar, Geyer) felismerték és hangoztatták — a *kriminal-sociológiai* iskolák foglalkoznak behatóan. A *kriminal-sociológusok* (Ferri, Lacassagne, Tarde, Durkheim) érdeme, hogy a büntetendő cselekményeknek a társadalmi viszonyokkal való belső, szoros összefüggését kimutatták és a bűnözés társadalmi okainak kutatására felhívták a büntetőjogászok figyelmét. (L. fentebb a 33. §-t.) Sajnos, a bűnözésnek u. n. *társadalmi törvénycit*, amelyek kutatását és megállapítását a bűnügyi sociologia maga elé tűzte, a sociológiai iskolák ezideig még nem tudják bemutatni, a bűnügyi sociológusok tevékenysége legtöbbször a bűnügyi statisztika adatainak különböző szempontokból való összeállításában s ezekből való következtetések levonásában áll, amely utóbbi műveletben azonban gyakran téves, egyoldalú felfogásból indulnak ki s így sokszor ferde eredményre jutnak

Nagy buzgalommal, de kevés eredménnyel foglalkoznak a *kriminal-sociológusok* azzal, a classicus iskola által is sokat vitatott kérdéssel, hogy a művelődés haladásával szűkebbre szorul-e a büntetendő cselekmények köre s egy tökéletesebb korban el fog-e tűnni a büntett? Garofalo, Ferri, Lombroso, valamint Tarde, Corre, D'Haussonville általában azon a felfogáson vannak, amit már a classicus iskola egyes tagjai is hirdetnek (Csemegi, Pauler), hogy a művelődés, a civilizatio nem pusztítja a büntetendő cselekmények számát, csak azok külső alakjait változtatja meg. Sőt Lombroso szerint a cultura haladásával talán még növeli a büntettek számát. *Garofalo* pedig felállítja a „természetes büntett“ (delitto naturale) fogalmát, vagyis azt követeli, hogy a BTK. csak azokkal a cselekményekkel foglalkozzék, amelyek a humanitást sértik vagy korunk civilizált népeinek a becsületességéről alkotott felfogásába ütköznek.

Szerintünk, ha az emberi természet beható elemzése s a statisztika kétségbe nem vonható adatai alapján el kell is ismernünk azt az igazságot, hogy a művelődés haladása általában nem apasztja a büntettek számát, másfelől hangoztatnunk kell azt a szintén statisztikailag bizonyítható igazságot, hogy a művelődés (az ismeretek, a nevelés, az erkölcsök terjedése, a gyermekvédelem, a szegény osztályokról való gondoskodás, a vagyoni jólét emelkedése) jelentékeny átalakító befolyással van a büntetendő cselekményekre. Míg a régi, durva, emberietlen társadalmakban (egész a XVIII. század végéig) az erőszakos, kegyetlen gyilkosságok, rablások, utonállások képezik a büntettek zömét, a mai fejlettebb és finomabb társadalmakban a csalás, hamisítás és hasonló civilizált büntettek terjedtek és terjednek óriás mértékben. Így értelmezendő tehát *Pauler* ama szép mondása is, hogy „a büntetőtörvények a népek közművelődésének hőmérői“ (előadói beszéde a képviselőházban. Anyaggy. I. 91.), t. i. a társadalom művelődésével a büntettek alakjai is fejlődnek, változnak, modernizálódnak, de büntett mindig lesz, míg az ember ember marad. Az egyetlen vigasztaló és örvendetes eredménnyel kecsgetető jelenség, amire *Balogh* Jenő mutat rá: az elhagyatott, züllésnek indult gyermekek és a fiatalok bűnelkövetők erkölcsi gondozása, megmentése iránti általános társadalmi felbuzdulás, melynek jótékony, a criminalitásra esőkkentő hatásában joggal reménykedhetünk.

51. §. A büntetendő cselekmény és a jogtalanság többi fajai.

I. A jogtalanság, habár minden büntetendő cselekménynek kivétel nélküli általános ismérve, nem csupán a büntetendő cselekmények ismérve, vagyis teméntelen *jogtalan cselekmény* jön elő a jogéletben, ami nem büntetendő. A jogtalan cselekmény a genus, melynek egy faja a büntetendő cselekmény. A „jogtalan cselekmény“ általában a jog szabályaival, elveivel, eszméivel ellenkező emberi cselekmény: a jogi parancs nem teljesítése, a jogi tilalom áthágása, a jogilag meg nem engedett, a jog célját (a társadalmi rendet és az egyéni szabadságot) hátráltató eljárás.

Jogtalan cselekmény a tényleges jog minden ágában szükségképen előfordul, ehhez képest annyi alakja, faja van, ahány ágát különböztetünk meg a jognak. Így *alakilag*, illetve tárgyi értelemben különbség teendő: 1. magánjogi, 2. közjogi, 3. nemzetközi jogtalanság (illetőleg jogtalan cselekmény) közt. A közjogi jogtalanság ismét: a) büntetőjogi, b) közigazgatási jogtalanság, ez utóbbi ismét A) rendészeti kihágás, B) pénzügyi (jövedéki) kihágás, C) fegyelmi vétség. *Anyagi* (illetőleg *alanyi*) szempontból a jogtalan cselekmény lehet: 1. egyéni, 2. társadalmi, 3. állami érdekeket sértő vagy veszélyeztető jogtalanság.

II. A büntetendő cselekmény a *közjogi jogtalan cselekmények* egyik sajátos faját képezi. Mint jogtalan cselekmény belső rokonságban van úgy a *magánjogi vétséggel*, mint a köz-

jogi, illetve közigazgatási jogtalanság többi fajaival (*fejyelmi vétség, rendészeti, jövedéki kihágások, közigazgatási vétségek*), de azoktól jelentősen különbözik is. Alakilag a büntetőbírói uton való büntetethez, tartalmilag az érdek-, illetőleg jogtárgysértés vagy veszélyeztetés magasabb fokú különbözeti meg a jogtalan cselekmény többi alakjaitól.

1. A büntetendő cselekmény közjogi jellegének kiemelése szintén a *Binding* érdeme. Ő hangsúlyozza, hogy minden normsértés, vagyis minden jogtalan cselekmény a *közjogi szabályok (normok) áthágása*, azok iránti engedetlenség. Helytelen azonban, midőn azt hirdeti, hogy magánjogi és büntetőjogi normok nincsenek, ezek normái kívül fekszenek a magán-, illetőleg a büntetőjogon.

2. A *jogtalanság egységességének* mai uralkodó tanát *Merkel* fejtette ki meggyőzően. Szerinte minden jogtalanság a jogszabályokban objectivizált közakarat és a beszámításképes egyén akarata közti ellenkezés. a magánjogi és a büntetőjogi (civilis és criminalis) jogtalanság közt tehát nincs *minőségi*, csak *mennyiségi* és a jogkövetkezményekben való különbség. A büntetőjogi jogtalanság nagyobb (sokszor kipótolhatlan) érdeksérelmet tartalmaz. elkövetési módja a társadalomra veszélyesebb; továbbá a büntetendő cselekmény rendszerint súlyosabb jogtalanság lévén, súlyosabb következménnyel jár, mint a rendszeren enyhébb súlyu magánjogi vétség.

A *civilis és criminalis jogtalanság* megkülönböztetése felett sokáig nagy harc volt a büntetőjogi írók közt, sőt részben ma is folyik a vita. Jó ideig *Hegel* subjectiv elmélete volt az uralkodó, mely szerint a *criminalis jogtalanság* tudatos, a *civilis* pedig nem tudatos jogtalanság. A bünt. cselekmény elkövetője ugyanis tudatosan sérti a jogot, a magánjogi vétségnél ellenben az egyéni akarat nem jön ellenkezésbe a joggal, hanem a felek kölcsönösen jogukat vélik gyakorolni. E felfogást, melynek az a ferde eredménye lett volna, hogy minden szándékos jogtalan cselekmény büntett s a criminalis jogtalanság csak szándékos cselekmény lehetne, a magánjogi vétség pedig mindig gondatlan cselekmény lett volna. *Halschner* döntötte meg. érvényre juttatva az objectiv felfogást, mely szerint a büntett közvetlen támadás a jogrend ellen, a magánjogi vétség ellenben csak közvetett s lényegileg csak a subjectiv jogok megsértése.

Legújabbán *Liepmann M.* kísérli meg a magánjogi vétség lényegi elkülönítését a bünt. cselekménytől. Ő ugyanis a büntett fogalmának társadalmi fejlődéséből jut arra az eredményre, hogy a polgári jogtalanság *nem mindig* köteleességsértés és nem mindig cselekvés; lényege egyszerűen a magánjogi érdekekbe benyúló állapot pusztá létezése s a bűnösség itt nem alkotó, csak minősítő elem. Ezzel szemben a büntetendő cselekmény a jogi köteleességnek ellen-szegülő akarat tevékenysége, vagy más szavakkal: cselekvés és bűnösség gyanánt beszámítandó jogtalanság (id. m. 17.).

Az irodalom többsége a *Merkel* elméletét követi, vagyis a magánjogi vétség és a bünt. cselekmény közt csak mennyiségi és a jogkövetkezményekben való különbséget lát. Ezt hirdeti *Almási A.* is, aki találóan mutat rá a jogkövetkezmények céljának különbözőségére is. A büntetőjog végeredményében mindig erkölcsi célt tart szem előtt, a „büntetés“-sel egyfelől az igazság esz-

méjének kíván eleget tenni, másfelől a büntettes erkölcsi és társadalmi javítását s ezzel a bűnözés kevesbitését igyekeznek elérni, míg a magánjogi vétség jogkövetkezményeinek főcélja a megzavart magánjogi érdekkör helyreállítása (i. m. 234.).

3. A közigazgatási jogtalanság különböző fajai: a) a fegyelmi vétség, b) a rendészeti kihágások, rendszegések (a közigazgatás minden ágában), c) a jövedéki kihágások, szintén csak mennyiségileg különböznek a büntetendő cselekménytől. A fegyelmi vétségnek, a hivatali kötelesség megszegésének jogkövetkezményei is sokszor teljesen azonosak (pénzbüntetés, hivatalvesztés) a büntetőjogi büntetéssel, a különbség csak az, hogy a fegyelmi vétség még nem sérti mások subjectív jogait, illetve érdekeit, mihelyt azonban ez is fenforog, a fegyelmi vétség büntetendő cselekményé (hivatali büntet vagy vétség) alakul. Még jobban összefolyik a rendészeti és a jövedéki kihágás fogalma a büntetendő cselekménnyel, ugye hogy azok tételes-jogilag mint a legkisebb súlyu büntetendő cselekmények tekintendők. (L. alább az 56. §-t.)

4. Kevésbé tisztázott hazai jogunkban a kereskedelmi vétségek jogi természetete. A kereskedelmi törvény ugyanis 218—221. §§-aiban nem csupán egyes rendészeti parancsok megszegését (cégbejegyzés elmulasztása), hanem bizonyos károsító, tehát jogsértő jellegű cselekményeket is (az alaptökeből osztalék fizetése, részvények tiltott megszerzése) poenalísal s az alkalmazható büntetések (3 havi fogház és 2000 kor.) nem merő „rendbűntetési” jellegűek. Helyesen mutatják ki Baumgarten Nándor (Wlassics innepi k. 37—53.) és Doroghi Ervin (Jogállam, 1912. 140.), hogy ez utóbbi cselekmények vétségi, vagyis criminalis jellegűek, nem egyszerűen rendészeti áthágások, tehát a büntetőjog általános szabályai (részesség, elévülés, a pénzbüntetés átváltoztatása szabadságvesztésre) ezekre is állanak. A Curia is e vétségek elévülési idejét a BTK. alapján állapította meg (1905. 232. sz.). De lege ferenda is helyesen mutat rá Baumgarten N., hogy a kereskedelmi vétségek közül azokat, amelyek magánjogi érdekek sérelmével járnak, rendes büntetőjogi vétségekké kell minősíteni, a csupán rendészeti jellegűeket elleben közigazgatási áthágásokká (pénzbírság). I. még Bozóky G.: B, Sz. I. (1913), 335.

52. §. A cselekmény jogtalanságát kizáró okok.

1. A jogos védelem.

Irodalom: Kimerítő alapos monografia: Degré Lajos: A jogos védelem az anyagi büntetőjogban. 1910.; Battlay: A jogos védelem. 1884.; Vargha F.: Ügyv. Lap. 1890. 26—28. sz.; Uycer: Lehre von der Nothwehr. 1857.; Van Calker: Zeitschrift XII. 443.; Löffler: Zeitschrift XXI. 545.; Torp: u. o. XXIII. 84.; Stooss: u. o. XXIV. 319.; Kollmann: u. o. XXXI. 54.; Heberlein: Excess der Nothwehr. 1895.; Stirtz: Die subjective Seite der Nothwehr. 1897.; Alberti: Das Nothwehrrecht. 1901.; Dacey: Bevezetés az angol alkotmányjogba, ford. Tarnai J. 1902. 421—434.; Fiorctti e Zerboglio: Sulla legitima difesa. 1894.; Scherma: Il diritto di difesa. 1898.; Schrader: Die Begriffe der Nothwehr und des Nothstandes. 1901.; gr. Dohna: Die Rechtswidrigkeit. 1905.; Hold Ferneck: Die Rechtswidrigkeit. II. köt. 1905.; Knatsch: Begriff der Nothwehr. 1906.; Oetker: Über Nothwehr und Nothstand. 1903. és Vergl. Dar. Allg. II. 255.; Nagler: Der heutige Stand der Lehre von der Rechtswidrigkeit. Binding Festschrift II. 273.; Zitelmann: Ausschuss der widerrechtlichkeit. 1906.; Fischer: Die Rechtswidrigkeit mit bes. Berücksichtigung des

Privatrechts. 1911.; *Baumgarten*: Nothstand u. Nothwehr. 1911.; *Bar*: Ges. u. Sch. III. 125.; *Neumond* G. I.: 65. 46—64.; *Dohna*: Zeitschrift 33. (1912) 125.

I. A büntetendő cselekmény fogalmi meghatározásából folyik, hogy az csak jogtalan cselekmény lehet, tehát megfordítva a *jogos*, a tételes jog által megengedett, szabályozott vagy épen parancsolt cselekmény nem képezhet büntetendő cselekményt. BTK-ünk a beszámítást kizáró okok között szabályoz két ide tartozó fontos kérdést t. i. a *jogos védelmet* és a *végszükség jogot*, vagyis ezeket mint a jogtalanságot kizáró, tehát a beszámítás, a büntetőjogi felelősség alól mentesítő okokat állapítja meg. E kifejezetten megemlített és szabályozott két okon kívül azonban még számos eset, illetőleg körülmény állapítható meg, melyek a cselekmény jogtalanságát kizárják s így a büntetendő cselekmény bírói megállapítását, a beszámítást lehetetlenné teszik.

II. Az első ily „jogtalanságot kizáró“ ok a *jogos védelem*.

BTK. 79. §. Kizárja továbbá a cselekmény beszámíthatóságát a jogos védelem.

Jogos védelem az, mely akár a megtámadottnak, akár másnak személye vagy vagyona ellen intézett, vagy azt fenyegető jogtalan és közvetlen megtámadásnak elhárítására szükséges.

A jogos védelem határainak félelemből, ijedtségből vagy megzavarodásból származott túlhágása nem büntetetik.

Hogy az ember a jogtalan s másként el nem hárítható erőszakos támadásokat erőszakosan visszaverheti, ez oly természetes jogelv, melyet régóta minden művelt állam elismer és törvénykönyvbe írtat. Igaz ugyan, hogy a jogtalanságot, a jogsértéseket az államhatalom feladata és kötelessége megakadályozni, ha pedig megtörténtek, utólag kiegyenlíteni s így az egyes ember tulajdonképpen önbiráskodást követ el, midőn maga veri vissza a jogtalan támadást; de az is kétségtelen, hogy az állam a maga védelmi eszközeivel (hatóságaival) nem lehet mindig és mindenütt jelen meg kell tehát engednie, hogy az egyén maga védhesse meg magát a rendkívüli s világosan *jogtalan támadások* ellen, mert e nélkül számtalan esetben nem lehetne megakadályozni a jogsértéseket.

Már a római jog a *jus naturale* szabályának tekintette, hogy: „*vim vi repellere licet*“ és szabatosan megállapítja a jogos védelem feltételeit és határait (jogtalan és közvetlen támadás vagy fenyegetés s ezzel arányban álló védekezés a megtámadott vagy más részéről, az excessus büntetendő, de a félelemből túllépés büntetlen, még kártérítésre sem kötelez). A germán magánbosszu és a compositionalis rendszer szintén a védelem jogából fejlődött ki. A canon

jog és az ujkori büntetőtörvények egyaránt elismerik, így a Carolina (139—145. és 150. Art.), valamint a Werbőczy Hármaskönyve (III. 21—24.) részletesen és egész alaposan szabályozzák a jogos védelem kérdését. A legujabbkori BTK-ek és javaslatok (már a mi 1792. és 1843-iki javaslatunk is) egyértelműen a beszámítást kizáró oknak ismerik el s az 1843-iki javaslat (73—78. §.) kimerítő gondossággal intézkedik a kérdés minden részletről.

A jogos védelem e hosszú történelmi múltban érdekes fejlődésen ment keresztül. Míg ugyanis az ó- és középkori jogokban csak a megtámadott saját életének vagy testépségének megvédésére szorítkozott, az újabb korban már a becsület és vagyon védelmére is kezd kiterjedni, valamint nemcsak a saját, hanem rokonok, majd egészen idegen, jogtalanul megtámadott személyek védelmére is megengedtetik. S míg az ujkori BTK-ek csak mint „megengedett“ ölést vagy testi sértést szabályozták a különös részben, amely állásponton van még a Code Pénal is, addig a Feuerbach bajor BTK-étől (1813) kezdve az összes mai BTK-ek (már az 1843-iki javaslatunk is) az általános részben, mint a beszámítást általában kizáró okot állapítják meg. A mai BTK-ek is eltérnek azonban egymástól különösen a jogos védelem tárgyainak, illetőleg körének szabályozásában. Így a francia és belga törvény csak az élet és testépség megtámadása ellen engednek jogos védelmet, ellenben a német, magyar, hollandi és olasz BTK-ek, épúgy az angol büntetőjog, a vagyon jogtalan megtámadása ellen is elismerik azt.

A régebbi irodalom (Puffendorf, Geyer, Zöpfl) a jogos védelmet büntet-hetőséget kizáró oknak tekinti, vagyis a jogtalan támadás elleni védekezés közben elkövetett jogsértést egy „nem büntetendő jogtalanságnak“ minősíti. Ezzel szemben már Hegel veti meg a ma uralkodó felfogás alapját, midőn a védelmet, mint a jogtalanság tagadásának (a támadás) tagadását jognak nyilvánítja, melyet aztán legvilágosabban Carrara fejt ki, mely szerint a jogos védelem a jogtalanságot kizáró ok. Legujabban Hold Ferneck száll sikra nagy apparátussal Geyer véleménye mellett, hogy a jogos védelem (Nothwehr) nem jog, s nem is védelem, hanem egy „nem jogtalan“ ellentámadás. A büntetlenség alapja nem az, mintha az „ellentámadás“ jog lenne, hanem a szükségállapot, melybe a támadó juttatta a megtámadottat. Szerinte tehát helytelen védelmi jogról (Nothwerrecht) beszélni, csak szükségállapotról, szükségeselekményekről lehet szó, melyeknek egyik különös esete az u. n. jogos védelem. Gr. Dohna is összefoglalja a végszükséget s a jogos védelmet és a szükséghelyzetből vezet le azok büntetlenségét, de ő már „jogszerűnek“ ismeri el a jogos védelmet, vagyis szükségjogról (Nothrecht) beszél. Jól megfelel e különökölésekre Oetker (Vergl. Dar. II. k.), midőn rámutat, hogy a védelmi jog, mint a megengedett önségély egyik alakja, nem származékos, hanem az állam által elismert (eredeti) jog.

III. A jogos védelem feltételei a BTK. szerint: 1. támadás, amely a) jogtalan; b) közvetlen legyen; c) a megtámadottnak vagy másnak személye vagy vagyona ellen legyen intézve vagy azt fenyegetse; 2. hogy a támadás elhárítására a rögtönös és erőszakos védekezés szükséges legyen.

1. Támadás vagyis a létező állapot megváltoztatására irá-

nyuló erőszakos fellépés nélkül nincs helye védelemnek. Tisztán mulasztás (parancs nem teljesítése) vagy negatív magatartás (az adós nem fizet) nem képez támadást. Az u. n. *vélt támadás* azonban, t. i. ha valaki tréfából vagy ingerkedésből támadást szinlel, támadásnak tekintendő, amennyiben a szinleg megtámadott azt komolynak hihette (ténybeli tévedés)¹⁾ Nemcsak az ember, hanem az *állat* részéről jövő támadás is alapja lehet a jogos védelemnek, mert az állat is képes erőszakos változást előidézni a fennálló jogállapotokon. Természeti erő (elemi csapás) azonban nem támadás, így jogos védelemre nem ad alapot, csak a vég-szükségre.

a) A támadásnak *jogtalan*nak kell lenni. A jogosan alkalmazott erőszak, pl. a végrehajtó által törvényes formában eszközölt letartóztatás²⁾, a házi fegyelem gyakorlása közben elkövetett megverés ellen nincsen helye védelemnek. Épügy nincs helye jogos védelemnek a jogosan védekező ellen, mert amennyiben a megtámadottnak joga volt védekezni, az ő általa alkalmazott erőszak jogos s a támadóé jogtalan³⁾. Ugyancsak aki maga idézte elő a támadást, pl. ingerelte ellenfelét, nem élhet jogos védelemmel, mert a támadás nem volt jogtalan. A támadó tévedése az ő erőszakos fellépésének jogossága iránt s esetleges büntetlensége (82. §.) a támadást nem teszi jogossá s így a jogos védelmet nem zárja ki.

A támadás akkor is jogtalan, ha állattól⁴⁾, beszámítási ké-

¹⁾ A Curia felmentette a vádlottat, ki a tőle éjjel eltávozott, de rövid idő múlva visszatért barátját, tolvajnak véelve, leütötte. (BD-tár 1905. 25.) Angyal szerint a felmentés ilyenkor nem a jogos védelem címén, hanem ténybeli tévedés (82. §.) miatt lenne kimondandó. Nézetem szerint a gyakorlat álláspontja helyes, mert a vádlott tényleg védekezni akart s azért reá nézve a 79. §. feltételei az irányadók.

²⁾ Ellenben helyesen mentette fel a tábla és a Curia a vádlottat, ki a szabálytalanul eljáró (a gyanúsítottat jogtalanul megbilineselni akaró) esendőrön súlyos testi sértést ejtett. (BJT. LI. 281.) Egy más esetben már elítélte azt, aki az őt „szabálytalanul letartóztató“ rendőr kezét megrapta, mert csak „a világosan törvényellenes intézkedés“ esetén van helye jogos védelemnek s csupán „szabálytalan“ hatósági eljárás ellen nincs (?). U. o. LVII. (1909.) 212.

³⁾ Helyesen jelentette ki a Curia több ízben: Jogtalan támadással előidézett támadás visszaverése nem jogos védelem. BJT. V. 348., VI. 304., 332., 385.

⁴⁾ Egyes német írók (Hold Ferneck) felhosszák, hogy az állat nem követhet el *jogtalanságot* s így az állattal szemben nincs helye jogos védelemnek. Habár teljesen igaz, hogy az állat sem jogos, sem jogtalan *cselekményt* nem visz véghez, de az állat támadása épügy megsértheti az emberi érdekeket, mint az emberé s így oly veszélyt idézhet elő, mely ellen szintén szük-séges és így jogos lehet a védekezés. A Curia többször helyesen megállapította a jogos védelmet a kutyák általi megtámadás esetén s felmentette azt, aki ily esetben lelötte a kutyát. (BJT. XVI. 265., XVII. 300.) Épügy a házi-

pességgel nem bíró személytől, pl. gyermektől, örültől vagy a büntetés alól kivett egyéntől, pl. az államfőtől jött s így ezek támadása ellen is jogos védelemnek van helye, amennyiben a többi feltételek is fenforognak.

Nem állapította meg a Curia a jogos védelmet, midőn vádlott az őt követő hajigáló gyermekeket megverte, mert „gyermek ellen felnőtt ember nincs jogos védelemben.” BJT. VI. 314. Ez indokolást nem fogadnók el általános szabályul, mert ha a gyermek pisztolyt szegez egy felnőttre, a felnőttnek joga lesz e közvetlen támadás ellen védekezni, ahogy tud. Természetes azonban, hogy épen a gyermek támadásával szemben lehet és kell ügyelni a relativitásra, a megtámadott és a visszaverés által megsértendő jogtárgyak értékére s a visszaverés hatáira.

b) A támadásnak *közrelennek* kell lenni, vagyis jelenleges veszélyt kell tartalmaznia. Jövőre (akár „holnapra“, „legközelebbre“) ígért erőszakoskodások, fenyegetések nem képeznek közvetlen támadást. A jogtalan erőszaknak azonban nem kell tényleg megkezdettnek lennie, vagyis a megtámadott nem köteles bevárni, hogy a támadó az alkalmazni akart erőszakot tényleg megvalósítsa, mert akkor a védekezés sok esetben lehetetlenné válnék. Elég, ha az erőszak bekövetkezése teljes bizonyossággal várható, pl. a támadó felemeli a pisztolyt, a házat fel akarja gyújtani, a tolvaj az ajtót feszegeti. Ily értelemben tehát a *fenyegető* támadás ellen is van helye jogos védelemnek.

c) A támadás a megtámadottnak vagy másnak *személye vagy vagyona ellen* legyen intézve, vagy azt fenyegetse. A jogos védelem tárgya a „személy“ és a „vagyon“. Mindaz, ami az ember személyi és vagyoni jogköréhez tartozik, az élet, a testépség, a személyes szabadság, a becsület, a tulajdon, a birtok vagy birtoklás joga egyaránt tárgya a jogos védelemnek. A támadásnak tehát ezen jogtárgyak ellen kell intézve lennie, vagy ezeket fenyegetnie. A még nem is fenyegető, csak remélt (sejtett) támadás előzetes erőszakos megakadályozása nem tekinthető jogos védelemnek, viszont, ha a támadás a védelmi jogtárgyakat már megsértette, a támadás többé nem „támadás“, hanem befejezett sértés s így az ellen védekezésnek többé nincs helye.

állatok által elkövetett kár esetén a vagyon megtámadását elismerte s jogos védelem címén felmentette azt, aki a kárban talált idegen állatot lelőtte, vagy agyonverte. (BJT. XXVIII. 33., XXXVIII. 264.) A német polgári törvénykönyv (BGB.) s annak alapján a judicatura az állatok ellen csak végszükség címén engedi meg a védekezést. Liszt: 144.

A támadás és a befejezett sértés közt azonban a határvonalat megvonni felette nehéz. A testi sértés esetén pl. a jogos védelmet nem szünteti meg az, hogy a támadó már megsértette a támadottat, amennyiben a megtámadott még tarthat a sértés folytatásától. Szóbeli becsületsértés a sértő szavak kiejtésével bő van fejezve s így az ellen tulajdonképpen nincs helye jogos védelemnek. A gunyirat széttépeése, a további (fenyegető) gyalázások meggátlása azonban jogos védelem lehet. A lopás az elvétellel be van fejezve, azonban a lopott tárgyat vivő, azzal menekülő tolvaj ellen még mindig lehet élni jogos védelemmel, mert a megtámadott még vagyonát védi.

Helytelenül van feltéve az a szokásos kérdés: szabad-e menekülő tolvajt lelőni! E kérdésre így abszolút feleletet adni nem lehet. Szabály szerint nem szabad, mert az élet nagyobb érték a vagyonnál, már pedig, ha a tolvaj szalad, nagyobb támadástól tartani nem lehet s így a megtámadott a szükségesen felüli erőt alkalmaz. Azonban ismeretlen tolvajjal szemben, ha nagy értéket ellopva menekül, a megsebesítés (megsántítás s utólérés) végezt való utánlövés jogos védelmet képezhet. (Igy ítél a Curia BJT. XXXIV. 235.) Drasztikusan fejezi ki ezt az elvet egy angol bíró, Willes, aki arra a kérdésre, mit tegyen valaki, ha benéz a szobájába s látja, hogy a tolvaj épen viszi az óráját (de a tolvaj nem látja őt), azt felelte: „Tanácsom, melyet mint ember, mint jogtudós és mint angol bíró adok önnek, a következő, a kérdésben feltett körülmények közt az ön joga, de talán kötelessége is ez: fogjon egy kétszövű fegyvert, tölts meg gondosan mind a két csövét s anélkül, hogy a tolvaj figyelmét magára vonná, célozzon szívére és ölje meg“. (Dicey: 430.) Helyesebb azt mondani, hogy a vagyon védelmére, tehát a kár meggátlására szükséges védelem még jogos, de a dolog hátrahagyásával menekülő tolvaj ellen, a merő bosszúból való brutális sértegetés; tullepése a jogos védelemnek. Igy mindhárom bíróság elítelte azt, aki a padról leugrott s menekülő tolvajt durván összegázolta. BJT. LI. 284.

2. Jogos védelemnek csak akkor van helye, ha a jogtalan és közvetlen támadás a röglönös erőszakos visszaverés vagy védekezés nélkül el nem hárítható. Vagyis a védekezésnek „a támadás elhárítására szükséges“-nek, a támadásnak *másként el nem háríthatónak* kell lennie. Ha a megtámadottnak minden veszély nélkül módjában van erőszak nélkül elhárítani a támadást (rákiáltás) vagy igénybe venni a közhatóság segélyét, például a támadás a hatóság, a rendőrség szemeláltára történik, jogos védelemnek csak akkor lesz helye, ha a hatóság nem siet, vagy a felhívásra nem akar a megtámadott segélyére sietni.

A futás, a menekülés lehetősége a támadás elől nem zárja ki a jogos védelmet. Az állam nem kötelezheti gyávaságra a polgárokat, a jog nem köteles futni a jogtalanság előtt.

Ez utóbbi szabály alól azonban magasabb erkölcsi tekintetekből kivételnek lehet helye. Igy a Curia többször helyesen ítélte el a fiut, ki atyjának jogtalan támadását, jóllehet ez elől idejekorán menekülhetett volna, erőszakkal visszaverte s a védelem közben atyját megölte vagy megsértette (BJT. XVIII.

83., LI. 279., LVII. 159. és D-tár XXIII. 6. és III. f. III. 103.) A szülei tisztelet magasabb erkölcsi kötelesség, mint a bátorság. Óvakodni kell azonban, nehogy ezt a kivételt tágan magyarázzuk s azt állítsuk fel szabályul, hogy a fiu mindig köteles megfutni atyja jogtalan támadása elől. Meglehet, hogy a támadás oly jogtalan és rohamos, hogy a fiunak eszébe sem juthat a megfutamodás s lehet, hogy csak el akarja háritani atyja támadását s megzavarodottságában lépi túl a jogos védelem határát. Így megállapította a fiu javára a jogos védelmet a Curia, ki neje védelmében anyját bántalmazta. (BJT. XVIII. 195.) Ugyancsak felmentette a fiut, ki atyját dulakodás közben halálosan megszurta. (BJT. XXXVI. 170.)

IV. *A jogos védelem köre.* A védelem jogát a törvény nemcsak saját személyünk vagy vagyonunk, hanem *más, idegen ember* személye vagy vagyona ellen intézett támadással szemben is biztosítja. Vagyis jogunk van nemcsak az ellenünk intézett jogtalan és közvetlen támadást visszaverni, hanem más megtámadottnak (és pedig nemcsak hozzánk tartozónak, hanem bárkinek) *segélyére* sietni. A „jogos védelem“ tehát magában foglalja a jogos segítséget is. Hogy a megtámadott maga kérje a segítséget, ez nem szükséges. A segítséget nyújtóra a segély jogosságának ugyanazok a feltételei, mint a saját megtámadtatás esetén.

A *vélt támadás* ellen nyújtott segítség tehát itt is mentesít, vagyis, ha a segítő komolyan megtámadottnak hihette azt, akinek védelmére kelt, reá nézve a jogos védelem megállapítandó, még ha tévedésből nem a tulajdonképeni megtámadottat, hanem az első támadót védte is meg. Felmentette a Curia a nőt, ki férjét megtámadottnak vélve, az ezt bántalmazó tulajdonképeni sértettet ütötte. BJT. LVII. 239. Ugyancsak felmentette azt, aki atyjának támadóját ártalmatlanná tette s még azután is a földön bántalmazta (megzavarodásból tullépés). BJT. LVI. 172.

V. *A jogos védelem határa.* A támadás visszaverése elvileg csak addig jogos, amíg a visszaverés szükséges volt a megtámadottat fenyegető veszély elhárítására. A jogos védelem nem adhat jogot a végnélküli sértésekre, ha a védekező tulment a „szükségesség“ határán, pl. arculütés, a kalapjának olvétele ellen a támadó lelövésével védekezik, e tullépésért felelősség terheli. A jogos védelem határa tehát a szükségességben, a támadással való arányosságban van.*

*) „Erő az erőszak ellen — mint az indokolás mondja — e mondatban rejlik a jogos védelem határpontja is. Erőszak ellen jogosan használható az erő, az erő használata azonban csak addig jogos, ameddig az erőszak ellen alkalmaztatik, vagyis megszűnik tulajdonképeni erő lenni és erőszakká fajul, milyent nem áll vele szemközt az erőszak s nem teszi szükségessé, a szükség pedig jogossá további kifejtését, alkalmazását vagy fokozását.“ (Anyaggyűjt. I. 213.)

E határ pontos megállapítása és megtartása azonban alig lehetséges. Hogy vagyon elleni támadás ellen vagyoni sértéssel, testi sértés ellen testi sértéssel, ölés ellen megöléssel védekezhessünk, ez a gyakorlatban lehetetlenség. A BTK. által is megkivánt szükségesség csak annyit jelent, hogy kisebb sértés ellen ne vegyünk igénybe nagyobb jogtárgy megsértését. A csirke- vagy foltvajt ne löjjük agyon a vagyon védelme végett. Ügyeljünk tehát *a jogtárgyak relativitására*.

Azonban még a szükségesség, a relativitás megtartását sem követelhetjük mindig és szigorúan a megtámadottól. A megtámadott ugyanis épen a jogtalan és közvetlen támadás által könnyen és rendszerint megijed vagy zavarba jő s ily felindult állapotában a relativitás kérdését meggondolni képtelen. Miután tehát a jogos védelem határainak túllépése rendszerint ily *megzavarodott lelki állapotban* történik, amit pedig a támadó idézett elő, a túllépés büntetése sokszor igazságtalan lenne. E végből nagyon helyesen jelenti ki a BTK. 79. §-a, hogy: „a jogos védelem határainak *félelemből, ijedtségből vagy megzavarodásból* származott *túlhágása* nem büntetettik.“ A bíró kötelessége lelkiismeretesen megbírálni, hogy a támadás tényleg ily rendkívüli helyzetbe (félelem, ijedtség vagy megzavarodás) hozta-e a vádlottat s a védelem határainak túllépése erre vezethető-e vissza. Igenlő esetben a beszámítás ki van zárva, különben a túllépés beszámítandó.

VI. A jogos védelem egyik leggyakrabban alkalmazott szakasza a BTK. általános részének. Bírósági gyakorlatunk eddigelé egészen helyesen alkalmazta és magyarázta a 79. §-t. Hogy a vagyon védelme címén a Curia gyakran felment, ebben — feltéve, hogy a jogos védelem feltételei fenforogtak — semmi veszély nincs, mert a vagyon védelme, kivált éjjel és ismeretlen tettesek által elkövetett támadások esetén, rendszerint nem történhetik másként, mint testi sértés által, ami könnyen mehet a megtámadott ijedtsége vagy zavara folytán a halálokozásig. Bírói gyakorlatunk azonban nem ment oly szélsőségekbe a jogos védelem kiterjesztésében, mint a német gyakorlat.

A fentebb említett és idézett eseteken felül kiemeljük még a következő elvi jelentőségű ítéleteket: A jogos védelem mindig tág értelemben magyarázandó a vádlott javára. (BJT. XX. 241.) Tévedés a vagyon elleni támadással szemben használt jogos védelemnél is figyelembe veendő. (BJT. XXIV. 145.) Felmentetett, aki arculütés folytán testi sértést ejtett a támadón. (BJT. XXVI. 333.) Felmentetett a személyes szabadság megsértésének vádjára, aki a rakoncátlanok, csufolódo gyermekét megkötözte (BJT. XIV. 320.) Tolvaj üldözője nem felelős az üldözött tolvajt menekülés közben ért balesetért. (BJT. kapott tolvajok közé lőtt s egyet halálosan megsebesített (BJT. XXXVI. 181.); XXX. 54.) Felmentetett a fegyveres őr, ki zavarában és félelmében a tetten ugyancsak, aki álmából felriadva, a tolvajnak vélt egyént leütötte (XXXIV.

239.); aki a tolvajok által okozott zörej irányában lött és egy tolvajt agyonlőtt (XXXIV. 238.). Jogos védelem vagy tulhágása nincs, ha a támadó lefegyverezése után történt a testi sértés (erőteljes férfi védekezése a tehetetlen aggasztán ellen: BJT. LII. 140., LIV. 238., LVIII. 171. Balogh BD-tár III. 154.; az eset körülményei szerint azonban a lefegyverezés (botelvével) után is fenforoghat a jogos védelem, ha a fenyegető veszély nem szűnt meg (BD-tár VI. 1.; BJT. 59. k. 234.). Fenyegető szavak kíséretében való közeledés nem tekintett támadásnak (?), u. o. VII. (1906) 52. Nem veszélyes támadás (ruhamegragadás) ellen is megállapított a jogos védelem, midőn ez a szükség határát túl nem lépte (seprővel ráütés) BJT. LIV. 266. Becsületsértéssel szemben (3 hét múlva viszonzott) becsületsértés nem képez jogos védelmet, u. o. LVI. 204.; a sajtótermék vagy levél által történt támadással szemben a j. v. elvileg (?) ki van zárva. LXIII. 226., 285.; LVIII. 287.

53. §. A végszükség.

Irodalom: A 47. §-ban idézettek felül: *Battlay I.*: A végszükség joga. M. Ig. XIV.; *Hoványi Gy.*: u. o. XXIII. 133.; *Dévai J. Á.* 1908. 302.; *Kolosváry Bálint*: Magánjogi végszükség. M. Jog. Ujság II. és IV.; *Jankó*: Der strafrechtliche Nothstand. 1878.; *Stammler*: Darstellung der straf. Bedeutung der N. 1878.; *Buri*: Beiträge. 115.; *Thur*: Der Nothstand. im Civilrecht. 1888.; *Eger*: Der Einfluss der Verschuldung bei straf. N. 1899.; *Moriaud*: Du délit nécessaire et de l'état de nécessité. 1889.; *Merkel R.*: Die Collision rechtmässiger Interessen und die Schadenersatzpflicht. 1895.; *Titze*: Die Nothstandsrechte in d. bürg. Ges. 1897.; *Auer*: Der straf. Nothstand u. das BGB. 1903.; *Würzburger*: Das Recht des str. N. 1903.; *Hammacher*: Der Character der N.-handlung. 1907.; *Sermet*: L'état de nécessité. 1903.; *Bar*: Ges. u. Sch. III. 220.; *Goldschmidt*: Der Nothstand ein Schuldproblem. Öst. Z. 1913. 125.

I. *Végszükség* alatt, ami a BTK. szerint a beszámítást szintén kizárja, értjük a büntetőjogban azt a véletlenül keletkezett életveszélyes helyzetet, melyből valaki magát vagy valamely hozzátartozóját csak más ember ellen elkövetett valamely büntetendő cselekmény által képes megmenteni.

BTK. 80. § Nem büntetetik a cselekmény, ha az a tettes, vagy hozzátartozói életének, vétlenül származott, más módon el nem háriható, közvetlen veszélyből való megmentése végett végszükségben követtetett el.

A végszükség az ember önfentartási jogának az elismerése s ennyiben rokon a jogos védelemmel, de attól mégis lényegesen különbözik. A jogos védelemnél jogtalan támadás ellen védekezik valaki, míg a végszükségben nincs jogtalan támadás, hanem egy véletlenül vagy idegen személyek által teremtett életveszélyes helyzetből (hajótörés, tüzvész) igyekszik menekülni a tettes. Bizonyos értelemben rokon az ellenállhatatlan erővel vagy fenyegetéssel is, mert itt is, ott is kényszerhelyzet forog fenn, de különbö-

zik ez utobbiaktól is, mert ezeknél jogtalan erőszak kényszeríti a kényszerítettet a cselekvésre, míg a végszükségben egyszerűen és egyenesen más ember jogával, érdekével ütközik össze a menekülő.

1. A régebbi jogbölcészeti iskolák (Grotius, Wolf) azzal igazolták a végszükségben elkövetett büntett büntetlenségét, hogy ily rendkívüli esetre a jog szabályai nem alkalmazhatók, mert itt a jog uralmának alapfeltétele, az emberek együttlétezésének lehetősége, a jogrend hiányzik. (Erre építik nálunk a végszükséget Pauler és Schnierer.) Később Kant, Feuerbach a szükségállapot által teremtett ellenállhatlan kényszer folytán a beszámítási képességet tekintették kizártnak a végszükségben. A mai büntetőjogtudomány végül (Prins, Liszt, Binding, Stammler, Merkel, Battlay, Fayer, Illés, Kautz) a cselekvés jogtalanosságát látja kizárva a végszükség esetén, mert itt két vagy több egyenlően fontos emberi érdek — két jogtárgy — összeütközése forog fenn, amelyek közül egyik csak a másiknak megsemmisítésével mentheti meg magát. A jog tehát ily összeütközés esetére megengedi, helyesebben *elnézi*, hogy egyik érdek a másik feláldozásával mentse meg magát. Így a végszükségben elkövetett cselekmény *nem jogtalan* cselekmény s mint ilyen nem is büntethető. Hold Ferneck és Dohna nem fogadják el a végszükség *jogát*, de mint szükségcselekményt „nem tiltott“-nak, „nem jogtalan“-nak nevezik az ily állapotban elkövetett delictumot. Mindkét író előbb tárgyalja a végszükséget s azután mint annak qualicált esetét, a jogos védelmet. A „végszükségjogot“ (Nothrecht) *Angyal* sem ismeri el, mert az állam nem ad jogot arra, hogy vesztélytől menekülés végett mások jogát sértsük, hanem a „szükségállapot“-ban elkövetett cselekményt *jogilag közömbösnek*, szintelennek minősíti. Szerintem az aggodalom felesleges. Ha a végszükségben elkövetett b. cselekmény nem jogtalan vagy legalább is jogilag közömbös, akkor kétségtelenül jogos, vagyis a végszükség jogáról beszélhetünk. A végszükség azonban nem a mások megsértésére ad jogot, hanem a saját életünk megmentésére, az élethez való természeti jogunk biztosítására.

2. A végszükség esete a régebbi törvényekben nem volt oly gondosan szabályozva, mint a jogos védelem. A római jog, a canonjog, a közép- és ujkori jogok csak egyes kivételes eseteket említettek meg. A *Carolina* (166. Art.) az éhségben elkövetett lopást a jogtudósok tanácsa elé utasítja. A *Code Pénal* nem ismeri a végszükség esetét, hanem az „ellenállhatlan erő“-t tekinti a magyarázat azon általános kizáró oknak, mely alá a végszükség esetei is vonhatók. Ugyanez a belga és hollandi BTK. álláspontja. Az 1843-iki javaslatunk már a mai helyes felfogást juttatja kifejezésre, midőn a végszükségben beszámítást kizáró általános oknak minősíti. A javaslat meghatározását fogadja el teljesen a BTK. is, melynek 80. §-a csak szövegezés tekintetében különbözik a 43-iki javaslat 73. §-ától. Ugyanily értelemben szabályozzák a végszükséget a német, olasz, finn, bolgár és norvég BTK-ek és a svájci javaslat, azonban mindezek szélesebb terjedelemben adnak tért a szükségben elkövetett cselekmény miatti felmentésnek, mint a 43-iki javaslat és a BTK. L. alább IV. p.

II. A végszükség feltételei a BTK. szerint: 1. *éleveszélyes helyzet*, amely a) *véletlenül* származott és b) *a tettes vagy hozzá-*

tartozója életére közvetlen veszélyt tartalmaz: 2. hogy az életveszély *más módon*, mint a büntetendő cselekmény elkövetése által, *ne legyen elhárítható*.

1. *Életveszélyes helyzet* alatt bárminő, az életet megsemmisüléssel fenyegető állapot értendő. Ilyenek: hajótörés, csónakkiborulás, tüzvész, árvíz, éhenhalással fenyegető nyomor. A tettes tévedése itt is mentesít, tehát a *vélt* életveszélyes helyzet is, t. i. ha a tettes a körülményekből végveszélyben hiszi magát, végszükséget képez.

a) Az életveszélyes helyzetnek *véletlenül származottnak* kell lennie, vagyis nem szabad a vádlottnak magának teremtenie azt. Aki maga gyújtotta fel a házat (akár szándékosan, akár gondatlanul), az maga indította meg a causalitást, ha tehát a maga megmentése végett más valakit a tűzbe taszít, nem menthető fel a felősség terhe alól.

Az olasz BTK. a gondatlanul okozott veszély esetében megadja a mentességet, csak ha szándékosan maga a tettes teremtette a veszélyt, akkor zárja ki a végszükséget.

b) A veszélynek *közvetlennek* kell lennie, vagyis jelenleges, rögtön bekövetkező veszélyt tartalmaznia, amely a tettes vagy valamely hozzátartozójának életét megsemmisüléssel fenyegetse. Hajótörés alkalmával ketten menekülnek egy deszkára vagy csónakra s az nem bírja el csak az egyiket; a vádlott vagy anyja, gyermeke éhen hal, ha rögtön eledelt nem kap.

2. Az életveszélynek *más módon*, mint a büntetendő cselekmény által, *el nem háríthatónak* kell lennie. Ha más menekülési mód van, azt kell igénybe venni, a büntetethez *csak a legvégső* esetben szabad folyamodni.

Az égő színház ablakán kirohanni akarók, az árvíz elől a kéményre kapaszkodók, ha nem menekülhetnek másként, a vízbe vagy a tűzbe lökik társaikat. Az önfentartási ösztön legyőz minden erkölcsi tekintetet, egyik élet menti magát a másik árán. A végső szükségét szintén nem lenne méltányos tulajdonra értelmezni. Ha a folyó közepén felfordult csónakba ketten kapaszkodnak s ez csak egyiket bírja el, azt, aki a másikat ily esetben letaszította, nem lenne méltányos elítélni amiatt, mert segélykiáltással talán megmenthette volna társát is. Aki saját vagy gyermeke, szülője életének az éhhaláltól megmentése végett kenyeret lop, nem lenne emberies elítélni azért, mert koldulás vagy szolgálatba állás által megmenthette volna magát, vagy hozzátartozóit lopás nélkül is. Az életveszélyes helyzet époly ijedtséget, megzavarodást idéz elő a tettesben, mint a jogtalan támadás s ha ott a törvény nem bünteti a tulélést, a végszükség esetleges tullepését — miután erről a BTK. nem szól — a végszükség szó emberies, méltányos magyarázata által kell a bírónak pótolnia.

Hiressé lett *Magnaud*-nak, a *chateau-thierry*-i törvényszék elnökének egy ítélete, melyben felmentette M. kisasszonyt a lopás vádjáról, aki a sütőtől egy kenyert lopott, hogy 36 óra óta éhezni anyját, gyermekét és önmagát az éhhaláltól megmentse. (Prins: 264.; *Leyret*: Magnaud, a jó bíró. ford. Sándor A. 12) Magnaud-nak e részben nemes követője akadt *Séré de Rivière* párisi bírónak, ki ily végszükségben lopásra vetemedetteket több ízben felmentett. (Jogt. Közl. 1903. 21.) Ugyanilyen híres lett a „Mignonette“ hajó matrózainak esete, kik a hajótörésből egy csónakon menekültek s több napon át nem jutván semmi élelemhez, egy eszméletlenül fekvő matrózgyereket megölték s annak húsból táplálkoztak, míg végre egy hajó megmentette őket. Az angol bíróság halálra ítélte a matrózokat, de a királyné félévi fogházra változtatta büntetésüket. (Zeitschrift. V. 367.)

III. A végszükség tárgyait és körét a BTK. sokkal szűkebb körben állapította meg, mint a jogos védelemét. A végszükség tárgya ugyanis a BTK. szerint csak az élet, vagyis csak az életet fenyegető veszélyből lehet büntetlenül menekülni végszükség címén. Becsületet, szabadságot, testépséget vagy vagyont a megsemmisüléssel fenyegető veszély esetén nem lehet e címen megmenteni. Továbbá az életveszélyes helyzetből csak magunkat vagy hozzátartozóinkat van jogunk kiszabadítani. Más személyek, akár barátaink, jóltevőink életének megmentésére a végszükség nem jogosít fel.

1. A vagyon megmentése végett elkövetett büntetendő cselekményt egy helyen méltányolja a BTK. különös része. Ugyanis a 430. §. csekélyebb büntetést állapít meg az esetre, ha a vízáradás okozása a tettes vagyonának megmentése végett“ követetett el. A Polgári Törvénykönyv első tervezetének (1900) 1081. §-a az idegen dolog megrongálását vagy megsemmisítését nem jogellenesnek tekintti, ha az szükséges volt a tettest vagy más közvetlenül fenyegető kár elhárítására. A végszükség magánjogi fogalma tehát nem fedi a büntetőjogot.

2. Az újabb külföldi BTK-ek és javaslatok a végszükségnek ugy tárgyat, mint körét szélesebben állapítják meg, mint a BTK. Így a német BTK. az életre és testépségre, az olasz BTK. a „személyt fenyegető súlyos és közvetlen veszélyre“, a finn és norvég BTK. a személy és vagyon megmentésére, a svájci javaslat az élet, testi szabadság, becsület, vagyon vagy más érdek (anderes Gut) megmentésére kiterjeszti a végszükség büntetlenségét. Továbbá az olasz, norvég és a finn BTK., valamint a svájci javaslat nem szorítják a végszükséget a hozzátartozókra, hanem éppoly, mint a jogos védelmet, kiterjesztik azt „mások“, tehát idegen személyek megmentésére is.

Az újabb törvényhozásoknak ez a szabadabbalvó iránya mindenesetre figyelemreméltó, mert a méltányosabb megítélést s az emberiség érvényesítését a büntetőjogban nagyobb mértékben elősegíti. De lege ferenda a magyar BTK. 80. §-a is kiterjesztendő lenne a „saját vagy mások személyét vagy vagyonát“ fenyegető, másként el nem hátritható veszélyből való menekülésre is. Ez a kiterjesztés, jóllehet a 80. §. alkalmazására a bíróságnak ritkán van esete, min-

denesetre könnyiténé a bíróság feladatát, kivált veszélyes helyzetben elkövetett károsítások (pl. tűzvész alkalmával a szomszéd ház tetejének leverése), vagy orvosi operációk eseteiben. Így a végszükség esetének népszerű vitakérdése régóta, hogy miként menthető az orvos, aki az anya életének megmentése végett ennek méhmagzatát idő előtt elhajtja vagy feldarabolja? A fennálló BTK. alapján ez esetet ma felette nehéz megnyugtatóan megoldani (l. a különös részben). Épügy alig lehet kielégítően magyarázni, ha az orvos, habár a beteg beleegyezésével, életveszélyes operációt hajt végre s a beteg az operációba belehal. Fennálló BTK-ünk e hiánya a végszükségnek az előbb javasolt módon való kiterjesztésével lenne kijavítható, vagy pedig a következő szakaszban ajánlott új beszámítást kizáró ok felállításával. E kiterjesztés felelne meg a végszükség magánjogi fogalmának is.

54. §. A jogtalanságot kizáró egyéb okok.

Irodalom: *Finkey:* A jogtalanság, mint a bünt. csel. ismérve. 1909.; *Bleuler:* A jogtalan önségély. 1801.; *Sántha E.:* J. K. 1801. 49.; *Liszt:* 156.; *Finger:* Das Züchtigungsrecht u. dessen Missbrauch. 1888.; *Kessler:* Die Einwilligung des Verletzten. 1884.; *Pfersdorf:* u. a. 1887.; *Joski:* u. a. 1890.; *Kitzinger:* Die Rechtswidrigkeit. 1897.; gr. *Dohna:* Die Rechtswidrigkeit. 1905.; *Hold Ferneok:* u. a. 1903.; *Zitelmann:* Ausschluss der Widerrechtlichkeit. 1906.; *Holer:* Einwilligung des Verletzten. 1906.; *Kleinfeller:* Vergl. D. A. I. 268.; *Heimberger:* Vergl. Dar. A. IV. 1. és Zur Lehre v. Ausschluss der Rechtswidrigkeit. 1907.; *Mayer M. E.:* Der rechtswidrige Befehl d. Vorgesetzten. 1903.; *J. Kaufmann:* Das Züchtigungsrecht der Eltern u. Erzieher. 1910.

I. A BTK. általános részének VII. fejezete ugyan kimerítően sorolja fel a beszámítást kizáró okokat, s így azokat is, melyek a cselekmény jogtalanságát szüntetik meg, azonban részint a BTK. más intézkedéseiből, részint hallgatásából, valamint a magán- és közjog általános elveiből és szabályaiból még több oly okot lehet kimutatni, melyek a cselekmény jogtalanságát s ezzel a büntetőjogi felelősséget és beszámítást — habár nem oly általános értelemben, mint az előbbieket, de egyes büntetendő cselekményekre nézve — kizárják.

Ily okok:

1. A hivatali kötelesség, vagy az állam által elismert hivatal, foglalkozás szabályszerű és kötelességszerű teljesítése.

Ez ok miatt nem esik büntetőjogi beszámítás alá a hóhér cselekménye, a főügyész rendelete, mellyel a hóhért a kivégzésre utasítja, a rendőrség, a vizsgálóbíró által elrendelt vagy foganatosított letartóztatás, a letartóztatási intézetek vezetői által eszközölt elzárás, az orvosi operáció, a méhmagzat megsemmisítése az orvos által az anya életének megmentése végett. (L. a különös részben a testi sértésnél.)

Ide tartozik a hivatali felettes hatóságok által törvényesen kiadott rendelet, parancs foganatosítása az alárendelt közegek ál-

tal, amire nézve a BTK. 474. §-a a beszámítást világosan kizárja. Az anyagilag jogtalan, világosan törvénytelen parancsnak azonban az alantas közeg nem köteles engedelmeskedni s ha azt mégis teljesítette, a körülményekhez képest mint tettes vagy segéd büntethető. A jogosság (a szolgálati kötelesség) felőli tévedés azonban ez esetben is mentesíti az alantast (BTK. 82. §.). Az előjáró, a parancsoló a jogtalan parancsért mindenesetre felelős s az ezáltal létesített b. cselekménynek feltétlenül kötelező parancs esetén ő a közvetett tettese, egyébként mint felbujtó büntetendő.

2. A fegyelmi jog. A polgári, egyházi, katonai, börtön-fegyelmi szabályok, bizonyos testületek élén álló vezető vagy igazgató személyeknek a törvény alapján és az általa megszabott körben fegyelmi hatalmat biztosítanak az alájuk rendelt személyek felett. E fegyelmi hatalom jogszerű gyakorlása szintén kizárja a büntetőjogi beszámítást az annak gyakorlása közben elkövetett cselekményekre, pl. a rakoncátlan tanu letartóztatása az elnök által, a lelkész dorgálása hiveivel szemben, a fogoly sötét zárkába helyezése.

A BTK. a házi fegyelmi jogot kifejezetten meg is említi a különös részben s az annak gyakorlása közben elkövetett könnyű testi sértést is büntetlennek nyilvánítja. A gazda, aki eselédjét, a tanító, aki növendékét fegyelmezés végett összeszedi vagy megveri, rövid időre elzárja, e cimen nem kerül büntetés alá. (L. a különös részben.)

3. A jogos önsegély, az u. n. önbíráskodás, a veszélyben forogó vagyoni jogigénynek önhatalmu érvényesítése, amennyiben a tettes a hatóság segélyét kellő időben nem tudta kieszközölni.

A „jogos önsegély“ kérdé e hazai jogunkban maig sincs részletesen szabályozva. A Polg. Törvénykönyv 1913-iki II. Tervezete (1403., 1464. §§.) elég szabatosan igyekszik megoldani a kérdést. A büntető bírónak gyakran kell foglalkoznia önbíráskodási esetekkel, miután az önhatalmú jogérvényesítés gyakran jár személyes szabadságsértéssel, vagy ha a jogigény vitás, ez esetben vagyon elleni büntetendő cselekmény (lopás, zsarolás) foroghat fenn. (Az önbíráskodás büntetendőségéről l. alább a 184. §-t.)

4. A sértett beleegyezése a sértésbe azon esetekben, melyekben a BTK. a sértettnek a megsértett jogtárgy felett teljes rendelkezési jogot enged vagy biztosít. Ez különösen egyes vagyon elleni és a magánindítványi cselekményeknél fordul elő. Így a BTK. felvette a lopás tényálladékába, hogy az csak akkor forog fenn, ha a dolog elvétele a birtokos vagy birtaló „beleegyezése nélkül“ történt. A birtokos vagy birtaló beleegyezése tehát a lopás beszámítását kizárja. Ugyanez a hatása van a beleegyezésnek a magánlak-

sértésnél, nőrablásnál s általában ott, ahol az eljárás megindítása a sértett fél indítványától függ.

Ki kell azonban emelnünk, hogy az u. n. *Volenti non fit injuria* elve, mely ugyan a római jogban sem volt általános érvényű, a büntetőjogban elvileg és szabály szerint nem áll. Sőt a szabály épen az, hogy a beleegyezés nem szünteti meg a büntetendő cselekmény büntetőségét, amit régebbi BTK-ek, így a Theresiana és az 1852-iki osztrák BTK. világosan ki is fejeztek. A magyar BTK. ugyan nem fejezi ki e szabályt, de ez következik pl. abból, hogy a beleegyző megülését világosan bünteti. A fentebbi esetek tehát, ahol a beleegyezés a beszámítást kizárja, kivételek a szabály alól. (L. a különös részben.)

5. Ki van zárva a beszámítás, *ha a tettes önmaga ellen követte el a büntetendő cselekményt*. Ezen a címen nem bünteti a büntetőjog az *öngyilkosságot*, az öncsonkítást, a saját vagyon felgyújtását vagy megsemmisítését.

Kivételesen e három cselekmény egyes esetei, vagy járulékos cselekményei büntetettek. (BTK. 283., 422., 453. §§.) L. ezekről alább a 157., 197. és 226. §-t.

II. Az előbbi pontokban felsorolt okok, melyek részint kifejezetten, részint hallgatagon (öngyilkosság) el vannak ismerve, szintén nem meritik ki teljesen a jogtalanságot kizáró körülményeket s miután a BTK. VII. fejezetében nincsenek is felemlítve, sem másutt részletesen szabályozva, a büntetőbírónak sokszor nehéz és kényes feladata lesz a beszámítás megállapításakor. E zavarok elkerülése s a büntetőbíró feladatának megkönnyítése végett a *svájci javaslat* egy új beszámítást kizáró okot vesz fel, t. i. a *jogszerű cselekvést*. A 18. Art. szerint ugyanis: Aki valamely büntetendő cselekménynek nyilvánított tettet jogszerűen visz véghez, nem büntetendő. Ezt kiegészíti még a 15. Art. második bekezdése, mely szerint: Aki valamely büntetendőnek nyilvánított cselekményt *azon hiszemben követ el, hogy arra jogosítva volt*, enyhébben büntetendő, vagyis a jogosság iránti tévedést enyhítő körülménynek nyilvánítja. Ugyanigy rendelkezik az új japán BTK. (35. §.). A hollandi, olasz, bolgár és a norvég BTK-ek pedig a *törvényes rendelkezés vagy az illetékes hatóság parancsának végrehajtását* tekintik beszámítást kizáró oknak. BTK-ünk revisiója alkalmából mi is szükségesnek vélünk a hivatás vagy foglalkozás kötelesség-szerű — és a házi fegyelmi jog igazságos és szükséges gyakorlását kifejezetten beszámítást kizáró okokká nyilvánítani. (L. fentebb a 48. §-t.)

Angyal P. parancsolt, megengedett és eltűrt cselekményeket különböztet meg, melyek a jogtalanságot kizárják.

55. §. A büntetendő cselekmények osztályai.

A büntetendő cselekményeket nagyon különböző szempontokból lehet és szokás osztályozni.

a) A bünt. cselekmény *lényegét* tekintve irányadónak, meg-

különböztetnek: 1. az *állam*, a *társadalom* vagy az *egyesekek* ellen elkövetett, vagyis ezek érdekeit sértő cselekményeket, a cselekmény társadalmi és jogi jelentősége szerint; 2. *szándékos* és *gondatlan* b. cselekményeket, az „alanyi bűnösség“ két faja szerint; 3. *anyagi* és *alaki* bünt. cselekményeket, a szerint, amint bizonyos cselekményeknél külső, látható eredmény (külvilági változás) van. (anyagi b. cselekmények pl. ölés, gyújtogatás), másoknál pedig ily látható eredmény nincs (alaki b. cselekmények pl. a becsületsértés, hamis eskü); 4. egyszerű és összetett bünt. cselekményt, az előbbi egy, az utóbbi több érdek- és jogsérelem létesítése.

b) A *végrehajtási módozat* tekintetében meg lehet különböztetni: 1. *elkövetési és mulasztási* bünt. cselekményt; 2. *közönséges* és *mínősített* büntettet (az utóbbi alatt valamely közönséges cselekménynek súlyosabb módon történt véghezvitelét értik, pl. betöréses lopás a közönséges lopással szemben); 3. *pillanati, folytonos* vagy *tartós* és *folytatólagos* bünt. cselekményeket, a szerint, amint az u. n. elkövetési cselekvés igen rövid ideig, vagy bizonyos hosszabb ideig tart, vagy pedig időileg megszaggatott, de egymást folytatólag követő több cselekvésből áll.

c) *Eljárasi* (perjogi) szempontból megkülönböztetnek: 1. *hivatalból*, 2. *magánindítványra*, 3. *felhatalmazás* folytán üldözendő bünt. cselekményeket.

d) Közjogi tekintetéből megkülönböztetnek:

1. *Polgári* és *katonai büntetteket*, előbbieket a polgári, utóbbiakat a katonai BTK. állapítja meg.

2. *Politikai* és *nem politikai* bünt. cselekményeket.

A BTK. kifejezetten nem ismeri a „politikai büntetendő cselekmények“ fogalmát, azonban a kiadatás szempontjából különbséget tesz a BTK. különös részének I–IV. és XI. fejezetében foglalt cselekmények (felségsértés, királysértés, hűtlenség, lázadás és pénzhamisítás) és más cselekmények között, így az előbbi öt cselekményt a gyakorlatban *politikai* cselekménynek szokták nevezni. A politikai bünt. cselekmények köre azonban ezzel nincs lezárva. A külföldi államokkal kötött kiadatási szerződések említést tesznek a „politikai büntettek és vétségek s az ezekkel összefüggésben álló cselekmények“ről, de szabatosan ezek sem állapítják meg se azok fogalmát, se körét. Továbbá az 1848: III. t.-c. a miniszterek jogi és politikai felelősségét szabályozván, e címen is beszélni szoktak politikai büntettekről.

E megkülönböztetés tehát, habár a magyar büntetőjogban is ismeretes s felette nagyfontosságú és gyakorlati jelentőségű, a tudomány és a gyakorlat műve, mert a politikai büntetendő cselekmények fogalma és köre a tételes jogban egyáltalán nincs szabatosan megállapítva. A tételes törvény ezen állapontja azonban nem kifogásolható, mert — miként *Prins* helyesen megjegyzi —

a politikai büntettek fogalma felette változó, miután azok az épen uralmon levő politikai párt politikai eszméi ellen irányulnak s maguk e politikai eszmék is változnak idő és hely szerint. A gyakorlatnak és a tudománynak azonban az adotti helyen és időben formulázni kell a politikai cselekmények fogalmát és körét. (L. Vidal: 105.; Civoli: 78.; Fabreguettes: *Traité des délits politiques*, 1902.; Wadler: *Zeitschrift XXIX. 33.*) A mi viszonyainkra vonatkozólag e helyütt csak általánosságban mondhatunk annyit, hogy politikai bünt. cselekménynek tekintendő minden oly cselekmény, mely a magyar állam *souverainitását, az alkotmány fölényezbit, az állami felségjogok tartalmát vagy gyakorlását közvetlenül megtámadja s azok mai állapotát, egyszóval a mai politikai rendet törvénytelenül megsemmisíteni vagy megváltoztatni akarja.* Hogy e meghatározás nem kimerítő és nem kifogástalan, azt el kell ismernünk, de kifogástalan meghatározást e ruganyos fogalomra alig lehet elképzelni.

Politikai büntetendő cselekmény lehet bármely büntetendő cselekmény, ha az egyenesen és világosan a fentebbi célból követettet el. Ily célzat nélkül az illető delictum nem politikai cselekmény.

3. *Sajtóvétségeket.* Sajtóvétség minden *nyomtatvány útján* elkövetett b. cselekmény (büntett, vétség vagy kihágás).

BTK. 63. §. Nyomtatvány alatt értetik valamely iratnak vagy ábrázoltnak nyomda, metszet, minta, gép vagy más mesterséges készület vagy vegyészeti által eszközölt többszörösítés.

1. „Sajtóvétség“ alatt tág értelemben bármely, nyomtatvány által létesített büntetendő cselekmény érthető, szoros és a rendszerint használt értelemben azonban csak az oly cselekményeket tekintjük sajtóvétségeknél, *melyeknek tényálladéka, tartalma kizárólag magában a nyomtatványban van.* A esalás, zsarolás tehát, ha nyomtatvány útján, sajtóközlemény által létesítették is, miután ezek tényálladékához a nyomtatvány megjelenésén kívül más eredmény (vagyonai kár okozása, kényszerítés) is szükséges, szoros értelemben nem sajtóvétségek, vagyis ezekre a „sajtójog“ kivételes szabályai nem állanak, hanem közönséges bünt. cselekménynek tekintendők. Ellenben szoros értelemben sajtóvétség pl. a hírlapban elkövetett becsületsértés, izgatás stb., mert itt a tényálladék teljességéhez a közlemény megjelenésén kívül semmi sem szükséges.

2. „Nyomtatvány“ alatt nemcsak a nyomtatás vagy kép értendő, hanem „a vegyészeti, plasztikai, mechanikai, fényképezési és hasonló más ismeretes vagy ezentul felfedezendő módokon eszközölt mindennemű többszörösítések.“ (Annyaggyűjt. I. 369.) Vagyis a *gondolatnak bármintő mechanikai, nem kézírással eszközölt kifejezés, ha többszörösítették,* nyomtatványnak tekintendő. Ide tartoznak tehát: 1. a nyomda (betűnyomda, írógép); 2. metszet (kézi-munka. művészi tárgyak); 3. gép vagy más mesterséges készülék (fonograf, grammofon); 4. vegyészeti (könyomda, hektograf) által eszközölt; 5. a fényképezési és plasztikai (szobrászati) sokszorosítások. A nyomtatvány fogalmu alá esnek azért a betűkkel vagy képekkel ellátott szövegek, poharak, edények stb. is. (Kenedi: *Magyar sajtójog*. 1903. 60.) Ellenben nem tekinthetők nyomtatványnak a *könyvnyomatás hírlaptudósítások* („Magyar Híradó“), melyek nincsenek a nyilvánosságna szánva, hanem *kézirat gyanánt* a napilapok, a bankok

részére szállítják a telegraf-híreket s így magántudósításoknak minősítendők. (Ugyanigy Kenedi, Illés, Angyal. Nomtatványnak tekintik a „könyvatos“-t Zsitvay és Tarnai.

A telefon, mint a gondolat közlésére szolgáló egyik legújabb mesterséges készülék utján való többszörösítés, szintén a nyomtatvány fogalma alá tartozik, a „Telefon Hirmondó“-ban elkövetett büntetendő cselekmények is sajtó utján elkövetetteknek tekinthetők. Kenedi (168.) ezzel ellenkező nézetét csak azzal indokolja, hogy az 1888: XXXI. t.-c. a telefont s egyéb villamos jelzőkészülékeket állami monopólium tárgyává tette s közigazgatási felügyelet és ellenőrzés alá helyezte. Ez azonban a Telefon Hirmondó jogállását nem változtatja meg, már pedig a BTK. 63. §-a értelmében a telefon mesterséges többszörösítő készülék lehet, a Telefon Hirmondó pedig hirlap, amit igazol az is, hogy cautiót kell letennie. *Telefon-hirmondó*

3. A sajtóvétségek tételes jogunk szerint (1848: 18. t.-c. és a BTK.) tényleg külön csoportját képezik a büntetendő cselekményeknek s azoknak más, közönséges cselekményektől való elkülönítése egy közjogi, mint büntetőjogi szempontból nagyfotossága. Közjogi szempontból azért, mert a sajtószabadság biztosító a sajtóvétségek pontos és szabatos körülírásában van s a sajtószabadság voltaképpen ott végződik, ahol a sajtóvétség kezdődik. (Prins: 97.) A sajtószabadság biztosítása végett szükséges és kívánatos tehát a sajtóvétségek pontos és kimerítő megállapítása a törvény által. Ezt tette nálunk az 1848: 18. t.-c., a sajtótörvény, melynek idevágó (3—12. §.) szakaszai helyére azonban a BTK-et életbeléptető 1880: 37. t.-c. alapján a BTK. megfelelő szakaszai léptek. (Az egyes sajtóvétségeket, mint az egyesek, a társadalom vagy az állam elleni b. cselekményeket a különös rész illető helyein soroljuk fel.) Büntetőjogi szempontból pedig nagyjelentőségű a sajtóvétségek megkülönböztetése annyiban, hogy az anyagi jog általános szabályai alól a sajtótörvény a sajtóvétségek tekintetében több lényeges kivételt állapít meg, így különösen a részesség és az elévülés tekintetében. (L. alább a 92. és 144. §-t.) 1894. IV.

e) Az anyagi büntetőjog szempontjából legnagyobb jelentőségű végre a büntetendő cselekményeknek *súlyuk szerinti* osztályozása. E tekintetben két rendszer áll szemben egymással: a *háromas* felosztás (büntett, vétség, kihágás) és a *kettős* felosztás (büntett, kihágás).

56. §. (Folytatás). A hármás felosztás. Correctionalisatio.

Irodalom: A fejezet élén felsorolt műveken felül: Anyaggyűjt. I. 39.; Fayer: 120. és a Nemzetközi Bünt. Egylet VIII. congressusán tartott előadása; u. o. Gauckler, Van Hamel s többek felszólalása, Bulletin VIII.; Reichard Zs.: A bűncselekmények osztályozása kriminologikus szempontból, 1899.; Csemegi: A correctionalisatio. M. Ig.-ügy XIV.; Heil F.: u. o. XXXVI. 102.; Frank: Studien z. Polizeistrafr. 1897.; Goldschmidt: Das Verwaltungsstrafrecht. 1902.; Rosenberg: Zeitschrift XXIV. 1—34.; Kenny: 91.

I. A büntetendő cselekményeknek súly szerinti osztályozása szintén igen régi. Már a középkori német büntetőjog különbséget tesz *Ungerichte* (causae

majores), melyek fej- vagy kézvesztéssel (Hals und Hand) sujtattak és Frevel (causae minores), vagyis nem fenyítő (nichtpeinliche) büntetéssel (Haut und Haar) sujtott cselekmények közt; — a régi francia jog délits de grand criminel és délits de petit criminel; — az angol jog indictable és not indictable offences, — a régi magyar jog főbenjáró (fej- és jószágvesztéssel sujtott) és nem főbenjáró büntetteket különböztet meg. Az ujkor elején keletkezett BTK-ek, a Carolina, a francia Ordonnance-ok, a mi Hármaskönyvünk szintén így tesznek különbséget a b. cselekmények közt. Tudományosan Clarus, majd Carpzow állapítják meg az enyhe, súlyos és legsúlyosabb (crimina levia, atrocía, atrocissima) büntettek körét, alapul véve a büntetések súlyát.

A ma uralkodó hármás felosztás megteremtője azonban a francia Code Pénal (1791 és 1810.), mely az egyes cselekményekre kiszabható büntetések nagysága szerint a cselekményeket három csoportba osztja s külön névvel nevezi el mindenik csoportot, u. m. *crimes*, *délits*, *contraventions* (büntetti, vétség, kihágás). E felosztást aztán, melynek perjogi jelentőségét is adott a francia Code d'instruction criminelle, midőn a büntetteket esküdtbíróság, a vétségeket a correctionalis, a kihágásokat pedig a rendőri bíróságok hatáskörébe utasította, átvették a bajor, porosz, osztrák, majd a belga, orosz, spanyol, német birodalmi (Verbrechen, Vergehen, Übertretung) és a magyar BTK-ek.

A legújabb büntetőjogi irodalom azonban tulnyomó részben elitéli a hármás felosztást. Ugyanis e felosztásnak elvi alapja egyáltalán nincs, mert nem a cselekmény lényegéből indul ki. tulajdonképen csak elnevezésbeli különbségeket állít fel, de a büntetések egyes nemeinek ez elnevezésekhez kötése által sok complicatióra ad okot s megköti a bíró kezét az enyhítésben. Perjogi előnye sincs többé, mert a legtöbb államban a bíróságok hatáskörének megállapításánál nem a hármás felosztást veszik alapul. Az irodalom többsége (Liszt, Prins, Garraud, Balogh, Wlassics, Angyal, Heil, Reichard) ezért úgy elvi, mint gyakorlati szempontból az u. n. kettős felosztásnak ad előnyt, mely csak büntettet és kihágást különböztet meg. A kihágások és a többi büntetendő cselekmények közt ugyanis bizonyos elvi különbség is tehető (l. alább), gyakorlati előnye pedig a kettős felosztásnak, hogy a büntetéskiszabást a büntettek körében egyszerűbbé teszi és a bírói enyhítésnek nagyobb tért ad. A kettős felosztás van meg az 1843-iki javaslatban (büntett, áthágás), a hollandi, olasz (delitto, contraventione), a svéd, dán, török, montenegrói, bolgár és norvég BTK-ekben, a svájci és a szorb (1912) javaslatban. Csupán az új német és osztrák javaslatok ragaszkodnak a hármás felosztáshoz. Az angol jog is ma már tényleg csak kétféle cselekményt különböztet meg: felonies-t (melybe beolvadt az előbbi *treason*) és misdeameanors-t. A jövő tehát kétségtelenül a kettős felosztásé.

A régi magyar gyakorlat is megelégedett két csoporttal: crimen és delictum, ujabban büntett és vétség névvel jelölve a két csoportot. (L. Wuchetich és Szlemenits kézikönyveit.) A „vétség“ szót először az 1840: IX. t.-e. (mezei rendőrségről), majd a sajtótörvény használja. A hármás felosztást az osztrák BTK. honosította meg nálunk.

II. BTK-ünk a büntetendő cselekményeknek súlyuk szerint három osztályát különbözteti meg: 1. büntetteket, 2. vétségeket és 3. kihágásokat. A büntetendő cselekmények e három osztálya közt

a megkülönböztető ismérvet az illető osztályba tartozó cselekmények miatt kiszabható büntetések neme, ill. nagysága képezi.

Büntettet képez a BTK. 20. és 75. §-ai*) értelmében az a szándékos cselekmény, melyre a törvény, illetőleg a bírói ítélet halál-, vagy bármily tartamu fegyház-, börtön-, öt évi vagy ezen felüli államfogházbüntetést állapított meg.

Vétség az a cselekmény (akár szándékos, akár gondatlan), melyre a törvény, illetőleg a bírói ítélet öt éven aluli államfogház-, bármily tartamu fogházat, vagy egyedül pénzbüntetést állapított meg büntetésül.

Kihágás pedig minden oly cselekmény, mely az azt alkotó jogforrásban annak van nevezve. (A kihágás büntetése elzárás vagy pénzbüntetés.)

1. A büntettek és vétségek minősítésére, vagyis valamely cselekménynek a helyes névvel jelölésére nézve különbséget kell tenni a cselekmény bírói megítélése előtti és az azutáni időpont között. A bírói megítélés *előtt* a cselekmény minősítésére, vagyis nevére nézve az illető cselekményre a *törvényben* megszabott (in thesi) *büntetési tétel* az irányadó, a bírói megítélés *után* pedig a tényleg (in concreto) *kiszabott* büntetés neme és nagysága a döntő. Ezt nevezik a *correctionalisatio* rendszerének, mert ennek folyománya az, hogy a törvényben általánosságban büntettnek nevezett, vagy a büntett büntetésével (börtön, 5—10 évi államfogház) sújtott cselekményt a bíró vétséggé minősíthet, t. i. ha a törvény által adott jogánál fogva fogház, — vagy 5 évnél kevesebb államfogházbüntetést szab ki.

*) BTK. 20. §. A büntetések nemei a következők:

1. halálbüntetés,
2. fegyház
3. államfogház,
4. börtön,
5. fogház és
6. pénzbüntetés.

Az 1., 2. és 4. pontok alatt megjelölt büntetések kizárólag büntettekre, az 5. pont alatti pedig kizárólag vétségekre alkalmazandók.

Az államfogház (3. pont), ha az öt évnél rövidebb tartamra állapítatik meg: vétség, ha pedig öt évi vagy azon felüli tartamban állapítatik meg: büntett esetében alkalmazandó.

A pénzbüntetés, mint önálló büntetés kizárólag vétségekre, — mint mellékbüntetés azonban büntettekre és vétségekre is alkalmazható.

BTK. 75. §. Büntettet csak szándékosan elkövetett cselekmények képeznek.

Ugyanez áll a vétségekre, kivévn, ha a gondatlanságból (culpa) elkövetett cselekmény a törvény különös részében vétségnek nyilvánítottik.

E rendszert a magyar büntetőjog a belga bírói gyakorlatból vette át s ez mindenesetre helyesebb és logikusabb, mint a német törvény rendszere, mely szerint mindig a törvény által az illető cselekményre megállapított büntetési tétel az irányadó s így ha a bíró fogházat állapít is meg, a cselekményt az ítéletben mégis büntettnek kell neveznie.

A cselekmény törvényi minősítésének ezt az átváltoztatását, vagyis helyesbítését, első sorban a BTK. 92. §-a teszi lehetővé, mely megengedi a bírónak, hogy *rendkívüli enyhítő körülmények esetében* a törvényben előírt „börtön“ helyett „fogházat“, illetőleg öt éven felüli államfogház helyett öt éven alulit szabhasson ki. Correctionalisationnak van továbbá helye a *kísérlet* (BTK. 66. §.), és a *bűnsegély* (BTK. 72. §.) büntetésénél, a törvény által szabályozott enyhítési szabályok alkalmazása közben. A kísérletnél és a bűnsegélynél ugyanis a bírónak joga van a befejezett, illetőleg a tettesi cselekményre megállapított büntetési tétel helyett enyhébb büntetési nemet alkalmazni s így ha a befejezett vagy tettesi cselekmény a törvényben börtönnel van sújtva, a bíró a kísérletre vagy bűnsegélyre fogházat szabhat ki s ily esetben a kísérleti vagy a segédi cselekmény vétségnek lesz minősítendő.

2. A BN. életbeléptéig correctionalisationának volt helye a *fiatalkoru* bünelkövetők büntetése esetében is, amennyiben a BTK. 85. §-ának 3. pontja egyenesen előírta, hogy öt évnél alacsonyabb fegyházzal vagy börtönnel büntetendő „büntett miatt“ a fiatalkoru két évig terjedhető fogházzal büntetendő. Ily esetben a fiatalkoru cselekménye vétségnek volt nevezendő. (Curia 30. sz. döntvény.) A BN. II. fejezetének életbelépte óta a fiatalkorúak börtönnel sohasem, legfeljebb fogházzal büntethetők s így minden súlyosabb cselekményük vétség. Világosan kifejezi ezt a BN. 18. §-ának második bekezdése, mely kimondja, hogy „az a cselekmény, amely a törvény szerint *büntett*, az intézkedéssel *vétséggá minősül*.“ Ez azonban nem bírói, hanem törvényi correctionalisálás, vagyis a fiatalkorúaknak bármely, esetleg 5 évnél hosszabb tartamu fogházzal sújtott cselekménye is a törvény értelmében vétségnek nevezendő: *a fiatalkoru cselekménye tehát büntett-nek sohasem minősíthető.*

3. A correctionalisatio rendszere s ennek folyamánai a BTK-ben nincsenek kifejezetten és részletesen előírva, ez az oka, hogy a gyakorlatban eleinte sok ingadozás volt a corr. értelmezése körül. A vita főleg a körül forgott, vajjon a *vétséggá* correctionalisált cselekmény *osztja-e mindenben a vétség jogi sorsát*, vagy lényegileg megmarad büntetlnek s így a büntett vagy a vétség folyamánai alkalmazandók-e reá, különösen a mellékbüntetések, az eljárás

megindítása és az elévülés tekintetében? A már megállapodott gyakorlat erre nézve az, hogy a correctionalisatio által a törvény csak az elnevezésbeli következetlenséget akarta megszüntetni, de nem akarta s nem tehetette mássá a cselekményt, amely elkövetetett. A cselekmény tehát lényegileg ugyanaz marad a correctionalisálás után is, jogi természetét nem változtatja meg, csak a büntetés lesz vétségi büntetés s így azok a következmények, melyek a cselekmény természetéből folynak, (így a büntetési nemek, az indítványi jelleg, s kísérlet büntethetősége), a cselekmény eredeti (büntetési) minősége alapján állapítandók meg, ellenben azok, amelyek pusztán a kiszabott vagy kiszabandó büntetés folyamányai (elévülés), a kiszabott (vétségi) büntetés szerint ítélandók meg.

A Curia eleinte hajlott ama nézet felé, hogy a „correctionalisált vétség” úgy tekintendő, mintha eredetileg vétség lett volna. Ennek eredménye volt a 2. sz. döntvény, mely kimondta, hogy a súlyos testi sértés büntetése, melyet a BTK. börtönnel sujt, ha a bíró a börtön helyett fogházat tart kiszabandónak, e mellett pénzbüntetést is köteles kiszabni, mert a súlyos testi sértés (eredeti vétségére a BTK. fogházat és pénzbüntetést állapít meg. Valamint ennek megfelelőleg a Curia többször magánindítványi cselekménynek vette a magánlakásértésnek vétséggé correctionalisált büntetést, jóllehet a m. l. büntette hivatalból üldözendő, csak az eredeti vétség indítványi cselekmény. (BJT. XXII., XXIII. és XXVII.) Az állandó éles bírálatok hatása alatt, mellyel az irodalom a 2. sz. döntvényt s az abban megnyilatkozott helytelen felfogást ostromolta, a Curia legújabbban hivatalosan megváltoztatta a 2. sz. döntvényt s az 1910 márc. 10-én hozott 90. sz. döntvényben kijelenti, hogy a súlyos testi sértés büntetének correctionalisált vétségére csak fogházbüntetés szabható (BHT. III. 242. sz.)

Hogy a Curia már régebben érezte a 2. sz. döntvény helytelenségét, mutatja, hogy azt hasonló esetekre már rég óta nem alkalmazta, így a magánlakásértés büntetének vétséggé correctionalisálása esetén pénzbüntetést állandóan nem szabott ki (BJT. XL. 309., XLVIII. 25., 204.) s ezt az 1907 okt. 2-án kelt jogegységi határozatában is kimondta (BHT. III. 190. sz.). Valamint többször kimondta, hogy a magánlakásértés büntetést vétséggé correctionalisálás esetén nem tekinti indítványi cselekménynek (BJT. XII. 90., XLVI. 164.), az ezt kimondó 1893 dec 21-iki határozatot, mint elvi jelentőségűt (EH.), fel is vette a BHT-ba (III. 278. sz.). Ugyane helyes felfogás jutott érvényre az 59. sz. döntvényben, mely szerint a vétséggé correctionalisált büntett a vétségre előírt 3 év alatt évül el. (BJT. XXXIII. 278., XL. 71.)

4. A correctionalisationak nincs hatálya a büntető eljárásra, illetőleg a hatásköri szabályok megváltoztatására. A BP. 8. §-a szerint „a bűnvádi eljárás megindításánál a bűncselekménynek a büntetőtörvényekben megállapított minősítése irányadó. Azok a körülmények, melyek következtében a büntett a BTK. 92. §-a alapján vétséggé változtatandó át, csak az ítélet hozásánál veendő tekintetbe.” A büntetőeljárást tehát az előtt a bíróság előtt kell megindítani, amelyik a cselekmény törvényi minősítése szerint hatáskörrel bír s a magasabb hatáskörű bíróság akkor is eljár, ha az ügyet kisebb (vétségi) bíróság elé tartozónak találja. A kisebb (vétségi) hatáskörű bíróság azonban köteles áttenni az ügyet a nagyobb hatáskörűhöz, mihelyt az esetet ilyennek minősíti. (L. a BN. 35. §-át. Ez a §. a fiatalokúak bíróságára nem irányadó, 1913: 7. t.-c. 70. §.)

5. A correctionalisatio körüli irodalmi viták s a bírói gyakorlat ingadozásai eléggé bebizonyították a hármás felosztás gyakorlati célszerűtlenségét s igazságot szolgáltatnak az 1843-iki javaslatnak, mely e részben is megelőzi a BTK-et. A BTK. átdolgozása alkalmával a törvényhozás e részben is kénytelen lesz visszatérni az 1843-iki javaslatához. Érdekes, hogy az 1896-iki bolgár BTK., mely a magyar BTK. átdolgozása, a kettős felosztást fogadja el s e részben mintául szolgál arra nézve, hogyan lehetne a magyar BTK-et a revisio alkalmával egyszerűsíteni és tökéletesíteni. Részünkről a kettős felosztásra való áttérést nem is tekintjük valami nagy felforgatásnak, gyökeres reformnak, hiszen voltaképen csak egy névleges különbséget törölnénk el a büntett és vétség összeolvasztásával, amivel azonban nagy gyakorlati előnyöket érnének el, a bírói gyakorlat ingadozásainak e részben véget vetnénk.

6. Correctionalisationnak csak büntett és vétség között van helye. *Vétséget kihágássá változtatni nem lehet*, vagyis a magyar büntetőjog nem ismeri az u. n. *decorrectionalisatiót*.

A belga törvény ezt is (a náluk u. n. *contraventionnalisatiót*) megengedi. Büntetési rendszerünk a vétség büntetési nemeinek (fogház, pénzbüntetés, államfogház) legkisebb mértékét oly alacsonyra teszi (egy nap, két korona), hogy a *decorrectionalisatióra* nálunk nincs is szükség.

III. A *kihágások* nemcsak mennyiségileg, de részben *minőségileg* is különböznek a büntettektől és vétségektől. A büntettek és vétségek ugyanis általában alanyi jogokat (jogtárgyakat) sértő vagy veszélyeztető cselekmények, míg a kihágások alatt *általában* a közigazgatási rendszabályokba ütköző (rendellenes, rendzavaró) cselekményeket, az állam vagy a hatóságok parancsainak vagy tilalmainak megszegését, áthágását szokták érteni. Kevésbé jellemző megkülönböztetés, hogy a büntettek és vétségek jogsértő, a kihágások jogveszélyeztető jellegűek, mert van vétség is jogveszélyeztető (párbaj), kihágás is jogsértő (élelmi cikk lopás).

A fontosabb kihágásokat a magyar törvényhozás külön BTK-be foglalta s ezekre a büntettek és vétségek általános elvi szabályai alól több kivételt tett, így: 1. a *kihágásoknál a szándékos vagy gondatlan elkövetés egyenlő jelentőségű* (KBTK. 23. §.). 2. a *kihágás kísérlete nem büntetettik* (KBTK. 26. §.), 3. a *külföldön elkövetett kihágás nem büntetendő* s amiatt *kiadatásnak nincs helye*. (KBTK. 13—14.). A jogkövetkezményekben (kisebb büntetés, rövidebb elévülési idő) való eltérések a kihágások enyhébb minőségének folyományai.

A kihágások fogalma, köre, osztályozása ujabbán élénk vita tárgyát képezi az irodalomban. A nemzetközi b. jogi egyesület két congressusán tárgyalta, van-e lényeges különbség a *kihágások* és a többi u. n. kriminális cse-

iekemények közt. *Liszt és Goldschmidt* a kihágások közül az u. n. *rendészeti kihágásokat* (Polizēdelict), mint a közigazgatási szabályok iránti *egyszerű engedellenséget*, amelyek *nem is konkrét veszélyeztetést, csak abstract veszélyeztetést* tartalmaznak valamely jogtárgyra, kirekesztendőnek velük a *jogtalanság* fogalma alól s a büntetendő cselekmények köréből. E kritika alapján teljesen jogosult, mert valóban semmi értelme nincs a „büntetendő cselekmény“ súlyosabb jelentésű fogalma alá vonni oly minimális *közigazgatási szabálytalanságokat*, mint a hernyószedési rendelet elmulasztása, nem megfelelő bélyegfelragasztás. Egyenesen rendőrállamba való ily bagatell mulasztásokért „bűnvádi“ eljárást indítani s büntetőjogi „büntetést“ kiszabni, holott ezekre elegendő a feledékeny polgár zaklatása nélkül kiszabható pénzbírság. *Liszt és Goldschmidt* azonban abban tuloznak, hogy a rendőri kihágásokat a „jogtalanság“ fogalma alól is kivesszik. A rendészeti vagy jövedéki kihágás is kétségtelenül *jogtalan* (szabályellenes és a közigazgatási érdeket sértő) cselekmény, csak az a helytelen, ha ezeket a büntetendő cselekmények közé sorozzuk.

Nézetem szerint a „kihágások“ közül ki kell választani a tényleg csupán „rendészeti“ kihágásokat, a merőben *közigazgatásjogi* tiltott cselekményeket s ezeket át kell adni a közigazgatási jognak, a *súlyosabb természetű kihágásokat* pedig *vétségekké* minősíteni, vagyis be kell venni a büntetőjog sáncába s a mainál nagyobb figyelemben részesíteni. Ezt a felfogást fogadta el az 1913. évi 21. t.-c. midőn a *csavargás* súlyosabb eseteit *vétségekké* declarálta. A BTK. revisiójának ki kell terjednie a KBTK. gyökeres revisiójára is. 33 év óta sok „kihágás“ felől megváltozott társadalmunk értékkélete, (igy a magyar zászló meggyalázása is vétséggé emelendő). Az 1843-iki javaslat és a külföldi törvényhozások (igy a francia, német, belga, olasz, finn, bolgár, norvég BTK., a svájci javaslat) a súlyosabb kihágásokat a rendes BTK-ben (függetlenül) tárgyalják.

MÁSODIK FEJEZET.

A tényálladék általánosságban s a tényálladék tárgyi oldala.

57. §. A büntetendő cselekmény általános feltételei és a tényálladék.

Irodalom: *Ihering*: Der Zweck im Recht. I. 318. és 362.; *Binding*: Normen. I. 188.; *Oppenheim*: Die Objecte des Verbrechens. 1894.; *Lammasch*: Handlung und Erfolg. 1882.; *Liepmann*: Einleitung. 1900.; *Mayer M. E.*: Die schuldhaftige Handlung 1901.; u. a. Rechtsnormen u. Kulturnormen. 1903.; *Radbruch*: Der Handlungsbegriff. 1904.; *Bierling*: Juristische Prinzipienlehre. III. 1905.; *Beling*: Die Lehre vom Verbrechen. 1906.; *Bar*: G. u. Sch. II. 133.

I. Tényálladék-nak nevezi a büntetőjog valamely büntetendő cselekmény összes jogi ismérveit, megállapíthatásának törvényes feltételeit és kellékeit.

Miután a BTK. abból indul ki, hogy csak oly cselekmény tekinthető büntettnak, vétségnek vagy kihágásnak, melyet a törvény előre annak nyilvánított, ebből folyik, hogy a BTK-nek le kell írnia egyrészt azokat az általános feltételeket, amelyek mellett egyáltalán valamely emberi cselekmény büntetendő cselekménnyé minősíthető s ezenkívül szabatosan megállapítani minden egyes büntetendő cselekmény különös, sajátos ismertető jeleit, kellékeit, hogy a bíró a törvényhozó akaratának eleget tehesse. Hogy tehát a bíró valamely, a való életben megtörtént eseményből, az u. n. jog-esetből egy büntetendő cselekményt állapíthasson meg, annak bizonyos általános feltételei, s ezenfelül minden cselekménynek sajátos kellékei vannak.

A büntetendő cselekmények tényálladékszerűségét, vagyis hogy nem bármely cselekvés, csak a büntető törvény által szorosan körülhatárolt büntetéstípusok (Verbrechenstypen) képezhetnek büntetendő cselekményt, nagy részletességgel fejti ki *Beling* (id. m. 21.).

ad 1. A büntetendő cselekmény általános feltételei alatt a cselekmény létrejövetelének alanfélételeit értjük. Minden büntetendő cselekmény ugyanis legelsőbben emberi cselekmény, hogy tehát valamely jogesetet büntetendő cselekménnyé minősíthessünk, ennek legelső elemi feltétele az alany, aki a cselekményt elköveti. A másik általános alapfeltétel a tárgy, melyet az alany megsért vagy megtámad a cselekmény elkövetésekor. A harmadik az eszköz,

melylyel az alany a jogilag védeett tárgyat megtámadja, megsérti vagy veszélyezteti. Az alany, a tárgy és az eszköz a három általános elengedhetetlen feltétel, melyeket valamely cselekmény tényálladékanak megállapításakor, mint ennek előfeltételeit vizsgálat tárgyává kell tennünk, s evégből a bűnvádi eljárás teendője legelőbb oda irányul, hogy ezeket tisztázza és biróilag megállapítsa.

2. A büntetendő cselekmény alkotó részei, elemei, a szoros értelemben u. n. „tényálladék“ alatt a tettes (az alany) által létesített eseménynek, a jogesetnek a részletes és jogilag fontos adatait, az u. n. *ténykörülményeket*, a tényállást kell érteni. Minden büntetendő cselekmény, mint cselekmény, az emberi akaratból származó *tevékenységből* és az ez által létesített *eredményből* áll. A tényálladék részei, a „cselekmény“ alkotó elemei ehhez képest: 1. az „alanyi bűnösség“ helyesebben az *alanyi* vagy *belső okozatosság*, 2. a *tevékenység* és 3. az *eredmény*, mely két utóbbit összefoglalva *cselekvés*-nek, *külső tett*-nek, is nevezhetünk.

1. A büntetendő cselekmény tényálladékanak e szerint tulajdonképpen két főalkatrésze van: az „alanyi bűnösség“ és a cselekvés vagy tett. Ez azonban nem úgy értendő, mint a régebbi iskolák tanították, hogy a büntetendő cselekmény két különálló részből állana, mert sem egyik, sem másik alkatelem önmagában, különállóan nem létezik, illetőleg jogilag értéktelen. Az akarat elhatározás, ha a tettes még semmit sem tett annak megvalósítása iránt, épügy nem tekinthető cselekménynek (még részeselekménynek sem), mint az alanyi bűnösség nélkül véghezvitt cselekvés. A tényálladék e két eleme helyesen csak úgy értendő, hogy minden büntetendő cselekmény *két szempontból* vizsgálható és vizsgálendő, t. i. 1. *alanyi* (subjectív) szempontból, azaz a tettesre és 2. *tárgyi* (objectív) szempontból, azaz a tetre (külső cselekvés) való tekintettel. Az előbbi képezi a cselekmény *belső*, utóbbi annak *külső oldalát*, de a *belső* és *külső* oldal csak együtt alkot cselekményt, vagyis tényálladékot, épügy, mint egy éremnek két oldala van, de azok együtt alkotják a teljes érmét.

2. Az alanyi vagy tárgyi szempont tulbecsülése szüli a subjectivista vagy objectivista felfogást vagy álláspontot. *Subjectivista* íróknak nevezzük azokat, kik főleg a cselekvő „alanyi bűnösségét“ veszik irányadónak vitás kérdések eldöntésénél. Ilyenek Köstlin, Gelb, Henke, Janka, Glaser, Hülschner, Buri, Liszt, Frank, nálunk Schnierer. (Az írók csoportosítása ugyan nehéz, mert egyes írók bizonyos kérdésekben subjectivisták, más kérdésekben objectivisták.) *Objectivista* írók pedig azok, akik első sorban a cselekvésre, a büntetendő cselekmény külső oldalára vannak figyelemmel. Ilyenek Feuerbach, Mittermaier, Schütze, Luden, Geyer, Birkmeyer, Binding, Merkel, Meyer H., nálunk Illés, Fayer, Wlassics, Angyal. A francia, belga és olasz irodalom általában objectivista.

Történelmileg az objectivista felfogás a régebbi. A régi korszakokban a kezdetleges fejlettségű népek a büntetést csak külső oldaláról, az okozott *eredmény* szerint nézik s a jogsértő eredményt egyenlően büntetik, akár szándéko-

san, akár gondatlanul idéztetett elő. A római, majd a canoni jog juttatja érvényre az *alanyi felfogást*, a „bűnösség“ szerinti büntetést. A legújabb időben e két felfogás folyton küzd egymással. A német bírói gyakorlat általában *subjectivista*, a magyar többnyire *objectivistá*. Mint tulzást egyik felfogást sem lehet helyeselnünk. Egyedül helyes az alanyi és a tárgyi szempontoknak egyenlő mérlegelése, vagyis annak szem előtt tartása, hogy a büntetendő cselekmény *egységes és szerves egész*, melyet nem szabad egyoldaluan megítélni.

II. A büntetendő cselekmény általános feltételei (alany, tárgy, eszköz) nem tartoznak ugyan a szorosan vett tényálladékhhoz, de azok oly szerves összefüggésben állnak azzal, hogy azok ismerete a tényálladék teljes megismeréséhez és megértéséhez elengedhetetlen. Az „alanyi bűnösség“ ugyanis elválaszthatatlan a cselekmény alanyától, a tevékenység és az eredmény pedig a cselekmény tárgyától és eszközétől s egyik a másikra ad gyakran felvilágosítást. Valamely büntetendő cselekmény teljes megismerése végett azért mindig külön és világosan meg kell állapítani az illető cselekménynek: 1. *alanyát*, 2. *tárgyát*, 3. az alanyi *okozatosságot*, 4. a *tevékenységet* az eszközzel együtt és 5. az *eredményt*.

A bünt. cselekmények általános feltételeire és az egyes cselekmények tényálladékaikra vonatkozó szabályokat a BTK. általános és különös része tartalmazza és pedig az *általános rész* az összes cselekmények előfeltételeire (alany, tárgy, eszköz) és *kellékeire* (alanyi „bűnösség“, cselekvés) vonatkozó közös és általános tetteket, a *különös rész* pedig külön-külön minden egyes cselekmény sajátos ismérveit és kellékeit. Bármely cselekmény tényálladékat teljesen csak az általános és különös rész vonatkozó szabályaiból állíthatjuk össze.

1. A BTK. különös részének az egyes bünt. cselekményekről szóló rendelkezéseiből a tényálladékhhoz csak az említett két főkellékre (alanyi bűnösség, cselekvés) vonatkozó törvényes meghatározások tartoznak. Az alanyra, tárgyra, eszközre, a büntetési tételre, a büntethetőségi és a perjogi előfeltételekre, valamint az eljárásra vonatkozó (hivatalból vagy magánindítványra) rendelkezések nem tényálladéki kellékek.

2. Az általános tanok feladata a bünt. cselekmények fentebbi általános feltételeire és alkotó elemeire vonatkozó általános elvek és szabályok megismertetése és kifejtése. E végből előbb általánosságban bemutatjuk a bünt. cselekmények alanyát, tárgyát s a tényálladék külső oldalát, a tevékenységet és az eredményt, azután előadjuk a tényálladék alanyi oldalára s a bünt. cselekmények külső megjelenési alakjaira (kíséret, részesség, halmazat) vonatkozó általános elveket és szabályokat.

58. §. A büntetendő cselekmény alanya.

Irodalom: *Amira:* Thierstrafen und Thierprozesse 1891.; *Evans:* Criminal prosecution and capital punishment of animals. 1906.; *Goldenweiser:* Zurechnung u. strafrechtliche Verantwortlichkeit. 1903.; *Haftcr:* Die Delicts- und Straffähigkeit der Personenverbände. 1903.; *Mestrc:* Les personnes morales et le problème de leur responsabilité pénale. 1899.; *Lilienthal:* Vergl. Dar. A. V. 87.; *Bar:* II. 133.; *Kelemen Frigyes:* A testületek büntethetőségéről. Jogt. Közl. 41.

I. A magyar büntetőjog szerint a büntetendő cselekmény alanya csak az *ember* lehet. Alanyi bűnösségről, erkölcsi felelősségről csak a *személlyel*, az embernél lehet szólni, csak az ember az, aki tettének jogi következményét, a büntetést felfogni képes s így csak az sujtható büntetéssel. Dolgot vagy állatot büntetni — mint a középkorban tettek — jogi képtelenség, emellett esztelen és erkölcs-telen dolog.

1. Az *állatok* büntetése, rendes bűnvádi per (Tierprozesse) utján, évszázadokon át tartja magát, ami annak a tévhitnek, *babonának* a folyománya, mely szerint az állatokat lelkes teremtményeknek tekintették, kik rossz cselekményeikért felelősek. Ez magyarázza meg, hogy az állatok ellen rendes vizsgálatot, tárgyalást tartottak, vád- és védbeszédekkel (*Barthelémy Chasanée*, a XVI. század egy híres francia jogásza, hirnevét egy, a patkányok mellett tartott védbeszédevel alapította meg), ez állatokat Franciaországban vizsgálati fogságba helyezték, emberekkel együvé, torturálták. 1408-ban Franciaországban halálra ítélték egy sertést, mivel egy gyermeket megölt. 1474-ben Baselen egy kakast, mely állítólag tojást tojt, tüzhálálra ítélték azon a címen, hogy bizonyára az ördöggel cimborált. Sőt, mint Goldenweiser kiewi ügyvéd írja, 1864-ben is egy szláv faluban a parasztság halálra ítélt egy sertést, amely egy egyéves leánykának a fülét leharapta. 1866-ban pedig a widowitschi parasztlak egy sáska felett tartottak törvényszéket s ünnepélyesen halálra ítélték és vizbefullasztották azt. Goldenweiser 37—39.

2. Az *összszemély* (társaság, intézet), vagy a közönségesen u. n. *jogi személy*, büntetendő cselekmény alanya a magyar büntetőjog szerint nem lehet s mint ilyen büntetéssel nem sujtható. Miután azonban a több egyes emberből álló jogi személy hozhat oly határozatot s képviselői által vihet véghez oly cselekvést, amely jogsértő eredményt hoz létre, ily esetben az elkövetett büntetendő cselekmény alanyai azok az egyes személyek lesznek, akik a jogsértő határozatot hozták, vagy akik a társaság nevében cselekedtek. Ezt az elvet követi a BTK. 417. §-a, mely szerint, ha valamely kereskedelmi társaság vagy egyesület vagyona ellen nyitott csőd, csalárd vagy vétkes bukás esetében „a bűnösség“ az üzlet vezetésével megbízott azon személyeket terheli, kik a büntetendő cselekményt elkövették.

Ugyanigy a műemlékek fentartásáról szóló 1881: 39. t.-c. 16. §-a.

E felfogás ellen, mely a római jog „societas delinquere non potest“ elvének Savigny és Feuerbach által történt felelevenítése s a jogi személynek „költött“ jogalany gyanánt való felfogása folytán lett uralkodó a modern büntetőjogokban (francia, belga, német, osztrák BTK.), a legújabb időben tekintélyes kriminalisták szálltak sikra s azt vitatják, hogy elvileg a testület, a társaság is lehet büntetendő cselekmény alanya. A testület, a társaság, általában az összemű személy ugyanis nem „költött“, hanem valóságos jogalany, amint azt a modern magánjog, kereskedelmi jog, köz- és közigazgatási jog világosan elismeri, midőn azokat jogi cselekvési képességgel, jogokkal ruházza fel. Ha tehát a testület vagy társaság a magán- vagy közjogban jogérvényesen akarhat és cselekedhetik (szerződéseket köthet, szavazhat), nincs értelme, hogy a büntetőjog terén privilégiumot élvezzen. E rézet képviselői: *Prinz, Merkel, Liszt, Kirohenheim, Leverkus, Hafer, Mestre, Bar, Kenny, Angyal*. Az uralkodó felfogást, mely szerint jogi személy nem lehet büntetendő cselekmény alanya, védik az újabb írók közül: *Garraud, Bünger, Lilienthal, Schmierer, Werner, Illés, Wlassics*.

Részünkről sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem tartjuk lehetetlennek a jogi személyek büntetőjogi alanyiságát. Az egyéni felelősség, az alanyi bűnösség és a büntetés individualisatioja elvileg nincs kizárva a jogi személyeknél. Egy testületi határozat éppoly bűnös motivumokból indulhat ki s éppoly „alanyi bűnösséget“ tartalmazhat, mint az egyes ember akarata és elhatározása. Lehetnek büntetések, melyek a testületre is individualisálhatók, így a pénzbüntetés, a testület cselekvési képességének megszorítása vagy teljes elvétele, az egylet feloszlása. (Ugyanigy Angyal: I. 175.) Lilienthal elméletileg elismeri a testület büntethetőségét, azonban nem tartja gyakorlatiasnak és szükségesnek annak keresztülvitelét, mert így az egyletek tagjait kétszeresen büntetnék. Elégnek vélné annak kimondását, hogy aki mint valamely egylet organuma működött, oly mértékben felelős, mintha saját ügyében járt volna el.

Egyes régibb jogok kifejezetten elismerték a testületek, társaságok jogalanyiságát, vagyis büntethetőségét, így a mi *Hármaskönyvünk* (II: 46. a káptalanokra és conventekre nézve nagyobb hatalmaskodás eseteiben), az 1670-iki francia *Ordonnance crim.*, egyes amerikai és svájci törvények. Az 1881-iki *new-yorki BTK.* világosan kifejezi a testület büntethetőségét, amennyiben kijelenti, hogy a „személy“ kifejezés alatt értendő egy testület, mint a természetes személy, továbbá: „mindazon esetekben, melyekben valamely testület oly büntetendő cselekménnyel vádoltatik, melyért a természetes személy büntönnel büntetették, a testület 5000 dollárig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő“. (Kelemen id. h.) Kenny szerint (63.) az *angol* jogban az utolsó két emberöltő alatt a kereskedelmi fejlődés tette szükségessé, hogy a bíróság tette magát az elméleti nehézségeken (63. l.), amit aztán az 1889. *Interpretations Act* is törvényesített, kijelentve, hogy személy alatt (ha csak az ellenkező nincs kifejezve) a testület (corporate) is értendő. Így nemrégiben is az angol bíróság egy reklamhajászatból vagyronrongálást okozó hírlap-részvény-társaságot pénzbüntetésre ítelt. Az 1902-iki osztrák sajtótörvényjavaslat is kifejezi a pénzbüntetésekért a társaság szavatosságát.

II. Azonban az egyes ember is csak a már tárgyalt általános feltételek mellett lehet valamely büntetendő cselekmény alanya, t. i. ha felelősségre von-

ható és beszámítási képessége megállapítható. (L. fentebb a 37. §-t.) Egyes cselekmények alanya ezenkívül a felelősségre vonható személyek közül is csak a különös részben közelebről megjelölt személy lehet, pl. a gyermekölés (BTK. 284. §.) alanya csak házasságon kívüli viszonyban levő anya lehet.

59. §. A büntetendő cselekmény tárgya.

Irodalom: Különösen: *Binding*: Die Normen und ihre Übertretung I.–II. 1877–1890., G. S. 67. k. 1–86.; *Oppenheim*: Die Objecte des Verbrechens. 1896.; *Hirschberg*: Die Schutzobjecte der Verbrechen. 1910.

A büntetendő cselekménynek közvetlen és közvetett tárgyát kell megkülönböztetni.

I. Közvetlen tárgya minden bünt. cselekménynek az a jogi érték, melyet az állam az illető tényálladék jogi következményeül felállított büntetés által védelmébe vett. Jogi értékek, jogi javak (Rechtsgüter) alatt értjük az egyeseknek, a társadalmi köröknek s magának az államnak a törvény oltalma alá helyezett érdekeit. Oly egyéni vagy társadalmi érdek (barátság, gazdagodás), melyet az állam nem tart jogilag védelmezendőnek, melynek tiszteletben tartására nem állapít meg kényszerítő szabályokat, jogi javaknak vagy értékeknek nem nevezhetők.

1. A büntetendő cselekmény tárgyait képezik tehát: az egyesek élete, testi, lelki épsége, szabadsága, becsülete, vagyona, továbbá a társadalom közbiztonsága, a közegészség, vallásfelekezeti béke, a közhitel és a jogi forgalom tisztasága, végül az állam létalapjainak, főintézményeinek, alkotmányának sértetlensége, az állam kül- és belbiztonsága, a felségjogok sértetlensége, röviden mindazon eredeti és szerzett jogok, melyeket az állam a benne élő jogalanyoknak biztosít. Ezek az egyeseknek, a társadalomnak és az államnak legfontosabb érdekei s ez érdekeket veszi védelmébe a BTK. a jogtalan támadások ellen s e védelem, a büntetőjogi szentesítés (sanctio) által emeli ezeket jogi értékké, alanyi jogokká, megállapítva a társadalom uralkodó felfogásához és ítéletéhez képest mindenik érdek értékét. Miután tehát valamely egyéni, társadalmi, vagy állami érdek csak akkor lesz a büntetendő cselekmény tárgya, ha ez érdek jogilag védelemben részesül, vagyis ha annak sértetlen élvezésére az alany jogot nyer, ennyiben a bünt. cselekmény közvetlen tárgyai másképen: az egyesek, a társadalom és az állam alanyi jogai.

A legtöbb jogi érték rendszerint bizonyos külső tárgy (objectum), dolog által van láthatólag képviselve. Így az élethez és

testépséghez való érdek az emberi test, a tulajdon az egyes ingó vagy ingatlan dolgok által. Ez érzékelhető tárgyakat, melyeket a cselekmény elkövetőjének rendszerint meg kell támadnia s megsértenie, vagy elvennie a büntetendő cselekmény létesítése végett, miután azok csak valamely jog megsértését közvetítik, nevezhetjük a büntetendő cselekmény elkövetési vagy tevékenységi tárgyának s mindenesetre jól meg kell különböztetnünk a jogi értéktől, a cselekménynek, mint jogi fogalomnak a tárgyától, mely utóbbit e különbség kedvéért nevezhetünk jogi tárgynak.

2. A büntetendő cselekmény közvetlen tárgya tehát kettős: a jogi tárgy és az elkövetési tárgy. Jogi tárgy a jogi érték, elkövetési tárgy pedig a külső tárgy, a dolog, mely által vagy melyen keresztül a jogi tárgy közvetlenül megsértetik. Jogi tárgynak mindig feltétlenül lennie kell, a nélkül nincs cselekmény, elkövetési tárgy azonban nincs minden cselekménynek, pl. a szóbeli becsületsértésnek, a hamis eskünek. A jogi, valamint az elkövetési tárgyat (ahol kell) az egyes tényálladékokhoz a BTK. különös része írja elő. Ennek fontos gyakorlati következménye az, hogy a jogi tárgy hiánya mindig, oly cselekménynél pedig, melynek elkövetési tárgya is elő van írva, ennek nem léte is hiányossá teszi a tényálladékot, tehát ilyenkor az állított büntetendő cselekmény meg nem állapítható. Pl. ha valaki, habár ölési szándékkal, egy hullát szur meg, az nem követett el emberölést, mert jogi tárgy ez esetben nem volt. Az ily eseteket nevezi az irodalom képzelt büntetteknek (delictum putativum).

A subjectivista felfogás (Buri és a német gyakorlat) ez esetekben valószínűsíti a büntetést vagy legalább annak kísérletét látja és állapítja meg. (L. e. kérdés részleteit alább a kísérletnél.)

3. Ha valamely büntetendő cselekmény elkövetési tárgya maga a személy, az ily személyt a cselekmény passiv alanyának nevezük. A passiv alanyt, amely itt tényleg mint elkövetési tárgy tekintendő, szintén a BTK. különös része határozza meg az egyes tényálladékoknál, pl. gyermekölés passiv alánya csak ujszülött s törvénytelen gyermek lehet. Ahol azonban a különös rész nem jelöli meg különösen az elkövetési tárgyat, ott (ha személy elleni a támadás), általában minden személy lehet passiv alany, pl. becsületsértésnél, csalásnál. A jogi személy eszerint ily cselekményeknek szintén lehet passiv alanya.

A jogi személy passiv alanyisága iránt szintén vita van az irodalomban

és a gyakorlatban. Általában elismerik ugyan, hogy jogi személy ellen vagyoni sértéseket (lopás, csalás, gyújtogatás, stb.) el lehet követni, de sokan kétségbe vonják (Illés, Janka), hogy jogi személy rágalmazásnak, becsületsértésnek passiv alanya lehetne. Szerintünk a jogi személyek általában minden oly cselekménynek lehetnek passiv alanyai, melyeknek elkövetése személyösszeség ellen képzeltethető. Rágalmazás, becsületsértés tehát ellenük is elkövethető, mert nekik is érdekük, hogy erkölcsi méltóságukat jogtalanul senki se sértegesse. Elismeri ezt világosan a BTK. 262. §-a is (1. a becsületsértésnél). Ellenben ölést, személyes szabadságsértést, testi sértést nem lehet ellenük elkövetni.

II. *Közvetett* tárgya minden büntetendő cselekménynek egyaránt a *jogrend*, vagyis a tárgyi jog által létesített és fentartott állapot. Azáltal ugyanis, hogy a büntett elkövetője az egyesek, a társadalom, vagy közvetlenül az állam érdekeit megtámadja és megsérti, egyúttal és ezáltal megtámadja a közérdeket, melyet az állam egész jogrendszere, az egész tárgyilagos jog védelmez és fentart. Ez az egyetemes- vagy közérdek azonban mindig csak közvetve, t. i. az egyesek, a társadalom, vagy az állam valamely jogilag elismert érdekének jogtalan megsértése folytán van megtámadva és megsértve a büntetendő cselekmény által s ezért mondjuk, hogy a b. cselekmény *közvetett támadás a jogrend ellen*.

A *jogrend*, a közérdek nemcsak az egyesek és a társadalom, de a szorosan u. n. állam elleni cselekményeknél (felségsértés, hűtlenség) is a cselekmény közvetett tárgyának tekinthető, mert a támadás közvetlen tárgya ezeknél is más, t. i. az állam létezési joga, területi integritása stb., de a jogi értékek megsértése által természetesen a legerősebb módon meg lesz sértve a jogrend, a közérdek is. A büntetendő cselekmény közvetett tárgya tehát tulajdonképpen maga a *tárgyi jog*.

III. A büntetendő cselekmény tárgya tekintetében nagy harc folyik az irodalomban. *Binding* és hívei az alanyi jogot, mások a tárgyi jogot tekintik a bünt. cselekmény tárgyául. Mindkét felfogás egyoldalú, illetőleg a két felfogás nem zárja ki egymást. A bünt. cselekmény *közvetlen* tárgya az alanyi jog, *közvetett* tárgya pedig a tárgyilagos jog. A büntetés első sorban mindig az egyént, a társadalmat vagy az államot, illetőleg ezeket valamely a jog által biztosított tárgyait, igényeit, érdekeit támadja meg, de ez által közvetve mindig megtámadja az egész tárgyilagos jogot, ennek a jogrend létesítése és fentartása végett felállított valamely tilalmát vagy parancsát. A bünt. cselekmény tehát mindig kettős jogsértés, vagyis megtámadása úgy az alanyi, mint a tárgyi jognak.

Binding álláspontja e kérdésben nem teljesen világos. Míg egyrészt határozottan hirdeti, hogy a jogtalanság a subjectív közjogok (közjogi normok) megsértése, másrészt elismeri, hogy a subjectív jogok és kötelességek is az objectív jogból fakadnak. *Binding* és *Estherházy* kifogásolják, hogy a bünt. cselek-

ményt jogsértésnek (Rechtsverletzung) nevezzük, miután szerintük a tárgyi jog (a törvény) sérthetetlen. Helyesen mutatja ki ezzel szemben *Bierling*, hogy a bünt. cselekmény, mint általában a jogtalanság (Unrecht) nemcsak normáthágás, de jog- és kötelességsértés (id. m. 180.). Sőt *Bierling* különbséget tesz 1. jogáthágás, 2. jogsértés és 3. jogzavarás (Rechtsstörung, a jogrend megzavarása) közt.

60. §. A cselekvés vagy tett.

Irodalom: *M. E. Mayer:* Die schuldhafte Handlung. 1901.; *Bierling:* Juristische Prinzipienlehre III. 1905.; *Lammusch:* Handlung und Erfolg. 1882.; *Rudbruch:* Der Handlungsbegriff. 1904.; *Marcus:* Der Begriff des Erfolges. G. S. 60. k. 353.; *Kollmann:* Die Stellung des Handlungsbegriffes im Strafrechtssystem. Zeitschrift XXVIII. 449.

Cselekvés (tett) a büntetendő cselekmény alanyának oly öntudatos magaviselete, mely által az illető cselekmény tárgyának megsértését idézi elő.

I. A *cselekvés*,*) vagy az u. n. tett, nem pusztán a tevékenységet, az u. n. elkövetést (pl. emberölésnél a szurást vagy lövést), hanem a cselekmény alanyának mindazon *tevéleges vagy nemleges magatartását* jelenti, melyet létesítenie kell a végből, hogy valamely jog-, illetőleg érdeksértés ő általa okozottnak legyen mondható. A cselekvés *eszerint két alkatrészből áll:*

1. a *tevékenységből*, vagyis a cselekvő alany saját fizikai erőjének, vagy más emberi, állati, természeti vagy gépi erőnek felhasználásából, illetőleg tétlenül hagyásából. A tevékenység tehát kétféle lehet, u. m. a) *igenleges tevékenység*, azaz a saját, vagy idegen erőnek öntudatos mozgásba hozatala, vagy b) *nemleges tevékenység*, u. n. *mulasztás*, azaz a saját, vagy idegen erő mozgásba hozatalának, felhasználásának öntudatos abbahagyása;

*) A „cselekvés“ szót ugy a *cselekmény*, mint a *tevékenység* (elkövetési cselekedet) szavaktól megkülönböztetendőnek tartom. A „cselekmény“ szó jelenti az egész tényálladéket, belső és külső kellékeivel (alanyi bűnösség és cselekvés) együtt, a „tevékenység“ (elkövetési cselekedet) és a „mulasztás“ pedig tisztán az eredményt beállító működését (tevéleges vagy nemleges magatartását) az alanynak. A „cselekvés“ ezekkel szemben a tényálladék *külső oldalát*, a tevékenységet és eredményt együtt, az u. n. *tettet* jelenti. Tehát szűkebb a cselekménynél s tágabb a tevékenységnél. Irodalmunkban e szavakat rendszerint kellő megkülönböztetés nélkül felváltva használják. L. *Fineky:* Egység és többség, 15—16. és *Horovitz:* Tankönyv, 90. *Degré L.* (Adalékok a folytatólagos cselekmények tanához, 21. l.) a cselekvés és cselekmény közti különbséget abban látja, hogy a *cselekvés* „az akarattal okozatos emberi magatartás“, a *cselekmény* pedig „a cselekvési mozzanatoknak egységi képzetbe fűződése.“ E distinctió alapján helyes, de terminologiai szempontból alig lenne használható, míg a fentebbi megkülönböztetéssel könnyen kezelhető kulesot nyertünk a tényálladék alkatrészeinek boncolásához.

2. az *eredményből*, vagyis a tevékenység hatásából, az erő mozgásba hozása, vagy abban hagyása folytán beállott érdek- vagy jogsérelemből.

II. A cselekvés fogalma és lényege a büntetőjogban ugyanaz, ami a jogban és az életben általában. Különös büntetőjogi cselekvés nem létezik.*) Ebből folyik:

1. A cselekvés miatt csak *öntudatos* és a cselekvő *akaratára visszavezethető* magatartást értünk. Öntudat és akarat nélkül cselekvés nem létezik. Az emberi akarattól független testmozgások vagy erőnyilvánulások (alvajárás, hipnózis, villámcsapás, fizikai kényszer által létesített cselekvések) sem a közéletben, sem a jogban s így a büntetőjogban sem tekinthetők cselekvésnek.

2. A cselekvés külső, *érezkelhető tevékenység*. A gondolat, az akarat elhatározása, amíg tisztán az ember belső világához tartozik és semmiféle külső hatást nem eredményez, nem nevezhető cselekvésnek. A szavak, az arcmozdulat, az intés (szemmel) már lehet cselekvés, mert azzal már az akarat megvalósítható s jogsértő hatás idézhető elő. A mulasztási cselekvésnél ugyan látszólag nincs semmi külső, érezkelhető tevékenység, azonban itt még épen a testi erők visszatartása, a kötelességszerű tevékenység abbahagyása tekinthető az akarat külső nyilvánításának, megvalósításának.

3. A cselekvés *okozatos* magatartás, azaz csak akkor beszélünk cselekvésről, ha a cselekvő tevékenysége volt előidézője, közvetlen oka a beállott eredménynek. Vagyis a *tevékenység és az eredmény közt okozati összefüggésnek* kell lenni.

4. Ezenkívül a cselekvés, mint valamely büntetendő cselekmény alkotó része, mindig *jogtalan* vagy *jogellenes* cselekvés. Amennyiben valaki bizonyos, habár jogsértő cselekvésre a tárgyi-

*) *Binding* (Handbuch 520.) ezzel ellentétben, ha nem is specialiter büntetőjogi, "de jogi cselekvés fogalmat tart felveendőnek. Szerinte a cselekvés jogi fogalma: „egy jogilag releváns akarat megvalósítása“. Ez azonban felette tág meghatározás, úgy, hogy tulajdonképpen a cselekményt, az egész tényálladékot jelenti. Helyesen emelik ki *Liepmann* (Einleitung, 100.) és *M. E. Mayer* (Schuldhafte Handlung, 16.), hogy a cselekvés jogi fogalma nem egyéb, mint szabatos kifejezése a cselekvés természetes (általános) fogalmának. *Cselekvés = akaratos tevékenység*. A „cselekvés“ általános fogalmából indulnak ki *Liszt* és *Radbruch* is. *Liszt* szerint a cselekvés: „a külvilági változás önkényes előidézése vagy meg nem akadályozása“ (121.). *Radbruch* a cselekvéstől megkülönbözteti a tettet (That) s ez utóbbi alatt érti „a testmozgást az eredménnyel okozati összefüggésben“ (id. m. 75.). *Bierling* a cselekvés alatt „az ember akaratos magatartását“ érti. E mellett a jogtalanság *tiszta tényelemének* (rein tatsächliche) nevezi mindazt, ami az emberi magatartásból megfigyelhető.

lagos jog által jogositva volt, cselekménye nem képez büntetendő cselekményt. (L. a *jogtalanságot kizáró okokat* fent a 52—54. §§.).

61. §. A tevés vagy elkövetés.

I. A cselekvés, a tett, legtöbbször a cselekvő saját testi erejének vagy idegen erőnek igenleges felhasználása által eszközöltetik. *Elkövetési* cselekménynek mondjuk ezért azt a cselekményt melynél a tettes *igenleges* magatartása, fizikai tevékenysége volt az eredmény közvetlen oka.

Az „elkövetés“ módozatai számtalanok. Ugyanaz a cselekvés (ölés) sokszor a legkülönbözőbb módon és eszközökkel hajtható végre. A BTK. ezért a tényálladékban legtöbbször nem is írja le sem az elkövetési módozatot, sem az eszközöket, hanem csak a cselekvést általában (megöl, megrongál, elvesz), vagy az eredményt különösebben (testi sértésnél: 8—20 napi betegség), néhol azonban épen a módot vagy az eszközt emeli ki, pl. csalásnál a „fondorlatot“, mérgezésnél a „mérget, vagy más ártalmas szert“; vagy legalább jelzi az elkövetési módot, pl. a becsületsértésnél („meggyalázó kifejezést használ vagy meggyalázó cselekményt követ el“).

Az elkövetés leggyakoribb módozatai:

1. A cselekvő saját erejének alkalmazása és pedig vagy tisztán *saját szerveivel* (köz) vagy *mesterséges eszközökkel* (fegyver, bot, mérég, kulcs).

Az *eszköz* elváhatlan összefüggésben van a tevékenységgel s logikusan csak ezzel együttesen tárgyalható, mert sohasem maga az eszköz az, ami az eredményt létesíti, hanem az eszközt alkalmazó tevékenység (emberi erő kifejtés vagy passiv magatartás). Alkalmazás, felhasználás nélkül a legártalmasabb eszköz (mérég, töltött fegyver) sem hoz létre b. cselekményt. Az eszköz a cselekvésnél nagy jelentőségű, mert — eltekintve, hogy a cselekvő *szándékára* is világot vet — az *okozati összefüggést* a tevékenység és a beállott eredmény közt sokszor épen a használt eszköz minőségéből állapíthatjuk meg, sőt sok esetben az eszköz minősége vagy mennyisége döntő a cselekmény *minősítésére*, pl. mérgezés esetén, hogy ölési kísérlet van-e, vagy testi sértés.

A *természetes és mesterséges* eszközök közti megkülönböztetésnek a büntetőjogban semmi jelentősége. Az *alkalmas és alkalmatlan* eszköz jelentőségéről alább a kísérletnél.

Ujabb időben a büntetőjogi tanulmányok előmozdítása végett egyes nagyobb helyeken (Brüsszel, Berlin, Grác, Budapest) *bűnügyi muzeumokat* rendeznek be, melyekbe legnagyobb részben a b. cselekmények elkövetésének mesterséges eszközeit helyezik el, ezenkívül természetesen minden, a gyakorlati büntetőjogra tanulóknak (törvényszéki orvosi tárgyak, lenyomatok,

fényképek) állanak a tanulmányozók rendelkezésére. A BN. 36. és 37. §-ai a bíróság vagy közigazgatási hatóság által elkobzott tárgyaknak büntügyi muzeumok létesítésére vagy gyarapítására való fordítását rendelik el. (L. alább a 119. §-t.) A büntügyi muzeumok jelentőségéről és berendezéséről I. Vámbéry R.: A büntügyi muzeumokról (1899).

2. Az elkövetés módozata lehet *idegen erőnek felhasználása* és pedig a) akár más ember erejének igénybevétele (közvetett tettség); b) vagy ellenkezőleg más ember tevékenységének megakasztása (negatív causalitas); c) állatok erejének felhasználása; d) természeti erők felhasználása; e) gépi erők felhasználása.

II. Az elkövetés, a tevés, ugyanazon cselekvésnél nemcsak egy testmozdulatból, hanem a cselekvőnek *több* s esetleg *különböző, fizikai erő kifejtéséből* is állhat, amennyiben azokat mind ugyanazon sérelem létesítése végett fejtette ki. A több tevékenységi mozzanat, a különböző actusok közül „elkövetési cselekedet”-nek (Ausführungshandlung), helyesebben *döntő tevékenységi mozzanat*-nak szoktuk nevezni azt a tevékenységi mozzanatot, mely a tényálladékban leírt eredményt közvetlenül létrehozza, pl. a lövést vagy szurást az ölésnél, az elvételt a lopásnál. Az esetek végnélküli változatánál fogva azonban a döntő tevékenységi mozzanat is legtöbbször nem egy, de több actusból, több és sokszor különféle testi tevékenységből áll és sokszor alig is lehet teljes biztonsággal megállapítani, melyik mozzanat volt valóban a döntő, a legfőbb, az eredmény beállítására. Ezért kell folyton szem előtt tartani azt a szabályt, hogy *a testmozgások, az actusok többsége, vagy különböző* volta a tevékenység s ezzel *a cselekvés egységét nem változtatja meg.*

Az ölésnél például az áldozat lefogása, megkötözése, fojtogatása, végül késsel megszurása, vagy az, hogy egy, vagy öt-hat szurást ejtett-e a tettes a sértetten, a „cselekvés” egységére nincs befolyással. A Curia egy ölési kísérletnek minősítette a cselekvést, midőn a tettes 18 késszurást intézett a sértett hátsára, de azok közül egyik sem volt halálos. BJT. XXXV. 170. Az irodalomban u. n. *Weber-esetnél*, t. i. midőn valaki meg akarja ölni X-et s e végből főbe üti és azt gondolván, hogy az ütés halálos volt, a tett elpalástolása végett a hullának vélt testet a folyóba dobja, tényleg azonban X. nem halt meg, csak elájult az ütéstől, de a hideg víz halálát okozza, két tevékenységi mozzanat van ugyan, de a cselekvés egynek tekintendő, mert a két tevékenységi mozzanat egységes egészet alkot, egy akart eredménynek megvalósítása végett követtetett el s a cselekvő tévedése az egyik tevékenységi mozzanat határáról, egyáltalán különböző a tevékenység és a cselekvés jogi megítélésénél. Werner és Fayer ez esetben ölési kísérlet és gondatlan ölés halmazatát, tehát két cselekvést vesznek fel, ami ellenkezik a cselekvésnek úgy közönséges, mint (ha felvennők) jogi fogalmával. Binding, Schnierer egységet vesznek fel. (L. még a dolusnál.)

Mi a döntő a különböző vagy több tevékenységi mozzanat egybefoglalására, erre nézve a subjectivisták (Buri) szerint a cselekvő szándéka, illetőleg célzata az irányadó, ami azonban nyilván egyoldalúság, az objectivisták szerint ellenben az objectiv jog, a törvény írja elő minden tényálladékban a cselekvést s így ebből kell mindig objective megítélni, vajjon a cselekvő összes tevékenkedései egy cselekvést létesítettek-e, vagy többet. E kérdésben is kellő mérséklettel jutunk csak helyes eredményhez. A bírónak nem szabad se egyedül alanyi, se kizárólag tárgyi szempontokból nézni az esetet, hanem mindkettőből egyenlő figyelemmel, ezért is figyelembe kell vennie úgy a cselekvő alanyi bűnösségét, a szándékot, mint az actusok külső összefüggését. Világos azonban, hogy a mérleg így is az objectiv felfogás javára billen. A subjectiv elmélet oly képtelenségekhez vezet, minőt Buri állít, hogy minden fogás, mellyel egy láda kiürítetik, külön cselekvés s így ugyanazon ládából egy órának és egy gyűrűnek egymásutáni kivétele nem egy, de két lopást képez. (Einheit und Mehrheit der Verbrechen 51.)

62. §. A mulasztás.

Irodalom: *Finkeý:* Egység és többség. 21.; *Buri:* Unterlassungsverbrechen. Gerichtssaal 1875. 25.; Abhandlungen. I. 287.; *Merkel:* Abhandlungen. I. 76.; *Rohland:* Strafbare Unterlassung. 1887. és Vergl. Dar. A. I. 365.; *Landsberg:* Die Kommissivdelikte durch Unterlassung. 1890.; *Sturm:* Die Rechtswidrigkeit der Unterlassung. 1895.; *Bünger:* Zeitschrift VI. 322.; *Wachenfeld:* Theorie des Verbrechensconcurrrenz. 1893. 42.; *Liepmann:* Einleitung. 77.; *Kohler:* Studien. I. 45.; *Mentha:* Les délits de commission par omission. 1898.; *Gand:* Du délit de commission par omission. 1900.; *Lefebours-Pigeonnière:* Du délit de commission par omission. Revue Pén. 1901. 716.; *Redstob:* Die krim. Unterlassung. 1906.; *Bar:* Ges. u. Sch. II. 244.; *Kollmann:* Begriff des kommissiven Unterlassens. Zeitschrift 29. (1909) 372.; *Petersen:* Zeitschrift 33. k. 279.

I. A cselekvésnek az elkövetéssel egyenrangú tényezője a mulasztás, vagyis az alany oly passiv magatartása, mely által valamely jogsértő eredmény létrejöttét idézi elő. Mulasztási cselekmény az a cselekmény, mely ily jogtalan passiv magatartás által jött létre.

1. A mulasztás ugyan éppen a nem levésben, a testi erők pihentetésében, valamely köteles tevékenység abbahagyásában áll, azonban miután adott esetben éppen az ily nemtevés az okozója valamely eredmény beálltának, a mulasztás szintén hozhat létre cselekvést*) s ezzel büntetendő cselekményt. Az anya, vagy a dajka, ki nem ad szopni a csecsemőnek, a vasuti ör, ki szándékosan vagy gondatlanul nem igazítja meg a váltót, nem tesznek, nem cselekszenek ugyan semmit, de éppen ezen nemtevésük idézi elő az illető

*) Az uralkodó felfogással szemben *Radbruch* kísérelte meg legújában a mulasztást, mint a cselekvés ellentétét tüntetni fel, vagyis az activ jellegű cselekvést nem tartja a mulasztással („a cselekvés elhagyása a fizikai cselekvés lehetőségére dacára“) egy közös fogalom alatt egyesíthetőnek (id. m. 131.)

jogtárgy sérelmét, a halált, vagy a vasuti szerencsétlenséget. Az ily mulasztás, a passiv magatartás tehát époly alkotó eleme lesz a cselekvésnek, mint a pozitív tevékenység, az elkövetés.

2. A mulasztásnak két alakját szokták megkülönböztetni, u. m. a) valódi és b) nem valódi vagy színleges mulasztást.

Valódi mulasztásnak nevezik a törvény valamely világos parancsának megszegését, a törvény által parancsolt kötelesség elmulasztását; nem valódi, színleges mulasztásnak pedig valamely tiltó szabálynak mulasztás által való megsértését. E megkülönböztetés azonban így nem helyes, mert nem valódi mulasztás nem létezik, a tiltó törvény mulasztás általi megszegése is valóságos mulasztás. Hanem különbség tehető a mulasztási cselekmények közt, amennyiben a parancsoló szabályok csak mulasztás által sérthetők meg, ezért ezek tiszta mulasztási cselekményeknek (delicta omissionis) nevezhetők, míg a tiltó szabályok úgy elkövetés (tevés), mint mulasztás által megsérthetők, azért az ily cselekményeket, ha mulasztás által létesültek, mulasztás által elkövetett cselekmények-nek (delicta commissionis per omissionem) nevezik.

a) Tiszta mulasztási cselekmény a BTK. igen keveset ismer. A BTK. szabályai általában tiltó jellegűek, csupán hat szakasza állapít meg egyenes parancsot, amelyek tehát csak mulasztás által szeghetők meg. Ezek: 1. a felség-sértés feljelentésének elmulasztása (BTK. 135. §.); 2. a felettes hatóság értesítésének elmulasztása valakinek a börtönbe történt beszállításáról (196. §.), illetőleg 3. törvényellenes letartóztatásáról (197. §.); 4. ártatlanul vizsgálat alá vont vagy elítélt egyének megmentésére szolgáló bizonyítékok fel nem jelentése (230. §.); 5. a hivatalától elmozdításra ítélt egyén el nem bocsátása a vas-pálya-igazgató által (443. §.); 6. szállítási szerződés nem teljesítése háboru idején (457. §.). A KBTK. azonban nagyjából épen parancsoló szabályokból áll s így a kihágások nagyrésze épen tiszta mulasztási cselekmény.

b) Mulasztás által elkövetett (helytelenül „nem valódi“ mulasztási) cselekmények lehetnek a BTK.-ben foglalt cselekmények általában, kivéve azokat, amelyeknek tényálladéka világosan igenleges tevékenységet kíván. Így nem követhetők el mulasztás által: párviadal, lopás, rablás, pénzhamisítás, erőszakos némi közönséges stb. Ellenben elkövethetők mulasztás által is: emberölés, testi és becsület-sértés, gyújtogatás, felség-sértés, hűtlenség, hamis eskü, hűtlen kezelés, csalás stb. Az ily mulasztási cselekmények beszámítás tekintetében semmi-lyen sem különböznek a tevés, elkövetés által létesített ugyanily cselekményektől s ezért a törvény rendszerint nem is jelöli meg az elkövetési mód két alakját. Sőt a BTK. 1. §-ának kifejezése: „Büntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez“, világosan arra utal, hogy a büntetendő cselekmény úgy tevés, mint mulasztás által egyaránt elkövethető. Csak néhol kivételesen s ekkor is csupán nagyobb világosság kedvéért említi meg a törvény a mulasztást is, pl. a

vaspályák, hajók, távirdák megrongálásánál (BTK. 436., 437., 439., 444., 445. §§.). Jogi szempontból a mulasztás kiemelése ezen tényálladékoknál is felesleges volt.

II. A mulasztás nem ellentéte, hanem tényezője, alkatrésze lévén a cselekvésnek, a cselekvés általános szabályai arra nézve is állanak. Tehát a mulasztás is *öntudatos és akaratból származó* (szándékos vagy gondatlan) tevékenység, illetőleg magatartás, továbbá *okozatos és jogellenes* magatartás. Ha ez ismérvek hiányoznak, a mulasztás nem alkothat cselekvést. Természetes azonban, hogy ha épen az öntudatlan állapotba jutás, vagy abban létel idézi elő a mulasztást, a cselekvés fenforog; pl. ha a váltóőr elalszik vagy lerészegszik s emiatt nem váltja a sineket.

Liszt a mulasztás alatt „az eredmény önkényes meg nem akadályozását” érti, melyet a jogrend bizonyos feltételek mellett az eredmény okozásával, a tevésével (Thun) egyenlőnek tekint. A „tisztá mulasztási” cselekményeket azonban, melyeknél a törvény nem az eredmény bekövetkezését, hanem a képzelt eredmény be nem következését tekinti irányadónak, a rendőri kihágásokhoz sorozza s kirekeszti a jogtalanság s ezzel a büntetendő cselekmények közül. Ez utóbbi tételből igaz annyi, hogy a tisztá mulasztási cselekmények lényegileg kihágási természetűek, ebből azonban nem következik, hogy ezek nem lennének jogtalan cselekmények.

63. §. Az eredmény.

1. Eredmény alatt általában *valamely tevékenység hatását, okozatát* értjük. Minden tevékenységnek és pedig úgy az elkövetésnek (tevés), mint a mulasztásnak van valami, sokszor nem is egy, de több s különböző hatása, eredménye. Valamely büntetendő cselekmény eredménye mindig a cselekvő alany tevékenységének az a hatása, mely az illető cselekmény tényálladéka szerint *a jogtárgy sérelmét* vagy *veszélyeztetését képezi*. A jogtárgy bizonyos meghatározott sérelme vagy veszélyeztetése tehát az, ami a büntetőjogban eredménynek tekintendő. Eredményes és eredmény nélküli (anyagis és alakis) cselekmény közt eszerint helytelen különbséget tenni, mert cselekvés nem képzelhető eredmény nélkül.

II. Az eredmény a cselekvés alkatrésze, abban mindig befoglaltatik, úgy hogy a BTK. az eredményt sokszor külön nem is emeli ki, mert az a tevékenységből önként következik, pl. a gyilkosságnál csak az van mondva: aki embert „megöl”, a halál mint eredmény nincs megemlítve. Azonban az eredményt a cselekvés másik alkatrészétől, a tevékenységtől, mindig meg lehet különböz-

tetni. Miben áll az eredmény az egyes cselekményeknél, ezt csak a tényálladékból ismerhetjük meg.

1. Sok cselekménynél, különösen a büntetteknel és vétségeknel, az eredmény általában és rendszerint *a külvilágban előidézett valami változás* és pedig vagy az elkövetési tárgy megsemmisítése, vagy megsértése (ölés, testi sértés), vagy helyének megváltoztatása (lopás, gyermekrablás), vagy alakjának módosítása (okirathamisítás).

2. Más cselekménynél a tevékenység nem idéz elő a külvilágban semmi változást, hanem az eredmény *a jogtárgyon* ejtett *eszmei sérelemben*, pusztán a jogilag védett érdek megtámadásában és megsértésében áll. Ez az eset különösen oly cselekményeknél, melyeknek érzékelhető elkövetési tárgyak nincs, mint a hamis tanuzás, hamis vád, rágalmazás, szóbeli becsületsértés.

3. Állhat az eredmény a jogtárgyra nézve előidézett *veszélyben*, vagyis a tevékenységből előállható *sérelem közeli lehetőségében*, valószínűségében.*) pl. kitétel, párbaj (ha testi sértés nem történt), izgatás, közegészség elleni büntett, a kísérlet legtöbb esetben, a szövetségalakítás.

4. Végül lehet az eredmény a törvény, vagy más érvényes jogszabály parancsa iránti *engedtelenség*, tehát tisztán a tárgyi-lagos jognak az eszmei megsértése. Ebben áll az eredmény a tiszta mulasztási cselekményeknél.

III. Egy cselekvésnek rendszerint nem egy, de több eredménye van. És pedig a cselekvésnek lehet közvetlen és közvetett, közelebbi és távolabbi eredménye. Minden büntetendő cselekmény közvetett tárgya a jogrend lévén, minden cselekvés közvetett eredménye a jogrend, — közvetlen eredménye pedig a büntetőjogilag védett érdek (a jogi érték) sérelme vagy veszélyeztetése. De a jogrend sérelmétől, mint közvetett eredménytől eltekintve is, egy cselekvés sokszor több érdek közvetlen sérelmét, több közelebbi és távolabbi eredményt foglal magában; pl. az ölés eredménye: a testi épség, a szabadság, az élet megsértése; hamis vád: az igazságszolgáltatás és az egyéni becsület sérelme. A BTK. a b. cselekmények fogalmi meghatározásaiban rendszerint csak a közelebbi, illetőleg a legsúlyosabb eredményt veszi figyelembe, így az ölésnél a halált.

*) A *veszély* fogalmára nézve l. *Rohland*: Die Gefahr im Strafrecht. 1888.; *Finger*: Der Begriff der Gefahr. 1889.; *Busch*: Gefahr und Gefährdungsvorsatz. 1897.; *Liszt*: 129.

Az egy tevékenységből származó több eredmény vagy *egy-nemü* s ekkor azok a *consumptió* viszonyában állván, a súlyosabb magába olvasztja a kisebbeket, pl. az ölésnél az élet, mint a leghecsesebb egyéni érdek sérelme magába olvasztja a test és a szabadság sérelmét; vagy a több eredmény mindenike egészen *külön-nemü* s ekkor a több sérelem természetszerűen nem olvad össze, csak a törvény szava egyesítheti azokat egy tényálladékba. pl. a rablásnál az egyéni szabadság és a tulajdon sérelmét (törvényes egység).

IV. Az irodalomban uralkodó felfogás, hogy az eredmény mindig és általában valami változás a *külvilágban*. Liszt, Binding, M. E. Meyer egyértelműen ezt vallják. E felfogást egyesek cáfolja és megdönti Liepmann, kimutatva, hogy számos tényálladéknál semmi változás nem történik a *külvilágban* (magánlaksértés a kiutasítás dacára benmaradás által) s vannak esetek, midőn még a halló idegek izgatása („Erregung von Schallwellen“), amit Liszt tan-könyvének 10. kiadásában, mint minimális változást mindenütt fenforgónak állít, sem igazolható. Az újabb kiadásokban Liszt el is hagyja e *curiosus* példát, de fentartja, hogy az eredmény mindig „érzékelhető“ (sinnfällige) változás a *külvilágban* (10–17. kiad., 123.) Bierling a *külvilágra* való behatásnak nevezi az eredményt (22).

A cselekvés helye és ideje.

64. §. A cselekvés helye és ideje.

Irodalom: Heil F.: BJT. XXXI. 65.; Jogállam II. 128., 193.; Balogh J.: Jogt. Közl. 1898. 113.; Lengyel A.: Jogállam 1910. 308.; Lilienthal: Der Ort der begangenen Handlung. 1890.; Kitzinger: Ort und Zeit der Handlung im Strafrecht. 1902 és Vergl. Dar. A. I. 135.; Bar: Gesetz u. Schuld I. 134.; Gottlieb: Der Strafort. 1909.; Kantorovitz: Monatschrift VII. 269.

I. A cselekvés elkövetési helye nemcsak a bűnvádi eljárás szempontjából, mint a bírói illetékesség megállapításának első tényezője bír fontossággal, hanem az anyagi büntetőjogban is jelentőséggel bír, különösen a jogforrások alkalmazása s a kiadatás vagy átkísérés szempontjából. Oly esetekben, midőn a cselekvés mindkét eleme, a tevékenység és az eredmény egy ugyanazon helyen történt, illetőleg következett be, az elkövetés helye nem vitás, ellenben vitássá válik a kérdés az u. n. *távolsági cselekményeknél* (*Distanzverbrechen*), melyeknél az eredmény más helyen következett be, mint ahol a tevékenység véghezvitetett. pl. a tettes méreggel kevert süteményt vagy robbanó bombát küld postán Berlinből Budapestre valakinek; vagy A. becsületsértő levelet küld Kassáról Kolozsvárra B.-nek. Hol lett ilyenkor a „cselekvés“ elkövetve, a *tevékenység* véghezvitelének, vagy az *eredmény* beálltának he-

lyén-e? E sokat vitaott kérdésben *elméletileg* a cselekvésről adott fentebbi elemzésünknek kétségtelenül az felel meg, ha a cselekvés elkövetési helyét ily esetekben *megosztottnak* vesszük s elkövetési helynek tekintjük úgy a tevékenység mint az eredmény helyét. Ha ugyanis a cselekvés két része, a tevékenység és az eredmény nem ugyanazon helyen (két különböző törvényszék vagy két külön állam területén) létesült, az így létrejött büntetendő cselekmény, a cselekvés tulajdonképeni elkövetési helyeül jogosan sem a tevékenység, sem az eredmény helye nem mondható, hanem elvileg az az igaz, hogy a cselekvés egyik része itt, másik része amott követtezett el, illetőleg következett be.

Kétségtelen, hogy ez az elméleti megoldás a gyakorlatban nehézségeket és complicatiókat (illetőségi összeütközéseket) von maga után, s ez magyarázza meg, hogy a bűnvádi perrendtartások az ugyanazon államban elkövetett b. cselekményekre nézve eltérnek ettől s rendszerint a tevékenység helyét tekintik első illetékességi oknak. Így a magyar BP. 16. §-a is ennek javára dönti el a kérdést, mert az *eredmény* beálltának helyét közömbösnek nyilvánítja az illetékességre. Ennek dacára az anyagi jogban, különösen a külföldön véghezvitt cselekményekre való tekintettel, elvileg ragaszkodnunk kell a fentebbi elméletileg helyes tételhez, mert az állam joggal a maga területén (vagy itt is) elkövetettnek tekintheti azt a cselekvést, melynek eredménye itthon következett be (így az új *osztrák* javaslat). Ha az államok kötelezőnek fogadják el a területiség elvét a külföldön elkövetett cselekmények büntetésére nézve, s ha elfogadják a saját honpolgár kiadatását, ez esetben persze leggyakorlatiasabb lenne és minden illetékességi összeütközést kizárna a tevékenységi hely elmélete.

1. Az elkövetési hely megosztása esetén legnehezebb és legvitásabb annak a megállapítása, mi értendő az *eredmény* helye alatt? Erre nézve általánosságban csak azt mondhatjuk, hogy az *illető tényálladék* az irányadó; vagyis rendszerint azt a helyet kell az eredmény helyeül tekinteni, ahol a tettes az elkövetési tárgyat megsértette, illetőleg közvetlen veszélybe hozta.

Több tevékenységi mozzanatból álló cselekménynél (rablás, csalás, magánokirathamisítás, több helyen megkísérlett mérgezés) elkövetési helynek tekintendő mindenik tevékenység véghezviteli helye, valamint az eredmény beálltának helye. *Mulasztási* cselekménynél elkövetési hely az, ahol az elmulasztott kötelességet teljesíteni kellett volna és ahol az eredmény beállott. (Curia: BJT. 64. k. 223.). *Felbujtásnál* és *bűnsegélynél* elkövetési hely egyaránt: a) ahol a felbujtó vagy a segéd a maga tevékenységét kifejtette, b) ahol a tettes a felbujtás vagy segélynyújtás idején volt, c) ahol a tettes a büntetett véghezvitte. Pl. X Berlinből levelet ír a Bécsben lakó Y-nak s elben rábirja, hogy ölje meg itt Z-t s Y tényleg megöli Z-t, de Budapesten (Heil példája), ez esetben a fel-

bujtás elkövetési helyéül úgy Berlin, mint Bécs és Budapest tekinthető. *Kísérlet-nél* a tevékenység és a konkrét veszély helye, a *folytonos és folytatólagos* cselekménynél mindazon helyek, ahol a cselekmény valamelyik része történt.

2. Az irodalomban három elmélet áll egymással szemben. 1. Hallschuer, Merkel, Bar, Kitzinger, Liszt, Beling, Allfeld, Vámbéry az *akarati tevékenység* helyét tekintik elkövetési helynek. Kétségtelenül ez a legegyszerűbb és gyakorlatilag is legbiztosabb álláspont, amelynek szigorú keresztülvitele a felmerülő *complicatio*kat egységesen oldaná meg; 2. Hoppel, Neumayer (előtt Liszt is) az *eredmény* helyét; 3. Berner, Binding, Lilienthal, nálunk Heil F. és Angyal pedig úgy a tevékenység, mint az eredmény helyét egyaránt elkövetési helynek fogadják el (ezt követik a norvég BTK., a svájci és az osztrák javaslat).

A *Curia* a távolsági cselekmények tekintetében teljesen határozott álláspontot máig sem foglalt el, így a becsületsértésnél ma is hol a postai feladás, hol a megérkezés helyét nyilvánítja elkövetési helynek, hol *mindkettőt*: BJT. IX. 80. (feladási hely), XLIV. 64., XLIX. 255. (megérkezési hely), XLII. 111. (mindkettő egyaránt jogosult). Megállapította a magyar bíróság illetékességét, midőn a vádlottak Fiuméből egy gyermeket Abbáziába vittek (osztrák terület), hogy ott egy idegen nő gyermekének adják ki s az osztrák államügyész nem emelt vádat. BJT. XLVI. 21.

II. A cselekvés *elkövetési idejére* nézve, ami az anyagi jogban az új törvény alkalmazása és az elévülés szempontjából nagy jelentőségű, a távolsági és az u. n. tartós cselekményeknél szintén vita van. Gyakorlati szempontból rendszerint itt is a *tevékenység idejét* helyezik előtérbe, ami elévülés esetén az in dubio pro reo elvével támogatható, de az anyagi igazságnak nem mindig felel meg. Elvileg itt is az az igaz, hogy távolsági és *tartós* cselekményeknél pl. a jogtalan letartóztatás esetén vagy ha a lövés csak később okozza a halált, az elkövetés ideje *osztott*, illetőleg *tartós*, t. i. kezdődik a tevékenység véghezvitelének megkezdésével s tart az eredmény bekövetkezéséig. Ha azonban a gyakorlatban az új törvény alkalmazhatása, vagy az elévülés kezdetének megállapítása végett egy meghatározott időpontra van szükség, az elkövetés idejéül ilyenkor *befejezett* cselekményekre általában az *eredmény* beálltának, *kísérletre* nézve az *utolsó* kísérleti tevékenység véghezvitelének időpontja tekintendő.

1. Az *elévülés kezdőpontját* különben ily esetekre nézve a BTK. 107. §-a világosan megállapítja. (L. alább a 144. §-t.) Folytatólagos cselekménynél minden részeselekménynek külön elkövetési ideje van.

2. Az irodalom többsége (Kitzinger, Finger, Liszt, Angyal, Vámbéry) az elkövetés idejéül a *tevékenység idejét* tekinti, mások (Hüberlin, Neumayer, Heil) itt is az *eredmény* beálltának idejét helyezik előtérbe. Szerintünk semmi ok sincs arra, hogy az elkövetés idejére nézve más elméletet állítsunk fel, mint

az elkövetés helyére. A távolsági cselekményeknél tehát elkövetési időnek tekintendő úgy a tevékenység, mint az eredmény beálltának időpontja. A tartós cselekményeknél pedig az elkövetési idő épen a jogtalan állapot kezdetétől annak megszüntéig terjedő időtartamban áll.

65. §. Az okozati összefüggés.

Irodalom: *Wlassics:* A tettesség és részesség tana. II. kiad. 177—199.; *Heil F.:* A causalitas fogalma a magyar judicaturában. M. Ig.-ügy XXVIII. 277.; Az okozatosság bűnjogi jelentősége.; *Wlassics* ünnepi k. 173—184.; *Friedmann:* Jogi Lex. V.; *Bar:* Die Lehre vom Kausalzusammenhange. 1871. és G. u. Sch. II. 161.; *Buri:* Kausalität. 1873. és 1885.; *Birkmeyer:* Ursachenbegriff und Kausalzusammenhang im Strafrecht. 1885.; *Kries:* Der Begriff der objectiven Möglichkeit. 1888.; *Thon:* Begriff der Verursachung. 1894.; *Binding:* Normen. I. 112., II. 224.; *Kohler:* Studien aus dem Strafrecht. I. 83.; *Thyrén:* Abhandlungen. I. 1894.; *Liepmann:* Einleitung. 47.; *M. E. Mayer:* Der Kausalzusammenhang zwischen Handlung und Erfolg. 1899.; *Hartmann:* Das Kausalproblem im Strafrecht. 1900.; *Rümelin:* Die Verwendung der Kausalbegriffe im Straf- und Zivilrecht. 1900.; *Radbruch G.:* Die Lehre von der adäquaten Verursachung. 1902.; *Rohland W.:* Die Kausallehre des Strafrechts. 1903 és Vergl. Dar. A. I. 349.; *Träger:* Das Kausalbegriff im Straf- und Zivilrecht. 1905.; *Kohlrausch:* Zeitschrift XXIII. 291.; *Reinach:* Über den Ursachenbegriff. 1905.; *Givonovitch* (Belgrad): Ursachenbegriff im Strafrecht. Zeitschrift XXX. 572.; *Bierling:* III. 31.; *M. L. Müller:* Die Bedeutung des Kausalzusammenhanges im Straf- u. Schadenersatzrechte. 1912.

I. A tevékenység (tevés és mulasztás) és az eredmény közt *okozati összefüggésnek* kell lenni. Az okozati összefüggés abban áll, hogy a tevékenység okát képezze az eredménynek. *Ok* alatt az eredmény beálltának *döntő tényezőjét*, a nélkülözhetetlen feltételt (conditio sine qua non) értjük. Az *okozati összefüggés*, az okozatosság (causalitas) törvénye a büntetőjogban így szól: *A tevékenység akkor tekintendő az eredmény okának, ha az illető tevékenység nélkül az illető eredmény épen úgy és épen akkor egyáltalán nem következett volna be, mint a hogy tényleg bekövetkezett.*

Az okozati összefüggés pusztán a tevékenység és az eredmény viszonyára vonatkozik, tehát nem azonositandó az alanyi bűnösséggel, illetőleg az u. n. alanyi vagy lélektani okozatossággal. Az „okozatosság“ csak a tényálladék külső oldalával, a cselekvéssel foglalkozik, vagyis a külvilágban érzékelhető jelenségekkel, nem pedig a cselekvés belső rugóival, az elhatározással, a motivummal. Világos azonban, hogy miután cselekvés alatt csak az akaratra visszavezethető emberi cselekvést értjük, a teljes oki láncolat, a beszámításnál a logikai sorrend így alakul: 1. akarat, 2. tevékenység, 3. eredmény, vagyis az eredménynek a tevékenységből,

a tevékenységnek az akaratból kell folynia, különben a büntetendő cselekmény meg nem állapítható.*)

II. Az okozatosság törvényére és annak részleteire nézve a subjectiv és objectiv iskola a legélesebb ellentétben áll egymással.

1. A *subjectiv* iskola (Buri, Liszt, Glaser, Hälscherer, nálunk Irk), a Mill-féle bölesészeire támaszkodva, abból indul ki, hogy ok az, ami az eredményt szükségképen létrehozza. Miután pedig az eredmény léte-jövetelének rendszerint nem egy, de számos tényezője, u. n. feltétele van, az eredmény okát mindezen tényezők vagy *feltételek* (antecedentiák) *összesége* képezi. Ebből folyik, hogy a büntetőjogban is: a) feltétel és ok azonosak; b) az eredmény valamennyi feltétele egyenlő erejű, mert bármelyiknek elmaradása esetén az eredmény *nem*, vagy nem úgy jött volna létre, ahogy tényleg létrejött; c) aki az eredménynek egyetlen, bármelyik feltételét létesítette, az eredmény okozójának tekintendő.

Hogy ez az elmélet mily ferde következményekre vezet, azt a Buri és Liszt vezetése alatt álló német bírói gyakorlat mutatja, amely az eredmény okozójának, vagyis tettestársnak minősíti azt, aki őrt állott, míg társai a büntetett elkövették, ugyancsak tettestársnak azt, aki az eszközöket adta a tetteseknek, mert ezek is egy feltételét létesítették az eredmény beállásának: vagy befejezett ölést állapítanak meg, ha a tettes megsebesítette a sértettet, a sértés azonban nem volt halálos, de a kórház, melyben a sértett feküdt, véletlenül meggyullt s a sértett odaégett. (További részleteket alább a Részességnél.)

2. Az *objectiv* iskola (Fernerbach, Bar, Binding, Kries, Merkel, Birkmeyer, Meyer H., Kohler, Liepmann, Wlassics, Heil és Fayer) nem tartja szigorúan alkalmazhatónak a büntetőjogban az ok bölesés-zeti fogalmát, miután valamely eredmény összes tényezőit, feltételeit kikutatni, igazolni emberileg lehetetlen, de felesleges is. A feltételek, az antecedentiák közt a büntetőjogban különbséget kell tenni, mert minden eseménynek vannak lényegtelen, mellékes és lényeges, nélkülözhetlen feltételei, sőt a sok tényező vagy feltétel közül minden esetben kiemelkedik egy, ami az eredmény bekövetkezésének döntő tényezője. Ez a *döntő tényező*, ez a főfeltétel az *ok*, a többi csak előkészíti, lehetővé teszi, de nem idézi elő az eredményt. Ha elvetem a magot — mondja Kohler — annak kikeléséhez és gyümölcsöséséhez a mag elvetésén kívül több feltétel szükséges. Így a meleg és a föld nedvessége. De az ok mégis csak az elvetés, a többi a fejlődés feltétele. Ezek a feltételek mindenesetre befolyanak arra, hogy a mag kikel-e vagy nem, de hogy mi kel ki, arra nézve a mag a döntő. A magtól függ, hogy virág, pálma, vagy fenyőfa kél-e ki? Id. h.

Az objectiv iskola tételei tehát: a) feltétel és ok nem azonosak, ezért az okozatosság megállapításánál ezek közt mindig különbség teendő; b) az okozatosság akkor van meg, ha a kérdéses tevékenység oka, vagyis döntő tényezője volt az eredménynek; c) a döntő tényezőt a BTK. különös részének tényálladékaiból kell minden esetben megállapítanunk, vagyis erre nézve a tényálladéokban a cselekvésre alkalmazott kifejezés az irányadó. (Pl. aki embert megöl, másnak *testét megsérti*, idegen dolgot *elvesz*, házat *felgyújt* stb.)

*) A teljes láncolatot helyesen állítja össze: Fayer: „képzet, motívum, akarat, elhatározás, cselekmény (helyesen: tevékenység), eredmény”. Tulajdonképpen még szabatosabb és világosabb tárgyi vagy külső okozatosságról beszélni, mielyel szemben áll az alanyi vagy belső (lélektani) okozatosság.

Az objectiv iskola körében két főcsoport különböztethető meg: a) az u. n. metafizikai okozatossági elmélet (Binding, Birkmeyer és Meyer H.), b) az u. n. logikai vagy adäquat-okozatossági elmélet (Bar, Kries, Merkel, Thyrén és Liepmann). *Binding* abból indul ki, hogy az eredmény bekövetkezésére nézve a kedvező és kedvezőtlen feltételek küzdenek egymással. E feltételek közül ő azt nevezi oknak, amelyik az eredményre *kedvező* feltételeket tulsulyra emeli, t. i. valamelyik ok vagy megerősíti a kedvező feltételeket vagy meggyengíti a kedvezőtleneket s így ez lesz a döntő ok. *Birkmeyer* szerint az ok nem más, mint az eredményre *leghatályosabb* feltétel, amit *Wlassics* helyesen told meg azzal, hogy a leghatályosabb feltételt a BTK. mondja meg minden esetben a cselekvésnek a tényálladékban adott körülírásával.

ad a.
ad b. Az adäquat okozatossági elmélet *Kries*-nek ama tételéből indul ki, hogy a büntetőjogban *feltétel* (Bedingung) alatt csak a beszámítási képességgel bíró ember által létesített s azok a feltételek értendők, amelyeknek elmaradása a conerét hatást (eredményt) nemcsak lényegtelenül változtatta volna, hanem annak büntetőjogi jelentőségét is érintette volna. A büntett okozója csak az adäquat (a tevésével objective összefüggő eredményért felelős, annak véletlen, esetleges következményeiért ellenben nem. Legszabatosabban fejt ki ez elmélet alapelvét *Liepmann*: valamely eredmény a büntetőjog értelmében akkor mondható valamely cselekvés (Handlung) által okozottnak, ha ez *beszámítható összefüggésben áll* az eredménnyel, oly módon, hogy az eredmény megvalósítása beszámítható módon, mint annak szükséges hatása jelentkezik (72.)

3. Részünkről, habár egyoldalúak s így túlzó objectivisták sem akarunk lenni, a két ellentétes iskola alapelvei és tételei közül az objectiv elméletet tartjuk helyesebbnek, mert ezt nem érheti az a vád, hogy tisztán logikai elme-játékok kedvéért állítja fel tételeit. Igaz, hogy a büntetőjogban is okvetlenül alkalmazni kell az emberi természet és a logika megállapodott törvényeit s így a büntetőjognak külön okozatossági elméletre nincs szüksége, az objectiv iskola azonban nem is akar valami különös büntetőjogi okozatosságot felállítani, csak nem akarja figyelmen kívül hagyni, hogy a büntetőjogban *az emberi cselekvés* okozatosságáról van szó, ennek kutatásánál pedig csak bizonyos háttérig mehetünk vissza az okok láncolatában, a *legvégső* okot véges eszünkkel fel nem deríthetjük. Másrészt nem hagyja figyelmen kívül a mindennapi gyakorlati életből merített *azt* a tapasztalati tényt sem, hogy valamely eredmény tényezői, feltételei nem mind egyenlő erejűek. A büntetőjognak tehát nem az elméletileg tökéletes, hanem a „gyakorlati okfogalom”-ra van szüksége (Heil), mert itt nem logikai megállapodásokról, hanem a különböző emberi ténykedések büntetőjogi értékeléséről van szó.

Amint egy szekrény elkészítésénél tényező volt a természet, mely a fát növelte, melyből a deszka készült, a fakereskedő, ki a deszkát adta az asztalosnak, az asztalosinas, aki meggyalulta a deszkát, a másik inas, aki a már elkészített szekrényt befestette, a lakatos, ki a sarokvasakat és a zárat ráerősítette, de mindezek csak előkészítői, segédei voltak az asztalos-mesternek, ki a deszkákat kiszabta és összeállította s így mindezen tényezőket egyenlő erejűeknek tekinteni a szekrény megkészítésében nem lehet, mert az eredménynek az asztalos cselekvése volt az oka, a többi erő és cselekvés csak feltétele: ép úgy egy gyilkosságnál is, aki a kést vagy a revolvért adta a tettesnek, aki

kinyitotta neki az ajtót, aki őrt állt az ajtóban, míg a tettes bent elvégezte az ölési cselekvést, aki világított neki, aki a hullát elásta, ezek mind csak egy feltételt, de nem okot létesítettek a gyilkossághoz. Az ok a tettes lövése vagy szurása volt s így ezt a döntő tényezőt a többi melléktényezővel azonosítani, egyenlő jelentőségűnek venni nem lehet.

A objectív iskola tételeit követi általában a magyar gyakorlat, ugyan-csak a francia és (érdekes ellentét!) a német magánjogi bírói gyakorlat. A Reichsgericht büntető tanácsai a Buri és Liszt, polgári tanácsai pedig Bar elméletét alkalmazzák a gyakorlatban.

III. Az okozati összefüggés szabályait részletesen és kimerítőleg megállapítani csaknem teljes lehetetlenség, mert a gyakorlati élet folyton új és új alakulatokat hoz létre, melyeket előre megállapított szabályok szerint alig lehet megoldani, a bíró feladata az eset minden részletét, a vitatott büntetendő cselekmény minden tényezőjét gondosan figyelembe véve, az okozatosság fentebbi törvényét az esetre alkalmazni. Különösen az ölési és test-sértési cselekmények mutatnak e tekintetben oly végtelen változatos-ságot, hogy azokra teljesen kielégítő szabályokat előre felállítani alig lehetséges. Hozzávetőleg a következő általános szabályokat állapíthatjuk meg a felmerülhető esetek megítélésére:

1. Megállapítandó az okozati összefüggés, ha az eredmény oka, vagyis döntő tényezője *világosan és egyedül a cselekvő alany tevékenysége* (akár tevése, akár mulasztása) volt. Pl. a sértett halála kétségtelenül a tettes lövése, vagy szurása, vagy az általa beadott mérég folytán állott be. Ily esetben nem zavarja meg az okozatosságot az, hogy az eredmény a tevékenységet nem rögtön követi, hanem később következik be.*)

Szintén lényegtelen ily esetben az okozatosságra az a körülmény, hogy az eredmény a tevékenység közbejötté nélkül is, *nem-sokára más okból beállott volna*. Aki a haldoklót megfojtja, az életveszélyesen megsebesítettet szíven szurja,¹⁾ az akasztófa alatt álló elítéltet lelövi,²⁾ az is befejezett emberölésért felelős.

2. Ha az eredmény oka, vagyis döntő tényezője *nem tisztán*

*) A Curia egy felmerült esetben az okozatosságot megállapította, dacára, hogy az eredmény (a halál) csak két évvel a tevékenység után (lövés) következett be. (D-tár X. 77. L. még BJT. 41. k. 6.)

¹⁾ Guttman Jakab Deutsch Lipótot egy karóval kétszer úgy fejbe ütötte, hogy ennek koponyája betört és feltétlenül halálos sérülést szenvedett. Erre Guttman Adolf a földön fekvő sértettet szíven szurta s ez a szurás folytán rögtön meghalt. A Curia G. Adolfot szándékos emberölésben mint tettest, G. Jakabot mint segédet marasztalta el. BJT. XXXVI. 101.

²⁾ Megtörtént Rigában, Oroszországban, hogy az akasztófa alatt álló elítéltet egy rokona lelötte, hogy a családot a szegénységtől megmentse.

maga a tevékenység volt, hanem vagy természeti, vagy idegen emberi erő járult hozzá, az okozatosság megállapítása egyrészt attól függ, bekövetkezett volna-e az eredmény ezen új, idegen tényező hozzájárulása nélkül ugyanugy és ugyanakkor, mint ahogy bekövetkezett, másrészt attól, vajjon ez idegen tényezőt a tettes tevékenysége hívta-e fel, vagy tette hatályossá, vagy nem? Ha mindkét kérdésre igennel lehet felelnünk, akkor az okozatosság megállapítható, különben nem.

E tételt negative így fejezhetnők ki: Az okozati összefüggés meg van szakítva, mielőtt a tevékenység után oly *idegen tényező* lépett be a láncolatba, mely *önálló okot* képez s mely a tevékenységtől függetlenül, önállóan maga idézi elő az eredményt. A cselekvés tehát csak addig, illetőleg arra az eredményre nézve okozatos, amit tényleg maga a tevékenység idézett elő, a továbbira az új tényező képezi az okot. Pl. az okozatosság fenforog, ha a tettes a halálosan megsebesített egyént dermesztő téli időben a szabad ég alatt hagyta s a halál a sebesítés és fagyás közös eredménye volt. Az eredmény döntő tényezője ugyanis ez esetben is a sebesítés volt, mert ez tette lehetővé a természeti erőnek a hatását is és az eredmény a fagy nélkül is bekövetkezett volna. Ellenben meg van szakítva az okozati összefüggés, ha a tettes által (habár életveszélyesen) megsértett kórházba vitetik s a kórház véletlenül meggyul és a sebesült odaég. Ez esetben a tettes ölési szándéka esetén is csak ölési kísérlet, de nem befejezett emberölés állapítható meg, mert a halált egy új, a tettes tevékenységtől független ok idézte elő. Szintugy, ha valaki gondatlanságból tüzvész okoz s oltás közben a ház tulajdonosa vagy a tüzoltó az égő ház szobájába rohan s bennég, a halál, mint eredmény, nem áll okozati összefüggésben a gondatlan cselekvéssel, a tettes tehát csak a gondatlan tüzvészokozásért, de a halálokozásért nem felelős, mert ezt egy tisztán a tettes tevékenységtől független, új ok idézte elő.

Erre nézve a német gyakorlatban merült fel jó példa. K. felgyújtott (gondatlanul) egy pajtát. A pajtában tartózkodó B. idejekorán kimenekült, de bentfelejtett eszímájáért visszament az égő pajtába s ott a füstben megfuladt. A német Reichsgericht a halál és a tüzvészokozás közt megállapította az okozatosságot. Ez kétségtelenül a subjectiv elmélet tulzása, mert a tüzvész itt csak *feltétele* volt a halálnak, a halál *oka* a sértett visszatérése az égő pajtába, ezt pedig nem a vádlott tevékenysége okozta. Itt tehát nincs meg az okozatosság a halál és a vádlott tevékenysége közt s így ő csak a gondatlan tüzvészokozásért lett volna büntetendő. Wlassics id. h. Ellenben helyesen állapította meg a mi Curiaánk az okozati összefüggést, midőn a vádlott egy forró

vizzel telt gőzkazánt szállítottatott s a szellentyűt nem zárta el, szállítás közben a jármű kátyuba zökkent, a forró víz a ökrökre loccsant s ezek megvadulva, a bérest összegázolták. Itt a beállott halálos eredménynek kétségtelenül a vádlott ama gondatlansága volt az oka, hogy a kazán szellentyűit nem zárta el. I. BJT. XI. 210.

3. Ha egy eredmény két vagy több személy külön-külön, hasonló tevékenységéből állt elő, mindenik személy tevékenysége okozati összefüggésben van az eredménnyel. Pl. A. és B. külön-külön halálos ütést, lövést vagy szurást ejtenek a sértetten, vagy külön-külön mérget adnak be neki s a halál a két egyenlő erejű tevékenység közös hatása, vagy többen egyszerre tesznek ögő csóvákat ugyanazon ház eresze alá.

A magyar büntető bíróságok, különösen a kir. Curia gyakorlata az okozatosság nehéz kérdéseiben általában egészen helyes irányt követ, mondhatni a legtisztább objectív álláspontot emeli érvényre. Így megállapította az okozatosságot, midőn a vádlott halálos lövési sebet ejtett a sértetten, azonban a földön vergődő sértettet ezután a II. r. vádlott egy bottal föbe ütötte s ez az ütés is „életveszélyes sérülést“ okozott. A halál okának ugyanis a lövést vette fel, mert az a lövési sebből eredő belső vérzés folytán állt be. I. r. vádlottat tehát befejezett sz. emberölésben marasztalta, II. r. vádlottat azonban bűnsegédnek minősítette. (BJT. XXXII. 282. Balás Elemér megbesz.) Helyesen állapított meg magzatelhajtási kísérletet, midőn vádlott az elhajtási műtétet elvégezte, de a magzat elvetélese kétségtelenül más ok miatt (elesés és megerőltetés) következett be. (BJT. XLVI. 118., ugyanigy LX. 69.) Halált okozó testi sértést állapított meg, midőn vádlott karóval több ütést mért a sértett fejére, melyek csak azért okoztak halált, mert a sértettnek rendkívül vékony koponyacsontja volt. (BJT. XXIX. 147.) Megállapította a szándékos emberölést, midőn az ülés céljából a folyóba dobott gyermek vízbeesése előtt kemény tárgyhoz ütődött s a halált az ütődés és nem a vízbeesés idézte elő. (Márkus: V. 331.) Ellenben helytelenül zárta ki az okozati összefüggést, midőn a vádlott késsel üldözte nejét s ez a padlásra menekült s miután férje ide is felrohant utána, a nő menekülés végett leugrott és súlyos testi sértést szenvedett. A Curia ez esetben csak közösen elleni kihágást (KBTK. 41. §.) állapított meg. (BJT. XXIX. 62.)

IV. A mulasztási cselekményeknél az okozatosság tekintetében különbség teendő a tiszta mulasztási és a mulasztás által elkövetett büntetendő cselekmények közt.

1. A tiszta mulasztási cselekményeknél az okozatossági törvényre nincs szükség, mert az eredmény itt pusztán a törvény iránti engedetlenségben áll, ezért a törvény parancsának nem teljesítése (a felségsértés fel nem jelentése, fáklyásmenet be nem jelentése) mindig okozatos, ha csak a parancs teljesítése fizikailag lehetetlen nem volt.

2. A *mulasztás által elkövetett* cselekményeknél elvileg az a szabály, hogy a mulasztás akkor van okozati összefüggésben az eredménnyel, ha az eredmény bekövetkezésének oka, döntő tényezője *maga a mulasztás* volt. A sajátosság azonban e cselekményeknél abban áll, hogy az eredmény a döntő tényezőnek itt nem közvetlen, hanem mindig *közvetett* hatása. Az eredmény közvetlenül valami más, külső (természeti vagy idegen emberi) okból áll be, de ez az idegen ok a mulasztás által válik hatályossá s így a döntő ok nem az idegen tényező, hanem mindig maga a mulasztás (fentebb III. 2. p.). Pl. a vasuti balesetet közvetlenül nem az okozza, hogy az ör elkésve érkezik a pályatesthez, hanem az, hogy két vakmerő suhanc az ő távolléte alatt felszedte a sineket, vagy a sinek nem lettek váltva, azonban a döntő tényező az eredmény bekövetkezésére mindkét esetben a mulasztás volt, s így az okozati összefüggés kétségtelen. A mulasztás tehát ily cselekményeknél épenoly okozatos tényezője az eredménynek, mint a pozitív tevékenység.

3. Kétségtelen azonban, hogy nem bárminő mulasztás okozatos, csak az *öntudatos, az akaratra visszavezethető* (szándékos vagy gondatlan) és a *jogtalan* mulasztás. A mulasztásnál különösen az *utóbbi tényező* (a jogtalanság) nagyjelentőségű, mert gyakran fordul elő, hogy egy jogilag jelentős eredmény nem következett volna be, ha valaki nem marad tétlenül, ha „mulasztást” nem követ el. Ily esetekben a büntetőjogi beszámítás attól fog függeni, *jogtalan* vagy csupán *erkölcstelen* volt-e a mulasztás.

Ha egy szénakazal mellett megyek el és látom, hogy az épen égni kezd s talán még kezemmel elolthatnám azt, de nem teszem s lármát sem csapok; ha a folyó partján hallok egy vízbe fulónak segélykiáltásait, de sem magam nem megyek, sem mást nem küldök segítségére, mindkét esetben ugyan az én passzív magatartásom, mulasztásom is tényezője lett az eredménynek s erkölcsi felelősség terhel is mulasztásomért, de büntetőjogi felelősség nem, mert ezen passzív magatartásom nem áll okozati összefüggésben az eredménnyel, nem volt ennek döntő tényezője, nem ez volt az eredmény oka. Ellenben ha én hagytam égve a tüzet a kandallóban s a kipattant szikra felgyújtotta a házat, ha én hívtam fürödni barátomat, ígéretet téve neki, hogy veszély esetén megmentem, ez esetben a büntetőjogi felelősség engem terhel a beállott eredményért.

A „mulasztót” csak akkor terheli büntetőjogi felelősség az eredményért, ha mulasztásával valamely *jogi kötelességet* sértett meg, ha jogilag köteles lett volna valamit tenni és azt nem tette meg. Ily jogi kötelesség eredhet: a) *a tárgyilagosa jog valamely szabályából*: ezen épül fel a hivatali, szerződési, családi kötelesség,

pl. a vasuti hivatalnok vagy szolga, ör kötelessége a vasuti rendszabályok pontos megtartására, a szülők, a dajka, az orvos kötelessége a gyermek, vagy a beteg iránti gondozásra stb.; b) előzetes ténykedésből vagy a bekövetkezhető veszély elhárítása iránti igérettől, pl. aki farkasgödörket ásott s elrejtözve várja, hogy farkas essék a gödörbe, de e helyett egy ember közeledik a gödör felé, ő nem figyelmezteti s az a gödörbe esik és szörnyet hal. Mindkét esetben a mulasztó jogilag felelős az eredményért, mert azt kétség-telenül az ő mulasztása okozta.

A német irodalomban óriási harc folyik a mulasztás okozatossága felett, mely vitát maga Liszt a legeredménytelenebbnek jelez, ami a büntetőjog irodalmában folyt.

1. Igen elterjedt a *Merkel, Glaser, Krug, Bar* elmélete, melyet nálunk *Schmierer* követ, kik a causalis elemet a mulasztást megelőző activ cselekvésben látják, amely oly állapotot idézett elő, melyben a pusztá abbahagyás már magában elegendő arra, hogy a jogellenes eredmény bekövetkezzék. A mulasztó ugyanis valamely igenleges tevése által (a vasuti ör a szolgálat felvállalásával) előre beavatkozott az okok láncolatába s így a beállott eredményért, amit el nem hárított, ő felelős. Szintén nagyon elterjedt a legújabb irodalomban az a felfogás, hogy a mulasztási cselekményeknél egyáltalán nincs okozatosság. „Semmiből nem lehet semmi“, miután pedig a mulasztás épen nem tevés, az nem lehet az oka az eredménynek. E felfogás hívei: Liszt, Frank, Beling, Finger, Stooss, Zitelmann. Liszt egyenesen helyteleníti a közbeszédet, midőn a mulasztás hatásáról, eredményéről szólnak. Szerinte különben maga a kérdés is helytelenül van feltéve, mert annak, hogy okozatos-e a mulasztás, nincs semmi értelme, a kérdés csak az: mikor jogellenes a mulasztás s mikor tekintendő az eredmény meg nem akadályozása egyenlőnek az eredmény okozásával?

2. Ez erőszakos és elfogadhatatlan elméletekkel szemben *Buri, Binding, Hülschner, Bünger, Olshausen, Wachenfeld* és *Liepmann* helyesen mutatják ki, hogy az okozatosság alapja, az oki mozzanat, magában a mulasztásban van. A mulasztás ép úgy akaratos magatartás lehet, mint a tevés s ha a tettes öntudatos elhatározással tartotta vissza a saját vagy mások erejét egy bűnös eredmény létesítése végett, az eredmény oka, döntő tényezője mindenesetre az ő szándékos passív magatartása volt. Épúgy, ha gondatlanul mulasztott el valamit, ennek az eredményéért is ő felelős, ha az eredmény oka kétségtelenül az ő gondatlansága volt. Helyesen emeli ki *Wachenfeld*, hogy a tettes azzal, hogy elmulasztja azt a tevékenységét, mellyel a jogsérelmet meggátolhatta volna, veszi magára az okozatosságot s így az ő okozatossága mintegy származékos, míg aki pozitív tevésel hozza létre az eredményt, az eredeti alapja a causalitásnak.

3. A régebbi törvényhozások a mulasztás által létesített b. cselekményt enyhébb elbírálásban részesítették, mint az elkövetési cselekményt, abból indulva ki, hogy a mulasztó tulajdonképen „nem cselekedett“. Így a Theresiana (87. Art. 5.) az anyára, aki pusztá mulasztása által okozta gyermeke halálát,

mellőzni rendeli a minősített halálbüntetést s az illetőt egyszerűen karddal végezteti ki. Az 1852-iki osztrák BTK. 139. §-a is enyhébb büntetést rendel az anyára, aki mulasztás által okozta gyermeke halálát. A XIX. század első felében hozott BTK-ek rendszerint megemlítették a „cselekvés” mellett a mulasztást, mint a tevékenység másik általános alakját, így a 43-iki javaslat is. A mai BTK-ek az általános részben már nem említik meg a mulasztást, önként értve, hogy a mulasztás által elkövetett cselekmények egyenlően bírálандók el az elkövetési cselekményekkel. Az 1912. *osztrák* javaslat az általános fogalmi meghatározások közt említi meg, hogy a „cselekvésre” vonatkozó rendelkezések a mulasztásra is értendők. (90. §.)

A Curia megállapította az okozatosságot, midőn a vasuti őr elaludt és nem zárta le a sorompót s a vonat egy átmenő kocsit elgázolt. (Márkus: V. 501.) Ugyancsak elítélte a szülészuőt, aki nem figyelmeztette a férjet, hogy neje a rendellenes szülés folytán veszélyben forog. A férjet ellenben felmentette. (BJT. XXXIX. 20.)

HARMADIK FEJEZET.

A tényálladék alanyi oldala. Az alanyi okozatosság. (Szándék és gondatlanság).

66. §. Az alanyi okozatosság.

Irodalom: Werner: A dolus és culpa jelentősége a büntetőjogban. M. Ig.-ügy XI.: *Batllay*: A magyar BTK. a dolus és culpa szempontjából, u. o. XII.; *Finkey*: A szándék fogalma és ismérvei a büntetőjogban, kül. tekintettel a „szándék hiánya miatt” történő felmentésekre, 1899.; u. a. Dolus, *Jogi Lexikon* III., Culpa u. o. II.; *Hagen*: Der Vorsatz und seine Feststellung, 1899.; *Janka*: Die Grundlagen der Strafschuld, 1885.; *Liepmann*: Die Entstehung des Schuldbegriffes, 1891.; Einleitung, 130.; *Klee*: Zur Lehre vom straf. Vorsatz, 1897.; *Lucas*: Die subjective Verschuldung, 1883.; *Binding*: Normen, II.; *Bünger*: Über Vorstellung, Wille und Handlung, 1888.; *Heinmann*: Ist das Bewusstsein des Thäters — zur Strafbarkeit — erforderlich? 1889.; *Frank*: Vorstellung und Wille im mod. Doluslehre, 1890. és Über den Aufbau des Schuldbegriffes, 1907.; *Löffler*: Die Schuldformen des Strafrechts, 1895.; *Weinrich*: Zeitschrift XVII. 779.; *Thyrén*: Abhandlungen, II. 1896.; *Basel*: Die strafrechtliche Verschuldung, 1898.; *Sturm*: u. a. 1902.; *M. E. Mayer*: Die schuldhaftige Handlung und ihre Arten, 1901.; *Hippel*: Die Grenze von Vorsatz und Fahrlässigkeit, 1903.; Vergl. Dar. Allg. III. 373. és Monatschrift X. (1913) 70.; *Van Calker*: Ethische Werthe im Strafrecht, 1904.; *Rohland W.*: Willenstheorie und Vorstellungstheorie, 1904.; *Radbruch*: Über den Schuldbegriff, Zeitschrift 24. (1904) 332.; gr. *Dohna*: Elemente des Schuldbegriffes, Gerichtssaal. 65. (1905) 304.; *Bar*: II. 273.; *Klee*: Das dolus indirectus, 1906.; *Miricka*: Die Formen der Strafschuld, 1903.; *Hemmen*: Über den Begriff, die Arten u. den Beweis des Dolus, 1909.; *Schmitt C.*: Schuld u. Schuldarten, 1910.; *Heyle*: Vorstellung u. Willenstheorie, 1910.; *Beling*: Unschuld, Schuld u. Schuldstufen im Vorentwurf, 1910.; *Hold v. Ferneck*: Die Idee der Schuld, 1911.; *Dupont*: Les degrés de la volonté criminelle, 1907.; *Cornaleano*: Préméditation criminelle, 1912.; *O. Kraus*: Monatschrift IX. (1912) 321.; *Löffler*: Öst. Z. 1911. 131.; *Glaspach* gr. u. o. 209.; *Eæner* u. o. 419.

1. Az alanyi vagy *lélektani okozatosság*, mint a büntetendő cselekmény tényálladékának másik oldala azt jelenti, hogy a *cselekvést* a büntetendő cselekmény elkövetőjének az *akarata*ra vezetjük vissza. *Alanyi okozatosság nélkül büntetendő cselekmény egyáltalán nem létezik*, vagyis ha valamely jogsértő tevékenység és eredmény nem hozható oki viszonyba a cselekmény elkövetőjének akarataival, az nem számítható be bünt. cselekménynek, mert az illető cselekmény tényálladékának egy lényeges kelléke hiányzik. Vagyis a *cselekvéshez* (a tevékenység és eredmény) az alanyi okozatosságnak, mint a tényálladék alanyi (belső) oldalának kell hozzájárulni, hogy *cselekményről*, tehát büntetendő cselekményről beszélhessünk.

1. Az alanyi okozatosság, a közönségesen u. n. „alanyi bűnösség“, nem a tettes erkölcsi megítélését akarja kifejezni, csak azt, hogy a jogsértő cselekvés a tettes személyiségének, alanyiségának az okozata, *csak a lélektani összefüggést* akarja jelezni, mely a jogsértő cselekvés és a tettes (az alany) akarata közt fenforog, t. i. annak megállapítását, hogy a tettes *öntudattal és akarattal* az állam által büntetendőnek nyilvánított cselekményt létesített.

2. Az alanyi okozatosság megállapítása e szerint a tényálladék megállapításának s ezzel a *beszámításnak* egyik feltétele (l. fent a 37. §.). Valamint határos és kapcsolatos az erkölcsi felelősség, az alanyi bűnösség fogalmával (fent a 34. §.). Az alanyi „okozatosság“ és alanyi „bűnösség“ azonban megkülönböztetendő egymástól, az előbbi a tett (cselekvés) és a tettes közti *lélektani* kapcsolatot, utóbbi pedig a tettért való *erkölcsi* felelősséget fejezi ki. Az alanyi okozatosság fajtái és fokai azonban természetesen befolyással vannak az alanyi bűnösség (felelősség) mennyiségének megállapítására. A szándékos cselekményért nagyobb az erkölcsi felelősség, mint a gondatlanért, az előre megfontolt szándék nagyobb alanyi bűnösség megállapítását igazolja, mint a rögtönös szándék (l. alább).

3. Amint alanyi „bűnösség“ nélkül nincs felelősség (beszámítás), úgy az alanyi „okozatosság“ elengedhetlen kelléke a tényálladéknak. E tétel alól a BTK. két kivételt ismer: 1. a *sajtóvétségeknél* a fokozatos felelősség rendszere folytán olyan egyén is (felelős szerkesztő, kiadó, nyomdatulajdonos) felelősségre vonható, aki nem is tudott a b. cselekmény elkövetéséről (formális felelősség); 2. az u. n. *praeterintentionalis* cselekményeknél a törvény a

beállott eredmény szerint büntet, tekintet nélkül, hogy kapcsolatba hozható-e az eredmény a cselekvő akaratával, így a gondatlan tűzveszokozásnál (435. §.) a véletlenül okozott halál is beszámíttatik.

Az irodalomban sajnálatraméltóan össze vannak zavarva ma is az alanyi *okozatosság* és az alanyi *bűnösség* fogalmai. Szinte meggyökerezett büntetőjogi nyelvszokás, hogy az alanyi bűnösség kifejezést az alanyi (lélektani) okozatosság két alakjának, a szándéknak és gondatlanságnak genericus elnevezésére használják. Helyesen emeli ki gr. *Dohna*, hogy a „bűnösség“ alatt helytelen a merő lélektani fogalmat érteni, nem igaz, hogy a „bűnösségi ítélet“ (Schuldurtheil) „ethikailag szintelen“, az helytelenítése az akaratelhatározásnak. Ugyde ép ezért kell világosan elválasztani a „bűnösség“ és az alanyi okozatosság fogalmait. (L. fent a 37. §-t.) *Kohlrausch* különbséget tesz a bűnösség tartalma és *foka* közt. A bűnösség tartalma a kötelességképzetek (a kötelességellenesség tudatának) fenforgása, a bűnösség fokai pedig: a szándék és a gondatlanság.

II. Valamely tevékenység és eredmény a cselekvő akaratához háromféle viszonyban állhat:

1. A tettes akarta a tevékenységet s *tudta és akarta annak eredményét* is.

2. A tettes akarta a tevékenységet, de *nem akarta annak eredményét*, azonban előre *láthatta volna* az eredmény lehetőségét.

3. A tettes akarta a tevékenységet, de *nem tudta s nem akarta az eredményt* s azt *nem is láthatta előre*.

Első esetben a cselekvő *szándékosan*, másodikban *gondatlanul*, harmadikban *véletlenül* hozta létre az eredményt. A büntetőjog csak a két előbbi esetben tekinti lélektanilag okozatosnak a cselekményt, a harmadik esetben az alanyi okozatosságot nem ismeri el, vagyis a tettet nem számítja be.

Az alanyi okozatosságnak e szerint két *faja*, vagyis két egymástól eltérő *alakja* van: a *szándékosság* (*dolus*) és a *gondatlanság* (*culpa*). Szándékos a büntetendő cselekmény, ha a tettes *tudva és akarva* létesítette az eredményt. Gondatlan pedig, ha a tettes valamely akaratos cselekvésének jogsértő eredményét *nem tudta és nem akarta*, de *előre láthatta volna*, vagy előre látta ugyan, de *nem akarta* s elkerülni vélte.

III. Az alanyi okozatosság, a cselekvő szándékának és gondatlanságának vizsgálata a beszámításnál, az ókori és középkori büntetőjogban ismeretlen. A kezdetleges népek mindenütt csak a sértés objectiv nagyságát látják és tekintik a büntetés alapjának s így egyenlően büntetik a gondatlanságból vagy akár véletlenségből okozott emberölést vagy testi sértést a szándékosan okozottal. A római jog is jó ideig csak a cselekmény tárgyi oldalát ismeri, de már a

császári korban a magánjogi dolus és culpa fogalmai áthozatnak a büntetőjog területére s különösen a görög bölcsészet befolyása folytán szabállyá lesz, hogy b. cselekmény dolus malus, „bűnös akarat“ nélkül nem létezik. A középkorban pedig a keresztyén egyház az, amely az alanyi „bűnösséget“ a büntetés kiszabásánál kiinduló pontul veszi s az egyház befolyása, majd a renaissance idején az olasz praktikusok terjesztik és teszik uralkodóvá azt a felfogást, hogy „alanyi bűnösség“ nélkül nincs büntetendő cselekmény. Az ujkori BTK-ek, már a Carolina, nálunk pedig I. Mátyás 1486-iki törvényei s a Hármaskönyv különbséget tesznek a szándékos, gondatlan és véletlen emberölés közt.

A 19. század elején keletkezett BTK-ek, az 1843-iki javaslat. sőt egyes mai törvények is pontosan meghatározzák a szándék és a gondatlanság fogalmát, fokait, eseteit s a bírónak részletes szabályokat adnak az „alanyi bűnösség“ mérlegelése tekintetében. A legujabb BTK-ek és javaslatok az általános részben kevés intézkedéseket tartalmaznak, csak egyes elvi kijelentéseket tesznek, így az *olasz* és *bolgár* BTK-ek, a *svájci*, *osztrák*, *német* és *szerb* javaslatok röviden meghatározzák a szándékos és gondatlan cselekmény fogalmát. A magyar BTK. általános részének IV. fejezete („A szándék és a gondatlanság“) egyetlen §-t (75.) szentel e két fogalomnak. A különös részben, az egyes tényálladékoknál már több fontos intézkedés található, melyeket a tudomány összezsedeget. rendszerez s ebből alkotja meg az alanyi okozatosság tanát.

IV. A BTK. 75. §-a sem a szándék, sem a gondatlanság fogalmát nem határozza meg, csak azt az általános kijelentést teszi:

BTK. 75. §. Büntettet csak szándékosan elkövetett cselekmények képeznek.

Ugyanez áll a vétségekre, kivévn, ha a gondatlanságból (culpa) elkövetett cselekmény a törvény különös részében vétségnek nyilvánítatik.

Ugyanily általános kijelentést tesz a KBTK. 28. §-a: „*A kihágás az esetben is büntetendő, ha az gondatlanságból követtett el, kivéve, ha a törvény, a rendelet vagy a szabályrendelet csak a szándékos elkövetést rendeli büntetni.*“ Eszerint:

1. *Büntettek*, mint a legsúlyosabb büntetendő cselekmények, csak szándékosan követhetők el. Ha valamely cselekménynél a tettes alanyi „bűnössége“ csak culpának minősíthető, a cselekvés legfeljebb vétséget képezhet.

2. *Vétségeknél* a szabály szintén a szándékosság, vagyis rendszerint ezek is szándékos cselekmények, de ezek már *kivételesen gondatlanságból is* követhetők.

3. *Kihágások* ellenben *ugy szándékosan, mint gondatlanul* egyaránt követhetők, vagyis ezeknél a szándék és a gondatlanság egyenlően forrása lehet az elkövetésnek.

V. Az alanyi okozatosság illetőleg a „bűnösség“ fogalma és lényege iránt a német irodalomban nagy tollháború folyik. Két ellentétes tábor áll

egymással szemben: 1. *Binding* iskolája, mely az alanyi „bűnösséget“ a *kötelességellencs* (norm-ellenes) *akaratban* látja (Merkel, Buri, Beling, Basedow, Hippel, Liepmann, M. E. Mayer) és 2. a *Liszt* iskolája, mely a „bűnösség“ alatt a cselekvésért való felelősséget érti s annak alapját a tettesnek az eredmény beállása felől alkotott *képzetében*, (innen „képzet-elmélet“, *Vorstellungstheorie*) az eredmény beszámíthatóságában keresi (Frank, Bekker, Lilienthal, Köhler, Hagen, Zitelmann, Klee). Hogy e két ellentétes felfogás merő szóbarcot folytat egymás ellen s végeredményében sokszor együvé jut, ezt alább a részleteknél fogjuk kimutatni.

VI. Az uralkodó elmélettel szemben, mely az alanyi bűnösségnek csak két alakját ismeri, *Löffler*, ujabban *Miricka* kíséreltek meg egy hármass felosztást, megkülönböztetve mint „bűnösségi alakokat“ (*Schuldformen*): 1. a *célzatot* (szándék); 2. a *tudatosságot* és 3. a *gondatlanságot*. E hármass felosztás egyáltalán nem talált visszhangra (bírálatát l. *Hippel*: *Vergl. Dar. II.* 539.) s legujabban maga *Löffler* is a célzatot és tudatosságot de lege ferenda a „szándék“ fogalma alatt összefoglalandónak véli. (*Vergl. Dar. B. V.* 370.)

67. §. A szándék vagy szándékosság fogalma és ismérvei.

I. A szándék vagy szándékosság *az akaratnak tudatos elhatározása valamely cselekvés lélesítésére*. Szándékos büntetendő cselekmény az a cselekmény, melyet az alany *tudva és akarva* létesített.

A szándék nem sajátos büntetőjogi fogalom. Különös büntetőjogi szándék nem létezik, mert a szándék fogalma ugyanaz a büntető-, vagy a magánjogban, ami a lélektanban. E tétel szem elől tévesztése idézte elő a szándék fogalma felett a sok vitát és a sokféle definiitát a büntetőjogban.

Az újabb büntetőjogi irodalom ugyanis a római jogi *dolus malus* fogalmát eleveníti fel s a jelző nélküli szándék alatt is mindig a *gonosz* vagy *bűnös* szándékot értette. A büntetőjogi szándéknak ma is a bűnös, helytelen, vagy erkölestelen színezetet tulajdonítják M. E. Mayer, von Calker, Schmierer. E helytelen felfogással szemben *Merkel* fejtette ki meggyőzően, hogy a szándék *lélektani* fogalom, lelki tevékenység, mely ugy ethikai, mint jogi vonatkozásában *szintelen*. (Ugyanigy *Liszt*, Sturm, Radbruch.) A szándékos cselekvés ép oly kevésbé jelent gonosz vagy jogellenes akarást, mint jó vagy dicséretes elhatározást. A szándék csak az öntudatos elhatározást fejezi ki valamely hatás előidőzésére, s így valamely cselekmény szándékos cselekmény akkor is, ha azt a törvény büntetéssel sújtja és akkor is, ha az nem büntetettik. Az úzsora akkor is szándékos cselekmény volt, amikor a törvény azt nem büntette, mint ma, amikor bünteti. A „bűnös“ vagy „gonosz“ jelző, amivel a közbeszédben a büntetendő cselekményre vonatkozó szándékot illetni szokták, a cselekmény erkölcsi helytelenítését fejezi ki, ami a felelősség alapja, de a szándék fogalmára teljesen közömbös. Nem a szándék, az elhatározás a rossz, gonosz, hanem a cselekvés, a tett, amire a tettes magát elhatározta. A „jó szándék“, a „jó akarat“, vagyis (helyesen) a jó tett gondolata, az arra való elhatározás

magában, — bármily dicséretes erkölcsileg, — jogilag épúgy nem esik beszámítás alá, mint a bűnös, „rossz szándék“, vagyis a büntett gondolata. terve, a merő elhatározás. Helyesen emelik ki Sturm és Radbruch is. hogy a szándék nem „bűnösségi alakzat“ (Schuldform), hanem lélektani fogalom. Hazai írónk közül főleg Bernolák Nándor szállt sikra legujabban a szándék etikai színezete melett. Szerinte a szándék éppen a bűnösség magasabb foka (Kohlrausch szerint is), miután „jogérzetünk a szándékos bűnösséghez bizonyos erkölcsi értéktételeket, a cselekvőben oly tudatot kíván, mely a cselekményt meg nem engedettnek tünteti fel“. (543. l.). Angyal P. ellenben az alanyi „bűnösséget“ merőben lélektani összefüggésnek tekinti.

II. A szándéknak kellekei: 1. a tudat, 2. az akarat. A tudat abban áll, hogy a cselekvő személynek képzeje legyen cselekvéséről, annak eredményéről, hatásáról és következményeiről. Vagyis a tényálladékhöz tartozó tényköörülményeket kell ismernie. Tudnia kell, hogy az általa teendő lövés emberhalált, az ütés testi sérülést okoz. Az akarat pedig azt jelenti, hogy a tettes akaratlanul vigye véghez azt a tevékenységet, melynek eredményéről tudata, képzeje van. Tehát a tettesnek nemcsak ismernie, de akarnia kell a tevékenységet és az eredményt is.

III. A szándék fogalmára és ismérveire nézve az irodalomban két fő elmélet küzd egymással. Egyik az akarat-elmélet, melyhez esatlakoztunk mi is a fentebbiekben, másik az u. n. képzet- vagy tudat-elmélet (Vorstellungstheorie).

1. Az akarat-elmélet hívei (Berner, Binding, Lucas, Löffler, Rohland, M. E. Mayer, Hippel, Schnierer, Werner, Illés, Angyal) közt vannak ugyan írnyalati különbségek, így Binding és Werner, magával az akarat fogalmával azonosítják a szándékot. Geyer és Schnierer az akaratnak a tudott eredményre irányzásában látják a szándék főismérvét, Schütze és Illés, pedig a cselekvésre, illetőleg a cselekményre való elhatározást hangsúlyozzák, azonban mindnyájan megegyeznek abban, hogy a szándék sulypontja az akaratban van s annak két ismérve van, a tudat és az akarat.

2. A képzet- vagy tudat-elmélet az akarat momentum kihagyásával kísérli meg a szándék fogalmi meghatározását s a cselekvő személy tudatára, képzetére helyezi a fősúlyt (Almendingen, Bekker, Liszt, Frank, Kohler, Lilienthal, Baumgarten, Fayer). Ez elmélet kiindulási pontja az, hogy az akarat nem világos és nem szabatos fogalom s így nem alkalmas a szándék construálására, mert az mint belső tény meg nem ismerhető. Akarni csak a tesztmozgást lehet, nem valamely eredményt, már pedig a szándék valami eredményre vonatkozik. A szándék tehát ezen elmélet szerint „az akarat tevékenység okozatosságának a képzeje“ (Liszt), illetőleg valamely „delictum ismérveinek tudatos létesítése“ (Fayer), vagy Frank szerint: „a cselekvés eredményének előrelátása, tudata, összekötve azon körülmények ismeretével, melyek a cselekvést büntetendővé teszik“. A szándékhoz e szerint elég, ha a cselekvőnek képzetében, tudatában megvolt, hogy mi lesz cselekvésének az eredménye.

A két elmélet közti ellentét azonban csak látszólagos, a tudat-elmélet hívei is (habár burkoltan) elismerik az akarati elem létezését a szándékban. A két elmélet között voltaképen csak arra nézve forog fenn ellentét, hogy *mire irányul az akarat*, mit lehet a cselekvőnek akarnia? A tudat-elmélet hívei szerint (sőt az akarat-elmélet egyes hívei szerint is) csak a tevékenységet, a testmozgást lehet akarni, míg az akarat-theoria hívei azt tanítják, hogy *akarni az eredményt is lehet.* (L. Angyal: Az istenkáromlás. 1902. 129—134.)

A két elmélet közül mindenesetre az akarat-elmélet a világosabb, határozottabb és alaposabb. Igaz ugyan, hogy az akaratot, a lelki erő kifejtését, az elhatározódást a cselekvésre szoktuk *közvetlenül* irányozni s így akarni közvetlenül a tevékenységet szoktuk, de a tevékenység elválatlan összefüggésben van az általa okozott hatással, az eredménnyel s az értelem által vezetett akarat nem magúért a tevéseért jön működésbe, hanem mindig valamely célért, amit a cselekvő képzelete megalkotott: ennél fogva az akarat mindig az eredményre is irányul s így tulajdonképen az eredményt is lehet és szoktuk is mindig akarni. Semmi képtelenség nincs abban, hogy az akarat az eredményre is irányul, sőt épen az lenne képtelenség, ha szándékos cselekménynél azt mondanók, hogy a tettes az eredményt nem akarta.

IV. A szándék lényegét judicaturánk is az akarat és tudat összehangjában s azoknak valamely büntetendő cselekmény összes tényálladáki ismérveire való irányzásában látja. A *Curia* ugyan kifejezetten nem csatlakozik se a tudat-, se az akarat-elmülethez, de számos itéletének indokolásában az akarat-elmélet fentebbi tételeit juttatja kifejezésre. Így: „Mint hogy aki oly cselekedetet visz véghez, amelyről tudja, vagy amelyről tudnia kell, hogy az rendszerint másnak halálát okozza, az ezen cselekedetet épen ezen eredményért hajította végre, tehát azon eredményt okvetlenül akarta“ (BJT. VII. 284.); másutt: „aki cselekedete eredményének előrelátásával, tehát az eredmény tudatával cselekszik, annak minden észszerű következtetés szerint akarnia is kell cselekedete előrelátott eredményét, azt tehát ezért az eredményért, mint szándékosért terheli a felelősség“ (Jogt. Közl. 1889. 9.). Helyesen állapította meg a szándékos emberölés kísérletét, midőn a vádlottak az általuk összeszurkált sértettet a hidról a folyóba dobták (BJT. XLI. 160.), midőn a vádlott a séréttel töltött puskát közvetlen közélről a sértettre irányozva, elsütötte (Jogt. Közl. 1890. 34.).

68. §. A célzat és az indító ok (motivum).

Irodalom: *Finkey*: A motivumok tana a büntetőjogban, 1903.; *Wertheimer* M.: Jogt. K., 1904. 35—6. sz.; *Thomsen*: Untersuchungen über den Begriff des Verbrechensmotive, 1902.; *Meissner*: Motiv und Gesinnung im Strafrecht, 1903.

A szándékkal rokon, de attól megkülönböztetendő fogalom a *cél* vagy *célzat*.

I. A cél vagy célzat az a gondolat, melyet az ember tettei által megvalósítani óhajt, az a képzet vagy eszme, amelynek megvalósítására főrekszik. Az ember, mint eszes lény, cél nélkül soha

sem cselekszik. Ugy jó, mint rossz cselekményei által mindig bizonyos célt igyekeznek elérni. A büntetett elkövetője is sohasem a büntetendő cselekményért magáért követi el a cselekményt, hanem azért, mert ezzel valami célt akar elérni. A cél, mint az elhatározás irányzója, lehet távolabbi (végcél) és közelebbi (célzat).

1. A távolabbi vagy végcél, ami tulajdonképpen a cselekvés ható oka (Wundt), a szándékkal nem azonos, sőt arra nézve teljesen közömbös, egyrészt, mert ezt határozottan megtudni, kimutatni alig lehetséges, másrészt, mert a szándékos cselekvéshez csak az eredmény tudása és az azt előidéző tevékenység akarása szükséges, e két feltétel fenforgása esetén a cél erkölcsi színezete, nemessége vagy aljassága a szándék lételére egyáltalán nincs befolyással.

2. Ez a távolabbi vagy végső cél közeli rokonságban van az indító okkal, a motivummal, habár attól megkülönböztetendő. Indító ok (motivum) alatt értjük azokat az érzelmeket, indulatokat, vágyakat, melyek az ember akaratát valamely öntudatosan kitűzött cél vagy célok megvalósítására s evégből valamely cselekvés közvetlen véghezvitelének elhatározására bírják. A motivum tehát mintegy megteremtője a célnak, illetőleg a célképzetnek s az akarat elhatározásnak tulajdonképeni rugója. A cél az akarat elhatározás irányát, a motivum annak jellegét, erkölcsi és társadalmi színezetét fejezi ki. A szándék fogalmára, megállapítására a motivumok is közömbösek. A szándékos emberölés szándékos cselekmény lesz akár pénzvágtyból, akár bosszúból, akár hazafias vagy vallási rajongásból követtetett el.

A motivumoknak a törvényhozói és bírói individualisatio körében (a büntetési rendszer megállapításánál és a büntetés kiszabásánál) való nagy jelentőségéről l. alább a 128. §-t. A C

Az indító ok (motivum) fogalma iránt a bölcészeti és a büntetőjogi irodalomban három főfelfogás különböztethető meg. Sokan (Lipps, Dernburg, Van Calker, Kuhlenbeck, M. E. Mayer, legujabban Liszt is) a motivum alatt a tett által elérni kívánt célnak a képzetét értik. (Liszt szerint motivum: „a tetteből várt örömezetnek az akaratra ható képzeté.”) Mások (Hälschner, Lilienthal, Frank, H. Meyer, Wertheimer M.) a céllal, illetőleg célzattal azonosítják a motivumot. A harmadik csoport pedig (Wundt, Spencer, Binding, Birkmeyer, Saleilles, Liepmann, Thomsen) az érzelmet, indulatot, vágyat tekintik motivumnak. (Wundt: „Az akaratfolyamra vonatkozó, subjectiv felfogásunkban a cselekményt közvetlenül előkészítő képzetű és érzelmi kapcsolatokat az akarat indító okainak (motivum) szokták nevezni”. A lélektan alapvonalai, ford. Rácz Lajos. 1898. 181.) Részünkről is ez utóbbi felfogást helyeseljük,

mert a képzet és a cél (ami szintén képzet) csak az elhatározás ható okait, a tettes által megvalósításra kitűzött lelki képeket, gondolatokat jelenti, holott az indító ok alatt az elhatározás rugóját, a tettes lelkének legmélyebb rejtékét, az *igazi lélektani okot* kell érteni, ez pedig kétségtelenül mindig valamely érzelem, indulat, vágy.

II. Míg a távoli vagy végcél és a motívum a szándék szempontjából közömbösek, a *közelebbi* vagy *közvetlen* cél sokszor nagy jelentőségű és egyenesen beletartozik a szándék fogalmába. Részint a cselekmény elkövetési módozataiból, részint a tettes előző magaviseletéből, beszédéből, esetleg beismeréséből ugyanis meg lehet állapítani, mi volt az ő közvetlen célja, mit akart közvetlenül elérni a cselekmény által. Ez a közvetlen vagy legközelebbi cél az, amit a büntetőjogban *célzat*-nak (*Absicht*) szoktak nevezni. A célzat ily értelemben az akaratnak az iránya, helyesebben irányítója, vezetője, vagyis az a *képzet*, aminek elérése végett a tettes az illető büntetendő cselekményt létesíteni, amit az illető szándékos cselekmény elkövetése által közvetlenül megvalósítani óhajt. A büntetendő cselekmény, illetőleg annak elkövetése csak eszköz ezen cél vagy célzat elérésére. Ezt a közvetlen célt vagy *célzattól* már a BTK-ek is ismerik s így az, habár a szándéktól szintén különbözik és azzal nem egy jelentőségű, a büntetőjogban nem közönyös. Így a BTK. egyes tényálladékoknál mint a tényálladék különös kellékét, ismérvét állapítja meg a célzattal s azt rendszerint „a ki azon célból, hogy . . .” vagy „. . . célból” kifejezésekkel világosan előírja a tényálladékban.

A célzatnak, mint különös tényálladáki ismérvnek felvétele több büntetendő cselekménynél azért szükséges, mert ① bizonyos rokon tényálladékokat sokszor épen csak a célzat szerint lehet egymástól megkülönböztetni, pl. a lopást és az idegen ingó dolog megsemmisítését; ② bizonyos cselekmények csak akkor képeznek büntetendő cselekményt, ha bizonyos célzattal voltak elkövetve, pl. a pénzhamisítás csak akkor esik büntetés alá, ha „azon célból követtetett el, hogy a hamisított pénz valódi, illetőleg teljes értékű gyanánt tétessék forgalomba”; ③ bizonyos cselekményeknél minősített esetet képez, tehát súlyosabban büntetendő tényálladékokat alkot, ha a tettes a különben is büntetendő cselekményt bizonyos céllal követte el, így pl. a közokirathamisításnak (391. §.) minősített esete lesz, ha azt a tettes „azon célból követi el, hogy ezáltal magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen” (392. §.).

A célzat ezeknél a cselekményeknél tényálladáki elemet képez, vagyis ezek hiánya esetén az illető büntetendő cselekmény nem létezik. Az ily cselekmények csak akkor szándékos cselekmények, ha az előírt célzattal lettek elkövetve. Ennyiben és itt tehát

a szándék magába foglalja a célzatot is. Más cselekményeknél azonban, ahol a BTK. nem írja elő a célzatot, a közvetlen cél is ép oly közönyös a szándékra, mint a távolabbi, illetőleg a végeül vagy a motívum.

69. §. A jogtalanság tudata.

Irodalom: A 66. §-nál idézettekén kívül: Kiváló, éles elmével megírt monográfia: *Bernolák N.*: A tévedés tana a büntetőjogban, 1910.; *Berger M.*: A büntetőjogi tévedés kérdéskéz. Wlassics ünnepi k. 55—76.; *Kohlrausch*: Irrtum und Schuldbegriff, 1903.; *M. E. Mayer*: Rechtsnormen und Kulturnormen, 1903.; *Stooss*: Die Strafrechtswidrigkeit, Zeitschrift 24. 210.; *Köhler*: Die Strafbarkeit des Rechtsirrtums, 1904.; *Allfeld*: Die Bedeutung des Rechtsirrtums, 1904.; *Hold v. Ferneck*: Die Rechtswidrigkeit, 1903.; gr. *Dohna*: Die Rechtswidrigkeit, 190.; *Zitelmann*: Zeitschrift 24. 319.; *Cornill*: Das Bewusstsein der Rechtswidrigkeit in d. Dolus-Auffassung des R. Str. G., 1907.; *Goerdeler*: Das Bewusstsein der Pflichtwidrigkeit, 1908.

A büntetendő cselekmény szándékosságához nem szükséges, hogy a tettes a cselekmény jogtalanságát, vagy annak büntetendő voltát ismerje. A „jogtalanság tudata“ a szándék fogalmához nem tartozik.

I. A legujabb büntetőjogi irodalomban a szándék tanának legvitisabb kérdése, hogy szükséges-e a szándékos cselekmény fogalmához a tettes részéről az elkövetett cselekmény jogtalanságának (jogellenességének, büntetendő voltának) a tudata vagy nem?

A régebbi irodalom, Feuerbach „lélektani kényszer“ elméletének hatása alatt, a szándék természetes és elengedhetetlen feltételének tartotta a jogtalanság tudatát s e nézet az irodalomban a legujabb időkig uralkodó volt. különösen miután az újabb írók közül *Binding* kelt e felfogás védelmére. E felfogás hívei ma is *Buri*, *Ortloff*, *Hälschner*, *H. Meyer*, *Olshausen*, *Ortman*, *Löning*, *Sehnerer*, *Horovitz*, *Illés*, *Bernolák*. A legujabb irodalomban azonban mind több-több híve van annak a felfogásnak, hogy a szándék fogalmának a jogtalanság tudatához semmi köze, a szándékos cselekménynek tehát egyáltalán nem feltétele, hogy a tettes a cselekmény jogtalan vagy büntetendő voltának tudatával cselekedjék. E nézetet védik és terjesztik: *Liszt*, *Wächter*, *Lucas*, *Heineman*, *Weinrich*, *Werner*, *Fayer*, *Kautz*, *Angyal*, *Vámbéry*.

I. A régebbi irodalom abból a felfogásból indult ki, hogy a büntető törvényeket, a kihirdetés után, minden polgárnak ismernie kell, az idegen pedig köteles azon állam jogrendjét megismerni, amelyben tartózkodik (Min. Indok.), s így mikor valaki a büntető törvényt szándékosan megsérti, egy oly cselekményt visz véghez, melyről tudta, hogy az büntetendő. A jogtalanság tudata e szerint benne van a szándékban, mert a tudatos cselekvés épen azt jelenti, hogy az illető a cselekmény büntetendő voltának tudatában követi el a cselekményt. E felfogás tarthatatlansága nyilvánvaló. Erőszakolt feltevés, hogy a büntető törvényt az állam minden polgára tudja, vagy azt tudnia s ismernie

kell. A tényeknek és a valóságnak megfelelően a törvényeket s a jogot csak igen kis tömege ismeri a népnek. Az újabb irodalom azért, hogy a fictiót kikerülje, nem a büntető törvény ismeretét, nem a cselekmény *büntetőendő voltá-*nak a tudatát, hanem csak a büntetésreméltóság, a *jogtalanság tudatát* kívánja meg. A cselekmény szándékosságához az újabb írók szerint uines is szükséges a törvény ismeretére, mert a büntetőtörvény oly közönséges jogi fogalmakkal dolgozik, hogy azokat minden józan észszel bíró ember ismeri, illetőleg a benne levő jogérzetnél fogva érzi, ha tehát a tettes cselekményének ilyen jogellenes vagy büntetésre méltó voltát érezte s mégis elkövette azt, a cselekmény szándékos. Ugyanezt akarja kifejezni M. E. Mayer, aki a *kulturnormellenesség* tudatát kívánja meg a szándékhoz.

2. Ugyanez a gondolat, de önálló s nagyszabásu indokolással található a *Binding* elméletében. *Binding* idevonatkozó felfogása összefügg az általa felállított „norm-theoria“ lényegével és annak épen magvát képezi (l. fent 7. és 31. §.). *Binding*, mint láttuk, különbséget tesz „norm“ és büntetőtörvény közt. A normok áthágása még nem bünt. cselekmény, csak *delictum* (Delict), csak amennyiben ezek némelyikét a büntetőtörvény mint egy bünt. cselekmény tényálladékát leírja és büntetéssel sújtja, annyiban és akkor válnak *büntetőendő cselekményekké* (Verbrechen). Miután így más a norm-áthágás és más a b. cselekmény, különbség teendő a szándék tekintetében is a norm-sértésnél előjövő (Delictsvorsatz) és a b. cselekménynél előjövő szándék (Verbrechensvorsatz) között. Szándékos *normsértés* (Delict) nem létezik a norm ismerete nélkül, mert engedelmességet csak attól lehet megkövetelni, aki ismeri a parancsot s így a szándékos normsértéshez elengedhetetlen a cselekmény *normellenességének a tudata*. Miután pedig a normok összessége alkotja a jogot, a normellenesség nem más, mint a jogellenesség, így a szándékhoz, illetőleg a szándékos cselekményhez okvetlenül szükséges a *jogellenesség tudata*. A büntetethez vagy a cselekmény büntetőendő voltának tudata ellenben nem szükséges, mert a b. cselekmény (Verbrechen) elkövetője nem sérti meg a büntetőtörvényt, miután a büntetőtörvény nem egyéb, mint az államot a büntetésre jogosító (illetve kötelező) jogtétel, a szándékos b. cselekményre nézve tehát közömbös, hogy ismerete-e a cselekvő a büntetőtörvény vonatkozó rendelkezését. *Binding* elméletét követik *Beling*, *Finger*, *Oetker*, *Liepmann*, *Hold Ferneck*, *Kohlrausch*, *Van Calker*, *Köhler*, *Cornill*. *Kohlrausch* és *Liepmann* a „kötelességellenesség“ tudatát, *Köhler* az „általános tilalom“ ismeretét kívánja meg, a norm forrásának ismerete mellékes. Lényegileg *Binding* követője e kérdésben *Bernolák N. is.*, aki a „szándékos bűnösséghez“ a jogellenesség tudatának bármely alakját és fokát (a leggyengébb fokot is) elégnek tekintti, vagyis megállapítható a szándék akár azt tudta a tettes, hogy a cselekmény *büntethető*, akár azt, hogy *jogszabályt sért*, akár, hogy valamely más társadalmi normába *ütközik*, akár, hogy *másnak pozitív jogát* vagy *érdekét sérti* vagy *veszélyezteti*. (184. l.)

Binding és követőinek felfogását nem tehetjük magunkévá, miután annak alapját, a norm-elméletet nem fogadtuk el. Az egész norm-theoria — mint ezt számosan (*Liszt*, *Kitzinger*, *Lucas*, *Heineman*, *Frank*, *Köhler*, *Klee*, *H. Meyer*) kimutatták — egy tévedésen nyugszik. *Binding* azon állítása ugyanis, hogy a büntetőtörvény tételeinek bizonyos parancsok és tilalmak

képezik az alapját, eddig megállja a helyét, de már további okoskodása, hogy t. i. ezek a normok, ezek a tilalmak vagy parancsok a büntető törvényen kívül fekszenek, tehát attól elkülönítendő jogelvek és szabályok tömegét képezik, egyáltalán nem áll és el nem fogadható. Ezek a normok éppen magában a büntető törvényben vannak letéve, mert addig, míg a BTK. azokat kifejezésre nem juttatja, azok jogszabályoknak nem nevezhetők. A büntettes tehát valóban a BTK. ellen cselekszik, azt sérti meg. Ezzel elesik a normsértés (delictum) és a b. cselekmény közötti különbség alapja s ebből folyólag a norm- vagy jogellenesség és a büntethetőség tudata közötti különbség is. A cselekmény „jogellenességének“ tudata, bármiként variáljuk is (amire legkézzelfoghatóbb bizonyosság Bernoláknak minden eshetőségre kiterjeszkedő összefoglaló formulája), tényleg egyjelentőségű a büntethetőség tudatával. A „norm ismerete“, őszintén és reálisan beszélve, nem egyéb, mint a *büntető törvény ismerete*, mert a büntető jogi normokat a BTK. tartalmazza.

A szándék fenforgása, vagyis a szándékos cselekmény megállapítása szempontjából teljesen közömbös, hogy a tettes tudta-e, hogy az általa elkövetett cselekmény tiltott vagy megengedett s a cselekmény *szándékos* lesz akkor is, ha a tettes azt hitte, hogy az büntetendő, jöllehet a törvény azt tényleg nem bünteti (pl. a nők közt véghezvitt természetelleni fajtalanság) és akkor is, ha a tettes azt megengedettnek vélte, holott tényleg büntetendő (pl. a 14 évesnél fiatalabb leánnyal való közösülés). Más kérdés mindkét esetben a beszámítás, vagyis a felelősség megállapítása, ami a bíróra nézve a legelső eldöntendő kérdés (l. fent a 37. §-t.)

II. Ha a szándék fogalmát helyes (lélektani) értelemben fogjuk fel s nem azonosítjuk azt a *bűnösség* fogalmával, nem tekintjük „gonosz“ szándéknak, kétségtelen, hogy annak a cselekmény jogtalanságához vagy büntethetőségéhez semmi köze. Jogos vagy jogtalan szándék nem létezik. Nemesak a vadászó, hanem a vadászatra jogosított is lelőhet, úgy szándékosan, mint gondatlanul, egy vadat s nemesak idegen, de a saját ingó dolgaimat is szétörhetem, úgy szándékosan, mint gondatlanul. (Heinemann id. h.). A szándék mindkét esetben egy és ugyanaz lesz s a mily hibás lenne egyik esetben *jogos szándékról* beszélni, éppoly helytelen a másik esetben *jogtalan szándékról* állapítani meg. E két eset között nem a szándékra nézve, hanem a *cselekmény* jellegére vonatkozólag van különbség. Egyik esetben a *cselekmény* meg volt engedve, vagyis jogos, másiban tilos, a törvénybe ütköző, vagyis jogtalan volt.

A büntetendő cselekmények kivétel nélkül jogtalan cselekmények és pedig éppen oly jogtalan cselekmények, amelyeket az állam nem tűr meg büntetés nélkül, mert azok az állam és a társadalom alapját és békéjét veszélyeztetik. A *jogtalanság* vagy jogellenesség tehát ezen cselekményeknek az *objektív oldalához* tartozik, azért büntetendő cselekmények, mert az állam által

ilyeneknek jelöltetnek meg. Hogy a tettes ezt tudja, hogy ismerje a cselekmény ezen tiltott voltát, jogtalan, büntetendő jellegét, ez nem szükséges. Ezt fejezi ki a BTK. 81. §-a: *A büntető törvény nem tudása vagy téves felfogása a beszámítást nem zárja ki.*

Megtörténhetik ugyan, hogy valaki tényleg nem ismerte, nem tudta a cselekmény jogtalanságát, lehet, hogy aki a halálos kínok közt vergődő beteget, ennek rimánkodására megöli, hogy megszábadítsa kinjaitól, tényleg nem tudta, hogy az ölés ily esetben is tiltott és büntetendő cselekmény, lehet, hogy valaki csakugyan nem ismerte azt a parancsot, hogy a megtudott felség-sértési tervet fel kell jelenteni, ily esetek azonban csak kivételek, melyek nem dönthetik meg a szabályt. S ily kivételes esetekre a törvény gondoskodhatik is és a jogtalanság valóságos nemtudását enyhítő (esetleg a beszámítást kizáró) körülménynek nyilváníthatja (l. fent 47. §-t.)

III. A „jogtalanság tudata“ nem tartozik a szándékhoz azoknál a b. cselekményeknél sem, melyeknek tényálladékába a BTK. a „jogtalan“ vagy „jogtalanul“ szót bevette. Ily cselekmények a lopás, rablás, zsarolás, sikkasztás, jogtalan elsajátítás, csalás, magánlaksértés, levéltitok megsértése, idegen ingó vagy ingatlan vagyron rongálása, hűtlen kezelés stb. Jogi szempontból a jogtalanság kiemelése ezeknél a tényálladékoknál is felesleges és csak gyakorlati törvényhozói tekintetéből (nagyobb világosság kedvéért) történt, de semmi esetre sem jelenti azt, mintha a cselekmény jogellenessége csupán ezen tényálladékokra lenne korlátozva.

Liszt, Werner, Fayer, Angyal, jóllehet a jogellenesség tudatát általában nem tartják a szándékhoz tartozónak, ezeknél a cselekményeknél kivételesen megkivánják, úgy okoskodva, hogy itt a jogtalanság (a jogtalan célzat) *tényálladási elem*, amit tehát a szándékos elkövetőnek tudnia kell. Ezt a felfogást nem osztatom, mert semmi értelme sem lett volna annak, hogy a törvény némely cselekményeknél megkivánja a szándékhoz ezt a különös ismérvet, másoknál nem. Helyesen mutatja ki erre nézve *Bernolák* is, hogy ily compromissualis megoldás lehetetlen, a jogellenesség tudata vagy minden b. cselekménynél relevans, vagy egyáltalán sem; a törvényhozói önkényvel szétválasztott két cselekménycsoport közt elvi különbség nincs.

A lopás, melynél a „jogtalan“ eltulajdonítás a tényálladék kelléke s a szándékos emberölés, hol a jogtalan jelző hiányzik, egyenlően jogtalan cselekmények s a szándék lényege is mindeniknél ugyanaz, t. i. tudatos és akaratos létesítése a tényálladéknak. Ha a BTK. ezen tényálladékoknál elhagyja a „jogtalan“ vagy „jogtalanul“ szavakat, az illető tényálladékok épügy jogtalan és büntetendő cselekmények lettek volna, mint így. (A ministeri javaslatban a lopás fogalmában a jogtalan jelző nem volt az eltulajdonítás szó előtt s azt csak az igazságügyi bizottság toldotta bele.) Azonban éppen, mert a „jogtalan“ *elkövetési mód* vagy *célzat* itt tényálladási ismérv, ha a tettes e felől *tévedésben* volt, e tévedése a beszámítást kizárja vagy enyhíti. (L. a köv. §-t.)

IV. A jogtalanság tudatát a legujabb időkig a Curia sem tekintette a szándék fogalmi kellékének és ismérvének. Kiténik ez azon nagyszámu ítéletekből, melyekben a Curia a *szándék hiánya miatt*, legtöbbször a 75. §-ra való hivatkozással, némelykor anélkül, felmenti a tettest, azonban nem hivatkozik a jogtalanság tudatának hiányára. Ujabban azonban több ítéletben hangoztatja a Curia az eltulajdonítás *jogtalanságának tudatát*, mint „a sikkasztásnak a BTK. 75. §-a szerint való kellékét“ (BJT. XXXVIII. 170.). Így felmentette a lopás vádja alól a tetteseket, kik az őket vendégül látó gazda padlásáról ennek akarata ellenére egy sonkát lehoztak és megettek, mert ezen „fiatalkori negédessegből és a vendégjog helytelen felfogásából“ elkövetett tettben „nem ismerhető fel a „bűnösségnek az a tudata“, mely a BTK. 75. §-a értelmében egy betöréses lopáshoz megkívántatik“ (BJT. XXXVIII. 162.). Felmentette a magánlaksértés vádja alól a vádlottat, mert a szándéknak „tudatosan bűncselekmény elkövetésére kell irányulni“, ily szándék pedig a tettesnél nem volt felismerhető (Balogh: BD-tár II. 152.). Valószínűleg itt csak *stylaris tévedésekről* van szó, mert ha eddig feleslegesnek tartotta a Curia ezt kiemelni s külön büntetőjogi dolust nem ismert, azt hisszük, ettől a helyes felfogástól most sem akar eltérni. A BTK. 75. §-a különben sem adván meghatározást a szándék fogalma tekintetében, nem is lehet állítani, hogy ez a szakasz a bűnösség, a jogtalanság vagy büntethetőség tudatát kívánja meg a szándékos b. cselekményhez. (L. a Curia gyakorlatát s annak bírálását: Finkey: A szándék fogalma s annak ismérvei, 1899. 89—164.) Helyesek ellenben azok az ítéletek, midőn a tettes „jogsérelemre irányuló szándék hiánya“ vagy ténybeli tévedés miatt mentetik fel: BJT. 61. k. 36., 239., 218.; 60 k. 83., 177., 118.; Balogh: BD-tár IV., 1911. 260.

70. §. A tévedés befolyása a szándékra.

Irodalom: Az előző §-ban id. műveken kívül: Balogh J.: BJT. XII. 273.; *Katona Mór*: A tévedés tana a büntetőjogban. 1870.; *Wlassius*: A tettség és részesség, II. kiad. 320.; *Zitelmann*: Irrtum und Rechtsgeschäft. 1879.; *Heinman*: Zeitschrift XIII. 371.; *Hammerer*: Der Einfluss des Rechtsirrtums auf die Bestrafung. 1890.; *Wiskott*: Zur Lehre von der aberratio ictus, 1899.; *Allfeld*: Die Bedeutung des Rechtsirrtums im Strafrecht, 1904.; *Kohlrausch*: Irrtum und Schuldbegriff im Strafrecht. 1903.; *Köhler*: Die Strafbarkeit bei Rechtsirrtum. 1904.; *Schweizer*: Zur Lehre von Irrtum im Strafrecht, 1906.; *Bar*: G. u. Sch. II. 363.; *Ulmer*: Irrtum und Schuldhaft im Strafrecht, 1908.; *Rothkugel*: Der Irrtum über das Object der Straftat. 1909.; *Hippel*: Vergl. Dar. Abt. III. 373.

Tévedés: a tudat és az akarat között a tényálladék ismérvei tekintetében fenforgó zavar, disharmonia; a téves képzet, a valóság és a képzet összhangjának hiánya s ebből folyólag az akarat és a cselekvés eredményének ellentétessége. A tévedés büntetőjogi jelentősége, hogy a tényálladék ismérvei tekintetében a tettes részéről való tévedés az illető büntetendő cselekményre vonatkozó *szándék léte*lét kizárja.

I. A büntetőjogban — a BTK. 82. §-a értelmében (l. fentebb 47. §.) — csak a *tényálladáki körülményekre vonatkozó* tévedéseknek van jelentőségük. a mennyiben azok nem tudása esetén a szándék egyik eleme, a *tudat*, hiányos s így az akarat sincs összhangban a tényálladékkal. A „tényálladáki körülmény“ tudása azonban az a határ is, ameddig a tudatnak terjednie kell. Vagyis *lényeges* tévedés csak az, ami a büntetendő cselekmény valamely tényálladáki ismérvére vonatkozik, minden más tévedés *lényegtelen*, a szándékot s így a beszámítást nem zárja ki.

II. *Nem lényeges* tévedések, amelyek a szándék lételére nézve közömbösek, a következők.

1. A *büntetőjogra*, a büntetőtörvény egyes tételeire, a cselekmény jogtalan vagy büntetendő voltára nézve fenforgó tévedések (l. az előbbi §-t), pl. ha a tettes azt hitte, hogy becsületsértést követ el, holott a cselekvés a rágalmazás tényálladékát alkotja.

2. A „*tárgyra* vagy *személyre*“ vonatkozó tévedés, az u. n. „error in objecto“ és „error in persona“, midőn a tettes a szándékos büntetendő cselekményt nem azon a dolgon vagy személyen követi el, amelyen gondolta és célolta; pl. a tettes Jánost akarja megölni, de a sötétben nem ismervén meg jól a személyt, Pétert öli meg János helyett.

Az error in persona-ra legnépszerűbb példa a Németországban oly nagy port felvert *Rosahl-Rose*-eset. Rosahl gyáros 100 tallér jutalom ígéretével felbujtotta Roset, hogy öljön meg egy Schliebe nevű embert. Rose lesbeállt az uton, melyen Schliebe rendszerint hazatérni szokott s a szokott időben egy hozzá hasonló alak arra menván, Rose ezt lelötte. Az illető meg is halt, de kiderült, hogy a megölt személy nem Schliebe, hanem egy Hanisch nevű tanuló volt. Archiv VII. Az eset irodalmát lásd *Wlassics*: Tetteség, 321.

Míg a régebbi írók némelyike csak gondatlan emberölést állapított meg ilyen esetben, vagyis elfogadta a vádlott azon védekezését, hogy ő „Pétert nem akarta megölni“, addig a mai irodalom (Binding, Schnierer, Fayer, *Wlassics*) mondhatni kivétel nélkül, lényegtelennek tekinti a tettes ezen tévedését s ezért a szándékos emberölés, illetőleg gyilkosság cselekményét állapítja meg. Ugyanez a judicatura álláspontja is. Ez folyik a szándék fogalmából és ismérveiből. Az emberölési szándékhoz csak annak a tudata szükséges, hogy a tettes által véghezviendő cselekvés *emberi élet* kioltását előidézi, továbbá ezen halált okozó cselekvés akarása. Hogy Pétert vagy Jánost öli-e meg a tettes, ez csak az ő célja, ami azonban az ölési szándék megítélésénél közömbös. A tettes tudva és akarva megölt egy *embert* s így az a tévedése, hogy nem azt az egyént ölte meg, akit valóban akart, tehát tévedésben volt a

személyre, a szándékos emberölés tényálladékát legkisebb mértékben sem csonkítja meg.

3. Az *elvétes*, az u. n. *aberratio ictus* v. actus esete, a midőn a tettes szándékát a helyesen felismert tárgy ellenében meg is kezdi valósítani, azonban a véghezviteli cselekvés nem azt a tárgyat éri, amelyet célbavett s így az eredmény más, *de hasonló tárgyon következik be*, mint a melyiken a tettes óhajtott. Pl. a tettes meg akarja ölni A-t s reá irányozva elsüti fegyverét, a lövés percében azonban A. félremozdul s a golyó a mögötte állott, vagy oda-hajló B-t öli meg.¹⁾

Az elvétes megítélésére nézve már nemcsak a régebbi, de a mai irodalom sincs egy véleményen. Az egyik nézet szerint az elvétes épen úgy itélendő meg, mint az error in objecto, vagyis az itt előjövő tévedés is végeredményében lényegtelen s a szándékos cselekmény felvételét nem akadályozza. Így döntenek el a kérdést Liszt, Finger, Frank, Hippel, Wlassics, Schnierer, Katona, Illés, Heil, az 1843-iki javaslat (40. §.), az olasz BTK. (52. §.) és a Curia 60. sz. döntvénye, mely szerint: „oly esetben, midőn a tettes mást sértett, mint akit sérteni akart, a bűnhalmazat szabályai alkalmazást nem nyernek, hanem a tettes felelőssége akként állapítandó meg, mintha a büntetendő cselekményt azon személy ellenében követte volna el, akit megölni vagy megsejteni akart“ (BHf. I. 21.)

A másik nézet az aberratiót egészen másképen tartja elbírálandónak, mint az error in objecto s a tettes cselekményét a fenti példa esetében A-val szemben *szándékos emberölés kísérletének*, B-vel szemben pedig *gondatlan emberölésnek* tekinti, tehát két cselekményt állapít meg halmazatban. E nézet szerint ugyanis, miután a tettes a sérteni szándékolt tárgyat nem ismerte felre, sőt egyenesen az ellen irányozza cselekvését, fictio lenne egy befejezett szándékos cselekményt állapítani meg, mert a cselekvő akarata nem a megölt B., hanem az érintetlenül maradt A. ellen volt irányozva. A B. halála itt pusztán gondatlanságnak számítható be. Ezt a nézetet védik Bekker, Binding, Schwarze, Merkel, Hippel, Werner, Fayer, Balogh J., Angyal, Bernolák, Vámbéry.

Részemről az első megoldást s a Curia döntvényét és gyakorlatát tar-

¹⁾ Érdekes gyakorlati eset merült fel az aberratioira bíróságaink előtt: A tettes meg akarván sérteni A-t, a kezében levő söröspoharat felé dobja, a pohár azonban repülés közben az asztal felett függő égő petróleumlámpát találja s az abból kiömlő égő folyadék B-nek a testét égeti össze, míg A. sértetlenül marad. (L. az eset megbeszélését Illéséé, BJT. XXXIII. 272.) Hasonló esetet l. BJT. XXXIX. 297. és Balogh: BD-tár II. 122. A Curia mindenik esetben szándékos testi sértést állapított meg. Szándékos emberölés kísérletét modotta ki, midőn a tettes rálőtt az általa megölt szándékolt egyénre, de nem azt, hanem egy idegent talált. (BJT. XLVI. 115. Hasonló: Balogh: BD-tár II. 231.) Helyesen vett fel azonban a Curia szándékos ölés kísérletét és kétféle gondatlan testi sértést, midőn a tettes ismételt revolverlövésekkel a célba vett egyénen kívül más egyénen is testi sértést ejtett. (Jogállam, 1904. 624.)

tom helyesnek, mert ha az error in objecto esetében a tettes tévedése nem zárta ki a szándék felvételét, épügy nem zárja ki azt az a véletlen mozzanat, hogy a cselekvés nem azt a tárgyat éri, amit a tettes célba vett. Az aberrationál is megvan az ölés, illetőleg a testi sértés képzete, tudata, megvan az arra irányzott akarat s a tettes cselekvése az illető törvényes tényálladékok betölti, a szándék elemei és a tényálladékok közt tehát megvan a szükséges összhang. Amint nem fictio az error in objecto esetében a szándékos cselekmény felvétele, épügy nem fictio itt sem. Ami a józan közfelfogással találkozók, az nem lehet fictio, a büntetőjognak sem kell pusztá jogi distinctiók kedvéért az életől eltérnie. Elismerem, hogy betű szerint a tettes itt nem akarta a megöltet, pl. B-t megölni s A-ra irányozván a halált okozó tevékenységet, jogászi pontossággal A-val szemben kísérlet, B-re nézve pedig gondatlan ölés lenne megállapítható, de ez a „jogászi“ szabatosság, hogy ne mondjuk szörszálhasogatás, azt eredményezné, hogy a tettes az akaratán kívül fekvő véletlen miatt enyhébb büntetést kapna, mint amit egy emberi élet akaratos kioltásáért valósággal megérdemel. Ha a tettes az egymás mellett fekvő két gyermek közül a flucskát akarja megölni s elvételéből a leányt öli meg, vajjon az ölés *szándékosságára* fontos s a cselekmény *minősítésére* lényeges az, hogy ő a fiut akarta eltenni láb alól (mert ennek a halála állott érdekében)? Ha az 1843-iki javaslat és az olasz törvény igazságosnak tartották, hogy a tettesnek ez a „véletlen“ ne szolgáljon javára, azt hisszük, ez az eldöntés felel meg jobban az életnek.

Balogh J. azt kifogásolja, hogy az aberrationál az eredmény nem vezethető vissza a tettes akaratára, a *belső összefüggés* tehát az akarat, a tett és az eredmény közt hiányzik. Ugyanígy *Bernoldik* azt hangsúlyozza, hogy az aberratio ténye épen a szándék s a bekövetkezett eredmény ellentétét mutatja, tehát nincs meg a *szükséges összhang* az akarat és a cselekvés közt. Ugyde épen ez a kérdés, szükséges-e a szándékhoz, hogy *ugyanazon az egyénen vagy speciesen* következzen be a tettes képzetébe felvett eredmény, vagyis lényeges-e az az ellentét, ami az ő képzetében levő és a valósággal bekövetkezett eredmény közt fenforog? Ha az error in objecto-nál ez az ellentét (hiszen itt sem akarta a tettes a tényleg megölt ember halálát), vagyis az eredmény felőli téves képzet nem lényeges, ugyanilyennek tekinthetjük azt az aberrationál is. Itt is *van akarat* a képzettartalomban levő *bünt. cselekményre* (ölésre), a *tevékenység egyenesen erre irányul*, az *eredmény be is következik*, csak hogy más, de *hasonló értékű jogi és elkövetési tárgyon*, a két eset eltérő megítélésé tehát nem igazolt.

III. Valóságos, büntetőjogilag *lényeges* tévedések:

1. Ha a tettes a tényálladék *tárgya* iránt van lényeges tévedésben, vagy ha a felől *téves képzete van*, avagy tudata *teljesen hiányzik*. A tévedés vonatkozhatik a cselekménynek úgy jogi, mint elkövetési tárgyára. A cselekmény *jogi* tárgyára vonatkozó lényeges tévedés, ha a tettes valamely oly jog megsértésére határozza el magát, amely a konkrét esetben nem létezik, pl. az anya halvaszületett gyermekének farkát összeköti. Az *elkövetési tárgy-*

ra vonatkozó tévedés: a) ha elkövetési tárgy egyáltalán nem létezik (magzatelhajtás nem terhes nővel szemben), b) ha a tettes az elkövetési tárgynak oly tulajdonságait, melyeket a törvény megkíván, nem helyesen vagy egyáltalán nem ismerte.

Idetartoznak a cselekmény elkövetési tárgya tekintetében fenforgó magánjogi tévedések; pl. ha a tettes valamely dolgot, mely másnak a birtokában van, magáénak tart s így azt véli, hogy neki joga van azt a birtokostól elvenni.¹⁾

2. Ha a tettes az *eszköz* tekintetében tévedett, vagyis az eszköz *veszélyes, ártalmas tulajdonsága felől* téves felfogásban, vagy teljes tudatlanságban volt.

3. A *tevékenységre* vagyis a *véghezviteli cselekvés tényálladási tulajdonságaira* vonatkozó tévedés. Pl. egy fiatalkorú tényleg sohasem hallott semmit a váltóról s barátja kérésére idegen nevet ket ir az elébe tett váltóra.

4. A *tényálladékhhoz tartozó eredmény* felőli tévedés, illetőleg tudatlanság. Pl a tettes tényleg csak testi sértést akart előidézni valakin s e végből annak a lábába, vagy kezébe lö, a megsérült azonban az ügyetlen orvosi kezelés, vagy a kórházban kapott ragályos betegség folytán meghal, ez esetben a tudat tényleg nem vette fel az ölést s így az ölésre irányuló szándék és a szándékos emberölés cselekménye, vagy annak kísérlete meg nem állapítható, legfeljebb halált okozó súlyos testi sértés.

IV. A tévedésnek nagy szerepe van a büntetőjogban, mert a gyakorlatban számtalanszor fordul elő tévedés s annak helyes elbírálásától függ igen sokszor a szándék megállapítása vagy mellőzése, így az elítélés vagy felmentés. A tévedés elfogadásával érvényesítheti a bíró a *méltányosság elvét* a törvény szigorával szemben. A törvény azon elve, hogy a büntetőtörvény nem-tudása vagy téves felfogása a beszámítást nem zárja ki, könnyen vezetne tul-

¹⁾ Tipikus esetben ítélt erre vonatkozólag nemrég a Curia: A vádlott cigányasszony észreveszi, hogy egy más községbeli cigányasszony egy döglött malacot visz ki a faluból, erre a vádlott megtámadja az idegen asszonyt s erőszakkal elveszi tőle a malacot s a sértettet a rendőrkapitányhoz vezeti. Az elsőfokon eljáró törvényszék a vádlottat rablás miatt elítélte, a tábla és a Curia azonban felmentették, mert az illető községben tényleg az odavaló cigányoknak volt joguk és kötelességük az elhullott állatok eltakarítása s így a tettes „jóhiszeműleg azon ténybeli tévedésben volt, hogy neki a kérdéses malachoz joga van.“ A felmentés a 75. §. szerint a rabláshoz megkívántató „szándék hiánya miatt“ (és a 82. §. szerint be nem számítható „ténybeli tévedés miatt“) állapított meg. (BJT. XXXV. 72.) A kir. táblának a Curia által elfogadott indokaiban a szándék elemei igen helyesen vannak kiemelve. Az egészen helyes ítélet arra is példálul hozható fel, hogy az u. n. jogbeli tévedés csakugyan nem más, mint ténybeli, t. i. valamely tényálladási körülménynek, ismérvnek nem helyes felfogása, helyesebben nem tudása. (L. fent a 47. §-t.)

szigorra, ha a bíróság ezt mereven alkalmazná s a tényálladék objectiv ismérveinek fenforgása esetén azonnal megállapítaná a tényálladékot. Ezt ellen-súlyozza a tévedésnek, mint a szándék felvételét megdöntő tényezőnek érvényesítése.

71. §. A szándék fajai és fokai.

I. A szándéknak *fajai* nincsenek, csak *fokai* vannak.

A szándék, mint a lélektani okozatosság alakja, mindig ugyanazon elemekből áll, t. i. a cselekvés tudatos akarásából s e fogalom valamely emberi cselekményre vagy ráillik, vagy nem. Miután a szándék nem sajátos büntetőjogi fogalom s annak a büntetőjogban csak valamely büntetendő cselekménnyel kapcsolatosan van jelentősége, a bíró a gyakorlatban nem a szándék *fogalmával* foglalkozik, hanem azt keresi, hogy valamely *cselekmény* szándékos-e vagy nem? A cselekmény pedig csak akkor szándékos, de akkor aztán mindig szándékos, ha a szándékosság ismérvei a tettesnél kimutathatók. A szándéknak e szerint a büntetőjogban sem lehet fajait megkülönböztetni, ép úgy mint a lélektanban.

Fokok, fokozatok, vagyis *menyiségi különbségek* ellenben kétséggkívül vannak a szándékban. A szándék ugyanis lelki működés, szellemi tevékenység, ami az egyéniségek különféleségénél, a cselekvő személyek elhatározási képességének különbözőségénél fogva természetesen nem lehet mindig és minden tettesnél egyenlő. Ellenkezőleg, úgy a tudat, mint az akarat az egyik személynél világosabb, határozottabb, jobban megfontolt lehet, mint a másikinál, még ha mindketten ugyanazon cselekményre határozták is el magukat.

A BTK. nem ismer többféle szándékot, vagyis a szándéknak *fajait* nem különbözteti meg, *fokait* azonban a különös részben megkülönbözteti s egyes cselekményeknél (ölés, testi sértés) a szándék intenzitása, sulya szerint különböző tényálladékot állapít meg.

II. A büntetőjog régebbi irodalma és a régibb BTK-ek számos fajtát különböztették meg a szándéknak. A mai BTK-ek azonban kivétel nélkül mellőzik ezeket s a tudományra és a gyakorlatra bízzák e kérdés eldöntését. Tekintélyes írók (Prins, Garraud, Liszt, Fayer, Schnierer) ma is ismernek szándék-fajokat. Azonban a legújabb irodalom többsége (Binding, Werner, Battlay, Illés) helyteleníti a szándék fajainak felvételét. A gyakorlatban is mindjobban ez utóbbi felfogás diadalmaskodik, azonban még sokszor találkozunk a Curia ítéleteiben is egyes régi szándék-fajokkal.

Legismertebb és vitatottabb fajai a szándéknak a következők:

I. Határozott szándék (dulus determinatus), ha a tettes a világosan látott eredményt határozottan akarja; ennél enyhébb 2. a *határozatlan szándék* (d. indeterminatus), midőn a tettes akarata több lehető vagy valószínű eredményt átfoglal, anélkül, hogy mindeniket egyenlő eréllyel megvalósítani akarná. A határozatlan szándék alfajai:

A. a vagylagos (alternativ) és **B. az eshetőleges** szándék (dulus eventualis), mely utóbbi akkor forog fenn, midőn a tettes célja eredetileg valamely kisebb jogsértés létesítése, azonban belenyugszik a bekövetkezhető súlyosabb eredménybe is. Elhatározza magát a rablásra, de egyuttal arra is, hogy ha másként nem lehet, a megtámadott megölése által is létesíti tervét.

A dolus eventualis létezése és megítélése iránt ma is élénk harc folyik az irodalomban. sőt a gyakorlat is legtöbbször erre a dolus-fajra hivatkozik. *Binding, Liszt, Lucas, Schnierer, Illés, Fayer* azért tartják fenn e fogalmat, mert ha a tettes nem határozottan, nem első sorban vette fel szándékába a bekövetkezett súlyosabb eredményt, hanem csak mint esetleges eredményre gondolt erre, ily esetben a szándék ugyan megállapítandó, de *enyhébben számítható be*, mint a határozott szándék. Mások szerint a d. eventualis majd súlyosabban, majd enyhébben számítható be, a szerint, amint a tettes által átgondolt lehetőségek közül az enyhébb, vagy a súlyosabb eredmény következett be. Végül némelyek a *szándék és gondatlanság összekötő kapcsának* minősítik, így *Liszt* is, ki azt lényegileg tudatos culpának tekinti, mert itt a tettes ismerte a lehetőségét a kérdéses tényálladéknak és ezen lehetőség realizálásába belenyugodott. (Vélemény a 24. német jogászgyűlésre.) Tekintélyes írók azonban, így már *Feuerbach, Grolman, Luden, Bar, (Zeitschr. XVIII. 561.), Stooss (Zeitschr. XV. 199.), Weinrich, Lukács* Adolf. elvetik a dolus eventualis fogalmát, mert az csak zavarra ad okot és alkalmat egy a tudományban, mint a gyakorlatban. E felfogáshoz csatlakozunk mi is. A dolusnak fentebb adott fogalmát és ismérveit ugyanis szem előtt tartva, minden esetben határozottan és kétségtelenül megállapíthatjuk, volt-e szándéka a tettesnek valamely cselekményre vagy nem. A kérdés minden esetben az: *akarta-e a tettes azt a tevékenységet, amelyből az ő tudomása szerint is a kérdéses tényálladék eredményének be kellett következnie?* Ha akarta, akkor van szándék, ha nem akarta, vagy az ő tudomása szerint ezen eredménynek nem kellett bekövetkeznie, ez esetben szándék nincs, még eshetőleges szándék sem. A szándék és gondatlanság közti összekötő kapocs pedig fogalmi lehetetlenség. A cselekmény mindig vagy szándékos, vagy gondatlan. (L. még a 73. §-t.)

A dolus eventualis fogalmát birói gyakorlatunk is ismeri. Így a Curia a Majláth György gyilkosai ügyében is kijelentette, hogy a d. eventualis, melynél a tettes elhatározása feltételes, enyhébb elbírálás alá esik (BJT. VII. 313.). Ugyanígy a Husz Ábrahám esetében. A német gyakorlatból tanulságos Thomas King esete (niederwaldi merénylet).

5. *Közvetlen szándék* (d. directus), mely lényegileg összeesik a határozott szándékkal. 6. *Közvetett szándék* (d. indirectus), midőn a tetteből más eredmény származott, mint amit a tettes tulajdonképen előidézni akart. (Már Feuerbach elvetette mint lélektani képtelenséget.)

7. *Általános szándék* (d. generalis), mely alatt háromféle szándékot is

értenek: a) a *folytatólagos* szándékot, b) az általában (közelebbi cél nélküli) sértő szándékot és c) a Weber-féle d. generalist, midőn a tettes valamely b. cselekmény elkövetése iránti szándékát többféle tevékenység által valósítja meg, az eredmény nem abból a tevékenységből következik be, amelyből ő gondolta.

8. A *különös szándék* (d. specialis), midőn a tettes a jogellenes eredmény *világos és határozott céllal* létesítette. Fayer ama cselekményeknél, melyeknél a törvény a céltatot tényálladáki ismérveknek állapítja meg, a tettes szándékát d. specialisnak nevezi, így a magánlaksértés főismérve szerinte a d. specialis.

9. *Előzetes, egyidejű és utólagos* (?) szándék (d. antecedens, concomitans és subsequens).

Mіндеzen megkülönböztetések, a szándék ezen u. n. *fajai* elméletileg nem igazolhatók, gyakorlati tekintetben pedig nem nagy jelentőséggel bírnak. A szándék fogalmában fajkülönbségek nincsenek és nem is tehetőek, mert a tudat és akarat nem lehet különböző minőségileg, csak mennyiségileg. Helyesen mondja Werner, hogy ezek inkább csak oly esetek, melyekben a dolus léte vagy nemléte iránt kétség merült fel, vagy a d. és a culpa közti választás volt vitás. Kétségtelen azonban, hogy e tudományos vitáknak, melyek a gyakorlatra is kihatással voltak, megvolt az a jótékony hatásuk, hogy a d. fogalmának tisztázását elősegítették.

III. A *szándék fokozatai*. Az elhatározás (a tudat és akarat) belterjessége, intensivitása szerint megkülönböztethetünk: 1. *előre megfontolt*, 2. *nem előre megfontolt* és 3. *rögtönös* szándékot. Ez a megkülönböztetés nem minőségi (faji), csak fokozati, mennyiségi, a szándék két elemének, a tudatnak és akaratnak keletkezése és kifejlődése szerinti különbségtétel.

1. *Előre megfontoltnak* (dolus praemeditatus) nevezzük a szándékot akkor, ha a tettes a *világosan előrelátott eredmény minden következményét nyugodtan átgondolva határozza el magát a cselekvésre*. Nem a véghezvitel nyugodtsága, az elkövetés hidegvérűsége, illetőleg az elkövetéskor való nyugodt, hidegvérű magatartás és lelki állapot az előre megfontolt szándék főismérve, hanem az elhatározás *előre eltökéltsége, higgadt megfontolása, a terszerü megállapodás az előrelátott és akart eredmény kiviteli módozataira*. A lélek nyugodtsága csak annyiban szükséges az előre megfontoláshoz, hogy az elhatározás ne legyen állandó és erős felindulás eredménye.

A megfontolás fogalmából következik, hogy az előre megfontolt szándékhoz a bűntett eszméjének megfogalmazása, illetőleg ezen eszme megvalósításának elhatározása, illetőleg annak tényleges megvalósítása között *bizonyos idő lefolyása szükséges*. Mennyi legyen ez az idő, amely alatt a megfontolás, az eszme érlelődése és megerősödése a tettes lelkében végbemegy, ezt általánosságban meghatározni nem lehet. Ez függ a tettes egyéniségétől, jellemétől.

Erős jellemű hamarabb, gyenge, ingadozó egyén hosszabb idő alatt fogja magát teljesen elhatározni. Hosszu idő (több nap) semmi esetre sem szükséges, de az igen rövid idő viszont, mely a szándék rögtönösségét, az elhamarkodást árulhatná el, kizárja a praemeditatiót. Ez tehát esetenként állapítandó meg a bíró által, beható lélektani vizsgálódás után. (Bővebben a különös részben 153. §.)

2. A „nem előre megfontolt“ szándék (*dolus meditatus*) alatt az oly szándékot értjük, melynél a tudat és akarat azon átgondoltsága és intensivitása, mely a *dolus praemeditatus* ismérve, hiányzik. A megfontolásból hiányzik itt a számítás, a tervszerűség, a lélek nyugodtsága és a higgadt meggondolás. Viszont az elhatározás több a rögtönös, indulatos elhatározásnál, rendszerint többkevesebb ideig tartó izgalom, ekkeseredés, habozó fontolgatás eredménye. A „megfontolt“ szándék középen áll az előre megfontolt és a rögtönös szándék közt, azért inkább csak negative írható körül.

3. Az *indulatos* vagy *rögtönös* szándék (*dolus impetuusus* vagy *repentinus*) a legkisebb fokú szándékot jelenti, mely valami *erős indulat* (düh, harag, bosszu) hatása alatt keletkezik a tettesben s még ezen indulatos felgerjedésben (rögtön) végre is hajtatik. A szándék ezen fokánál már egyáltalán hiányzik minden megfontolás, a tettes, habár tudja és akarja is az eredményt, de annyira az indulat izgalma alatt van, hogy tettét s annak következményeit higgadtan meggondolni nem képes.

Azonban a rögtönös szándék is szándék, vagyis az indulatnak nem szabad oly erősnek lenni, hogy az öntudatot teljesen elhomályosítsa, az ész használatát lehetetlenné tegye, amely esetben a BTK. 76. §-a szerint a beszámítási képesség ki van zárva. A rögtönös szándéknál az értelmi erők működése nincs kizárva, úgy a tudat, mint az akarat megvan, de az elhatározás, az akarat ereje van korlátozva, a tettes egész lényén uralkodó, azt izgalomban tartó indulat, a felhevülés által. A *rögtönösség* nem azt jelenti, hogy az elhatározás okvetlenül a következő pillanatban végrehajtsék, itt is lehet bizonyos, de mindenesetre igen *csékély* időköz az elhatározás és végrehajtás között, azonban feltétlenül szükséges, hogy a végrehajtás még *ugyanazon indulat hatása alatt* történjek.

Rögtönös szándékot állapított meg a Curia, midőn a vádlott az indulat hevében elhatározta sértett megölését s revolveréért az utcáról szobájába futott és onnan kijöve, hajtotta végre szándékát (BJT. XXXII. 184.). Ellenben nem látta beigazoltnak a rögtönös szándékot, midőn vádlott a szenvedett insultus után barátja lakására ment, ezt felkeltette álmából s azzal együtt kereste fel a séртегоetőket és azok egyikét késsel leszurta, mert itt már a „rögtönösség“ kizártnak volt tekintendő (D-tár uj f. XII. 280.).

4. *Carrara* négy fokozatát különbözteti meg a szándéknak: a) az előre

megfontolást (állhatatosság és hidegvérűség), b) az egyszerű elhatározást (állhatatosság, de a lélek nyugalma nélkül), c) a rögtönös elhatározást (a lélek nyugodt, de állhatatosság nincs), d) a vak szenvedélyt (sem a lélek nyugodtsága, sem állhatatosság) (I. 60.); *Binding* viszont csak kettőt: az indulatos (*affektvoller dolus*) és a megfontolt szándékot (*nicht affektvoller dolus*). Az irodalom többsége, az újabb törvényhozások (1843-iki javaslat, belga, német, olasz, bolgár BTK.) a fentebbi három fokot különbözteti meg, épügy a mi BTK-ünk (278., 279., 281. §.) az emberölésnél. (L. alább a 153. §-t.)

5. A szándék eme *fokainak* vizsgálata is igazolja fenti álláspontunkat, hogy a szándék merő *lélektani fogalom* s így nem az alanyi bűnösségnek, hanem az alanyi (lélektani) okozatosságának egyik alakja. Az újabb irodalom (Prins, Alimena, Tarde, Fayer) éppen azt kifogásolja (és teljes joggal), hogy a classicus iskola *tisztán pszichológiai alapra* fekteti a legsúlyosabb cselekmények tényálladékait s az erkölcsi oldalt, a motivumok aljas és menthető voltát figyelmen kívül hagyja. (L. Finkey: A motivumok tana, 1903. 91.)

72. §. A gondatlanság fogalma és ismérvei.

Irodalom: A 66. §-ban idézettek kivül: *Enner*: Das Wesen der Fahrlässigkeit. 1909.; *Beschütz*: Die Fahrlässigkeit innerhalb der geschichtlichen Entwicklung der Schuldehre. 1907.; *M. E. Mayer*: Zeitsch. 509.; *Hippel*: Vergl. Darst. Allg. III. 565.; *Köhler*: Probleme der Fahrläss. 1912.; *Mosca*: Nouvi studi e nuove dottrine sulla colpa. 1896.; *Sauvard*: Le delit d'imprudence. 1900.; *Angiolini*: Dei delitti colposi. 1901.; *Tosti*: La colpa penale. 1907.; *Leto*: Il reato colposo. I—II. köt. 1911—12.; *W. Mittermaier*: Zur Frage des Schuldcharakters der Fahrläss. Zeitschrift 32. 415.; *Stooss*: Öst. Z. 1911. 5.; *Mannheim*: Der Maßstab der Fahrl. im Strafrecht. 1912.

I. *Gondatlanság* alatt általában valamely tevékenység vagy mulasztás jogsértő vagy jogveszélyeztető eredményének kötelességgellenes fel nem ismerését vagy figyelmen kívül hagyását értjük. Gondatlan büntetendő cselekménynek nevezzük az olyan cselekményt, melynél a cselekvő *akaratos tevékenységének jogsértő eredményét nem akarta előidézni, de módja és kötelessége lett volna annak bekövetkezését meggátolni.*

1. A gondatlanság fogalmának tisztázása s a szándékosságtól való világos és határozott megkülönböztetése csak a legújabbkori büntetőjog vívmánya. A római jog, a közép- és újkori büntetőjog is csak egyes kivételes esetekben büntette a gondatlan cselekményt enyhébben a szándékosnál. A római jog befolyása folytán egész a legújabb korig uralkodó felfogás volt, hogy a súlyos gondatlanság a szándékkal egyenlő (*culpa lata dolo comparabitur*) s csak az újkorban tisztázódik és fejlődik ki a gondatlanság helyes fogalma, mint az alanyi okozatosság másik általános alakja. A legújabb BTK-ek némelyike meghatározza a gondatlanság fajait s eseteit, így az 1843-iki jav., a bolgár BTK., a svájci, osztrák, német javaslat. A BTK-ek többsége azonban a

gondatlanság fogalmát és annak részleteit is tudományos kérdésnek tekinti s annak megállapítását és kifejtését a tudományra és a gyakorlatra bizza.

2. A mai tudományban és gyakorlatban a gondatlanság fogalmára s ismérveire éppoly viták és eltérések vannak, mint a szándéokra vonatkozólag. Itt is két ellentétes felfogás áll szemben egymással. Az egyik felfogás (képzet-elmélet) szerint a gondatlanság az *értelem hibája*. Így Liszt szerint a gondatlanság „az előrelátható eredmény előre nem látása” s két kelléke van: az elővigyázat hiánya az akarat tevékenységénél (Willensschuld) és az előre nem látás, az előrelátás lehetősége dacára (Verstandesschuld). A másik felfogás (akarat-elmélet), az akarat hibájának tekinti a gondatlanságot is, éppogy, mint a szándékot. A gondatlanságnál ugyanis szintén egy szándékos, tehát akaratos cselekvésről van szó, melynek csak jogsértő eredményét nem akarta a tettes.

E két elmélet itt is csak látszólag van ellentétben egymással. Az akarat-elmélet azonban itt is helyesebb, mert magáért az értelem hibájáért nem lehet senkit sem büntetőjogilag felelősségre vonni. A gondatlan cselekvés azért számítható be büntetőjogilag, mert a cselekvő akaratlanul fejtett ki oly tevékenységet vagy mulasztást, melynek jogsértő eredménye lett.

3. A gondatlanság, éppogy, mint a szándék, nem sajátos büntetőjogi fogalom, tehát lényege és ismérvei ugyanazok a büntetőjogban is, mint a magánjogban és a lélektanban. Amily könnyű azonban kimagyarázni, mert maga a szó hiven kifejezi, hogy a szándék erkölcsi értelemben szintelen fogalom, vagyis nem a „bűnösség”, hanem a lélektani okozatosság egyik alakja. Éppoly nehéz ezt a gondatlanságról kimutatni, mert már maga a „gondatlanság” kifejezés bizonyos erkölcsi helytelenítést látszik kifejezni. Ennek dacára hangsúlyozni kell, hogy a gondatlanság fogalmilag az „alanyi okozatosság” másik faja vagy alakja, vagyis a cselekvés és a cselekvő közti *lélektani kapcsolat* kisebb (lazább) alakját akarja kifejezni. A gondatlan cselekmény erkölcsi megítélése is különböző lehet s lehet, hogy gondatlan vétség erkölcsileg súlyosabban elítélendő, mint egy szándékos büntett.

II. A gondatlanságnak alkotó eleme is a *tudat és akarat*, e két elem azonban a gondatlan cselekménynél *nem fedi* úgy egymást, nincs oly összhangban, mint a szándéknál. A tudat itt csak az *eredmény bekövetkezésének előrelátásában*, vagy sokszor csak az *előrelátás lehetőségében áll*; az akarat pedig csak a *tevékenységre* vonatkozik, ellenben a *beállott jogsértő eredményt* a cselekvő *sohasem akarja*. A főkülönbség tehát a szándékos és gondatlan cselekmény közt az, hogy amannál a tettes az eredményt is akarja, ennél pedig azt nem akarja.

A gondatlan cselekmény ismérvei:

a) *Akarat* az illető büntetendő cselekményt létesítő *tevékenységre* (tevésre vagy mulasztásra). Akaratos tevékenység vagy mulasztás nélkül gondatlan cselekvés sem létezik.

Jó példát hoz fel erre Werner: Ha egy cserepes a háztetőről akaratán kívül legurul és egy arra menő gyermekre esik s azt agyonüti, itt nincs culpa

sem, hanem véletlen eset (casus), mert a legelső causalis tevékenység nem származott akarattól: ellenben, ha a cserepes szándékosan ugrik le, vagy dob le valamit a tetőről s így esik valakire vagy dob meg valakit, aki az ő tudtán kívül arra megy, ez esetben már megállapíthatjuk a culpát, mert a sértő eredmény akaratos tevékenységből származott. E példa jól mutatja be a véletlent, a gondatlan és a szándékos cselekményt. Szándékos büntetendő cselekmény lenne t. i. a cserepes cselekménye, ha tudva és akarva ugranék valakire a tetőről.

b) Az akaratos tevékenységnek jogsértő eredményt kell előidéznie. Maga a gondatlanság épügy nem esik büntetőjogi beszámítás alá, mint a szándék, csak a gondatlan cselekvés. Gondatlan cselekvés pedig csak akkor létezik, ha az akaratos tevékenységnek vagy mulasztásnak jogsértő eredménye lett. Aki gondatlanul a szalmakazalhoz dobja égő szivarját, de az elalszik s nem gyújtja meg a szalmakazalt, az nem okozott jogsértő eredményt s így a merő gondatlanság (nuda culpa) magában nem alkot gondatlan büntetendő cselekményt. Ezért van, hogy a gondatlan cselekményeknél kísérlet nincs. Kivételesen azonban a KBTK. mint delictum sui generis-t büntet egyes merő gondatlansági eseteket pl. a sebes vagy vigyázatlan hajtást (KBTK. 120. §.), ha jogsértő eredmény nincs is (ezek csak a veszélyeztető jelleg miatt esnek büntetés alá.)

c) A cselekvő akarata nincs e jogsértő eredményre irányozva. A cselekvő sem egyenesen, sem eshetőleg nem határozza el magát a beállott jogsértésre, hanem akaratos és okozatos cselekvését valami más (megengedett vagy tiltott) eredmény létesítése végett követi el. Aki vigyázatlanságból egy hajtót meglő, az vadat akar löni, nem hajtót.

d) A jogsértő eredményről a tettesnek vagy volt képzete, vagy nem volt ugyan, de lehetett volna, a jogsértő eredményt tehát vagy előrelátta, vagy legalább megvolt nála az előrelátás lehetőségé.

A képlet, az eredmény előrelátása tekintetében a gondatlanságnak két esete van. Lehet a) hogy volt képzete a tettesnek, azonban az csak mint be nem következhető esetet tüntette fel előtte a jogsértő eredményt. Lehet, hogy a cselekvéskor felvillan a tettes elméjében a jogsértő eredmény eshetősége, de ezt az eshetőséget kikerülhetőnek, annak bekövetkezését kizártnak tartja, mert éppen úgy irányozza cselekvését, hogy ezen esetleges eredmény be ne következék. Pl. a vadász lenni akar az előtte megjelent vadra, szomszédja rákiált: vigyázz, ott jön egy hajtó! A vadász azonban biztosra veszi lövését s a vadra rálő, de a golyó tényleg nem a vadat, hanem a hajtót öli meg. Ezt az esetet Feuerbach óta sokan helytelenül tudatos culpának nevezik, holott itt csak a

jogsértő eredmény lehetőségének képzeete, illetőleg épen az eredmény be nem követekezésének tudata forog fenn, de semmi esetre sem az eredmény bekövetekezésének tudata. Ez különbözteti meg épen a gondatlanságot a szándéktól.

b) A másik eset a gondatlanságnál, hogy a cselekvőnek a jogsértő eredményről tényleg nincs még futólagos képzeete sem, tehát az mint eshetőség sem fordul meg elméjében, azonban az előrelátás lehetősége megvan. (Ez az ismerv különbözteti meg a culpát a véletlentől.) Ezt az esetet *nemtudatos culpának* nevezik, ami szintén helytelen, mert a tudat, mint minden akaratos cselekvésnél, itt is megvan, de hiányos. Egyéb következményeit, eredményeit tudja a tettes a cselekvésnek, csak a jogsértő hatást nem látja előre.

III. A gondatlanság büntetőjogilag csak akkor esik beszámítás alá, ha a cselekvő az általa gondatlanul okozott jogsértő eredményt köteles lett volna meggátolni. A gondatlan cselekvésnél lényegileg mindig bizonyos *kötelességmulasztás* forog fenn. Ez képezi épen a felelősség alapját a culpánál. A társaságban élő ember ugyanis köteles minden cselekvésére annyi gondot fordítani, hogy azáltal embertársainak jogtalan sérelmet ne okozzon. Ha tehát e *társadalmi gondosságot* elmulasztja valamely cselekvésében s ennek folytán jogsérelmet okoz, a felelősség alapja a nem kellő, nem elég éber akarathban van, mely elhatározta magát valamire, a nélkül, hogy annak jogsértő következményéről meggyőződött s annak bekövetekezését meggátolta volna.

1. Mily mérvű kötelességmulasztás szükséges a büntetőjogi culpához, erre általános szabályt felállítani nem lehet. Ezt is a bíró állapíthatja meg a cselekvő személyiségének, különösen társadalmi műveltségének, az elkövetéskor fenforgó lelki állapotának s az eset körülményeinek gondos figyelembevételével. Művelt, tanult s jobb társadalmi helyzetben élő embertől általában több gondosságot, erősebb kötelességérzetet követelünk, mint a műveletlen s mostohább sorsban élőtől, épügy többet a felnőtt, érett, tapasztalt embertől, mint a fiatal, tapasztalatlanútól. Lehet tehát, hogy a kötelességmulasztás különböző mértéke folytán ugyanazt a cselekvést egyik embernél gondatlannak számítjuk be, a másiknál nem tekintjük beszámíthatónak. Pl. az orvos óránként beadandó orvosságot rendel a betegnek, ha a beteg atya egyszerre beadja gyermekének az orvosságot, azt remélve, hogy így hamarabb meggyógyul s a beteg ennek folytán meghal, a büntetőjogi felelősség attól fog függeni, mily társadalmi műveltséggel bírt az atya. Egy intelligens emberrel szemben megállapítható a culpa, egy „együgyű paraszttal“ szemben bizonyára nem.

2. Helyesen mondta ki a Curia, hogy *a gondatlanság miatti felelősséget nem szünteti meg az a körülmény, hogy a sértettet is bizonyos gondatlanság terheli a cselekmény beálltáért*. Így elítélte, aki a hajtóvadászaton a bokorban mozgó (rókának vélt) hajtóra rálőtt, habár a hajtó szabálytalanul hagyta el helyét. (BJT. LIII. 195.) Ugyancsak elítélte az automobilvezetőt, ki egy, az országuton kalapja után keresztülhaladó embert elgázolt, jöllehet, a sértett

zavarában maga futott az öt kerülni akaró gépkocsi utjába. Balogh: BD-tár III. (1910) 62., 380., hasonlóan BD-tár VI. (1905) 3.

73. §. A gondatlanság fajai és fokai.

I. A gondatlanságnak, éppúgy mint a szándéknak nincsenek fajai, csak fokai vannak.

A régebbi irodalom fajokat is különböztetett meg, sőt sokan ma is ismernek culpa-fajokat (Werner, Illés, Schnierer), az uralkodó felfogás azonban csupán mennyiségi, fokozati különbségeket lát a gondatlanságban (Merkel, Liszt, Fayer).

Ma is vitatott két faja a gondatlanságnak: 1. a könnyelműség (luxuria), midőn a cselekvő cselekvésének veszélyes jellegéről, a jogsértő eredményről képzettel bír ugyan, de azt véli, hogy az nem fog bekövetkezni. Ily esetek a könnyelmű, elbizakodott, vakmerő cselekvések. A könnyelműséget általában a culpa súlyosabb alakjának tartják, mert közeli rokonságban van a szándékkal (közeli gondatlanság, culpa proxima), sőt némelyek egyenesen a szándékhoz számítják s a dolus eventualissal azonosítják. Dacára, hogy sokszor tényleg nehéz különbséget tenni a „könnyelműség“ és az eshetőleges szándék közt. a könnyelműséget nem lehet sem a dolus és culpa „középfajának“ minősíteni, sem a dolus eventualissal azonosítani, mert az alanyi bűnösség e két faja közt lényegbe vágó különbség van. A könnyelműségnél ugyanis soha sincs meg az eredmény akarása, még az abba való belenyugvás sem, míg a dolus eventualisnak ez elemi kelléke.¹⁾

2. Vigyázatlanágnak (culpa in sensu stricto) nevezik azokat az eseteket, amidőn a teljes szórakozottságból, figyelmetlenségből vagy hanyagságból nem látta előre tettének veszélyeztető jelentőségét s így az előrelátható eredmény előre nem látásával követte el a gondatlan cselekvést. A vigyázatlan-ság az általános felfogás szerint mindig enyhébben számítandó be, mint a könnyelműség, miután itt az akarat lazább összefüggésben van az okozott jogsértéssel (culpa remota, távoli gondatlanság).

Részünkről nem tartjuk a könnyelműséget és vigyázatlan-ságot a culpa különböző fajainak, miután ezek csak különböző esetei a mindig ugyanazon elemekből álló gondatlanságnak. S az sem áll, hogy a könnyelműség mindig szigorubbán, a vigyázatlan-ság mindig enyhébben lenne büntetendő. Sokszor épen ellenkezőleg a „nem tudatos“ culpa tekintendő súlyosabbnak. A gyógyszerész, ki hirtelenkedésből összeeseréli a szereket s ezáltal súlyos betegséget, esetleg halált idéz elő a betegnél, bizonyára nagyobb felelősséggel tartozik az eredmény előre nem látása dacára, mint aki a sérelem bekövetkeztetésével számolva, óvintézkedéseket tesz, de azok elégteleneknek bizonyulnak, pl. aki a pipájából a padon kiesett tüzet eltapodja, de az eltapodás dacára a kiesett tűz felgyújtja a tetőt.

¹⁾ Találék példát hoz fel erre Merkel: Ha a vadász ügyességében elbizakodva, egy paraszt szájából ki akarja löni a pipát, de a pipa helyett a paraszt fejét találja, ez esetben csak egy hajszálnyi subjectiv mozzanat választja el a culpát a szándéktól.

II. Mennyiségileg, vagyis a kötelességmulasztás kisebb vagy nagyobb mértéke szerint különbséget tehetünk *sulyos* és *enyhe* gondatlanság (culpa lata és c. levis) között.

1. *Sulyosnak* nevezzük a gondatlanságnak azt a fokát, midőn a tettes nagyobb és kevésbé menthető kötelességmulasztás által idézte elő a jogsértő eredményt. Ez lehet úgy könnyelműség, mint vigyázatlanság.

2. *Enyhébbnek* tekintendő pedig a gondatlanság akkor, ha a kötelességmulasztás az adott esetben enyhébb színben tűnik fel. Így ha könnyelműség esetén a cselekvő óvintézkedéseket tett a jogsértő eredmény meggátlására, vagy a vigyázatlanul cselekvő az eredmény bekövetkeztetését nehezebben láthatta be.

A római jog s egyes ujkori írók még *culpa levissimat* is megkülönböztettek, ezt azonban a mai irodalom és BTK-ek nem ismerik, mert a törvény nem kötelezheti a polgárokat aggódó gondosságra s így a „legesekélyebb“ gondatlanság büntetőjogilag nem számítható be. (L. a köv. §-t.)

III. A BTK. a gondatlanságnak fajait egyáltalán nem ismeri, fokait sem különbözteti meg világosan, csupán a gondatlan emberölésnél és testi sértésnél állapít meg sulyosabb büntetési tételeket az esetre, ha a gondatlanul okozott sérelem „az azt okozónak hivatásában vagy foglalkozásában való járatlanságából, hanyagságából vagy azok szabályainak megszegéséből származott“ (291. és 310. §.). Ez azonban nem külön foka a culpának, csak egy külön kiemelt sulyosabb esete. Ez eset részletezése s különösen a többször elkövetett gondatlanság, pl. építkezéseknél az állványok felületes összerakása által okozott gondatlan sértések (u. n. „ipari“ culpa) szigorubb büntetése mindenesetre kívánatos lenne. (L. a különös részben.)

A BTK. hallgatása folytán teljesen a bíróság belátására van bízva, hogy a gondatlanság mely eseteit tekintse sulyosabb s melyeket enyhébb beszámítás alá esőknek. Különösen érdekes judicaturánk álláspontja a szülőknek gyermekeikkel szemben tanusítandó gondossága tekintetében. Gyakran megcsik, hogy szegényebb sorsu szülők, napi foglalkozásuk (napszám, vízhozás, mezei munka) végzése közben hosszabb vagy rövidebb időre magukra hagyják kis gyermekeiket s azok ezalatt valami baleset áldozatai lesznek. A *Curia* ily esetekben általában hajlandó a felmentésre s csak akkor állapítja meg a gondatlanságot, ha a szülő maga hozta a gyermeket azon helyzetbe, melyből a baleset származott. Így több ízben felmentette az anyát, ki gyermekét házi dolgai miatt rövid időre a konyhában hagyta s a gyermek ezalatt a tűzhelyhez ment s összecégette magát. Ellenben elítélte gondatlanság miatt az anyát, ki másfél éves gyermekét maga tette a tűzhely padkájára, honnét a gyermek, az anya pár pernyi távolléte

to. n. ipari } culpa

alatt, a tüzhelyre esett s egy forró vízzel telt fazákban összeégette magát. (L. BJT. XXIX. 182., XXXIV. 186., XLI. 6., 202., 253. számos esetet.)

Helyesen emeli ki a *Curia* újabban, hogy a *gépkocsi vezetőjét* a gépkocsi gyors haladása s a kürtjelek élessége folytán más jármű elé fogott állatok megriasztása által okozható könnyen előrelátható nagy veszély a menet lassítása és a kürtjelek használata körül a legnagyobb gondosságra kötelezi. Balogh: BD-tár IV. (1911) 331.

IV. A gondatlanság egy sajátos fajának vette fel a régebbi büntetőjogi irodalom „a szándék és gondatlanság összefolyását” egy cselekvésnél, amely bűnözési alakot Feuerbach „*culpa dolo determinata*”-nak nevezett el. Pl. A. testi sértést akar ejteni B-n, de az ütéstől, vagy a seb elmérgesedése, vagy más közbenső ok folytán B. meghal. A *culpa dolo determinata* csak újabb s némileg helyesebb elnevezése a Carpzow-féle *dolus indirectus*nak s mint önálló bűnözési alakzatot a mai büntetőjog egyértelműen elveti. A szándék és gondatlanság ismérveinek pontos vizsgálata mellett ugyanis minden esetben ki lehet mutatni, hogy valamely eredmény szándékos-e vagy gondatlan. Oly esetekben tehát, midőn tényleg egy cselekvésből két vagy több jogsértő eredmény származott, a szándékosan előidézettet szándékosnak, a gondatlanul okozottat gondatlannak kell minősítenünk, amennyiben a BTK. valamely cselekvés több lehető eredményét törvényes egységbe nem foglalta össze. (L. a halmazatnál.)

Az ily eseteket az újabb irodalom *praeterintentionalis cselekményeknek* nevezi, miután a cselekvő szándékán felül több eredményt létesített. *Praeterintentionalis cselekményeket* tartalmaznak a BTK. 237., 242., 286., 287., 306., 309., 315., 316., 325., 424., 433., 435., 444. §-ai melyekben a BTK. magasabb tételeket állapít meg bizonyos cselekmények oly eseteire, midőn a cselekvés (erőszakos nemi közözség, magzatelhajtás, mérgezés stb.) a sértett halálát okozta.

Gyakorlatunk a helyes felfogást követi. Így halmazatot vett fel a *Curia*. midőn a nő beleegyezésével elkövetett magzatelhajtás a nő halálát okozta (BJT. XXX. 102.), ugyancsak midőn vádlott egy kódobással szándékosan beverte egy óras üvegajtáját, a kő a boltban levő petróleumlámpát összetörte s a kiömlött folyadék a boltban levő harmadik személyen okozott égési sebeket (BJT. XL. 299.).

74. §. A gondatlanság köre a BTK.-ben.

I. Miután a gondatlanság csak a társadalmi kötelességmu-
lasztás miatt esik büntetőjogi beszámítás alá, a BTK. nem büntet

minden gondatlan cselekvést, a mely jogsérelmet idézett elő, csak a nevezetesebb sérelmet előidéző gondatlan cselekvésekből alkot büntetendő cselekményeket. S tekintettel a lélektani okozatosság lazább voltára, a gondatlan cselekmény mindig *csak vétség*, vagy *kihágás* lehet. Gondatlan büntett a BTK. szerint nem létezik. Gondatlan vétséget is csupán 13-at ismer a BTK. Más vétségek, ha gondatlanságból elkövethetők is, pl. levéltitok megsértése, ingó dolog rongálása, nem esnek büntetőjogi beszámítás alá. A kihágások azonban általában gondatlanságból is elkövethetők, miután azok rendszerint csak jogveszélyeztető cselekmények, melyeknél közömbös, hogy szándékosan vagy gondatlanul lettek-e elkövetve. Vannak persze oly vétségek és kihágások is, melyeknél a gondatlan elkövetés fogalmilag ki van zárva; pl. lopás, csalás, szemfényvesztés.

II. A BTK. különös része és újabb törvények a következő „gondatlanságból elkövetett” vétségeket ismerik:

1. Gondatlan hamis tanuzás, vagy hamis eskü (221. §.);
2. a lelkész, illetőleg anyakönyvvezető gondatlansága kettős házasságnál (253. §. és 1894: 31. t.-c. 121—122. §.);
3. a lelkész, illetőleg anyakönyvvezető gondatlansága „érvénytelenségi ok” vagy „akadály” mellett megkötött házasság esetén (257. §. és 1894: 31. t.-c. 121—122. §§.);
4. gondatlan emberölés (200. és 201. §.);
5. gondatlan súlyos testi sértés (310. §.);
6. vétkes bukás (416. §.);
7. gondatlan tűzvész okozás (425. §.);
8. gondatlan vizáradás okozás (432. §.);
9. vaspálya rongálás (437. §.);
10. távirda rongálás (440. §.);
11. hajó megfeneklésének gondatlan előidézése (445.);
12. foglyok gondatlan megszöktetése (448. §.);
13. háboru idején az elvállalt szállítás gondatlan elmulasztása (457. §.);
14. a tenger alatti kábel használhatóságának félbeszakítása (1888: 12. t.-c. 5. §.).

kihágások nagy hámmal

75. §. A véletlenség.

Irodalom: Angyal Pál: A véletlenség és a kisérlet. 1903.: *Windelband: Die Lehre von Zufall*, 1870.: *Rümelin M.: Der Zufall im Recht*, 1896.: *Schoderlechner: Der Zufall im Straf- und Zivilrechte*, 1897.: *Hälschner: III. 246.* *Wahlberg: Kleinere Schriften. III. 230.*

I. Véletlen alatt általában oly eseményt vagy jelenséget értünk, ami az azt okozó személynek akaratára egyáltalán, még

mint gondatlan eredmény sem vezethető vissza. Szorosabb értelemben pedig véletlenség valakire nézve minden oly esemény vagy jelenség, melynek bekövetkezését az illető sem nem akarta, sem előre nem látta, sőt a fenforgó körülmények közt azt előre nem is láthatta, vagyis valószínűnek sem tarhatta. Véletlen alatt tehát a büntetőjogban nem természeti jelenséget (villámcsapás), nem állapotok vagy gépek által okozott kárt, szerencsétlenséget (baleset) értünk, hanem a véletlenség is valamely egyénre vonatkozik, aki valamely cselekvése által egy nem várt s nem is képzelt jogsérelmet vagy jogveszélyt idézett elő. Pl. valakinek íróasztalán az általa meggyújtott petróleumlámpa elpattan s mielőtt meg tudná gátolni, meggyul a könyvtár s leég az egész ház.

A véletlenség *relativ, subjectiv és változó* fogalom, vagyis csak bizonyos adott helyzetben s bizonyos személyre vonatkozólag állapítható meg s ami egyik esetben valakire nézve véletlen, másik esetben s más egyénre lehet, hogy nem az; pl. mint Angyal felhozza, ha a háztetőről levált eserép egy arra haladónak a fejére esik, itt véletlenről beszélünk, mert ez a baj őt váratlanul érte, ellenben ha a járdára jelző kereszt volt téve s valaki ennek dacára végigmegy a járdán az illető ház előtt s akkor éri a „baleset“, itt már nem véletlenről van szó, mert az illető előre láthatta volna a bekövetkezett eseményt.

A véletlenül beállott jogsértő vagy veszélyeztető eredmény miatt annak okozóját alanyi bűnösség, felelősség sem terheli, mert aki valamit előre nem is láthatott, annak bekövetkezésében sem erkölcsileg, sem társadalmilag hibásnak nem tekinthető. Ez a mai tételes büntetőjogoknak általánosan elismert tétele: *Casus non nocet*. Először hangoztatják az olasz praktikusok, világosan kimondja a Theresiana, majd a Josefina, az 1843-iki javaslat (37. §.). Az újabb BTK-ek nem fejezik ki, de a véletlenségről való hallgatásuk ezt jelenti.

II. A véletlennek a büntetőjogban nagy szerepe van. A *gondatlanságból* okozott büntetendő cselekményeknél mondhatni mindig felmerül, vajjon nem merő véletlenségből származott-e a jogsértő eredmény, a *kísérletnél* a teljes eredmény beállta rendszerint valamely, a tettes által előre nem látott véletlen miatt marad el, a *testi sértés* súlyosabbá váltát, lehet, hogy a tettes által előre nem látott véletlen, a rossz kezelés, a seb elmérgesedése vagy a kórházban kiütött ragály okozza. Az újabb büntetőjog mind öntudatosabban törekszik arra, hogy a *véletlen befolyását és szerepét a büntetőjogban minél szűkebb lérré szorítsa*, így erre vezethető vissza, hogy a gondatlanságból okozott jogsérelmek közül csak a

legsúlyosabbak helyeztetnek büntetés alá, a kísérletnél az önkéntes elállásnak vagy elhárításnak mentesítő hatályt tulajdonítanak (l. alább 82. §.), a ténybeli tévedést a beszámítást kizáró oknak minősítik, stb.

A véletlennek a büntetőjogból való teljes kiűzését írta zászlajára legutóbb a NBE., mely 1902-iki szeptérvári congressusán arra a kérdésre: mely jelentőséggel birjanak a BTK-ben a büntetendő cselekmény pszichikai elemei, annak eredményéhez képest? azt a tételt mondta ki, hogy: „a bűnöző cselekményének következményeiért csak annyiban vonható felelősségre, amennyiben azokat előre látta vagy előre láthatta“, ami önmagában egészen helyes és a mai tételes jognak megfelelő kijelentés, de mint *Angyal Pál* (id. m.) nagy alaposággal kimutatta, lényegében egyenes színvallás a subjectivismus mellett, amennyiben a tétel szerzői (*Seuffert, Van Hamel, Liszt*) ebből azt a pozitív következtetést vonják le, hogy *amit a bűnöző előre látott vagy előre láthatott, azért felelős, tekintet nélkül arra, hogy bekövetkezett-e az eredmény vagy nem, amiből folyólag sürgetik, hogy a kísérlet egyenlősítessék a befejezéssel, a részesség tanában a mai megkülönböztetések töröltessenek el s a gondatlanság kísérlete, a „nuda culpa“ (t. i. ha az eredmény nem következett is be) büntetessék, negative pedig azt vonják le belőle, hogy a tényleg bekövetkezett eredmények közül azokért, amiket a tettes előre nem láthatott, felelősségre ne vonassék, még ha azok okozati összefüggésben álltak is a cselekméssel, ebből folyólag sürgetik a praeterintentionalis cselekmények (l. 73. §.) kiküszöbölését.*

Ez egyoldalú subjectivista törekvéssel szemben a mai büntetőjogi tudományak tiltakoznia kell, mert amint *Angyal* (id. h.) éleselméjűen rámutat, a subjectivisták a véletlent akarják ugyan kiküszöbölni a büntetőjogból, de míg egy helyről látszólag kitűzik azt, más helyeken éppen az eddiginél nagyobb mértékben bebocsátják. (A kísérletre és a részességre nézve l. erről részletebben alább 134., 135. §.)

NEGYEDIK FEJEZET.

A büntetendő cselekmény külső megjelenési alakjai.

I. Előkészület, kísérlet és befejezett cselekmény.

76. §. A büntetendő cselekmények alakjai a befejezés szempontjából.

Irodalom: Alapvető munka: *Wlassics Gyula*: A bűnkísérlet, 1887.; *Baumgarten I.*: A kísérlet, 1885. (németül 1888.); *Battlay*: A büntetendő kísérlet és bevégzés, 1892.; *Zachariae*: Die Lehre vom Versuch, 2 kőt. 1836—9.; *Krug*: Die Lehre vom Versuch, 1854.; *Bar*: Zur Lehre vom Versuch

und Theilnahme. 1859. és G. u. Schuld. II. 487.; *Cohn*: Zur Lehre vom versuchten und unvollendeten Verbrechen. 1880—9.; *Schneider*: Zur Lehre vom Versuch. 1896.; *Goldschmidt*: Die Lehre von unbedingten und beendigten Versuch. 1897.; *Klee*: Wille und Erfolg in Versuchslehre. 1898.; *Thomsen*: Über den Versuch. 1895.; *Horn*: Zeitschrift XX. 300.; *Gallet H.*: La notion de la tentative punissable. 1899.; *Mercier*: De la tentative. 1903.; *Carrara*: Atti preparatori. 1881. M. Ig.-ügy. II. 40. 177.; *H. Meyer*: Der Anfang der Ausführung. 1902.; *Liszt Eduard*: Zur Lehre von Versuch. Zeitschrift XXV. (1905.) 24.; *Redsbob*: Versuch und Vorbereitung. 1908.; *Frank*: Vergl. Dar. A. V. 163.; *Finger*: Versuch und der Vorentwurf. 1911. Binding's Fest sch. I.; *Schoetensack*: u. o. 375—434.; *Stientz*: Versuch und Schuld. Zeitschrift 34. (1913) 459.

I. A szándékos cselekményre való elhatározástól annak valószínűs foganatosításáig az emberi cselekvés, eltekintve a számtalan átmeneti fokozatoktól, főleg három alakban jelentkezik:

1. mint a véghezvitel *előkészítése*;
2. mint a véghezvitel *megkezdése*; és
3. mint a valódi vagy *befejezett* véghezvitel.

E három megjelenési alak megkülönböztethető nemcsak a jogtalan, de a jogos cselekmények körében is. Aki vadat akar löni, előbb összeszedi fegyverét, vadászszerszámait, azután kimegy a vadászterületre, keresi, s ha rátalál, meglövi a vadat; épúgy aki embert akar ölni, előbb eszközöket szerez, kikutatja az alkalmat, azután megtámadja a kiszemelt áldozatot és leszurja vagy lelövi. Ha a cselekvést az első, második vagy harmadik fokon nézzük, a befejezéshez viszonyítva a cselekvés: 1. mint *előkészület*, 2. mint *kísérlet*, és csak a 3. fokon lesz *befejezett* cselekmény. Így különböztet meg a büntetőjog is:

1. *előkészületi cselekményt*;
2. *kísérletet*; és
3. *befejezett cselekményt*.

II. A BTK., mint a mai BTK-ek általában, csak a kísérlettel foglalkozik külön az általános részben. (BTK. IV. Fejezet: „A kísérlet” 65—68. §.) Sem az előkészületi, sem a befejezett cselekmény fogalmát nem határozza meg, sem azokra általános szabályokat nem állít fel. Ennek magyarázata, hogy a *kísérlet a természetes középfoka a véghezvitelnek*. Ami a kísérleten innen van, ami még nem kísérlet, az mind előkészületi cselekmény, ami a kísérleten túl van, több annál, az már befejezett cselekmény. A kísérlet pontos és világos meghatározásával tehát tulajdonképpen meg van határozva az előkészületi és a befejezett cselekmény is. E mellett az előkészületi cselekmények fogalma és köre oly tág terjedelmű, hogy szabatos meghatározása felette nehéz, csaknem lehetetlen. A befejezett cselekmény általános meghatározása pedig felesleges, mert minden büntetendő cselekmény akkor van befejezve, ha a különös részben leírt tényálladáki ismérvek mind, kivétel nélkül létesítettek.

77. §. Az előkészületi cselekmények.

1. *Előkészületi cselekményeknek* nevezi a büntetőjog azokat a cselekményeket, melyeket valaki *valamely büntetendő cselekmény lehetővé tétele, végrehajtásának megkönnyítése*, vagy a jogsértő *eredmény előzetes biztosítása* végett követ el, amennyiben azok még nem képezik valamely bünt. cselekmény végrehajtásának megkezdését. Ily cselekmények: az eszköz beszerzése, azoknak használatra előkészítése, az elkövetésre az alkalom kipuhatolása, alkalom készítése, bünszövetség alakítása, leselkedés, a büntett felfedezésének megnehezítésére irányuló („alibi“ készítés), vagy a büntetből származó előny biztosítását célzó előzetes intézkedések (orgazda, bűnpártoló felkérése) stb. Az előkészületi cselekménynek kellékei:

1. A *szándék* valamely határozott büntetendő cselekményre. Az előkészületi cselekmény a szándék külső megvalósításának első foká s így annak a büntetőjogban csak az esetben van jelentősége, ha valamely határozott *büntetendő cselekményre* vonatkozik. „Előkészületet“ tenni csak szándékosan, a tervbe vett tevékenység és eredmény tudatával és akaratával lehet. *Gondatlan* előkészületi cselekmény fogalni képtelenség.

2. Oly *tevékenység*, melyből az elkövetni szándékolt b. cselekmény világosan megállapítható. Maga a szándék, a terv és az elhatározás még tisztán belső mozzanatok, amelyek miatt felelősségre vonásról szó nem lehet. Az előkészület is már a szándék külső kifejezése, activ vagy passiv tevékenység, melyből megállapítható, hogy mely b. cselekményt akarta az illető véghezvinni. Előkészület-e valamely cselekmény és mely tényálladék előkészülete, az a felforgó konkrét körülmények vizsgálata alapján állapítható meg.

3. Hogy az előkészületi cselekmény *ne kezdje meg a véghezvitelt*. A „véghezvitel megkezdése“ a BTK. szerint már az illető büntetendő cselekmény *kísérletének tekintendő* s így ez az a határ, ameddig az előkészületi cselekmény terjedhet. Az előkészületi cselekménynek nem szabad a tényálladáki cselekvés (ölés, a dolog elvétele) részbeni megvalósítását sem képezni; ha a tevékenység már a jogtárgyat közvetlenül veszélyeztette vagy épen megsértette: a cselekmény kísérlet. A körülményekhez képest azért ugyanaz a tevékenység egyik b. cselekményre nézve már kísérlet (pl. betörés a szobába a lopásra már kísérlet), másakra (pl. ölésre) még csak előkészületi cselekmény lehet.

II. Az előkészületi cselekmények a magyar büntetőjogban elvileg és *rendszerint nem büntetendők*. Ez folyik a BTK. ama szabályából, hogy csak a véghezvitel megkezdését, a kísérletet nyilvánítja büntetendőnek. Ami még nem kísérlet, az nem büntetendő.

1. A magyar büntetőjog ezen *objectivista* felfogásának fontos jogi és kriminalpolitikai okai vannak. Jogilag nem büntetendők az előkészületi cselekmények, mert ezekben *jogsértő eredmény rendszerint nem foglaltatik*. Igaz, hogy a veszélyeztetés, amit azok kétségtelenül tartalmazhatnak a társadalomra, annak biztonságára, sokszor elég jelentékeny lehet, de ez csak kivételnek tekintendő a szabály alól, aminek eleget lehet tenni azzal, hogy a társadalomra kétségtelenül *veszélyes* előkészületeket a BTK. *kivételesen* büntetés alá helyezi. De nem büntetendők jogilag azért sem, mert az előkészületi cselekmények rendszerint oly *távoli összefüggésben* állanak a befejezéssel, hogy alig, vagy igen nehezen lehet kimutatni azt, hogy az illető cselekvés csakugyan büntetendő cselekmény elkövetésére való előkészület volt. Aki kést vagy baltát vett, aki egy idegen udvarra bement, oly különféle szándékkal tehette e cselekvést, hogy a büntetendő cselekményre irányuló szándékot megbizonyítani alig lehetséges. S még ha ezt sikerül is megbizonyítani, teljesen *bizonytalan*, hogy az illető folytatta volna-e az előkészületet s megkezdte volna-e a véghezvitelt. Ily bizonytalan eshetőséget tehát büntetni nem szabad. A helyes kriminalpolitika pedig azért ajánlja az előkészületi cselekmények büntetlenségét, mert a büntetlenség tudata sokakat visszatarthat a folytatástól. A véghezvitel megkezdése előtt vivja a bűnös a legnagyobb lelki harcot, „nem szabad tehát a felébredő lelkiismeret tevékenységét azáltal ellensúlyozni, hogy a visszalépés már ugyis késő lenne“. (Wlassics.) Végül helyesen emeli ki *Angyal*, hogy a *személyes szabadság szempontja* is azt kívánja, hogy csak akkor büntessünk, ha a bűnösség kétségtelen.

Ez objectivista felfogással szemben (Wlassics, Baumgarten, Fayer, Battlay, Angyal, Mittermaier, Merkel, Binding, Prins) a *subjectivista* írók (Köstlin, Buri) az előkészületek általános büntetendőségét vitatják azon az alapon, hogy az előkészületeknél is a szándék már tetteben nyilvánult s így ez elég alap a büntetésre. A subjectivista felfogás hívei egyes kriminológusok (Garofalo, Tarde, Van Hamel) is, kik a *társadalmi veszélyesség* címén sürgetik az előkészületi cselekmények büntetését. E felfogás nyilván egyoldalú s következetesen oda vezetne, hogy már a szándékot magát büntessük, ami a rendőri és bírói önkénykedésnek nyitna tág kaput.

2. Az előkészületi cselekmények büntetlenségének általános szabálya alól azonban a BTK. több kivételt tesz. Tekintettel ugyanis először arra, hogy az *állam elleni* legsúlyosabb büntetteknel már az előkészület s különösen a szövetségalakítás is jelentékenyen *politikai* veszélyt tartalmaz, bünt. cselekménynek nyilvánította:

a) a *fel ségysértés* elkövetésére tett *előkészületet* (BTK. 133. §.), valamint a *fel ségysértés* elkövetésére létrejött *szövetséget* (1. alább a 85. §-t.), ha más

előkészületi cselekmény nem történt is; ha pedig a szövetségalakítás mellett a véghezvitelre célzó más előkészületi cselekmény is követtetett el, ezt súlyosabban büntetendő esetnek tekinti (130—131. §.);

b) a *hütlenség* elkövetésére létesített szövetséget, ugy magában, mint előkészületi cselekménnyel kapcsolatban (148. §.);

c) a *lázadás* elkövetése végett létesített szövetséget, ugy magában, mint előkészületi cselekménnyel (156., 157. §§.);

d) a *hatóság elleni erőszak* elkövetésére irányított szövetséget magában és más előkészülettel együtt (170. §.).

Továbbá az egyesekre vagy a társadalomra való *nagyszabású veszélyessége miatt* szintén büntetés alá helyezte:

e) a *gyilkosság, gyújtogatás és pénzhamisítás* büntetettének elkövetésére irányított *szövetséget*, de mindhárom esetben csak akkor, „ha ahhoz előkészületi cselekmény is járul“. (BTK. 288., 428. és 205. §§.)¹⁾

A BTK. e szerint *csupán egyetlenegy büntettnél*, a felségsértésnél, *bünteti magát az egyszerű előkészületi cselekményt*, a többi hat kivételes esetben csak a szövetségalakítást, mint egy sajátos és a legveszélyesebbnek tartott előkészületet bünteti és pedig a négy (a—d) állam elleni cselekménynél magában is, a három közönséges cselekménynél azonban csak akkor, ha még más előkészületi cselekmény (eszközbeszerzés, leselkedés) is követtetett el.

Némely büntetendő cselekménynél pedig nem ugyan mint előkészületi cselekményt, hanem mint önálló b.-cselekményt („delictum sui generis“) büntet a BTK. oly cselekvéseket, melyek az illető büntetendő cselekmény valóságos véghezvitelét még nem kezdik meg s így lényegükben előkészületi cselekményeknek tekinthetők:

Ilyenek: a *párviadalra való kihívás* és annak elfogadása (293. §.): a *közegészségre ártalmas anyagoknak* elárúsítás végett boltban vagy raktáron

¹⁾ E három szakaszt *Fayer* (I. 237.) „Duchèsne-paragraphusok“-nak nevezi, Duchèsne belga munkás után, ki a német Kultúrkampf idején (1874) egy belgiumi jezsuita provincialisnak levélben ajánlatot tett, hogy „jó pénzért“ megüli Bismarckot. A provinciaalis feljelentette az esetet egy a belga, mint a német kormánynak s Bismarck diplomáciai uton követelte Duchèsne megbüntetését. A belga BTK. alapján azonban Duchèsnet nem lehetett megbüntetni, mert a büntetetre való ajánlkozás, mint általában az előkészületi cselekmények, a belga törvény szerint nem büntetendők. Az eset alkalmából aztán, mely izgatott jegyzékváltást vont maga után a belga és a német kormány közt, ugy Belgium, mint Németország külön törvényben kimondták a büntett elkövetésére való felhívás vagy ajánlkozás büntetendőségét. A magyar BTK. ministeri javaslata nem terjeszkedett ki e kérdésre, azonban a főrendiház javaslatára (ez eset hatása alatt) került bele a magyar törvénybe is a gyilkosság, gyújtogatás és pénzhamisítás elkövetésére való szövetség (ha ahhoz előkészületi cselekmény is járul) büntetés alá helyezése.

tartása (314. §.). Végül számos *kihágás* (KBTK. 58., 133—135. §.) lényegében szintén csak előkészület.

Conatus

78. §. A kísérlet fogalma és ismérvei.

A BTK. következőleg határozza meg a kísérlet fogalmát:

BTK. 65. §. A cselekmény, *mellyel a szándékolt bűntett vagy vétség véghezvitele megkezdett, de be nem végeztetett; a megkezdett bűntett vagy vétség kísérletét képezi.*

A bűntett kísérlete mindig, — a vétségé azonban csak a törvény különös részében meghatározott esetekben büntetendő.

I. A kísérlet, mely a büntetendő cselekmény véghezvitelének második foka, elválatatlan összefüggésben van a befejezett cselekménnyel. A befejezett cselekmény valamely *tényálladék részleges, hiányos megvalósítása*. Kísérletnek tekinthető-e tehát valamely cselekvés s mely cselekmény kísérletének, ezt az illető befejezett cselekmény törvényes tényálladékának szem előtt tartásával fogjuk megállapíthatni. Ha a cselekvés (ütés, lövés) a sértettre valamely büntetendő cselekmény (ölés) *véghezvitelét megkezdette, de be nem végezte* (a golyó nem talált, az ütés nem volt halálos), az illető cselekvés kísérlet lesz a megkezdett bűncselekményre vonatkozólag (ölés kísérlete).

1. A kísérlet lényege az illető tényálladék „véghezvitelének megkezdésében“ áll. Vagyis több az előkészületnél, kevesebb a befejezésnél. A kísérleti cselekmény már nem egyszerű veszélyeztetése a *jogtárgynak*, hanem annak *halározott és valóságos megtámadása*, mely vagy maga is jogsértést hoz létre, ami azonban a befejezett cselekmény által okozottnál csekélyebb, vagy oly *közvetlen veszélyt* tartalmaz a jogtárgyra, melyből a valóságos sérelem csak valamely, a cselekvő akaratán kívül közbejött gátló ok miatt nem következett be. Aki ölési szándékkal rálő a sértettre, de azt csak karján találja s ezzel 20 napi betegséget idéz elő, valamint akinek golyója egyáltalán nem találja a sértettet s így látható sérelmet nem ejt rajta, egyaránt megtámadta a sértettnek életéhez való jogát s így mindkettő ölési kísérletet követett el, azonban az előbbi valóságos jogsértést is (testi sértést) létesített, a másik pedig fizikai sértés nélkül oly közvetlen veszélybe hozta a sértett életét, hogy a teljes eredmény itt is csak a golyó tévedése, illetőleg a rossz célzás miatt maradt el, épügy, mint az előbbinél.

2. Miután a kísérlet vagy valóságos jogsérelmet, vagy ily

közvetlen veszélyt hoz létre, a BTK. a kísérletet általában büntetendőnek nyilvánítja (a feltételeket és kivételeket alább).

A kísérlet büntetendőségének jogalapja egyfelől a kísérlet elkövetőjének *subjectiv veszélyességében*, a büntetendő cselekmény véghezvitelének megkísérlésében nyilvánult *kétségtelen alanyi bűnösségében*, másfelől a kísérleti cselekményben levő *objectiv jogsérelemben*, illetőleg a *jogtárgy közvetlen veszélyeztetésében* áll.

1. A subjectivista és objectivista iskolák ezen a ponton is erős harcban állanak. A *subjectivisták* szerint a büntetendőség alapja a „bűnös akarat” lévén, a kísérlet is azért büntetendő, mert a tettes akarata valamely b. cselekményre vonatkozólag nyilvánvaló lett. A külső tevékenység a kísérletnél jogilag irrelevans, mert eredményre nem vezetett (nem volt okozatos). Az *objectivisták* közül a régebbi (tulzó) írók ellenkezőleg épen a cselekmény okozatosságára fektették a kísérlet büntetendőségét (igy Feuerbach, Geyer), míg a mai mérsékelt irány képviselői a *kísérleti tevékenység veszélyességét* tekintik a büntetendőség alapjául. Igy Liszt F. szerint a bűnös akaraton s a bűntevő veszélyességén kívül a tevékenységben rejlő *konkrét veszély*: a célbavett eredmény bekövetkezésének lehetősége alapítja meg a bűnösséget (ez az uralkodó nézet). *Angyal* szerint a kísérlet büntetendőségének jogalapja egyfelől a kísérleti tevékenységben rejlő s ez ante megállapítható *abstrakt objectiv veszély*, másfelől a tevékenység hatása alatt az átlagember lelkében *érzet alakjában ex post* jelentkező *subjectiv konkrét veszély*.

2. Az ó- és középkori büntetőjogok, így még a római és germán jog sem ismerték a kísérlet mai fogalmát. *Mommsen* szerint (97.) a római jogban még a *technicus* kifejezés is hiányzik a kísérlet fogalmára. S míg a magánbüntetteknél csak valóságos sérelem esetén lehet panaszt emelni, tehát a kísérlet nem büntethető, egyes közbüntetteknél már a szándék nyilvánítása, tehát az egyszerű előkészület s bármily kísérlet egyenlően büntetetik a befejezett cselekménnyel. (*Lex Cornelia: Dolus pro facto accipitur.*) A középkori germán jog szintén nem ismeri a kísérletet. Egyes népjogok az eredmény nélkül maradt élet vagy testépség elleni támadásokra is váltságdíjakat állapítanak meg, de nem mint az ölés vagy testi sértés kísérletére, hanem mint önálló, veszélyeztetési cselekményekre. Körülbelül ennek felel meg a középkori magyar jog kisebb vagy nagyobb „hatalmaskodási” esete. Régi hazai jogunk a kísérletet az állam elleni legsúlyosabb cselekményeknél a befejezéssel egyenlően büntette, ez világosan ki van fejezve *I. István II. decretumának* 51. címében és *Kálmán II. 6.* („Si quis in regem aut regnum vel contra salutem aut dignitatem regis conspiraverit vel *conspirare tentaverit* vel *conspirationem probare volens non indicaverit*“), másutt és általában azonban a kísérletet nem büntette. Ugyanigy hiányzik a kísérlet fogalma a régi angol jogban. *Stephen* szerint a mai angol jog is legtöbbször nem bünteti a kísérletet, csak némely a befejezéshez egészen közel fekvő esetekben.

Az olasz *practicusok* teremtik meg a büntetőjogtudományban a kísérlet általános fogalmát, mely szerintük ebben áll: *Cogitare, agere, sed non perficere* s ők tesznek először tudományos különbséget a kísérlet és befejezés közt,

valamint a kísérlet fokai (távoli, közeli és igen közeli) közt s ök sürgetik a kísérlet enyhébb büntetését. Az olasz jogtudomány befolyása alatt kerül be a kísérlet fogalma a Carolinába, mely az első BTK., melyben a kísérlet meg van határozva. (Liszt 202.)

A francia 1670-iki Ordonnance, sem az 1791-iki Code, nem ismerik a kísérlet általános fogalmát, az 1810-iki *Code Pénal* az, mely a kísérlet általános fogalmát oly sikerülten határozza meg, hogy meghatározása meghódította a XIX. század összes BTK-eit s ma, mondhatni, a művelt világ összes büntetőtvényeiben feltalálható. A Code Pénal 2. §-a: „a kísérlet, mely külső cselekvésekben nyilvánult és a végrehajtás megkezdését képezte, ugy büntetendő, mint maga a bűntett, amennyiben véletlen, vagy a tettes akaratától független körülmények miatt maradt abba“. (Garçon 17.) A „végrehajtás megkezdése“ (*commencement d'exécution*) kifejezés mindenesetre a legtekintélyesebb, amivel a kísérlet fogalmát és annak jellemző ismérvét, egyuttal a büntetethez határát röviden és szabatosan meg lehet jelölni s ezért vált e kifejezés oly népszerűvé. Amily általánosan meghódította azonban a francia meghatározás az újabb és legújabb BTK-eket, (porosz, német, osztrák, belga, magyar, olasz, finn, bolgár, norvég BTK-ek, az 1843-iki magyar, az új svájci, német és osztrák javaslatok), éppoly kevésbé lett uralkodóvá az az elvi álláspontja, hogy a kísérlet ugy büntetendő, mint a befejezett cselekmény. (L. alább 134. §.)

II. A kísérlet alkotó elemei s ismérvei a következők:

1. Alanyilag: a *szándék* az illető befejezett cselekmény elkövetésére. Szándék nélkül nincs kísérlet, a kísérlet közönséges fogalma már valami tudatos és akaratos megkezdést fejez ki. *Gondatlan kísérlet* fogalmi képtelenség. A szándék bármely, u. n. faja vagy foka elegendő a kísérlethez. Tehát előre meg nem fontolt, sőt rögtönös szándéknál is megállapítható a kísérlet.

2. Tárgyilag a kísérlet alkotó elemét „a *véghezvitel megkezdése*“ képezi. A kísérleti cselekménynek nem szabad az illető tényálladék befejezéseig haladnia. Kisebb, a szándékoltnál csekélyebb, vagy másnemű befejezett cselekményt képezhet, pl. ölési kísérlet a szándékos testi sértés befejezett cselekményét alkothatja, de magát az illető tényálladékot befejeznie nem szabad. Éppogy a kísérleti cselekménynek többnek kell lennie az illető cselekmény végrehajtására való előkészületnél. Lehet, hogy valamely kisebb cselekmény kísérlete egy nagyobbak az előkészületét képezi, pl. a lopási szándékkal a szobába behatolás lopási kísérlet s ugyanez a rablás vagy ölés cselekményére még csak előkészület.

Miben áll a végrehajtás megkezdése, ezt mindig az illető cselekmény tényálladékai kellékeiből lehet minden cselekményre külön megállapítani. Általános szabályul e tekintetben csak az állítható fel, hogy a kísérleti cselekvés az *illető jogtárgy valóságos*

megtámadását képezze, tehát vagy megkezdje a *jogtárgy megsértését* (a golyó behatol a testbe), vagy *oly közvetlen veszélybe* hozza a jogtárgyat, melyből annak valóságos megsértésétől csak a cselekvő akaratán kívül fekvő ok menti meg azt (elhibázott lövés, a tolvaj behatolása a szobába, belenyulás a szekrénybe.)

3. Harmadik, negatív ismérve a kísérletnek, hogy a kísérő által véghezvitt tevékenység (ami lehet mulasztás is) *ne fejezze be az illető büntetendő cselekményt*. Ha a „véghezvitel“ nemcsak megkezdett, de befejeztetett vagyis a szándékolt delictum eredménye is beállott, a cselekmény többé nem kísérlet, hanem *befejezett* cselekmény.

1. A „véghezvitel megkezdésének“ értelmezése iránt az irodalomban több iránylati eltérés van. Baumgarten és Schnierer a *jogtárgy megtámadását*, az arra való *jogellenes behatást* értik e kifejezés alatt. Wlassics, Liszt, Prins pedig a cselekmény tényálladékában leirt *elkövetési alak valóságos megkezdésében* látják a véghezvitel megkezdését. Helyesen mondja Wlassics: „Ha a cselekmény (kísérlet) minőségéből felismerhető a cselekménnyel elérni kívánt büntett és felismerhető tárgyas ismérvekből: akkor kísérleti cselekmény forog fenn.“ (93.) Garçon (20.) a véghezvitel megkezdésének tekinti a cselekvést, mely közvetlenül és egyenesen (immédiatement et directement) a kivitelre irányul. Ugyanígy előbb Garraud is (I. 178., a II. kiadásban (I. 197.) azonban elhagyja ezt a tételt.)

2. Birói gyakorlatunkban nagy ingadozás van még mindig a lopás véghezvitelének megkezdése iránt. Ezt a BTK. 333. §-ában a lopási cselekvés megjelölésre használt „elvétele“ kifejezés ruganyos volta idézte elő. A Curia sokszor csak kísérletet vett fel, midőn a tettes az ellopni szándékolt tárgyat magához vette, vagy maga mellé helyezte, pl. aki az almát kötényébe, a szentet vagy kukoricát kosarába, zsákjába tette, de eközben tetten éretett (BJT. XXIX. 334.): máskor s ujabban szinte állandó gyakorlat lett, hogy ily esetben már befejezett lopás forog fenn, (BJT. XXXI. 27., XXXIII. 197., LI. 397., LII. 80.), mert az idegen dolognak a helyéről való kimozdításával már a lopás be van fejezve. Ez utóbbi magyarázat mindenesetre tulszigoru értelmezése az elvétel szónak, mert a tolvaj ily esetben elvette ugyan a helyéről a dolgot, de *nem vette el a birtokostól* vagy birlalótól *s nem helyezte azt a saját birlalatába*, holott a lopás tényálladéka ezt kívánja meg. A lopás véghezvitele tehát ily esetben még nincs befejezve, csak megkísérelve. (I. alább a különös részben.)

Előkészületi cselekményt állapított meg s felmentette a Curia a gyilkosság kísérletével vádolt egyént, aki épen azon ház küszöbén fogatott el, melyben állítólag gyilkosságot akart elkövetni s zsebében töltött revolver találatott, azonban tagadta, hogy űlni akart volna. (BJT. II. 25.) Ellenben szándékos emberölés kísérletének minősítette a Curia azt a cselekvést, midőn vádolt ülési szándékkal kést rántott elő, de 2—2½ lépés távolságban állván a sértettől, az elhatalolásban és a szarásban a sértett titkára által, ki magát

a támadóra vetette, megakadályoztatott. (1894., 1254. sz. Csölics merénylete a hercegprimás ellen.) Itt már a cselekvés (a kés előrántása) kétségtelenné tette az ölési szándékot s annak véghezvitelére is megkezdetetett, mert a titkár közbelépése nélkül a lecsapás vagy leszúrás akadálytalanul bekövetkezett volna s így a sértett élete közvetlenül veszélyeztetve lett.

Lövés néhány lépésnyi távorról: kísérlet. Curia. BJT. 64. k. 131.

79. §. A kísérlet fajai és fokai.

I. Az olasz practicusoktól kezdve a mai napig az irodalom s régebben a törvényhozások is különbséget tettek a kísérlet fajai és fokai közt. Különösen elterjedt a *teljes* vagy „befejezett“ (conatus perfectus) és a *nem teljes* vagy „befejezetlen“ kísérlet (c. imperfectus) közötti különbségtétel, melyek a kísérlet két *faját* vagy nemét jelentenék, továbbá a *közeli* és *távoli* kísérlet (conatus proximus et remotus) megkülönböztetése, melyek a kísérlet *fokait* képezik. Az újabb törvényhozások (az olasz BTK-et kivéve) és a legújabb irodalom helytelenítik a kísérlet faji megkülönböztetéseit, ellenben elismerik a kísérlet fokainak lehetőségét, de azoknak törvényes meghatározását és különböző elbírálási módját feleslegesnek tartják.

1. *Teljes* kísérlet alatt értik általában a kísérlet azon eseteit, melyekben a tettes a befejezett cselekményt alkotó *tevékenységet egészen véghezvitte*, azonban az eredmény még sem állott be, mert valami közbejött akadály azt elhárította. Pl. a tettes beadta a halálos mérget a sértettnek, de idejekorán orvos érkezett, ki ellenmérget adott be s így a sértettet megmentette, rálőtt a sértettre és meg is sebezte, de nem halálosan, a tolvaj kosarába tette az elvett tárgyakat, vagy kivette a ládából, de tetten éretett.

Miután ily esetekben a cselekmény a tettes részéről tulajdonképen el lett követve, ő „mindent megtett“, ami szerinte szükséges volt s csak az eredmény hiányzik a tényálladékból, Romagnosi óta az olasz jogászok s egyes francia és belga írók (Garraud. Prins), a kísérlet ezen fajtáját *hiányos büntettnék* (delitto mancato, délit manqué), a német írók (Liszt) pedig *befejezett kísérletnek* nevezik. Az olasz BTK. 62. §-a a „hiányos büntett“-re, mint a kísérlet súlyosabban beszámítandó fájára, magasabb büntetési tételeket állapít meg.

2. *Nem teljes* vagy „befejezetlen“ kísérlet forog fenn akkor, ha a cselekvő nem követte el teljesen a tényálladéki tevékenységet még „nem tett meg mindent“, ami ő szerinte is szükséges lett volna a cselekmény véghezvitelére.

E megkülönböztetés, mint a kísérlet faji osztályozása el nem fogad-

ható, mert úgy a teljes, mint a nem teljes kísérlet ugyanazon elemekből áll. A teljes kísérlet is csak a végrehajtás megkezdése, mint a nem teljes kísérlet. Különbség csupán annyiban tehető, hogy a teljes kísérletnél már *valósággal meg van kezdve a jogsértés*, épen ezért ez csak külső eredménnyel járó bűntetteknel (az u. n. anyagi cselekményeknél) jöhet elő s így rendszerint szigorubb büntetést érdemel, mint a teljes kísérlet. Vagyis a teljes kísérlet mindig *a kísérlet nagyobb fokához*, a közeli kísérlethez tartozik. Mikor forog fenn különben teljes kísérlet, ez annyira az eset körülményeitől függ, hogy előre általánosságban nem is állapítható meg.

A *teljes kísérlet* fogalmának a magyar büntetőjogban is annyiban van jelentősége, hogy az ily kísérlet büntetlenségéhez a 67. §. 2. pontja szerint nem elég az egyszerű önkéntes elállás, hanem az eredmény elhárítása is szükséges.

II. A kísérlet *fokai*: a közelebbi és a távolabbi kísérlet.

a) *Közelebbinek* nevezzük a kísérletet, ha a tettes a befejezéshez közel volt, vagyis a tényálladáki tevékenységnek utolsó, befejező mozzanatát is vagy elkövette (a pisztolyt elsütötte, a mérget beadta) vagy azt megkezdte (a ravaszt felhuzta, a ládát felnyitotta).

b) *Távolabbi* a kísérlet, ha a tettes még nem követte el, vagy nem kezdte meg a döntő tevékenységi mozzanatot, de cselekvése azért mindenestre a véghezvitel megkezdését képezi. Pl. a kését vagy pisztolyt felemelte, a tolvaj bejött a szobába.

E megkülönböztetés gyakorlati fontossággal bír annyiban, hogy a BTK-ek a kísérlet büntetési rendszerében a bírónak bizonyos tért adnak a mérlegelésre s így joga van a bírónak most súlyosabban, majd enyhébben büntetni a tettset. A büntetés mértékére pedig az alanyi bűnösség nagyobb vagy kisebb fokán kívül a jogsértés, illetőleg veszélyeztetés nagyobb vagy kisebb foka is irányadó lesz s ezt a bíró ahhoz képest állapítja meg, amint a cselekvő a befejezéshez közelebb vagy attól távolabb volt.

80. §. A tévedés befolyása a kísérletre. Az u. n. „alkalmatlan” kísérlet.

Irodalom: A fejezet elején idézettek felül: *Angyal P.*: A véletlenség és a kísérlet, 1903.; *Hertz*: Versuch mit untauglichen Mitteln, 1874.; *Köhler*: Studien, I. 7.; *Lammach*: Der Moment objektiver Gefährlichkeit zu Begriffe des Verbrechenversuches, 1878.; *Rosenberg*: Über die Strafbarkeit des untauglichen Versuches. Zeitschrift. XX. (1900.) 685.; *Langenbach*: Der Versuch am untauglichen Object und der Mangel am Thatbestand. 1901.; *Delaquis E.*: Der untaugliche Versuch, 1904.; *Kohn*: u. a., 1904.; *Roever*: u. a., 1905.; *Kriegsmann*: Wahnverbrechen und untaugl. Versuch. 1904.; *Garfalo*: Criminologia, 1885. 205.; *Pompei R.*: Dell' inidoneità nel tentativo. Rivista Penale, 1902. 18.; *Bar*: G. u. Sch. II. 487.; *Celichowski*: Die Bedeutung d. Lehre v. d. adäquaten u. zufälligen Kausalzusammenhang für die Frage des Versuchs mit unt. Mitteln. 1909.; *Dohna*: Der Mangel am Tatbestand. 1910.

I. A kísérlet tanának mai napig legvitásabb kérdése, hogy *alkalmatlan eszközzel* vagy *alkalmatlan tárggyon* el lehet-e követni kísérletet?

1. E kérdést, mely teljesen ki nem forrott alakban már a régebbi irodalomban vita tárgyát képezte, a XIX. század elején Feuerbach vetette fel ily alakban s ő azon eredményre jutott, hogy csak az *objective veszélyes* kísérlet büntethető, ez pedig csak akkor forog fenn, ha a kísérleti cselekvés *okozati összefüggésben áll* a célba vett eredménnyel, ebből folyólag az alkalmatlan eszközzel vagy alkalmatlan tárggyon elkövetett kísérlet rendszerint nem büntetendő. Mittermaier állította fel azután a különbséget az *absolute* és *relative alkalmatlan* eszközök és tárgyak között s az absolute alkalmatlan eszközzel (üres pisztoly, cukor) és absolute alkalmatlan tárggyon (hulla, üres szoba) elkövetett kísérletet büntetlennek, ellenben a relative alkalmatlan eszközzel (kevés adag méreg, rosszul töltött pisztoly) vagy relative alkalmatlan tárggyon (véletlenül üresen álló pénztár) a kísérletet lehetőnek s azt büntetendőnek állította. Ennek a felfogásnak ma is hívei: Fayer, Horovitz, Angyal, Pompei.

Az újabb irodalom azonban ezt a megkülönböztetést általában elveti, mert az eszköz vagy a tárgy vagy alkalmas a jogsértésre, vagy nem, de ezenfelül nem is az eszköz vagy a tárgy alkalmassága a lényeges a kísérletnél, hanem az, hogy az adott esetben a *cselekvés* megkezdhetette s tényleg *megkezdte-e a véghezvitelt*, ami pedig abból ítéltető meg, vajjon a jogsértés meglett-e kezdve valósággal, illetve *közvetlenül veszélyeztetve lett-e a jogtárgy* a cselekvés által? A legújabb irodalomban azonban ma is elkecseregett harc folyik az így feltett kérdés körül is.

2. A *subjectivisták* (Buri, Schwarze, Lammusch, Seuffert, Garofalo, Gallet, Delaquis) azt vitatják, hogy miután a kísérlet lényegileg a szándék véghezvitelének megkezdése, ezt pedig a cselekvő kétségtelenné tette, mihelyt szándékát a véghezviteli cselekményre tettben nyilvánította, az ő *tévedése* az általa választott eszköz vagy tárgy alkalmas vagy alkalmatlan volta felől, *lényegtelen* s így az alkalmatlan, még az absolute alkalmatlan eszközzel vagy tárggyon is elkövethető a kísérlet s az büntetendő. E felfogást követi jelenleg a német büntetőbírószági gyakorlat következő okoskodás alapján: minden kísérlet büntetendő, az alkalmatlan kísérlet is kísérlet, tehát az alkalmatlan kísérlet büntetendő. *Liszt* teljesen helytelennek nyilvánítja a Reichsgericht logikáját, mert már a főtétele, hogy t. i. *minden* kísérlet büntetendő, hibás és ellenkezik a törvényel. De nem állhat meg szerintünk a Buri logikája sem, mert a cselekvő tévedése, midőn az eszköz vagy a tárgy veszélyeztető tulajdonságát nem ismeri, ténykörülményre vonatkozó tévedés, amely tehát *lényeges* tévedés s úgy a német, mint a magyar BTK. szerint az ily ténykörülmény be nem számítható.

3. Ezzel szemben a tulzó *objectivismus* hívei (Geyer, Rosshirt, Temme) azt tanítják, hogy az alkalmatlan eszközökkel vagy tárggyon egyáltalán s így relative alkalmatlan eszközzel és tárggyon sem lehet kísérletet elkövetni. Ez a felfogás a másik végletbe, a kísérlet általános büntetlenségére vezet, mert *vég* eredményben minden kísérleti cselekvés alkalmatlan volt s fenforgó körülmények közt a befejezésre s így alig volna kísérlet, amelyet büntetni lehetne.

4. Helyes középuton haladnak e kérdés eldöntésénél az u. n. *mérsékelt objectivisták* (Wlassies, Schmierer, Fayer, Binding, Baumgarten, Kohler, Horn, Frank, Liszt F. és Liszt Eduard, Prins, Garraud), akik elvileg azt tartják ugyan, hogy alkalmatlan eszközzel és tárgyon nem követhető el kísérlet, de az u. n. relative alkalmatlan eszközzel és tárgyon elkövetett kísérletnél nem az eszköz és a tárgy alkalmaságát tekintik döntőnek, hanem azt, hogy az így elkövetett *cselekvés veszélyes volt-e a jogtárgyra?* A jogtárgyat közvetlenül veszélyeztető kísérlet büntetendő, a nem veszélyes („absolute alkalmatlan“) cselekvés ellenben nem. Helyesen emeli ki azonban Liszt F., hogy a veszélyesség alatt itt nem az általános, hanem a *concrét* veszélyesség értendő, ez pedig akkor forog fenn, ha a kísérleti tevékenység az eredmény közeli bekövetkezését lehetővé tette. a „veszélytelen“ (ungefährliche) kísérlet nem is kísérlet, tehát nem büntetendő. Frank az alkalmatlan kísérletet, mint általában a kísérletet, akkor büntetné, ha az a jogrend megzavarását tartalmazza, ez szerinte a régi német jog s a francia és angol jog kiinduláspontja (Friedensbruch, trouble). Vergl. D. Allg. IV. 267.

5. Mérsékelt objectivista alapon, de részben új magyarázattal igyekszik megvédeni legújabbban Angyal P. az absolute és relative alkalmatlan eszközök közötti különbségtételt. Szerinte a teljesen ártalmatlan, „a tudomány által feltétlenül hatástalannak nyilvánított“ eszközt helyesen nevezik *absolute alkalmatlannak*, míg az, ami csak in concreto, véletlenségből nem idézte elő az eredményt, helyesen mondható *relative* alkalmatlannak. Végeredményben Angyal teljesen odajut, ahova a fentebbi mérsékelt objectivista írók: relative alkalmatlan eszköz esetén a kísérlet mindig büntetendő: absolute alkalmatlan eszköz esetén, ha annak használata *értelmi gyengeségből* történt, nincs kísérlet, ha azonban *tévedésből*, pl. a tettes az általa készített mérgegpoharat sietségekben elereséli a vízzel telt pohárral, a kísérlet büntetendő.

II. A BTK. e kérdésben a mérsékelt objectivista felfogást követi. Kiténik ez világosan nemesak a BTK. indokolásából, hanem egyfelől a törvény azon rendelkezéséből, hogy csak a „szándékolt büntett vagy vétség véghezvitelének megkezdése“ képezhet kísérletet s másfelől abból, hogy „a tényálladékhöz tartozó *lénykörülmények*, ha azokról az elkövető a cselekmény elkövetésekor *nem bír tudomással*, nem számíthatók be“. (82. §.) E két rendelkezésből folyik:

1. Ha a kísérleti *cselekvés* olyan volt, hogy azzal a szándékolt cselekmény *véghezvitelét* teljes *lehetetlenség volt megkezdni*, kísérlet nem állapítható meg, mert a véghezvitel ily esetben nem is kezdetett meg. Teljesen *ártalmatlan* eszközzel, pl. cukorral, megbabonázással, nem lehet *ölési* kísérletet elkövetni, épugy, ha *jogtárgy* vagy *elkövetési tárgy nem létezik*, pl. hullán, halvaszületett gyermekeken *ölési* kísérlet, nem terhes nőn magzatelhajtási kísérlet fogalmilag ki van zárva. És pedig akár tudta a tettes az eszköz ártalmatlanságát vagy a tárgy hiányát, akár nem, kísérlet egyaránt nem létezik, mert ha tudta ezt, akkor világos, hogy nem volt

szándéka büntettet elkövetni, ha pedig nem tudta, akkor oly tény-körülmény iránt volt tévedésben, mely a beszámítást kizárja. Azonban megállapítható a kísérlet, ha a tettes az ártalmas, illetőleg alkalmas eszközzel megkezdi a véghezviteli tevékenységet, de az utolsó kiviteli mozzanatnál tévedésből ártalmatlan eszközzel cseréli fel azt, pl. megkészteti a méreggel vegyített italt (belecsem-pészi a sértett poharába), de tévedésből a tiszta borral vagy vízzel telt poharat nyújtja át a sértettnek. A tettes ugyanis itt már meg-kezdte a véghezvitelt s ténykedése oly veszélybe hozta a sérteni szándékolt jogtárgyat, hogy az eredmény csak véletlenül maradt el.

2. Ha a kísérleti *cselekvés* az elkövetni szándékolt büntetendő cselekmény tárgyát *közvetlenül veszélyeztette*, mert nincs kizárva az eredmény bekövetkezése, a kísérlet megállapítható, amennyiben a tettes részéről *lényegesen ténybeli tévedés* nem forog fenn. Ha tehát az alkalmazott eszköz olyan volt, hogy azzal az illető büntett végrehajtását meg lehet kezdeni, pl. töltött pisztoly, életveszélyes szer, ez esetben a kísérlet megállapítható, még ha az illető eszközzel, amint utólag kiderült, a cselekményt nem lehetett volna is befejezni.

Ha a töltött pisztolyban a lőpor a tettes tudtán kívül megnedvesedett, vagy a kapszli rajta rossz volt s így a pisztoly nem sült vagy nem sültetett volna el, valamint ha a mérég kis adagban volt beadva s így halált nem okozott volna, vagy oly rosszízű volt, hogy azt a sértett le nem nyelte volna, ily esetekben a kísérlet fenforog, mert a cselekvés az *életre közvetlenül veszélyes* volt, miután *nem lehetetlen*, hogy a teljes eredmény is bekövetkezhetett volna. Lehet, hogy a rossznak bizonyult kapszli elsülhetett, a sértett a kevés méreg-től is meghalhatott volna s így a szándékolt cselekmény mindenesetre meg lett kezdve.

Épügy: ha a cselekmény tárgya *létezett és veszélyeztetve lett*, a kísérlet fenforog, ha véletlenül *épen akkor nem azon a helyen volt is, amelyen a tettes gondolta*. Aki egy üres pénztárt feltört, üres zsebbe belenyúlt, az lopás kísérletét követte el, mert cselek-vése a birtokjogot veszélyeztette s csak a tettes akaratán kívül fekvő akadály gátolta meg a befejezést.

A magyar bírósági gyakorlat e részben is mérsékelt objectivistának mondható s általában (eltekintve egyes kivételektől) megőrizte magát a vég-letektől. A kérdés lényegére nézve azonban a *Curia* ma is az *absolute és relative alkalmatlan* eszközök közt tesz különbséget, jölehet a relative alkalmatlan eszközzel elkövetett kísérletet nem mindig bünteti. Magzatelhajtás kísérletét állapította meg többször a relative alkalmatlan eszköz mellett (Bt. XVI. 273., D-tár X. 86., XXXVII. 241.). Magzatelhajtás alól azonban gya-kori a felmentés s néha nem helyesen, pl. fekete ürömgöyökér beadása esetén is

feimentő ítéletet hozott a Curia, holott a közvetlen veszély fenforgása miatt ez esetben kísérlet lett volna megállapítandó (BJT. II. 250., XXIII. 40.). Rézgalic alkalmas az emberi élet kioltására. (Balogh: BD-tár II. 351.) Helyesen mellőztetett a kísérlet, midőn nem volt bizonyítva, hogy a puska meg volt töltve (BJT. XVII. 233.), helyesen mellőztetett a biztosítási csalás kísérlete, midőn a véghezvitel idején (csóvadugás a biztosított takarmánykazalba) a biztosítás ideje már lejárt (BJT. XLIII. 70.). Különösen vitás volt eleinte, hogy megállapítható-e a kísérlet, ha a tolvaj behatolt a szobába, de ott a keresett tárgyat nem találván, eltávozott. Eleinte a Curia ily esetekben többször felmentő ítéleteket hozott (BJT. VI. 105., XVIII. 184.), ujabban azonban határozottan a kísérlet megállapítása mellett foglalt állást s rendszerint kísérletért bünteti, aki idegen házba, padlásra vagy pincébe behatol, ha semmit nem vett is el, épúgy az üres zsebbe való benyulásért (BJT. XXXI. 175., XXXII. 24., XLIII. 187., LV. 298., Balogh: BD-tár II. 234.). Ellenben hibásan mellőzte a lopás felvételét, midőn vádlottak a lopni szándékoló bor helyett tévedésből *vizet* loptak (az öblögető vízzel telt hordóból töltve meg korsójukat). D-tár XXXV. 35. L. ez esetről Fayer: Tanulmányok 90.

III. Az *olasz* BTK. e vitás kérdést úgy oldja meg, hogy a kísérlet fogalmi meghatározásába bevette, hogy: kísérlet csak akkor fogor fenn, ha a tettes a véghezvitelt „alkalmas eszközökkel“ megkezdi (61. §.). Ez mindenestre helyes, de a kérdés minden részlete ezzel aligha lett megoldva. A *svájci* javaslat ellenben a bírő szabad tetszésére bizza a büntetést, ha a tettes oly eszközzel vagy oly tárgyon kezdi meg a véghezvitelt, mellyel vagy *amelyen a véghezvitel lehetséges* (17. Art.). Az 1912-iki *osztrák* javaslat (14. §.) a büntetethez való alkalmatlanságot kizáró oknak tekinti, ha a kísérlet oly tárgyon vagy oly eszközzel követtetett el, melynek minősége az eredmény beálltát *minden körülmények közt* kizárja.

81. §. A kísérlet területköre.

I. BTK. szerint: 1. a *büntett* kísérlete mindig, 2. a *vétségé* csak a törvény által világosan megemlített esetekben (BTK. 65. §.), tehát kivételesen, 3. a *kihágás* kísérlete pedig egyáltalán nem büntetendő. E szabály felállításánál a törvényhozás abból indult ki, hogy a legsúlyosabb cselekményeknél már a véghezvitel megkezdése oly súlyos sérelmet vagy veszélyt jelent, melyet minden esetben büntetni kell. A vétségeknél és kihágásoknál azonban, miután ezek befejezés esetén is csekélyebb sérelmet vagy veszélyt tartalmaznak, *szabály szerint nem bünteti* a kísérletet és pedig a kihágásoknál egyáltalán nem (kivéve az *erdei lopás* esetét 1879:31. t.-c. 80. §.), mert ezeknél legtöbbször fogalmilag sincs kísérlet (l. alább), a vétségeknél azonban a súlyosabb esetekben kivételesen bünteti.

1. A BTK és a BN. a következő vétségeknél tekintik büntetendőnek a kísérletet:

1. az istenkáromlás és vallásháborításnál (190. §.);
2. a pénzhamisítás három esetében (váltópénzhamisítás, ennek hamis forgatása és a hamispénzkiadás, BN. 39. és 41. §., BTK. 209. §.);

3. ragály esetén elkövetett zársértésnél (316. §.);
4. a lopásnál (339. §.);
5. a zsarolásnál (350., 352. §.);
6. a csalásnál (BN. 50. §.);
7. a kerítésnél (BN. 44. §.);
8. idegen ingó vagyon rongálásánál (118. §.);
9. marhavész terjedésekor elrendelt zár megsértésénél (1888: 7. t.-c. 146. §.);
10. a hivatali visszaélésnél (471. §.);
11. a hivatali hatalommal való visszaélésnél (475. §.);
12. a határjelrongálás vétségénél (1891: 41. t.-c. 2. §.).

A büntetendő vétségi kísérletek megállapítása a BTK-ben teljesen önkényesen, minden elvi alap és gond nélkül történt. (Helyesen mondja *Wlaszics*, hogy e hiba a német BTK. ok nélküli utánzásából eredt. A német BTK. ép ily rendetlenül és gond nélkül sorolja fel a büntetendő vétségi kísérleteket.) Egészen csekély súlyú vétségeknél bünteti a törvény a kísérletet, míg sokkal súlyosabb és gyakoribb cselekményeknél, pl. leányrablás, magánokirat-hamisítás, ingatlan dolog rongálása vétségeinél nem bünteti. Ajánlatos lenne a revisio alkalmával a vétségekre is *szabály gyanánt* állítani fel a *kísérlet büntetendőségét* s kivétel gyanánt a büntetlenséget emelni ki az egészen csekély súlyuaknál. (Ezt teszi az új *osztrák* javaslat, mely a 3 hónál vagy 1000 koronánál nem magasabb büntetéssel sújtott esetekben büntetlennek tekinti a kísérletet.) Különben a hármas felosztás elejtésével e kérdés önként meg lenne oldva, mert a súlyosabb vétségek így büntetetté válnának, a kisebbek pedig kihágásokká.

2. A *correctionalisált vétség kísérlete büntetendő*, habár az illető cselekmény vétségi eseteiben a BTK. nem bünteti is a kísérletet.

Ez a Curia újabbi állandó és helyes gyakorlata. (BJT. XXXII. 135., XXXIII. 108., 287., LXI. 144. Ezzel ellenkező, helytelen döntés és kijelentés újabban is: BJT. LV. 39.) Correctionalisálás esetében a kísérleti cselekmény nevezendő vétségnek, pl. csalás büntetettének kísérlete, ha fogházzal sújtott, így minősítendő: *csalás kísérletének vétsége*, nem pedig így: *csalás vétségének kísérlete*. Ezt a felmerült ingadozásokkal szemben, a Curia egy ítéletében világosan kifejezte (Jogt. Közl. 1903. 69. sz. curiai határozat.) 2240.

II. *Fogalmilag ki van zárva* a kísérlet:

1. a *gondatlan* cselekményeknél (l. fentebb);
2. a *praeterintentionalis* tényálladékoknál, ahol t. i. a törvény valamely szándékos tevékenységnek akaratlanul (gondatlanul, esetleg véletlenül) bekövetkezett súlyosabb eredményét helyezi magasabb büntetés alá. Az ily tényálladéokra (pl. halált okozó testi sértésre) nézve a kísérlet ki van zárva. (Curia: BJT. 61. k. 148.)
3. a *tiszta mulasztási* cselekményeknél, vagyis a parancsoló törvény nem teljesítéséből álló cselekményeknél, mert ezeknél vagy nem teljesíti a tettes a parancsot s akkor befejezett cselekmény áll elő, vagy teljesíti s akkor nincs büntetendő cselekmény. Mindaddig,

míg a teljesítés lehető, nem lehet tudni, nem fogja-e azt az illető teljesíteni s így itt a halogatás nem tekinthető kísérletnek. E miatt nem büntethető a legtöbb kihágás kísérlete.

Mulasztási commissiv cselekményeknél azonban a kísérlet lehető. pl. az anya vagy a bába nem ad a gyermeknek enni, vagy elmulasztja lekötni az újszülött küldöckzinórját, ily esetekben, ha a jogsértő eredményt egy harmadik személy közbelépése megakasztja, a mulasztás által létesített kísérlet megállapítandó.

4. Nincs kísérlet az u. n. *pillanati* cselekményeknél, melyek egyetlen cselekvési mozzanattal (egy szó kiejtésével) követtetnek el. pl. a szóbeli becsületsértés.

5. Nincs kísérlete a *kísérletnek*, vagy az *előkészületi cselekménynek*. Azon előkészületi cselekmények t. i., melyeket a BTK. kivételesen büntet (szövetség), oly önálló cselekmények, melyeket a törvény csak akkor akar büntetni, ha azok elkövetettek.

6. Nincs kísérlete a *felbujítás*-nak és a *bűnsegély*-nek. (L. a részességnél.)

82. A kísérlet büntetlensége. Az önkéntes elállás és az eredmény elhárítása.

Irodalom: *Angyal P.*: Visszalépés a kísérlettől. Eredményelhárítás és jóvátétel, 1910. (Ak. Ért. XIV. 4.); *Schoetensuck*: Verg. D. Allg. II. 459.; *Dahlmann*: Der freiwillige Rücktritt vom Versuch, 1911.

I. Azokon az eseteken kívül, melyekben a kísérlet fogalmilag vagy a törvény hallgatása, illetőleg egyenes rendelete folytán nem esik büntetés alá, maga a BTK. két, a *büntethetőséget kizáró okot* állít fel, melyek miatt a különben megállapítható kísérlet általában nem büntetendő. Ezek: az önkéntes elállás és az eredmény önkéntes elhárítása.

BTK. 87. § Nem büntetik a kísérletet:

1. ha a tettes a megkezdett büntett vagy vétség véghezvitelétől **önként elállott**;

2. ha a büntett vagy vétség tényálladához tartozó eredményt — **mielőtt cselekménye felfedeztetett volna — önként elhárította.**

Miután a kísérlet a szándékolt cselekmény véghezvitelének megkezdésében áll, mihelyt a cselekvő e pontig ért, a továbbfolytatástól való elállása jogilag nem szüntethető meg a büntethetőséget, még ha az abbahagyás szándékosan, vagyis önként történt is. A szándék ugyan megszűnhetik, de nem szűnik meg a már elkövetett sérelem, vagy a megtörtént veszélyeztetés. Az újabb BTK-ek azonban kivétel nélkül (sőt már a Carolina) méltányossági és kri-

minalpolitikai okokból büntetlennek nyilvánítják a kísérletet, ha a cselekvő *önként elállott* a már megkezdett véghezvitel folytatásától, vagy amennyiben már valami sérelmet okozott, azt *önként elhárította*, jóvátette. A *méltányosság ajánlja* ugyanis, hogy aki önként, azaz külső kényszerítő ok nélkül, magától abbahagyta a szándékolt cselekmény folytatását, vagy helyrehozta az okozott sérelmet, ezért a büntetés elengedésével jutalmaztassék, annál is inkább, mert ily esetekben a konkrét veszély is megszűnt vagy kevesebb lett. A *kriminálpolitika* pedig a büntettek kevesbitésének egy módját látja az abbahagyott kísérlet vagy a *jóvátétel* büntetlenségében, mert a büntetlenség reménye sokakat visszalépésre bírhat a befejezéstől. *Angyal* ezzel tartja *kiváltképen* indokolhatónak a büntetlenséget, csak az egyszerű önkéntes elállásnál lát jogi okokat is.

A mai BTK-ek e részben csak annyiban térnek el egymástól, hogy míg a *francia, belga, hollandi és olasz BTK.* s az 1843-iki *javaslat* a kísérlet fogalmi meghatározásába vették fel, hogy az csak akkor büntethető, ha az eredmény „véletlen, a tettes akaratától független körülmények miatt“ nem következett be s ezzel fejezték ki az önkéntes elállás büntetlenségét, addig a *német, magyar, finn, bolgár, norvég BTK-ek* és az új javaslatok az önkéntes elállásról, mint a kísérlet büntethetőségét kizáró okról, külön szakaszban intézkednek. Ez utóbbi álláspont kétségtelenül helyesebb, mert a kísérlet fogalmához nem is tartozik szorosan az, hogy mi miatt maradt félbe a befejezés. Ezenkívül, mint *Wlassics* kifejti, célszerűbb is, ha a törvény határozottan megmondja, hogy mikor nem büntetik a kísérlet, mintha a kísérlet fogalmi meghatározásából kell a contrario kiokoskodni, ami könnyen eltérő magyarázatokra s a bírói gyakorlat ingadozására vezetne.

II. A kísérlet büntetlenségének a BTK. szerint két esete van: 1. az egyszerű *önkéntes elállás*, mely oly esetekben mentesít, midőn a cselekvő még jogsértő eredményt nem létesített, tehát az u. n. *nem teljes és rendszerint a távoli kísérlet esetében*; 2. az *eredmény önkéntes elhárítása* oly esetekben, midőn a tettes már bizonyos *jogsértő eredményt hozott létre, vagyis az u. n. teljes és rendszerint a közeli kísérletnél.*

1. Az egyszerű *önkéntes elállásnál* a büntetlenségnek egyéb feltétele nincs, mint az *önkéntesség*. Önkéntesség alatt az értendő, hogy a cselekvő *ne külső kényszerítő okból*, hanem jószántából, saját akaratú elhatározásából álljon el a folytatástól. Rendszerint a kevésbé erélyes, gyenge elhatározású, ingadozó, kezdő bünteteseknél lesz megállapítható, akik az első komoly akadályra feladják elhatározásukat s abbahagyják a megkezdett tevékenység folytatását. Az akaratelhatározás indoka, mely a tettest az elállásra bírta, itt is közömbös. Akár *öszinte megbánás, a könnyörület,*¹⁾ az

¹⁾ Megállapította a Curia az önkéntes elállást, midőn a tettes alvó nejt meg akarta ülni, de neje a kés első érintésére felébredt s ennek könnyörgésére elállott a folytatástól. (BJT. III. 103.)

elkövetni akart rossz tett megutálása, akár a felfedeztetéstől való félelem¹⁾ indította a tettest eredeti akaratának megváltoztatására, az elállás önkéntesnek tekintendő, hacsak az abba hagyást nem világosan valamely *külső, a tettes akaratán kívül fekvő ok* idézte elő. Így nem önkéntes az elállás, ha a tettes az elállás előtt tetten éretett, ha valaki rákiáltott s a miatt futott el, ha a véghezvitel leküzdhetetlen akadályokba ütközött (a Wertheim-szekrényt a tolvajok nem képesek kinyitni), szóval amikor a *szilárd elhatározás* a tettes nem is akar visszalépni, hanem a közbejött külső akadály miatt *kényszerítve érzi magát* a visszalépésre. A tettes tévedése a külső akadály fenforgása iránt, az u. n. *vélt akadály* nem szolgál az ő javára, pl. ha azt hiszi, hogy tetten érték s e miatt szalad el, holott aki felé közeledett, az nem is tudott az ő jelenlétéről s így a tettenérés csak képzelt volt: a tettes megbüntethető, mert tényleg külső akadály bírta rá az elállásra, nem jószántából állt el.

2. Az *eredmény önkéntes elhárításánál* már több feltétele van a büntetlenségnek. Ugyanis a) az abba hagyásnak, illetőleg a már beállott eredmény elhárításának itt is *önkéntesnek* kell lenni (erre nézve ugyanazok az irányadók, amik az előbbi esetben); b) a cselekvőnek az általa már okozott eredményt *tényleg és valósággal el kell hárítania*. Aki már beadta a mérget, csak úgy menekülhet a kísérlet büntetése alól, ha ő maga beadja az ellenmérget, vagy ő maga szalad orvosért s az menti meg a sértettet. Ha a kísérő el akarja ugyan hárítani az eredményt, de erre nem képes, a beállott eredményért felelős, vagyis megbüntethető, pl. ha az ellenmérget gyenge volt s a sértett meghal vagy az orvos későn érkezik, a tettes a befejezett emberölésért lesz megbüntethető. A jóvátétel iránti törekvés azonban ez esetben enyhítő körülményül számítandó be.

Végül c) az elhárításnak addig kell megtörténnie, *mielőtt* a *cselekmény felfedeztetett*, Bárki (idegen személy, hatóság, gyermek) fedezte fel a cselekményt, ha a tettes csak a felfedeztetés után hárít

¹⁾ Büntetendő-e a tettes, ha a lopás színhelyéről a kutya ugatása miatt elmegy, ez judicaturánkban még eldöntetlen. A Curia néha önkéntesnek vette az elállást (BJT. XXXI. 351.), többször nem tekintette önkéntesnek (BJT. XXXVII 316.). Szerintünk különbség teendő itt is eset és eset közt. Ha a tettesek az első kutyaavakantásra rögtön elszaladnak, az elállás még önkéntesnek vehető, mert látszik, hogy akaratilag elhatározásuk igen gyenge volt, a legelső akadályra felhagytak vele, ha ellenben a kutyaugatás oly erős volt, hogy a tettesek felfedezetteknek vélhették magukat, vagy épen a kutya megtámadta és kikergette őket, az önkéntesség meg nem állapítható, mert itt már nem jószántukból álltak el.

totta el az eredményt, a büntetlenség ki van zárva, mert az elhárítás ily esetben már nem tekinthető igazán önkéntesnek. A tévedés itt már javára szolgálhat a tettesnek, azaz ha ő nem tudta, hogy felfedezettett s így háritja el az eredményt, büntetlen marad, mert az elállás ez esetben is önként (jószántából) történt. Épigy, ha csak maga a sértett vagy a bűnrészesek fedezték fel a cselekményt, akiknek esetleg szükségképen meg kellett látniok a tettest, az elhárítás még önkéntesnek tekinthető.

3. Birósági gyakorlatunk, objectivista felfogásához hiven, meglehetősen tágra és rendszerint a *tettes javára* magyarázza az elállás önkéntességét. Sőt e tekintetben nem ritkán a kelletén is túl megy. Így régebben önkéntes elállásnak vette, ha a tettes betört egy helyiségbe, de az ellopni szándékolta tárgyat nem találva ott, eltávozott (BJT. VI. 105.). Az irodalom (Heil F., Wlassics) erőlyesen megtámadta e túlzó objectivismust s ma már az ily „elállást” rendszerint nem tekintik önkéntesnek (BJT. LV. 299. Balogh: BD-tár II. 243.). Sőt ma már néha a *subjectivismus felé* közeledik a Curia, így nem fogadta el az önkéntességet, midőn a tolvajok feltörték a libaólat, de a libákat soványaknak találván, otthagyták (BJT. LIV. 70.). Sokáig túlzásba vitte a Curia az objectivismust a *magzatelhajtás* kísérletének megítélésénél is. Állandó gyakorlat volt erre nézve, hogy ha a magzatelhajtásra irányzott cselekvést a tettesek az első vagy második actus sikertelensége miatt nem ismételték s a magzat élve megszületett, a folytatástól való elállás önkéntesnek vétezték s a tettesek felmentettek. Így felmentette a Curia azt, aki egy nőn az elhajtásra alkalmas műtétet elvégezte s az anya annak folytán beteg is lett, de a gyermek élve megszületett (BJT. XXVIII. 217., XXXI. 340.), épugy azt, aki a hajtószert beadta, de a gyermek annak dacára élve megszületett (BJT. XXIV. 385.). Helyesen bírálja a Curia ezen álláspontját Balás E. (BJT. XXXI. 329.). Az alkalmas műtét (ittés, szurás, veszélyes szer beadása) elkövetése esetén már „teljes” kísérlet, vagyis jogsértő eredmény is forog fenn s így itt az egyszerű önkéntes elállás (67. §. 1. p.), a „nem folytatás, nem ismétlés” nem mentesíthet. A tettesek ilyenkor csak a 67. §. 2. pontja alapján menekülhetnek a büntetés alól, t. i. ha maguk, jószántukból orvost hívnak s ennek sikerül a jogtalan műtét káros hatását megszüntetni, vagyis a méhmagzat életét biztosítani. E helyes felfogásnak megfelelően ujabban mellőzi a Curia az önkéntes elállást, midőn a vádlott a terhes nő méhébe szurt s az elvetelés be is következett, de más okból (BJT. XLI. 117., LIV. 68.). Helyesen állapította meg a kísérletet, midőn a tettes az elvetelésre „általában alkalmas” cselekményt elvégezte, de az eredménytelen maradt. Vargha—Lengyel: BD-tár VI. (1913), 173.

III. Az önkéntes elállás és az eredmény önkéntes elhárítása csak a *büntethetőséget zárja ki*, de nem teszi meg nem történtté a kísérletet. A büntetlenség tehát mint *személyes mentesség* (jutalom) csak magára az önként elálló *tettesre* vonatkozik, a tettes-

társak és részesek (felbujtók, segédek) ezen a címen nem menekülhetnek a büntetés alól. (L. a részességnél.)

IV. Viták és ingadozások elkerülése végett az önkéntes elállás mindkét esetére kimondja a törvény:

BTK. 88. §. Ha a kísérleti cselekmény, mint ilyen, a 67. §. értelmében büntetés alá nem vonható, azonban már magában véve valamely büntetendő cselekménynek tényálladékát képezi: ennek megbüntetését a 67. §. intézkedése ki nem zárja.

Aki mérget adott be, de utána közvetlenül ellenmérget is s ezzel a sértettet megmentette ugyan a haláltól, de súlyos betegséget okozott neki, az ugyan nem büntethető az ölési kísérletért, de súlyos testi sértésért igen. A régebbi irodalom (Fayer is) *minősített kísérletnek* nevezte az ily „maradék cselekmény”-t. Az újabb irodalom azonban helyesen elveti e semmitmondó kifejezést s az így okozott jogsértést nem mint a szándékolt nagyobb cselekmény kísérletét, hanem mint befejezett *önálló cselekményt* tekinti és az eredmény szerint minősíti. Szándékos emberölés kísérletétől való elállás esetén a töltött puská rászögezését, mint veszélyes fenyegetést (KBTK. 41. §.) büntette a Curia (BJT. X. 88.). Ugyanígy BJT. XXXII. 296. Ugyancsak minősített kísérletnek nevezte a régibb irodalom, midőn a kísérleti cselekmény egy más delictum befejezett tényálladékát tünteti fel. pl. a lővés nem halált, csak súlyos testi sértést okozott. A mai irodalom (Wlassics 360.) ily értelemben sem ismeri el a fogalmat, mert ily esetekben vagy közönséges kísérlet, vagy törvényes egység, vagy halimazat állapítandó meg.

83. §. A befejezett cselekmény.

Minden büntetendő cselekmény akkor tekintendő befejezettnek, ha elkövetője a *törvényes tényálladék minden kellékét* létesítette, vagyis ha a tényálladék teljes.

1. A bünt. cselekmények tényálladékainak végtelen változatainál fogva más általános szabályt a cselekmények bevégzésére nem is lehet felállítani. Egy nagy csoportja a cselekményeknek (emberölés, magzatelhajtás, testi sértés, csalás, sikkasztás) bizonyos meghatározott *jogsértő eredményt* kíván, ezek tehát csak ezen eredmény valóságos létesítése esetén vannak befejezve, pl. az emberölés a halál, csalás a vagyoni károkozás esetén. Egy másik csoport (kihágások, büntetendő előkészületek, politikai b.-cselekmények) a társadalmi és állami rend veszélyeztetése miatt kerülnek büntetés alá, ezért ezek minden jogsértő eredmény nélkül is, *a tényálladéki tevékenység elkövetése által* be vannak fejezve. Másutt eredmény ugyan lehetséges, de a tényálladékra közömbös, vagy az eredmény beállta és nagyobb volta csak a büntetési tétel

emelkedését vonja maga után, pl. párbaj, pénzhamisítás, gyujtogatás. A „tisztá“ mulasztási cselekmények már a *törvény parancsának nem teljesítésével* be vannak fejezve.

2. Hogy a BTK. nem pusztá jogi fogalomnak, de társadalomellenes jelenségnek is tekinti a bünt. cselekményt. ezt bizonyítja a különös részben az egyes tényálladékoknál több helyen tett azon kivételes rendelkezése, hogy a bevégzett cselekményt is büntetlennek nyilvánítja, ha a tettes az eredményt utólag önként elhárítja vagy jóváteszi. *Az eredmény önkéntes elhárításának* tehát nemcsak a kísérletnél, hanem *kivételesen*, a BTK. által világosan megemlített esetekben, *a bevégzett cselekményeknél is mentesítő hatálya* van.

E kivételes esetek a BTK. szerint: 1. a *felségsértés* büntethetősége megszűnik, ha a bűnös az előkészítést vagy a megkezdett véghezvitelt önként és mielőtt a cselekmény felfedeztetett volna, abbahagyja és minden káros következményt elhárít (136. §.); 2. a *felségsértés, hűtlenség vagy lázadás* elkövetésére létesített *szövetség*, ha a szervezetkezők — mielőtt a szövetségésen kívül valamit merényeltek s mielőtt azt a hatóság felfedezte volna — elállottak, vagy aki a többieket a merénylet abbahagyására birni törekedett, vagy a szövetséget a hatóságnak feljelentette (137., 151. és 160. §.); 3. a *lázas* miatt a felbujtók és vezetők kivételével nem büntetettek azok, akik a *hatóság* felhívására a lázadás színhelyét elhagyják és a lázadásban többé nem vesznek részt (159. §.). A közönséges cselekmények közül: 4. *hamis tanulás* vagy *hamis eskü* miatt nem büntetetik az, aki már elkövetett hamis tanuzását vagy hamis eskijét az illető hatóságnál visszavonja, mielőtt ellene feljelentés történt, vagy a bűnvádi eljárás megindított és mielőtt hamis tanuzásából vagy esküjéből másra hátrány háramlott volna (225. §.); 5. ha a párbajozó felek a *párviadaltól* elállottak, senki sem büntethető (297. §.); 6. a *gyujtogatás* nem büntetetik, ha a tűz továbbterjedése, a tett felfedezése és nagyobb kár okozása előtt, a tettes által vagy az ő intézkedései következtében megakadályoztatott (427. §.); 7. az uzsoratórvény (1883: 25. t.-c.) 14. §-a szerint nincs büntetésnek helye, ha mielőtt a jogosítottak valamelyike indítványt tett volna, a tettes az általa elkövetett törvényellenességet jóváteszi s az adósnak vagy jogutódainak az uzsorás vagyoni előnyöket a törvényes kamatokkal együtt visszatéríti.

A „jóvátétel“-nek általános, illetőleg az eddiginél *szélesebb körben* mentesítő erővel felruházása mellett szólal fel *Schoetensuck* (Vergl. D. id. h.) Nálunk *Angyal* (id. h.) nem tartja igazoltnak az általános mentesítést, azonban a különös részben ő is több cselekménynél óhajtja annak elfogadását, így a kitételnél és egyes közveszélyes cselekményeknél. *Fayer* a vagyon elleni cselekményeknél, különösen a lopásnál is kívánta a büntetlenség megadását a visszaadás esetére. Azt hisszük, a lopás kísérletének helyes magyarázata (l. a különös részben) elég és alkalmas lenne a ma tényleg előforduló visszaállások és a tulszigoru ítéletek megszüntetésére. A Curia többször befejezett lopásért

büntette a tolvajt, ki a lopott dolgot visszaadta, vagy előbbi helyére visszatette (BJT. XXIV. 21., XXXI. 289.).

ÖTÖDIK FEJEZET.

II. Tettesség és részesség.

84. §. A tettesség és részesség fogalma és köre.

Irodalom: Alapvető munka *Wlassics* Gyula hatalmas monografiája: A tettesség és részesség tana, II. kiadás 1893.; *Schnierer* A.: A bűnrészesség (Hoffman Jog- és államtud, folyóirata, I—III. f.), Ált tanok 165.; *Heil* F.: M. Ig.-ügy XX. 361.; *Csemegi* K.: BJT. IV. 81.; *Barna* I.: Themis, 1878. 11.; *Angyal*: A felbujtás kísérlete. *Wlassics* ünnepi k. l. 1912.; *Irk*: Közvetett tettesség. 1912. és A bűnsegély és társtettesség fogalmi elhatárolása, 1913.; *Berner*: Theilnahme, 1847.; *Langenbeck*: Die Lehre von der Theilnahme, 1868.; *Buri*: Zur Lehre von der Th., 1860.; *Bar*: Zur Lehre vom Versuch u. Theilnahme, 1859. és G. u. Sch. 575.; *Köhler*: Studien. I. 92., 106.; *Birkmeyer*: Die Lehre von der Th. 1890 és Vergl. Dar. Allg. II. 1—159.; *Heimberger*: Die Th. am Verbrechen von Schwarzenberg bis Feuerbach, 1896.; *Glaser*: Gerichtssaal 1858. 24., 1864. 24.; *Foinitzky*: Zeitschrift XII. 55.; *Mössner*: Mittelbare Thäterschaft, 1892.; *Löwenheim*: Der Vorsatz des Anstifters, 1897.; *Frcudenthal*: Die nothwendige Th. am Verbrechen, 1901.; *Wartig*: Fahrlässige Th. am Verbrechen, 1902.; *Nagler*: Th. an Sonderverbrechen, 1903.; *Weinberg*: Theilnahme an fahrlässigen Handlungen, 1904.; *Höpfner*: Zeitschrift XXVI. 579., XXVII. 465.; *Binding*: Grundriss 113. és Gerichtssaal 71. k. l. (1907.), 76. k. 87., 78. k. l.; *Beling*: Verbrechen, 390.; *Impalomeni*: Dei concorso di piu persone in reato. Rivista Penaie, 1887.; *Sighale*: Theoria positiva della complicita. 1894.; *Cuche* P.: Une theorie nouvelle de la complicité, 1896.; *Kenny*: 84.; *Hilgemann*: Die Theilnahme an der Theilnahme, 1908.; *Hergt*: Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen, 1909.; *Schauch*: Das fahrlässige Zusammenwirken, 1909.; *Hagerup*: Zeitschrift XXIX. 614., XXX. 755.; *Goetz*: Grenzziehung zwischen Mittäterschaft und Beihilfe, 1910.; *Petri*: Die mittelbare Thäterschaft, 1911.; *Bisonkides*: Zeitschrift XXXII. 5.; *ibach*: Die Anstiftung, 1912.; *W. Engelmann*: Der geistige Urheber des Verbrechens nach dem italienischen Recht des Mittelalters. Binding, Festsch, 1911. II. 387—610.

I. A *tettesség* és a *részesség* a büntetendő cselekmény elkövetőinek egységét vagy többségét jelenti. *Tettességről* szólunk, mikor a bevégzett vagy megkísérlett, vagy a büntetendő előkészületi cselekményt *egy ember*, egy alany létesíti. *Részesség*-ről pedig akkor, ha többen, (legalább is ketten) közös akarattal és közös erővel hozzák létre a cselekményt. Innen a *részesség* általában: *több személy szándékos közreműködése valamely büntetendő cselekmény létesítésére.*

Ki a *tettes*, ezt minder egyes büntetendő cselekményre nézve a BTK. különös része mondja meg a tényálladék leírásában. Aki a *tényálladéki tevékenységet és eredményt*, saját vagy általa

igénybe vett idegen erővel *maga létesíti*, az az illető cselekmény tette.

Miután a törvény különös része minden b. cselekménynél külön előírja vagy jelzi a cselekvést, az általános részben a cselekvésről adott általános szabályok után felesleges a tettességgel különösen foglalkozni. A mai BTK-ek a tettességről nem is szólnak, csak a részességről. Csupán egy közkeletű és sok vitát előidézett osztályozásról kell itt megemlékeznünk, a közvetlen és közvetett tettességről.

1. *Közvetlen* tettes az, aki a saját testi erejével, vagy a természeti, illetőleg állati vagy gépi erők felhasználásával maga követi el a büntetendő cselekményt pl. maga öli meg a sértettet vagy mérges kutyáját uszítja rá ellenségére, hogy annak testi sértést okozzon.

2. *Közvetett* tettes pedig az, aki *idegen emberi erőt használ fel* tettének kivételére, *de ez idegen ember nem bír beszámítási képességgel vagy nem vonható felelősségre büntetőjogiilag*. A közvetett tettesség esetei: 1. ha valaki *öntudatlan állapotban* vagy *elme-zavarban* levő egyént használ fel egy büntetett elkövetésére, pl. egy dühöngő örült kezébe fejszét ad, 2. ha *gyermeket*, felelősségre nem vonható fiatakorut, vagy beszámíthatlan siketnémát vesz igénybe e célra, pl. egy gyermeket beküld egy idegen házba, hogy hozza ki az általa megjelölt tárgyat. 3. ha *ellenállhatlan erő* vagy *fenyegetés* (BTK. 77. §.) által kényszerít más büntetett elkövetésére, 4. ha *törvényes rendelet* vagy *feltétlenül kötelező parancs adásával* bír reá egy alárendeltet a büntetett véghezvitelére, 5. ha valaki *felbujtást vél elkövetni*, azonban *a látszólag felbujtott egyén nem bír beszámítási képességgel* (putatív felbujtás); 6. ha más *tévedésbe ejt* vagy valakinek *meglévő tévedését felhasználja*, hogy az által büntetett követtessen el. Ez utóbbi eseteket régebben szinleges felbujtásnak is szokták nevezni (Wlassics).

Az utolsó esetre régi példa (Mittermajertől ered), hogy egy nő bájitalért fordul szomszédjához, hogy egy férfit meghódítson. A szomszéd *ellen-sége* lévén a megnevezett férfinak, a bájital helyett mérget ad a nőnek, aki azt, mint ártalmatlan szert, beadja a harmadiknak, aki attól meghal. Itt a szomszéd *nem felbujtó*, hanem *közvetett tettes* a gyilkosságban. A nő *nem részes* abban, mert nem volt szándéka az ölésre, *illetőleg ténybeli tévedésben* volt a gyilkosság egy tényálladási körülményére. Más kérdés azonban, hogy a halálokozás, mint önálló gondatlan cselekmény, *nem lesz-e neki beszámítható*. Épigy, ha valaki elhíveti a másikkal, hogy bizonyos ingó dolog az övé s azt elhozhatja magának, vagy a betegnek beadandó chinint arzénal cseréli fel, melyet az ápolónő az előírt időben bead, itt is *közvetett tettesség* fog fen-

forogni. *Szinleget felbujtásnak* veszi Wlassics a beszámíthatlan egyén felhasználásával, valamint az ellenállhatlan erő vagy kényszer által való elkövetést, melyekben szintén közvetett tettség forog fenn.

A közvetett tettes épolyan tettes, tehát büntetőjogilag époly felelősség terheli, mintha ő maga saját testi erejével létesítette volna a cselekményt, mert a cselekmény valódi okozójának (Iiszt szerint értelmi szerzőjének) csak ő tekintendő, az általa felhasznált egyén itt legtöbbször pusztán eszköz volt, aki az öntudatlanul vagy tudat és akarat nélkül elkövetett cselekményért rendszerint nem tartozik büntetőjogi felelősséggel.

Nincs azonban kizárva, hogy a megtévesztett (beszámításképes) egyén bűnsegély, vagy gondatlanság miatt felelősségre legyen vonható. A közvetett tettes oly cselekményben is tettesként marasztalható, melyet közvetlen tettes gyanánt nem követhetett volna el. Pl. valaki egy örültet rávesz, hogy saját leányával nemi közösülést végezzen, itt az illető vérfertőzésért büntetendő, jóllehet azt a jelen esetben közvetlenül nem követhette el (nem lévén vérokona a leánynak).

Az új osztrák BTK. javaslat a közvetett tettség fogalmi meghatározásával (12. §., 4. bek.) szükségesnek látta a felmerülhető viták tisztázását. „Aki előidézi vagy közreműködik ahoz, hogy más valaki, akinek az szándékos cselekmény gyanánt be nem számítható, b. cselekményt kövessen el: tettesnek tekintendő“. L. bővebben *Irk A.* tanulmányát: A közvetett tettség, 1912. A javaslat mindenesetre életrevaló.

A Curia többször helyesen marasztalta lopásban tettes gyanánt azt, aki gyermeket használt fel a lopás elkövetésére. (BJT. XXXVIII. 93. 250., XLVI. 284.) Ellenben helytelenül állapított meg lopást a szüle terhére, aki a gyermeke által lopott vagy talált tárgyakat átvette és elrejtette, azonban előzetes tudomással nem birt a gyermek cselekményéről. Itt a szüle terhére orgazdaság, *Angyal* szerint jogtalan elsajátítás (?) lett volna megállapítandó.

II. Kik tekintendők *részeseknek*, erre nézve már a BTK. általános része ad feleletet. A részesség fentebbi fogalma szerint mindazok, akik valamely büntetendő cselekmény létrehozására *szándékosan közreműködnek*, azon cselekmény részesei. Az általánosan használt elnevezések szerint részeseek: a *felbujtó*, a *segéd*, és a *társtettesek*. A részesség köre e szerint kiterjed: a *felbujtás*-ra, a *bűnsegély*-re és a *társtettség*-re. E három büntetőjogi fogalommal, mint a büntetendő cselekmény elkövetésének, illetőleg az elkövetésben való részvétel módjainak, alakjainak szabatos körvonalozásával foglalkozik a „részesség“ tana.

A *részesség* köre már nem oly egyszerű és vitán kívüli, mint a tettes ség, különösen vitás az, hogy az u. n. társtettség a részesség körébe tarto

zik-e? (L. alább.) Jellemzően mondja *Wlassics*: Amily egyszerű a tettesség kérdése egyes számban, oly vitát zudit fel rögtön többes számban. Maga a BTK. is látszólag kifejezetten csak a felbujtást és bűnségeit számítja a részességhez, a társtettességről külön szól s a társtetteseket nem nevezi részeseknek, hanem tetteseknek. Szerintünk azonban, a BTK. alapján is, a társtettesség határozottan a részességhez tartozik, mert akik „együtt vagy közösen“ követik el a cselekményt, azok részesei az illető cselekménynek. A többes-tettességről vagy társtettességről azért, mint a részesség harmadik alakjáról fogunk szólni. (L. a 90. §.)

85. §. A részesség alakjainak kifejlődése.

I. Az ember társas természeténél fogva, ugy jó, mint rossz cselekedeteit nem mindig egymagában hozza létre, hanem társaságban, több-kevesebb embertársával egyesülve. „Amit el nem végezhet egy: elvégzi több. Egyik adja az eszmét, a másik elősegíti, a harmadik végrehajtja.“ (*Wlassics* 23.) A közreműködés különféle módjainak csoportosítása hozta létre a büntetőjog tudományában a részesség különféle alakjait.

A büntetőjog mai fejlettségi fokán három részességi alakot különböztetünk meg: 1. a *felbujtást*, 2. a *bűnségeit*, 3. a *társtettességet*. A részességi alakzatok e három faja azonban hosszú és lassu történelmi fejlődés eredménye s az egyes alakok lényegének és viszonyának magyarázatára ma is ellentétes elméletek küzdenek egymással a tudományban és gyakorlatban.

II. A római jog, a canonjog és a középkori jogok nem tesznek határozott különbséget a részesek közt, a *szándék* alapján, mely valamennyi közreműködőt (auctor, socius, fautor, participes) összekötötte, mindeniket elvileg *egyenlően* büntették. E felfogás tükröződik vissza még a *Code Pénalban* is (59. §.), mely ugyan az ujkori doctrina alapján bünszerzőket és bűnségeket különböztet meg, de elvileg a segédeket épen azon büntetéssel sújtja, mint a bünszerzőket. (Garçon 131.)

Azonban már az olasz praktikusok, majd az uj és legujabbkori büntetőjogászok megtámadták ez álláspontot s az igazságosabb és humanusabb büntetés alapjául igyekeztek a részesség körében részint különböző *fajokat*, részint különböző *alakzatokat* felállítani. (A középkori olasz irodalom és gyakorlat beható és alapos ismertetését nyújtja *Engelmann* id. m.) Sajnos, e buzgó tudományos törekvés sokáig nem járt kellő sikerrel, mert a doctrina oly erőszakos s helytelen fogalmakat és alakokat teremtetett a részesség területén, hogy a részesség tanát egy valóságos tömkeleggé tette. Ugy, hogy csak a legujabb irodalomnak (e téren a német írókat illeti az elsőség), *Schützenek*, *Glasernek*, *Burinak* és *Birkmeyernek* sikerült a részesség tanát a felesleges és zavaró bünfogalmaktól megtisztítani s egyszerű és világos képet adni

a részesség alakjairól. A ma már elavult bűnfogalmak közül, melyek még az 1843-iki javaslatba, az osztrák BTK-be is nagyrészt bekerültek s némelyikük itt-ott ma is kísért az irodalomban, történeti emlékből megemlítjük a következőket:

1. A *részesség* fajai közül a legutóbbi időkig fentartotta magát a *szükségszerű és az önkéntes* bűnrészesség (concursum necessarius és voluntarius) megkülönböztetése. *Szükségszerű* részességről beszéltek oly cselekményeknél, melyeknek elkövetéséhez egynél több személy volt fogalmilag szükséges, pl. párbaj, kettős házasság, erőszakos nemi közösülés, megvesztegetés. *Önkéntes* pedig a részesség, ha a cselekmény formailag egy ember által is elkövethető. A *szükségszerű* részességre a részesség általános szabályaitól eltérő, sajátos elveket és szabályokat állítottak fel. E megkülönböztetésnek semmi alapja nincs, mert az u. n. *szükségszerű* részesség legtöbbször csak a tártettességnek egy esete s mindig a részesség általános szabályai szerint bírálható el.

Népszerű megkülönböztetés volt az *előzetes, egyidejű és utólagos* részesség megkülönböztetése is (concursum antecedens, concomitans és subsequens), ahhoz képest, amint valamelyik közreműködő az elkövetés előtt, alatt vagy után teljesített valamit a cselekmény létesítésére. Az utólagos részesség alá foglalták az *orgazdaságot* és a *bűnpártolást* s e felfogásnak megfelelőleg a bajor, badeni, porosz és szász BTK-ek is az általános részben szabályozták a bűnpártolást, a francia és spanyol BTK-ek pedig ma is részességnek tekintik az orgazdaságot. E megkülönböztetés is teljesen alaptalan, mert az előzetes és egyidejű részesség közt lényeges különbség nincs, az utólagos részesség (a bűnpártolás vagy orgazdaság) pedig nem részesség, csak az esetben, ha az utólagos támogatás előre, a tett véghezvitel előtt lett megígérve, amikor közönséges bűnszegélyt képez. Az orgazdaság vagy a bűnpártolás, ha ily előzetes ígéret nélkül történt, semmi okozati összefüggésben nincs a már elkövetett bűntettel s így csak mint *önálló büntetendő cselekmények* kerülhetnek büntetés alá a BTK. különös részében. Így fogja fel ezt már az 1843-iki javaslat s a német BTK. óta a legtöbb mai BTK., így a magyar BTK. is.

Az 1905. évi budapesti nemzetközi börtönügyi congressuson egyik vitakérdés volt: Az orgazdaságot különálló büntetendő cselekménynek kell-e tekinteni vagy részességi cselekménynek? A congressus többsége *Angyal Pál* előadó véleményező javaslatára a külön cselekménnyé minősítés mellett foglalt állást. *Aetes du congrès* 72. és 446. A mai írók közül ez elavult részességi felfogást helyeslik *Mayer H., Kohler,* legújában *Bar II. 736., Belling* pedig „utólagos tettesség“-nek (Nachtäterchaft) minősíti (Verbrechen (472.)). *Kenny* szerint a mai angol jog is a gyilkosságban való utólagos részt (accessory after the fact) élethossziglani fegyházzal bünteti (89.)

A részesség többi, u. n. fajait, a *fizikai és értelmi, egyenlő és nem egyenlő, közvetlen és közvetett, egyszemélyi és véletlen* részességet, szintén mint értelemzavaró, felesleges, scholasticus osztályozásokat az újabb irodalom elveti. A mai büntetőjog részességi fajokat egyáltalán nem ismer.

2. Nagy mértékben hozzájárult a bűnrészesség tanának összezavarásához a *bűnszövetség és bűnbanda* fogalmainak felállításá.

a) *Bűnszövetség* alatt értette a régebbi doctrina több személynek egy közösen célbavett büntetendő cselekmény elkövetésére irányított egyesülését

(compactum, complot). E fogalmat az olasz practicusok teremtették meg, ők tanítják már, hogy minden szövetséztárs (socius ex compacto) a szövetségből származott büntetért egész terjedelmében felelős. Majd az újabb német irodalom, különösen Feuerbach állapítja meg általános szabályul, hogy a szövetség minden tagja egymással szemben kölcsönös felbújtó, kölcsönös értelmi szerző, ha tehát a szövetség által kitűzött büntett létrejött, minden szövetségi tag, mint bünszerző felelős a befejezett cselekményért, még ha a végrehajtásban nem vett is részt, ha pedig a cselekmény nem követtetett el, a szövetségalakítás, mint a tervbe vett cselekmény kísérlete büntetendő. Ez a fel fogás még a XIX. század első felében is oly népszerű volt, hogy a mi 1843-iki javaslatunk is (60—67. §.) kimerítő részletességgel szabályozza a „szövetkezés” részleteit, lényegileg a Feuerbach tanai szerint. Az újabb tudományos vizsgálódások. (Berner, John, Buri) teljesen megdöntötték ez elméletet, kimutatták, hogy a bünszövetség-alkítás még nem kísérlet, csak előkészület s aki a véghezvitelnél jelen nem volt, az nem lehet társtettes, aki csak belépett a szövetségbe, az még nem felbújtó, végre bebizonyították, hogy minden egyes szövetséző tag bűnösségét önállóan, a szövetség létrehozása és a cselekmény végrehajtása körül kifejtett tevékenysége szerint kell minősíteni, tehát a szövetségben is vannak felbújtók, tettesek és segédek. Így a szövetségre, mint külön részességi alakzatra nincs szükség.

A mai BTK-ek e felfogásnak megfelelően az általános részben a szövetségről nem is tesznek említést, a szövetségalkítást csak egyes kivételes esetekben büntetik mint *delictum sui generis* a különös részben. BTK-ünk három politikai és négy közönséges büntetendő cselekménynél (felségsértés, hűtlenség, lázadás, hatóság elleni erőszak, gyilkosság, gyújtogatás és pénzhamisítás) bünteti a szövetséget, mint önálló cselekményt. (L. fent a 77. §-t.) Ezenkívül minősítő körülménynek tekinti a gyújtogatásnál (424. §.), a magánlaksértésnél (331. §.). A magánosok elleni erőszak (175. §.) csak „csoport”, a lázadás és a hatóság elleni erőszak „csoportosulás” által is követhető el.

b) A bünszövetség ikertestvére volt a *bünbanda*, mely a szövetség egy alfaját jelentette, midőn t. i. többen nem egy, de előre meg nem határozott számú büntett elkövetésére szövetkeztek. A banda megítélésére épen az a felfogás volt uralkodó a legújabb időkig, ami a szövetségre. A bandatársak kölcsönös felbújtók, minden tag értelmi bünszerző s így felelős minden elkövetett cselekményért. Ha pedig a banda még nem követtetett el egy büntetett sem, ez esetben Feuerbach szerint az összes bandatársak a programjukba vett leg súlyosabb cselekmény kísérletében marasztalandók. A bünbandát már Berner megdöntötte mint önálló részességi alakzatot, kimutatva, hogy magát a banda-alkítást époly kevésbé lehet kísérletnek tekinteni, mint a szövetségnél, a cselekmények elkövetése esetén pedig az elkövetők és segédek a részesség és a bűnbalmazat közönséges szabályai szerint büntetendők. Az újabb BTK-ek el is vetik a banda általános fogalmát, nem ismeri azt már az 1843-iki javaslat s a BTK. sem.

Azonban tekintettel arra a kétségtelen tényre, hogy egyes büntettek elkövetésére a büntettesek ma is alakítanak „bandákat”, az újabb BTK-ek is kivételesen egyes cselekményeknél (rablás, lopás) mint súlyosító, illetőleg

a büntetést felcselező körülményt állapítják meg a bandában való elkövetést. Vagyis nem a bandaalakítást, hanem a *bandaszerű elkövetést* büntetik szigorúbban, de mindenik bandatársat a saját bűnössége és tevékenysége szerint. A BTK. csupán egy helyen, a *lopásnál* (BTK. 336. §., 6. pont) tekinti a bandában való elkövetést minősítő körülménynek, de itt sem bandának, hanem szövetségnek nevezi: „Tekintet nélkül az ellopott tárgy értékére, büntettet képez a lopás, ha elkövetésnél rabló- vagy tolvajszövetségnek két vagy több tagja működött közre.” Az 1843-iki javaslat és a német BTK. a lopásnál és rablásnál tekintik minősítő körülménynek, az *olasz BTK.* a különös részben a közrend elleni események közt külön fejezetben szól a bűnbandáról (248—251. §.), az új *osztrák* javaslat is önálló delictumná minősíti a bandaalakítást (238. §.). Az 1910-iki washingtoni börtönügyi congressusra egyik vitakérdésül volt kitéve, nem kellene-e a bűnszövetséget vagy bűnrészességet külön bűncselekménnyé minősíteni vagy súlyosító körülménnyé tekinteni? A congressus a külön bűncselekménnyé minősítést helytelenítette, (mint a büntetőjog elveivel ellentétben állót), ellenben helyeselte, hogy a szövetségben vagy bandában elkövetés (kivált a szokásos büntetteseknél) súlyosító körülmény gyanánt állapíttassék meg.

c) A legújabb (különösen az olasz és francia) irodalom a bűnszövetség és a bűnbanda helyett, mintegy azok modern kiadásával, a *tömeg orininalitásával* (la foule criminelle) foglalkozik. Uttörők a részben: *Tarde* (Foules et sectes au point de vue criminel et les crimes des foules 1898 és L'opinion et la foule 1901), *Sighele* (La folla delinquente 1891 és Psychologie des sectes 1898.), *Le Bon* (Psychologie des foules 1895.) L. még: *Prins*: 121 és 368.; *Vidal*: 519.; *Pugliese*: Del delitto collettivo. 1887.; *Ferri*: Difesa penale. 1899.; *Ottolenghi*: Le suggestione. 1900. Nálunk *Angyal Pál* foglalkozott e kérdéssel „A tömeg büntetési” (1906.) c. nagyértékű dolgozatában.

A „tömeg” alatt a heterogén elemekből összeverődött csoportot értik, amely ellentétben a bűnszövetséggel, vagy bűnbandával, szervezeten, megszólva véletlenül (esetleg egyesek jól kiszámított fellépése folytán) hirtelen jön össze. Legtipikusabb példája a heterogén tömegnek *Prins* szerint: az utca névtelen népsége. A tömeg nem képviseli híven az azt alkotó egyesek karakterét és temperamentumát, a tömeg egyes tagjai magukban nem követték volna el az illető tettet, de egy izgató szóra, felkiáltásra, mintegy delejes suggestió hatása alatt tört ki a tömeg haragja s szinte önkéntelenül ragadtatta magát mindenik jelenlevő a cselekvésre, pl. rombolásra, ablakbeverésre, vagy egy általában gyűlölt egyén megölésére. A tömeg tehát, mint *Angyal* helyesen kimutatja, az egyéniséget rontja, változtatja, szokatlan cselekvésre ösztönöz és *gyengíti a felelősség érzetét*, — másfelől, mint *Prins* is kiemeli, a tömeg *veszélyes*, mert rendszerint inkább hajlik a rosszra, mint a jóra, könnyen felizgatható és számbeli erejénél fogva könnyen okozhat nagy veszélyeket és károkat.

A tömeg lélektanának tanulmányozása mindenestre érdekes és tanulságos dolog, de a tömeg büntetteinek elbírálása végett, nézetünk szerint, a részesség mai tanainak megváltoztatása szintén nem szükséges. A tömeg által elkövetett büntetést esetén is mindig (bár sokszor nehezen) ki lehet kutatni, ki vagy kik voltak az esetleges felbujtók, izgatók, vezetők, kik vettek részt

tetteg a büntettekben s kik voltak csak egyszerű résztvevők, vagyis segédek s ehhez képest kell mindeniket egyénileg büntetni. A tömegcriminalitással foglalkozó fentebbi írók lényegileg mind erre az eredményre jutnak, a *vezetőket* valamennyien szigorubbán, a *vezetetteket* enyhébben (az önkéntelen izgalmat enyhítő körülménynek véve) kívánják büntetni. A „tömegcriminalitás“ szabályozása is a különös részbe való, amit ezt a mi BTK-ünk is ott (IV., V., VII. fejezet) szabályozza.

3. A harmadik zavaró fogalom volt a részesség tanának kifejlődésében a *bűnszerző*. A bűnszerző fogalmát a XVIII. századbéli német és francia irodalom teremtette meg s dacára, hogy a XIX. század közepéig uralkodó fogalom volt a részesség tanában, sőt sokan ma is használják, teljes egyetértés és egyöntetlenség e fogalom értelmére és körére sohasem volt. *Mittermaier* csak a felbujtót nevezi bűnszerzőnek, mert az ő szellemi tevékenysége volt valódi szerző oka a büntettnék. *Feuerbach* ellenben a tettest mint physicali, a felbujtót mint közvetlen értelmi és a fősegédet, mint közvetett bűnszerzőt értette e kifejezés alatt. Az újabb irodalom *Feuerbachot* követte, de kizárta a bűnszerzők közül a fősegédet s így állapotott meg végre az elmélet abban, hogy *bűnszerző: a tettes és a felbujtó*, amaz physicali, ez értelmi szerző. Ez a felfogás van még *Bernernél*, *Bindingnél*, *Burinál*, *Lisztnél*, a mi íróink közül *Schnie-riernél* s általában azoknál, akik a felbujtást mint közvetett tettességet fogják fel.

A *bűnszerző fogalmát* s magát a kifejezést azonban a legújabb irodalom hevesen megtámadta. *Schütze*, *Birkmeyer*, nálunk *Wlassics* mutatták ki, hogy e fogalomra nincs semmi szükség a részesség tanában s bármiként magyarázzuk is, az csak fogalomzavart és félreértést szül s megnehezíti a részesség tanának tisztázását. A döntő különbség a részesek közt nem az, szerző-e valaki vagy segéd, hanem az, hogy *minő tevékenységet fejtett ki* egyik és másik szereplő a bűnt. cselekmény létrehozásában, ez pedig háromféle lehet, t. i. 1. *tettesi*, azaz elkövetői, 2. *felbujtói*, azaz reábiró, 3. *segédi*, azaz előmozdító, segítő tevékenység. Ez nem hagy fenn semmi kétértelműséget és homályt, ez mindig biztosan kimutatható, míg a bűnszerzőség kérdése sohasem oldható meg kétségtelen biztossággal.

Legújabbán *Binding* állt elő egy nagy horderejtű javaslattal (*Gerichtssaal*. 71. k. 1907., 1—21. l.), mely szerint a „felbujtó“ fogalmát teljesen el kellene ejteni s e helyett a tettes és a segéd mellett az „*okozó*“ (*Urheber*) fogalmát állítani fel, mely alá tartoznának a mai közvetett tettesség bizonyos esetei. *Binding* ugyan kifejezi, hogy az okozó alatt nem a régi „bűnszerző“ fogalmát akarja feleleveníteni. lényegileg azonban ez a javaslat is annak a reminiscentiája (l. e javaslatról a köv. §-t.) *Birkmeyer* (*Vergl. Dar. II. 147.*) nem tartja elég gyakorlatiasnak és törvényhozásilag értékesíthetőnek e javaslatot.

III. Van-e elvi különbség a mai három részességi alak közt s ha igen, miben áll ez a különbség, erre nézve a mai tudomány is két ellentétes táborra oszlik.

a) A *subjectivisták* a részesség alakjait, illetőleg módjait az alanyi bűnösség szerint akarják megállapítani. Míg azonban a régiebb *subjectivisták* (*Geib*, *Henke*, *Köstlin*) határozott különbséget tettek legalább a szerző és se-

géd közt, abból indulva ki, hogy a bünszerző saját érdekében, a segéd pedig másnak az érdekében cselekedett, illetve az előbbi önálló, az utóbbi „alarendelt” akarattal (Janka). addig a mai tulzók (Liszt, Seuffert, Van Hamel, Foinitzky, Nicoladini, Getz) az okozatosság iránti egyoldalu álláspontjukból folyólag (l. fent a 65. §-t) azt tanítják, hogy a közreműködő személyek közt elvileg különbséget tenni nem lehet. Ez okból a részességi tanok teljes revízióját sürgetik, ami lényegileg abban állna, hogy a részesség fogalmának fentartásával a törvény az összes „részésekre” (közreműködőkre) egy büntetési tételt írna elő s a részesség egyes eseteit a bírói mérlegelésre bízna. Ezt fogadta el (Garraud, Liszt, Van Hamel javaslatára) a NBE. 1902-iki *szeptemberi congressusa*, kimondván, hogy „az ugyanazon büntettdben résztvevők közt minden doctrinür megkülönböztetés elhagyandó s csak a részesedés módjainak jelzésére kell szorítkozni.” A subjectív elmélet tarthatatlanságát ez a tulzó határozat bizonyítja. Hibás a kiindulási pontja, mert az alanyi oldal, bármennyire figyelemmel kell lennünk arra is, magában nem lehet elég a tevékenységi alakok megkülönböztetésére. Hibás a bülesészeti alapja, az ok és a feltétel azonosítása, a feltételek egyenlősítése. Hibás és ferde a gyakorlati eredménye, mert a legszerényebb segédet elvileg egyenlősíti a legmegátalkodottabb felbujtóval és a bérnyilkossal s figyelmen kívül hagyja a tevékenység objectív súlyát és társadalmi veszélyességét.

b) Az *objectivista* iskola, mely az okozatosság tanában különbséget tesz feltétel és ok között (l. fentebb 65. §-t), azon elvi alapból indul ki, hogy a részesség körében a három közreműködési alak között a *tényálladáki cselekvés alapján* lehet és kell különbséget tenni. Aki az egész tényálladáki cselekvést vagy annak egy részét maga vitte véghez, az tettes vagy társtettes, a felbujtó és a segéd ellenben soha sem visznek véghez tényálladáki cselekvést. A felbujtó csak értelmi tevékenységgel működik közre, a segéd pedig vagy fizikai, vagy értelmi segítséggel mozditja elő a tettes cselekményét. Ez elmélet hívei: Schütze, Geyer, Birkmeyer, Merkel, Meyer H., nálunk Wlassics, Fayer, Illés, Angyal. A *francia és délga* irodalom legnagyobb részét szintén *objectivista*, de a tettest és felbujtót legtöbben (Rossi, Haus, Prins) *főszerező* (coauteur) néven összefoglalják s részes (complice) alatt szorosabb értelemben csak a segédet értik. Leghelyesebb *objectív* felfogása van *Garraudnak*, ki leglogikusabbnak tartja a felbujtó, tettes, társtettes és segéd megkülönböztetését. Az *olusz* irodalom határozott és következetes *objectivista*, különösen kiemelkedik e részben is Carrara s az irodalom hatása meglátszik az új BTK-ön is, mely az *objectív* felfogást legtisztábban juttatja kifejezésre a mai BTK-ek közt.

Az *objectivisták* közt is számos árnyalati különbség van. Így maga *Birkmeyer*, a részességi tan legjelesebb munkása, a társtettségét de lege ferenda a tettséghez sorozná s a segédek közül is csak azt büntetné enyhébben, aki csak az előkészítéshez segédkezett; aki a kivitelben volt segéd, azt a társtettekkel egyenlően büntetné. (Vergl. Dar. II. 150.) Erről alább a 90. §-ban. *Hergt* ezzel szemben a felbujtónak a segédekkel egyenlő (elvi) büntetendőségét veti fel. *Beling* az egész részességi tant a tettség különböző típusai szerint osztályozza: társtettes = a tettesösszefüggés (Thäterzusammengehörigkeit); járulékos részvétel; (a főtettes mellett) az elő- és mellék-tettség.

A mai BTK-ek (német, magyar, olasz, finn) elvetik a régi doctrina homályos és felesleges fogalmait s tulnyomóan felbujtást, tettességet és bűnségejt különböztetnek meg, mint a részesség külön alakjait. A *hollandi* BTK. *tettesnek* nevezi 1. az elkövetőt és 2. a felbujtót s *részessnek* csupán a segédek. A *norvég* BTK. az első, mely (Getz elmélete nyomán) *egyáltalán nem ismeri a részességet* (az általános részben nem is szól róla), hanem *minden okozót tettesnek, közvetlen vagy közvetett tettesnek* (utóbbi alatt értve a felbujtót és segédek is) tekint, illetőleg a különös részben az egyes cselekményeknél említi meg, hogy csak az elkövető (wer bewirkt . . .) vagy a közreműködő is (wer bewirkt, oder dazu mitwirkt, dass . . .) büntetetik. E radicális újítás, mely a subjectivismus első diadala, eddigelé nem talált követőkre, az új *orosz* és *japán* BTK-ek is fentartják a részesség fogalmát és alakjait. A *svájci, német és osztrák javaslatok* a társtettességet elejtik s csak felbujtásról és segélyről szólnak. Az osztrák javaslat fentartja a régi osztrák BTK. elvi purificatióját. A Gegenentwurf a társtettességet megtartja.

A részességi alakzatok tana tehát ma épen a legnagyobb forrongásban van.

IV. A három részességi alak mindenike önálló bűnelkövetési alak, a bűnösség sajátos megjelenési módja, melynek független s határozott ismérvei vannak. Helytelen tehát akár a felbujtást és tettességet, akár a felbujtást és segélyt összefoglalni s a harmadikkal szemben külön részességi fajnak tekinteni. A részesség genericus neve alatt természetesen mindhárom alak összefoglalható s közös feltételeik és ismérvek vannak, t. i.: 1. mindenik *szándékos* közreműködés; 2. mindenik *jámulékos* természetű, vagyis egy más által elkövetett, vagy elkövetni akart büntetendő cselekményt feltételez, de e közös ismérveken kívül mindenik önálló és sajátos bűnözési alakzat, mellyel külön-külön kell megismerkednünk.

86. §. A felbujtás. Fogalma, módjai.

I. *Felbujtó* a BTK. szerint az, *aki mást a büntett vagy vétség elkövetésére szándékosan reábir*. Miután e törvényes meghatározás a kihágásokra is alkalmazandó, a *felbujtás* általában: *valakinek szándékos reábirása egy büntetendő cselekmény elkövetésére*.

1. A felbujtás lényege: másnak egy cselekmény elkövetésére való *reábirásában*, tehát *értelmi tevékenységben* áll.)* A felbujtó

* BTK. 89. §. A véghezvitt vagy megkísérlett büntett vagy vétség részese az:

1. aki mást a büntett vagy vétség elkövetésére szándékosan reábir (felbujtó);

2. aki a büntett vagy vétség elkövetését szándékosan előmozdítja vagy könnyíti, vagy annak előmozdítására vagy könnyítésére mást reábir, ugyyszintén aki másokkal a cselekmény elkövetésénél, vagy annak elkövetése után

a maga gondolatát, akaratát átviszi, beleplántálja egy más emberbe, azzal, hogy elhatározást öbressz ez utóbbiban egy büntetendő cselekmény elkövetésére. Nem feltétlenül szükséges, hogy a büntett eszméje, terve eredetileg és kizárólag a felbujtótól származzék, a fő az, hogy a tettesben, ki a büntettet végrehajtja, a felbujtó ébressze fel és érlelje meg az elhatározást, a véghezvitel az ő (a felbujtó) szellemi befolyásának eredménye legyen. Nem szabad azonban a reábirásnak olyannak lenni, hogy a reábiró egyén ön-elhatározását kizárja, mert akkor mint lelki kényszer, a tett elkövetőjét beszámíthatatlanná, a felbujtót pedig közvetett tettessé tenné. A felbujtottnak akarattal kell elkövetnie a cselekményt.

A felbujtás nem közvetett tettesség, mint sokan tanítják, mert a közvetett tettes jogilag maga tekintendő elkövetőnek, míg a felbujtó bűnössége csak abban áll, hogy mást reávesz arra, hogy egy büntetendő cselekmény elkövetője, tettese legyen. *A közvetett tettes bűnössége eredeti és egyedüli, vagyis csak ő felelős, míg a felbujtó bűnössége járulékos.*

2. A felbujtó bűnösségének alapja abban van, hogy az elkövetett büntetendő cselekmény (vagy kísérlet) létrejövetelének ő állította be az egyik *lényeges feltételét*, mert az ő értelmi tevékenysége nélkül a cselekményt nem követte volna el a tettes. (Birkmeyer.) Ebből folyik, hogy ha nem a felbujtó tevékenysége volt az, ami reábirta a tettest a cselekmény véghezvitelére, a felbujtás nem állapítható meg. Ez az u. n. *alias facturus* esete. Ugyanis, aki oly egyént birt reá a cselekmény elkövetésére, aki különben is el volt már tökévelve az illető büntett véghezvitelére, az tulajdonképen csak látszólag lett felbujtva. Ez a szabály azonban csak akkor áll, ha a tettes már a felbujtás előtt tényleg elhatározta magát¹⁾ ugyanazon cselekményre (u. n. *omnimodo facturus*), ha azonban a felbujtó rábeszélését újabb indokul elfogadta, az esetekhez képest a felbujtó értelmi bűnsegélyért, sőt esetleg felbujtásért is felelősségre vonható.²⁾

nyújtandó segély, vagy a cselekményből származó haszon biztosítása, vagy pedig a hatósági intézkedések meghíusítása iránt megelőzőleg egyetért (bűnsegéd).

¹⁾ Helyesen mondta ki a Curia, hogy felbujtani nem lehet azt, aki a tett elkövetésére el van határozva. (B.J.T. VII. 363.)

²⁾ *Bar* az *alias facturus*-nak három esetét veszi fel. Lehet 1. hogy a felhívott személy egyáltalán nem fogadta el a felbujtó reábirását az elkövetés indokául, tehát egészen más okból követte el a cselekményt. Itt a felbujtó büntetlen marad. 2. Lehet, hogy elfogadta azt indokul, itt a felbujtás megállapítható. 3. Lehet, hogy csak kiegészítette a felbujtó által adott tanácsokkal a már meglevő elhatározását. Itt a reábiró értelmi bűnsegélyért lesz felelős. E hármas eldöntést fogadják el Schütze és Wlassics is.

II. A felbujtás kellékei:

1. A *szándék*. A törvényes meghatározásból kétségtelen, hogy a BTK. a gondatlan felbujtást nem ismeri. A felbujtásnak mindig szándékosnak kell lenni. Hogy a felbujtott által elkövetett cselekménynek is szándékosnak kell-e lenni vagy lehetséges-e gondatlan cselekményre is valakit szándékosan felbujtani, erről a törvény nem szól, de elméletileg és gyakorlatilag helyesebb, hogy a felbujtást *csak a szándékos cselekményekre* állapítsuk meg. Gondatlan cselekményre való felbujtás rendszerint vagy közvetett tettesség vagy értelmi segély gyanánt lesz a látszólagos felbujtónak beszámítandó. A felbujtói szándék rendszerint előre megfontolt, azonban lehetséges előre meg nem fontolt, sőt indulatos (rögtönös) szándékkal is felbujtást eszközölni.

Angyal felveti, hogy kell-e tudnia a felbujtottnak okvetlenül a felbujtásról? S bár tényleg szerinte is alig képzelhető el eset, hogy a tettes erről ne birjon tudomással, dogmaticce lehetőnek tartja az ellenkezőt is (igy Shakespeare Jágója). Szerintem sincs kizárva ez utóbbi eshetőség, amennyiben az okozati összefüggés a felbujtói tevékenység és a büntett közt kétségtelen. Ilyenféle eset: *Balogh*, BD-tár IV. 1911. 41.

2. A felbujtásnak mindig *büntetendő cselekményre* kell vonatkoznia. Nem büntetendő cselekményre felbujtás büntetőjogilag közömbös, pl. aki vallása elhagyására vagy önbíráskodásra bír reá egy másikat. E szabály alól egy kivételt tesz a BTK., t. i. bünteti *az öngyilkosságra való reábirást*, dacára, hogy az öngyilkosság maga nem büntetendő. Ezt a kivételt a társadalmi veszély igazolja. (L. a különös részben.). Miután a felbujtó egy meghatározott büntetendő cselekményt akar más által létrehozni, a felbujtás tulajdonképpen mindig befejezett bünt. cselekményre irányul. *Kísérletre való felbujtás* fogalmi képtelenség. Kivételesen azonban előfordulhat kísérletre felbujtás *az agent provocateur*-kódés (beugratás) esetén.

Agent provocateurnek nevezi az irodalom azt, aki reábir valakit egy bünt. cselekmény megkezdésére, de csak azért, hogy az illetőt a bűnelkövetésen rajtakapják, azonban ő maga (az agent provocateur) gondoskodik a büntett befejezésének megakadályozásáról. Az ily „beugratás“ lényegileg kísérletre való felbujtás lenne, mert aki nem akarja komolyan a büntett elkövetését, az nem arra (t. i. a büntetlre) bírta reá a tettest. Az „agent provocateur“ megítélése iránt az irodalom (*Wlassics* 293—305.) és a gyakorlat ma sincs egyező véleményen. *Legutóbben* (*Wlassics, Heil, Fayer, Angyal, Glaser, Kohler, Liszt*) azt tanítják, hogy ha az agent provocateur-kódés folytán a cselekmény tényleg elkövetett, vagyis annak megakadályozása nem sike-

ült, az agent provocateur mindenestre *gondatlanságért*, esetleg *dolus eventualis*ért is büntethető, ha ellenben a megakadályozás sikerült, az agent prov. menekül a büntetés alól. *Vargha Ferenc* szerint (Jogi Szemle 1892. 8. sz.) az agent prov. *mindig felclősségre vonandó*, mihelyt a cselekmény elkövetése megkezdett s szerintünk is ily esetben legtöbbször helye lehet a büntetésnek, nem felbujtásért, illetőleg annak kísérletéért, hanem *az illető büntett kísérletéért*, mert az agent prov. a tettes „beugratásával” veszélybe hozta a jogtárgyat s csak akkor menekülhet a büntetés alól, ha a tettest ő maga gútolja meg a továbbfolytatásban. *Egyhangú vélemény* azonban az irodalomban, hogy az agent-provocateur-ködés, mint rendszerint aljas és veszélyes játék a bűnelkövetéssel, delictum sui generis gyanánt büntetessék. (L. *Heilborn*: Der Agent provocateur, 1901.; *Singewald*: u. a. 1908. Utóbbi Binding nyomán a felbujtást általában a bűnsegély fogalmába olvasztja.)

Az agent provocateur-ködés megfordított esete, ha a felbujtó komolyan rá akar bérni valakit a büntett elkövetésére s ez látszólag el is fogaltja a felbujtást, de csak azért, hogy compromittálja vagy lealézza a felbujtót. Az ily „kelepcéállítás” esetén a felbujtás nem sikerült (l. a köv. §-t), vagyis itt csak szimleges felbujtás forog fenn.

3. A felbujtásnak *reábirásnak* kell lennie, vagyis a felbujtó értelmi tevékenységének a tettesben a büntetendő cselekményre való elhatározás *döntő motivumát* kell képeznie. Egyszerű megemlítés, felszólítás vagy indítványozás nem tekinthető felbujtásnak, hanem csak az oly *szellemi befolyásolás*, mely a tettesben akarát-elhatározást volt képes előidézni a megjelölt büntetendő cselekmény elkövetésére.

III. Milyen lehet a *felbujtói tevékenység*, mik lehetnek a *reábirás eszközei, módjai*, ezt általánosságban meghatározni alig lehet. A legkülönbözőbb *positiv* ténykedések „az egyszerű szempillantástól a legszigorubb parancsig” (Angyal), a rábeszélés, ösztönzés legváltozatosabb eszközei létesíthetik a felbujtást. Merő mulasztással azonban *rendszerint* nem lehet elkövetni, bár adott esetben a hallgatás is lehet reábiró erejű. *BTK-ünk* nem sorolja fel a felbujtás módjait, még példaképen sem említi fel a fontosabb módokat.

Egyes BTK-ek vagy kimerítőleg (francia, belga, osztrák, hollandi BTK., az 1843-iki javaslat), vagy példaképen (német, bolgár) felsorolják a felbujtás módjait. A mi BTK-ünk álláspontja csak helyeselhető, mert a bírói meggyőződésnek nagyobb tért biztosít.

Legyakoribb módjai lehetnek a felbujtásnak: rábeszélés, ajándékadás vagy jutalomígérés, meghagyás, parancs (bizonyos esetekben, t. i. ha az elhatározás szabadságát nem zárja ki), a helybenhagyás (ratihabitio), tanács, kérelem, óhaj (Haverda M.—Jánosi), kívánság, tévedés előidézése vagy felhasználása valamely büntett indokára, esetleg az erőszak vagy fenyegetés.

A bíró feladata a felmerült esetben gondos mérlegelés után meghatározni, valóban reábiró ereje volt-e az említett módok valamelyikének s azzal a szándékkal lettek-e azok elkövetve, hogy a reávelt személy valamely cselekmény elkövetésére határozza el magát.

Óvakodni kell különösen, hogy *szinleges* felbujtás esetén felbujtást meg ne állapítsunk. Leggyakoribb ily eset *másnak tévedésbe ejtése*, vagy *létező tévedésnek szándékos felhasználása* oly esetekben, midőn a tettes nem tudja, hogy bünt. cselekményt követ el. A tévedés előidézője vagy felhasználója ily esetben közvetett tettes gyanánt büntetendő (l. fentebb a 83. §-t). Ha a felbujtó *segédi* tevékenységet is vitt véghez, csak felbujtó gyanánt marasztalendő. Helyesen a Curia: *Vargha—Lengyel*; BD-tár VI. (1913) 237.

IV. A felbujtási tevékenységet nem szükséges közvetlenül a tettessel szemben elkövetni, hanem azt közvetítő által is lehet eszközölni. Ezt nevezik *közvetett* (successiv) *felbujtásnak*, midőn a felbujtó valakit arra *bujt fel*, hogy ez *bujtsa fel*, vagyis bírja reá a kiszemelt tettet az elkövetésre. Ez tehát felbujtás a felbujtásra. Az első felbujtó mindenesetre felbujtásért felelős, a közvetítő csak akkor, ha ő is valóságos reábiró tevékenységet fejtett ki. Ellenkező esetben a közvetítő csak értelmi bűnségéd lesz.¹⁾ Az első felbujtó mindenesetre szigorubbán büntetendő, mint a második vagy a következő, mert a büntett legelső lényeges feltétele tőle ered. *Együttes* felbujtás lesz pedig, ha a reábirást egyszerre többen, közösen vitték véghez. Ily esetben gondosan megállapítandó minden *társfelbujtó* tevékenysége s csak az, vagy azok, akiknek értelmi működése a döntő motívumot keltette a tettesben, lesz vagy lesznek felbujtásért felelősek, a többiek csak értelmi bűnségédek.

87. §. A felbujtás büntethetősége.

I. A felbujtás büntethetősége az illető cselekmény *véghezviteleinek* a felbujtott tettes által való *megkezdésével* kezdődik. Ezt világosan kifejezi a BTK. is, midőn azt mondja: „a véghezvitt vagy megkísérlett“ cselekmény részese — a felbujtó. Vagyis: kísérlet, vagy befejezett bünt. cselekmény nélkül nincs büntetendő felbujtás. Az u. n. *sikertelen* (hatás nélküli) és az *eredmény nélküli felbujtás elvileg és rendszerint nem büntetendő*.

1. A felbujtói tevékenység, a reábirás csak értelmi működés

¹⁾ Így a Papp Béla esetében, ki öccsét, P. Elemért, a juhászával, Zsoldicsot megölette, szerepelt Papp Béla unokafivére, Papp Zoltán is, akinek feladata volt Zsoldicsot rábeszélni a gyilkosság elkövetésére (ő adta neki a fegyvert is, mellyel az ölés megtörtént). A bíróság azonban Papp Zoltánt csak bűnségédnek minősítette, miután szereplése nem volt reábirásnak, csak a habozó Zs. unszolásának tekinthető.

lévén, önmagában jogsértőnek sohasem, jogveszélyeztetőnek is csak akkor tekinthető, ha sikerült, t. i. ha a kiszemelt tettes a véghezvitelre elhatározta magát. A „nem sikerült“ felbujtás tehát, ha a kiszemelt egyén egyáltalán nem vállalkozott a kivételre vagy ha csak színleg vállalkozott rá, hogy a felbujtót lerázza magáról, lényegileg csak előkészület, mely elvileg nem büntethető. De ugyaníly megítélés alá esik a másik eset, t. i. ha a kiszemelt tettes komolyan vállalkozott a kivételre, tehát elhatározta a végrehajtást, de később azt megbánva, meg sem kezdte a végrehajtást. Ezt az esetet az előbbtől megkülönböztetésül: „eredmény nélküli“ felbujtásnak nevezik. *A felbujtás kísérlete*, mint ilyen nem büntetetik. Vagy van eredménye s akkor a tettes által véghezvitt cselekményért, mint annak részese, felelős a felbujtó is, vagy nincs eredménye a felbujtásnak s akkor nincs mit büntetni.

Az *alanyi iskola* alapelveihez híven, úgy a sikertelen, mint az eredmény nélküli felbujtást büntetendőnek tekinti. S e felfogásnak hódoltak a régebbi BTK-ek is. A badeni, osztrák, szász BTK-ek és az 1843-iki javaslat is mint *kísérletet* büntetik a *nem sikerült felbujtást*. A legújabb javaslatok közül ehhez a felfogáshoz térnek vissza az osztrák (1912) javaslat és a *nómet* Gegenentwurf. Hazai íróink közül pedig *Angyal* Pál történelmi tanulmányát (Wlassics únn. k. 17), a *súlyosabb* büntetendő cselekményekre irányuló *felbujtás kísérletének* büntetendősége mellett, ami szerinte csak általánosítása lenne a BTK-ben delictum sui generis gyanánt büntetett eseteknek, amit a *társadalom fokozottabb védelmének gondolata követel*. Az *objectivista* irodalom (Birkmeyer kivételével) azonban határozottan a büntetlenség mellett foglal állást ugyanazon okokból, amiket az előkészületi cselekmény büntetlensége mellett szoktak felhozni (bizonyítási nehézségek, az objectív sérelem hiánya, kriminalpolitikai okok). Elismerik ugyan ezek is, hogy különösen az „eredmény nélküli“ felbujtás már jelentékeny társadalmi veszélyt jelent s a kivétel nélküli büntetlenség tényleg egyoldalúság lenne, de a BTK. áthidalhatja ezt a veszélyesebb eseteknek a különös részben büntetés alá helyezésével. Ezt a felfogást követik általában az összes mai BTK-ek, amit elvileg csak helyeselni lehet. Az *Angyal* indítványának, illetőleg a társadalom hatályosabb védelmének nézetem szerint eleget lehetne tenni azzal, ha a különös részben nemcsak a büntett vagy vétség elkövetésére való „nyilvános és egyenes felhívást“, hanem a büntett elkövetésére való *határozott ajánlközést* és másnak büntett vagy vétség elkövetésére való *csábítását* is (habár hatástalan maradt) delictum sui generis gyanánt büntetés alá helyeznők.

2. A sikertelen és az eredmény nélküli felbujtás elvi és rendszertani büntetlensége mellett a *BTK. kivételesen*, egyes kiválóan veszélyes esetekben, *önálló b. cselekmény gyanánt* bünteti az *eredménytelen felbujtást*.

E kivételes esetek:

1. A felségsértés, hűtlenség vagy lázadás elkövetésére való nyilvános és egyenes felhívás (BTK. 184., 149., 158. §.).

2. Bármely büntett vagy vétség elkövetésére való nyilvános és egyenes felhívás (171. §.).

3. A törvény, a hatóságok törvényes rendelete elleni engedetlenségre való nyilvános és egyenes felhívás (172. §.).

4. Aki mást bűnvádi, polgári vagy fegyelmi ügyben hamis tanúzásra rábírni törekszik (222. §.).

5. Valakinek kihívása párviadalra, valamint a buzdítás párviadalra (203., 295. §.).

6. A megvesztegetés, ha a közhivatalnok nem szegte meg hivatali kötelességét (470. §.).

7. A katonai behívó parancs iránt engedetlenségre csábítás (1890: XXI. t.-c. 6. §.).

8. A hadsereg valamelyik tagjának béke idején szükségére csábítása (453. §.).

9. Nyilvános buzdítás kivándorlásra (1909: 2. t.-c. 37. §.).

Mіндеzen esetekben az eredménytelen, vagy siker nélkül elkövetett rábírás helyeztetik büntetés alá, ha tehát a felhívás vagy csábítás sikerült, többé nem ez a kivételes esemény, hanem az elkövetett vagy megkezdett eseményre való felbujtás lesz megállapítandó. A romboló anarchisták vakmerő merényletei indítottak újabban egyes államokat az anarchista egyesületek és anarchista eszmék terjesztésének megrendszabályozására. Így Svájc 1906-ban, Bulgária 1907-ben hoztak „anarchista” törvényeket. (L. alább a 196. §-ban.)

II. A felbujtás járulékos természetéből folyik, hogy ha a felbujtott a cselekményt befejezte, a felbujtó a befejezett, ha csak megkísérelte, ő is a kísérleti cselekményben való részességért lesz marasztalendő. Ha a tettes elkövette ugyan a cselekményt, de ő a személyében levő okok miatt nem büntethető, a felbujtó nem menekül a büntetés alól. Pl. ha a tettes megszökött vagy meghalt, kegyelmet nyert, vagy reá nézve a cselekmény indítványi jellegű volt s az visszavonató, valamint, ha a tettes a kísérlettől önként elállott vagy az eredményt önként elhárította, mindezen esetekben a felbujtó a részességért büntetendő, mert a felbujtás nem eredmény nélküli, az alapcselekmény megvan, csak az elkövető személyére nézve nem büntetendő. A felbujtás tehát járulékos természetű ugyan, de a felbujtó bűnössége önálló s az alapcselekmény elkövetése esetén nem függ a tettes büntetésétől.

Az irodalomban és a gyakorlatban maig nyílt kérdés, hogy a tettes önkéntes elállása mentesíti-e a felbujtót is a büntetés alól? Berner, Bar. Oshausen a felbujtónak a mentesítést megadják, mert az önkéntes elállás a kísérletet (a tettes akaratát) megsemmisíti, Fayer pedig kelepceállításól

fél a büntetlenség megtagadása esetén. Schnierer és Wlassics de lege lata azt tartják, hogy a törvény szavaiból („nem büntették a kísérlet“) az következik, hogy a kísérlet ilyenkor nem bünt. eselekmény s így a felbujtó alapeselekmény hiánya miatt nem büntethető. Részünkről azok nézetéhez csatlakozunk, kik a felbujtónak ily esetben nem adnak mentességet, így Mittermaier, Merkel, Birkmeyer, Wlassics (de lege ferenda). Az önkéntes elállás ugyanis nem teszi semmissé a már elkövetett kísérleti eselekményt, csak kriminalpolitikai okokból menti fel, mintegy jutalomul, az elállót a büntetéstől. A felbujtó azonban e jutalomra nem szolgált rá s így se jogi, se politikai szempont nem igazolja az ő büntetlenségét. A BTK. idézett szavai sem döntik meg e magyarázatot, mert a „kísérlet“ szó alatt itt önként érthetően annak elkövetője értendő, mintán nem a eselekmény, hanem az elkövető az, aki büntetik. A minisiteri indokolás is a mi felfogásunk mellett bizonyít. (Anyaggyűjt. I. 467.) s így a törvény értelme ez irányban kétségtelen.

III. A felbujtó elvileg csak azon eselekményért felelős, a melyre a tettest felbujtotta. Maga a BTK. kimondja, hogy:

BTK. 73. §. Ha a tettes súlyosabb büntetés alá eső eselekményt követett el, mint amelyre a felbujtó reábirta: a súlyosabb beszámításu eselekmény a felbujtót nem terheli. Ugyanazon szabály áll a bűnsegédekre nézve is.

Ezt az esetet nevezi az irodalom a megbízás túllépésének, *excessus mandati*. Pl. a felbujtó lopásra bírja rá a tettest s az raból, vagy egy ember ölésére bujt fel s a tettes kettőt vagy hármat öl meg.¹⁾

Az excessus mandatinak is több esete lehet s az esetek különbözősége szerint azok eldöntése is más lesz. Általános szabályt felállítani ez esetek eldöntésére felette nehéz. Legfeljebb azt lehet mondani, hogy a felbujtó csak oly eselekmény részese lehet, amire az ő szándéka kiterjedt. Azt kell tehát a bírónak gondosan kiderítenie, hogyan, mily terjedelemben adta a felbujtó a megbízást a tettesnek, felülte-e az ő reábirási tevékenysége a beállott eredményt (Wlassics). Ha a tettes egészen más eselekményt vitt véghez, mint amire a felbujtó reábirta, ezért a felbujtó nem felelős, ha azonban a felbujtás módja nem zárta ki azt, hogy a tettes úgy érte azt, amint végrehajtotta a eselekményt, a felbujtó felelős a túllépésért is. A tettestársak közül is az excessus csak azt terheli, aki azt elkövette. (Curia. Balogh: D-tár III. 42.)

IV. A felbujtott tettes részéről fenforgó személyi vagy tárgyi tévedés (error in objecto), vagy elvétel (aberratio actus) a felbujtó büntetlenségét épúgy nem zárja ki, mint a tettesét. Az ily tévedés ugyanis büntetőjogilag lényegtelen (l. fent 70.) s így amint a tettes büntetlenségét nem szünteti meg, épúgy a felbujtóét sem.²⁾

¹⁾ BJT. XIX. 307. A tettes egy ember megölésére lett felbujtva s háromat ölt meg. A Curia a felbujtónak csak egyet számított be.

²⁾ Erre is a Németországban oly nagy port felvert Rosahl—Rose-eset.

V. A felbujtó a *felbujtástól való visszalépés*, a reábirás abba-hagyása által csak akkor biztosít magának büntetlenséget, ha már kifejtett értelmi tevékenységének esetleges hatályát megszünteti. Ezt pedig csak akkor éri el, ha a tettesben ébresztett motivumot a büntett elkövetésére megsemmisíti. A felbujtó e szerint csak úgy menekülhet a büntetés alól, ha a felbujtásból előállható *eredményt elhárítja*; tehát vagy teljesen lebeszéli a tettest, vagy a cselekményt idejekorán feljeleníti a hatóságnak s ez meg tudja akadályozni a cselekmény elkövetését. Ha a tettes a felbujtó visszalépése daczára elkövette a cselekményt, a felbujtó csak az esetben menekül a büntetés alól, ha — mint Wlassics helyesen kifejti — a felbujtott által elkövetett cselekmény nincs oki összefüggésben a felbujtással, vagyis ha egészen más indokból követte el a cselekményt.

Helyesen említi fel Fayer azt az esetet, hogy ha a *felbujtó maga hárítja el az eredményt*, pl. a tettes által megmérgezettnek maga ad be ellenmérget, ő büntetlenséget szerez magának, de a tettesre az ő büntetlensége nem hat ki. Ez természetes folyománya azon fentebbi tételünknek, hogy a tettes részéről való önkéntes elállás sem hat ki a felbujtóra. Az önkéntes elállás vagy elhárítás csak annak szerez mentességet, aki azt maga érdekelte ki.

88. A bűnsegély. Fogalma, módjai.

I. *Bűnsegély* alatt általában valamely más által elkövetett vagy megkísérelt büntetendő cselekmény *végrehajtásának szándékos előmozdítását vagy megkönnyítését értjük*. A BTK. (69. §. 2. p.) szerint bűnsegéd az: „aki a büntett vagy vétség elkövetését szándékosan előmozdítja vagy könnyíti, vagy annak előmozdítására vagy könnyítésére más szándékosan reábir, ugyszintén aki másokkal a cselekmény elkövetésénél vagy annak elkövetése után nyújtandó segély vagy a cselekményből származó haszon biztosí-

szokták például felhozni. (L. fentebb a 70. §-ban.) Amint Rose gyilkosságért felelős, úgy Rosahl erre való felbujtásért, mert az ő értelmi tevékenysége volt lényeges feltétele annak, hogy egy ember meggyilkoltatott. A német írók közül többen nem fogadták el ezt a természetes megoldást. Így Schwarze csak gondatlanságért kívánta felelősségre vonni a felbujtót, mert a tettes tévedése az ő hátrányára nem szolgálhat, nála hiányzott a tudatosság. Schütze pedig a gondatlanság mellett a Schliebe elleni felbujtás miatt kísérletért is felelősnek tartja Rosahl s így a felbujtóra kísérlet és gondatlanság halmazatát állapítja meg. Mindezen erőszakos okoskodások bírálatát l. Wlassics 322. A többség és a Reichsgericht a szövegben előadott felfogáson volt. Épügy Wlassics és Schnierer.

tása vagy pedig a hatósági intézkedések meghiusítása iránt megelőzőleg egyetért.“^{*)}

A bűnsegély lényege a más büntetendő cselekményének előmozdításában áll. Ez különbözteti meg a felbujtástól és a társtetességtől. A segéd nem kelt elhatározást másban az elkövetésre, ő nem lehet reábiró, csak megerősítheti a habozó tettes elhatározását egy új adattal, segíthet a felbujtónak mellékes körülmények elmondásával, a tettes bátorításával, félelmének oszlatásával. Ez az *értelmi* segély, amely tehát nem terjedhet a reábirásig. De előmozdíthatja a segéd magát a végrehajtási cselekvést, kisebbszertű, mellékes szolgálatokkal (örtállás, világítás, fegyverkölcsonzás, ajtókinyitás által). Ez a *physikai* segély, mely sohasem mehet a tettesig vagy társtetesséig, vagyis a segéd a tényálladáki cselekvést nem követheti el, sem nem kezdheti meg, mert különben tettes vagy társtettes lenne. A segédet az ő részességi tevékenységének ez a másodrendűsége jellemzi. A felbujtás és a társtetesség közt mozgathat, de nem szabad ezek egyikévé sem lennie.

A segéd tevékenységének szintén *okozati összefüggésben* kell állni a cselekménnyel. A segéd tevékenysége azonban nem oka, csak feltétele s nem is elsőrangu (lényeges), hanem csak *másodrendű* (mellékes) *feltétele* a cselekmény létrejöttének. Az eredmény létrejött volna valószínűleg anélkül is, de a létrejövetelt mindenestre elősegítette, megkönnyítette a segéd közreműködése.

Az *alanyi iskola* a bűnsegély lényegét abban látja, hogy a segéd nem a saját, hanem *más ember érdekében*, nem önálló akarattal, hanem magát egy *idegen akaratnak alárendelve* cselekszik. A segédnek csak közvetett érdeke, a tettetstől függő akarata van. Glaser szerint a segéd határozatlan (a tettes és felbujtó határozott) szándékkal cselekszik.

Az *objectivista iskola* nem hagyja figyelmen kívül a cselekmény alanyi oldalát, elismeri, hogy a segédnek nincs oly nagy alanyi bűnössége, oly teljes elhatározása, mint a tettesnek vagy a felbujtónak, de feleslegesnek és erőltetettnek tartja a „nem önálló“, „közvetett“ akarat kifejezéseket s helytelennek azt a különbséget, hogy a felbujtó és tettes saját érdekében, a segéd pedig idegen érdekből cselekszik. A segéd a maga előmozdító tevékenységét épügy szándékosan, tehát tudattal és akarattal viszi véghez, mint a tettes vagy a felbujtó, a segéd akarata époly önálló és saját akarat s tetteivel épügy saját érdekében cselekedhetik, mint amazok. Hogy idegen ember célját akarja előmozdítani, ez bizonyos, de a cél a beszámításra és minősítésre közönyös.

*) Általános vélemény (Wlassics, Fayer, Schuierer), hogy a BTK-nek a segédéről adott meghatározása nem sikerült úgy, mint a felbujtó meghatározása. Se nem szabatos, se nem világos, se nem kimerítő. Teljesen elég lett volna az első mondat. (A BTK. 69. §-ának teljes szövegét l. a 318. lapon.)

II. A bűnsegély kellékei általában:

1. *Szándék.* Gondatlan bűnsegély nem létezik. Lehet és elő is fordul nem ritkán, hogy gondatlanul elejtett szavakat, elárult titkokat mások bűnös terveik kivitelének előmozdítására felhasználják, vagy a cseléd által gondatlanságból nyitva feledett ajtón a tolvajok bejönnek, de az ily egyén az elkövetett bűntett segédének nem tekinthető, mert nem tudta s nem akarta más valakinek a bűnt. cselekményét előmozdítani. Ha azonban a segéd szándékosan mozdítja elő a tettes vagy felbújtó tevékenységét, s a segély tényleg hozzájárult a cselekmény megkönnyítéséhez, ez esetben nem szükséges, hogy a felbújtó vagy tettes tudjanak a segélyről, az így is megállapítandó. *Gondatlan cselekményre* azonban bűnsegély szintén nem állapítható meg. Ennek lehetősége nincs ugyan kizárva, de ily esetben a gondatlanságot elősegítő személy nem mint részes, hanem mint egy önálló gondatlan cselekmény tettese felelős.

2. A bűnsegélynek *büntetendő cselekményre* kell vonatkoznia. Nem büntetendő cselekmény szándékos előmozdítása nem büntethető. A PTK. ez alól is egy *kivételt* tesz, midőn önálló b. cselekménynek tekinti, ha valaki másnak az öngyilkosság véghezvitelére tudva eszközöket vagy szereket szolgáltat (283. §.). A segéd csak oly bűnt. cselekmény részese gyanánt marasztalható, melyben tudattal és akarattal vett részt. Nem terheli tehát őt részesség, ha a tettes az ő tudtán kívül nagyobb büntetendő cselekményt követett el. (BTK. 73. §.) Pl. ő csak lopáshoz ajánlta fel segítségét s a tettes bent rablást vagy ölést követett el.

3. A bűnsegéd tevékenységének más büntetendő cselekményét *elő kell mozdítania* vagy *megkönnyítenie*. (L. a köv. §.)

III. A bűnsegéd előmozdító, megkönnyítő tevékenységének számtalan alakja, módja van.

1. A régebbi irodalom megkísérelte e módozatok, a segítés alakjainak csoportosítását s azokból a bűnsegélynek különböző *fajait* állapította meg. A bűnsegély ezen fajai, módjai a BTK-be is, néhol kimerítőleg, másutt példaképpen bekerültek. A BTK., mely e részben az 1843-iki javaslatot utánozza, faji megkülönböztetést ugyan nem említ (csak három esetet emeli ki a bűnsegélynek), voltaképen azonban a *fizikai* és *értelmi* segélyt akarja megkülönböztetni:

a) aki a bűntett vagy vétség elkövetését szándékosan *előmozdítja* vagy *könnyíti* (ez *physikai segély* akar lenni, de a segély általános meghatározásának is elég lenne); b) aki a b. cselekmény előmozdítására vagy könnyítésére *másként rábír* (ez az *értelmi bűnsegély* lenne, de nem meríti ki annak

eseteit, csak az új segéd szerzését emeli ki): e) aki másokkal a cselekmény elkövetésénél, vagy annak elkövetése után nyújtandó segély, vagy a cselekményből származó haszon biztosítása, vagy a hatósági intézkedések meghírsítése iránt *megelőzőleg egyetért* (ez a bűnpártolás előzetes megígérése s mint ilyen, az értelmi segélynek egy másik esete). Az értelmi és anyagi (physikai) segély közti különbségnek, melyet tudományos szempontból mi is megtettünk, a büntethetőség szempontjából semmi jelentősége nincs.

2. Ma is erősen vitatott a *fő- és melléksegéd* közötti különbségtétel. *Fősegéd* az, akinek tevékenysége nélkül a cselekmény nem lett volna elkövethető, minden más segéd *melléksegéd*, vagy másként: a fősegéd lényeges, a melléksegéd lényegtelen a büntetendő cselekményre.

E megkülönböztetés már az olasz practicosoknál megvan. Nagy népszerűséget szerzett neki *Feurbach*, ki a fősegédet bünszerzőnek tekinti. Fentartják a fősegéd fogalmát *Mittermaier*, *Langenbeck*, *Schütze*, *Carrara*, *Wlassics*, *Heil* és *Angyal* is, akik épen a tárgyi elmélet szempontjából, mely csak az „elkövetési cselekmény“ megkezdőjét tekinti társtettesnek, tartják szükségesnek, hogy a fősegéd a segédek közül kivételesen épen úgy büntetessék, mint a tettes, tehát ne enyhébben, mert az ilyen személy, aki nélkül a cselekmény létre nem jöhetett volna, éppolyan bűnösséget mutat, mint a társtettes. A *belga* és az *olasz* BTK-ok s az *1843-iki javaslat* a fősegédet tényleg ki is emelik s ugyanazon büntetéssel sújtják, mint a tettest. E tekintélyes irodalmi vélemények és törvényhozási példák dacára részünkről elvi szempontból nem fogadjuk el a fő- és melléksegéd megkülönböztetését, mert akinek tevékenysége nélkül a büntetendő cselekmény nem volt elkövethető, az a cselekmény okát (concausa) létesítette s így társtettes. Az *objectivismus tulzása*, hogy aki az elkövetési cselekvésben az utolsó tevékenységi mozzanatban (szúrás, lövés) tetteleg részt nem vett, az nem lehet társtettes. A mérsékelt objectív elmélet alapján nincs szükség a fősegéd fogalmára.

Gyakorlatunkban és irodalmunkban a fősegéd fogalma feletti vitára a Majláth György országbíró gyilkosainak esete szolgáltatott okot. Az országbíró inasa, Berecz, ugyanis, habár nem volt bebizonyítva, hogy ő hozta először szóba az országgliró kirabolatását két einkostársra, Spanga és Pitély előtt, de kötségtelenül számos oly értelmi és anyagi tevékenységet fejtett ki, hogy nélküle Majláth kirabolása és megölése nem következhetett volna be. Ugyanis már a tett előtt minden eshetőségre tanácsokkal látta el s bátorította társait („ha szükséges, el kell vele bänni“), elrejtette társait a tett helyén, bevezette a Majláth szobájába, rájok esukta az ajtót, eltette az országbíró botját, szóval lehetővé tette a rablást és gyilkosságot. Berecz azonban nem ment be a tett színhelyére s így se a megfojtásban, se a pénz elvételében nem vett részt. A Curia Bereczet felbujtónak minősítette, ami ellen kriminalistáink (Wlassics, Fayer, Heil F.) sorra tiltakoztak. Wlassics és Angyal Bereczet segédnek s de lege ferenda fősegédnek minősítik, miután se felbujtó, se társtettes szerintük nem volt. Fayer a BTK. alapján társtettesnek kívánta minősíteni. Mi szintén csatlakozunk e véleményhez, mert Berecz különösen mulasztása által az „együttes és közös“ elkövetésben részt vett. (L. Wlassics: 423. és 368.; Fayer: Tanulmányok 50.; Heil: M. Ig.-ügy XXI. 336. Az esetet BJT. VII. 313.)

3. Színtügy felesleges és jelentőség nélküli a közvetlen és közvetett,

az igenleges és nemleges bűnsegély közötti különbségtétel. A *nemleges* segély körében különösen sokat vitatták a büntett fel nem jelentését, meg nem akadályozását, ami azonban elvileg és rendszerint nem segély s nem is részesség, mert ha a mulasztó nem volt köteles a feljelentésre vagy a megakadályozásra, ez esetben nem büntethető, ha pedig kötelezve volt, akkor a mulasztás maga önálló bünt. cselekmény. A régebbi BTK-ek (még az 1843-iki javaslat is) s legtöbbször a büntető eljárási törvények általános polgári kötelességgé tették a büntett feljelentését s így ennek elmulasztását delictum sui generis (itt-ott részesség) gyanánt büntették, a modern BTK-ek és BP-ek azonban ezt elvileg mellőzik. A magyar BP. csak a hatóságoknak teszi kötelességükké a hivatalosan tudomásukra jutott bünt. cselekmények feljelentését, a BTK. pedig egyetlenegy esetben, a felségsértésnél tekinti önálló bünt. cselekménynek (BTK. 135. §.)

IV. *Együttes és fokozatos* segítés épügy előfordulhat, mint felbujtás, Egy cselekménynél tehát lehet több *társsegéd* és lehet a segédnek is *segéde*.

89. §. A bűnsegély büntethetősége.

I. A bűnsegély járulékos természete vitán felül áll. A BTK. szerint a bűnsegéd is a „véghezvitt vagy megkísérlett büntett vagy vétség“ részese, amiből folyik, hogy *alapcselekmény nélkül nincs büntelhető bűnsegély*. E tétel azonban épügy értendő, mint a felbujtásnál, tehát a tettes vagy felbujtó személyes büntetlensége, ha a cselekmény elkövetetett vagy legalább megkísérletett, a segéd büntetését nem zárja ki. A tettes halála, megszökése, önkéntes elállása nem vonja maga után a segéd büntetlenségét.¹⁾

1. A segéd büntethetősége is a tettes által elkövetett kísérleti cselekménnyel kezdődik. Ha a segéd a maga segítő tevékenységét elvégezte is, de a tettes nem kezdte meg a véghezvitelt, a segéd, mint segéd nem lesz büntethető, mert nincs cselekmény, melyet előmozdított volna. *A hatás nélküli segély nem büntelendő.*

Nincs azonban kizárva, hogy a hatás nélküli segély mint delictum sui generis büntetessék, pl. ha a lakatos a tolvajoknak hamis kulccsal előre kinyitja a pénztár ajtaját, de a tolvajok meggondolják a dolgot s nem is kezdik meg a terv végrehajtását, a lakatos e veszélyes cselekményért mindenesetre büntetendő, de nem mint segéd, hanem mint önálló bünt. cselekménynek (KBTK. 133. §.) a tettese.

2. Hogy a segéd tevékenysége *tényleg* előrevigye, valóban megkönnyítse a tettes vagy a felbujtó cselekményét, ez a segély

¹⁾ Wlassics szerint a BTK. szövege (67. §.) alapján de lege lata a tettes önkéntes elállása a segédnek is büntetlenséget biztosít. Fayer pedig elvileg helyesli azt. (L. ez ellen a 80. §.) Helyesen mondta ki a Curia: Az a körülmény, hogy a tettes a kísérleti stádiumban a véghezviteltől elállott, nem bír befolyással a segédre. D-tár VIII. 66. BJT. VIII. 134.

büntethetőségéhez nem szükséges. Ha épen *hátráltatta* is a véghezvitelt, pl. az örnek kiállított, ügyetlen magaviselete által, maga vonta magára és a tettesekre a rendörök figyelmét vagy a cseléd ígérétehez képest kinyitotta a tolvajoknak a kaput, azok azonban nem ott, hanem a kerten át jöttek be, a segéd büntetendő lesz. Vagyis az u. n. „eredménytelen“ segítés is büntetendő.

3. A segéd bűnössége, épúgy mint a felbujtóé, a tettes cselekménye után igazodik. Ha a tettes befejezett cselekményt követett el, a segéd is ebben, ha csak kísérletet, a segéd is az illető cselekmény kísérletében marasztalendő, mint részes (bűnsegéd). Magának a segélynek nincs kísérlete, mert vagy büntethető a segéd s akkor segítése befejezett segély, még ha kísérleti cselekményt segített is elő, vagy nem büntetendő. Kísérlet vagy előkészület a segélynél ki van zárva.

A subjectivisták (Buri) szerint a segélynek a kísérlete megállapítható és büntetendő.

4. A bűnsegély visszavonása csak a segítő tevékenység hatásának teljes megsemmisítése esetében mentesíti a segédet. Az egyszerű visszalépés itt sem mentesít mindig. Különösen az értelmi segély (így a tetteges segély megigérése) az ígélet nem teljesítésével még nem mentesíti a segédet, mert a tettest az ígélet bátorította munkájában s így előmozdithatta a cselekményt. A segéd tehát itt csak úgy biztosít magának büntetlenséget, ha az ő tevékenységének minden lehető hatását maga elhárítja vagy feljelenti az esetet a hatóságnak s ez meggátolja a véghezvitelt.

Az eredmény önkéntes elhárítása a segédnek is mindig büntetlenséget biztosít, pl. ha a segéd maga adja be az ellenmérget a fétfes által beadott mérég ellen, a segéd maga oltja el a tüzet. Természetes azonban, hogy a segéd büntetlensége ily esetben szintén csak az ő saját jutalmazása (67. §.) és így nem vonja maga után a tettes vagy a felbujtó büntetlenségét.

II. A magyar bírói gyakorlat a bűnsegély tekintetében általában szigorú objectív alapon áll s ítéletei ellen ez irányban kevés kifogást lehet tenni. Így többször helyesen mondta ki a Curia, hogy a büntetendő cselekmény télen nézője, ha előzetesen nem értett egyet a tétessel, nem tekinthető segédnek (BJT. XXXIII. 25.), ellenben, ha előzetesen egyetértett, a pusztá jelenlétel is megállapítja a segélyt (BJT. XXXVIII. 121., LIV. 28., LV. 17.). Értelmi segélyt állapított meg, midőn vádlott előre szövetkezett a gyilkosságra és hazulról puskát hozott, de mire a gyilkosság helyére ért, társai már befejezték a cselekményt (BJT. XIII. 162.). Segédnek minősítette azt, aki őrt állt

(BJT. XXII. 301., XXXIII. 159. stb.), aki az eszközt szolgáltatta (BJT. XVIII. 149.), az áldozatot kiesalta házából (BJT. XXIV. 19.), aki a tettest a végrehajtás alatt buzdította (BJT. XV. 131.), L. Németh 34.

90. §. A társtettség.

I. A részesség harmadik alakja a *társtettség*, mely ugyanazon büntetendő cselekménynek többek által *kölcsönös szándékkal, közösen való véghezvitelét* jelenti. A BTK. szerint:

BTK. 70. §. Tetteseknek tekintendők mindazok, kik a bűntettet vagy vétséget együtt vagy közösen követik el.

A „társtettség” is lényegileg közreműködés egy oly cselekményben, melyet egyik társtettes sem maga követett el egyedül, tehát egyik sem tettes egymagában, hanem együttvéve tettesek, u. n. társtettesek. Ezért tekinti az objectív elmélet a részesség egyik alakjának a társtettséget (V. ö. 84. §. II.), mert itt nem több önálló tettesről van szó, kik egyenként külön befejezték vagy megkísérelték a cselekményt, hanem a több tettest itt a szándék kölcsönössége és a véghezvitelben való közös részvétel köti össze. A tettes tevékenysége egymagában képezi okát az eredménynek, a társtettesek pedig együtt valósítják meg az okot. Ebben különbözik a társtettség a tettségtől. A felbujtástól és segélytől pedig abban, hogy ezek csak feltételét látessik az eredménynek, míg a tettestársak a közvetlen okát.

A társtettség minősítése, t. i. hogy a tettséghez vagy a részességhez számítsuk-e azt, egyike a legvitásabb kérdéseknek. Ugy a subjectivisták, mint az objectivisták közül ma is sokan (*Berner, Binding, Liszt, Birkmeyer*) nem ismerik el a társtettség járulékos természetét, vagyis azt nem tekintik részességi alaknak, hanem a tettség egyik alakjának: többes-tettségnak (*Mehrtäterschaft*). *Binding* szerint az egyedüli tettes (*Alleintäter* és a társtettes (*Mittäter*) közt nem minőségi, csak mennyiségi különbség van. *Liszt* szerint a társtettesek önálló (egyenértékű) tettesek, a társtettség egyik alakja a *több-tettségnak*, melynek másik alakja a *mellék-tettség* (*Nebentäterschaft*), amely fogalom alá a többek gondatlan tevékenységét, az egymásról tudomással nem bíró tettesek eseteit sorozza. *Birkmeyer* legújabbban de lege ferenda a társtettséget kirekeszti a részességből s az addigi részességi fejezet címéül a „társtettség és részesség” címét ajánlja. Mindezek az erőltetett okoskodások, melyeket már *Wlassics* alaposan megeáfolt, nem képesek lerontani a társtettség járulékos természetét s megdönteni azt az egyszerű tételt, hogy a „közös elkövetők” nem önálló (egymástól független) tettesek.

II. Kik tekintendők társitteseknek, e kérdés a tettesség, felbujtás és bűnségely fogalmának és körének megállapítása után könnyen megoldható. Az oly részesek, kik sem önálló tettességnek, sem segédeknek nem tekinthetők, ha szándékosan résztvettek a véghezvitelben, társittesek lesznek. Igenleges alakban a társittesség kellékei:

1. Kölesönös szándék mindenik társittesnél, vagyis akarat-egység. Gondatlan társittesség nem létezik. Maga a szándék nem elég az egyes társitteseknél, hanem annak kölesönösnek kell lenni, a társitteseknek tudniok kell, hogy közösen vesznek részt az illető eselekményben s közösen akarni az eredmény létesítésére szükséges tevékenységet, tudni és akarni kell a közös elkövetést.

2. A véghezvitelben való tényleges részvétel. Aki csak értelmileg működött közre, az nem lehet társittes. Ugyiszintén, aki csak elősegíti a mások véghezviteli eselekményét, az szintén nem társittes. A társittesnek a tényálladáki eselekvés létrehozásában tevással vagy mulasztással valóban részt kell vennie. Az egész eselekvést nem kell egynek sem egymagának létesíteni, de mindeniknek el kell követni annak egy részét.

Aki lefogta a sértettet, hogy társa akadály nélkül megfojthassa, aki az alakon átvette a társa által a helyéről kizozditott ingóságot, az többé nem segéd, hanem társittes. Ugyanesak társittesség állapítandó meg, ha a tettessársak mindegyike oly tevékenységet fejtett ki, mely az eredményt önmagában is feltétlenül beállította volna, az eredmény azonban közvetlenül az egyik tevékenység folytán következett be. Pl. ha A. halálos ütést mért a sértettre s B. a földön heverő sértettet leszurja vagy lelövi, ily esetben A. nem egyszerű segélyben, nem is kísérletben marasztalendő, hanem társittesnek minősítendő, mert az eredményt beállító tevékenységet részben ő követte el.

3. Mi az elhatároló vonal a társittesség és a segély közt, ez még ma is erősen vitatott. A subjectivisták a szándéokra fektetik a súlyt s az „együttes elkövetés”-ből az együttes szót emelik ki. Így azonban oda jutnak, hogy a véghezvitel alatt őrt álló személyt is társittesnek tekintik. Az objectivisták (így Wlassies és Angyal is) az elkövetés szót helyezik előtérbe s ezért azt tekintik csak társittesnek, aki a véghezvitelt legalább is megkezdette, tehát kísérleti eselekményt követett el a jogtárgyra vonatkozólag. Liszt, Belling és Birkmeyer a kivíteli eselekvésben (Ausführungshandlung) való részvételt tekintik a társittesség kritériumának. Ez utóbbi írók azonban felette megszorítják a társittesség körét, ami azoknál, kik a társittességet elvileg nem tekintik részességnek (Liszt), érthető, az objectivistáknál azonban joggal kifogásolható. Különbben Wlassies, Angyal, Birkmeyer aztán kerülő uton jutnak oda, hogy azokat is, akik szerintük nem társittesek (akik a sértettet lefogták), ugy büntethessék, mint a társitteseket, ezért védik a fősegéd fogalmát s követelik ennek a társittesekkel egyenlő büntetését.

Egyenként a társitteset fősegédnek is meg lehet tekinteni, ha az a társitteset büntetési körében résztvette.

Szerintünk a társtetteség objectiv ismérve a véghezvitelben való részvételben áll. Ezt azonban a már kifejtett oksági elmélet alapjára fektetjük. Vagyis ha az illető közreműködőnek a véghezvitel alkalmával kifejtett tevékenysége (tevése vagy mulasztása) nélkül az eredmény nem jött volna létre, ez esetben az illető társtettesnek tekintendő. A Wlassics által u. n. fősegédet tehát részünkönkől társtettesnek minősítünk, miután az tényleg már nem feltételt teljesített, hanem az ok létesítésében vett részt. Így a segély fogalma és köre tisztán maradna s a parificatióhoz, illetőleg a Feuerbach bünszerzői elméletéhez nem kellene visszafordulnunk.

III. A *Curia* gyakorlata a társtetteség tekintetében jó ideig ingadozott, míg végre a mérsékelt objectiv irány győzedelmeskedett, mely szerint társtettes csak az lehet, aki *teltes-akurattal teltes-cselekvést* létesített. Nagyon helyesen emeli ki legújában, hogy a *teltestársasághoz nem kívántatik az életet kioltó cselekedet végrehajtásában* (a nyak elvágásában) *való közvelen közreműködés*. (Balogh: BD-tár III. (1910) 137. l., u. o. 8. l. Azonban a tettes-cselekvés tekintetében, különösen a befejezés és kísérlet határpontjainak egyes cselekményeknél való vitássága miatt, sokszor ma is tulzó objectivismusba esap. Helyesen emelte ki egy alkalommal, hogy *teltség és nem társtetteség* forog fenn, *ha a vádlottak mindegyike önállóan vitte véghez a cselekményt* (BJT. XV. 137.). Társtettesnek minősítette azt, aki a megöleendő személy kezét tartotta, míg társa megfojtotta, ill. megszurta a sértettet (XXI. 211., LV. 142., 263.). Teltestársaságot állapított meg a bizonyíték hiánya dacára, midőn az orvosi vélemény szerint a megfojtást egy ember el nem végezhetette (XXX. 3.). Halált okozó testi sértésnél tettestársnak minősítette azt, aki az ütésben résztvevő (XIX. 69., XLVIII. 288.), aki a megöltet lefogva tartotta (XXIV. 374., XLVIII. 42.), testi sértésnél, aki a sértettet lefogta (BJT. XLV. 55., LXIII. 151., BD-tár 1913. 32.). Ugyancsak helyesen állapított meg társtetteséget arra, aki kívül a zsákot tartotta, míg bemászott társai a kukoricát beleöntötték (XI. 251.), aki bemászott a kerítésen, de csak *átvitte* a társa által elvett tárgyat (LII. 80.), aki csak a betörésben vett részt, de a helyiségbe nem ment be (LVI. 243.; Balogh: BD-tár III. 317., 381.). Tettestársaságot állapított meg, midőn rablásnak tekintendő lopásnál csak az egyik vádlott lett a lopott tárgy megtartása végett (BJT. LVII. 66.). Rágalmazó beadvány írója és beadvója társtettesek. Vargha—Lengyel: BD-tár V. (1912) 197., hasonló: 312., 315.

Ellenben helytelenül mellőzte a társtetteséget és segédnek minősítette azt, ki a gyermeket ölben tartotta s kezeit lefogta, míg a gyermek anyja a mérget beadta (BJT. III. 403.). Továbbá csaknem állandó (helytelen) gyakorlat, hogy a lopásban csak segédnek nyilvánítja azt, ki a társa által kiemelt vagy felnyújtott tárgyat átveszi, habár azt azután együtt viszik el (BJT. XXXV. 191.). A tulzó objectivismusra vezethető vissza az is, hogy bűnszegélyt állapított meg vádlottra, aki kétszer főbeültötte a sértettet s az ütés feltétlenül halálos volt, a halál azonban a másik vádlott késszurása folytán állott be (BJT. XXXVI. 101.); egy másik esetben pedig az elsőrendű vádlott által halálosan megsebesített (átlőtt) sértettet karóval föbe ütő másodrendű vádlottat minősítette segédnek (BJT. XXXII. 282.). Mindkét esetben társtetteség lett volna megállapítandó.

IV. A társtetteség egy költött esetét (*törvényes társtetteség*) veszi

fel a BTK. különös része (308. §.) a testi sértésnél, midőn a súlyos testi sértés többek bántalmazásából származott és ki nem tudható, hogy ki vagy kik okozták azt. A részeseket itt a BTK. nem nevezi ugyan tetteseknek, de mindazokat, kik a bántalmazásban szándékosan résztvettek, egyenlő büntetéssel sújtja. Ez feloldja a bírót a nehéz kérdés megoldása alól, hogy társtetteséget állapítson meg, mikor a véghezvitelben való tényleges részvétel nem bizonyítható. (L. alább a különös részben. 162. §.) V. ö. *Kriegsmann*: Mitäterschaft und Raufhandel seit Feuerbach. 1907.

91. §. A tettes és a részesek viszonya. A személyes tulajdonságok és körülmények befolyása.

Irodalom: Kimerítően és nagy alapossággal tárgyalja a kérdést *Angyal* Pál: A személyes tulajdonságok és körülmények tana. 1902.: *Redslob*: Die persönlichen Eigenschaften und Verhältnisse. 1909.

I. A büntetőjog alapelve az egyéni felelősség lévén, a részesek büntetésére nézve a mai büntetőjog abból indul ki, hogy minden részes büntetése az ő személyére nézve megállapítható alanyi bűnösség s az ő tevékenysége által okozott jogsérelem és társadalmi veszélyesség szerint egyénileg állapíttassék meg. Ebből folyólag, habár a tettest és a részeseket a büntetendő cselekmény egysége összefüzi, a cselekményért tehát együttesen (de nem „egyetemlegesen“) felelősek, vagyis mindnyájan ugyanazon cselekményben való tettességért vagy részesességért marasztalandók.¹⁾ mindazonáltal ugyanazon cselekménynek a BTK-ben foglalt több változatára, valamint a BTK. által a büntetés nagyságára nézve elfogadott enyhítő, súlyosító, vagy büntetést leszállító és felemelő körülményekre való tekintettel nincs kizárva, sőt természetes, hogy egyik részes ugyanazon cselekménynek enyhébb, másik pedig a súlyosabb alakjában marasztaltassék. Ezt fejezi ki a BTK. 74. §-a:

BTK. 74. §. Valamely tettes vagy részes személyes tulajdonságai ^x vagy körülményei, melyek az elkövetett cselekmény büntethetőségét megszüntetik, büntetését enyhítik vagy súlyosítják: a többi tettes. és részesre nézve tekintetbe nem vehetők.

1. A tettes személyében levő oly tulajdonságok, vagy az ő ^x mellette fenforgó oly körülmények, melyek őt büntetlenné teszik (öntudatlan állapot, gyermekkor), vagy amelyek az ő büntetését

¹⁾ Nincs tehát kizárva, hogy valaki oly cselekményben legyen felbújtó, társtettes vagy segéd, amely cselekménynek tettese ő nem lehet. Pl. erőszakos nemi közöszlészben nő. vérfertőzésben nem rokon is lehet felbújtó, társtettes vagy segéd.

enyhitik (pl. a tettes 18 éven aluli, míg a felbujtó, a segéd 25—30 évesek, a tettes siketnéma, felhevült, félig részeg állapotban volt), vagy amelyek az ő büntetését súlyosbítják (pl. a sértett neki rokona, míg a részeseeknek nem, a tettes visszaeső): a *részesekre*, (a felbujtóra, segédre vagy társtettesre) *nincsenek kihatással*, vagyis mindezen esetekben a tettes más tényálladéokban lesz marasztalandó, vagy más büntetési tétel alá esik, mint a felbujtó és a segéd vagy a társtettes, akire ezek nem forognak fenn. Pl. ha A. arra bujtja fel B-t, hogy ölje meg a saját atyját, vagy közösen megölik a B. atyját, B. szüclölésben (BTK. 280. §.) marasztalandó. A. csak közönséges szándékos ölésben (279. §.) lesz részesenek kimondandó. Curia: BJT. 61. k. 18., 236.

2. A *felbujtó, a segéd vagy a társtettes* személyében meglévő ugyanilyen tulajdonságok, vagy mellettük felforgó ily körülmények viszont *sem a tettesre, sem más részésre*, kik ily tulajdonságokkal nem bírtak, *nem lesznek kihatással*. Vagyis, ha a felbujtó arra bujt fel valakit, hogy ez az ő atyját vagy anyját öli meg, vagy valaki ebben neki segédkezik, a felbujtó szüle megölésére való felbujtásban, a tettes és segéd ellenben közönséges emberölésben lesznek marasztalandók.

Melyek azok a személyes tulajdonságok és körülmények, amelyek így csak az illető részésre vonatkoznak, a főbbi tettesre vagy részésre ellenben tekintetbe nem vehetők, a BTK. kimerítően nem sorolja fel. Általában ilyeneknek kell tekinteni: a *kor*t (gyermek, serdülő, teljes koru, agg), a *rokoni viszonyt* (felmenő, lemenő, hozzátartozó), a *szándék fokát* (előre megfontolt, meg nem fontolt, rögtönös szándék), a *kísérlet fokát*, vagy az attól való *önkéntes állást* s az eredmény önkéntes elhárítását, *visszaesést, részesei act.*

II. A személyes tulajdonságok közül *kivételesen* az összes tettesekre és részésekre kihatnak: a *hivatali, szolgálati* viszony s a vérfertőzésnél a *vérrokonság*. A hivatali sikkasztásnál, a szolgálati lopásnál és a vérfertőzésnél a tettes hivatalnok, szolgai vagy vérrokoni minősége nemcsak ő reá, de az ő eselekményében résztvevő összes személyekre (felbujtók, segédek, társtettesek) minősítő hatással bír, amennyiben azok a tettes ezen minőségéről tudomással bírtak.

E kivétel magyarázata az, hogy a hivatali büntettek, valamint a szolgálati lopás és a vérfertőzés fontos és lényeges ismérvekre nézve különböznek törzselekményük közönséges tényálladékaától s így ezek nem tekinthetők, oly mértékben személyes, alanyi jellegű tulajdonságoknak, melyeket az azokról tudomással bíró részesekre ki ne lehetne terjeszteni. Ugy az igazság, mint a

szükségesség, a társadalmi veszélyesség igazolja, hogy aki egy közhivatalnokot hivatali sikkasztásra, egy szolgát urának meglopására, két vérokont közösülésre reábit vagy ezeket a cselekményeket szándékosan elősegítette, ne meneküljön a magasabb büntetési tétel alól, mely ilyenkor a tettest éri.

E három tulajdonság azonban *kivétel* lévén az előbbi általános szabály alól, szorosán értendő. Tehát csak ha a *tettes* vagy a *társtettesek* valamelyike birt e tulajdonsággal, az esetben lesznek e minősítő körülményről *tudomással bíró* részesek is a súlyosabb cselekményben marasztalandók. Ellenben a felbujtóban vagy segédben levő ily tulajdonság a tettesekre vagy a többi részesekre nem lesz kihatással. Ha a hivatalnok bujt fel egy hivatalnokot a hivatali sikkasztásra, a cseléd egy nem cselédet a szolgálati lopásra, ez esetben a nem hivatalnok vagy nem cseléd tettes csak a közönséges cselekményben lesz marasztalandó. A hivatalnok vagy szolga azonban ilyenkor is, ha t. i. a tettes idegen (extraneus), a minősített cselekményben való részességért felelősek. Ezt kimondta a Curia 47. sz. döntvénye: „a cseléd részessége gazdája ellenében, ennek nem cselédje által elkövetett vagy megkísérlett lopás esetében a BTK. 336. §-ának 7. pontja alapján ítélendő meg“. (BHT. I. 153.)

III. A személyes tulajdonságok befolyása a részesekre, egyike a legvitásabb kérdésnek. Az irodalom tulnyomó része (Carrara, Prins) ugyan abból indul ki, hogy a személyes tulajdonságok és körülmények elvileg és rendszerint *oszthatatlanok*, vagyis csak arra a személyre nézve vehetők figyelembe, akinél azok fenforognak, a részesekre vagy más társtettesekre ezek nincsenek kihatással, az írók azonban általában érzik, hogy ez elv, illetőleg szabály alól kivételeket kell tenni, mert az oly személyes tulajdonságok, melyek a cselekmény alkotó elemeihez tartoznak (vagy az illető cselekmény minősített esetének elkövetését megkönnyítették), igazságosan *megoszthatók* az ily tulajdonságokkal nem bíró részesekkel és társtettesekkel, vagyis ezekre is kiterjeszthetők.

1. Ez általános nézetel szemben *Angyal P.* abból indul ki, hogy az oszthatatlanság elvét helytelen és célszerűtlen általános szabályként felállítani, mert a kivételeket esetenként felsorolni lehetetlen, ezért szerinte csak bizonyos irányelveket lehet és kell megállapítani, melyek szerint az egyes személyes tulajdonságok oszthatatlansága vagy oszthatósága eldönthető. E nézetet nem tehetjük magunkévá, mert épen az Angyal által nagy gondal összeállított 9 vezérelv (melyeket egyenként, egy kivétellel, helyeselni lehet), igazolja, hogy tényleg az oszthatatlanság a szabály s e vezérelvek nyomán aligha lehet biztosabban eldönteni azt a még mindig vitás kérdést, mely körülmények oszthatók az extraneusokkal. Így mindjárt az első vezérelv, hogy „a cselekmény constitutív elemét tevő és a tettes személyében feltétlenül megkívánt tulajdonság“ osztható, megtörik a gyermekülésen, ahol az anya személyes tulajdonsága, ami pedig nélkülözhetetlen kelléke a 284. §. tényállásának, nem terjeszthető ki az extraneusokra.

2. Hazai irodalmunkban és gyakorlatunkban a vita tényleg akörül forog, mely tulajdonságok hatnak ki a részesekre. A hivatali viszony ily kivételes természete (oszthatósága) általában el van ismerve. A legtöbben (Wlassics, Schnierer, Fayer) a szolgálati viszonyt is ide sorozzák, Wlassics veszi ide még a vérfertőzésnél a vérokonyságot.

3. A bírói gyakorlatban a *szolgálati viszony* értelmezése körül van még mindig állandó ingadozás. Teljes joggal támadták meg Heil, Fayer, Wlassics a 47. sz. döntvényt, mely a szolgálati viszony minősítő jelentőségének csak egyik oldalát oldotta meg, de megoldatlanul hagyta, hogy a nem cseléd tettes szolgálati lopásban marasztalandó-e, továbbá, hogy ha a tettes volt cseléd, az ő cselédi minősége kihat-e a részesekre? Így e kérdésben ma is ellentmondó ítéletek látnak napvilágot. Sokszor kimondta a Curia, hogy ha a tettes nem cseléd, a részes cselédi minősége a tettesre nem hat ki (BJT. XI. 10.). Máskor a nem cseléd tettest vagy társtettest is a szolgálati lopásban marasztalta (BJT. XXXIII. 245.). Egy sereg ítéletben kimondja, hogy a tettes cselédi minősége az összes részesekre kihat, tehát ha a tettes cseléd, az összes részesek a szolgálati lopásban marasztalandók (BJT. XXX. 160., XXXIV. 221., LV. 283., LXI. 142.). Többször ellenben elvileg kijelentette, hogy akár tettes, akár részes a nem cseléd, reá nézve szolgálati lopás nem állapítható meg (BJT. XXV. 71., D-tár XXX. 48., Balogh: BD-tár II. 300.). A hivatali viszonyt a Curia ujabban legtöbbször nem terjeszti ki a részesekre, így a nem hivatalnok tettestársat csak közönséges okirathamisításban marasztalta (BJT. XLIV. 13.). A közhivatalnoki jelleg színlelésével elkövetett csalás esetén a minősítő körülmény a nem színlelő tettestársra is kihat (Balogh: BD-tár II. 251.).

92. §. A sajtójogi felelősség.

Irodalom: Zsitvay Leo: A magyar sajtójog mai érvényében, 1900.; Kenedi Géza: A magyar sajtójog, úgy amint életben van, 1903.; Tarnai J.: Sajtójogi dolgozatok, 1913.; Vaikó Pál: BJT. LIV. 17.; Baumgarten: M. Ig. ügy XVIII.; Vargha F.: J. K. 1895. 20., 22.; Plesch Á.: J. Á. 1913. május; Oetker: Die strafrechtliche Haftung des verantwortlichen Redakteurs, 1893.; Liszt: Das deutsche Reichspressrecht, 1890.; Appellius: Der Begriff des verantwortlichen Redakteurs. Zeitschrift. XXVII. (1907.) 657.; Gusti: Die Grundbegriffe des Pressrechte, 1908.; Zimmermann: Die Grundbegriffe des belgisch-französischen Press-Strafrechts, 1907.; Miricka: G. S. LXXIII. 1. és Gold A.: LVII. 133.

I. A bűnrészesség tanának azon alapelve alól, hogy minden egyes részes a saját alanyi bűnössége s az általa kifejtett tevékenység mértéke szerint egyénileg felelős, a sajtóvétségek tekintetében egy nevezetes kivétel áll fenn, melyet sajtójogi felelősségnek szoktak nevezni. Az ÉLT. 7. §-a ugyanis az 1848: XVIII. t.-c.-ben foglalt sajtótörvénynek u. n. *fokozatos felelősségi rendszerét* továbbra is életben hagyta, illetőleg a BTK-nek ezzel ellentétben álló szakaszait a sajtóvétségeknél nem engedi alkalmazásba venni. Így a BTK. általános részének V. fejezete, mely a „részeség“ általános szabályait tartalmazza, a sajtóvétségek tekintetében nem érvényes, hanem erre nézve a *sajtótörvény* szabályai (13. és 33. §§.) az irányadók.

A sajtótörvény a sajtó-, illetőleg *nyomtatvány útján* elkövetett b. cselekményekért nem mindig a tettest, hanem bizonyos fokozatban, sorrend szerint, egyes általa megjelölt személyeket rendel felelősségre vonni, így meg-

történhetik, hogy a sajtóvétségért felelősségre vont és megbüntetett személy igen távol állott a cselekmény elkövetésétől, talán segéd sem volt, sőt nem is tudott róla semmit. E fokozatos felelősségi rendszernek, mely az anyagi igazság elvével így szemellátható ellentétben áll, a *sajtószabadság* elvének biztosítása képezi az indokát. A sajtó szabad működése, a közügyek szigorú kritikája, szélesebben biztosítva van, ha a büntetőtörvény nem keresi mindig a valódi szerzőt (egy névtelen cikk beküldőjét, íróját), hanem ha a cikkért valaki, akinek a nyomtatvány megjelenésében része volt, elvállalja a felelősséget, a törvény megelégszik ezzel s bünteti azt, aki a felelősséget elvállalta. Ha pedig senki sem akarja elvállalni a felelősséget, bünteti azt, akinek tevékenysége lehetővé tette az illető cselekmény (sajtóvétség) létrejvetelét: a kiadót, vagy a nyomda tulajdonosát.

II. A sajtótörvény a sajtójogi felelősség alapelveül azt állítja fel, hogy sajtóvétségért csak az vonható felelősségre, akit a sajtótörvény ilyennek világosan megjelölt és a felelősségrevonás a felelősséggel tartozó személyekre nézve bizonyos sorrendben történik. A sajtójogi felelősség tehát *fokozatos* és *kizárólagos*. A felelős személyek tekintetében a sajtótörvény különbséget tesz a) *közönséges sajtótermékekben* (könyv, füzet, röpirat) és b) *időszaki sajtótermékekben* (hírlap, folyóirat) elkövetett sajtóvétségek között.

a) *Közönséges sajtótermékek*nél:

1848. XVIII. t.-cz. 13. §. Sajtóvétségért büntetetik a szerző, ha ez nem tudatnék, a kiadó, ha ez sem tudatnék, a nyomda vagy metsző tulajdonosa.

Felelősek tehát: 1. első fokban a *szerző*, 2. másodfokban a *kiadó*, 3. harmadfokban a *nyomdatulajdonos*.

b) *Időszaki sajtótermékek*nél:

1848. XVIII. t.-cz. 33. §. Minden cikkekért, melyek valamely lapban megjelennek, ha a szerző felelősségre nem vonattatható, a nyilatkozatban kijelölt felelős személyek is felelet-teherrel tartoznak. E felelősség kiterjed azon cikkekre is, melyeket más lapból vagy könyvből kölcsönöznek; ilyen átvételi esetben a büntetés a szerzőnél vagy első közlőnél mindig kisebb lévén s a maximumig soha sem terjedhetvén.

Felelősek tehát ily esetben: 1. első fokban: a *szerző* (a cikk írója), 2. második fokban: a *felelős szerkesztő*, 3. harmadik fokban: a *kiadó*, 4. negyedik fokban: a *nyomdatulajdonos*.

1. A felelősségrevonás e szerint mindkét esetben *fokozatosan* történik. Az első vagy előbbi fokban terhelt személy megbüntetése kizárja a többiek felelősségre vonását, az utolsó vagy utóbbi fokon levők pedig átháríthatják a felelősséget az előzők valamelyikére, ha azt megnevezik s az tényleg felelősségre vonható.

A felelősségrevonás tehát tulajdonképen az utolsó fokon kezdődik, mert a nyomdatulajdonos, akinek nyomdájából a sajtóvétséget tartalmazó nyom-

tatvány kikerült, mindig vagy legbiztosabban megállapítható. A nyomdatulajdonos azonban menekül a felelősség alól, ha megnevezi a kiadót s a megnevezett személy kiadói minősége tényleg megállapítható. A kiadó szintén megmenekül a felelősségtől, ha közönséges nyomtatványnál megnevezi a szerzőt, időszaki lapoknál pedig a felelős szerkesztőt. Végül a felelős szerkesztő megmenekül, ha megnevezi a cikk szerzőjét s a szerző gyanánt megnevezett személy tényleg felelősségre vonható.

A szerző felelősségrevonásához, aki mindig első fokban felelős és ha neve a könyvön vagy az illető cikk alatt megjelent, természetesen először és közvetlenül fog felelősségre vonatni, nem elegendő a *formai szerzőség*, vagyis nem elég azt megnevezni, sőt az sem elég, hogy valaki *elvállalja*, elismerje a szerzőséget, hanem igazolni kell, hogy az illető sajtóterméket tényleg az illető írta, vagy legalább írhatta. Ha tehát a szerző gyanánt vádolt személy felmentetett, mivel szerzősége nem volt megállapítható, ez a felelős szerkesztő, illetőleg kiadó felelősségét nem szünteti meg. (Ugyanigy a Curia 1897. 6090. sz.)

2. A felelősség az egyes fokozatokat tekintve *egymást kizáró*, vagyis ha valamelyik fokozatban levő személy tényleg felelősségre vonatott, a többi fokozatban levő személyek felelősségre egyáltalán nem vonhatók.

Ha a szerző tudja van, azonban ez a felelősségrevonás előtt meghalt, a további fokozatban felelős személyek menekülnek a felelősség alól. Az együttes felelősségnek a sajtótörvény (41. §.) egyetlen esetét ismeri, t. i. ha a nyomdatulajdonos nevét és lakását a nyomtatványon ki nem teszi, vagy álnévet tesz ki. Ez esetben ugyanis a nyomdatulajdonos „büntársnak” tekintetik, vagyis a szerzővel együtt mint tettestárs büntetendő.

3. A *felbujtók* és *segédek* mint ilyenek a sajtóvétségért felelősségre nem vonhatók, miután ezeket a sajtótörvény nem említi meg a felelősséggel tartozó személyek közt.

Az irnok, szedő, elárusító, könyvkereskedő, a „beküldő”, mint segédek vagy felbujtók nem büntethetők. A közönséges bűnrészességi alakzatok közül csupán a *társtetteségnek* van helye (*szerzőtársak*). A BTK. 248. §-a, mely a *tajtlanságot* tartalmazó nyomtatvány *kiállítóit*, *terjesztőit* vagy *elárusítóit* mindenestre (a szerző, készítő vagy nyomtató megbüntetésé mellett, de anélkül is) bünteti, látszólag kivétel e szabály alól, azonban ez a *cselekmény nem sajtóképeni sajtóvétség* (l. alább a 168. §-t). Épígy a *felségsértésre*, *hütlenségre*, *háadásra* vagy *büntett*, *vétség elkövetésére felhívás* vagy a *rágalmazásnak* nyomtatvány útján *terjesztése* (BTK. 134., 149., 158. 171., 259. §.), valamint aki a *kivándorlásra* buzdító *hirdetményt* vagy *közleményt sajtó útján közlést* (1909: 2. t. e. 38. §.), tekintet nélkül a szerző sajtójogi felelősségére, mindenestre büntetendő.

Legutóbb a cikk *bemondóját* és *leíróját* társszerzők gyanánt büntette a Curia. BJT. 61. k. 60. Ez is kiterjesztő magyarázat. Ugyanigy 60. k. 44.

III. Ki tekintendő, illetőleg tekinthető szerzőnek, felelős szerkesztőnek, kiadónak, nyomdatulajdonosnak, ezt a törvény közelebbről nem határozza meg, a bíróság az eset körülményeinek gondos figyelembevételével fogja azt esctenként megállapítani. Különösen a „szerző“ megállapítása képez sokszor nehéz feladatot a gyakorlatban.

1. *Szerző*-nek tekintendő általában, aki valamely gondolatot írás, tollbamondás vagy képes ábrázolat által nyomtatványban kifejezett (Kenedi 73.). Az *átvevő*, aki más lapból vagy könyvből vesz át betű szerint valamely közleményt, épügy a *fordító*, ha híven fordít le valamit, szerzőnek nem tekinthető. (A „Szánin“ orosz regény fordítóját az ellene emelt istenkáromlás és szemérem elleni vétség vádja alól bíróságaink felmentették.) Ellenben, ha az átvevő vagy fordító az eredeti közleményen változtat, a változtatásra nézve szerzőnek tekintendő, ily esetben a szedő vagy corrector is, ha ezek módosítanak valamit a kéziratban, szerzőkké válhatnak.

A gyakorlatban többször előfordult, hogy a felelős szerkesztők „*strohmann*“-okat jelentenek be szerző gyanánt (pl. a szerkesztőségi kályhafűtőt), bíróságaink ily esetben — amennyiben bebizonyult, hogy az illető a cikket értelmi színvonalának alacsonyága miatt nem írhatta — az anyagi igazságnak megfelelően nem fogadták el szerzőnek az illető bejelentett személyt s a felelős szerkesztőt büntették meg. Legujabban a Curia arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ily *strohmann-szerző bűnpártoló gyanánt* büntetendő, nem mint a sajtóvétség (utólagos) részese, hanem mint *közönséges bűnpártoló*. (BTK. 374. §.) (BJT. LXII. 182.) Helyeslik ezt a felfogást *Angyal* és *Degré M.* (Jogt. K. 1911. 281—2.) Szerintem a Curia állásfoglalása ellenkezik a sajtótörvény rendszerével, a fokozatos és *kizárólagos* felelősség elvével. Ily erőszakolt, kiterjesztő magyarázattal a beküldőt, a gépirót, másolót, szedőt is *közönséges* bűnsegéd gyanánt lehetne büntetni. Ha a szerző ki nem tudható, büntetendő a f. szerkesztő és senki más.

2. *Felelős szerkesztő* az, aki mint ilyen van bejelentve a hatóságnál. A felelős szerkesztő felelőssége másodlagos, de ha a beküldött cikkeken változtat, a változtatásokért, mint szerző, vagyis első fokon lesz felelős. A f. szerkesztő felelőssége kiterjed az egész lapra (nyilttér, hirdetések is), az a kijelentés, hogy valamely rovatban (nyilttér) megjelent közleményekért a szerkesztőség nem vállal felelősséget. Büntetőjogilag nem érvényes, csak azt fejezi ki, hogy a szerkesztő azokért a közönség szemében nem vállal solidaritást a közlővel. A más lapból vagy könyvből *átvett cikkeikért* a felelős szerkesztő szintén megbüntethető, de csak akkor, ha az eredeti szerző vagy első közléstevő (beküldő) nem volt felelősségre vonható. A f. szerkesztő büntetésének azonban ilyenkor kisebbnek kell lenni, mint ami a szerzőre lett volna kiszabandó, vagyis az „*átvétel*“ enyhítő körülmény. Ez a tétel a gyakorlatban erősen vitatott. A Curia és Tarnai szerint az átvevő lap szerkesztője akkor is büntetendő, ha az eredeti szerző megbüntettetett (Curia: BJT. XLVII. 52., XLVIII. 61., LVII. 232.), valamint akkor is, ha az eredeti szerző ellen még nem indított eljárás (u. o. LVII. 202.). Kenedi, Illés és Angyal a fenti liberalis álláspontot helyeslik.

Nagy vitát idézett elő gyakorlati körökben az u. n. „*könyvnyomatós*“ hirlaptudósítóból átvett cikkeik miatti felelősség kérdése. A Curia egy ily eset-

ben, midőn a könyomatos tudósítóból több napilap átvett egy becsületsértő közleményt, a könyomatosban megjelent cikk szerzőjét mint szerzőt, az átvévő lapok szerkesztőit pedig mint *átvevőket* a sajtótörvény 33. §-a alapján megbüntette (BJT. XLVII. 52.). Kenedi G. (Pesti Hírlap 1901. 54. sz. és id. m. 81.) erősen és alaposan megtámadta ez ítéletet, mely az együttes felelőség elfogadása lenne, amit a sajtótörvény nem ismer. A helyes megoldás Kenedi szerint az, hogy a könyomatosban, mint *kézirat jellegű* tudósításban foglalt vétség önmagában nem sajtóvétség s ha azt más lap nem vette át, a cselekmény közönséges vétség gyanánt büntetendő. Rendes hírlapba átvétel esetén a könyomatos cikke sajtóvétséggé válik, melyért felelős első sorban a közlemény írója, mint szerző, ha ez ismeretlen, vagy felelősségre nem vonható, az átvévő lap vagy lapok szerkesztői. (A „könyomatos“ szerkesztője tehát kiesik a felelős személyek sorából.) E liberális felfogáshoz teljesen hozzájárulok. (Ugyanigy *Angyal*: Előad. II. 180.)

3. *Kiadó* alatt a kereskedelmi törvény (1875: XXXVII. t. c. 515. §.) értelmében az tekintendő, aki a nyomtatvány közzétételére, többszűrőzésére vállalkozott, tekintet nélkül arra, hogy erre a szerzőtől vagy jogutódától jogot szerzett-e. (Kenedi: 76.) Ha a kiadó jogi személy (testület), kiadóként felelős ennek elnöke, főnöke, illetőleg keresk. társaság esetén ennek tulajdonosa vagy igazgatói közül az vagy azok, akik a nyomtatványt tényleg kiadták.

IV. A *sajtótörvény revisiója* régóta foglalkoztatja a jogászokat és politikusokat egyaránt. A teljes revisió annál jogosultabb, mert az 1848-iki sajtótörvény sietve összeállított (*Szemere* Bertalan állította össze) s kifejezetten „ideiglenes“-nek készült munka. A képviselőház 1898 március 1-én tartott ülésében utasította is az ig.-ministert, hogy egy rendszeres és végleges magyar sajtótörvényről készítettessen javaslatot s terjessze a Ház elé. Az akkori ig.-minister *Kenedi* Gézát bízta meg tervezet készítésével. 1907-ben az ig.-minisztériumban széleskörű szaktanácskozmány tartott a sajtóreform felett s *Csizmazia* Endre képviselő bizott meg új tervezet készítésével. 1909-ban *Bernolák* N. készített alapos indokolással is ellátott új tervezetet. A revisió egyike a legkényesebb feladatoknak. A *belga* „fokozatos“ rendszer (1830., 1884.) kétségtelenül csak az alaki igazságot szolgálja. Az *angol* rendszer, mely a sajtóvétségekre is a részesség általános szabályait alkalmazza, tulságosan rideg és gyakorlati akadályokba ütközik (névtelen cikkek inquiryálása). Kisegítőül legteljesebb a *német* sajtótörvény (1874) álláspontja, mely a két előbbi rendszert kombinálja.

Balogh J. igazságügyminiszter 1913-ban munkaprogramjába vette a sajtótörvény revisióját is. (Jogt. Közl. 1913 jul.)

HATODIK FEJEZET.

III A büntetendő cselekmények egysége és többsége.

93. §. Az egység és többség (bűnhalmazat) tanának kifejlődése.

Irodalom: *Csemegi*: Művei II. 258. és Egység és többség (M. Ig.-ügy XXV. 1—30.); *Pinkay*: Az egység és többség tana a bünt.-jogban, 1895. és Jogt. Közl. 1900. 2. sz.; *Illés*: A bűnhalmazat, 1887.; *Baumgarten* I.: A bűn-

halmazat (M. Ig.-gy XXV. 97—116.); *Savigny*: De concursu delictorum, 1800.; *Buri*: Einheit und Mehrheit der Verbrechen, 1879.; *Binding*: Handbuch, I. 564. és Beiträge zur Lehre v. d. Konkurrenz der Strafgesetze, 1885.; *Rosenblatt*: Die Strafenconcurrrenz, 1879.; *Harbermaas*: Die ideale Concurrrenz der Deliete, 1882.; *Wachenfeld*: Theorie des Verbrechens-Concurrrenz, 1893.; *Heinemann*: Die Lehre v. d. Idealconcurrrenz, 1893.; *Pflaum*: Über Gesetzes-Concurrrenz, 1898.; *Jakobs*: Die Idealconcurrrenz, 1897.; *Köhler*: Die Grenzlinien zw. Idealeone. und Verbrechen, 1900.; *Höpfner*: Einheit und Mehrheit der Verbrechen, I. 1901. és II. 1908.; *Beling*: Verbrechen, 303.; *Impallomeni*: Concorrenza reale e concorrenza formale dei reati, 1884/5.; *P. Merkel*: Vergl. Dar. A. V. 269.; *Bar*: Ges. u. Sch. III. 568.; *Baumgarten* Artur: Die Lehre von der Idealconcurrrenz und Gesetzes-concurrrenz. Breslau, 1909.; gr. *Gleispach*: Öst. Z., 1912. 31—63.

I. *Egység* alatt a büntetőjogban egy büntetendő cselekményt vagy egy tényálladékot. *többség* vagy *bűnhalmazat* alatt pedig egy alanynak *több büntetendő cselekményét* értjük, *amennyiben ezek egymásra való tekintettel bírálандók el.*

1. A büntetőjog a legutóbbi időkig kizárólag csak a többséggel, az olasz praktikusok óta u. n. *bűnhalmazattal* foglalkozott. S mondhatni, a legutóbbi időkig a bűnhalmazat tana volt a büntetőjog általános részének legbonyolalmasabb és legnehézkesebb fejezete (L. Csemegi: M. Ig.-ügy XIV. 494.). *Buri* hívta fel a tudományos világ figyelmét arra, hogy a *többség* megértése és eseteinek biztos megállapítása végett előzetesen az *egység* fogalmát és körét kell pontosan és biztosan megállapítani. *Buri* munkájával lett az irodalom helyesebb irányba terelve, a többség kérdése azóta együtt tárgyalatik az egységgel s a „bűnhalmazat tana“ helyett ma az „*egység és többség*“ tanával foglalkozik a büntető-jogtudomány.

2. A „bűnhalmazat“ fogalmának nyomaira először az olasz praktikusoknál s a XVI—XVII. századbéli német írónál találunk. Mihelyt a bíraskodás rendszeresebb mederbe került, a bíróság kénytelen volt különös szabályokat felállítani arra az esetre, midőn ugyanazon bűnöst több tettért egyszerre kellett elítélnie. A büntetések *halmazását* (quot delicta tot poenae), amit még az olasz praktikusok elv gyanánt hirdetnek, felváltja a *büntetések összehozzásának* (poena major absorbet minorem) elve, majd az *összbüntetés* gondolata. A „bűnhalmazat“ fogalmát így a *büntetések összetalálkozása* (concursum poenarum) teremtette meg. Innen van, hogy a bűnhalmazat alatt sokan (Geyer, Binding, Rosenblatt, Werner, Baumgarten) ma is csak a *büntetéseknek* bizonyos sajátzerű összesítését, jogi halmazását értik. E felfogásnak hódol a Code Pénal is, mely nem is rendelkezik a bűnhalmazatról, hanem az eljárás körébe tartozónak tekinti azt. (Code d'instruction criminelle 365. és 379. §.) Az *osztrák* BTK. is csak súlyosító körülménynek tekinti a halmazatot.

Miután azonban büntetések összetalálkozásáról természetesen csak akkor lehet beszélni, ha valóságban több bünt. cselekmény létezik s épen ezen eset különös elbírálásáról kell gondoskodni, a tudomány lassanként megállapította azt, hogy a bűnhalmazat alatt a bünt. *cselekmények halmazát* (concursum delictorum), vagyis többségét kell érteni. S e felfogást tették

magukévé az újabb BTK-ek, már a bajor, badeni BTK., az 1843-iki javaslat s az összes mai BTK-ek, melyek az általános rész egy külön fejezetében rendelkeznek a „bűnhalmazatról“, vagy a „büntetendő cselekmények összetalálkozásáról“.

II. Elméletileg, tisztán tudományos (lélektani) alapon a „cselekményegység“-nek vagy a büntetendő cselekmény „egységének“ meghatározása a kiinduláspontok (szubjectivista vagy objectivista felfogás) különbözősége miatt nagy nehézségekkel jár. S miután a büntetendő cselekmények jogi fogalmait, azok tényálladási ismérveit ugyanis a büntetőtörvények állapítják meg, az egység vagy többség meghatározásánál is a törvényes bűnfogalmakból, a tényálladékokból kell kiindulnunk.

Ezt szem előtt tartva, a büntetendő cselekmények egysége és többsége között az egyedül biztos elhatároló vonalat a *tényálladék egysége* vagy *többsége* képezi. Sem a *cselekvés*, sem a *jogsértés*, sem a *causalitás* egysége vagy többsége nem ad biztos és szabatos kulesot a határozott különbségtételre. A „cselekvés“ fogalma maga is két alkatelemet (tevékenység és eredmény) tartalmazván (l. fent 60. §.), nem alkalmas a különbségtételre s éppen a „cselekvés“ szó sokféle értelmezése idézte elő és tartja fenn részben ma is a sok félreértést és ellenmondást a halmaztatánában. A „jogsértés“ egysége vagy többsége szintén nem szilárd elhatároló ismérv. mert a BTK. sok tényálladékban nem egy, de több jogsértést foglalt össze és tett egy „b. cselekményé“. Époly ingatag ismérv lenne a causalitás egysége vagy többsége, mert ugyanaz a tevékenység több eredménynek lehet előidézője. Tétele jogilag tehát egyedül biztos és szabatos ismérvet a *tényálladék egysége* vagy *többsége* képezhet, vagyis mindig azt kell kutatnunk és megállapítanunk, hogy a tettes által létesített cselekvés (tevékenység és eredmény) *egy törvényes tényálladékba beillik-e vagy nem*. Ha egybe beillik s azzal ki is van merítve: *egység*. (egy büntetendő cselekmény) ha egybe be nem fér, hanem több tényálladékokot betölt: *többség* (több büntetendő cselekmény, vagyis bűnhalmazat) forog fenn.

A „cselekvés egysége vagy többsége“ époly szerepet játszott a bűnhalmaztatánában, mint a „bűnszerző“ fogalma a részesség tanában. Sokáig zavarta s lehetetlenné tette a tájékozódást, míg végre a legújabb irodalom annak száműzésével tisztázta az egység és többség körét. Sajnos, tekintélyes írók (Liszt és Binding is) még mindig ezt tekintik kiinduláspontul s miután a „cselekvés“ szónak egészen ellentétes értelmet tulajdonítanak, a halmaztatánában még ma is egymással teljesen ellenkező elméletekkel találkozunk. (l. alább az alak halmaztatánál.)

94. §. Az „egység“ alakjai. I. A természetes egység.

I. *Egység* alatt a büntetőjogban egy büntetendő cselekményt, vagyis *egy tényálladéket* értünk. Akár egy, akár több személy (részesek) létesítette, egy törvényes tényálladék mindig egység. A bünt. cselekmények ismérveit, a tényálladékok elemeit tekintve azonban az egység körében a cselekmények bizonyos csoportjait lehet és kell megkülönböztetni. Ahol a tényálladék *egynemű tevékenységből* és *egy jogsérelemből* áll, amelyet a közönséges életfelfogás, a mindennapi szóhasználat is egységesnek, egy büntfogalomnak tekint, ott az egység *természetes* vagy *valóságos*. Ahol a *tevékenység különemű* vagy a *jogsérelem több*, de azokat a BTK. részint belső összefüggésük, részint gyakori együttes előfordulásuk miatt egy tényálladékba foglalta össze, ott az egység *törvényes*. Ahol pedig a törvény nem foglalta ugyan össze a többféle tevékenységet vagy a több eredményt, de a bíró a BTK. elvei alapján jogositva érzi magát azokat egységbe foglalni össze, ott az egység *jogi* vagy *gyakorlati*. Az egységnek tehát három csoportja vagy alakja van: 1. természetes (valóságos), 2. törvényes és 3. jogi (gyakorlati) egység.

Dezré L. figyelemreméltó észrevételeket tesz az egység három alakjának elnevezése ellen. A „természetes“ egység kifejezés szerinte nem szabatos, mert itt nem a cselekmény természettudományi egységéről, csak a hétköznapi felfogás szerinti cselekmény egységéről van szó, amit már *Höpfner* helyesen kiemel, a *törvényes* és *jogi* egység pedig lényegileg szinonim kifejezések, így élesen el nem különíthetők (szabatosabb közös név lenne szerinte a „jogi“ egység). A három kategória általánosan elfogadott elnevezéseit azonban nem épen szabatos voltuk dacára, jobb hiányában fenn kell tartanunk.

II. A természetes egység körébe tartoznak:

1. Azok a tényálladékok, melyek *egy* büntetőjogilag védett *érdek sérelmét* tartalmaznak, akár egy, akár több tevékenység által lettek létesítve. Ezeket nevezik *egyszerű* büntetteknek. Ölés, testi sértés, becsületsértés, magánlaksértés, lopás, csalás stb., amennyiben minősítő körülmények nélkül lettek elkövetve, a közfelfogás szerint egységes büntfogalmak, melyek természetes egységnek veendőek. A testmozgások, a tevékenységi mozzanatok többsége, amennyiben azok egy jogsérelemet vagy veszélyt idéztek elő, a természetes egységet nem változtatja meg. Aki több törzsúrással ölte meg ellenfelét vagy fojtogatta, szurta s belelőtt, míg meg tudta ölni, aki több helyen gyujtotta fel a házat, az egy cselekményt létesített, mert egy a sérelem.

2. Legtöbbször természetes egységnek tekintendők az u. n. *látszólagos „törvényhalmazat“* esetei.

Az újabb írók egy csoportja (Liszt, Binding, Wachenfeld, Merkel, Köhler, Höpfner, Beling, Baumgarten) „törvényhalmazat“-nak (*concursum legum*) nevezi azokat az eseteket, midőn valamely b. cselekmény *látszólag* vagy *valósággal* a BTK. több szakasza alá vonható. A *látszólagos* törvényhalmazat eseteiben az összetalálkozó törvények közül helyesen csak az egyik nyerhet alkalmazást.

Valóságos törvényhalmazatnak tekinthető ellenben *de lege lata* és az uralkodó felfogás szerint az alaki halmazat (l. alább).

A *látszólagos törvényhalmazat* esetei:

a) Midőn két találkozó törvény a *lex specialis* és *lex generalis* viszonyban áll egymáshoz. Pl. aki hivatali sikkasztást követ el, az a közönséges sikkasztási szakasz (358. §.) szerint is büntetendő lenne, de a hivatali sikkasztás különösen is szabályozva van (462. §.), vagy valaki megöli saját atyját, de annak komoly kivánságára (279., 280., 282. §.). Ily esetekre a „*lex specialis derogat generali*“ általános szabályánál fogva csak a különös, ill. a legkülönbözőbb szakasz alkalmazható s így a törvények látszólagos többsége vagy versenye a természetes egység felvételét nem gátolja.

b) Midőn a látszólag találkozó törvényhelyek a *consumptio* viszonyában állanak, vagyis az egyik felemészti, magában foglalja a másikat. Pl. aki embert öl, az ezzel testi sértést, személyes szabadság megsértését, becsületsértést is követ el, a hamis vád a rágalalmazást, a rágalmozás a becsületsértést foglalja magában. Ez esetekben sincs tehát szó több cselekményről, sem több törvény halmazatáról, mert a nagyobb jog megsértése természetesen magában foglalja az annak részeit tevő több kisebb jogsértést. (V. ö. fentebb 63. §.)

c) Midőn két vagy több törvény az *alternativitas* viszonyában áll egymáshoz. Pl. az uzsorás-csalás (BTK. 385. §.) és az uzsora vétsége (1883: XXV. t.-c. 1. §.), biztosítási csalás (BTK. 382. §.) és a gyujtogatás (422. §.). Ez esetben is a helyes törvényt magyarázat dolga megállapítani, hogy melyik szakasz alkalmazandó. Gyujtogatás és biztosítási csalás esetében azonban nincs kizárva a valódi többség. (L. alább 191. §-t.)

d) A *subsidiaritas* viszonyában álló törvényhelyek találkozása, vagyis midőn egy törvényszakasz csak akkor alkalmazható, ha a másik nem állapítható meg. Ily eseteket maga a BTK. többször említ. Pl. a személyes szabadság megsértése, ha a sértett a szenvedett sanyargatásokba belehalt, 10—15 évi fegyházzal büntetetik. — „amennyiben a cselekmény gyilkosságot nem képez“ (BTK. 325. §.). Ugyanígy a szemérem elleni erőszaknál (232. §.), a gyujtogatásnál (424. §.). Ez esetekben rendszerint törvényes egység forog fenn. (L. a köv. §-t.)

A törvényhalmazat fentebbi esetei e szerint vagy természetes egységet képeznek, ha az alkalmazható törvényszakasz egy jogsérelmet tartalmaz vagy pedig, ha az illető tényálladék több jogsértést foglalt össze (a subsidiaritas esetei), törvényes egységet. A törvényhalmazat fogalmára, mint külön foga-

lomra tehát nincs szükség, mert minden esetben a helyes törvényt magyarázat dolga megállapítani, hogy melyik tényálladékot tölti be a tettes cselekménye. Ugyanígy *Buri, Illés, Angyal*.

Törvényhalmazatnak tekintik Liszt és hívei az uralkodó elmélet által u. n. *alaki* halmazatot és pedig, míg a fenti eseteket ők is csak *látszólagos*, az alaki halmazatot már *valóságos* törvényhalmazatnak, illetőleg *látszólagos bűnhalmazatnak*. (L. erről alább a 98. §-t.)

3. A jogsérelem egységének feltétele mellett a természetes egység körébe sorozzuk az *egynemű cselekmények sorozatát*, midőn valamely cselekmény az ismétlés formájában jelentkezik. Pl. pénzhamisításnál több hasonló pénzdarab meghamisítása, testi sértésnél többszöri ütés, verés, becsületsértésnél különböző gyalázó kifejezések.

Buri, Schmicrer és Illés ez esetekben már törvényes egységet látnak a „cselekvés“ többsége miatt. Miután azonban ugy a pénzhamisításnál, mint a testi sértésnél a jogsérelem nem válik többé, csak nagyobbá, súlyosabbá, ha a tettes nem egy hamis érmet készít, nem egyet szur vagy üt, de többet, a természetes egység felvételének itt sincs akadálya. Helytelenül mondtu ki „két különböző bűncselekménynek“ a *Curia*, midőn a tettes egy darab 1 frtos és egy darab 5 koronás hamis pénzt készített (BD-tár VII. 261.). Igaz, hogy a két pénzdarab más-más tényálladék elkövetési tárgya, de a tevékenység és a sérelem lényegileg azonosak, a halmazat felvétele tehát époly szörzálhasogatás, mintha emberölés esetén a halálos szurás mellett a kisebb sérüléseket testi sértésnek vennők.

4. Ugyancsak természetes egység az u. n. *folytonos*, helyesebben *tartós cselekmény* (delictum continuum), melynek tényálladéki cselekvése, valamely bűnös tevékenységnek bizonyos (hosszabb vagy rövidebb) ideig való folytatásában áll. Pl. jogtalan le-tartóztatás, gyermekrablás, védkötelezettség kikerülése végett az az országból távol tartózkodás. „Folytonos“ cselekményekké válhatnak különben más (az u. n. pillanati) cselekmények is (ölés, testsértés), melyek tényálladékához a folytonosság rendszeren nem tartozik, ha a konkrét esetben a tevékenység és az eredmény be-állta időileg egymástól elválnak, pl. a meglőtt egyén hosszabb idő mulva hal meg, a testi sértés hosszabb betegséget idéz elő. Az előbbiek *sajátképeni*, az utóbbiak *nem sajátképeni* tartós cselekmények.

5. A tartós cselekménytől sokan megkülönböztetik (Liszt, Fayer, Angyal) az u. n. *állapot-hüntettet* (Zustandsverbrechen) mely abban áll, hogy az elkövetés folytán már bevégezt cselekmény által oly sérelem idéztetik elő, hogy az erre következő jogellenes állapot többé nem jó figyelembe. Ilyen a kettős házasság és

a testi sértés, ha tartós betegséget idézett elő. Lényegileg az állapot-delictum a tartós cselekménnyel egy elbírálás alá esik s attól felesleges is megkülönböztetni, mert a „jogtalan állapot“, mely a kettős házasság megkötése után előáll, épen lényeges alkateleme a kettős házasságnak, a testi sértésnél pedig a betegség tartama há-
bár nem tartozik az illető delictum fogalmához, de lényeges és fontos ismérv a befejezés szempontjából s az egyes tényálladé-
kok megkülönböztetésénél.

95. §. A törvényes egység.

Miután minden büntetendő cselekmény tényálladékát a törvény állapítja meg, tulajdonképen minden cselekmény magában törvényes egységet képez. Sajátos értelemben azonban, *törvényes egység* alatt az oly tényálladékot értjük, melyben a törvény több természetes (valóságos) egységet képező tevékenységet és eredményt *egy tényálladékba* foglal össze s egy büntetendő cselekménynek tekint. A törvényes egység tehát nem a dolog természeténél, nem a tevékenység és a jogsérelem egységénél fogva tekintendő egységnek, hanem a törvény rendeleténél fogva.

A törvényes egység körébe tartoznak:

1. *Az összetett büntett* (delictum complexum), mely két vagy több külön cselekményből, több természetes egységből van összetéve. A tevékenység többsége nem okvetlen szükséges, lényeges azonban az eredmény, illetőleg a *jogsérelem többsége* vagyis, hogy *több* különböző *jogtárgy* vagy ugyanazon jogtárgy *többször* legyen megsértve. Az összetett büntett részei azonban rendszerint oly szorosan össze vannak forrva, legtöbbször a *cél és eszköz viszonya* oly erősen összefüzi a több sérelmet, hogy azok törvényes tényálladéka teljesen egységes cselekménynek tűnik fel. Ilyen pl. a rablás, mely a személy elleni erőszak és a lopás cselekményeiből, a *betöréses lopás*, mely a magánlaksértés és a birtok- (illetőleg tulajdon-) sértés cselekményeiből van összetéve.

A „cél és eszköz“ viszonya azonban magában nem elegendő két vagy több cselekmény egyesítésére. Az u. n. ideológiai (eszmei) egység nem zárja ki a halmazatot, *csak akkor, ha a törvény olvasztja össze* a cél és eszköz viszonyában álló cselekvéseket. *Összetett* büntettnek tekinthetők mindazok a cselekmények, melyek idegen házba való behatolással, magánlaksértés büntetével vagy vétségével kapcsolatban lettek elkövetve, pl. ülés, rablás, gyújtogatás idegen házban elkövetve. A magánlaksértés ugyanis a mellette, ille-
tőleg általa elkövetett másik cselekmény tényálladéka vagy beleolvad (betü-

réses lopás), vagy annyira a másik, súlyosabb cselekmény eszközt képezi, hogy annak csak *előkészülete* gyanánt tekinthető, pl. az idegen házban elkövetett emberölés, rablás, erőszakos nemi közöszülés, gyújtogatás stb.; így a magánlaksértés külön megállapítása ilyenkor a BTK. szándékával ellenkezőnek. A magánlaksértés csak akkor állapítandó meg külön, illetőleg akkor vendő halmazatban állónak a másik cselekménnyel, ha a tettes szándéka *első sorban* arra, t. i. a magánlaksértésre irányult, vagy ha a magánlaksértés *súlyosabb*, mint a másik cselekmény. (L. a különös részben.)

Összetett büntett lehet a hatóság elleni erőszak is, ha az a hatósági személy tetteles bántalmazásával járt (BTK. 165. §.). De ha a hatósági személyen valaki az erőszak közben testi sértést vagy becsületsértést ejt, itt már két oly sértés forog fenn, melyeket a törvény nem olvasztott egy tényálladékba, az eset tehát *többséget* képez. (28. sz. döntvény.)

2. Az *összefoglalt* büntett, midőn a BTK. két vagy több önálló cselekményt, melyek gyakran együtt fordulnak elő, könnyebb megítélés végett egy tényálladékba foglalt össze. A tényálladék alkatrészei, a különböző jogsérelmek, itt lazábban függenek össze, mint az összetett büntettnél. Így: több ember megölése (BTK. 280. §.), a halált okozó testi sértés (306. §.), a szándékos emberöléssel, ölési kísérlettel párosult rablás (349. §.), a szemérem elleni erőszak, gyújtogatás stb. által előidézett emberölés (237., 286., 287., 309., 424., 431., 432., 435., 437. stb. §§.)

Ezen esetekben a különböző önálló jogsértések a közfelfogás szerint nem is képeznének egységet s a BTK. csak azért foglalja ezeket egybe, hogy a bíró feladatát megkönnyítse s őt a bűnhalmazat szabályainak alkalmazása alól felmentse. Ugy hogy ezekhez a tényálladékokhoz a BTK. rendszerint oly büntetési tételt csatol, melyben a két vagy több összefoglalt cselekmény büntetése előre össze van olvasztva s aminőt (életfogytiglani fegyház) a bíró a halmazati szabályok alkalmazásával sem szabhatna ki.

3. A *collectiv* büntetendő cselekmény¹⁾ (delictum collectivum), mely alatt az oly cselekményt értjük, melynek tényálladéka nem egy, de kétségtelenül több büntetendő cselekmény halmazatából áll, amelyek azonban *ugyanazon szokásnak* vagy *életirányzatnak* kifolyásai. A *collectiv delictum* voltaképen ugyanazonnemű büntettek többszöri ismétlése, illetőleg azoknak a törvényes összefoglalása. Ide sorozzák általában az *üzletszerű*, *iparszerű* és *szokásszerű* cselekményeket. „Üzletszerű“ cselekményeknek neve-

¹⁾ **Irodalom:** Balogh Jenő: A delictum collectivum és a szokásszerű és üzletszerű bűncselekmények tana. Budapest, 1885.: Lilienthal: Zur Lehre von den Collectivdelicten, 1879.: Dochow: Zur Lehre der gewerbs- und gewohnheitsmässigen Verbrechen, 1879.: Liszt: Zeitschrift XXI. 121.: Pugliese: Del delitto collettivo, 1887.; Schaub: Der Begriff der Gewerbsmässigkeit, 1905.: Hennig: Collectivdelict und Rückfall, 1907.

zik valamely tettes azon cselekményeit, melyekből az magának állandó jövedelmi forrást teremt, pl. üzletszerű orgazdaság, „nemzetközi kasszabetörés.“ „Iparszerűek“ azok a cselekmények, melyeket a tettes szintén hivatásszerűleg követ el, de nem azon célból, hogy állandó jövedelmi forrást nyisson azokból. „Szokászerű“ büntettek pedig, amelyeket a tettes megrögzött szokásból, szinte ellenállhatatlan vágyból követ el.

A magyar büntetőjog csak az „üzletszerű“ cselekményeket tekinti collectiv delictumnak, vagyis csak az üzletszerűségnek tulajdonít oly erőt, mely több egyszerű büntetendő cselekményt törvényes egységgé egyesíthet.¹⁾ Az üzletszerű collectiv cselekménynek két alakját ismeri a büntetőjog, u. m.:

a) a *sajátképeni üzletszerű* cselekményt, ha a törvény csak akkor büntet bizonyos cselekményeket, ha azok többször (legalább is kétszer) s egyenesen üzletszerűleg lettek elkövetve. Ilyenek a varázslással, szemfényvesztéssel való üzletszerű foglalkozás (KBTK. 79. §.) és a zugirászkodás (1912: LIV. t.-c. 16. §.) E cselekmények közös ismérve, hogy csak üzletszerű, tehát *többszöri* elkövetés esetén esnek büntetés alá s akárhányszori elkövetés esetén mindig egységbe foglalandók össze. A többszöri elkövetés itt csak súlyosító körülmény.

b) *Üzletszerűleg elkövetett* cselekménynek nevezzük pedig valamely, egyszeri elkövetés esetén is büntetés alá eső cselekménynek szándékosan *üzletszerű* (többször ismételt) elkövetését. Így collectiv delictumot alkothat: 1. az *orgazdaság* (BTK. 372. §.), 2. a *lopás* (BN. 49. §.), 3. a *kerülés* (BN. 45. §.), 4. az *uzsora* (1883: XXV. t.-c. 2. §.), 5. a *kivándorlásra csábítás* (1909: II. t.-c. 37. §.) E cselekmények egyszeri elkövetés esetén is büntetendők s collectiv delictumot, törvényes egységet, csak akkor képeznek, ha a tettes nem egyszer-kétszer, de sokszor követte el azok valamelyikét. Ily sokszori elkövetés esetén a törvény eltekint a halmazattól s a *tettes közveszélyessége miatt* reá a rendesnél jóval magasabb büntetési tételt állapít meg.

1. A collectiv delictum létjogosultsága, fogalma, ismérvei felett nagy vita folyik az irodalomban. Az írók egy tekintélyes csoportja (Buri, Dochow, Lilienthal, Höpfner, Balogh Jenő, Lukács A. elveti e fogalmat, mert sem elmé-

¹⁾ Az üzlet- és iparszerű cselekmények közt lényeges különbség nincs in s az iparszerű cselekmények csak az üzletszerűeknek egy fajtát képezik. A szokászerűség pedig voltaképen mind a kétfőnek kísérő jelensége. Teljesen elég tehát *üzletszerűségről* beszélni. A 3-as vagy 2-ös distinctio csak szószámlálás és a határozott állásfoglalást zavarja.

letileg nem ismerik el több önálló bünt. cselekmény egységbe olvasztásának jogi lehetőségét, sem gyakorlatilag nem tartják szükségesnek, miután itt többség, bűnhalmazat forog fenn. Mások azonban elismerik a *collectiv delictum* jogosultságát s *Heffter* óta legtöbbször az említett három életfolyamatnak tulajdonítanak egyesítő erőt. Így *Liszt*, *Wachenfeld*, *Illés*, *Fayer*, *Werner*, *Angyal*. *Binding* csak az iparszerűséget és szokásszerűséget különbözőzeti meg. *Garraud*, *Prins* s általában a francia, belga és olasz írók pedig csak a szokásszerűséget tekintik a *collectiv delictum* forrásának.

2. A régebbi irodalom és törvénykönyvek a szokásszerűséget a bűnismétléssel vagy a bűnfolytatással egynek tekintik és csak annyit állapítanak meg, hogy a „*consuetudo delinquendi*“ súlyosító körülmény. A porosz *Landrecht*, majd az 1813. bajor BTK. állapítják meg először az üzletszerűséget, mint minősítő körülményt (legalább kétszeri elkövetés). A francia és belga BTK-ek csak a szokásszerűséget, az osztrák és a német BTK-ek ugye ezt, mint az üzletszerűséget részint minősítő körülménynek tekintik (a lopásnál, csalásnál), részint tényálladási elemnek is. Figyelemreméltó a *bolgár* BTK., mely az üzletszerűséget az általános részben szabályozza, vagyis hasonló bűntettek szokás- vagy üzletszerű elkövetése esetére az alapcselekmény büntetését megkétszerezi, vagy husz évi fegyházra felemelni engedi (67. §.). A legújabb BTK. javaslatok (svájci, osztrák, német) az eddigénél jóval szélesebb körben (a svájci 15, az osztrák 18. a német 9 tényálladéknál) ruházzák fel az üzletszerűséget *collectiv delictum*ma egyesítő, egyben a büntetést felemelő erővel.

3. Részemről a *collectiv delictum* felvételeit, vagyis a hasonnemű cselekmények üzletszerű elkövetésének törvényes egységgé minősítését nemcsak lehetnek tartom, de *kriminalpolitikai okokból* éppen szükségesnek vélem, hogy az üzletszerűség (éppúgy mint a visszaesés) az általános részben szabályoztassék, mint *általános minősítő*, vagyis a büntetést felemelő körülmény. A mindennapi élet meggyőzhet afelől, hogy tényleg vannak, akik üzletet csinálnak a bűntettek elkövetéséből, akik abból élnek, élethivatásuknak tekintik azt. Ezeknél a bűnhalmazat jogászilag igazolt lehet, de a BTK. nem jogászai subtilis minősítések kedvéért, hanem az élet számára készül. A dogmatismus túlzása a *collectiv delictum* el nem ismerése. A halmazat szabályai itt nem elegendők, de feleslegesek is. A BTK-ek helyesebben tennék, ha az üzletszerű elkövetés esetében, ami igen sok cselekménynél előjöhethet s tényleg elő is jön (lopás, csalás, magzatelhajtás stb.), a bűnhalmazat szabályaitól eltekintve, az üzletszerű büntetésekre, kik éppen a visszaesők legveszélyesebb csoportját képezik, az általános részben megfelelő magas büntetési tételeket állítanának fel. A mai büntetőjogi tudomány többé nem annyira a *collectiv delictum* fogalmát és körét vitatja, hanem az üzletszerű (szokásszerű) vagy még helyesebben az u. n. *hivatásos bűnelkövetők* elleni erősebb és gyakorlatiasabb *harcot* hirdeti. (L. erről alább a visszaesésnél.)

A BN. e felfogást már annyiban honorálta, hogy a *lopásnál* és *kerítésnél* az üzletszerűséget, mint a büntetést felemelő körülményt állapította meg. E helyes és bátor kezdeményezést azonban a revisió alkalmával folytatni kell s a különös részben való egyenkénti megemlítés helyett, az általános részben a visszaeséssel kapcsolatban, mint ennek legsúlyosabb esetét szabályozni az „üzletszerű“ büntetéseket büntetési rendszerét.

Helyesen mondta ki a Curia, hogy üzletszerű lopás megállapítása esetén nem halmazat, hanem egy cselekmény forog fenn. BJT. 64. k. 87.

96. §. A jogi egység. A folytatólagos b. cselekmény.

Irodalom: A 92. §-ban idézettek felül: *Balogh*: A folytonos és folytatólagos cselekmények tana. Jogt. Közl. 1885. 30—41. sz.; *Degré* Lajos: Adalékok a folytatólagos büncselekmény tanához. 1912. (Kimerítő, nagyon alapos monográfia); *Finkegy*: Jogi Lexikon III. és BJT. XXXV. 284., XXXIX. 154., XLII. 161.; *Lukács*: BJT. XXXII. 67.; *Krug*: Über die Concurrenz der Verbrechen, insbes. über den Begriff des fortgesetzten Verbrechens, 1842.; *Schwarze*: Zur Lehre von den sog. fortgesetzten Verbrechen, 1857.; *Worringen*: Über den Begriff des fortges. Verbr., 1857.; *John*: Die Lehre vom fortges. Verbr., 1860.; *Merkel*: Zur Lehre vom fortges. Verbr., 1862.; *Koch*: Archiv. 35. 245.; *Ruthenau*: Zur Lehre v. d. fortges. Verbr. 1896. és Gerichtssaal, 1899. 81.; *Dörr*: Das fortges. Delict, 1908.; *Brunnen*: Das fortges. Delict, 1907.; *Dyckhoff*: Fortdauerndes, fortgesetztes und Gesamtdelict, 1907.; *Kramer*: Das fortges. Verbrechen, 1907.; *Neuburger*: u. a., 1906.

1. *Folytatólagos b. cselekménynek* (Delictum continuatum) nevezi a büntetőjogi tudomány *ugyanazon jogtárgynak ugyanazon tettes által rövid időközökben ismételt többszöri hasonló megismétlését*, amelynek *részcselekvései* egyenként is létesítik ugyanazt a büntetendő cselekményt, de *összefoglalva is egy ugyanolyan bünt. cselekménynek tekinthetők*. Pl. a pénztárnok a kezelése alatt álló pénztárból időnként kisebb-nagyobb összegeket sikkaszt, valaki ugyanazon férjes nővel többször egymásután követi el a házasságtörést. A folytatólagos cselekmény a magyar büntetőjog szerint se nem természetes (valóságos), se nem törvényes, hanem u. n. *jogi* (vagy *gyakorlati*) egység, amennyiben nem a jogsértés természetes egysége, nem is a BTK., hanem *a bírói gyakorlat foglalja egységgé* az egyes folytatólagos cselekvéseket, a BTK. általános alapelvei alapján s annak hallgatólagos jóváhagyása mellett.

A BTK. (éppogy, mint az 1843-iki javaslat) sehol sem szól a folytatólagos cselekményről, de miután el sem tiltja annak egységbe foglalását, a cselekvés és a jogsértés lényege felőli általános elvek alapján a bíróság jogosítva érzi magát arra, hogy azt jogi egységnek tekintse. A folytatólagos cselekményt ez okból Baumgarten „*praktikus egység*“-nek nevezi. Általában elfogadott azonban a „*jogi*“ egység kifejezés.

II. A folytatólagos cselekmény mai értelemben vett fogalmát a XVIII—XIX. századbeli büntető-jogtudomány és bírói gyakorlat fejtette ki és állapította meg. E fogalom létjogosultsága azonban ma is vitatott. A legújabb irodalomban is tekintélyes írók nem ismerik el a f. b.-t s ahelyett mindig anyagi bűnhalmazatot állapítanak meg, így: *Buri*, *Lilienthal*, *Ortloff*, *Höpfner*, *Lukács* Adolf. Az irodalom nagyobb része azonban (*Schwarze*, *Worringen*, *Merkel*, *Binding*, *Liszt*, *Wachensfeld*, *Dörr*, *Beling*, *Carrara*, *Prins*,

Balogh, Fayér, Illés, Angyal, Degré L.) elismerik és fentartják e fogalmat s azt jogi egységnek tekintik. A törvényhozások többsége, így a francia, magyar, német, norvég BTK-ek, az 1843-iki és a svájci javaslat nem ismerik kifejezetten a folyt. cselekményt, de *hallgatólag* fentartják azt, midőn a bírót nem tiltják el ily esetben az egység felvételétől. A régebbi BTK-ek közül először a bajor, szász és badeni, az újabbak közül a *hollandi, olasz, finn és japán* (1907.) BTK-ek ismerik el kifejezetten, mint egységet.

Azik, kik a f. b.-ben többséget látnak, abból indulnak ki, hogy a f. b. minden egyes cselekvésénél megvan ugy az önálló alanyi bűnösség, mint az önálló objectiv tartalom, mely egy önálló delictumhoz szükséges. Buri szerint mindenik folyt. cselekvéshez új elhatározás kell, így subjectiv szempontból a több cselekvés össze nem foglalható, de objectiv oldalról sincs egység, mert minden új dolog elvétele, mindenik új elhárulás egészen új tevékenység s a jogsérelem is annyi, ahányszor a sértő cselekmény ismételtetett. Ugyanezen okból Lukács A. is a f. b. „elméletét“ sem világosnak, sem egyszerűnek s ez okból igazságosnak nem tartja.

E felfogás szigoruan jogászilag igazoltnak látszik, mert a f. b.-nél tényleg több elhatározás és több cselekvés van. Ugyde a büntetőjog sem merőben jus strictum s az igazság fogalma nem zárja ki a méltányosság figyelembevételét. Ami tulszigorú, inhumanus, az nem lehet igazságos és így áll a Buri és Lukács felfogására. A bírói gyakorlat már századok óta s lehet mondani minden kulturállamban épen *humanitarius szempontból* teremtette meg a f. b.-t, mert tulszigorúnak s így igazságtalannak tartotta ily tárgyilag és alanyilag összefüggő esetekben a bűnhalmazat felvételét, minden részeselekvésnek külön delictum gyanánt beszámítását. Helyesen mondja *Dörr*, hogy a jogi egység felvétele itt nem fictio, nem mesterséges constructio, hanem a dolog természetéből folyik. A f. b. egyes részei közt ugy az alanyi, mint a tárgyi oldalon oly *szoros belső összefüggés* van, mely a tettes cselekményét egységesnek, bűnösséget enyhébb színben állónak tünteti fel. A második, harmadik *vagy még további elhatározáshoz már kevesebb lelki küzdelem, a motivumok kisebb mennyisége elegendő, mint az elsőhöz. De a cselekmény objectiv oldalán sem lehet elvitatni az összefüggést, mert a több cselekvés összevéve egy egységes eredményt, végeredményben egy sérelmet hoz létre.*

Érdekes és a f. b. fogalmának létjogosultságára tanulságos hazai irodalmunkban *Degré Lajos* álláspontja, aki e tárgyról szóló alapos és értékes monográfiájában arra az eredményre jut, hogy a folytatólagos bűncselekményt, mint a „cselekményegység egyik formáját“, se logicialag, se dogmaticailag felépíteni, vagyis a bűncselekmény vagy a bűncselekményegység tanából levezetni nem lehet. Több az elkövetett cselekvés, az életfelfogás is azok külön-külön figyelembevételét követeli, hiányzik (de lege lata a magyar jogban) az összefoglaló jogszabály, — az „egység“ construálása tehát szerinte lehetetlen feladatnak mutatkozik. Ennek dacára elismeri, hogy a tételes magyar büntetőjogban *több mint három évtizedes allandó bírói gyakorlat által megteremtett szokásjogi tétel, hogy a folytatólagos bűncselekmény, mint a halmazatot kizáró bűncselekmény-egységi forma* tekiutendő, melynek ismérveit így a judicaturából kell levezetni és megállapítani. (256–262. l.) Degré ez utóbbi helyes conclusiója igazolja fentebbi álláspontunkat, hogy ha a bíró-

ság a fennálló BTK. alapján jogosítva érezte magát megteremteni a f. b. fogalmát, mint cselekményegységet, e fogalomnak okvetlenül elméleti (dogmaticus) alappal is kell bírnia, vagyis az tudományosan is igazolható.

III. A folytatólágos cselekmény ismérvei: egyfelől az *elhatározás*, másfelől az *elkövetés hasonlósága és folytatólágossága* mindenik cselekvésnél.

1. *Alanyi* oldalról igazolja az összefoglalást az egyes cselekvésekre irányuló *akarati elhatározások hasonlósága*, folytatólágossága és a *motivumok azonossága*. Az egyes elhatározások mindig ugyanazon tevékenységre és eredményre vonatkoznak, mint egy a lélek folytatólágos, hasonló működésének szüleményei. Gondatlan cselekmények folytatólágos elkövetése ki van zárva.

Ugyanigy Balogh és Dörr. Igaz, hogy ugyanaz a tettes (pl. egy ügyetlen sebész) gondatlanságból is ismételtet egyes cselekményeket, az „ipari culpa” is lényegileg folytatólágos jellegű, itt azonban minden egyes tett külön számítandó be s a későbbi tetteknel az előző elítélés súlyosító körülménynek veendő. *Degré* szerint a „folyatólágos egység” gondatlan cselekményeknel is elképzelhető. Az Egység és többség c. monográfiámban én is így vélekedtem, de azóta e nézetem megváltozott.

2. Az *objectiv* oldalon egységet lehet és kell felvenni akkor, ha a tettes által véghezvitt egyes cselekvések, amelyek *időileg elvannak választva* (de nem hosszú időközök által!), mind *egyneműek, hasonlatosak s ugyanazon jogtárgyat* sértik vagy veszélyeztetik és az összes cselekvések hatása, *eredménye egységes*.¹⁾ A későbbi cselekvéseknel mindig az előbbi cselekvés folytatása gyanánt kell jelentkezniök. Személy elleni cselekményeknel mindenik cselekvést *ugyanazon személy ellen* kell intézni s mindig hasonló módon.²⁾ A vagyon elleni cselekményeknel pedig a cselekvés (lopás vagy sikkasztás) helyének kell rendszerint azonosnak lenni. A megsértett személy (tulajdonos) és az *elkövetési tárgy* azonosága itt már közömbös.

3. A folytatólágos cselekmény, habár jogi egységnek, vagyis egy „folyatólág elkövetett” cselekménynek veendő is a bíró által, kétségtelenül súlyosabb büntetést érdemel, mintha a tettes csak

¹⁾ Lopás és rablás vagy csalás egységbe nem foglalhatók, ellenben a lopás különböző esetei (egyszerű és minősített eset) igen.

²⁾ Az atya, aki két leányával közösül, nem folytatólágos egységben, hanem bűnhalmazatban (Angyal), épugy az anya, aki 3 gyermekét megölte (helytelen a Curia: BJT. 58. k. 10.), ellenben a férjes nő, aki több nőten férfiával hál el, folyt. cselekményben marasztalendő, mert csak egy férj iránti hűség sértett meg.

egy cselekvés által létesítette volna az illető delictumot. A folytatólágosság a bűnhalmazathoz viszonyítva *enyhítő*, a közönséges egységhez képest azonban *súlyosító körülmény*. Kevesebb a bűnhalmazatnál, több a közönséges egységnél. De lege lata azonban a „folytatólágosan elkövetett“ tényálladéokra a törvény által előírt maximumot nem emelheti fel a bíró.

Ha a folytatólágos cselekmény megállapítása után (a büntetés végrehajtása alatt) derül ki a tettesnek egy vagy több oly cselekvése, melyek szintén a folyt. cselekményhez lettek volna számítandók, ez esetben jogában áll a bírónak feloldani előző ítéletét s a büntetési tételt megfelelően felemelni, illetőleg (a büntetés kitöltése esetén) pótbüntetést állapítani meg. Ha azonban az eredeti tétel megfelelőnek látszik, a felemelést vagy pótbüntetést mellőzheti.

IV. A folytatólágos cselekmény ismérveire és feltételeire nézve e fogalom hívei körében is sok eltérés van.

1. Az *objectivisták* a „sértett objectum ugyanazonossága“ miatt veszik fel az egységet. Így *Schwarze* a sértett tárgy oszthatatlanságában (mely már az első sérelem által „egész totalitásában“ megsértetik), *Merkel* az összeredményben (Totaleffect), *Liszt* és *Wachenfeld* a cselekvések hasonlóságában látják a f. b. critériumát. E felfogás csupán egyoldalúsága miatt kifogásolható, mert ha teljesen igaz is a *Merkel* állítása, hogy a f. b.-nél egy „egységes összeredmény“ van, de a f. b. felvételét nem pusztán ez igazolja, hanem az is, hogy a subjectiv oldalon is folytatólágosságot állapíthatunk meg.

2. A *subjectivisták* ez utóbbi mozzanatra, az „akarati elhatározás azonoságára“, egységére fektetik a fősúlyt s az „elhatározás egységében“ (általános szándék) találják a több cselekvést összekötő kapcsolatot, ami teljesen hibát hiszen tényleg minden cselekvéshez új elhatározás szükséges.

3. Leghelyesebb azért itt is a mérsékelt objectivisták álláspontja, akik úgy subjectiv, mint objectiv oldalról megkívánják az egységet, ill. a folytatólágosságot a f. b. fogalmához. Így *Berner*, *Binding*, *Dörr*, *Carrara*, *Illés*, *Bulogh*, *Angyal*. *Balogh* a megtámadott jogtárgy azonosságát, az elhatározás egységét és az elkövetés, a cselekvés egyneműségét, hasonlóságát, — *Angyal* a jogtárgy azonosságát, ill. egységét és az azonos gyökérből fakadó elhatározásokat kívánja.

V. A *Curia* szintén ez utóbbi helyes felfogást követi. Így a folytatólágosság címén egy cselekményt vesz fel rendszerint: többször elkövetett erőszakos nemi közönsülésnél, rágalmozásnál, becsületsértésnél, lopásnál, sikkasztásnál, csalásnál, okirathamisításnál és pénzhamisításnál. Helyesen mondotta ki, hogy az akarati elhatározás egysége, mely a f. b.-hez megkívántatik, nem azt jelenti, hogy bárkinek joga lenne csupán akarata által egy büntetést egye-síteni azt, ami a BTK. szerint több büntetést képez, hanem a f. b. megállapításához a *subjectiv* tényező *egységén* kívül *objectiv egységnek* is fenn kell forognia. Vannak azonban ítéletek, melyekben a *Curia* is majd csupán az „elhatározás egységét“, majd csak „a sértés tárgyának“ egységét hangoztatja. Így egy ízben (D-tár XXXI. 59.) az elhatározást annyira egységosnek kívánta,

hogy a tettes mindazon dolgokat, melyeket folytatólagosan ellopott, már az első elkövetéskor képzetébe és akaratelhatározásába felvegye, ami tulságos megszorítás lenne. Ugyancsak tulszigoruan magyarázza néha az *objectiv egyiséget*, így a lopásnál rendszerint mellözi a folytatólagoságot, ha az egyik cselekvés betöréses, a másik egyszerű lopást képez. (BJT. XXXV. 299.) Ez a megszorítás is indokolatlan. Hibásan minösítettett „97 rendbeli folytatólagosan véghezvitt közokirathamisítás“-nak vádlott cselekménye, ki elhalt nyugdíjasok nyugdíjait 14 éven át hamisított könyvekkel felszedegette (BJT. XLII. 164.). Igaz, hogy itt 97 egyén könyve lett hamisítva s mindenik külön többször felhasználva, de a jogi tárgy, a közhitel s az állam iránti hűség elvégre egy volt s így nem 97, hanem egy, folytatólagos delictum forgott fenn. Helytelenül mellözte a folytatólagoságot (s anyagi halmazatot vett fel), midön vádlott ugyanazon leánnyal két ízben közösült. (Balogh: BD-tár II. (1908) 42.)

VI. A BTK. revisioja alkalmával mindenesetre szükségesnek vélem. hogy a folytatólagos cselekmény mint törvényes állapittassék meg s az olasz BTK. példájára, a büntetés a rendes tétel felével felemelhető legyen.

97. §. A többség (bűnhalmazat) feltételei, ismérvei és fajai.

Bűnhalmazat (concursum delictorum) alatt általában több büntetendő cselekmény összetalálkozását, halmazását, vagyis általában a *büntetendő cselekmények többségét* értjük. Ily tág értelemben bűnhalmazatot képez több bünt. cselekmény, akár egy tettes követte el azokat, egy vagy több alkalommal, akár több tettesnek együtt vagy külön elkövetett több cselekményéről van szó. A bűnhalmazat vagy többség ezen tág fogalmát azonban a büntetőjog nem használja, hanem az alatt sajátos értelemben mindig csak az *ugyanazon tettes* által elkövetett *több cselekményt* érti.

I. A többség alaki feltételei a BTK. szerint:

1. Valódi többség csak akkor forog fenn, midön egy tettesnek oly több cselekménye kerül birói eldöntés alá, melyek *egyike-ért sem állott még ki büntetést*. Lehet, hogy a halmazatot képező cselekmények egyike vagy másika iránt már büntető ítélet hozott, de a büntetéseknek még nem szabad végrehajtottaknak lenni.

2. Halmazatot csak a halmazati büntetést megállapító ítélet meghozatala *előtt* elkövetett cselekmények képezhetnek. Nem zárja ki azonban a halmazat megállapítását, ha az egyik cselekmény *birói megítélése* után vagy az egyik cselekményért kiszabott büntetés *végrehajtása alatt* derül is ki, hogy a tettes ez utóbbi cselekmény elítéltetése előtt még más cselekményt is követett el. Vagyis ez az ujonnan felfedezett cselekmény halmazatot fog képezni a már elítélt cselekménnyel. Ezt rendelj a BTK. 104. §-ának második pontja.¹⁾

3. A halmazat megállapításához nem szükséges, hogy mindenik b. cselekmény ugyanazon bíróság által legyen elítélve. A BTK. 104. §-ának első pontja szerint ugyanis: a halmazati határozatok alkalmazandók akkor is, „ha valaki külön ítéletek által több rendheli szabadságvesztés büntetésre ítéltetett”. Különböző bíróságok általi elítéltetés esetében a külön megállapított büntetések egyesítendők.

Ha valamely bíróság az ítélethozatalkor értesül arról, hogy a tettes egy vagy több más delictumért már más bíróság által szintén szabadságbüntetésre ítéltetett, amennyiben a már elítélt cselekményre is hatáskörrel bír, feldoldja az előző ítélet vagy ítéletek büntetési tételeit s a több büntetés helyett egy összbüntetést állapít meg. Ha pedig az utolsó cselekmény bírósága az előző cselekmény felett nem ítéltet, átteszi az ügyet azon bírósághoz, mely valamennyi cselekmény felett hatáskörrel bír. Ha a különböző ítélebíróságok nem szereztek tudomást a fenforgó bűnhalmazatról s csak a külön ítéletek végrehajtásakor derül ki annak fenforgása, ily esetben a büntetések utólagosan, a végrehajtás előtt egyesítendők (BP. 517. és 518. §.)

4. Az összbüntetés megállapítása után, a szabadságbüntetés kiállása alatt elkövetett, valamint a büntetés-kiállítás után felderített (habár még az ítélethozatal előtt elkövetett) cselekmények az összbüntetés alapját képező cselekményekkel halmazatban nem állanak. Ilyen esetekben a különös elbírálás és összefoglalás szükségése többé nem forog fenn, az ily cselekmény tehát önállóan ítérendő meg.

A szabadságbüntetés kiállása alatt elkövetett cselekményre az 1880: XXXVII. t.-c. 36. §-a világosan kimondja, hogy: „az, aki büntett miatt határozott időtartamu szabadságvesztés-büntetésre van ítéltve, ha büntetésének tartama alatt oly büntetendő cselekményt követ el, melyre szintén határozott időtartamu szabadságvesztés-büntetés van megállapítva, a BTK. szerint — tehát ezen új cselekményért külön — büntetendő”. A Curia 18. sz. döntvénye is határozottan kijelenti, hogy ilyen esetben nem összbüntetés állapíttatik meg, mert az újabb cselekmény az előbbivel nem képez halmazatot, hanem ilyenkor csak a büntetések egyesítéséről, illetőleg egységesítéséről van szó (BHT. I. 212.). Az olasz BTK. 76. §-a szerint a bűnhalmazatra megállapított szabályok alkalmazandók akkor is, ha a tettes az elítélés után, de a büntetés végrehajtása előtt vagy végrehajtásának tartama alatt követett el valamely új b. cselekményt.

¹⁾ BTK. 104. §. A jelen fejezetben foglalt határozatok akkor is alkalmazandók:

1. ha valaki külön ítéletek által többrendheli szabadságvesztésbüntetésre ítéltetett;

2. ha az elítélt szabadságvesztés-büntetésének végrehajtása alatt, már jogerejű elítéltetése előtt elkövetett más büntetendő cselekmény miatt, határozott ideig tartó szabadságvesztés-büntetésre utolag ítéltetik el.

II. A többség vagyis bűnhalmazat anyagi feltétele: ugyanazon büntetetlennek több büntetendő cselekménye.

Tekintettel a több cselekmény, illetőleg több tényálladék létrejövetelel módjára és egymáshoz való viszonyára, a tudomány következőleg csoportosította a bűnhalmazat eseteit, amely csoportokat a halmazat *fajainak* nevezték el:

1. *Hasonló és különböző cselekmények halmazata* (Conc. homogenus és heterogenus), a szerint, amint a tettes több hasonló vagy különböző tényálladékot valósít meg.

2. *Alaki* vagy eszmei és *anyagi* vagy tárgyi bűnhalmazat, ahhoz képest, hogy a tettes egy cselekvéssel vagy több külön cselekvéssel létesített több tényálladékot. Ugy az alaki, mint az anyagi halmazat lehet hasonnemű cselekmények halmazata, így a két osztályozás összekötésével négy csoportot különböztetnek meg: a) *Hasonló* cselekmények *alaki* halmazatát, pl. két ember megsértése egy lövéssel; b) *különböző* cselekmények *alaki* halmazatát, pl. egy elhálással elkövetett házasságtörés és vérfertőzés; c) *hasonló* cselekmények *anyagi* halmazatát, pl. különböző helyekről való lopás; d) *különböző* cselekmények *anyagi* halmazatát, pl. gyujtogatás, lopás, rágalmasz egy tettes által elkövetve.

A hasonló és különböző cselekmények megkülönböztetése sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem bir nagy jelentőséggel, az *alaki* és *anyagi* halmazat közötti megkülönböztetés azonban, habár szerintünk elvileg szintén elvetendő (l. a köv. §-t), nagyfontosságu azért, mert ezt a BTK. is ismeri, azok fogalmi meghatározását is adja s más büntetési szabályt állapít meg az alaki s mást az anyagi halmazat megbüntetésére.

98. §. Az alaki és az anyagi bűnhalmazat.

I. Az *alaki bűnhalmazat*. Az alaki vagy eszmei halmazat fogalma és létezése iránt az elméleti és a gyakorlati jogászok körében ma négy elmélet létezik.

1. Az *uralkodó elmélet* szerint, melyet a BTK. is elfogadott, az alaki halmazat lényegét az *egy cselekvés által* előidézett *több törvényszegés* képezi. Ezt akarja kifejezni a BTK. 95. §-a: „Ha valamely cselekmény a büntetőtörvény több rendelkezését sérti: ezek közül az lesz alkalmazandó, mely a legsúlyosabb büntetést, illetőleg büntetési nemet állapítja meg.“ Alaki halmazat esetén e szerint a tettesnek oly bűnös tevékenységével áll szemben a bíró, mely a BTK. több tételébe ütközik, ezért e tevékenység több törvény-, illetőleg jogsértésnek tekintendő. Miután azonban a tettes

tevékenysége itt mindig csak *egy* cselekvésnek tekinthető, pl. egy lövéssel valaki két embert megsért: ennél fogva az alaki halmazatnál több büntetendő cselekményről vagy legalább is önálló cselekményekről beszélni nem lehet. Az alaki halmazat tehát bünhalmazat ugyan, de nem valóságos, hanem csak *eszmei* (ideális) halmazat. *Alakinak* nevezik pedig azért, mert több törvényt sértés, több bűnös eredmény forogván fenn, a tevékenység alakilag a BTK. több tényálladékát tünteti fel.

Csemegi szerint az alaki halmazat az „ugyanazon egy összetartlan cselekmény által okozott két vagy több jogsértés“, mely hasonlít két párhuzamos vonalhoz, melyek közül az első hamarabb indul meg, mint a másik, a másik azonban tovább fut, mint az első. Bizonyos határig azonban együtt futnak, vagyis összefolynak. A cél közössége az eszmei halmazat leggyakoribb eleme. Az uralkodó elmélet hívei: Werner, Fayer, Merkel, Haus, Garraud, Prins, Vidal, Pessina. Lényegileg az uralkodó elméletet hirdeti *Beling*, összekötve a maga típus-elméletével: fentartja az eszmei halmazatot, de nem a cselekvésegység, hanem a „cselekvések összefüggése“, vagyis a *tettegység* miatt. Verbruchen. 335.

Az uralkodó elmélet ezen felfogása sem az újabb tudomány, sem a gyakorlat bírálatát nem állja ki. Az uralkodó elmélet megoldhatatlan problémát tűz maga elé, midőn azt akarja bebizonyítani, hogy az alaki halmazat se nem egység, se nem többség, hanem a kettő közt középen álló valami. A b. jogban fiktióknak nincs helyük, mert itt mindig az anyagi, a valóságos igazságot keressük, ezt pedig nem érhetjük el, ha nem tudunk valamire határozott választ adni. Az *alaki* és *anyagi* bünhalmazat között *lényeges különbség nincs*. Mindkét csoport lényegileg több büntetendő cselekményt, tehát *többséget* alkot s így azok elkülönítése és elbírálása igazolatlan. Az alaki és anyagi halmazat közötti különbségtétel a régebbi doctrina erőszakos teremtménye, mely a BTK-ekbe nyíltan vagy leplezetten belekerülve, a tudományban a legellentétebb elméleteknek lett szülője, a bírói gyakorlatot pedig állandó ellenmondásokba keverte. úgy hogy e fogalmi zűrzavarból a hazai és külföldi irodalom többsége e különbségtétel elvetése által reméli a kibontakozást, valamint a bíróságoknál is oly gyakorlat kezd meghonosodni, mely szerint a halmazat összes eseteit egységesen bírálják el s az alaki halmazat fogalmának elejtésével *mindig anyagi halmazatot* állapítanak meg. Az új *norvég* és *orosz* BTK-ek, a *svájci* és *osztrák javaslatok* ez eszmének a törvényhozásokban is utat törnek s elvetik e megkülönböztetést és az „egy vagy több cselekvés által“ létesített *többséget* minden esetben egyenlően bírálják el.

2. Az uralkodó elmélet ellen először *Buri* szállt sikra. Ő abból indul ki, hogy az alaki és anyagi halmazat között nem a cselekvés, hanem a „*causalitás*“ *egysége vagy többsége* a döntő. Minden jogsértésnek megvan a maga causalitása. Egy causalitás nem tartalmazhat több jogsértést. Több jogsértéshez több külön causalitás kívántatik. Minden causalitásnak pedig egy külön akarati elhatározás felel meg, mert egy elhatározás nem tartalmazhat több jogsértő caus.-t. *Egy causalitás és egy elhatározás = alaki halmazat, több causalitás,*

több elhatározás = *anyagi* halmazat. Az alaki halmazatnál szerinte szintén több önálló jogsértés van, ezért tartozik az is a többséghez, de miután itt *egy elválaszthatatlan causalitas* van, mint az egységénél, alaki halmazat csak ott forog fenn, ahol az egy causalitas a törvény több §-a alá vonható. Alaki h. ennél fogva csak a *formalis delictumoknál* létezik, melyeknél csak a jog eszméje van egy cselekvés által többször megsértve, pl. a házassági hűség és vérségi kötelék, — ahol ellenben egy cselekvés több *materialis eredményt* hoz létre, pl. a lövés több emberhalált, ott anyagi halmazat van, mert annyi causalitas és annyi elhatározás van, ahány eredmény létesült.

Buri tehát félton megállott. Helyesen állapítja meg, hogy a cselekvés egysége dacára több jogsértés, több b. cselekmény foroghat fenn, de nem meri ezt keresztülvinni s így jut arra az eredményre, hogy az alaki h. fogalmát feldarabolja, félig fentartja, félig az anyagi halmazatba olvasztja. Buri álláspontja azonban nagy népszerűsége tett szert főleg a gyakorlati jogászok (német és magyar bíróságok) körében. A német írók közül újabban *Merkel P.* állapítja meg Burival egyezően a bűnhalmazat körét. Büntett-többség forog fenn szerinte, ha „egy vagy több cselekvés vagy mulasztás által egyidejűleg vagy egymásután az *egymástól független tényálladékok* többsége vagy egy önálló tényálladék többször valósított meg”. (Vergl. Dar. A. V. 278.)

Hazai íróink közül *Illés*, fogadja el Buri kiinduláspontját, de hozzáadja még (helyesen), hogy a többséghez *több tényálladék* kell s e tényálladáki többség megvan ugy az anyagi, mint az alaki halmazatnál, de míg az anyagnál a több tényálladék egymástól függetlenül, külön létezik, az alakinnál bizonyos tényálladáki ismérvek (az elkövetési cselekedet) részben azonosak, melyek tehát ugy érintik, illetőleg fedik egymást, *mint két egymást metsző kör*. Lényegében a Buri megoldását fogadja el *Degré L.* is, aki alaki (ideális) halmazatnak szintén csak azt az esetet tekinti, amikor materialiter több eredmény nincs (vérfertőző házasságtörés), de a megvalósított állapot *több jogi értékelést* enged meg. Az alaki halmazat tehát szerinte is egy büncselekmény, melyre azonban több törvényhely concurrál, vagyis *ez Liszt* helyes terminológiája szerint, a szó legszabatosabb értelmében *törvényhalmazat*.

3. Az uralkodó elmélettel merőben ellenkező állásponton vannak: *John. Hälschner* és kivált *Binding*, kik abból indulnak ki, hogy a büntett-többség egy cselekvés által nem létesíthető, a büntettek többsége okvetlenül a *cselekvések többségét* kívánja. Az alaki halmazatnál azonban *Binding* szerint mindig cselekvéstöbbség van s ezért az épugy többséget képez, mint az anyagi halmazat. A fizikai actusok egysége vagy többsége nem irányadó a cselekvés egységére vagy többségére, mert több eredmény okai összeeshetnek, s így, ha az okozatosság emberi tevékenység által realizáltatik, egy tevékenység actus különböző okokat valósíthat meg. Így lát *Binding* a vérfertőző házasságtörésnél két cselekvést, melyeket az ok azonossága folytán egy tevékenység létesít a külvilágban. Az alaki halmazatnál csak az a különbség van, hogy a bűnös *tevékenység*, mely a több cselekvéshez szükséges, vagy *időileg összeesik*, vagy egy cselekvés okának valósítása egyuttal egy másik okot is valósít, tehát egy eszköz két büntettet hoz létre. Az *alaki* halmazat *valóságos bűnhalmazat*, mert jogilag itt is több cselekvés van, épugy, mint az anyagi halmazatnál. Hazai íróink közül ezt az elméletet követik *Schnierer*, *Baumgarten* és *Angyal*. E fel fogást fogadtuk el mi is *végeredményben*, habár *Binding* magyarázatát a cse-

lekvésre vonatkozólag nem tettük magunkévá. (L. Finkey: *Egység és több-ség*. 137). Helyesen emeli ki *Angyal*, hogy amint nincs akadálya annak, hogy több tényálladékat a törvény vagy a bíróság egy fogalomba szorítson bele (törvényes, jogi egység), épügy nem eshetik kifogás alá az az eljárás sem, mely egy tényálladékat — annak *egyes elemeit többször értékelve* — több törvényes fogalom alá von. (I. 495.)

4. Az alaki halmazat elleni támadásban legmesszebb mennek: Liszt, Hiller, Ortloff, Wachenfeld, Heinemann, Höpfner, Heil F. *Liszt* szerint a büntetendő cselekmény nem más, mint *cselekvés*, t. i. emberi akaratra visszavezethető változás a külvilágban. Egy cselekvés csak egy büntetett hozhat létre, több cselekvést csak akkor lehet egy bűnfogalommá összeolvasztani, ha azt a törvény rendeli. *Cselekvésegységről* azonban nemcsak akkor beszélhetünk, ha egy akarati elhatározás egy eredményt létesít, hanem akkor is, ha az egységes akarati elhatározás több eredményt hozott létre. Miután az alaki halmazatnál a törvény szavai szerint (német BTK. 73. §.) és valósággal is csak egy cselekvés, illetőleg tevékenység van, ezen egy cselekvést a több eredmény dacról is csak egy büntetendő cselekménynek szabad tekintenünk, melyre csak egy büntetést lehet kiszabni. Az alaki halmazat e szerint *nem bűnhalmazat*, nem többség, hanem *egység*, mely legfeljebb *törvényhalmazatnak* (látszólagos bűnhalmazatnak) nevezhető. Behatóan fejti tovább a Liszt elméletét Höpfner. Szerinte a norm- vagy jogtárgysértés száma vagy nagysága közömbös a b. cselekmény többségére. Döntő a cselekvés egysége (identitása) vagy többsége.

A Binding és Liszt elméletei kölcsönösen túlzottak s érdekesen cáfolják egymást. Bindingnek teljesen igaza van abban, hogy az alaki halmazatnál több jogsértő eredmény lévén, ez bátran valóságos (anyagi) többségnek vehető, azonban helytelen ennek igazolása végett az alaki halmazatnál a több tevékenység fiktíójához folyamodni, amit Liszt találóan nevez iskolabülesességgnek. Lisztnek az okoskodása pedig helyes addig, hogy egy cselekvésnek, illetőleg egy tevékenységnek több eredménye lehet s több eredmény esetén is, ha azokat egy tevékenység létesítette, *cselekvésegységről* (Handlungseinheit) beszélhetünk, de hibás az a levezetése, hogy a tevékenység egysége miatt az alaki halmazat egységnek tekintendő. Ez figyelmen kívül hagyása az eredmény, a jogsértés többségének. Igaz, hogy az alaki halmazatnál a tettes külső tevékenysége kisebb, mintha a több eredmény mindenikét különálló tevékenységgel létesítette volna, de miután a tettes alanyi bűnössége ily esetben átfogja mindenik eredményt (mert vagy szándékkal, vagy gondatlanul létesíti azokat) s a külső eredmény kézzelfoghatólag több, nincs semmi akadálya annak, hogy valamennyi jogsértést külön be ne számítsunk, tehát *valóságos többséget*, bűnhalmazatot ne vegyünk fel. A Liszt álláspontját pedig Binding nevezi méltán tulrealisnak (Krass realistische Standpunkt. Binding: Handbuch 567.)

5. Szerintünk az u. n. alaki halmazat esetében tényleg mindig *valóságos többség*, vagyis több tényálladék forog fenn s így az ily esetek helyesen mindig bűnhalmazatnak minősítendők. A BTK. 96. §-ának egyszerű eltörlésével, amit a revisio alkalmával okvetlenül meg kell tenni, a mai vitáknak gyökereitől véget vethetnénk. (L. Finkey: *Jogt. Közl.* 1900. 2.) Ugyanazt kívánják Heil F. (M. Ig.-ügy XXXI. 14.), Baumgarten (u. o. XXV. 97.) és Angyal: II. 552.

966 II. Az anyagi bűnhalmazat. Anyagi halmazat (Concursus realis v. materialis) a BTK. 96. §-a szerint akkor forog fenn: „ha ugyanazon személy több büntetendő cselekményt vagy ugyanazon büntetendő cselekményt több ízben követte el.“ Az uralkodó elmélet szerint ez a valódi bűnhalmazat, mert itt nem eszmeileg vagy alakilag van többség, hanem valósággal, anyagilag. A több jogsértés az anyagi halmazatnál nem szorítható egy bűnfogalom alá, hanem tényleg két vagy több tényálladékot képez.

1. Az uralkodó elmélet szerint az anyagi halmazathoz, a valódi többséghez több cselekvés szükséges. BTK-ünk azonban a „több önálló cselekvés“ általi elkövetést nem említi meg, mint ezt a német BTK. 74. §-a teszi, mely az uralkodó elméletet a legvilágosabban codificálta. (A német BTK. 74. §-a: „Ha valaki több önálló cselekvés által több büntetett vagy vétséget, vagy ugyanazon büntetett vagy vétséget többször elkövet . . .“). Így BTK-ünk csak a „több cselekményt vagy ugyanazon cselekmény többszöri elkövetését“ állítván fel az anyagi halmazat isméréül, e tág fogalmi meghatározás tette és teszi lehetővé azt, hogy a bíróság az alaki halmazat bizonyos eseteit, ahol t. i. a bíróság valósággal több jogsértő eredményt állapít meg, az egy cselekvés dacára ma is anyagi halmazat gyanánt bírálja el.

Igy ma már bírói gyakorlatunk állandóan anyagi halmazatnak minősíti az egy kifejezéssel többek ellen elkövetett rágalalmazást vagy becsületsértést, a több személy reábirását hamis tanuzásra, több ember gondatlan megölését. (BJT. XXXI. 368., XXXII. 17., 258., IV. 224.)

2. A BTK. az uralkodó tannak megfelelőleg megemlíti az anyagi halmazat két csoportját, t. i. a különmemű és a hasonló cselekmények anyagi halmazatát. Miután a törvény az alaki halmazatnál ezt nem tette, vita tárgyát képezi ma is, hogy mi tartandó a hasonló cselekmények alaki halmazatáról, a concursus idealis homogenusról. Werner és Schnierer analogia útján tartják megoldandónak a kérdést, t. i. miután a 96. §. az anyagi halmazatnál úgy a különmemű, mint az egynemű halmazatot megemlíti, csak törvényszerkezeti hiba, hogy az alaki halmazatnál a homogen halmazat megemlítése elmaradt. Fayer az egynemű cselekmények alaki halmazatát egységnek tekinti, ellenben illés épen azért, mert a törvény a 95. §-ban a c. homogenusról hullgat, ezen eséteket a 96. §. szerint, tehát anyagi halmazat gyanánt tartja megítélendőeknek. Szerintünk leghelyesebb magyarázat az, ha az egynemű cselekmények halmazatát mindig anyagi halmazatnak tekintjük, miután erre a 96. §. tág meghatározása jogot ad.

3. Az anyagi halmazat fogalmára vonatkozólag már nincsenek oly nagy viták és eltérő felfogások az irodalomban, mint az alakinál voltak, csupán terjedelmét illetőleg vannak eltérések. Buri bővíti ki először az anyagi halmazat körét, midőn az alaki halmazat egy csoportját ide utalja, sőt anyagi halmazatnak minősíti a folytatólagos cselekményt is. Binding és Liszt s általában azok, kik az alaki halmazat fogalmát elvetették, az anyagi halmazat meghatározásába s az alakitól való elkülönítésbe nem mennek bele, miután szerintük az anyagi halmazat azonos a többség általános fogalmával s így feles-

leges, sőt helytelen az anyagi halmazat elnevezése is, mert félreértésekre ad alkalmat.

IV. A BTK. VIII. fejezete, mely a „bűnhalmazat“ címet viseli, felöleli nemcsak a büntettek és vétségek, hanem a *kihágások* halmazát is, amennyiben ezek egy, avagy több büntettel vagy vétséggel jönnek halmazatba. Tisztán kihágások halmazata esetében azonban a KBTK. az irányadó. (29., 30. §.) BTK-ünk szerint többséget képeznek az előadott feltételek mellett és megkülönböztetésekkel nemcsak a bevégzett, hanem a *kísérleti* cselekmények is, továbbá ugy a szándékosan, mint a *gondatlanul* elkövetett cselekmények. Akár tettesi, akár részesi (felbujtó, segéd) minőségben követett el valaki több cselekményt, szintén a bűnhalmazati szabályok alkalmaztatnak cselekményeire.

V. Bírósági gyakorlatunk általában azon irány felé hajlik, melyet *Buri és Illés K.* képviselnek az irodalomban s az alaki halmazat körét minél székre szorítani törekszik. A törvény iránti tiszteletnél fogva, melyet alkalmaznia kell, kénytelen megtartani az alaki és anyagi halmazat közötti megkülönböztetést, de épen a BTK. tág fogalom meghatározása alapján azon tudományos elméletnek igyekszik gyakorlati érvényt szerezni mely a törvény által codifikált uralkodó elméletnél kétségtelenül helyesebb. Így *eszméi* halmazatot állapított meg a Curia: az 51. sz. döntvényben a lopási kihágás s az annak kivitele végett elkövetett magánlaksértés vétsége között, a két cselekmény „benső és elválaszthatatlan összefüggése“ miatt (BJT. XI. 277.), továbbá a 21. sz. döntvény szerint az ugyanazon ingatlan kétszeri eladása által elkövetett csalás és közokirathamisítás között (BJT. XXIII. 292.); ugyancsak *eszméi* halmazatot állapít meg erőszakos nemi közösbülés, illetőleg megfertőztetés és ezáltal előidézett testi sértés között (BJT. XIX. 50., 165., XXXIV. 201., LVII. 228., helyesen *anyagi* halmazat: 61. k. 87.), valamint a magzatelhajtás által előidézett gondatlan emberölés esetében (BTK. 285. és 290. §., BJT. XXX. 301. és 340.), csalás és közokirathamisítás közt (BJT. XLII. 164.) stb. Ellenben helyesen *anyagi* halmazatot állapított meg a 28. sz. döntvényben a hatóság elleni erőszak céljából elkövetett testi sértés esetében (BJT. VII. 266., XXIV. 209., XLV. 73., 58. k. 102., 88.), továbbá két egyén ellen tett egy becsület-sértő vagy rágalmazó kijelentés miatt (BJT. XXXVIII. 20., XLII. 108.); egy nyomatványban tizenegy személy ellen elkövetett rágalmazás miatt (BJT. XLVIII. 200.); azon anya esetében, ki két gyermekét egyidejűleg kitette; egy lövés által két emberen okozott testi sértés miatt (BJT. XVII. 375., XXVIII. 269., 65. k. 12.); több egyénnek hamis tanúzásra való reábirása (BJT. XXIX. 250., XXXIII. 237.; laksértés mellett elkövetett ingó, illetőleg ingatlan vagyoni rongálás miatt (BJT. XXX. 208.); magzatelhajtás által okozott gondatlan emberölés esetében (BD-tár VII. (1906) 7. és BJT. 58. k. 165. (*elvi*); közokirathamisítás és sikkasztás, hamis marhalevéllal eladás és a pénz elköltése (BJT. 61. k. 109); postautóvány elvétele és pénzfelvétel: lopás és okirathamisítás 63. k. 196.

III. SZAKASZ.

A büntetés, a biztonsági rendszabályok és a javító nevelési intézkedések.

ELSŐ FEJEZET.

A büntetés és a biztonsági rendszabály fogalma.

99. §. A büntetési fejezet átalakulása.

I. A classicus iskola és a classicus BTK-ek a büntetendő cselekmény mellett a *büntetést* tekintették a büntetőjog további kizárólagos problémájának. A modern büntetőjogi tudomány és a XX. század törvényhozásai a gyakorlati élet parancsoló követelményei alapján a büntetés hagyományos fogalma mellé két új fogalmat állítottak be: a *biztonsági rendszabályok* és a fiatalok bünelkövetők erkölcsi megmentésére szolgáló *javító nevelési* intézkedések fogalmát.

1. A *büntetést*, mint a büntetett által elkövetett büntetendő cselekmény logikai és erkölcsi folyományát, a társadalom által helytelennek, károsnak minősített cselekménynek hasonló rosszal *viszonyását*, az új irányok is fentartják. A gyakorlati élet szükségletei, a társadalmi rend és közbiztonság tekintetei azonban ma már uralkodó felfogássá érlelték, hogy merőben a büntetésekkel az állam nem képes megvédeni a társadalmat a büntettek támadásai, különösen azoknak egyes osztályai részéről állandóan és mind erősebben fenyegető veszély ellen, tehát nem képes eleget tenni a büntetőjog elé tűzött feladatoknak. A büntetteknek főleg két osztálya tette elkerülhetlenné egyrészt a büntetési rendszer és a büntetési eszközök reformját, másrészt a büntetések *mellett*, illetőleg azok *helyett* két új fogalom felállítását, illetőleg rendszeres kiépítését, az u. n. *közveszélyes büntettek* s a *gyermek- és fiatalok bünelkövetők* csoportja.

2. A patológikus vagy socialis okokból *közveszélyeseknek* tekinthető (őrült, gyenge elméjű, iszákos, dologkerülő és hivatásos) büntettek nagy csoportjával szemben a classicus iskola büntetési eszközei teljesen hatálytalanoknak és célszerűtleneknek bizonyultak. Amennyire helyes és szükséges volt az *emberiesség* eszméjének felkarolása a 19. század büntetőjogában, éppoly túlzás és tökéletlenség lett a bíróságok ama gyakorlata, hogy a valóban *közveszélyes*, a társadalom közbiztonságát a legerősebben fenyegető *hivatásos* (üzletszerű) és *dologkerülő* büntettekkel is a lehető legenyhébben igyekeztek eljárni, a szerencsétlen helyzetet, a mostoha életviszonyokat, az örökült rossz

hajlamokat, testi vagy lelki betegségeket érzélgős légyszívósággal vetették a mérlegbe s ezzel felbátorították azokat az újabb és mind erőszakosabb merényletekre. Így született meg a tudományban és a törvényhozásokban egymás után a különböző *biztonsági rendszabályok* eszméje, melyek által az állam hathatósabban és gyakorlatiasabban igyekszik védeni a társadalom rendjét és biztonságát a közveszélyeseknek bizonyult büntettesosztályok ellen, ezek *ártalmatlanná tételét*, leigyevezését tekintvén az első és tulajdonképeni feladatnak.

3. Részben ugyanez az eszme: a társadalom közbiztonságának hatályosabb védelme, a céltudatos megelőzés, részben az emberiség elvének legnevesebb értelemben felfogása, az erkölcsileg veszélyeztetett, züllésnek indult gyermekek és fiatalok erkölcsi megmentése iránti nagy felbuzdulás, az u. n. gyermekvédelem eszméje teremtette meg a harmadik új fogalmat: az elhagyott, züllésnek indult és bűnelkövető gyermekek és fiatalok elleni *gyámolító, erkölcsösítő és javító-nevelési intézkedések* fogalmát. Bizonyos tekintetben ezek az „intézkedések” is bele esnek a biztonsági rendszabályok sorzatába, mert a fiatalok erkölcsi megmentésével, helyes irányú nevelésével közvetve éppen a büntettek gárdáját csökkentik s a közbiztonságot védi az állam, azonban helyesebb a gyermek- és fiatalokkal szemben kialakult új védő- és nevelőintézkedéseket, a gyűjtőszóval u. n. *javító-nevelést*, mint a biztonsági rendszabályok külön ágát, vagyis mint önálló fogalmat tekinteni, melynek magva és célja *nem is az ártalmatlanná tétel, hanem a nevelés.*

II. A mai büntetőjogtudomány azért a büntetendő cselekmények *jogkövetkezményei* gyanánt nem csupán a *büntetésekkel*, hanem a *biztonsági rendszabályokkal* és a *javító-nevelő intézkedésekkel* is behatóan foglalkozik. A két új fogalom ma már teljes polgárjogot nyert a büntetőjogban, miután ugy a biztonsági rendszabályok, mint a javítónevelési intézkedések is rendszerint az elkövetett büntetendő cselekmények folyamán, illetőleg a bűnelkövetés vagy annak ismétlését gátló intézmények, melyek alkalmazása első sorban szintén a büntető bíróságok és igazságügyi hatóságok feladata. Ez az új felfogás érvényesül már az összes legújabb BTK. javaslatokban (*svájci, osztrák, német, szerb*), melyek az eddigi büntetési fejezetet kivétel nélkül kibővítik s „*Büntetések és biztonsági rendszabályok*” címfelirat alatt állítják össze az ezekre vonatkozó rendelkezéseket; a gyermekek és fiatalok érdekében teendő intézkedéseket („*fiatalok új büntetőjogát*”) pedig vagy külön fejezetben, illetőleg alfejezetben (*osztrák, svájci*) vagy egészen külön törvényben (*Anglia, Belgium, Hollandia*) szabályozzák.

1. A büntetési fejezetnek ez a kibővítése a modern büntetőjogtudomány tanainak diadalát és fokozatos megvalósítását jelenti. Alig egy évtizeddel ezelőtt a modern büntetőjogi tan- és kézikönyvekben is csak a büntetésekről, főleg a büntetőügyről (Vidal) s ezek mellett egyes büntetőpolitikai *reform-eszmékről* és *intézményekről* (Liszt, Prins) volt szó. míg ma már külön fejezetekbe kell tagolnunk a büntetéseket, a biztosító rendszabályokat és a javítónevelési intézkedéseket. Az ön tankönyvem első kiadása is (1902) a „büntetési eszközökről” szóló fejezetben egyetlen §-t szentelt „a büntetési rendszer reform”-jának, a dorgálásról, próbára bocsátásról, feltételes elítélésről stb. még mint *reformkövetelményekről* beszélt; a II. kiadásban (1905) már szük-

ségesnek látszott eme mind erősebben tárgyalt kérdéseket külön fejezetben kifejteni; majd a III. kiadásban (1909) már a feltételes elítéléssel s a fiatalok új büntetőjogával a BN. alapján, mint *tételes intézményekkel* lehetett foglalkoznom, jelen alkalommal pedig már a *csavargási ügy* új tételesjogi szabályozását is beilleszthetem s így az idetartozó anyagot három fejezetre kellett tagolnom.

2. A büntetési fejezet e három részre osztásának szükségessége is igazolja *Gurraud*-nak hamarosan közkeletűvé vált jóslatát, hogy a jövő büntetőjoga három egymással többé-kevésbé összefüggő és egymást kiegészítő codexből fog állni: 1) a tulajdonképeni büntetési codexből (*Code de pénalité*), mely az alkalmi büntetésekre; 2) a fiatalok nevelési codexéből (*Code d'éducation*), mely a fiatalokra és 3) a biztonsági codexből (*Code de sûreté*), mely a közveszélyes büntetésekre vonatkozó rendszabályokat fogja tartalmazni. L. eziránt: *Angyal P.*: A kassai patronage congressus iratai, I. 69.; *Finkey*: Jogállam, 1913 márc.; *Wlassics*: Jogt. K. 1913 május.

100. §. A büntetés fogalma és ismérvei.

Irodalom: *Szemere* Bertalan: A büntetésről, különösen a halálbüntetésről, 1841.; *Urethorowitz*: Grundbegriffe des Strafrechts, 1880. 63.; *Liszt*: Der Zweckgedanke im Strafrecht, 1883.; *Merkel*: Abhandlungen I. 57. és Vergeltungs-idee und Zweckgedanke, 1892.; *Günther*: Die Idee der Wiedervergeltung, I. 5.; *Vargha J.*: Die Abschaffung der Strafknechtsschaft, II. 121.; *Ferri*: Das Verbrechen, als sociale Erscheinung, 1896., 246.; *Garofalo*: Criminologia, 1885., 375.; *Aschaffenburg*: Das Verbrechen und seine Bekämpfung, 1903., 199.; *Goldenweiser*: Die Strafe als Verbrechen und das Verbrechen als Strafe, 1903.; *Bárány G.*: Bűn és bűnhődés, 1905.; *Oetker*: Rechtsgüterschutz und Strafe. Zeitschrift XVII. 493.; *Kohler*: Das Wesen der Strafe, 1888.; *Gaukler*: La peine et la fonction de droit pénal, 1893.; *Cuche*: 1—46.; *Heimberger*: Zur Reform des Strafvollzugs, 1905.; *Thomsen A.*: Grundriss der d. Verbrechenbekämpfungsrechts, 1905.; *Birkmeyer*: Strafe und sichernde Massnahmen, 1906.; *Berolzheimer*: System der Rechts- und Wirtschaftsphilosophie, V. k. 1907.; *Makarowicz*: 214.; *Goldschmidt*: Vergl. Dar. A. IV. (1908) 81—506.; *Beling*, *Birkmeyer*, *Nagler*, *Rohland*, *W. Leonhard*: Krit. Beiträge 1—15. f. (1. fent 7. §-t); *Pollitz*: Strafe u. Verbrechen, 1910.; *Aschrott*: Zeitschrift, 31. (1911) 321.; *Macdonald*: Humanizing Criminal Law. Bulletin 19. k. (1912) 609.; *Förster F. W.*: Schuld u. Sühne, 1911.

1. A büntetés valamely elkövetett bűntetendő cselekmény miatt annak alanyára a törvény által előre megállapított s a büntető bíróság által kiszabandó joghátrány. Vagyis:

1. csak a büntető törvény, illetőleg más törvényes jogforrás által előre megállapított joghátrány nevezhető büntetőjogilag büntetésnek; továbbá büntetést

2. csak valamely bűntetendő cselekmény elkövetése miatt, —

3. csak a bűntetendő cselekmény tettesére vagy részesére, —

4. csak a büntető bíróságnak lehet kiszabnia.

E feltételek nélkül bárminő, a büntetéshez hasonló joghátrány nem tekinthető büntetőjogi értelmében büntetésnek.

A büntetés nem kizárólag büntetőjogi fogalom. A pénz-büntetés, hivatalvesztés, dorgálás, nem pusztán büntetőjogi büntetések, mert a pénzügyi, fegyelmi törvényekben, egyházi szabályzatokban szintén rendes jogkövetkezményei bizonyos jogtalan vagy helytelen cselekményeknek. Sőt fogház, elzárás vagy kitűzés is alkalmaztatik magánjogi vétség, vagy közigazgatásjogi áthágások miatt. Így tulajdonképen csak a legsúlyosabb büntetések, (*börtön, államfogház, fegyház, halálbüntetés*) kizárólag büntetőjogi büntetések, amelyek csak büntetendő cselekmények következményei lehetnek. Ennek dacára *alakilag* és *menyiségileg* mindig különbség van a „büntetőjogi büntetés“ és a jog másféle kényszereszközei között, úgy hogy a „büntetés“ szó alatt általában sajátos értelemben csak a criminalis (büntetőjogi) büntetést szokták érteni.

Merkel a criminalis büntetést „jogi“ büntetésnek nevezi, megkülönböztetéstül a magán vagy egyházi büntetéstől. Ez elnevezés azonban nem találó, mert ez utóbbiak is a tárgyilagos jog alapján alkalmazhatók s így végelemzésben szintén jogi büntetések.

Annyal a BTK. és a BP. 1. §-aira épített fentebbi legalis definitio mellett, mely nem annyira meghatározás, mint inkább alkotmány garanciát teremt, szükségesnek véli külön tudományos definitio megállapítását. Ily értelemben büntetés szerinte „*az a joghátrány, melynek valamely b. cselekmény következtében való kiszabását a korabeli társadalmi felfogás igazságosnak, szükségesnek és hasznosnak tartja*“. (I. 146.) E felfogásból helyes az, hogy a fentebbi meghatározásunk, épügy mint a büntetendő cselekmény alaki meghatározása, első sorban alkotmánybiztosíték is, azonban a büntetés ezen alaki meghatározása a tudományt is kielégítheti, mert a büntetés *lényegét: a büntetendő cselekményért bíróilag kiszabott, tehát az illetékes fórum által igazságosnak és szükségesnek ítélt joghátrány* fogalmát felöleli.

II. A büntetés a büntetendő cselekmény *közjogi következménye*, vagyis az állam kezében a büntetendő cselekmények elkövetőinek megfenyítése és ezáltal a jövőben várható büntettek megelőzése végett alkalmazott jogeszköz. A büntetőjogi büntetést *csak az államnak* van joga megállapítani és alkalmazni, mely azt e célra szervezett hatóságai (büntetőbíróóság, végrehajtási szervek) által gyakorolja. Az állam a büntetéssel egyfelől éreztetni akarja a bünt. cselekmények elkövetőivel, hogy a jogi, illetőleg társadalmi *rend megzavarását nem tűri* s e végből őket, amennyiben felelőségre vonhatók, érzékelhető bajjal, jogi, illetőleg társadalmi hátránnyal sújtja, hogy világosan érezzék és lássák a büntetettnek tiltott és büntetendő voltát; másfelől a büntetés végrehajtása (letar-

tóztatás, javítás) által a bűnelkövetőket a büntettek ismétlésétől visszatartani igyekeznek (különös megelőzés), valamint a büntettek ily valóságos, érzékelhető helytelenítése által visszatartani törekszik másokat is a bűnözéstől (általános megelőzés).

A büntetés *lényege* e szerint egyfelől valami oly *érezkelhető baj*, illetőleg *jogi hátrány* (élet-, szabadság-, vagyonelevonás), melyet az erre ítélt büntettesnek személyesen kell elviselnie, amelyre mint *legszemélyesebb kötelességre* nézve helyettesítésnek, jogutódlásnak nincs helye. Másfelől a büntetés mindig bizonyos *erkölcsi kielégítés, megnyugtató* akar lenni, úgy a társadalomra és a sértettre, mint az elítélre vonatkozólag: megsértett társadalmat és magánszemélyt kibékíti, a büntett által okozott felháborodást lecsillapítja s magát az elítéltet is, ha még van benne helyes erkölcsi érzés, felemeli, cselekménye helytelenségének belátására kényszeríti, a megátalkodott (közveszélyes) hivatásos büntetessel szemben pedig biztosítékot nyújt a bűnisméltés, a további veszélyeztetés ellen. A büntetésben rejlő baj tehát, mint a büntetendő cselekmény által okozott érdeksérelem és kár egyenértéke, mindig *csekélyebb*, úgy az elítélre, mint a társadalomra kisebb bajt jelent, mint amit a büntetendő cselekmény okozott s végeredményében jótékony hatása.

1. A mai állam a büntetési rendszer s a büntetéskiszabás szabályainak megállapításánál nem a bosszúból, nem a rideg, formai megtorlásból, nem a *viszonás* (talio) elvéből indul ki, hanem az *igazság és a szükségesség* s az *emberiség és az egyénítés* elveiből (1. fentebb az 5—8. §-okat) s ha a bűnelkövetőket a közrend és a társadalom jóléte érdekében fenyíteni, bajjal sújtani kénytelen is, c kellemetlen, de szükséges és igazságos kötelességgel nem új sebeket osztogatni, hanem épen a régieket megszüntetni, behegeszteni s hasonló tettek elkövetése ellen a *társadalmat* jövőre *biztosítani* törekszik.

A büntetés *lényege* tehát *nem a szenvedésokozásban*, nem a büntettesek gyötrésében, sanyargatásában áll. Ez távol van a modern kulturállamtól. Mutatja ezt a *büntetések folytonos és fokozatos szolidulása, enyhülése*, mely az újabb idők történelméből kézzelfoghatóan kiviláglik. mutatja az a ferde s lényegében alaptalan és okatlan támadás, mellyel a mai börtönrendszert sokan vádolni szokták, hogy a bűnösöket elkényezteti, jobb sorsot biztosít számukra a börtönben, mint aminőben voltak künn a szabad életben. Eltekintve a halálbüntetéstől — ami egy sötét, durva korszak maradványa, de a művelt államokban már csak nagyrítván alkalmaztatik — a mai kor büntetéseit (a börtönés a pénzbüntetés) *emberiség* dolgában nincs okunk szégyelleni.

2. Egyes nagy emberbarátok, *Tolstoj* Leo, *Vargha* Gyula (akiket követnek *Goldenweiser*, *Csizmadia* Alajos) „a krisztusi végtelen könyörületesség és megbocsátás álláspontjára helyezkedve“, a mai büntetések lényegét is a fájdalom-, a szenvedésokozásban (Marterstrafe) látják, ami aztán odaviszi őket,

hogy kétségbevonják a mai büntetés jogosságát. Helyesen mondja erre a szép ideális felfogásra Balogh Jenő, hogy ha a büntető törvényhozás és igazságszolgáltatás feladatát pusztán az emberszeretet alapján kellene megoldani, könnyű volna erre a „legmagasztosabb és legfenségesebb álláspontra“ helyezkedni, de „a törvényhozásnak a való életet, az ésszerűség és célszerűség követelményeit s a törvénykezési tapasztalatokat is figyelembe kell vennie“. Ez utóbbiak pedig azt bizonyítják, hogy tényleg vannak oly büntettek, akikkel szemben a túlságos enyhesség mit sem használ, akikkel szemben épen a megtorlás szigorítására van szükség.

3. Részünkről, amint elítéljük az ósdi felfogást, mely az elrettentés emberietlen gondolatának visszaidézését óhajtja, épügy tulzottnak s a realis élet követelményeivel nem számoló *érzelgősségnek* tekintjük azt a nézetet, mely a büntetéseket *csak* gyógyítani, ápolni akarja. Az igazság itt is a közép-
 242
 uton van. A büntetést lényegében nem szabad fájdalom- szenvedésokozásnak, testi vagy lelki sanyargatásnak tekinteni, de nem helyes abban *merőn* jótéményt, lelki orvosságot látni, hanem abban kell lenni *egy-egy adagnak mind a kettőből*, a szigorból és az orvosságból s a büntettek egyénisége, osztályai szerint egyiknél az egyik, másiknál a másik adag legyen nagyobb, így lesz a büntetés igazságos és hatásos, vagyis eredményes.

III. A büntetés fogalmából és jellemvonásaiból folyólag nem tekinthetők sajátképeni (büntetőjogi) büntetésnek:

1. A *kártérítés*. A BTK. maga is állapít meg ily kötelezettséget, pl. a gyilkosság és emberölés (292. §.), a testi sértés (311. §.) eseteiben, azonban még a BTK. alapján kiszabandó ily kártérítés (tartásdíj, temetési, gyógyítási költség, stb.) sem tekintendő büntetésnek, hanem *magánjogi* elégtételnek, melynek célja a kiegyenlítés, a megzavart magánjogi érdekkör helyreállítása, miért is a kártalanítási összeg (vagy a megítélt évjарadék) kizárólag a sértettet vagy ennek családtagjait illeti. A vétségből (lopás, sikkasztás, csalás, hűtlen kezelés) származó kártérítési kötelezettség szintén teljesen magánjogi jellegű s büntetésnek nem tekinthető.

Helyesen fejti ki azonban *Almási A.* (Tilos cselekmény a magánjogban, 1907. 234.), hogy a magánjogi vétség terhelő következményei tekintetében is különbséget kell tenni a kiegyenlítő (helyreállító) és a sújtó hatás közt, de ez utóbbi is (pl. a házasság megsemmisítése, atyai hatalom elvétele) tisztán magánjogi jellegű.

2. Ugyancsak nem büntetés a szintén magánjogi *kötbér* vagy *bánatpénz* („conventionalis büntetés“).

3. Az u. n. *fegyelmi* büntetés, melyet fegyelmi eljárás útján a különböző fegyelmi hatóságok szabnak ki.

4. A fegyelmi *fenyítés*, az u. n. *házi fegyelmezés*, pl. a szüle, gazda, tanító által az alájuk rendelt személyek megfenyítése, az

egyházi fenyték, a *letartóztatottakra* az intézeti igazgató által kiszabott fegyelmi „büntetés“ (sötét zárka, böjt, kemény fekhely).

5. A perbeli *bírságok és letartóztatások*, a polgári vagy bünvádi perrendtartás alapján a bíróság által a konok perlekedő, a meg nem jelent esküdt vagy tanu, az esküt vagy a vallomást megtagadó tanu, a rendetlenkedő vádlott pénzbírsággal sújtása vagy rövid időre letartóztatása. Nem büntetés a *bűnügyi költség*, valamint az *előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság*.

6. A közigazgatási *rendbírságok*, nyelv-váltóság.

7. Nem tartoznak a büntetés fogalma alá az u. n. *biztonsági rendszabályok*, és a *javító-nevelési intézkedések*. (L. a köv. §-t.).

„Rendőri büntetés“ alatt, ami a BTK. 85. §-ába becsuszott, a közigazgatási hatóságok által kihágások miatt kiszabható büntetések (elzárás, pénz-büntetés) értendők, ezek de lege lata valódi (büntetőjogi) büntetések.

101. §. A biztonsági rendszabályok és a javító-nevelési intézkedések fogalma.

Irodalom: A 100. §-nál felsoroltakon felül: *Balogh Jenő*: Jogt. K., 1910. 443., *Jogállam*, 1911. jan., febr.; *Friedmann Ernő*: A határozatlan tartamu ítéletek, 1910. és *Wlassics* ún. k. 155.; *Liszt*: 252.; *Vámbéry*: 54.; *Harmat Emil*: A b.-jog reformja a kül. veszélyes bűntettek ellen, 1910.; *Wüst*: Die sichernde Massnahmen, 1905.; *Birkmeyer*: Strafe und sichernde Massnahmen, 1910.; *Ötker*: Strafen und sichernde Massnahmen, 1910.; *Delaguis*: Die Umbildung des Strafbegriffs im modernen Kriminalrecht. Zeitschrift 32. k. 671.; *Edvin Baumgarten*: Zeitschrift 33., 557.; *Lenz A.*: Die sichernde Massnahme. Öst. Z. III. 283—306.

I. *Biztonsági rendszabályoknak* nevezi az újabb büntetőjogi tudomány a *bűnelkövetők bizonyos osztályai ellen*, azoknak a *további bűnelkövetésben való megakadályozása végett*, a *bűnelítés helyett vagy mellett* alkalmazott különböző *állami kényszerintézkedéseket*.

A biztonsági rendszabály fogalma rokon a büntetésével, sőt részben, egyes ismérvekre nézve összeesik azzal, viszont több lényeges pontban eltér attól. Így rokonvonásaik, hogy a) a biztonsági rendszabály alkalmazásának *előfeltétele* is rendszerint valamely *bűntetendő cselekmény elkövetése*, így mindkettő a büntetendő cselekmény *jogi következménye*; b) a biztonsági rendszabály is lényegében *joghátrány*, vagyis az illetőre nézve, akivel szemben alkalmaztatik, bizonyos *megszorítást* jelent, melynek kiállása *legszemélyesebb kötelesség*; c) a biztonsági rendszabályokat is előre a *törvény* állapítja meg s a *törvény által meghatározott esetekben*

és feltételek mellett a büntető bíróság alkalmazza. A különbségek viszont: 1. míg a büntetés lényegében az elkövetett bünt. cselekmény viszonzása, miért is annak nemét és mértékét elsősorban rendszerint a cselekmény sulya irányítja, a biztonsági rendszabály elsősorban a megelőzést (a special preventiót), a társadalom biztosítását szolgálja, miért is annak megállapításánál az elkövetett bünt. cselekmény csak egy symptoma a tettes egyéniségének, vagyis közveszélyessége fokának megállapítására;

2. míg a büntetés közvetlen célja a fenytés vagy javítás s csak kivételesen az ártalmatlanná tétel, a biztonsági rendszabály szabály szerint az elítelt ártalmatlanná tételét, gyógyítását vagy nevelését célozza s így közvetlenebbül szolgálja a társadalom és az elítelt érdekét is;

3. a büntetés, mint a bűnösség és a cselekmény ára, rendszerint a bíró által előre meghatározott mennyiségben szabatik ki, míg a biztonsági rendszabály lényegében és céljához képest mindig határozatlan tartamra szól, vagyis annak mértékét az egyes elítéltekre a bíró előre nem állapítja meg, csak a törvény írja elő az illető kényszerintézkedés legvégső határát, a konkrét esetben a megszorítás az elítelt veszélyes vagy kritikus állapotának megszüntéig, tehát a tényleges szükségességig terjed.

A biztonsági rendszabályok fogalma, ismérvei, valamint azok köre, alakjai ezidőszerint is még a kialakulás stádiumában vannak. Léttogosultságukat és szükségességüket azonban eléggé igazolja, hogy az utolsó évtizedekben minden kulturállam kisebb-nagyobb terjedelemben életbeléptette azokat, vagyis elkerülhetetlennek látta a büntetési eszközök mellett ezek különleges szabályozását. Voltaképen a „biztonsági intézkedések” fogalmának és alakjainak kiépítése a büntetés fogalmának, a büntetési eszközöknek kibővítését, részben átalakulását s ezzel magának a büntetőjog körének növekedését, céljának szélesebb, közvetlenebb és eredményesebb megvalósítását jelenti. A büntetés és a biztonsági rendszabály nem ellentétes, nem egymást kizáró, ellenkezőleg egymást kiegészítő s a büntetőjog céljának kiépítésére szolgáló intézmények gyanánt tekintendők. A két fogalom elkülönítése voltaképen megalkuvás, áthidalás a régi classicus és a modern (társadalom-védelmi) felfogás közt, ami megfelel a mai átmeneti korszak (a közvetítő iskola) jellemének, de így is jelentékeny lépés a büntetőjog tökéletesítése s ama végső ideál felé, mely a büntetést általában mint nevelési és gyógyítási eszközt tekinti.

1. A biztonsági rendszabály fogalma, létjogosultsága felett a büntetőjogi és kriminalpolitikai irodalomban ma még a legellentétesebb felfogások klídzdenek egymással. A *classicus irány* hívei (*Birkmeyer, R. Schmidt, Beling*) a büntetőjog alapelveibe átközönek tekintik e fogalmat s azt a közigazgatási jog körébe utalják, a túlzó sociológusok ellenkezöleg a büntetés fogalmába teljesen beleolvashatóknak vélik a biztonsági rendszabályokat s így a két fogalom elkülönítését feleslegesnek vélik. Így hazai íröink közül *Vámbéry* is csak elméleti hajszálhasogatásnak tekinti a két fogalom közti különbségeket, de mint a jogélet reális intézményei közt, nem lát különbséget.

A közvetítő iskola a büntetőjog mai átmeneti korszakában az egyedül megnyugtató megoldást a két fogalom megkülönböztetésében és összekapcsolásában látja. Így *Liszt* két egymást metsző körhöz hasonlítja a büntetést és biztonsági rendszabályt. A tiszta megtorló büntetés és a tiszta biztosító intézkedés ellentétben állnak, de a bennök közös területen egyik helyettesítheti a másikat. (253. l.) *Balogh* a *közveszélyes* büntettek ellenében szükségesnek véli az új fogalom felállítását, mert az ilyenekkel szemben a *rendes büntetésnek* nincs meg sem az általakító, sem a visszatartó hatása. Ezekkel szemben tehát egészen új intézkedésekre van szükség. Behatóan és helyes perspektívából világítja meg a két fogalom lényegét s a mai bifurcatio szükségességét *Friedmann* Ernő. Szerinte a büntetés fogalma természetes fejleménye a ma még uralkodó *individualethikai* világfelfogásnak, míg a biztonsági rendszabály előhírnöke az uralomra törő *socialethikai* világnézetnek. A socialis eszme alapján felépülő társadalomban és államban a büntetés teljesen megtisztul a ma még hozzátapadó bosszu és a bűnösség eszméjétől, úgy, hogy ami belöle megmarad, azt nem is lehet többé büntetésnek nevezni, annak helyébe „a rendszabályok egész sorozata fog lépni, melyek egyedüli célja a társadalom védelme lesz az azt veszélyeztető támadásokkal szemben“ (99. l.). Míután pedig a mai állami és társadalmi rend még mindig és mindenütt individualisztikus alapon van szervezve, a büntetés eltörléséről ma még szó nem lehet, hanem annak fenntartása mellett egyelőre kiségitő (a büntetés utáni, esetleg azt helyettesítő) intézmény gyanánt kell beilleszteni a biztonsági rendszabályokat.

2. A büntetés és a biztonsági rendszabály megkülönböztetését a büntetőjog mai átmeneti korszakában részemről is szükségesnek és kívánatosnak vélem. Kétségtelen ugyan, hogy ez a bifurcatio a büntetés fogalmának bizonyos megmerevítését, s némileg visszafejlesztését eredményezi, hiszen a modern büntetőjogi és büntönügyi tudomány épen azt hirdeti, hogy a büntetés nem merő megtorlási eszköz, nem pusztá viszonzás többé, hanem javító, nevelő eszköz, s amennyiben szükséges, az ártalmatlanná tételt is szolgálja, vagyis kétségtelenül *társadalombiztosító feladatot* teljesít. A büntetés fogalmának némi kibővítésével tehát a mai u. n. biztosító rendszabályokat csakugyan be lehetne soroznunk a büntetési eszközök közé, amint azok egynémelyikét (így a *dologházat*, a *biztonsági felügyeletet*) a közfelfogás (így *Liszt* is) tényleg büntetési eszközöknek tekinti. Azonban épen a büntetés fogalmának ily modern szellemű felfogása s a büntönügyi sociológiai és socialpolitikai követelések igazságának elismerése és azoknak a lehetőség szerint érvényesítése, viszont a társadalom hathatósabb és gyakorlatiasabb védel-

mének a conservatívek és radícálisok által egyaránt elismert eszméje vezet arra a compromissumra, hogy ajánlatosabb és célszerűbb nem a büntetés fogalmának bővítésére, mint inkább arra törekedni, hogy minden büntettes megkapja azt, amit *cselekménye alapján és egyénisége szerint* megérdemel s viszont a valóban közveszélyesekkel szemben igyekezzünk a társadalmat *tényleg biztosítani*. A hivatásos büntetésekkel szemben tehát ne érjük be a büntetési keretek kitolásával, miután a bíróságok huzódoznak a hosszú tartamu büntetésektől, hanem tartsuk fenn az eddigi büntetést, de toldjuk meg azt az elítelt veszélyessége miatt utólagos biztonsági őrizettel, a munkakerülő csavargót, ha szintén közveszélyesnek látszik, a rövid büntetés után utaljuk dologházba, a patológikus okok miatt közveszélyes elmebeteg vagy gyengeelméjű büntettest pedig küldjük azonnal gyógyintézetbe.

II. Javítónevelési intézkedések alatt a gyermek- és fiatalok bünelkövetők erkölcsi megmentésére, a további bünelköreléstől visszatartására szolgáló állami rendszabályokat értjük. Lényegileg ezek is a biztonsági rendszabályok sorába tartoznak, de azok sorában önálló fogalom gyanánt különböztetendők meg, mert ezekre nézve már teljesen diadalt aratott az a modern felfogás, hogy ezek a büntetés fogalmából kirekesztendők és sohasem viszonzásul, hanem kizárólag *gyámolítás, erkölcsi erősítés, nevelés céljából* alkalmazandók az arra szorult gyermekekkel és fiatalokukkal szemben.

A javítónevelési intézkedések azok, amelyekre nézve már teljesen egyöntetű és határozott felfogás alakult ki a mai büntetőjogban, főleg abban az irányban, hogy ezeket nem az elkövetett cselekmény sulya, hanem az elkövető *egyénisége szerint* s az ő *jövőjére, erkölcsi megjavítására való tekintettel* kell megállapítani. Ezek az „intézkedések“ azért egyáltalán nem tartalmaznak malumot, hanem az illető fiatalokura nézve *kétségtelen jótéteményt* (állami és társadalmi gondoskodást), a társadalomra és az államra pedig kézzelfogható erkölcsi és gazdasági előnyt jelentenek. A „javító nevelés“ intézménye képezi az előképét és ideálját a távol jövőben a felnőttekre is alkalmazandó „büntetési“ rendszernek, helyesebben a normális bünelkövetőkkel szemben általában alkalmazandó állami kényszerintézkedéseknek.

II. FEJEZET.

A büntetési rendszer és a büntetési eszközök.

102. §. A büntetés célja és kellékei.

I. A büntetéstán (poenologia) legelső alapvető kérdése, mi a büntetés célja? Ez a kérdés össze van forrva a büntetőjog alapproblémájával: a büntetőjog alapja és célja felőli felfogással s így a büntetés célja iránti feleletet voltaképpen a büntetőjog bölcsészeti igazolására elfogadott elméletből és a büntetőjog vezéreszméiből vezethetjük le.

A büntetés alapjául általunk is elfogadott *összetett elmélet* alapelvei s a *közvetítő iskola* által vallott vezéreszmék (l. fentebb a 9. §.) alapján mindenekelőtt különbséget kell tennünk a büntetés *általános* és *különös* célja, illetőleg céljai közt.

a) 1. A büntetés *általános céljai*, melyeket az állam minden büntetés által el akar érni: a) az *általános megelőzés*, b) a *fenyítés* (megtorlás), c) a *különös megelőzés*. Az „általános megelőzés“, vagyis a társadalom összes tagjainak lehető visszatartása a bűnelkövetéstől s azzal a társadalom védelme, a jogrend biztosítása a legelső (végső) célja a büntetésnek s tulajdonképpen magának az egész büntetőjognak a főcélja. Ezt a célt szolgálja már maga a BTK. meghozatala, vagyis bizonyos cselekményeknek eltiltása, büntetés alá helyezése, majd az azokat elkövetőknek tényleges megbüntetése. A „fenyítés“ (illetőleg a megtorlás) a büntetés egyik közvetlen (általános) célja, vagyis az állam érzékelhetőleg tudtára adja a büntettesnek, hogy elkövetett cselekményét a közrend és a társadalom jóléte érdekében helytelennek, törvénytelennek, s ezért meg nem engedhetőnek tekinti. A „különös megelőzés“ pedig azt jelenti, hogy az állam a büntetés kiszabása és foganatosítása által az illető egyénnel szemben biztosítékot akar szerezni aziránt, hogy jövőre a büntető törvény áthágásától tartózkodjék.

2. A büntetés *különös* vagy közvetlen céljára nézve a mai büntetőjog abból indul ki, hogy a *büntettesek: különböző osztályaira*, azok bűnösségi fokához, javíthatóságához és társadalmi veszélyességéhez képest, más-más célokat kell kitűzni, mint közvetlenül vagyis mindenesetre megvalósítandó célokat. A büntettesek három főosztályát (l. fent 35. §.) sorra véve:

a) az *alkalmi* (pillanat) büntettesekre, akik rendszerint csekélyebb büntetést kapnak, a büntetés közvetlen célja a komoly

megintés. Az ily, rendszerint még nem romlott, először megbotlott büntetésekre a büntetés csak egy *hatályos lecke*, az elkövetett törvénytelen cselekmény miatti nyilvános (állami) intelem és *szigorú figyelmeztetés* akar lenni, hogy a bűn utjától jövőre jobban tartózkodjanak;

b) a *kétes jellemű* büntetésekkal szemben, akik nagyobb alanyi bűnösségük vagy cselekményük súlyosabb beszámítása miatt rendszerint nagyobb büntetésre vannak ítélve, a büntetés közvetlen célja a *javítás*, az erkölcsi és társadalmi *jobbátétel*. Az ily büntetések ugyanis rendszerint már az erkölcsi romlás útján vannak s habár még nem mondhatók megátalkodott, társadalomellenes egyéneknek, de az erkölcsi és társadalmi javításra szükségük van, a munkás, szorgalmas, rendes életre, amit a szabad életben nem igen gyakoroltak, kényszerrel is rászoktatandók;

c) a *hivatásos* büntetésekre nézve pedig, akik erkölcsileg teljesen romlottak s állandóan veszélyeztetik a társadalom békéjét és rendjét, akik a bűnelkövetést hivatásnak, megélési módnak tekintik vagy sportszerűleg üzik, a büntetés közvetlen célját az *ártalmatlanná tétel* képezi. Ezek a büntetésekre rendszerint már többször érezték a büntetés súlyát s az még sem tartotta vissza őket az ismétléstől, a megkísérlett javítás nem vált be rajtuk, így ezek rendszerint hosszabb időre szigetelendők el a társadalomtól, hogy egyrészt a társadalom biztosítva legyen újabb merényleteiktől, másrészt a hosszabb ideig tartó rendszeres munkára kényszerítés által — amennyiben eniberileg lehetséges — ezek is esetleg a jó utra téríttessenek.

Az *intés*, a *javítás* és az *ártalmatlanná tétel*, mint a bűnösök egyes csoportjainak büntetése elé tűzött közvetlen, vagyis elsőrangú célok viszonylagosak és kölcsönösök, vagyis mindenik osztálynál mind a három cél figyelembe veendő, de míg mindenik osztálynál az egyik cél mint fő, vagy közvetlen cél szerepel, a másik kettő csak mint távolabbi, illetőleg közvetett (másodrangú) cél tekintendő, melynek elérése rendszerint nehezen megy s csak a lehetőségig valósítandó, illetőleg kísérleendő meg. Így az alkalmi büntetéseknél a fő, vagyis a közvetlen cél csak a megintés, de emellett a javítás és a megakadályozás is, legalább közvetve, cél gyanánt tekintendők; a kétes jelleműek osztályába tartozóknál a javítás a főcél, de emellett az intés és a megakadályozás is, — a hivatásos osztály tagjaival szemben pedig, habár az ártalmatlanná tétel a közvetlen cél, az intés (fenyítés) és a javítás is másodszorban figyelembe veendő.

A *javítás*, az északamerikaiak által helyesen u. n. *átalakítás* (reformation), a büntetés e legmagasabb célja, ha első sorban, illetve közvetlen cél gyanánt a bűnösöknek csak egyik, azonban a legmagyobb osztályánál álla-

pitandó is meg, a többi osztályoknál is mindig figyelembe veendő. Helyesen mondja Marcovich, a gráci fegyház igazgatója (Das Gefängniswesen in Österreich. 1899., 77.), hogy a megőltalkodottabb bűnöst, a „látászolag javíthatatlant“ is újabb és újabb javítási kísérleteknek kell alávetni. Ha a büntetések vizsgálatánál azt hirdettük, hogy nincs javíthatatlan bűnös, a büntetés céljának megállapításánál is hangsúlyoznunk kell, hogy a javítás bűnösök mindenik, még a legsúlyosabb osztályánál, az életfogytiglanra ítéltéknél is egyik elerendő vagy megkísérlendő cél gyanánt tekintendő, mert a tapasztalat bizonyítja, hogy a megtérés, a megjavulás soha sincs kizárva s a büntetés akkor teljesíti legszebben feladatát, ha feleslegesen teszi önmagát. L. még Rohden: Wichern und der Besserungszweck der Strafe. Monatschrift II. 389.

II. A büntetés kellekei. Milyen legyen a büntetés, hogy annak céljai tényleg elérhetők legyenek, vagy mik a jó, helyes büntetés kellekei, ezzel a kérdéssel már a XVIII. század nagy bölcsészei behatóan foglalkoznak s azóta ez a kérdés is népszerű vitakérdése a büntetőjognak és a kriminalpolitikának. A mai büntetőjogtudomány azonban tisztában van ezzel, hogy a büntetés, illetőleg a büntetési eszközök kellekeit csak a papíron igen szépen megállapíthatjuk, de oly eszközt, minél mindezen követelmények teljesen meglennének, alig lehetséges megtalálni. A haladó kor és tudomány mindig újabb-újabb eszméket, kivánalmakat vet fel, melyeket a fennálló büntetési eszközök rendszerint nem elégítenek ki s így erre a kérdésre is csak relative, a kor és a hely viszonyaira való tekintettel lehet feleletet adni. Ennek dacára a büntetés kellekeinek kutatása és hangoztatása mindenesetre szükséges, mert a büntetési rendszer s a büntetőjog tökéletesítését mozdítjuk elő ezáltal is.

A régibb írók közül Montesquieu úgy kelleket kíván meg a helyes büntetési eszköztől: 1. hogy a bűn természetéből következék; 2. mérsékelt legyen; 3. arányban álljon a bűnnel; 4. illedelmes legyen, az erkölcsöt ne sértse. Beccaria szerint a jó büntetés: 1. a bűnnel analog; 2. nyilvános, vagyis példás; 3. szelid; 4. arányos, ezenfelül bizonyos, gyors, elkerülhetetlen legyen. Romagnosi is ugyanezeket kívánja meg, t. i. hogy a büntetés igazságos, szükséges, arányos, gazdaságos és bizonyos legyen. E kelleket variálja a mai irodalom is. Hazai íróink közül Szemere Bertalan állította sze mesterien a jó büntetés kellekeit. A helyes büntetési eszköz szerinte: a) hogy az igazság elvével összhangzásban álljon, legyen: 1. személyes, 2. erkölcsi, 3. osztékony; b) hogy a társadalmi rendnek megfeleljen, legyen: 4. szellemi és javító, 5. bizonyos és egyenlő, 6. példás, 7. tanító, 8. ártani gátló, 9. népszerű; c) az emberi gyarlóságra számítva, legyen: 10. megbecsülhető, 11. helyrehozható.

A büntetési eszközök kellekei közül a mai büntetőjogi tudomány főleg a következőket emeli ki:

1. A büntetésnek lehetőleg *személyesnek* kell lennie, vagyis csak a bűnös személyét szabad érintenie. Kerülni kell tehát oly eszközöket, melyek közvetlenül vagy közvetve a bűnös ártatlan családtagjait is érintik, pl. a vagyonkobzás.

2. A büntetésnek *individualizálhatónak*, vagyis olyannak kell lennie, hogy a büntetendő *cselekményhez* s a tettes *egyéniségéhez* alkalmazható legyen. A b. cselekményeknek és a büntetéseknél oly sokféle alkalmak vannak, hogy egy ugyanazon büntetés ugyanazon cselekmény elkövetőire is helytelen, most szigorú, majd enyhé lenne. A büntetési eszközöknek tehát hajlíthatóknak, oszthatóknak kell lenniök, hogy a törvényhozás is mérlegelhesse a cselekmény átlagos értékét, a bíróság pedig az egyéni körülmények és tulajdonságok figyelembevételével kisebb vagy nagyobb mértékben szabhasza ki a büntetést. (Az individualisatióról alább a 128. §.)

3. A büntetés *gazdaságos* legyen, vagyis arányban álljon a büntetett által okozott érdeksérüléssel vagy veszélyeztetéssel s ne ejtse esetleg nagyobb sebet a társadalmon, mint aminő volt maga a büntetendő cselekmény.

A kegyetlen, tulszigoru büntetés sohasem gazdaságos, mert a gyakori kivégzés, a túlhoszu szabadságbüntetés sok munkaerőt megsemmisít vagy leköt, másfelől a büntetés igazságtalanságának érzetét ébreszti fel s így a törvények iránt ellenszenvet, bizalmatlanságot kelt. Míg a mérsékelt, megfelelő, humanus büntetés a társadalom igazságérzetével találkozáva, azt megerősíti, fejleszti s a törvény iránti tiszteletet növeli és terjeszti. Jól mondja *Merkel*, hogy a büntetésben mintegy a büntetendő cselekmény ára jut kifejezésre (Lehrbuch 172.); ugyanígy *Leisztadt* régebben a büntetést úgy határozta meg, hogy az „jogtárgy-védelem egy-sértés által”. (Rechtsgüterschutz durch Rechtsgüterverletzung). Lehrbuch 6. kiadás (1894). 218.

4. A büntetésnek *emberiesnek* és *javitónak* kell lennie, azaz egyfelől összhangban kell állania a társadalom műveltségi fokával, az uralkodó közérkölcsei felfogással és az általános jogérzettel, másfelől a bűnösre is megnyugtatólag, javítólag kell hatnia.

A javítás, különösen a szabadságvesztésbüntetéseknél játszik nagy szerepet, a halálbüntetésnél ki van zárva, a pénzbüntetésnél csak közvetett és távoli jelentősége van. Ki kell azonban emelnünk, hogy a javítás alatt a szabadságvesztésbüntetéseknél is nem a teljes *erkölcsi* átalakítást, újjászületést értjük; erre a büntetés, még a legjobban szervezett börtönrendszer is aligha képes és alkalmas, hanem főleg a *társadalmi megjavítást*, t. i. a bűnösnek oktatás, szigorú, pontos életre, folytonos munkára, tisztaságra, engedelmesre szoktatás és kényszerítés által a lehetőségig *szorgalmas, kötelességtudó, törvénytisztelő munkás emberré* kiképzését. (Balogh J.: Börtönügyi viszo-

nyaink reformjához, 1888. 54.) Igaz, hogy az ily társadalmi javítás is felesleges az oly bűnösöknél, kik eddig is szorgalmas munkások voltak, de a bűnösök legnagyobb részénél, akik szabadságbüntetésre ítéltettek, az mégis remélhető s mindenestre megkísérlendő, mert a bűnözés egyik legbővebb forrása a munkakerülés, hanyagság, a rendetlen, erkölctelen élet. Természetesen az *erkölcsi javítás* is mindig a lehetőségig megkísérlendő, e végből kivált a *fiatalabb* elítélteket a börtönben okvetlenül vallási és erkölcsi oktatásban is kell részesíteni, mert a vallási vigasz s a helyes erkölcsi tanítás sokszor öszinte bűnbánatra indítja, a jó utra téríti a legelvetemültebbnek látszó elítéltet is.

5. Végül a büntetésnek lehetőleg *helyrehozhatónak* kell lennie. Tévedni emberi dolog s a leggondosabb büntető eljárás mellett is megtörténik, hogy a bíróság tévedésből ártatlant ítél el. A büntetésnek tehát nem szabad olyannak lenni, melynél a jóvátétel, a helyrehozás ki van zárva. Ez a legerősebb érv a halálbüntetés ellen.

103. §. A büntetési rendszer és a büntetési eszközök általában.

Irodalom: A 11. és 100. §-ban idézettek kivül: *George J.*: Humanität und Kriminalstrafen, 1898.; *Cuche*: Traité, 1905.; *Du Cane*: Punishment and prevention of crime, 1885.; *Tallack*: Penological and preventive principles, 1896.; *Finger*: 448.

I. A BTK. legfontosabb s gyakorlatilag legnagyobb jelentőségű része a *büntetési rendszerről* szóló szakasza (Általános rész, III. fejezet), mert ez szabja meg általában, mik a büntetési eszközök, vagyis mit és mennyiben vehet el az állam polgáraitól büntetéképen. A *büntetési eszközök* azok, melyek által az állam az egyesek szabadságát, javait, becsületét, testi és szellemi épségét, sőt esetleg életét is közvetlenül megsemmisítheti s így azok helyes megválasztása és berendezése ugy politikai, mint társadalmi szempontból mélyreható jelentőséggel bír. Egy kegyetlen vagy tulszigoru büntetési rendszer ahelyett, hogy csökkentené a bűnöket, eldurvitja az erkölcsöket s így esetleg még növeli az erőszakos tetteket, a tulenyhe rendszer pedig felbátorítja a gonosztevéket a bűnözésre.

A büntetési rendszer így mindig szorosan összefügg az illető állami társadalom jellemével, szokásaival, erkölcsi és műveltségi állapotával.

Ennek igazolására elég egy pillantást vetnünk a büntetési rendszer történetére.

1. Az ókori népeknél, melyek a theokratikus eszme urvása alatt élnek,

a büntetés az istenség kiengesztelése, a bűnöst tehát *feláldozzák* az isteneknek. A büntetések a feláldozás, a kivégzés különféle nemeiből állanak. Majd, amint a teokratikus eszmekörből kibontakoznak, a közreuden ejtett sérelem megbosszulása, az *elrettetés* lesz a büntetés uralkodó elve s ennek felelnek meg a büntetések, melyek kegyetlenek, a halál és testesonkítás számtalan változatából állanak. E *kegyetlenség* korában, mely ugy az indek, mint a persák, zsidók, assyrok, sőt a rómaiak büntetési rendszerét jellemzi, csak Egyiptom és Görögország képeznek némi kivételt.

2. A középkorban addig, míg az új államok meg nem szilárdulnak, a *magánbosszu* és a *compositio* elveinél fogva, valódi büntetési rendszerről alig lehet beszélni. Az államok megszilárdulása után azonban az ókori primitív büntetési rendszert, a halál, testi (testesonkító és testfenyítő) és a becsületlenítő büntetéseket, majd a vagyonbüntetést s főleg a kobzást látjuk meghonosodni az európai népeknél. A *hűbéri eszme* uralkodóvá válásával a kegyetlenség még jobban növekszik, s az ujkori absolut államok megalakulásával sem szűnik meg, sőt törvényes szentesítést és szabályozást nyer. Az ujkori BTK-ek is egész a XVIII. század végéig az *elrettetést* tekintik a büntetés céljának, ennek megfelelően a *kérlelhetlen kegyetlenség* jellemzi büntetési rendszerünket.

A halál és a testi büntetés s a vagyonkobzás mellett, melyek az ujkor büntetési rendszerét képezik, mint kiegészítő s pótbüntetés tűnik fel a renaissance óta itt-ott a szabadságbüntetés egynémely első szörvényszülötte. Az új földrajzi felfedezések, a gyarmatosítás, a sok háboru folytán előállt munkásiány, kivált a tengeri kereskedést űző államokat arra indítja, hogy a bűnösöket, ahelyett, hogy kivégeznék, munkások gyanánt használják fel. Így jönnek létre a *kényszermunka* (travail forcé), a *gályarabság* (galère), a bűnös gyarmatosítás (transportation), melyek a gyors és biztos halál helyett egy pár évszázadon át a lassu és legrettentőbb kivégzési módok („guillotine sèche“) lettek a tenger melletti államokban. A valódi szabadságbüntetés, a börtön, e korban még csak vagy mint előzetes letartóztatás, vagy a kisebb bűnösök büntetési eszköze szerepel szörvénnyosan, de végrehajtási módja oly botrányos, minden rendszer nélküli, hogy nem annyira szabadság-, mint inkább a legoemánnyabb testi büntetésnek tekinthető. (L. a szabadságbüntetés történetét alább.)

3. A büntetési rendszer e siralmas és rettentő állapota a XVIII. század végéig tart. A felvilágosodás kora, a XVIII. század bölcsészete, a Beccaria, Howard, Voltaire fellépése és tevékenysége új korszakot nyit a büntetési rendszer történetében s a *humanizmusnak* utat tör a büntetőjogban is. Megindul az irtóháboru a halál-, a testi- és becsületbüntetés s a vagyonkobzás ellen. A XIX. század első évtizedei e nagy és nemes törekvést sikerrel is koronázzák s a szegyenletes büntetési eszközök eltűnnek a BTK-ekből, vagy csak kivételesen egy-két szelidített alakjuk marad meg ideiglenesen. Az elrettetés elvének elvetésével a kegyetlen, hátborzongató büntetések helyett a modern *szabadságvesztés* (börtön) és a *pénzbüntetés* lesz a legujabb, a mai kor büntetési rendszere.

II. A magyar BTK-ek szerint *alakilag* meg kell különböztetni fő- és *mellékbüntetések*et. Főbüntetések azok, amelyek magukban is kiszabhatók, mellékbüntetések pedig, amelyek rendszert csak valamelyik főbüntetés mellett szabhatók ki.

A) Főbüntetések:

1. *halálbüntetés*;
2. *fegyház*, életfogytig vagy 2—15 évig;
3. *államfogház*, 1 naptól 15 évig;
4. *börtön*, $\frac{1}{2}$ —10 évig;
5. *fogház*, 1 naptól 5 évig; fiatalokura 15 naptól 15 évig;
6. *pénzbüntetés*, büntettekre és vétségekre 2—8000 koronáig, kihágásokra 1—600 koronáig;
7. *elzárás*, kihágásokra: 3 órától 2 hónapig.

B) Mellékbüntetések:

1. *pénzbüntetés* (mint fentebb);
2. *hivatalvesztés*;
3. *politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése*, büntettekre 3—10 évig, vétségekre 1—3 évig;
4. *viselt hivatal elvesztése*;
5. *szakfoglalkozás gyakorlásától való eltiltás*, végképen vagy határozott időre;
6. a marasztaló ítélet *hírlapi közzététele*.

(C) A büntetési eszközök *nemei* szerint ismer a magyar büntetőjog:

- a) *halálbüntetés*;
- b) *szabadságbüntetés*t, u. m.: fegyház, börtön, államfogház, fogház, elzárás;
- c) *vagyon*i büntetés, u. m.: pénzbüntetés;
- d) *erkölcsi* büntetés, u. m.: hivatalvesztést, politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését, viselt hivatal elvesztését, a szakfoglalkozás gyakorlásától való eltiltást és az ítélet hírlapi közzétételét.

III. *Cyber* a mai francia jog büntetési eszközeit négy csoportba osztja:

1. *nevelő* büntetések (peines éducatrices): a fiatalokura alkalmazható büntetések;
2. a *fenyegető* vagy *intő* büntetések (peines d'intimidation pure ou d'avertissement): a rövid tartamu fogház, a pénzbüntetés és a feltételes elítélés;
3. a *javító* büntetések (peines réformatrices): fegyház, börtön, elszállítás (transportation);
4. a *megsemmisítő* büntetések (peines éliminatoires): halál, relegation.

104. §. A halálbüntetés.

Irodalom: *Szemerc B.*: A büntetésről s különösen a halálbüntetésről, 1841.; *Csacskó I.*: Büntetőjogi elméletek s a halálbüntetés, 1843.; *Pulszky-Tauffer*: Börtönügy, 14.; *Löw T.*: Jogt. K., 1867. 148.; *Tauffer E.*: u. o. 1868. 4.; *Gruber L.*: u. o. 1890. 105.; *Esterházy S.*: Enyhébb irányzat a büntetőjogban, 1894.; *Balás E.*: A halálbüntetésről, 1900.; *Finkey F.*: Büntetési rendszerünk egyszerűsítése, 1904., Jogt. K., 1909. 37.; *Fayer*: Az 1843-iki jav. anyaggyűjt. III. és IV.; *Bárány G.*: Jog., 1901. 2. sz.; *Vámbéry*: Pro morte, J. K., 1912. 321.; *Kármán*: u. o. 252. A külföldi irodalomból *alapvető* munkák: *Lucas*: De l'état anormal en France de la repression en matière des crimes capitaux et des moyens d'y remédier, 1885. és *Oliverona*: Om Dödstrafet (Vom Todesstrafe), 1893.; *Liepmann*: Die Todesstrafe, 1912.; *Fürnrohr*: Die T. in rechtshistorischer Entwicklung bis Carolina, 1009.; Kiválóbbak még: *Mittermaier* (1862), *Hepp* (1835), *Berner* (1863), *Hetzl* (1869), *Haus* (1867), *Buccellati* (1871 és 1883), *Holtzendorff* (1875) monografiai és *Günther* nagy művének (Die Idee der Wiedervergeltung) harmadik kötete (1895); *Garofalo*: Criminologia, 1885. 420.; *Ellero P.*: Giornale per l'abolizione della pena di morte; *Tarde*: La philosophie pénale, 533—572.; *Cuche*: 465.; *Nast A.*: La peine de mort, 1909. A kisebb dolgozatok közül: *Piontkovosky*: Krim. pol. Bedeutung der Todesstrafe. Zeitschrift 31. k. 853. és 32. k. 70.; *Höpfner*: Todesstrafe und Abschreckungsgedanke, u. o. 34. (1912) 142.; *E. Pons*: La peine de mort. Opinions des criminalistes russes. Moseau, 1910.

I. Jogosult vagy célszerű büntetési eszköz-e a halálbüntetés, közel másfél század óta egyik legnépszerűbb vitakérdése a jogbölcsezetnek, politikának és a büntetőjog tudományának. A halálbüntetést ugyan már az ókorban elítélik egyes írók: így a chinai *Laocse*, az első azonban, aki annak eltörlését nyíltan és határozottan kívánja. *Bojeto*, egy XV. századbéli olasz író. A XVI. században pedig *Morus* Tamás kél ki Utopiá-jában a halálbüntetés igazságtalansága miatt, midőn a nemesség a szegény embert az akasztófa és az éhenhalás dilemmája elé állítja, mert a legkisebb lopásért is halállal bünteti a jobbágyot, munkát, foglalkozást pedig nem ad neki. Azonban tényleg csak *Beccaria* nagyszerű támadása 1764-ben tette a bölcsezők, politikusok jogászok és emberbarátok százait s ezreit a halálbüntetés elvi ellenségeivé, kiket azóta *abolitionistáknak* neveznek.

E díszes táborból elég kiemelnünk *Sonnenfels*, *Mancini*, *Carmignani*, *Carrara*, *Buccellati*, *Lucas*, *Hugo Victor*, *Lamartine*, *Bentham*, *Livingston*, *Haus*, *Prins*, *Garraud*, *Oliverona* (svéd), *Mittermaier*, *Berner*, *Holtzendorff*, *Zöpl*, *Liepmann*, *Szemerc B.*, *Csacskó*, *Wlassics*, *Fayer*, *Balogh J.*, *Angyal* neveit.

A másik tábor, mely a halálbüntetés védelmére vállalkozott, szintén nagytekintélyű írókat számlál ugyan hívei közé, de a legtöbben csak mint szükséges rosszat vélik a halálbüntetést fentar-

tandónak s ma már csak ritka kivétel, aki őszinte s valódi hive a halálbüntetésnek.

Ide tartoznak: *Filangieri, Lombroso, Garofalo, Rousseau, Laborde, Tarde, Blackstone, Rossi, Feuerbach, Kant, Hegel, Rotteck, Liszt, Kahl, Mitelstüdt, Pauler, Csemegi, Esterházy.*

A vita ma sincs ugyan lezárva, de a halálos döfést, amit a bátor uttörők adtak a halálbüntetésnek, az csakugyan nem tudta kiheverni s az abolitio eszméje nemcsak erkölcsileg diadalmaskodott, de a gyakorlatban is, a művelt államokban kivételes büntetések közé tartozik a kivégzés.

A halálbüntetés jogossága és célszerűsége feletti nagy szellemi tornának a vázát a következőkben adhatjuk:

1. A halálbüntetés ellenségeinek, az abolitjonalistáknak érvei:

A halálbüntetés *nem jogos*, mert az élet veleszületett, a természetadta joga az embernek, amit az állam nem vehet el az embertől, miután nem ő adta azt; — *nem igazságos*, mert a veges és gyarló ember nem lehet embertársa életének és halálának ura; — *nem erkölcsös*, mert a kivégzés látványossága, a hírlapok által szenzációsan kiszínezett hivatalos gyilkolás, durvitja az erkölcsöket, erkölcstelen babonákat terjeszt, egyes gyengébb idegzetűket nem ritkán betegségbe dönt; — *nem szükséges*, mert a jó büntetés egyetlen kelléke sincs meg benne, ugyanis: *nem személyes*, mert kitörölhetlen szennyfoltot hagy a kivégzettnek ártatlan családján s támasz nélkül hagyja azt; — *nem osztható* s így *nem individualisálható*, egyiktől egy hoszsú életet, másiktól talán csak éveket vagy hónapokat vesz el; — *meg nem bocsúlható*, lehet, hogy egy életunt bűnösnek valódi megváltás lesz; — *helyrehozhatatlan*, a bírói tévedésből ártatlanul kivégzettet az állam fel nem támaszthatja; — *nem célszerű*, mert az elrettentést, a büntettektől *visszatartást*, amit a legtöbben elérni vélnek és akarnak vele, sehol sem tudták elérni, a halálbüntetés fennállása alatt sehol sem szüntek meg, sőt nem is kevesbedtek a halálbüntetéssel fenyegetett büntettek, megfordítva ott és addig, míg a halálbüntetés el volt (vagy van) törölve, nem szaporodtak az azelőtt halállal sújtott cselekmények; a gyilkos rendszerint bizik a felmentésben vagy a kegyelemben, ritkán gondol a halálbüntetésre, a mások kivégzésének látása sem riasztja vissza a tervezett büntett elkövetésétől, *Holtzendorff* közli erre nézve egy fegyházi lelkész statisztikai feljegyzését, aki 167 kivégzésnél teljesített lelkészi szolgálatot s az elítéltek közül 164 már látott kivégzést; újabban *Olivecrona* és *Liepmann* általános statisztikai adatokkal bizonyítják, hogy a halálbüntetés fentartása nem csökkenti a gyilkosságok számát); — *nem népszerű*, a közvélemény jobban megveti a hóhért, mint a kivégzettet; — *nem javító*, sőt az itt teljesen ki van zárva; — *nem gazdaságos*, mert az állam egy polgártól fosztja meg magát; — *nem emberies és nem szabadelvű*, mutatja ezt az, hogy mindenütt el volt törölve, ahol és ameddig a szabad elvűség uralkodott, s az újabb időben is a reactio állította vissza, vagy tartotta és tartja fenn.

Egyes abolitionisták, mint *Carrara*, *Mittermaier*, ostromállapot, státárium esetére, vagy a hadi jogban, a katonai BTK-ben kivételesen megengedik a halálbüntetés alkalmazását. *Olivecrona*, az abolitio modern apostola pedig azt javasolja, hogy azok az államok, melyek még fentartják a halálbüntetést, tegyenek kísérletet annak eltörlésével, vagyis függesszék fel néhány évre a halálbüntetést, hogy így tapasztalatilag győződjenek meg annak határsáról. Ezt ajánlja *Vidal* is (563.).

2. A halálbüntetés védőinek érvei a fentebbiekkel szemben: a halálbüntetés *jogos*, mert a legsúlyosabb bünteteket arányosan, vagyis a lehető legsúlyosabb eszközzel kell megtorolni, s ha az állam elveheti a polgárok szabadságát, miért ne vehetné el egy-két gonosztevő életét, akik ugyis eljátszották összes jogaikat a legsúlyosabb büntettek elkövetése által: — *igazságos*, mert ha az állam nem bünteti halállal a gyilkost, ez esetben jobban védi ezt, mint az ártatlan sértettet (akit a gyilkos megölt), *merő sentimentalismus*, hogy az állam ne végeztethesse ki azt, aki embertársát megölte, holott egyes ipari foglalkozásoknál (bányák, gyárak), vagy a háboruban a becsületes és szorgalmas emberek ezreit teszi ki az állam a halál veszélyének (*Bismarck* érvei); — *szükséges*, mert igazi elrettentő hatása csak a halálbüntetésnek van; — *célszerű*, mert a legveszélyesebb gonosztevőktől az állam legbiztosabban csak így szabadulhat meg; — az *oszthatóság*, megbecsülhetés, személyesség, helyrehozhatás tekintetében az abolitionisták által felhozott kifogások nemcsak a halál, de minden más s különösen a szabadságbüntetés ellen is felhozhatók, — épígy a gazdaságosság, javítás, emberiség, szabadelvűség nem tiltják a halálbüntetést, mert mindezen elvek nem egyetlen céljai a büntetésnek s azok alól *kivételeknek* mindig van helyük, a „javíthatatlan“ büntetéseket nem is lehet, nem is kell javítani (*Laborde*). Szabadelvű emberek és korszakok is helyeselték és fentartották a halálbüntetést, mert belátták annak szükségét.

A halálbüntetés eltörlése felett magas színvonalu, hosszú és tanulságos vita folyt le hazánkban ugy az 1843-iki javaslatok, mint a mai BTK. javaslatának tárgyalásakor. E vitákat részletesen l. az id. anyaggyűjteményekben. 1843-ban a halálbüntetés ellen beszédeket tartottak: *Klauzál* G., *Beöthy* Ödön, *Bezerédj* István, *Szentkirályi* Mór, *Palóczy* László, *Somsich* P., a legremekebbet *Szemere* B.; mellette nyilatkoztak: *Zsedényi* Ede, *Krupanitz* K., *Ghyozi* K. (30 megye szavazott a halálbüntetés eltörlésére, csak 13 a megtartására). 1877-ben a halálbüntetés ellen beszéltek: *Telcszky* István, *Mendl* Pál, *Komjáthy* Béla, *P. Szathmáry* Károly, báró *Vay* Miklós, gr. *Czirákny* János; mellette: *Pauler*, *Csemegi* és *Wenckheim* B.

3. A legutóbbi időkben a halálbüntetés elleni mozgalom egészben véve kissé meglankadt, aminek kézzelfogható oka az *anarchisták* és *apacheok* sűrűn ismétlődő rémtetteiben keresendő. Némileg hozzájárult ehhez az új naturalista iskolák egyes főképviseleinek (*Lombroso*, *Garofalo*) felfogása, akik a javíthatatlan büntetéseket eliminatiojának gyökere és „gazdaságos“ eszközét látják a halálbüntetésben, mert az feleslegessé tenné az ilyeneknek költséges börtönökben tartását, s megszüntetné a folytonos veszélyt, mellyel ezek a társadalmat (kítörés esetén) és az örök életét fenyegetik. *Tarde* szerint a halálbüntetés az eliminatioinak még a leghumánusabb eszköze, mert az élet-

fogytigliani rabság nem egyéb, mint lassu halál s voltaképen a nagy bűnösökre nincs is más választás: csak a szenvedés nélküli halál és az ülés nélküli szenvedés közt (faire mourir sans faire souffrir, ou faire souffrir sans faire mourir, id. m. 556.) Szerinte az ellenszenv nem is annyira a halálbüntetés, mint a kivégzési mód ellen irányul, ezért Tarde a bűnösnek választást engedne a kivégzési módok közt. Ez inhumánus felfogás ellen azonban nemesen száll sikra *Ferri*, a naturalisták másik főembere, ki nem tekinti a halálbüntetést szükségesnek és hatályosnak, annál kevésbbé, mert az igazi társadalmi megtisztításhoz a született bűnösök és javíthatatlanok tömeges kivégzése lenne szükséges, ami pedig mai erkölseinkkel és civilizációunkkal ellenkeznék.

4. Szerintünk a halálbüntetést meddő és méltatlan dolog védelmezni. A halálbüntetés egy kegyetlen, durva erkölcsü korszak maradványa, melynek művelt állam BTK-ében nem szabadna helyet foglalnia. Az igazság és a jog sem követel abszolút, rideg, forma megtorlást, hanem emberies, erkölcsös és jótékony hatású büntetést. Az állam ne aljasítsa le magát a gyilkoshoz s ne tartson államköltségen egy hivatalos gyilkost. A kegyelem, megbocsátás, méltányosság, emberszeretet nem oly plátói elvek, melyeknek a jogban s így a büntetőjogban is helyük nem lehetne. *A halálbüntetés durvitja az erkölcsi érzést, ellenkezik a művelődéssel, az emberi nem civilizációjával.*

II. A halálbüntetés az ó-, közép- és az újkor büntetőjogának — egyes ritka kivételektől eltekintve — rendes büntetési eszköze, sőt valóságos büntetési rendszere volt. A Carolina, a Hármaskönyv, a francia Ordonnances-ok öt-hat kivégzési alakot ismernek és a cselekmények tulnyomó részére (Angliában 240. Franciaországban 115 büntetetre) ez a büntetés. Hazánkban is régi törvényeink és kir. rendeletek több mint 60 cselekményre írják elő a halálbüntetést; a kegyetlen kivégzési módok (kettéhasítás, tüzes fogókkal tépetés, kerékbetörés, karóbahuzás, megégetés) a durva, háborus korszakokban nálunk is divatosak a 18. század végéig, sőt kivételesen a 19. század elején is (*Angyal*: 152.). Az utolsó máglyán elégetést Németországban (Berlin. 1813 máj. 28.) leírja *Rosenfeld*: Zeitschrift. 29. k. 810., l. u. o. 32. k. 303. A Beccaria és Sonnenfels agitatioja azonban csodákat művelt. Legelőször teljesen eltörli a halálbüntetést Toscana 1786. (tényleg 1765.) és Ausztria 1787. Oroszország 1753, illetőleg 1764. (a rendes eljárásban) elvileg mellőzi s később egyes német rész-államok is. A többi államok pedig, ha nem is teljesen, de a csekélyebb cselekményekre nézve kivétel nélkül eltörlik, úgy hogy a XIX. század elején már a halálbüntetés egész Európában csak kivételes büntetés. A francia forradalom utáni reactio ugyan egyelőre bevágja a teljes abolitio utját, így Toscanában és Ausztriában is már 1795-ben visszaállítatik a halálbüntetés, épegy Oroszországban, de már csak 5—6 cselekmény az, ami halálbüntetéssel van sújtva. A mi 1792-iki javaslatunk is csak 6 cselekményre tartja fenn (jóllehet maga az 1723: IX. t.-e. 9 esetet sújt halállal).

A negyvenes évek szabadelvű áramlata ismét fellendíti az abolitionista

törekvést. Uttörő ezuttal a mi 1843-iki javaslatunk. Majd az 1848-iki német nemzetgyűlés nyilatkozik a halálbüntetés ellen s ennek hatása alatt a legtöbb német állam eltörli. Sajnos, hogy a 70-es évek ismét reactionarius irányzatot honosítottak meg s különösen Bismarck hatalmi politikája a német birodalmi gyűlésen keresztülerőszakolja a halálbüntetés fentartását. (Második szavazásnál tud nyolc szótöbbséget szerezni. 127 contra 119.) Magas színvonalu tudományos vita folyt legujabban a kérdés felett a 31-ik német jogászygyűlésen (Bécs) 1912 szeptemberben. Liepmann M., kiel tanár volt az abolitionisták vezére, vele szemben Kahl berlini tanár, a másik előadó javasolta a halálbüntetés fentartását. Jellemző azonban, hogy Kahl is kifejezte, hogy „nem barátja“ a h. b.-nek, vagyis *elzárkózva* eltürelendőnek véli azt, de ma még az extrem sulyu esetekre nélkülözhetetlennek véli, főleg pedig *jogpolitikai okból* (a BTK. javaslata „tüllerhelésének“ elkerülése végett) nem tartja opportunusnak az abolitio elvi kimondását. Érdekes különben, hogy a jogászygyűlés büntetőjogi szakosztályában csak egy szavazattal maradt kisebbségben az abolitio (159—158 ellen), a plenumban is csak 56-tal (476—420 ellen).

1. Ez idő szerint törvényileg *el van törölve* a halálbüntetés: Romániában (1864), Portugáliában (1867), Hollandiában (1870), Olaszországban (1889), Norvégiában (1902), Svájc egyes cantonáiban (Genf, Neufchatel, Fribourg, Zürich, Bale-Ville, Bale-Campagne, Tessin, Bern, Thurgovie, Soleure, Vaud, Schaffhausen, Appenzell, Grisons, Argovie, Glaris), San-Marinoban (1848), Észak- és Dél-Amerika több államában (Michigan, Rhode-Island, Wisconsin, Maine, Columbia, Venezuela, Costa-Rica, Uruguay 1907). Ugyancsak eltörli a svájci javaslat. Ezenkívül, habár törvényileg fennáll, de tényleg nem alkalmaztatik a halálbüntetés: Belgiumban 1863 óta, Finnországban 1826 óta. Itt tehát a bírói gyakorlat lépett nagyon helyesen az abolitio útjára.

Fennáll ma is a halálbüntetés: Angliában (tényleg csak 3 cselekményre: gyilkosság, felségsértés, hadihajó felgyújtása), Franciaországban (12 esetre), Németországban (4 cselekményre), Ausztriában (6 esetre). Orosz-, Spanyol-, Bolgár-, Törökországban s törvényileg Belgiumban, Finnországban és hazánkban, hol csak II. József alatt volt 1787—1790-ig eltörölve, Franciaország a politikai büntetésekre 1848-ban eltörölte s teljes eltörlése iránt is többször (ujabban 1898., 1900., 1906.) tételt javaslat, de mind-ézig sikertelenül.

A legutóbbi kísérlet (Clémenceau miniszterelnök javaslata) már már sikerrel kecsegtetett, ennek reményében a hóhér fizetését 1907-ben be is szüntették, de egy pár durva rablógyilkosság (automobilos banditák) s az esküdt-bírósgok sürűn hozott halálos ítéletek hatása alatt az alsó kamara 1908. dec. a javaslatot elvetette. (L. Nust A. id. m.) Olaszországban 1860-ban az

Finkey: Büntetőjog. 25

abolitionalisták külön lapot alapítottak (l. *Ellero* fent id.), mely kizárólag a halálbüntetés eltörlése mellett küzdött s így sikerült 30 évi küzdelem után 1889-ben az abolitio eszméjét diadalra juttatni.

2. A halálbüntetés végrehajtására nézve azon államok is, melyek fentartják a halálbüntetést, elfogadták a modern büntetőjogtudomány azon követelményeit, hogy a kivégzés a *lehető leggyorsabban*, minden súlyosítás vagy fájdalmas *kinzás nélkül* és ne *nyilvánosan* történjék.

A nyilvános kivégzés ma már csak Belgiumban és Franciaországban áll fenn, de itt is állandó ostrom tárgya.

A kivégzési módra azonban ma sincs egyetértés. Anglia, Ausztria, Oroszország, Bulgária felakasztással, Franciaország, Belgium guillotine-nal, Németország, Svédország, Dánia pallossal, Észak-Amerika több állama (New-York) villamossággal végezteti ki a halálraitétet. *1912-iki gázzal.*

(L. *Zsoldos* Benő: A halálbüntetés az Egyesült-Államok b. eljárásban. M. Jogász-Ujság, 1904. 451. és *Freudenthal*: Zeitschrift, XVIII. 61.) *Liszt* adatai szerint Berliumben 1823-ban volt az utolsó megégetés, a kerékbetérés Hannoverben 1840-ben, Poroszországban 1851-ben töröltetett el.

III. A magyar BTK. fentartja ugyan a halálbüntetést, mint legszigorubb büntetési eszközt, de annak alkalmazását a lehető legszűkebb térre szorítja. Csupán két esetben engedi meg annak kimondását: 1. a király meggyilkolása, szándékos megölése vagy ezek kísérlete (BTK. 126. §. 1. p.) és 2. a bevezett gyilkosság büntette miatt (BTK. 278. §.). A halálbüntetés azonban e két esetben sem képez abszolút büntetést, mert enyhítő körülmények esetén maga a bíróság életfogytiglani, rendkívüli enyhítő körülmények esetén pedig 15 évi fegyházra van jogosítva leszállítani a büntetést. Ezenkívül 20-ik életévét meg nem haladott büntettesre halálbüntetés ki nem mondható (BTK. 87. §. B. N. 32. §.). A halálos ítélet mindig csak akkor hajtható végre, ha a király kegyelmezési jogával nem élt, vagyis „az igazságszolgáltatásnak szabad folyását“ nem akadályozta. E végből a halálos ítélet mindig hivatalból a király elé terjesztendő.

BTK. 21. § A halálbüntetés zárt helyen, kötél által hajtatik végre.

1. A halálbüntetés végrehajtásának részleteit s az azt megelőző eljárást újabban a BP. (496—503. §§.) és az 1900. nov. 14. 6797. sz. ig. min. rendelet szabályozzák. (Finkey: A m. büntető eljárás tankönyve: III. kiad. 1908. 625.)

2. Bírói gyakorlatunk a halálos ítéletet 1880 óta fokozatosan ritkábban alkalmazta. 1880—1887-ig még évente átlag 12 halálos ítéletet hozott a Curia,

1888—1912-ig azonban már átlag 1—2 esik egy évre. sőt 1895—1899-ig egyetlen esetben sem hozott halálos ítéletet. Kivégzés pedig 1881—1885-ig volt évente 4—5, 1886—1895-ig évente 1—1 (1890-ben kivételesen 4. 1893-ban egy sem), 1896—1899-ig egy sem. 1900—1903: 1—1 (1904—6: egy sem), 1908—1912: 1—1.

Feltűnő jelenség, hogy míg az 1895—1899-ig terjedő öt év alatt maga a Curia lépett nagyon helyesen a tényleges abolitio útjára, 1900-tól, tehát épen az új BP. életbeléptétől, a Curia ismét visszatért a halálbüntetések helybenhagyásához. E helytelen fordulatot az új BP. egyes szakaszainak téves értelmezésére, a Curia bűnvádi eljárás gyakorlatának formalisztikus irányzatára vezethetjük vissza. A Curia ugyanis a BP. 385. §-át ugy értelmezi, hogy semmisségi okok megállapítása esetén neki vagy helyben kell hagynia a halálbüntetést, vagy 15 évi fegyházra kell leszállítania, de életfogytiglani fegyházra változtatni nincs joga s így sokszor inkább helybenhagyja a halálbüntetést, mint ok nélkül tulenyhe ítéletet hozzon. E magyarázat ugyan teljesen téves (l. *Finkey*: A bünt. elj. tank. III. kiad. 530. és *Illés*: Jogt. K. 1904. 23. sz.), azonban miután a Curia e téves magyarázat folytán visszahozta a halálbüntetést, már ez is egy indok arra, hogy sürgessük a halálbüntetés eltörlését, ami különben annál jogosultabb kívánság, mert a *BTK. indokolása* is világosan kijelenti, hogy a *BTK. a fokozatos eltörlés álláspontján van*, vagyis *átmenetileg*, a legszűkebb körre szorítva, megtartotta ugyan a halálbüntetést, ezt a „kivételes és borzalmas“, „középkori“ büntetést. de reméli, hogy hosszabb késedelem nélkül el fog érkezni az a nap, melyen a társadalmi rend minden veszélye nélkül eltűnhetik e büntetés törvénykönyveinkből (Anyaggyűjt. I. 48—49.). Részünkről ezt az időpontot elérkezettnek tartjuk, mert közbiztonsági állapotaink a csendőrségi intézmény felállítása (1883) óta annyira megszilárdultak, hogy statáriumra azóta (ami addig gyakori eset volt) nem volt szükség. Paulernek és Csemeginek épen ez volt a főérvük a halálbüntetés megtartása mellett, hogy hazánk azonkori állapota mellett (a statárium napirenden léte folytán) elkerülhetetlen volt a halálbüntetés fentartása. Ma ezt az érvet többé felhozni nem lehet s így, ha a BTK-et revideáljuk, csak a BTK. szellemében cselekszünk, ha kihagyjuk ezt a barbár büntetési nemet s diadalra juttatjuk végre az 1843-iki javaslat egyik magasztos eszméjét. *Finkey* 1903. évi Tervezete ki is hagyta azt a revideált BTK-ből. Legutóbb *Balogh Jenő* is a kihagyás mellett szólt fel. (Jogt. Közl. 1909. 25.; l. még *Finkey* u. o. 27.)

105. §. A szabadságbüntetés. Jogosultsága és története.

Irodalom: A 100. és 103. §-ban idézettek felül: Anyaggyűjt. I. 50.; *Eötvös és Lukács M.*: Fogházjavítás. 1842.; *Eötvös J. báró*: Vélemény a fogházjavítás ügyében. 1838.; *Szencere B.*: Utazás külföldön, 1840.; *Székelly F.*: Börtönügyünk jelen állapota. M. Ig.-ügy, I. 1874.; *László Zs.*: Les institutions pénitentiaires de Hongrie. 1885.; *Balogh J.*: Börtönügyi viszonyaink reformjához, 1888.; *Fayer L.*: Büntetési rendszerünk reformja, 1884.; *Csiky L.*: Képek a börtönügy történetéből, 1894.; *Vámbéry R.*: A relegatio eredményei stb., 1898.; *Finkey F.*: Szabadságbüntetésünk reformjához. 1900.; *Howard J.*: The state of the prisons in England and Wales, 3. kiad. 1794.; *Lucas*: Du système pénitentiaire en Europe et aux États Unis, 1828.; *Beumont et Tocqueville*: Du système pénit. aux États Unis et en France. 1833.; *Duopetiaux*:

Rapport sur l'état actuel des prisons en Belgique, 1833.; *Aschrott*: Strafen-system und Gefängniswesen in England, 1887., kiegészítő füzet 1897.; *Stephen*: History of the criminal law. 1883.; *Wilkinson*: The law of prisons, 1878.; Les institutions pénitentiaires de la France en 1895., par la Société gén. des prisons; *D'Haussonville*: Les établissements pénitentiaires en France et aux colonies. 1875.; *Starke*: Das belgische Gefängniswesen, 1877.; *Prins*: 416.; *Wines H.*: Punishment and Reformation, 1895.; *Korn A.*: Ist die Deportation als Strafmittel praktisch verwendbar? 1898.; *Gennat*: Das Strafsystem und seine Reform. 1905.; *Hippel*: Beiträge zur Geschichte der Freiheitsstrafe. Zeitschrift XVIII. 419., 608.; *Rosenfeld*: Zur Geschichte der ältesten Zuchthäuser. Zeitschrift XXVI. 1. (1906) XXX. (1910) 806.; *Heimberger*: Die Reform des Strafvollzugs. 1905.; *Hoegel*: Zur Reform der Freiheitsstrafen. Monatschrift II. 1905. 356.; *Kriegsmann*: Einführung in die Gefängnissskunde, 1912.

1. A szabadságbüntetéseknek két fő alakját, illetőleg csoportját szokták megkülönböztetni: 1. az *elszállítás* (deportatio) büntetést és 2. a *börtön- vagy szabadságvesztés* büntetést.

1. Az *elszállítás* a régi „száműzés“-nek az újabb fejleménye (ezért nevezték s nevezik néha ma is szabadság *korlátozó* büntetésnek), ma rendszerint a büntetéseknél valamely messze fekvő gyarmatra, szigetre való elszállításában s ottani kényszer-munkáltatásában, esetleg letelepítésében áll. Jogosultsága, célszerűsége egy elméleti, mint gyakorlati részről ma is erős vita tárgyát képezi. Általában (az irodalom és a gyakorlati szakemberek többsége) inkább elítélik, mint helyeslik.

2. A *szabadságvesztés* vagy *börtönbüntetés* ellenben, mely a büntetést teljesen megfosztja polgári és politikai szabadságjogaitól s bizonyos időre egy letartóztatási intézetben elszigeteli a szabad társadalomtól, az uralkodó közfelfogás szerint viszonylag a leghelyesebb büntetési eszköz. A mai jogi rend az *egyéni szabadság* nagy elvén nyugszik, az állam azt tekinti feladatául, hogy polgárainak minél szabadabb fejlődést, az egyéniségnek önálló kiképzését lehetővé tegye. Az állam azért jogosítva, sőt kötelezve érzi magát az egyéni szabadság *korlátozására*, sőt időleges vagy végleges *elvétele*re oly egyénekkel szemben, kik az egyéni szabadsággal visszaélve, embertársaiknak, a társadalomnak vagy az államnak jogi javait sértő vagy veszélyeztető cselekményeket követtek el.

A szabadságvesztésnek büntetési eszközül felhasználása a legigazságosabb és hasznosabb mód, mert a szabadság elvétele a mai kor emberére kétségtelenül érzékeny, szigorú megtorló eszköz, melynek előreláthatólag visszatartó megelőző hatása is van. E mellett a szabadságvesztésbüntetés úgy rendezhető be, hogy az állam a humanizmus kívánalmait folyton szem előtt tarthatja s

a végrehajtás alatt a bűnöst, ha szükséges, erkölcsileg vagy legalább társadalmilag megjavíthatja, munkára, rendre, pontosságra szoktathatja. Ezenfelül a szabadságvesztés-büntetésnek oly számos alakja s annyi fokozata lehet (fegyház, börtön, fogház, államfogház), hogy azzal a kisebb és nagyobb cselekmények arányosan sujthatók, az egyénítés elve is általa legjobban megközelíthető.

1. A szabadságbüntetés *jogosultsága*, a szabadságbüntetés két főalakjának külön-külön és egymással szemben fennálló előnyei és hátrányai az utolsó évtizedek irodalmának állandó vitakérdését képezik. Az elszállítás-büntetés főleg a gyarmatokkal bíró államokban képezte és képezi vita tárgyát s jöllehet a XIX. század utolsó negyedéig a börtönbüntetés viszonylagos előnyeit általában elismerték a deportatio felett, az utolsó évtized alatt főleg Német- és Franciaországban erős agitatio indult meg a börtönbüntetés ellen, nyilván a deportatio javára.

Mittelstädt fordul először (Gegen die Freiheitsstrafen. Leipzig. 1879.) egyenesen a mai szabadság-*vesztési rendszer* ellen. A bűnösök számának szaporodását s különösen a visszaesők folytonos növekvését a nyugat-európai államokban a modern börtönrendszer sikertelenségének tulajdonítja, mert a mai kényelmes börtön se el nem rettent, se nem javít s így szerinte az egész jelenkori büntetési rendszer esődöt mondott. E csatakiáltás különösen a német irodalomban keltett élénk visszhangot s egy szűkebb körben jelszó lett: a fegyházak, a mai *büntető szolgátság ellátása* (Bruck: Fort mit den Zuchthäusern! Breslau, 1894.; Treu: Das Bankrott des modernen Strafvollzugs, 1904.; *Revolzheimer* id. m.) s a börtönök helyett a bűnös gyarmatosítás, transportatio.

E támadások teljesen alaptalanok. Kétségtelen, hogy a mai szabadságvesztésbüntetés nem absolute tökéletes, kétségtelen, hogy annak egyes alakjai, illetőleg végrehajtási módjai reformra szorulnak, de egyes részlet-hibákért vagy hiányokért az egész mai rendszert elítélni nem szabad. A *Mittelstädt* támadása jogosult volt a javítási elmélet túltengése ellen, de ő maga a legnagyobb tulzásba esik, midőn a büntetés egyedüli céljául az elrettentést veszi fel. A mai büntető jogtudomány tisztában van azzal, hogy a javítás *nem egyetlen s nem feltétlen* cél, de éppugy az *elrettentés* sem, sőt ez utóbbi, *egyháttalán* nem tekinthető a büntetés céljának. S még azzal is tisztában kell lenni, hogy a legtökéletesebb büntetési rendszertől se várjuk esodatevő hatást, a bűnözés megszűntét. Az emberi nem folyton új és új nemzedékekből áll s minden új nemzedékből elő kell állni egy új bűnös létszámmal (Quetelet), e társadalmi törvény ellen küzdhetünk, azt mérsékelhetjük, de le nem küzdhetjük s a bűnözést örökre ki nem írhatjuk. A büntetési rendszert tehát nem szabad egyedül okolni a büntettek fennállásáért vagy szaporodásáért. E túlereális inhumánus támadásra különben legerősebb cáfolat, hogy más oldalról egyesek éppen a mai börtönt is kegyelenségnek tartják (Vargha J.: Abschaffung der Strafknechtschaft 1896/7.), ami persze a másik tulzás, illetve szentimentalizmus.

A szabadságvesztés, a börtön, mint büntetési eszköz kétségtelenül igazságos és célszerű, csak azt nem szabad szem elől téveszteni, hogy ez sem való

minden büntetésre (hiszen nem ez az egyetlen büntetési eszköz) s a börtönre ítélték közt is különböző csoportok vannak, amelyekre a végrehajtási módnak lényegesen különbözőnek kell lennie. *A panaszok és kifogások oka rendszerint a helytelen, rendszertelen végrehajtás* (l. alább). A céltudatosan megalkotott és szigorú pontossággal végrehajtott szabadságvesztési rendszer ellen, így a mintaszerű angol vagy belga börtönök ellen se elméleti, se gyakorlati embernek nem lehet kifogása. (Sichart: Die Freiheitsstrafe im Anklagestande und ihre Vertheidigung, 1904.)

2. A *deportatio* (elszállítás) kérdése állandóan napirenden volt az utolsó évtizedekben tartott börtönügyi és NBE-i kongresszusokon. Fontos azonban, hogy a deportatiót mindig és mindenütt csak a súlyos, vagy épen a legsúlyosabb büntetésekre (a javíthatatlanokra) szokták ajánlani, rendes, általános büntetési eszközül egyáltalán nem. Ily értelemben is az 1878-iki *stockholmi* börtönügyi kongresszus határozottan ellene nyilatkozott; az 1890-iki *szent-pétervári* a látszólag javíthatatlanokra alkalmasnak találta, az 1895-iki *párisi* pedig, Prins és több szakember ellenzése dacára, a nagy („szokásos“) bűnösökre előnyösnek véleményezte. A NBE. kongresszusai közül az 1897-iki *lisszaboni* foglalt határozott állást a deportatio mellett. Az irodalom többsége (*Béranger, Lucas, Hélie, Crofton, Tallack, Prins, Foinitzky, Holtzendorff, Krohne, Korn, Hoegel, Angyal*) mint bizonytalan hatású, költséges s a végrehajtás nehézségei miatt célszerűtlen büntetést határozottan elítéli. Az elszállítás hívei: *Michaux, D'Haussonville, Leveillé, Cor, Taganzeff, Beltrani-Scalia, Pani, Mittelstädt, Bruck*.

Részünkről az elszállítást bármely alakjában, úgy elméleti, mint gyakorlati szempontból helytelennek és célszerűtlennek tartjuk, mert egyfelől igazságtalan egyenlősítésre vezet, az egyénítés elvének megközelítését meggátolja, másfelől a tapasztalati példák épen azt igazolják, hogy a kényszer-munkával összekötött elszállítás a valóságban rendszerint nem más, mint börtönbüntetés, hol szigorubban, esetleg embertelen kegyetlenséggel, hol kellő felügyelet nélkül, a gyarmat békéjét veszélyeztető módon végrehajtva, — a kényszermunka nélküli egyszerű elszállítás pedig (rendszerint politikai bűnösökre) szintén vagy tulszigorral (kis bekerített helyen élés), vagy a szökésre esábitó felületességgel hajtható végre. Mindkét esetben a büntetés célja biztosabban, eredményesebben, könnyebben és olcsóbban megvalósítható az anyaországi börtönökben, illetőleg államfogházakban. Az elszállítási büntetések célszerűtlenségét különben legvilágosabban igazolja azok története. A legtöbb állam, amely a múltban alkalmazta, saját kárán okulva, felhagyott vele, ahol pedig ma is alkalmazzák, folytonos kísérletezés és ostrom tárgyát képezi azok végrehajtása (l. alább).

3. A börtönt (szabadságvesztés) és a deportatiót helytelen és zavaró egymással szembeállítani. A deportatiót ma is alkalmazó államok (Francia-, Orosz-, Spanyolország) példája mutatja, hogy a kettő meg is fér egymás mellett s lényegileg a deportatio nem egyéb, mint a szabadságvesztésnek rendszerint legsúlyosabb alakja. A kérdés tehát ma voltaképen az. helyeseltető-e az elszállítás, mint a megátalkodott (közveszélyes) büntetéseket ártalmatlanná tételének módja, avagy beérhetjük-e ezekre is a megfelelően meghosszabbított és helyesen végrehajtott börtönbüntetéssel? (L. a 117. §-ban.) Figyelemre

méltó, hogy épen a legkiválóbb gyakorlati szakemberek (Krohne, Hoegel) legerősebb ellenségei a deportatióknak s a jól végrehajtott börtönt a legsúlyosabb büntetésekre is előnyösebbnek ítélik.

II. *A szabadságbüntetések története*, vagyis az egyes államok tapasztalata e téren szintén a börtönbüntetés életrevalósága s a deportatio célszerűtlensége mellett bizonyít. Történelmileg az elszállítás-büntetés különböző alakjai (száműzés, transportatio, relegatio) megelőzik a szabadságvesztési (börtön-) büntetéseket (fegyház, fogház, államfogház).

A) A deportatio története.

A legrégebb szabadságkorlátozó büntetés a görögök és rómaiak *száműzés*, mely eleinte önkéntes menekülés volt a halálbüntetés elől, a politikai pártviszályok fejlesztik később valóságos büntetéssé. A rómaiak a Sulla-féle proscriptiók óta kijelölik a távoli tartományt, ahova a politikai bűnösnek száműzésbe mennie és ott tartózkodnia kell (*relegatio*). Majd Tiberius alatt a kijelölt tartományba szállítás az állami közegek által szigorú s lealázó módon (lelancolva) történik s ettől fogva nevezik az ily száműzést *deportatió*-nak. A száműzés ezen ősi alakja a középkorban ismeretlen. Önkéntes száműzés, a halálbüntetés elleni félelemből gyakori ugyan, de mint büntetés nem szerepel. A XVI. s főleg a XVII.—XVIII. század eleveniti fel s alakítja át a római relegatiót a modern szabadságkorlátozó büntetéssé, a *bűnös-gyarmatosítássá*, melynek főalakjai az olasz *bagno*, a francia *galère* (gályarabság), az angol *transportation*, a francia *deportation*, *transportation* és *relegation* és az orosz *katorga*. E három utóbbinak története és állapota ma is jelentős.

1. *Angliában* már 1597-ben megengedi Erzsébet a csavargók száműzését, majd 1682. és 1717-ben hozott törvények a *transportation*-t, mint a súlyosabb büntettek rendes büntetési eszközét állapítják meg, amely mint ilyen, egész 1857-ig fennállott. Az angol *transportation* eleinte Amerikába történt, ide szállították külön hajókon, 2—300-ával a bűnösöket, akiket aztán a bérlők rabszolgamódrá megvettek és az ültetvények művelésére használtak. 1775-ben az amerikai gyarmatok tiltakozása folytán megakad az amerikai *transportation*. Anglia azonban csakhamar talál új területet a *transportatióra*, t. i. az újból felfedezett Ausztráliát, hova 1787-től fogva ismét megindítja a bűnösökkel megrakott hajókat. De a XIX. század harmadik tizedétől állandó ostrom tárgya a *transportation* Angliában, a gyarmatok kormányzóí épen a gyarmatok megerősítése és felvirágzása érdekében kéri annak megszüntetését. 1839-ben törvényileg megszüntetik a nők, 1857-ben a férfiak bírói *transportatióját*, 1868-ban pedig mint közigazgatási rendszabályt is eltörlik azt. Az angolokat tényleg a gyakorlatias szempontok, a *transportation* eredménytelensége, sőt épen káros volta bírta reá az elszállítás eltörlésére. (L. *Aeschrott*: jld. m.)

2. *Franciaország* 1791-ben iktatja törvénybe a *transportation*-t (gyarmatba szállítás), mint a kényszermunka-büntetés (*travaux forcés*) végrehajtási módját és a *deportation*-t (száműzés), mint a politikai bűnösök büntetését. A „*deportation*“ 1791 óta négyszer lett változtatva (utóljára 1872), ma két alakja van: 1. a bekerített helyre való elzárás (*deportation* en enceinte

fortifié) egyes új-caledoniai szigeteken (1895 óta a Royale-, Szent József- és az Ördög-sziget, ez utóbbit töltötte büntetését Dreyfus A. kapitány); 2. egyszerű deportation, vagyis belebbezés valamely szigetre (Pins. esetleg Maré). A deportation különben a legriktábbban vétetik alkalmazásba s a francia szakírók körében általános elítélés tárgya, még a transportation hívei is (Leveillé) helytelenítik. A másik elszállítási büntetés, az u. n. *transportation*, melyben a travaux forcés-ra ítélték részesülnek, 1854 óta a Guyanába és Új-Caledoniába való elszállításban s ottani kényszermunkáltatásban (erdőirtás, talajjavítás) áll, a jó viseletiek engedélyt kapnak, hogy magánosoknál dolgozhassanak, esetleg megnősülhessenek.

1885-ben Franciaország egy harmadik elszállítási büntetést is életbe léptetett, t. i. a *relegation*-t, mely a többszörös visszaesőknek élethossziglaura valamely francia gyarmatra való elszállítását jelenti. A relegationnak a végrehajtásban két alakja van: egyéni és együttes relegation. Az egyéni rel. munkakényszer nélkül, esupán a felügyeleti szabályok megtartására való kötelezettség alatti belebbezés valamely francia gyarmatra (leginkább Guyanába), ebben részesülnek azok, akik az elszállítás és önfentartásuk költségeit viselni tudják, vagy az illető gyarmaton önállóan munkaszerződést kötnek. Az együttes relegation pedig szigorú munkakényszerrel jár (Új-Caledoniába és Guyanába), épügy, mint a transportation. Hat évi jó viselet után a relegált engedélyt nyerhet az anyaországba visszatérésre. Egy 1907 (jul. 19.)-iki törvény a nőkre megszünteti a relegationt s helyett rájuk a rendes büntetés kitöltése után 20 évi belebbezést (interdiction de séjour) állapít meg (l. alább 117. §.)

A transportation és relegation eredménye felől a francia szakemberek felette eltérő nézetben vannak. Leveillé, Astor elítéli, Garraud is költségesnek tartja s csak az anyaállam biztonsága szempontjából tudja helyeselni. 1909-ben *Chautemps* senator javaslatot adott be úgy a transportation, mint a relegation eltörlése iránt. L. *Bulletin* 16. k. (1909) 518. A javaslat azonban nem nyert többséget.

3. Oroszországban a Szibériába való száműzés már a XVI. században megkezdődik, mint kényelmes megszabadulási mód a bűnösöktől, másfelől a néptelen tartomány benépesítésére szolgáló eszköz. A XVII—XVIII. századon át két alakja fejlődik ki, egyik az egyszerű *transportatio*, a bűnösnek Szibériába való belebbezése (*szylka*), mely főleg politikai eseményekért lett közigazgatási úton kiszabva és végrehajtva s munkakényszerrel nem járt. másik a kényszermunkával összekötött bűnös gyarmatosítás, az u. n. *katorga*. (A „katorga” szó kis gályát jelent, melyen az elítélteket a Kaspi-tengeren átszállítják. Pins. 424.) Ez utóbbi a szibériai ólombányák hasznosítására használtatott fel s három évszázad alatt több százezer életet pusztított el rettenetességeivel (összekevesült sorokban, ygalog odautazás, kancsuka.) 1807-től 1809-ig 900.000 ember vitetett Szibériába. Az utóbbi időkben évente 10.842 embert deportáltak, akiket önként 5610 követett. 1898-ban összesen 298.577 deportált volt Szibériában. (L. *Schischilenko*, szentpétervári tanár jelentését. *Bulletin* IX. 301. és *Witté*, tomski törvényszéki elnökét u. o. X. 103.) 1822-ben *Speransky* buzgókodására reformáltatott a katorga, a munkanemek osztályozva lettek. Majd 1853-ban és 1880-ban tettek újabb reformkísérleteket s selidítették némileg a katorga borzulmaít. Jelenleg három alakja áll fenn a Szibériába száműzésnek: 1. a kényszermunkával egybekötött *transportatio* (a *katorga*) Szibériába, en-

nek hét fokozata van, a jó magaviseletű fokonként jobb helyzetet teremthet magának, fegyelmi büntetés bot és ostor (10—100 ültés); 2. az egyszerű transportatio, kényszermunka nélkül Irkutskba és Amourba, az így elítéltek földet kapnak művelésül valamely községben, s tíz évi ottlét után az illető község tagjaivá lehetnek; 3. a *deportatio*, a politikai bűnösök internálása Szibéria, vagy valamely távoli orosz tartomány egy megjelölt pontjára (vallási okokból elítéltek a Kaukázusba). (Prins 424.) E rendszer azonban minden javítások dacára ma is a legkegyetlenebb s okszerűtlenebb büntetések egyike és II. Miklós cár 1900-ban tervbe vette az egész szibériai transportatio megszüntetését. Ebből egyelőre csak annyi valósult meg, hogy a bírói uton való deportatio 1900 június 12. óta megszűnt, de a közigazgatási még életben maradt és virágzik. (*Lövenstim*: Die Deportation nach Sibirien vor und nach dem Gesetz vom 12. Juni 1900. Zeitschrift XXIV. 88.). Megtartja a deportatiót az új (1903) orosz BTK. is.

4. Az európai államok közül Francia- és Oroszországon kívül még *Spanyolország* és *Portugália* (degrede) tartják fenn ma is a transportatiót, mint büntetést, előbbi a Baleari- és Kanári-szigetekre, utóbbi afrikai birtokaira küldvén a súlyosabb eselekményekért elítélt bűnöszeit. A többi európai államok elvi ellenségei a transportatióknak, a bűnös-gyarmatosításnak és a száműzésnek (deportatio) s nem is hihető, hogy ez elavult, igazságtalan és célszerűtlen eszköz a jövőben nagyobb hódításokat tenne. Anglia példája meg fogja győzni az államokat, hogy a transportatióval fel kell hagyni s a helyesen berendezett börtönrendszer sokkal biztosabb, igazságosabb, emberesebb és célszerűbb eszköz a büntetésre.

A szabadságkorlátozó büntetések közül csupán a *belbbezés* (confinio) az, melyet mint mellékbüntetést helyeselni lehet. Ezt a büntetési nemet Olaszország honosította meg az 1889-iki BTK-ében s lényegileg abban áll, hogy az erre ítélt az ítéletben megszabott ideig (legalább 3 hó, legfeljebb 3 év) a bíróság által megjelölt községben köteles lakni, amelynek legalább 60 kilométer távolságra kell lennie a bűnelkövetés, a sértett és az elítélt előbbi lakásától.

B) A szabadságvesztés (börtön-) büntetés története.

A szabadságvesztés-büntetés egy századnál alig valamivel hosszabb multra tekinthet vissza. Az ó- és középkorban a *börtön*-büntetés egyáltalán nem képez rendes büntetési eszközt. A rómaiaknál voltak ugyan itt-ott letartóztatási helyek, de csak biztonsgági intézkedésül, hogy a halálra vagy más büntetésre ítélendők kéznél legyenek. A középkor vége felé s az újkor elején (XV—XVI. század) a várurak várak földalatti helyiségeit, kaszamáit, a városok a városházak pincéit használják fel, legtöbbször szintén csak a vizsgálati fogság s a tortura végrehajtására. A Carolina s más ezenkori BTK-ek azonban még szintén nem ismerik a börtönbüntetést.

1. A XVI. században találkozunk először valódi börtönökkel, *kényszer-, dolgozó- vagy javító-házakkal* (House of correction, Maison de correction, Zucht-, Rassel-, Spinnhaus). Legelső ily intézet a London mellett *Bridewell*-ben épült javítóház (1550), melybe az elzúllásnak kitett gyermekek, továbbá csavargók, koldulók vétettek fel javítás és munkára szorítás céljából. E nemes, emberbaráti példa nyomán a XVI. és XVII. században más angol, hollandi, német és olasz városok, így Nürnberg (1558), Amsterdam (1595), Hamburg

(1614) hasonló intézeteket építtetnek a csavargók, koldulók s főleg a fiatal bűnösök részére. Ettől fogva a XVII—XVIII. század BTK-ei már szabnak ki *fogság* (carcer) büntetéseket, a nélkül azonban, hogy annak végrehajtásáról s rendszeres börtönök építéséről gondoskodnának. Olaszország és Németalföld járnak csak jó példával elől. 1677-ben *Franci* Pülöp Florenzben egy magánzárkarendszerű fogházat (casa di refugio) nyit meg, IX. Kelemen pápa pedig Rómában, 20 éven aluli bűnösök javítására felépítteti a Szent Mihály börtönt 1735-ben. Milánóban 1766-ban nyílik meg egy javítóház 140 zárkával. Berlinben 1712-ben létesül az első „Zuchthaus“. (Rosenfeld: Zeitschrift XXVI. 1.) Bécsben először I. Lipót építtet 1671-ben egy dologházat, Mária Terézia pedig Flandriában Gentben 1773-ban (XIV. Vilain örgróf javaslatára és terve szerint) egy nagy fegyházat (maison de force), mely az első igazi mintabörtön Európában. Mária Terézia alatt 1773-ban épül hazánkban is az első országos fegyintézet *Szempcen*, mely 1780-ban *Tallós*-ra, majd II. József alatt *Szeged*-re tétetett át. (1830-ban szűnt meg.) E legelső magyar börtönök, valamint általában a régi magyar büntetések történetét kimerítő részletességgel rajzolja *Vajna* Károly „Régi magyar büntetések“ c. 2. kötetes művében. (1906/7).

2. Mindezek az intézetek azonban valóban fehér holló számba mentek. Egész Európában a XVIII. század második felében is a börtönügy a legsiralmasabb és embertelenebb állapotban volt. *Howard* János, a nagy angol emberbarát, a börtönügy apostola s a modern börtönrendszer megteremtője, 1775—1790-ig beutazza az egész Európát, mindenütt átvizsgálja a börtönöket s „A börtönök állapotáról“ „The state of the prisons“ (1777) írott hatalmas művében a közvetlen tapasztalat által nyert elevenséggel tárja fel a művelt világ előtt azt a szégyenletes állapotot, amiben az azonkori börtönök voltak. A fentebb említett kivételektől eltekintve, a fogságra ítélték még mindig régi várak bűzhőd. penészes kaszamátfáiban, vagy úcska tornyaiban, bástyáiban, a községházak, törvényszéki, rendőrségi épületek pincéiben, nedves, egészségtelen, sötét lyukakban, őregekben sinlődtek. Őregek, ifjak, férfiak, nők voltak ezekben különbség nélkül összezárva, az örök által tetszésük szerint botozva, éheztetve, sanjargatva. Joggal nevezték a börtönöket az erkölestelenség és a *bűn iskolái*-nak. Ez embertelen rendszertelenség eredménye lett a börtönragály, mely az elítélteket s az öröket állandóan tizedelte s nem ritkán tárgyalások alkalmával a bíróságot és a közönséget megméltelyezte.

Howard hívja fel a művelt Európát a börtönügy iránti érdeklődésre s arra, hogy a börtönre ítéltet az állam nem megsemmisíteni, de újra becületes emberré tenni igyekezzék s e célra az *egészséges, tisztia intézetekben való rendszeres munka* az egyetlen eszköz. „Tegyétek az embereket szorgalmasakká s becületesek lesznek“, ez volt Howard jelszava s ez emberbaráti eszme lelkesíti ma is a modern kriminalpolitikát. A börtönügy reformja, tulajdonképen megteremtése ezzel indult meg. A XIX. század BTK-ei a börtönbüntetés különböző alakjaiból állítják össze a büntetési rendszert, az államok vetélkedve építetik a célszerű és egészséges börtönöket s így alakulnak meg a különféle *börtönrendszerek* a szabadságvesztés-büntetés minél eredményesebb végrehajtására.

106. §. A börtönügyi tudomány. A börtönrendszerek.

Irodalom: A 105. §-ban idézettek mellett főleg: *Pulszky-Tauffer*: A börtönügy multja elmélete és jelen állása, 1867.; *Finkey F.*: A börtönügy jelen állása és reformkérdései, 1904. és A fiatalokruak büntetőjoga Északamerikában, 1912.; *Holtzendorff-Jagemann*: Handbuch des Gefängniswesens. 2. köt., 1888.; *Krohne*: Lehrbuch der Gefängnissskunde, 1889.; *Leitmeier*: Österreichische Gefängnissskunde, 1890.; *Markovich*: Das Gefängniswesen in Österreich, 1899.; *Vidal*: 547.; *Cuche P.*: Traité de science et de legislation pénitentiaires, 1905.; *Stevens*: Régime des établissements pénitentiaires. 1875.; *Boies*: The science of penology, 1901.; *Barrows*: The reformatory system in the United States. 1900.; *Hartmann*: Strafrechtspflege in Amerika. 1906.; *Freudenthal*: Amerikanische Kriminalpolitik, 1907.; *Herr P.*: Das moderne amerikanische Besserungssystem. 1907.; *Lederer*: Zeitschrift XXVIII. (1908) 391.; *Lenz*: Die anglo-amerikanische Reformbewegung im Strafrecht, 1908.; *Radbruch*: Psychologie der Gefangenschaft. Zeitschrift, 32. k. 339.; *Bianchi*: Studi pénitenziari, 1912.; *Schiwck*: Hinter Schloss und Riegel, 1910.; *Halle L.*: Über Wert und Wirken der Einzelhaft. Göttingen, 1912.; *E. Kriegsmann* (kieli tanár): Einführung in die Gefängnissskunde, 1912.; *Jagemann*: Zur krim. pol. Ausgestaltung der Freiheitsstrafen. Zeitschrift, 34. (1913) 329.; *L. Seutter*: Die Gefängnisarbeit in Deutschland, 1912.

I. A börtönügyi tudomány (science pénitentiaire) alapjait a modern börtönügy reformatora, *Howard*, veti meg. Az ő nagy műve (l. az előző §-t) ugyan egyszerű leírása a korabeli börtönöknek, de épen az általa rajzolt meg-rázó kép az európai börtönök, a valódi siralomházak (lazarets) állapotáról, indítja meg a jobb érzésű s gyakorlatias észjárású írókat, emberbarátokat a börtönök iránti érdeklődésre. Az ő némes példáján felbuzdulva, a XVIII. szá-zad végén, majd főleg a XIX. század harmadik tizedétől kezdve, a büntető-jogászok, politikusok, emberbarátok (*Bentham*, *Frey* Erzsébet, *Julius*, *Lucas*, *Beaumont*, *Tocqueville*) vetélkedve igyekeznek terjeszteni a „börtönjavítás“ eszméjét, felvetik és vitatják a leghelyesebb börtönrendszer kérdését, sürgetik az államokat a megfelelő célszerű intézetek létesítésére és berendezésre.

1. A börtönügy első rendszeres tudományos művelője *Julius N. H.* heidelbergi tanár, ki először tart egyetemi előadásokat a XIX. század 20-as éveiben a börtönügyből (megjelentek: Vorlesungen über die Gefängnissskunde, 1828. címmel). A francia irodalomban *Lucas Ch.* a börtönügy uttörője (Du système pénitentiaire en Europe et aux États Unis, 1828., De la théorie de l'enprisonnement, 1836.). Így lesz a „börtönügy“ egy félszázad alatt a XIX. század 30—40-es éveiben a legnépszerűbb társadalmi és törvényhozási kérdés. Ez időpontra esik a magyar börtönügyi irodalom megszületése is (*Szemere B.*, *Böloni Farkas S.*, br. *Eötvös J.*, *Lukács M.* műveit l. fent a 21. §-nál). A XIX. század második felében, különösen utolsó tizedeiben aztán a börtönügy a büntetőjog önálló ágává fejlődik, hatalmas összefoglaló művek, tankönyvek jelennek meg (l. *Holtzendorff*, *Jagemann*, *Krohne*, *Starke*, *Aschrott*, *Leitmaier* id. m.), melyek körükbe vonják az összes büntetési, majd megelőzési eszközöket is de lege lata és de lege ferenda, így lesz a „börtönügy“ből *büntetésstan* (penologia), illetve „büntetésvégrehajtási“ tudomány (l. fent a 2. §.). A börtönügy jelentőségéről l. *Wlassics*: Új irányok és börtönügy. Jogt. K. 1904. 52. sz.; *Krohne*: u. o. 1903. 18. sz.

2. Sokat tettek és tesznek a börtönügy kifejlődésére a XIX. század kö-

zepe óta időszakonként tartott *nemzetközi börtönügyi congressusok*. Az első ily congressus 1846-ban Frankfurtban tartatott, 1847-ben Brüsszelben, majd 1857-ben ismét Frankfurtban, 1868-ban Bernben. Ezek a régebbiek, melyeken még csak az európai államok tudósai gyülekeztek össze. Nagyobb jelentőségük az újabb congressusok, melyek az amerikai államok képviselőjének, E. C. Wines-nek buzgólkodására szerveztettek, s melyeken Európa és Amerika államainak hivatalos képviselői is résztvesznek s így ezek megállapodásai, kívánásai nagyobb gyakorlati értékkel bírnak. Ez újabb congressusok: 1872-ben Londonban, 1878-ban Stockholmban, 1885-ben Rómában, 1890-ben Szentpétervárott, 1895-ben Párisban, 1900-ban Brüsszelben, 1905-ben Budapesten, 1910-ben Washingtonban tartattak, a 9-ik 1915-ben újból Londonban lesz. E congressusokon igen sok életrevaló eszme, indítvány került napirendre, melyek közül nem egy az újabb törvénykönyvekbe is felvétellett. (L. alább a részleteknél.) Az újabb congressusok négy szakosztályra oszolva tárgyalják a korszerű kérdéseket: 1. a büntető törvényhozás; 2. börtönügyi kérdések; 3. megelőző intézkedések; 4. a gyermekek és fiatalokakra vonatkozó kérdések. E széles munkatér bizonyítja a „börtönügy“ mai fejlettségét. L. Tóth Lőrinc: A római b. kongresszusról. Akad. Ért., 1896.; Finkey F.: Az északamerikai büntetőjog mai vezéreszméi, 1911.

II. A szabadságvesztés-büntetések végrehajtására a XIX. század folyamán részint irodalmi agitatio, részint gyakorlati kísérletek folytán több *börtönrendszer* fejlődött ki. Ezek közül legnevezetesebbek: a *magánelzárás*, a *nappali közös munka*, *éjjeli elkülönítési* (hallgató-, osztály-) rendszer, a *fokozatos* és a legújabb amerikai „*javitó*“- reformatory-) rendszer.

1. A magánelzárás, vagy *magánzárka*-rendszernek, mely a modern börtönrendszerek közül a legrégebbi, két alakját kell megkülönböztetni: a régebbit, melyet *magány*-rendszernek (solitary-system), vagy megvalósítási helyéről *philadelphiai* (pennsylvaniai) rendszernek szoktak nevezni és az újabbat, melyet *elkülönítési* rendszernek (separate-system), vagy *belga*-rendszernek nevezhetünk.

Már a XVII. században egy francia szerzetes, *Maillon* és az olasz *Franci* felvetik az eszmét, hogy a börtönre ítélteteket büntetésük egész tartama alatt külön zárkákban kell tartani és ott dolgoztatni, egyrészt, hogy a bűnösök magukba szálljanak, másrészt, hogy a nagyobb gonosztevők a kisebb, kezdő bűnösöket el ne ronthassák. A magánelzárás, a zárkában teljesítendő munkakényszerrel, törvényes börtönrendszerre először az északamerikai Pennsylvaniában lett, ahol a quaker-felekezet emberbaráti buzgólkodására. Philadelpiában 1790-ben e rendszer szerint kezdik átalakítani a régi fogházat, majd 1818-ban törvényileg ily rendszerű fogházak építését rendelik el. Az első mintaintézet a philadelphiai *Eastern Penitentiary* (Cherry Hill), egy csillag formában épített hétszárnyú épület 586 zárkával. Ez a régebbi magánelzárási rendszer abból indult ki, hogy a bűnös megjavulására a magábatérés, a bűnbánat az első lépés, evégből a büntettest magára kell hagyni, valósággal el kell szigetelni mindenkítől, hogy a magányban utálja meg bűnét s fogadja fel a megjobbulást.

E végből az elítélteket külön kis zárkákba zárták s a legszigorubbán örködtek, hogy az egész büntetés alatt társaikkal semmiképen ne érintkezhessenek, a templomban, iskolában is külön fülkét (stall) rendeztek be mindenik elítélt részére, a járkálást is mindenik, köfállal elkerített kis udvarkában magánosan végezte.

Ez a tulságba vitt elszigetelés azonban általában visszatetszést keltett, mert az ily szigoru magárahagyás az elítélt lelki egyensulyát könnyen megbonthatja és sokszor örüléshez vezethet. Ez alapos kifogáson azért másutt, ahol a magánelzárás eszméjét elfogadták is, ugy segítenek, hogy az elítélteket társaiktól ugyan elszigetelik, de figyelnek épen arra, hogy a foglyokat a bürtönigazgatók, lelkészek, tanítók, emberbarátok minél gyakrabban meglátogassák, hogy a magány esendjét megtörjék s az elítéltek lelki rugékonyságát fentartásák, éreztessék velük, hogy a társadalom nem tekinti őket eleven halottaknak, hanem épen megjavítani akarja őket. Ezt az újabb, u. n. elkülönítési rendszert ez idő szerint Belgium valósítja meg legkövetkezetesebben és valóban mintaszerűen. Itt ugyanis az 1870. március 4-iki törvény értelmében az összes szabadságvesztés-büntetések az éjjel-nappali elkülönítés (system de la separation) rendszerében hajtandók végre. A magánelzárás azonban szabály szerint nem terjedhet tovább 10 évnél (l. alább). Belgiumnak legújabb s valóban mintaszerű intézetei, a *louvaini*, az újjáalakított *gandi* fegyházak és a *st. gillesi* fegyház. A többi európai államok közül a magánzárka-rendszert, de csak rövidebb tartamu fegyházbüntetés végrehajtására, elfogadták és fentartják Hollandia, Francia-, Svédország, Norvégia, Anglia, Baden; Németországban mintaintézetek a bruchsalii, moabiti, nürnbergi, *tegei* fegy-, illetőleg fegyházak; Franciaország pedig legújabban (1898) *Présnes les Rungis*-ban építettett egy hatalmas (2000 fogolyra) mintafegyházat, a magánzárka-rendszer keresztálvitelére. A legtöbb újabb mintaintézet átveszi a templomi és iskolai fülkékét (stall), a külön járkáltatókat (préaux), az álarcot (mask), melyet a zárka elhagyásakor kell feltenniök az elítélteknek, hogy véletlen találkozás esetén se ismerhessék meg egymást. Angliában és nálunk ezeket a felesleges sullan-gokat elhagyják.

2. A magánzárka-rendszerrel egyidejűleg fejlődik ki, annak ellenlábasa gyanánt, egy másik bürtönrendszer, melyet *hallgató-* vagy *auburni*, másutt *osztály-*rendszernek szoktak nevezni, helyesen azonban a nappali közös munka, éjjeli elkülönítés rendszerének lehetne hívni. E rendszer lényege abban áll, hogy a foglyok nappal közös termekben együtt dolgoznak, éjjelre azonban mindenik külön zárkában van elzárva, a nappali közös munka alatt nem szabad egymással beszélniök. A foglyok közt továbbá osztályok (3—4) vannak, a jó viseletiek és szorgalmasak fokoként magasabb osztályba jutnak, melyben több kényelem és nagyobb munkabér engedtetik az illetőknek. Néhol összekötötték ezt a *jegyrendszerrel* (*Maconochie* kapitány eszméje), t. i. a fogoly bizonyos számu jegy ledolgozása után juthat fokoként magasabb osztályba. E rendszer már a *gandi* (1775) fegyházban alkalmaztatott, azonban általában az 1820-ban megnyitott auburni (New-York) intézetről vette nevét, hol a hallgatás a legszigorubb fenytékkel (ostorral) tartatott fenn. Újabbán a hallgatási kény-szert általában elejtették, miután azt, mint természetellenest, csak embertelen

fenyítéssel lehet fenntartani s ehelyett az osztályozásra fektetik a fősulyt, amit legelőször következetesen a *genji* fegyházban alkalmaztak.

3. A XIX. század közepén fejlődik ki Angliában a *fokozatos* (progressiv) rendszer. Anglia a transportation eltörlésekor (1853., ill. 1857.) állítja fel a *penal servitude* (büntető szolgaság) büntetését s ennek végrehajtásául codificálja ekkor a fokozatos rendszert, melynek egyes részei a transportation fokozatos háttérbe szorítása és részleges eltörlése közben fejlődtek ki. Ez a rendszer abban áll, hogy a hosszabb időre elítélt három fokozatban állja ki büntetését. 1. Először egy bizonyos rövidebb ideig (régebben 18, ma 9 hónapig) szigorú (éjjel-nappal) *magánzárkába* helyeztetik, hogy megbánásra és javulásra indíttassék; 2. azután *nappal közös munkát* végez társaival s csak éjjelre van elkülönítve; e közös munka ideje alatt osztályokon jön át, szorgalmas munkája által mindig jobb osztályba jutván (itt van felhasználva a jegyrendszer) s ha a büntetés nagyobb részét ($\frac{3}{4}$ -ét, nők $\frac{2}{3}$ -át, életfogytiglanra ítélt 20 évet) így kitöltötte s jó viselete által megérdemli, 3. a hátralevő időre *feltételes szabadlábra* helyeztetik (ticket of leave) s ha ezalatt semmi kifogás nem merül fel ellene, a büntetés e része elengedettnek tekintetik.

Az angol fokozatos rendszernek, illetőleg az abban levő helyes alapeszmének, hogy a fegyenc rendszeresen és fokozatosan legyen hozzászoktatva a szabadság visszanyeréséhez és helyes használatához, még továbbfejlesztése az *ir-* vagy *Crofton*-féle *fokozatos* rendszer, melyet Crofton Walter 1856-ban az irországi fegyházakban mintaszerűen megvalósított. E szerint a hosszabb szabadságbüntetésre ítéltnek négy fokozaton kell átjönnie. Első fok itt is a 9 hónapi szigorú magánzárás (penitentiary), második a közös munka (public work prison), úgy mint Angliában, harmadik a *közvetítő intézetbe* (intermediate prison) szállítás, melyben a fegyenc már nem tekintetik fegyencnek. Hanem félig szabad munkásnak, de a közvetítő intézetben kell hálnia s ha ezt a próbaidőt is jól kiállotta, csak akkor bocsáttatik feltételes szabadságra. Az ir rendszer tehát csak a közvetítő intézet intézményének beszurása által különbözik az angol fokozatos rendszertől.

A „közvetítő intézet“ a szabadságra való fokozatos előkészítést a legeredményesebben teszi lehetővé. Egyrészt eloszlatja a közönség bizalmatlanságát a kiszabadulandó fegyenc iránt, mert az itt levő fegyenc már munkáruhában maga is vállalhat munkát, különböző megbízásokat végez, természetesen kellő, de általa észre nem vehető felügyelet és ellenőrzés mellett, másfelől mintegy megkísértése a fegyencnek, hogy önuralmat és önfegyelmet gyakoroljon maga felett, mert a közvetítő intézetben nincs fegyelmi büntetés, bárminő kihágás vagy szökési kísérlet esetén visszaviszik a fegyházba. A közvetítő intézet azonban Irországban sem volt hosszú életű, Anglia pedig meg sem kísérelte azok felállítását. A Crofton által Irországban szervezett két ily intézet (Lusk-ban mezőgazdasági, Smithfield-ben ipari telep), az ő visszalépte után nemsokára megszűnt. Az ir, vagyis a négyes szakaszú fokozatos rendszert ma tehát nem Irországban, hanem első sorban hazánkban lehet feltalálni, ahol azt *Tauffer* Emil tanácsára és *Csemegi* javaslatára az 1878-iki BTK. elfogadta s azóta részben meg is valósította. Közvetítő intézetet állítottak még fel Finn- és Olaszország.

Magát az angol (hármás) fokozatos rendszert. kisebb-nagyobb eltérés-

sel igen sok állam elfogadta és alkalmazza a hosszabb szabadságbüntetések végrehajtására, így Németország, Hollandia, Olaszország, Finnország, Svéd-, Norvégország és hazánk. A feltételes szabadonbocsátást pedig, mint okos és célszerű kriminalpolitikai intézményt oly államok is elfogadták, melyek elvileg nem ismerik a fokozatos rendszert, így Belgium, Franciaország és Baden.

4. Legújabb büntönrendszer az amerikai u. n. *reformáló rendszer* (reformatory system), mely a New-York államban fekvő *elmirai* mintaintézetben van legtökéletesebben keresztülvive, de számos amerikai államban (Ohio, Massachusetts, Illinois, Indiana, Kansas, Minnesota) utánzásra talált. A „javító” vagy „Elmira-rendszer” voltaképen az angol fokozatos rendszernek s különösen a Manecochie és Croffton eszméinek továbbfejlesztése. Alapeszméje az, hogy a büntetés célja nem a megtorlás, nem a bajjal sujtás, hanem csak a javítás, illetőleg *átalakítás* (reformálás), e célból a javító fogházban (*Reformatory*) ki kell képezni a fogoly tehetségeit, erősíteni szívét és karját, belegyakorolni polgári kötelességeit.

Maga az *Elmira-intézet* („Elmira-Reformatory”) 1876-ban nyílt meg. *Brookway* Z. R. terve szerint épült, ki 1900-ig az intézet főigazgatója volt (1903 óta *Scott J.* az igazgató). 1580 magánzárkát foglal magában. éjjelre minden fogolynak feltétlenül külön zárkában kell aludnia. Az intézetbe a 16—30 év közötti oly büntetettek vétetnek fel, akik még egyáltalán nem, vagy csak egyszer voltak büntetve. A beutaltak 3 osztályon jöhetnek át. Az első osztály a legkényelmesebb, a második a középsterü (neutral), a harmadik a szigorú (büntetési) osztály. A fogoly először a *középső* osztályba tétetik, itteni kitünő viselet után (ami a munkaszorgalomból és *tanulásból* nyert *érdemjegyek* után íteltetik meg) előlép az elsőbe, rossz viselet (elégtelen érdemjegyek) esetén az utolsóba fokoztatik le. Az egyes osztályok közt kézzelfogható, éles különbségek vannak, hogy a fogoly vágyat tápláljon az első osztályok után s irtózzék az utóbbtól. Munkaidő naponta 8 óra, ezenfelül katonai rendgyakorlatokra 4 óra, tanításra (ami az elemi oktatástól az akadémiai előadásig terjed) naponta 3—3½ óra. A *tanításra*, az európai szokással ellentétben, igen nagy gondot fordítanak. Az intézetnek saját lapja van (*The Summary*) a felsőbb osztályok részére. Ez más reformatorykban, javító iskolákban, sőt egyes fegyházakban is szokásos. A legelső osztály tagjai 6 havi kifogástalan viselet után, tekintet nélkül büntetésük tartamára, *becsületszóra* (on parole) feltételesen szabadságra bocsáttatnak s ha a kiboasztás után hat hónapig teljesen tisztességesen viselkednek, büntetésük kitöltöttnek tekintetik. Az Elmira mintájára az egyes északamerikai államokban azóta 14 férfi és 4 női reformatory épült. Legkiválóbbak a *mansfieldi* (Ohio állam), *concordi* (Massachusetts), *huntingdoni* (Pennsylvania) férfi- és a *sherborni* (Massachusetts) és *bedfordi* (New-York) női reformatory. L. *Finkcy*: A fiatalokiak büntetőjoga Északamerikában, 1913.; *Herr*: id. m.; *Henderson*: Correction and Prevention IV. köt., 1910.; *Bianchi*: Studi penitenziari, 1912. (Az „Elmira” leírását l. *Winter*: L'établissement pénit. de l'état de New-York a Elmira, 1892.; *Herr*: id. m.; *Lederer*: id. h.; R. *Allen*: Handbook of the Elmira-Reformatory. Elmira, 1906.

mány álláspontja az, hogy nem a „rendszer“ üdvözi, vagyis, felesleges azon vitatkozni, melyik a „leghelyesebb“ börtönrendszer mint a régebbi börtönügyi congressusok tették), mert egyrészt abszolút tökéletességű rendszer nem is létezik, másrészt nem az a fő, hogy valamely „eszményi“ rendszert megvalósítsunk, hanem az, hogy a büntetés célját igyekezzünk mindig a lehetőségig megvalósítani. *Mindenik börtönrendszer* csak *viszonylagos értékű*. Következésképpen, szigorú pontossággal végrehajtva, mindenikkel lehet részben szép eredményt elérni, de legjobban biztosíthatjuk a büntetés célját, illetőleg céljait, ha nem ragaszkodunk egyoldalú előszeretettel egyik vagy másik rendszerhez s nem viseltetünk előítélettel a többi iránt, hanem mindeniket alkalmazzuk ott és anynyiban, ahol és amennyiben azáltal a büntetés célját a bűnösök valamelyik osztályára, vagy a büntetések valamelyik nemére legjobban elérhetjük, vagy elérni reméljük. A leghelyesebb megoldás lenne, ha *az egy évnél nem hosszabb* szabadságvesztést általában (a fiatalok kivételével) *teljes és szigorú magán elzárásban*, a *hosszabb tartamu* szab. büntetéseket pedig következetesen és szigorúan a *fokozatos rendszer* elvei szerint hajtánák végre.

a) A magánzárka-rendszer alapeszméje, hogy a fogoly a társaitól való *clszigetelés* által bünbánatra, magábaszállásra s így a megjavulásra indíttassék, teljesen egészséges és életrevaló, de a teljes „elkülönítés“, a modern (belga) alakjában is, csak a *rövidebb* tartamu büntetésekre alkalmazható a siker reményével, ahol a büntetés célja első sorban csak a visszatartás. Hosszabb tartamu büntetéseknél, ahol a büntetés főcélja a javítás, az elkülönítési rendszer felmondja a szolgálatot, mert a folytonos egyedüllét, ha megindítja is a javulást, de nem alkalmas arra, hogy a fogoly a társas életre, a szabadság helyes használatára kitaníttassék, előkészíttessék, mert nincs módja a fogolynak az önuralom gyakorlására, a kísértések leküzdésére, *az akarat nevelésére*. Ezenfelül a zárkában nehéz alkalmas testedző és a lélek rugalmasságát fentartó munkákat végeztetni, másfelől ez a rendszer, hosszabb tartamban alkalmazva, igazságtalan egyenlőtlenséget szül, midőn a mesterembert, ki a szabad életben is négy fal közt, a műhelyben tölti munkaidejét és a földmivest, napszámost, aki pedig a szabad életben folyton szabad levegőn van, egyenlően a 25 m³, vagy sokszor ennél is kisebb terjedelmű zárkába kényszeríti. Maga *Prins*, a belga börtönök mai főfelügyelője, nyíltan beismeri, hogy a hosszabb büntetések végrehajtására a belga rendszer nem vált be, sokkal előnyösebb ezekre a fokozatos rendszer.

Ezek a relatív előnyök és hátrányok magyarázzák meg, hogy az európai és amerikai államok legnagyobb része a magánzárka-rendszert (a belga alakban) általában csak a rövid tartamu (1—2 évig terjedő) fogházbüntetés végrehajtására, a hosszabb idejű büntetéseknél csak a büntetés első, kis részére (3—12 hó) fogadták el s főleg az *éjjeli* szigorú elkülönítésre fektetik a főszúlyt. A leg-

több helyen azonban, sajnos, a magánelzárás ily korlátozott fogatosítása is a viszonyoktól, a magánzárkák számától függ. Ez idő szerint csak *Belgium és Baden* hajtja végre szigoruan és következetesen a törvényileg elfogadott elkülönítési rendszert. Angliában csak a 28 napot meg nem haladó fogház hajtatik végre szigoruan magánzárkában. Franciaország 2, Németország 3, Hollandia 5 évig engedi meg szabály szerint a magánelzárást.

b) A *hallgatási*, vagy a nappali közös munka és éjjeli elkülönítés rendszere, az *osztály- és a jegyrendszer* voltaképen önálló büntönrendszereknek nem tekinthetők, mert ezek rendszerint vagy a magán-, vagy a fokozatos rendszerbe vannak beolvasztva. Ezek mindenikében szintén van egy-egy helyes gondolat. Így a rabok között a munka idején a *társalgás eltiltása* vagy legalább korlátozása mindenesetre kívánatos, de hiba ezt oly tulságba vinni, mint az auburni fegyházban tették. Az *osztályozás* pedig a közösen dolgozó rabok közt elengedhetetlen és épen a legfontosabb követelmény. Ugy hogy az osztályozást, habár különböző szempontokból (kor, erkölcsiségi állapot, munkanemek szerint) mindenik állam, mely a rabok közösségét fentartja, kivétel nélkül alkalmazza. A *jegyrendszer*, melyet Anglia és Amerika alkalmaz, a leggyakorlatiasabb és legeredményesebb eszköz a verseny, a munkakedv felébresztésére s ezért az mindennél összekötendő lenne az osztályozással.

c) A magánzárka-rendszer mellett a másik önálló s versenyképes rendszer a *fokozatos* rendszer. Ennek a rendszernek — eltekintve attól, hogy benne a többi büntönrendszerek előnyei egyesítve s összhangzatos egésszé olvasztva felfalálhatók — elvitázhatlanul oly kitünő s gyakorlatilag is kipróbált és bevált alapgondolata van, melyet a modern büntönügyi irodalom egyértelemmel magáénak vall. A rendszeres és fokozatos megjavítás, a büntetési szigornak, mely a büntetés legelején megtöri a foglyot, a javulás mértékéhez képest fokozatos enyhítése, a fogolyban a munkakedv, a szorgalomban való verseny felébresztése, a *szabad életre való fokozatos és gondos előkészítés*, mind oly előnyei e rendszernek, hogy méltán tekintik azt a hosszabb tartamu (1—2 éven felüli) büntönbüntetések végrehajtására a legalkalmasabbnak, amit legvilágosabban igazol a fokozatos rendszer általános elterjedése. A fogoly sorsa itt ugyszólván a saját kezébe van letéve, megtanulhatja, hogy szorgalmas munka és önfegyelmelés által előnyököt, hanyagság, rendtelenség által hátrányokat szerez magának. A fokozatos rendszer tehát megfelel az ember társas természetének s a *társadalmi javításra*, amennyiben az emberileg lehetséges, a legcélravezetőbb.

d) Az amerikai *reformáló*-rendszer voltaképen csak az angol fokozatos rendszer alkalmazása és továbbfejlesztése, tehát új rendszernek alig mondható. A *társadalmi javítás* eszméjét karolja fel ez is s voltaképen az európai *javítóintézeti rendszer* alkalmazza a felnőttekre s eunyiben csak helyeselhető. Az egyes európai írók (Prins) által kifogásolt tulzások, (dús koszt, fehér abrosz, hírlap, katonásdi) az európaítól eltérő társadalmi és gazdasági viszonyokban lelik magyarázatukat. Az a fontosabb kifogás, hogy az óriási létszám (Elmira 1500, Mansfield 1200) miatt az egyénítés meg van nehezítve, bírnémi alappal, de ezen könnyű segíteni s épen az amerikaiak is rájöttek, hogy célszerűbb és *eredményesebb a kisebb terjedelmű intézet* s az újabb intézetek jóval kisebbek (4—600 főre) is. A *testi és értelmi training* azonban, valamint

a pedánsul keresztülvitt *jegy- és osztályrendszer*, az önkormányzat (öngazdálkodás, egyletek) érvényesítése kétségtelen tökéletesítését képezik a fokozatos rendszernek s mint igazi *javitó-fogház*, a *reformatory* tényleg utánzásra méltó. Voltaképen a reformatory egy szigorubb jellegű javítóintézet, illetőleg a javítóintézeti rendszernek a felnőttekre (akik még nem javíthatatlanok) alkalmazása, s úgy látszik, a fiatalokra egy magasabb korosztályára (18—24 évesek) lesz jövője. A legutóbbi években *Anglia* a 16—23 éves fiatalokra alkalmazza ezt a rendszert a *borstali* fogházban (innen *borstal-system*). A mi BN-ünk is ezt óhajtja utánozni a „*fiatalokra fogház*”-ban (l. alább 127. §-t.).

IV. A különböző börtönrendszereket az egyes államok BTK-ei nem követik feltétlen következetességgel, hanem a szabadságvesztés-büntetésnek rendszerint több-kevesebb számú alakját állapítván meg, egyikre az egyik, másikra a másik rendszert alkalmazzák. A nagyobb államok közül:

1. *Anglia* két szabadságvesztés-büntetést ismer: 1. a *pénal servitude*-ot (fegyház), életfogytiglani vagy 5—25 évi tartammal; 2. az *imprisonment*-et (fogház) 1 naptól 2 évi tartammal. Mindkettő a fokozatos rendszer szerint hajtatik végre. Csupán a 28 napot meg nem haladó fogház töltendő feltétlenül magánzárkában.

2. *Franciaország* nak (eltekintve a transportation, (travaux forcés), deportation és relegation-tól, l. az előző §-t) négy szabadságvesztés-büntetése is van, u. m.: 1. *reclusion* (fegyház) 5—10 évre nem politikai; — 2. *detention* (államfogház) 5—20 évre, politikai büntettekért; — 3. *emprisonment correctionelle* (fogház) 6 naptól 5 évig, vétségekre; — 4. *emprisonment de simple police* (elzárás) 1—5 napig, kihágásokra. A *reclusion* a nappali közös munka, éjjeli elkülönítés, az *emprisonment correctionelle* a magánzárka-rendszer (1876. és 1893. törvény) szerint, a *detention* és az *empr.* de *police* rendszer nélküli közös elzárás által hajtatik végre. A feltételes szabadságra bocsátás 1892 óta már a büntetés felének kiállása után engedélyezhető.

3. *Belgium*-ban fennáll: 1. *travaux forcés* (kényszermunka), életfogytig vagy 10—20 évig; 2. *reclusion* (fegyház) 5—10 évig; 3. *detention* (államfogház) életfogytig vagy 5—20 évig; 4. *emprisonment* (fogház) 8 naptól 5 évig; 5. *emprisonment de police* (elzárás) 1—7 és 8—12 napig. Az összes szabadságvesztés-büntetések elvileg magánelzárásban hajtandók végre (1870-iki törvény) s a magánelzárás miatt a büntetés tartamából bizonyos, fokozatosan nagyobb hányadrész levonatik (első évből $\frac{1}{12}$, a 2—5. évből $\frac{1}{12}$, 6—9. évből $\frac{1}{12}$, 10—12. évből $\frac{1}{12}$, 13—14. évből $\frac{1}{12}$, 15—16. évből $\frac{1}{12}$, 17—20. évekből $\frac{1}{12}$, úgy hogy a huszévi büntetés 9 év és 9 hó által le van róva). A feltételes szabadságra bocsátás már a büntetés $\frac{1}{3}$ -ának kiállása után, visszacsökknél $\frac{2}{3}$ után, az életfogytiglani ítéletknél pedig 10 év kiállása után engedélyezhető. A felt. szabadság ideje (1899) legalább 2, visszacsökknél 5 év.

4. *Németország*-ban szabadságvesztés-büntetések: 1. *Zuchthaus* (fegyház) életfogytig vagy 1—15 évig; 2. *Festungshaft* (államfogház) életfogytig vagy 1 naptól 15 évig; 3. *Gefängniss* (fogház) 1 naptól 5 évig; 4. *Haft* (elzárás) 6 hétig. A börtönrendszert az egész Németországra a BTK-ben nincs egységesen szabályozva, a részletek az egyes államok autonómiájára tartoznak. A BTK. csak a magánelzárás és a feltételes szabadságra bocsátás iránt intézkedik. A

magánzárkába helyezés a fogoly akarata ellenére 3 évnél tovább nem terjedhet, a feltételes szabadlábra helyezés pedig a büntetés $\frac{3}{4}$ -ének, de legalább is egy évnek kitöltése után engedhető meg. Legtöbb állam az osztályrendszert, illetőleg az angol fokozatos rendszert alkalmazza. A magánzárka-rendszert csupán *Baden* valósítja meg mintaszerűen. (Bruchsal). Az új német BTK. *javaslat* a fegyház és fogház érintetlen fentartása mellett a Festungshaft- és Haft-büntetésekét összeolvasztja, vagyis a *Haft* nevű harmadik szabadságvesztést életfogytiglanra vagy egy naptól 3, illetőleg (a fegyház helyett) 15 évi tartamban engedi kiszabni. A Liszt-féle *gegenentwurf* a három szabadságvesztés tartamát módosítaná, úgy, hogy a fegyház életfogytig vagy 2—15 évig, a fogház 1 naptól 2 (kivételesen 15) évig; a Haft 3 naptól vétségeknél 2 évig, büntettekénél 10 (kivételesen 15) évig terjedne.

5. *Ausztria* a börtönbüntetésnek két fokát ismeri: 1. a „súlyos” börtönt, *schwerer Kerker* és 2. az egyszerű börtönt, *Kerker*. Mindkettő 6 hónaptól 20 évig, vagy életfogytig szabható ki. Magánelzárás egyfolytában csak egy hónapig alkalmazható. A börtönbüntetés végrehajtása egyáltalán nem mintaszerű, sőt a kisebb intézetek (fogház) állapota kritikán aluli. Maguk az osztrák írók (Marcovich, Hoegel) nyíltan elismerik. Az 1912-iki osztrák BTK. *javaslat* négyféle szabadságvesztést különböztet meg: 1. börtön élethossziglanra vagy 1—20 évig; 2. fogház 3 naptól 20 évig; 3. elzárás 1 naptól 5 évig; 4. házi fogás egy naptól két hétig.

6. A *hollandiai* BTK. szabadságbüntetése: 1. fogház, 1 naptól 15, esetleg 20 évig vagy életfogytig; 2. elzárás 1 naptól 1 évig. Az 5 évet meg nem haladó fogház, a hosszabbnak pedig első 5 éve magánelzárásban töltendő ki. A büntetés $\frac{3}{4}$ -ének, de legalább 3 évnek kitöltése után az elítélt feltételes szabadságra bocsátható. Az elzárás csak az elítélt kívánságára hajtatik végre magánzárkában. A börtönügy tényleges állapota mintaszerű. 1886-tól önálló börtönügyi törvénye van.

7. *Olaszország* BTK-e a következő szabadságvesztés-büntetéseket ismeri: 1. *ergastolo*, életfogytiglani kényszermunka, az első hét év alatt magánelzárással, aztán örök hallgatással (ez a halálbüntetés pótszere); 2. *reclusione* (fegyház); 3. *detenzione* (fogház); mindkettő 3 naptól 24 évig, végrehajtásuk az angol fokozatos rendszer szerint történik, de a fegyház szigorubb, a fogház enyhébb szabályok szerint; 4. *confino* (belebezés) szabadságkorlátozó büntetés, 3 hónaptól 3 évig; 5. *arresto* (elzárás), egy naptól 2 évig, kihágásokra.

8. A *norvég* BTK. csak 2 szabadságbüntetést ismer: *fogházat* és *elzárást*, mindkettő egyenlő tartamu (21 naptól 20 évig, a fogház életfogytig is) s a fokozatos rendszer szerint hajtandó végre.

9. Az *orosz* BTK. szabadságbüntetése: 1. a kényszermunka (*katorga*) életfogytiglan vagy 4—15 év, utána kényszerletelepítés; 2. belebezés (*ssylka*) életfogytiglan; 3. javítóház, 1½—6 évig; 4. várfogság, 2 héttől 6 évig; 5. fogház, 2 héttől 1 évig; 6. elzárás, 1 naptól 6 hónapig. A „javítóház” 3—6 havi magánelzárás után közös letartóztatásban munkakényszerrel, a várfogság közös elzárásban, a fogház magánzárkában munkakényszerrel, az elzárás közönségben (kivánságra magánzárkában). 7 napnál tovább tartó elzárás munkakötelezettséggel hajtandó végre.

10. A *japán* BTK. szab. büntetése: 1. fegyház. 2. fogház, mindkettő

életfogytig vagy 1 hónaptól 15 évig (súlyosbítható 20 évig), az előbbi munkakényszerrel jár, utóbbi egyszerű letartóztatás; 3. *elzárás* 1—30 napig. Feltételes szabadon bocsátás $\frac{1}{3}$ után.

11. Az 1908-iki *svájci* javaslat börtönbüntetései: 1. *fegyház* (életfogytiglan vagy 1—15 évig); 2. *fogház* (8 naptól 2, esetleg 5 évig), mindkettő az angol fokozatos rendszer szerint hajtható végre. Kihágásokra: 3. *elzárás* (3 naptól 3 hónapig), teljesen magánzárkában töltendő.

12. Az *északamerikai* Egyesült-Államoknak egységes büntetési és börtönrendszere nincs, a 48 állam és 3 terület büntetőjogilag független egymástól. Általában véve legtöbb helyt egy súlyosabb és egy enyhébb szabadságvesztés-büntetést találunk, a végrehajtásra nézve pedig a legtöbb helyt a nappali közös munka, éjjeli elkülönítés rendszere (u. n. *congregate system*) van életben. A magánzárka-rendszer csak a *philadelphiai* régi „eastern penitentiary”-ban áll fenn (itt is csak elvileg, mert a 728 zárkában 1400 rab van elhelyezve). Sok helyen azonban nem törődnek a börtönökkel s különösen a kisebb fogházakban (*county jail*) a régi összezárási rendszertelenség (*convict-lease system*) s az európaiakat is felülmuló botrányos állapotok vannak. Az utóbbi évtizedekben az Elmira-rendszer erősen hódít s több állam (New-York, Massachusetts, Ohio) nagy becsúgygyal akar e részben újból utmutatója lenni Európának. (*Barrows: Prison systems of the United States. 1900.; Henderson: u. u. 1910.; Herr és Finkey id. m.*

Kiegészítésül megemlítjük, hogy az *1843-iki javaslatunk* csak kétféle szabadságvesztés-büntetést ismert, u. m. 1. a *rabúságot*, mely 24 évig vagy életfogytig és 2. *fogságot*, mely 1 naptól 1 évig terjedhetett s mindkettő egész tartama alatt *magánelzárásban* lett volna végrehajtható.

V. A legújabb törvényhozási munkálatok, a börtönügyi reform-államok (Hollandia, Olaszország, Norvégia, Észak-Amerika) példája arról tesz bizonyosságot, hogy a szabadságvesztés-büntetések tekintetében nem a büntetési nemek szaporítására és a legtöbblehető börtönrendszer megvalósítására kell törekedni, hanem megfordítva, a büntetési nemek *egyszerűsítése*, összevonása mellett a *végrehajtási rendszer változatossága*, a vegyes vagy *összetett börtönrendszer* az, ami a büntetés célját legjobban biztosítja. Fegyház, börtön, fogház, elzárás közt lényegbevágó különbség alig tehető, lényegileg mindenik szabadságelvonás, munkakötelezettséggel összekötve, legfeljebb *egy súlyosabb és egy enyhébb* színezetű (fegyház és fogház, politikai cselekményekre államfogház) közt lehet és kívánatos különbséget tenni, lehető tág terjedelmet adva mindkettőnek (1—20 év a fegyházra, 15 naptól 10 év a fogházra). hanem arra kell teljes erővel törekedni, hogy a letartóztatási intézetek okszerűen *specializálttassanak*, vagyis a fiatalok, az idősebbek, az enyhe, a súlyosabb és a megátalkodott bűnösök külön intézetekbe helyeztessenek el, hogy így az *individualisatio* a végrehajtásban is érvényesíthető legyen, vagyis a börtönhivatalnokok mindenik elitéttel megfelelően bánhassanak el, t. i. jelleméhez, lelkületéhez alkalmazhassák a büntetést.

107. §. A börtönügy részletkérdései.

I. A büntetéstannak (börtönügyi tudomány), habár mai kifejtettségében az összes büntetési és megelőzési eszközöket felöleli, egyik legfontosabb

feladata a mai leggyakoribb büntetési eszköznek, a börtönbüntetéseknek tényleges állapotát, végrehajtási módozatait, a szoros értelemben vett börtönügyet részletesen bemutatni s az elméleti és gyakorlati követelményeket e részben apróra megismertetni. Külön szakaszokban tárgyalja azért: 1. a börtönépítéset; 2. a börtönigazgatást; 3. a börtön belső rendtartását (házirend, fegyelem, ételmezés); 4. a rabmunkát; 5. a rabok tanítását és erkölcsi gondozását stb. E szorosan börtönügyi szakkérdések tárgyalása tullealadja ugyan az anyagi büntetőjogi tankönyv keretét, azonban általános tájékozásul szükségesnek vélem a mai börtönügyi tudomány idevonatkozó tanításait legalább vázlatosan bemutatni.

1. A börtönépítéset a börtönök legujabbkori reformja s a modern börtönrendszernek kifejlődése kapcsán lett külön ágává az építésetnek, amióta t. i. a börtön célja nem a megsemmisítés, a testi-lelki lassu elorvasztás, hanem az elítéltek társadalmi megjavítása, regenerálása. E magasztos célunk legelső elemi feltétele, hogy a börtönre itélteket ne ronda, földalatti helyiségekbe, pincékbe, kaszamatákba, vagy legjobb esetben ócska várakba, klastromokba, hanem külön e célra épített, egészséges levegőjű épületekbe helyezzük, vagyis emberiesen bánjunk velük a börtönbüntetés alatt s testi épségükről, egészségükről gondoskodjunk. A modern börtönügyi tudomány követelményei egy jó börtön építésénél és berendezésénél *Krohne* szerint: hogy az épület a foglyok biztos őrizetére alkalmas legyen, a helyiségek könnyen áttekinthetők legyenek, az elítéltek osztályozását, az egyes csoportok elkülönítését, ha szükséges, az egyéni elkülönítést is lehetővé tegye, az épület és talaj egészségrontó ne legyen, a melékhelyiségek (gazdasági épületek, konyha, mosóház, fürdőház, árnycsövek) s a munkahelyiségek, kórház célszerűen legyenek csoportosítva, végtül az épületek szolidak és egyszerűek legyenek, minden felesleges cifraságtól, fényűzéstől, ami a büntetés komolyságával is ellenkezik és a költségeket is növeli, óvakodni kell.

A börtönépületnek se túlságos kicsinynek, se túlnagynak lenni nem szabad. Legalább 200, de legfeljebb 5—600 elítéltre kell egy helyen számítani. Az utóbbi időben ugyan e követelménnyel ellenkezőleg 1000—2000 főre berendezett épületeket is emelnek (Wormwood-Scrubs, Fresnes les Rungis, Tegel), ami az áttekintést, az ellátást és igazgatást felette megnehezíti. Az épület alakjára nézve régebben a *panoptikus rendszer*t, a csillagalaku épületet tekintették egyedül helyesnek (sokáig minta volt a Bentham által tervezett *Milbank* penitentiary (1816) Londonban), ujabban a párhuzamosan épített *pavillon-rendszer* divatos. A magánzárkákknak, ha a fogoly éjjel-nappal abban van, legalább 25 köbméter, csupán hálózárkákknak legalább 16 köbméter légfűrtartalommal kell birni. Mintabörtönépületei vannak különösen Belgiumnak és Angliának. A börtönépületek beosztása és berendezése különben a börtönrendszertől és az illető épület különös rendeltetésétől függ. Tisztán magánzárkás vagy nappali közös munkára berendezett, férfiak, nők vagy fiatalok részére szolgáló épület részleteiben természetesen másként építendő és rendezendő be.

2. A börtönigazgatásra nézve a mai börtönügyi irodalom teljesen egyértelműleg követeli, hogy az államban levő összes letartóztatási intézetek központi igazgatásnak legyenek alávetve. Vagyis az összes börtönintézeteknek állami intézeteknek kell lenni s ezek legfőbb felügyelete, kormányzása és ellen-

örzése az igazságügy-minisztérium által történjék. E minisztérium kebelében önálló börtönügyi osztály alakítandó, melynek élén az országos *börtönügyi főfelügyelő* álljon, aki részint személyesen, részint felügyelők által minél gyakrabban és rendszeresen átvizsgálja az összes börtönöket, azok szigorú, egységes és lelkiismeretes vezetéséről gondoskodik. Az egyes intézetek mellé középső hatóságok gyanánt *felügyelő-hatóságok* szervezendők, melyek az igazgatókat és a börtönhivatalnokokat közvetlenül és állandóan (hetenként) ellenőrzik, őket tanácsal és tettel támogatják, másodfoku fegyelmi hatóságot képezzenek. Mintaállamok e részben is Anglia és Belgium. Német- és Franciaországban a központi vezetés két, illetőleg három minisztérium (bel- és igazságügyi, illetve bel-, gyarmatügyi és tengerészeti) közt oszlik meg, ami kézzelfogható akadály a börtönügy egységes fejlesztésének és jókarba helyezésének.

3. A *börtönrendtartás* szabályozásában (a börtönügyi törvényben vagy miniszteri rendeletekben) hangsúlyozni kell a büntetés céljait, a rabokkal való szigorú, de jóindulatu, emberséges bánásmódot. A házi rend megállapításánál gondoskodni kell, hogy az elítéltek nappal *állandóan hasznosan és tervszerűen foglalkoztatva legyenek*, a munka, a tanítás, a pihenés, étkezés, járkálás harmonikus rendben álltassanak össze, hogy a foglyok testi és szellemi ereje fentartassék és fejlesszessék. A *fegyelmi büntetések*-ben a szigor és az emberiség kölesönösen szem előtt tartandó, vagyis a szigornek nem szabad kegyetlenségig, az emberiségnek lágy szívűségig mennie. Botozást, kikötést, hideg zuhanyt (Ausztria), a régi barbár fegyelmi büntetéseket, a mai művelt állam a börtönökben sem tűr meg. Ígny óvakodni kell az élelemmegszorítást (koplatás) oly mértékben alkalmazni, hogy a fogoly testi ereje, egészsége veszélyeztetve legyen.

4. Az *egészségre és a rabélelmezésre* a művelt államok mindinkább gondot fordítanak börtöneikben. Itá tisztában vagyunk azzal, hogy a börtön nem testi, hanem szabadságbüntetés. vagyis a börtönre ítéltet csak szabadságától fosztja meg, de nem akarja testileg tönkretenni: a testi egészség fentartására szolgáló intézkedéseket, a tiszta ruhát, jó levegőjű tiszta helyiségeket, a testi tisztaságot (fürdetést), az egészséges, tápláló ételmezt, a friss levegőn való járkálást, a tornázást, katonai gyakorlatokat nem fogjuk fényűzésnek, a rabok kényeztetésének tekinteni, mint a felületesen ítélő laikusok rendszerint hirdetik, hanem okos és szükséges rendszabályoknak és a javítás, a társadalmi és erkölcsi jobbátétel nélkülözhetlen eszközeinek. A rabélelmezés fontos és nehéz kérdéséről l. *Gruber L.*: A rabélelmezés, 1901.

5. Legnagyobb jelentőségű és legtöbb oldalú kérdése a mai börtönügynek a *rabmunka*, vagyis az elítéltek foglalkoztatásának kérdése. Howard óta a börtönügyi tudomány az erkölcsi és társadalmi javítás leggyakorlatiasabb és legbiztosabb tényezőjének tekinti a *rendszeres* munkát, úgy hogy a modern börtönök szabály szerint a munkakötelezettség elvére vannak építve s a szabadságvesztés-büntetés különböző neveit, alakjait (fegyház, börtön, fogház) rendszerint a munkakényszer különböző szigora szerint különböztetik meg. A munkakötelezettségtől a mai államok csupán kivételesen tekintenek el egyik-másik enyhe jellegű letartóztatási intézetnél (államfogház, elzárás). A rendszeres és hasznos foglalkoztatás által lehet egyfelől a fogoly testi és lelki erejét fentartani, illetőleg erősíteni, ez hozzá sokszor *saját erejének és képességének*

felismerésére, ez óvja meg a rabtársaival való társalgástól s a rosszabbak méltelyező befolyásától (a lázongások, összeesküvések legbiztosabb gátja). A *rendszeres munka megtanulása és megszokása* képesíti a foglyot arra, hogy a szabad életbe visszakerülve, tisztességes uton meg tudja keresni kenyerét s ne legyen kénytelen ismét a bűn útjára lépni. A munka teszi lehetővé a börtönben az *életkedv* fentartását, az iparkodás, a *verseny* és *önfegyelmelés* begyakorlását. Kitűnő módszer erre az angol és északamerikai börtönökben divatos *jegyrendszer*, mely a rideg fogházi életbe bizonyos elevenséget önt. A rabmunkának e nagy erkölcsi jelentősége s nélkülözhetlensége mellett nagy *közgazdasági* jelentősége is van, mert az állam egyfelől a szorgalmas munkások számát növeli a rabmunka okos szervezése által, másfelől a börtönök építésére és fentartására fordított tetemes kiadásainak egy részét téríti meg a rabmunka jövedelméből.

A rabmunka kezelésére nézve három rendszer ismeretes: a bérbeadási, a vállalkozói és a saját (állami) kezelés (regie) rendszere. A börtönügyi tudomány egyhangulag a *saját kezelést* helyesli és ajánlja, mert a büntetés céljának folytonos szem előtt tartása csak e mellett a rendszer mellett lehetséges s pénzügyileg is ez a legelőnyösebb. Ha az állam a rabmunkát bérbeadja, vagyis az egyes börtönökben levő elítéltek munkaerejét évi bérért átengedi egyes üzletembereknek, azok teljesen eltekintenek a büntetés céljától s csak a minél nagyobb nyereségre fognak törekedni. A *vállalkozói* rendszer, mely szerint az állam magánosoktól csak megrendeléseket és nyers munkaanyagot fogad el s azt dolgoztatja fel, mindenesetre helyesebb, de ez is könnyen a bérleti rendszer burkolt alakjává válik. A legtöbb állam ma már szakított a bérleti rendszerrel, de a vállalkozói rendszer még nagy népszerűségnek örvend. A valódi mintá államok (Anglia, Belgium) régóta a saját kezelésre tértek át.

A rabmunka *nemeinek megválasztásánál* s a rabok által készített *ipar-cikkek értékesítésénél* az államnak nagy körültekintéssel kell eljárnia. A magánzárka-rendszer melletti hosszas küzdelem alatt ugyanis a gyakorlatban mintegy megcsontosodott az a felfogás, hogy a rabokat csak *ipari* munkákkal lehet foglalkoztatni, ez a rendszer azonban a szabad iparosok feltékenységét idézte fel s kivált ahol az állam a bérleti vagy a vállalkozói rendszert alkalmazta, általános lett a panasz, hogy a *rabmunka veszélyezteti a szabad ipart*. E kifogás, illetőleg panasz ugyan teljesen alaptalan, mert a rabmunkások száma a szabad munkásokéhoz képest mindenütt aránytalanul esekély. de jogosult lehet akkor, ha a rabokkal általában egy-két iparágat műveltet a bérlő vagy az állam s annak termékeit olesón viszi a piacra. Ez okból a munkanemekben változatosságot kell teremteni s az elítélteket lehetőleg a szabad életben folytatott munkájukkal, vagy ahhoz hasonlóval kell foglalkoztatni, különösen a földmives, napszámos, általában az előbb szabad levegőn foglalkozó elítélteket lehetőleg *mezőgazdasági* (talajjavítás) vagy más, a *szabad levegőn végzendő* munkára kell fogni, ami igazságosabb és célszerűbb is, mert a volt földmives ki-szabadulása esetén ugyanis legtöbbször visszatér előbbi foglalkozásához. A földmives rabot csak oly iparágára kell kitanítani, aminek a mezőgazdaságban is hasznát veszi s amivel télen el tudja foglalni magát. A munka, illetőleg a rab-erő értékesítésénél pedig okosan ki kell kerülni a szabad munkásokkal való verseny látszatát s az ipari cikkeket kizárólag állami intézetek (közhivatalok,

hadsereg) részére kell felhasználni (Anglia), a szabadban végzett munkát szintén középítkezéseknél vagy állami mezőgazdasági birtokokon kell alkalmazásba venni, vagy oly helyeken, ahol szabad munkások az illető munkára nem vállalkoznak. Napjainkban a legactualisabb kérdés az elítéltek szabadban való foglalkoztatása különösen a földmivelő államokban. *Olaszország* nagyobb arányban alkalmazza is a szabadban való foglalkoztatást (1900-ban 4600 foglyot alkalmazott ily munkákra, Sardiniaiban 1875 óta négy földmivelő rab-telep van), 1902-ben külön törvényjavaslat is terjesztetett ez irányban a kamarák elé. Anglia, Ausztria, Poroszország is szórványosan kísérleteket tettek e téren (Liszt: Die Gefängnisarbeit, 1900.; Krohne: u. a. 1901.; Vámbéry: Actes du congrès pénit. int. de Budapest, 1905., 173.).

6. A tanításra és az erkölcsi gondozásra nézve a börtönügyi tudomány kívánalma, hogy azok az elítéltek, akik az elemi ismeretekkel (írás, olvasás, számolás) nem bírnak, legalább ezekre a börtönben létük alatt kitaníttassanak. A fiatalabbakkal szemben a tanításnak többre is kell terjednie, természetesen csak akkor, ha erre a letartóztatási idő elég. E célból is elengedhetetlen, hogy a fiatalabb korban levők külön intézetekbe (reformatory, Borstal-intézet, fiatalok fogháza) helyeztessenek, ahol a javító-nevelésről intenzívebben lehessen gondoskodni. Az erkölcsi gondozást a tanítókon kívül első sorban az egyes felekezetek lelkészei végzik, akiknek vallás-erkölcsi tevékenységük kifejtésére s ezzel a javítás elősegítésére a modern börtönügy készséggel ad módot és alkalmat. Óvakodni kell azonban e részben is a túlhajtástól, így Poroszország egyidőben a *Wichern* által alapított Rohe-haus-szerzetesrendi tagok, apácák vezetésére bízta börtöneit, akik imádkozó-műhelyekké, a hypokrizis tanyájává tették azokat. (L. Pulszky-Tauffer: id. m. 198.)

7. Mindeme követelmények megvalósítása érdekében a börtönügyi tudomány joggal sürgeti a szoros értelemben vett börtönügy codificálását, vagyis a börtönügy belső kérdéseinek törvényi szabályozását legalább főbb vonalaiban, ami biztosítaná az egyöntetű eljárást s kizárná az önkényt és össze-visszaságot a börtönbüntetés végrehajtásában. A legtöbb államnak ma még önálló, rendszeres codexe nincs, csupán *Belgium* (1870), *Hollandia* (1886) és *Norvégia* (1900) járnak elől jó példával, valamint *Anglia*, amely nem ugyan codexben, de külön törvényekben (1857., 1877., 1898., 1908.) részletesen szabályozza az egyes szabadságvesztés-büntetések végrehajtását. A mi 1843-iki javaslataink közül is a harmadik: „a börtönrendszerről”, egy önálló és teljes börtönügyi codex lett volna, mely 387 §-ban a legrészletesebben szabályozta a börtönügy összes kérdéseit (I. Fayer: 1843. Anyaggyűjt. II. köt.). 1870-ben a képviselőház Irányi Dániel javaslatára utasította az ig.-minisztert, hogy a „lőrszámbeszámoló rendszer ideiglenes szabályozása iránt” törvényjavaslatot terjesszen a Ház elé. Horváth Boldizsár meg is bízta ily javaslat kidolgozásával Kelemen Mór akkori ig.-min. titkárt, aki 1871-ben azt el is készítette (a javaslat csak fegyverházat és fogházat ismert), azonban a Ház elé a javaslat nem került, miután időközben a BTK. javaslatának kidolgozásával Csemegi bizatott meg, aki a büntetési rendszert az új BTK-ben tartotta szabályozandónak.

II. A börtönügy eme részletkérdéseinek alapos ismerete a büntetőjog gyakorlati munkásaira, bírákra, ügyészekre, ügyvédekre nézve nélkülözhetlen. A bírák vagy ügyészek éppen felügyelői egyes letartóztatási intézeteknek (fog-

ház, vizsgálati fogház), valamint a megelőzés terén is hivatalos kötelességeik vannak (javítóintézetbe utalás, rabsegélyezés), így a börtönügy teljes ismerete a jogászra általában elengedhetetlen. Kivánatos lenne ez okból, ha a jogi főiskolákon — mint ezt az 1890. évi szentpétervári nemzetközi börtönügyi congressus ajánlotta — a börtönügy *rendes tantárgy* gyanánt adatnék elő annak *kötelező hallgatása* a joghallgatókra előíratnék, valamint gondoskodás történnék arról, hogy a joghallgatók évente egy-egy mintabörtönt, javítóintézetet, megfigyelő-intézetet megtekintsenek. A börtönhivatalnokoknak pedig a „börtönügyi tudomány“ természetesen kenyérstudiumukat képezi. A börtönhivatalnokok részére különben a börtönügyi vezérállamokban kurzusokat, időnként *tanfolyamokat* rendeznek az egyetemeken, ill. a nagyobb börtönök székhelyein, az alsóbb hivatalnokok (fegyőrök) részére pedig *börtönügyi iskolákat*. L. Vámbéry R.: Jogállam, 1910.: *Stammer*: Monatschrift V. (1908) 237. Nálunk 1909. áprilisban tartott először ily tanfolyam a börtönügyi tisztviselők részére a kőbányai gyűjtőfogházban, melyet kiegészített a NBE. magyar csoportjának előadási sorozata (*Engelberg*, a német börtönügyi tisztviselők egyeteme elnökének részvételével).

108. §. A magyar BTK-ek szabadságvesztés-büntetései.

A) A fegyház.

Irodalom: Jelentés az Igazságügyminisztérium 1895—1898. évi működéséről; *Megyery* I.: A magyar börtönügy, 1905.; *Langer* G.: Der progressive Strafvollzug in Ungarn, Kroatien und Bosnien, 1904.; *Tóth* Lőrinc: Fegyházi tanulmányok. I. Az illavai fegyház, 1885.; II. A rabmunka, 1888.; *Vajna* Károly: Hazai régi büntetések. I—II. kötet, 1906/7.; *Ujhárik* A.: A szamosújvári fegyház történelmi áttekintésben, 1908., u. a. A szamosújvári kir. javítónevelő-intézet leírása és története, 1912.; *Kádár* József: Szamosújvár története, 1903.

I. A BTK. és a KBTK. a „szabadságvesztés“-büntetéseknek öt nemét ismeri: 1. a *fegyházat*, 2. *börtönt*, 3. *államfogházat*, 4. *fogházat*, 5. *elzárást*. Szabadság „korlátozó“ büntetés gyanánt tekinthetők: 1. a *kiutasítás*, 2. az *illetőségi helyre utasítás*. A súlyosabb szabadságvesztés-büntetések végrehajtási rendszerül a *fokozatos* rendszert fogadta el és pedig a fegyház és a börtön végrehajtására az *ir-* (négy fokozatu), a fogházra az *angol* (három fokozatu) fokozatos rendszert. Az államfogház, mint custodia honesta, egyszerű *letartóztatás* által (nappal együtt, éjjel külön szobákban), az elzárás pedig a *lehetőségig magánelzárásban* hajtható végre.

A BTK-ek ugyan főbb vonásokban előírják az egyes szabadságvesztés-büntetések rendszerét, de a végrehajtás részleteiről, a szorosan vett börtönügyi kérdésekről nem intézkednek. Külön börtönügyi törvényünk pedig, mint említettük, nincs, így a börtönügy részletkérdései *miniszeri rendletek*-ben vannak szabályozva. E jogforrási jelentőségű min. rendeletek közül fontosabbak:

a) az 1880. aug. 9-iki 2106. sz. ig. min. rendelet, a büntetések végrehajtása tárgyában;

b) az 1884. márc. 14-iki 11.203. és az 1885. márc. 15-iki 55.673. sz. ig. min. rendelet, a közvetítő intézetekről;

c) az 1891. jul. 12-iki 17.745. sz. ig. min. rendelet, a feltételes szabadságra bocsátások tárgyában;

d) az 1895. márc. 14-iki 1140. sz. ig. min. rendelet, az államfogházbüntetés végrehajtása tárgyában (l. Dárday: Igazságügyi törvénytár IV. köt. és Marschalko: Ig. rendeletek VI.).

226
 II. A fegyházbüntetés vagy életfogytigra, vagy *határozott időtartamban* szabható ki¹.) A határozott idejű fegyház legkisebb mértéke két év, leghosszabb tizenöt év. Ez általános minimumot és maximumot sohasem (még halmazat esetén sem) lépheti át a bíró, vagyis fegyházból ennél sem többet, sem kevesebbet nem szabhat ki.

Életfogytiglani fegyház a BTK. szerint 12 esetben szabható ki (BTK. 126., 127., 142., 144., 237., 242., 280., 349., 424., 431., 435. és 436. §.). Az ÉLT. szerint van egy eset, midőn valaki esetleg *husz évi* fegyházra is ítélhető, t. i. az, aki bárminő határozott idejű szabadságvesztésre van ítélve, ha *e büntetés végrehajtása alatt* (a fegyházban) oly b.-cselekményt követ el, melyre szintén határozott időtartamu szabadságvesztés van megállapítva, ez új cselekményért külön elítélendő, de előbbi és újabb büntetése 20 évet nem haladhat meg (ÉLT. 36. §.). Ez azonban nemcsak a fegyházra, hanem bármely szabadságvesztés-büntetésre vonatkozik (l. alább a halmazat büntetésénél.)

229
 1. A fegyházbüntetés két első fokozata, a magánelzárás és a közös munka, *országos fegyintézetben* hajtatik végre.²) Önálló országos fegyintézetünk van jelenleg öt: *Illaván* (leginkább itt vannak az életfogytiglanra elítéltek), *Lipótváron*, *Vácon*, *Sopronban*, *Nagyenyeden*. Mind az öt tisztán férfifegyencek befogadására szolgál. A női fegyencek a *mária-nosztvai* „országos női letartóztatási intézetbe“ vitetnek. (1906-ig a mária-nosztvai intézet *fegyház* nevet viselt, azonban itt voltak elhelyezve a női *rabok* is. Az 1906. évi 33.427. sz. ig. min. rendelet adta az új, helyes nevet az intézetnek.)

¹ BTK. 22. §. A fegyház vagy életfogytig tart, vagy határozott időtartamu.

A határozott idejű fegyház leghosszabb tartama tizenöt év, a legrövidebb pedig két év.

² BTK. 28. §. A fegyházbüntetés országos fegyintézetben hajtatik végre.

Fegyintézetek közül, sajnos, egyik sem felel meg mindenben a modern követelményeknek, aminek oka, hogy eredetileg egyik sem e célra épült. Az *illavait és lipótvárit* (valamint az 1896-ban megszüntetett *munkácsit*) az abszolutizmus ideje alatt alakították át az ottani régi várakból, ugyanakkor rendezték be a *vácit* egy régi katonai iskolából s a *márianosztrait* egy kolostorból, amelyeket tehát a későbbi átalakításokkal (új magánzárkás épületek) sem lehetett modern intézetekké fejleszteni. Legelmaradottabb volt pedig a *szamosújvári*, melyet a régi Martinuzzi-féle várból (1542) és a „Rákóczi-ház”-ból (1653) már II. József rendeztetett be 1785-ben „tartományi” (Erdély) bürtönné; e rendkívül célszerűtlen, egészségtelen, magánzárkakkal egyáltalán nem bíró épületet az új alkotmányos kormány (1808) alakította rendes fegyintézeté, míg végre a szakemberek hosszú sürgetésére 1912-ben megszüntette s a régi, történelmi nevezetességű épületek meghagyása mellett, a használható részt, egy modern javítónevelő-intézeté alakíttatta át. A *nagyenyedi* fegyházat szintén az abszolutizmus rendezte be (egy volt lovas kaszárnya helyén), ez az új épületszárnyakkal (1892), ma az egyik legjobban felszerelt intézetünk. A legelső pedig a *soproni*, mely 1884-ben (egy leégett cukorgyár helyén) egyenesen a BTK. által előírt rendszernek megfelelően épült (686 magánzárkával). A legmodernebb s valóban mintaszerű intézet volt az 1896-ban a büntetési pénzek országos alapjából felépített *országos gyűjtőfogház*, mely egy-egy külön fegyházat, bürtönt (300—300 főről), egy fogházat (180 fő) és egy megfigyelő-intézetet foglalt magában. A B. Novella életbelépte óta ez a kitűnő mintaintézetünk a fiatalkorúak javítónevelő-intézetévé adatott át (l. alább a 126. §-t).

A társországokban *Lepoglavan*, Boszniában pedig *Zenicán*, Tauffer Emil, európai hírű bürtönügyi szakemberünk († 1891) rendezett be egy mintafegyházat, mindeniket közvetítő-intézettel. Horvátországban még *Gospicén* és *Mitrovicán* (1899) van jól berendezett fegyház, mindenik közvetítő-intézettel. L. *Langer* id. m.

2. A fegyházra ítéltegyén, az u. n. *fegyenc*, büntetése egész ideje alatt (kivéve az első három hetet s a feltételes szabadság idejét) az igazgatóság által kijelölt munkát köteles teljesíteni. A fegyenc tehát kényszermunkát végez, mert választási joga nincs a munkanemek közt. A fegyencek kivétel nélkül a fegyházi ruhát tartoznak viselni, a fegyházi ételmet enni s alá vannak vetve a fegyházi szabályoknak és az igazgató által gyakorolt házi fegyelemnek.¹⁾

¹ BTK. 29. § A fegyházra ítéltegyén (fegyenc) a megállapított s az igazgatóság által kijelölt munka teljesítésére szorítandó s a 30. §-ban meghatározott idő alatt éjjel és nappal, azontul pedig éjjel magánelzárásban tartandó.

Mindenik fegyenc fegyházi ruhát tartozik viselni, a fegyházi szabályok szerint ételmeztetik s ezen szabályoknak és a házi fegyelemnek alá van vetve. Fegyintézeteken kívül csupán közmunkára és csak akkor alkalmazhatók a fegyenczek, ha őket a többi munkásoktól elkülöníteni lehetséges.

Minden fegyencnek a büntetés megkezdésétől kitöltéseig joga van naponként *egy órát* a szabad levegőn tölteni¹⁾

A végr. rend. értelmében évnegyedenként egyszer levelet írhatnak legközelebbi rokonaiknak s ezek ugyanily időközökben látogathatják meg őket.

III. A fegyenc büntetési idejét *négy fokozatban* tölti ki: a) magánelzárásban, b) nappali közös munkában, c) közvetítőintézetben, d) feltételes szabadságon.

1. Az éjjel-nappali *magánelzárás* a 3 évnél rövidebb időre ítélteknél a büntetés $\frac{1}{3}$ -ára, a hosszabb időre ítélteknél 1 évre terjed. Mellőzendő a magánelzárás, ha az a fegyenc testi vagy szellemi épségét veszélyezteti, ily veszély esetén az orvos jelentésére a magánelzárás félbeszakítandó. Az így elmaradt magánelzárást később, de csak a büntetés első fele alatt (életfogytiglanra elítélt fegyenceknél az első tíz év alatt) pótolni lehet.²⁾

A büntetési idő első felén túl, életfogytiglanra elítélteknél pedig az első tíz év után, a magánelzárásnak egyáltalán nincs helye, csak fegyelmi büntetés gyanánt. Ennek oka egyrészt az, hogy a magánelzárás a fokozatos rendszer szerint a megtérés, a javulás megindítása gyanánt alkalmazandó, a büntetési idő utolsó részében tehát ennek többé nem lenne értelme. másrészt egészségi szempontból a teljes magánelzárás a büntetés későbbi

¹ BTK. 31. §. Az egészséges fegyenczek különbség nélkül, a magánelzárás alatt levők azonban a többiektől elkülönítve, a fegyház területén belül, a szabályokban meghatározott módon és őrizet alatt, naponként egy órát a szabad levegőn tölthetnek. Ezen idő, egészségi tekintetből, az orvos véleménye alapján, az igazgató által egy órával meghosszabbítható.

² BTK. 30. §. Mindenik fegyencz, rendszerint büntetésének megkezdésekor, magánzárkába helyeztetik s ha három évig, vagy ennél hosszabb ideig tartó fegyházra ítélteket: egy évig, — a három évnél rövidebb időre elítélt pedig: büntetése tartamának egy harmadrésze alatt, a fegyházi szabályokban meghatározott látogatások, az iskola, az istentisztelet és a szabad levegőn időzés (31. §.) kivételével, — mindenkitől elkülönítve, éjjel és nappal magánelzárásban tartatik.

A magánelzárásban levő fegyencz kiszabott munkáját zárkájában tartozik teljesíteni.

BTK. 32. §. A magánelzárás nem alkalmazható: ha a fegyencz testi vagy szellemi épségét közvetlenül veszélyezteti s félbeszakítandó, mihelyt ily veszély jelenségeit az orvos észleli s bejelenti.

33. §. Ha a magánelzárás az előbbi szakaszban meghatározott okból a büntetés kezdetén nem foganasított vagy félbeszakított: az, amennyiben a félbeszakítás okai megszűntek, a büntetés tartamának első felében utólag alkalmazandó.

A büntetési idő első felén túl, fegyelmi büntetés esetét kivéve, magánelzárásnak nincs helye.

34. §. Azokra, akik életfogytig tartó fegyházra vannak ítélve, a magánelzárás csak a büntetés megkezdésétől számítandó tíz év alatt, azontul pedig csak mint fegyelmi büntetés alkalmazható.

szakában sokkal súlyosabb és egészségileg károsabb hatása, mint a büntetés kezdetén.

Az elkülönözést BTK-unk és a fegyházi utasítások nem veszik oly aprólékos szigorúsággal, mint a belga s némely német börtönökben látható. A fegyencek nálunk a magánelzárás ideje alatt is úgy az iskolában, mint a templomban és a járkálás alatt láthatják egymást, azonban ezen időszakok alatt sem szabad egymással beszélniök. Külön járkáltatók, stallumok és maszkok nálunk ismeretlenek. A fegyházi rendtartás 13. §-a értelmében továbbá minden fegyene az igazgató, lelkész, tanító és az iparüzletvezetők részéről naponként legalább két látogatásban részesítendő.

Fegyintézetek csak a 90-es években lettek ellátva elegendő számú magánzárkakkal, addig sok jogosult panasz volt ellenük. Míg 1890-ben az összes fegyintézetekben összesen 1134 magánzárka volt, 1903 végén már 2200-ra emelkedett a zárkák száma s így a bevezető magánelzárást ma a legtöbb fegyházban végre lehet hajtani. Sajnos, a közös munka idején az összes fegyencek éjjeli elkülönítése még mindig nem lehetséges, mert csak a soproni és a gyűjtőfogházi fegyházban van annyi magánzárka, amennyi az intézet befogadási képessége. Összehasonlításul álljon itt a következő táblázat:

	Befogadási képesség	Fegyenc- létszám 1911 végén	Magánzárkák száma 1911 végén
1. Mlava	670	548	203
2. Lipótvár	900	571	251
3. Nagyenyed	700	610	377
4. Sopron	700	459	686
5. Vác	1025	736	198
6. Szamosujvár	600	444	30
7. Márianosztra	300	377	183
Összesen	4795	3745	1928

Az összes nagyobb intézetekben (fegyházak, gyűjtőfogház, szegedi börtön, közevitők) 1911-ben 2676 magánzárka volt.

Az évi létszám volt a hét fegyintézetben (a márianosztraikat ide, a gyűjtőfogházit azonban nem számítva):

1896	5319	1900	5300	1904	3050
1897	5238	1901	5050	1905	3873
1898	5979	1902	4750	1906	3912
1899	5640	1903	3640	1907	3878
				1910-ben	3745
				1911-ben	3594

Örömmel kell konstatálnunk, hogy fegyházaink évről-évre úresek lesznek s az utóbbi évek alatt három fegyintézetet (Munkács 1896, Gyűjtőfogház 1910, Szamosujvár 1912) meg lehetett szüntetnünk.

2. A nappali közös munka. A magánelzárás kiállása után a fegyenczek a munkanemek szerint csoportokba osztatnak s munkavezetők vezetése és az örök felügyelete mellett nagy munka

termekben közösen dolgoznak reggeltől estig. Éjjelre, a fokozatos rendszernek megfelelően, minden fegyencz külön zárkába helyezendő a közös munka időszaka alatt is.

Sajnos, ez utóbbi szabály — mint a fentebbi táblázat mutatja — fegyházainkban (a sopronit kivéve) még mindig nem hajtható végre teljesen, mert a magánzárkák összes száma még mindig feléyi, mint a fegyencek évi létszáma. Így a fegyencek fele éjjelre is közös termekben együtt marad, ami az erkölcsi elrontásra, az egymás kitanítására a legkönnyebb és kedvezőbb alkalom. *Fegyházbüntetésünk végrehajtásának ez a legégetőbb és gyökeresen orvoslandó sebé.*

Az osztályozás fegyházainkban csak annyiban áll, hogy a 24 éven alóliak, a 24 éven felüliek és a visszaesők a közös munka alatt lehetőleg külön termekben dolgoztatandók s istentisztelet és járkálás közben is ez osztályok tagjai elkülönítendők.

A fegyházakban alkalmazott munkanemek kizárólag *ipari munkák*: szabó, cipész, kovács, lakatos, asztalos, bognár, zsák- és csomagkészítő s kosárfonó mesterséget végeznek. A fegyházi munka kezelése részben a vállalkozói, részben a *házi kezelés* rendszerében történik. A bérleti rendszer egyáltalán nincs alkalmazásban. Az összes állami letartóztatási intézetekből 1902-ben 422.800 korona bevétele volt az államnak s így az ezekre fordított 2.425.258 korona kiadás egyötödét maguk az elítéltek behozták.

Azok a fegyencek, akik önállóan hibátlan, jó munkát képesek előállítani, munkájuk tiszta jövedelmének egyötödét, akik kellő utmutatás mellett elfogadható munkát állítanak elő és jó viseletűek, azok egyhatodát kapják. Az újoncok 3 hóig, a visszaesők egy féiévig és a rossz magaviseletűek jutalmat nem kapnak.

3. A *közvetítő intézet*. A fegyházbüntetés harmadik időszaka a közvetítő intézet. Ide csak oly fegyencz juthatnak, akik *legalább három évi* fegyházra voltak elítélve s szorgalmuk és jóviseletük által *a javulásra alapos reményt* nyújtottak, ha büntetésük *kétharmadrésztét*, életfogytiglanra elítéltek pedig 10 évet kitöltöttek. A közvetítő intézetbe szállítást az igazságügyminiszter rendeli el a „felügyelő bizottság” meghallgatása után.

BTK. 44. §. Azok, akik legalább három évi fegyházra vagy börtönre ítéltetvén, büntetésük kétharmadrésztét kitöltötték és szorgalmuk, valamint jó viseletük által a javulásra alapos reményt nyújtanak: büntetésük hátralévő részének kitöltése végett közvetítő intézetbe szállíthatnak, ahol szintén munkával foglalkoztatnak, azonban enyhébb bánásmódban részesülnek.

45. §. Az életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélték büntetésük tizedik évének eltelte után s a 44. §-ban meghatározott feltételek alatt, szintén a közvetítő intézetbe szállíthatatnak.

46. §. A közvetítő intézetbe való szállítást, a felügyelő bizottság meghallgatása után, az igazságügyminiszter rendeli el.

47. §. A közvetítő intézetben létező foglyok fegyelmi vétség esetében a fegyházba, illetőleg a börtönbe visszaküldhetők.

A közvetítő intézetben elhelyezettek részint mezőgazdasági (Kisharta, Lipótvár), kerti (Vác), részint ipari munkával foglalkoznak, de már nem mint „fegyencek“, hanem *munkásruhában* s a fegyházi fegyelem nélkül. A fegyelmi vétség büntetése egyszerűen az, hogy az illető visszavitetik a fegyházba. Megbízásokat is végeznek, elküldik őket a városba, árulják a kerti veteményeket, iparikkéket.

Közvetítő intézeteink eddig kitünően beváltak, szökés kísérlete a legritkábban fordul elő, visszavitelre alig van szükség, aminek oka persze, hogy ma csak a fegyencek legjuva juthat a közvetítő intézetbe. A közvetítő intézetben, annak alap gondolatához képest, minden fegyenenek részesednie kellene s a megpróbáltatásra és a szabadság helyes használatához való előkészítésre éppen azoknak van inkább szükségük, akik ma nem juthatnak oda. Ezt csak több közvetítő intézet felállításával lehetne elérni, mert a mai közvetítő intézeteinkbe mindössze 210 fegyenc helyezhető el, ami elenyésző csekélység. Minden fegyház és börtön mellett kellene lenni egy-egy közvetítő intézetnek. A *nagyenyedi* fegyház mellett már 1897-ben egy telket vett meg a miniszterium egy új közvetítő intézet felállítására céljából, de az intézet máig sincs felállítva. Legujabban a *márianosztrai* női let. intézet mellett vették tervbe közvetítő intézet felállítását. Az 1907. évi kormányjelentés szerint ez az első női közvetítő intézet már 1907-ben „megépítettet”, de megnyitáról maig sincs tudomásom.

4. A *feltételes szabadságrabocsátás*. Feltételes szabadságra bocsátható minden (bármilyen tartamu) fegyházra ítelt egyén: ha 1. büntetésének *háromnegyed részét* kiállotta (akár volt közvetítő-intézetben, akár nem), az életfogytiglanra elítelt pedig 15 év kitöltése után; ha 2. szorgalma s jóviselete által a *javulás reményét megerősítette*; ha 3. maga *kéri* ezt; ha 4. a *felügyelő-bizottság* ajánlja. A feltételes szabadságra bocsátást szintén az igazságügyminiszter rendeli el.¹

¹ **BTK. 48. §** A közvetítő intézetben letartóztatott egyéneket, ha jó viseltük és szorgalmuk által a javulás reményét megerősítették, saját kérelmükre, a felügyelő-bizottság ajánlatára az igazságügyminiszter feltételes szabadságra bocsáthatja, ha büntetésük háromnegyed részét, az életfogytiglani fegyházra ítéltek pedig legalább tizenöt évet kitöltöttek.

Feltételes szabadságra bocsáthatók saját kérelmükre és a felügyelő-bizottság ajánlatára azon egyének is, kik három évnél rövidebb fegyházra, vagy egy évet felülhaladó börtönre, vagy másnemű szabadságvesztésbűnükre ítéltek, ha büntetésük háromnegyed részét kiállották és a 44. §-ban meghatározott egyéb feltételek reájuk nézve megvannak.

49. §. Nem bocsáttatnak feltételes szabadságra:

1. külföldiek;

2. visszaesők a 333., 344., 350., 355., 370., 379., 422., 423. 424. §-okban meghatározott büntettek vagy vétségek eseteiben.

50. § A feltételes szabadságra bocsátottak tartózkodási hely, viselés és életmód tekintetében külön rendőri szabályok alatt állanak, melyeknek megsértése esetében, feltételes szabadságukat az igazságügyminiszter visszavonhatja.

A feltételes szabadságnak visszavonása után, az ítéletben megállapi-

Külföldiek és a lopás, rablás, zsarolás, sikkasztás, orgazdaság, csalás és gyujtogatás büntetésebe vagy vétségébe *viisszesők* nem bocsáthatók feltételes szabadságra.

a) A feltételes szabadságra bocsátottak *rendőri felügyelet* alatt állanak. A fegyházigazgató által igazolvánnyal láttatnak el. kötelesek haladéktalanul előbbi tartózkodási helyükre menni, ott a községi előjáróságnál jelentkezni s magukat ennek felügyelete alá rendelni. A hatóság engedelmé nélkül más-hova nem költözhetnek. Kötelesek a rendetlen, honye életmódtól tartózkodni, a hatóság felhívására bármikor megjelenni, félvekenként jelentkezni s életmódjukról számot adni. E szabályok megsértése esetében az igazságügyminiszter a feltételes szabadságot visszavonhatja, mely esetben a büntetés feltételesen elengedett utolsó negyede levonás nélkül kitöltendő.

b) Az *életfogytiglani* fegyházra ítélt, ha feltételes szabadságra bocsátott, *négy-évi* kifogástalan magaviselet után *teljesen szabadnak* tekintetik, vagyis a rendőri felügyelet alól felszabadul (1880. évi 2106. sz. ig. min. rend. VIII. 11. §.). Az életfogytiglani fegyházra ítélt egyén tehát 10 évi büntetés (10 évi fegyház, 5 évi közvetítő intézet, 4 évi feltételes szabadság) után, szorgalom és jó viselet által teljesen visszanyeri szabadságát.

c) A feltételes szabadságra bocsátás nem elengedése a büntetésnek, hanem a büntetésnek utolsó, legenyhébb időszaka. A büntetésnek tehát nem a feltételes szabadságra bocsátással, hanem a feltételes szabadság idejének, vagyis az ítéleti büntetés tartamának leteltével van vége, amiből folyik, hogy a visszasesési 10 évi idő ez utóbbi időponttól számítandó, valamint az is, hogy a feltételes szabadságon levő egyén nem teljesíthetné védkötelezettségét, mert ez időű át még büntetés alatt áll. A miniszteri Utasítás azonban ezzel ellenkezőleg megengedi a védkötelezettség teljesítését, miután a feltételes szabadságban levő *„szesz"* magánjogainak gyakorlatába lép^o (Ut. VIII. 14. §.). Az Utasítás e

tott büntetés megszakított végrehajtása tovább folytatandó; a szabadságban töltött idő azonban a büntetésbe nem számíttatik be.

Ha büntetésük ideje a feltételes szabadság visszavonása nélkül telt ki: a büntetés kiállottnak tekintetik.

51. §. Sürögés esetekben joguk van a közigazgatási tisztviselőknak, községi előjáróknak és kir. ügyészeknek, a feltételes szabadságra bocsátott egyént rögtön letartóztatni: a letartóztatásról és ennek okáról azonban, további intézkedés végett, az igazságügyminiszter haladéktalanul értesítendő.

Ezen letartóztatás ideje, a feltételes szabadság visszavonása esetében, a még kiállandó büntetés tartamába beszámíttatik.

52. §. A szabadságvesztés-büntetések addig, míg azok végrehajtására a jelen fejezet határozatainak megfelelő intézetek nem szervezetnek: a fennálló szabályok szrint foganatosítandók.

A feltételes szabadságra bocsátásnak mindazonáltal ezen idő alatt is van helye és pedig tekintet nélkül az ítéletben megállapított szabadságvesztés-büntetésnek tartamára, azokra nézve is, kik közvetítő intézetbe nem szállíttatnak, ha a 44., illetőleg a 48. §-ban meghatározott egyéb feltételek reájok nézve megvannak.

A jelen törvénynek megfelelő intézetek felállítása, illetőleg berendezése után az igazságügyminiszter köteles intézkedni, hogy azok arányához képest az elitáltak és pedig azok is, akik szabadságvesztés-büntetésüket már megkezdették, ezen intézetekbe szállíttassanak s büntetésük hátralevő részét a jelen törvénynek megfelelőleg állják ki.

rendelkezését *Taffer* Emil is a büntetés természetével, a feltételes szabadságra bocsátás céljával s a hadsereg méltóságával ellenkezőnek tartja.

IV. A *felügyelő-bizottság*, mely a közvetítő-intézetbe való elhelyezés és a feltételes szabadságrabocsátás, valamint a javító-intézetbe való utalás iránt az igazságügyminiszternek véleményt ad, a BTK. szerint áll: az illető törvényszéki elnökből vagy ennek helyetteséből, a kir. ügyészből, (illetőleg alügyészből), az intézeti igazgatóból (felügyelő), lelkészből, tanítóból, továbbá az illető törvényhatósági közigazgatási bizottság által (évenként) megválasztott két egyénből. Miután a feltételes szabadságrabocsátás a fogházra ítétekkel szemben is alkalmazható s fogház minden törvényszék területén van, ily felügyelő-bizottság is minden megyei törvényhatóságban van szervezve.

BTK. 43. §. A felügyelő-bizottság tagjai: a törvényszék elnöke, illetőleg helyettese, a királyi ügyész, illetőleg a királyi alügyész, az igazgató (felügyelő), a lelkész, a tanító, továbbá a törvényhatóság közigazgatási bizottsága által megválasztott két egyén.

Határozathozatalnál, amely a járásbirósági fogházban letartóztatott ifjú egyének javító házba szállítását tárgyalja, az illető járásbiró is meghallgandó.

A felügyelő-bizottság, mai szervezete mellett, csak névleges testület. A fogházfelügyelőn, fegyházigazgatón s a lelkészen, tanítón kívül a bizottság tagjai rendszerint nem ismerik az elítélteket s így véleményük nem egyéb, mint az igazgató véleményének helybenhagyása.

109. §. B) A börtön, az államfogház, a fogház és az elzárás.

I. *A börtön.* A börtön-büntetés mindig csak határozott időtartamban szabható ki. Legkisebb tartama hat hó, leghosszabb tiz év.¹⁾ A BTK.-ben sehol nincs öt évnél magasabb börtön megállapítva. Így 5 éven felüli börtön csak bűnhalmazat esetében szabható ki. Csupán egy kivételes esetben engedi meg a BTK. (93. §.), hogy esetleg 15 év tartamban is kiszabható legyen, t. i. ha az illető büntetttre törvényileg meghatározott fegyházbüntetés a tettes aggkoránál vagy testi gyöngeségénél fogva túlságosan súlyosnak mutatkoznék. (L. alább 132. §.)

1. A börtön két első időszaka, a magánelzárás és a közös munka, *kerületi börtönben* vagy az igazságügyminiszter által e célra kijelölt *törvényszéki fogházban* hajtható végre.²⁾

„Kerületi“ börtönünk csak egy van: Szegeden (férfiak ré-

¹ BTK. 24. §. A börtön leghosszabb tartama tiz év, legrövidebb tartama pedig hat hó.

² BTK. 36. §. A börtönbüntetés kerületi börtönben, vagy az igazságügyminiszter által e célra kijelölt törvényszéki fogházakban hajthatik végre.

szére). Befogadási képessége 500 fő. Magánzárka 74. 1910-ig a kőbányai gyűjtőfogház egyik osztálya egy önálló börtönt képezett 300 főnyi befogadási képességgel, ugyanannyi magánzárkával. A nő-rabok Mária-Nostrára szállíttatnak.

A törvényhozás a BTK. megalkotásakor tudta, hogy a BTK-ben megállapított börtönrendszer alkalmas intézetek hiányában jó ideig nem lesz végrehajtható, azért írtatta be ideiglenes rendelkezéssül, hogy a „börtön“ törvényszéki fogházban is végrehajtható. Sajnos, ez a kivétel 33 éven át szabály maradt, mert börtönre ítéltjeink száma évente sok ezerre megy (1897-ben volt 3217, 1907-ben 6602) s azok $\frac{3}{4}$ része ma is törvényszéki fogházakban állja ki a „börtön“ büntetést. A „börtön“ eltürlése, vagyis a büntetési eszközök közül kihagyása ez okból ma már közóhaj. (L. alább.)

2. A börtönre ítélték (*rabok*) szintén munkakényszer alatt állanak, de nem kényszermunkát végeznek, mert csak „viszonyaiknak megfelelő“ munkára vannak kötelezve s az illető börtönre megállapított munkanemek közt *választási* joguk van. A börtönépület területén kívül őket is csak közmunkával és csak beleegyezésükkel lehet foglalkoztatni, s ily esetben a fegyencektől és a szabad munkásoktól elkülönítendőek. Kötelező reájuk is a rabruha, a rabélelmezés, a börtönfegyelem s a börtön szabályok, ezek azonban enyhébbek a fegyháziaknál. A szabad levegőn naponként *két órát* töltenek, mely idő csupán fegyelmi büntetésül szállítható le egy órára. Ez a megszorítás azonban, félbeszakítás nélkül, két nappal hosszabb időre nem terjedhet.¹⁾

3. A rabok büntetési idejüket elvileg szintén négy szakban töltik ki: *magánelzárásban, közös munkán, közvetítő intézetben és feltételes szabadságon.*

a) A *magánelzárás* és a *közös munka* tekintetében teljesen ugyanazok a szabályok állanak reájuk, mint a fegyencekre. (L. az előző §-t.) A magánelzárás ideje is ugyanaz, a közös munka ide-

¹ BTK. 37. § A börtönre ítélt egyének viszonyaiknak megfelelő munkát teljesíteniük, az illető börtönre nézve megállapított munkanemek közül azonban szabadon választhatnak; őket a börtönépület területén kívül csupán közmunkával és csak beleegyezésükkel lehet foglalkoztatni, mely esetben a fegyencektől és a szabad munkásoktól elkülönítendőek.

A börtönre ítélték alá vannak vetve a magánelzárásnak, valamint a ruházat, élelem, házirend és fegyelem tekintetében a börtön szabályok rendelkezéseinek, melyek azonban a fegyháziaknál enyhébbek.

38. §. A 30., 31., 32. és 33. §-ok határozatai a börtönre ítélt egyénekre is alkalmazandók, azon módosítással, hogy azok a börtönhöz tartozó területen belül naponként két órát töltenek a szabad levegőn, mely idő csupán fegyelmi büntetesképpen szállítható le naponként egy órára. Ezen megszorítás, félbeszakítás nélkül, két nappal hosszabb időre nem terjedhet.

jén az osztályozás, a napirend szintén. A munkanemek is csaknem azonosak.

Különbség csak annyi, hogy a munka után adott jutalom nagyobb, az első osztályuak a tiszta jövedelem $\frac{1}{4}$ -ét, II. osztályuak $\frac{1}{5}$ -ét kapják, a III. osztályuaké itt is a segélyalaphoz csatoltatik. Továbbá nem negyedévenként, hanem minden hónapban írhatnak egy levelet rokonaiknak s egy látogatást fogadhatnak.

b) A közvetítő intézetbe is teljesen ugyanazon feltételek mellett s ugyanannyi idő után juthatnak, mint a fegyencek. Ez azonban tisztán irott malaszt, mert közvetítő intézeteink a fegyencek számára sem lévén elegendők, a rabok tényleg nem helyeztetnek közvetítő intézetbe.

c) A feltételes szabadságra bocsátás általános feltételei szintén ugyanazok, azonban az általános feltételek mellett már azok, kik egy évet felülhaladó börtönre ítéltettek, feltételes szabadságra bocsáthatók. Külföldiek és visszaesők itt is épügy ki vannak zárva, mint a fegyháznál. A rendőri felügyelet s a feltételes szabadság következményei tekintetében szintén a fegyencekre nézve fenntebb előadott szabályok érvényesek.

A börtönre ítélték feltételes szabadságának meghatározásánál helyesen veti fel Fayer, hogy miután csak az egy éven felüli börtönre ítélték részesülnek e kedvezményben, a 14 havi börtönre ítélt kevesebb ideig van a börtönben, mint aki csak egy évre vagy 11 hónapra van elítélve, mert az előbbi egy negyedrészt, $3\frac{1}{2}$ hónapot, szabadságon tölt, míg aki egy évre van elítélve, az egész büntetést börtönben, illetőleg fogházban köteles kitölteni. Ez anomália kiegyenlítésére legegyszerűbb lenne azt kimondani, hogy egy évnél hamarabb senki sem bocsátható feltételes szabadságra, miként ez a német BTK-ben, az osztrák javaslatban s az 1887-iki bosnyák rendeletben van. A francia és belga törvények csak három hónap kitöltését kívánják meg feltétlenül, a hollandi BTK. ellenben csak 3 év kitöltése után engedi meg.

II. Az államfogház. Az államfogház a BTK. értelmében egy kedvezményezett szabadságvesztés-büntetési intézet, mely lényegileg a személyes szabadság elvonásában áll, munkakötelezettséggel nem jár. *Custodia honesta*, mely éppen ezért csak politikai, vagy társadalmilag menthető cselekményekre van meghatározva, így az alkotmány elleni felségsértés, királysértés, diplomáciai hűtlenség, lázadás, sajtó útján elkövetett izgatás, párbaj, amerikai párbaj, hivatali titok sértés eseteire. Terjedelme éppen az általa sujtott cse-

lekmények különböző sulya miatt a legnagyobb a határozott idejű szabadságbüntetések közt: egy naptól 15 évig mehet.¹⁾

A végrehajtás tekintetében az államfogház-büntetés a többi szabadságvesztés büntetésektől teljesen eltér. Itt tulajdonképen egyik börtönrendszer sem érvényesül. Munkakényszer egyáltalán nincs, hanem az „államfogylok“ külön *országos fogházban* és amennyire a helyi viszonyok megengedik, éjjel elkülönítve, nappal pedig együtt őriztetnek. Saját ruhájukat viselhetik, saját ágyneműiket használhatják s önmagukat élelmezhetik. Naponként *két órát* tölthetnek a szabad levegőn.¹⁾ Szabadságukban áll valamely, az intézet viszonyainak megfelelő s általuk választott munkával foglalkozni.

Az egy évnél hosszabb államfogházra ítélték saját kérelmükre s a felügyelő-bizottság ajánlatára, büntetésük $\frac{3}{4}$ -ének kiállása után szintén *feltételes szabadságra* bocsáthatók.

Ez idő szerint két országos államfogházunk van: Szegeden és Vácon. Előbbi az ottani börtön-, — utóbbi a fegyházigazgató vezetése alatt áll. E két intézetben csak férfiakat helyeznek el, nők a törvényszéki fogházban állják ki az államfogházbüntetést. Az 1895. márc. 14-iki ig. miniszteri utasítás értelmében az államfogházra elítéltek saját kérelmükre oly *törvényszéki fogházban* is kiállhatják büntetésüket, melyekben más szabadságbüntetésre ítéltéktől úgy zárkájukban, mint a séta idején elkülöníthetők. A rövidebb tartamu államfogházbüntetést azóta rendszerint a törvényszéki fogházban töltik ki.

III. A *fogház*. A fogház-büntetés általános terjedelme egy naptól öt év.²⁾ Végrehajtása *törvényszéki* vagy *járásbirósági* fogházban történik.³⁾

Törvényszéki fogházunk van 65, járásbirósági 315. A fogházak felügyelete és igazgatása elsőfokban az illetékes kir. ügyészség, második fokon a kir.

¹ BTK. 23. §. Az államfogház leghosszabb tartama tiznöt év, legrövidebb pedig egy nap.

BTK. 35. §. Akik államfogházra ítéltetnek el (államfogylok), külön országos fogházban és a mennyire a helyi viszonyok megengedik, éjjel elkülönítve, nappal pedig többen együtt őriztetnek. Az államfogylok munkára nem kényszeríthetők; szabadságukban áll azonban valamely, az intézet viszonyainak megfelelő és általuk választott munkával foglalkozni; továbbá saját ruházatukat viselhetik, önmagukat élelmezhetik. A házirend és fegyelem, főleg az őrizet és az intézethez nem tartozó személyekkel való érintkezés tekintetében, a fegyházra és a börtönre megállapítottaknál enyhébb szabályoknak vannak alávetve.

Az államfogházban letartóztatott személyek, az igazgatóság által kijelölt területen naponként két órát a szabadban tölthetnek.

² BTK. 25. §. A fogház 5 évig tarthat; legrövidebb tartama egy nap.

³ BTK. 39. §. A fogházbüntetés törvényszéki vagy járásbirósági fogházban hajtatik végre.

főügyészség és csak harmadfokon tartozik az igazságügyminiszterium hatáskörébe.

1. A fogházra ítélték (foglyok) *viszonyaiknak megfelelő munkára* vannak kötelezve, azonban az illető fogházra megállapított munkanemek közt *választhatnak*. A fogház területén kívül csak beleegyezésükkel és csak közmunkára alkalmazhatók. A fogházi ruhát viselik. Élelem, házirend és fegyelem tekintetében a fogházi szabályoknak vannak alárendelve.¹⁾ *Különös tekintetet érdemlő okokból* a bíróság valamely fogházra elítéltet az ítéletben *a munka alól felmenthet*, valamint megengedheti azt is, hogy az illető magát *saját költségén élmezhesse.*²⁾

2. A BTK. a fogház végrehajtásánál három időszakot különböztet meg: a) *magánelzárást*, b) *a közös munkát* és c) *a feltehető szabadságra hocsátást*.

a) Éjjeli és nappali magánelzárásnak rendszerint *csak az egy évnél hosszabb időre elítélt* foglyok vannak alávetve. És pedig az 1—3 évre elítélték a büntetés egy harmadát, a három évre vagy annál többre ítélték pedig egy évet kötelesek magánzárkában tölteni.

b) Akik egy évnél rövidebb időre, vagy legfeljebb egy évre ítéltettek el, büntetésük megkezdésekor azonnal, a magánelzárásban részesülők pedig ennek kitöltése után közösen kötelesek dolgozni.

A közös munka berendezésére a BTK. semmi utmutatást nem ad. A végrehajtási Utasítás szerint és a gyakorlatban a legtöbb törvényszéki fogházban könnyebb ipari munkákat, kosár- és székfonást, szövést, cipész-, asztalos- és szabómunkát végeznek. 1892 óta az ipari munka helyett, illetőleg amellet, 30 törvényszéki fogházban meghonosították a foglyoknak *szabadban való foglalkoztatását* s különösen szőlészettel, szőlőfelujítással, kertészettel, fűzfavágással (legtöbb hely) foglalkoztatják a foglyokat az év azon részében,

¹⁾ BTK. 40. §. Akik fogházra ítéltetnek: rendszerint csak azon esetben vannak az éjjeli és nappali magánelzárásnak alávetve, ha büntetésük egy évnél hosszabb időre terjed, mely esetben a magánelzárás tartamára nézve a 30. §. szabályai alkalmazandók.

A fogházra ítélték, a 37. §-ban meghatározott választási joggal, viszonyaiknak megfelelő munkára köteleztetnek; a fogház területén kívül azonban csak beleegyezésükkel és csupán közmunkára alkalmazhatók. Élelem, házirend és fegyelem tekintetében a fogházi szabályoknak vannak alárendelve; ezek azonban enyhébbek, mint amelyek a fegyházra vagy börtönre nézve vannak megállapítva.

²⁾ BTK. 41. §. Különösen tekintetre méltó okoknál fogva a bíróság ítéletében a fogházra ítélteteket a munka alól felmentheti, valamint megengedheti azt is, hogy magukat saját költségükön élmezheszék.

melyben az időjárás ezt megengedi. (L. *Megyer* id. m. 418.) Követésre méltó példák e részben a *sátoraljaújhegyi* és a *zalaegerszegi* fogházak, melyeknek vezetői nagy sikerrel honosították meg a szőlőmunkát. (L. az előbbiről *Finkey*: A börtönügy jelen állapota. 238.; utóbbiról *Szász* Gerő: Jogt. Közl. 1908. 402.)

Sajnos, a *járásbíró*sági fogházakban, a helyszíne miatt, a munkával foglalkoztatás csak kivételes, leginkább csak favágással, tisztogatással, egyéb házi-dologgal foglalkoztatják a foglyokat.

c) *Feltételes szabadságra csak az egy évnél hosszabb tartamu fogházra elítéltek* bocsáthatók, épen olyan feltételekkel, mint a börtönre elítéltek.

A fogházbüntetésnek ugy törvényi szabályozása, mint a tényleges végrehajtási módja alapos kifogások alá esik. Mindenekelőtt kifogásolható a törvény azon tétele, hogy csak az egy évnél hosszabb időre elítéltek részesülnek magán-elzárásban. Az állam épen a rövidtartamu szabadságbüntetéssel nem törődik, holott ez a leggyakoribb büntetés s az egy-két napi vagy heti összezárás épen elég a teljes erkölcsi elrontásra, a kitanult gonosztevők mételeyhítésére. A feltételes szabadságra bocsátás módozatai ellen ugyanazok a kifogásaink, amiket a börtönnél elmondtunk. Itt is *csak egy év kiállása után* bocsátanánk bárkit is feltételes szabadságra. Még több és nagyobb kifogás alá esik a fogházbüntetés tényleges megvalósítása. A 380 fogház közül *245-ben* (17 törvényszéki és 228 járásbíróságiban) *egyáltalán nincs magánzárka*. A magánzárkák száma az összes fogházakban 1905 végén 2217 volt. 13 törvényszéki és a legtöbb járásbírósági fogházban rendes munkáról helyiség hiánya miatt nem lehet szó.

A fogházbüntetés rendszeres végrehajtását különben ma lehetlenné teszi a börtönbüntetésnek és a vizsgálati fogságnak a fogházban való kiállása. Erről eléggé meggyőzhet a miniszterium hivatalos kimutatása, mely szerint 1897 végén fogházainkban összesen 8915 egyén volt letartóztatva s a 8674 átlagos letartóztatási számból *fogházra* ítélt volt mindössze 2293, ellenben *börtönre* ítélt 3217, *fegyházra* ítélt 588, *vizsgálati fogoly* 1813, *elzárásra* ítélt 104. Némi

leg javított a helyzeten az új BP. életbelépte, mely a vizsgálati foglyok számát tetemesen leparasztotta. Gyökeres javulás azonban csak a „börtön“ eltörlésétől lenne várható, mely által a fogházban tényleg csak foglyok lennének s az egy-séges bánásmód és végrehajtás megkísérrelhető lenne.

IV. *Az elzárás*. Az elzárás rendes tartama 3 órától két hó-napig terjedhet.

Ez az elzárásnak a *törvény által* (KBTk. 16., 17. §.) megállapított rendes kerete. Miniszteri rendelet 15, törvényhatósági szabályrendelet 5, városi szabályrendelet legfeljebb 3 napi elzárást állapíthat meg. Halmazat esetén az elzárás 90 napra felemlhető.

1. Az elzárás lényegileg a személyes szabadság elvonása. Munkakényszerrel nem jár, az elítélt önmagát élelmezheti, saját ruháját viseli. Elvileg az elzárás, teljes tartama alatt, *magánzár-*

kában hajtandó végre, de maga a KBTK. (18. §.) megjegyzi, hogy „amennyiben a körülmények megengedik“. Sajnos, alig van fogházunk, ahol ezt a körülmények megengednék s így legtöbb helyen az elzárás közös összezárás által hajtatik végre.

2. Az elzárás a KBTK. 18. §-a szerint *közigazgatási* hatósági fogházban, az 1892: XXVII. t.-c. 1. §-a szerint pedig *birósági* (törvényszéki vagy járásbirósági) *fogházakban* hajtandó végre. Ez utóbbi törvény ugyan kifejezetten nem helyezte hatályon kívül az előbbi, de azon rendelkezéséből, hogy az elzárás „birósági fogházban hajtandó végre, habár a büntetést közigazgatási hatóság állapította is meg“, következik, hogy a végrehajtás szabály szerint a *birósági fogházban* történik. Az 1892-iki törvény világosan ki is mondja, hogy addig, míg a birósági fogházak megfelelően kiépülnek, a közigazgatási hatóságok által megállapított szabadságvesztés-büntetés *kivételkép külön közigazgatási fogházakban is végrehajtható*. Ugyancsak kimondja a törvény, hogy külön közigazgatási fogházuk építése mellőzendő.

110. §. C) Szabadságvesztés-büntetéseink reformkérdései.

Irodalom: Balogh J.: Bürtönügyi viszonyaink reformjához, 1888. és Jogt. K. 1900. 25.; Fayer: Bünt. rendszerünk reformja, 1884.; Finkey: Szab. büntetéseink reformjához, 1900., Bünt. rendszerünk egyszerűsítése, 1904.; Wlansics: Új irányok és bürtönügy. Jogt. Közl., 1904. 52. sz.; Vámbéry: Bünt. politikai követelések. 1900.; Bud János: Bürtönügyi kérdések. Jogt. K. 1907. 31—34. sz.

Szabadságvesztés-büntetéseinknek úgy a BTK-ben megállapított nemei, mint azok végrehajtási rendszere, valamint bürtönügyünk tényleges állapota nagyon sok és gyökeres reformra szorulnak. E reformkivánságok legtöbbje ma már a hazai jogászvilág és a bürtönügyi szakemberek közóhaját képezi. Épen, ha a szabadságvesztés-büntetés őszinte hívei vagyunk, joggal kívánhatjuk, hogy a leggyakoribb büntetési eszközünk törvényi és tényleges állapotában a legutóbbi évtizedek tapasztalatait s a bürtönügy újabb fejleményeit hasznunkra fordítsuk és szabadságbüntetéseink tökéletesítésére minden lehető megtegyünk. Különösen fontosak a reformkivánságaim most, mikor a BTK-et általában revideálni kívánjuk.

I. A *szabadságbüntetési nemek* reformja. Ugy saját tapasztalataink, mint a bürtönügy terén vezető államok példája bebizonyították, hogy a szabadságvesztés-büntetés öt nemének megkülönböztetése igazolatlan és gyakorlatilag felesleges.

1. A legszükségesebb és gyakorlatiasabb reform e részben a „bürtön“ *eltörlése*, vagyis *kihagyása* a szab. veszt. büntetések sorából. A bürtön ma tényleg pusztán papíros-büntetés, a bürtőnre ítélték legnagyobb része ($\frac{1}{3}$), mint említettük, fogházban tölti ki büntetését, tehát bebizonyult, hogy erre a külön büntetési nemre csakugyan nem volt szükség. Elméletileg sines igazolva, hogy a büntettekre kétféle súlyos szabadságvesztés-büntetés legyen. az egyénítés elve egy súlyos szabadságbüntetés mellett is megtörténhetik az egyes intézetek

specialisatiója s az elítéltek gondos *osztályozása* és az egyes egyénekkel való *különböző bánásmód* által. Gyakorlatilag pedig, mint a gyűjtőfogházban egy-
más mellé helyezett fegyház és börtön mutatta, absolute semmi lényeges különb-
ség nem is tehető a fegyház és börtön közt. A BTK. ama rendelete, hogy a
rabok 2 óráig, a fegyencek csak 1 óráig lehetnek szabad levegőn, egy intézet-
ben is keresztülvihető, ily aprólékos s a szabadban foglalkoztatás esetén mellé-
kes körülmény miatt valóban nem érdemes egy külön büntetési nemet fen-
tartani.

Oktalan és céltalan pazarlás lenne tehát 7—8 új börtönt építenünk s
minden józanul gondolkozó jogásznak és politikusnak tiltakoznia is kellene
ily kísérlet ellen. A börtön kihagyásával a ma börtönrel sújtott büntettek közül
a legsúlyosabbak fegyházzal, az enyhébbek fogházzal lennének sújtandók s ez-
zel a mai tényleges állapot törvényesíttetnék. A szegedi börtön igen egyszerűen
átalakíthatnék fegyházzá.

Különb. érdemes feljegyezni, hogy a „börtön“-büntetés a BTK-be csak
Csemegi doktrinárkedése és erőszakoskodása folytán került be. *Szilágyi Dezső*,
Chorin F., *Horánszky N.*, *Hammersberg J.* a képviselőház ig. ügyi bizottságá-
ban erősen tiltakoztak a fegyház és börtön megkülönböztetése ellen s csak el-
nöki döntéssel lehetett megmenteni a börtönt a codex számára. Azóta legjele-
sebb börtönügyi szakembereink (*Kelcmen Mór*, *Balogh Jenő*, *Heil F.*, *Szabó J.*,
Angyal) sürgetik a börtön eltörlését. A Finkey 1903-iki revisió-tervezete már
ki is hagyja ezt a BTK-ból s a különös részt ennek megfelelően dolgozza át.
Egy 1908-ban az ig. miniszteriumban tartott szűkebbkörűl szaktanácskozmány
is elfogadta e javaslatot. Büntetési rendszerünk egyszerűsítésére s komoly és
szigorú végrehajtására az egyik legüdvösebb lépés lenne e reformkivánság mi-
előbbi keresztülvitele.

2. A „börtön“ eltörlésével kívánatos lenne a többi szab. büntetések *általános tartamát* is revidálni. Részemről a határozott idejű fegyház tartamát
2—20 évben, a fogházét 15 naptól 10 évben állapítand meg. A mai 15 évi
maximum, kivált a feltételes szabadonbocsátás mellett, egyáltalán nem ele-
gendő a súlyos és megátalkodott büntetésekre. A *fogház minimuma* pedig
összhangba hozandó a BN-nak (26. §.) a fiatalokukra helyesen megállapi-
tott mértékével.

3. *Angyal P.* javasolja, mint új szab. büntetési nemet: a *házi fogság* be-
hozatalát (M. J. U. 1905. 11.), melyet az 1912-iki *osztrák* BTK. javaslat tar-
talmaz. Külföldi írók közül ajánlják ezt *Carrara* és *Gross H.*: *Monatschrift*
II. 1905. 209. Részemről nem tartom szükségesnek és eléggé gyakorlatiasnak e
javaslatot. Hatása végtelenül bizonytalan és egyenlőtlen, keresztülvitele nehéz-
kes lenne. (Ugyanigy *Hocgel*: *Monatschrift* II. 1905. 375.)

II. A *börtönrendszer* reformja. Kívánatos mindenekelőtt az *életfogytig-
lani* fegyház végrehajtási rendszerének reformja. Hogy az életfogytiglani el-
ítelt már 10 év kitöltése után közvetítő intézetbe s itteni 5 év után feltételes
szabadságra bocsáttassék, ez kétségtelenül tulhumbánus. Különösen ha a halál-
büntetés eltörlötetik (de anélkül is), kívánatos lenne e legszigorubb szab. bün-
tetés tartamát mindenesetre hosszabbra tenni s az erre ítéltet csak 16 év után
bocsátani közvetítőbe s itteni 4 év, összesen 20 év kitöltése után feltételes sza-

badságra s ekkor is csak rendkívüli jó viselet és teljes megbízhatóság esetén. (Igy rendelkezik az angol jog, a norvég BTK. és a svájci javaslat.)

A másik sürgős és elengedhetetlen reform a *fogház végrehajtási rendszerének gyökeres átalakítása*. Az újabb idöben elméleti és gyakorlati körökben közvélemény lett, hogy a *rövidtartamu szabadságbüntetésnek* csak úgy van értelme, ha az feltétlenül *éjjel-nappali magánelzárásban* hajtatik végre. Részemről elvileg az egy évet meg nem haladó szab. büntetést általában magánzárkában vélném kitöltendönek. Az Illés, Finkey és Angyal tervezetei a 3 hónapot meg nem haladó fogházra irták elő a magánzárkát. Ugyanesak kívánatos lenne a norvég BTK. és az angol jog mintájára a fogház végrehajtásának esetleges *szigorítására* (1 hónapig kemény fekhely, kenyér és víz) felhatalmazni a bíróságot. Angliában „kemény munkával“ (kötörés) szigorítják a fogházat. A szigorítást legnagyobbbrészt helyeslik hazai bürtönügyi hivatalnokaink is. (Bud: Jogt. Közl. id. h.)

Az elzárás, ha fentartatik, minden esetben és feltétlenül éjjel-nappali *magánelzárásban* lenne kitöltendö.

III. A szoros értelemben vett bürtönügyi szakkérdések tekintetében, a tényleges állapottal szemben gyökeres reformokra van szükség a letartóztatási intézetek *helyiségei és a bürtönigazgatás* tekintetében.

a) Legföbbs akadályá még mindig a BTK. által elfogadott bürtönbüntetések rendszeres végrehajtásának a *megfelelő bürtönépületek* hiánya. Igazságügyi kormányunk nem mert határozott és nagy conceptióju tervvel lépni a törvényhozás elé. *Kelcmen Mör* (M. I. ügy V. 378.) és *Balogh Jenö* (id. m. 43.) már a 80-as években kézzelfogható reális számítások alapján kifejtették, hogy egy 30 millió kor. *törlesztéses kölcsön* felvételével a legmintaszerűbben kiépíthetünk összes büntetési intézeteinket s e kölcsön kamatait a büntetési pénzekből évente befolyó összegek a legkönnyebben fedeznék, az államnak tehát egy krajeár kiadásába sem kerülne a BTK. rendszerének teljes és modern kiépítése, csak akarni és cselekedni kellene. Végtelenül sajnálni lehet, hogy e nagyszabású és reális eszmét egy igazságügyminiszterünk sem merte magáévá tenni, hanem megelégedtek a folytonos toldozással, az absolut korszakból átvett öcska intézetek (várak, klastromok) átalakítgatásával, bővítgetésével. A BTK. negyedszázados élete alatt összesen 3 modern intézetet létesítettek, a szegedi bürtönt, a soproni fegyházat (ez is csak átépítés) és a kőbányai gyűjtö fogházat, az negyediknek vehetünk még ide a kishartai közvetítő intézetet, mely azonban magánadományból (Wagner Pál, kishartai földbirtokos hagyománya) épült fel.

b) Másik nagy hiánya bürtönügyünknek a *központi vezetés hiánya*. A bürtönügy központi vezetése ugyan nagyon helyesen az igazságügyminiszteriumra van bízva, 1906-ban végre (hosszu sürgetés után) ennek kebelében önálló *bürtönügyi osztály* is állítatott fel, azonban még mindig nincs szervezve a *bürtönügyi főfelügyelői* állás és a felügyelői (rendszeresen vizsgáló biztosok) intézmény. A BTK. által felállított *felügyelő-bizottságok*, tökéletlen összehállításuk folytán, ma csak árnyék-testületek, melyek a bürtönügy elővitelén semmit sem lendítenek. Nincs gondoskodás *bürtönügyi hivatalnokaink szakaszrú kiképzéséről* sem. Mindezekben a bajokon az igazságügyminiszternek erélyes és bátor elhatározással könnyen módjában állana segíteni. A bürtönügyi

felügyelőség felállítását már *Klemen Mór* javaslatba hozta fentebb említett 1871-iki törvénytervezetében. Erélyesen sürgették azt azóta *Balogh J.* (id. m. 51.) és *Wlassics* (Jogt. K. 1904. 52. sz.).

c) A börtönrendtartás köréből különösen a fegyházi *munkanemek*-re nézve kell felemlitenünk, hogy a munkanemek általában enyhék s különösen nincs kellő gondoskodás a raboknak szabad levegőn való foglalkoztatásáról, holott azoknak körülbelül 70%-a elítéltetése előtt, östermeléssel foglalkozott. A *szabadban való foglalkoztatás* eszméjét kívánatos lenne erélyesen felkarolni és rendszeresen megvalósítani. (L. ez iránt: *Tóth Mór* és *Kisfaludy L.*: Mezőgazdasági foglalkozások a letart. intézetekben, 1893., *Balogh* id. m. 88., *Vámbery*: A relegatio eredményei. 51., *Finkey*: Börtönügy jelen állapota, 230.)

111. §. A pénzbüntetés. 536

Irodalom: *Vámbery*: Bünt. pol. követelések, 1900.; Jogt. K. 1905. 258.; *Finkey*: J. Á. I. febr.; *Gutmann* H.: Die Natur der Geldstrafe und ihre Verwendung, 1907.

I. A pénzbüntetés a közép- és ujkori vagyonskobzás és compositionalis rendszer maradványa. A vagyonskobzást, a bűnös egész vagyonának elvételét, mely a mi régebbi törvényeinkben is gyakori büntetés volt, a modern BTK-ek egyértelemmel elvetik, mint igazságtalan, egyenlőtlen és nem személyes büntetési eszközt. (Franciaország csak 1832-ben.) Bizonyos pénzösszeg fizetése büntetésül az állam részére, az u. n. pénzbüntetés szintén igen régi. Az ó- és középkori népeknél a pénzbüntetést az azonkor gazdasági viszonyainak megfelelő ökör-, tinóadás pótolta, ami *Árpád-királyaink* törvényeiben is gyakori. Egyiptomban hajdan bizonyos számú téglát kellett adni büntetésül. A *vérdíjat* (homagium) hazánkban csak az 1871. LII. t.-e. szüntette meg hivatalosan.

1. Az újabb BTK-ek a szabadságvesztés különböző nemei mellett a pénzbüntetést alkalmazzák másik rendes büntetési eszközül és pedig részint magában, *főbüntetés* gyanánt, részint a szabadságbüntetés mellett, *mellékbüntetés*ül.

Kisebb s főleg nyereségvágyból vagy gondatlanságból elkövetett cselekményekért az elítélt vagyoni viszonyaihoz mért pénzbüntetés igazságos és célszerű büntetés. *Osztatható, gazdaságos, helyrehozható, egyéníthető.* Nagyobb kifogás ellene csak az, hogy nem személyes, mert kivált szegénysorsuaknál az elítélt egész családját sújtja, fiatalokra kiszabva pedig rendszerint nem ezeket, hanem a szülőket éri s általában nehezen lehet ellenőrizni, hogy az elítélt magából fizeti-e ki vagy más adja neki a fizetendő összeget.

A kriminalpolitikuskok (*Liszt, Prins, Fayer, Vámbery*) nagy előszeretettel karolják fel a pénzbüntetést, s kivált első ízben bűnözőkre, az eddigienél is szélesebb terjedelemben óhajtják alkalmazását, mint a rövid tartamu szab. vesztések leggyakorlatiasabb pótszerét.

A pénzbüntetés mai alakjában jól megkülönböztetendő a kártalanítás-tól. A pénzbüntetés sohasem a sértettnek járó pénzösszeg, hanem büntetés, mely az állam pénztárába folyik be. A pénzbüntetés e jellegét legvilágosabban az fejezi ki, hogy a behajthatatlan pénzbüntetés más büntetéssel helyettesítendő.

2. A BTK-ek túlnyomó többsége szerint a be nem hajtható pénzbüntetést *szabadságvesztés-büntetéssel* (főházzal) válthatja meg az elítélt. Ez ellen azonban joggal vehető, hogy így egy enyhébb büntetés súlyosabbra változtatják át s oly cselekményekért is, melyeket a BTK. nem akart szabadságvesztéssel sújtani, ebben részesülnek igen sokan. A mai kriminálpolitikusok azért csaknem egyhangulag azt sürgetik, hogy a be nem hajtható pénzbüntetést az elítélt *elzárás nélküli közmunkában* röhassa le, illetőleg azzal válthassa meg. Ez egészséges eszmét az olasz és norvég BTK-ek már meg is valósították, ugyancsak benne van a svájci, az osztrák és német javaslatban.

3. A pénzbüntetés kiszabására az összes mai BTK-ek csak a kiszabható legkisebb és legnagyobb összeget állapítják meg, e kereten belül a bíró kötelessége a kiszabandó összeget, a tettes bűnösségén és a jogsértés nagyságán kívül, különösen az *elítélt vagyoni viszonyaihoz mérten megállapítani*, mert az egyenlő kimérés itt idézné elő a legnagyobb képtelenségeket. Ugyanaz a pénzösszeg, mint büntetés, egy napszámra és egy milliomszra kiáltó igazságtalanság lenne. A mai BTK-ek ezért lehető csekély minimumokat és magas maximumokat állapítanak meg; így a német BTK. 3 (illetőleg kihágásért 1) — 6000 márka, sőt uzsoráért 15.000 márkáig, az olasz BTK. 10.000 liráig, az osztrák BTK. 5000 forintig, halmazat esetén ennek a négyszereséig, a norvég BTK. 10.000 koronáig, a svájci javaslat 30.000 frankig, az osztrák javaslat 50.000 koronáig engedik felemelni a pénzbüntetést. A mi 1843-iki javaslatunk pedig 20.000 forintot tekint legmagasabb összegnek.

II. A magyar BTK-ek szerint a pénzbüntetés ugy fő-, mint mellékbüntetést képez. Főbüntetésül csak vétségekre és kihágásokra, mellékbüntetésül azonban bármilyen cselekményre kiszabható.¹⁾

Eltérően rendelkezik az általános szabálytól az 1899: XXXVII. t. c. 7. §-a, mely szerint a bankjegy jogosulatlan kibocsátása által elkövetett vétség miatt az elítélt a kibocsátott értékjegyek *tízszerezésével* felérő, de *legalább 4000* kor. pénzbüntetéssel büntetendő. Itt tehát a minimum 4000 kor., a maximum pedig nincs korlátozva.

1. Általános terjedelme, akár mint fő-, akár mint mellékbüntetés szabassék ki: *büntettek*re és *vétségekre* 2—8000 korona; *kihágásokra* 1—600 korona.

¹⁾ A BTK. esupán három vétségnél állapít meg *főbüntetésül* pénzbüntetést: becsület sértésnél (261. §.), talált kincs jogtalan elsajátításánál (366. §.) és a vaspálya-igazgató ama mulasztásánál, midőn a hivatalától elmozdításra ítélt egyént azonnal el nem bocsátja a szolgálatból (433. §.). *Mellékbüntetésül* 20 büntett és 60 vétség mellett szerepel. A kihágásoknál csaknem kivétel nélkül alkalmazandó, részint fő, részint mellékbüntetés gyanánt. *Vámbéry: Jogt. K. 1905. 258.* Fiatalkorúakra a BN. értelmében pénzbüntetés

2. A pénzbüntetés *minden elítélre külön* állapítandó meg. Egyetemes fizetési kötelezettségnek a pénzbüntetésnél nincs helye.

3. Az elítélt a pénzbüntetést *részletekben is lefizetheti*.

Ez eleinte vitás volt, mert világosan nincs kimondva a BTK-ben, de újabban általában elismerik, mint ami a pénzbüntetés természetével nemcsak nem ellenkezik, sőt egyenesen abból folyik. Szegényebb sorsu, pénzbüntetésre elítéltek csak így képesek lefizetni a pénzbüntetést, míg ha egyszerre kellene lefizetniük a rájuk mért nagy összeget, erre tényleg képtelenek s így a helyett szabadságvesztést lennének kénytelenek kiállani, pedig a BTK. szándéka az volt, hogy a pénzbüntetésre elítélt csak akkor kerüljön fogházba, ha valóban nem lehet tőle behajtani a pénzbüntetést. A BP. 535. §-a világosan elismeri a részletfizetés megengedett voltát. (Ha a terhelt — részletfizetés megengedését nem kérte . . .) A norvég BTK. és az új javaslatok világosan megengedik a részletekben való lefizetést.

4. Az *elítélt hagyatékából* a pénzbüntetés csak akkor hajtható be, ha az ítélet még annak életében jogerejűvé vált.

A BTK. e szabálya ellenkezik a büntetés személyességével, mert ha az elítélt meghalt, a hagyatékából behajtott pénzbüntetés az ártatlan örökösöt sújtja, tehát más fizeti azt, nem az elítélt. Jogirodalmunk egyértelemmel el is ítéli az 53. §-e tételét, a BTK. miniszteri javaslata sem tartalmazta ezt, csak az igazságügyi bizottság tette bele. Az 1885-iki magyar jogászggyűlés többsége (Narkány József, Wlassics, Battlay, Werner) szintén ellene nyilatkozott e pontnak s az 53. §. utolsó pontjának kihagyását kívánta. Az 1843-iki javaslat a BTK-vel megegyezően intézkedik. Az új javaslatok kifejezetten eltiltják a hagyatékából behajtást.

5. Ha a pénzbüntetés az elítéltől be nem hajtható, a pénzbüntetés szabadságvesztésbüntetésre változtatandó át s az elítélt ezzel rójja le büntetését. És pedig, ha a pénzbüntetés *főbüntetésül* volt megállapítva, vétség esetén *fogházra*, kihágás esetén *elzárásra* kell átváltoztatni, ha pedig *mellékbüntetés* volt, arra a szabadságbüntetésre, amelyre a büntetett a pénzbüntetésen felül elítéltetett. *Életfogytig*, vagy *15 évig tartó fegyház- vagy államfogházbüntetés* esetében a pénzbüntetést *nem lehet átváltoztatni* szabadságbüntetésre. Ily súlyos szabadságbüntetés tehát a törvény értelmében absorbeálja a pénzbüntetést, természetesen azonban csak akkor, ha egyáltalán nem szabható ki. Az 1913: VII. t.-c. 69. §-a szerint azonban *kihágás* miatt 15—18 évekre, ha vagyonuk vagy keresetük van, 1—100 korouáig terjedhető pénzbüntetés is alkalmazható. (L. alább a 124. §-t.)

600 kor. pénzbüntetést valamely kihágásért csak a törvény állapíthat meg. A miniszteri rendelet legfeljebb 200, a törvényhatósági szabályrendelet 100, városi szabályrendelet 40 kor. maximális tételt állapíthat meg. (KBTK. 16. §.)

¹ BTK. 26. §. Pénzbüntetés akár mint önálló büntetés, akár mint mellékbüntetés: egy forinttól négyezer forintig szabható ki.

az behajthatatlan. Az átváltoztatást a behajthatatlanság esetére már a pénzbüntetést megállapító bírói ítéletben meg kell tenni. Az *átváltatás kulcsa* más a BTK-ben és más a KBTK-ben.

a) *Büntettek*re és *véségekre* kiszabott pénzbüntetés átváltoztatásánál *két koronától 20 kor.-ig* terjedő összeg helyett *egy nap* számítható.

Vagyis minden két korona helyett is kiszabhat a bíróság egy-egy napot, de 4—6—20 koronájával is számíthatja a napokat. Félreértések kikerülése végett a Curia is a 12. sz. *döntvény*-ben (1883. febr. 5.) kijelentette, hogy a 2—20 koronáig terjedhető összeg helyett *egy vagy több napi* szabadságvesztésbüntetés szabható ki. Tehát 100 korona helyett legkevesebb 5 nap, leg-
több 50 nap.

A pénzbüntetést helyettesítő szabadságbüntetés tartama azonban, ha a pénzbüntetés főbüntetés volt, 6 hónapot, ha mellék-
büntetés volt, 3 hónapot nem haladhat meg.¹⁾

A bankjegy jogosulatlan kibocsátása által elkövetett vétésre az 1899: XXXVII. t.-c. 7. §-a e részben is eltérően intézkedik, amennyiben az emiatt kiszabott pénzbüntetés (a kulcs meghatározása nélkül) *egy évig* terjedhető fogházra változtatható át.

b) A *kihágásokra* megállapított pénzbüntetés átváltoztatásánál 4 koronát felül nem haladó pénzbüntetés helyett 12 órás elzárásnál több nem állapítható meg, 4 koronától 20 koronáig terjedő összeg helyett pedig egy napi, azon felül *minden 20 kor.* helyett egy-egy napi elzárás állapítandó meg.

A kihágásoknál tehát a bírónak nincs oly szabad keze az átváltoztatásban, mint a BTK. szerint, mert itt minden 20 kor. helyett se többet, se kevesebbet nem szabhat ki, mint egy napi elzárást. Kivétel csak a 4 koronát meg nem haladó összeg, amely helyett legfeljebb 12 órás elzárás állapítható meg.

A BP. a bünvádi eljárási törvények értelmében kiszabható pénzbüntetések átváltoztatására a KBTK. kulcsát rendeli alkalmazandónak, azzal az eltéréssel, hogy 5 koronát felül nem haladó összeg 12 óráig terjedő elzárásra,

BTK. 53. §. A pénzbüntetés minden egyénre nézve külön állapítandó meg. Az ítéletben meghatározandó egyszersmind a szabadságvesztés-büntetés tartama is, melyre a pénzbüntetés — ennek behajthatatlansága esetében — átváltoztatandó. Ezen meghatározásnál egy forinttól tíz forintig terjedő összeg helyett egy nap számítható.

A pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztés-büntetés tartama azonban, ha az főbüntetésként állapított meg: hat hónapot; ha pedig mellékbüntetésként szabott ki: három hónapot nem haladhat túl s az első esetben fogházra, a másodikban pedig azon nemű szabadságvesztés-büntetésre változtatandó, melyre a bűnös a pénzbüntetésen felül ítéltetett.

Életfogytig vagy tizenöt évig tartó fegyházi vagy hasonló tartamu államfogházi büntetés esetében: a pénzbüntetést szabadságvesztés-büntetésre nem lehet átváltoztatni.

Az elítélt hagyatékából a pénzbüntetés csak akkor hajtható be, ha a ítélet még annak életében jogerejűvé vált.

5—20 koronáig terjedő összeg pedig egy napi elzárásra változtatandó át.

6. A gyakorlatban a pénzbüntetésnek fogházzal vagy elzárással megváltása, sajnos, felette gyakori s mondhatni a törvény által kivételnek szánt átváltoztatás lett szabállyá. Csatlakozunk e részben *Fayer* azon nézetéhez, hogy e tekintetben bíróságainkat nagy mulasztás és felelősség terheli. A helyett, hogy az elítelt vagyoni viszonyaihoz mérnék a pénzbüntetést, rendszerint az apró vétségekért is 10—20 kor. pénzbüntetést szabnak ki gazdagra, szegényre egyaránt. Ez összeg gazdag emberre nevetséges csekélység, szegény napszámosra vagy cselédre ellenben tulmagas. De még növeli a bajt, hogy az átváltoztatásnál szintén mindenkire a 10 koronás kulcs alkalmaztatik. 10 kor. = egy napi fogház. A végrehajtásnál pedig az ügyész vagy járásbíró nem kutatja, tényleg ki tudná-e fizetni az elítelt a 10 vagy 20 kor. pénzbüntetést, hanem csak azt kérdi, fizet-e vagy „leül” az egy-két napot. Természetesen a szegény ember, ha egy nappal leróhat 10 koronát, ezt fogja választani, mert napi keresete legfeljebb 2—3 koronát meg s így reá nézve tiszta nyereség, ha „leül” az egy napot. Az orvoslást itt magának a bíróságnak kellene megkezdeni. A szegény emberre jelentéktelen vétségért 4—5 korona pénzbüntetést kiszabni, s a napokat egy napi *napszám árával* számítani, mindjárt lepadna a fogházat „leülők” száma. Az alsóbíróságok, különösen a járásbírók, sokszor ma sincsenek tisztában az átváltoztatási kulccsal, úgy hogy 1900 óta a Curfiának többször kellett a jogegység érdekében hozott határozattal (51., 52., 54., 61., 64., 66., 89. sz.) ez iránt azokat kitanítani. E részben a BN. gyökeres javulást fog teremteni a pénzbüntetés végrehajtásának felfüggesztéséről szóló reformjával (l. a 130. §.).

III. A pénzbüntetések a királyi ügyészeknél, járásbíráknál vagy az ítélkező közigazgatási hatóságnál fizetendőek ki, akik azokat az igazságügyminiszteriumhoz küldik be, ahol az összes befolyt pénzbüntetések „*büntetési pénzek országos alapja*” elnevezés alatt kezeltetnek. Ezen alap jövedelme a felmerülő szükséghez és célszerűséghez képest *letartóztató-intézeti építkezésekre, javító-intézeti és rabsegélyezési célokra* fordítandó az igazságügyminister belátása szerint. Az alap állása, a belőle fedezett kiadások természete és mennyisége évenként az állami zárszámadásban kimutatandó (1892: XXVII. t.-c. 3., 4. §.).

A fentebbi rendelkezésnek egész története van. A BTK. 27. §-a szerint:

BTK. 27. §. „A pénzbüntetések elbocsátott szegény foglyok segélyezésére és ifju foglyok számára (42. §.) rendelt javító-intézetek felállítására és fenntartására fordítandók. A befolyt pénznek e célokra való fordításáról az igazságügyminiszter intézkedik.”

E szakaszt hatályon kívül helyezte, illetőleg módosította az 1887: VIII. t.-c., mely a bíróságok ítéletei alapján befolyt pénzbüntetéseket *egynegyed-részen* továbbra is ugyanezen célra, *háromnegyedrészen* pedig *fogházak, börtönök, államfogházak és új javító-intézetek* felállítására, a közigazgatási hatóságok által megállapított pénzbüntetések pedig közigazgatási és tolonházak építésére rendeli fordíttatni. Ezt a törvényeket ismét hatályon kívül

helyezi, illetőleg módosítja az 1892: XXVII. t. c., mely a quotaszerű hovatartozást mellőzi s 3. §-ában kimondja, hogy:

1892: XXVII. t. cz. 3. §. A jelen törvény erejénél fogva mindennemű pénzbüntetés, akár kir. bíróságok, akár pedig közigazgatási hatóságok állapították meg, — hacsak az ítélet alapjául szolgáló törvény, miniszteri rendelet, vagy az 1879: XL. t. cz. 1. §-ának 3. és 4. pontja alapján megállapított szabályrendelet világosan más rendelkezést nem tartalmaz, — az igazságügy-miniszter kezelése alá tartozik és a felmerülő szükséghez és czélszerűséghez képest letartóztató-intézeti építkezésekre, javító-intézeti és rabsegélyezési célokra fordítandó.

A büntetési pénzek országos alapjából építettett az 1896-ban megnyitott kőbányai gyűjtőfogház.

IV. A sértettnek járó magánjogi *kártalanítás*-ról, ami a pénzbüntetés-től mindig megkülönböztetendő (l. fent), a BTK. az általános részben nem intézkedik, de a különös rész három szakasza szól róla. Ugyanis az emberölés, testi sértés és a személyes szabadság megsértése eseteiben (BTK. 292., 311. és 198. §.) említi meg kifejezetten az elítélt kártérítési kötelezettségét, azonban kétségtelen, hogy az általános magánjogi elvek szerint bármely más b. cselekmény (lopás, sikkasztás, csalás, idegen dolog rongálása stb.) miatt is *a jogellenesen okozott kárért* a sértett fél részére megfelelő kártérítés ítélendő meg. A BTK. e részbeni hiányos rendelkezéseit pótolni fogja az új Magánjogi Törvénykönyv, melynek 1913-ban megjelent második tervezete (1458—1497. §§.) a kártérítést részletesen szabályozza.

V. A BTK-nek a *pénzbüntetés*-re vonatkozó szabályai gyökeres revízióra szorulnak. A törvénynek azt az elvet kell érvényesítenie, hogy ez a büntetés minden oly esetben alkalmazható legyen, amikor a *delictum motivuma a pénzvágy vagy a fukarság volt*. A mai általános maximum felemelendő. A kiszabásnál irányelvül kell előírni, hogy a bíró az *elítélt vagyoni és kereseti viszonyaira legyen tekintettel*. A részletekben és a közmunkával lerovást is törvénybe kell iktatni.

112. §. Az erkölcsi büntetések. A hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése.

Irodalom: Krause: Die Prügelstrafe, 1899.; Hansen: Stock u. Peitsche im XIX. Jahrhundert, 1899.; Quanter: Die Leibes- u. Lebensstrafen, 1902. és Die Schand- u. Ehrenstrafen, 1900.; Tallack: Penological and preventiv principles, 1896. 413.; Liszt: Zeitschrift, III. 40.; Krohne: Lehrbuch der Gefängniswissenschaft, 354.; Vámbéry: Büntetőpolitikai követelések, 58.; E. Feder: Die Prügelstrafe, 1911.; Oppenheimer und Stollery: Einführung der Prügelstrafe gegen Zuhälter in England, 1912. Bulletin 19. 316.; H. V. Kiesslich: Die Ehrenstrafen, 1911.

I. A múlt századok egyik népszerű enyhébb büntetési eszköze volt a *becsület*-büntetés. A becsületbüntetések fogalma alá tartoztak: a) az *erkölcsi* büntetések: bírói dorgálás, bíróság előtti becsánatkérés, nálunk u. n. „megkövetés”; b) a *szégyenítő* — (kalodába tétel, szégyenfa, hajlenyírás, számá-

ron meghurcolás, akasztófához kötés): e) a *beesületvesztő* — (jognélkülivé nyilvánítás, polgári halál) és d) a *testfenyítő* büntetések (botozás, vesszőzés). Mindezek nálunk is gyakori büntetések voltak, a *botbüntetést* még az 1836: XVII. t.-e. is fentartja, 25 botütést állapítván meg, mint egyszerre végrehajtandó maximumot.

A legújabb kor humanus felfogása, fejlett erkölcsi érzése, a dorgálás kivételével, mindezeket a tökéletlen, kezdetleges büntetési eszközöket elseperte. Az ember erkölcsi fogalma, méltósága tiltja, hogy még a bűnöst is örökre megbélyegezzük, egész életére guny, nevetség tárgyává tegyünk emberfársai előtt. A *testfenyítés* (vesszőzés), ha fegyelmi fenyítékül gyermekeknél, kellő mérséklettel, sikerrel alkalmazható is, büntetési eszköznek szintén nem alkalmas, mert a műveletlen eliteltre csekély hatása van, a műveltre ellenben óriási, ezenfelül a felnőtték botozása kézzel foghatóan az erkölcsök durvitására vezet s könnyen embertelen kegyetlenséggé fajul. Az 1843-iki javaslat a humanizmus tekintetében világító fáklya gyanánt áll a művelt nemzetek előtt azzal, hogy először törölje el az összes beestelenítő büntetéseket és a büntetések beestelenítő hatását.

A *botbüntetés* ma is fennáll Svédország-ban, de csak 15 évesnél fiatalabbakra (a szüle vagy törvényes képviselő hajtja végre) és Angliában ugy fiatalokra (Children Act 67. §.), mint felnőtt férfiakra rablás és javíthatatlan (ismételt) csavargás (Vagrancy Act 1824 és 1898) s az 1912. dec. 13-iki új törvény szerint a *leánykereskedőkre* és *bordélyháztartókra* ismételt (javíthatatlan) elítélés esetén. A legutóbbi törvény csak heves vita után fogadtatott el, azonban nagy szótöbbséggel (az alsóházban 297 szóval 44 ellen), amit főleg *Mc Kenna* belügyminiszter azon érve teremtett meg, hogy az elvileg kétségtelenül elítélendő botbüntetés előreláthatólag oly *elriasztó hatású* lesz, hogy tényleges alkalmazására nem lesz szükség, vagyis a *botól való félelem* ki fogja irtani (?) az utálatos leánykereskedést (Bulletin XX. 1913. 327. l.). Az új törvény szerint azonban a botbüntetést, mely a kiszabott fogház *pótbüntetése*, csak a *rendes bíróság* (jury) mondhatja ki s ez állapítja meg a végrehajtás eszközét és az ütések számát is s a végrehajtás mindig a *nyilvánosság kizárásával* történik. A Greenwood (alsóházi képviselő) által méltán *reactionarius*-nak nevezett új törvény meghozatala napján életbe lépett s 1913 január havában egy már háromszor elítelt „vagadond“-on (jöllehet előző büntetéseit nem a „rendes“ bíróság szabta ki) 24 botütés végre is hajtattott. (Bulletin u. o. 333.). *Nőkre* a botbüntetés már 1820 óta el van törölve Angliában is.

Oroszország-ban II. Miklós cár 1904. aug. 24-iki manifestuma törölte el, mint büntetési eszközt, az ősi kancsukázást. (A börtönrendtartás és a deportáltak codexe azonban még mindig fentartja a 10—100 botot.) Az új orosz BTK. nem ismeri mint büntetést. A többi államokban már a XIX. század közepétől teljesen eltűnik a botbüntetés. *Dánia* 1905-ben (ápr. 1. törvény) a botbüntetést ismét visszaállította (10—27 botütés a súlyos testi fájdalomkat vagy hosszas betegséget okozó erőszakoskodókra és a 12 éven aluli *leánygyermek*eken ismételten fajtalanokodókra). I. Bulletin XIII. (1906) 3. f. Ez a famózus törvény azonban az 1911 ápr. 1-én hozott új törvénnyel hatályon kívül helyeztetett.

Egyes újabb kriminalpolitikusok (Lombroso, Mittelstädt, Appellius, Liszi, Rosenfeld, Tullack) általában helyeslik a botbüntetést (Prügelstrafe), mint hatásos és olcsó büntetési eszközt. A haladó műveltség nevében e „célszerűsködés” ellen tiltakoznunk kell. művelt állam BTK-ében botozásnak, ez erkölcsdurvító, inhumanus büntetési eszköznek, nem szabad helyet foglalnia. Hazánkban a botbüntetés eltérülésére Deák Ferenc által 1832-ben megindított nemes mozgalom, lassu és érdekes fejlődés után, 1871-ben ért véget, midőn Irányi Dániel javaslatára az 1871. LII. t. c. 1. §-a kimondja, hogy: „a testi fenyíték mint fő-, mellék- vagy súlyosító büntetés, továbbá mint fegyelmi büntetés ugy bűnvádi, mint rendőri esetekben nem alkalmazható”. Ma tehát a botbüntetés semmi alakban és esetben nem áll fenn nálunk, a katonaságnál, a letartóztatási intézetekben sem szerepel még fegyelmi büntetés gyanánt sem.

II. A polgári és politikai jogoktól való teljes megfosztás, az u. n. *polgári halál* (mort civil) helyett a mai BTK-ek egyes fontosabb *politikai jogoktól* egy bizonyos időre, esetleg életfogytiglanra (francia Code) való megfosztást használnak büntetési eszközül és pedig vagy bizonyos büntetési nemhez (fegyház) kötik mellékbüntetésül e politikai jogfosztványok elvesztését (a német BTK. szerint a halál és életfogytiglani fegyházbüntetés a hivatali és katonai szolgálatképtelenséget vonja maga után), vagy pedig egyes bünt. cselekmények mellett írják elő, így a *hollandi, olasz, finn, bolgár és a magyar BTK.* E két módokat közül kétségtelenül az utóbbi a helyesebb, mert a büntetésnek elvileg a kiállítás után nincs beestelenítő hatása. Non poena, sed factum diffamat. Sőt leghelyesebb az a mód, ha a bíró jogositva van a tettes cselekményének sulya és motívumainak aljassága szerint kiszabni e mellékbüntetést ellenben mellőzni ott, ahol ezek nem fognak fenn.

A magyar BTK. által is elfogadott *hivatalvesztés* és a *politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése* szintén bizonyos mérvig becsület-, illetőleg *erkölcsei* büntetés, mert az erre elítélt épen a legkiválóbb közjogi jogositványok élvezetétől lesz megfosztva. Ezt azonban elvi szempontból sem lehet kifogásolni, mert a polgári szabadságát visszanyert elítéltnak a társadalom szeme előtt mintegy rehabilitálnia kell magát, hogy bizonyos bizalmi, kitüntető állásokat elfoglalhasson, vagy az államhatalom gyakorlásában polgártársaival együtt résztvehessen. Az 1843-iki javaslat is megengedi mellékbüntetésül a hivatalvesztés kimondását.

III. A *hivatalvesztés* és a *politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése* csak *büntettek* vagy *vétségek* miatt szabható ki, de ezek miatt is csak akkor, ha a törvény különös része az illető büntelt vagy vétség mellett ezeket vagy ezek valamelyikét kiszabandónak rendeli. Kihágások miatt e két mellékbüntetésnek egyáltalán nincs helye. (KBTK. 24. §.) Ugy szintén egyáltalán nem állapítható meg e két mellékbüntetés fiatalokorakra (BN. 17. §.).

1. A *hivatalvesztés* és a *politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése* mindig csak *mellékbüntetés*. Sőt ha a BTK. valamely büntett mellett előírja is, a bíróságnak jogában áll *mellőzni* azokat, ha

a főbüntetés hat havi fogházat, vagy államfogházat nem halad meg, valamint, ha főbüntetésül csak pénzbüntetés mondatott ki.

BTK. 54. §. A jelen törvényben meghatározott esetekben a szabadságvesztés-büntetésen felül hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának ideiglenes felfüggesztése, mint mellékbüntetés, együtt vagy külön állapítandó meg.

Azon esetekben mindazonáltal, melyekben a bíró által megállapított büntetés hat havi fogházat vagy hat havi államfogházat nem halad felül, habár e mellett pénzbüntetés is állapított meg; ugyszintén azon esetekben, melyekben főbüntetésül csak pénzbüntetés mondatott ki (92. §.); a hivatalvesztés és politikai jogok felfüggesztése mellőzhető.

Ha a BTK. valamely eselekmény büntetléré mellékbüntetést szab, vétségére azonban nem s a bíróság a büntettet rendkívüli enyhítési jogánál fogva vétséggé correctionalisálta, a mellékbüntetések az állandó curiai gyakorlat szerint egyáltalán nem alkalmazhatók. (BJT. XXXIV. 214., XL. 76.) E gyakorlatot nem helyeselhetjük, mert a büntetési nemek a eselekmény alaptermészete után igazodnak, ez pedig a correctionalisatio folytán sem változik meg. A hivatalvesztés és politikai jogok felfüggesztése a BTK. szerint nem a büntetéshez, hanem egyes eselekményekhez van kötve. Correctionalisatio esetén is csak az 54. §. alapján lehet mellőzni e mellékbüntetéseket. Fayer és Illés helyeslik a Curia gyakorlatát, Angyal a mi nézetünkhöz csatlakozik. BJT. XLVI. 290. Legujabban a Curia is erre a helyes álláspontra helyezkedett: BJT. 63. k. 155., BD-tár VI. 60.

A hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése életfogytiglani és 15 évi fegyház mellett is kiszabandó, mert a legsúlyosabb büntetések sem zárják ki a BTK. értelmében (feltételes szabadságra bocsátás esetén), hogy a tettes a társadalomba visszakerüljön s így e mellékbüntetések kiszabása nem értelem nélküli. (Ugyanigy a Curia BJT. VIII. 305., XXIII. 7.) Az alsóbb bíróságok néha halálbüntetés mellett is kimondják a hivatalvesztést, ez azonban helytelen, mert a BTK. világosan azt rendeli, hogy ha a halálbüntetés fegyházra változtatandó át, ilyenkor az átváltoztatásnál kell a mellékbüntetést alkalmazni (57. §. 3. bekezdés).

2. A hivatalvesztés lényege abban áll, hogy:

BTK. 55. §. A hivatalvesztésre ítélt elveszti:

1. kinevezés vagy választás útján nyert közhivatalát vagy szolgálatát; ugyszintén hatósági megerősítés folytán viselt hivatalát, szolgálatát vagy állását s ezek után járó nyugdíjéneit, nyug- vagy kegydíját;
2. ügyvédi, közjegyzői, nyilvános tanári vagy nyilvános tanítói állását;
3. a gyámságot vagy gondnokságot;
4. az örökösökre át nem szálló nyilvános czimeit, belföldi rend- és diszjeleit, külföldi rend- és diszjelek viselhetésének jogosítványát;
5. a megjelölt hivatalok, szolgálatok, állások és kitüntetések elnyerésére való képességet, a bíróság által meghatározott idő tartamára (57. §.).

Hivatalvesztésre tehát nemcsak a hivatalnok, de bárki, akinek semmi

hivatala, közszolgálata vagy kitüntetése nincs is, elítélhető, mert e mellékbüntetés a hivatalviselési *képesség* elvesztését is jelenti. A *lelkészi* állást, a *magán-hivatalnok*i vagy *szolgai* állást a hivatalvesztésre ítélt az ítéletnél fogva nem veszíti el, csak feleslet hatósága vagy alkalmazója mozdíthatja el fegyelmi uton állásától. Az *államvasutak* hivatalnokai és szolgálói azonban közhivatalnokoknak tekintendők, mint az állam közlekedési intézeteinél alkalmazottak. A *felkezelési nyilvános tanárok és tanítók* nem közhivatalnokok ugyan, de az 55. §. 2. pontja alapján hivatalvesztés esetén ők is elvesztik állásukat. Az elvesztett címek közé tartozik a *doktori* cím is. A *nemességet* a hivatalvesztésre ítélt nem veszíti el, mert ez a cím az örökösökre átszáll. (Az 1852-iki osztrák BTK. a nemességet is elveszi a hivatalvesztésre elítélttől.)

3. A *politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését* a BTK. szintén közelebbről meghatározza:

BTK. 56. §. A politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése abban áll, hogy az erre ítélt:

1. nem lehet tagja az országgyűlésnek és a törvényhatósági vagy községi képviselőtestületnek;
2. nem lehet esküszéki tag;
3. nem bír választói joggal az országos képviselői, törvényhatósági vagy községi választásoknál.

4. A *hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése* vétség esetében 1—3 évi, büntett esetében 3—10 évi tartamban szabható ki.¹⁾

BTK. 57. §. A hivatalvesztésnek és a politikai jogok felfüggesztésének tartamát a bíróság határozza meg.

Ezen idő vétség esetében: egy évtől három évig, büntett esetében pedig három évtől tíz évig terjedhet s a szabadságvesztés-büntetésnek, elévülés esetében pedig ennek befejeztével kezdődik.

Halálbüntetésnek szabadságvesztés-büntetésre átváltoztatása esetében: a hivatalvesztés és a politikai jogok felfüggesztésének tartama az átváltoztatással együtt határozatilag meg.

Mindkét mellékbüntetés hatálya a szabadságvesztés-büntetésnek kiállításától, pénzbüntetés esetében az ezt kimondó ítélet jogerőre emelkedésétől, elévülés esetében pedig az elévülés befejeztével kezdődik. A szabadságbüntetés tartama alatt az elítélt már a szabadságvesztés lényegénél s a törvény erejénél fogva ugy hiva-

¹⁾ Hivatalvesztést egymagában a BTK. 140., 162., 169., 202., 223., 250., 289., 326., 359., 364., 377., 410., 411., 433. és 488. a politikai jogoknak felfüggesztését egymagában a 188. §. állapítja meg. Hivatalvesztés és politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése együttesen a 138., 139., 141., 150., 162., 188., 212., 326., 341., 354., 358., 373., 388., 399., 415., 426., 459. és 484. §-ban fordul elő.

talától, tisztségétől, mint politikai jogainak gyakorlatától meg van fosztva.

BTK. 58. §. Aki hivatalvesztésre és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére elítélte, ha szabadságvesztés-büntetését kiállotta: közhivatalra vagy közhatósági megerősítéstől függő hivatalra, állásra vagy szolgálatra azon időtől fogva ismét alkalmazható, amelytől politikai jogait újólaj gyakorolhatja.

A szülőt, aki szabadságvesztés-büntetését kiállotta, mindazonáltal gyermekei fölötti gyámság, illetőleg gondnokság átvételében a jelen törvény nem gátolja.

BTK. 59. §. Az elítélt, a szabadságvesztés-büntetés tartama alatt, az 55. §-ban felsorolt hivataloktól, állásoktól és szolgálatoktól, ugyszintén a politikai jogok gyakorlásától, valamint a czimek, rendek és díszjelek viselhetésétől, a törvény erejénél fogva fel van függesztve anélkül, hogy ez az ítéletben külön kimondatnék.

Ezen idő alatt a megjelölt hivatalok, szolgálatok, rendek és díszjelek után járó fizetések vagy más javadalmazások, továbbá a nyug- és kegydíjak élvezete is megszűnik.

IV. A hivatalvesztéshez hasonló, de annál csekélyebb terjedelmű mellékbüntetésül állapítja meg a BTK. különös része némely cselekményeknél a szakképzettséget kívánó *foglalkozástól* és a *viselt hivataltól* való eltiltást.

a) A szakképzettséget kívánó *foglalkozástól való eltiltás* csak két cselekménynél van előírva, t. i. a gondatlan emberölésnél és a gondatlan súlyos testi sértésnél. (BTK. 291., 310. §.) Az eltiltás e két cselekmény esetén vagy „végképen“ vagy határozott időtartamra szól s utóbbi esetben a bíróság a gyakorlat újból megengedését vagy új vizsgálatról, vagy a kellő képzettség megszerzését igazoló más bizonyítéktól teheti függővé.

BTK. 60. §. A jelen törvény különös részében határozatnak meg az esetek, melyekben a bűnösnek ítélt személy a szakképzettséget kívánó foglalkozás gyakorlatától eltiltandó.

Rendszerint az orvosok, sebészek, bábák, építésszek esnek e mellékbüntetés alá, ha járatlanságból, hanyagságból vagy foglalkozásuk szabályainak megszegéséből mások halálát vagy súlyos sérülését idézték elő.

b) A *viselt hivatal vagy állás elvesztését* a BTK. 197., 199., 200., 201., 291., 310., 412., 438., 441. és 484. §-ainak megállapítása esetében mondhatja ki a bíróság. A viselt hivatal elvesztése nem hivatalvesztés s így az illető az újabb hivatalnyerésre való képességtől nincs megfosztva.

Hat havi fogházat vagy államfogházat felül nem haladó, va-

* Gyorsított ügyrend szerinti eljárás 2. sz. 120. W.

lamint főbüntetésként kiszabott pénzbüntetés esetén a BN. 36. §-a értelmében (1908 okt. 1. óta) a bíróságnak joga van úgy a foglalkozástól való eltiltást, mint a viselt hivatal elvesztésének kimondását mellőzni.

BN. IX. cikk. A BTK. 54. §-a 3. bekezdésként, a következő 36. §-ban foglalt rendelkezésekkel egészítették ki:

BN. 36. §. Azokban az esetekben, amelyekben a bíróság a hivatalvesztést és a politikai jogok felfüggesztését mellőzheti, a szakképzettséget kívánó hivatás vagy foglalkozás (BTK. 60. §.) gyakorlatától való eltiltás, valamint a viselt hivatal és állás, illetőleg az ügyvédség elvesztésének kimondása is mellőzhető.

A BN. e §-át a Curia 42. sz. döntvénye tette szükségessé, mely kimondta, hogy a viselt hivatal elvesztése a BTK. 54. §-ának 2. bek. alapján nem mellőzhető. Ezt, a törvény szellemével ellenkező, betűmagyarúzó döntvényt törölte el nagyon helyesen a BN. 36. §-a.

V. A hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését, valamint a foglalkozástól való eltiltást a BTK. egészen rendszertelenül alkalmazza a különös részben. Mindkettőt alkalmazni rendeli a súlyosabb politikai cselekményeknél és a lopásnál, rablásnál, zsarolásnál, sikkasztásnál, orgazdaságnál, csalásnál, közokirathamisításnál, ellenben az élet elleni cselekményeknél, a hamis eskünél, hatóság elleni erőszaknál csak a hivatalvesztést, testi sértésnél, magánokirathamisításnál egyiket sem. Nagy aránytalanság és igazságtalanság, hogy míg egy lopási vétségénél mindkét mellékbüntetés kiszabható, a halált okozó testi sértés, vagy a magánokirathamisítás bünteténél egyik sem. A revisio alkalmával a BTK. különös részét gondosan át kell nézni a elvi szempontok szerint állapítani meg a mellékbüntetések eseteit. Leghelyesebb lenne, ha a BTK. általános részében iratnék elő, hogy a bírő e mellékbüntetéseket mindannyiszor alkalmazhatja, midőn a tettes *aljas motivumból* cselekedett.

VI. Az erkölcsi büntetések körébe sorozható a *marasztaló ítélet hírlapi közlésele*, melyet BTK-ünk a hamis vád (231. §.) és a rágalmazás és becsületsértés (277. §.) eseteiben állapít meg.

113. §. A katonai büntetési és börtönrendszer.

Irodalom: *Gábor Gyula:* Tanulmányok a katonai büntetőjogból, 1901. és A katonai börtönrendszer, 1904.

I. A katonai BTK. (1. fent 29. §.) szerint a büntettek büntetési eszközei: 1. halál; 2. börtön (Kerker); 3. tisztségtől való megfosztás (cassatio); 4. elbocsátás; 5. lefokozás és alacsonyabb zsoldosztályba helyezés. A vétségek büntetési: 1. fogság (Arrest); 2. elbocsátás; 3. lefokozás és alacsonyabb zsoldosztályba helyezés; 4. pénzbüntetés; 5. áruk elkobzása; 6. jogok és jogosítványok elvesztése; 7. kitiltás bizonyos helyről vagy tartományból, vagy a monarchia területéről. A testi fenytéket (legénységre, virgács) az 1808: XI. t.-c. 54. §-a törölte el.

II. A halálbüntetés felakasztás vagy agyonlövés által hajtatik végre. A felakasztás, mely csak a szökésre vagy erre szövetkezésre van előírva, annyira diffamáló, hogy annak végrehajtása előtt az elítelt a hadseregből kicsapatik és csak azután hajtatik végre rajta a büntetés. A végrehajtást polgári hóhér teljesíti, ha ilyen nem kapható, vagy más akadály miatt a parancsnok a kivégzést agyonlövésre változtathatja át.

III. A szabadságvesztés-büntetésnek a katonai BTK. két nemét ismeri: a *börtönt* és a *fogságot*.

1. A *börtön* vagy életfogytiglanra, vagy határozott időre szabható ki, utóbbinak leghosszabb tartama 20 év, legrövidebb rendszerint 6 hó. Miután azonban a katonai BTK. nem ismeri a correctionalisatiót, vagyis a *börtön* nem szállítható le fogházra, rendkívüli enyhítő körülmények esetén a bíró a *börtönt* 6 hónapnál rövidebb tartamban is kiszabhatja. A *börtönbüntetésnek* két foka van: egyszerű *börtön* és súlyos *börtön*. A kettő közt a leglényegesebb különbség (mintán 1868-ban a súlyos *börtönre* ítélteknek addigi vasraveretése eltöröltetett), hogy a súlyos *börtönre* ítélték étkezési rendje szigorubb (kisebb mennyiség), mint az egyszerű *börtönre* ítéltéké.

2. A *fogság* legkisebb mértéke 24 óra, legmagasabb 6 hónap, azonban a katonai BTK. különös része egyes esetekben kivételesen 1—2—3 évi *fogságot* is ír elő. A *fogságnak* három neme van: 1. *házi fogság*; 2. *foglár-fogság* és 3. *közös szobai fogság*. A *házi fogság* abban áll, hogy az erre ítélt lakásáról el nem távozhat. Ez csak tisztekre és katonai tisztviselőkre mondható ki. A *foglár-fogság* a foglár szállásán, vagy más e célra szolgáló szobában töltenő ki. Ez a tisztekre, a rangosztályba nem sorozott havidíjasokra, hadapródokra, őrmesterekre szabható ki. E két *fogsági* alaknál az elítelt maga élmezzi magát. A *közös szobai fogság* abban áll, hogy az elítelt katonai fogházba helyeztetik és rabélemezésben részesül. Ez a legénységre alkalmazható.

A *fogságnak* szintén két foka van: *egyszerű* és *szigorú fogság*. Az egyszerű *fogság* a tiszteken — ha legfeljebb 8 napra szabott ki — mint házfogság, másokon ellenben mint *foglár-fogság* hajtandó végre a fogházban. Az egyszerű *fogság* nem jár munkakötelezettséggel s élmezésében a fogoly csak saját vagyoni viszonyaihoz képest korlátoztatik. A *szigorú fogság* ellenben munkakötelezettséggel és rabélemezéssel jár.

3. A végrehajtás szempontjából ki kell emelnünk, hogy a katonai BTK. nem állapít meg *börtönrendszert* s tényleg is a szabadságvesztés-büntetések az éjjel-nappali közös összezárás rég elítelt erkölesrontó rendszertelenségében fogantatosítottak. A *közös hadseregnél* a súlyosabb és hosszabb tartamu *börtönbüntetések* katonai erősségekben (Festung) hajtának végre, ahol az illetők súlyos sánemunkát végeznek. A m. kir. *honvédség* tagjai ellenben, ha *egy évnél* hosszabb időre ítéltettek el, *büntetésüket polgári letartóztatási intézetekben állják ki*, az egy évnél rövidebb időre elítéltek részére pedig a hét honvédségi kerületben egy-egy m. kir. *honvéd-kerületi fogház* van berendezve, amelyek teljesen modern intézetek s egészségügyi és munkáltatási tekintetben megfelelnek a polgári fogházaknak. Ugyancsak a honvéd-kerületi fogházakban töltik ki büntetésüket az önként jelentkező szükevények és oly honvéd-(csendő-) egyének, kik a polgári bíróság által egy hónapot meg nem haladó szabadságvesztésre ítéltettek.

HARMADIK FEJEZET.

A biztonsági rendszabályok.

114. §. A biztonsági rendszabályok köre és nemei.

I. Míg a büntetésnek, mint évszázadok óta a tudományban és a gyakorlatban kiépített fogalomnak köre s nemei, alakjai a tételes BTK-ekben szabatosan meg vannak állapítva, a biztonsági rendszabályoknak, mint új fogalomnak köre és nemei, alakjai éppen napjainkban vannak a kiépítés, a jogászai szabályokba öntés stádiumában. A biztonsági rendszabályok létjogosultságát igazoló vezéreszme: a társadalomnak a közveszélyes bűnelkövetők elleni céltudatos biztosítása és az új büntetőjogi rendszabályoknak általánosan elismert célja: a különböző közveszélyes büntettes-csoportok ártalmatlanná tétele, illetőleg gyógyfelfartóztatása vagy gyámolító gondozása azonban körülbelül megadják a feleletet az új fogalom körére és nemeire is. Határozott képet nyerhetünk különben e felől az utolsó évtizedekben a legtöbb kultur államban megalkotott, vagy tervbe vett törvényekből és intézményekből is.

Miután a büntetést helyettesítő vagy kiegészítő biztonsági rendszabályokra a közveszélyeseknek bizonyult büntettes osztályok ellenében van szükség, azok első csoportját éppen az ezek ártalmatlanná tételére, gyógykezelésére vagy gyámolítására szolgáló intézmények alkotják, minők: 1. az elmebeteg, gyengeelméjű (korlátolt beszámítasu) és alkoholista bűnelkövetők gyógyfelfartóztató intézetei, 2. a munkakerülő csavargók és koldusok részére létesített dologházak és menedékhelyek, 3. a hivatásos (többszörös visszaeső) büntettesek biztonsági felfartóztatása. Ezek az új intézmények a patológikus vagy socialis okokból közveszélyeseknek minősített bűnelkövetők ellen lesznek hivatva megvédeni a társadalmi rendet, a közbiztonságot s mindenikre nézve kitünő minták állnak már előttünk. Ugyanebbe a kategóriába tartoznak a mai BTK-ek által is „mellékbüntetések” gyanánt ismert 4. kiutasítás és 5. elkobzás.

A biztonsági rendszabályok másik csoportját alkotják azok a társadalom-védő (patronage-) intézmények, melyek a bűnelkövetés veszélyének kitétt, anyagilag, értelmileg vagy erkölcsileg fogyatékos társadalmi osztályoknak a criminalitás utjától vagy a visszaeséstől való megmentését szolgálják, minők: 1. a menedékházak, önkéntes munkatelepek, munkaközvetítő intézetek, 2. a rabsegélyezés, 3. a gyermekvédelmi intézmények, mely utóbbiak már az összekötő kapesot, az átmenetet képezik a fiatalok bűnelkövetők erkölcsi megmentésére szolgáló javítónevelési intézkedésekhez. (L. a köv. fejezetet.)

Mindezen intézmények első sorban kétségtelenül a megelőzést szolgálják s ennyiben a büntetőjog eddigi megszokott (classicus jogi) fogalmi körét első pillanatra túlhaladják. Azonban a modern büntetőjogi tudomány az idegen jogterületre kiterjeszkedés vádjá nélkül vonhatta mindezeket a maga körébe, hiszen a mai büntetőjog kifejezetten hirdeti, hogy a BTK. feladata nem egyedül a megtorlás, hanem emellett és ezáltal is a megelőzés. Ma már közkeletű igazság a Beccaria jelszava: „jobb megelőzni, mint büntetni“; valamint szállóige a börtönügyi tudományban, hogy a börtönök akkor teljesítik legjobban feladatukat, ha tényleg állnak, vagyis ha már a megelőzési intézkedésekkel le tudtuk fegyverezni a criminalitást, megakadályoztuk a büntett elkövetését s megmentettük a még megmenthetőket a börtönbejutástól.

De még egy fontos szempont kívánja, hogy a fentebbi biztonsági rendszabályokkal — jöllehet azoknak mint megelőzési (közrendészeti) intézményeknek tárgyalása első sorban a közigazgatási jogba tartoznék — a büntetőjog foglalkozzék. A biztonsági rendszabályoknak különösen a fentebbi tipikus első csoportja kétségtelenül az egyéni szabadság jelentékeny megszorításával, eszorbításával jár, nemcsak kívánatos, de elengedhetetlen azért, hogy ezeket ne a közigazgatási (rendőri), hanem az igazságügyi hatóságok éspedig súlyosabb esetekben okvetlenül a bíróságok állapítsák meg. A bírói függetlenség, a pártatlan objectiv mérlegelés, melyet mindenütt a bíróságban látunk megtestesítve, elég biztosíték lesz arra, hogy a biztonsági rendszabályok is épügy, mint eddigelő a büntetési eszközök, igazságosan és csak a szükségszerűség mérvéig alkalmaztassanak. A büntetőjoggal foglalkozó (igazságügyi) hatóságokkal és személyekkel tehát meg kell ismertetni az új biztonsági rendszabályokat is, mert már ma is, jövőre még inkább, ezek alkalmazása, felügyelete épen az ő kezükbe kerül, tehát ezek a kérdések a büntetőjogászokat érdeklik legközvetlenebbül.

A megelőzési intézmények másik csoportjának, a gyűjtőszóval u. n. *patronage*-nak felkarolásával pedig a büntetőjogtudomány csak azt igazolja, hogy tényleg társadalmi tudomány, mely felismerte, hogy a bűnelkövetés egy nagy társadalmi baj és veszély, melynek gyógyításából, megszüntetéséből legelső sorban a büntetőjoggal hivatásszerűen foglalkozók kívánják kivenni részüket.

II. A biztonsági rendszabályok körének és alakjainak tisztázása körül nagy érdemeket szerzett a Nemzetközi Bünt. Egyesület, melynek három utolsó kongresszusa (Hamburg 1905, Brüsszel 1910, Kopenhága 1913) csaknem kizárólag e fontos új problémával, a közveszélyes büntettes-osztályok elleni védekezés módzataival foglalkozott. Az eleinte felette szűtfolyó és tulradicalis eszméket már az 1912-iki párisi kibővített központi bizottság (Bureau central elargi) szabatosan összefoglalta s három főpontba foglalta az idetartozó kérdéseket: 1. a közveszélyes visszaesők fogalmának, a velük szemben tehető biztonsági intézkedéseknek, az ezek alkalmazására illetékes hatóságoknak megállapítása; 2. az igazságos és az összes esetkélyebb szellemi értékek (defectueux de toute nature) meghatározása és a rájuk vonatkozó intézkedések; 3. a enyargás és koldulás veszélyei ellen alkalmazandó rendszabályok. Az 1913-iki kopenhágai kongresszus csak az 1. pont alá foglalt csoportra állapított meg a főpontokban.

Tételesjogilag a legjobb példát eddigelé a biztonsági rendszabályok codificálása tekintetében az 1912-iki *osztrák bírói javaslat* nyújtja, mely az általános rész II. főszakaszát (Strafen und Sicherungsmittel) két fejezetre osztja, az első sorolja fel a büntetéseket (Strafen und Straffolgen), a második a biztonsági rendszabályokat (Sicherungsmittel) éspedig ide sorozza: 1. az elmebeteg vagy korlátolt beszámítású közveszélyes egyének gyógyletartóztatását; 2. a közveszélyes (többszörös) visszaesők utólagos (biztonsági) letartóztatását; 3. a közveszélyes cselekmények miatt börtönre ítélték rendőri felügyelet alá helyezését; 4. a kiutasítást; 5. bizonyos tárgyak elkobzását. A *dologházak*-ról Ausztriának külön törvénye van (1885).

Ugyanesek kitünő minta e részben az 1908. *svájci javaslat*, mely az osztrák javaslatnak is előképeül szolgált. A svájci javaslat mint biztonsági rendszabályokat (Sichernde Massnahmen) szabályozza (Ált. rész. III. fejezet 2. pontja alatt): 1. a „szokásos büntettek” utólagos letartóztatását; 2. a dologkerülők munkára nevelését; 3. a „szokásos korhelyek” kezelését. Ezenkívül később (6. pont) „Vorsorgliche Massnahmen” cím alatt tárgyalja a békekezességet (46. §.), a veszélyes tárgyak elkobzását s az ítélet közzétételét. A koresmalátogatási tilalmat (45. §.) és a kiutasítást a svájci javaslat a „büntetések” közt tárgyalja.

Az 1909-iki *német javaslat* „Büntetések, biztonsági rendszabályok, kártérítés” cím alatt (Ált. rész, II. fejezet, alcimre osztás nélkül) sorokoztatja: 1. a dologházat (42. §.); 2. a koresmalátogatási tilalmat és az izákokos menhelyébe elhelyezést (43. §.); 3. a lakhely-korlátozást (Beschränkung des Aufenthalts).

Az 1911-iki *szerb javaslat* a bizt. rendszabályok alcim (II. fejezet) alatt tárgyalja: 1. a többszörös visszaesők utólagos visszatartását (a svájci jav. mintájára); 2. a korlátolt beszámításnak gyógy- vagy felügyeleti intézetbe helyezését; 3. a koresmtilalmat; 4. a veszélyes tárgyak elkobzását.

Az 1912. *dán javaslat* „a büntetendő cselekmények egyéb jogi következményei” feliratu külön fejezetben (Ált. rész, 11. f.) szabályozza a koresmtilalmat, a nyilvános őrizet alá vételt (fenyegetés miatt), lakási tilalmat, kiutasítást.

III. A magyar büntetőjogban a tulajdonképeni biztonsági rendszabályok sorát az 1913: XXI. t.-cz.-kel meghonosított *dologház* intézménye nyitja meg. Tervezetek készültek a többszörös visszaeső (hivatásos) büntettek és az alkoholisták *biztonsági letartóztatásáról*. Az elmebeteg, gyengeelméjű büntettek gyógyintézetbe helyezése az 1876: 13. t.-c. részben a BP. (246., 507. §.) alapján közigazgatási uton (néha bírói határozat alapján) ma is szokásos. A patronage-intézmények közül pedig különösen a *gyermekvédelem* van törvényhozásilag is kitünően szabályozva s a gyakorlatban is megvalósítva; a *rabsegélyezés* is rendeletileg, illetőleg társadalmi uton ujabban szépen fellendült. Mindezen intéz-

mények kialakulása, céltudatos és tökéletes kifejlesztése még a jövő feladata hazánkban. Ma még csak a keretek tisztázásánál, az alapkövek lerakásánál tartunk, reméljük azonban, hogy a magyar állam és társadalom is mielőbb kiépítik mindezen nélkülözhetetlen megelőzési intézményeket.

Az alábbiakban egyenként igyekszem bemutatni:

1. az elmebeteg, a korlátolt beszámítású és az alkoholista bűnelkövetőkre;
2. a közveszélyes munkakerülőkre;
3. a közveszélyes hivatásos büntetésekre vonatkozó szorosan vett bizton-sági intézkedéseket;
4. a kiutasítást és illetőségi helyre utasítást;
5. a bűnelkövetési tárgyak elkobzását;
6. a patronage-intézményeket általában és
7. a rabsegélyezést különösen.

A gyermekvédelmet, mint a fiatalkorúak erkölcsi megmentésének természetesen bevezető kérdését, a köv. fejezetben tárgyalom.

115. §. A közveszélyes elmebeteg, gyengeelméjű és iszákos bűntettek gyógyletartóztató intézetei.

Irodalom: *Aschaffenburg*: Sicherung der Gesellschaft gegen gemein-gefährliche Geisteskranke, 1912.; u. a. Zeitschrift, 32. 735.; *Wagner v. Jan- regg*: Öst. Z. III. 1912. 70.; *H. Müller Schürch*: Kastration und Sterilisation aus sozialer Indikation. Zeitschrift 33. (1912.) 611.; *Oberholzer*: Kastration und Sterilisation von Geisteskranken in der Schweiz, 1912.; *Moravcsik, Né- meth Ö.*, *Finkey* előadásai az 1911-iki orsz. elmeorvosi értekezleten; *Reis- inger F.*: J. K. 1909. 298., *Iszákosokra*: *Kohlrausch*: Zeitschrift. 32. 645.; *Heim- berger*: u. o. 563.; *Loewenfeld*: Trinkerheilanstalten in England. Bulletin, 19. k. 1912. 68.; *G. Hoffman*: Rechtsgiltigkeit der Sterilisierungsgesetze in Amerika. Zeitschrift. 34. k. 1913., 900. l.; *Friedmann* Ernő: A határozatlan tar- tamu ítéletek. 1911.

I. A bűnelkövető *elmebetegek* a BTK. 76. §-a alapján a bűn- tetőjogi beszámítás alól ki vannak véve. Ugyanezen szakasz alap- ján az u. n. *korlátozott beszámításúak* (gyengeelméjűek), sőt az *alkoholisták* is (delirium tremens) felmenthetők, amennyiben beszámítási képességük a tett elkövetésekor kizártnak volt veendő. A kézzelfogható veszély azonban, amit az ily egyének a társada- lomra, a közegészségre, közbiztonságra, közerkölcsre képviselnek, érthetővé teszi, ha már régóta, ujabban pedig még céltudatosabban és tervszerűen igyekeznek az államok az ily szerencsétlen egyének elhelyezésére és gyógyítására szolgáló intézeteket létesíteni.

1. Szükséges e végből az egész *elmebeteg-ügy* törvényhozási szabályo- zása, különösen pedig a bűnelkövető és az arra hajlandósággal bíró elmebete-

gek felőli intézkedés és ezek részére *speciális gyógytörténeti intézetek* létesítése. Ez a modern orvostudomány egyhangu követelése is. Az intézkedés történhetik a BTK-ben vagy külön törvényben. Anglia és egyes északamerikai államok külön törvényeket hoztak e tárgyban: az osztrák és svájci javaslatok a BTK-be óhajtják (szerintünk is helyesen) felvenni e kérdés büntetőjogi vonatkozásait.

A mai tételes jogokban a bűnelkövető közveszélyes elmebeteggek elhelyezése és az eziránt intézkedő hatóságok tekintetében a legnagyobb összevisszaság uralkodik. (Friedmann Ernő: 174—176.) Legtöbb helyen a büntetőbíró nincs kötelezve a felmentett elmebeteg elhelyezése iránti intézkedésre. Anglia, Hollandia, Bulgária, Oroszország és 3 svájci kanton képez e részben kivételt (Oroszországban azonban csak bizonyos esetelemények miatt, Hollandiában csak egy évre internálhatja az elmebeteg intézetbe). Olaszországban a büntetőbíró csak ideiglenesen intézkedhetik, véglegesen a polgári bíróság határoz. Ez utóbbi eszmét karolja fel a Gegenentwurf. A svájci javaslat szerint a büntetőbíró határozná az elhelyezés és az elbocsátás felett. Legrészletesebben és alaposabban szabályozza e kérdést az 1912. osztrák javaslat-hoz csatolt, a BP. módosítását tárgyzó melléklet 500—522. §§. Ugyaníly részletes utasítások a csökkent szellemi értékek elhelyezése iránti eljárásra: 523—529. §.

2. A korlátozott beszámítási képességük részére szolgáló *speciális* intézeteket az olasz, norvég BTK., a svájci és osztrák javaslatok felélelik. Hazánkban ez idő szerint esupán az elmeállapot megfigyelésére szolgáló egy országos intézet van, ahonnan a megfigyelt egyének, ha valódi elmebetegeknek találtattak, elmeegógyintézetekbe, ellenkező esetben (ha el vannak ítélve) a börtönökbe szállíttatnak. Ez az intézet (a kórházi gyűjtőfogházban) Moravcsik Ernő, 1909 óta Németh Ödön vezetése alatt, mintaszerű berendezés és a megfigyelttel való bánásmód szempontjából valóban ritkítja párját. Az intézet szervezeti szabályzatát az 1906. évi 9052. sz. ig. min. rendelet állapította meg. Vezetője közvetlenül az ig. miniszter felügyelete alatt áll, szakmunkésében független.

A BTK. revisiója feletti tanácskozások közben legutóbb az az eszme merült fel, hogy a kishartai közvetítő intézet lenne ily speciális gyógytörténeti intézetté átalakítható.

3. Az *iszákoság, az alkoholizmus elleni küzdelem* a modern kriminalpolitika egyik legfontosabb követelménye. E cél elérését az egyes államok, melyek az alkoholizmusnak közegészségi, közkerületi és büntetőj. veszélyességét, kártékony hatását felismerték, részint különböző közigazgatási intézkedésekkel (a szesz magas megadóztatása, a szeszizdék korlátozása, keresmenedélyek megszorítása), részint *társadalmi ucon* (mértékletességi egyletek, az egyház és iskola közreműködése által) igyekeznek keresztülvinni vagy megközelíteni. A közigazgatási intézkedések tekintetében leghatározottabban és gyakorlatiasabban jár el Norvégia, mely a pálinkafőzők számát a legesekélyebre szorította s a szesz árát a legmagasabbra tette (Svédországban a szeszkimérés tilos szombat estétől hétfő reggelig), a társadalmi actio tekintetében (egyletek) mintáállam Anglia.

Miúdezek a közigazgatási és társadalmi intézkedések azonban, mint ezt az alkoholizmus ellen a legújabb időben tartott *nemzetközi kongresszusok*

(Bécs, London, Bréma, Budapest 1905) kimutatták, nem voltak képesek megszüntetni az alkoholizmust, ezért vetette fel a kriminalpolitikai irodalom az alkoholizmus elleni büntetőjogi fellépés kérdését. E részben *Anglia* és *Norvégia* mutatnak gyakorlati példát az európai államoknak. Angliában már az 1879-iki Habitual drunkards Act, majd az 1891-iki Inebriates Act a *szokásos részegest*, ha amiatt valamely b. cselekményt követett el, valamint azt, aki részegség miatt egy év alatt háromszor volt büntetve, 3 évi tartamra *iszákosokat gyógyító intézetbe* engedi beutaltatni. Az 1908. évi gyermektörvény (Children's Act) pedig a gyermekek érdekében állít fel tiltó és büntetőszabályokat (iszákos szülők is gyógyintézetbe utalhatók). Az 1900 május 31-iki norvég törvény (a munkakerüléstről, koldulásról és *iszákoságról*) pedig kimondja, hogy aki szándékosan vagy gondatlanul lerészegedve, nyilvános helyen találtatik, előbb pénzbüntetéssel, egy éven belüli másodszori visszaesés esetén 3 havi fogházzal büntethető, újabb visszaesés esetén pedig 18 havi, illetőleg 3 évi terjedelemmel kényszerdologházba, vagy e célra szolgáló külön intézetbe utalható. Ugyancsak pénzbüntetéssel, esetleg fogházzal bünteti a törvény azt a koresmárost, aki részeges embernek, vagy 18 évesnél fiatalabbnak oly mennyiségű szeszes italt ad el, amellyel az lerészegedhet, vagy aki koresmájában részeg embert megtűr, vagy 15 évesnél fiatalabbnak pálfakát vagy bort ad, valamint azt, aki mást részegségre csábít.

Ugyaníly szellemben szabályozzák a kérdést az új *svájci* és a *német* javaslatok, melyek jogot adnak a bírónak, hogy ha valamely büntetett a b. cselekményt a szesz tulságos élvezete folytán követte el, az illetőt a rendes büntetésen felül mellékbüntetésül 1—2 (a német jav. 1.) évig terjedhető koresmatilalommal sújtsa. A szokásos korhelyt (Gewohnheitstrinker) pedig, aki fogházra ítéltetett (vagy a svájci j. szerint beszámíthatatlanság miatt felmentetett), a bíró a büntetésen felül orvosi vélemény alapján alapján *iszákosok gyógyító intézetébe* (Trinkerheilanstalt) utalhatja, hol két évig tartható.

A Finkey csavargási törvénytervezete (1907) e kérdést is felüli s a norvég törvény mintájára az „*iszákosokat gyógyító intézet*“-be utalást (1—3 évre) javasolja. 1909 január 1-én az Általános közjótékonyági egyesület Rákospalotán egy alkoholisták és morfinisták részére berendezett szanatóriumot nyitott meg.

116. §. A közveszélyes csavargók és munkakerülők dologházai.

Irodalom: *Pekete Gy.*: A dologház és lakói, 1896.; *Finkey*: A csavargás és koldulás kriminalpolitikai szabályozása. 1905., A csav. kold. és iszákososság törvényhozási szabályozásához 1910. (vélemény az 1910. washingtoni bünt. kongresszusra) és Jogt. K., 1910. 65.; *Pekáry F.*: A csavargásról. Wlassics ünn. 247—257.; A közveszélyes munkakerülőkéről szóló min. jav. Indokolása; *Rosnyay D.*: A csav. és kold. elleni közdelem Németországban, 1912.; *Hippel*: Die strafrechtliche Bekämpfung von Bettel, Landstreicherei und Arbeitscheu, 1895. és Zur Vagabundenfrage, 1903.; *Bonhoeffer*: Zeitschrift XXI. 1. és XXIII. 106.; *Löwenstimm*: Die Bettelgewerbe. Zeitschrift XX. 101.; *Strauss P.*: Assistance sociale. Pauvres et mendiants, 1901.; *Rivière*: Mendiants et vagabonds, 1902.; *Florian e Cavaglieri*: I vagabondi. 1897/8.; *Krohne*: 512.; *Prins*: 569.; *Flynt W.*: Tramping with the tramps, 1903., magyarul: M. Jogász Ujság, 1904.; *Hippel*: Monatschrift 7. k. és Vergl. Dar. B. II. (1906) 107.; *Pagnier*: Le vagabond, 1910.; *K. Sturm*: Die Landstreicherei, 1909.; *Samassa J.*: Die Zigeunerfrage. Zeitschrift 31. k. 402.; *K. Wilmanns*: Das Landstreicher- und Bettlertum der Gegenwart, 1911.; *E. Wulffen*: Gauner- und Verbrechertypen, 1910.; *F. Dubief*: La question de vagabondage, 1911.; *Marie et R. Meunier*: Les vagabonds, 1910.

I. A csavargás és koldulás s azok rendszerinti ható oka: a munkakerülés, évszázadok tapasztalata szerint, a bűnelkövetés melegágya. Kivált a vágyon elleni büntetettek s ezek közt épen a megátalkodott visszaesők legnagyobb része a csavargók és koldusok közül kerül ki. E könnyen érthető tény régóta reáterelte a kriminalpolitikuskok figyelmét a csavargás és koldulás törvényhozási szabályozására, vagyis annak leküzdése, meggátlása végett megfelelő állami és társadalmi intézetek létesítésére. E szabályozás alap gondolatát már az 1531. évi angol törvény (VIII. Henrik idejéből!) helyesen ismeri fel, midőn különbséget tesz a hivatásos, *dologkerülő* és a munkaképtelen, *szerencsétlen* elemek közt s az előbbiekre a kérlelhetetlen szigort, utóbbiakra a könyörületet, a jóindulatu gyámolítást tekinti vezérelvnek. E helyes alap gondolat keresztülvitele azonban a legutóbbi időkig a legtöbb művelt államban csak jámbor óhaj maradt. dacára az újabb *nemzetközi kongresszusoknak* (1885. római, 1895. párisi, 1910. washingtoni börtönügyi, a NBE. 1893-iki gyűlése, a nk. patronage-kongresszusok 1894., 1899., 1905. l. *Hippel*: Vergl. D. és *Finkey*: 1910. f.). Egyes államok ugyan, így *Anglia, Hollandia, Belgium*, már régebben tettek e téren kísérleteket, a dologkerülő csavargók részére már a XVI. században találunk itt-ott *dologházakat*, a szerencsétlen, közsegélyre szoruló koldusok részére pedig jótékony emberbarátok sok helyt létesítenek *menedékházakat*, de e fontos kérdés gyökeres és rendszeres szabályozását s a dologházak és a koldusmenhelyek helyes szervezését ez idő szerint is csak *Belgium* és *Norvégia* tudták keresztülvinni, a többi államokban e kérdések megoldása még mindig vita és kísérletezés tárgyát képezi.

A mai büntetőjogi tudomány teljesen egytért a munkakerülésből csavargás és koldulás kriminalpolitikai jelentősége s e kérdés megoldásának módozatai tekintetében is. A csavargás, vagyis a dologkerülésből s bűntettekől élés gyanujáró okot adó kóborlás és a koldulás (alamizsnagyüjtés) rendszerint összeeső, együttjáró fogalmak s e kettőt egységesen kell tárgyalni és szabályozni. Éles különbséget kell azonban tenni a) a *munkaképtelen*, b) a *munkát kereső* és c) a *dologkerülő*, hivatásos csavargók és koldusok közt s míg a két első osztállyal szemben a büntetésről szó sem lehet s a szerencsétlen munkaképtelenek befogadására felállítandó intézetek, az u. n. *koldusmenhelyek* merőben emberbaráti, jótékonyági intézetek, a dologkeresők részére szervezendő *munkaközvetítő* intézetek pedig socialisticus (a munkáskérdéssel összefüggő) közgazdasági intézkedések, addig a harmadik csoportra, az u. n. *munkakerülőkre* nézve, akik állandóan büntetendő cselekményekből (lopás, csalás) tartják fenn magukat, a szigorú fellépés jogos és szükséges, sőt e célra egészen különleges intézetre, illetőleg intézkedésre van szükség.

Az utóbbi csoport tagjai, akik bár *képesek lennének*, de *nem akarnak dolgozni*, mert kényelmesebbnek tartják a mások vagyó-

nából munkanélküli megélést, társadalmilag kétségtelenül a legveszedelmesebb osztályt képezik, mert az ily elzüllött, lakhely, vagyon, foglalkozás nélküli vagy *kétes foglalkozásu* egyének akik rendszerint irigységgel, gyűlölettel nézik mások boldogulását s akiknek úgy sincs semmi veszíteni valójuk, lelkiismereti furdalás nélkül ragadják meg a legelső s minden kínálkozó alkalmat büntettek elkövetésére. Igaz, hogy a csavargás is gyakran pathologikus okokból (kóborlási vágy) ered s nem ritkán összeesik a korlátolt beszámithatósággal, de ez esetben is a munkára nevelés és szorítás igazolt. Erre a tényleg „közveszélyes“ osztályra tehát a társadalom jól felfogott érdekében nem egy-két heti fogházat vagy elzárást kell kiszabni, ami rendszerint teljesen hatástalan reájuk, hanem a büntetés kitöltése után vagy annak mellőzésével hosszabb (relative határozatlan) időre *dologházba*, vagyis munkakötelezettséggel járó sajátos letartóztatási intézetbe kell őket utalni. A *dologház*, ha berendezését tekintve, büntetési intézetnek látszik is, — céljára nézve tisztán megelőzési s a svájci javaslat helyes terminológiája szerint *munkára nevelő-intézet*. A *dologházba* való beutalás mindenestre *biróság* által, ítélettel eszközendő.

A csavargó és kolduló *gyermekeket* vagy *fiatalkorúakat* nem szabad a felnőtt csavargók és koldusok *dologházába* vagy menhelyeibe utalni, hanem az ily gyermekek és ifjak is a gyermekvédő-, illetőleg javító-intézetekbe helyezendők, vagyis ezeknél is a javító nevelés, az erkölcsi megmentés lépnek előtérbe.

1. A modern büntetőjogi irodalom eme kivánalmait először az 1891 nov. 17-iki *belga* törvény valósítja meg. Ez a törvény felhatalmazza a békebírákat és a törvényszékeket, hogy az eléjük állított koldusokat, csavargókat és kerítőket, amennyiben előéletük, testi és lelki állapotuk szerint szükségesnek itélik, a megfelelő intézetekbe leendő elhelyezés végett a kormány rendelkezése alá boosássák. A törvény háromféle intézetet különböztet meg: 1. *koldus-telepeket* (depôts de mendicité) a hivatásos vagy veszélyes, — 2. *menedékházakat* (maison de refuge) a szerencsétlen — és 3. *javító-iskolákat* a fiatal (18 évet még meg nem haladott) koldulók és csavargók részére. A koldus-telepre való beutalás 2—7 évre történhetik. A menedékházban akarata ellenére senki egy évnél tovább nem tartható. A javító-iskolákban pedig nagykorúságig (21 év) maradhatnak a beutalt fiatalok. Mintaszerű intézetei vannak Belgiumnak: *Merxplas*-ban (férfiak) és *Bruges*-ben (nők részére).

2. Az 1900. május 31-iki *norvég* törvény a *dologházat* kombinálja a fogházzal. Aki, jóllehet munkaképes, rendszeresen nem dolgozik, hanem koldulásból él, a rendőrség által megintetik s munkát adnak neki, ha az intelem sikertelen marad, vagy a munkát el nem vállalja. 3 havi fogházzal büntethető s e mellett, vagy e helyett 18 hónapra, ismétlés esetén 3 évre kényszerdologházba utalható. A csavargók pedig, akik dologtalanul élnek és azt a gyanút

keltik, hogy részben vagy egészben büntetendő eseményekből tartják fenn magukat, a vádhatóság által felhivatnak, hogy keresetforrásmukat mutassák ki, elégtelen válasz esetén 3 havi fogházzal büntethetők, illetőleg e helyett 3, visszaesők 6 évre kényszerdologházba utalhatók. A kényszerdologházba 16 éven alóliak fel nem vehetők (ezek javító-intézetbe tételnek) s az elbocsátás az intézetből mindig próbára történik, vagyis ha a kibocsátott az előírt szabályokat meg nem tartja, visszavitetik az intézetbe s még 2 évig ott tartatik. (A törvény 1907. arg. 1-én lépett életbe. Zeitschrift 28. k. 804.)

Külön törvénye van még a csavargásról, illetőleg a dologházakról Ausztriának (1885. május 25.) és Svédországnak (1885. június 21.). Az osztrák törvény szerint a dologházba utalás 3 évig terjedhet, a felállított dologházak azonban a fiatalok, nők, férfiak összezárása folytán kritikán aluliak (Marco-vitsch id. m.). A svéd törvény szerint a dologházba utalás (kétszeri előzetes megintés után) 1 hónaptól 3 évig terjedhet (utólag még 2 évig rendőri felügyelet). Hollandiának már egy 1854-iki törvénye dologházba utaltatja a munkaképes csavargókat, az 1881-iki BTK. (432., 433. §§.) is átveszi ezt (előbb 3 hónapig terjedhető elzárás, utána 3 hónaptól 3 évig terj. dologház). Hollandiának három különösen berendezett dologháza van: *Veenhuizen*-ben, *Frederikscoru*-ban és *Leyde*-ben (nők r.). Új, jeles törvényjavaslat van e tárgyról 1910-ből.

Felölelik a dologház intézményét az új svájci és német javaslatok is. Előbbi szerint: előzetes felhívás munkavállalásra, elzárás és utána 1—3 évre dologház (a visszaesés nem feltétele a dologházba utalásnak), utóbbi szerint, ha bármely b. esemény a tettesnek könnyelműségére vagy munkakerülésére vezethető vissza s az illető legalább 4 heti fogházra vagy elzárásra ítéltetett, ennek kitöltése után (vagy ha nem több 3 hónapnál: e helyett) 6 hónaptól 3 évig terj. dologház.

Franciaországban 1907/10. folyamán 6 javaslat adatott be a kamarához a „nomádok” megrendszabályozására, akiknek száma Réville szerint 400.000-re tehető. Legjelentősebb volt e javaslatok közül a *Plandin* képviselőé, mely *Dubief* volt miniszter elnöklete alatt bizottságilag át lett dolgozva. (L. *Dubief*: id. m. és *Finkey*: Jogt. K. 05.)

3. Franciaországban u. n. koldustelepek. Németországban (Baden, Poroszország) kényszerdologházak állanak fenn, melyekbe a koldulás vagy csavargás miatt elítéltek, illetőleg Németországban az utólagos javítóbüntetésre (correctionelle Nachhaft, 1—2 évre) ítélték helyezettnek. Németországban ezenfelül nagyszámu önkéntes munkástelepek (Arbeitercolonie) vannak. Hires és mintaszerű ily intézet a *wilhelmadorfi, Bodelschwingh* alapítása. L. L. *Tóth Lőrinc*: A visszaesés és övszerei, 26. A rummelsburgi (Berlin mellett) munkásház leírását l. *Moskovics Már*: Jogt. K. 1908., 255.; *Irk A.*: Közbiztonság, 1912.; *Mikola Gy.*: u. o. 1910.

4. Huzánkban a csavargás és koldulás ügye a legutóbbi időig teljesen szabályozatlan volt, a dologházak és a koldusmenhelyek pedig ma is ismeretlen intézmények. Valóban szegyenletes mulasztása volt ez a magyar államnak és társadalomnak, annál inkább, mert a hivatásos csavargóknak nálunk egész néposztálya van: a *kóbor cigányok*, kik valóságos rémei egyes vidékeken a kisebb falvaknak és városoknak.

Különösen a *cigány-kérdés* megoldása és a *dologházak* szervezése rége óta foglalkoztatta a kormányhatóságokat és a társadalmunkat. A *dologházak* szervezését, mint „büntetési rendszertünk betetőzését“, *Balogh J.* sürgette már 1888-ban. 1907-ben egy cigánykaraván által elkövetett rémes rablógyilkosság (*dánosi eset*) hatása alatt végre az igazságügyi kormány komolyan tervbe vette a csavargási ügy rendezését. Ez évben *Finkey F.* bizott meg egy törvénytervezet elkészítésével, aki azt („a csavargás, koldulás és iszákosság megakadályozásáról“) még az évben beterjesztette a minisztériumhoz (nyomtatásban l. *Finkey id. m.*). 1910-ben *Samassa János* képviselő dolgozott ki két törvényjavaslatot a cigány-kérdés megoldásáról, melyek azonban nem kerültek tárgyalás alá. (L. *Zeitschrift id. h.*) Majd 1911-ben *Balogh J.* „a közveszélyes büntetettek ellen alkalmazható biztonsági rendszabályokról“ készített tervezetnek II. fejezetében tett javaslatot a kérdés coneret megoldása iránt. Ugyanő azután, mint miniszter, rövidesen el is készítette (1913 május) a végleges tervezetet (*Finkey, Angyal, Bernolák* külön tervezetei alapján) és azt 1913 májusban beterjesztette a képviselőházhoz, amely csekély változtatással elfogadta azt s a főrendiház hozzájárulása után a király 1913 július 12-én szentesítette az 1913. évi XXI. t.-c.-et „a közveszélyes munkakerülőkről“.

II. A *dologház* intézményét hazánkban az 1913 : XXI. t.-c. állítja fel, mint a *közveszélyes munkakerülő csavargókkal* alkalmazandó *biztonsági rendszabályt*.

Az új törvény alapelvei. Az 1913 : XXI. t.-c. a csavargás kriminalpolitikai veszélyeinek leküzdésére nézve a *belga* törvény elvi álláspontját tette magáévá. A csavargás miatt csak a *munkaképes munkakerülőket* bünteti és pedig elzárással vagy fogházzal (8 naptól legfeljebb 6 hóig), e helyett azonban ismételt vagy súlyosabb esetben első ízben is az elítélt *dologházba* utalható, ahol legalább egy s legfeljebb 5 évig tartható. A nem rendes elmeállapotú és a munkaképtelen egyének tehát nem esnek a törvény szabályai alá. (19. §.) Ugyanesak a fiatalokura fenmaradnak a BN. szabályai.

Fiatalkorú *dologházba* semmiesetre sem utalható. (8. §.) Azonban *dologházba* utalhatók a törvény 7. §-a szerint azok a nem épen „munkakerülő“ büntetettek is, akik *az élet, testiépség, szemérem vagy vagyon ellen elkövetett büntelt vagy vétség* miatt *fegyházra, börtönre vagy legalább 3 havi fogházra ítélettek*, ha a bíróság azt állapította meg, hogy *cselekményük munkakerülő életmódjukkal volt összefüggésben*.

Az új törvény fentartja a *bűnösség* elvét, vagyis a csavargás miatt is csak a beszámítási képességgel bíró egyén büntethető valamely a törvény által *tiltott cselekmény* (kihágás vagy vétség)

miatt. Az alkalmazandó „intézkedés“ megválasztásánál azonban a célszerűség elvének hódol, vagyis nem a büncselekmény súlyát, hanem a társadalmi veszély nagyságát tekinti irányadónak: ehhez képest a dologház esetleg (2—4. §.) első ízben elítélre is alkalmazható (5. §.), viszont a dologház — ha a munkára nevelés feleslegesnek látszik — fogházzal helyettesíthető (6. §.).

Ugyancsak a célszerűség elvéből indul ki a törvény, midőn mellőzi az előzetes intést, munka felajánlást (amit a norvég és hollandi törvény rendel), hanem „energikus szigorral“ állapítja meg a léha, munkakerülő elemmel szemben a teljes „sikert“ biztosítani hivatott intézkedéseket (dologház, kitiltás). E célból zárja ki súlyosabb esetekben (2—4 §.) a BTK. 92. §-ának alkalmazását is. (8. §.) *Min. Ind.* 35—36. l.

Sajnos, a segélyre szoruló munkaképtelen állapotú elemek gyámolító gondozását, amit a belga törvény felőlel, a magyar törvény már nem merte magáévá tenni. E nagyobb sociálpolitikai feladat megoldása tehát jobb időkre maradt, ezáltal csak a „közveszélyes munkakerülők“ ügye lett tető alá hozva, ami kriminálpolitikai szempontból mindenesetre a legsürgősebb és legtöbb sikerrel biztató feladat volt. A társadalom rendjének és biztonságának védelmére mindenesetre nagy lépést tett ezzel is a magyar állam.

Az új törvénynek a csavargás kihágásáról és vétségéről szóló 1—9. §§-ait l. a különös részben. E helyült „a dologházi őrizet végrehajtására“ vonatkozó 10—16. s a „vegyes és záró rendelkezések“ -et tartalmazó 17—21. §§. kell bemutatnom.

1913: XXI. t.-cz. 10. § A dologházba utalás határozatlan időre szól; de tartama egy évnél rövidebb és öt évnél hosszabb nem lehet.

Ebbe az időbe a dologházban végrehajtott fogházbüntetés tartamát (7. § utolsó mondata) nem lehet beszámítani.

11. §. Dologházzal az igazságügyminiszter addig, amíg e célra megfelelő külön intézetek nem állíttatnak, valamely országos büntető intézetet, bírósági fogházat, valamely törvényhatóság vagy község által erre a célra felajánlott alkalmas épületet, vagy ily intézet vagy épület elkülönített részét jelöli ki.

12. § A dologházba taltakat munkával kell foglalkoztatni és rendszeres életmódhoz kell szoktatni.

Egyebekben a dologházak szervezetét és rendtartását az igazságügyminiszter rendelettel szabályozza.

13. § Minden dologház mellett külön felügyelő hatóságot kell felállítani.

A felügyelő hatóság tagjait a kir. bíróság, a kir. ügyészség és a rendőri hatóság tagjai, valamint a dologház vezetői és más alkalmas egyének közül az igazságügyminiszter nevezi ki. A tagok száma ötnél kevesebb és tiznél több nem lehet.

A felügyelő hatóság szervezetét és eljárását egyebekben az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértve rendelettel szabályozza.

14. §. A felügyelő hatóság a dologházba utaltat feltételes szabadságra bocsátja, ha az intézetben legalább egy évet töltött, kellő szorgalmat s jó viselkedet tanúsított, és egyéniségének átalakulása folytán alapos reményt nyújt arra, hogy szabadon bocsátása esetében munkás és rendes életmódot fog folytatni és ha számára megfelelő munka biztosítva van.

Feltételes szabadságra kell bocsátani azt is, aki az intézetben az öt évet (10. §.) eltöltötte.

A felügyelő hatóságnak e kérdésben hozott határozata ellen a kir. ügyészség, az intézet igazgatója és az elítélt nyolcz napon belül az igazságügyminiszterhez folyamodhatik. Ezen folyamodás a határozat végrehajtását felfüggeszti.

15. §. A feltételes szabadságra bocsátott köteles a felügyelő hatóság által meghatározott helyen tartózkodni, munkás és rendes életmódot folytatni.

A rendőri hatóság a feltételes szabadságra bocsátott magatartását ellenőrzi s arról a felügyelő hatóságnak a szükséghez képest jelentést tesz.

16. §. A feltételes szabadságrabocsátás tartama egy év.

Ha az elítélt ez idő alatt munkás és rendes életmódot folytatott, a szabadonbocsátás végleges lesz.

Ha ellenben a szabadságra bocsátott iszákos, erkölcstelen vagy munkakerülő életmódot folytat vagy a felügyeleti szabályokat más módon súlyosan megszegi, a tartózkodó helye szerint illetékes kir. bíróság (17. §.) a tények megállapítása után elrendeli visszaszállítását az intézetbe.

Ha a feltételes szabadságra bocsátott a 7. §-ban megjelölt oly büntettet vagy vétséget követ el, amely miatt őt a bíróság fegyházra, börtönre vagy legalább három havi fogházra itéli, ez a bíróság az elítéltet a szabadságvesztésbüntetésen felül a dologházba visszautalja. Más büntett vagy vétség esetében a bíróság az eset körülményeinek méltatásával határoz a dologházba visszautalás kérdésében. A 7. §. második bekezdése ilyen esetben is irányadó.

A dologházba visszaszállított az intézetben legalább egy évet, de legfeljebb öt évet tölt. Ebbe az időbe sem a dologházban előbb eltöltött időt, sem a feltételes szabadság idejét nem lehet beszámítani.

Ujabb feltételes szabadságrabocsátásnak a 14. §. szerint van helye.

17. §. Az eljárás az 1. §. esetében a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntető bíróságnak, a székszfűvárosi m. kir. államrendőrség működési területén pedig a m. kir. államrendőrségnek hatáskörébe tartozik. Külföldi munkakerülővel szemben az 1. §. esetében a határrendőrség működési területén a határrendőrség jár el.

A 2—6. §-ok eseteiben az eljárás a kir. járásbíróság hatáskörébe tartozik.

A 7. §. alapján elítéltet az a bíróság utalja dologházba, amely az ott említett büntett vagy vétség tárgyában itél.

Az e törvényben megállapított vétséggel alaposan gyanúsítottat azonnal előzetes letartóztatásba kell helyezni és ügyében az előzetes letartóztatás vagy a vizsgálati fogság tartama alatt kell érdemleges határozatot hozni. A letartóztatottat az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság tartama alatt megfelelő munkával kell foglalkoztatni. Az olyan letartóztatottat, akit a bíró-

ság dologházba utalt, e végből az ítélet jogerőre emelkedése előtt is a dologházba lehet szállítani.

A dologházba utalás és visszaszállítás kérdésében az 1896: XXXIII. t.-cz.-ben a szabadságvesztésbüntetésre meghatározott perorvoslatnak van helye.

A dologházba utalás és végrehajtása az elítélre ugyanazokkal a jogkövetkezményekkel jár, melyeket a törvény a fogházbüntetéshez fűz.

18. §. Az olyan büntetett, akit a bíróság szabadságvesztésbüntetésre ítél és dologházba is utalt, a szabadságvesztésbüntetés tartama alatt feltételes szabadságra bocsátani vagy közvetítő intézetbe szállítani nem lehet.

19. §. A nem rend: s elmeállapotu egyénekre e törvény rendelkezéseit nem lehet alkalmazni.

Ilyen egyéneket a bíróság, amíg e tárgyban külön törvény nem intézkedik, a közigazgatási hatóságnak ad át.

Ha a dologházi őrizet tartama alatt derül ki, hogy az elítelt nem rend: s elmeállapotu vagy egyéb okból munkaképtelen, a felügyelő hatóság őt az intézetből elbocsátja és az előbbi bekezdés értelmében jár el. A 14. §. utolsó bekezdése ilyen esetben is irányadó.

20. §. Az 1879: XL. t.-cz. 62. és 63. §-a, ugyszintén az 1913: VII. t.-cz. 74. §-a hatályát veszti. Ahol más jogszabály az 1879: XL. t.-cz. 62. vagy 63. §-a alá eső csavargásról rendelkezik, ehelyett a jelen törvény szerint annak megfelelő cselekményt kell érteni.

1878: V. t.-cz. 41. §-át és az 1879: XL. t.-cz. 18. §-ának második bekezdését az e törvény alapján elítéltekr: nem lehet alkalmazni.

21. §. E törvény 5—7., 10—16. §-ai és 18. §-a, valamint a 17. §-nak a dologházra vonatkozó rendelkezései az igazságügyminiszter által megállapítandó napon, legkésőbb azonban 1916. évi január hó 1-én, e törvény többi rendelkezései pedig a kihirdetésüket követő harminczadik napon lépnek életbe.

Ezt a törvényt az igazságügyminiszter és a belügyminiszter hajtja végre.

1. A csavargási törvénynek a *dologházakra* vonatkozó összes rendelkezései az igazságügyminiszter által meghatározandó napon, legkésőbb 1916 jan. 1-én fognak életbe lépni. A csavargás *kihágására* (1. §.) és *vétségére* (2—4. §§.) vonatkozó *büntetés szabályok* azonban már 1913 aug. 12-én életbe léptek.

2. *Dologház* alatt nemcsak a kizárólag e célra épített intézetek, hanem az igazságügyminiszter által kijelölt országos büntető-intézet, fegyház, esetleg a törvényhatóságok vagy községek által e célra felajánlott alkalmas épületek is lesznek értendőek.

A dologház, fogalma és célja szerint, *munkára és rendes életmódra nevelő intézet*. Rendtartása ig. min. rendelettel lesz megállapítva. Nagyon helyes intézkedése a törvénynek a külön *felügyelő-hatóságok* szervezése, melyek hivatva lesznek a dologházakat nálunk is a kitűzött célnak megfelelő törvös intézményekké fejleszteni.

3. A dologházba utalás minden esetben *határozatlan időre* történik. A határozatlanság azonban csak relative értendő, mert az intézetben tarthatás legkisebb és legnagyobb mértékét a törvény általában megszabja. *Egy évnél hamarabb* senki sem szabadulhat a dologházból s *öt évnél tovább* semmi esetre sem tartható vissza. Ismételt elítélés esetén persze a visszaeső újabb 5 évig

ott tartható. A dologházban maradás tartama tehát konkrét esetekben magától a beutalt egyéntől függ. *Kellő szorgalom és jó viselet* esetén, ha a felügyelő-hatóság úgy találja, hogy az illetőnek az *egyénsége helyes irányban átalakult* s alapos remény van arra, hogy munkás, rendes életet fog folytatni, az illető már egy év múlva *feltételes szabadságra* bocsátható. A fokozatos börtönrendszernek ezt a részét átvette a törvény a dologházba is, egyéb részeit (magánelzárás, közvetítő intézet) mellőzte.

A feltételes szabadságra bocsátást maga a *felügyelő-hatóság mondja ki* (nem az ig.-miniszter, mint a BTK. 48. §-a esetében), azonban a bizottság határozata ellen a kir. ügyész vagy az intézet igazgatója felfolyamodással élhet a miniszterhez.

A *feltételes szabadságra bocsátás tartama egy év* (16. §.). Ha ez idő alatt az elítélt munkás és rendes életet folytat, szabadsága *végleges* lesz. Előkező esetben a szabadság visszavonható, a visszaszállítást azonban, a törvény által előírt (16. §. harmadik bek.) esetekben, nem a felügyelő-hatóság, hanem az illetőnek tartózkodási helye szerint *illetékes bírósága* mondja ki. Az új törvény sem ismeri a kifejezett „rendőri felügyelet alá helyezést”, azonban a felt. szabadon bocsátott magaviseletét a rendőri hatóság ellenőrzi.

A *dologházba utalást* (valamint a visszaszállítást) mindig *csak bíróság* (járásbíróság) *rendelheti el*. A csavargás *kihágásának* elbírálása (1. §.) azonban jövőre is a közigazgatási hatóságok, mint rendőri büntetőhatóságok hatáskörében maradt. Fontos ujitása és nagy s gyakorlatilag roppant üdvös reformja az új törvénynek, hogy a *csavargás kihágása miatt elzárásra ítélt*eknek névze hatályon kívüli helyezi a KBTK. 18. §-át, vagyis az illetőket *munkakötelezettség alá helyezi*, sőt a csavargás vétségével alaposan gyanúsítottakat már az *előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság alatt megfelelő munkára szorítja*.

117. §. A hivatásos büntettek biztonsági letartóztatása.

Irodalom: *Tóth* Lőrinc: A visszaesés okairól és óvszereiről, 1889.; *Bernolák* N.: A visszaesés, 1903.; *Oberschall* Pál: A visszaesés, 1900.; *Balogh* J.: A visszaesésről. M. Ügy. 1886. 17. és 99.; *Földes* B.: Statisztikai előadások, 1904. 196.; *Vámbery* R.: Tervezet a visszaesés szabályozásáról, 1900 és Kampf gegen das gewerbsmässige Verbrechen in England, 1908.; A társadalom védelme a közveszélyes büntettek ellen. 1—2. füzet (a NBE. magyar csoportjának vitája), 1908.; *Balogh* J.: Biztonsági rendszabályok. J. Á. 1911 jan., febr.; *Friedmann* E.: 197—203.; *Fuld*: Das rückfällige Verbrechen. Berlin, 1885.; *Sacker*: Der Rückfall. Berlin, 1892.; *Wahlberg*: Das Mass und der mittlere Mensch im Strafrecht, 1878.; *Sichart*: Zeitschrift X. 400.; *Molinier*: De la recidive, 1851.; *Desportes*: La recidive, 1883.; *André*: La recidive, 1892.; *Oliverona*: Les causes de la recidive et des moyens d'en restreindre les effets, 1873.; *Brusa*: Sulla recidiva, 1866.; *Carrara*: II. 221. és Stato della dottrina sulla recidiva, 1873.; *Ferri*: Il progresso di legge sui delinquenti recidivi, 1899.; *Montvalon*: La recidive, 1898.; *Bessière*: La loi pénale et les delinquants incorrigibles, 1899.; *Conti*: La recidiva e il progresso Zanardelli, 1895.; *Mancini*: La recidiva nella sociologia, 1899.; *Matteotti*: La recidiva, 1910.; *Heimberger*: Zur Reform des Strafvollzugs, 1905.; *Oba* (japán): Unverbesserliche Verbrecher und ihre Behandlung, 1908.; *Hoegel*: Die Eintheilung der Verbrecher, 1908. 121.; *Mittermaier* W.: Die Behandlung unverbesserlicher Verbrecher. Vergl. Dar. A. III. (1908) 321.; *Goldschmidt*: u. o.

IV. 81—470.; *Anderson R.*: Criminals and crime, 1907.; *Weidlich*: The prevention of crime Bill. Monatschrift V., 1908. 565.; *Liszt*: Aufsätze II. 149.; *Lenz*: Die anglo-amerikanische Reformbewegung im Strafrecht. 1908. 269—288.; *Sattlmacher*: Zeitschrift XXX. 635—653. (az angol bizt. letart.-ról); *Behrend*: Bulletin (1911) 18. k. 49. (ugyanarról); *Simons*: Revue 1908 nov. és dec.; *Lanessau*: Le lutte contre le crime, 1910.

I. A modern büntetőjogtudománynak és bűnügyi politikának kétségtelenül egyik legfontosabb és legactualisabb kérdése a *hivatásos büntettek* elleni hatályos védekezés.

A „hivatásos büntettek” fogalma a „visszaesés” dogmaticus fogalmából nőtt ki a legujabb irodalomban. A „visszaesők”, a bűnismétlők, illetőleg „büntetett előéletű” büntettek *szigorubb büntetése* s az ellenük való védekezés századok óta elismert és gyakorolt tétele a büntetőjognak (l. alább a 138. §-t). Dacára azonban annak, hogy évszázadok óta mindenfelé szigorubb büntetik és üldözik a *visszaesőket*, épen a legutóbbi időkben jutott a büntetőjogi tudomány arra a szomorú tapasztalatra, hogy a visszaesők száma nem apad, sőt növekszik s a civilizatio haladásával a rémes, kegyetlen gyilkosságok, a monstre nagy-büntettek nem hogy kipusztulnának, de épen a sokszoros visszaesők *foglalkozásszerűen* üzik a bűnelkövetést s a legujabb technikai eszközökkel vagy az ősi vad brutalitással a legrettentőbb büntetteket követik el naponta. A közbiztonság tehát amíg általában óriásit javult, a rémes büntettek ellen egyáltalán nincs biztonságban a tisztességes társadalom.*

Kétségtelen tény, mindezekből, hogy *a visszaesést a rendes büntetési eszközökkel, illetőleg a büntetési tételek felemelésével megszüntetni, sőt keresbileni sem lehet.*

Igazolja ezt a bűnügyi statisztika, melynek tanúsága szerint a visszaesések száma az utolsó évtizedekben általában rohamosan emelkedett s az emelkedés épen a súlyosabb cselekmények tekintetében legtöbb helyen ma is tart. Így Franciaországban 1901-ben az esküdttörvényszékek és törvényszékek által elítélteknek 59%-a volt visszaeső. 1905-ben már 63%. Poroszországban 1899-ben a fegyházra ítélték 90%-a már volt büntetve (4954 férfi közül 4520, 872 nő közül 676).

Hazánkban 1908-ban 11.858 egyén volt visszaeső az elítéltek között s azok közt 896 háromszornál többször volt elítélve.

* *Balogh J.* idézi erre nézve *Lépine* francia rendőrfőnök 1910. évi jelentését, aki őszintén bevallja, hogy nem képes eleget tenni annak a hivatásának, hogy Párisban a tisztességes emberek biztonságát megvédje. S Párisban ugyanekkor megalakult a tisztességes emberek ligája, mely saját szervezetével és magánrendőrséggel igyekszik védeni a közbiztonságot. *J. A.* 1911. 18—19. l.

Ez aggasztó jelenség legközvetlenebb okát legtöbbször a mai büntetési eszközök enyhességében találják, mert a jól berendezett humanus börtönök semmi visszatartó erővel nincsenek a cinikus lelkületű szokásos büntetésekre, akik levetkőzve az első büntetés szégyenérzetét, megszokják a börtönéletet is s a büntetés előre ismert mennyisége és minősége többé nem akadályozza őket újabb büntettek terveiben. Különösen a rövid tartamu szabadságbüntetések tekinteti a kriminalpolitika a visszaesés mesterséges tényezőjének. Így lett jelszó már a dogmaticus b. jogászok körében a *visszaesés elleni küzdelem*. Az individualisatio eszméjének felvétele Wahlberg által, az alkalmi és *szokásszerű* (többszörös visszaeső) büntetések megkülönböztetése, majd a Lombroso után megindult naturalista és sociologiai iskolák jelszavai (a született büntettek, az antisociális elemek eliminálása) azonban új fordulatot adtak a kérdésnek. Nem a visszaesés, hanem a *visszaesők* s különösen a „többszörös visszaesők“, a „született“, „javíthatatlan“, „antisocialis“, hivatásos büntettek kiirtása vagy lefegyverzése, a velük szemben való *védekezés* lett az új jelszó.

Vagyis különbséget kell tenni a visszaesők körében is. Az első vagy másodizbeni visszaesést még talán elég magasabb vagy szigorubb büntetéssel sújtani, de a *többszörös visszaesőkkel* szemben feltétlenül más, erélyesebb és hatályosabb intézkedésekre van szükség.

A kriminalpolitikuskok egy tekintélyes csoportja (Liszt, Heimberger, Sichert, Lilienthal, Frank, Oba) a többszörös visszaesőket *javíthatatlan* büntetteknek nevezi. A büntetőjogi irodalom többsége azonban nem hajlandó elfogadni e túlrealis álláspontot, egyrészt mivel elvileg sem helyesli a „javíthatatlan“ büntettes hirdetését (l. fent a 35. §.), másrészt mivel e kifejezés felette ingatag és bizonytalan. Amily kétségtelen, hogy nem minden visszaeső javíthatatlan s teljesen önkényes a 3-ik vagy 4-ik visszaesést a javíthatatlanság ismérvéül állapítani meg, époly igaz, hogy „társadalmilag“ javíthatatlannak mondható esetleg az is, aki még nem volt, vagy csak egyszer-kétszer volt büntetve. Mayer M. E. és Mittermaier W. törvényhozási szempontból egyenesen használhatatlannak tekintik e fogalmat.

Legújabbban azért a „hivatásos büntettek“ elnevezés jött forgalomba, amit részemről is helyesnek és egészen jellemzőnek tartok a visszaesők valóban közveszélyes csoportjának megjelölésére. Voltaképen éppen ez az osztály (a hivatásos büntettek csoportja) váltotta ki állandó vakmerő, cinikus támadásaival, semmiképen nem menthető rémtetteivel (automobilos banditák) a tisztességes társadalom reakciója gyanánt a biztonsági rendszabályok, az eltemetettnek hitt „ártalmatlanná tétel“, az ellenük való nemzetközi szövetekezés eszméjét. A visszaesés, a bűncselekmények újabb és újabb elkövetése ezeknél már csak symptoma, de eléggé megmarkolható bizonyosság *társadalmi veszélyességükre*, miért is az újabb törvényhozások nem tartják elegendőnek

velük szemben az elkövetett cselekmények sulya szerinti büntetést, hanem csaknem kivétel nélkül, más, a további bűnelkövetést, a legnagyobb valószínűséggel újból várható visszaesést megakadályozó hatályosabb intézkedést is elkerülhetetlennek tartanak.

II. A mai büntetőjogtudomány azért foglalkozik ugyan a *visszaesés* fogalmával, mint a *büntetést felemelő* körülménnyel és annak általános szabályozását szükségesnek tartja (l. alább a 138. §-t), emellett azonban *külön kérdés* gyanánt foglalkozik a visszaesők legveszedelmesebb osztálya: a *hivatásos bűntetettek elleni védekezés* módjaival, az ellenük szükséges biztonsági rendszabályokkal.

A radicalisabb reformerek (*Ferri, Garofalo, Lombroso, Bruck, Treu, Heimberger*) a többszörös visszaesőknek a társadalomból kiközösítését, az életfogytiglani relegációt, majd az északamerikaiak által meghonosított *határozatlan idejű letartóztatást* hozták javaslatba. a mérsékeltberek is *hosszabb és szigorubb* büntetéseket (a fegyház belterjességének fokozását) vagy a büntetés utáni *biztonsági letartóztatást* (utólagos dologház) sürgették és sürgetik.

Mutatja a kérdés jelentőségét és fokozatos érlelődését, hogy a nemzetközi *börtönügyi és büntetőjogi* kongresszusok évtizedek óta tartják napirenden különböző formában a visszaesők elleni harc módozatait. Már az 1878-iki stockholmi *börtönügyi kongresszuson* javasolta Wahlberg a „szokásszerű“ bűntetteknek (sokszoros visszaesőknek) hosszú, esetleg életfogytiglani letartóztatását s egészen sajátos büntetési rendszert (fokozatos börtönrendszer s utána biztosító intézkedések). Több kongresszus foglalkozott a „javíthatatlannak“ büntetési rendszerével, majd a határozatlan büntetésekkel, 1905 óta a „közveszélyesség“ kérdésével. 1906-ban a 28. német *jogászgyűlés* sürgette, hogy a visszaesés általános „súlyosító ok“ gyanánt állapíttassék meg s a „közveszélyes és visszaeső szokásos bűntettek“ ellen a büntetés mellett utólagos biztosító fogság (Sicherungsmaehluft) állapíttassék meg határozatlan időre. Ugyanezeket javasolja *Mittermaier W.* a német BTK. revisiójára vonatkozólag (utólagos biztosító letartóztatás 5—20 évre).

Az elméleti vitáknak újabb tápot adtak a legújabb törvényhozási kísérletek a kérdés gyakorlati megoldása iránt.

1. A legradicalisabb eszmét, a javíthatatlannak látszó többszörös visszaesőknek az itteni társadalomból eliminálását, legelsőben *Franciaország* valósította meg, melynek 1885. évi május 25-iki törvénye (*loi de la recidive*). *élet-hossziglani relegációval* (gyarmatba szállítás) sújtja azokat a visszaesőket, akik tíz éven belül: 1. két ízben kényszermunkával vagy fegyházzal; 2. egy ízben kényszermunkával vagy fegyházzal s kétszer büntetért fogházzal; 3. négy ízben büntetért fogházzal; 4. hét ízben voltak büntetve s ebből legalább kétszer büntett vagy vétségért és kétszer három hónapnál hosszabb fogházzal. A *relegation* csak 21—60. életév között levő bűnösökre mondható ki s csak az utolsó büntetés kiállása után hajtatik végre, de a kormánynak joga van előbb is relegálni az elítéltet. A relegált 6 év múlva kérheti a visszatérést,

ha jó viseletet tanusított és keresetforrást tud kimutatni. L. Vámbéry R.: A relegatio eredményei. 1898. 9—45. 1907 végéig (tehát 22 év alatt) 19.731 egyén (1907-ben 511) ítéltetett relegationra. Tényleg azonban csak 12.721 egyén vitetett el a relegation helyére. Revue Pénit. 1909. 426. (A relegation helyessége és gyakorlati keresztülvitele iránt l. fent a 105. §-t.)

Franciaországgal egy időben (1885) hoz törvényt egy északamerikai állam: *Ohio* is a „szokásos büntetésekről“ (Habitual Criminal Act), a harmadikban visszaesőknek határozatlan időre (életfogytig) visszatartását rendelve el; majd 1887-ben *Massachusetts* a 25 évi; 1898-ban *Kentucky* állam az *életfogytiglani* biztonsági letartóztatást ígtatják törvénybe, amely utóbbi legujabbun (1907) *New-York* állam is elfogadott.

2. Az európai államok közül legujabban (1902) *Norvégia* lesz uttörője egy mérsékeltebb eszmének: a „közveszélyes sokszoros visszaesők“ utólagos, a büntetés kitöltése utáni biztonsági letartóztatásának. A norvég BTK. 65. §. szerint súlyosabb közveszélyes eselekmények (34 eset) többszöri elküvetése esetében a bíróság köteles az esküdtekhez kérdést intézni aziránt, nem tekint-e a vádlottat különösen veszélyesnek a társadalomra vagy az egyesek életére s egészségére? Igenlő verdict esetében kimondható, hogy az illető a rendes büntetés kitöltése után *mindaddig a fogházban tartandó, amig szükséges*, de nem tovább, mint a büntetés háromszorosa s legfeljebb 15 évvel tovább a rendes büntetés után. A norvég BTK. figyelemreméltó lépést tesz a visszaesésnek mint a büntetést felemelő körülménynek a különös részben egyes eselekményeknél való megállapítására nézve is (l. alább a 138. §-ban).

3. A norvég BTK-vel azonos felfogásból indul ki az 1908. évi *angol* „büntett-megelőzési“ törvény (*Prevention of crime*) is, mely szerint, akire az esküdtek kimondták, hogy *szokásos* büntettes (habitual criminal), a bíróság, ha fegyházra ítélte és abban a meggyőződésben van, hogy az illetőnek bűnre hajló szokása és életmódja folytán az összesség érdekében áll a szabadságátúl hosszabb időre megfosztása, egy másik határozatlan elrendelheti, hogy a tettes a fegyházbüntetés kitöltése után egy meghatározott ideig, mely 5 évnél kevesebb és 10-nél több nem lehet, továbbra is őrizetben (*preventive detention*) tartassék (10. §.). Minden harmadik évben a miniszter megvizsgálja a biztonsági őrizetben levőket, engedélyezhető-e részükre a feltételes szabadságra bocsátás (14. §.).

4. A norvég és angol törvények által felkarolt utólagos biztonsági letartóztatás, vagyis a büntetés és a biztonsági rendszabály bifurválásának rendszere ez idő szerint a legmegnyugtatóbb közvetítő megoldás, mely ugy a régebbi classicus és conservativ, mint a modern, sőt a radicalis felfogásokat kielégítheti. E kompromisszum egészséges voltát bizonyítja, hogy a legujabb BTK. javaslatok is, a német kivételével, ezt teszik magukévá. Így az 1908-iki *svájci javaslat*, melynek 1896-iki (II.) tervezetét illeti ez eszme törvényhozási értékesítésének uttörői diesősége, 31 §-ában azt rendeli, hogy a büntett miatt szabadságvesztésre elítéltet, *ha már sok szabadságvesztést állott ki* és a bűnelkövetésre vagy dologkerülésre való hajlamot mutat, a bíróság a büntetés *helyett* kizárólag e célra szolgáló letartóztató-intézetbe (*Verhauungsanstalt*) utalhatja, ahol legalább 5 (ha már egyszer így le volt tartóztatva, legalább 10), de legfeljebb 20 évig tartható. Három évi jóviselet után az

illető egy külön hatóság által feltételes szabadságra bocsátható, s ha 3 évig nem lesz újból visszaeső, a szabadonbocsátás véglegessé válik.

5. Az *osztrák* (1912) javaslat szerint, aki már két ízben börtönnel volt büntetve (bizonyos a törvényben meghatározott büntettek miatt) és utolsó büntetése kitöltésétől számított 5 éven belül újból ezek valamelyikét elköveti, az emiatt kiszabott büntetés után, ha az új eselekmény elkövetése folytán *közveszélyesnek* tekinthető és feltételezhető, hogy nem fog tartózkodni újabb bűnelkövetéstől sem, továbbra is letartóztatva marad legalább 3, legfeljebb 10 évig (38. §.).

6. Legradicalisabb az új *szerb* javaslat (1911), mely a büntett miatt már háromszor büntetettet, ha a társadalomra veszélyesnek látszik, *határozzatlan időre* (legalább 5 év, maximum nincs) a büntető-intézetbe utalja (40. §.).

7. Olaszországban a francia *relegation* meghonosítása iránt már négy ízben (1897—1904) törvényjavaslat terjesztettet elő, de ezideig még nem fogadtatott el. Egyébiránt Olaszországban az utólagos „kényszerlakhely” (*domicilio coatto*) intézménye (tolvajok, rablók a büntetés után 5 évre egyes kis szigetekre internáltatnak munkakényszerrel) pótolja a *relegation*ot. A „*domicilio coatto*”-t a *relegation* iránt benyújtott javaslatok eltörlének.

III. Hazánkban a hivatásos büntettek elleni harcot, melyet az irodalomban *Bernolák*, *Vámbery*, *Oberschall* a visszaesésről írott műveikben régóta hirdettek és sürgették a Nemzetközi Bünt. Egylet magyar csoportjának 1908. évi tanácskozásai terelték a helyes mederbe. *Balogh* Jenő a vitát bevezető és annak eredményét összegező előadásában (A társadalom védelme a közveszélyes büntettek ellen. 1908. I. f. 1—13. és 61—67.) formulázta a mérsékelt, de határozott álláspontot, melyet a magyar büntetőjogi és orvosi szakirodalom többsége (Friedmann E., Finkey, Angyal, Pekáry F., Oberschall, Bernolák, Gegus D., Dorning H., Gábor B.) e tárgyban elfoglalt. Ez az álláspont: a rendes állapotú *közveszélyes* büntettesre a b. eselekményért kiszabott *határozott tartamu büntetés* és a közveszélyes állapot alapján a társadalom védelme érdekében a büntetés kiállása után alkalmazandó *határozatlan tartamu letartóztatás*, mint *biztonsági rendszabály*. Ugyanezt fejti ki később *Balogh* a biztonsági rendszabályokról írt tanulmányában (Jogállam, 1911. jan., febr.), melyben reámutat arra, hogy a közveszélyes büntettek határozatlan tartamu fogvatartása nem új eszme, csak körforgásszerű visszatérés arra a gondolatra, amelyet már a 16. században a *Carolina* (176. §.), majd a német bírói gyakorlat a 18. században megvalósított, s amelyet elméletileg részletesen kifejtett már *Klein* E. F., a 18-ik század egyik legnagyobb kriminalpolitikusa: Merkwürdige Rechtssprüche der Halleischen Juristenfacultät (Liszt: Aufsätze II. 149.).

Balogh J. ezt az álláspontját 1911-ben „a közveszélyes büntettek ellen alkalmazható biztonsági rendszabályokról” készített törvénytervezetében kísérte meg először gyakorlatilag is megvalósítani. Majd 1913 márciusban a csavargási tervezet feletti tanácskozás alkalmával *Finkey* E.-et bizta meg egy ily irányú tervezet készítésével, aki azt ez év májusban be is nyújtotta (I. Jogt. K. 1913 április). Újabb tervezet készült 1913 júliusban. A kérdés megoldása a legközelebbi, még a *revisio* előtt keresztülvendő feladata a büntetőjogi törvényalkotásunk.

IV. A hivatásos büntettek elleni erélyes harcot különben a közveszélyes munkakerülők elleni új törvény már bevezette s ennek 7. §-a, mely a súlyosabb büntetésre elítéltekre (fegyház, börtön, vagy legalább 3 havi fogház), *ha cselekményük munkakerülő életmódjukkal van összefüggésben az utólagos dologházba utalást* (1—5 évre) általános szabállyá teszi, voltaképen már a hivatásos büntettek elleni első tételes intézkedés. (L. alább a 199. §.)

119. §. A kiutasítás és az illetőségi helyre utasítás.

Már a BTK (64. §.) és a KBTK. (69. §.), valamint az uzsora törvény „mellékbüntetések” gyanánt állapítják meg az országból vagy valamely községből való *kiutasítást* és az elítéltek a szabadságbüntetés kiállása után *illetőségi helyére utasítását*. Lényegileg azonban a szabadságkorlátozás e két neme nem büntetés, hanem biztonsági rendszabály, mert nem megtorlásul, nem az elkövetett cselekmény sulya szerinti mértékben szabatik ki, hanem a veszélyesnek látszó büntetett elleni védekezésül s rendszerint meghatározatlan időre.

Az állam területéről való *kiutasítás*, csak *külföldiek* ellenében alkalmazható és pedig bármely *büntett*, továbbá a minősített uzsora vétsége (1883: 25. t.-c. 2. §.), a *csavargás* kihágása vagy vétsége (1913: 21. t.-c. 9. §.) és a *koldulás* kihágása (KBTK. 69. §.) miatt.

BTK. 64. §. Külföldiek büntett miatt, a törvény különös részében meghatározott büntetésen felül, az országból való kiutasításra is ítélhetők és a visszatéréstől is örökre vagy határozott időre eltilthatók.

A büntett, az uzsora vétsége vagy a koldulás kihágása miatt kimondott kiutasítás vagy az elítelt *egész életére*, vagy a *biróság belátása szerint megállapított időtartamra* szólhat.

A csavargás miatt az 1913: 21. t.-c. értelmében megállapított kiutasítás szólhat *örökre* vagy *meghatározott időre*, amelynek legrövidebb tartama azonban e törvény szerint egy év, leghosszabb 5 év. (L. alább a 199. §-ban.)

A büntetés végrehajtását *felfüggesztő* ítéletben kiutasítást kimondani nem lehet. (BN. 1. §.)

Az állam területéről való kiutasítástól megkülönböztetendő a valamely *községből* való *kiutasítás*, amire az *uzsora* vétsége és a *csavargás* miatt elítelt belföldi tettes ítélhető (1883: XXV. t.-c. 2. §-a és 1913: XXI. t.-c. 9. §.) és az elítéltek *illetőségi helyére* való

ntasítása, amire a belföldi csavargó vagy koldus ítéhető (KBTK. 69. §.)

Helyesen mondta ki a *Curia*, hogy a kiutasítást a BTK. 64. §-a nem feltétlenül és kötelezőleg írja elő, hanem a bíró belátására bizza, így az csak akkor mondható ki, ha arra különös ok forog fenn. BJT. 63. k. (1912) 235.

119. §. Az elkobzás.

Nem büntetés, hanem kézzelfoghatóan biztonsági rendszabály bizonyos veszélyes vagy tiltott tárgyakra *elkobzása*, a forgalomból kivonása, esetleg megsemmisítése, amit már a BTK. („melékbüntetés“ gyanánt) szabályozott.

Az *elkobzást*, a BTK. 61. §-a csak oly tárgyakra engedi meg, 1. melyek *a büntetendő cselekmények által hoztattak létre* (producta sceleris), pl. hamis vagy hamisított pénz. sajtóvétséget tartalmazó nyomtatvány, 2. azokra, melyek *a büntetendő cselekmény elkövetésére eszközül szolgáltak* (instrumenta sceleris), pl. bankóprés, álkules, betörési eszközök, fegyverek.

BTK. 61. §. Azon tárgyak, melyek a büntett vagy vétség által hoztattak létre, ugyszintén azok, melyek a büntett vagy vétség elkövetésére szolgáltak, amennyiben a tettes vagy a részes tulajdonai: elkobzandók; ha pedig azoknak birtoklása, használása vagy terjesztése különben is tiltva van: akkor is elkobzandók és megsemmisítendők, ha mások tulajdonát képezik.

Az elkobzott tárgyak értéke, amennyiben azok meg nem semmisítetteknek, a pénzbüntetésekre nézve megállapított czélokra fordítandó. (27. §.)

1. Az elkobzásnak a *Curia* újabb gyakorlata szerint csak *szándékos* büntett, vétség vagy kihágás esetében van helye. gondatlanságból elkövetett vétség vagy kihágás esetén az eszköz, mellyel a tettes „akarátán kívül“ okozott jogsértő cselekményt, a tulajdonosnak visszaadandó. BJT. LV. (1907) 81.; Balogh: BD-tár I. 105., 304. Ugyanigy Illés I. 165. Ellenkezőleg, a *gondatlan* cselekmény miatt is alkalmazandónak tartják az elkobzást: *Balpataky J.*: M. J. U. 1903. 22. sz.: *Fayer*: 230.; *Angyal*: I. 495. Részemről is ez utóbbi felfogást tartom a törvény szavaival megegyezőnek.

2. A bűnelkövetési és a büntett által létrehozott tárgyak feltétlenül csak akkor kobzandók el, ha a *tettek* vagy *részesek* tulajdonát képezték, azonban ha azok birtoklása, használása vagy terjesztése különben is *tiltva van* (méreg, robbanó anyag, bankóprés), az elkobzás és megsemmisítés akkor is kimondható, ha e tárgyak idegen személyeknek tulajdonát képezték.

Angyal ezt az esetet *rendőri* elkobzásnak nevezi, szemben az előbbi u. n. *büntetőjogi* elkobzással (206.) E megkülönböztetésre, ha az elkobzást általában biztonsági rendszabálynak tekintjük, nincs szükség.

3. Külön intézkedik itt a BTK. a *nyomtatványok* elkobzásáról.

BTK. 62. §. Ha a büntetendő cselekmény nyomtatvány, irat vagy képes ábrázolat közzététele vagy terjesztése által közvetített el: a szerzőnek, a nyom-

dásznak, az elárusítónak vagy terjesztőnek, ugyszintén a nyilvános kiállító-
nak birtokában levő példányok, minták vagy lemezek elkobzása és megsemmisítése, ítélet által az esetben is kimondandó, ha a bűnvádi eljárás senki
ellen sem indíthatatik m. g.

E rendkívüli intézkedés, mely főbüntetés s egyáltalán a b. cselekmény
tettesének vagy részesének megbüntetése nélkül az elkobzást bírói ítélettel
rendeli kimondatni, abban találja magyarázatát, hogy külföldről hozhatnak
be oly sajtótermékeket, melyek b. cselekményt tartalmaznak s azok elkö-
vetői nálunk bűnvádi eljárás alá nem vonhatók, vagy lehet, hogy a sajtó-
vétség tettesei egyáltalán ki nem nyomozhatók, vagy a tettes meghalt, a bűn-
tettet tartalmazó sajtótermék ilyenkor a tettes büntetlenül maradása mellett
is jogosan elkobozható. Elévülés esetén azonban a 62. §. alapján nincs helye
az elkobzásnak. (Curia: 1897. évi 1811. sz. BJT. XXXIV. 97.) A képviselő-
házban e §. tárgyalásakor felszólalás történt, hogy nem fog-e ez a szakasz
az Ausztriában divatos *tárgyi* („objectiv“) *eljárásra*, a sajtó megrendszabá-
lyozására vezetni. Pauler azonban a fentebbi értelemben megnyugtatta a Ház-
zat. A felszólaló nem Jókai Mór volt, mint Payer állítja (219), hanem Zay
Adolf (Anyaggyűjt. I. 369.). A 33 évi gyakorlat bizonyítja, hogy a szakasz
ily reactionarius eszközzel nem volt felhasználható nálunk. (L. Finkey F.:
BJT. XXXIII. 87.; Kenedi G.: A magyar sajtó jog, 1903. 88.)

4. Az elkobzott tárgyak szabály szerint *megsemmisítendők*, ha azon-
ban birtoklásuk vagy használatuk tiltva nincs (pl. lőfegyver), eladandók
s a belőlük befolyt érték a pénzbüntetésekre nézve megállapított célokra for-
ditandó. A BTK. e szabályát nem szünteti ugyan meg, de lényegesen meg-
változtatja a BN., mely elrendeli, hogy az elkobzott tárgyak *bűnügyi mu-
zeumok létesítésére vagy gyarapítására fordíthatók*.

BN. X. cikk. A BTK. 62. §-a után új szakaszként a következő 37. §-ban
foglalt rendelkezés iktatandó:

**BN. 37. §. Az igazságügyminiszter elrendelheti, hogy egyes tárgyak, me-
lyeket a bíróság a BTK. 61. vagy 62. §-a alapján elkoboztatott, bűnügyi mu-
zeumok létesítésére és gyarapítására fordíttassanak.**

BN. XI. cikk. A KBTK. 25. §-a utolsó bekezdéseként a következő 38.
§-ban foglalt rendelkezéssel egészítették ki:

**BN. 38. §. Az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértve el-
rendelheti, hogy egyes tárgyak, amelyeket a bíróság vagy közijazgatási ható-
ság elkoboztatott, bűnügyi muzeumok létesítésére és gyarapítására fordíttas-
sanak.**

Bűnügyi muzeumokat létesítettek legutóbb nálunk is a budapesti ál-
lamrendőrség főkapitányi hivatalában és a kőbányai gyűjtőfogházban. (A b.
muzeumok jelentőségéről l. Vambéry R.: JEF. 158. 1899. és Kármán E.: Jogt.
K. 1913. 34. sz.)

120. §. A patronage intézmények általában.

Irodalom: Engelberg: A büntetendő cselekmények megelőzése, 1909.
Ford. Bogsch A.: Farkas Edith: A socialis missziótársulat, 1911.; Horváth D.:
Le développement du patronage en Hongrie, 1911., A hivatalos pártfogó, 1913.,

A budapesti és a kassai *patronage-kongresszusok Iratai és Naplója*, 1909., 1911.; *Rondel G.*: La protection des faibles, 1912.; *Henderson Ch. R.*: Introduction to the study of the dependent, defective and delinquent-classes, 1901.; *Ver Loren van Themaat*: Zorg voor Veroordeelde. Htrecht, 1911.

I. *Társadalom-védelmi*, közönségesen u. n. *patronage*-intézmények alatt általában az erkölcsi romlás veszélyének kitett társadalmi osztályoknak és egyéneknek a bűnelkövetéstől megmentésére irányuló állami és társadalmi *védő-, óró- és gyámolító intézkedéseket* szoktuk érteni. Az elhagyatott, elhanyagolt vagy környezetük által hántalmazott, bűnre nevelt gyermekeknek és ifjaknak az elzülléstől megmentése, a börtönökből kiszabadultaknak gyámolítása, munkával ellátása, a közsegélyre szoruló munkaképtelen szegényeknek menházakba helyezése, az alkoholizmus, a prostitutio, a pornografia erkölcsi veszélyeinek elhárítására vagy mérséklésére irányuló különböző mozgalmak által — amiket a *patronage* fogalma felölel — a kulturállam és társadalom nemcsak a legmagasabb erkölcsi kötelességének tesz eleget, de közzelfogható gyakorlati hasznót ér el, mert az emberek százait, ezereit menti meg a bűnelkövetés lejtőjétől. A *patronage*-intézmények tehát kétségtelenül oly *biztonsági intézkedések, rendszabályok* is, melyek a legközvetlenebbül érdeklik a büntetőjogtudományt s amelyeknek felkarolása, szabályozása elsőrendű bűnügyi politikai feladat.

A *patronage* felkarolását, a különböző társadalomvédelmi intézmények létesítését, fentartását elsősorban társadalmi feladatnak lehet és kell tekinteni. A művelt társadalom legujabban mind nagyobb szeretettel és eredménnyel teljesíti is e nemes kötelességüket a különböző *jótekonypatronage-egyletek* útján, azonban az idetartozó kérdések nagy gyakorlati jelentősége hozza magával, hogy ezek iránt magának az államnak, az állami hatóságoknak is érdeklődniök kell, sőt ott ahol a társadalom nem érzi át vagy nem képes megfelelni a reá váró kötelességnek, az állam kötelessége segíteni, támogatni e téren is a társadalmat, sőt ha szükséges, egyes feladatokat egyenesen állami erővel megoldani. Így lett ma uralkodó felfogás, hogy a *patronage* voltaképen *társadalmi és állami közös feladat* vagyis úgy a társadalomnak, mint az államnak e téren meg vannak a speciális kötelességei.

Mik tartoznak a *patronage* körébe, minő kölesönös feladatok és kötelességek várnak e téren az államra és a társadalomra, ennek részletes tárgyalása a socialpolitika, tételes jogilag pedig elsősorban a közigazgatási jog dolga. A büntetőjog tudományának csupán ezen kérdések bűnügy- politikai jelentőségét és olda-

lát kell megvilágítania, közelebről csak azokkal a kérdésekkel kell foglalkoznia, amelyek közvetlenül érintik a büntetőjogot. A patronage intézmények közé sorozhatók:

1. a *gyermekvédelem* (l. alább a 123. §-t),

2. a *rabsegélyezés* (l. a köv. §-t),

3. a *szegényügy rendezése*, melyből a büntetőjogot a munkaképtelen koldusok és csavargók részére létesítendő *menházak* (szegényházak) érdeklik legelső sorban, mint a munkakerülő csavargók dologházaival rokon és kapcsolatos intézmények,

4. a *munkaközvetítés*, a munkaerő (esetleg alkalmi csavargó és kolduló) elemek *elhelyezése*, munkával ellátása,

5. az *alkoholizmus elleni harc* (l. fentebb a 115. §-t is), melynek terjesztésére újabban *nemzetközi egyesület* is alakult, mely e célból n. k. kongresszusokat tart,

6. a *prostitutio* és a *pornografia veszélyei elleni küzdelem*, melyre nézve szintén nemzetközi egyesületek működnek, sőt legújabban a kérdés fontosságát átérző államok *nemzetközi egyezményeket* kötnek, így a leánykereskedés megakadályozására (1903., 1910.), a pornografia elnyomására (1910).

II. Nálunk a „patronage“ szó alatt leggyakrabban csak a *gyermekvédelmet* szokták érteni. Némelyek, így *Engelberg* badeni börtönfőfelügyelő, első sorban a *rabsegélyezés* fogalmával azonosítják. Jó ideig nálunk is ez utóbbi felfogás volt divatos. Leghelyesebb azonban a patronage szót egy gyűjtőfogalomnak tekinteni, mely alá az összes társadalom-védelmi (védő, óvó, gyámolító) intézmények összefoglalandók. Így fogják fel e fogalmat büntetőjogásaink általában, midőn az 1907-ben tartott első országos rabsegélyző-kongresszusnak *patronage-kongresszus* nevet adtak s azóta hivatalosan is „patronage-egyletek“-nek nevezik úgy a gyermekvédő-, mint a rabsegélyző- és hasonló célu egyleteket.

Nagy lendületet adott hazánkban a patronage-ügynek, lehet mondani: új korszakát teremtette meg az 1907-iki pécsi országos kongresszus, mely kimondta a *patronage-egyletek országos szövetségének* megalakítását (a szövetség alapszabályait *Angyal Pál* készítette el). Azóta ez a szövetség (elnöke *Rickl Gy.*, titkára *Horváth D.*) vezeti a patronage-ügy előmozdítását, előkészíti a *patronage kongresszusokat*. A II. „patronage“-kongresszus Budapesten (1909 szept.), a III. Kassán (1911 szept.) tartatott, melyek már tényleg feljelték a patronage összes kérdéseit (l. a kongresszusok Iratait és Naplóit). A IV. kongresszus 1914-ben Kolozsvárt tartatik.

1907 óta körülbelül 60 új patronage-egylet alakult az országban. Különösen a B.-Novella életbeléptével szaporodott meg a gyermekvédő-egyletek száma (l. alább a 122. §-t).

121. §. A rabsegélyezés.

Irodalom: *Angyal P., Szabó Gy., Vargha Nagy I.*: Az első orsz. rabs. kongresszus iratai és naplója, 1907.; *Vargha Nagy I.*: Rabsegély-ügyünk állása az első orsz. rabs. kongr. után, 1908. és Régi rabsegélyző egyleteink és a modern patronage-munka. B. Sz., 1913. 6—9. sz.; *Schneider J.*: J. K., 1909. 265.; *Balogh Arnold*: Jogt. K., 1904. 44—45. sz.; *Gerberron*: Á travers les prisons, 1895.; *Fuchs*: Gefangenenschutztätigkeiten, 1899.; *Butler A.*: The released prisoner; *Henderson*: Penal and reformatory institutions, New-York, 1910. 301—329.; *M. Levie*: Die staatliche Fürsorge für entlassene Gefangene in Holland. Bulletin 19. 1912. 89.

I. A börtönökben levők segélyezése, vigasztalása, ápolása a keresztyénséggel egyidős, mert a keresztyénség első századaiban szokás s később bizonyos személyeknek (diakonok, diakonissák) vallási kötelességük a rabok gyámolítása. A közép- és az ujkorban is találkozunk az egyházak köbelében ily rabsegélyző egyletekkel, de csak a XVIII. század végétől indul meg a társadalom *rendszeres* működése a rabsegélyezés tekintetében, különböző *egyletek alakítása* által, melyek cöltudatosan és rendszeresen igyekeznek a rabokat egyfelől a börtönökben lelki vigasszal, tanáccsal gyámolítani, másfelől a börtönökből kiszabadult rabokat tetteleg segíteni, munkával ellátni, családjukhoz visszavezetni, azzal kibékíteni, szóval a jó, tisztességes uton maradásukra ügyelni s a bűnisméltléstől őket visszatartani.

A rabsegélyző-egyletek alakításában az északamerikai államok jártak elől jó példával. A legrégebb ily egyesület a *philadelphiai Society for assisting distressed prisoners* (1776 febr. 7-én alapított *Wistar R.* kezdeményezésére), ez az egylet ma is fennáll „*Pennsylvania Prison Society*“ néven. Európában a dániai Jütland szigetén levő Odensee városban alakult az első rabsegélyző-egylet 1797-ben. A 19. század első évtizedeitől kezdve Oroszországban (1819), Svájcban (1820 Basel). Hollandiában (1824). Németországban (1826) a ma is fennálló nagyarányú *Rheinisch westfälische Gefängnisgesellschaft* (Fliedner Tivadar ref. lelkesz alapítása). Franciaországban (1838) jönnek létre az első ily egyesületek, majd a 19. század második felében (1857-től Angliában) mindenütt nagy számmal. Az egyes államokban levő rendszerint nagy számú rabsegélyző- (patronage-) egyletek működésük eredményesebbé tétele végett mindenütt *szövetségekbe* tömörülnek (minők az angol Reformatory and refuge Union, a francia Union des sociétés de patronage, a német Verband der deutschen Schutzvereine für entlassene Gefangene), Belgium pedig 1850-ben, újabbán 1891-ben törvényileg szervezte a rabsegélyző-egyleteket s minden kerületben (arrondissement) egy, *állami felügyelet és segélyezés alatt álló* rabsegélyző-egylet van (ez egyletek tagjává is csak a kormány jóváhagyásával lehet valaki) s az összes 26 egylet a király által kinevezett *központi patronage-bizottság* (Commission royale des patronages) legfőbb felügyelete és ellenőrzése alatt áll. A többi nyugati államokban

is a rabsegélyző-egyleteket az állam anyagilag támogatja nemes munkájuk teljesítésében.

II. Hazánkban a rabsegélyezést az állam és társadalom közösen végzik. 1907-ig összesen 22, ma 34 rabsegélyező egyesületünk van az országban, melyek önkéntes társulatok, állami segélyezés mellett. Ezenkívül sok helyen az általános *patronage-egylet* végzi ezt a feladatot is.

1. Legnagyobb tevékenységet fejtenek ki a budapesti és a pécsi egyesületek, melyek *menedékházat* tartanak fenn, hol a szabadságvesztési intézetekből kikerült egyének bármikor munkát s tisztességes munkabért kaphatnak. A rabsegélyző-egyletek általában a kiszabadult rabokat kisebb-nagyobb összegekkel, utiköltséggel, ruhával látják el. Munkát, munkaeszközöket szereznek nekik.

Az állam ezideig évente 25—30.000 korona államsegélyt adott a rabsegélyző-egysületeknek. E segélyen felül az állam közvetlenül is segíti a kiszabaduló szegény és jóviséletű rabokat. A fegyenceknek 40, a raboknak 60 kor. segély utalható ily címen, foglyoknak utijegy, ruha és 6 korona. Ezenfelül munkaeszközökkel is ellátja az érdemeseket az igazgatóság.

2. Korszakos jelentőségű a hazai rabsegélyezés történetére az 1907. szeptemberben Pécsen Riekl Gyula elnöke alatt tartott első országos rabsegélyző-kongresszus, mely felkérte az igazságügyminisztert, hogy a rabsegélyezés elővitelére országos szerv (országos *patronage-tanács*) állíttassék fel, továbbá megalakította a *patronage-egyletek országos szövetségét* (1. az előbbi §-t).

3. Fontos kérdést vitatott meg a kassai (1911) kongresszus e részben, t. i. van-e helye a *hivatalos büntettesekkel* szemben a *patronage-nak* s ha igen, hivatalos (állami) vagy társadalmi uton kívánatos-e annak szervezése? A kongresszus (Finkey előadói javaslatára) igenlőleg felelt az elvi kérdésre, gyakorlatilag pedig a rendőri (hivatalos) pártfogó-tisztviselők létesítését ajánlja e célra. (L. a kongr. *iratai* II. f.)

NEGYEDIK FEJEZET.

A javító nevelési intézkedések.

122. §. A fiatalok új büntetőjogának kialakítása.

Irodalom: Alapvető munka. Balogh Jenő: *Fiatalkoruk és büntetőjog*, 1909.; Angyal P.: *Fiatalkoruk és a BN.*, 1911. és *A BN. magyarázata*, 1911.; Perjéssy M.: *A BN. a gyakorlatban*, 1911.; Degré M., *Angyal, Radák: Fiatalkoruk és a BN.*, 1911.; Lengyel A.: *Jogt. K.*, 1909. 173.; *Finkey: Fiatalkoruk büntettesek és a modern törvényhozás*, 1909. és *A fiatalok új büntetőjoga Északamerikában*, 1913.; *Baerweither: Jugendfürsorge und Strafrecht in Amerika*, 1905.; *Gudden: Die Behandlung der jug. Verbrecher in V. St. Nordamerika*, 1910.; *Léonce André: La lutte contre la criminalité juvenile*, 1912.; *Morrison: Juvenile offenders*, 1900.; *Macdonald: Juvenile crime and reformation*, Washington, 1910.

I. A XX. század első évtizede rohamlépésekkel megvalósította a modern büntetőjogtudománynak és bűnügyi politikának az elhagyatott gyermekek és a fiatalok bűnelkövetők büntetőjogi kezelése iránti óhajait és követeléseit. A büntetőjognak ez a része az, amely bámulatra méltó rövid idő, ugyszólván egy évtized alatt szemünk láttára gyökeresen átalakult, amelyre nézve a modern eszmék diadalrajuttatása sem az elnéletben sem a gyakorlatban nem ütközött nagyobb nehézségbe. A XIX. század második felében Európa és Észak-Amerika összes művelt államaiban fokozatosan gyökeret ver az a humanus felfogás, hogy az elhagyatott, szerencsétlen sorsu, erkölcsi elzüllésnek kitett gyermekeket és fiatalokakat minden erővel meg kell menteni az elpusztulástól, az erkölcsi elsüllyedéstől. Nem elég tehát őket beszámítási képességük hiánya miatt „felmenteni“ az elkövetett büntetendő cselekmények vádjá alól, hanem az államnak és társadalomnak positiv irányban *előzetes intézkedéseket* kell tenni az *erkölcsileg veszélyeztetett* gyermekek és ifjaknak a criminalitástól megmentésére; ha pedig már bűnelkövetők lettek, nem kell őket a rendes *büntetési* eszközökkel sújtani, hanem oly *intézkedéseket* kell alkalmazni velük szemben, melyek a társadalom és az állam érdekeinek, a közbiztonsági tekinteteknek kielégítése mellett az ily gyermekeknek és ifjaknak megadják azt, amit tőlük a mostoha sors vagy a társadalom megtagadt: a tisztességes életre való kinevelést és jövőndő sorsuk biztosítását.

Ez eszmék megvalósítása és intézményes kiépítése terén az északamerikai Unio egyes államai lettek vezetői a kulturállamoknak, itt lehet legalaposabban beszélni már ma is a *fiatalok új büntetőjogáról*, helyesebben a gyermek- és fiatalok bűnelkövetők részére felállított *sajátos rendszabályokról*, melyeket gyűjtő szóval *javitó-nevelési intézkedéseknek* nevezhetünk. Északamerika mondta ki a bátor szót, hogy a *fiatalokot sohasem szabad büntetetlenek tekinteni*, mert az általa elkövetett büntett nem jogsértés, nem „büntetendő cselekmény“ a szó jogászai értelmében, hanem *egy fiatalok csiny*; egészben véve *egy társadalmi baj, melyet nevelési intézkedésekkel kell orvosolni*. Tehát nem büntetni, hanem *nevelni* kell az „elhagyatott“ és a „büntetett“ fiatalokakat egyaránt. A megtorlás mellékes, fő a megelőzés: *a javító-nevelés az egész vonalon*. Ez új vezéreszme teremtette meg Északamerikában a „*próba-
bocsátást*“ (*probation*), a könnyelmű fiatalok jó utra térítésének leggyakorlatiasabb és legsikeresebb eszközét; a *javitó-iskolákat* (*reformschool*), a felnőttébb fiatalok (16—30 évesek) *átalakító-intézetét* (*reformatory*), ez adott létet a *fiatalok bíróságának* (*juvenile courts*), a fiatalok ügyeiben a *külön eljárásnak*, amelyek ma a legnépszerűbb reformintézmények e téren. De a legutóbbi években Anglia, hazánk, Belgium, Hollandia is oly hatalmas lépéseket tettek e téren, hogy az idetartozó joganyagot a büntetőjog egy

egészen külön fejezetének tekinthetjük. Különösen hazai jogunkban, mely a gyermekvédelem és a fiatalok bünelkövetők ügyének törvényhozási szabályozása tekintetében egyenesen a vezető államok közt szerepel, a „javító-nevelési intézkedések“ önálló és beható tárgyalása elengedhetetlen.

II. Tételes jogunkat (BN. és 1913:7. t.-c.) figyelembe véve, az erkölcsileg veszélyeztetett és gyámolító gondozásra vagy javító nevelésre szoruló fiatalságnak három főcsoportját kell megkülönböztetnünk:

1. a csupán *elhagyatott* (még nem bünelkövető) *gyermekeket és fiatalokorukat*.

2. a *bünelkövető*, de *büntetőjogilag felelősségre nem vonható gyermekeket és fiatalokorukat*.

3. a *bünelkövető és büntetőjogilag felelősségre vonható fiatalokorukat*.

Amint a gyermekkor és a fiatalok csupán uszóhatárokai vannak elválasztva s amint egy bizonyos koron alul nincs igazolva jogilag különbséget tenni az elhagyatott, züllött, de még büntettet el nem követett és a már idáig jutott gyermekek és ifjak közt, ugy a három csoporttal szemben alkalmazható gyámolító és javító nevelő intézkedések sem különíthetők el teljes szigorúsággal. Innen van, hogy vannak „intézkedések“ melyek alkalmazhatók ugy a gyermekekre, mint a fiatalokorakra, bünelkövetőkre és elhagyatottakra, büntetőjogilag felelősségre vonhatókra és nem vonhatókra egyaránt. Így a csupán elhagyatott gyermekekre és fiatalokorakra alkalmazhatók: *gyermekvédelmi intézkedések* (állami gyermekmenhelyre vagy családokhoz elhelyezés), esetleg *javító nevelés*, — a bünelkövető, de büntetőjogilag felelősségre nem vonható gyermekekre és fiatalokorakra *ugyanazek* és a *házi* vagy *iskolai fenytés* és a *házi felügyelet alá helyezés*, — a bünelkövető és felelősségre vonható fiatalokorakra: *dorgálás*, *próbárabocsátás*, *javító nevelés*, *pénzbüntetés*, *fogház* (államfogház vagy elzárás) *büntetés*.

Az alábbiakban az egész joganyag összefoglaló bemutatása végett külön szólunk: a) a gyermekvédelemről és a bünelkövető gyermekek és felelősségre nem vonható fiatalokorak érdekében tehető gyámolító-intézkedésekről; b) a felelősségre vonható fiatalokorakkal szemben tehető „intézkedésekről“ általában; c) a dorgálásról és a próbára bocsátásról; d) a javító-nevelésről; e) a fiatalokorakra alkalmazható szabadságbüntetésekről és pénzbüntetésről.

124. §. A gyermekvédelem. A bünelkövető gyermekek és a felelősségre nem vonható fiatalok.

Irodalom: Az előző §. címe alatt közöltek felül: Scherer I.: Gyermek-
védő-intézetek Magyarországon. 1899.; Doleschall A., Krajcsik S. Szakolczay
Á. előadásai a M. Jogászegyletben, 1891—1905.; Engel Zs.: A gyermekvéde-
lem bölcselete, 1908. (angolul, 1912.); Kun Béla és Láday I.: A fiatalok
kriminalitása elleni küzdelem Magyarországon, 1905.; Bosnyák Z., Kun B.,
Marschalko J. és Kottenbiller F.: A fiatalok támogatására hivatott jóté-
konycélú intézmények Magyarországon. 1911.; Rosnyay D.: A kényszernevelés
Poroszországban, 1912.; Strauss Paul: Assistance sociale, pauvres et men-
diants, 1901.; Levoz: La protection de l'enfance en Belgique, 1902.; Aschrott:
Die Zwangserziehung Minderjährigen. 1900.; Rivière A.: Code annoté de
l'enfance, 1903.; Reicher: Fürsorge für die verwairste Jugend, I—V. 1904.;
Schmitz: Fürsorgeerziehung Minderjähriger, 1908.; Landsberg: Das Recht
der Zwangs- und Fürsorgeerziehung, 1908.; Bosnyák és gr. Edelsheim-Gyulay:
Le droit de l'enfant abandonné et le system Hongrois de protection de l'enfance,
1909.

I. A „gyermekvédelem“, vagyis az elhagyatott s erkölcsi züllés-
nek kitétt gyermekekről és az ugyanily állapotú fiatalokról
való gondoskodás, az ily szerencsétlen sorsu ifjaknak a megse-
mülés vagy az erkölcsi elsüllyedés veszélyétől való megmentése
az államnak és társadalomnak erkölcsi, sőt az államnak jogi kö-
telességét képezi, mert ily gyámolítás nélkül ezek a gyermekek elő-
reláthatólag a bűn útjára vetődnek s így az állam önmaga és
polgárai iránti feladatát, a közbiztonság, közegészség, közérköcs
és a népnevelés iránti hivatását teljesíti, midőn azokat megmenti,
erkölcsös, munkás polgárokká kineveli s ezzel a büntettek szá-
mát kézzelfoghatólag kevesbiti.

A gyermekvédelem körébe azonban nemcsak az „elhagya-
tottak“ tartoznak, ujabban ide vonják vagyis állami és társadalmi
gondozás alá veszik a bünelkövető gyermekeket (12 évesnél fiatal-
labbak) és a büntetőjogilag felelősségre nem vonható fiatalok
kat (12—18 évesek) is. E két utóbbi csoport is, habár már alakilag
a bünelkövetők osztályába sorozható, lényegileg azonos elbánás-
ban részesítendő, mint a csupán elhagyatottak csoportja, annál in-
kább, mert a bünelkövetés oka az ily beszámítási képességgel
nem bíró ifjakkal éppen az elhagyatottság, a neveltlenség: ezek te-
hát rendszerint épúgy reászorulnak az állam és társadalom gyá-
molítására és a javító nevelésre, mint az előbbiek. Ezen a ponton
tehát kétségtelenül összefolyik a gyermekvédelem és a büntetőjog
vagyis a gyermekvédelem is egy s éppen igen halálys intézménye
a modern büntetőjognak.

A gyermekvédelem eszközeinek megállapításában a művelt államok
és társadalmak az utóbbi évtizedekben bámulatra és a legnagyobb elismerésre
mélto tevékenységet fejtettek ki, sőt e mentési actió gyökerei több évsz-

zadra visszanyulnak. Előbb mindenütt egyes nemesszívü emberbarátok, *jótekonny-egyesületek* (felekezetek) gondoskodtak a szegénysorsu, árva, csavargó gyermekek felneveléséről, a XIX. század közepétől azonban az állam is felismeri e kérdés fontosságát s egymásután jönnek létre az állami *gyermekvédelmi törvények*, melyek a kérdés rendszeres és erélyes megoldását tűzik ki feladatul.

E részben, az északamerikai Unio egyes államai mellett, *Angliái* illeti az elsőség, mely 1854-ben Skóciára, 1857-ben egész Angliára kiterjedőleg törvényileg szabályozza az u. n. *munka-iskolák* (industrial shool) intézményét, az elhagyott gyermekek felnevelésére szolgáló intézeteket. A törvényhozás azóta is többször foglalkozott a gyermekvédelemmel (1866, 1889, 1894, 1901, 1908) s e nagy érdeklődésnek és a társadalom buzgó segédkezésének eredménye, hogy ma 162 ily industrial shool (Írlandban még 70) és 12 u. n. *truant shool* (*hanyagok iskolája*) és 164 *önkéntes munkatelep* (voluntary industrial homes) van Angliában, melyekben több mint 30.000 gyermek (7—16 éves korig) nyer otthont és nevelést s e nagyszerű állami és társadalmi tevékenység eredménye a bűnözések számának statisztikailag kimutatott apadása az utolsó évtizedekben. 1908-ban az eddigi nagyszámu részlet-törvényeket Anglia összefoglalja egy nagyobb szerves törvénybe (1908. évi *Children's Act*. VII. Eduard 8. évi 67. sz. tv.), mely az eddigi javító-intézeti és gyermekvédelmi törvényeket hatályon kívül helyezve, együtt és kimerítőleg szabályozza a gyermekvédelem és a fiatalkori büntettek összes kérdéseit. Gondoskodik a gyermektartás (dajkaságba adás) ellenőrzéséről, a gyermekek testi épségéről, a borbélyház, iszákosság, dohányzás veszélyeiről.

A többi államok közül Francia-, Olaszország, Norvégia (1896, 1902), Németország (1900), Hollandia (1901), Svédország (1902), Dánia (1905), Belgium (1912) hoztak, valósággal vetélkedve, *gyermekvédelmi törvényeket* s igyekeznek a leghelyesebb utakat, módokat kitalálni a gyermekeknek az elzárástól való megmentésére.

Ez új törvények általában két főrendszerét ismerik a mentés actiónak: az *intézeti nevelést* és a *családokhoz való elhelyezés* (boarding out system) rendszerét s rendszerint a kettőt combinative alkalmazzák. Esménilag a családokhoz elhelyezés előnyösebbnek látszik, mert a családi tűzhely melegét az intézeti nevelés alig pótolhatja, de a családi rendszernek is nagy hiányai vannak s ami legfőbb, alig lehet valahol elegendő alkalmas és megbízható s erre vállalkozó családot találni, ahová a rendszerint ezrekre menő ily gyermek elhelyezhető lenne. Egyes legújabb törvényhozási munkálatok különösen gondoskodnak az *elítéltek* (börtönben levők) *gyermekeiről*, valamint az abnormalis (gyengeelméjű, beteg) gyermekeknek külön intézetekbe helyezéséről is és a szerencsétlen *családok* felsegítéséről.

Európában és Amerikában is ujabban a gyermekvédelem elővitelével *külön kongresszusok* foglalkoznak. (1895 Firenze, 1899 Budapest, 1902 London, 1905 Liege, 1913 Bruxelles.) Amerikában 1872 óta bámulatos eredménnyel működik a National Conference of Charities and Correction, legutóbbi korszakalkotó

gyűlése 1909-ben volt Washingtonban (White House Conference) I. Finkey id. n. 63.

II. Az első árvaházat hazánkban gr. Esterházy Ferenc építtette 1760-ban Tallóson, majd Brunswick Teréz grófnő apostolkodott a kiseddívók létesítése körül, (1728-ban létesíti az első kiseddívóházat és a kiseddívó-intézeteket létesítő egyesületet), Kelcz Imre kanonok Kőszegen alapít árvaházat. Nagyobb arányban megindult a nemes társadalmi akció a 19. század derekától, aminek szép bizonyossága az egyesek és testületek jótékonyaságából létesített 105 árvaház, szeretetház, gyermekotthon, melyekről az 1899-iki nemzetközi gyermekvédő-kongresszust előkészítő bizottság beszámolt (I. Gyermekvédő-intézetek Magyarországon, 1899) s melyekben már akkor évente több mint 5000 gyermeket neveltek, gondoztak. 1890-ben alakult meg Budapesten az első „Gyermekvédő Egyesület“, mely programjába vette az *elzúlésnek kitett* gyermekek megmentése ügyének országos szervezését is, ami lankadatlan agitáció után a legutóbbi években végre sikerült is.

A magyar törvényhozás a kiseddívás országos rendezése után (az 1891: 15. t.-c.) csakhamar felismerte az *elhagyatott* gyermekek tekintetében is a reáharuló kötelelességeket s Széll Kálmán belügyminiszter bátor kezdeményezésére 3 törvénnyel tört utat e részben is az állami gyermekvédelemnek.

Az 1898. évi XXI t.-c. (a nyilvános betegápolási költségek fedezéséről) a 7 éven aluli elhagyatott gyermekek ápolását és nevelését állami feladatnak nyilvánítja. Ez a törvény még külön intézeteket nem létesít, hanem az országos betegápolási alap egy részéből a „Fehér Kereszt“ és az „Első Budapesti Gyermekmenhely“ intézeteknek juttat segélyt. Folytatják az utat az állami gyermekmenhelyekről“ szülő 1901. évi VIII. t.-c., mely a 7 éven aluli „talált és hatóságilag elhagyatottaknak nyilvánított gyermekek“ ápolására és nevelésére állami költségen *menhelyeket* rendel felállítani és az ugyanez évi XXI. t.-c.: „a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról“, mely kimondja, hogy a gyermekmenedékhelyekbe felvett gyermekek 15 éves korukig a menedékhelyek kötelékében maradnak s ezekbe 7 évesnél idősebb gyermekek is felvehetők. E humanus és nagy társadalom-politikai jelentőségű törvények végrehajtása s különösen az *állami gyermekmenhelyek* teljes kiépítése valósággá teheti a két utóbbi törvény magasztos alap gondolatát, hogy „minden gyermeknek, akit hozzátartozói eltartani nem tudnak, az állam viselje gondját.“

„Az elhagyatott gyermekek védelméről“ s a gyermekmenhelyek szervezéséről, a gyermekek felvételének, gondozásának, nevelésének, felügyeletének módjairól s az állami és társadalmi tevékenység (és az önkormányzat)

szerves összeköttetéséről részletesen az 1903. jun. 24-én (Széll Kálmán b. min. által) kiadott 1/1903. sz. belügymin. rendelet, az u. n. *Gyermekvédelmi Szabályzat* (Gy. Sz.) szól. Magában a gyermekmenhelyben rendszerint csak az orvosi kezelésre szoruló gyermekek vannak, az egészségesek megbízható szülőknel vagy családi telepeken (10—20-ával) helyezhetők el.

Az „állami gyermekmenhelyek“ szervezése 1903-ban Ruffy Pál, e nemes feladatra kinevezett kormánybiztos vezetése alatt nagy buzgalommal megindult és folyik még mindig. 1906—907-ben 18 gyermekmenhely s ezek kerületeiben 311 gyermektelep volt felállítva, melyek által részint intézetekben, részint családokban közel 60.000 elhagyatott gyermek részesült állami gondozásban és ellátásban.

Ez az adat mindennél ékeesebb dicséret az 1901. évi áldásos gyermekvédelmi törvényekre.

Az igazságügyi és belügyminiszteriumokban legújabbán egy teljes és rendszeres gyermekvédelmi törvény előkészítése iránt folynak előkészületek. Az e tárgyban tartott szaktanácskozmányok alapján 1907-ben Bernolák Nándor már tervezetet is készített „a züllésnek indult és erkölcsi veszélynek kitett gyermekekről.“

A gyermekvédelem terén eddig is elért örvendetes eredmény az említett törvényeik és rendeletek mellett elsősorban és legfőképpen annak a nemes emberbaráti mozgalomnak köszönhető, melyet a fővárosban legelső sorban *Balogh Jenő* és *Szilágyi Arthur Károly*, a vidéken (Pécsen) *Angyal Pál* lelkes és fáradhatlan buzgókodásukkal indítottak meg, s melynek eredménye az a számos, eléggé nem magasztalható társadalmi intézmény, melyeket a legutolsó években társadalmunk nemesen érző és gondolkozó előkelőségei szinte vetélkedve teremtettek meg. Ilyen intézmények: a budapesti ügyvédi kör *gyermekvédelmi bizottsága* (1905), az Országos gyermekvédő-egyesület, a budapesti országos gyermekmenedékhely-egyesület s a rövid időn legnagyobb jelentőségre emelkedett *Országos Gyermekvédő Liga* (elnöke gr. Edelsheim-Gyulay Lipót). Ugyanide sorozandók a patronage-, illetőleg gyermekvédelmi egyesületek (l. a 121. §-ban).

A Dunántúl főleg *Angyal Pál* buzgókodott e téren. Erdélyben az *Erdélyi pártfogó-egylet* (elnöke *Farkas Lajos*, titkára *Endes Miklós*) szervezte minden törvényszéki székhelyen a patronage-egyleteket.

III. A *bűnelkövető gyermekeknek* és a büntetőjogilag felelősségre nem vonható fiatalkorúaknak az állami gyermekvédelem alá vonását először az *1907. évi 60.000. sz. belügyminiszeri rendelet* (gr. *Andrássy Gyula* belügymin. alatt), majd a *BN. 15. és 16. §-ai*, végül legújabbán a *FB. (1913: VII. t.-c. 22., 67. §-ai* rendelik el.

a) Az 1907. jun. 13-án kiadott 60.000. sz. belügymin. rendelet „az eddigi környezetükben erkölcsi romlásnak kitétt vagy züllésnek indult gyermekek oltalmáról az állami gyermekvédelem körében“, elrendeli, hogy a) a 15 éven aluli, habár bünt. cselekményt el nem követett, de *züllésnek indult*; b) a 12 évesnél fiatalabb, de bünt. cselekményt elkövető és c) a 12—15 éves,

közig, hatóság elé tartozó kihágást elkövetett gyermekeket is az állami gyermekmenhelybe kell szállítani (a közig. hatóságok csak ideiglenesen, véglegesen a gyámhatóságok).

b) A BN. 15. §-a (1. fene a 42. §-ban) amidőn kiveszi a *gyermekkorban levő* bűnelkövetőket a bűnvádi eljárás alól, egyuttal felhatalmazza a *hatóságot*, amely elé a gyermek került, hogy azt az elkövetett büntett vagy vétség miatt *meqfenyítés végett* a házi fegyelemre jogosított egyénnek vagy az iskolai hatóságnak adja át, mely utóbbi a gyermeket *megdorgálhatja*, vagy *iskolai elzárással* fenyítheti. Ha pedig a gyermek eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve vagy züllésnek indult, a hatóság értesíti a *gyámhatóságot*, s ha a gyermek érdekében halaszthatatlanul szükséges, azt *ideiglenes felvételre* a legközelebbi állami *gyermekmenhelybe* szállítja. A gyámhatóság intézkedik aztán véglegesen a gyermek *javitó-nevelése* iránt.

A BN. 16. §-a (1. fent a 42. §.) a büntettet vagy vétséget elkövetett, de büntetőjogi *felcölösségre nem vonható fia.alkorukra* (12—18 éves) nézve feljogosítja a *biróságot*, hogy ha szükségesnek látja, elrendelhesse a fiatalkorúnak *házi felügyelet alatt tartását* vagy a *házi vagy iskolai fenyítését*.

c) A FB. 22. §-a szerint: „Az ügyész nyilatkozatának beérkezése után a fiatalkorúnak bírósága, ha a fiatalkoru értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a bűnösség megállapítását és büntetés alkalmazását kívánatosnak nem tartja, alakszerű tárgyalás nélkül is végzés alakjában véghatározatot hozhat és a következő intézkedéseket teheti:

1. alkalmazhatja a Bn. 16. §-át, tekintet nélkül arra, hogy a fiatalkorúnak a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége megvolt-e vagy sem;

2. a fiatalkorut próbára bocsáthatja;

3. a fiatalkorut a napnak reggel nyole órától este nyole óráig terjedő szakában három órától tizenkét óráig terjedhető időre a bíróságnak valamelyik alkalmas helyiségében az élelmezés korlátozásával vagy elvonásával felügyelet alatt őrizetben tarthatja;

4. megszüntetheti az eljárást, ha a esekemény elenyészően esekély sulyu.

Ha javító-nevelés vagy szabadságvesztés-büntetés végrehajtása alatt álló fiatalkoru ellen esekélyebb sulyu vétség vagy kihágás miatt kell határozatot hozni és más intézkedés nem mutatkozik kívánatosnak, a bíró a javító-nevelést vagy szabadságvesztés-büntetést megállapító határozat ériütése nélkül elrendelheti, hogy a fiatalkoru ellen e esekemény miatt az intézet vezetője az intézeti szabályokban megengedett fegyelmi fenyítéket alkalmazzon.

Ezeket az intézkedéseket a bíróság a fiatalkoru értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a vád megtagadása vagy eljítése, ugy. zintén a magánindítvány visszavonása esetében is megteheti.

E §. alapján is csak akkor intézkedhetik a bíróság, ha a fiatalkorut az eljárás folyamán meghallgatta“.

d) A FB. 67. §-a szerint a fiatalkoruak bírāja az elébe állított gyermekkel vagy 18-ik életévét be nem töltött s bűneselemekény elkövetésével *nem gyanúsított* kiskorual szemben, ha az illető környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve vagy züllésnek indult, sürgős esetekben a következő intézkedéseket teheti: 1. *felügyeleti a szülot* (törvényes képviselöt, gondviselöt), hogy *szigorubbán ügyeljen a gyermekre* vagy *gondosabbán nevelje*; 2. utasíthatja

a szülőt a gyermek megfenyítésére, iskolai kötelessége teljesítésének kényszerítésére vagy az erkölcsi fejlődésére veszélyes környezettől, foglalkozástól, életmódtól tartózkodásra; 3. ha a fiatalok vagy erkölcsi állapota veszélynek van kitéve, a gyermeket szüleitől, törvényes képviselőjétől vagy gondviselőjétől elveszi s ideiglenesen megbízható hozzátartozójára, más alkalmas egyénre (pártfogó), gyermekvédő- vagy patronage-egyletre bízhatja, vagy állami javító-intézetben vagy gyermekmenhelyben helyezi el. Az intézetbe elhelyezés haladéktalanul közlendő az árvaszékkel. Az ily intézkedés mindaddig hatályban marad, míg a bíróság vagy a gyámhatóság azt meg nem szünteti, vagy az illető 18-ik életévét be nem tölti.

A fentebbi jogszabályok alapján a bűnelkövető gyermekek és a velük lényegileg egy kategóriába eső felelősségre nem vonható fiatalok között az alkalmazandó intézkedések tekintetében a szerint kell különbséget tenni: vajjon a gyermek vagy fiatalok csupán rakoncátlan, pajkos, könnyelmű természetű, de környezete (szülője, törvényes képviselője, gondviselője) erkölcsileg nem esik kifogás alá. — vagy ellenkezőleg a környezet épen erkölcsrontó, a gyermek vagy fiatalok festi vagy erkölcsi állapotára veszélyes.

1. A jó környezetben levő pajkos gyermeket vagy fiatal a hatóság (a fiatalok bírója vagy a rendőri büntetőbíróság): a) átadhatja a házi fegyelemre jogosítottak házi fenytés végett, b) átadhatja az iskolai hatóságnak iskolai fenytés végett, c) fiavelmeztelheti a szülőt a gyermek szigorubb felügyeletére, gondosabb nevelésére, (FB. 67. §. 1., 2.), d) a 12—18 évesre (de csak erre) elrendelheti a házi felügyelet alatt tartást; e) elrendelheti a próbara bocsátást (FB. 22. §. 2. p.), vagy f) a bíróság helyiségében nappali őrizetben tartást (u. o. 3. p.).

A „házi fenytés“ természetesen csak a házi fegyelmi jog korlátai közt mozoghat. (V. ö. BTK. 313. §.)

Az iskolai fenytés csak dorgálás és iskolai elzárás (1909. évi 149.506. sz. vall. min. rend.) lehet (testi fenytést az iskolai hatóságoknak nem szabad alkalmazniok. L. alább a 161. §-t).

A „házi felügyelet alatt tartás“ a próbára bocsátáshoz hasonló jeileg gondozó intézkedés. Megbízható vele a törvényes képviselő, hozzátartozó vagy „más alkalmas egyén“ (pártfogó vagy pártfogó tisztviselő). A házi felügyelet tartamát a BN. nem írja elő, a végr. rendelet sem állapítja meg, hanem a bír fogja az eset körülményei szerint megszabni (végr. rend. 37. §.) s mihelyt nem ítítja szükségesnek, megszüntetni. A próbára bocsátás analogiája szerin ajánlatos mindig legalább egy évet kimondani (Angyal szerint egy évnél hosszabbat), de többet is lehet.

A „próbára bocsátás“ teljesen a felelősségrevonható fiatalokra meg-

állapított szabályok szerint (BN. 21—23., FB. 47—52. §§.) hajtandó végre (l. alább a 125. §-t).

A bírósági heiyiségben való nappali őrizet alatt tartás a FB. új alkotása, mely a legnagyobb jellegű szabadságvesztés-büntetés akar lenni. 3 órától legfeljebb 12 órai tartamu lehet s az élelem teljes elvonásával (teljes böjt) vagy csak korlátozásával jár.

E két utóbbi „intézkedés“ alkalmazható úgy a felelősségre vonható, mint a nem vonható fiatalokorra, vagyis tekintet nélkül az illetőnek értelmi és erkölcsi fejlettségére. Ezen a ponton is összefolyik tehát a fiatalokorok két csoportjával való elbánás (l. a köv. §-t).

2. Az erkölcsrontó környezetben levő gyermek és fiatalokor: a) állami gyermekmenhelybe utalható, b) javitó nevelése rendelhető el, c) ideiglenesen gyermekvédő vagy patronage egyletre bízható.

Az állami gyermekmenhelyre a bíróság csak ideiglenesen utalja be a gyermeket vagy fiatalokort. a végleges határozat e részben a gyámhatóság joga; a javító-nevelést mindig csak a bíróság rendelheti el. A gyermek és a fiatalokor ellen elrendelt javító-nevelés abban különbözik, hogy a *gyermek javító-nevelése* az állami gyermekmenhely kötelékében (ennek telepein) történik s csak a fékezhetetlennek bizonyult gyermek helyezhető el az ig. miniszter rendeletére javítónevelő-intézetbe, míg a fiatalokor mindig javítónevelő-intézetbe helyeztetik. Az állami gyermekmenhelyben a beutalt legfeljebb 18-ik életéve betöltéséig tartható, a javítónevelő-intézetben 21 éves koráig.

124. §. A büntetőjogi felelősségre vonható fiatalokorok elleni intézkedések általában.

Irodalom: A 42. és 103. §-ban idézettekén kívül: BN. Ind. 48—74.: *Illés*: I. 546—584.; *Bernolák*: 95—123.; *Finkey*: Rapport sur le congrés pénit. int. de Budapest, 1905.; *Appelius*: Die Behandlung jugendlicher Verbrecher, 1892.; *Cuche*: 65.; *Barrows*: Reformatory system in the United States, 1900. *Children's Courts*, 1904.; *Zucker*: Schuld und Strafe der jug. Verbrecher, 1899.; *Hoegcl*: Die Eintheilung der Verbrecher, 1908. 98.; *Baernreither*: Jugendfürsorge und Strafrecht in den Ver. Staaten Amerika, 1905.; *Lenz*: Jugendstrafrecht, 1907. és Anglo-amerik. Reformbewegung, 1908. 199.; *Balogh*: Fítalkorok és büntetőjog, 1909.; *Angyal*: A BN. magyarázata, 1911.; *Finkey*: Fítalkorok büntetőjoga Északamerikában, 1912.

I. A BN. korszakalkotó reformja a büntetőjogilag felelősségre vonható fiatalokorok eddigi büntetési rendszerének (a „reducált büntetési tételek“) eltörlése, a fiatalokorokkal szemben a közönséges büntetési eszközök (bürtön) teljes kizárása s a velük szemben teljesen új elvekre fektetett elbánás behozatala. A BN. ugyan számolt a magyar bíróság conservativismusával és nem tette magáévá alakilag az északamerikai radicalis felfogást, hogy

a fiatalkorut rendszerint nem is lehetne büntettesnek nyilvánítani és elítélni, hanem fentartotta a büntetőjogi felelősségrevonás elvét s ehhez képest a fiatalkorú bűnelkövetőknek a beszámítás tekintetében két csoportra különítését (be nem számítható és beszámítható állapotúak). Azonban amint a beszámítási képesség feltételeire nézve gyökeres ujitást eszközölt, midőn a „belátási képesség“ elvesztésével az *értelmi és erkölcsi fejlettség* megállapításához kötötte a büntetőjogi felelősségrevonást (a „büntethetőséget“), ugy radicalis ujitást tesz a felelőségre vonható fiatalkorúakkal szemben alkalmazható eszközök tekintetében is. E reform főleg két pontban szembeszökő.

Először is a BN. nem *büntetéseket*, hanem „*intézkedéseket*“ rendel a felelősségrevonható fiatalokra, tehát *elvileg elejti a megtorló büntetés eszméjét* velük szemben, hanem azok *erkölcsi megmentését* tekintve a vezérlő elvnek, csupán az *erkölcsi erő edzésére* és a *javító nevelésre irányuló* jogkövetkezményeket állapít meg. E helyes és radicalis elvi álláspont alól formai kivétel a fogház (államfogház, elzárás) fentartása, azonban a Novella ezt a legszigorubb intézkedést is úgy tervezi, hogy az is a javító nevelést szolgálja (l. alább a 127. §-t.). A másik gyökeres ujitás pedig, hogy az „*intézkedések*“ megválasztásánál a BN. szintén elveti a felnőtt büntetésekre fennálló büntetés kimérési szabályokat, az elkövetett cselekmény sulya szerinti megállapítását a jogkövetkezményeknek, hanem *teljesen az egyénítés elvére* helyezkedik, vagyis a bírót felhatalmazza, hogy a törvényben felsorolt intézkedések közül mindig azt alkalmazza, amelyiket a *fiatalkorú jövődöbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak* tart.

E két hatalmas reformmal a BN. tényleg uttörő lett az európai hasontárgyú törvények sorában. Kiegészíti és kibővíti e nagyszabású reformokat a *fiatalkorúak bíróságáról hozott új törvény* (1913: 7. t.-c.) és pedig nemcsak azzal, hogy a fiatalkorúak bűnügyeinek elintézését a közönséges perjogi szabályok alól is kiveszti és külön bíróra bizza, hanem anyagi jogi tekintetben is. Ugyanis egyfelől megtoldja a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható intézkedések sorozatát kettővel: a *nappali őrizetben tartással* (FB. 22. §.) és a kihágás miatt kiszabható *pénzbüntetéssel* (69. §.), másfelől még nagyobb szabadsággal ruházza fel a bírót az „*intézkedések*“ alkalmazásában, amennyiben a fiatalkorúak bírója, ha az ügyet *alakszerű tárgyalás nélkül* elintézhetőnek tartja: *alkalmazhatja a BN. 16. §-át, tekintet nélkül arra, hogy meg-*

volt-e a fiatalkoruak a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége. Ezzel az újítással a FB. teljesen az északamerikai radicalis felfogást honosítja meg s erősen egyengeti az utját a fiatalkoru bünelkövetők két csoportja közti különbségtétel teljes megszüntetésének. A FB. harmadik. szintén nagyjelentőségű anyagi jogi reformja még, hogy a próbárabocsátás fogana'osítását a fiatalkoruak bírójára bizza s felhatalmazza a bírót, hogy a próbárabocsátott fiatalkoruval szemben, ha a próbaidő alatt apróbb hibákat követ el. különböző új intézkedéseket tehessen s magát a próbaidőt is egy évvel meghosszabbíthassa. (FB. 51. §.)

II. A fiatalkoru bünelkövetők ellen alkalmazható intézkedések alakjai.

BN. 17. §. Az ellen a fiatalkoru (16. §. 1. bekezdés) ellen, akinek a büntett vagy vétség elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége megvolt, a következő intézkedések tehetők:

1. dorgálás;
2. próbára bocsátás;
3. javító nevelés;
4. fogház- vagy államfogházbüntetés.

Pénzbüntetés fiatalkoru ellen sem mint fő-, sem mint mellékbüntetés nem állapítható meg, ugyszintén hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését sem lehet ellene kimondani. Más mellékbüntetés alkalmazása nincs kizárva.

Az 1—3. pontban meghatározott intézkedéseknek nincs más joghatálya, mint amelyet ez a törvény megállapít; különösen nem jön figyelembe ily intézkedés a visszaesés megállapításánál és nem jár a hivatalviselés tekintetében oly következménnyel, amelyet más törvény az elítéléshez fűz.

BN. VI. cikk. A KIVTK. 19., 32. és 65. §-a hatályon kívül helyeztetik és azoknak helyébe a következő 33. §-ban foglalt rendelkezések lépnek:

BN. 33. §. Ha a fiatalkoru kihágást követ el, a jelen törvény 15—25. és 30. §-ának rendelkezéseit az alábbi eltéréssel megfelelően kell alkalmazni.

Ha szabadságvesztésbüntetés kiszabása mutatkozik szükségesnek, elzárás-büntetést kell megállapítani. Az elzárás leghosszabb tartama két hónap.

A Kbtk. 62. §-ában meghatározott kihágás miatt a fiatalkoru ellen a jelen törvény 17. §-ának 1. és 2. pontjában foglalt intézkedés nem tehető.

A közigazgatási hatóság, ha javító nevelés elrendelését tartja szükségesnek, az ügyet eljárás végett az illetékes kir. járásbíróshoz teszi át és ha a fiatalkoru érdekében halaszthatatlanul szükséges, a fiatalkorut ideiglenes felvétel végett a legközelebb eső állami gyermekmenhelyre szállítja.

FB. 69. §. Az 1908: XXXVI. t.-c. 33. §-a második bekezdésként a következő rendelkezéssel egészítették ki:

Ha a fiatalkoruak vagyona vagy keresete van és a cselekmény elkövetésekor tizenötödik életévét betöltött; egy koronától száz koronáig terjedhető és le nem fizetése esetében más intézkedéssel helyettesítendő pénzbüntetést lehet ellene megállapítani.

A „fiatalkoru“ büntetés ellen, amennyiben az illetőnek büntetőjogi felelőssége megállapítható volt, *bármely büntett vagy vétség* esetén a bírónak a következő négy intézkedés áll rendelkezésére: 1. a dorgálás; 2. próbára bocsátás; 3. a javító-nevelés elrendelése és 4. a fogház- vagy államfogházbüntetés.

Kihágás elkövetése miatt alkalmazható: a) dorgálás; b) próbára bocsátás; c) javító-nevelés; d) pénzbüntetés (15 évesnél idősebbre); e) elzárás.

A FB. 22. §-a ezenfelül feljogosítja a fiatalkorúak bíróját, hogy ha a fiatalkorú értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a bűnösség megállapítását és a büntetés alkalmazását kívánatosnak nem tartja, bármely cselekmény miatt alakszerű tárgyalás nélkül is, végzés alakjában, a fiatalkorút *nappali* (reggel 8 órától esti 8-ig) *őrizet* alá rendelje a bíróság helyiségében (az élelmezés korlátozásával vagy anélkül). Ez a legenyhébb jellegű szabadságkorlátozás, mely a felelősségre nem vonható fiatalkorúakkal szemben is alkalmazható. (L. az előző §-t.)

Pénzbüntetés büntett vagy vétség miatt se mint fő-, se mint mellék-büntetés, *éppúgy hivatalvesztés és politikai jogok gyak. felfüggesztése* sohasem szabható ki. Más mellékbüntetések, így elkobzás, viselt hivatal elvesztése, foglalkozástól eltiltás kiállítását, azonban a BTK. által előírt esetekben fiatalkorúval szemben is alkalmazhatók.

„Csavargás“ kihágása miatt (1913: 21. t.-c. 1. §.) *dorgálás és próbára bocsátás* nem mondható ki. Az ily állapotú fiatalkorú bizonyára vagy javító-nevelésre szorul vagy elzárással büntetendő.

A dorgálás, próbára bocsátás és javító-nevelés, mint a három enyhébb s egyenesen erkölcsesítő nevelési intézkedés a BN. világos kijelentése szerint nem jár a „büntetés“ jogi következményeivel, így a visszavesztés megállapításánál és a hivatalvesztés tekintetében nem jön beszámítás alá. A fogház- vagy államfogházbüntetés azonban a rendes jogkövetkezményeket vonja maga után.

III. Az intézkedések alkalmazásának irányelvei.

BN. 18. §. Az intézkedésnél (17. §.) figyelembe veendő: a fiatalkorú egyénisége, értelmi és erkölcsi fejlettségének foka, életviszonyai és az eset összes körülményei. Ezekhez képest a bíróság a 17. §. 1—4. pontjában meghatározott intézkedések közül a törvényben meghatározott korlátok közt azt alkalmazza, amelyik a fiatalkorú terhelt jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak mutatkozik.

Az a cselekmény, amely a törvény szerint büntett, az intézkedéssel vétséggé minősül. Abban a tekintetben azonban, hogy a cselekmény hivatalból vagy magánindítványra üldözendő-e, ugyszintén a kísérlet büntethetősége tekintetében a cselekménynek a törvényben megállapított minősítése irányadó.

1. A BN. a fiatalkorú büntetlenséggel szemben alkalmazható intézkedések tekintetében az *egyénítés* érdekében teljes szabadságot biztosít a bírónak, azonban egyfelől lelkére köti, hogy mindig vegye figyelembe a fiatalkorú *egyéniségét* (öröklött hajlamait, testi és lelki állapotát), *értelmi és erkölcsi fejlettségének fokát, életviszonyait*, (társadalmi helyzetét, családi viszonyait) és az *eset összes körülményeit*, másfelől teljes nyíltsággal tájékoztatja a bírót arról a *vezetészméről*, aminek az intézkedések közti választásnál a bíró szeme előtt lebegnie kell. A törvényes „intézkedések“ közül ugyanis mindig azt

válassza a bírő, amelyik a fiatalokú jövőbeli magavisletc és erkölcsi fejlő-
dés szempontjából kívánatosnak mutatkozik.

A törvény tehát általában eltekint az elkövetett b. cselekmény súlyától, első sorban a fiatalokú egyéniségét állítja előtérbe. Ezt kell a bírőnak a lehető legnagyobb alapaossággal és gondnal kipuhatolnia s ehhez képest döntenie a legalkalmasabbnak látszó intézkedés iránt. A cselekmény szintén figyelembe veendő, de csak másodsorban, mint az egyéniség felismerésének egy (mindenesetre fontos) jele (symptomája), illetőleg mint az enyhébb eszközök (dorgálás, próbára bocsátás) alkalmazását kizáró ok. Teljesen romlatlan s jó környezetben élő fiatalal szemben, pájkosságból elkövetett kisebb vétség vagy kihágás esetében a bírő a legenyhébb eszközt: a dorgálást válassza. Ugyaníly állapotú fiatalal szemben súlyosabb vétség miatt, vagy kétesebb jelleműnél apróbb vétség vagy kihágás miatt is már ajánlatos lesz a próbára bocsátás. A „javító-nevelést”, mint huzamosabb kényszernevelést, a züllésnek indult, elhanyagolt vagy teljesen neveletlen s az erkölcsi romlás veszélyével fenyegető környezetben élő fiatalal szemben kell alkalmazni (BN. 24. §.). A fogházat vagy államfogházat pedig, mint legsúlyosabb intézkedést, csak a valóban komoly szükség esetében, ha a fiatalokú makacsságot, a rosszra való erősebb hajlamot árul el, amikor tehát a teljes szigor látszik szükségesnek, alkalmazza a bírő. Fogház kiszabása tehát nemesak büntett vagy súlyosabb vétség, de kisebb cselekmény miatt is ajánlatos lesz, ha a fiatalokú értelmi fejlettsége dacára rossz erkölcsűnek, dologkerülő, megátalkodott, hanyag, cinikus természetűnek látszik.

A BN. eme korszakalkotó reformját folytatja és betetűzi a FB., mely kisebb esetekben arra is felhatalmazza a fiatalok bíróságot, hogy ha a fiatalokú értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a rendes bírői eljárást, az alakszerű tárgyalást és ítélethozatalt (bűnösség és büntetés megállapítását) nem tartja kívánatosnak, alakszerű tárgyalás nélkül pusztán *profilacticus intézkedéssel* (BN. 16. §. vagy próbára bocsátás és nappali őrizet) intézhesse el az ügyet, sőt, ha a cselekmény elenyészően csekély súlyú vétség vagy kihágás: az eljárást megszüntethesse (FB. 22. §.).

2. Miután a BN. szerint a fiatalokúakra alkalmazható legszigorubb büntetés a fogház, a fiatalokúak bármely cselekménye büntetőjogilag csak vétség vagy kihágás lehet. A fiatalokú által elkövetett bármely büntett tehát az ítéletben vétséggő minősítendő. A 18. §. második bekezdése azonban a correctionalisatio feletti viták elkerülése végett kijelenti, hogy a hivatalból vagy magánindítványra üldözés, valamint a kísérlet büntetendősége tekintetében a cselekmény eredeti (büntetti) minősége az irányadó. Nem rendelkezett azonban a BN. az elévülési idő kérdésében, amely hiányt azután a FB. pótolta a 71—73. §§-aival (1. alább a 144. §-ban) és pedig ellentétben az eddigi bírői gyakorlattal, mely az 59. sz. döntvénynek megfelelően büntett vagy vétség miatti eljárásnál mindig a vétségi (3 év) elévülési időt vette figyelembe, úgy az eljárás, mint a kiszabott szabadságvesztés-büntetés elévülésére új (aránylag *tulmágas!*) határidőket állapít meg (1. alább a 144. §-t). A kimondott dorgálás, próbára bocsátás és javító-nevelés elévülési ideje iránt azonban a FB. sem intézkedik. A dorgálás elévüléséről különben nem is lehet szó, mert az vagy azonnal foganatosítottatik, vagy ha külön határidő tűzetett ki s az erre ítélt nem jelent meg, a bírő más intézkedést alkalmaz. A próbára bocsátás,

mint ilyen, nem évül el, mert a próbaidő nem büntetés, csak kísérlet, amely alatt az *eljárás* elévülése a FB. 72. §-a szerint nyugszik. A javító-nevelés elévüléséről sem volt szükség intézkedni, mert ha az illető 21 évét betöltötte, többé a javítóba vissza nem szállítható. A FB. 54. §-a különben ily esetre jogot ad a bírónak, hogy ha „az elrendeléstől számított huzamosabb idő miatt” a javító-nevelés végrehajtása nem kívánatos, ahelyett *más intézkedést* telessen.

3. A BN. életbelépte után nagy vita folyt afelett, mily intézkedést lehet megállapítani oly fiatalokkal szemben, aki *pénzbüntetéssel* sújtott vétséget vagy kihágást követett el és előzőleg már egy hónapot meghaladó szabadságvesztéssel büntetve volt, aminek folytán a BN. 19. és 21. §-ai szerint dorgálás és próbára bocsátás nem állapítható meg. Legtöbbször (*Rácz B., Sipos M., Degré M., Angyal P., Bernolák, Vajkó P.*) csak a javító-nevelést tartják alkalmazhatónak, ha pedig ez feleslegesnek látszik, az illető felmentendő. (A fogház kiszabása ellenkezik a 26. §. szavaival, bár érdemileg igazolt lenne. L. *Finkey: BJT. 59. 210.; Bakonyi K.: Ü. L. 1910. 6. sz. és Dornig H.: Közbb. 1910. 77.*) A FB. 22. §-a szerint most már alkalmazható lesz ily esetben a nappali őrizet (bőjt) vagy az eljárás megszüntetendő.

6

125. §. A dorgálás és próbára bocsátás.

I. A legenyhébb intézkedés, mely a felelősségre vonható fiatalokra alkalmazható a *dorgálás*. Ez van hivatva pótolni az eddigi *rövidtartamu szabadságvesztés büntetéseket*, amelyeknek különösen a fiatalokra kézzelfoghatóan káros és veszedelmes volta régóta communis opinio.

BN. 19. §. A dorgálás abban áll, hogy a bíróság nyilvános tárgyaláson az elítélthez ünnepélyes komoly intelmet intéz és figyelmezteti őt, hogy újabb büntett vagy vétség elkövetése esetében ellene szigorú büntetést fog alkalmazni.

A dorgálás nem alkalmazható:

1. ha a cselekmény súlyához mérten egy hónapot meghaladó fogház- vagy államfogházbüntetés lenne megállapítható;
2. ha a fiatalok egy hónapot meghaladó szabadságvesztésbüntetéssel már büntetve volt.

BN. 20. §. A bíróság a dorgálást az ítélet kihirdetése után azonnal foganatosítja, ha az ellen a kir. ügyészség felebbezést nem jelentett be.

Ha a dorgálást bármely okból azonnal foganatosítani nem lehet, foganatosítására a bíróság határnapot tűz és erre az elíteltet megidézi.

Ha az elítelt a kitűzött határnapon igazolatlanul meg nem jelenik vagy a dorgálást nem fogadja kellő tisztelettel, a bíróság az ítéletet hatályon kívül helyezi és a dorgálás mellőzésével új határozatot hoz.

A *dorgálás* egy új erkölcsi büntetés, melynek (nemcsak fiatalokra, de felnőttekre is) behozatalát jogi irodalmunk (Payer, Zsitvay, Finkey, Vámbéry) régóta sürgeti. Az 1843-iki javaslat, az olasz, spanyol és portugál

BTK-ek általános büntetési eszközül ismerik, a német BTK. a fiatalokra fogadta el.

A komoly és jóakaratu feddés kisebb cselekmények (élelmicikklopás, könnyű testi sértés, becsültsérsértés) miatt a jóérzésű fiatalokra elég súlyos és bizonyára üdvös büntetés lesz, mely az eddigi 1—2 napos fogház, elzárás vagy 2—4 koronás pénzbüntetéseket a leghasznosabban fogja pótolni. *Súlyosabb cselekmény* miatt vagy *romlott erkölcsű, makaesnak látszó fiatalra* ez a büntetés természetesen nem alkalmas, azért maga a *törvény kizárja annak alkalmazását*, ha a cselekményre *egy hónál hosszabb tartamu fogház* (államfogház vagy elzárás) *látszik kiszabandónak*, valamint ha az illető ily büntetéssel *már büntetve volt*. Ezenkívül jogot ad a bírónak, hogyha a fiatalkoru a végrehajtáskor a dorgálást „nem fogadja kellő tisztelettel“ (markába nevet), vagyis a bíró meggyőződik, hogy a fiatalkoru erkölcsi megítélésében tévedett, a dorgálásra szóló ítéletét önmaga hatályon kívül helyezze s új (szigorubb) határozatot hozzon.

A dorgálást megállapító ítélet ellen csak a kir. ügyészségnek (ügyész-ségi megbizott is) van *halasztó hatályu felebbezési joga*. Ha ő belenyugodott a legenyhébb büntetésbe, a magánvádoló, a vádlott vagy a védő esetleges felebbezése nem gátolja a dorgálás azonnal foganatosítását. Kétségtelenül így van legnagyobb hatása a dorgálásnak, ha az a tárgyalás után azonnal foganatosítatik.

II. A próbárabocsátás.

I. A „próbára bocsátás“ az északamerikai *probation* nevű intézmény áttöltése hazai jogunkba. Ez a kitűnő profilacticus intézkedés *Massachusetts* államban fejlődött ki, melynek 1860. és 1870. évi törvényei létesítik először a vizsgáló hivatalnoki állást (*visiting agent*), akinek kötelessége, az állami intézetekben vagy állami felügyelet alatt levő 16 évesnél fiatalabbakat meglátogatni, a gyermekek ellen indított bűnvádi ügyekben a bírói tárgyalásokon jelen lenni s ezek érdekét képviselni (kérni a javító-intézetbe vagy alkalmas csuládhoz elhelyezést).

A tulajdonképeni „próbára bocsátás“ azonban *Cook Rufus* bostoni polgár eszméje, aki a bírói tárgyalásokra eljárva, jutott arra a gondolatra, hogy a kisebb büntetéseket, főleg a fiatalokat, biztosabban meg lehet menteni a bűnelkövetéstől a gondos felügyelet alá vétellel, mint a fogházba küldéssel. Így az ő gyakorlati próbái alapján hozza meg *Massachusetts* az 1878-iki törvényét, mellyel felállítja a *pártfogótisztviselői* („probation officer“) állást, akinek kötelessége bármely vádlottra nézve javasolni a *próbára bocsátást* (placing on probation), *ha az illetőnek megjavulása büntetés nélkül is remélhető s felügyelni a próbára bocsátott egyénre*, akit rossz viselet esetén a bíró elé állíthat, elítélés vagy megfelelő más intézkedés végett. Így lesz a „próbára bocsátás“, vagyis az ítélet mellőzésével a próbáló tisztviselő felügyelete alá rendelés, 1880 óta általános (felölttekre is) s egy 1890. törvény által kötelező az egész M. államban. A próba alá helvezés ideje 2 hónaptól 1 évre terjedhet. A probation system azóta Északamerika 38 államában s számos angol gyarmaton életbelépett. (L. *Lederer*: Zeitschrift 28. köt. 391. és *Finkley*: Fiat. bűnt. Északamerikában. 132—165.)

Európában a próbára bocsátást először Anglia alkalmazza (1879., 1887. és 1907. évi törvények), azután *Magyarország*; legújabbban azonban *Belgium* (1912), *Franciaország* (1912) s a fiataalkornak bíróságával kapcsolatban a legtöbb európai állam nagy lelkesedéssel karolta fel.

BN. 21. §. A próbára bocsátás abban áll, hogy a bíróság a fiataalkorut ítélet hozatala nélkül, megfelelő figyelmeztetés után egy évi próbaidőre szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett feltételesen szabadlábon hagyja.

Próbára bocsátás nem alkalmazható, ha a fiataalkoru egy hónapot meghaladó szabadságvesztés büntetéssel már büntetve volt.

BN. 22. §. Próbára bocsátás esetében a bíróság a felügyeletet a fiataalkoru törvényes képviselőjére, ha pedig erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatos, állami gyermekmenhelyre vagy más e végből szervezett hivatalra, valamely gyermekvédő egyesületre, vagy erre alkalmas egyénre bizza és szükség esetében a fiataalkoru megfelelő elhelyezése felől is intézkedik.

A felügyelettel megbízott a fiataalkoru magaviseletét állandóan ellenőrzi és a próbaidő kifogástalan elteltével a bíróságnak haladéktalanul jelentést tesz.

BN. 23. §. Ha a fiataalkoru a próbaidő alatt újabb büntetendő cselekményt követ el, iszákos, erkölcstelen vagy csavargó életmódot folytat, vagy egyébként az erkölcsi züllesnek jeleit mutatja vagy a felügyeleti szabályokat megszegi, a bíróság öt é tények megállapítása után javító nevelésre vagy fogház- vagy államfogházbüntetésre ítéli.

Ha a próbaidő alatt a fiataalkoru kifogástalan magaviseletet tanusított, az elkövetett cselekmény miatt folyamatba tett eljárását meg kell szüntetni.

1. A próbára bocsátás lényegében a feltételes elítélésnek és a feltételes szabadonbocsátásnak a kombinációja. A kevésbé romlott és kellő felügyelet nélkül előreláthatólag erkölcsi sülyedésnek induló fiatal büntetéseket a bíró materiális büntetés helyett az ítélet meghozatala előtt egy hosszabb *próbaidőre* egy, e célra felkért *pártfogó* felügyelete alatt szabadlábon hagyja. Mintegy *kísérletet tesz vele, meg tud-e javulni az illető* egy jóakaratu pártfogó atyai támogatása mellett *a büntetés tényleges alkalmazása nélkül is*. Ha a próba sikerült, a fiataalkoru a pártfogó védszárnyai alatt a helyes utra tért, a bíró az egy évi próbaidő leteltével a pártfogó jelentése alapján a megindított (de felfüggesztett) bünvádi eljárást végzésileg megszünteti. Tehát megmentette a fiataalkorut ugy a fogházbüntetés szegyenétől, mint az elzüllestől s a társadalmat egy jövendő büntettestől. A próbára bocsátás ép ezért csak *a javulékony, de veszélyeztetett erkölcsi* fiatalra alkalmazható; aki már egy hónál hosszabb tartamu szabadságvesztéssel volt büntetve, az ilyenre a törvény szerint nem vehető igénybe.

2. A próbára bocsátás sikere főleg a *pártfogótisztviselő* (probation officer) buzgó, szeretetteljes gyámolításától függ. A pártfogói (védnök, felügyelő)

tisztre a BN. rendes állami vagy társadalmi szervezetet nem létesít, hanem a bíróra bízta, hogy a fiatalok viszonyaihoz képest a feladattal esetleg magát a szülőket vagy gyámot bízta meg (ha ezekben kellő biztosítékot lát), vagy pedig, ha ajánlatosabbnak látja, valamely állami gyermekmenhelyre vagy más e célból szervezett hivatalra, *gyermekvéde-egyesületre* vagy *alkalmas magán-cygnre* ruházza e tisztet. Sőt megengedi a törvény, hogy ha a fiatalok eddigi környezetében veszély nélkül nem hagyható, az illetőt egyenesen *gyermekvéde-intézetbe*, vagy *alkalmas családhoz* helyezhesse el.

A BN. végrehajtási rendelete (1909: 27.100. ig. m. r. 0—14. §§.) már részletesebben intézkedik a *pártfogók* (önkéntesek) és a *pártfogótiszviselők*: (az ig. miniszter által kinevezett díjazott tiszviselők) alkalmazásáról s azok kötelességeiről (*környezettanulmány*-beszerzés, felügyelet, jelentések). Törvényesíti ezt aztán a FB. 7. §-a, mely elrendeli, hogy „az ig. miniszter a fiatalok bírósága mellé a pártfogói teendőkben jártas férfiak vagy nők közül pártfogótiszviselőt nevez ki, aki a bíró utasításai szerint jár el“, s aki (épgy, mint a pártfogó) *hatósági közegnek* tekintendő.

A pártfogó kötelessége: állandóan figyelemmel kísérni védencét, „tanácsal és tettel“ támogatni, atyailag figyelmeztetni, övni, inteni a rossz utra tévedéstől. A próbaidő kifogástalan elteltével a bíróságot erről haladéktalanul értesíti.

3. A próbára boesítés *végrehajtását* ugyancsak a FB. (47—52. §§.) részletesen szabályozza, az amerikai és angol minták figyelembevételével. Így helyesen rendeli el, hogy a próbára boesítást maga a *fiatalok bírójának fogadóosztaja* (48. §.); a *próbára boesított a próbaidő alatt a fiat. bírójának felügyelete alatt áll*, aki azt közvetlenül és a felügyelettel megbízott személy útján gyakorolja (49. §.). Legfontosabb intézkedése és ujtása pedig a FB-nak, midőn részletesen intézkedik arról, miként járjon el a bíró, ha a fiatalok a próbaidő alatt bűneseményt követett el.

A BN. 23. §-a ugyanis csak azokat az okokat állapította meg, melyek miatt a „feltételes szabadlábonahyás“ *visszavonható*. Ugyanis: újabb bünt. esemény elkövetése, iszákos, erkölestelen vagy csavargó életmód folytatása, az erkölesi züllés jelei, a felügyeleti szabályok megszegése, illetőleg ezeknek bírói megállapítása után a bíróság a próbaidőt félbeszakíthatja, a fiatalokot javító-nevelésre vagy fogház- (államfogház, elzárás) büntetésre ítélteti.

A FB. 50. §-a szerint: „Ha a próbára boesított a próbaidő alatt bűneseményt követ el, a fiatalokok bírósága vagy maga elintézi azt, vagy ha a esemény hatáskörét meghaladja vagy az eljárásra nem illetékes, az ügyet a fiatalokoknak ahhoz a bíróságához, az 57. §. eseteiben pedig ahhoz a rendes bírósághoz teszi át, amelynek hatáskörébe és illetékessége alá az ügy tartozik“. Az 51. §. pedig felhatalmazza a bírót: „Ha a próbára boesított a próbaidő alatt csupán pénzbüntetéssel büntetendő vagy más esekélyebb sulyu vétséget vagy kihágást követ el, vagy ha iszákos, erkölestelen vagy csavargó életmódot folytat vagy egyébként az erkölesi züllésnek jeleit mutatja vagy a felügyeleti szabályokat megszegi (BN. 23. §.) és a bíró úgy találja, hogy a fiatalokok erkölesi fejlődése érdekében más intézkedésre nincs szükség, a bíró a tényállás felderítése és a tények megállapítása után a következő intézkedéseket teheti:

1. a próbaidőt egy évvel meghosszabbíthatja;
 2. új felügyeleti szabályokat állapíthat meg;
 3. a fiatalok részére új pártfogót rendelhet;
 4. a fiatalokot megfeddheti;
 5. intézkedhetik az iránt, hogy a fiatalok házi vagy iskolai fenytést kapjon;

6. elrendelheti, hogy a fiatalok korához és viszonyaihoz képest valamely ismétlő-, tanonc-, földmivelő- vagy más iskolát látogasson;

7. elrendelheti, hogy a fiatalok a bírónál. utasításainak meghallgatása végett, előre meghatározott időközökben jelentkezék és magaviseletéről számot adjon;

8. a fiatalokot a 22. §. 3. pontjának megfelelő módon őrizetben tartatja.

Ezeket az intézkedéseket a bíró együtt vagy külön alkalmazhatja és ismételtlen vagy többször is megteheti mindaddig, amíg a fiatalok próbára bocsátás alatt áll és élete huszonnegyedik évét még be nem töltötte.

4. A *perjogi* szabályok közül fontosabbak: A prób. bocsátás ítélethozatal nélkül (tehát a *bűnösség*, illetőleg a b. jogi felelősség megállapítása nélkül) *végzésben* mondandó ki. Ez a végzés azonban a perorvoslat szempontjából az ítélettel hasonló határozatnak tekintendő, mely ellen tehát felebbezésnek vagy semmisségi panasznak van helye. Több vádlott esetén, ha csak az egyik bocsátatik próbára, az összes vádlottakra egy (közös) *ítélet* hozandó, azonban a próbára bocsátásra a *bűnösség* kimondása ekkor is mellőzendő. (FB. 32. §.) A prób. bocsátás *visszavonása* ítéletben mondandó ki.

A próbára bocsátás részletkérdései, főleg afelett, hogy miként mozdíthatja elő a társadalom a próbára bocsátottak erkölcsi és socialis megerősödését a próbaidő alatt, tanulságos és tartalmas vita folyt le a kassai (1911) patronage-kongresszuson. (A véleményeket és *Angyal* előadói javaslatait, amiket a kongr. egyhangulag elfogadott, l. a kongr. iratai I—III. f.)

126. §. A javító nevelés.

Irodalom: A 122. § ban idézettekennelül: *Kun és Lóday*: A fiatalok kriminálitása elleni küzdelem Magyarországon. 1905.; *Fekete Gy.*: Az elhagyott gyermekek és a fiatalok büntetések gondozása, 1893.; *Vámbéry*: Bünt. pol. követelések, 1900.; *Balogh J.*: Jogt. Közl., 1905. 416., 427.; *Szilágyi A. K.*: A fiatalok bűnügyi védelmének kátéja, 1908.; *Carpenter Mary*: Ragged schools, 1849., English Reformatory and Certified Industrial Schools, 1872.; *Lenz*: Die Zwangserziehung in England, 1893.; *Joly*: L'enfance coupable, 1903.; *Prins*: 207.; *D. J. Snedden*: Administration and educational Work of american juvenile reform-schools, 1907.; *Hastings H. Hart*: Preventive treatment of neglected children. New-York, 1910.

I. A *javitó nevelés* alatt szoros értelemben a fiataloknak valamely állami vagy államilag engedélyezett *javitó nevelő intézetben* való rendszeres nevelését, testi, értelmi és erkölcsi fejlesztését, kiművelését értik. A „javitó intézet“ fogalmát s az abba utalást már a BTK. is ismerte, azonban csak mint a *belátási ké-*

pességgel nem bíró fiatalok iskoláit (84. §.), illetőleg kivételesen a fogház vagy elzárás büntetést pótló intézkedést (BTK. 42. §., KBTK. 19., 65., 66. §.) A BN. ezzel szemben mint a fiatalok számára mindkét csoportjára (értelmileg és erkölcsileg fejlett vagy nem fejlett) alkalmazható *huzamosabb nevelési intézkedést* állapítja meg, az *erkölcsileg veszélyes környezetben levő, züllésnek indult vagy épen züllött gyermekekre és fiatalok számára* ezt teszi a legfontosabb és minél gyakrabban alkalmazandó intézkedéssé.

1. A „javító-intézet“ elnevezés alatt a modern büntetőjog nem szabadságvesztés-büntetési intézeteket, hanem a fiatalok büntetéseik javító-nevelésére rendelt iskolákat ért. Az angol és északamerikai terminológia „javító-iskolának“ (reform-school), illetőleg „*tanyai* iskolának“, újabban csak *fiu-* vagy *leány-*iskolának (farm-school), Belgiumban „jótékonyági iskolának“ (école de bienfaisance), Németországban „könyvszernevelő-intézetnek“ (Zwangserziehungsanstalt) hívják. Nálunk az 1909. évi 27.200. sz. íg. min. rendelet kereszti el őket „javító-nevelő-intézetekké“.

A fiatal büntetettek számára a művelt államok régóta létesítettek sajátos intézeteket, melyekben rendszeres oktatás, munkára való szoktatás és erkölcsi nevelés által igyekeznek a bűn lejtőjére tévedt gyermeket tisztességes, szorgalmas ifjúvá, a társadalomnak hasznos polgárává kiképezni. A legrégibb ily intézetek (a 16—17. századbeli hollandi és német Zuchthäuser, a XI. Kelemen pápa által 1703-ban felállított római Szent Mihály-börtön (mely csak 20 évesnél fiatalabbakat fogadott be), nem a mai értelemben vett *javító-intézetek*, hanem vagy merő *biztonsági* intézetek (összezárvá mindenféle veszedelmes csavargó-elemet), vagy egyenesen büntetési intézetek voltak. Az első valódi *javító-intézetek* a londoni Philanthropic Society által 1788-ban St. Georg's Fielden felállított *javító-iskola*, a *Wichern* prot. lelkész által létesített hamburgi, majd az Északamerikában a 19. század elején (1824. New-York) felállított több *javító-iskola*.

A 19. század derekától kezdve minden művelt állam felismeri a *javító-intézetek* óriási jelentőségét s ettől kezdve mindenik természetesen igyekszik minél több és jobb ily intézet létesítésére. kapcsolatban a különböző emberbaráti, jótékonyági intézetekkel, minők a *lelencházak*, *árva- és szeretotházak*, melyeknek célja az árva, családnélküli, elhagyott, züllésnek induló, csavargó, kolduló gyermekeket összeszedni, felnevelni s hasznos polgárokká kiképezni.

2. A külföldi államok közül követendő minta e téren *Anglia*, hol az 1854. évi *Reformatory School Act* alapján nagyszámu *reformatory-school* (javító-iskola) létesült, legnagyobb részt magánosok, illetőleg jótékony egyletek előzetkészségéből (állami felügyelet alatt s államszolgálat elvezve). Ezekben közel 6000 gyermek neveltetik. A felvétel 3—5 évi tartamra történik. A *javító-intézet*be utalás esetén 1899 óta a fiatalok számára szabadságvesztés-büntetés nem szabható ki. Tíz éven aluli gyermekek csak akkor vétetnek fel, ha súlyos büntetést követtek el, vagy már büntetve voltak. A bűnműködésben semmi fogháziás nincs, munka (naponta 6 óra), oktatás (naponta 3 óra), testedzés, szórakozás a napi program. A legtöbb *javító-intézet*

u. n. tanya-iskola (farm-school), ahol a fiatalok a mezőgazdaságban és az ezzel rokon iparágakban egyaránt kiképeztetnek. Legrégibb s mintaszerű ily intézet a *redhilli* „farm-school“, mely Gladstone buzgólkodására 1840-ben nyílt meg. Az 1908. évi gyermekvédelmi törvény (Children's Act) részletesen szabályozza a javító-intézeteket s ezek alatt csak a fiatal büntetettek ipari nevelésére (industrial training) szolgáló intézeteket érti. (44. §.)

Nagy buzgalommal követik e téren Angliát az *északamerikai Unio* államai. *Belgium, Hollandia, Olasz- és Norvégország.* Mintaszerű intézetek Európában különösen a hollandiai *tachtschool*-ok (l. ezekről Angyal P.: J. K. 1909. 225.) és a *belga* intézetek (Ruyssedele, St.-Hubert, Moll, Beerhem, Namur), Északamerikában az *industry-i, st.-charlesi* (Illinois), a *newyorki* (Juvenile Asylum és Jewish Protectory) *flu- és geneva-i* (Illinois), *clermonti* (Indiana) leány-intézetek, melyek a modern *cottage-rendszerű* intézetek gyönyörű mintái. (L. *Finkey*: id. m. 166—199.) Amerikai „specialitás“, a *freeville-i* „ifjak köztársasága“ (George Junior republic). Franciaország, jóllehet már az 1791., majd az 1810. Code pénal elrendeli a mineur-ök részére a javító-iskolák felállítását, sokáig kísérletezett e téren, 1840-ben Párisban egy *Petite Roquette* nevű intézet nyílt meg, mely a magánzárka-rendszert akarta kipróbálni a fiatalokon, ugyanekkor két kiváló büntetőjogász, Demetz és Lucas, létesítettek egy-egy földműves-iskolát, előbbi Mettray-ban (1839), utóbbi Val d'Yèvre-ben (1843), hogy a földművelés javító hatását bemutassák. Legújabbán 1896-ban Montesson-ban építtetett a departement de la Seine egy mintajavító-intézetet (pavillon-rendszerben), amely azonban 1901-ben „école de préservation“-ná (iskolakerülő vagy a szülők által beadott 14 éven aluli gyermekek javító-iskolája) alakítottatott. Ma Franciaországnak 30 javító-intézete van (11 nyilvános, 19 magánintézet); lényegileg 3 félék: 1. école de reforme (12 éven aluliakra); 2. colonie pénitentiaire (12 éven felüliek, discernement nélkül); 3. colonie correctionelle.

Ausztria 1885-ben külön törvényt alkotott a javító-intézetekről és a kényszer-dologházakról s azóta 14 ily intézetet létesített is, de ezek kritikán aluli büntanyák (a javító-intézet egy tető alatt van a kényszer-dologházal, vagyis kitanult gonosztevők egy épületben a fiatalokruakkal).

3. Hazánkban már az 1791-iki javaslat rendeli a *domus correctoria* felállítását, persze eredmény nélkül (az 1843-iki javaslat nem szól róla, bár az ez iránti indítvány a bizottságban helyesletett). Az első javító-intézet 1845-ben nyílt meg Zeleméren, mely azonban csakhamar megszűnt.

A BTK. még nem ismeri fel e kérdés fontosságát. Ismeri ugyan a javító-intézeteket (BTK. 27., 42., 84. §§., KBTK. 19., 65., 66. §§.), de határozott elvi álláspont és buzgalom nélkül intézkedik felőlük. Javító-intézetbe voltak helyezhetők, de csak 6 havi időtartamra, a BTK. 42. §-a szerint a 20. életévüket meg nem haladott fogházra ítélték; a 84. §. értelmében: a 12—16 életév közötti büntettet vagy vétséget elkövetők, ha „eselekményük bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bírtak“, életkoruk huszadik évéig; a KBTK. 19. §-a szerint oly helyeken, ahol javító-intézet van, a három napnál hosszabb elzárásra ítélt 20 évesnél fiatalabbak, végre a KBTK. 65. és 66. §§-a szerint oly helyeken, ahol javító-intézet van, az életkoruk 16. évét be nem töltött csavargó és kolduló gyermekek a javító-intézetben egy évig terjedhetőleg neveltettek.

II. A BN. szabályjai a javító nevelés iránt.

1. A javító nevelés elrendelésének *eseteit* a BN. 16., 17., 28. és 33. §-ai állapítják meg;

a) A BN. 16. §-a (3. bekezdés) a büntethetőséghez szükséges *értelmi és erkölcsi fejlettséggel nem bíró* fiatalok büntetéseivel szemben kötelezőleg utasítja a bíróságot, hogy ha „az ilyen fiatalok eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve, vagy züllésnek indult“, az illetőnek javító nevelését rendelje el.

b) A BN. 17. §. 3. pontja szerint a bíróság a fiatalok ellen, ha a b. cselekmény elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges *értelmi és erkölcsi fejlettsége megvolt*, elrendelheti a javító nevelést.

c) A BN. 32. §-a szerint javító nevelés elrendelhető *kihágás elkövetése miatt* is és pedig nemcsak csavargás (1913: 21. t.-c. 1. §.), hanem bármely kihágás elkövetése miatt. A kihágás miatt azonban sohasem a közigazgatási hatóság, hanem az az elé utalt kihágás miatt is a *járásbíróság* rendelheti el a javító nevelést.

A BN. 33. §-ának 4. bekezdése szerint ugyanis a közigazgatási hatóság, ha a javító-nevelés elrendelését tartja szükségesnek, az ügyet köteles átadni az illetékes kir. járásbírósághoz, legfeljebb ha a fiatalok érdekében huzasztatlanul szükségesnek látszik, azt ideiglenes felvétel végett a legközelebbi állami gyermekmenhelybe szállítja. (L. fent a 123. §-t.)

d) A BN. 28. §-a végül megengedi az *utólagos* (a fogház kitöltése utáni) javító nevelést is.

BN. 28. §. A bíróság akár a fogházbüntetést megállapító ítéletben, akár *utóbb a felügyelő hatóság (31. §.) javaslatára elrendelheti, hogy a fiatalok a fogházbüntetés kiállása után utólag még javító nevelésben (24., 25. §.) részesíttessék, ha attól gyökeres erkölcsi átalakítása remélhető.*

A BN. szerint tehát joga van a bírónak a fogházra ítélt fiatalokura akár már az ítéletben elrendelni az utólagos javító-nevelést, akár később a felügyelő-hatóság javaslatára. E rendelkezés indoka az, hogy jöhetnek elő esetek a bíró előtt, midőn a tett súlyának megfelelően a fogházbüntetés elengedhetetlennek látszik, de az illető fiatalok oly romlott környezetben s maga is a züllés útján van, hogy kívánatosnak látszik az illetőt „*gyökeres erkölcsi átalakítás*“ végett a fogház kitöltése után a javító nevelésnek alávetni. Épügy a fogház végrehajtása alatt a felügyelő-bizottság constatálhatja ezt, amikor módot kell adni, hogy a fiatalok *erkölcsi megmentése végett* igyekezzünk biztosítékot szerezni aziránt, hogy rossz erkölcsüket hajlaimait rendszeres neveléssel lehetőleg kiirtsuk s csak így eresszük vissza a társadalomba.

2. A javító nevelés elrendelésének feltételei és tartalma.

BN. 24. §. Javító nevelést rendel a bíróság, ha a fiatalok eddigi kör-

nyezetében a romlás veszélyének van kitéve, züllésnek indult vagy értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a javító nevelés más okból szükségesnek mutatkozik.

A javító nevelést a bíróság határozatlan időtartamra mondja ki, de az a fiatalok huszonegyedik évének betöltésénél nem terjedhet.

A javító nevelés céljára állami és az igazságügyminiszter által arra alkalmasnak talált más intézetek szolgálnak.

A javító nevelés módjait és részletes szabályait egyebekben az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértve rendelettel állapítja meg.

Javító-nevelést e szerint három okból rendelhet el a bíróság: 1. ha a fiatalok eddigi környezetében a romlás veszélyének van kitéve; 2. ha már züllésnek indult; 3. ha erkölcsi és értelmi fejlődése érdekében más okból szükségesnek látszik (pl. természeti fogyatkozás, hiányos nevelés). A javító-nevelés elrendelése mindig *határozatlan időre* történik. Általános tartamát legalább egy év (25. §.) s tarthat legfeljebb a fiatalok 21. életévének betöltéséig.

3. A javító-nevelés vagy állami (kir.) *javító-intézetben* vagy az igazságügyminiszter által alkalmasnak talált *magán-intézetben* történik, mely utóbbiakat testületek, egyesületek vagy magánosok létesíthetnek (ezek is az ig.-miniszter felügyelete alatt állanak és államségélyt kaphatnak.) De történhetnek a javító-nevelés *állami gyermekmenhelyben* (BN. 15. §-a alapján beutaltak) és a belügyminiszter főfelügyelete alatt álló *gyermekvédelmi* (patronage-) intézetben is.

Ez idő szerint állami javító-intézetünk van 6. u. m. *Aszódon* (1885), *Kolozsvárt* (1886), *Székesfehérvárt* (1895), *Kassán* (1902) és *Szamosújvárt* (1912) a fiúk, *Rákospalotán* (1889, kibővitve 1903) a lányok részére. A második állami leány-javító-intézet most épül *Kolozsvárt*. Mindenik kir. javító-intézet kifogástalan, sőt a kassai és a rákospalotai pompás (szinte fényűző) berendezésükkel méltó bámulat tárgyai a külföldiek előtt is. *Magán-javító-intézetünk* van jelenleg 10 (Szikszón leányok, Szegeden, Ecsere, Sopronban, Lorettomban, Duna-Almás, Püspök-Nádasdon stb. fiúk részére. A 16 intézetben összesen 3200 hely áll rendelkezésre, ami jelentékeny haladás (a Novella életbelépte előtt csak 980 hely volt). A fiatalok kриминалитásának arányáról foglaltunk abból az adatból, hogy 1907-ben a törvényszékek és járásbíróóságok által elítélteknek 39.1%-a (összesen 28.845) volt a 12—23 évesek száma. Még mindig szükséges tehát több új javító-intézet létesítése, annál inkább, mert a végreh. rendelet (1909. évi 27.200 sz. ig. min. r.) is életben hagyta az 1894-iki rendelet azon intézkedését, hogy a javító-intézetekbe oly 7—18 éves korban levő nem bűnelkövető ifjak is elhelyezhetők, akiknek idehelyezését erkölcsi romlásuk megakadályozása végett az atyai hatalmat gyakorló atya, a gyám vagy valamely hatóság, testület vagy magánegyen kéri (az atya vagy gyám beleegyezésével). Ez utóbbiak ugyan, amennyiben az állami gyermekmenhelybe felvehetők, oda helyezendők, de ha oda fel nem vehetők, vagy fékezhetetleneknek bizonyulnak, ezek is a javító-intézetbe tételnek.

4. A javító-intézetek jelenlegi *rendszerét*, vagyis „a javító-nevelés módjait és részletes szabályait” az 1909. évi 27.200 sz. ig. min. rendelet álla-

pitja meg. A gyermekek és fiatalok egy harmónikusán kiépített *nevelési rendszernek* vannak alávetve, melynek célja az, hogy „a növendékeket az intézeti rend, vallásisköles, iskolai és munkaoktatás és az egyéni nevelés minden célszerű eszközének felhasználásával hazafias, becsületes, rendszerető és munkás polgárokká nevelje”. (48. §.) E cél elérése végett a növendékek *családokba* osztatnak be. 20 növendék van együtt egy *családfő* vezetése alatt. Az *iskolai* oktatás rendes tanterv szerint történik.

A *munka-oktatás* földmívelési, kertgazdászati és kézműipari munkanemekre irányul. Az aszóni és kassai intézetekben az *ipari oktatás* a legmagasabb fokú. Aszónon rendes kocsigyártó *ipariskola*, Kassán nagyarányú, fa-, bőr és textil-*ipartanműhely* van berendezve, melynek elvégzésével a növendékek önálló munkásokként (iparos-szolgák) helyeztetnek ki. A leány növendékek a kertgazdasági munkák mellett háztartási s varrás, kötés stb. kézümmunkákat tanulnak.

5. Az intézetből *elbocsátás végleges* vagy *kísérleti*. Végleges, ha az illető növendék 21. életévét betöltötte. Kísérletileg kihelyeztetnek a 21. életévüket még be nem töltött, jó magaviseletű s szorgalmas növendékek, kik valamely foglalkozást már annyira elsajátítottak, hogy önálló kenyérkeresetre képeseknek mutatkoznak.

BN. 25. §. A javító nevelés alatt álló fiatalok, ha legalább egy évig az intézetben (24. §. 3. bekezdés) volt és teljesen megjavultnak látszik, a felügyelő hatóság (31. §.) meghallgatása után az igazságügyminiszter két évi próbaidőre kísérletileg szabadon bocsátja.

A próbaidő kifogástalan elteltével a szabadonbocsátás véglegessé lesz. Ellenkező esetben az igazságügyminiszter elrendelheti a kísérletileg kihelyezettnek az intézetbe való visszazállítását, ha az huszonegyedik évét még be nem töltötte.

A BN. helyes ujtása, hogy egy évnél rövidebb idő előtt senkit nem enged szabadságra bocsátani, továbbá a kísérleti kihelyezésre két évi próbaidőt ír elő. A BN. 30. §-a intézkedik, hogy a kísérletileg, valamint a végleg kihelyezettnek megfelelő *elhelyezéséről és felügyeletéről* az intézeti igazgató köteles gondoskodni.

A kísérleti kihelyezést az igazságügyminiszter rendeli el az intézet mellett szervezett *felügyelő-hatóság* javaslatára. (Ennek szervezetét l. a köv. §-ban.) A felügyeleti szabályok megsértése esetén a felügyelő-hatóság javaslatára az igazságügyminiszter elrendelheti az illetőnek az intézetbe visszazállítását, amennyiben az illető 21. évét még nem töltötte be.

127. §. A fiatalok szabadságvesztés-büntetése.

Irodalom: *Finkey*: Az északamerikai reformatoryk tanulságai. *Wlasics* eml. 1911.; *Markos O.*: Két tanulmány (a Borstal-rendszer) 1910.; *Herr, Bacrnreither, Finkey*: id. m. a 106. §-ban.; *E. Kluge*: Der Strafvollzug in England für Jugendliche über 16 Jahre. Zeitschrift. 29. 586.; *Kriegsmann*: Borstal-system. Bulletin, 18. k. 506.

I. Bármennyire radicalis volt a BN. a fiatalok bűnelkövetőkkel való elbánás tekintetében, nem mellőzhette a szabadságvesztéshünetetés egyes alakjainak megtartását velük szemben. Kétségtelen, hogy a fiatalok között is lehetnek oly teljesen romlott erkölcsű, makacs, rossz természetűek, akiknek megfékezésére és jó útra térítésére az előbbi, tisztán erkölcsi jellegű nevelési intézkedések nem elegendők. Különösen figyelembe veendő, hogy a BN. a fiatalok felső határát a 16 évről a 18-ra emelte s éppen ebben a kritikus érési korban (15—18) levők között lehetnek oly megátalkodott rossz viseletűek, akiknek súlyos és rosszakaratu büntetést teljes szigorral lehet és kell sújtani. A BN. azonban, midőn a fiatalokra a fogház (államfogház és elzárás) büntetést fentartotta, egyuttal gondoskodott arról, hogy a fogházbüntetés rendszere és végrehajtása ne a felnőttekre megállapított sújtó jellegű legyen, hanem a fiatalok részére egészen különöli, sajátos szabadságvesztési intézet, az u. n. fiatalok fogháza szerveztessék, mely ha névleg és jogi értelemben szabadságbüntetés is, de lényegileg tartalmában szintén javító intézet legyen. A BN. által szabályozott fiatalok fogháza az északamerikai Reformatory-t és az angol Borstal-intézeteket akarja meghonosítani.

A fiatalokra kiszabható fogház-büntetés tartamát legujabban a FB. módosítja, jelentékenyen feljebbemelvén (15 évre) annak általános maximumát.

II. A fiatalokra kiszabható szabadságbüntetések.

BN. 26. § Ha szigorubb intézkedésre van szükség, a bíróság a fiatalokot a törvény szerint halállal, fegyházzal, börtönnel vagy fogházzal büntetendő cselekmény miatt fogházbüntetésre, államfogházzal büntetendő cselekmény miatt államfogházbüntetésre ítéli.

Oly fiatalok ellen, aki a cselekmény elkövetésekor életének 15-ik évét még be nem töltötte, fogházbüntetés csak a legsúlyosabb esetekben állapitható meg.

A fogház- és az államfogházbüntetés határozott tartamban, a bűnösség súlyához mérten állapítandó meg.

(A fogházbüntetés legkisebb tartama tizenöt nap; leghosszabb tartama: ha a fiatalok a cselekmény elkövetésekor tizenötödik évét betöltötte és cselekményére a törvény halál- vagy fegyházbüntetést állapít meg, tíz év. más esetekben öt év.)

Az államfogházbüntetés legkisebb tartama egy nap, leghosszabb tartama két év.

FB. 68. §. Az 1908: XXXVI. t.-c. 26. §-ának negyedik bekezdése helyébe következő új rendelkezés lép:

A fogházbüntetés legkisebb tartama lizenöt nap; leghosszabb tartama, ha a fiatalok a cselekmény elkövetésekor tizenötödik évét betöltötte és cse-

lekményére a törvény halálbüntetést vagy életfogytig tartó fegyházbüntetést állapít meg, tizenöt év; ha a fiatalkoru a cselekmény elkövetésekor tizenötödik évét betöltötte és cselekményére a törvény határozott tartamu fegyházbüntetést állapít meg, tíz év; más esetekben öt év.

Kihágás miatt, ha szabadságvesztésbüntetés kiszabása mutatkozik szükségesnek, a BN. 33. §-a *elzárás*-büntetést kell megállapítani. Az elzárás leghosszabb tartama két hónap.

A fiatalkoru büntetésekre a BN. értelmében alkalmazható szabadságvesztés-büntetések: a *fogház*, *államfogház* és az *elzárás*. Mindeniket csak végső esetben, vagyis akkor kell alkalmazni, ha az értelmileg, erkölcsileg fejlett fiatalkoru *b.-cselekménye nagyobbfoku romlottságról, rosszakaratról, viselkedése különös macakasságról tesz tanúságot*, amikor „az állami beavatkozásnak szigor alakjában kell jelentkeznie“. (M. i. 56.)

a) Fogházbüntetést csak oly cselekmény miatt szabad kiszabni, melyre a törvény halál-, fegyház-, börtön- vagy fogházbüntetést rendel. Egy nagyjelentőségű irányelvet ajánl még a törvény a bíróságok figyelmébe, midőn kimondja, hogy *tizenötödik életévét be nem töltött fiatalkoru ellen fogház csak a legsúlyosabb esetekben* (elvetemültség vagy a legsúlyosabb bünt. cselekmény elkövetése) *állapítható meg*. A fogház így rendszerint csak a 17—18 évesekre alkalmazható, kik már koruknál fogva inkább érezhetik a büntetés sújtó jellegét.

A fogház tartamát a BN. a fiatalkorukra a BTK. általános szabályaitól eltérően állapítja meg. Legkisebb mértéke, mely rendkívüli enyhítő körülmény esetén sem szállítható le: 15 nap, maximuma *rendszerint*, s 15 évesnél fiatalabbakra kivétel nélkül, 5 év, a tett elkövetésekor 15 évesnél idősebbekre halállal vagy életfogytig tartó fegyházbüntetéssel sújtott cselekmény esetén: 15. határozott tartamu fegyházzal sújtott cselekmény miatt 10 év. A maximumok halmazat esetén sem emelhetők fel, mert a fogház-büntetés alkalmazásánál is nem a cselekmény jogi értéke, hanem a *tettes egyénisége* a fontosabb. Ez magyarázza meg, hogy a BN. a fogház végső minimumát is 15 napban állapította meg, lehetetlenné akarván tenni az eddig szokásos 2—3 napi fogházas büntetéseket. Ha a fiatalkorut fogházzal kell büntetni, hogy azt valóban „szigorubb“-nak tekintse, legalább 15 napban kell kimérni, aminek bizonyára lesz fenytő és visszatartó hatása.

Tizenöt napnál rövidebb tartamu fogház fiatalokra akkor sem állapítható meg, ha a BTK. valamely cselekményre (pl. levéltitoksértés, 327. §.) 15 napnál rövidebb maximumot ír elő. Viszont ha valamely vétségre a BTK. 1 vagy 3 évi fogházat ír elő maximum gyanánt, a bíró a fiatalkorura szükség esetén nyugodtan szabhat ennél magasabb (4—5 éves) tételt is. Mindezeket, a BTK-vel alakilag ellenkező szabályokat a BN. alappöndolata: *az individualisatio* elvének, a fiatalkoru egyéniségének előtérbe helyezése s ennek a további bűnözéstől való megmentése magyarázza meg. A fogház- (vagy államfogház-) büntetést ugyan a BN. szerint is „a bűnösség súlyához mérten“ kell kiszabni,

de miként a Min. Iud. helyesen mondja, a fiatalokorakkal szemben „leomlanak a válaszfalak, melyek a cselekményeket egymástól elválasztják, megszűnik a BTK. különös részében megállapított büntetési mérték“. A cselekmény „abstrakt tárgyi értéke“ önként érthetőleg figyelembe veendő, de „annak döntő szerepe nincs“. (M. i. 66.)

b) *Államfogház* csak oly cselekmény miatt szabható ki, melyre azt a BTK. reudeli. Tartama 1 naptól 2 évig terjedhet.

c) *Elzárás* a KBTK. által sujtott kihágások miatt szabható ki. Tartama 3 órától 2 hónap. A KBTK. 32. §-ában említett 6 (esetleg 8, sőt 9) havi elzárási maximumot a BN. eltörli. Két hónál hosszabb elzárást jövőre halmazat miatt sem lehet kiszabni. Fogház helyett államfogházat vagy elzárást kiszabni nem lehet.

A bíró által, habár egy hónapnál nem hosszabb tartamban, kiszabott fogház- vagy elzárásbüntetés *végrehajtását nem lehet felfüggeszteni*, vagyis a BN. I. fejezetében szabályozott „felfüggesztés“ a fiatalokorakra nem alkalmazható. Ezt a Curia 1910 nov. 22-én hozott 7265. sz. *Jogegységi határozata* is kimondta. BHT. III. köt. 245. szám.

III. A fiatalokorak fogháza. Már a BTK. (86. §.) azt rendelte, hogy a serdülő korban levő foglyok büntetésük egész tartama alatt a többi foglyoktól elkülönítendőek, ezt a rendelkezést, mely 29 éven át papíron maradt, tovább fejleszti és komolyan megvalósítani törekszik a BN., mely parancsolólag írja elő, hogy a fiatalokorak *külön fogházban* töltik ki büntetésüket.

BN. 27. §. A fogházbüntetés fiatalokorak részére felállított külön fogházban hajtandó végre. Egy hónapot meg nem hajadó fogházbüntetés más letartóztató intézet magánzárkájában is végrehajtható.

A bíróság ítéletében elrendelheti, hogy a fiatalokorak fogházában állja ki a kiszabott fogházbüntetést az oly elítélt is, aki tizennyolczadik évét még nem töltötte be. A fiatalokorakra megállapított egyéb szabályok az ily elítéltekre nem alkalmazhatók.

Aki életének huszonegyedik évét betöltötte, a fiatalokorak fogházába fel nem vehető.

A fiatalokorak fogházában letartóztatottakra a BTK. 41. §-a nem alkalmazható.

A fogház- és államfogházbüntetés végrehajtásának módozatait és részletes szabályait egyebekben az igazságügyminiszter rendelettel állapítja meg.

1. A fiatalokorakra kiszabott fogház- és elzárásbüntetés végrehajtására a törvény értelmében külön, u. n. „fiatalokorak fogháza“ szervezendő. A törvény bizonyára csak átmenetileg, míg a megfelelő számú intézetek tényleg felállíttatnak, engedi meg, hogy az egy hónapot meg nem haladó fogházbüntetés más letartóztatási intézet „magánzárkájában“ is végrehajtható legyen. A *magánelzárás* ugyan fiatalokorakra semmiképen sem ajánlatos, de ha kényszerűségből fiatalokat jövőre is rendes (felnőttekre berendezett) fogházakban kell elhelyezni, ily esetben a fiatalokra mégis kívánatosabb a magánzárkába helyezés, mint a felnőtt foglyokkal való összezárás.

2. A fiatalokorak fogházbüntetésének *végrehajtási rendszerét* (épgy,

mint az államfogházét) a BN. nem írja elő, annak megállapítását az ig. miniszterre bizza. A BN. csupán azt említi meg, hogy a fiatalkorut a bíróság *kirételcseu sem mentheti fel a munka alól a fogházban és a saját élelmezést sem engedheti meg* (BTK. 41. §.). Továbbá kézzelfoghatóan az angol *Borstal-rendszert* akarja meghonosítani, midőn a 18—21 éves korban levő (*felnöttebb* fiatalok) foglyokat is a fiatalok fogházába utalja. Ez az intézkedés egy nagyfontosságú büntönügyi kivánalmat valósít meg, az egyéiítés eszméjét s a fogházak *specialisatioját* mozdítja elő. A „Borstal-rendszer“-t, mely az amerikai Elmira-rendszer utánképzése (l. fent 104. §.), Anglia 6 évi kipróbálás után az 1908. évi dec. 21-iki törvényel (Prevention of crime Act) egész Angliára kiterjesztette.

A borstali intézetben három osztály áll fenn: előbb minden fiatal a *próbaosztályba* (ordinary) tétetik, innen jó viselet esetén a *kiválóak* (special class), rossz viselet miatt a *büntetési* osztályba (penal class) jut. A *felnöttebb fiatalok*ak részére berendezett igazi mintaintézetek az észak-amerikai *reformatory*-k. (Az Elmira-intézet rendszerét l. fent a 106. §-ban.)

Az ig. minisztérium az 1909. évi 27.300 sz. rendeletben állapította meg részletesen a fiatalok fogház-, államfogház- és elzárásbüntetésének végrehajtási szabályait. E rendelet egészben véve az angol Borstal-rendszert tartja szem előtt s felhasználja az amerikai Reformatory egyes tanulságait is (katonai gyakorlatok). A végrehajtásnak *négy szakát* (éjjel-nappali magánelzárás, a nappal megszakításokkal magánelzárás, nappali közös munka, az utolsó 15 nap ismét teljes magánelzárás); a foglyok közt előéletük és eselekményük természete szerint *négy csoportot* különböztet meg (egyéni elbánás alá büntetlen előéletű, visszaeső, szokásos büntetett fiatalok); a fogházban tanúsított magaviselet szerint *három osztályt* (az elyherhető előnyök szerint III. II. és I. osztály) különböztet meg.

A tul complicált „rendszer“, sajnos, még mindig megvalósításra vár, mert tisztán e célra berendezett modern intézetünk még maig nincs. Az igazságügy-minisztérium ugyan a *kassai* fogházat már 1909-ben kizárólag fiatalok fogházává jelölte ki, ennek gyarló helyisége azonban (nedves, sötét szobák) semmiképen nem alkalmas e célra. Majd a BN. életbeléptével kilenc törvényszéki fogház jelöltetett ki e célra, de ezek megfelelő átalakítása eddig nagyon lassan haladt. A királyhágöntuli részben, Gyulafehérvárt, van tervbe véve egy nagyszabású modern új intézet. A kőbányai *gyűjtőfogház*, mely 1910-ben szintén átadott e célra, s ahova küldettek az egész országból az egy évnél hosszabb időre elítelt fiatalok, mindenesetre kiválóan alkalmas az éjjeli elkülönítésre és az ipari munkáltatásra, s ebből bizonyára egy mintaszertü „reformatory“-t lehet kifejleszteni. 1913 augusztusban az ig. minisztérium egy új rendeletet adott ki, melyben egyelőre mellözve a complicált 1909: 27.300-as rendelet betü szerinti végrehajtását, a 9 kerületi fogház célszerű berendezéséről és beosztásáról igen helyesen intézkedik.

IV. A feltételes szabadságrabocsátás és a fiatalok felügyelő hatósága.

BN. 29. §. A 26. §. értelmében elíteltet, ha szorgalmat tanúsított és javulásának jelét adta, a büntetés kétharmad részének kitöltése után az igaz-

ságügyminiszter a felügyelő hatóság meghallgatása után feltételes szabadságra bocsáthatja.

A feltételes szabadságra bocsátott magaviselet és életmód tekintetében külön szabályok alatt áll. Ha e szabályokat az ítéletben megállapított büntetési idő letelte előtt megszegte, az igazságügyminiszter elrendelheti visszaszállítását az intézetbe. Ellenkező esetben a büntetés kitöltöttnek veendő.

A visszaszállítás elrendelése esetében a feltételes szabadságon töltött idő a büntetésbe nem számítatik be.

BN. 30. §. Kísérleti kihelyezés (25. §.) és feltételes szabadonbocsátás (29. §.) esetében az igazgató a gyermekvédő egyesületek, vagy az e végből szervezett hivatalok közreműködésével gondoskodik a kibocsátott megfelelő elhelyezéséről; ugyanily módon állandóan felügyel annak magaviseletére s ha a kibocsátott a részére megállapított szabályokat megszegi, a felügyelő hatóságnak haladéktalanul jelentést tesz.

Az igazgató a végleg kibocsátottak elhelyezéséről is gondoskodik.

BN. 31. §. Felügyelő hatóságot minden javítóintézet és fiatalkoruak befogadására szolgáló minden fogház mellett kell felállítani. Szervezetét és eljárását az igazságügyminiszter rendelettel szabályozza.

Ha a javító nevelés állami gyermekmenhelyben vagy nem állami intézetben történik, a felügyelő hatóság teendőit a belügyminiszter részéről kijelölt hatóság végzi.

Az angol fokozatos rendszer utolsó szakaszát, a *feltételes szabadonbocsátást*, mint amely a fogoly munkakedvének, akaraterejének fokozására egyik leghathatósabb tényező, a fiatalokra is alkalmazza a BN. és e részben is szabadabb felfogása a BTK-nél. A feltételes szab. bocsátás ugyanis bármily *tartanu* fogházra ítelt fiatalkoruval szemben s már a büntetés $\frac{2}{3}$ -nak *kitöltése* után alkalmazható. A feltételes szab. bocsátás egyéb részletkérdéseire ugyanazok állanak, amiket a BTK. a felnőttekre megállapított. Itt is az *ig. miniszter engedélyezi* a szab. bocsátást a *felügyelő-hatóság* meghallgatása után (itt azonban *nem kell kérni*), ugyanő rendeli el a visszavonást. Helyes és sikerült újítása azonban a BN-nak a fiatalkoruak külön *felügyelő-hatóságának* szervezése, melynek részletes szabályait az 1909. évi 27.400. sz. ig. min. rendelet állapítja meg. Az új „*felügyelő-hatóság*” minden kir. ítélőtábla székhelyén vagy oly törvényszéki székhelyen alakul, amelynek területén javító-nevelő-intézet vagy fiatalok fogháza van. A felügyelő-hatóság ad véleményt ugy a javító-intézetben, mint a fiat. fogházában levő ifjak kísérleti kihelyezése, illetőleg feltételes szabadon bocsátása vagy visszahelyezése és az utólagos javító-nevelés tárgyában és közvetlenül felügyel a kerületébe tartozó ily intézetekre.

V. A fiatalkoruak bírása által a FB. 22. §-a értelmében alkalmazható *nappali őrizet alatt tartás* a bírósági épületben, nem annyira szabadságvesztés, mint fenyítés (koplaltatás) akar lenni. Végrehajtását maga a bírő eszközli és ellenőrzi. Ugyanily természetű a FB. 23. §-ának az az intézkedése, hogy a javító-nevelés vagy szab. büntetés végrehajtása alatt álló fiatalkoru ellen esékélyebb súlyú vétség vagy kihágás miatt, ha más intézkedés nem látszik kívánatosnak, a bírő elrendelheti, hogy a fiatalkoru ellen az intézet vezetője *fegyelmi fenyítéket* alkalmazzon.

VI. A 18—20 évesekre a *halál- vagy életfogytiglani fegyházbüntetéssel* sújtott esekelmény miatti büntetési tételt (BN. 32. §.), ami nem javító-nevelési intézkedés, l. előbb a 133. §-ban.

IV. SZAKASZ.

A büntetés alkalmazása.

I. FEJEZET.

A büntetés és a biztonsági rendszabály megállapítása és a büntetés kiszabása.

128. §. Az egyénítés. A motívumok tana. A közveszélyesség.

Irodalom: *Vámbery R.*: Bünt. pol. követelések, 1900. 7—17.; *Baumgarten I.*: A büntetéskimérés kriminológiai szempontból, 1901/4.; *Finkey*: A motívumok tana, 1903. és A motívumok értékesítése a legújabb b. törvényjavaslatokban, 1910.; *Friedmann Ernő*: A határozatlan tartamu ítéletek, 1910.; A társadalom védelme a közveszélyes büntettek ellen, 1908.; *Vargha F.*: A büntetés kiszabásának irányeszméi, 1913.; *Wahlberg*: Das Princip der Individualisirung, 1869.; *Saieilles*: L'individualisation de la peine, 1898.; *Liszt*: Die psychologischen Grundlagen der Kriminalpolitik. Zeitschrift, XVI. 477.; *Thomson A.*: Zeitschrift, XVII. 272.; *Wach*: Die Reform der Freiheitsstrafe, 1890.; *Kracpelin*: Die Abschaffung des Strafmasses, 1880. és Das Verbrechen als sociale Krankheit, 1906.; *Liepmann*: Einleitung, 115—130.; *Garçon*: Des peines non deshonorantes. Rev. Pén. XX., 1896.; *Rigaud*: De l'influence du motif en matière criminelle, 1898.; *Lilienthal*: Der Zweck als Straf- und Schuldmoment. Zeitschrift XX., 400.; *Meissner O.*: Motiv und Gesinnung, 1903.; *Oba*: Unverbesserliche Verbrecher, 1908.; *Hoegel*: Die Eintheilung der Verbrecher in Klassen, 1908. 30.; *Bujiro Hara*: L'individualisation de la repression en droit japonais. Paris, 1911.

I. A büntetőjog az egyéni felelősség elvére lévén alapítva, a büntetési eszközöket valakire csak akkor és oly mértékben lehet alkalmazni, ha és amennyiben az illető azt cselekménye és az annak elkövetésével kimutatott alanyi bűnössége által megérdemelte. A büntetésnek e szerint minden egyes esetben alkalmazkodnia kell egyrészt a bünt. cselekményhez, másrészt a büntetteshez. Ugyanazon büntetés valamennyi cselekményre vagy ugyanazon büntetés egy cselekmény minden elkövetőjére egyaránt képtelenség. A büntetésnek egyfelől a büntetendő cselekmények különböző alakjaihoz, nemeihez és sajátos eseteihez, másfelől a tettes alanyi bűnösségéhez, motívumaihoz, felelősségének fokához s társadalmi veszélyességéhez való alkalmazását nevezzük *a büntetés individualizációjának*, egyénítésének.

Az egyénítés egyaránt feladata a törvénynek, a bírónak és a büntetés végrehajtóinak, úgy hogy alakilag szokás beszélni: 1. törvényi (törvényhozói), 2. bírói és 3. végrehajtási individualizációról, aszerint, amint a BTK., a bíró vagy a büntetés tényleges foganatosítói (börtön-igazgató) teljesítik azt.

1. A törvény (a BTK.) végzi a cselekményekre vonatkozó

individualisatiót, midőn az egyes cselekményekhez külön-külön megállapítja a bírő által alkalmazásba vehető büntetési tételeket. megállapítja az egyes bünt. cselekmények különös (enyhébb vagy súlyosabb) eseteit s azokra külön büntetési tételekről gondoskodik, figyelembe veszi az elkövetés motivumait s másféle büntetési nemet rendel a menthető (nem aljas) indokból elkövetett s másat az erkölcsileg és társadalmilag menthetetlen okból elkövetett cselekmény tettesére. Ez az u. n. törvényhozói individualisatió, vagyis a büntetés megállapítása a törvény által.

2. A bírő feladata, hogy a törvény által engedett keretben a büntettes személyére individualisálja a büntetést, vagyis a tettes alanyi bűnösségéhez, erkölcsi és értelmi fokához s a cselekménye által kimutatott társadalmi veszélyességéhez mérten kiszabja az általa egyénileg, személyesen elszenvedendő büntetést. Ez a bírői individualisatió vagy az u. n. büntetés-kiszabás.

3. A végrehajtási individualisatió pedig, amelynek különösen a börtön-büntetéseknel és a biztonsági rendszabályoknál van nagy jelentősége, abban áll, hogy a büntetés a valóságban ugy fogantatosittassék, hogy annak célja a lehetőségig minden egyes elítélttel szemben egyénileg elérve, megvalósítva legyen. E végből az elítéltek különböző osztályaira más-más végrehajtási rendszert kell megállapítani s az egyes osztályokon belül ismét az egyes egyénnel szemben ugy eljárni, hogy a büntetés minden büntetnesnek a jelleméhez, lelkületéhez idomuljon.

A törvény általánosságban, a bírő esetenként (in concreto), a végrehajtó pedig tényleg individualisál. A végrehajtási individualisatio módozatait a börtönügyi tudomány, illetőleg a büntetőjognak a büntetésekről szóló szakasza tárgyalja (l. az előző §-okat), e helyütt különösen a törvényi és bírői, individualisatio elveit és szabályait kell megállapítanunk, vagyis azt, hogy minő elvek szerint történjék a büntetés nemének és tartamának megállapítása az egyes bünt. cselekmények elkövetőire.

II. A mai büntetőjogi tudománynak. Wahlberg uttörő fellépése óta, egyik legfontosabb vezéreszméjét képezi a büntetés individualisatioja. Miként, mily módokon és utakon lehetne e szép és helyes eszmét gyakorlatilag értékesíteni, erre nézve azonban még mindig a tapogatózás, a kísérletezés korát éljük. A XIX. század utolsó tizedében a motivumok figyelembevétele, ma pedig a XX. század első tizedében a közveszélyesség fogalmának és fokainak megállapítása képezi a vizsgálódások központját, a kriminalpolitikai törekvések ttközözpontját.

A motivumok tanára vonatkozó eddigi vizsgálatok eredménye:

1. Az indító okokat, a motivumokat a BTK. ma is figyelembe veszi, midőn a vérszerinti rokonon, a házastárson elkövetett ölési, testsértési cselek-

kesítésében nem szabad egyoldalunak lenni. Nem a cselekménynek a motivum szerinti *erkölcsi súly*, hanem a *kettő összefogva*, egymással kombinálva lehet irányadó a beszámításban s a büntetéskiszabásban. Minél szélesebb tért adni tehát a bírói individualisációnak, minél több büntetési nem közt engedni neki választást, ez teheti lehetővé a különféle, egymást keresztező érdekek kiegyenlítését. Lényegileg ugyanide jut M. E. Mayer, aki a *motivum* mellett a *jellem figyelembevételére* s e két tényező kombinációjára figyelmeztet.

Franciaországban a motivumok kérdését Garçon párisi tanárnak 1896-ban a Société générale des prisons-ban a „nem becsstelentő büntetések-ről“ tartott felolvasása tűzte napirendre. Garçon kétféle motivumokat különböztet meg, u. m. *becsteleneket* és *nem becssteleneket*. Vannak oly motivumok, amelyek még ha közönséges, súlyos eselekményre (ülés) ragadtak is valakit, a társadalom szemében az illető eselekményt nem teszi becsstelenné, így a hazaszeretetből elkövetett eselekmények, a házasságtörő nő megölése, a párbaj. Ezekre igazolatlan a megbélyegző, súlyos büntetés, az ilyenekre *custodia honesta* alkalmazandó. A motivumoknak tehát döntő jelentőséget tulajdonít a büntetési és büntetéskiszabási rendszerre s e végből száll sikra a *párhuzamos büntetések* rendszere mellett (l. alább).

Garçon eszméjét mélyebben és alaposabban fejti ki *Salleilles* párisi tanár a *büntetések individualisáciojáról* írt kitűnő könyvében. Ő is a büntetési s főleg a büntetéskiszabási részben, a *bírói*, vagyis a *valódi individualisácio* körében látja a motivumokat értékesítendőeknek, midőn azt kívánja, hogy a büntetés *tartamát* a tettes „*activ kriminalitása*“, a motivumok, a tett elkövetésénél szerepelt lélektani tényezők szerint, a büntetés *nemét, rendszerét* pedig a tettes „*passiv kriminalitása*“: jelleme, erkölcsi természet, állandó tulajdonságai szerint kellene megállapítani. E kettős utmutatással tehát a törvény két szempontot, kettős alapot nyújtana a bírónak, de ne kösse meg ennek kezét egyik irányban sem, hanem tág latitude-öt biztosítson neki mindkét szempont méltatásában. Ehhez hasonló eredményre jut *Meissner O.* (id. m. 72.).

Hajzi irodalmunkban a motivumok méltatásával legelőször részletesebben *Vámhény Rusztem* foglalkozott (id. m.), aki helyesen mutat rá, hogy a motivumok tanát ki kell menteni abból a hajótörésből, amelybe *Liszt* jutatta. Szerinte a motivumoknak, vagyis „a döntő lelki jelenségeknek, amely az akarat tevékeny megnyilatkozását a cselekvő tudatában megmagyarázza“, fontos szerepük és jelentőségük van a büntetéskiszabás körében, amennyiben a büntetés *nemét leglogikusabban a motivumok szerint állapíthatjuk meg*, ami mintegy a talio ősi elvének megfelelő alkalmazása, mert a tettezt ott kell sújtani, „a honnan elhatározásának gyökere fakad“. A motivumok gyakorlati értékesítésében a Garçon és *Salleilles* eszméit helyesli. A *törvényi individualisácio*nál szerinte a tettesnek „a eselekmény motivumában nyilvánuló lelki egyéniségére“ kell lehetőleg figyelmet fordítani, a *bírói individualisácio*nál pedig először a „*psychikai reakció*“, ha pedig erre nincs megbízható alap, a eselekmény társadalmi veszélyességét kell figyelembe venni.

3. A „*motivumok tana*“ szerintünk is megérdemli a beható tanulmányozást. A motivumoknak ugy a bírói, mint a törvényi individualisácio tekintetében elvitázhatlanul nagy szerepük és jelentőségük van. Ha a bünt. cselek-

ményeknek két oldalát különböztettük meg, tárgyi és alanyi, vagyis külső és belső oldalát s ha a beszámításnál e két oldalra tekintettel kell lennünk, akkor a motívumokat, melyek a cselekmény belső oldalát, a tettes lelkében működő rugókat, az *ő igazi lelki világát* tárják fel előttünk, mindenesetre figyelembe kell venni, úgy a *büntetési rendszer* összeállításánál, hogy a különböző motívumokból cselekvők ne egy ugyanazon büntetéssel sújtassanak, mint a *büntetés kiszabásánál*, vagyis a bírónak alkalmat és módot kell adni, hogy a motívumok különböző csoportjai szerint *más-más büntetési nemet* alkalmazhasson. Sőt a motívumokat nemcsak az általános részben (a bünteteskiszabás körében), hanem a *különös részben*, az egyes tényálladékok és a büntetési tételek megállapítása közben is a leg gondosabb figyelemben kell részesíteni.

A motívumok osztályozása, helyesebben csoportosítása ez okból, amit Liszt megkísérelt, de nehézsége miatt félbehagyott, épen nem felesleges, mert úgy a büntetés kiszabásánál, a súlyosító és enyhítő körülmények körében, mint az egyes tényálladékokban, a motívumok főbb csoportjai s a nevezetesebb motívumok okvetlenül megemlítendők és méltatandók. A motívumok osztályozása és csoportosítása alatt azonban nem valami kimerítő felsorolást és részletes erkölcsi megítélést kell érteni, mert ez tényleg lehetetlen, hanem csak *általános erkölcsi és társadalmi* (sociológiai) *értékelését* a fontosabb és gyakoribb motívumoknak. Kétségtelenül vannak oly motívumok, melyek az uralkodó erkölcsi felfogás szerint *elítélendők*, (a 43-iki javaslat szerint „alacsonyok“) s vannak, amelyek erkölcsileg, vagyis az illető társadalom erkölcsi felfogása szerint *menthetőek*. Valamely motívum menthető, vagy alacsony voltának megállapításánál azonban nem elég az erkölcstanra építeni, hanem ép oly figyelemmel kell lenni annak *társadalmi értékére* is, vagyis arra, hogy némely motívum a társadalom érdekeit a legerősebben veszélyezteti, másik a közérdekre kevésbé káros, sőt társadalmilag épen természetes. A motívumok osztályozása és csoportosítása tehát e kettős, egymást kiegészítő alaprak fektetendő. A motívumok — nézetem szerint — általánosságban a következő három csoportba sorozhatók:

1. *Az erkölcsi szempontból legerősebben elítélhető s társadalmilag legkárosabb motívum-csoportba* tartoznak: az ember- és társadalomgyűlöletre a közveszélyességre valló érzelmek, indulatok és vágyak, minők az embergyűlölet, a társadalom megsemmisítésének vágya, a pusztítási, rombolási vágy, káröröm, munka nélkül mások vagyonából megélés vágya, irigység.

2. *Az erkölcsileg szintén elítélendő s társadalmilag is helytelen, káros, de az előbbinél mégis enyhébb motívum-csoportot* alkotják a merőben egyéni önzésből, a testi és lelki vágyak kielégítése iránti törekvésből fakadó motívumok: az érzékiség, nemi ösztön, bujaság, kényelemszeretet (dologtalanság), birvágy (haszonlesés), fukarság, hiúság, dicsvágy.

3. *Az erkölcsileg menthető s társadalmilag nem helytelen motívumok* közé sorozhatók a világosan altruistieus érzelmek, indulatok, vágyak, mint: a mások iránti szánalom, könyörület, szeretet, a haza, a vallás, a tudomány iránti őszinte lelkesedés, rajongás, az élet vagy becsület megmentésének vágya, a jogtalanul megtámadottak iránti részvét, a jogos felháborodás (justus dolor). L. részletesebben Finkey: id. m. 52.

A motívumok s a fentebbi csoportosítás értékesítését láthatjuk leg-

ujabban a BN-ában, mely a büntetés feltételes elengedését, a „különös méltánylást érdemlő okból“ engedi meg s kizárja e kedvezményt, ha az elítelt a cselekményt „aljas indokból“ követte el; ugyancsak midőn a „csalárdsággal“ vagy „nyereségvágyból“ elkövetést, az üzletszerű foglalkozást (ezt a lopásnál is) minősítő körülményül állapítja meg. Különben a BN. egészben véve az egyénítés elvének kereszttüvitelét célozza, az enyhe (menthető) büntettek és a fiataloknál enyhébb megbírálása, egyes súlyosabb büntettek (kerítők vagy tolvajok) szigorubb üldözése, tehát a mai uralkodó felfogás céltudatos érvényesítése lebegett alkotóinak szemei előtt.

Épígy a legujabb javaslatok (a svájci, az osztrák és a német) egyértelműen, céltudatosan s a lehető legkiterjedtebben figyelemmel vannak a motívumokra, úgy a büntetési és a büntetéskiszabási rendszer megállapításánál, mint a különös részben. (L. erről Finkey: id. m. 1910.)

LII. A „motivumok tana“ helyett a legutolsó években a NBE. nemzeti csoportjának és nagygyűléseinek tárgyalásain a *közveszélyesség kérdése* nyomt előtérbe. A folytonos panasz, hogy a BTK-ek épen a nagy büntettekkel szemben nem védik eléggé a társadalmat, a munkakerülő esavargók és a sokszoros visszaesők állandó növekvése, a korlátozott beszámítasuakkal való elbánás állandóan vitatott kérdése a radicalisabb reformerek körében lassanként közfelfogássá tettek, hogy *vannak valóban közveszélyes büntetett osztályok*, akikkel szemben a büntetéskiszabás mai rendes módjai, kivált a büntető bíróságoknak fokozatosan enyhébb („kegyelmes“) eljárása mellett, tényleg hatálytalanok.

1. Azokkal a tényekkel szemben, hogy vannak egész büntettescsoportok, amelyek állandóan bünt. cselekmények elkövetéséből tartják fenn magukat, hogy a sokszoros visszaesők háromnegyed részéről „matematikai bizonyossággal meg lehet állapítani, hogy kiszabadulásuk után hetek, már napok múlva újabb büntetést követnek el“ (Balogh), az objectivismus hatása alatt álló mai BTK-ek, melyek csak a tettet nézik, tényleg tehetetleneknek bizonyultak. Így vetődött fel s lett gyorsan általános vélemény: a „közveszélyes büntettek“
kel *egyéniségüknek megfelelő* elbánás. Liszt már 1903-ban (a NBE. központi választmányának párisi ülésén) javasolta, hogy kívánatos lenne napirendre tűzni a *javíthatatlanok ártalmatlanná tételének* kérdését (Bulletin XI. 271.). Majd *Prins* úgy formulázta a kérdést, hogy a „visszaesők bizonyos csoportjára a *bűncselekmény* nagyon is kizárólagos fogalma helyett a *közveszélyesség fogalma* terjesztessék ki, mert a büntetést nemcsak azért kell büntetni, amit elkövetett, hanem ami“. (Bull. XIII. 78.). *Cuche, Garçon, Garraud, Poittevin* egybehangzó felszólalásai után, kik mind szigorubb *rendszabályokat* kívántak a közveszélyes büntettek ellen, *Poittevin* javaslatát fogadták el, kimondván, hogy „a büntettek bizonyos csoportjaira nézve az eddig nagyon is kizárólag alkalmazott *bűncselekmény fogalma* helyett a *büntettes veszélyességének ismérvét* lehetne tenni“. Ez a tétel *Poittevin* szabatosabb szövegezésében képezte a vita tárgyát úgy a hamburgi (1905), mint a brüsszeli (1910) kongresszuson. Majd az 1912-iki párisi központi bizottsági értekezlet és a kopenhágai (1913) kongresszus vitái érlelték meg a *biztonsági rendszabályok* fogalmát és alakjait. (L. fentebb a 114. §-t.)

2. A NBE. ujonnan szervezett magyar csoportja 1907/8-ban *Wlassics*

Gy., majd Rickl Gy. elnöktele alatt behatóan foglalkozott az így felvetett kérdéssel. A vita széles keretben mozgott. Jogászok (Balogh, Finkey, Angyal, Friedmann E., Oberschall, Bernolák) orvosok (Babarczy Schwarzer, Moravcsik, Konrád, Oláh, Hajós, Schaffer, Schüchter), rendőrségi tisztviselők (Gegus Dániel, Gábor B.) vettek benne részt s különböző szempontokból valamilyen helyeselték és óhajtották a közveszélyes egyéniségekkel szemben való sajátos és erőlyes eljárást. A vita eredményét Balogh Jenő összegezte, kifejezve, hogy a kérdés jelenlegi formulája többet mond, mint amit akar, mert a bünt. cselekményt a még nem is kiforrott „közveszélyesség“ fogalmával helyettesíteni, vagyis a bünt. cselekményt, mint a büntetés egyik alapját elejteni nem lehet, azonban feltétlenül kívánatos a különböző közveszélyes osztályok megállapítása s azokkal szemben egyéniségük, állapotuk szerint a megfelelő elbánás, vagyis a büntetési rendszer kiegészítése a társadalom védelmére szolgáló különböző biztonsági rendszabályokkal.

A magyar csoport vitája jelentékenyen előre vitte a kérdés tisztázását. A „közveszélyesség“ fogalma: a tettesnek a jogrendet újabb bűnelkövetéssel fenyegető állapota, vagy Angyal elmés meghatározása szerint: „a jogsértésekre hajló s minimális ingerre felszabaduló kötött energia“, semmiképpen nem oly biztos tsmérv, hogy *egyedül erre* lehetne alapítani a büntetéskimérés rendszerét és szabályait. Ez a *subjectivismus* egyoldalú uralomra jutása lenne. De éppen mint subjectív oldalt, a tettesnek kisebb vagy nagyobb közveszélyességét okvetlenül figyelembe kell venni. Hiszen az okozott jogsértés nagysága mellett a tettes egyéniségének, „alanyi bűnösségének“ figyelembe vétele és a külső oldallal egyenlő méltatása elemi követelménye volt a classicus iskolának is. „A közveszélyesség“ méltatása tehát nemcsak nem ellentétes a tétéles jog helyesen felfogott alapelvével, az egyéni felelősséggel, de éppen annak folyamánya és követelménye.

3. A kérdés azonban alig pár év alatt újból óriásit haladt. Ma már uralkodó nézet lett, hogy a közveszélyes büntetéseket ellen a megfelelő biztonsági rendszabályok nemcsak szükségesek, de igazságosak és elengedhetlenek (l. fent 114. §-t). A mai helyzet körülbelül az, hogy míg a *büntetések* nemére és mértékére nézve első sorban a *motivumok*, a *biztonsági rendszabályokra* a *közveszélyesség* figyelembevétele az uralkodó vezéreszme.

129. §. A büntetés megállapítása a törvény által. A törvényhozási individualisatió rendszerei.

I. A büntetési rendszer, a büntetési eszközök szabatos megállapításával és részletes szabályozásával a BTK. a büntetések tanának még csak egyik részét oldotta meg, a másik, éppoly fontos feladat a büntetés konkrét (tényleges) alkalmazásának, a *büntetés kiszabás* szabályainak pontos megállapítása. A törvényhozásnak utasítania kell a bírót, hogy a büntetés tényleges alkalmazásában, a büntetés kiszabásában miként járjon el. A mai törvényhozások ezért a BTK. különös részében minden egyes cselekmény-

re külön megállapítják a büntetési tételt, vagyis azt a *keretet*, melyben a bíró a büntetés kiszabásánál mozoghat; az általános részben csupán egyes *irányelveket* adnak arra nézve, hogy miket vegyen figyelembe, mily módon közelítse meg a törvényes tétel alsó vagy felső határát, esetleg miként s mily mérvben léphet túl a rendes kereteken.

II. A büntetési tételek megállapítására, vagyis a büntetés törvényhozói individualisatiójára nézve a régi és új BTK-ekben öt rendszerrel találkozunk:

1. A legrégebb törvénykönyvek a *határozott büntetések* rendszerét követték, mely szerint a BTK. minden egyes büntetendő cselekményre csak egy büntetést, egy pontosan meghatározott tételt állapított meg, melyet, ha az illető cselekmény bebizonyított, a bírónak egyszerűen alkalmaznia kellett, azon változtatni, azt leszállítani vagy felemelni nem állott szabadságában. E rendszer található a római jogban, a középkori leges barbarorumban, a Carolinában s hazánk régi törvényeiben is. Az újabb BTK-ek azonban elvetették e rendszert, mely rideg, túlzó objectivismusa folytán igazságtalan szigorra s képtelenségekre vezet, az erkölcsi felelősség, az alanyi bűnösség figyelembevételét lehetetlenné teszi. Egyes BTK-ekben ugyan még ma is kísért egy két kivételes maradványa, így a német BTK. szerint a gyilkosságra a halál határozott (abszolút), vagyis a bíró által meg nem változtatható büntetés. A magyar BTK. ilyet egyáltalán nem ismer.

2. Az előbbinek ellentéte a *határozatlan büntetések* rendszere, mely abban áll, hogy a büntetés nagyságának megállapítását a törvény teljesen „a bíró böles belátására“ bizza, a törvény tehát egyáltalán nem állapít meg büntetési tételeket. Ez a rendszer a határozott büntetések túlszigorának enyhítésül fejlődött ki már a késői római jogban (extraordinaria cognitio), majd a Carolinában („Richten nach Gnade“), a francia jogban s ez volt uralkodó gyakorlat hazai jogunkban is az új és legújabb korban oly cselekményeknél, melyekről törvényünk nem volt, vagy elavult. A BTK. életbeléptéig nálunk is a „prudens iudicis arbitrium“ volt a büntetés mértéke és szabálya. A modern tudomány és törvényhozás ezt a rendszert is elvetette, mert ez a bírót mindenhatóvá teszi, oly hatalmat adván neki, mellyel ha vissza akar élni, az egyéni szabadságot tetszése szerint megszoríthatja vagy megsemmisítheti, amint erre az újkori absolutizmus (Franciaország) kézzelfogható példát mutat. A határozatlan büntetést, mint büntetéskiszabási rendszert legújabbban egyes amerikai írók karolták fel. (Erről a köv. §-ban.)

3. A határozatlan büntetési rendszer visszásságainak elkerülésére egyes legújabbkori BTK-ek az u. n. *relative határozatlan* büntetések rendszerére tértek át, mely szerint a BTK. minden egyes cselekményre csak a bírónak kiszabható legmagasabb büntetési tételt (maximumot) állapítja meg. A bíró tehát köteles határozott büntetést kiszabni, de a törvény az enyhítésben nem korlátolja. Ezt a rendszert követte a mi 1843-iki javaslatunk, mely specialis minimumot egyáltalán nem ismert. A mai BTK-ek közül a hollandi fogadja el. Eszményileg kétségtelenül ez a legszabab büntetéskimérési rendszer, mert a

birót a tulszigorban megakasztja, az enyhítésben ellenben egyáltalán nem gátolja s így lehetővé teszi, hogy a bíró az eset individualis körülményeit, minden törvényi formalismustól menten, szabadon mérlegelhesse és méltányolhassa. Azonban gyakorlati oldalról alapos kifogást lehet emelni ellene, hogy a bírónak adott ily korlátlan enyhítési jog nem vezetné-e a bíróságot tulenyhe ítéletekre, amire jó példa nálunk a párbaj büntetésénél kifejldött tulenyhe bírói gyakorlat, mely felhasználva a BTK. azon kivételes rendelkezését, hogy a párbajról szóló fejezetben specialis minimumokat nem állapított meg, rendszerint a legalacsonyabb tétéleket (1-2 napi államfogház) szabja ki e cselekményekért s így e cselekményt szinte kivetközveti büntetendő jellegéből. A relatíve határozatlan büntetési rendszert is legujabban az északamerikaiak karolták fel lelkesen, mint büntetésiskiszabási rendszert. (L. erről is a köv. §-t.)

4. A mai BTK-ekben általánosan uralkodó rendszer az u. n. (relative) határozott büntetések rendszere, mely szerint a törvény minden cselekmény mellett nemcsak a büntetés nemét, hanem annak a bíró által kiszabható legmagasabb és legalacsonyabb tételét (a specialis maximumot és minimumot) is megállapítja. A maximum és minimum közötti térre (spatium) van tehát szoritva a bírói individualisatio. A maximumot és minimumot rendszerint nem hághatja át a bíró, azonban az enyhítés tekintetében a legtöbb törvény rendkívüli intézkedés gyanánt megengedi, hogy a rendes minimumon bizonyos esetekben egy további meghatározott mértékig (vagy korlátlanul) lejjebb szállhasson a bíró, sőt a büntetés nemét is (enyhébbre) átváltoztathassa. Az őszeres mai európai BTK-ek általában ezt a rendszert követik s csak kivételesen egyik-másik tényálladéknál nem állapítanak meg specialis minimumot, amikor a bíró jogosítva lesz leszállni az illető büntetési nem általános minimumáig.

Kétségtelenül a büntetés törvényi megállapításának, a törvényhozói individualisationak ez a rendszere a leggyakorlatiasabb, mert a törvényhozás a büntetési keret, az egyes cselekmények miatt alkalmazható (specialis) maximum és minimum pontos megállapításával tájékoztatja a bírót a büntetés tényleges kiszabása tekintetében, így fejezheti ki az egyes bünt. cselekmények jogi értékét. Így akadályozza meg a bírói önkényt, egyaránt utját vágván a tulszigornak, a kegyetlenségnek és a tulenyheségnek, az álhumanismusnak.

5. Az utóbbi rendszer továbbfejlesztése a párhuzamos büntetési tétélek rendszere, mely abban áll, hogy a törvény a bírónak két vagy több büntetési tétel között enged választást minden cselekménynél. Így a német BTK. a legtöbb cselekménynél kétféle tételt állapít meg, rendszerint egy súlyosabbat arra az esetre, ha a cselekmény nem menthető (ehrlös) indító okból s egy enyhébbet arra az esetre, ha a tett menthető motívumokból követtetett el. Ezt a rendszert az olasz és az új norvég BTK-ek egyenesen büntetési és büntetés-kiszabási rendszerre fejlesztették, amennyiben a BTK. általános részében két, egyenlő tartamu szabadságvesztés-büntetést állapítanak meg s a bírónak jogot adnak, hogy a büntetésiskiszabásnál a cselekmény motívumaira való tekintettel, a konkrét büntetést abban a büntetési nemben állapítsa meg, amelyiket a tetszetre megfelelőbbnek tart. A „párhuzamos büntetések“ rendszere tehát első

sorban szintén a büntetéskiszabás, a bírói individualisatio körébe tartozik ugyan (l. a köv. §-t), de a törvényhozói individualisatiót is érinti, mert a törvényhozás, ha a *motivumok egyes csoportjait* méltányolni akarja, ezt leggyakorlatiasabban a párhuzamos büntetések felállításával teheti. Részünkről a párhuzamos büntetések rendszerét már e szempontból is helyeseljük. E ki-tűnő reformeszmé megvalósítása végett azonban felesleges az egyes bünt. cselekmények mellett különböző *tételeket* felállítani, ami nehézkessé és bonyolódottá teszi a BTK-eket, hanem a büntetéskiszabásról szóló általános szabályok közt kell megállapítani, hogy mikor, mily feltételek mellett alkalmazhatja a bíró az egyik szabadságbüntetést a másik helyett s az átváltoztatásnál minő szabályokat tartson szem előtt. (L. erről is a köv. §-t.)

III. A magyar BTK. a *büntettekre és vétségekre* általános szabályul a relative *határozott-*, a KBTK. pedig a *kihágásokra* a relative *határozatlan* büntetések rendszerét követi. Vagyis a büntettek és vétségek mellett a különös rész legtöbb tényálladéknál meg van állapítva a bíró által kiszabható legmagasabb és legesékélyebb tétel, csak itt-ott kivételesen marad el a specialis minimum. Ahol a BTK. valamely cselekmény büntetésének specialis minimumát nem állapította meg, ott az illető büntetési nem *általános minimuma* (2 évi fegyház, 6 havi börtön, 1 napi államfogház vagy fogház, 2 korona pénzbüntetés) képezi a *rendes minimumot*. A *kihágások mellett* a törvény kivétel nélkül csak a bíróilag kiszabható legmagasabb tételt állapítja meg, specialis minimumot egyáltalán nem ismer.

E különbség oka az, hogy a büntetteket és vétségeket, mint súlyosabb bünt. cselekményeket a törvényhozás legalább is egy meghatározott minimalis büntetéssel kívánja sújtani, a kihágások ellenben a legenyhébb bünt. cselekmények s a gondatlan elkövetés miatt is büntetendők lévén, a büntetésnek sokszor csak névlegesnek kell lennie, ezért a bírónak módot kell adni, hogy az általános minimumra bármikor lejhessen.

A BTK. a büntettek és vétségek büntetési tételeinek meghatározásánál leginkább öt éves kereteket állapított meg. Leggyakoribb az öt évig, 5—10 és 10—15 évig terjedhető fegyház, államfogház vagy börtön. A minimumok az ötös rendszer miatt így sok helyt túl magasak. Öt vagy tíz évi fegyház, mint minimum, túl magas, úgy hogy a bíróság az individualisatio kereszttülvihetése végett gyakran kellő ok nélkül is a rendkívüli enyhítési joghoz nyúl, hogy a minimumok igazságtalan szigorát kikerülje. Ez az *ötös rendszer* a német BTK. utánzásából eredt s kétségtelenül egyik igen nagy hibája BTK-ünknek. Az igazság nincs az ötös számhoz vagy ennek többszöröséhez kötve, miért ne lehetne 3—6—9, vagy 4—8—12 éves tételeket is alkalmazni, mint ezt az 1843-iki javaslat s az újabb BTK-ek általában teszik. Az ötös „rendszer” oktalan előszeretete folytán a BTK. megfosztotta magát a törvényhozói individualisatio szélesebb mérvű alkalmazásától. Sok cselekménynél az 5 évi maximum kevés, 10 évi pedig hosszú. A halált okozó testi sértésnél pl. az előjehető fokozatokra

igen szükséges lenne a 4—8—12 éves tétel, épügy a lopásnál s más vagyoni deliktumoknál a 3—6 éves tétel. A revisionál, ha az individualisatio helyesebb keresztülvitelét óhajtjuk, el kell tekinteni az ötös rendszertől. Ez egyáltalán nem lesz felforgatása a törvény rendszerének, hanem mellőzése egy doktrinár szűgletességnek. Kívánatos lesz továbbá a BTK-ben a bírói mérlegelésnek nagyobb tért adni s a kereteket szélesebbre megállapítani. A BTK-ben mindössze 3 esetben van 8 évi (2—10) spatium (232., 281. és 306. §.), másutt legfeljebb 5 évi, holott ugyanazon cselekmény oly számtalan változatban jöhet elő, hogy míg egyik esetben igazságos a 15 évi fegyház, másikkban 1—2 évi letartóztatás teljesen elegendő. (Erősen, de jogosan bírálja a minimumok magasságát Fayer: 126.)

130. §. A büntetés-kiszabási rendszerek. A bírói individualisatio.

Irodalom: *Wach*: Reform der Freiheitsstrafe, 1890.; *Mittelstädt*: Zeitschrift II. 445.; *Kraepelin*: Die Abschaffung des Strafmasses, 1880.; *Hoegel*: Straffälligkeit und Strafzumessung, 1897.; *Salcilles*: L'individualisation de la peine, 1898.; *Wines*: Punishment and reformation; *Stein Fr.*: Die Kunst der Rechtsprechung, 1900.; *Aschaffenburg*: Das Verbrechen und seine Bekämpfung, 1903. 228.; *Baumgarten*: A büntetés kimérésének reformjáról, 1904.; *Berger M.*: Egyöntetiség a büntetés kimérésében. Jogt. Közl. 1904. 16. sz.; *Rosenfeld, van Calker, Radbruch, Kriegsmann*: Strafzumessung. Vergl. Dar. Allg. III., 1908. 93.; *Preudenthal*: Unbestimmte Verurtheilung u. o. 245.; *Aschrott*: Zeitschrift, 32. 134.; *Sturm*: Zur Lehre v. Strafmass. Zeitschrift, 34. 1912. 64.; *Storch*: Öst. Z. IV., 1913. 1—45.; *Magyar István*: A büntetés kimérése (az új tervezetekben), 1910.; *Vargha F.*: A büntetés kiszabásának irány-
eszméi. 1913.

I. A büntetés-kiszabás, a bírói individualisatio tekintetében a legtöbb mai BTK. a *bírói szabad mérlegelés* rendszerét követi, vagyis a büntetési keret, a büntetési tételek általános megállapítása mellett, a konkrét büntetés meghatározását, a büntetés-kiszabást teljesen a bíró lelkiismeretes mérlegelésére bizzák: az általános részben megelégesznek egy-két elvi kijelentéssel, így figyelmeztetik a bírót a tettes mellett fenforgó enyhítő és súlyosító körülmények figyelembevételére, némelyek (főleg a régebbiek) felsorolják általánosságban az enyhítő és súlyosító körülményeket, továbbá a cselekmények egyes külső megjelenési alakjaira (kíséret, részesség, halmazat) általános szabályokat állítanak fel.

1. A mai BTK-eknek ez az álláspontja, a „bírói szabadság” rendszere azonban a gyakorlatban több tekintetben hátrányosnak bizonyult, a bírói gyakorlat állandó ingadozásaira vezetett s ez indította az újabb büntetőjogi irodalmat arra, hogy a büntetés-kiszabás reformjával foglalkozzék, illetőleg felvesse azt a kérdést, nem lehetne-e a bírói büntetés-kiszabást a mainál részletesebben szabályozni s ezzel a bírói gyakorlatot határozottabbá, egyöntetűbbé, biztosabbá tenni? Egyesek, így *Wach*, *Birkmeyer*, *Mittelstädt*, a büntetési tételek szűkítését óhajtják, sőt *Baumgarten* I. a normal büntetéseknek fix tétel-

ben való megállapítását hozza javaslatba (így a lopás vétségére 1 havi fogházat), mely fix tételekkel szemben az általános részben kellene intézkedni arról, hogy ez a normal-tétel enyhítő körülmények esetén mennyire lenne leszállítható, súlyosító körülmények miatt mennyire lenne felemelhető. (ld. m. 66.) Ez utóbbi javaslat, ha külsőleg a mainál nagyobb egyöntetűségre vezetne is, lényegileg a mai rendszernek csak új alakba öltöztetése, mely azonban könnyen a mainál is veszedelmesebb chablonosságra vezetne. A M. Jogászegyletben a Baumgarten javaslata felett (1905. február) tartott vita során egyedül E. Illés K. helyeselte a normal büntetési tétel gondolatát (ő a maximális tétel egyhatodát venné normal-büntetésnek), a többi felszólalók azonban (Szakolczay Á., Vámbéry R., Berger M.) elvileg elítélték a javaslatot.

2. A dogmaticus tulzók ezen szükítési javaslatával szemben viszont a naturalisták részéről (Kraepelin) felmerült a büntetésí keret teljes eltörlésének gondolata, a bírói teljes szabadság a büntetésiskizabás terén.

3. A kérdés körüli viták ma még nincsenek lezárva, a higgadtabb tételcs bünt. jogászok körében azonban általános vélemény, hogy a büntetésiskizabásban elvileg és szabály gyanánt a bírói mérlegelés szabadsága fentartandó, a bírói individualisatio eltörléséről már csak alkotmányjogi szempontból sem lehet szó, a BTK. általános részében azonban kívánatos a bíróságot a mainál részletesebb utmutatásokkal ellátni, vagyis tájékozást nyújtani a bíróságoknak e terén is a törvényhozás akarata, a büntetésiskizabás iránti szándéka felől. E mérsékelt álláspontot fejezi ki van Calker is a német BTK. revisiójára adott véleményében (Vergl. Dar. A. III. 188.) s ő is a *motivumok figyelembevételét* (az általános és különös részben) ajánlja, mint a büntetésiskimérésnél irányadó kiindulási pontot, amit mi is már fentebb (l. 128. §.) ajánlottunk.

Nagyon alapos és megszívlelendő igazságokat mond Varaha F. a büntetésiskizabás irányeszméiről. „Somoru igazság“ gyanánt állapítja meg, hogy a *perjogi formalismus* legfőbb akadály a *anyagi igazság érvényesítésének*, „perjogunk nemcsak nem segíti elő a bírói meggyőződés érvényesülését s az individualisatiót a felső fokon, hanem ellenkezőleg, nem ritkán azt egyenesen lehetetlenné teszi“. Másfelől bátran kimondja ő is, hogy a közveszélyes bűnözőkkel szemben az alsóbíróságok szerfelett elnézők, aminek lélektani magyarázata a még mindig uralkodó megtorlás eszméje, a jogsértés nagysága szerinti büntetésiskimérés. Helyesen figyelmeztet azért a *formalismus* lehető kikerülésére s a *motivumok figyelembevételére*.

4. A magyar BTK. revisiója szempontjából kívánatos lenne a *büntetésiskizabást külön fejezetben szabályozni*. Ide jönnének: az enyhítő körülmények szabatos körülírása s ezek körében különösen a *motivumok méltatása*, a büntetések osztályozása, továbbá a büntetésévgrehajtás felfüggesztéséről, a visszaesők és az üzletszerű büntetésekről szóló rendelkezések, továbbá a mellék-büntetések (a pénzbüntetés, hivatalvesztés és politikai jog felfüggesztése) alkalmazása tekintetében adandó általános utasítások. E kívánalmainkból a BN. már két igen fontosat megvalósított: a büntetés feltételes felfüggesztését és a fiatalkorúknál az egyéniség szerinti elbánást. Mindkét nagy reform (l. a 124... 138. §§-t) az egyénítés eszméjének hatalmas elővételét jelenti. A BN. mindkét kérdésben részletesen tájékoztatja a bírót, mikor, mily körülmények esetén alkalmazza azokat s így a bírói individualisatio irányítása tekintetében kifejezett óhajainkat is teljesíti.

II. A legújabb irodalomban és törvényhozásban a büntetés-kiszabási rendszerre vonatkozólag két új eszme kezd mindjobban tért hódítani. Egyik az amerikai *határozatlan büntetés*, másik a *párhuzamos büntetések* rendszere. Az előbbi a végrehajtási individualisatio sikeresebb tétele végett a bíróra csak a büntetés nemének, vagy legfeljebb végső határának megállapítását bizza, abból indulva ki, hogy a bíró a rövid tárgyalás alatt képtelen alaposan kiismerni a *vádolt lelkületét*, előre tehát nem szabhatja meg, mennyi idő alatt fog az illető megjavulni, vagy mennyi ideig szükséges azt a társadalomtól elszigetelni. Az utóbbi pedig abból indul ki, hogy a bírónak módot kell adni, hogy a bünt. esekelmény *motivumait* s a tettes *jellemét, érzületét és társadalmi veszélyességét* a büntetés nemének a meghatározásában is méltathassa, vagyis legalább kétféle büntetési eszköz közt választhasson.

1. A „határozatlan büntetés“ modern eszméje Amerikában az utóbbi évtizedekben két alakban fejezt ki. Egyrészt mint *teljesen határozatlan büntetés* („indefinite sentence“), mely szerint sem a bíró, sem a törvény nem állapítja meg a szabadságvesztés *maximumát*, a bíró csak a büntetési *nemet* mondja ki s az elítélt addig tartatik a börtönben, *ameddig szükségosnek látszik*, tehát esetleg életfogytig; a szabadlára helyezés időpontját a börtönigazgató, illetőleg egy e célra külön szervezett végrehajtó-bizottság állapítja meg. A másik alak az u. n. *relative határozatlan* rendszer („indeterminate sentence“), mely abban áll, hogy a bíró szintén nem szabja ki előre a szabadságvesztés tartamát, csak az intézetet nevezi meg, melybe az elítéltet beutalja, azonban e beutalás csak a *törvény által az egyes esekelményekre megállapított maximumig* szól s e határon belül az igazgató vagy felügyelő-tanács, egy bizonyos általános minimum után, bármikor szabadlára helyezheti az elítéltet, ha megjavultnak itéli. Az első rendszert ezeitig Ohio (25 évi maximumnak), Massachusetts, Kentucky és New-York államok fogadták el a *szokásos* (közveszélyes) *büntettéseknek* biztonsági letartóztatásánál; a relative határozatlan rendszert részint a felnőttébb fiataloknak a reformatory-ba utalásánál, részint mint általános büntetés-kiszabási rendszert ma már 21 állam alkalmazza. (Finkey: id. m. 22. l.)

Az európai BTK-ekben mint büntetés-megállapítási vagy kiszabási rendszer a határozatlan büntetés a legutóbbi időkig ismeretlen volt, habár annak *alapeszméje* már rég utat tört a mi BTK-einkben is. Ugyanis a fiatalkorúak *javitó-intézetjei*-re és a *csavargók dologházai*-ra a legtöbb államban szintén az a szabály, hogy a *törvény csak az általános maximumot állapítja meg*, de hogy mikor bocsáttassék szabadon a megjavult fiatal bűnös vagy csavargó, ezt az intézeti igazgatóra (nálunk az ig. miniszterre) vagy a felügyelő-hatóságra bizzák. A sokszoros visszaesőkre, ill. a hivatásos büntettekre pedig már az 1885-iki francia törvény, újabban a norvég BTK. fogadja el a határozatlan tartamu beutalást. A norvég BTK. világosan kimondja, hogy a *közveszélyesnek* nyilvánított visszaesőt a bíróság arra *íráhatja, hogy addig, ameddig kívánatosnak látszik, a fogházban tartassék*, azonban e visszatartás nem terjedhet tovább a megállapított büntetési idő háromszorosán vagy a rendes büntetési időn túl 15 évnél. (L. fent a 117. §-t.)

2. A „határozatlan büntetés“ felett élénk irodalmi harc folyik napjainkban s az irodalom és a törvényhozások többsége még nem tudott vele

megbarátkozni. Legbuzgóbb hívei: Wayland (amerikai tanár), Wines, Van Hamel, Lombroso, Garofalo, Barrows (amerikai), Lévy, Saleilles, Liszt, Kahl, Aschaffenburg. Ellenségei: Gardeil, Rivière A., Garnier, Tarde, Petit, Garraud, Bérenger, Tallack, Wach, Lilienthal, Jageman, Schmidt R., Lammasch, Friedmann. Prins elvileg és általánosságban helyteleníti s csak az *abnormálisok* büntetésénél és a *csavargók*, koldulók intézeteinél ismeri el jogosultságát. A határozatlan büntetés mellett nyilatkozott az 1878-iki stockholmi börtönügyi congressus. Az 1892-iki párisi és 1894-iki antwerpeni büntető-egyesületi congressuson már nagyon megoszlottak a vélemények. Az 1900-iki brüsszeli börtönügyi congressus azt a közvetítő álláspontot foglalta el, hogy a *büntetési eszközökre* a határozatlan büntetés el nem fogadható, de kellő mérsékléssel ajánlható a *nevelő-, javító- és biztonsági* (dologház) és *gyógyteltartóztató-intézetekre* nézve. Az 1906. évi (28-ik) német jogászggyűlés Kahl javaslatára helyeselte „a közveszélyes és visszaeső szokásos büntetetteknek“ a büntetés utáni határozatlan időre szóló „biztosító letartóztatását“. A döntő csata 1910-ben a *washingtoni* nk. börtönügyi congressuson folyt le a kérdés felett, ahol már Prins maga is helyeselte a rendszert, mint tudományos elvet (gyakorlatilag azonban csak az abnormálisokra ajánlotta), ellenben a congressus nagy többsége gr. *Gleispach* indítványára kimondta, hogy a határozatlan idejű elítélés a javításra szoruló és javulásra képes büntetettekre is ajánlható. (L. *Finkeg*: 23—34.)

A határozatlan időre elítélést, mint általános *büntetés-kiszabási* rendszert részünkről sem helyeseljük, miután ez alakilag az ítélkezésnek a bíró kezéből kivételét s a végrehajtás kezébe való átvitelét jelenti. A mai közfelfogás pedig az *egyéni szabadság egyik alkotmányos biztosítékának* tekinti azt, hogy az ítélkezés a *független bíróság kezében* legyen. Ellenben feltétlenül helyeselhet a határozatlan időre elítélés a biztonsági rendszabályok alkalmazásánál. Az eddigi vitákat csak az okozta, mert nem tették meg a különbséget a büntetés és a biztonsági rendszabályok közt. A biztonsági rendszabályokra az európai államok is régóta elismerik és alkalmazzák a határozatlan időre elítélést s az új törvények és javaslatok is kivétel nélkül elfogadják azt. A vitás ma csak az, hogy a *büntetések* kiszabásánál lehet-e erről egyáltalán vagy legalább egyes büntetés-osztályoknál, így a *felnőttebb fiataloknál* (16—24 éves) szó? Ez utóbbiakra ugyanis, az *északamerikai reformatory*-ba utalás példájára, tényleg idővőnek látszanék a *relative(!)* határozatlan időre beutalás a fiataloknak fogházába, vagyis az a rendszer, hogy az ide beutalás tartamát a bíró ne szabja ki előre, hanem a beutalt a törvényben előirt maximumig (10 év) benntartható, de a *tényleges megjavulás esetén* (az általános minimum kitöltésével) bármikor szabadonbocsátható legyen. Voltaképen ez a fokozatos börtönrendszer s az ebben foglalt *feltételes* (a javulás időpontja szerinti) *szabadonbocsátás* alap gondolatának továbbfejlesztése, amelyet az európai államok mondhatni kivétel nélkül elfogadnak és alkalmaznak évtizedek óta.

Érdekes, hogy a legutóbbi években az európai szakemberek is mindjobban megbarátkoztak a „határozatlan“ időre elítélés gondolatával. *Freudenthal* a német BTK. revisiója szempontjából a *fiatalok*ra és a *szokásos* büntetettekre javasolja e rendszert, szóval, ahol a javításra vagy javítási kísérletre van szükség (alkalmi-, politikai-, gondatlan büntetéseknél nincs

értelme). A biztonsági rendszabályokra pedig az összes modern írók (így nálunk Balogh, Ángyal, Fridmann, Tümbéry, Bernolák) egészen természetesen találják a határozatlan tartamu beutalást.

III. A „párhuzamos büntetések”-et, mint büntetési, illetőleg büntetés-kiszabási rendszert az olsz. és norvég BTK-ek valósítják meg. Az előbbi két egyenlő tartamu (3 naptól 24 évig) szabadságvesztés-büntetést (reclusionne és detenzione) állapít meg s rendkívüli enyhítő körülmények felforgása esetén megengedi a fegyháznak fogházzal való helyettesítését, az utóbbi szintén két egyenlő tartamu (21 naptól 20 évig) szabadságvesztő-büntetést (fogház és elzárás) ismer s a bírót felhatalmazza, hogy ahol fogház, mint egyedüli szabadságbüntetés van megállapítva, ott mindig megfelelő elzárást szabasson ki, ha az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy a cselekmény *nem beestelen érzelemből* eredt. A norvég BTK. szerint két napi elzárás egy napi fogházzal veendő egyenlőnek, az elzárásra elítélt azonban maga is kérheti (vagy beleegyezésével elrendelhető), hogy a reá kiszabott elzárást fogházban, illetőleg esetleg súlyosított fogházban töltsse ki, a mivel büntetési idejét megrövidítheti. Ugyancsak magáévá teszi a párh. bünt. rendszert az új osztrák javaslat, mely a börtönt és fogházat egyenlő maximummal (20 év) állapítja meg s a különös részben kettős (néhol hármas) tételeket ismer, a szigorubb, ill. legszigorubb tételt az ismételt visszaesőkre, a különös durvaságból, haszonlesésből, szemérmertlenségből, munkakerüléssből bűnözőkre.

A párhuzamos büntetések rendszere a mai irodalomnak szintén élénken vitatott napi kérdése. (L. Revue Pénit. XX. és XXI. köt.) A párhuzamos büntetések gondolatát helyeslik: Garçon, Cuche, Gardeil, Gautier, Mayr, Bonnek, Ferri, Garofalo, azonban ezek közül is legtöbben visszaautasítják a *beestelenítő és nem beestelenítő* büntetés elnevezést, mert beestelenítő büntetés egyáltalán nincs, vagyis a büntetésnek soha sem szabad beesteleníteni. Részünkről a párhuzamos büntetések alapgondolatát kifünnök és elfogadásra méltónak tartjuk, mert a motívumok méltatása a büntetés alkalmazásában leggyakorlatiasabban csak úgy eszközölhető, ha a bírónak módot adunk, hogy neesak a büntetés tartamát, hanem annak nemét is az eset körülményeihez képest választhassa meg, vagyis a büntetés nemét is individualisálhassa; a megátalkodott s általában a súlyos bűnöst mindig szigorubb, a kisebb (enyhe) bűnöst enyhébb jellegű letartóztatási intézetbe utalhassa. A párhuzamos büntetések rendszere tehát a bírói és a végrehajtási individualisátónak hatalmas emeltyűje lenne.

131. §. A büntetés kiszabás szabályai a BTK. szerint. A súlyosító és az enyhítő körülmények.

I. A büntetés kiszabására nézve a BTK. a következő főszabályt, mintegy általános vezérelvet állítja fel a bíró számára:

BTK. 89. §. A büntetések kiszabásánál figyelembe veendő a bűnösség fokára befolyással bíró súlyosító és enyhítő körülmények.

Mik a súlyosító és az enyhítő körülmények, ezt a BTK. sem az általános, sem a különös részben sehol nem említi meg, e tekintetben teljesen szabad kezét ad a bíróságnak. A bíróság tehát a büntetőjog általános elveiből, részint analogia útján a BTK. különös részének azon eseteiből, midőn bizonyos körülmények miatt valamely cselekmény rendes büntetési tételét felemeli vagy leszállítja, fogja megállapítani, hogy mi tekintendő súlyosító s mi enyhítő körülménynek.

a) *Súlyosító* körülménynek tekintendő általában minden oly körülmény, mely a felmerült esetben vagy alányilag vagy tárgyilag *nagyobbnak* tünteti fel a *tettes bűnösségét, súlyosabbnak a jogsérelmet, közvetlenebbnek s nagyobbnak a veszélyt*, mely a cselekményből egyesekre, a társadalomra vagy az államra hárulhatott. Így az indok erkölestelen és társadalomellenes jellege (gyűlölet, bosszu, irigység, káröröm, pusztítási, rombolási vágy, haszonlesés, nyereségvágy, fukarság), a *szándék megfontoltsága, az értelem, a műveltség nagyobb volta, az ellenállási képesség magasabb foka, a kivitelben tanusított állhatatosság, makacsság vagy kegyetlenség alányilag, — a nagyobb, becsesebb jog megtámadása, az elkövetés erőszakossága, durvasága, az ok nélkül nagyobb sérelem okozás (midőn kisebbel is célját érte volna a tettes) tárgyilag súlyosító körülmények* lesznek.

Bírói gyakorlatunk általában (habár gyakori ingadozással) súlyosító körülményeknek tekinti: 1. azt, hogy a tettes *már büntetve volt*; 2. az elkövetés *kegyetlenségét*; 3. az okozott *kár nagyobb voltát*; 4. a kivitelben tanusított *erélyt, ravaszságot*; 5. azt, hogy a tettes *hozzátartozóját vagy rokonát sértette*; 6. a *kezdeményezést*, ha többen működtek közre; 7. a *súlyosabb eredmény* beálltát (halálokozást) testi sértés esetén; 8. néha a *részességet*, ha a tettes már ezáltal kötelességet sértett (békiosztás részegen sebesen hajt. Balogh: BD-tár II. 31.).

Az 1843-iki javaslat az általános részben (82. §.) felsorolja azokat a körülményeket, melyek a „beszámítást súlyosabbá“ teszik. E felsorolás lehet, hogy nem kimerítő, de oly igazságos és reális, hogy bíróságaink ma is tanulhatnak belőle.

b) *Enyhítő* körülmény minden oly jelenség vagy mozzanat, mely a tettes *alanyi bűnösségét enyhébb színben* tünteti fel, vagy *u cselekményt tárgyi szempontból kisebbíti*. Így alanyi szempontból általános enyhítő körülmények: az indítók *menthető volta, a szándék megfontoltsága, az izgatott lelki állapot, menthető tévedés, a fiatal kor, az aggkor, a gyengébb értelmiség, a műveletlenség, az ellenállási képesség kisebb foka, nyomasztó körülmények (szegénység, nyomor), reábirás folytán történt elkövetés, a részesség, az ed-*

digi feddhetlen előélet, türedelmes megbánás, a tett jóvátétele, a testi fogyatkozás (siketnémáság, némaság, vakság). Tárgyi szempontból enyhítik a büntetést: a kár csekélysége, az elkövetés szelidebb természete, az eredmény be nem következése, vagy önkéntes elhárítása stb.

1. Általában a felsorolt tényeket tekintve enyhítő körülményeknek bírói gyakorlatunk is. Leggyakoribb enyhítő körülmények: a fiatal kor (egyszer 22 éves kort is ennek vett a Curia, utóbb azonban (BJT. XLVIII. 174.) helytelenül jelenti ki, hogy a fiatal kor csak a 20 éven aluliakra enyhítő körülmény), a részség, (gyilkosság esetén a Curia nem veszi enyhítőnek, BJT. 60. k. 119.), az indulatos, izgatott, elkeseredett állapot s ujabban a büntetlen előélet. Régebben többször kijelentette a Curia, hogy a büntetlen előélet magában véve nem képez enyhítő körülményt (BJT. II. 220., IV. 117., D-tár III. 11.; VIII. 154. sz.), azonban az újabb kriminológiai kutatások meggyőzték bíróságainkat arról, hogy az első ízben bűnözőket már emiatt, mert először tántorodtak meg, igazságos és célszerű enyhébben büntetni, miután a repressió egyuttal praeventió is, s az első ízben bűnözőre az első, kisebb botlás enyhébb beszámítása nagyobb erkölcsi hatással lehet, mint a szigorú fenyítés. Ki kell azonban emelnünk, hogy ez az általánosságban helyes elv nem azt jelenti, hogy azt, aki még nem volt büntetve, minden körülmények közt enyhébben büntessük, mert a büntetlen előélet is csak egy enyhítő körülmény, melyet a fenförgő súlyosító körülmények természetesen ellensúlyozhatnak, s így nincs kizárva, hogy az első ízben bűnöző is a törvény teljes szigorával sujtassék. Így értendő bírói gyakorlatunk azon mai szabálya is, hogy a büntetlen előélet rendszerint enyhítő körülmény: BJT. XXV. 228., XXVII. 31. Hibás azonban egy pár újabb ítélet, mely a büntetlen előéletet egymagában rendkívüli enyhítő körülménynek vette (l. alább). Helytelen a Curia ama kijelentése is, hogy az elhanyagolt nevelés a lopásnál enyhítő körülményül nem fogadható el. (D-tár X. 28., XXX. 11. sz.)

Helyesen figyelmeztet Vargha F. (id. m. 32.), hogy az enyhítő körülményeket *nem szabad sablonosan, formalisticusan kezelni*, így a „büntetlen előélet“ sem okvetlenül enyhítő körülmény, *csak ha a jellem megnyilvánulása, amint a büntetett előélet sem mutat mindig rossz jellemre.*

Az 1843-iki javaslat (83. §.) az enyhítő körülményeket is felsorolja.

2. Az újabb BTK-ek általában mellőzik a súlyosító és enyhítő körülmények felsorolását, azzal az indokolással (Anyaggyűjt. I. 532. l.), hogy azok kimerítő felsorolása lehetetlen, a példaszzerű felsorolás pedig felesleges, sőt zavarólag hathat a bíróra, mert azt hiheti, hogy a törvényben felsorolt körülmények fontosabbak, mint a meg nem említett, de tényleg fenförgő okok. Ez utóbbi indokot azonban a tapasztalat megeáfolja. Épen az hozza zavarba a bírót s az eredményezi az állandó ingadozásokat a bírói gyakorlatban, ha a törvény példaszzerűleg sem tájékoztatja a bíróságot az ő (a törvényhozó) fel-fogásáról. Ez magyarázza meg, hogy a legújabb irodalomban sokan kívánatosnak tartják a súlyosító és enyhítő körülmények felsorolását. A *svéd* és az *osztrák* javaslatok e részben a mi 43-iki javaslatunkat követik. Az Illés, Angyal és Finkey tervezetei is e két javaslatához csatlakoztak.

II. A büntetéskiszabás részletes szabályai a BTK. szerint:

BTK. 90. §. Ha a súlyosító körülmények számuk vagy nyomatékuk tekintetében túlyomóak: a büntetésnek az elkövetett cselekményre megállapított legmagasabb mértéke megközelítendő vagy alkalmazandó.

91. §. Ha pedig az enyhítő körülmények túlyomóak, a cselekményre a megállapított büntetésnek legkisebb mértéke megközelítendő vagy alkalmazandó.

Ily esetben a halálbüntetés életfogytig tartó fegyházra, az életfogytig tartó fegyház pedig 15 évre változtatandó.

A BTK. fentebbi két szabályából önként folyik a harmadik, t. i.: Ha sem súlyosító, sem enyhítő körülmények nem forognak fenn, vagy azok egymást ellensúlyozzák, a fenforgó cselekményre a BTK. által megállapított büntetés legmagasabb és legalacsonyabb tétele közötti *középmérték* szabandó ki.

Ezt a felmerült viták, illetőleg a bírói gyakorlat ingadozásainak megszüntetésére a Curia 49. számú döntvénye világosan kimondta. Vagyis mindig a specialis minimum és a specialis maximum között kell *középarányost* vonni s az említett esetben ezt a tételt kell konkrét büntetésül kiszabni. Például 10—15 évi fegyház tétele esetén középtartam: 12½ év, 5—10 évi fegyház vagy államfogháznál 7½ év. Specialis minimum hiánya esetében az általános minimum és a specialis maximum közt veendő a középarányos. Például 10 évig terjedhető fegyház tétel esetében (2—10) a középtartam 6 év, 5 évi börtön (½—5) esetében 2¼ év stb. (L. Balogh: BD-tár I. 1907. 314.) Élesen megfogalmazta a 49. sz. döntvényt s a Curia tulszigoru gyakorlatát Fayer: Bünt. rendszerünk reformja I. 15. és Kézikönyv I. 128. Ma már a „tulszigor“ miatt nem panaszkodhatunk.

132. §. A büntetési tételek módosítása és átváltoztatása.

A bírói rendkívüli enyhítési jog.

I. A bíró a büntetés kiszabásánál az illető cselekményre a törvény által megállapított legmagasabb és legalacsonyabb tételekhez (büntetési keret) kötve van, azaz *rendszerint* a maximumot feljebb nem emelheti, a minimumot lejjebb nem szállíthatja. E szabály alól azonban a BTK. kénytelen volt kivételeket tenni. A büntetés igazságos kiszabása sokszor lehetetlen a rendes büntetési kereten belül, lehetnek oly okok, melyek miatt a rendes maximumnál magasabb tétel lesz igazságos és szükséges a tettesre, viszont vannak oly esetek, melyekben az átlagos minimum is tulszigoru, inhumanus lenne. Ily esetekre való tekintettel a BTK-nek gondoskodnia kell a büntetési keretek megfelelő módosításáról.

átváltoztatásáról, t. i. a rendes tétel felemeléséről, illetőleg leszállításáról.

① A büntetést *felemelő*, u. n. *minősítő* okokat a BTK általános része egyáltalán nem említi meg, vagyis általános minősítő (súlyosító) okokat BTK-ünk nem ismer.

Az egyes bünt. cselekményeknél azonban a rendes büntetési tétel helyett sok helyen felemelt, magasabb tételeket állapít meg: a rokon megsértése (szüle, házastárs megölése vagy testi megsértése), a nagyobb károkozás, az elkövetési mód erőszakossága (betöréses lopás, erőszakos magánlaksértés, zsarolás), az elkövetés nyilvánossága, a visszaesés és az üzletszerű elkövetés eseteire stb. E felemelő okokat, mint az illető cselekmények *minősített eseteit* a különös részben fogjuk megismerni. (Különös jelentőségénél fogva alább külön szólnunk a *visszaesésről*.) A bűnhalmazat, habár itt is alakilag szintén a büntetés felemelése, súlyosbitása írogatni, nem sorozható a felemelő vagy minősítő okok közé, mert itt nem egy, hanem több cselekmény büntetéséről van szó, ami rendszerint épen az egyes külön büntetési tételek összevonását hozza magával (I. a 136. §-t).

② A rendes büntetési tétel *leszállításáról* már nemcsak a különös, hanem az általános részben is intézkedik a BTK. A különös rész ugyanis szintén kiemeli az egyes cselekményeknek enyhébb (kedvezményezett) eseteit, melyekre a törvény külön alacsonyabb tételt szab, pl. gyermekölés, indulatos emberölés, vagy testi sértés. (Ezekről a különös részben.) Azonban az általános részben is négy *általános leszállító* okot ismer és szabályoz a BTK., u. m.: a *rendkívüli enyhítő körülményeket*, a *fiatal kort*, a *kísérletet* és a *bűnsegélyt*.

II. A *rendkívüli enyhítési jog*. Az emberi igazság, a méltányosság és az emberiség eszméit iktatja törvénybe BTK-ünk, midőn a rendes enyhítési szabályokon (BTK. 91. §.) felül a bíróságot u. n. rendkívüli enyhítési joggal ruházza fel, vagyis feljogosítja, illetőleg kötelezi, hogy *rendkívüli esetekben*, midőn a rendes büntetési tétel keretében az eset körülményeit nem képes igazságosan méltányolni, a rendes minimumot átléphesse és a konkrét büntetést egy újabb határig lejjebb szállíthassa. *Nagy számu* vagy *igen nyomatékos* enyhítő körülmények esetében ugyanis jogot ad a bírónak, hogy a BTK-ben az illető cselekményre megállapított büntetés *speciális* minimumát az illető büntetési nem *általános* minimumára leszállíthassa, sőt ha még ezt is tulszigorunak találná, a BTK-ben megállapított büntetési nemek közül *egy fokkal enyhébb nemben* s *ez enyhébb* büntetési nem *általános minimumában* szabhatta ki a büntetést. Ugyanis:

BTK. 92. §. Ha az enyhítő körülmények annyira nyomatókosak, vagy olyan nagy számmal forognak fenn, hogy a cselekményre meghatározott büntetésnek legkisebb mértéke is aránytalanul súlyos lenne: ez esetben ugyanazon büntetési nem a legkisebb mértékig leszállítható és ha ez is tulszigoru volna: határozott időtartamhoz kötött fegyház helyett börtön, — börtön helyett fogház, — fogház helyett pénzbüntetés, — ezen büntetési nemek legkisebb mértékéig állapítható meg.

Halálbüntetés helyett tizenöt évi, — életfogytig tartó fegyház helyett pedig tíz évi fegyháznál kisebb büntetés a jelen §. esetében sem állapítható meg.

1. A rendkívüli enyhítési jog tehát *kettős leszállást* enged a bírónak a büntetés kiszabásában. Először leszállhat a bíró az illető büntetési nem általános minimumáig és ha ezt is túlmagasnak látná, leszállhat a pontosan meghatározott következő nemre s ennek is az általános minimumáig. Ha pl. a cselekmény a BTK-ben 10—15 évi fegyházzal van sújtva, lejöhét a bíró előbb két évi fegyházig s ha ez is sok lenne, leszállhat két évnél alacsonyabb tartamu börtönre, egészen egy féleüi börtönig. Ez itt a végső minimum. Ha a törvényes büntetési tétel 5 évig terjedhető börtön volt, leszállhat előbb féleüi börtönig, azután 1 napi fogházig. Ha a bíróság a 92. §. alapján fegyház helyett börtönt szab ki, a Curia állandó gyakorlata szerint a börtön minden-esetre csak két évinél rövidebb tartamban szabható ki. BJT. XLVI. 375., LV. 186.

2. *Államfogházbüntetést* a bírónak nincs joga más büntetésre (pl. fogházra vagy pénzbüntetésre) változtatni (45. sz. döntvény), sem más büntetést (pl. börtönt, fogházat) államfogházra leszállítani, mert a BTK. 92. §-a az államfogházat kihagyta az átváltoztatható büntetések közül. Ennek oka az, hogy az államfogház a többi szabadságbüntetésektől jellegre és végrehajtási módra annyira különbözik, hogy az ezzel sújtott cselekmények elkövetői más büntetésre nem ítéletők, viszont államfogházba közönséges büntetendő cselekményt elkövető bűnösök nem helyezhetők el. De az átváltoztatás felesleges is lenne, mert az államfogház terjedelme oly magas, hogy átfogja az összes szabadságbüntetések tartamát 15 évtől 1 napig) s így a bíró a 92. §. első pontja szerint, mely az államfogházra is alkalmazandó, rendkívüli enyhítő körülmények esetében leszállhat 1 napi államfogházra. A Curia a jogegység érdekében többször megsemmisített járásbírósaüi ítéleteket, melyek pénzbüntetés helyett, behajthatlanság esetére, államfogházat szabtak ki. L. BJT. XLI. 257., XLVI. 132. L. még u. o. LIV. 201. (államfogház helyett pénzbüntetés).

3. *Fogház vagy vétség miatt kiszabott pénzbüntetés elzárásra nem változtatható át.*

4. A *kihágások*-nál: „ha az enyhítő körülmények túlyomóak, az elzárás helyett pénzbüntetés állapítható meg“. (KBTK. 21. §.)

Mikor vehető igénybe a rendkívüli enyhítési jog, erre a 92. §. bevezető szavai az irányadók. Mindenesetre több enyhítő körülménynek kell fennforognia s azoknak *nyomatókos*nak vagy oly nagyszámúaknak kell lenniök, hogy a törvényes specialis minimum *aránytalanul súlyosnak* tünjék fel. E kifejezések által, habár e nevezetes jog alkalmazását az esetet individualizáló bíró-

ság lelkiismeretes mérlegelésére bízta a törvény. fámponctokat kívánt nyújtani a bíróságnak, hogy e joggal csak valóban rendkívüli esetekben éljen, mikor a törvény rendes tétele csakugyan „summa injuria“ lenne. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a rendkívüli enyhítésre igen gyakran van szükség. Így 1906-ban a kir. törvényszékek által elítélt 29.741 egyén közül a BTK. 92. és a KBTK. 21. §-a 18.103 egyénre alkalmazott, tehát az összes elítélteknek közel kétharmadával (60.9%) szemben. Ez óriási arányszám magyarázata kézzelfoghatóan a tulmagas specialis minimumokban keresendő. A járásbírószékeknél már a BTK. 92., illetőleg a KBTK. 21. §-ának alkalmazása nem épen ily sürű, bár itt is elég gyakori, így 1906-ban 102.697 elmarasztalt egyén közül 14.018 (13—14%) esetben vétetett alkalmazásba. A látszólag kisebb százalék onnan van, hogy a járásbírószék elé tartozó vétségeknél, illetőleg kihágásoknál specialis minimum a legtöbbször nincs s így a bíró már a 91. §. alapján a legkisebb (1 napi fogház, 2 kor. pénzbüntetés) tételt alkalmazhatja. A rendkívüli enyhítésnek ez a gyakori alkalmazása is bizonyítja, hogy a bírói mérlegelésre a törvénynek tág teret kell engedni s a bíró kezét különösen az enyhítésben tulságosan megkötni helytelen, mert különben a bíróság, sokszor erőszakos magyarázással, vagy nem kellő indokolással igénybe veszi a rendkívüli enyhítést. Bíróságaink igen gyakran 1—2 enyhítő körülményt elégnak tekintenek a 92. §. alkalmazására. Sőt volt eset (Jogt. Közl. 1903. 426. és 442. sz. esetek), hogy a Curia egyedül a büntetlen előélet alapján is alkalmazta a 92. §-t. Ez kétségtelenül elmagyarázása a törvénynek s de lege lata teljesen törvényellenes eljárás. Valóban azonban a hiba az, hogy sokszor (így az utóbbi esetben is) a bíróság nem emeli ki helyesen az összes enyhítő körülményeket és nem jellemzi eléggé azokat. A Curia legújabb gyakorlatára l. BJT. XLIV. 68., LIII. 79., LIV. 205., LV. 301.; Balogh: BD-tár I 25., 54., 186., 216., 367., II. 79., 181.

III. Nem valódi büntetésleszállítást, de az eredeti büntetés átváltoztatását engedi meg a BTK. az elítélendő bűnös aggkora vagy testi gyengesége miatt.

BTK. 93. §. Határozott ideig tartó fegyház helyett, az előbbi szakaszban megjelölt eseten kívül is börtön állapítandó meg, ha a bűnös aggkoránál vagy testi gyengeségénél fogva a fegyházbüntetés egyáltalán tulságosan súlyosnak mutatkoznék.

Ez esetben azonban a börtönbüntetésnek tartama a határozott ideig tartó fegyházbüntetés legmagasabb mértékéig felelhet

A BTK. szintén a humanizmus és a méltányosság eszméjének hódolt, midőn az elaggott, beteges, törődött bűnösre már ezen okból is (tehát ha rendkívüli enyhítő körülmények nem forognak is fenn), megengedi a legsúlyosabb büntetési nemnek enyhébbre változtatását. Az igazság elvének felel meg azonban, hogy ha ily esetben a tettes a rendesnél enyhébb büntetési nemre ítéltetett, a büntetési nem enyhesége a tartamban pótoltsáék. Helyesen mondta ki a Curia, hogy ha a 93. §. alapján fegyház helyett börtön szabott ki, ez a 92. §. alkalmazása mellett sem változtatható át fegyházra (BJT. XXXV. 368. Egy előbbi ítélet az ellenkezőt mondta ki, u. o. XXXIII. 282.).

A 93. §. ugyanis épen a 92. §. fenn nem forgása esetében jöhet alkalmazásba. (L. még BJT. XLII. 164.) Helyesen alkalmaztatott e §. 20 évesnél fiatalabbra testi gyengeség miatt. BJT. 59. k. 271.

IV. Ugyancsak a büntetés átváltoztatása megy végbe, midőn a kiszabott, de *be nem hajtható pénzbüntetés szabadságbüntetésben töltetik ki.* (L. 109. §.) Valamint büntetésváltoztatás eszközendő, midőn egy *régebbi* vagy *külföldi enyhébb törvény* szerint elbírálandó cselekményre oly büntetés alkalmazandó, melyet az új, illetőleg hazai BTK. nem ismer. (BTK. 2. és 14. §§. L. fent 100. és 113. l.)

V. A büntetésátváltoztatáshoz hasonlóan némileg a *vizsgálati fogságnak a büntetésbe való beszámítása.*

A személyes szabadság a szabad államban rendszerint csakis büntetésül vehető el az egyesektől, amennyiben azonban a BP. értelmében valakit *előzetesen* le kellett tartóztatni, vagy *vizsgálati fogságba* helyezni, ezért a letartóztatásért, ha az alaptalanul történt s a letartóztatott ártatlanul szenvedte el azt, az illetőnek kárpótlás adandó, ha pedig elítéltetett, az előzetes letartóztatás a kiszabott büntetésbe beszámítandó, vagyis a kiszabott büntetési nemre átváltoztatva, abból levonandó. A BTK. a vizsgálati fogság beszámítására a következő szabályokat állítja fel:

BTK. 94. §. A vizsgálati fogságnak *vádlott hibáján kívüli* hosszú tartama a szabadságvesztés- vagy pénzbüntetésbe beszámítandó s az ítéletben mindenkor kiteendő, hogy ezáltal a büntetésből mennyi vétetett kitöltöttek. Annak meghatározásánál azonban: a szabadságvesztés-büntetésekénél, a vizsgálati fogság a büntetésnek legfőbb egyenlő tartamu idejét pótolhatja.

1. A BTK-nek az a rendelkezése, hogy a vizsgálati fogság csak akkor számítható be a büntetésbe, hogy az *nem a vádlott hibája miatt* tartott huzamosabb ideig, nincs kellően igazolva. Természetes dolog, ha a vádlott menekülni akar a büntetéstől s ezért, ha ő okozta is (pl. a tagadással) a vizsgálati fogság hosszabb tartamát, nincs igazolva, miért tagadjuk meg tőle a szabadságelvonás be-zámítását. A német, francia (1892-iki) és olasz törvények, a 43-iki javaslat nem is tesznek különbséget a vádlott hibáján kívüli vagy hibájából okozott vizsgálati fogság közt. Az 1892-iki Novella-javaslatunk is elejtette e megszorítást. Gyakorlatunk sem igen ragaszkodik e ponthoz. Elmebetegség szimulációja esetén azonban le-ujabban is mellőzte a beszámítást a Curia. Balogh: BD-tár I. 293.

2. A „vizsgálati fogság“ alatt nemcsak a szorosan u. n. vizsgálati fogság, hanem az *előzetes letartóztatás* (akár bíróság, akár rendőrség által) is értendő. Ezt a BP 327. §-a is kifejezi, midőn azt rendeli, hogy az ítéletben az „előzetes letartóztatás“ beszámítása iránt is kell rendelkezni. Ugyancsak beszámítandó a külföldön eszközölt letartóztatás vagy kiállott vizsgálati fogság is.

3. A beszámítás csak a *határozott idejű szabadságvesztés-büntetésbe* és a

pénzbüntetésbe történhetik. Életfogytiglani fegyháznál nem lenne értelme. A pénzbüntetésbe való beszámításnál az a kulcs alkalmazandó, amit a törvény a pénzbüntetésnek behajthatatlanság esetére való átváltoztatására megállapított.

4. A beszámítás mértéke a bíróságtól függ. Szabadságbüntetésnél azonban a kiállott vizsgálati fogságot legfeljebb ugyanolyan tartamu szabadságbüntetésnek számíthatja be. A vizsgálati fogság által tehát az egész büntetés is kiállottnak vehető, ha a büntetés nem hosszabb, mint a vizsgálati fogság volt. A Curia 4. sz. döntvénye elismeri ugyan, hogy a vizsgálati fogság egész tartamában is átszámítható a büntetésbe, de fegyháznál vagy börtönnél nem tartja ugyanazon tartamban beszámíthatónak. Helyesen jegyzi meg Fayer e döntvényre, hogy ubi lex non distingvit, nec nostrum est distingvere. Az újabb gyakorlat nem is igen követi a döntvényt.

5. A vizsgálati fogság beszámítása a fentebbi feltételek és módozatok mellett a bíróra kötelező. A beszámítás módozatairól újabban a BP. 505. §-a részletesen intézkedik. Kiemelendő ebből, hogy a BP. világosan megemlíti, hogy az „előzetes letartóztatás” is a büntetés végrehajtásának megkezdéséig letelt idő is a büntetésbe beszámítandó. Ha a beszámításról az ítélet nem rendelkezik, ez iránt az elsőfoku bíróság utólag végzéssel határoz. A járásbíróóság előtti eljárásban pedig a BP. 537. §. 5. bek. világosan kimondja, hogy: „az előzetes letartóztatás teljes tartama a büntetésből mindig levonandó”. A vizsg. fogság beszámításáról l. *Gottlieb J.*: Zeitschrift, 311. k. 83—100.

133. §. Büntetés leszállítás a 20 évesnél fiatalabb büntetettekre.

I. A fiatalokura (12—18 éves) alkalmazható javító nevelési és büntetési eszközöket, azok kiszabásának irányelveit a BN. *egészen különlegesen* osztályozta (l. fentebb a 124—127. §-okat). A 18 életévét betöltött egyénre már a BTK. szabályai állanak ugy a büntetési eszközök, mint a büntetés kiszabás tekintetében. E szabály alól is azonban már a BTK. tett egy kivételt, midőn a 20 évesnél fiatalabbakra a halál- és az életfogytiglani fegyházbüntetés kiszabását eltiltotta. E humanus szabályt a BN. is átveszi és e tekintetben kiegészíti a BTK. 87. §-ának egy hézagát, illetőleg eldönti a halállal vagy életfogytiglani fegyházzal büntetendő cselekmény miatt a 20 évesnél fiatalabb vádlott büntetési tételére nézve az irodalomban és a gyakorlatban felmerült vitás kérdést. E helyütt csupán erről kell még megemlékeznünk.

A BTK 87. §-a ugyanis azt tartalmazta, hogy: „Aki a büntett elkövetésének idején életkorának huszadik évét még nem haladta túl: halálra vagy életfogytig tartó fegyházra nem ítéltető.” E szakasz így egy hézagot hagyott fenn. Ugyanis nem rendelkezik arról, hogy e két legsúlyosabb büntetéssel sújtott cselekmények elkövetése esetén mi lesz az alkalmazandó büntetési tétel az ily fiatalokra. A BTK. büntetési rendszeréből ugyan önként folyik, hogy miután a halál- és életfogytiglani fegyházbüntetések után a BTK. kivé-

tel nélkül a 10—15 évi fegyházát állapítja meg büntetési tétel gyanánt: a logikai és rendszeres törvényt magyarázat értelmében az ily fiatalok büntetési tétele sem lehet más, mint a 10—15 évig terjedhető fegyház, mellyel *mint rendszer büntetési tétellel* szemben a bírói *rendes és rendkívüli enyhítésnek* (BTK. 91., 92. §.) szintén helye van.

Az irodalomban és a gyakorlatban azonban ez a kérdés a legutóbbi időkig állandó vita és ingadozás tárgya volt. Baumgarten vitatta erősen (BJT. XLVI. 81. és 177.), hogy a BTK. 87. §-ának hiányos rendelkezése folytán ily esetben a fiatalokra a 15 évi fegyház a törvényes tétel, ezért a bírónak enyhítő vagy rendkívüli enyhítő körülmények esetén *sincs joga ezt a tételt lejjebb szállítani*. E helytelen s a BTK. büntetéskiszabási rendszerével egyenesen ellenkező magyarázattal szemben hiába mutatták ki Fayer, Illés, Finkey, Angyal P., hogy a 15 éves tétel így abszolút büntetés lenne, amit pedig a magyar BTK. nem ismer; a Curia később teljesteljesítőleg is (1907 dec. 6.) magáévá tette a Baumgarten szűkebbül magyarázatát s a 87. sz. *döntvényben* kijelentette, hogy a 87. §. esetén a BTK. 92. §-ában említett 15, illetőleg 10 évi fegyháznál enyhébb büntetés nem szabható ki (BJT. LV. 169.). E helytelen döntvény, mely kiálló példája a ferde törvényt magyarázatnak, csakhamar megkapta méltó jutalmát. Maga a törvényhozás látta szükségesnek a BN-ban a BTK. 87. §-ára világosan kijelenteni, hogy ily esetben mi a *rendes tétel*. A 87. sz. döntvény így a Novella II. fejezetének életbeléptével megszünt.

BN. V. cikk. A BTK. 87. §-a helyébe a következő 32. §-ban foglalt rendelkezés lép:

BN. 32. §. Az ellen, aki a büntett elkövetésekor életének tizennyolczadik évét már meghaladta, de huszadik évét még be nem töltötte, a törvény szerint halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő cselekmény miatt 10-től 15 évig terjedhető fegyházbüntetés állapítandó meg.

Ez a büntetés a BTK. 92. §-a alapján a halállal büntetendő cselekmény esetében két évi fegyháznál kisebb mértékre nem szállítható le.

A BN. e rendelkezése részben (a M. i. szerint is) csak *hiteles* (törvényhozói) *magyarázata* a BTK. 87. §-ának, mert a BTK. büntetéskiszabási rendszere mellett a 87. §. esetében a rendes tétel nem is lehetett más, mint a 10—15 évi fegyház. Újítás azonban a BN. 32. §-ában, hogy ez a rendelkezés jövőre csak a 18—20 évesekre vonatkozik és hogy a *rendkívüli enyhítés* (BTK. 92. §.) esetére is a BN. *áthághatatlan végső minimumot* (3, illetve 2 évi fegyház) állapít meg. Míután azonban ez a végső minimum csak a befejezett cselekményre vonatkozik, kísérlet, valamint bűnsegély esetén a 66. §. értelmében ez a tétel is leszállítható, sőt a büntetés enyhébb nemben (börtön) is szabható.

Kívánatos lett volna, ha a BTK-ben levő 20 éves korhatárt a BN. 21-re emeli fel, miután a büntetőjogi igazi nagykorúságot a BN. a 21. év betöltésében látja.

II. A BN. ezenkívül a 18 éven felüli kort még egy pontban

méltatja, midőn a 27. §-ában azt rendeli, hogy a 18—21 évesek is a kiszabott fogházbüntetésüket a „fiataikoruak fogházában” állják ki. (L. fentebb a 127. §-t.).

III. Egyébként a bíróságok a 18—20 év közötti kort állandóan *enyhítő körülmény gyanánt* tekintik.

134. A kísérlet büntetése.

1. Míg az olasz glossatorok és praktikusok befolyása folytán az ujkor elején általában az a felfogás volt uralkodó, hogy a kísérlet rendszerint *enyhébben büntetendő, mint a bevezített büntett* (Carolinum), addig a legújabb kor elején a római jog helytelen magyarázata és utánzása folytán a kísérlet és befejezés *egyenlő büntetése* lett szabállyá. Ez utóbbi felfogás a büntetendő cselekmény alanyi elemének tulbecsüléséből származott. *Pilangieri* fejezte ki ezt legvilágosabban, midőn azt hirdette, hogy „a kísérletben épügy nyilatkozik a jogellenes akarat, mint a bevezített büntetben, a kísérlet által épügy adatik rossz példa a társadalomnak, mint a bevezített büntett által. a kísérlet tehát épügy büntetendő, mint a bevezített büntett”. E tan eredménye lett, hogy a francia *Code Pénal* (1810), a *porosz* (1851) és az *osztrák* (1852) BTK-ek elvileg egyenlően büntetik a kísérletet a befejezett cselekménnyel s az 1892-iki francia és az 1912-iki osztrák javaslat is csak enyhítő körülménynek tekintik a kísérletet.

A legújabb BTK-ek és javaslatok (az új osztrák jav. kivételével) azonban egyértelműen elvetik az egyenlősítés (parificatio) elvét s az újabb büntetőjogi irodalom nagy többségének helyeslése mellett szabály gyanánt azt az elvet állítják fel, hogy a kísérlet *rendszerint enyhébben* büntetendő, mint a befejezett cselekmény s csak *kivételesen* egy-két súlyos cselekménnyel engedik meg egyik-másik súlyosabb kísérlet egyenlősítését a befejezéssel. E mai uralkodó felfogás indoka az, hogy a legtöbb kísérlet csak a veszélyeztetés címén kerül büntetés alá s még ott is, ahol a kísérleti cselekvés már valódi sérelmet okozott, a sérelem sohasem oly nagy, mint a bevezetés esetén, ebből folyólag a büntetésnek sem szabad egyenlőnek lenni.

Ez uralkodó felfogással szemben újabban *Liszt*, *Seuffert*, *Van Hamel*, *Prins* ismét a parificatio elvének igyekeznek népszerűségeztetést szerezni (l. fentebb a 75. §-t.). Szerintük az uralkodó objectivista felfogás, mely a kísérlet enyhébb büntetését hirdeti, kellenén tulbecsüli a cselekmény külső oldalát, az eredményt, s nem méltatja eléggé az alanyi oldalt, a kísérletben nyilvánuló alanyi bűnösséget és társadalmi veszélyességet. A kísérlő alanyilag époly mértékben bűnös, a társadalmat épügy veszélyezteti, mint a befejezett cselekmény tettese, ezért a kísérlet elvileg épügy büntetendő, mint a befejezett cselekmény. Ez erősen subjectivista felfogással szemben helyesen védi a mérsekelt objectivismus álláspontját *Angyal Pál* „A véletlen és a kísérlet” című értekezésében, kimutatva, hogy a kísérlet enyhébb büntetését nemcsak a külső sérelem csekélyebb volta igazolja, hanem az is, hogy a kísérlet tettesének alanyi bűnössége is mindig kisebb, mint a befejezett cselekmény tetteséé,

amennyiben a kísérlet elkövetője azért nem fejezi be a cselekményt, mert a véghezvitel körül nem fejt ki annyi gondosságot, mint a befejezett cselekmény tettese.

A kísérlet büntetési rendszere tekintetében a legújabb BTK-ek annyiban térnek el egymástól, hogy a német, olasz, hollandi, finn BTK-ek a bevezetett cselekmény büntetésének bizonyos hányadát engedik kiszabni a kísérletre, így a német a rendes büntetés $\frac{1}{4}$ -ére engedi leszállítani a büntetést, a finn törvény $\frac{3}{4}$ -ére engedi felemelni a rendesnek, a hollandi törvény $\frac{1}{3}$ -al, az olasz a nem teljes kísérletnél $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$ -al, a „hiányos büntett”-nél $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{2}$ résszel engedi enyhíteni az illető befejezett cselekményre megállapított büntetést. Az 1843-iki javaslat nem az általános részben, hanem minden egyes cselekménynél külön állapítja meg a kísérlet büntetését s rendszerint az eredeti büntetés felét vagy legfeljebb $\frac{2}{3}$ -át engedi kiszabni. A magyar, bolgár, norvég, az új orosz BTK. és a svájci javaslat ily quotaszzerű megkötés nélkül a bírora bízzák a kísérlet büntetésének enyhítését, ami kétségtelenül a leghelyesebb, mert a kísérletnek annyi számtalan változata és fokozata lehet, hogy az enyhítés igazságos mértékét csak az egyes esetekben, a felmerült körülmények szerint lehet megtalálni.

II. A kísérlet büntetési szabályai a BTK. szerint:

BTK. 66. §. A kísérlet enyhébben büntetendő, mint a véghezvitt büntett vagy vétség.

A kísérlet büntetése a véghezvitt büntetetre vagy vétségre megállapított büntetés legkisebb mértékén alul is, sőt a megállapítottnál enyhébb büntetési nemből is kiszabható.

Olyan esetekben, melyekben a véghezvitt büntetetre halál vagy életfogytig tartó fegyházbüntetést határoz a törvény: a kísérlet büntetése határozott ideig tartó fegyház, mely azonban a halállal büntetendő büntettekénél öt, — az életfogytig tartó fegyházzal büntetendőkénél három évnél enyhébb nem lehet.

1. A kísérlet az illető bevezetett cselekményre a törvényben megállapított legmagasabb büntetési tétellel (a maximummal) elvileg és rendszerint nem sújtható. Lehet, hogy a kísérlet büntetése csak egy nappal kevesebb a törvényes maximumnál, de annál mindig kisebbnek kell lennie. Ez általános szabály alól a BTK. kifejezetten csak egy kivételt tesz, t. i. a király meggyilkolásának vagy szándékos megölésének kísérlete épúgy büntetettik, mint a befejezett cselekmény (BTK. 126., 128. §.).

2. A törvény az enyhítésben, az „enyhébb büntetési nem” megállapításában semmi általános korlátot nem állítván fel, elméletileg vitatható (Wlassics, Fayer, Angyal), hogy a bíró a kísérlet büntetésének enyhítésében teljesen szabad kézzel járhat el. Fegyház helyett, mely az illető bevezetett cselekményre a törvény szerint meg van állapítva, börtönt, fogházat, esetleg pénzbüntetést, börtön helyett fogházat vagy pénzbüntetést, fogház helyett pénzbüntetést szabhat ki, természetesen kellő okok alapján, az enyhítő körülmények számához és nyomtatékához képest. A *Curia* állandó gyakorlata ezzel ellenkezőleg az, hogy a 66. §. alapján csak egy fokkal szállhat le a bíró (BJT. XXVII. 256., XXXV. 145.), csupán rendkívüli enyhítő körülmények (BTK.

92. §.) esetén szállhat le *két fokkal* (B.JT. XXVIII. 49., XXXVI. 270., LIII 177.).

Csupán *államfogház* nem szabható más büntetés helyett, sem az államfogház helyett más büntetés nem szabható, miután az államfogház egészen sajátos büntetési nem. Valamint *elzárás* szintén nem szabható büntett vagy vétség kísérletére.

3. E szabály alól azonban *két kivételt* állapít meg a BTK.: 3. bek.

a) oly cselekmény kísérletére ugyanis, mely befejezés esetén a törvény szerint *halállal* lenne sújtható (gyilkosság, felségsértés), *öt évi fegyházszól* kisebb büntetés nem szabható ki;

b) oly büntett kísérletére pedig, mely befejezés esetében *életfogytiglani fegyházzal* sújtandó, a büntetés *három évi fegyházszól* kisebb nem lehet.

E két kivételes tétel az említett legsúlyosabb büntettek kísérletének kifejezetten a *legenyhébb büntetése* (végső minimuma) lévén, ily büntettek kísérlete miatt öt, illetőleg három évi fegyházszól *kevesebbet még rendkívüli enyhítő körülmények esetén sem lehet kiszabni*. Ezt a felmerült ingadozások megszüntetése végett a Curia 78. sz. *döntvénye* (1899 jun. 16.) is kijelentette (BHT. I. 20.).

Ez általános kivételen kívül a *felségsértésről* szóló fejezetben a BTK. még *több kivételt* tesz, amennyiben a különféle felségsértési cselekmények kísérletére (126. §. 2., 3. p., 128. §.) külön magas, de a befejezetre szabottnál enyhébb tételeket állapít meg s így ezen kísérleteknél is a bíró a különösen megállapított tételekhez van kötve. (L. a különös részben.)

135. §. A részesek büntetése.

A modern büntetőjog pálcát tört az *egyenlősítés* régi rendszere felett, mely minden részt (felbujtót, társtettetést és segédet) a tettessel egyenlően büntetett. A francia Code Pénal és az osztrák BTK. tartják fenn még e régi igazságtalan rendszert, de ezek is (illetőleg az 1832-iki francia Novella) *enyhítő körülménynek* tekintik a bűnségelyt. A legújabb subjectivevista irodalom azonban (l. fent 75. §.) ismét az egyenlősítés elvét hangsúlyozta itt is, mint a kísérletnél. Ez egyoldalú állásponttal szemben a mai BTK-ek kivétel nélkül azon a felfogáson vannak, hogy a részesek közül a *testtársak és a felbujtók elvileg egyenlően*, ellenben a *segédek elvileg enyhébben* büntetendők. Ezt fejezi ki a BTK. is:

BTK. 71. §. A tettesek és azok felbujtói az elkövetett büntetetre vagy vétségére határozott büntetéssel büntetendők.

72. §. A bűnségek büntetésének megállapításánál a kísérletre vonatkozó szabályok (68. §.) szolgálnak irányul.

1. A magyar büntetőjog szerint a *tettesek, társtettesek és felbujtók elvileg ugyanazon büntetéssel* vannak sújtva. Ez azonban csak azt jelenti, hogy bármely cselekménynél mindezen személyekre a BTK. különös részében *egy büntetési tétel* van megállapítva.

pitva, a büntetéskiszabás általános szabályai szerint azonban a bíró a felmerült esetben az egyes vádlottak mellett fonforgó különböző enyhítő és súlyosító körülmények alapján különböző tételeket szabhat rájuk.

A *Curia* többször kimondta, hogy az eset körülményei szerint a felbujtó súlyosabban is büntethető, mint a tettes (D-tár VI. 83., XVIII. 1.). A Papp Béla—Zsoldos-esetben a bíróság egyenlően halálra ítélte a felbujtót és a tettest s a király a tettesnek megkegyelmezett, a felbujtó ellenben tényleg kivégeztetett. Ugyanez történt a Husz Ábrahám—Mihálka-esetben: Balogh: BD-tár I. 341. Ez utóbbi tanulságos bűnpert részletesen l. Rác Béla: A petrovi bűnpert, 1907.

2. A *segéd* elvileg enyhébben büntetendő, mint a felbujtó és a tettes. Ez azonban szintén csak úgy értendő, hogy az illető eselekményre a BTK. által megállapított maximális büntetéssel a *segéd* sohasem sujtható. A felmerült esetben azonban a *segéd* büntetése esetleg nagyobb lehet, mint a tettesé.

A *Curia* sok esetben súlyosabban büntette a *segédet*, mint a tettest. L. BJT. VIII. 339., XIX. 277., XXII. 181.

A *segédek* büntetésének enyhítése ugyanazon szabályok szerint történik, mint amelyeket a BTK. a kísérletre megállapított (l. az előző §-t), miután a bűnszegély ugy viszonylik a tettességhez, mint a kísérlet a befejezett eselekményhez. Ha a tettes csak kísérletet követett el, a *segéd* büntetése természetesen kétszeresen lesz enyhíthető.

136. §. A bűnhalmazat büntetése.

I. A bűnhalmazat büntetésére nézve három rendszer volt és ismeretes ma is a BTK-ben, u. m.: 1. a *halmozás* (comulatio); 2. a *felemésztés* (absorptio) és a 3. a *súlyosítás* vagy *összbüntetés* rendszere.

A *halmozás* abban áll, hogy a bíró egyenként kiszabja mindenik eselekményre a büntetést s azokat összeadja. Quod delicta, tot poenae. Az irodalom és gyakorlat régóta azon a felfogáson van, hogy a büntetések egyszerű összeadása általában túlszigorra, sőt képtelenségekre vezet.

A *felemésztés* (absorptio) lényege az, hogy a több eselekmény legsúlyosabbikának büntetését kell alkalmazni halmazat esetén, mert a több magában foglalja a kisebbet Poena major absorbet minorem. E rendszer elvi hibája, hogy sokszor az egyik eselekmény törvényes büntetése nem lehet elég nagy az összes eselekmények arányos megtorlására, így ha csak a legsúlyosabb eselekmény büntetése alkalmazandó, a többi eselekmények büntetlenül maradnak.

A két véglet közt a helyes középútat követi s a mindkettőben rejlő helyes alapgondolatot érvényesíti az *összbüntetés*i rendszer, melynek ismét két árnyalata van, t. i. a *súlyosítás*, mely az absorptióból indul ki s a *concurráló*

legsúlyosabb cselekmény büntetését bizonyos mértékig felemeli, de sohasem megy a *cumulatio*ig és az u. n. *mérsékelt cumulatio*, mely a külön meghatározott büntetéseket bizonyos arány szerint redukálja s így állapít meg belőlük egy összbüntetést. Az irodalom s a törvényhozások többsége ma általában az összbüntetési rendszert tartja leghelyesebbnek.

A régebbi törvénykönyvek előbb általában a *cumulatio* elvét követték, majd a francia Code Pénal az *abscriptio* elvét fogadja el s ennek hatása alatt az osztrák és a belga BTK. is ezt tekintik általános elvül. A mai BTK-ek azonban kivétel nélkül *egyes rendszert* követnek, ugyanis a pénzbüntetésekre a halmazást, az alaki halmazatra az *abscriptio*t s csak az anyagi halmazatra fogadják el a súlyosítási rendszert. Így intézkednek a német, hollandi, finn, olasz és bolgár BTK-ek. Ezt követi a magyar BTK., is, mely a *pénzbüntetésekre* a tiszta *cumulatio*t, az *alaki* halmazat eseteire az *abscriptio*t, az *anyagi* halmazat eseteire pedig a súlyosítás elvét, illetőleg az u. n. *összbüntetési* rendszert fogadta el.

Midőn a BTK. az alaki és anyagi halmazat büntetésénél különböző elvekből indult ki, ezzel az uralkodó, valamint a Buri- és Liszt-féle elméletek azon felfogásának hódolt, hogy az alaki halmazat enyhébb elbírálásban részesítendő, mint az anyagi. Helyesen utal azonban Binding arra, hogy az alaki halmazatnál nem lehet mindig esekélyebb bűnösségről és kevesebb jogsérelemtől beszélni, sőt gyakran éppen az mutat fel nagyobb bűnösséget, mert a tettes egy csapással viszi véghez azt, amit más többszörre s több cselekvéssel. A halmazat két alakzatának különböző elvek szerinti megbüntetése szerintünk is igazolatlan s a „többség“ összes eseteiben egyenlő bünteteskímérési rendszer alkalmazása oly kívánalom, mely nemesak az elméleti, de a gyakorlati jogászok körében is mind nagyobb tért hódít. Ennek bizonyossága judicaturánk mai irányzata, mely az alaki halmazat legtöbb esetét anyagi halmazatnak minősíti és a súlyosítási elv szerint bírálja el. E felfogást fogadják el a *norvég* BTK., az új *svájci* és *osztrák* javaslatok, melyek az összbüntetési rendszert teszik szabállyá a többség összes eseteiben.

II. *Alaki* halmazat esetében a BTK. szerint egyedül a *legsúlyosabb* concurráló *cselekmény* büntetési tétele alkalmazandó.

BTK. 95. §. Ha valamely cselekmény a büntetőtörvény több rendelkezését érinti: ezek közül az lesz alkalmazandó, mely a legsúlyosabb büntetést, illetőleg büntetési nemet állapítja meg.

Alaki halmazat esetén a tettes ugyan a BTK. több rendelkezésének megsértésében, vagyis több büntetendő cselekményben *bűnösnek* mondandó ki, azonban csak az egyik (a legsúlyosabb) cselekményre meghatározott büntetési kereten belül lesz büntetése megállapítható. Súlyosító körülménynek tekintse-e a bíró „a több törvénysértés“ létezését avagy nem, ez iránt a vélemények eltérők. A BTK. — ellentétben az 1843-iki javaslattal, mely világosan „terhelő körülmény“-nek nyilvánította azt — semmit sem szól a súlyosításról, sőt az indokolás a súlyosítás ellen nyilatkozik s e nézetben osztozik a bírói gyakorlat is (a *Curia* többször kijelentette, hogy a bűnhalmazat magában még nem képez súlyosító körülményt. D-tár XXV. 62. sz.). Szerintünk az

alaki halmazat is bűnhalmazat lévén, a BTK. szellemében cselekszik a bíró, ha *magasabb* tételt állapít meg, mintha a tettes tisztán csak azt a cselekményt hajtja végre, melynek büntetési tételét alapul kellett elfogadnia.

III. *Anyagi* halmazat esetében a tettes által elkövetett több cselekményre külön-külön kiszabandó büntetések egy, u. n. *összbüntetésbe* foglalandók össze, mely *összbüntetés* sohasem érheti el a külön kiszabandó büntetések teljes összegét, de mindenestre nagyobb, mint a concurráló cselekmények egyikére kiszabandó büntetés.

BTK. 96. §. Ha ugyanazon személy több büntetendő cselekményt, vagy ugyanazon büntetendő cselekményt több ízben követte el, az egyes cselekményekre együttvéve egy *összbüntetés* szabandó ki.

Az *összbüntetés* a bűnös által elkövetett cselekményre meghatározott *legsúlyosabb* büntetési nemből állapítandó meg; ha az *határozott időtartamu szabadságvesztés-büntetésben* áll, ennek *leghosszabb tartama* a következő §-ban megállapított *megszorításokkal* feljebb emelhető.

1. Az *összbüntetés* sajátzerző alakításáról tulajdonképpen csak a *határozott idejű szabadságvesztés-büntetések*nél van szó, mert ha halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal sújtandó cselekmény *concurrál* más cselekményekkel, ez esetben a *halál*, illetőleg *életfogytiglani fegyházbüntetés*, mint feljebb nem emelhető tétel, *absorbálni* fogja a többi cselekmény büntetését, úgy hogy ilyenkor, ha nem is elvileg, de *tényleg* az *absorptio* alkalmaztatik. Természetesen a halál vagy életfogytiglani fegyház ily esetben is *összbüntetésnek* lesz nevezendő és tekintendő s a bíróságnak a 96. §-ra kell hivatkoznia, mert lehet, hogy épen a többi cselekmények figyelembevételé folytán lett e két maximális büntetés valamelyike alkalmazva. A *Curia* helyesen jár el, midőn a halálbüntetést *összbüntetésül* szabja ki (D-tár XXVIII. 71. sz.). Ugyancsak helyesen mondta ki, hogy akkor is *összbüntetés*t kell kiszabni, ha az egyik büntetett miatt már életfogytig tartó fegyház van kiszabva (BJT. XLIX. 114. 1904. ápr. 27.).

2. A *határozott idejű szabadságvesztés-büntetésekkel* sújtott cselekmények *anyagi halmazata* esetében az *összbüntetés* maximális határának meghatározása végett a törvény három esetet különböztet meg:

BTK. 97. §. *Vétségek* vagy *vétségek és kihágások* halmaza esetében az azokra megállapítottak közül a *legsúlyosabb* büntetés alkalmazandó és a *legsúlyosabbra* kiszabott *szabadságvesztés-büntetés* egy évvel felemelendő.

98. §. *Büntett és más büntetendő cselekmények* halmazánál a *büntettnek* büntetése alkalmazandó és a *büntettre megállapított, határozott időtartamu szabadságvesztés-büntetés* a többi cselekmények súlyosságához képest: két évvel felemelhető.

99. §. *Büntetteknek* vagy ezeken felül más büntetendő cselekményeknek

halmazánál az azokra megállapítottak közül a legsúlyosabb büntetés alkalmazandó és ha ez határozott időtartamu szabadságvesztésbüntetés: ennek leghosszabb tartama öt évvel feljeb emelhető.

100. §. A 98. és 99. §-ok esetében: a felemelt szabadságvesztésbüntetés tizenöt évet nem haladhat túl.

A BTK. az összbüntetés megállapításánál figyelembe veszi a *kihágásokat* is. A „más büntetendő cselekmény“ alatt (büntett mellett) a vétség és kihágás értendő. Ha azonban kizárólag kihágások halmazatáról van szó, ez esetben a KBTK. rendelkezései az irányadók. (L. alább.)

A *fogház* tartama a 97. §. esetében 6 évre kiterjeszhető.

Határozott idejű szabadságvesztés-büntetések találkozásánál esetén az összbüntetések végső maximuma 15 év. Ennél többet a bíró, akárhány, egyenként is 10—15 évi fegyházzal vagy államfegyházzal sújtandó cselekmény miatt sem mondhat ki. Ez a rendelkezés a kelletén túl is *humánus*. A 15 évi fegyház ugyanis a fokozatos bürtönrendszer mellett voltaképen csak 11 év és 3 hónapi letartóztatást jelent. Ugy az igazság, mint az emberiség elvével összeférő és szükséges kiváncsóság, hogy a revisio alkalmával a BTK. e túlzott enyhességét szigorítani kell. Az 1843-iki javaslat 24 évig, az olasz BTK. 30 évig engedni halmozni a határozott idejű szabadságvesztést.

3. Melyik szabadságvesztés tekintendő súlyosabbnak, illetőleg legsúlyosabbnak, amelyben az összbüntetés megállapítandó, erre nézve a BTK. a következő szabályt állítja fel:

BTK. 101. §. Különböző nemű szabadságvesztés-büntetések között a büntettek megállapított s ez utóbbiak között a hosszabb tartamu tekintendő súlyosabbnak.

Ha tartamuk egyenlő: a 20. §-ban megállapított sorrend határoz.

Ha mindazonáltal államfogház- és fegyházzal vagy bürtönnel büntetendő cselekmények halmazánál az államfogház a leghosszabb tartamu: ezen büntetés a fenforgó cselekményekre szabott és a-hoz időtartamára nézve legközelebb álló szabadságvesztés-büntetés nemére és ezen nemben az államfogház tartamával arányos időtartamu büntetésre változtatandó át, melyet a bíró határoz meg.

Ezen szakasz rendeletei több vétségek vagy vétségek és más büntetendő cselekmények halmazánál is alkalmazandók.

Különböző szabadságvesztés-büntetések között legsúlyosabbnak tekintendő mindig a *büntetre* meghatározott büntetés, ezek közt ismét az, amely *hosszabb tartamu* Ha tartamuk egyenlő, a BTK. 20. §-ában megállapított sorrend (fegyház, államfogház, bürtön, fogház) az irányadó.

Az *államfogházra* azonban azt a különleges szabályt állapítja meg a törvény, hogy ha államfogházzal sújtott cselekmény mellett a tettes más szabadságbüntetéssel sújtott büntetést is követett el, az összbüntetés sohasem államfogházban, hanem mindig más szabadságvesztési nemben állapítandó meg. E szabály felállításánál az vezette a törvényhozást, hogy aki államfogházzal büntetendő cselekmény mellett más, közönséges büntetésnemekkel sújtott ese-

lekményt is elkövetett, az eljátszotta azt a jogát, hogy „custodia honestá”-ban állhassa ki büntetését. *Büntettek* halmazata esetében tehát ilyenkor az összbüntetés fegyházban vagy börtönben, *vétségek és kihágások* találkozása esetében pedig fogházban vagy elzárásban szabandó ki.

Az lehet kétséges, hogy ha *egy* államfogházzal sujtandó *büntett* és egy vagy több, fogházzal, illetve elzárással fenytendő *vétség* vagy *kihágás* találkoznak, miben lesz az összbüntetés kiszabandó? Az egyik nézet szerint (Fayer), miután a törvényhozást vezető indok a custodia honesta megkímélése közönséges tettesektől, itt is fenforog, ilyenkor is a fogház vagy elzárás lesz az összbüntetési nem s ily esetben a fogház, illetve elzárás tartama 15 évre is felemelhető. A másik nézet szerint (Illés és Angyal) e: esetben a 101. §. első bekezdése lép hatályba, mely szerint a büntettek büntetése mindig megelőzi a vétségek és kihágások büntetését. Az előbbi nézet inkább megfelel a törvény szellemének, habár a BTK. 25. §-ával erősen ellenkezik is. A revisio alkalmából a kérdés okvetlenül eldöntendő. A megoldás vagy az lehet, hogy az államfogházat ily esetben külön kell kiszabni és végrehajtani, vagy pedig fogház és államfogház találkozása esetében fogházban (így a *Curia*: BJT. 59. k. 167.), államfogház és elzárás esetén államfogházban állapítani meg az összbüntetést.

4. A BTK. fentebbi szabályai alapján az *összbüntetés* következőleg lesz megállapítandó a bíró által:

A bíró előbb sorra veszi a tettes cselekményeit *egyenként* s *külön-külön elbírálja* mindeniket a mellettük fenforogó enyhítő és súlyosító körülmények figyelembe vételével Most megállapítja a *legsúlyosabb büntetési nemet*, amelyben az összbüntetés kiszabandó lesz, s ha az egyes cselekmények különböző szabadságbüntetésekkel lennének sujtandók, az enyhébb nemeket arányosan átváltoztatja az alapul vett súlyosabb nemre. Ezután meghatározza az *összbüntetés tartamát*, figyelemmel lévén a tettes összes cselekményeiből kiteszró alanyi büntösségének s az általa előidézott sérelmeknek a nagyságára.

a) Az összbüntetés tartamának *maximális határát* a törvény világosan előírja. Egy, két, illetőleg öt évvel lehet magasabb, mint az alapul vett cselekményre meghatározott törvényes maximum s legfeljebb 15 évig terjedhet. Ez azonban nem azt jelenti, hogy az összbüntetés mindig magasabban állapítandó meg, mint az alapeszkemény törvényes maximuma, mert lehet, hogy a fenforogó enyhítő körülmények miatt az összbüntetés az alapul vett cselekmény büntetésének maximumán alul marad. A törvény ugyan nem mondja ki, de a súlyosítás elvéből önként következik, hogy az *összbüntetés sohasem érheti el* az összes cselekményekre *külön kiszabandó büntetések teljes összegét*, mert ez a tiszta halmozás (cumulatio) lenne, amit a BTK. a szabadságbüntetéseknel meg nem eged. A *Curia* a jogegység érdekében hozott 7. sz. döntésével kijelentette, hogy a BTK. 104. §-a alapján kiszabandó *összbüntetés tartama csak rövidebb, de hosszabb nem lehet*, mint a külön ítéletekben megállapított szabadsvesztések együttes tartama (BJT. XLI. 338.). Ugyancsak a jogegység érdekében törvényszerűnek jelentette ki a *Curia* az alsó ítéletet, mely 15 évi és egy havi fegyházat szabott ki (BJT. XLVII. 178.). Helyesen semmisítette meg egy járásbíróság ítéletét, mely két külön ítéletben szabott szabadságbüntetést (14+30 nap) egyszerűen összendott (BJT. XLVII.

152.). Helyesen mondta ki, hogy az egyik cselekményre kiszabott büntetésbe nem lehet egyszerűen belefoglalni a másik cselekmény büntetését. U. o. LI. 392.

b) Az összbüntetés *minimális határáról* a törvény nem intézkedik, a súlyosítást elvől azonban az a szabály folyik, hogy az összbüntetésnek mindig *m. gasabbnak kell lennie*, mint az alapul vett legsúlyosabb cselekményre szabandó minimális büntetés, vagyis az alapcselekmény törvényes minimuma összbüntetésül meg nem állapítható. A súlyosítás rendszerének másik alapelve ugyanis az, hogy az absorptio, mint tulságosan enyhe büntetési rendszer, szigoritassék, tehát az alapul vett legsúlyosabb cselekményre érdem szerint meghatározott büntetés feljebb emeltessek. A Curia ezzel ellenkezőleg kimondta, hogy „két bünt. cselekmény fenforgása esetében összbüntetésül az egyik cselekményre megállapítható legkisebb mérték is alkalmazható”. (D-tár III. f. VI. 150.)

c) Az enyhítési és rendkívüli enyhítési jogot (BTK. 91. és 92. §.) a bíróság az egyes cselekmények büntetési tételeinek előzetes megállapításánál, vagyis külön-külön alkalmazhatja, az összbüntetés alakításánál már nem, mert így ugyanazon körülményt kétszer venné figyelembe. (L. ez iránt Perjéssy M. alapos fejtegetéseit; BJT. XLIX. 306.) A correctionalisatiót is a halmazatot képező cselekményeknél külön kell igénybe venni s amennyiben a 92. §. alkalmazásának esete forog fenn, az illető cselekményt vagy cselekményeket előbb átváltoztatni vétségekké s azután fogni az összbüntetés megállapításához. A Curia ezzel ellentétben a 91. és 92. §-t magára az összbüntetésre is alkalmazandónak tartja s többször állapított meg kétféle lopás büntette esetén 6 havi börtönt összbüntetésül (Jogt. K. 1895. 47. sz., BJT. 59., 70.). (Helyeslik e gyakorlatot Waldhauser és Angyal, elítéli Heil.)

d) Az összbüntetési rendszerre nézve erős vitát idézett elő a Curia-nak a 80-as évek végén s a 90-es évek elején divatba jött gyakorlata, midőn számos ítéletben azt fejtegette, hogy a BTK. nem a súlyosítási, hanem az u. n. *mérsékelt cumulatio rendszerét* fogadta el. (L. D-tár XXIX. 29., XXXI. 30., XXXII. 47., XXXIII. 102.) Lényegileg ugyan a mérsékelt cumulatio ugyanazon eredményre jut, amire a súlyosítás, t. i. a tiszta cumulatio mérséklésére s az absorptio szigorítására, azonban a BTK. szavaival és szellemével nem tartjuk megegyezőnek a curiai kijelentést, mert a BTK. 96—99. §-okban mindig *feljebbemelééről* beszél, holott a mérsékelt cumulatio abban állana, hogy a bírő előbb megállapítja tisztán cumulálva a büntetéseket s azután reducálja az egyes tételeket egy bizonyos kulcs szerint. Fayer és Waldhauser élesen megtámadták a Curia e gyakorlatát s ujabbau nagyon helyesen nem is hangsúlyozza a Curia a mérsékelt cumulatio kifejezést.

IV. Ha csupán *pénzbüntetésekkel* sújtott cselekmények (büntettek, vétségek vagy kihágások) halmazata forog fenn (akár alakai, akár anyagi halmazat), ez esetben a BTK. szerint:

BTK. 102. §. A pénzbüntetés minden cselekményre külön állapítandó meg.

Ha többrendbeli pénzbüntetés helyett szabadságvesztés-büntetés állapítatik meg: ennek tartama az 53. §-ban meghatározott különböztetések szerinti tartam kétszeresét nem haladhatja túl.

1. A pénzbüntetéssel sújtott cselekmények halmazata esetén tehát *nincs helye összbüntetésnek*, hanem a pénzbüntetések, akár fő-, akár mellékbüntetésül alkalmaztak, minden egyes cselekményre mindig *külön szabandók* ki s a végrehajtásnál *összadandók*. Az igazságnak mindenesetre jobban megfelelné, ha a pénzbüntetések is összbüntetésbe foglaltatnának össze, mert szegény emberekre a halmazott pénzbüntetés sulya az összeggel (éppúgy, mint a börtönbüntetésé a tartammal) mértani arányban nő. Ugyanígy Buri és Fayer.

2. Pénzbüntetések halmazása esetében a bíró nincs kötve a pénzbüntetés általános maximumához (8000 korona, illetőleg kihágásoknál 600 korona). A 102. §. mint specialisabb törvény áttöri a 26. §. általános szabályát.

3. Többrendbeli pénzbüntetésnek szabáságvesztésre változtatása (behajthatatlanság) esetén a megállapítandó *szabadságvesztés-büntetés* büntettek vagy vétségek miatt legfeljebb *egy évig*, illetőleg *6 hóig terjedhet*, aszerint, amint a pénzbüntetések főbüntetésül vagy mellékbüntetésül szabattak ki.

V. A pénzbüntetésen kívül a bűnhalmazatot képező egyes cselekményekre megállapított többi *mellékbüntetések*, így a *hivatalvesztés*, *politikai jogok* gyakorlásának *felfüggesztése*, *kiutasítás* és *elkobzás* ugy az összbüntetésül kimondott szabadságvesztés, mint a főbüntetés képező pénzbüntetés mellett a rendes szabályok szerint alkalmazandók. Ha tehát az említett mellékbüntetések valamelyike a concurráló cselekmények közül csak *egyre van* is megállapítva, az az össz-, illetőleg a főbüntetés mellett a rendes keretben kiszabandó.

BTK. 103. §. Ezen törvénynek a hivatalvesztésre, a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésére, a kiutasításra s az elkobzásra vonatkozó rendeletei az 57. §. korlátai között alkalmazandók még akkor is, ha azok a törvény különös részében az elkövetett cselekménynek hábor csak egyikére vannak is megállapítva.

A hivatalvesztés és a politikai jogok gyak. felfüggesztésének tartama és mellőzhetése az összbüntetésül kiszabott büntetés nagysága után igazodik. E két mellékbüntetés tehát *nem cumulálva*, hanem az összbüntetés nagysága s ennek büntetői vagy vétségi jellege után *összbüntetésül* szabatik ki. E ki szabás azonban csak az általános keretben („az 57. §. korlátai között”) történik, vagyis büntett esetében 3—10 évi, vétségek miatt 1—3 évi időre. E keretet halmazat esetében sem lépheti túl a bíró. A „mellékbüntetések összbüntetéséről” l. Weisz Ödön: BJT. XLVI. 181. A Curia régebbi gyakorlata szerint is a mellékbüntetések összbüntetésbe voltak foglalandók: BJT. XIX. 149., XXVII. 226., XXXVII. 129. és XLVI. 14. (Weisz Ödön összeállítás), bár ezzel ellenkező ítélet is akadt. (L. Lengyel Aurél: Jogállam 1904. 624. és BJT. LI. 395.) Ujában (1910 febr. 8.) a Curia *elvi* határozatban jelentette ki, hogy a mellékbüntetések *nem foglalhatók* összbüntetésbe, hanem több cselekmény esetén mindenikre *külön* szabandók ki, azonban azok végrehajtása egyszerre indul meg. BJT. 60. k. 17.

VI. Tisztán *kihágások* halmazata esetében, ha mindenik kihágásra esu

pán elzárás alkalmazandó, az elzárás egy *összbüntetésben* szabadandó ki (KBTK. 29. §.). Az *összbüntetés*t képező elzárás időtartama a legsúlyosabb kihágás büntetésének maximumát is meghaladhatja és pedig: 15 nappal, ha törvényben, 5 nappal, ha miniszteri rendeletben, 2 nappal, ha törvényhatósági, 1 nappal, ha városi szabályrendeletben megállapított kihágásról van szó. Ily esetben tehát az elzárásnak a KBTK. 16. §-a által megállapított általános maximuma (2 hó, illetőleg 15, 5 vagy 3 nap) is az említett tartammal feljebb emelhető. Ha pedig tisztán pénzbüntetések halmazáról van szó, az azt *helyettesítő elzárás* nem haladhat túl: 45 napot, ha törvénybe, 15 napot, ha miniszteri rendeletbe, 7 napot, ha törvényhatósági, 3 napot, ha városi szabályrendeletbe ütköző kihágás forog fenn. Ha pedig a pénzbüntetés az *összbüntetés*t képező elzárással együtt alkalmazandó, az *összbüntetés*il kiszabott és a pénzbüntetés helyettesítő elzárás együttléve nem terjedhet tovább 90, illetőleg 25, 9 vagy 5 napnál.

VII. *Fiatalkorukra* nézve a halmazati szabályoknak csak az esetben van helyük, ha a fiatalok több cselekményért fogház-, államfogház- vagy elzárásbüntetést kap. amikor azok *összbüntetésbe* foglalandók. Azóban az *összbüntetés* maximuma tekintetében nem a BTK. 97. hanem a BN. 26., 33. és a FB. 68. §§-ai az irányadók, melyek a fiatalokra kiszabható szabadságbüntetések általános végső határait szabván meg, azok halmazat esetén sem emelhetők fel. (L. ez iránt *Angyal*: BJT. 61., 167—179. és BN. magy. 18—34. Így a Curia is B.J.F. 61. k. 180.) Ugyancsak a FB. 69. §-a által kihágásokra újból megengedett pénzbüntetés több pénzbüntetéssel sujtható cselekmény esetén sem haladhatja meg a 100 kor. általános maximumot. Mindezt az eltérést a fiatalok bünelkövetőkkel való elbánás vezéreszméje: a javítónevelés magyarázza meg.

VIII. Ugyanitt kell megemlitenünk, hogy azon esetről, ha a szabadságvesztés-büntetésre elítelt egyén a *büntetés kiállása alatt* (a fegyházban vagy szőkés közben) követ el újabb b. cselekményt — ami a BTK. értelmében nem tekinthető bűnhalmazatban állónak az előbbi cselekménnyel (l. fent 97. §.) — az ÉLT. (35—37. §.) következőleg rendelkezik:

1. Ha *életfogytig tartó fegyházra* ítélt fegyenc oly *büntettet* követ el, melyre 10 évi vagy ennél hosszabb fegyházbüntetést állapít meg a törvény: az illetékes bíróság által *sötét magánzárkába* való elzárásra és ezenfelül hetenkint két napon át kenyér és víz melletti *bőjtölésre* ítéendő. A sötét zárkába elzárás 5 évet nem haladhat túl s minden két nap után három napra félbe szakítandó.

2. Enyhébb büntetés alá eső *büntett* elkövetése esetében az életfogytiglani fegyházra ítélt fegyenc szintén sötét magánzárkába való elzárásra ítéendő, *bőjtöléssel*, vagy a nélkül. Az erre való elítélés azonban csak 3 évi, terjedhet s a fentebb említett félbeszakításokkal hajtandó végre. *Vétség* elkövetéseért az életfogytiglani fegyházra elítelt csak a rendes *fegyelmi büntetésekkel* büntethető.

3. Aki pedig *büntett* miatt *határozott időtartamu szabadságvesztésre* van ítélve, ha büntetésének tartama alatt oly büntetendő cselekményt követ el, melyre szintén határozott idejű szabadságvesztés-büntetés van megállapítva: az illetékes bíróság által ez új cselekményért *külön elítélendő*, de az előbbi és az új szabadságvesztés tartama *együtt nem haladhat meg 20 évet*.

137. §. A visszaesés mint büntetés felemelő körülmény.

Irodalom: L. a 117. §-nál.

I. A *visszaesés* alatt tágabb értelemben azt az esetet értjük, ha a büntetett, aki már büntetendő cselekmény miatt egyszer vagy többször büntetve volt, újból bünt, cselekményt követ el. Ezt nevezik *általános visszaesésnek* (*recidiva generalis*) is, mert ily értelemben közömbös, hogy az előbbi cselekmény az új cselekménnyel azonos vagy hasonló jellegű-e. A *szoros értelemben vett visszaesés* (*recidiva specialis v. propria*) pedig abban áll, hogy a büntetett *ujabban oly cselekményt visz véghez, aminőért vagy amelyhez hasonlóért volt már egyszer vagy többször megbüntetve.*

Hogy a „rovott előéletű“ ember, aki már a büntető igazságszolgáltatás által sújtva volt, szigorubbán büntetendő, mint aki először tévedt a bűn útjára, ez igen régi büntetőjogi elv. A *régebbi jogok* (római, középkori BTK-ek) a visszaesés sajátos fogalmát ugyan nem ismerik, de az említett elv sejtését és gyakorlását mutatják egyes fennmaradt mondások vagy tételek. Így a római jogforrásokban olvashatjuk: *Consuetudinis delinquendi tantum in eodem vel simili genere mali.* *Garrand* idéz egy régi francia közmondást: *La coutume en délit aggrave le péché.* A középkor vége felé a canonjogban és az olasz praktikusoknál látjuk először a különös visszaesés fogalmát és pedig mint büntetést (reiteratio). Aki ugyanazon súlyosabb cselekményt a büntetés kiállása után ismét elköveti, az fokozatosan súlyosabban büntetendő, mert az ilyen „szokásos bűnös“. A visszaesés tehát a *szokásszerűség*-gel összeeső fogalom lett, a szokásszerűség pedig a büntetett megállalkodott gonoszságát mutatván, igazolja a szigorubb büntetést. E felfogás uralkodó lesz a középkori, majd az újkori BTK-ekben is. Így nálunk is T. István, I. László *fokozatosan magasabb büntetéssel* sújtják az első, második, illetőleg harmadik ízben elkövetett lopást. Ugyanígy a Carolina, mely azonban kifejezetten rendelkezik azon „hihetetlenül gonosz“ egyének büntetéséről, „akiktől újabb büntetést lehet várni“ (176. §.) s ezektől „biztosítékot“ követelhet a bíróság a bűnelkövetéstől tartózkodás iránt.

A francia Code Pénal s a legújabb irodalom teremti meg a specialis visszaesés mellett annak *általános fogalmát* is. A XIX. század elejétől közfelfogássá lesz, hogy nemcsak az, aki ugyanazon cselekménybe visszaesik, hanem általában, aki a büntetés kiállása után újból bármely más cselekményt elkövet, ezzel azt tanúsítja, hogy rajta a büntetés nem fogott, nem javította meg, tehát *hajlama* van a bűnre s *veszélyesebb a jogrendre*, mint az első ízben bűnöző. A visszaeső büntetéseket tehát általában súlyosabban kell büntetni, mert ezekkel szemben erőlyesebb eszközre van szükség, úgy a repressio, mint a praeventio szempont-

jából. A visszaesés e szerint *általános súlyosító*, illetőleg a *büntetés felemelő körülmény*.

E felfogás (*Feuerbach, Grolman, Tittman, Henke*) ellen ugyan eleinte sokan tiltakoztak, így *Kleinschrod* azt tanítja, hogy a bűnösben kifejlődött rossz szokás annyira befolyásolja, elragadja azt, hogy a bűnnek nem képes ellentállani s így akarata korlátolva lévén, újabb cselekménye nem súlyosabban, de enyhébben számítandó be. *Carnot* pedig azzal érvel, hogy a tettes első büntetéseért már megbűnhődött, a második vagy további cselekményért tehát az előzőkre való tekintetből súlyosabban büntetni, ellenkezik a „non bis in idem“ elvével. (Ugyanigy *Gesterding, Geib, Mittermaier, Küstlin, Temme.*)

A legújabb irodalomban azonban visszautasította e kifogásokat. A *Carnot* kifogása erőltetett, mert a visszaeső szigorubb büntetésével a BTK. nem bünteti újra az előbbi cselekményt, csak a tettes összes viszonyait, *egyéniességét* akarja figyelembe venni. E helyes felfogáson van a mai irodalom mondhatni egyértelművel. A *szakásszerűség*, helyesebben az *ület- vagy iparszerű bűnelkövetés* súlyosabb büntetése pedig igazolt, mert a beszámítási képességgel bíró ember nem rabja szenvedélyeinek, kisebb-nagyobb ellenállási erő mindenkiben van s a *bűnös hajlam* erősödéséért is a viszonyok, a körülmények mellett maga tettes is felelős. E kifogás azonban haszonnal járt a visszaesés tanának fejlesztésére, mert hozzájárult annak a tisztázásához, hogy *különbséget kell tenni az egyszeri-kétszeri visszaesés és a többszöri, sokszoros (5—6 ízben) visszaesés közt*, vagyis a visszaesés, *mint büntetést felemelő körülmény* mellett egészen sajátos elvek szerint kell intézkedni a *hivatásos (javíthatatlan közveszélyes) büntetésekről*. (L. fent a 117. §-t.)

E helyütt azért a visszaesésről csak mint a büntetést felemelő körülményről szönlünk.

II. A *visszaesés* kérdésében a mai irodalomban uralkodó nézet, hogy ha a visszaesés *általános minősítő körülménnyé* teendő is, a súlyosabb büntetésről, illetőleg a rendes büntetési tétel felemeléséről csak arra az esetre kell gondoskodni, ha a tettes intenzívebb alanyi bűnössége és nagyobb társadalmi veszélyessége nyilvánvaló. Ez pedig akkor állapítható meg, ha a büntettes *azonos vagy hasonló motivumból ismétli a hasonló jellegű büntelendő cselekményeket*. Különböző motivumokból s eltérő jellegű büntettek elkövetése könnyen lehet a pillanat, az alkalom műve s így az ily visszaeső is pillanati vagy alkalmi bűnösnek tekinthető. Ebben a helyes felfogásban, mely az általános és különös visszaesés fentebbi fogalmainak összeegyeztetése, van már az 1843-iki javaslat, mely az általános részben csoportosítja a *hasonló cselekményeket* s az ezekben való visszaesést tekinti a büntetést felemelő körülménynek. Ugyanezt teszi az új *olasz BTK.*, a *bolgár BTK.* pedig részletes felsorolás nélkül a fentebbi elvet írja elő általános szabályul

1. A mai BTK-ek legnagyobb része az általános részben külön fejezetben szabályozza a visszaesést, mint általános büntetést felemelő körülményt. Ezt nevezik az *általános visszaesés* rendszerének. Ez található már a francia Code Pénalban, mely a másodszori bünelkövetésre tetemesen felemelt, a rendes maximum kétszereséig terjedhető tételeket, súlyosabb esetekben száműzést, örökös kényszermunkát, sőt halálbüntetést enged kiszabni. A Code e szakaszai (4. fejezet) újabban hatályon kívül lettek helyezve s a visszaesésről ma is 1885-iki (l. 455. l.) és az 1891-iki törvények rendelkeznek, ez utóbbi szerint is azonban, aki büntett miatt egy évi fogháznál súlyosabb büntetésre volt ítélve s a büntetés kitöltésétől vagy elévülésétől számított öt éven belül újból fogházzal büntetendő büntetett vagy vétséget követ el, a törvényes maximummal sújtható, sőt ez a kétszereséig emelhető. A mi 1843-iki javaslatunk a mellett, hogy csoportosítja azon büntetteket, amelyekbe való visszaesés súlyosabban büntetendő, annyiban is uttör s ma is minta e téren, hogy a visszaesést előbb (első- és másodikban) csak súlyosító körülménynek tekinti és csak többszöri ismétlés esetén emeli fel a büntetést az eredeti maximum kétszereséig (24 évet azonban ekkor sem haladhat meg). A 43-iki javaslattal e részben is rokorságban van az új olasz BTK. Ugyancsak az általános részben intézkednek a visszaesésről a *belga, román, portugall, finn, bolgár* BTK-ek.

A még életben levő *classicus* codexek: a *német, osztrák, hollandi, orosz* és *magyar* BTK-ek csak a *különös részben* szólnak a visszaesésről s csak néhány, főleg vagyon elleni büntettnél tekintik azt minősítő, vagyis a büntetést felemelő körülménynek. Ez az u. n. *specialis visszaesés rendszere*.

Az általános és különös visszaesés rendszerét összeköti a *norvég* BTK., mely az általános részben szól a *közveszélyesnek* tekintendő többszörös visszaesésekről, vagyis a hivatásos büntetésekről (l. fent a 117. §.), a különös részben pedig az egyes cselekményeknél (így az emberölésnél is) külön tételeket ír elő az *első ízbeni* (a maximum felével felemelés) és a *többszöri*, visszaesésre (a maximum kétszereséig). Még helyesebb álláspontra helyezkednek az új svájci, német és osztrák javaslatok. A svájci a hivatásos büntetésekre megállapított biztonsági letartóztatás mellett, ugyancsak az általános részben, mint általános büntetésfelemelő súlyosító körülményt (a törvényes általános maximumig) írja elő a visszaesést (55. §.); a német csak az utóbbit fogadja el, de különbséget tesz a harmadszori visszaesés és a legalább ötödszöri, u. n. iparszerű vagy üzletszerű elkövetés közt, előbbire a minimum a rendes tétel $\frac{1}{4}$ -e, maximuma a törvényes ált. maximum, utóbbira új büntetési miatt a tétel 5—15 évi, vétség miatt 2—10 évi fegyház. (88—89. §.)

Leghelyesebben oldja meg a kérdés mindkét részét ez idő szerint az *osztrák javaslat*, mely a biztonsági letartóztatás meghonosításán kívül szintén az általános részben szabályozza, de u. svájcinál részletesebben és alaposabban a visszaesést, mint általános minősítő körülményt is (külön a harmadszori elkövetés esetére, külön az *ismételt* visszaesésre). 60—63. §§.

2. A magyar BTK. általános része nem foglalkozik a visszaeséssel. A különös részben azonban öt cselekménynél, u. m. a *lopásnál, rablásnál, sikkasztásnál, csalásnál, és orgazdaságnál* tekinti azt minősítő, vagyis a *büntelést felemelő körülménynek*.

Ezenkívül az uzsora-törvény (1883. évi XXV. t.-c.) az *uzsora* vétségénél, a BN. pedig a *kerítésnél* szintén minősítő körülménynek veszi azt. A visszaesés megállapításának s a meghatározott *magasabb büntetési tétel* alkalmazásának azonban csak a következő feltételek mellett van helye:

a) *rablásnál* akkor, ha az illető rablásért vagy zsarolásért már egyszer meg volt büntetve, *lopás, sikkasztás és orgazdaságnál* akkor, ha az illető lopás, sikkasztás, rablás, zsarolás vagy orgazdaság büntetteért vagy vétségeért már két ízben, — *csalásnál* csak akkor, ha az illető csalásért már két ízben, — az *uzsoránál* és a *kerítésnél* pedig, ha az illető uzsoraért, illetőleg kerítésért már egyszer meg volt büntetve;

b) mind a hét cselekménynél az újabb elkövetés csak akkor képez minősítő körülményt, *ha az utolsó büntetés kiállása óta tíz év még le nem telt*. A visszaesésnek tehát csak akkor van helye, ha az illető a megnevezett cselekményekért el volt ítélve s büntetését tényleg kiállotta. Az *elévült* vagy *elengedett* (kegyelem) büntetés nem számít. A *külföldön* kiállott büntetés, valamint a *katonai bíróság által kiszabott* büntetés azonban a visszaesés megállapításánál figyelembe veendő.

A lopás, rablás, sikkasztás, orgazdaság, csalás és gyujtogatás cselekményeibe visszaesőket a BTK. (49. §.) nem részesíti a feltételes szabadságrabocsátás kedvezményében.

3. A visszaesés a büntetést felemelő körülmény a KBTK. által megemlített 14. és számos speciális törvények által megállapított kihágásoknál. (L. ezeket *Oberschall*: A visszaesés. 122. l.) A kihágásoknál rendszerint csak *ugyanazon cselekmény* ismétlése s már az *első visszaesés* minősít, s az előző büntetés minősítő hatálya csak *két évig* (erdei lopásnál 3 évig) tart. Ha a büntetés kiállása után két év eltelt, a minősített büntetés nem alkalmazható.

4. BTK-ünknek a visszaesés tekintetében elfoglalt álláspontja teljesen tarthatatlan. A BTK. oly időben készült, midőn a visszaesés kérdése még nem volt oly égető s nem volt annyira kifejtve. Azóta nálunk is meggyőzhette az élet az elméletet és gyakorlatot, hogy *igazságtalan és célszerűtlen a visszaesést csak néhány, vagyon elleni cselekménynél tekinteni minősítő körülménynek*. Valósággal kiálló hiánya BTK-ünknek, hogy a testi sértésnél, magzat-elhajtásnál, kerítésnél, párbajnál, zsarolásnál, okirathamisításnál stb. a visszaesés nem minősítő körülmény, holott ezeknél a visszaesés mindennapos. Igazságtalan másfelől az egyszeri vagy kétszeri visszaesést feltétlenül minősítőnek tekinteni. Továbbá tulszigoru oly hosszú időre kiterjeszteni a visszaesés minősítő hatását, mint a BTK. teszi.

Hazai irodalmunk (*Wlassics, Balogh, Tóth L., Fayer, Vámbéry, Oberschall, Bernolák, Angyal*) régóta egyértelműen sürgeti BTK-ünk visszaesési rendszerének gyökeres reformját. A revisio legnagyobb jelentőségű feladata

lesz a visszaesés gyökeres, határozott, céltudatos szabályozása. Szakirodalmunk teljesen egyetért abban, hogy a rendszer kérdésében vissza kell térni az 1843-iki javaslat elvi álláspontjára s az általános részben mint általános minősítő körülményt szabályozni a hasonló motivumokból hasontermészetű cselekményekbe való visszaesést, az újabb javaslatok, főleg az 1912-iki osztrák javaslat figyelembevételével.

MÁSODIK FEJEZET.

A büntetés felfüggesztése.

138. §. A feltételes elítélés intézményének kifejlődése.

Irodalom: BN. ind. 18—48.; *Illés*: I. 511—545.; *Fayer*: Bünt. rendszerünk reformja, 1888.; *Tóth Lőrinc*: Rövid tart. szab. büntetések és a felt. elít., 1891.; *Illés, Reichard Zs., Baumgarten, Gruber, Balás E., Dolcsall*: A feltételes elítélésről, 1889—1902. JEL. 39., 41., 44., 48., 53., 54., 56., 58—61., 200., 203.; *Vámbery*: A felt. elítélésre vonatkozó külföldi törvények, 1899., Bünt. pol. követelések, 1900.; *Finke*: A fiataloknak büntetőjoga Északamerikában, 1912. 132—166.; *Lengyel A.*: J. K., 1909. 290.; *Angyal*: u. o. 281.; A külföldi (rengeteg) irodalomból főleg: *Liszt*: Aufsätze. I. 360., 411. és *Vergl. Dar. Allg. III.* 1—91. (kimerítő irodalmi repertoriummal); *Lenz*: Die anglo-amerik. Reformbewegung, 1908. 99.; *Cuehe*: 187., 202.; *Appelius, Baehem, Allfeld, Ignatius, Béranger, Le Jeune* a Zeitschrift és Bulletin külhelyein; *Perrin*: La remise cond. des peines, 1904.

„Feltételes elítélés“ (condamnation conditionelle, bedingte Verurtheilung), helyesebben a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztése név alatt az utolsó évtizedekben a kulturállamok csaknem kivétel nélkül egy rendkívül humanus és jótékony hatású új intézményt léptettek életbe, midőn felhatalmazzák a bírót, hogy a *rövidebb tartamu fogház-, elzárás-,* (esetleg a vétség vagy kihágás miatt kiszabott pénz-) *büntetés végrehajtását* különös méltánylást érdemlő okból *felfüggeszthesse,* azzal a feltétellel, hogy az elítélt egy bizonyos hosszabb *próbaidőn át kifogástalanul viselkedjék.*

A büntetés ily feltételes felfüggesztése az erkölcsileg még nem romlott, rendszerint első ízben elítélt egyénre nézve mintegy az akaratérő kipróbálása, meg tud-e javulni az illető önmagától, a büntetés tényleges foganatosítása nélkül, vissza tudja-e tartani magát a bűnisméltéstől? Ha igen, vagyis ha a próbaidőt sikeresen kitöltötte, anélkül, hogy az alatt bűnvádi eljárást kellett volna ellene indítani, az állam a büntetés végrehajtásának elengedésével jutalmazza az illetőt, ha azonban a feltételt nem teljesíti, a kiszabott büntetés levonás nélkül (illetőleg az újabb b. cselekmény miatt kiszabott új büntetéssel együtt) végrehajtatik rajta.

1. A büntetés feltételes felfüggesztése, habár alapeszméje nem új, kétségtelesen a büntetőjogi „reformerek“, különösen a Liszt vezetése alatt álló NBE. buzgókodásának eredménye. Lényegileg ez új intézmény az egyénítés eszméjének a diadala. „Positiv“ alap gondolata Liszt szerint: hogy a tettést jogszerű életmódjára motiválja azáltal, hogy a kiérdemelt büntetés végrehajtását vagy mellőzését az ő magatartásától teszi függővé. „Negatív“ indoka pedig az, hogy az első ízben megbottlott, de alapjában nem romlott embert kár, sőt kész veszedelem azonnal börtönbe, fogházba küldeni. A rövidtartamu (1—2 heti) szabadságvesztés-büntetés, amivel a bíróságok az ily kisebb (enyhébb) büntetéseket rendszerint sújtani szokták, ha az tényleg végrehajthatik, egyrészt a legnagyobb megszegyenítés a még romlatlan erkölcsű emberre, elkeseredést, dacot ébreszthet lelkében s közvetve újabb bűnelkövetésre ösztönözheti az illetőt, másrészt, miután az ily rövid szab. büntetés ritka kivétellel mindenütt a munkanélküli összezárás által hajtatik végre, tökéletesen elegendő arra, hogy a fogházban levő romlott elemek megmételeyezzzék, erkölcsileg teljesen elrontsák azt, aki helyes erkölcsi büntetéssel még könnyen visszatartható lett volna a bűnözés további utjától.

A büntetés felfüggesztésének ez a nagy erkölcsi jelentősége és az a gyakorlati haszna, hogy így a fogházakat megszabadítjuk a valóban nem oda tartozó elemektől s lehetővé tesszük, hogy a kevesebb fogolylétszám mellett a fogházbüntetés azokra, akik azt tényleg megérdemlik, rendszeresen és szigorú pontossággal végrehajtható legyen. ezek a kézzelfogható kriminalpolitikai és büntetőügyi előnyei tették az új intézményt oly bámulatosan népszerűvé, hogy a régi classicus iskola orthodoxain kívül az összes modern szellemű írók (hogy csak a vezéreket említssem: *Béranger, Liszt, Prins, Stooss, Getz, Garraud, Cuche, Le Jeune, Wlassics, Balogh, Fauer*) lelkes apostolai lettek az intézménynek s e modern írók agitációja eredményezte, hogy 20 év alatt 30 állam iktatta törvénykönyvébe a „feltételes elítélést“.

Örömező a régi classicus iskola dogmaticus egyoldalúságára s a túlzó jogászkodás doktrinárságára, hogy a „feltételes elítélés“ egészséges alap gondolata és gyakorlati jelentősége s az uralkodó korszellemmel, az egyénítés eszméjével való összhangzása dacára, ma is a legdirektoebben visszautasítják az intézményt s nem hajlandók annak jogosultságát elismerni. *Binding, Finger, Wach, Kirchenheim*, nálunk *Baumgarten, Doleschall, Balás E.* elkeseredett lélekkel tiltakoznak állandóan az új intézmény ellen, mint amely szerintük a megtorlás eszméjének feladása s így a tételes büntetőjog alapelvét, az erkölcsi igazságot támadja meg, sőt végeredményben újabb bűnelkövetésre esábit.

Ezek a kifogások és támadások teljesen aseptalanok. A megtorlás elve nincs feladva a feltételes elítélésnél, csak a kiszabott büntetés végrehajtása van felfüggesztve s még ha az elítélt a feltételt teljesíti is, amikor a büntetés többé végre nem hajtható, a tettes *voltaképen egy erkölcsi büntetést állott ki*, mert több éven át egy büntetőbírói ítélet végrehajthatósága lebegett feje felett s ez idő alatt külön nyilvántartó-lajstromba volt bevezetve. Sajnálattreméltó, hogy a XX. században is akadnak büntető jogászok, akik nem akarják elismerni, hogy a büntetőjognak a megelőzés is alapelve. S vajjon nem jobb-e, ha a büntetés tényleges foganatosítása nélkül is elérjük a büntetés célját, a tettest erkölcsileg megjavítjuk, a nélkül, hogy a börtön levegőjét éreztetnők

vele? A külföldi államok (Anglia, Belgium, Franciaország) gyakorlati tapasztalatai is kétségtelenné teszik, hogy a feltételes elítélés nemhogy szaporítaná a büntetettek számát, de ellenkezőleg a visszaesők számát kézzelfoghatólag csökkenti. (L. *Le Jeune* belga, *Monis* francia ig. miniszterek és *Tarde* adatait. BN. ind. 20. l.) Franciaországban 1892-ben a *sursis* alkalmaztatott: 1892-ben 17.881, 1897-ben 24.835, 1907-ben 42.329 esetben. A kedvezmény visszavonása az összes esetek 8.4%-ában vált szükségessé. (J. K. 1912. és *Oudinot*: Bulletin 18. k. 562.)

A „feltételes elítélés“ modern intézményének történeti előzményei az angol *béke-kezesység* (surety for the peace), a francia *biztosíték* (assurance) intézményei (a XIII. század óta), valamint a *biróság előtti megkövetés* a régi magyar jogban (l. az utóbbiról *Széll Farkas*: Jogt. Közl. 1893. 51. és 1904. 51. sz.). Mindezek a régi intézmények abból a gondolatból indulnak ki, hogy az első ízben meglévelt embert nem szükség azonnal materiális büntetéssel sújtani, elég ha jogi formában ígéretet veszünk tőle, hogy jövőre óvakodni fog a bűn utjától. A legújabb korban a classicus büntetőjogi uralomra jutásával ezek a patriarchalis színezetű büntetések veszendőbe mentek.

A XIX. században azonban ismét egyszerre több helyen bukkan fel a gondolat a különböző kísérletek után két fő alakja fejlődött ki az intézménynek: 1. az angol-amerikai próbára bocsátás és 2. a belga-francia „feltételes elítélés“.

(a) A *próbára bocsátás* intézménye az angol és amerikai bíró azon jogából alakult ki, hogy neki, mint „a béke őrének“, az esküdtek marasztaló verdiktje, vagyis a bűnösség megállapítása esetén is joga van a vádlottat helyes magaviselésnek kipróbálásra végett szabadlábra helyezni. Így a 19. század derekán (1842—54) Angliában M. *Davenport Hill* és E. W. *Cox* birminghami bírák hozták gyakorlatba, hogy a fiatalok büntetést a rövid fogházbüntetés helyett egy megbízható család vagy gondviselő felügyelete alá helyezték, azon kifejezett meggyőződésből, hogy a *rövid fogházbüntetés inkább elrontja, mint megjavítja a fiatalokat*. Így alakul ki lassankint a *suspension of sentence* (az ítélet felfüggesztése) intézménye, melyet az 1879-iki törvény a sommás, az 1887-iki a rendes eljárásban is törvényesít.

Maga a „próbára bocsátás“ tipikus intézménye azonban *Massachusetts* északamerikai államban (először Boston városában) alakul ki *Cook Rufus* emberbarát ötletéből, aki a fiatalok bűnelkövetőkre nézve igyekezett rávenni a bírakat arra, hogy ne küldjék azonnal fogházba az illetőket, tegyenek velük próbát s adjanak nekik alkalmat, hogy maguktól megjavuljanak. Az 1878 ápr. 25-iki törvény szervezi aztán először a „probation officer“ nevű hivatalnokot, akinek kötelessége *nygy felnőttekre, mint fiatalokra* kisebb b. cselekmények miatt javasolni a próbára bocsátást (placing on probation), *ha az illetőnek megjavulása büntetés nélkül is remélhető* s felügyelni a próbára bocsátott egyénre, akit rossz viselkedés esetén a bíró elé állíthat. Elítélés vagy megtelelő más intézkedés végett. Így lesz a „próbára bocsátás“, vagyis az *ítélet mellőzésével a próbáló tisztviselő felügyelete alá rendelés*, 1880 óta általános s egy 1890. törvény által kötelező az egész M. államban A próba alá helyezés ideje 2 hónaptól 1 évre terjedhet, de a próbaidő a bíró által meghosszabbítható. Az intézmény azóta Északamerika legtöbb államában életbelépett. (L. fent a 125. s.t.)

Angliában a Sir Howard Vincent († 1905) buzgólkodására hozott 1887-iki törvény (Probation of first offenders act) a két évet meg nem haladó fogházzal sújtható vétségek miatt vádlottakkal szemben feljogosítja a bíróságokat, hogy a tetteit a *bűnösség kimondása mellett* „helyes magaviseletének kipróbálása végett“ meghatározott időre szabadlábou hagyhassák, ha az illető kötelezettséget vállal, hogy „békében marad“ s a bírói idézésekre megjelenik. Ez a törvény azonban még nem ismeri a pártfogó tisztviselőt. Csak az 1907 aug. 21-iki törvény (probation of offenders act) állítja fel az említett hivatalt (gyermekekre külön *children's probation officer*) s ezzel teljesen az amerikai rendszert veszi át. Az „első izben“ bűnözőkre korlátozást az új törvény elejti s a próbaidő maximumát 3 évben állapítja meg. (L. Behrend: id. 1.)

a) A szoros értelemben vett „feltételes elítélés“ intézményét. *Béranger* francia szenátor eszméje alapján, először *Belgium* valósítja meg, amelynek 1888-iki törvénye megengedi, hogy a bíróság a büntett vagy vétség miatt első izben elítélt egyénre nézve, ha a kiszabott büntetés *6 havi fogházat* meg nem halad, a büntetés végrehajtását meghatározott időre (legfeljebb 5 évre) *felfüggeszthesse*. *Franciaországban* 1891-ben sikerül törvénybe iktatni az intézményt (első javaslat *Béranger*től 1884-ben, ezért nevezik az 1891-iki törvényt *Loi Béranger*-nak). Itt bármely tartamu fogházat vagy pénzbüntetést felfüggeszthet (sursis) a bíró. Az európai continensen a *belga-francia* minta lett uralkodó, elfogadták azóta: *Luxemburg* (1892), *Portugália* (1893), *Norvégia* (1894), *Bulgária* (1904), *Olaszország* (1904), *Japán* (1905), több *svájci* kanton (Genf, Waadt, Basel, Bern), *Dánia* (1905), *Svéd*, *Görögország*, *Szerbia* (1906), *Spanyolország* (1908), a fiatalokura *Hollandia* (1901). *Belgium* és *Franciaország* újabban a katonai személyekre is kiterjesztette a felt. elítélést. Elfogadta a belga-francia rendszert legújabban *Massachusetts* is (1900), példát mutatva ezzel, hogy a két intézmény (próbára boesítás és feltételes elítélés) nem összehérhető.

Németországban és *Ausztriában* a conservatívek ellenzése folytán az új intézmény törvényileg nem tudott diadalra jutni, de rendezetileg „feltételes megkegyelmezés“ alakjában (a legtöbb német részállamban 1895 óta, Ausztriában 1902 óta) életbelépett.

3. Hazánkban már a *Szilágyi D.* 1892-iki Novella-javaslatu felkarolta (a fiatalokura) az intézményt, majd az összes újabb Novella-tervezetek. A M. Jogászegylet 1891 óta állandóan sürgette a törvénybeiktatást. *Plósz S.* ig. miniszter 1903-ban egy rendeletben felhívta az ügyészeket, hogy ahol a 6 havi börtönös ítéleteket túlszigorúnak találják, maguk tegyenek előterjesztést a királyi kegyelem iránt. Azóta évente 2—300 esetben alkalmaztatott a kegyelmi uton elengedés, ami ha humanitarius szempontból elismerésre méltó volt is, alkotmányjogi szempontból méltán kifogásoltatott, mert a független bíróságok ítéleteit mintegy a király legfőbb revisiója alá vetette. A BN. életbeléptével ez a rendelet feleslegessé vált. Úgy a *Szilágyi*-féle javaslat, mint a későbbi tervezetek, valamint a BN. a belga-francia feltételes elítélést fogadták el. A fiatalokura azonban a BN. behozza az angol-amerikai próbára boesítást is. (L. fent a 125.)

139. §. A büntetés feltételes felfüggesztésének szabályai.

A büntetés feltételes felfüggesztését a BN. honosítja meg a magyar büntetőjogban. A BN. első fejezete (1—14. §§.) tartalmazza az új intézmény anyagi és alaki szabályait. A törvény általában a *vétség* vagy *kihágás* miatt kiszabott, *egy hónapot meg nem haladó fogház, elzárás és a pénzbüntetés* végrehajtásának felfüggesztését engedi meg azon esetben, ha *ettől az elítélt magaviseletére kedvezőbb hatás remélhető*, mint a büntetés foganatosításától.

I. *A vétség miatt kiszabott büntetés felfüggesztésének esetei és feltételei.*

BN. 1. §. A bíróság az egy hónapot meg nem haladó tartamban kiszabott fogházbüntetés és a pénzbüntetés végrehajtását különös méltánylást érdemlő okból felfüggesztheti, ha ettől az elítélt magaviseletére egyéniségének, életviszonyainak és az eset összes többi körülményeinek figyelembe vételével kedvező hatást vár.

A felfüggesztés hatálya kiterjed a mellékbüntetésenként kiszabott pénzbüntetésre is; ellenben nem terjed ki az ítélet egyéb rendelkezéseire. A BTK. 55., 58. és 60. §-ában meghatározott mellékbüntetések hatálya a felfüggesztő ítélet jogerősre emelkedésének napjától kezdődik.

A felfüggesztő ítéletben kiutasítást nem lehet kimondani.

BN. 2. §. A büntetést felfüggeszteni nem lehet, ha:

1. a bíróság azt oly cselekmény vagy oly cselekménynek kísérlete miatt szabta ki, melyre a törvény fegyház- vagy börtönbüntetést állapít meg;
2. az elítélt előzőleg büntett miatt jogerősen el volt ítélve, vagy tíz éven belül fogház- vagy egy hónapot meghaladó elzárás-büntetés volt ellenében jogerősen megállapítva, kivéve, ha az királyi kegyelem útján elengedtetett;
3. az elítélt a cselekményt aljas indokból követte. el.

1. A BN. értelmében eszerint fel lehet függeszteni: a) az *egy hónapot meg nem haladó* tartamban kiszabott *fogház-büntetést*, ha az valamely eredetileg is fogházzal sújtott *vétség* miatt szabott ki, b) a bármely összegű *pénzbüntetést*, ha az valamely vétség miatt *akár fő-, akár mellékbüntetésül* lett kiszabva.

1. A büntetből *correctionalisált vétség* miatt megállapított fogházbüntetés (vagyis ha a cselekményre az eredeti, törvényes büntetési tétel fegyház vagy börtön volt), habár 1 hónapnál rövidebb tartamban szabott ki, nem függeszthető fel. (BN. 2. §. 1. p.)

Az államfogház-büntetés nem függeszthető fel.

A *halmazati* büntetés, ha egy hónapi fogházat felül nem halad, felfüggeszthető.

2. Hogy a BN. a *correctionalisált vétség* büntetésének végrehajtását

nem engedi felfüggeszteni, ez de lege ferenda erősen kifogásolható. Ez a megszorítás a feltételes elítélés ellenzőinek megnyugtatóására szolgált, hogy a törvényhozás egyelőre csak „kisfelfüggesztésként” (?) honosította meg ez intézményt (BN. ind. 31.). Mindenesetre kár volt ily merő loyaltitásból az új intézmény áldásából kizárni azokat, akik épúgy megérdemlik a kedvezményt. A BTK. revisiója alkalmából a BN. 2. §-ának 1. pontját törölni kell. (A „börtön” el-törlésével e kérdés megoldása is megkönnyülne.)

3. A BN. az összes külföldi törvényeknél *szűkebb térre* (1 havi fogház) szorítja a felfüggesztést. Lényegileg ez azért nem kifogásolható, mert bíróságaink tényleg az esetek túlnyomó részében nem szabnak ki 1 hónál hosszabb tartamu fogházat vagy elzárást. 1907-ben a járásbíróóságok által fogházra ítélteteknek 71%-a (33.337 eset közül 23.677) volt 1—8 napra, 97.5%-a egy hónapnál rövidebb időre elítélve, 1906-ban pedig a törvényszékek által elítélteknek 36.7%-a kapott 1—8 napi fogházat vagy elzárást. A közigazgatási hatóságok pedig egy hónapnál hosszabb elzárást a KBTk. szerint is alig szabhatnak. A felfüggesztésnek tehát így is tág tere van.

2. A végrehajtás felfüggesztésének pozitív feltételeit a BN. 1. §-a, negatív feltételeit a 2. §. állapítja meg. *Positív* feltételek: a) a *különös méltánylást érdemlő ok*, b) *ha a felfüggesztéstől az elítélt magaviselésére, egyéniségének, életviszonyainak és az eset összes többi körülményeinek figyelembevételével kedvező hatás remélhető. Negatív* feltételek: 1. ha az illető előzőleg *büntett miatt egyáltalán*, — *vétség vagy kihágás miatt pedig tiz éven belül nem volt fogházra vagy 1 hónapot meghaladó elzárásra jogerősen elítélve* (a királyi kegyelem útján elengedett büntetés nem akadály), 2. ha a tettes a cselekményt *nem aljas indokból* követte el.

A felfüggesztés pozitív és negatív feltételeinek egybevetéséből megállapítható, hogy a BN. csak a valóban kisebb (nem romlott) büntetéseket kívánja ez intézményben részesíteni. Egyenesen kizárja azért ennek alkalmazását az *aljas motivából* cselekvőkre, valamint azokra, akik *súlyosabb* (fogházszal vagy börtönnel sújtott) *cselekményt* követtek el, végül az aggályosnak tekinthető *visszaesőkre* (akik már egyszer büntett miatt, vagy az utolsó tiz év alatt fogházra, vagy egy hónál hosszabb elzárásra voltak elítélve). A kedvezményre méltók tehát azok, akik *menthető és „méltánylást érdemlő” indokból* kerültek összeütközésbe a BTK-vek (fiatalkori felhevülés, aggkori gyengeség, jogos felindulás, mások iránti szeretet, vonzalom), akiknél eddigi tisztességes előéletük, az őszinte beismerés és bűnbánat, az okozott kár jóvátétele után ítéelve, biztos lehet remélni, hogy *fogékonyak* lesznek az erkölcsi büntetés iránt, vagyis akik ki fogják érdemelni a bíró előlegezett bizalmát, midőn a törvény szerint kiszabott büntetésüket jövendő kifogástalan viselkedésük reményében felfüggeszti. A BN. ezért elvárja a bírótól, hogy mindeme körülményeket *alaposan* puhatólja ki, igyekezzék kiismerni a tettes lelkületét, jellemét, körülményeit s ehhez képest vegye igénybe a felfüggesztés jogát.

Kíváncsinos, hogy a bíróság, ha látja, hogy a büntetés felfüggeszthető,

lesz, a büntetési tételt ne a legalacsonyabbra szabja, sőt *valamivel magasabban* mérje ki, hogy annak *nagyobb visszatartó ereje* legyen a tettesre. Vagyis *nem kell a büntetés felfüggesztését a rendkívüli enyhítési jog továbbfokozásának tekinteni!*

3. A felfüggesztés hatálya a mellékbüntetések közül csupán a pénzbüntetésre terjed ki.

A hivatalvesztést, politikai jogok gyak. felfüggesztését, elkobzást, a büntetési költség behajtását, az ítélet közzétételét (Curia: BJT. 64. k. 165.) tehát a felfüggesztés nem akadályozza. A hivatalvesztés, politikai jogok gyak. felfüggesztése és a szakképzettséget kívánó foglalkozástól eltiltás hatálya ily esetekben a felfüggesztő ítélet jogerőre emelkedése napjától kezdődik. Ezek a mellékbüntetések tehát a próbaidő alatt rendszerint letelnek. Ha azonban a tettes a feltételt nem teljesíti s a kiszabott büntetés rajta végrehajtandó, a szabadságbüntetés végrehajtása alatt a hivatalvesztés és a politikai jogok gyak. felfüggesztése szünetel. Az addig eltöltött idő azonban beszámítandó a hivatalvesztés tartamába. (L. alább a BN. 7. §-át.)

Külön rendelkezik a törvény a kiutasításról, mely a felfüggesztő ítéletben nem rendelhető el. A BN. ugyanis nem zárja ki a külföldieket a felfüggesztés kedvezményéből (mint egyes külföldi törvények), ennek folyománya, hogy ily esetben őket nem is lehet kiutasítani.

4. A próbaidő. A vétség miatt kiszabott büntetés felfüggesztése három évi próbaidőre szól, vagyis a büntetés végrehajtásának elengedését a törvény ahhoz a feltételhez köti, hogy az elítélt ellen 3 éven át büntető eljárás ne legyen folyamatban. Ez a „próbaidő“, melynek akadálytalan (kifogástalan) kitöltése esetén a büntetés többé végre nem hajtható.

BN. 3. §. A felfüggesztett büntetést nem lehet végrehajtani, ha az elítélt ellen az ítélet jogerőre emelkedésétől számított három évi próbaidő alatt büntető eljárás nem volt folyamatban.

A három év fix időtartam, melyet a bíró se lejjebb nem szállíthat, se feljebb nem emelhet.

Ha az elítélre nézve később, a 3 évi próbaidő letelte után derül ki, hogy a próbaidő alatt bünt. eselekményt követett el, ez a felfüggesztett büntetés végrehajtására többé nincs befolyással. Igaz, hogy így az illető érdemtelennül részesült a kedvezményben, de „ez kisebb veszteség a közrendre, mintha az egyszer elítélt állandó bizonytalanságban volna kénytelen élni“ (BN. ind. 40.). Ez felel meg a törvény azon álláspontjának is, hogy a végrehajtás elengedését pusztán a próbaidő kitöltéséhez köti. (Az angol és amerikai törvények a hatóság nál való időszakonkénti jelentkezést s tisztességes keresetmód igazolását kívánják meg.)

A próbaidő akadálytalan letelének jogi hatálya az, hogy a felfüggesztett büntetés többé végre nem hajtható. Vagyis a „végrehajtás“ elengedése nem szünteti meg az „elítélés“ jogi következményeit, de megszünteti a bün-

tettség (büntetéskitöltés) folyományait. Akire tehát a végrehajtás felfüggesztése már egy ízben alkalmaztatott, az tíz éven belül újból nem részesülhet ebben. ellenben a visszaesés megállapításához a felfüggesztett büntetés nem számítható be.

5. *A felfüggesztett büntetés végrehajtásának esetei.* Ha a próbaidő alatt az elítélt ellen akár valamely újonnan, akár egy, még a felfüggesztés előtt elkövetett más bünt. cselekmény miatt bűnvádi eljárás indittatik, vagy kiderül, hogy egy jogerősen kiszabott (de még végre nem hajtott) szabadságvesztés büntetés hatálya alatt áll: a felfüggesztett büntetés rendszerint *végrehajtható*, illetőleg az újonnan kiszabandó vagy végrehajtható büntetéssel *összbüntetésbe foglalandó*. Az e részben felmerülhető eshetőségekre a BN. a következőket rendel:

BN. 4. §. Ha a próbaidő eltelté előtt az elítélt ellen bűnvádi eljárást indítanak a próbaidő alatt elkövetett cselekmény miatt és az új eljárás folyamán őt a bíróság büntett miatt itéli el, vagy szándékos vétség miatt ellene fogházbüntetést állapít meg, a felfüggesztett büntetést is, *összbüntetés* kiszabásának mellőzésével, végre kell hajtani. Az elítélés egyéb eseteiben az eljáró bíróság az eset körülményeinek méltatásával határoz afelől, hogy a felfüggesztett büntetést is végre kell-e hajtani. Hasonlóképpen határoz az eljáró bíróság felmentés esetében, ha arra magánindítvány visszavonása szolgált okul.

BN. 5. §. *Összbüntetés* kiszabásának van helye:

1. ha a próbaidő alatt az elítélt ellen oly cselekmény miatt volt folyamatban eljárás, melyet még a felfüggesztő ítélet jogerőre emelkedése előtt követett el és a bíróság szabadságvesztés-büntetést állapít meg;

2. ha a próbaidő alatt jut a bíróság tudomására, hogy az elítélt előzőleg jogerősen szabadságvesztés-büntetésre volt elítélve és azt még végre kell hajtani.

A bíróság az 1. és 2. § korlátai között az ekként megállapított *összbüntetést* is felfüggesztheti.

BN. 6. §. A 4. és 5. §-ban meghatározott eseteken kívül a próbaidő alatt folyamatban volt eljárás a büntetés felfüggesztésének hatályát nem érinti.

BN. 7. §. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása alatt a BTK. 55. és 56. §-ában meghatározott mellékbüntetések idejének folyása szünetel.

BN. 12. §. Ha a bíróság a 2. §. 2. pontjában említett ítéletről a próbaidő alatt csak akkor nyer tudomást, amidőn az abban az ítéletben kiszabott büntetés már végrehajtatott vagy *összbüntetésbe* (5. §.) egyéb okból nem foglalható, a bíróság újrafelvételi eljárás nélkül a büntetés felfüggesztésére vonatkozó rendelkezést hatályon kívül helyezi és a büntetés végrehajtását rendeli el.

A BN. e szerint négy főesetőséget vesz fel:

a) Ha a próbaidő alatt az elítélt ellen valamely *újonnan elkövetett cselekmény* miatt indítanak eljárást, ez esetben a felfüggesztett büntetés sorsa attól függ, minő eredménye lett az eljárásnak. 1. Ha a tettes az új eljárás

során büntett miatt vagy szándékos vétség miatt fogházra ítélte: ez esetben a felfüggesztett büntetés az új büntetéssel való összeolvasztás, vagyis levonás nélkül („összbüntetés mellőzésével“) végrehajtható. 2. Ha a tettes kisebb büntetésre (államfogház, elzárás, pénzbüntetés), vagy gondatlan vétség miatt ítélte el, valamint ha pusztán a magánindítvány visszavonása folytán mentetett fel: a bíróságnak joga van az eset körülményeihez képest elrendelni a felfüggesztett büntetés végrehajtását, vagy azt mellőzni s az elítéltet továbbra is (a próbaidő hátralevő részére) felfüggesztés alatt hagyni. 3. Ha a tettes az új cselekmény vádja alól felmentetett vagy az eljárás ellene megszünttetett: a próbaidő zavartalanul folyik tovább, vagyis az új eljárás ugy tekintendő, mintha nem is lett volna folyamatban.

b) Ha az elítélt ellen a próbaidő alatt egy, még a felfüggesztő ítélet jogerőre emelkedése előtt elkövetett b. cselekmény miatt indítatik eljárás vagy derül ki, hogy a tettes ily eljárás alatt áll, ez esetben ismét három eshetőség áll elő: 1. Ha a tettes az új eljárás során szabadságvesztés-büntetésre ítélte: a felfüggesztett büntetés az új büntetéssel összbüntetésbe foglaltva végrehajtható. Ha azonban az ily összbüntetés egy hónapot nem halad meg s a 2. §-ban felsorolt valamely kizáró ok nem forog fenn: a bírónak szabadságában áll az összbüntetést felfüggeszteni. 2. Ha a bíróság az új cselekményre más (kisebb) büntetést szabott, épúgy 3. ha az alól a tettest felmentette, vagy az eljárást amiatt megszüntette: ez esetben a felfüggesztett büntetés (a próbaidő hátralevő részére) érintetlenül függőben marad.

c) Ha a próbaidő alatt az derül ki, hogy a tettes a felfüggesztést megelőzőleg jogerősen szabadságvesztés-büntetésre volt ítélve s az még nem hajtatott végre: ez esetben a felfüggesztett büntetés az újonnan felfedezettel összbüntetésbe foglalandó és végrehajtható. Joga van azonban a bírónak az ily összbüntetést is az 1. és 2. §. korlátai közt felfüggeszteni. Ha az újonnan felfedezett s még végrehajthatlan büntetés nem szabadságvesztés-büntetés, ez a felfüggesztett büntetésre nincs befolyással (BN. 6. §.).

d) Ha a próbaidő alatt az derül ki, hogy a tettes a felfüggesztés előtt büntett miatt jogerősen el volt ítélve, vagy tíz éven belül fogházra vagy egy hónapot meghaladó elzárásra volt jogerősen elítélve és ez a büntetés rajta már végre is hajtatott: ez esetben a bíróság a büntetés felfüggesztésére vonatkozó rendelkezést, miután annak nem lett volna helye, hatályon kívül helyezi és elrendeli a büntetés végrehajtását (BN. 12. §.) A törvény itt mintegy az újrafelvétel egy esetéről rendelkezik, amelyre a BP. természetesen még nem gondolható. A tettes eltagadja előző büntetését s így a bíróság megtévesztésével a felt. elítélés kedvezményét eszközli ki magának, jóllehet az reá nézve a törvény szerint ki volt zárva. A BN. azért feljogosítja a bíróságot, hogy ily esetben az újrafelvétel mellőzésével, azonnal a helytelenül felfüggesztett büntetés végrehajtása iránt intézkedhessen. Ha azonban az eltagadott büntetés kisebb volt, mint amit a 2. §. 2. pontja említ (államfogház, pénzbüntetés vagy tíz év előtt kiszabott fogház, elzárás), annak a felfüggesztett büntetésre többé nincs hatálya.

II. A kihágások miatt kiszabott büntetés végrehajtásának felfüggesztése.

BN. 8. §. A bíróság az egy hónapot meg nem haladó tartamban kiszabott elzárást és pénzbüntetést egy évi próbaidőre felfüggesztheti.

A felfüggesztésre egyebekben a jelen törvény 1—6. §-ait kell alkalmazni.

Kihágás miatt elítélt egyénnel szemben a bíróságnak (járásbíró vagy közigazgatási hatóság) joga van a) az egy hónapot meg nem haladó elzárást és b) bárminő pénzbüntetés végrehajtását felfüggeszteni. A felfüggesztés szabályai mindenben azonosak a vétségek miatt kiszabott fogház vagy pénzbüntetés felfüggesztésének fentebbi szabályaival, (BN. 1—6. §.) azzal az egy kivétellel, hogy a próbaidő itt egy év.

III. A felfüggesztés perjogi szabályai. A büntetés végrehajtásának felfüggesztése egészen új intézmény lévén jogrendünkben, a BN. részletes eljárási szabályokat ír elő a bíróságok részére, vagyis a BP-t is kiegészíti bizonyos rendelkezésekkel. Ezen eljárási szabályok a következők:

1. A felfüggesztés iránti *határozat és kihirdetése.*

BP. 9. §. A felfüggesztést az első- vagy a felsőfokon eljáró kir. bíróság vagy közigazgatási hatóság, mint rendőri büntető bíróság az ítéletben a fél kérelmére, vagy hivatalból mondja ki.

Az ítélet indokolásában tüzetesen megjelölnökö az okok, amelyek a felfüggesztésre vezettek.

Az ítélet kihirdetéskor az elítéltet figyelmeztetni kell a következményekre, amelyeket njabb bñncelekmény elkövetésével magára vonna.

A felfüggesztő határozatot hozhatja úgy az elsőfoku, mint a felebbviteli bíróság, mindenik akár a fél kérelmére, akár hivatalból. A felfüggesztés mindig csak *ítéletben* mondható ki (végzésben, büntető parancsban nem). Ha az ügy esküdtbíróság előtt tárgyalatott, a felfüggesztés kérdésében kizárólag a *bírói tanács* határoz.

A felfüggesztést kimondó ítélet mindig *tüzetesen indokolandó*, a felfüggesztésre vezetö okokat, körülményeket gondosan ki kell emelni és méltatni. A felfüggesztést mellözö határozat ugyanigy indokolandó.

A kihirdetéskor a bírö (illetölög a bíróság elnöke) *figyelmeztetést* intéz az elítélthez, melyben a felfüggesztés jelentöségét és következményeit a vádolt egyéniségehez, értelmiségehez képest megmagyarázza. A norvég BTK. szerint a bírö „intelmet“ köteles intézni az elítélthez, a mi BN-ünk „figyelmeztetése“ is inkább intelem, jóakaratu intés, buzdítás legyen, hogy a tettes igyekezzék jövendő kifogástalan viseletével, erkölcsi jobbulásával kiérdemelni a törvény jöteteményét.

2. Perorvoslatok.

BN. 10. §. A felfüggesztés kérdésében az elítélt javára csak az elítélt törvényes képviselője és védője, az elítélt terhére pedig a kir. bíróságok hatáskörébe tartozó ügyekben csak a kir. ügyészség élhet felebbezéssel.

A másodfoku, valamint a felebbezéssel meg nem támadható elsőbírósági (BP. 381. §. 1. és 2. pontja) ítélet ellen a kir. bíróságok hatáskörébe tartozó ügyekben csak a kir. ügyészség és csak akkor élhet semmiségi panasszal, ha a bíróság a büntetés végrehajtását a törvény által kizárt esetben függesztette fel.

BN. 11. §. A közigazgatási hatóságnak felfüggesztő ítéleteit hivatalból kell a másodfoku hatósághoz felülbírálás végett felterjeszteni.

A felfüggesztés erkölcsi természete hozza magával, hogy a törvény a felfüggesztő ítélet ellen csak *korlátozott mértékben* engedi meg a perorvoslatot. A felfüggesztésnek akkor lesz jótékonyabb hatása, ha az az elsőfoku tárgyalás után rögtön jogerőssé válik. A BN. 10. §-ában fel nem említett személyek (a vádlott házastársa, örököse, a fő- vagy pótmagánvádó, a sértett vagy jogutóda) egyáltalán nem élhetnek perorvoslattal. Az ügyész nem élhet felebbezéssel a vádlott javára. Semmiségi panasszal pedig egyedül az ügyész élhet.

Az első foku *közigazgatási hatóságok*, mint rendőri büntetőbíróságok felfüggesztő ítéleteit kivétel nélkül *hivatalból fel kell terjeszteni* a másodfoku közig. hatósághoz. Ezzel akarta pótolni a törvény a közig. hatóságok előtti büntető eljárás addigi fogyatkozásait. A másodfoku hatóság ítélete hivatalból nem terjesztendő feljebb. A felfüggesztést mellőző elsőfoku közig. hatósági határozat nem terjesztendő fel hivatalból, az elítélt felebbezése folytán azonban szintén odakerülhet. A másodfoku hatóság határozata ellen az elítélt felebbezhet a harmadfokúhoz.

3. A próbaidő sikeres leteltének birói igazolása.

BN. 13. §. Ha a felfüggesztett büntetés a törvény szerint többé végre nem hajtható, ennek kimondását a kir. ügyészség, valamint az elítélt és védője kérheti.

A kérelem felől a bíróság végzéssel határoz.

A próbaidő sikeres leteltét, vagyis a felfüggesztett büntetés végre nem hajthatóságát a bíróság *csak az érdekeltek* (kir. ügyész, elítélt, védő) *kérelmére* mondja ki (*végzésben*), hivatalból nem. A birói tanusítás nem zárja ki, hogy a büntetés utóbb mégis végrehajtsék, ha a tanusítás téves adatokon alapult.

4. Nyilvántartás.

BN. 14. §. A felfüggesztett büntetés nyilvántartandó.

A nyilvántartás módosatait az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértve, rendelettel állapítja meg.

A jogerős felfüggesztő ítéletekről vezetendő nyilvántartó lajstromokról a bíróságok részére az 1908. évi 20.001. sz. ig. min., a közig. hatóságok részére a 20.002. sz. ig. és a 102.100. sz. belügyminiszteri rendeletek szólnak.

IV. *A feltételes elítélés hazai gyakorlatunkban.* Az új intézmény első éveiről már felette kedvező eredményről számolhatunk be. Az 1909. évben bíróságaink összesen 9861 elítélttel (törvényszékek 1296. járásbíróságok 8565) szemben alkalmazták a f. e.-t,

ami az alkalmazható esetek 9%-ának felel meg. L. *Bud* János: Jogt. K. 1911. 85., 97.

Helyesen alkalmazták bíróságaink a felfüggesztést: a töredelmes beismerés, a kár megtérítése, érthető elkeseredés miatt, azért, mert vádlott fiatal kora (18—20 év) miatt tettének horderejét nem fogta fel, mert tette gyermekcsiny jellegével bír, mert a tettes nagy családja szégyennek lenne kitéve BJT. 57. k. 187—192., kedvező információ alapján alapos remény van, hogy a büntetlen előéletű tettes jövőre nem fog bünt elkövetni (58. k. 221—4.), korlátolt jogismeret miatt (63. k. 110.):

Helyesen mellőzték uzsora miatt elítélttel szemben, miután az uzsora aljas indokból követték el: BJT. 62. k. 78. Helyesen emeli ki a Curia, hogy a *vagyon* haszon célzata *magában* még nem aljas indok. (63. k. 182.).

III. FEJEZET.

A büntetés alkalmazását kizáró okok.

140. §. A bünvádi eljárás megindítását és a büntetés végrehajtását kizáró okok általában.

I. A büntetés alkalmazásának, t. i. a bírói kiszabásnak és a kiszabott büntetés végrehajtásának lehetnek oly akadályai, melyek az állam büntető jogosultságát részint természeti, részint jogi okokból megszüntetik. Ezeket az okokat a BTK. (általános rész IX. fejezet) két csoportba osztja. Elsőbe tartoznak azok, melyek már a *bűnvádi eljárás megindítását vagy folytatását kizárják*, tehát az állam büntetési igényét, keresetjogát megszüntetik, ezek a BTK. 105. és 110. §§.*) szerint:

1. a *bűnös halála*; 2. a *királyi kegyelem*; 3. az *elévülés*; 4. a *magánindítvány elő nem terjesztése* vagy *visszavonása*. Ezek az okok a büntetendő cselekmény büntethetőségét, az elkövetett cselekmény bünvádi üldözhetését szüntetik meg.

* BTK. 105. § kizárja a bünvádi eljárást:

1. a *bűnös halála*;
2. a *királyi kegyelem*;
3. az *elévülés*.

110. §. Büntett vagy vétség miatt, mely csak a sértett fél indítványára üldözhető, a jogosítottnak indítványa nélkül a bünvádi eljárás meg nem indítható.

Másik csoportot képezik azok az okok, melyek a már kiszabott büntetés végrehajtását zárják ki, vagyis a bíróság már megállapított büntetési igény foganatosítását teszik lehetetlenné. Ezek a BTK. (117. §.)¹ szerint: 1. a bűnös halála; 2. a királyi kegyelem; 3. az elévülés. Ez a három utóbbi ok a büntetést magát, annak foganatosítását szünteti meg.

Ugy a b. eljárást, mint a kiszabott büntetés végrehajtását kizárja ezenkívül az *elmebetegség*. A BTK. IX. fejezete ugyan nem említi meg ezt, bizonyára azért, mert az elmebetegség megzavarodását (76. §.) *beszűnítést kizáró* okká minősítette, azonban a BP. értelmében ugy a b. eljárás folytatása, mint a jogerősen megállapított büntetés végrehajtása elmebeteggel szemben ki van zárva.

A BP. 264. §-a szerint, ha a terhelt *gyógyíthatatlan elmebetegségben* szenved, a vádtanács végzéssel *megszünteti az eljárást*. Az 502. §. értelmében elmebetegben a halálbüntetést nem lehet végrehajtani; az 507. §. szerint: a szabadságvesztés-büntetés, ha az elítélt a büntetés megkezdésekor elmebetegségben szenved, a felgyógyulásig elhalasztandó. A magánjogi igény érvényesítését, az elkobzást és a b. költségek behajtását azonban az elmebetegség nem gátolja.

II. A bűnvádi eljárást és a büntetés végrehajtását kizáró okok első pillanatra a büntető eljárásba, az alaki jogba látszanak tartozni s némely régebbi BTK-ek (francia, osztrák) nem is emlékeznek meg ezekről, hanem a BP-nak hagyják fenn ezek szabályozását, de a büntetés alkalmazásának megszűnése, habár tényleg sok eljárási kérdéssel kapcsolatos, első sorban mégis az anyagi jog kérdése, mert a *büntetés alkalmazásának feltételeire* vonatkozik. Vagyis az első csoportban említett okok a cselekmény büntethetőségét kizáró okok s nem egyszerű perjogi előfeltételek. Igaz, hogy minden ily ok egyszerűs mind perjogi előfeltétel is, de ezek az okok mélyebb, bensőbb akadályai az eljárásnak, mint más perjogi előfeltételek, miután ezek az elkövetett cselekményt absolute és végleg büntetlenné, nem büntethetővé teszik, míg az egyszerű perjogi előfeltétel rendszerint csak időleges akadály a eljárás megindításának vagy folytatásának. A cselekmény büntethetőségét kizáró okok szabályozása tehát az anyagi jogba tartozik. E felfogást követik az összes újabb BTK-ek és javaslatok. A büntethetőségi vagy „büntetendőségi“ és a perjogi előfeltételek fogalma és viszonya iránt l. *Balogh J.*: Bűnvádi eljárási jog, 1901. 11.; *Liszt*: 191.; *Binding*: Handbuch 596.; *Bülow*: Die Lehre von den Prozesseinreden und den Prozessvoraussetzungen, 1868.; *Vargha F.*: M. Ig.-ügy, XXXVIII. 241.

¹ BTK. 117. §. A jogerősen megállapított büntetés végrehajtását kizárja:

1. az elítéltnak halála;
2. a királyi kegyelem;
3. az elévülés.

141. §. A büntettes halála.

Irodalom: II. Scherer: Die Klage gegen den toten Mann. Heidelberg. 1910.

A büntetés a büntettes által személyesen elszünetendő baj lévén, a BTK. a mai büntető jogtudomány ezen álláspontját fejezi ki, midőn előírja, hogy a bűnös halála úgy a bűnvádi eljárást, mint a kiszabott büntetés végrehajtását minden körülmények között kizárja. (BTK. 105. és 117. §.)

1. Az erkölcsi felfogás magasabb fokát s a humanizmus diadalát jelenti, hogy a BTK. szakított a régi törvények (késői római jog, közép- és egyes ujkori jogok) álláspontjával, melyek a halott ellen is megengedték a bűnvádi eljárás folytatását s a hullán is végrehajtották a büntetést (felakasztást, megégetést, in effigie bitóra függesztést). A régi magyar jog is megengedte a halott ellen a hűtlenségi per megindítását, az adományos jószágoknak a koronára visszaháramlása kimondása végett.

2. A bűnvádi eljárás tehát, ha a nyomozás alatt kiderül, hogy a cselekmény elkövetője meghalt, meg sem indítható (a vizsgálat el nem rendelhető), ha pedig a terhelt a vizsgálat vagy a főeljárás alatt halt meg, az eljárás tovább nem folytatható, hanem végzéssel megszüntetendő. E szabály alól a *bűnelkövetési eszközök s a büntett által létrehozott tárgyak elkobzása* tekintetében (BTK. 61., 62. §.) tesz kivételt a törvény, amelyek akkor is elkobzandók, ha a vádlott elítéltetése előtt halt meg. E kivétel indoka az, hogy az ily tárgyak elkobzása valósággal nem is büntetés, hanem inkább előzetes rendészeti intézkedés.

3. Ha a tettesre a büntetés bíróság már kiszabott, de annak kiállása előtt az elítelt meghalt, a végrehajtás abban hagyandó. Ez elv alól azonban már két kivételt is állapít meg a BTK. Az elítelt halála ugyanis *nem szünteti meg az ítélt említett tárgyak elkobzását*, vagyis a tulajdonos életében ez iránt hozott ítélet végrehajtását. Ezenkívül az elítelt életében *jogerőssé vált pénzbüntetés végrehajtását* az elítelt halála szintén nem akadályozza meg, a pénzbüntetés ily esetben a BTK. 53. §-a szerint az elítelt személy hagyatékából lesz behajlandó. (L. erről fentebb 111. §.)

4. A büntetendő cselekményből eredő magánjogi kötelezettség, a kártérítés azonban, mint amely nem büntetés, természetesen átszáll az elhalt büntettes jogutódaira, akár elítéltetett az életében, akár nem. A halál tehát a magánjogi igény érvényesítését nem gátolja meg, ez azonban ily esetben csak a magánjogi bíróság előtt lesz követelhető.

BTK. 118. §. A 61. és 62. §-ban megjelölt tárgyaknak elkobzását a tulajdonos halála nem szünteti meg. Ezen tárgyak akkor is elkobzandók, ha a vádlott elítéltetése előtt halt meg.

A pénzbüntetések behajtására nézve az 53. § rendelete irányadó.

142. §. A királyi kegyelem.

Irodalom: Az 1843-iki jav. anyaggyűjt. I. és III.; *Balogh J.*: Magyar bűnvádi eljárási jog, 1901. 204.; *Lüder*: Das Souverainitätsrecht der Begnadigung, 1860.; *Elsas*: Über das Begnadigungsrecht, 1888.; *Sternberg*: Die Begnadigung bei den Naturrechtslehrern, 1899.; *Heimberger*: Das landesherrliche Abolitionsrecht, 1901.; *Davidsohn*: Das Begn. recht, 1903.; *Fritschen*: Das landesherrliche Begn. recht, 1906.; *Vidal*: 464.; *Kenny*: 494.

I. A kegyelmezés közjogunk értelmében a királynak az a felségjoga, mely szerint valamely bünt. cselekmény elkövetője vagy elkövetői ellen a bűnvádi eljárás megindítását, vagy ha az már megindított, annak folytatását beszüntetheti, illetőleg a már ítéletileg kiszabott büntetés végrehajtását egészen vagy részben elengedheti. A kegyelemnek tehát két neme van:

1. a pertörlés (abolitio), mely által valamely büntetendő cselekmény miatt a bűnvádi eljárás megindítása vagy folytatása záratik ki; és

2. a megkegyelmezés szoros értelemben (adgratiatio), a kiszabott büntetés végrehajtásának megakasztása.

Mindkettő adható egyes büntetteseknek külön, vagy a bűnösök bizonyos csoportjának tömegesen (pl. politikai bűnösöknek, sajtóvétségért elítélteknek), mely utóbbi esetben a kegyelem közböcsánatnak (amnestia) nevezetik.

II. A kegyelmezést már a római jog ismeri. A köztársaság idejében a népgyűlés, a császárok alatt maguk a császárok, kik az államhatalom valószínű birtoklói lesznek, gyakorolják azt s ők teszik azt a fejedelem kiváltságos jogává. A középkor rendezetlen viszonyai közt egyelőre ismeretlen a kegyelmezési jog, de a római jog recipiálása s a fejedelmi hatalom megszilárdulása megteremtik azt már az újkor elején s a XVI. és XVII. századtól fogva egész Európában az államfő felségjogává lesz. Nálunk is már az 1405: 5., majd különösen az 1715: 48. és az 1791: 56. t.-cikkek elismerik a király e jogát.

A XVIII. század szabadelvű irói (*Beccaria*, *Filangieri*, majd *Bentham*, *Kant*, *Fuerbach*), az abszolút fejedelmek által a kegyelmezéssel fűzött visszaélések ellenében, erősen megtámadták a kegyelmezés jogát, mint amely által a fejedelem az igazságszolgáltatás rendes útját akadályozza s a törvény fölé helyezi magát. Az 1791-iki francia alkotmányozó gyűlés el is törli a kegyelem minden alakját, példája azonban másutt nem talál követésre. sőt maga Franciaország a politikai bűnösökre már 1794-ben, 1805-ben pedig teljesen visszaállítja azt. 1875-ben az amnestiát ismét eltörli Franciaország, de 1895-ben újból helyreállítja. Az 1792-iki magyar javaslat nem ismeri az abolitiot. Az 1843-iki jav. is elvileg csak „a végítélet után” ad helyet a kegyelemnek, a pertörlést csak kivételesen (a felségsértésnél és királlysértésnél) engedi meg (106. §.). A mai európai államok (monarchiák úgy, mint köztársaságok) ki-

vétel nélkül elismerik az államfő kegyelmezési jogát, legfeljebb annak terjedelme iránt van különbség az államok között. A *belga* alkotmány a királynak csak a szorosan vett megkegyelmezést engedi meg. Abolíciót, de csak amnestiá alakjában, a törvényhozás adhat.

III. A kegyelmezési jog *alapjául* az igazságot, a humanizmust és a politikai célszerűséget szokták felvenni. Bármily tökéletes legyen a BTK., nincs kizárva, hogy annak pontos és helyes alkalmazása is valamely adott esetben tulszigoru lehet. Az ily törvényes igazságtalanság, a jog és igazság közötti összeütközés gyors kiegyenlítésére szolgál a kegyelmezés joga. Megtörténhetik továbbá, hogy a különben jó törvényt a bíróság alkalmazza tévesen, ártatlant itél el vagy az enyhítő körülmények figyelmen kívül hagyásával igazságtalan szigorú alkalmaz, ily esetekben a humanizmus és méltányosság elvét a királyi kegyelem érvényesítheti leggyorsabban. A perújítás, mely által a bírói ítéletek tévedéseit orvosolni lehet, rendszerint hosszadalmas és szigorú formákhoz van kötve s így ezt mintegy meggyorsítja a kegyelem. Helyesen emeli ki *Prins* azt is, hogy a kegyelmezés alkalmas eszköz a halálbüntetés alkalmazásának tényleges megszüntetésére. Végül sokszor a politikai okosság tanácsolhatja az államfőnek, hogy bizonyos események elkövetőit, pl. lázadás, összeesküvés, forradalom részeseit, ne a törvény szigorával, hanem a kiengesztelés, a bocsánat által fegyverezzen le.

Mindezen erős érvek dacára a kegyelmezési jognak egyik neme, a *pertörítés* ellen helyesen hozzák fel sokan ma is, hogy a szabad államban minden bünt. esemény miatt a bűnvádi eljárást meg kell indítani, mert ennek az államfő által eszközölt betiltása arra a gyanura adhat okot, hogy bizonyos személyeket az államfő ki akar venni az igazságszolgáltatás karja alól. Az 1843-iki javaslat ez okból mellőzte a pertörítést, sőt *Ducák F.* és több társa egy különvéleményben még a megkegyelmezés (aggratiatio) jogát is megszorítandónak vélték, t. i., hogy a király csak a bíróság kiszabott büntetés *felet* engedhesse el, mert oly törvény mellett, mely minimumokat nem ismer, tehát a bíró kezét nem köti meg az enyhítésben, nincs szükség a kegyelmezésre, ez csak ott szükséges, ahol a törvény minden eseményre kiszabja a legkisebb mértéket is. (Az 1843-iki jav. anyaggyűjt. I. 135. A kegyelmezési jog megszorítása feletti tartalmas vitákat pedig l. u. o. III. köt.)

A kegyelmezés joga csak egy hat jótékonyan, ha ritkán, *kivételesen* alkalmaztatik. Gyakori, rendszeres alkalmazása compromittálhatja a bírói igazságszolgáltatást. E szempontból sem bíróságainknak, sem a BTK-nek nem nagy dicsőségére vált az igazságügyminiszter 1902. évi 5820. sz. rendelete, melyben utasította a kir. ügyészségeket, hogy a lopás miatt kiszabott tulszigoru (6 havi börtön) büntetések esetén a királyi kegyelem gyakorlása iránt hivatalból tegyenek felterjesztést. E rendelet alapján kegyelmet nyert 1903-ban 119, 1904-ben 161, 1905-ben 182, 1906-ban 233 egyén. Ez a rendelet, a BN. életbeléptetésével (a lopás büntetési tételeinek revisiójánál) feleslegessé vált.

III. A királyi kegyelemről a BTK. részletesen nem intézkedik, csak megemlíti, hogy a kegyelem kizárja úgy a *bűnvádi*

eljárás megindítását, mint a kiszabott büntetés végrehajtását (105. és 117. §.) Továbbá megemlíti, hogy:

BTK. 119. §. A királyi kegyelem az elkobzott tárgyak visszaadására, az eljárási és perköltségek vagy a sértett felet illető pénzbüntetés elengedésére nem terjed ki.

A kegyelmezési jog további részleteit közjogi törvényeinkből, a gyakorlatból és a BP-ből állapíthatjuk meg.

1. Így egy közjogi korlátozása a kegyelmezés jogának, hogy az elítélt miniszterrel szemben a király csak általános amnestia esetében gyakorolhatja a kegyelmet. (1848: III. t. c. 35. §.)

2. A király a kegyelmet, annak bármelyik alakját akár önként (hivatalból), akár a terhelt vagy elítélt (vagy helyette bárkinek) kérelmére gyakorolhatja, azonban mindig az igazságügyminiszter ellenjegyzése mellett. Akár hivatalból, akár kérelemre adatott a kegyelem, azt visszautasítani nem lehet. A kegyelemkérés részleteit a BP. 496—501., 514. §-ai szabályozzák.

3. A pertörő kegyelem hatása, hogy az illető személy ellen, az illető cselekmény miatt bűnvádi eljárást indítani vagy folytatni, öt bármilyen büntetéssel sújtani nem lehet. Csak az elkobzás mondható ki ilyenkor is.

4. A valóságos megkegyelmezés eredménye pedig a bíróilag kiszabott büntetésnek (fő- és mellékbüntetéseknek) teljes vagy részleges elengedése, vagy a kiszabott súlyos büntetésnek (halál) enyhébb nemre átváltoztatása. E tekintetben a király nincs korlátozva, elengedheti az összes büntetéseket egészen, vagy csak egyiket (szabadságvesztés) vagy azok bizonyos hányadrészét, vagy a még hátralevő részt, átváltoztathatja a kiszabott büntetést, csak a BTK. büntelési rendszerével ellenzekő, vagy a BTK. által nem ismert büntetést nem alkalmazhat. Nem engedheti el azonban az elkobzást, az eljárási költséget és a kártérítési kötelezettséget.

5. A halálos ítéletek a BP. értelmében minden esetben csak akkor fogantathatók, ha a király az elítéltnak nem adott kegyelmet. (BP. 496. §.) A halálos ítéletek tehát az eljáró elsőfoku bíróság és a Curia véleményével együtt az igazságügyminiszter által mindig a király elé terjesztendők.

6. Az amnestia terjedelmére, körére a király egyáltalán nincs korlátozva. Ma rendszerint valamely ürvendetes esemény alkalmából szokta gyakorolni, mely a királyi családban, vagy az államban történt.

7. A kegyelem az elkövetett büntetendő cselekmény összes büntetőjogi következményeit megszünteti, ezért a visszaesés megállapításánál és a büntetés felfüggesztésénél a kegyelem útján elengedett büntetés be nem számítható.

143. §. Az elévülés. Általánosságban.

Irodalom: *Pauler:* Az elévülés észjogi alapja, Akad. Értesítő. 1859. III.: *Payer:* M. Themis, 1878. 40. sz.; *Dambach:* Beiträge zur Lehre von der Kriminalverjährung, 1860.; *Abegg:* Verjährung rechtskräftig erkannten Strafen, 1862.; *Schwarze:* Bemerkungen zur Lehre von der Verj., 1867.; *Koopman:* Die Verj. im Strafrecht, 1888.; *Bühler:* u. u. 1893.; *Vonachten:*

u. a. 1895.; Aug: Die Verj. der Strafverfolgung. 1900.; Löning: Verg. Dar. A. I. 379.

I. Az elévülés a büntetőjogban valamely büntetendő cselekmény üldözésének, megbüntetésének vagy az a miatt kiszabott büntetés végrehajtásának megszüntét jelenti, azon okból, mert a cselekmény elkövetése vagy a büntetés kiszabása óta bizonyos, a törvény által megállapított hosszabb idő telt el, mely alatt a tettes nem volt megbüntethető.

A büntetőjogi elévülésnek e szerint két alakja van: 1. a *bűnvádi eljárás elévülése*, midőn bizonyos idő múlva a b. cselekmény büntethetősége, a bűnvádi per megindíthatása vagy folytatása lesz kizárva és 2. a *büntetés elévülése*, midőn a bíróilag kiszabott büntetés végrehajthatósága szűnik meg bizonyos idő lefolyása miatt.

II. A büntetőjogi elévülés mindkét alakja a méltányosság és a politikai célszerűség elveivel igazolható.

1. A jog és az igazság szigorúan azt kívánják, hogy az elkövetett cselekmény miatt, bármily hosszú idő múlva derült az ki s került kézre annak elkövetője, bűnvádi eljárás indíttassék s a cselekmény elkövetője megbüntetessék. Épügy, sőt még inkább logikus és jogos, hogy a bírói ítélettel kiszabott büntetést végrehajtsuk az elítélten, habár az ítélet végrehajtása elől megszökött s csak évek múlva kezdheti meg annak kiállítását. Azonban e szigorú jogi felfogást megdöntik a méltányosság, a humanizmus eszméi. Az ember nem abszolút igazságot szolgáltat, csak emberit s azt sem tökéletesen. Nem „az időnek valami mysticus, jogot szerző vagy jogot vesztő hatása“ az, mondja *Liszt* (289), ami a büntetőjogi elévülést igazolja, hanem az, hogy bizonyos idő elteltével a *tényállást biztosan megállapítani igen nehéz*, sokszor lehetetlen dolog s így a bűnvádi eljárás bizonytalan s kétes eredményű lenne, másfelől a már kiszabott büntetés végrehajtása felesleges, céltalan, sőt méltánytalan és inhumánus dolog lenne, ha az elítélt hosszú évekig bujdosott vagy új hazát keresve, jó viselettel igyekezett kiengesztelni maga iránt a társadalmat. A bünt. cselekmény társadalomellenes magaviselet, de ha az hosszú időn át nem volt felderíthető, a tettes ki tudta kerülni a büntető igazságszolgáltatást, a *társadalom* elfeledi a sérelmet, *megbocsát* érte és sem a bűnvádi eljárás megindítását, sem a rég kiszabott büntetés végrehajtását nem kívánja. A büntetésnek csak úgy van hatása és értelme, ha gyors és biztos. A bizonytalan vagy elkésett büntetés csak szánalmat, nem megnyugvást kelt, magára a tettesre sincs oly közvetlen megtorló ereje, így se a repressió, se a praeventio szempontjából nem szükséges és nem hasznos.

2. Az elévülés jogosultsága s jogalapjának mibenléte iránt ma is nagy vita van a büntetőjogi irodalomban. *Liszt*, *Berner*, *Hülschner*, *Garrault*, *Fayer* annak mindkét alakját elfogadják és jogosultnak tartják, ellenben *Binding*, *Prins*, *Garofalo*, *Schnierer* csak a bűnvádi eljárás elévülését ismerik el, az ítélettel kiszabott büntetés elévülésére nem találnak jogalapot, mert az ítéletileg

kiszabott büntetésnél nincs többé bizonytalanság a tények és az elkövetés iránt s így mi sem állja útját a végrehajtásnak, ha az elítélt kézzekerül. *Prins* szerint a megszökésért adott büntetlenség rossz példa a tömegnek s csak a visszaesőknek szolgál javukra. *Garofalo* ez okból a javíthatatlanokat mindig kizárna az elévülés kedvezményéből.

Binding és Schnierer érvei a jogi megtorlás eszméjének tulhajtásai. Szó sincs róla, hogy a büntetés végrehajtása 20—30 év múlva is jogosnak mondható, az is lehet, amit *Prins* felhoz, hogy kétséges, vajjon a megszökött elítélt szenvedett-e valóságos bajokat, gyötrelmeket a szökés ideje alatt — azonban mindez nem dönti meg azt, hogy a hosszú idő múlva végrehajtott büntetés inhumánus és felesleges. Természetes azonban, hogy a büntetés elévülésére sokkal hosszabb időt kell megállapítani, mint az eljárásra s ezenfelül de lege ferenda ki kellene kötni, hogy az illető az elévülés ideje alatt büntetendő eselekményt ne kövessen el. E feltétel elfogadása által elesnék a *Prins* és *Garofalo* kifogása is. Az 1898-iki német jogászggyűlés (*Berner* és *Stonglain* előadására) feleslegesnek nyilvánította az elévülésnek az időn kívül más feltételhez kötését. Ugyanigy: *Löning*: id. h. 460.

III. Az elévülés elismerése csak az ujkori s főleg a legujabbkori büntetőjog vívmánya. Az ó-, közép- és jó ideig az ujkori büntetőjogok sem ismerik az elévülést. A római jogban a *lex Julia de adulteriis* 5 évi, későbbi törvények a *crimina publica* eseteire általában 20 évi elévülési időt állapítanak ugyan meg, de a *parricidium*, *suppositio partus* és *apostasía* a későbbi római jogban sem évülnek el (*Liszt*). A *Carolina*, a francia *Ordonnance-ok*, a régi magyar jog (egész 1878-ig) nem említik meg az elévülést. A XVI. és XVII. században találkozunk először egyes német particularis törvénykönyvekben (Poroszország, 1620.) a büntetőjogi elévüléssel. Sok helyt azonban szándékosan mellőzik azt, így a II. József 1787. BTK-e.

A francia *Code Pénal* az, mely a XVIII. század felvilágosodott írónak küzdelmét e részben is diadalra juttatja s az elévülés mindkét alakját törvénybe írtatja. A francia *Code* szabadelvű és humanus álláspontját követi a legújabb mai BTK., így a belga, német, magyar, olasz, finn, bolgár, norvég törvény, az 1843-iki és a svájci javaslat. *Anglia* szokásjoga azonban ma sem ismeri a büntetőjogi elévülést, az osztrák BTK. (1852.) csak a bűnvádi eljárás elévülését ismeri, sőt a halállal büntetendő eselekményeknél ezt sem, mert ily esetben, ha az elkövetéstől 20 év letelt is, az eljárás megindítandó, de a büntetés ilyenekre csak 10—20 évi börtön lehet. Az új osztrák javaslat szintén nem ismeri a büntetés elévülését.

Az elévülést ismerő BTK-ek közt a tekintetben van különbség, hogy némelyek nem pusztán az elévülési idő lefolyását kívánják meg a bűnvádi eljárás vagy büntetés végrehajtásának megszüntetéséhez, hanem azt is, hogy a hűnös az elévülési idő alatt *njabb büntetést ne kövessen el s az okozott kárt lehetőleg jóvátegye*. Ezt kívánják az 1843-iki javaslat, az olasz és az osztrák BTK. A többi BTK.-ek megelégszenek a törvényben előírt idő lefolyásával. Kétségtelenül helyesebb az előbbi álláspont, mert ha az elévülés a társadalom által adott bocsánatot, a társadalom megkívánhatja, hogy a tettes igyekezzék azt tisztességes élet által megérdemelni.

IV. A BTK. és a KBTK. az elévülés mindkét alakját ismeri

rik és részletesen szabályozzák s azokhoz a törvényben megállapított elévülési idő lefolyásán kívül semmi más feltételt nem kötnék. Az elévülés, mint a cselekmény bünvádi üldözésének s a büntetés végrehajtásának törvényes megszűnési oka, a bíróság és a végrehajtást eszközölő hatóság (ügyészség, járásbíróság) által mindig *hivatalból veendő figyelembe*.

Büntetést megállapítani vagy végrehajtani tehát elévülés esetében akkor sem szabad, ha a terhelt vagy elítélt abba belenyugodott, vagy azt maga kívánja.

A BP. 352. §-a szerint, ha az esküdtbíróság előtti főtárgyaláson kiderül, hogy az eljárás elévülés miatt nem folytatható, a bíróság az esküdtek megkérdezése nélkül azonnal felmentő ítéletet köteles hozni.

144. §. A bünvádi eljárás elévülése.

I. A bünvádi eljárás *elévülésének időtartamát* a közönséges büntettekre és vétségekre nézve a BTK. 106. §-a, a kihágásokra a KBTK. 31. §-a, — sajtóvétségekre az 1848: 18. t.-c. 28. §-a, — a fiatalokru bűnelkövetőkre a FB. 71. §-a állapítja meg.

BTK. 106. §. Az elévülés kizárja a bünvádi eljárás megindítását:

1. husz év elteltével, ha az elkövetett büntetettre halál, vagy életfogytig tartó fegyház;
2. tizenöt év elteltével, ha az elkövetett büntetettre tiz éven felüli szabadságvesztés-büntetés;
3. tiz év elteltével, ha az elkövetett büntetettre öt éven felüli;
4. öt év elteltével, ha az elkövetett büntetettre kisebb büntetés van megállapítva.

Vétségekre nézve a bünvádi eljárás megindítása három év elteltével évül el.

Kihágásokra a bünvádi eljárás elévülési ideje *hat hónap*. (KBTK. 31. §.)

1848: 18. t.-c. 28. §. Minden olyan sajtóvétség, mely ellen hivatalból megtorlásnak van helye, hat hónap mulva, amely ellen pedig csak magánkereset indítható, két év mulva idősül el.

FB. (1913: 7. t.-c.) 71. §. Az 1878: 5. t.-c. (BTK.) 106. §-a alapján új §-ként a következő rendelkezések igtatandók:

Fiatalokruval szemben az elévülés az eljárás megindítását, ha a cselekmény a törvényben megállapított minősítése szerint büntett, öt év elteltével és ha a fiatalokru a cselekmény elkövetésekor tizenötödik évét betöltötte, s cselekményére öt éven felüli szabadságvesztés van megállapítva, tiz év elteltével, ha a cselekmény vétség, három év elteltével zárja ki. A sajtójogi elévülés ideje érintetlenül marad.

Ha a fiatalokru a cselekmény elkövetésekor tizenötödik évét betöltötte

és cselekményére a törvény halálbüntetést vagy életfogytig tartó fegyházbüntetést állapít meg, az elévülés ideje tizenöt év.

1. Az elévülési idő tekintetében e szerint különbséget kell tenni: a) a közönséges b.-cselekmények, b) a sajtóvétségek és c) a fiatalok által elkövetett b. cselekmények közt.

a) *Közönséges büntettek*re nézve az eljárás 20, 15, 10, 5 év alatt évül el a cselekmény sulya szerint. — közönséges *vétségekre* 3 év, — *kihágásokra* 6 hó alatt.

Közönséges büntetteknel és vétségeknél az elévülési idő tartamát, a bírói gyakorlat szerint, nem a törvényes büntetési tétel, hanem a bíró által a felmerült esetben kiszabandó büntetés valószínű nagysága szerint kell megállapítani. Tehát a 10—15 évi fegyházzal sújtandó emberölés miatt az eljárás elévülési ideje nem mindig 15 év, hanem ahhoz képest, hogy a bíró a fevforgó súlyosító és enyhítő körülmények szerint 10 éven felüli, 5 és 10 közötti vagy 5 éven aluli tételt szabna ki, az elévülési idő 15, 10 vagy 5 év leend.

E kérdés erős irodalmi és gyakorlati vita után lett így megoldva. A BTK. 106. §-ának betűjéből ugyan, grammatikai magyarázat szerint, az folyónak, hogy az elévülési idő kiszámításánál az illető felmerült cselekményre a BTK-ben „megállapított” maximális tétel lenne irányadó. Ezt vitatják *Schnierer* és *Werner*. Ugyanigy oldják meg e kérdést *Mayer S.* és *Halschner*. Azonban *Fayer* már 1878-ban kimutatta, hogy ez a grammatikai magyarázat nem felel meg a törvényhozó akaratának, mely azt akarta, hogy az eljárás rövidebb idő alatt évüljön el, mint a kiszabott büntetés, már pedig, ha a törvényes maximumot tekintjük irányadónak (mint *Schnierer* és *Werner*), akkor az ellenkező fog igen gyakran bekövetkezni, mert a konkrét esetben lehet, hogy a 15 évi maximum helyett 2—3 évi fegyházat, esetleg $\frac{1}{2}$ évi börtönt szabna a bíró, amikor a kiszabott büntetés 10 év alatt elévülne (120. §.), míg az eljárás (*Schnierer*ek szerint) 15 év alatt. *Fayer* nézetét, melyet még számos helyes érvel indokolt, fogadták el *Kantz G.*, *E. Illés Károly* és *Heil F.*, valamint hosszú ingadozás után a *Curie* is, midőn az 59. sz. döntvényben kijelentette, hogyha a büntettet a fevforgó esetben a bíróság vétségge correctionalisálta volna, az eljárás nem a büntettek, hanem a *vétségekre megállapított idő alatt* évül el. BHT. I. 48. Ugyanigy *Haus* és *Schwarze* a belga, illetőleg a német BTK-re nézve.

A bűnvádi eljárás elévülésének megállapítása végett tehát a bíró előbb minősíti a cselekményt, aztán *hozzávetőleg megállapítja* a valószínűleg kiszabandó büntetést s ennek nagyságához mérten dönti el, hogy a 106. §. melyik pontja alkalmazandó a felmerült esetben. I. BJT. XXXIII. 278. I. közölt ítéletet, melyben az elévülés megállapítása teljesen a szövegben mondottak szerint olvasható. Ugyanigy BJT. LI. 329. 59. k. 21. 61. 161. Helytelen s az állandó gyakorlattal ellenkező: 51. k. 330.

b) *Sajtóvétségek* (nyomtatvány utján elkövetett büntett, vétség vagy kihágás) miatt, ha az *hivatalból üldözendő*: 6 hó mulva, ha *magánindulványra* üldözendő, 2 év elteltével évül el a bűnvádi eljárás.

A rövidebb elévülési idő indoka itt az a körülmény, hogy a sajtóvétség rendszerint elkövetése idején rázza fel a közvéleményt. Másfelől a sajtószabadság érdeke is azt kívánja, hogy a sajtóvétség üldözése ne legyen sokáig függőben. (Fayer: 420.) Hirlap be nem jelentése (1848: 18. t.-c. 30. §.) nem „sajtóvétség“ s így 3 év alatt évül el: Curia. BJT. LIII. 95.

c) A fiatalok cselekményeire nézve, ha a fiatalok 15 évét a tett elkövetésekor betöltötte, az elévülési idő: a BTK. eredeti tételei szerinti *büntettek* miatt 15, 10, 5 év, — 12—15 évekre ugyanily cselekmények miatt mindig 5, — *vétség* miatt az összes fiatalokra 3 év, — kihágás miatt 6 hó.

A fiatalokra nézve az elévülési idő különleges szabályozását az *tette* szükségessé, hogy épen a FB. emelte fel a fiatalok fogházának maximumát 15 évre. ily magas büntetéssel sújtott cselekmény esetén pedig a vétségekre a BTK. által megállapított 3 év túlrövidnek látszott. Sajnos, a FB. által megállapított elévülési idő pedig aránylag igen magas, ami annál szembeesőbb, mert az új törvény szövege a correctionalisatiót kizárja.

2. Nem elévülési idő ugyan, de hasonló s annál is szigorubb akadálya a bűnvádi eljárás megindításának a magánindítvány idejének lejártja.

A „*magánindítványi*“ cselekményeknél általában (BTK. 112. §.) a bűnvádi eljárás megindítása iránt *3 hó alatt* kell indítványt tenni, különben a cselekmény az elévülési időn belül sem üldözhető. (L. alább a 146. §-t.)

A *választó jog elleni* cselekményeknél pedig 30 nap alatt *teendő feljelentés*, különben a bűnvádi eljárás meg nem indítható. (L. alább a 220. §-t.)

II. *Az elévülés kezdőpontjára* a BTK. azt az általános szabályt állítja fel, hogy:

BTK. 107. §. Az elévülés kezdetét veszi:

1. a bevégzett büntetire vagy vétségre nézve: a véghezvitel napjával;
2. a megkísérlett büntetire vagy vétségre nézve: a véghezvitelre irányzott utolsó cselekmény elkövetésének napjával.

Tehát nem az eredmény beálltának, hanem a *tevékenység* (az utolsó „elkövetési cselekvés“) „*véghezvitelének*“ napja az elévülés kezdő napja (l. fentebb a 64. §-t.). *Folytatólagos* cselekményeknél szintén az utolsó cselekvés véghezviteli napján (Curia: BJT. 65. (1912.) 6.), *folytonos* (tartós) delictumnál ellenben a jogellenes állapot *megszüntének* napján kezdődik.¹⁾ Collec-

¹⁾ Kettős házasság esetén az eljárás elévülése az *55. sz. döntvény* szerint az utóbbi házasság megszüntének napján kezdődik. L. eziránt *Wlassics, Baumgarten* és *Lukács A.* cikkeit a BJT. XI. s a Jog. 1885. és 1886. évf.

tív delictumnál az utolsó cselekmény elköv. napjától (*Curia: BJT. 59. 208.*): szűkés által elkövetett fegyvereserő elleni vétségnél az állítás napján, esetleg (?) a vádlott 36-ik életévének betöltése napján (*J. E. BJT. 63. 1912. 261. Sajtóvétségeknél* az elévülés kezdő napjául nem a nyomtatvány elkészültének, hanem a *közzétételnek a napja* tekintendő, mert a sajtóvétség csak a közzététellel van véghezvive.¹⁾ A felbujtók és segédek üldözésére nézve az elévülés kezdete a tettesre megállapított időponttól kezdődik. Tettestársakra külön-külön az általuk kifejtett tevékenység véghezviteli napja az irányadó. *Kétes esetben az elítélt javára kell magyarázni az elévülés kezdetét.* Így ha csak az elkövetés éve a bizonyos, az illető év első napjától számítandó az elévülés. (Ugyanigy *Illés: I. 405.* és a *Curia: BJT. IX. 350.*)

Az elévülési idő a *polgári számítás* (civilis computatio) szabályai szerint számítandó, tehát nem „a momento ad momentum“, hanem „a die ad diem“. Vagyis a véghezviteli napja már mint egész (első) nap beleszámíttatik az elévülési időbe. *Az elévülési idő folytonos* (tempus continuum), vagyis ha csak a törvényben előírt „félbeszakítás“ vagy „nyugvás“ fenn nem forog, az idő (így a szűkés, külföldön létel, betegség ideje is) beleszámítandó az elévülési időbe.

Be van fejezve az elévülés azon nap éjféli 12 órájával, amely az elévülési idő évének vagy hónapjának utolsó napja. Tehát egy 1900 január 1-én elkövetett bűntett, ha az elévülési idő 10 év. 1909 december 31-én éjféli 12 órakor tekintendő elévültnek.

III. Az eljárás elévülésének *félbeszakítására* a BTK. ezt rendeli:

BTK. 108. §. Az elévülést félbeszakítja a bíróságnak az elkövetett bűntett vagy vétség miatt a tettes vagy részes ellen irányított határozata vagy intézkedése. A határozat vagy intézkedés napján azonban az elévülés újra kezdetét veszi.

Az elévülés csak azon egyénre nézve szakad félbe, kire a bíróság intézkedése vonatkozik.

1. A félbeszakítás hatálya az, hogy a félbeszakítás napjáig eltelt idő nem számítható be az elévülési időbe, hanem a félbeszakítás napján — amennyiben az illető terhelt ellen a bünvádi eljárás még sem indítható meg — új elévülés kezdődik. A félbeszakításra fontos, hogy: 1. csak a bíróságnak; 2. csak az illető büntetendő cselekmény miatt tett intézkedés vagy határozata s 3. csak az illető (tettes vagy részes) egyénre nézve szakítja félbe az elévülést, akire a bíróság intézkedése vonatkozik. Ügyészeti vagy rendőrségi intézkedés nem szakítja félbe az elévülést.

Az eljárás elévülését félbeszakító bírósági határozatnak vagy intézkedésnek a tettes vagy részes ellen kell irányozva lennie, pl. elfogatási, körzeti rendelet (nyomozó levél) kibocsátása; ellenben tanukihallgatásra, szemlére vonatkozó intézkedés, az ügyésznek indítványtételre való felszólítása nem

¹⁾ *Zsitvay L.:* A magyar sajtójog. 1900. 58. l. és *Kenedy G.:* A magyar sajtójog. 1903. 93. l. Kétes esetben a köteles példánynak az illetékes hatósághoz való benyújtási napja tekintendő a véghezviteli napjának.

értendő ez alatt. Nem szükség, hogy a bírósági intézkedés épen az illetékes bíróságtól jöjjön, de a bíróságnak hatáskörrel kell bírnia az illető intézkedésre (elfogadás). Ha egyidejűleg ugyanazon tettes vagy részes ellen több eljárás folyik vagy lenne megindítandó, csak azon cselekmény miatti eljárás elévülése szakad félbe, amelyre a bíróság intézkedése vonatkozott. A másik cselekmény tehát, mely miatt a bíróság nem intézkedett, időközben elévülhet.

A bírói gyakorlat szerint a vádirat beadása az ügyész részéről, illetve annak a bíróság által elfogadása és iktatása félbeszakításnak tekintetik. BJT. LIV. 27. Ellenben a nyomozást elrendelő ügyészi határozat nem szakítja félbe az elj. elévülését. BJT. 61. (1911.) 161.

2. Ha a bíróság valamely terhelt ellen körözést rendelt el, de az eredménytelen maradt, a körözés ismétlése, esupán az elévülés megszakítása végett, a kir. ügyész indítványára sem rendelhető el. (76. sz. döntvény). E szabály értelme az, hogy a körözés ismétlésének megengedése esetében a BTK-nek az elévülés iránti szakaszait egyszerűen megsemmisíthetné a bíróság, mert az ügyészség indítványára annyszor annyszor elrendelvén a körözés ismétlését, az elévülés lefolyását lehetetlenné tehetné. A BTK, pedig, ha az elévülést elfogadta, nem akarhatta, hogy az lehetetlenné váljék. A többszöri, célzatos félbeszakítás a törvény szándéka ellen való. Elvileg csak az egyszeri félbeszakítás jogosult.

3. *Bűnrészség* esetében az elévülés csak azon egyénre nézve szakad félbe, akire a bíróság intézkedése vonatkozott.

Az irodalomban vita merült fel arra nézve, vajjon a *sajtóvétségek* tekintetében is áll-e ez az elv (BTK. 108. §., második bek.), avagy itt a fokozatos felelősség elve nem változtatja-e meg a félbeszakítás egyéni jellegét? Fayer szerint a BTK. 108. §-ának második bekezdése a sajtóvétségekre nem érvényes, mert a sajtóvétségeknél solidaris felelősségről lévén szó, az elévülés is együttes, minek folyamánya az lenne, hogy ha az elévülés a felelősség alá vont egyénre nézve félbeszakított, a többire is félbeszakítottnak tekintendő. Ezzel szemben Vargha F. a félbeszakítás *egyéni jellegét* védelmezi, miután a sajtótörvény erre nézve nem tartalmaz a BTK-től eltérő rendelkezést s így a BTK. említett általános szabálya a sajtóvétségekre is érvényes. (Jogt. Közl. 1895. 20. sz.) A Curia a Vargha F. álláspontja mellett döntött, midőn kijelentette, hogy „fokozatos felelősség esetében a szerző ellen tett intézkedés nem szakítja félbe a felelős szerkesztő javára folyó elévülést.” (BJT. XLV. 285.) Ez utóbbi felfogás helyesebb, mert a sajtószabadság gyengítése lenne a félbeszakítás egyéni jellegének elejtése.

IV. Külön intézkedik a BTK. az elévülés nyugrásáról:

BTK. 109. §. Ha az eljárás megindítása vagy folytatása valamely előzetes kérdésnek hatósági elintézésétől függ: az elévülés az előzetes kérdés jogerejű elintézéséig nyugszik.

EB. 72. §. A BTK. 109. §-a második bekezdésként a következő rendelkezéssel egészítették ki:

Fiatalkorn próbárabocsátása esetében a próbaidő alatt az elévülés nyugszik.

Az elévülés nyugvásának hatása az, hogy az illető előzetes kérdés elintézésére szolgáló idő az elévülési időbe nem számítható be, azonban az addig már lefolyt idő nem vész el, hanem hozzászámítatik az előzetes kérdés elintézése után tovább folyó elévülési idő tartamához.

Előzetes (praejudicialis) kérdések a büntetőjogban azok a jogi kérdések, melyek megoldásától függ a büntető eljárás folytathatása s a terhelt egyén büntethetősége. Lopás esetén az ellopott dolog tulajdonjogának kérdéséről, hűtlen kezelés esetében a számadások miként állásától, kettős házasságnál az első házasság érvényességétől, mint előzetes kérdéstől függ a bűnösség és a büntethetőség. Miután ily esetekben az előzetes kérdés eldöntése épen a bűnvádi eljárás nélkülözhetetlen feltétele, igazolt, hogy az elévülés az erre fordított idő alatt fel legyen függesztve, mert a bűnvádi per ez alatt szintén fel van elevenítve. A bűnvádi eljárás folytathatásától (t. i. az előzetes kérdés jogerős elintézésétől) azonban az elévülés tovább folyik. Az előzetes kérdések elintézése iránti eljárást a BP. 7. §-a szabályozza. Ugyanerre vonatkozik a BTK. 267. §-a a rágalmazás és becsületsértés tekintetében.

145. §. A bíróilag kiszabott büntetés elévülése.

I. Az elévülési időtartamok a büntetés elévülésénél hosszabbak, mint az eljárás elévülésénél, miután itt már *itéletileg megállapított büntetésről* (res judicata) van szó, a bizonytalanság ki zárva s az ítélet a köztudatba is jobban bevésődik, így hosszabb idő kell, hogy az feledésbe menjen.

BTK. 120. §. Kizárja a büntetés végrehajtását büntetteknel az elévülés:

1. huszonöt év elteltével, ha az ítélet halált, vagy életfogytig tartó fegyházat;

2. husz év elteltével, ha az ítélet tiz évet felülhaladó határozott idejű fegyházat vagy államfogházat;

3. tizenöt év elteltével, ha az ítélet öt év és tiz év közötti szabadságvesztés-büntetést;

4. tiz év elteltével, ha az ítélet a 3. pont alatt meghatározottnál kisebb büntetést állapított meg.

Vétség miatti elítéltetés esetében a büntetés végrehajtása öt év elteltével évül el.

Kihágások miatt kiszabott büntetés *egy év alatt* évül el. (KBTK. 31. §.)

FB. 73. §. A BTK. 120. §-a után új §-ként a következő rendelkezések iptatandók:

A fiatalok ellen megállapított büntetés végrehajtását az elévülés, ha tiz évnél hosszabb tartamu fogházbüntetés állapított meg, husz év elteltével, — ha tiz évi fogházbüntetés állapított meg, tizenöt év elteltével; — ha tiz évnél rövidebb, de öt évnél hosszabb tartamu fogházbüntetés állapított

még, tíz év elteltével, — ha államfogházbüntetés, vagy öt évnél rövidebb tartamú fogházbüntetés állapotott meg, öt év elteltével zárja ki.

1. Az elévülési idő meghatározásának alapját képező „büntetés“ alatt mindig csak a főbüntetés tartama értendő, a mellékbüntetések vagy a szabadságvesztésre átváltoztatott pénzbüntetés nem számítható hozzá. A mellékbüntetésül kiszabott pénzbüntetés a főbüntetéssel együtt elévül¹⁾.

A hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése azonban a főbüntetés elévülése alatt nem évül el,²⁾ mert azok hatálya éppen a főbüntetés elévülésének napján kezdődik. E két mellékbüntetés tehát sajátképen nem évül el, azonban ha a mellékbüntetés időtartama a főbüntetés elévülésétől számítva letelt, a mellékbüntetések kiállottaknak tekintendők, akár gyakorolhatta volna az elítélt ez alatt politikai jogait, akár nem (pl. ha az alatt külföldön tartózkodott).

2. Az elévülés kezdete.

BTK. 121. § Az elévülés azon napon kezdődik, amelyen az ítélet jogerőre emelkedett; ha pedig a büntetés végrehajtása már megkezdett: azon napon, amelyen az az elítéltnak megszökése által félbeszakított.

Az elévülési idő a megkezdés után is folytonos, vagyis — eltekintve a törvény által megemlített félbeszakítástól — szakadatlanul folyik és beszámítandó, akár lehetséges, akár lehetetlen lett volna a végrehajtás. A távollét, szökés, betegség ideje szintén beszámítandó s a leggyakoribb módja a büntetés elévülésének éppen az elítélt megszökése.

3. A félbeszakítás.

BTK. 124. § Az elévülés félbeszakad az illetékes hatóságnak a büntetés végrehajtására irányzott és az elítélt személyre vonatkozó bármely intézkedés, különösen annak elfogatása által. Az intézkedés napján azonban az elévülés újra kezdetét veszti.

A büntetés végrehajtását tehát már nemcsak a bíróság, de a hatóság (közigazgatási, rendőri, katonai hatóság, (csendőrség) intézkedése és bárminő intézkedése (tudakozódás a megszökött tartózkodása iránt) félbeszakítja. Azonban csak az illetékes hatóság intézkedése és csak az illető személyére nézve szakítja félbe az elévülést. Egyik részes vagy testtárs elfogatása iránti intézkedés nincs kihatással a többiek elévülésének folyására. Az intézkedés napján az elévülés újra kezdetét veszti. A körözés ismétlése a büntetés végrehajtásának elévülését szintén nem szakítja félbe. Ez iránt a gyakorlat még ingadozik. L. Tóth György BJT. LIV. 267.

¹⁾ **BTK. 122. §** A szabadságvesztés-büntetés mellett megállapított pénzbüntetés a főbüntetéssel együtt évül el.

²⁾ **BTK. 123. §** Az elévülés hatálya nem terjed ki a jogerejű ítélet által megállapított hivatalvesztésre, sem a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésére.

II. A büntetés elévülése nem vonja maga után az ítéletileg megállapított *kártérítési* kötelezettség megszűnését.

BTK. 125. §. A büntető-ítéletben megítélt vagyoni elégtétel tekintetében az elévülést, valamint annak félbeszakítását a polgári törvények szabályozzák.

146. §. A „magánindítványra“ és a „felhatalmazásra“ üldözendő cselekmények általában.

Irodalom: Alapvető munka *Balogh J.*: A sértett fél jogköre a büntető-jogban, 1887.; u. a. Magyar bünvádi eljárási jog, 1901. 164. (ugyanitt kimerítő irodalmi repertorium); *Baumgarten I.*: A magánvád. M. Ig.-ügy XXV. k. 379.; *Balogh, Illés, Vargha*: A BP. magyarázata, I. 184.; *Fuchs*: Anklage und Antragsdelikte, 1873.; *Kirchenheim*: Die rechtliche Natur der Antragsdelikte, 1877.; *Holtzendorf*: IV. 239. (Doehow); *Köhler*: Die Lehre vom Strafantrag, 1899.; *Alfeld*: Vergl. Dar. A. II. 161.; *Bar*: Ges. und Sch. III. 293.; *Euler*: Geteilter, bedingter — Strafantrag, 1905.; *Fikentscher*: Die Zurücknahme des Strafantrages, 1907.; *Bab*: Die Subjecte des Strafantragsrechts, 1907.; *Blum*: Die Bestimmungen des R.-Stg.-B. über den Strafantrag, 1908.

I. A bünvádi eljárás megindítását vagy folytatását kizárja a *sértett fél kívánságának elő nem terjesztése*, vagy az előterjesztett kívánságnak a törvényben megengedett esetekben és a törvényes időpontig történt *visszavonása*, de csak azoknál a cselekményeknél, melyek a BTK. különös részének rendelete szerint „magánindítványra“ vagy „felhatalmazásra“ üldözhető.

1. A büntetőjog közjogi jellegének elismeréséből ugyan az a szabály következik, hogy minden büntetendő cselekmény, mint az állam közvetlen vagy közvetett megsértése, az állam által, vagyis hivatalból üldöztessék. E szabály alól azonban az összes modern BTK-ek, kisebb vagy nagyobb mértékben kivételeket engednek meg és pedig rendszerint két okból.

a) Vannak oly sérelmek, melyeknek hivatalos üldözése és a tettes megbüntetése a sértett személyen ejtett sérelmet, gyalázatot még nagyobbá tenné, mert szélesebb körben elterjesztené annak a szőgyenletes cselekménynek a hírét, amit a sértetten méltatlanul ejtettek. Ily cselekményeknél tehát, minők a nő szemérme elleni cselekmények, a családi lopás stb., a *sértett fél iránti kimélethől* az állam a közvád emelésének jogát a sértett személy *kivánságától* teszi függővé. Ha a sértett maga is kívánja a tettes büntetését, a bünvádi eljárás a rendes vádközegek (a kir. ügyészség) által megindítható, ha azonban a sértett fél fátyolt akar borítani a szenvedett sérelemre, az állam figyelemből lemond a vád jogáról

s nem engedi meg a bűnvádi eljárás megindítását. Ezek a tulajdonképeni, „a sértett fél kivánságára üldözendő“ cselekmények.

b) Némely *kisebb sérelmek* esetében pedig az állam a különben büntetendő cselekmény üldözését amiatt teszi a sértett fél kivánságára üldözendővé, mert az az által okozott jogsérelem átlag oly csekély, hogy azt sokszor maga a sértett sem tartja érdemesnek figyelemre méltatni. Ilyenek: a becsületsértés, levéltitok-, könnyü testi-, magánlak-sértés stb. Itt tehát a „minima non curat praetor“ elve az, mely az államot arra indítja, hogy a bűnvádi eljárás megindítását szintén a sértett kivánságától tegye függővé, sőt a legtöbb törvényhozás e tekintetben tovább is megy s az ily minimális sértések esetében a *vádjogot* is átruházza a sértettre, őt tévéen első sorban az illető cselekmény miatt vádlóvá, (a BP. szerint főmagánvádló) s a rendes állami vádközegnek (kir. ügyészség) csak kivételesen engedvén meg közérdekből a vád átvételét. Ily esetben az ide sorozott cselekményeket: „magánvádra üldözendő“ cselekményeknek nevezzük.

BTK-ünk „a sértett fél indítványára üldözhető“ cselekmények neve alá sorozza ugy a „magánindítványi“, mint a „főmagánvád“ tárgyát képező¹ cselekményeket. Sőt ezek mellett még egy harmadik csoportot is állít fel: „a felhatalmazásra üldözendő“ cselekmények csoportját, melyek azonban csak annyiban hasonlítanak a „magánindítványra“ üldözendőkhöz, hogy a „felhatalmazás“ vagy „kivánság“ megadása előtt ezeknél sem lehet a bűnvádi eljárást megindítani. Az „indítványi jog“ egyéb szabályai és következményei azonban a „felhatalmazási“ vétségekre nem állanak.

2. A magánindítvány *első sorban* ugyan *perjogi* előfeltétel, *de anyagi jogi jelentősége* is van, mert az indítvány elő nem terjesztésének vagy visszavonásának jogi következménye az illető cselekmény büntethetőségének megszűnése, kizárása. A sértett fél indítványára üldözhető cselekmény ugyan, mihelyt elkövetett, *büntetendő* cselekmény, de indítvány előterjesztése nélkül nem üldözhető, tehát *nem büntelhető* cselekmény.

a) A BTK. különös része 23 büntettet, illetőleg vétséget nyilvánít *a sértett fél indítványára* üldözhetőnek, u. m.: 1. hamis vád (229. §.), 2. Erőszakos nemi közösiség (232. §.), 3. A szemérem elleni erőszak (233. §.), 4. A megfertőztetés (236. §.). 5. Testvérek közötti vérfertőzés (244. §.), 6. A szem

¹) A bünt. cselekmények e két csoportja közti különbségeket pontosan és nagy alapossággal állítja össze *Balogh: M. bűnvádi eljárási jog, 1901. 170. l. még: Blum: id. m.*

érem elleni büntett (245. §.), 7. A házasságtörés (246. §.), 5. A családi állás elleni büntett (255. §.), 9. Rágalmazás és becsületsértés (268. §.), 10. Könnyű testi sértés (312. §.), 11. Gyermekrablás (317. §.), 12. Leányszöktetés (320. §.), 13. Nőrablás (321. §.), 14. Levél- vagy távsürgönytitok megsértése (327. §.), 15. A titok tiltott felfedezése (328. §.), 16. A magánlaksértés vétsége (332. §.), 17. A családi és szolgálati lopás (342—343. §.), 18. A családi és szolgálati sikkasztás (358. §.), 19. A hűtlen kezelés vétsége (361. §.), 20. A jogtalan elsajátítás (369. §.), 21. A családi körben elkövetett csalás (389. §.), 22. Az iparvédegyhamisítás (ujabban kihágás) 1895: XLI. t. c. 8—9. §.), 23. Idegen ingó vagy ingatlan vagyron roválása (418., 421. §.). Ezenfelül 24. Az uzsora-törvény (1883: XXV. t. c. 9. §.) szerint indítványi cselekmény az uzsora vétsége. 25. A BN. szerint a kerítés vétsége (BN. 43. §.). A KBTK. szerint pedig 26. a tulajdon elleni kihágás (BN. 51. §.) és az idegen ingó dolog jogtalan használata (127. §.).

Egyes külön törvények szerint indítványi cselekmények: az erdei kihágások (1879: XXXI. t. c. 82. §.), a vadászati kihágások (1883: XX. t. c. 39. §.); a szerzői jog bitorlása (magánjogi vétség) (1884: XVI. t. c. 25. §.).

b) „Felhatalmazásra“, illetőleg „kivánatra“ üldözhető cselekmények: a rágalmazás és becsületsértés (269—272. §.).

c) „Főmagánvád“ esetei, vagyis első sorban magánvádra üldözendő cselekmények a BP. (41. §.) szerint: 1. a magánszemélyek ellen elkövetett rágalmazás és becsületsértés (BTK. 258., 259. és 261. §.), 2. a könnyű testi sértés vétsége, 3. Levél- és távirati-titok megsértése magánszemély által, 4. Magánlaksértés vétsége, 5. Idegen ingó és ingatlan vagyron rongálása, 6. Tulajdon elleni kihágás, 7. Idegen ingó dolog jogtalan használata, 8. Iparvédegyhamisítás.

II. A sértett fél indítványára üldözendő cselekmények fogalmát, körét és jelentőségét csak a legújabb idők irodalmának sikerült tisztáznia. A gyakorlatban azonban mondhatni, még a mai BTK-ek is meglehetősen homályos és ferde szabályokat tartalmaznak idevonatkozólag s a sértett fél jogkörének tana egyike az anyagi büntetőjog legzsiláltabb szakaszainak.

1. A sértett fél iránti kimélet csak ott jelentkezik, mint a bűnvádi eljárás megindítását módosító feltétel, ahol a büntetőjog közjogi jellege már az összes vagy a legtöbb cselekményre határozottan felismeretik és uralkodó elvvé izmosodik. Az óskori vagy a középkori jogrendszerekben tehát hiába keressük ezt. A római jog is csak fejlettebb korában s akkor is csupán két cselekményre ismeri el, u. m. a gyermekcsempészésre (suppositio partus) a Lex Cornelia de falsis és a házasságtörésre a lex Julia de adulteriis. A római jogban ismeretes *magánvétségek* (delicta privata) nem zavarandók össze a sértett indítványára üldözendő b. cselekményekkel, mert a magánvétségek nem a büntető-, hanem a magánjogba tartoztak s azok miatt a tettes csak kártérítésért és magánbüntetésért (kielégítés) indíthatott keresetet.

A *germán* s az egész *középkori* büntetőjog nem ismeri a sértett fél kívánságára üldözendő cselekményeket. A *Carolina* az, mely a büntetőjog közjogi jellegét, a büntettek hivatalból üldözését kifejezésre juttatva, ez alól kivételesen négy cselekménynél: házasságtörés, nőrablás, erőszakos nemi közöskülés és családi loolás a büntető kereset megindítását a sértett panaszától teszi

függővé. A közönséges német jog ezenkívül csak a becsületsértést és a gyermeksempésztést, ellenben az újabb particularis német BTK-ek, különösen a porosz és főleg a szász BTK-ek, egész sorozat apróbb cselekményeket is a sértett indítványára üldözendőnek nyilvánítanak. A szász BTK. ezen álláspontja jutott be a német birodalmi BTK-be is (1871), amely 26 cselekményt tekint ilyennek. Egy 1876 február 26-iki Novella egy-két cselekménynél megszünteti a sértett indítványi jogát s különösen az indítvány visszavonhatóságát, de még így is tulsok cselekmény üldöztetik indítványra s az „indítványi“ (Antragsdelikte) és a magánvádra üldözendő cselekmények (Privatklage delikt) fogalmai teljesen össze vannak zavarva.

A francia és belga BTK-ek erősebben ragaszkodnak a hivatalból üldözés eszméjéhez. A Code Pénal az általános részben nem is szól a sértett indítványi jogáról s a különös rész is csak házasságtörés és kiskorú nő elrablása esetében teszi függővé az eljárás megindítását a sértett panaszától. Újabb törvények még 5 minimalis sérelmet nyilvánítottak a sértett indítványára üldözendőnek. Még ridegebben megtartják a hivatalból üldözés elvét az angol és az amerikai büntetőjogok, melyek egyáltalán nem ismernek ma sem tulajdonképeni, a sértett kívánására üldözendő cselekményeket. A legújabb BTK-ek közül a hollandi és az olasz viszik némileg előre a sértett fél kívánásának tanát. Mindkettő nem indítványra, hanem helyesen panaszra üldözendő cselekményekről beszél. A hollandi egész külön fejezetben (általános rész, VII. fejezet) rendelkezik róla s különösen helyes intézkedése, hogy a panasz visszavonását csak a megtételtől számitandó 8 nap alatt engedi meg. Az olasz BTK. a sértett „panaszáról“ az általános részben csak egyetlen §-ban (88) intézkedik. A sértett panaszának hiánya nemesak az eljárást, de a törvény által megemlített esetekben a végrehajtást is kizárja. A svájci javaslat az általános rendelkezések legelején (2. §.) szól, teljesen a mi BTK-vel megegyezően a magánindítványról. A norvég BTK. külön fejezetben (VII.) a hollandi törvényt követi, a visszavonási jogot jelentékenyen korlátozza.

2. A régi magyar jog csak a házasságtörést tekintette a sértett (a férj) indítványára üldözendőnek. Az 1792-iki javaslat ugyanezt és az erőszakos nemi közösiséget. Az 1843-iki javaslat a korabeli német particularis törvényeket követi. Az általános részben nem is szól róla, de a különös részben 24. részint súlyos, részint csekély jogsértést a „sértett panaszára“ üldözendőnek nyilvánít (a párbajt, a vallás szabad gyakorlatának háborítását, egyes hivatali visszaéléseket is.). A BTK. a német BTK-et követi s szintén összezavarja a sértett panaszát a magánváddal, tulsok és apróbb sértéseket is indítványi cselekményeknek tekint. A XI. magyar jogászgyűlés ugyan 1896-ban elvileg a mellett nyilatkozott, hogy az indítványi cselekmények köre nem szorítandó meg, azonban kívánta a visszavonási jog korlátozását és rövidebb időre szorítását. A BN. a család rendszerinti indítványi jellegét eltörölte s a csalást csak a családi körben (BTK. 342., 389. §.) elkövetve hagyja indítványi cselekménynek.

3. Az indítványi cselekmények jogalapjára és természetére még ma is felette szétágazók a vélemények. Köstlin és Binding elvileg is helytelenítik a sértett fél indítványi jogát, az irodalom tulnyomó többsége azonban elismeri az indítványi cselekmények jogosultságát, csak ennek indokolásában térnek

el. Legtöbben a sértett fél iránti kiméletet és egyes sérelmek csekélységét veszik az indítványi jog alapjául (*Geib, Liszt, Kautz, Schnierer, Fayer*), mások még harmadik alapnak azt is felveszik, hogy némely cselekmények meg sem tudhatók, ha a sértett nem tesz indítványt (a BTK. indokai). Helyesen mutatják ki azonban *Chauveau-Hélie, Carrara* és *Balogh*, hogy a sértett indítványának *igazi jogalapja csak a sértett fél iránti kimélet*, mert az apróbb jog-sértéseknél nem is indítványi, de *magánvádlati* jogról van szó.

Nagy vita van az iránt is, hogy milyen természetű s jellegű az indítvány. *Bar, Rönne, Kohler, Kirchenheim, Geyer* egyenesen és *tisztán anyagi jogi* jellegűnek tekintik, azt vitatva, hogy az állam büntetési igénye e cselekményeknél csak az indítvány megtételével kezdődik, s így az indítvány előtt vagy a nélkül az ily cselekmény nem büntetendő cselekmény. *Heinze, Dochow, Oppenhoff, Berner, Liszt* ellenben *tisztán eljárási* jellegűnek tartják az indítványt s így szigorúan e tant a büntető eljárásba tartozónak tekintik. A helyes közvetítő nézetet képviselik végül: *Fuchs, Hülschner, Binding, Schütze, Schwarze, Samuely, nálunk Balogh J., Angyal*, akik szerint *első sorban* és lényegileg az „indítvány“ *eljárási természetű* ugyan, de *fontos anyagi jogi következményei* vannak. E nézethez csatlakoztunk mi is.

147. §. A magánindítvány előterjesztése és visszavonása.

I. A „magánindítvány“ joga abban áll, hogy a BTK. szerint erre jogositott: 1. az illető büntetendő cselekmény miatt a bűnvádi eljárás megindítása iránt *indítványt tehet*. 2. joga van *indítványt nem tenni* (lemondani), tehát a bűnvádi eljárást meggátolni, 3. az indítványt a megengedett esetekben *visszavonni* s ezzel a megindított eljárás megszüntetését idézni elő.

1. Az indítványi jogban legfontosabb a két utóbbi jogositvány, mely szerint a sértett megakaszthatja valamely elkövetett b. cselekmény bűnvádi üldözését. Az indítványra jogositott tehát akkor gyakorol nagyobb jogot, ha indítványt nem tesz, vagy azt visszavonja.

2. Indítványi cselekmény miatt elvileg és rendszerint az indítvány megtétele előtt a birói eljárást (vizsgálat), sőt a nyomozást sem szabad elrendelni vagy foganatosítani. E szabály alól azonban néhány kivételt tesz a BTK., illetőleg néhány fontos értelmezési szabályt állít fel. Így:

a) *Alaki bűnhalmazat* esetében, ha az ugyanazon tettes által elkövetett egyik cselekmény indítványi, másik hivatalból üldözendő, ez utóbbira nézve a bűnvádi eljárás nincs kizárva azáltal, hogy a sértett fél indítványi jogával nem él, vagy attól elállását jelentette ki.¹⁾ E szabályt ugyan a BTK

¹⁾ BTK. 111. §. Ha mindkétzováltal a 95. § ban meghatározott esetben, olyan törvénysértés n felől — mely miatt a bűnvádi eljárásnak csak a magánfél indítványára van helye, — olyan törvénysértés követtetett el, mely hivatalból üldözendő: ez utóbbira nézve a bűnvádi eljárás nem záratik ki azáltal, hogy a magánfél indítványozási jogával nem él, vagy elállását attól kijelenti.

csak az alaki halmazatra vonatkozólag állítja fel, de az anyagi halmazatra nézve oly önként értendő, hogy ki sem kellett fejezni.

b) *Részesség* esetében, ha a közreműködők között olyanok is vannak, akik ellen az eljárás hivatalból indítandó meg; a magánindítvány elő nem terjesztése a bűnvádi eljárásnak ez utóbbiak ellen megindítását nem akadályozza (BTK. 115. §. második bek.).

c) Ha a sértett fél ellen ennek *törvényes képviselője vagy gondnok* követte el a különben indítványra üldözendő cselekményt, a bűnvádi eljárás hivatalból indítandó meg (BTK. 113. §. 4. bek.). Ezt a Curia legutóbb egy *Jogegységi határozatban* (BJT. 61. k. 203.) kimondta, midőn az anya leánya ingóságait lopta el, a Curia szerint ez az eset hivatalból üldözendő. Helyesli e határozatot *Bothár I.*: u. o. 225. Helytelenítette *Ujfalussy B.*: u. o. 203.

d) Erőszakos nemi közösülés, szemérem elleni erőszak, megfertőztetés, gyermekrablás, leányszüktetés és nőrablás esetében a sértett indítványa nélkül, vagyis *hivatalból indítandó meg az eljárás*: 1. ha a tettes ellen az előbbi cselekményekkel az elkövetés idejére és helyére összefüggő és hivatalból üldözendő más bűntett (pl. súlyos testi sértés büntette) forog fenn; 2. ha ezen cselekmények valamelyike a sértett halálát okozta; 3. ha fel- vagy lemenő ágbeli rokonon, gyámságra, felügyeletre bízott személyen követtetett el (BTK. 239., 322. §.).

II. A magánindítványra jogosítva van: *a sértett fél*.¹⁾ Sértett fél az, akinek jogát az elkövetett indítványi büntetendő cselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette. (BP. 13. §.) *Személy* elleni cselekménynél tehát az, akin a jogsérelem ejtetett, *vagygon elleni* cselekményeknél az, akié a cselekmény elkövetési tárgya.

Lopás esetén a cselekmény első sorban a birtokot, de ezáltal a tulajdont is sérti. Így, ha a birtok és tulajdon nem egy kézben van, a birtokos és a tulajdonos egyaránt sértettek s ha mindkettő a BTK. 342. vagy 343. §-ában körülírt viszonyban van a tetteshez, mindkettőnek van indítványi joga, különben csak annak, aki ily viszonyban van. Ugyanigy *Fayer és Angyal*. Ellenben *Balogh* és *E. Illés* azt vitatják, hogy *csak a tulajdonosnak* van indítványi joga. A Curia is 1910 febr. 1-én hozott 730. sz. *J. E. határozatában* ez utóbbit jelentette ki (BJT. 60. k. 7. l.) Angyal helyteleníti a határozatot. Csalás ese-

¹⁾ BTK. 113. §. Ez indítványozásra jogosítva van a sértett fél, ha életkorának tizenhatodik évét már betöltötte; ellenkező esetben annak törvényes képviselője.

Kiskorúak és gondnokság alatt levő pazarlók helyett, a vagyon ellen irányított bűntettek és vétségek esetében az indítványt azoknak törvényes képviselője teszi elő.

Gondnokság alatt levő más egyének helyett, egyéb bűntettek és vétségek esetében, az indítványozás joga azoknak törvényes képviselőjét illeti.

Ha azonban a sértett fél ellen ennek törvényes képviselője vagy gondnoka követte el a bűntettet vagy vétséget: a bűnvádi eljárás hivatalból indítandó meg.

1910. febr. 1.

tén, ha a tévedésbe ejtett és a károsított személyek nem azonosak, mindkettő tehet indítványt. (Igy a *Curia*: BJT. XLIV. 155.)

1. Az indítványt maga a sértett *személyesen* előterjesztheti: a) személy elleni cselekményeknél, ha életének 16-ik évét betöltötte; b) vagyon elleni cselekményeknél, ha nagykoru (24-ik évét betöltötte vagy nagykorúsított, vagy férjes nő.)

2. A sértett helyett a *törvényes képviselő* élhet az indítvánnyal: a) bármely büntetendő cselekmény miatt, ha a sértett 16. évét be nem töltött kiskoru; b) vagyon elleni cselekmény miatt: ha a sértett kiskoru (nincs 24 éves), vagy pazarlás miatt gondnokság alá helyezett nagykoru; c) bármely cselekmény miatt, ha a sértett gondnokság¹⁾ alá van helyezve; d) ha a sértett jogi személy.

A 16 éven felüli kiskoru nem vagyon elleni cselekmény miatt a BTK. értelmében csak maga tehetne indítványt, a 25. sz. *döntvény* azonban ily kiskoru mellett vagy helyett is feljogosítja a törvényes képviselőt az indítvány megtételére. Ezen (törvény kiterjesztő) döntvény meghozatalára egy súlyos bűneset szolgáltatott okot. Egy 16 éven felüli leányon hat legény követett el erőszakot s a leány elkeseredésében öngyilkos lett, mielőtt indítványt tett, vagy arra valakit felhatalmazott volna. A bíróság a szülők által tett indítványt nem fogadta el s a vádlottakat büntetlenül hagyta, miután a 113. §. szövege szerint a 16 éven felüli sértett, személy elleni sértés miatt csak maga tehet indítványt s az indítványi jog örökölhetéséről a BTK. nem intézkedik. A BTK. e hiányait igyekezett, úgy ahogy, pótolni az említett döntvény (BJT. VII. 185.). A *magánvádra* üldözendő cselekmény tekintetében a BP. teljesen a mai helyes felfogást érvényesíti.

3. *Főmagánvád* tárgyát képező cselekmények esetében sértettnek tekintendő a BP. szerint (13. §.) a közvetlenül sértett vagy veszélyeztetett személy *törvényes képviselője is*. Ezek miatt a cselekmények miatt a törvényes képviselő a sértett mellett vagy helyett mindig képviselheti a magánvádat.

4. Kik tekintendők törvényes képviselőknek, elvileg a magánjog szabályai szerint itélendő meg. A gyakorlatban azonban a szülők és nagyszülők indítványi joga iránt gyakran merülnek fel fogós kérdések. Igy kimondta a *Curia*: A törvényes gyám akarata ellenére a nagyanya nem tehet indítványt. BJT. LIII. 276. Az apa akadályoztatása vagy ismeretlen helyen tartózkodása esetén az anya által tett indítvány hatályos. U. o. LII. 265., LV. 258., 62. k. 219. Ha a szülők távollétében a nagyanya tartja a sértettet, ő tehet indítványt. U. o. LVI. 165. A jogegység érdekében mint elvi jelentőségű döntést (289. sz.) mondta ki legutóbb a *Curia*, hogy ha az apa él és nejevel együtt lakik, az indítványra csak az apa van jogosítva. U. o. LVII. (1908) 2. Természetes apa

¹⁾ *Gondnokság* alatt állanak a gyámsági törvény (1877: XX. 28. §.) szerint: a) elmebetegek s magukat jelekkel megértetni nem tudó siketnémák; b) gyengeelméjűek s magukat jelekkel megértetni tudó siketnémák; c) akik legalább egy év óta távol vannak; d) a börtönbüntetésre (szabadságvesztés) elítéltek.

nem tehet indítványt. BD-tár VI. 81., ellenkezôen: tehet, ha a gyermek nála lakik. BJT. 62. 161.

Némely cselekménynél a BTK. különösen megjelöli, hogy ki vagy kik vannak jogosítva az indítványozásra. Így: 1. testvérek közötti vérfertôzés esetében a szüle vagy a gondnok (244. §.); 2. szemérem elleni büntett miatt a sértett nön kívül ennek férje is (245. §.); 3. házasságtörés esetén csak a sértett házastárs (246. §.); 4. holtak ellen elkövetett rágalmazás vagy becsületsértés esetében a megholtak gyermekei, szülei, testvérei és házastársa (273. §.); 5. szolgálati lopás vagy sikkasztás esetében a sértett fél, a szolgálatadó vagy a ház feje (343. és 358. §.).

5. Az indítvány meghatalmazott által is gyakorolható, azonban erre különös és egyenes meghatalmazás szükséges.

6. A magánindítvány joga a BTK. szerint *nem száll át az örökösökre*. A BTK. a különös részben csupán a holtak ellen elkövetett rágalmazásnál és becsületsértésnél (BTK. 273. §.) említi meg, hogy az indítványra jogosítottak az indítványt akkor is megtehetik, ha a rágalmazott vagy sértett a cselekmény elkövetésekor még életben volt, de halála előtt nem tett indítványt. Ez az egy esete van az indítvány átörökölhetésének. A BP. (49. §.) a *magánvád örökölhetését elismeri*. Vagyon elleni indítványi cselekményeknél (szolgálati lopás) a Curia gyakorlata megengedi az indítvány átörökölését (BJT. XVII. 155. és XXXI. 189.).

III. Ha az indítványra ugyanazon cselekmény miatt többen lennének jogosítva, az indítványi jogot mindenik a másiktól függetlenül gyakorolhatja.

BTK. 114. §. Ha ugyanazon büntettre vagy vétségre vonatkozólag az indítványozás joga több magánszemélyt illet: az egyiknek mulasztása vagy elállása a többiek jogát nem szünteti meg.

Az indítványi jog tehát minden jogosítottat önállóan illet. Természetesen mindenik csak a törvényes idô alatt élhet az indítványozással s csak a törvényes idôpontig vonhatja azt vissza. A bûnvádi eljárás egy jogosított indítványára is megindítható, a többiek bejárása felesleges.

IV. Ha a magánindítványra üldözendô cselekményt többen (részesek) követték el és a bûnvádi eljárás valamennyi vádlott ellen a sértett fél indítványára indítható meg, ez esetre a BTK. az indítvány *oszthatatlanságát* mondja ki:

BTK. 115. §. Ha valamely büntett vagy vétség elkövetésénél többen működtek közre (tettesek, részesek) és a bûnvádi eljárás valamennyi ellen csak a magánfél indítványára indítható meg: az indítványnak elôterjesztése azok egyike ellen az eljárásnak megindítását valamennyi ellen maga után vonja.

Ha a közremûködök között olyanok is vannak, kik ellen az eljárás hivatalból indítandó meg: a magánindítvány elmulasztása a bûnvádi eljárásnak ez utóbbiak ellen megindítását nem akadályozza.

A sértett nem válogthat a részesek közt, vagy indítványt kell tennie az összes résztvevők ellen, vagy el kell állnia valamennyiökkel szemben az indítványtól. Ha azonban a közreműködők közt olyanok is vannak, akik ellen az eljárás hivatalból indítandó meg, az ilyenek ellenében az eljárásnak hivatalból való megindítását nem gátolja meg az, hogy a sértett fél nem tett indítványt.

V. Az indítvány megtételére a BTK. záros határidőt állapít meg.

BTK. 112. §. A magánfél indítványa azon naptól számított három hó alatt terjesztendő elő, amely napon az elkövetett bűntett vagy vétség és annak elkövetője az indítványra jogosítottnak tudomására jutott, ha a cselekmény büntethetősége időközben elévülés által el nemenyészett.

Kivételnek azon esetek, melyekben rendszerint csak a magánfél indítványára üldözendő cselekmény miatt a bünvádi eljárás megindítása hivatalból indítványozandó.

Az indítványi határidő kezdő napja e szerint sokszor nem esik össze a cselekmény elkövetési napjával, mert lehet, hogy a sértett csak később értesül, hogy ellene valamely indítványi cselekmény (eselédlopás, rágalmazás) követetett el s a cselekmény elkövetőjét lehet, hogy még később tudja meg. A határidő ily késői kezdőpontjának azonban megvan az értelme, mert a sértett csak a tettes személyének ismerete után határozhat végleg az indítvány megtétele vagy az arról való lemondás iránt. Az indítványi határidő kezdetét kivételesen még hátrább teszi a BTK. 276. §-a a rágalmazás és becsületsértés egy különös esetében. L. a különös részben.

Az indítványi határidő *folytonos*, azaz szakadatlanul — félbeszakítás vagy nyugvás nélkül — folyik a tudomásszerzés napjától, ez a nap természetesen beszámítatván a 3 hónapba, mint kezdő nap. A 3 hó *naptárilag* számítható s így megeshetik, hogy 90 napnál kevesebb lesz; pl. ha a sértett febr. 15-én tudta meg a tettet, az indítványi határidő május 14-én éjfélkor (tehát 88, illetőleg 89 nap alatt) lejár. A 3 havi határidő azonban mindig *csak az elévülési időn belül* értendő. Ha tehát az elévülés időközben bekövetkezett, a sértett többé nem tehet indítványt, még ha az indítványi idő reá nézve nem telt is le, sőt akkor sem, ha az egyáltalán meg sem kezdődött reá nézve, mert az egész elévülési idő alatt nem tudta meg a tettes nevét. Az elévülés erősebb az indítványnál. E szabály alól is egy *kivételt* tesz a BTK., a *rágalmazásnál és becsületsértésnél*, ha ezek *kölszerűen* lettek elkövetve. (BTK. 274. §. L. a különös részben.)

VI. Az indítványozási jog a jogosítottra nézve megszűnik annak *halála, lemondása*, vagy az előterjesztett indítvány *visszavonása* által.

1. A *lemondás* hallgatolagos, vagy kifejezett. A hallgatolagos lemondás egyértelmű az indítványi jog nem gyakorlásával. A kifejezett lemondás lehet bíróság előtti vagy bíróságon kívüli. A bíróság előtti lemondás összeesik a visszavonással, a bíróságon ki-

vüli ellenben csak annyiban érvényes, amennyiben a sértett az indítványi idő alatt tényleg nem tesz indítványt. Vagyis, ha a sértett a tettes előtt szóval vagy írásban lemondott is az indítványról, de a hatóság előtt kellő időben beadja azt, a magánegyesség az eljárás megindítását nem gátolja.

2. A *visszavonást* a BTK. szabály szerint megengedi a sértettnek, de csak az elsőfoku ítélet kihirdetése előtt. E szabály alól azonban a BTK. 8 cselekményre nézve (*erőszakos nemi közösülés, szemérem elleni erőszak, megfertőztetés, gyermekrablás, leányszöktetés, nőrablás, a kerítés, és az uzsora*) kivételt tesz, ezeknél a cselekményeknél az egyszer megtett indítvány *vissza nem vonható*.

Ha az indítványra többen vannak jogosítva, az egyik által történt visszavonás a többiek jogát nem érinti. Ha ellenben a vádlottak vannak többen, az egyikre vonatkozó visszavonás az eljárásnak a többiek elleni megszüntetését is eredményezi (BTK. 116. §.). Ez folyik az indítvány oszthatatlanságából. Természetes azonban, hogy ha a közreműködők közt olyanok is vannak, akik ellen az eljárás hivatalból indult meg, az indítvány visszavonása az indítványra üldözhető részes ellen a hivatalból üldözendő közreműködőkre nem terjed ki. Ezt a Curia a *14. sz. döntvényben* ki is fejezte a eselődlopásokra (343. §.) vonatkozólag.

Az indítványt csak az vonhatja vissza, aki azt előterjesztette. A törvényes képviselő vagy gondnok által tett indítványt azonban a képviselőlet vagy gondnokság megszüntével a valódi sértett maga visszavonhatja, sőt ugyan elleni cselekménynél a curiai gyakorlat szerint a sértett örököse is.

A visszavonás nyílt vagy hallgatóságos. Hallgatóságos visszavonásnak veendő a bírói tárgyalásról való elmaradás akkor, ha a sértett személyes megjelenés kötelezettségével lett idézve (*52. sz. döntvény*, mely ugyan 1907 óta *nincs hatályban* és a BP. 40. §-a.). A vádirat beadásának elmulasztása (egyik vádlott nevének kifejejtése) nem jelenti az indítvány visszavonását (Curia: BJT. LVI. (1908) 5.). Bírószágon kívüli visszavonás hatálytalan (Curia: BJT. LIII. 318., LX. 187.).

Az egyszer érvényesen visszavont indítvány többé újból elő nem terjeszthető.

VII. Az indítványi jog tekintetében ugy BTK-ünk rendelkezései, mint bírói gyakorlatunk ellen számos kifogás tehető. Az irodalom régóta egyértelművel sürgeti a sértett fél jogkörének, az indítványi jognak alapos revízió-

¹⁾ BTK. 116. §. A magánfél, amennyiben a törvény kivételt nem tesz, az ítélet kihirdetése előtt indítványát vissza is vonhatja. A 115. §. esetében mindazonáltal az indítványnak a közreműködők egyikére nézve történt visszavonása az eljárás megszüntetését eredményezi a többiek ellen is.

Az ítélet kihirdetése után a visszavonás hatálytalan.

Vitás, hogy az ítélet alatt (tehát kihirdetés közben) vissza lehet-e vonni az indítványt. A helyes nézet az, hogy nem. (L. eziránt Baumgarten I.: BJT. XXIX. 321.)

ját. Nagyjelentőségű és hatású volt e tekintetben *Balogh Jenőnek* a kérdés mélyére ható, kimerítő monográfiája (*A sértett fél jogköre*, 1887), mely először tisztázta hazai irodalmunkban e kérdést s mely a bírói gyakorlat helyesebb mederbe terelésére kétségtelen befolyással volt, nemkülönben arra is, hogy a BP. a *főmagánvád* intézményének szabályozásával s a sértett fogalmának szabatos körvonalozásával a bírói gyakorlatunkban e téren fennálló zűrzavart nagyrészt megszüntette. Sajnos, a kérdés teljes tisztázása még mindig nem történt meg. A revisio alkalmával a BTK. idevonatkozó szabályait gyökeresen át kell dolgozni. Már a kifejezések is módosítandók lesznek. Így az „indítvány“ helyett ajánlatos lenne a „*kivánság*“ kifejezést fogadni el, a BTK. által sok helyen használt „magánfél“ helyett pedig (mely kifejezést a BP. csak a magánjogi igényét érvényesítő károsult megjelölésére használja) következetesen a „*sértett fél*“ alkalmazása. Gondos revisiot igényel az indítványi cselekmények köre s különösen a *visszavonási jog*, mely vagy teljesen eltörölendő, mint számos visszaélés (zsarolás) kuforrása, vagy ami helyesebb lenne, *rövid határidőre* (8 nap) szorítandó (*Balogh* id. m. 385. l. és *Bűnvádi Eljárási Jog*, 191. l.), mert módot kell adni a sértettnek is, hogy ha bosszúja hevében indítványt tett, felindulásának lecsillapulása után azonban megbánja heveskedését, e higgadt elhatározását érvényesíthesse a visszavonás által. Ugyanevak tisztázandó az indítványi jog öröklésének kérdése, melyre nézve a BP. szolgálhat analogiául.

148. §. A felhatalmazás.

I. A *felhatalmazás* a magánindítványhoz hasonlatos, de attól lényegesen különböző előfeltétele a bünvádi eljárás megindításának. A *rágalmazás* és *becsületsértés* bizonyos eseteiben, t. i. ha a sérelem valamely, a törvényben meghatározott közjogi testület (országgyűlés, delegatio, horvát tartománygyűlés), hatóság, köztisztviselő, katonaság, bíróság, ügyészség vagy külföldi uralkodó, illetőleg ennek követe ellen követtetett el (BTK. 269—272. §.), a törvény azt írja elő, hogy a bünvádi eljárás ugyan *hivatalból* (ügyész által), *de a sértett* vagy annak *felettes hatósága* (miniszter) által adott *felhatalmazás vagy kivánság* (külföldi államfő) alapján indítható meg. Az u. n. „felhatalmazási vétségek“ tehát *hivatalból üldözendő* cselekmények ugyan, de a felhatalmazás vagy kivánság meg nem adása, elő nem terjesztése a bünvádi eljárás megindítását szintén *kizárja*.

A felhatalmazás e szerint a bünvádi eljárás megindításának egy sajátos feltétele, amely, mint ilyen, első sorban a büntető eljárásba tartozik, de fontos anyagi jogi következményei is vannak. Ezért annak anyagi jogi hatásáról a BTK. perjogi hatásáról s alakszerűségeiről pedig a BP. intézkedik.

1. A „felhatalmazás“ vagy „kivánat“ anyagi jogi jelentősége abban áll, hogy annak megadása előtt a bírói eljárást megindítani nem lehet.

2. Felhatalmazási cselekmények miatt a kir. ügyészség a *nyomozást* elrendelheti és foganatosíthatja ugyan, de a felhatalmazás megadása vagy a kivánat előterjesztése nélkül az eljárás a nyomozáson túl nem terjedhet. Ha az ügyész nem kapja meg a felhatalmazást vagy kivánságot, vagy az eziránt intézett kérdésre tagadó választ nyer: a nyomozást ő maga köteles megszüntetni. (BF. 4., 101. §. 2. bek.)

Ki van jogosítva a felhatalmazás vagy kivánság előterjesztésére, erről részletesen alább, a különös részben lesz szó (175. §.).

3. A felhatalmazás vagy kivánat előterjesztése *nincs három havi határidőhöz kötve*, sem az ügyész a vádindítvány megtételében ily határidő által nincs korlátozva. A BTK. 115. §-ában foglalt *oszthatatlanság* elve itt *nem érvényes*. A felhatalmazásnál *nincs helye visszavonásnak*.

II. A felhatalmazás jogi természetére nézve irodalmunkban tanulságos vita volt aziránt, vajjon a felhatalmazás a magánindítvánnyal áll-e belső rokonságban, a BTK-nek a magánindítványra vonatkozó 110—116. szakaszai tehát érvényesek-e a felhatalmazásra is, avagy a hivatalból való eljárás szabályai irányadók reá?

Többen úgy nyilatkoztak, hogy a felhatalmazás lényegileg magánindítvány, tehát a felhatalmazási vétségek tulajdonképen magánindítványi cselekmények. E felfogást követte sokáig bírói gyakorlatunk is s a felhatalmazás megtételére a 3 havi indítványi határidőt kötelezőnek jelentette ki, sőt eleinte a kir. ügyészségre is kötelezőnek nyilvánította a 3 hó alatti vádemelést s megengedte a felhatalmazás visszavonását, vagyis a visszavonás esetén az eljárást megszüntette (BJT. IX. 82., XXVII. 170.). Az irodalom többsége (Wlassics, Balogh J., Fajcs. Illés, Schmierer) azonban azt vitatta, hogy a felhatalmazás a „hivatalból való üldözés“ fogalma alá vonandó, mert a BTK. 269—272. §-ai is világosan „hivatalból“ való megindításról szólnak. Ez utóbbi felfogást tette magáévá újabb gyakorlatunk is s az utóbbi időkben a *Curia* a sértett hivatalnok vagy hatósági tag által a bíróság előtt tett panaszt vagy indítványt következetesen visszautasítja, kijelentvén, hogy a bűnvádi eljárás megindítását a kir. ügyésznek kell indítványoznia (22. sz. döntvény, BJT. XXII. 343., XXVIII. 150.). továbbá a felhatalmazás nincs kötve a 3 havi indítványi határidőhöz, tehát úgy a felhatalmazás megadására, valamint az ügyész által az eljárás megindításának indítványozására a rendes elvülési határidők érvényesek (BJT. XXXV. 158., XXXVI. 257.). Itéletet mondott a *Curia*, jöllehet a sértett panaszát visszavonta, azonban az ügyész a vádat fenntartotta (BJT. XXII. 341., XXVII. 168., LI 381.).

A BTK. szavainak és értelmének kétségkívül az utóbbi álláspont és

gyakorlat felel meg, mert midőn a BTK. kijelenti, hogy ily vétségeknél az eljárás hivatalból indítandó meg (270. §.), ezzel világosan abbéli szándékát fejezte ki, hogy nem akarja ezen eseteket a magánindítványi cselekmények szabályai alá vonni, hanem itt a hivatalból való eljárásnak egy különös alakját állapítja meg. Ezt a helyes álláspontot fogadja el a BP., mely a felhatalmazás tekintetében eddig fennálló controverziákat véglegesen elintézi (BP. 2., 4., 91. és 101. §§.).

149. §. A rehabilitatio.

Irodalom: *Domboráry* Géza: A büntetőjogi rehabilitációról. BJT. LVI. 40—41. és Pro rehabilitatione. B. Sz. 4—6. sz.; *Szilágyi* A. K.: Jogt. K., 1908. 129. l.; *Magyar* J.: Ü. L. 1908. 7. sz.; *Delouis*: Die Rehabilitation im Strafrecht, 1907. és Zeitschrift 27. k. 376.; *Wachenfeld*: G. A. 54. k. 161.

A büntethetőséget kizáró okokat betetőzi, bár azoktól lényegileg különbözik, egy. hazai jogunkban még ismeretlen, de külföldön sok helyt törvénybe iktatott intézmény: a *rehabilitatio*: a büntetés (a büntettség) közjogi és magánjogi következményeinek megszüntetése.

Amennyire szükséges és igazságos a tisztességes társadalom védekezése a büntetésektől, különösen azok közveszélyes csoportjaitól, époló méltányos és jogos követelése az elíteltnek, ki a reá kiszabott büntetést vagy biztonsági rendszabályt kiállotta, hogy egy bizonyos idő múlva visszahelyeztessék az előbbi (a bünelkövetés előtti) jogállapotba, vagyis a különböző közjogi és magánjogi hátrányok alól (választói és választhatási jogtól, főrendi tagságtól, esküdtképessegtől, esküre bocsátástól stb. megfosztás) felszabadíttassék. Természetesen a rehabilitatióknak, ahol az el van fogadva, a törvényben meghatározandó feltételei és korlátozásai vannak, valamint pontosan meg van állapítva a rehabilitatio hatálya, jelentősége és az eljárás módja.

A rehabilitatio intézménye (*in integrum restitutio*) már a régi görög és római jogban ismeretes. Az ujkorban először az 1670. francia Ordonnance szabályozza, mint a királyi kegyelem egy különös alakját (*lettre de rehabilitation*). Az 1791-iki Code a kegyelmezési jog eltörlésekor, mint annak pótlékát állapítja meg a rehabilitatiót, melyet átvesz az 1810. Code is, majd az 1885-iki relogatio törvény. Mindeddig azonban a rehabilitatio a közigazgatás ténye, inkább csak kegyelmi jellegű volt (*rehabilitation gracieuse*). Egészen új alapra fekteti az intézményt az 1898-iki (márc. 18.) törvény, mely a bírói rehabilitatiót (*rehabilitation judiciaire*) állapítja meg, vagyis az elítelt joga gyanánt ismeri el azt és a bíróságra ruházza az eljárást és döntést. Majd az 1899. és 1900. törvények még tovább fejlesztik az intézményt s megteremtik a *törvényi rehabilitatiót* (*rehabil. de droit*), mely szerint bizonyos idő múlva a rehab. önmagától beáll (a büntetési liststromba hivatalból be kell jegyezni, hogy az illető büntetlennek tekintendő).

A többi államok közül eddigelé elfogadták a rehabilitatiót: *Belgium*, *Olaszország*, *Dánia*, *Svéd- és Norvégország*, *Szerbia*, egyes *svájci* kantonok s több délamerikai állam (*Brazília*, *San-Salvador*, *Costarica*) éspedig legtöbb helyt a *bírói* rehabilitatiót. Felölelik a rehabilitatiót a *svájci*, *osztrák* és *szerb* javaslatok is. Legtartózkodóbb az *osztrák* jav., mely ugyan felnőttekre a bírói

(15, 10, 6 évi idő), fiatakkorúakra a törvényi (R. kraft Gesetzes) rehabilitációt fogadja el; kizárja azonban a rehabilitációt, ha a felnőtt 3 évnél hosszabb börtönre, a fiatal 3 évnél hosszabb fogházra volt ítélve, és ha az elítélés előtt nem volt feddhetetlen (unbescholten). A svájci a bírói, a szerb a törvényi rehabilitációt ily korlátok nélkül vezeti be.

Dombóváry szerint a régi magyar egyházi társadalomban, a reformátusoknál divatos *ecklézsia-követés* a rehabilitatio egy formája volt.

Az 1905-iki *hamburgi* n. bj. kongresszus egyenesen kívánatosnak jelentette ki annak behozatalát mindazon államokban, amelyek még nem ismerik. E kongr. is a *bírói* rehabilitációt ajánlta meghonosításra.

Hazánkban *Dombóváry G.*, *Szilágyi A. K.*, *Magyar I.* buzgólkodnak már évek óta a rehabilitatio behozatala mellett. Kívánatosnak tartják azt *Balogh J.*, *Angyal P.* is. *Oberschall Pál* az ig. min. megbízásából 1910-ben tervezetet is dolgozott ki e tárgyban.

Szerintünk is a *bírói* rehabilitatio behozatala feltétlenül kívánatos. Kizárandóknak vélem azonban (ugy. mint *Balogh J.*) a többszörös visszaesőket (a hivatásos büntetéseket), vagy csak nagyon szigorú feltételek mellett és a rendszernél hosszabb idő után lehetne ezekre is megengedni.

KÜLÖNÖS RÉSZ.

A büntetendő cselekmények és azok büntetési tételei egyenként.

150. §. Áttekintés és beosztás.

Irodalom: *Werner:* A büntettek, vétségek és kihágások, 1882. 3—4.; *Fayer:* II. 3—8.; *Hälschner:* II. 1—17.; *Binding:* Lehrbuch, I. 1—22.; *Liszt:* 295.; *Finger:* Öst. Lehrbuch, 1902.; *Birkmeyer:* Grundriss, 1895.; *Lilienthal:* Grundriss, 1900.; *Merkel:* 285.; *Oppenheim:* Die Objecte des Verbrechens, 1894.; *Lummasch:* Grundriss, 1902.; *Beling:* Grundzüge der Str., 1905.; *Stooss:* (1909) 236.; *Kenny:* 101.

I. A BTK. második, u. n. különös része egyenként felsorolja azokat a cselekményeket, melyeket az állam büntetendőeknek nyilvánított. A büntető jogtudomány „különös része“ így az egyes büntetendő cselekmények sajátos és különös tényálladási kellékeivel, az egyes cselekmények rendes (szabály szerinti) és különös alakjaival, enyhébb vagy súlyosabb (minősített) eseteivel s a törvény által azok elkövetőire megállapított specialis büntetési tétellel foglalkozik.

II. A BTK. a legközelebbi rokonságban álló büntetteket és vétségeket egy-egy fejezetben tárgyalja. A fejezetek csoportosításánál legelőre tette azokat a cselekményeket, melyek *közvetlenül az állam ellen* vannak elkövetve (I—VIII. fej.), azután néhány, az előbbiekkal rokon cselekmény-csoportot tárgyal, melyek *lényegileg a társadalmi rend* (illetőleg a X. f. az egyesek) elleni támadások (IX—XIII.), ezek után *az egyesek személyi és vagyoni jogköre ellen* elkövetett cselekményeket sorolja fel (XIV—XXXVI.), ezután az u. n. „közveszélyű“, a társadalom békéjét és nyugalnát zavaró cselekményeket (XXXVII—XL.), végül ismét *az állam ellen* irányuló két csoportot vesz fel (XLI—XLII.).

1. A BTK. második részének fejezetcímei a következők:

MÁSODIK RÉSZ.

A büntettek és vétségek neveiről és azok büntetéséről.

- I. fejezet. A felségsértés (125—138. §.).
- II. „ A király, a királyi ház tagjainak bántalmazása és a király megsértése (139—141. §.).
- III. „ A hűtlenség (142—151. §.).
- IV. „ A lázadás (152—162. §.).
- V. „ A hatóságok, országgyűlési tagok vagy hatósági közegek elleni erőszak (163—170. §.).
- VI. „ Az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy hatósági közegek elleni izgatás (171—174. §.).
- VII. „ A magánosok elleni erőszak (175—177. §.).
- VIII. „ A polgárok választási joga ellen elkövetett büntettek és vétségek (178—189. §.).
- IX. „ A vallás és ennek szabad gyakorlata elleni büntettek és vétségek (190—192. §.).
- X. „ A személyes szabadságnak, a házjognak, a levél- és táv-irdai titoknak közhivatalnok általi megsértése (193—202. §.).
- XI. „ A pénzhamisítás (203—212. §.).
- XII. „ A hamis tanuzás és hamis eskü (213—226. §.).
- XIII. „ A hamis vád (227—231. §.).
- XIV. „ A szemérem elleni büntettek és vétségek (232—250. §.).
- XV. „ Kettős házasság (251—253. §.).
- XVI. „ A családi állásra vonatkozó büntettek és vétségek (254—257. §.).
- XVII. „ A rágalmazás és becsületsértés (258—277. §.).
- XVIII. „ Az ember élete elleni büntettek és vétségek (278—292. §.).
- XIX. „ A párviadal (293—300. §.).
- XX. „ A testi sértés (301—313. §.).
- XXI. „ A közegészség elleni büntettek és vétségek (314—316. §.).
- XXII. „ A személyes szabadság megsértése magánszemélyek által (317—326. §.).
- XXIII. „ A levél- és távürgönytitok megsértése magánszemélyek által (327. §.).
- XXIV. „ A titok tiltott felfedezése (328—329. §.).
- XXV. „ A magánlaknak megsértése magánszemélyek által (330—332. §.).
- XXVI. „ A lopás (333—343. §.).
- XXVII. „ A rablás és zsarolás (344—354. §.).
- XXVIII. „ A sikkasztás, zártörés és hűtlen kezelés (355—364. §.).
- XXIX. „ A jogtalan elsajátítás (365—369. §.).
- XXX. „ Az orgazdaság és bűnpártolás (370—378. §.).
- XXXI. „ A csalás (379—390. §.).
- XXXII. „ Okirathamisítás (391—407. §.).

XXXIII.	fejezet	Orvosi és községi hamis bizonyítványok kiállítása és használása (408—411. §.).
XXXIV.	„	Bélyeghamisítás (412—413. §.).
XXXV.	„	A csalárd és vétkes bukás (414—417. §.).
XXXVI.	„	Más vagyonának rongálása (418—421. §.).
XXXVII.	„	A gyujtogatás (422—428. §.).
XXXVIII.	„	Vizáradás okozása (429—433. §.).
XXXIX.	„	Vaspályák, hajók, távirdek megrongálása és egyéb közveszélyű cselekmények (434—446. §.).
XL.	„	A foglyok megszöktetése (447—448. §.).
XLI.	„	A fegyveres erő elleni büntettek és vétségek (449—460. §.).
XLII.	„	A hivatali és ügyvédi büntettek és vétségek (461—484. §.).
XLIII.	„	Zárhatózatok (485—486. §.).

2. A BTK. különös részének ez a berendezése, a fejezetek ilyen beosztása sem rendszeresnek, sem helyesnek nem mondható. Az összes büntetendő cselekmények *jogtárgyaik szerint*, ami a rendszeres beosztás egyedüli alapja lehet, három nagy csoportba oszthatók: 1. a közvetlenül és kizárólag az *állam* ellen; 2. a közvetlenül a *társadalom* (közös érdekek) és 3. a közvetlenül az *egyesek* ellen intézett cselekmények csoportjába. A BTK. beosztása tehát akkor lett volna rendszeres, ha az egyes csoportokba tartozó összes cselekményeket egymásután helyezte volna el s nem szaggatta volna ugy szét, mint a fentebbiekből látható. De még helyesebb lett volna, ha a BTK. e részben is követi az 1843-iki javaslat logikus és természetes beosztását s először az *egyesek*, aztán a *társadalom* s végül az *állam* elleni cselekményeket szabályozta volna, mert az egyesek elleni cselekmények a legelenőbb s leggyakoribb büntetendő cselekmények, ezután következnek a többek közös érdekei ellen s végül mint legösszetettebb, de legritkábban előforduló cselekmények: az állam és az állami intézmények elleni merényletek. Az 1843-iki javaslat e kitünő beosztását, mely tanítási szempontból is a leghelyesebb, követi a *svájci* javaslat, bizonyosságul annak, hogy ez a legmodernebb javaslat sem tartja elavultnak e talán régebbi, de logikus beosztást.

A BTK. teljesen a *német* BTK. beosztását követi, amely pedig a *francia* Code Pénalt utánozta. A francia Code azonban annyiban rendszeresebb a német és magyar BTK-nél, hogy előbb a *köz* (contre la chose publique) elleni összes cselekményeket felsorolja, azután tér át az *egyesek* elleni (contre les particuliers) cselekményekre. Az újabb BTK-ek kisebb-nagyobb eltéréssel a német BTK. vegyes rendszerét követik, így a *hollandi*, *finn*, *bolgár* BTK-ek. Rendszeres és törvényhozási szempontból egészen helyes beosztása van az *olasz* BTK-nek, mely előbb az állam, azután a társadalmi rend s végül az egyesek elleni büntetteket (10 fejezetben, azután a kihágásokat 4 fejezetben), a német chablontól eltérő önálló csoportosítással tárgyalja. Az olasz törvény beosztását követi lényegileg a *norvég* BTK.

3. az irodalomban élénk vita tárgya volt a különös rész beosztása (l. a BTK-ek mai beosztásának lassu kifejlődését és az irodalmi kísérleteket ez irányban *Hälschner* id. h.). Sokan a francia Code kettős felosztását helyeslik és csak az *állam* és az *egyén* elleni cselekményeket különböztetnek meg, így: *Liszt*, *H. Meyer*, *Lilienthal*, *Lammasch*, *Pessina*, *Fayer* és a francia írók. Mások a

két főcsoport közé illesztik harmadik gyanánt a *társadalom* elleni cselekményeket, így: *Birkmeyer, Finger, Werner, Janka*. Ezt helyeseljük mi is. Végül némelyek több főcsoportot tartanak felveendőnek, így *Hälschner* négyet: 1. az egyesek, 2. a család, 3. a társadalom, 4. az állam elleni; *Binding* ötöt: 1. az egyesek és a család, 2. a vagyon elleni, 3. a közveszélyes, 4. a bizonyító eszközök és a hiteljegyek elleni, 5. az állam elleni cselekmények. *Merkel* pedig lehetetlennek tartja a megnyugtató, logikai felosztást.

4. A tudományos tárgyalási sorrendre nézve a francia és a magyar írók (*Werner, Fayer, Angyal*) a törvényes sorrend megtartását a codex „rendszerének“ megismerése végett helyeslik, a német írók ellenben általában (*Binding, Liszt, Hälschner, H. Meyer, Merkel, Janka, Finger*) és *Pessina* itt is eltekintenek a törvényes sorrendtől. Részünkről ez utóbbi írókhoz esatlakozunk s a különös részben sem érezzük magunkat kötve a BTK. beosztása által, hanem *didacticai szempontból* itt is önálló rendszert követünk, illetőleg az 1843-iki és a svájci javaslat elméletileg helyes és rendszeres beosztásának szem előtt tartásával csoportosítjuk jogi tárgyaik szerint a BTK. fejezeit.

ELSŐ SZAKASZ.

Az egyesek ellen irányuló büntetendő cselekmények.

151. §. Csoportosítás.

Az egyesek ellen elkövetett, vagyis *közvetlenül* az egyeseket sértő cselekmények két alcsoportra oszthatók. Első csoportot alkotják azok a cselekmények, melyeknek jogi tárgyai az egyes emberek, a magánosok *személyi érdekei*: az élet, testépség, családi állás, szemérem, becsület, személyes szabadság, házbéke, titok; a második csoportot azok, melyek az egyesek *vagyoni jogkörét* támadják meg közvetlenül. A személyi és vagyoni sérthetelenség az, amit a modern alkotmányos állam polgárainak egyenlően biztosít s a jogegyenlőség nagy elve épen abban áll, hogy e jogkörben minden jogtalan támadás és sérelem a közhatalom által el van tiltva s e tilalom büntetőjogilag szentesítve. Az u. n. *polgári* (alap- vagy magán-) jogokat védi és biztosítja az állam, midőn az egyesek ellen elkövetett személyi és vagyoni sértéseket büntetés alá helyezi, tehát közvetve az összeség sérelmének tekintti.

A BTK. által megállapított büntettek és vétségek közül ide tartoznak:

1. az ember *élete elleni* cselekmények (BTK. XVIII. fej.);
2. az ember *testi épsége elleni* cselekmények (BTK. XX. fej.);
3. a *párviadal* (BTK. XIX. fej.);
4. a *személyes szabadság elleni* cselekmények (BTK. X. f.-ből a 193–198. §§. és a XXII. fej.);
5. a *szemérem elleni* cselekmények (BTK. XIV. fej. és a BN. 43–47. §§.);
6. a *családi jogok elleni* cselekmények (BTK. XV., XVI. fej. és a 246. §.);
7. a *becsület elleni* cselekmények (BTK. XVII. fej.);
8. a *magánosok ittkai elleni* cselekmények (a X. fej.-ből a 200., 201. §§. és a XXIII., XXIV. fej.);

9. a magantaksértés (a X. fejből a 190. §. és a XXIV. fej.);
 10. a vagyron elleni eltulajdonítási cselekmények (lopás, rablás, zsarolás, sikkasztás, hűtlen kezelés, jogtalan eltulajdonítás, orgazdaság (BTK. XXV—XXX. fej.);
 11. a vagyron elleni csalárd cselekmények (BTK. XXXI., XXXII. fej.);
 12. a vagyronrongálás (BTK. XXXVI. fej.).

I. FEJEZET.

Az ember élete elleni büntettek és vétségek.

152. §. Az emberölési tényálladékok általában.

Irodalom: *Mommsen*: 612.; *Allfeld*: Die Entwicklung des Begriffes Mord bis zur Carolina, 1887.; *Reinbrecht*: Das Tötungsverbrechen im altfranzösischen Recht, 1906.; *Liszt*: Vergl. Dar. B. V. 1.; *Kenny*: 112.; *Sichermann* *Frigyes*: Adalékok az élet elleni b. cselekmények tényálladékaéhoz, 1911.

I. Az egyén létezésének alapfeltétele az élet lévén, ennek jogtalan megtámadása és megsemmisítése a legnagyobb sérelem, ami az egyesek ellen elkövethető. A *jogtalan* emberölést ezért az állam minden körülmények közt büntetendő cselekménynek tekintti. Az emberi élet nem jogtalan kioltása, így halálbüntetés végrehajtása, orvosi operáció a beteg életének megmentése végett, öngyilkosság (fentebb 54. §. ellenben nem képezhetnek büntetendő emberölési cselekményt.

A jogtalan emberölés, részint az alanyi, részint a tárgyi mozzanatok különfélesége szerint, több alakban fordulhat elő. A BTK. XVIII. fejezete megkülönböztet: a) *szándékos*, b) *gondatlan* emberölést; a szándékos emberölés körében ismét: 1. *gyilkosságot*; 2. u. n. *szándékos* emberölést; 3. *indulatos* (rögtönös) emberölést; 4. a megölt *kívánságára* elkövetett ölest és 5. *gyermekölést*. Ezek a sajátképeni emberölési tényálladékok.

A sajátképeni ölesi tényálladékokon felül azonban az emberi életnek, mint jogtárgynak veszélyeztetése vagy megtámadása címen a BTK. ugyanebben a fejezetben még négy sajátos tényálladékot sorol fel, u. m.: 1. az *öngyilkosságra való reábirást*; 2. az *amerikai párbajt*; 3. a *magzatelhajtást*; 4. a *kitételt*. Ezek a *nem sajátképeni* emberölési esetek vagy tényálladékok, miután ezeknél vagy nem maga a vádlott követi el az ölest (öngyilkosságra való reábirás és amerikai párbaj), vagy egy még meg nem született lény életét támadja meg (magzatelhajtás) vagy az emberi életet közvetlenül nem támadja meg, csak veszélyezteti (kitétel). Miután azonban ezek a jogtalan cselekmények is a legszorosabb összefüg-

gésben vannak egy meglevő vagy leendő emberi élet kioltásával, a BTK. helyesen sorozta ezeket az ember élete elleni cselekmények közé.

II. Az egyes emberölési cselekmények *külön tényálladékokat* képeznek. Azonban az összes sajátképeni ölési tényálladékoknak vannak oly *közös ismérveik*, melyek nélkül egyik sem állapítható meg. E közös ismérvek:

1. Minden emberölési cselekmény csak *élő ember* ellen követhető el. Az emberölés jogi tárgya tehát mindig az *élethez való jog*, elkövetési tárgya pedig *élő emberi lény*. Hullán, méhmagzaton, halvaszületett gyermekeken sem emberölés, sem annak kísérlete el nem követhető. Ellenben megszületett (vagy a születés stádiumában levő) élő emberi lényen,¹⁾ bármily koru, bármily állapotu²⁾ legyen (halálos beteg, tetszhalott, halálraitelt, halálosan megsebesített stb.), az emberölés elkövethető.

Az öngyilkosság, jóllehet a törvény nem mondja, hogy az emberölés más ember életének kioltása, a BTK. értelmében nem tekinthető emberölésnek, mert a törvény az öngyilkosságra való reábirást és segélynyújtást önálló cselekményekké (l. alább) téven, ezzel kifejezte, hogy az öngyilkosságot és annak kísérletét, mint a tettes által önmaga ellen elkövetet sértést, nem akarta büntetni (l. fentebb 54. §.).

2. Az emberölési *tevékenység* (tett) a halálokozásban áll. Mily eszközzel, mily módon idézte elő a tettes a sértett halálát, ez közömbös. Elengedhetetlen azonban, hogy a tettes cselekvése *jogtalan* legyen s a tettes tevése vagy mulasztása képezze a halál bekövetkeztének az okát. (L. fent 65. §.)

3. Minden ölési tényálladék *eredménye* a sértett személy *halálának* bekövetkezése. Ha ez az eredmény csakugyan bekövetkezett, a cselekmény *befejezett* emberölés, ha a halál nem állott be,

¹⁾ Mikor tekintendő valamely élő lény embernek, ez az orvosi és jogi tudományban vitás kérdés. Sokan, így Liszt és Fayer s általában az orvosok, a *légző szerveknek* az anya testéből való kijövetelével tekintik a magzatot gyermeknek. Mások a *szülés megkezdésével* (Frank, Hülschner), ismét mások (Binding, Finger, Merkel) *bármely testrész kijövetelével*, illetőleg akkor, ha az élő magzat annyira kijött az anya testéből, hogy kívülről megölhető vagy megsérthető. Jóllehet magánjogilag a magzat csak a teljes elválás után tekinthető önálló embernek (ezt jelenti ki a német polgári törvénykönyv 1. §-a), a büntetőjog az élet védelme szempontjából már a születés stádiumában levő méhmagzatot embernek tekint, mert a *kiválás megkezdésétől* az élő lény többé nem méhmagzat, ezért szerintünk is bármely testrésznek az anya testéből kijövele után emberölés és nem magzatelhajtás állapítandó meg.

²⁾ A szörnyszülött (monstrum) megölése is emberölés. Az 1843 iki javaslat (134. §.) ezt az esetet külön büntetés (egy évi fogság) alá helyezi.

de a tevékenységből bekövetkezhetett volna, szándékos cselekvés esetén: ölési *kisérlet* forog fenn.

Kisérlet helyett, amennyiben az ölésre irányuló szándék kétségtelenül nem állapítható meg, esetleg szándékos vagy gondatlan testi sértés, illetőleg *életbiztonság elleni kihágás* (KBTK. 41. §.) állapítandó meg. Befejezett emberölésnél a halálnak, mint eredménynek és az azt okozó cselekvésnek nem kell időileg és helyileg összecsenie, csak az okozati összefüggésnek kell meglenni közöttük. Az 1843-iki javaslat 30 napi időt vett fel s csak ez idő alatt (a sértéstől számítva) bekövetkezett halál esetén minősítette a cselekményt emberölésnek. Különböztet csak testi sértésnek. A BTK. nem irván elő ily határidőt, a *Curia* befejezett gyilkosságot állapított meg, midőn a halál a sértés után két év múlva következett be (BJT. XL. 187.).

III. Az emberölési tényálludékok szabatos körülírása és megkülönböztetése, dacóra, hogy az emberölés a legösibb büntett, csak a legujabb kor vivmánya. A régi jogok vagy egyáltalán nem, vagy hibás alapon tettek különbséget az emberölési esetek körében. A rabszolgaság korában (régii római jog) a rabszolga megölése egyszerű kártétel s csak a szabad ember megölése tekintetik tulajdonképeni emberölésnek. A római jog is eleinte az elkövetés módja (Lex Cornelia de sicariis et veneficiis), majd a megölt személy és a tettes viszonya szerint (Lex Pompeia de parricidiis) tesz különbséget az emberölési esetek közt. A különbségtétel azonban inkább csak a halálbüntetés különböző végrehajtásában állott, így a rablógyilkosság, mérgezés, gyújtogatás (ölés végett) a bíró vagy tanu megölése kiközösítéssel, majd a súlyosabb esetek deportatióval, a rokonölés (parricidium) állatok által való szétépetéssel sújtatott. Hadrián óta tesznek különbséget a megfontolt és az indulatos emberölés közt (Liszt 302). A gondatlan emberölést a római jog nem mint emberölést, hanem mint kártételt tekinti. Constantin a gyermekkitételt is parricidiumnak nyilvánítja. A középkori jogok (germán, angol) az *alattomos* emberölést különböztetik meg a *nyíll* (harcban) öléstől s az előbbire (Murdritum) gyalázatos kivégzési módokat (kerékbetörés, karóba huzás), utóbbira egyszerűbbeket (pallos) írnak elő. A canonjog az öngyilkosságot és a magzatelhajtást is emberölésnek minősíti. Az olasz *practicusok* (Clarus), a Carolina, a mi I. Mátyásunk (1486: 51.) törvénye tesznek később különbséget az alanyi ismérvek szerint az ölési esetek körében, súlyosabban büntetvén a megfontolt (ex praconcepta malitia) és indulatos (ex animo deliberato) ölést, mint az akaratnélküli vagy vigyázatlanságból való halálokozást (homicidium causale).

A XVIII. század büntetőjogászai a dolus directus és indirectus alapján, végre a XIX. század írói (Feuerbach óta) és BTK-ei a szándék és gondatlanság tisztult fogalmai szerint, vagyis lélektani alapon tesznek különbséget az emberölés esetei között. Uttörök e kérdésben is a francia Code Pénal, mely gyilkosságnak (assassinat) nevezi az előre megfontolt (commis avec préméditation ou guet-apens) véghezvitt emberölést s szigorubb tételt állapít meg reá, mint a szándékos emberölés többi eseteire (meurtre). Ezenkívül külön intézkedik a gondatlan emberölésről s azt a szándékosnál sokkal csekélyebb büntetéssel sújtja. Még jobban tisztázza a különbséget a bajor (1813.) BTK., mely az előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölés (Mord) mellett az egyszerű szándékos emberölést (einfacher Todtschlag) különbözteti meg, mely utóbbi a meg-

gondolás nélküli, a harag fellobbanó hevében elhatározott emberölést jelenti. A bajor BTK. megkülönböztetését fogadta el a mi 1843-iki javaslatunk is (108. és 112. §.). A német BTK. három fokát veszi fel a szándékos emberölésnek: az előre megfontolt, előre meg nem fontolt és a rögtönös szándékkal elkövetett emberölést s ezt követik az összes mai (magyar, hollandi, olasz, finn, bolgár, norvég) BTK-ek. Az 1908. júl. 14-iki *angol* javaslat (Law of Murder Amendment Bill) a „gyilkosság”-nak két fokát különbözteti meg. Az *amerikai* jogok is első-, másod- vagy harmadfoku emberölést különböztetnek meg.

I. A sajtóképeni emberölési tényálladékok.

153. §. A gyilkosság, szándékos emberölés és indulatos emberölés.

Irodalom: *Illés:* Gyilkosság és szándékos emberölés. M. Ig.-ügy. IX. 136.; *Holtzendorff:* Das Verbrechen des Mordes u. die Todesstrafe, 1875.; *Wachenfeld:* Die Begriffe von Mord und Todtschlag etc. 1890. és Die Überlegung im heutigen Mordbegriff, 1887.; *Katzenstein:* Die vorsätzliche Tödtung. Zeitschrift, XXIV. 503.; *Ferri:* L'omicidio nell' antropologia criminale, 1895.; *Impallomeni:* L'omicidio nel diritto penale, 1899.

I. *Gyilkosság* a BTK. értelmében az „előre megfontolt szándékból” elkövetett emberölés.

BTK. 278. §. Aki embert előre megfontolt szándékból megöl: a gyilkosság büntetetté követi el és halállal büntetendő.

A gyilkosság a szándékos emberölésnek egy külön tényálladékká, önálló büntetetté emelt esete.¹⁾ Tényálladékanak legsajátosabb ismérve, hogy a tettesnek „előre megfontolt szándékból” kell a sértett személyt megölnie. A BTK. a szándék, helyesebben az *elhatározás előre megfontoltságát* kívánja meg, ami azt jelenti, hogy a tettesnek az ölés gondolatát huzamosabban kell a véghezvitel előtt fontolgatnia s a véghezvitelnek is előre elhatározott módon, mintegy tervszerűleg kell eszközöltetnie. Teljes hidegvérűség és lelki nyugalom ugyan a gyilkossághoz sem feltétlenül szükséges, de a hirtelenkedésnek, lelki izgatottságnak az elhatározáskor mindenesetre kizárva kell lennie, különben a gyilkosságot nem szabad megállapítani. A szándék, illetőleg az elhatározás előre megfontoltságából folyik, hogy a véghezvitelnek az előre megfontolt elhatározás folyamányának kell lennie, vagyis nemcsak az elhatározásnak, de a *kivitelnek is előre megfontoltnak* kell lennie.

¹⁾ Más „tett”-e a gyilkosság, mint a szándékos emberölés, l. ez iránt Weisz Ödön cikkét: BJT. XLIII. 97. Helyesebb azt mondani, hogy a gyilkosság más tényálladék, más büntetett, mint a „szándékos emberölés” (279. §.). A „cselekvés”, a „tett” ugyanis egyenlő mindkét esetben, de az alanyi oldal eltérő.

A végrehajtás alatti kisebb fokú felindulás azonban szintén nem zárja ki a gyilkosságot.¹⁾

1. Az előre megfontolás *idejét* esetenként a bíró állapíthatja meg. A BTK. e tekintetben egyáltalán nem köti meg a bíró kezét. A tettes egyénisége, jelleme, az eset körülményei szerint néha egy pár óra elég,²⁾ hogy az elhatározást előre megfontoltnak vegyüek, máskor néhány nap sem elég hozzá, ha a tettes az alatt folyton lelki izgalomban volt.

2. A gyilkosság elengedhetetlen kelléke az előre megfontolt szándék lévén, *részesség* esetén csak az a részes marasztalható a gyilkosságban (mint felbujtó, társtettes vagy segéd), akire nézve az ölési szándék előre megfontoltsága tényleg megállapítható volt. A *szándék foka* oszthatatlan személyes körülmény (BTK. 74. §.) s így lehet, hogy a felbujtó gyilkosságra való felbujtásban, a tettes és segéd ellenben szándékos emberölésben marasztalandók vagy megfordítva.³⁾

3. A gyilkosság rendes *büntetése* a BTK. szerint a *halál*. Enyhítő körülmények. menthető indító okok fenforgása esetén *éltfogytiglani*, rendkívüli enyhítő körülmények fenforgása esetében *15 évi fegyház* szabható ki.

4. BTK. 288. § A 278. §-ban meghatározott büntett elkövetésére irányított szövetség, ha ahhoz előkészületi cselekmény is járul, két évig terjedhető börtönnel büntetetik.

A *szövetség* alatt már két ember közös megállapodása is értendő (BTK. 132. §.).

5. A külföldi BTK-ek többsége (francia, német, olasz és a norvég BTK.) nem a szándék, hanem a *végrehajtás* előre megfontoltságát emelik ki. A holland, finn, bolgár BTK-ok az ölés előre megfontoltságát („Wer vorsätzlich und mit Vorbedacht“ tödtet) hangsúlyozzák. Leghelyesebben jár el a mi 1843-iki javaslatunk, mely („szándékosan és előre meggondolt eltökéléssel“) az elhatározás előre megfontoltságát kívánja, ugyanezt akarja kifejezni a BTK. is. A „végrehajtás“ vagy az „ölés“ előre megfontoltsága ugyanis oly magyarázatot engedhet meg, hogy csak a kivitelnél kell megfontolás, az elhatározásnál nem. Pedig a földolog épen az elhatározás megfontoltsága.

6. A *Curia* gyakorlata szintén megerősíti fentebbi tételeinket. Így helye-

¹⁾ L. Heil F.: Jogt. K. 1890. 148. L. még fent 65. §.

²⁾ A *Curia* egy esetben négy órát elégnek vett az előre megfontolás megállapítására. BJT. XXXVI., 186. Ellenben máskor négy napi fontolgatás után sem állapította meg a gyilkosságot (Tomics-eset.). L. Finkey F.: BJT. XL. 10.

³⁾ *Binding* ezzel ellenkezőleg azt tanítja (Lehrbuch I. 28. §.), hogy a részesek mindig a tettes cselekményében marasztalandók, tehát ha a felbujtónál vagy segédnél hiányzott is a praemeditatio, ezek is a gyilkosságban részesek és megfordítva. Ez a tétel ellenkezik az anyagi igazság és az egyéni felelősség elveivel s a dogmatismus tulhajtása. L. erről Nagy Emil: A felbujtó praemeditatiója BJT. XLVI. 17. A szándék fokának *oszthatatlanságát* elismeri bírói gyakorlatunk is, így a *Curia* nemrég két tettestárs közül egyiket közönséges szándékos emberölésben (279. §.), másikat indulatos emberölésben marasztalt BJT. XLIV. 22. Helytelenül mondta ki legutóbb a *Curia*, hogy a felbujtót súlyosabb cselekmény nem terhelheti. mint amit a tettes elkövetett. BJT. 63. (1911) 58. (az esküdtek a felbujtót gyilkosságban, a tettet szándékos emberölésben bűnösnek mondták s a bíróság a felbujtót is csak szándékos emberölésben marasztalta).

sen jelentette ki a Curia, hogy „a gyilkosság ismérvét nem az ölési cselekedetnek lelki nyugalommal és hideg számításal való foganatosítása képezi, sőt ily lelki állapotban a legelvetemültebb bérnyilkoson kívül más ember alig akad, aki embertársa életét kioltsa,“ hanem „az előre megfontolt szándék, az ölés előre megfontolása.“ (Dvtár uj f. XXXI. 172.) Ugyancsak helyesen mondta ki, hogy: „a praemeditációhoz megkivántatik, hogy a megfontolás ne csak a tett elhatározásakor, de a véghezvitelkor is létezzék.“ (Dvtár uj f. XXXVI. 183.) Több ízben helyesen mellőzte a gyilkosság megállapítását, midőn vádlott erős izgatottságban, szenvedélyben, haragban, elkeseredettségben, többszöri perpatvar közben határozta el magát az ölésre. (L. BJT. XV. 147., XXVIII. 25., XXXVI. 188. További eseteket és ellenkező ítéleteket l. Németh P. 189—190.)

Ellenben ingadozó a Curia gyakorlata arra nézve, hogy a nyugodtan előre megfontolt elhatározást a végrehajtás közben való felindulás megsemmisíti-e? Egy alkalommal ily esetben kizárta a gyilkosságot (Dvtár XXV. 104., ezt helyeslik Fayer és Liszt); más alkalommal a gyilkosságot megállapította. Ez utóbbi felfogást fejezi ki az 1843-iki javaslat is (100. §.), ezt vallja Illés s a fenti szövegben mi is ehhez csatlakoztunk. Ugyancsak ingadozó volt gyakorlatunk arra nézve, hogy *vagylagos, esetleges* vagy *feltétles* szándék mellett megállapítható-e a gyilkosság? A Curia eleinte kizártnak vette ily esetekben a praemeditációt (BJT. II. 289., VII. 313. D-tár XXI. 38.), ujabbán többször helyesen kijelentette, hogy *dolus alternativus* is eventualis is lehet előre megfontolt s a feltételes szándék mellett is megállapította a gyilkosságot. (BJT. XXII. 58., XXXVII. 55., XI. 292. Balogh: BD-tár I. 341. Husz Ábrahám esete.)

Helyesen mondta ki a Curia, hogy a gyilkosságban való *társtettséghez* nem szükséges, hogy a közreműködők mindenike részt vegyen a megölni szándékolt egyén életét közvetlenül kioltó cselekedet véghezvitelében, elég, ha az azt elvégző egyénnel akarategységben a megölni szándékoltat bántalmazta (dánosi cigányper). Balogh: BD-tár III. 1909. S.

II. A *szándékos emberölés* alatt a BTK. szerint a „nem előre megfontolt“ szándékból elkövetett emberölés értendő.

BTK. 279. §. Aki embert szándékosan megöl, ha szándékát nem előre fontolta meg: a szándékos emberölés büntetettét követi el és tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Az u. n. „szándékos emberölés“ tényálladékát csak negative lehet körülírni. A tettesnek feltétlenül tudnia kell, hogy cselekvése halált okoz s akarnia kell a haláltokozó cselekvést, tehát *ölési szándékának* okvetlenül kell lennie, de *nem szabad* e szándéknak *előre megfontoltnak* lenni (mert akkor gyilkosság állapítandó meg), sem *nem szabad* e szándéknak *erős felindulásban keletkeznie és rögtön végrehajtatnia* (mert akkor meg indulatos emberölés forog fenn). A szándékos emberölés a tulajdonképeni *genus* s annak súlyosabb faja a gyilkosság, enyhébb alakja az indulatos emberölés.

1. Szándékos emberölés esetei: ha a tettes több-kevesebb ideig fontolgatta

ugyan ölési szándékát, de a higgadság, a tervszerűség hiánya miatt szándéka nem tekinthető előre megfontoltnak. Hosszabb időn át tartó izgalom, elkeseredés, nyomor, kétségbeesés leggyakoribb szülői az ily elhatározásnak. Helyesen minősítette tettestársnak a Curia azt, aki a sértettet lefogva tartotta, míg lársa megfojtotta. BJT. LV. 263.; segéd: aki előzetes egyetértés mellett jelen van, u. o. 17.

2. A szándékos emberölés rendes büntetése a BTK. (279. §.) szerint: 10—15 évig terjedhető fegyház.

3. Minősített esetek:

BTK. 280. §. Életfogytig tartó fegyházzal büntetik a szándékos emberölés: ha azt a tettes felmenő ágbeli törvényes rokonán, házastársán — több emberen, törvénytelen gyermek saját anyján, vagy törvényesítés esetében természetes atyján követte el.

A 280. §. esetei nem új tényálladékok, csak a közönséges „nem előre megfontolt“ szándékból elkövetett szándékos emberölés oly sajátos esetei, melyekben a sértett (megölt) személy és a tettes közötti vérségi kapocs, illetőleg a megölt személyek többsége (legalább kettő) miatt a BTK. igazságosnak látta a rendes büntetési tétel felemelését. Felmenő ágbeli rokon szándékos megölése esetén az extraneus segéd nem ezen, hanem a 279. §. szerint büntetendő. Curia: BJT. 61. (1910) 236.

A gyakorlatban különösen a „több emberen“ elkövetett ölés tekintetében voltak és vannak ma is viták. Sokáig két ember megölését nem vonta ide a Curia, újabban azonban állandóan ideveszi. (BJT. XXV. 185., XXXII. 286.) Ma is vitás azonban, hogy több ember elleni ölési kísérlet, vagy egy beféjezett ölés és egy kísérlet ide vehető-e? A Curia az előbbi esetre igennel, utóbbira nemmel felel. (BJT. XXXV. 226.) Szerintünk az utóbbi esetben sincs kizárva a 280. §. alkalmazása, mert a BTK. a halmazat felvétele esetén beállható következetlenséget akarta elkerülni, midőn a „több ember“ megölését törvényes egységgé minősítette s magasabb tétel alá helyezte. A 96. és 100. §-ok szerint ugyanis több ember megölése, ha halmazatot veszünk fel, szintén csak 15 évig terjedhető fegyházzal lenne sújtható, amivel pedig a BTK. már egy ember megölését is sújtja. Egy ember megölése és a másik elleni kísérlet több, mint egy ember megölése s így az ily eset is a 280. §. alá tartozik. Természetes, hogy a 280. §. csak akkor alkalmazható, ha a tettes szándéka (legalább eshetőleg) több ember megölésére irányult, ami azonban nem zárja ki, hogy a különböző időközökben történt több szándékos ölés is idevonassék. A Curia ezzel ellenkezőleg legutóbb kijelentette, hogy a 280. §. csak az „egyidejűleg vagy folytatólág (?)“ elkövetett „több ember“ megölésére alkalmazható. (BJT. LVIII. (1909) 1.), ami ellenkezik a törvény valódi értelmével. Nem alkalmazandó azonban ez a §. több embernek erős felindulásban való megölése esetén.

Ha az egyik megöltre nézve csak gondatlanság terheli a vádlottat, pl. nem látta, hogy más is van a célbavett egyén mellett, ez esetben halmazat vendő fel a szándékos és gondatlan emberölés közt. L. a 280. §. értelmezése iránt Heil F.: BJT. XLI. 148.; Finkey F.: u. o. XXXV. 226. és LVIII. (1909) 7.; Weisz Ö.: u. o. XLIV. 225., 233.; Degré M.: u. o. LVII. 274. Az eset aberratio ictus-szal complicálva: BJT. 39. k. 297. 1.

III. A szándékos emberölésnek enyhébb beszámítás alá eső esete: az u. n. *indulatos* vagy *rögtönös emberölés*.

BTK. 281. §. Ha a szándék a tettesnek erős felindulásában keletkezett és rögtön végre is hajtott: az emberölés tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha pedig az erős felindulást az okozta, hogy a megölt személy a tettest vagy hozzátartozóit jogtalanul súlyosan bántalmazta vagy megsértette és az emberölés ezen felindulásban rögtön végre is hajtott: a büntetés öt évig terjedhető börtön leendő.

Felmenő vagy lemenő ágbeli rokonnak vagy házastársnak erős felindulásban elkövetett megölése: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Az indulatos emberölés jellemző ismérvei: az *erős felindulásban keletkezett* szándék s ennek a felindulás lecsillapulta előtt, az elhatározás után *rögtön végrehajtása*. Az erős felindulás oka közömbös. Harag, ingerültség, reszegség,¹⁾ perpatvar, szerelemföltés, a tettes vagy hozzátartozóinak megsértése egyaránt erős felindulást idézhet elő. Nem szabad azonban a felindulásnak olyannak lenni, hogy öntudatlan állapotot idézzen elő, mert ily esetben a BTK. 76. §-a szerint a beszámítás ki lesz zárva. A tettesnek itt is tudnia és akarnia kell az emberölést, tehát öntudattal és akarattal kell cselekednie.

1. Hogy az indulatban elkövetett szándékos emberölést a BTK. enyhébben bünteti, ez lélektani és erkölcsi okokon nyugszik. Ugyanez a kettős szempont igazolja, hogy az indulatos emberölés esetei közül is a BTK. még enyhébben bünteti a tettest, ha annak erős felindulását éppen maga a megölt idézte elő *jogtalan és súlyos bántalmazásával*, viszont a rendesen szigorubbann sújtja azt, aki habár felindulásban, de fel vagy lemenő ágbeli rokonát vagy házastársát ölte meg, akikhez erkölcsi kötelek fűzi.

2. *Több embernek* erős felindulásban való megölése csak a BTK. 281. §-a szerint s mint anyagi halmazat minősítendő, mert a 281. §- esetei a 279. és 280. §-okkal szemben új tényálladékokat képeznek, illetőleg, habár itt is szándékos emberölésről van szó, de a 281. §. specialis szabály a 279. és 280. §-okkal szemben. A Curia ez utóbbi tételünkkel ellentétben többször a 280., vagy a 280. és 281. §-ok alapján minősítette több ember indulatos megölését, amit a fentebbiek alapján nem helyeselhetünk. (L. BJT. XXXI. 254., XXXIII. 352.) Ellenben az általunk helyeselt felfogás szerint ítél: BJT. XXXII. 169. és XXXIX. 299., legutóbb LXVII. 271. (*Degré* Miklós megbeszélésével). Helytelenül mondta

¹⁾ Helytelenül mondta ki a Curia, hogy a vádlott ittassága „egymagában” nem állapítja meg az erős felindulást; BJT. LV. 69. A Curia szerint csak a sértett jogtalan magatartásával kapcsolatban álló felindulás állapítja meg a 281. illetve a 307. §. tényálladékát. Ez a megszorítás teljesen önkényes és homlokegyenest ellenkezik a hivatkozott §-ok első bekezdésének világos szövegével.

ki egy alkalommal a Curia, hogy a BTK. 281. §-ának első bekezdése is csak akkor alkalmazható, ha a tettest a sértett bántalmazása hozta erős felindulásba (BJT. XI. 230.). A 281. §. első és második bekezdései más-más esetet szabályoznak s így a két bekezdés „egybevetésének“ nincs helye.

IV. A legújabb irodalom tekintélyes része: (Haus, Berner, Holtendorff, Hülschner, Liszt, Meyer, Wachenfeld, Fayer) helyteleníti, hogy a mai BTK-ek tisztán lélektani alapon tesznek különbséget a szándékos emberölés esetei közt s azt sürgetik, hogy a BTK-ek a *motivumokat is vegyék figyelembe* az ölési tényálladékok megkülönböztetésében. E kivánalom szerintünk is teljesen jogosult, mert az előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölés sem eshetik mindig egyenlő beszámítás alá. A politikai, vallási lelkesültségből vagy jogos harag, ingerlés folytán keletkezett, habár előre megfontolt elhatározás nem esik oly súlyos beszámítás alá, mint az aljas nemi ösztönből, pénzvágyból, bosszúból elkövetett ölés. Az „előre megfontolt szándékkal“ véghezvitt emberölés kiemelése a legtöbb mai BTK-ben, így a miénkben is, csak azért történt, mert a BTK-ek lehetőleg csekély esetre akarták szorítani a halálbüntetést. (L. Anyaggyűjt. 475.) Érdekes azonban, hogy BTK-ünk indokolása ezt az új „irányt“, mely a tisztán lélektani megkülönböztetés helyett az „erkölcsi“ mozzanatokra is súlyt kíván fektetni, elismeri, elvileg helyesli s a halálbüntetést éppen azért nem tette abszolút büntetéssé, hogy a bíró az „erkölcsiségi mozzanatok“, a tettes motivumait is méltathassa, vagyis halálbüntetést csak akkor szabjon ki a gyilkosság megállapítása esetében is, „ha a büntett körülményei, a tettes motivumainak az erkölcsiség szempontjából való számbavétele, enyhébb büntetés alkalmazását nem követelnék“ (id. h.).

Az indokolás e szavai szép világót vetnek ugyan a codex tervezőjének helyes felfogására, sajnos, a törvény szövege tisztán a lélektani szempontot veszi kiindulási pontul s így de lege lata a bíró köteles lenne a gyilkosságot megállapítani bármily motivumból elkövetett előre megfontolt ölés esetében, habár a 15 évi fegyház (ami a végső minimum) túlmagasnak ítéli is. A bíróság azért úgy segít magán, hogy nem állapítja meg a gyilkosságot, vagyis nem veszi előre megfontoltnak az ölési szándékot, mielőtt a gyilkosság büntetését magának tartja. Ha tehát a fentebbi irodalmi óhajt komolyan érvényesíteni akarjuk, el kell fogadnunk az 1843-iki javaslat, az új *olasz, norvég BTK.*, a *svájci és osztrák javaslatok* álláspontját, melyek a praemeditatio mellett, vagy azt *egészen elvetve* (svájci és osztrák javaslat), világosan kiemelik a legsúlyosabbnak tekintendő ölési eseteket s ezeket nevezik gyilkosságnak. Így a svájci javaslat az ölési vágyból, birvágyból, kegyetlenséggel, alattomosan vagy méreggel, robbanó szerekkel, tüzzel vagy más bünt. eselekmények eltitkolása vagy megkönnyítése végett elkövetett szándékos ölést bünteti életfogytiglani fegyházzal. (L. Finkey: A motivumok tana, 94.) Az 1908-iki angol javaslat szintén csak a legsúlyosabb esetekre (deliberately committed with express malice aforethought) tartja fenn a halálbüntetést.

Az olasz, bolgár, orosz, norvég, japán BTK-ek, a svájci javaslat elvetik a „gyilkosság“ elnevezést is és csak „szándékos emberölést“ ismernek, melynek súlyosabb és enyhébb eseteit különböztetik meg. Ugyanezt javasolja Liszt a német BTK. revisiójára nézve. Verg. Dar. B. V. 68. Az osztrák javaslat a *Mord* alatt érti az eddigi gyilkossági és szándékos ölési eseteket, *Totschlag* alatt az *indulatos emberölést*.

154. §. A megölt kivánságára való emberölés.

I. Egyes ujkori BTK-ek (német Landrecht-ek), a XVIII. század büntető jogászainak (Böhmer, Engelhard) sürgetésére, enyhébb büntetési tételt állapítottak meg az emberölés azon kivételes esetére, ha a sértett maga kívánta a megöletését. A német, magyar, hollandi, finn, bolgár, norvég BTK-ek, az 1843-iki, a svájci és osztrák javaslatok szintén ezen az állásponton vannak, ellenben a francia, porosz (1851), osztrák, belga és olasz BTK-ek nem emlékeznek meg az esetről s így a bíró vagy a szándékos emberölés teljes szigorával kénytelen sujtani azt, aki egy halálos beteget ennek könnyörgésére kinjaitól megszabadít, vagy valami erőszakos magyarázattal felmenteni a vád alól. Az előbbi álláspont nemcsak emberesebb, de egyedül igazságos és hasznos, mert aki mást annak határozott és komoly kivánságára öl meg, az nem maga felelős az ölésért, mert nem ő tőle ered az ölés gondolata s a legtöbbször épen méltánylandó indokból enged a megölt rábeszélésének. Az összes BTK-ek közt a magyar BTK. szab legesekélyebb büntetést e sajátos cselekményre (a hollandi BTK. 12 évi, a német, bolgár BTK., a svájci és osztrák javaslat 5 évi fegy-, illetőleg fogházat). L. *Leppmann*: Zeitschrift, 32. k. 1911. 515.

II. A BTK. szerint a szándékos emberölés egy sajátos enyhébb esete a kivánságra való ölés.

BTK. 282. §. Aki valakinek határozott és komoly kivánsága által biratott arra, hogy őt megölje: három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

E tényálladék különös ismérvei: 1. hogy a sértett *határozottan és komolyan* maga kívánja a saját megöletését; 2. hogy a tettes a *sértett által legyen reábirva* az ölésre, az ölés gondolata ne tőle, de a sértettől származzék. Az egyszerű beleegyezés, helybenhagyás a sértett részéről nem elég.

Gyermek, őrült, lázas beteg, részeg¹⁾ kivánsága nem vehető komolyan. A tettes tévedése (vélt komoly kivánság) tényálladáki körülmény nem tudása lévén, a büntetés alól mentesít. Az ölési cselekvést a vádlottnak (és nem a sértettnek) kell véghezvinnie. A kísérlet büntetendő.

III. E szakasz alkalmazásának leggyakoribb esete a halálos beteg megölése annak rimánkodására és a reménytelen szerelmesek megválása az életből. (L. BJT. XXXIV. 289., XXXVII. 369., LVII. 138.) Helyesen mondta ki a *Curia*, hogy a minősítésnél nem kell a BTK. 279. §-ára hivatkozni (BJT. IX. 245.). Itt önálló és sajátos tényálladékról van szó.

¹⁾ Tragikomikus esetet vont ide egy alkalommal a *Curia*. A tolvajok egy társukat el akarták tenni láb alól, de épen midőn találkoznak vele, az (részegen) felszólítja őket, legyenek mind öngyilkosokká s ugorjanak a kutba. A többiek látszólag beleegyeznek a tervbe s társukat, ki meg akarja kezdeni az öngyilkosságot s letérdel a kut szélére, belökik a kutba. A *Curia* a 282. és 288. (gyilk. szövetség) §-ok halmazatát állapította meg. Illés és Fayer helytelenítik a 282. §. alkalmazását s szerintünk is itt a kivánság komolyságának hiánya kizárta e szakasz alkalmazását. A 279. §. alkalmazásának mi sem állt utjában. BJT. I. 276.

155. §. A gyermekölés.

Irodalom: *Jellachich* István: A gyermekölés, 1903.; *Farkas* Lajos: M. Ig.-ügy, XXXVII. 241.; *Márkus* Dezső: A házasságon kívül született gyermek joga. Jog. Egyl. Ért. 137. f.; *Wehrli*: Der Kindesmord, 1889.; *Closmann*: Die Kindestötung, 1889.; *Weinlud*: u. a. 1905.; *Schneider*: Vorsatz u. Irrthum bei Kindest. 1907.; *Liszt*: Verg. Dar. B. V. 105.; *Ungar*: Fahrlässige Kindestötung und heimliche Geburt. Zeitschrift, 34. k. (1913) 1—17.

I. *Gyermekölés* alatt a büntetőjogban a szándékos emberölés azon kedvezményezett esetét szokták érteni, midőn *az anya* a saját *újszülött törvénytelen gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli.*

A gyermekölésnek külön tényálladékká emelése, a szándékos emberölés közönséges eseténél enyhébb beszámítása, a XVIII. század irodalmának a vivőmánya. A római, a canonai, a közép- és ujkori jogok általában nem enyhébb, de épen súlyosabb (minősített) esetnek tekintették, ha az anya a saját gyermekét megölte s ezt a halálbüntetés valamely rettentőbb alakjával büntették. Így a *Carolina* is élve eltemetést és karózást s kivételesen vízbefojtást állapít meg a gyermekölésért, ugyanez nálunk *Werböczy* Hármaskönyve hftlenségnek minősíti, az 1723: 11. t.-cikk pedig kizással egybekötött halálbüntetést rendel reá. E szigorú felfogás maradványa, hogy a mai angol, francia, belga és osztrák jogok is a gyermekölést közönséges emberölési esetnek tekintik, sőt a francia *Code Pénal* annyiban súlyosabb esetnek veszi, hogy a gyermekölést praemeditatio nélkül is halállal bünteti. A Code ez szigorát az 1901 nov. 21-iki törvény enyhíti némileg, mely a praemeditatio nélküli gyermekölés büntetését életfogytiglani (a segédekét 5—20 évi) fegyházban állapítja meg.

E szigorú felfogással szemben, mely a szüle-gyilkosság analogiájára támaszkodott, már a XVIII. század második felében egyes particularis német törvények az enyhébb felfogást juttatják érvényre. Eleinte ez csak abban nyilvánult, hogy a gyermekölőt sem büntetik halállal (1803. osztrák. 1813. bajor BTK.), majd különösen *Mittermaier* agitációjára a *törvénytelen* gyermek megölését a legtöbb modern BTK. enyhébb büntetés alá helyezi. Így a német, magyar, hollandi, finn, olasz, bolgár, norvég BTK.-ek, az 1843-iki és a svájci javaslatok. Ez enyhébb megítélés indokál a törvénytelen gyermeket szülő nőnek szegyenérzetét és a szülési fájdalmakat szokták felhozni. Az enyhítésben legtöbbször a magyar BTK. ment. A német 3—15 évi, a hollandi 9. az olasz 12. a finn 2—10 évig terjedhető fegyházzal sújtják a gyermekölést, az 1843-iki javaslat is 10 évig terjedhető rabságot állapít meg az esetben, ha az anya a szülés előtt elhatározta gyermeke megölését s csak ha a szándék a szüléskor vagy a szülés után támadt benne, ekkor rendel 5 évi rabságot.

II. BTK. 284. §. Azon anya, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

1. E tényálladék alanya (elkövetője) csak maga az anya lehet.

Ha az újszülött gyermeket, habár az anya beleegyezésével vagy reábirására már (akár a természetes apa vagy nagyanya) öli meg, ez nem a 284., hanem a 279., esetleg a 278. §. szerint (szándékos emberölés vagy gyilkosság miatt) büntetendő. Éppugy a tettes-anya mellett a részese (felbujtók, segítők vagy társtettesek) a közönséges szándékos emberölésben való részvételért marasztalandók, mert a BTK. kifejezetten csak az anyára állapította meg az enyhe büntetési tételt.

2. Azonban az anya is csak az esetben lesz alanya e kivételes tényálladéknak ha a szülés idején nem volt házassági viszonyban. Vagyis e tényálladék *elkövetési tárgya* csak „házasságon kívül született“ gyermek lehet. Férjes nő, ha az általa megölt gyermek nem férjétől való is (házasságtörésből származott), közönséges szándékos emberölésben marasztalandó.

Özvegy vagy elvált asszony a nem férjétől nemzett gyermek megölése esetén azonban a törvényes idő (10 hó) alatt is ebben a cselekményben válik bűnössé. A gyermeknek mindenesetre élőnek²⁾ kell lennie, az életképesség azonban nem szükséges.

3. A *cselekvés* az újszülött gyermek szándékos megölésében áll, azonban az elkövetésnek „a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után“ kell megtörténnie. A később történt megölés miatt az anya is közönséges szándékos emberölésért, illetőleg gyilkosságért felelős. A „közvetlenül a szülés után“ kifejezés nem a szülés utáni perceket, hanem a szülési fájdalmak, a szülés által előidézett lelki harc, gyötördés tartamát akarja jelteni.

Az 1843-iki javaslat 3. az olasz BTK. 5 napj. a badeni, szász és az új norvég BTK-ek 24 órai határidőt állapítanak meg a gyermekölésre, vagyis a születéstől számított ezen idő alatt a gyermek megölése az enyhe, azontul a rendes büntetési tétel alá esik. A mai BTK-ek többsége azonban mellözi ily határozott időtartami megállapítását, mert a szülés által előidézett rendkívüli helyzet az anya testi és lelki szervezetétől függ s így általános szabályt erre nézve megállapítani lehetetlenség. Leghelyesebb e részben a svájci javaslat

²⁾ Mindhárom bíróság a BTK. 279. §-a alapján minősítette a nagyanya tettét, ki leányának törvénytelen gyermekét megölte. Az anyát pedig a gyermekölés (284. §.) kísérletében marasztalták: BJT. XXXV. 256., *Heil* és *Pinky* megbeszélésével. Ugyancsak az anya a 284., az extraneus a 279. §. alapján büntetett: BJT. XLIV. 255.

³⁾ A gyermek élve születését, vitás esetekben, a mai orvostudomány legbiztosabban a *tüdőpróbával* állapítja meg. A méhmagzat tüdejében ugyanis nincs levegő, ez csak az élve világra jövetel alkalmával jut először az újszülött tüdejébe. Ha tehát a felboncolt gyermek tüdejében levegő volt, amit az bizonyít, hogy a vízbe tett tüdő uszik a víz felszínén (míg a halva született gyermek tüdeje a vízben alámerül), ez esetben a gyermek élve születettnek tekintendő, különben nem. (L. a tüdőpróba részletes leírását: *Jelluchich* id. m. 306.) A tüdőpróbát egy magyar orvos: *Rayger* Károly (1641—1707) találta fel.

szövege, mely addig engedi meg az enyhe tétel alkalmazását, „mig az anya a szülési folyamat hatása alatt áll“.

4. A *szándék foka* a tényálladéokra közömbös. Akár előre megfontolta az anya e cselekvését, akár nem, a fentebbi ismérvek fenforgása esetén ez a tényálladék megállapítandó. Elég a rögtönös szándék is. Ellenben *gondatlanságból* okozott gyermekölés közönséges gondatlan emberölésnek (BTK. 290. §.) minősítendő.

III. A gyakorlatban a „házasságon kívül született“ kifejezés értelmezése felett volt s van ma is erős vita. A Curia 5. sz. *döntvénye*, a BTK. betűszerinti értelme alapján, világosan kijelentette, hogy „a BTK. 284. §-a arra a férjes nőre sem alkalmazható, aki a házasság tartama alatt született, habár nem férjével — akár a házasság alatt, akár annak létrejötté előtt — nemzett gyermekét megöli“. BHT. I. 133. A Curia, e döntvényéhez ragaszkodva, tisztán azt nézi, hogy a szülés idején házassági viszonyban volt-e az anya vagy sem s a 284. §-t csak akkor alkalmazza, ha az anya a szülés idején jogilag nem volt házasságban. Ebből azonban az a következtetlenség és igazságtalanság áll elő, hogy aki még mint hajadon teherbe esett, de mikor (nem férjétől nemzett) gyermeke született s azt megöli, már férjnél volt, az a közönséges emberölésben, ellenben az özvegy, aki a férjétől nemzett (posthumus) gyermeket megöli, a 284. §. enyhe tényálladékában marasztalendő. Fayer és Illés szerint a BTK. 284. §-a a valóban „törvénytelen“ gyermeket szülő nőre akart vonatkozni s ezért a férjes nőre is alkalmazandónak vélik, ha nem a férjétől nemzett gyermekét megölte. Szerintem is ez a magyarázat felel meg a törvény valódi akartának, mert ily esetben a férjes nőre is *ugyanazok az indokok* szólnak az enyhébb büntetés mellett, mint a hajadon vagy az özvegy mellett. Az alsó bíróságok néha, az 5. számú döntvény ellenére is, a 284. §-t alkalmazták, midőn világos, hogy az anya által megölt gyermek nem a férjtől származott. Így egy férjes nőre, aki törvényes férjétől 11 év óta különválva élt, mind a két alsó bíróság a 284. §-t alkalmazta, midőn törvénytelen gyermekét megölte (BJT. XXX. 117., LII. 39.). Ugyanigy magyarázza a német BTK-et (uneheliches Kind) *Liszt* 308.

Az *olasz BTK.*, az 1843-iki, a *svájci és osztrák* javaslatok világosan kiterjesztik e kedvezményt a férjes nőre is, ha az törvénytelen gyermekét megöli. Az *osztrák* javaslat bármely anyára, aki gyermekét a szülés alatt, vagy „a szülési folyamat által előidézett zavarban“ megölte, egytől tíz évig terjedhető börtönt vagy fogházat, a súlyos kényszerhelyzetben vagy a becstelenség eltitkolása végett elkövetett ölésre pedig 6 hónaptól 5 évig terj. fogházat rendel. (291. §.)

156. §. A gondatlan emberölés.

I. BTK. 290. §. Aki gondatlansága által embernek halálát okozta: az emberölés vétségét követi el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A gondatlan emberölés csak az alanyi ismérvek szempontjából különbözik a szándékos emberöléstől. A tettes „bűnössége“ itt csak

a *gondatlanság*. Ülési szándékuknak nem szabad lenni. Ha a szándék súlyos testi sértésre irányult és a sérülésből halál következett be, a cselekmény a BTK. értelmében (306. §.) mint „halált okozó súlyos testi sértés“ minősítendő.

Miután a BTK. világosan csak a „súlyos“ testi sértés által okozott halált nevezi halált okozó testi sértésnek, a szándékos „könnyű“ testi sértés (301. §.) által történt gondatlan halálokozás (tüvel megszurásból, gyenge megütésből előállott halálos eredmény) de lege lata gondatlan emberölésnek minősítendő.¹⁾ (L. alább a 102. §-t.)

Miben áll a gondatlanság, ez iránt az általános rész szabályai irányadók. Az eredmény (a halál) *előrelátásának lehetősége és az eredmény nem akarása* a főismérvék rendszerint.

A gondatlan emberölés természetesen csak *befejezett* cselekmény lehet. A gondatlanság akkor is megállapítandó, ha az eredmény bekövekeztére másnak, vagy a sértettnek a gondatlansága is közrehatott. *Curia: BJT. LV. 237.* Egy gondatlanság által okozott halál és testi sértés: anyagi halmazat. *BJT. LIII. 315.* Birkozás közben rendkívüli körülmények közt beállt halálokozás mint gondatlanság sem számítottatott be: 63. k. 191.

II. Büntetési tétel: 3 évig terjedhető fogház. Mellékbüntetés nincs. A BTK. azonban egy *minősített* esetet állapít meg, amelynél mellékbüntetések is alkalmazandók lesznek. Ugyanis:

BTK. 291. §. Ha azonban a halál az azt okozónak hivatásában vagy foglalkozásában való járatlanságából, hanyagságából vagy azok szabályainak megszegéséből származott: három évig terjedhető fogházzal és száz forinttól kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A jelen szakasz eseteiben a bíróság a bűnösnek talált személyt azon hivatás vagy foglalkozás gyakorlatától belátása szerint végképen vagy határozott időtartamra eltilthatja és a gyakorlat ismétli megengedését újabb vizsgától, vagy a kellő képzettség megszerzését igazoló más bizonyítéktól teheti függővé.

E minősített eset súlyosabb büntetésének indoka az, hogy azoktól, akik hivatás-, illetőleg foglalkozásszerűleg végeznek bizonyos, az emberi életet könnyen veszélyeztető cselekményeket (orvos, sebész, gyógyszerész, bába, építész), rendszerint a törvény, rendelet vagy utasítások is nagyobb gondosságot kívánának e cselekményeknél, az ily egyének tehát nagyobbfokú kötelesség-mulasztást tanusítanak és rendszerint nagyobb veszélyt is idéznek elő gondatlanságuk által. A „hivatás vagy foglalkozás“ minőségét a törvény nem határozza meg, bárminő nyilvános és magánfoglalkozás (mesterség) gyakorló

¹⁾ *Illés* alaptalanul támadta meg eme tételtemet (*Jogt. Közl. 1902. 33.*) s helytelenül állítja, hogy ezzel a culpa dolo determinata rég elítelt zavaros fogalmát ismerem el. A culpa dolo determinata-ra nézve elég világosan kifejeztem fentebb (73. §.), hogy az lélektani képtelenség, ami pedig a szándékos könnyű testi sértés által gondatlanul előidézett halál minősítését illeti, utalok a Min. Indokolásra (*Anyaggyűjt. II. 538.*), mely világosan kifejti, hogy az ily esetek gondatlan emberölésnek minősítendők. Természetesen a minősítés előfeltétele itt is az előrelátás lehetősége.

a 291. §. rendelete alá esnek, természetesen csak oly ténykedés miatt, mely egyenesen és kizárólag szakmájukba vág. Helyesen mondta ki a *Curia*, hogy ez a szakasz előzetes kiképzés és vizsga nélkül, de hosszabb időn át teljesített szakkezerti foglalkozás esetén is megállapítható. (BJT. LV. 225.).

III. A gyakorlatban legsűrűbben vadászatok alkalmával elkövetett gondatlan emberölések és a szülők által kis gyermekeikre való kellő felügyelet elmulasztása folytán, bábák kuruzslása által, építkezési vállalkozók által az állványok gondatlan felállítása folytán okozott halálos esetek. Ujabbban automobil-elgázolások jönnek elő. Elíteltetett az anya, ki 2 éves kis gyermekét a kuthoz magával vitte s a gyermek a 30 cm. magas kerítésű kútba beleesett és meghalt; az atyát ellenben (a kút alacsony kerítése miatt) felmentette (BJT. XLVIII. 405.); az automobilvezető, ki a gépkocsi sebességét nem lassította, jóllehet látta, hogy az uton gyerekek játszanak s egyet elgázolt (BJT. LVI. 115.); a háztulajdonos, ki a folyónak az udvar végén elterülő részére a lakók kérelme dacára semmi óvintézkedést nem tett s egy kis gyermek a vízbe fullt (Balogh: BD-tár II. 246.). Biróságaink általában kellő mérsékléssel, néha talán tulenyhén is járnak el az esetek megítélésében, jóllehet maga a törvény, kivált a minősített gondatlan ölési esetekre, ugyis eléggé enyhe tételt állapított meg.

A *svájci* javaslat az ily minősített esetekre 1—5 évi fogházat s ha a gondatlanság a tettes nyereséghajhászásából származott, 10.000 frank mellék-büntetést, sőt az *építkezési* gondatlanságnál, ha azáltal emberi élet csak veszélyeztetve lett is, 30.000 frankig terjedhető pénzbüntetést állapít meg. A revisio alkalmával nálunk is szükséges lesz a minősített gondatlan emberölés büntetési tételeit felelni.

II. A nem sajátképeni emberölési tényálladékok.

157. §. Az öngyilkosságra reábirás és az amerikai párbaj.

Irodalom: *Lukács* A.: A párbaj. M. Ig.-ügy, XIX.; *Vámbéry* R.: Az öngyilkosság büntetendősége. Jogi Szemle, VII. 531.; u. a.: Az amerikai párbaj büntetőjogi természete, u. o. IV. 375.; *Szegheő* I.: Az amerikai párbaj büntetőjogi minősítése. M. Ig.-ügy, XI. 62.; *Löv* Tóbiás: Az amerikai párbaj. M. Ig.-ügy, XII. 378.; *Séda* E.: Az öngyilkosság. 1896.; *Szclényi* Ö.: Öngy. és etika, 1908.; *Zsolados* Benő: Az öngy. reáb. az angol jogban. J. K., 1909. 416.; *Berger*: Beitrag zur Präzisierung des Zweikampfdelictsbegriffes, 1892.; u. a.: Das sog. amerikanische Duell, 1892.; *Gwinner*: Über die jur. Natur des am. Duell, 1892.; *Samer*: u. a., 1906.; *Binding*: Handbuch, 702.; *Garraud*: Traité, IV. 311.; *Leyant*: Le suicide ancien et modern, 1881.; *Ferri*: L'omicidio suicidio, 1892.; *Wellauer*: Der Selbstmord, 1896.; *Bernstein* O.: Bestrafung des Selbstmords und ihr Ende, 1907.; *Hiller*: Das Recht über sich selbst, 1908.; *Liszt*: Aufsätze I. I. és Vergl. Dar. B. V. 126.

I. Az *öngyilkosság*, valamint az öngyilkossági kísérlet a régi büntetőjogokban egyáltalán nem képez büntetendő cselekményt. A római jog csupán a katoná által elkövetett öngyilkossági kísérletet büntette, aminek tehát pusztán honvédelmi tekintetek voltak okai. A *canonjog* honosította meg a közép- és az újkorban az öngyilkosság büntetendő volta iránti felfogást, midőn az öngyilkostól megtagadta a szentelt földben s egyházi szertartással való elte-

metést, az öngyilkossági kísérletre pedig börtönt és poenitentiát szabott. E felfogás, támogatva az ujkori jogbölcsészeknek az öngyilkosság jogtalanságát vitató álláspontja által, uralkodóvá lett az ujkori BTK-ekben is (Carolina 135. §.). Különösen kegyetlenül bünteti az öngyilkosságot az 1670. francia Ordonnance. Az öngyilkos javai elkoboztattak, a hulla meztelenül, arccal a földre fordítva, meghurcoltatott az utcákon, hogy a esőselék sárral, kövel dobálja össze s azután a hulla felakasztatott. A felvilágosodás bölcsészei, *Montesquieu*, *Voltaire*, *Beccaria*, juttatják csak diadalra a ma is uralkodó felfogást, mely szerint sem az öngyilkosság, sem annak kísérlete nem büntetendő cselekmény, mert a hulla büntetése a büntetőjog alapelveivel s a humanizmussal, az öngyilkossági kísérlet büntetése pedig a bűnügyi politikával ellenkezik. Az öngyilkosság jogtalansága felett ugyan még ma is vitáznak a jogbölcsészek (*Miraglia*, *Pessina*, *Ahrans* annak jogtalanságát védik. *Stuart Mill*, *Ferri*, *Persico*, *Bovio*, *Esterházy* ellenben azt vitatják, hogy nem jogtalan), de büntetlensége iránt teljesen egy véleményen van egy jogbölcsész, mint a büntetőjogtudomány.

E felfogás azonban csak lassan tört utat a BTK-ekben. Az angol jogban 1882-ig fennállott a becselenítő eltemetés az öngyilkos hullájára vonatkozólag, a kísérlet pedig ma is büntetendő. Épúgy az *északamerikai* büntetőjog az öngy. kísérletet bünteti. Így a *new-yorki* BTK. az öngyilkosságot „súlyos nyilvános jogtalanság”-nak nyilvánítja, büntetendőnek azonban csak az öngy. kísérletet s az öngyilkosságra való felbujtást és segítséget tekinti. A francia, német, magyar, olasz BTK-ek azonban már sem az öngyilkosságot, sem annak kísérletét nem büntetik.

Az öngyilkosság büntetlenségéből logikailag az következnek, hogy az öngyilkosságra való reábirás (felbujtás) és az abban való segédkezés sem büntetendő, mert alapcselekmény nélkül nincs részesség. (Igy *Binding* szerint az öngyilkosságban való részesség fogalmi lehetetlenség. *Lehrbuch* I. 25.) A francia, belga, német és osztrák BTK-ek, a felfogást követve, az öngyilkosságban való részességet nem is büntetik. A többi mai BTK-ek (*magyar*, *hollandi*, *olasz*, *bolgár*, *norvég* BTK-ek, az 1843-iki, a *svájci* és *osztrák* javaslat) azonban abból indulnak ki, hogy a BTK. feladata nem a logikai következetesség szigorú megtartása, hanem az élet szükségleteinek kielégítése. A gyakorlati élet pedig igazságosnak és szükségesnek tartja, hogy azok, akik nincsenek oly megzavart lelki állapotban, mint az öngyilkosságot elkövetni akaró személy, ha ők maguk veszik reá az illetőt az öngyilkosságra vagy szándékosan előmozdítják az öngyilkos cselekményét, az ily erkölcsileg helytelen és társadalmilag káros cselekedetükért, mint önálló büntetendő cselekményért, megfelelő büntetéssel sújtassanak. Az öngyilkosságra való reábirás analógiája alapján itt intézkedik a BTK. az u. n. *amerikai párbajról* is.

BTK. 283. §. Három évig terjedhető fegházzal büntetendő az, aki valakit öngyilkosságra reábir, vagy e célra annak tudva eszközöket vagy szereket szolgáltat.

Ha pedig két személy kölcsönösen megegyezett az iránt, hogy előre meghatározott módon a sorstól tételessék függővé, hogy közülök melyik váljék öngyilkossá s ennek következtében az öngyilkosságra irányzott cselekmény végre is hajtatott, de a halál nem következett be: mindkettőre egy évtől öt évig

terjedhető államfogház; ha pedig a halál bekövetkezett: az életben maradottra öt évtől tíz évig terjedhető államfogház állapotandó meg.

II. A 283. §. első bekezdésében szabályozott öngyilkosságra való reábirás és az abban való segédkezés a BTK. szerint két önálló és sajátos vétség (delictum sui generis). A kettő együtt is elkövethető s ez esetben a reábirás absorbeálja a segélyt. Közös ismérveik: 1. szándékosság; 2. a valóságos reábirás, illetőleg az eredményes segítség. A hatás nélkül maradt felbujtás, valamint az eszközözás (pisztolykölcsönzés, mérgeadás), ha az öngyilkosság meg sem kíséreltetett, nem büntetendő. A befejezett öngyilkosság (halál) ugyan nem szükséges, de az öngyilkosság kísérlete mindenesetre.

Ez utóbbi tételünk ugyan látszólag elletétben áll a BTK. szövegével, mely betű szerint magát a felbujtást vagy az eszköznyújtást látszik büntetni, tekintet nélkül arra, hogy az öngyilkosság elkövetettet vagy megkíséreltetett-e s e betű szerinti magyarázat alapján a Curia egy alkalommal kijelentette, hogy „az életveszélyes szer szolgáltatása e szakasz alá esik, akár használtatott a szer, akár nem“ (BJT. XXIV. 132. l.; ugyanigy a pozsonyi kir. tábla u. o. LII. 95.), azonban ez a magyarázat ellenkezőnk a BTK. valódi értelmével és szellemével, mely a hatás nélküli felbujtást és az eredménytelen segítséget elvileg nem bünteti, csak kivételesen ott, ahol azt kifejezetten megemlíti. Itt pedig ez nincs kifejezetten megemlítve. Ha az öngyilkosság meg sem kíséreltetett, nem is lenne értelme a büntetésnek. Ugyanily felfogásban vannak Werner és Fayer.

III. Az öngyilkosságra való reábirás egy minősített esetének, illetőleg egy új tényálladéknak, u. n. kölcsönös öngyilkosságra való reábirásnak tekintti a BTK. az u. n. amerikai párbajt.¹⁾ Amerikai párbaj alatt közönségesen a párbaj azon alakját értik, midőn a felek abban egyeznek meg, hogy aki közülök sorshuzás útján fekete golyót huzott, az köteles magát bizonyos idő alatt megölni.

1. A BTK. 283. §-ának második bekezdése szerint e tényálladék ismérvei: 1. Két személy szándékos és határozott megegyezése az iránt, hogy bármelyikükre essék az előre meghatározott sorsolási mód szerint az öngyilkosság kötelessége, azt végre fogja hajtani. Ez a cselekmény tehát csak szándékos lehet és pedig a szándékának kölcsönösnek kell lennie. 2. Az egyik félnek az öngyilkosságot végre kell hajtania, vagy annak végrehajtását megkezdenie (öngyilkossági kísérlet). Az amerikai párbajnak tehát tulajdonképen nincs kísérlete. A kihívás, a megállapodás, a sorshuzás is még egyáltalán nem büntetendő, csak az egyik fél által tényleg elkövetett öngyilkossági kísérlettel

¹⁾ Az „amerikai párbaj“ kifejezést a BTK. nem használja s így azt a bírói ítéletben sem lehet használni. Irodalmilag azonban — rövidség okából — általában elfogadott kifejezés. Az elnevezés különben helytelen, mert a párbaj e szivtelen alakja nem Amerikából ered.

kezdődik a büntetethezőség. Bármily célból maradt el az öngyilkossáő megkezdése, büntetésnek nincs helye. 3. Az amerikai párbajnak két alanya van: a két sorsoló fél. Mindkettő csak akkor büntetendő, ha az öngyilkossáő megkezdett ugyan, de az illető fél életben maradt. Ha az öngyilkossáő sikertőt, csak a másik fél büntetendő s akkor az ő büntetése az előbbi eset kétszerese lesz. *Párbaj-segédék* itt nem szükségesek s ha szerepeltek is, azok nem mint párbaj-segédék, hanem mint közönséges bűnsegédék, esetleg felbujtók lesznek büntetendők. Ez a tényálladék különben felette ritkán kerül a bírósáőok elé. (BJT. 35. k. 254.)

2. Az amerikai párbaj büntetőjogi természetee és minősítése iránt az irodalomban ma is nagy vita folyik. *Binding és Geyer*, ha az öngyilkossáő tényleg megtörtént, ezt közönséges gyilkossáőnak tekintik, miután a nyerő fél a becsületszó vételével okozta a sértett halálát. E felfogást valósítják meg az angol és amerikai jogok. *Hülschner és Oppenhoff* gondatlan emberölésnek; *Neubauer, Jagemann és Liszt* a párbaj egy sajátos esetének, legtöbbször azonban (*Orloff, Schaper, Lukács és Vámbéry*) az öngyilkossáőban való részvételnek. Ez utóbbi felfogást követi a magyar BTK. A többi mai BTK-ek kifejezetten nem intézkednek az amerikai párbajról s ebből folyólag a gyakorlat vagy a közönséges párbaj fogalma alá vonja, vagy az öngyilkossáőra való reábirásnak minősíti (igy a svájci javaslat és a bolgár BTK. indokolása), a norvég BTK-nek a más öngyilkossáőban való közreműködésről szóló szakasza egyenesen ugy van szövegezve, hogy ez alá vonható az amerikai párbaj is. Az 1903. orosz BTK. a párbajról szóló fejezetben rendelkezik az amerikai párbajról (8 évi fegyház).

Szerintünk az amerikai párbaj a párbaj egy sajátos esete, mely rendszeresség tekintetéből a párviadalról szóló fejezetben lenne szabályozandó. Gyilkossáőnak nem tekinthető, mert nem az életben maradt fél öli meg a másikat, közvetett tettesség sem forog fenn, sem gondatlan emberölésnek, mert a gondatlansáő itt elvileg ki van zárva, de helytelen a kölcsönös öngyilkossáőra reábirásnak való minősítés is, mert itt nem reábirás, hanem egyszerű megállapodás van a felek közt. Kétségtelen azonban, hogy ez a cselekmény a párbajnak egy társadalmilag ismert s veszélyesebb és erkölcstelenebb alakja s így a BTK-nek semmi oka és alapja nincs ezt másutt szabályozni, mint a párbajról szóló fejezetben; természetesen jóval magasabb büntetéssel sújtván azt, mint a közönséges párbajeseteket. A BTK. következetlenségbe esik, midőn az amerikai párbajt a párbaj büntetésével (államfogház) sújtja s mégis az emberölési fejezetbe helyezi.

158. §. A magzatelhajtás.

Irodalom: *Wlassics:* BJT. II. 241.; *Vargha F.:* Ü. L. 1888. 38—41. sz.; *Heil F.:* BJT. XXIII. 40.; *Balds E.:* BJT. XXXI. 329. és 348.; *Mommsen:* 636.; *Hrchorowitz:* Das Verbrechen der Abtreibung der Leibesfrucht, 1876.; *Jungmann:* Das Verbr. der Abtreibung. 1893.; *Radbruch:* Verg. Dar. V. 159.; *Ed. v. Liszt:* Die kriminelle Fruchtabtreibung. 1910.; *Ehinger* und *Kimmig:* Ursprung und Entwicklungsgeschichte der Fruchtabtreibung. 1910.

I. A magzatelhajtást a legrégibb jogok (ó-, középkor) nem tekintik büntetendő cselekménynek. A római jogban is sokáig az a felfogás uralko-
Finkey: Büntetőjog. 58

dott, hogy a méhmagzat az anya testének része lévén, az anya azzal szabadon rendelkezik. Az *abactio partus* ezért sokáig csak a censorok büntették. Sőt a későbbi római jog sem tekinti a méhmagzat életét önálló jogtárgynak s a esz-szafrok alatt is a magzatelhajtás mint a férj megcsalása kerül büntetés alá. A *canoni* jog honosítja meg azt a felfogást, hogy a méhmagzat önálló jogtárgy, melynek lételet az anyával szemben is biztosítani kell s így a magzatelhajtás az anya részéről elkövetve is büntetendő. A *canoni* jog ezért a magzatelhajtást emberölésnek nyilvánítja (de csak a fogantatás után 6—10 hét múlva, miután az akkori ismeretek szerint a méhmagzat csak ez időtől fogva él). A *canoni* jog e felfogása az ujkori BTK-ekbe is belejut. Így a Carolina az élő magzat elhajtását halállal bünteti, a nem élő magzat elhajtását pedig a jogtudósok tanácsa elé utasítja. A magzat élő voltát a legujabb korig (az angol jog ma is) a magzat mozgásától számítoták.

A XVII—XVIII. századbeli orvosi tudomány azonban kimutatta, hogy a méhmagzat a fogantatás első percétől fogva él, haesak nem méhüszög (mola) van az anya testében. Ez alapon a legujabb kor jogászai és BTK-ei is elvetették az élő és nem élő magzat közti különbségtételt és ma csak az élő méhmagzat elhajtását tekintik büntetendőnek, a magzatot azonban élőnek tekintik a fogantatástól kezdve. A magzatelhajtást, ha azt maga a terhes nő követte el, az összes mai BTK-ek enyhébbnek tekintik a gyermekölésnél, miután a méhmagzat életképessége mindig bizonytalan. Ellenben az idegen által való elkövetést s különösen, ha az a terhes nő tudta és beleegyezése nélkül történt, sokkal szigoruban büntetik, mert ez esetben a tettes kettős sérelmet követett el, nemcsak a méhmagzatot, de az anya testét, esetleg életét is meg-támadta s veszélyeztette. E helyes felfogáson van az 1843-iki javaslat és a BTK. is.

II. A BTK. (285. és 286. §.) szerint magzatelhajtást követ el az a terhesben levő nő, aki méhmagzatát szándékosan elhajtja, meg-öli, vagy azt más által eszközölteti, akár házasságon kívül esett teherbe, akár nem. De elkövetheti a cselekményt más is és pedig a terhesben levő nő beleegyezésével, vagy anélkül.

1. A magzatelhajtás alanya e szerint lehet: 1. maga a terhes nő és pedig úgy a) házasságon kívül, mint b) a házasság tartama alatt teherbe esett nő; 2. idegen személy (nő vagy férfi) és pedig a) a teherbe esett nő beleegyezésével, b) annak beleegyezése nélkül.

2. A cselekmény jogi tárgya a méhmagzatnak az élethez való joga, elkövetési tárgya az *élő méhmagzat*.

Ha a nő nem volt terhes (tévesen annak vélte magát), a magzatelhajtás vagy annak kísérlete ki van zárva. Epagy a méhüszög (mola), vagy az anya méhében bármí más okból (nem az elhajtás folytán) meghalt méhmagzat ellen sem az elhajtás, sem ennek kísérlete el nem követhető, illetőleg az, mint ilyen, nem büntethető. Az anya méhében levő holt méhgyümölcs ügyes elhajtása, mint *Berner* (523) kiemeli, éppen nagy szolgálat az anya részére s egyenesen orvosi kötelesség. A méhmagzat életbenlétének (az elhajtás idején)

sának nélkülözhetetlen feltétele (tüdőpróba). A szülés (kiválás) megkezdése biztos megállapítása szakértő orvosok által, a magzatelhajtás megállapítható után a méhmagzat már gyermeknek tekintendő s annak megölése gyermek-, illetőleg emberölés (l. fentebb 155. §.).

3. A cselekvést a szándékos „elhajtás vagy megölés“ kifejezéssel jelzi a BTK., ami azt jelenti, hogy bármi módon elkövethető, ha azáltal az *ébrény* (embryo) az anya méhéből (a terhesség első 28 hete alatt) *elhajtatik*,¹⁾ illetőleg a *magzat* (foetus) *megöletik*, szóval, minden oly cselekvés magzatelhajtást állapíthat meg, mely által egy leendő ember (embryo vagy magzat) elpusztíttatik.

Elkövethető külső erőszakos behatással (ütés, szurás) és bevett vagy beadott szerekkel (belső eszközök). Az alkalmazott eszköznek természetesen alkalmasnak, illetőleg a méhmagzat életére, rendes megszületésére ártalmatlannak kell lennie. A tettes ténybeli tévedése mentesítő hatállyal bír. (L. fentebb 47. §.) *Teljesen ártalmatlan szer* (cukor) bevétele kísérletnek sem tekintendő. (L. 80. §.) Elkövethető külső eszköz nélkül (megijesztés) által is.

A cselekvésnek *szándékosnak* és *jogtalan*nak kell lenni. A tettesnek tudnia kell a méhmagzat létéről (terhesség) és akarnia annak elhajtását. A gondatlanul okozott magzatelhajtás, idegen által elkövetve, a terhes nő elleni testi sértés s a nő halála esetén gondatlan, illetőleg szándékos emberölés lehet. Maga a nő a gondatlanul előidézett elvetélesért vagy korai szülés előidézéséért nem büntetendő.

Nem jogtalan a szándékos magzatelhajtás, illetve megölés (perforatio), ha az anya életének megmentése végett követtetik el²⁾ és pedig akár orvos, bába, akár ahhoz értő laikus követi el. (L. fentebb 54. §.) Ugyancsak nem állapítható meg kísérlet sem az orvosra, ha az anya és a magzat életének megmentése végett az u. n. császármetszést (a has és méh felmetszése) alkalmazza. (Jellachich: 28.)

4. A *befejezéshez* az *ébrény* elvetelésének vagy halálának (akár már az anya testében, akár a korai szülés után) bekövetkezése szükséges. Az orvosilag u. n. *korai szülés* (a terhesség 7—9-ik hónapja

¹⁾ Orvosi szempontból *elhajtás* alatt az „elvetelés“ (abortus), t. i. a 7 hónap (28 hét) előtti szülés előidézése értetik. *Korai szülés* pedig a 7-ik és 9-ik hónap közötti szülés. Az elvetelés által világra hozott emberi lényt az orvostudomány *ébrény*-nek (embryo), a koraszülés által világrahozottat *magzat*-nak (foetus) nevezi. L. *Belky J.*: Törvényszéki orvostan 53. és *Jellachich*: u. n. 292.

²⁾ Az 1843-iki javaslat (138. §. 1. p.) kifejezetten büntetlenséget biztosít arra az esetre, ha „valaki mint orvos, sebész vagy szülész az orvosi szabályok által meghatározott körülmények közt valamely gyermeket azért, hogy az anyának veszályban forgó életét megmenthesse, az anya méhében megöl“. Kifejezetten biztosítja az orvos büntetlenségét az *osztrák* javaslat is. (295. §.)

között) előidézése, midőn t. i. a magzat élve megszületik, csak magzatelhajtás *kísérletét* állapítja meg.¹⁾

A terhesség 7-ik hónapja után tehát a magzatelhajtás befejezett cselekménye csak a magzatnak az anya méhében való megölése által követtetik el, illetőleg élve születés esetéu csak akkor, ha a magzat később, de kétségtelenül az elhajtási, illetve magzatölési tevékenység folytán halt meg. Az *önkéntes elállás* csak az esetben mentesíthet, ha a tettes az eredmény elhárítására tevékeny bánatot tanusított, vagyis ha az ő intézkedései folytán sikerült a magzat élve születését és életben maradását biztosítani. Az egyszerű önkéntes állás itt sem elegendő a büntetlenségre.

III. A *büntetési tételek* fokozatosan magasabbak a tettesek személyes viszonyai és az eredmény szerint:

BTK. 285. §. A terhben levő nő, aki méhmagzatát szándékosan elhajtja, megöli, vagy azt más által eszközölteti, ha házasságon kívül eseti teherbe: két évig terjedhető börtönnel, ellenkező esetben pedig három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ugyanazon büntetés éri azt, aki a büntetett a terhben levő nő beleegyezésével követi el; ha pedig azt nyereményvágyból tette: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

286. §. Aki a terhben levő nő méhmagzatát annak beleegyezése nélkül szándékosan elhajtja vagy megöli: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha pedig ezáltal a terhben levő nő halálát okozta: tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

A BTK. büntetési tételei a cselekmény súlyához képest nem elég magasak. Az 1843-iki javaslat is magasabb tételeket (3—4—5 év) szab, a külföldi BTK-ek (a német 5 évi fegyháztól életfogytiglani fegyházig, a norvég 3 évtől életfogytiglani fegyházig) és javaslatok (svájci: 5, 2—10, 3—12 év és 10.000 frank pénzbüntetés) sokkal magasabbat. A BTK. büntetési tételei közt továbbá egy házag van. Az idegen személy által elkövetett magzatelhajtás folytán a nő halálának okozása csak akkor van külön tétel alá helyezve, ha az elhajtás a nő *beleegyezése nélkül* történt. (BTK. 286. §.) Ellenben nem rendelkezik a törvény arról, ha az elhajtás a nő *beleegyezésével* történt s a nő az elhajtás folytán meghalt. E házag bírói gyakorlatunkban a legutóbbi időkig állandó ingadozást szült. Sokszor a nő halálát csak *súlyosító körülménynek*

¹⁾ *Illés* szerint (II. 536.) a korai szülés esetén, ha a magzat élve születik meg, a cselekmény nem esik büntetés alá és ha a megszületett magzat más okból hal meg (köldökzsinór elvágása, le nem kötése), szándékos vagy gondatlan emberölés állapítandó meg. E tétel utóbbi részét elfogadom, az első azonban nem helyesíthetem, mert a 7—8 hónapos magzat élete az elhajtási műtétekkel bizonyára közvetlenül veszélyeztetve lett, ha tehát az életben maradt is, a cselekmény a kísérlet általános fogalma alá vonható. A *Curia* is egy alkalommal ily esetben a magzatelhajtás kísérletét állapította meg (B.J.T. V. 254.). Ha azonban az élve megszületett magzat már mint élő ember öletik meg szándékosan, a magzatelhajtás kísérlete mint eszközcselekmény beolvad a szándékos emberölésbe. (Ugyanígy a *Curia*: Jogt. Közl. 1903. 140. mell.) Az élve született magzatnak gondatlan megölése pedig halmazatot képezhet a magzatelhajtás kísérletével.

(!) vették bíróságaink (BJT. XLV. 183.; D-tár XV. 38.), másszor eszmei halmazatot állapítottak meg a 285. §. és gondatlan emberölés közt (BJT. XXX. 101., XXXI. 340.), két esetben pedig a Curia anyagi halmazatot vett fel e eselekmények közt. (BJT. XV. 312., LVIII. 165.) De lege lata ez utóbbi felfogás a helyes. De lege ferenda egy új tételt (10 évig terjedhető fegyház) kellene beszurni a 285. §-ba. Az eset minősítése élénk vita tárgya a jogirodalomban is. Balogh J. (BJT. XIII. 20.) és Bartók J. (u. o. XXXI. 382.) az eszmei. Heil F. (XV. 312.) és Szász J. (XXXII. 131.) az anyagi halmazat felvétele mellett foglaltak állást. Szász Béla (XXVIII. 17.) és Balás E. (XXXI. 327.) ellenben a magzatelhajtás és halált okozó testi sértés anyagi halmazatát vélik megállapítandónak. Ez utóbbi nézet azonban túlzott, mert a magzatelhajtás felvételével a testi sértés is már egyszer méltatva van, halált okozó testi sértés tehát már ezért, de meg azért sem vehető fel, mert a súlyos sértésre irányuló szándék is hiányzik. Legkevésbé helyeselhető azonban a M. Indokolás álláspontja (Anyaggyűjt. II. 498.), mely szerint a nő beleegyezése esetén a nő többé nem képez jogtárgyat. Legujabban a Curia mint elvi jelentőségű határozatot közölte az anyagi halmazatot megállapító döntését (BJT. LVIII. 165.), miáltal végre a kérdés helyes mederbe lett terelve. (L. Balás E., Bartók J., Szász János, Finkey F. és Rézler C. cikkeit a BJT. XXXI., XXXII., XLV., LI. k.).

A gyakorlatban különösen a kísérlet kérdése okoz sok nehézséget. Bíróságaink ma is az eszköz absolute és relative alkalmatlanságából indulnak ki. Számos esetben jelentette ki a Curia, hogy kísérlet nem állapítható meg, ha az alkalmazott eszköz relative sem volt alkalmas (BJT. XXVIII. 220., XXXVII. 245. J. Wlassics Gy.: BJT. II. 241. és Heil F.: XXIII. 40.). (A „Hoffmann csepp“ alkalmatlan eszköz: XLIV. 30.) Ha a magzat élve megszületett, a kísérletet néha mellőzte (BJT. I. 353., XXVIII. 209., XXXI. 340.), másszor megállapította a Curia (igy BJT. X. 254., XVI. 273.) Ugyanesak ingadozás van az önkéntes elállásra nézve is, néha nem fogadja el menteségül az elállást a Curia (BJT. XIV. 358.), legtöbbször azonban az egyszerű önkéntes elállásnak is mentesítő hatályt tulajdonít (BJT. XXVIII. 215., 217., XXXI. 340., 343.). Helyesen mellőzte többször a büntetést, midőn a nő terhessége nem volt bizonyítva (XXXVII. 241., 244.). Kísérletet állapított meg, midőn alkalmas művelet történt, de az elvetélés nem amiatt, hanem más okból (elbotlás) következett be. BJT. 60. k. 69.

159. §. A kitétel.

1. A kitétel valamely, koránál vagy állapotánál fogva önsegyélyre képtelen személynek (gyermek, beteg) rendszerint járatlan helyre kihelyezése vagy elhagyása s ezáltal az illető tehetetlen személy életének veszélyeztetése.

A kitétel a régibb jogok nem tekintik büntetendő eselekménynek. A görögöknél és rómaiaknál az atyai hatalom eleinte a gyermek életére is kiterjedt, a modern anyák gyermek-kitétele ismeretlen volt, idegen személy kitételét vagy elhagyását pedig a durvább erkölcsi felfogás nem tekintette bün-

nek. Először Konstantin, majd Valentinian császárok helyezik azt büntetés alá, parricidiumnak nyilvánítva a *gyermek*-kítételt. A *canoni* jog érdeme, hogy a kítételt, mint az élet és testétség veszélyeztetését, általában büntetendővé emelte, kiterjesztvén a gyermek-kítétel büntetését (halál) idegen, tehetetlen személyek kítételére is. A Carolina és az ujkori német BTK-ek, a francia Code Pénal és az osztrák BTK. csak a gyermek-kítételt büntetik, a legujabbkori BTK-ek többsége azonban (már a bajor 1813.) úgy a gyermek, mint az idegen személy kítételét büntetendővé teszik. Az 1843-iki javaslat, az olasz és a finn BTK-ek külön fejezetben szólnak a kítételről, a legtöbb mai BTK. (német, magyar, hollandi, bolgár, norvég) azonban az ölési fejezetben tárgyalja. A norvég BTK. és a svájci javaslat a gyermek és az idegen személy kitétele közt nem is tesznek különbséget, általában csak gyámoltalan (hiflos) személyről szólnak. Régebbi hazai törvényeink nem említik e eselekményt. *Pauler*: II. 156.

A BTK. a kítételnek két esetét különbözteti meg, u. m.: 1. a gyermekkítételt és 2. önszegélyre képtelen más személy kitételét.

II. *Gyermekkítétel* bűntét követi el az a szüle, aki koránál vagy állapotánál fogva önszegélyre képtelen gyermekét félreeső, vagy rendszerint járatlan helyre teszi ki, vagy oly körülmények közt hagyja el, hogy annak megmentése a véletlentől függ. (BTK. 287. §. első bek.)

1. E eselekmény alanya csak a szüle (apa és anya) lehet.

2. Elkövetési tárgya ezek *önszegélyre képtelen* gyermeke. A gyermek törvényes vagy törvénytelen származása, valamint életkora nem határoz, azonban koránál¹⁾ (csecsemő) vagy állapotánál fogva (súlyos beteg) önszegélyre (a védekezésre, élelemszerzésre vagy a járásra) képtelennek kell lennie. Jogi tárgya a gyermek élete, amely azonban e eselekménynél nincs megsértve, de veszélyeztetve van (életveszély). A gyermekkítétel lényegileg *veszélyeztetési* eselekmény, vagyis a tettes szándékának nem szabad a gyermek megölésére irányulnia, mert akkor emberölés vagy gyilkosság, illetőleg ezek kísérlete forog fenn.

3. A eselekvés kétféle lehet: kítétel vagy elhagyás.

A kivételnek „félreeső vagy rendszerint járatlan helyre” kell történnie. Ugy a „félreeső”, mint a „rendszerint járatlan” kifejezés a eselekvés ideje szerint értendő. Vagyis éjjel a legnépesebb utca is rendszerint járatlan helynek veendő. A „rendszerint jár” helyre való kítétel a családi állás elleni büntettet (BTK. 254. §.) képez. Az *elhagyásnak* oly körülmények között kell

¹⁾ Egyes régebbi törvények csak egy meghatározott korig állapították meg e eselekményt. Így a francia és a porosz BTK. a 7. évig. Ez nyilván helytelen felfogás.

történnie, hogy az által a gyermek „megmentése a véletlentől függjön.”¹⁾ Az anya a szobában hagyja súlyosan beteg gyermekét, vagy télnék idején az országúton, éjjel az utcán hagyja (esetleg egészséges) gyermekét. Az elhagyás legtöbbször mulasztási cselekmény.

4. A kitételnek vagy elhagyásnak mindig *szándékosnak* kell lennie, de a szándékosnak nem szabad a halálokozásra irányulnia, csak arra, hogy a gyermek sorsa a véletlenre bízassék.

5. *Be van fejezve* a cselekmény a kitételrel vagy elhagyással. Ép azért e cselekménynek ritkán van kísérlete, mert vagy kitétte a gyermeket az életveszélynek s akkor a cselekmény be van fejezve, vagy még nincs veszély s akkor kísérlet nincs. Általában azonban nincs kizárva a kísérlet lehetősége, pl. az anya a kapu aljába teszi a gyermeket, s pár percig figyelemmel kíséri, de nem azon szándékkal, hogy esetleg visszavegye, hanem csak kíváncsiságból, hogy ki veszi fel. A figyelemmel kísérés alatt ez esetben kísérlet van. A rövid idő múlva visszatérés s a gyermek visszavétele tevékeny bánat címén esetleg menthető, a későbbi visszatérés azonban nem mentheti a tettést a befejezett cselekmény alól.

III. A más (idegen) személy kitételét a BTK. (287. §. második bek.) szerint az követi el, aki *önsegélyre koránál vagy állapotánál fogva képtelen* személyt, *kit ápolni köteles*, vagy aki *felügyelete alatt áll*, kitesz vagy segély nélküli állapotban elhagy. E cselekmény tényálladéka teljesen ugyanaz, ami a gyermekkitételé, csak a cselekmény activ és passiv alanya más.

Az activ alany ugyanis itt nem a szüle, hanem az ápoló vagy felügyelő, aki valamely magával tehetetlen személyt ápolni, vagy arra felügyelni köteles. Tehát a házastárs másik házastársára, nagyszüle unokájára, gyermek, unoka szülőjére, nagyszülőjére, gyám, gondnok, testvérek, kórházi betegápolók, dajka, cseléd, stb. A passiv alany (elkövetési tárgy) pedig a tettes ápolása vagy felügyelete alatt álló személy, ha az koránál (csecsemő, gyermek) vagy állapotánál (beteg, tehetetlen öreg, teljesen részeg) fogva önsegélyre képtelen. Mi okból származott e tehetetlenség, az közömbös, ha az illető maga okozta is (pl. lerészegedett), a cselekmény elkövethető.

A jogi tárgy, a cselekvés és eredmény, valamint a szándék és befejezés tekintetében teljesen ugyanazok a szabályok érvényesek itt is, amiket fentebb elmondtunk. A BTK. ugyan itt a törvényes meghatározásban nem használja a „félreeső vagy rendszerint járathat hely” s a „megmentése a vélet-

¹⁾ Helyesen felmentette a Curia azt az anyát, ki gyermekét annak természetes atyjához vitte s az ajtó kilincsére kötve, ott hagyta, mert a gyermek megmentése nem lett a véletlennek kitéve. BJT. XXXII. 239. Ugyanígy felmentő ítéletet hozott, midőn az anya a 6 hónapos gyermeket az atya lakóháza előtti virágos kertbe letette. 63. k. 1011. 180.

lentől függő kifejezéseket, de ez csak törvényszerkesztési pongyolaság. Ugyanígy Werner, Fayer, Illés, Schmierer. Helyesebb is lett volna e két cselekményt egy tényálladékká olvasztani, mint a svájci és az osztrák javaslat teszik, vagy egyszerűen utalni, hogy a gyermek-kitétel tényálladéka elkövethető más tehetetlen személlyel szemben is, mint ezt az 1843-iki javaslat teszi.

IV. A büntetési tételekre nézve a gyermek-kitétel és más személyi kitételek közt a BTK. mindössze annyi különbséget tesz, hogy a rendes tételt az előbbinél fegyházban, az utóbbinál börtönben, de ugyanazon tartamban (3 év) állapítja meg. A minősített esetek s ezek büntetési tételei azonban mindkét tényálladékra nézve azonosak. Ugyanis:

BTK. 287. §. Azon szülő, aki koránál vagy állapotánál fogva önszegélyre képtelen gyermekét félrecső vagy rendszerint járatlan helyre teszi ki, vagy olyan körülmények közt hagyja el, hogy annak megmentése a véletlentől függ: a gyermekkitétel büntetettét követi el és három évig terjedhető fegyházzal büntetetik.

Aki pedig önszegélyre koránál vagy állapotánál fogva képtelen személyt, kit ápolni köteles, vagy aki felügyelete alatt áll, kitesz vagy segély nélküli állapotban elhagy: három évig terjedhető börtönrel büntetendő.

Ha a kitétel vagy elhagyás következtében a kitétt vagy elhagyott személy súlyos testi sértést szenvedett: a cselekmény öt évig terjedhető fegyházzal; ha pedig ezáltal annak halála okoztatott: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

V. A Curia többször helyesen jelentette ki, hogy az *ölési szándék hiánya* e büntett lényeges negatív ismérve (BJT. XX. 98., 113., XXIII. 285., XXVIII. 186.) s ezért egy gyermeknek rókalyukba való elhelyezése esetében gyilkosságot állapított meg (BJT. VI. 318.). A nem kellő gondozás, az élelmezés elmulasztása esetén többször testi sértést, illetőleg gondatlan emberölést állapított meg (BJT. XIX. 180., XXV. 154.), másszor azonban, pl. egy tehetetlen öreg asszony éheztetése és nem gondozása esetén e szakaszt alkalmazta (BJT. XXVIII. 179.). Ez utóbbi esetek minősítése a fenforgó sajátos körülményektől függ, döntő mindig az, komolyan és valósággal veszélyeztetve lett-e a sértett személy élete a nem kellő ápolás, az éheztetés, a teljes elhanyagolás által. Az eset legtöbbször testi sértés lesz.

160. §. Mellékbüntetés. Kártérítés.

I. A gondatlan emberölés kivételével az emberölési (XVIII.) fejezetben foglalt összes büntettek vagy vétségek miatt mellékbüntetésül a *hivatalvesztést* állapítja meg a törvény:

BTK. 289. §. A jelen fejezt előbbi szakaszaiban meghatározott büntetéseken fölül a hivatalvesztés is kimondandó.

II. A jogtalanul okozott emberhalál a megölt hozzátartozóira, akik a megöltben családfenntartójukat, kenyérkeresőjüket

vesztették el, sokszor jelentékeny kárt képvisel, amelynek megtérítése a vádlottra a b. cselekmény *magánjogi* következményét képezi. A *kártérítés* szabályozása ugyan a magánjogba tartozik, rendszeres magánjogi törvénykönyv hiányában azonban az emberölés esetén adandó kártérítésről a BTK. kifejezetten rendelkezik. Ugyanis:

BTK. 292. §. Gyilkosság és emberölés esetében, ha a megölt után oly személyek maradtak, kiknek tartásáról gondoskodni köteles volt: azok részére megfelelő kártérítés is megítélendő, mely a viszonyokhoz képest egyszersmindenkorra fizetendő tőke vagy évi járadék lehet.

1. A büntető bíróság kártérítést csak *gyilkosság* és *szándékos* vagy *gondatlan emberölés* eseteiben állapíthat meg. Szándékos emberölés alatt értendőek a BTK. 279., 280., 281. §-ának esetei, valamint a más b. cselekménnyel kapcsolatos emberölési esetek (BTK. 315., 424., 425., 431., 432., 435. §-ok). A kívánságra való ülés, gyermekölés, valamint a nem sajátképeni ülési esetekben (öngyilkosságra reábirás, amerikai párbaj, magzatelhajtás, kitétel) a 292. §. értelmében kártérítés nem jár, miután ez esetek a BTK. által nem nevezetnek emberölésnek. Kártérítés a BTK. 292. §-a alapján csak *bévégzett* emberölés miatt ítéltető meg, kísérletért nem. Kétségtelen azonban, hogy a bíróság a BTK. 311. §-a, vagy az általános magánjogi elvek alapján ily esetben is megállapítja a kártérítést, mert az ülési kísérlet is örökre nyomorékká, munkaképtelenné teszi a családfenntartót s így ugyanaz az indok fenforoghat a kísérletnél is, ami a befejezésnél.

Fayer és *Illés* szerint a BTK. 282. §. (kívánságra ülés), sőt *Illés* szerint a 283. (öngyilk. reábirás) és 286. §. (magzatelhajtás által okozott halál) esetében is alkalmazandó a 292. §. *Werner* szerint egyik esetben sem. A BTK. 292. §-ának kétségtelenül a *Werner* nézete felel meg, ami azonban nem zárja ki, hogy a magánjogi bíróság a magánjogi elvek alapján ily esetekben is kártérítést állapítson meg.

2. A kártérítés nem büntetés, hanem magánjogi következmény lévén, azt az arra jogosítottaknak *kérniük* kell. A BTK. 292. §-a ugyan itt nem mondja, hogy kérelemre ítéltető meg a kártérítés, mint a testi sértésnél s a jogtalan letartóztatásnál (BTK. 311. és 198. §.), de a kártérítés magánjogi jellegének itt is inkább megfelel, ha a kártérítést kérelemre ítéli meg a bíróság. E véleményen vannak *Werner*, *Illés* és a *Curia*. (L. BJT. V. 436. Ujabban azonban többször *hivatalból* állapította meg. Jogosítva vannak a kártérítés kérésére azok, akiknek tartásáról a megölt a magánjog szerint köteles volt vagy lett volna gondoskodni, tehát a házastárs, gyermekek, tehetetlen és vagyontalan felmenők.

3. A kártérítés vagy egyszersmindenkorra fizetendő tőke, vagy meghatározott évjáradék lehet. Bármelyiknek megállapításánál figyelembe vevendő az a vagyoni hátrány, ami a jogosítottakat a megölt halála által érte. Ehhez számítandók az ülés folytán előállott készkiadások, így a gyógyítási, temetési költség is. A kártérítési összeg első sorban ugyan a sértett, vagyis a kártérítést igénylő viszonyaihoz képest állapítandó meg, de természetesen figye-

lembe veendő a vádlott (elítelt) viszonyai is. Az 1843-iki javaslat szerint a kártérítési díj annál nagyobb leend, minél szegényebb volt a megölt, minél szükségesebb volt élete hozzátartozóinak táplálására, másrésztől minél vagyonosabb volt a tettes. 40.000 koronát azonban meg nem haladhat. (128. §.)

4. Részesség esetében a kártérítés az összes elítéltekre *egyetemlegesen* állapítandó meg.

5. A kártérítési kötelezettség csak a tetteseket vagy részeseket terheli, jogutódait nem, azonban az elítelt életében jogerősen megállapított kártérítési összeg a hagyatékból is behajtható.

6. A kártérítési igény nem a büntetőjogi, hanem a magánjogi szabályok szerint évtől el.

III. Az emberi élet elleni büntettek és vétségek (XVIII. fejezet) miatt 1901-ben 7100 feljelentett egyén közül 1102, 1902-ben 7872 feljelentett közül 1235, 1903-ban 8391 közül 1318, 1904-ben 8673 közül 1253, 1905-ben 8876 közül 1287, 1906-ban 8791 közül 1282, 1907-ben 9133 közül 1362, 1910-ben 8874 közül 1329, 1911-ben 10.038 közül 1487 személy íteltetett el. A gyilkosságok és szándékos emberölések maximuma december (13%) és október (12%) hónapokra esik, minimuma január, március és júliusra (4—4%). Gondatlanságból okozott ülési esetek maximuma június—szeptember hónapokra esik, ami összefügg azzal, hogy a mezői munkával foglalkozó szülők ilyenkor hagyják felügyelet nélkül gyermekeiket.

MÁSODIK FEJEZET.

A testi sértés.

Irodalom: *Fayer*: M. Themis, 1877. 11.; *Balás E.*: Büntetőjogi reformtervek. 1901. 67.; *Angyal P.*: Castratio és sterilitatis procuratio, 1902.; *Günther*: Hauptstadien der geschichtlichen Entwicklung des Verbr. der Körperverletzung, 1884.; *Löffler*: Vergl. Dar. B. V. 205.; *J. Kaufmann*: Das Züchtigungsrecht der Eltern und Erzieher, 1910. *Az orvosi beavatkozásra* különösen: *Schächter Miksa* (orvos): Az orvosi beavatkozás jogáról és az orvos felelősségéről, 1902.; *Finkey*: Az orvosi beavatkozásról. BJT. 49. k. 24. és A jogtalanság, mint a b. eselekmény ismérve, 1909.; *Orloff*: Die strafbare Fahrlässigkeit bei Ausübung der Heilkunst, 1888.; *Oppenheim*: Das ärztliche Recht zu körperl. Eingriffen, 1892.; *Dietrich*: Straflosigkeit ärztlicher Eingriffe, 1896.; *Brouardel*: La responsabilité medicale, 1896.; *Stooss*: Chirurgische Operationen, 1898.; *Finger*: Zeitschrift, XX 12.; *Lilienthal*: Die pflichtmäßige ärztliche Handlung und Strafrecht, 1899.; *Heimberger*: Strafrecht und Medizin, 1899.; *R. Schmidt*: Die strafv. Verantwortlichkeit des Arztes für verletzende Eingriffe, 1900.; *Heimberger*: Vergl. Dar. A. IV. 15

161. §. A testi sértés általában.

1. Az ember testi épségének vagy egészségének jogtalan megsértése a régi jogokban általában nem tekintetik büntetendő eselekménynek, hanem *magánjogi* sérelemnek (magánvétség), mely eleinte a betűszerinti visszatéréssel (szemet-szemért, fogat-fogért), majd váltságdíjjal (fájdalomdíj, compositio) egyenlítették ki. A római jogban sem képez bünt. eselekményt, hanem miatta magánjogi úton kell kártérítést kérni (actio legis Aquiliae, injuriarum

astimatoria actio). Később ugyan egyes törvények (lex Cornelia), majd császári rendeletek a testi sértés egyes súlyosabb eseteit (injuriae atroces), pl. szülék megverését büntetéssel sújtják, de általában a testi sértés büntetőjogi fogalma a római jogban ismeretlen.

A közép- és újkori jogok sem tudják körvonalozni a testi sértés fogalmát és körét. A germán jog ugyan kiemeli a testesonkitásokat, sebesítéseket (Blutwunde) s megkülönbözteti a megveréstől, de csak a legsúlyosabb eseteket tekinti büntetendő eseményeknek, a testi sértés általában itt is magánjogi vétség. A Carolina általában nem is rendelkezik a testi sértésekről. Az új és legújabbkori német irodalom az, mely nagy buzgalum fejtett ki a testi sértés büntetőjogi fogalmának tisztázásában s annak más eseményektől való elkülönítésében, aminek folyamánya, hogy az 1803-iki osztrák és a bajor (1813) BTK-ek s azóta (a Code Pénal nyomán) az összes mai BTK-ek külön intézkednek a testi sértésről.

A régebbi magyar jog szintén nem tekintette a testi sértést általában büntetendő eseménynek. Egyes súlyosabb esetek azonban már a legrégebb időtől büntetés alá estek. Így I. István és Zsigmond a testesonkitást a falóval büntetik, I. Mátyás pedig (1462: II.), majd II. Ulászló (1495: IV.) az ország rendes bírójának, a rokonoknak megsebesítését és a szenkivájtást hűtlenségnek nyilvánítják. Az 1723: N. t. c. pedig ugyanezeket nagyobb hatalmaskodásnak, a XIX. század első felének bírói gyakorlata a súlyosabb testsértési eseteket fenytő, az enyhébbeket polgári eljárás alá vonta. Majd, az 1843-iki javaslat s az osztrák BTK, példája után, a kisebb sértéseket (20 napnál kisebb betegségről) kihágásoknak vette.

A mai BTK-ek általában a testi épség és az egészség megsértését tekintik testi sértésnek s a minősítésnél a legtöbb (magyar, belga, osztrák, olasz) a francia Code Pénalt követi, mely a sértés által okozott betegség tartamát tekinti irányadónak, ellenben a német, hollandi, finn, bolgár és norvég BTK-ek, a svájci és osztrák javaslat csak a súlyosabb (minősített) eseteket emelik ki, a kisebb (enyhébb) eseteket egy tétel alá foglalják össze s a sértés enyhe vagy súlyos voltának megítélését esetenként a szakértői (orvosi) véleményre bízák. Ez utóbbi rendszer kétségtelenül jobban megfelel az igazságnak és a célszerűségnek. (L. Balás E. id. h.: Finkegy E.: A testi sértés reformja. Jogt. K., 1903. 52. sz.) Az 1843-iki javaslat (XII. fejezet) is csak a súlyosabb testi sértésekről rendelkezik.

II. A BTK. (301. §.) testi sértés alatt érti azt a cselekményt, midőn valaki másnak testét szándékosan, de ölési szándék nélkül vagy gondatlanul bántalmazza, vagy egészségét sérti. A testi sértés az emberölés mellett kiegészítő (subsidiarius) esemény. Az emberölés ugyanis a legtöbb esetben testi sértés által hajtatik végre, ily esetekben az emberölés absorbeálja a testi sértést (törvényes absorptio). Testi sértés, mint önálló esemény e szerint csak akkor állapítható meg, ha az illető cselekvés emberölést, vagy ölési kísérletet nem képez.

Ugyanily viszonyban áll különben a testi sértés a rabláshoz és az erőszakos nemi közöszüléshez, esetleg a magzatelhajtáshoz. Ezenkívül a rablásnál és több súlyosabb cselekménynél (kitétel, személyes szabadság megsértése) a testi sértés, illetőleg annak súlyosabb esetei, az illető cselekmény minősített alakjait (*törvényes egység*) fogják alkotni (BTK. 349., 319., 324. §.).

A törvényes absorptio és a törvényes egység esetein kívül a testi sértés önálló büntetendő cselekmény, amely: 1. más ember testének bántalmazásában, vagy 2. egészségének megsértésében áll, ha ezek valamelyike által *sérülés*, *betegség* vagy *elmekór* okoztatik.

1. A testi sértés jogi tárgya tehát az egyes embernek *testi épségéhez és egészségéhez való joga*. Elkövetési tárgya pedig az emberi *test*, annak bármely része vagy tagja. A cselekmény alanya lehet bárki. Önmaga ellen azonban ezt sem követheti el az ember.

Az *önconkitás* elvileg és rendszerint nem büntetendő. Csupán a honvédelmi kötelesség kikerülése végett elkövetve esik, mint a véderő elleni vétés (1889: VI. t.-c. 49. §.), büntetés alá. Az önconkitás elvi büntetlenségéből folyik, hogy az ebben való részesség (felbujtás, segély, társtettség) sem esik büntetés alá, miután a BTK. ezt nem helyezi kifejezetten büntetés alá.

2. A cselekvés állhat az idegen emberi test bárminő, valóságos megsértésében, amely által az emberi test megconkittatik vagy azon sérülés vagy betegség (testi vagy lelki) okoztatik. *Fájdalomokozás* sem a testi sérülésnél,¹⁾ sem a betegség előidézésénél *nem szükséges*. Csak a *test felületének megszakítása*; vagy ha ez nincs, *betegségokozás* elengedhetlen.

Illés, Wächter, Binding, Merkel szerint szükséges, Liszt Oppenhoff, Fayer szerint nem szükséges a fájdalom-okozás. Miután tényleg van testi sérülés, mely fájdalomérzéssel nem jár (hajlevágás, megsekkítés), nincs értelme és alapja, hogy a fájdalomérzést tényálladáki kelléknek tekintsük.

Az elkövetés módja számtalan: ütés, szurás, vágás, conkitás, törés, állattal való tépetés, méreg vagy más ártalmas szer beadása, leöntés (forró vízzel, vitriollal), vízbedobás, megijesztés (ijedőssé, nehézbeteggé tétel), hypnotizálás, éheztetés stb. Mulasztás által szintén elkövethető. A cselekvés és a sérülés, testi vagy lelki betegség közt természetesen okozati összefüggésnek kell lenni.

A BTK. (301. §.) a test bántalmazását (*violatio corporis*) és az egészség sértését (*erimen laesae sanitatis*) külön említi meg, mint az elkövetés két fő alakját. a gyakorlatban azonban a kettő legtöbbször együtt fordul elő. Maga az egyszerű *bántalmazás* (ráütés, megtrugás), ha sem sérülést, sem betegséget egyáltalán nem okozott, nem is tekinthető testi sértésnek, hanem tettelegesen becsületsértésnek vagy verokedésnek (KBTK. 75. §.).

3. A testi sértés lehet *szándékos* és *gondatlan*. A testsértési szándéknak csak a testsértésre, illetőleg az egészségháborításra szabad vonatkoznia, de sohasem szabad (még halált okozó testi sértés esetében sem) a sértett megölésére irányulni, vagyis nem szabad tudni és akarni a tettesnek, hogy cselekvése által a sértett meghaljon.

4. A cselekvésnek *jogtalan*nak kell lenni. A jogilag megengedett testsértő cselekvés nem lévén jogtalan, büntetés alá nem vonható.

a) Maga a BTK. világosan kiveszi a büntetés alól a *házi fegyelmi jog gyakorlása közben* elkövetett könnyű testi sértést.

BTK. 313. §. A házi fegyelemre jogosított személy által, annak gyakorlatában elkövetett könnyű testi sértés miatt, büntetésnek nincs helye.

A házi fegyelmi jog, mely a szállót gyermeke, gazdát eselédje, elemi iskolai tanítót, nevelőt növendéke, iparost tanonca (inas) stb. felett a magán-, illetőleg közigazgatási jogi szabályok szerint megilleti, természetesen nem jelenti a testsértési jogot s a BTK. is, midőn a testi sértés legenyhébb esetére a büntetlenséget biztosítja e jog gyakorlói részére világosan kifejezi, hogy csak „a házi fegyelem gyakorlatában“ elkövetett könnyű testi sértés nem esik büntetés alá, vagyis ha a testi fenytés *kellő okból* és *szükségszerűen* (mértékkel) gyakoroltatott, ha a házi fegyelem fentartása végett a fenytésre okvetlenül szükség volt. A házi fegyelem jogával való *visszaélés*, a fenytésnek ok nélkül, szeszélyből való gyakorlása, vagy brutális módja nem zárja ki a könnyű testi sértés megbüntetését. A bíró feladata tehát esetenként gondosan megállapítani, volt-e *kellő ok* a fenytés igénybevételére s arányban állt-e annak mértéke a megfenytett „hibás, gondatlan vagy vétkes cselekedetével, illetőleg mulasztásával“ (Illés). Így helyesen mellőzi a Curia a 313. §-t, midőn a fiatal gyermeket (6—8 éves) a gazda vagy szüle súlyos, kemény eszközzel durván összeveri (BJT. VI. 94., XLIII. 72.), mert ily esetben nincs szükség ily otromba eszközre, ellenben helyesen alkalmazza a 313. §-t, midőn a megfenytett kihívó viselkedése, visszafeleselése (becsületsértő szavakkal) adott okot a fenytésre (BJT. II. 251.).

Kit a kikkel szemben illet meg a *házi fegyelmi jog*? Erre nézve a büntető bíró a magánjogra és a közigazgatási jogra van utalva, kétes vagy vitás esetekben tehát ezen törvények szelleme és rendszere alapján dönt. Kétségtelenül megilleti az *apát* és *anyát* a szüllei hatalmuk alatt álló gyermekeik, a *gyámot* a gyámolt, a *gazdát* a szolgálatban álló 18 évesnél fiatalabb eseléd (Curia: J. E. BJT. 63. k. (1913) 226.), az *iparost* a 18 évet meg nem haladott tanonca irányában. A gyakorlat az utóbbi időkig a *tanítót*, *nevelőt* is felruházta e joggal az elemi (iparos) iskolás növendékekkel szemben (BJT. XLI. 222.). Ujabbban azonban a Curia többször kijelentette, hogy a tanítót a testi fenytés joga nem illeti (BJT. LII. 260., LIII. 293.), sőt legujabban (1908 jun. 11.) a *jogegység érdekében* hozott határozatával törvénysértőnek minősítette egy törvényszék ítéletét, mely a tanítót a fegyelmi jog gyakorlása közben elkövetett

k. testi sértés alól felmentette (u. o. LV. 175.), támaszkodva az 1902. évi 44.246. sz. vallás- és közoktatásügyi min. rendeletre, mely a tanító által alkalmazható „fegyelmi büntetések” közt a testi fenytést nem említi meg. Ugyancsak J. E., hogy a középiskolai tanárt nem illeti meg a h. f. (BJT. 60. k. 27.) A B. N. 15. §-a is a bűnelkövető gyermekekre alkalmazható „iskolai fenytés” alatt csak a dorgálást és iskolai elzárást érti. L. még fent az 54. §-t.

Nem illeti meg e jog a férjet neje (BJT. XLI. 317., LIV. 94.), az anyóست menyé (BJT. XLVIII. 272.), az iparost és kereskedőt segítse, a munkaadót a munkaszünetes irányában, guzdát a eseléd családtagjaira nézve (BJT. XLVIII. 303.), *Illés* (L. 653.) elvileg elítéli a 313. §-t, mint amely ellentétben van az 1871: LII. t.-cikkkel, a testi fenytéket eltörlő törvénnyel.

b) Megszünteti, de csak a könnyü testi sértés büntetlenségét, *a sértett beleegyezése*. Súlyos sértés esetén a sértett beleegyezése, illetőleg határozott kívánsága csak abban az esetben hatályos, ha a testi sértés éppen *a sértett egén egészségének helyreállítása*, a sértett *gyógyítása végett* történt, miután ily esetben a tettesnél a bántalmazási, illetőleg egészségértésre irányuló szándék hiányzik s a tettes mintegy az önesonkítás részese (lárstettes, segéd) gyanánt jelentkezik.¹⁾

Megszünteti-e a szándékos testi sértés büntetlenségét a sértett beleegyezése, vagyis áll-e a *volenti non fit injuria* elve a testi sértésre vonatkozólag, a *nemet radalom* végóta nagy buzgalommal vitatja e kérdést. A törvény hallgatása folytán érthető, ha e részben is két ellentétes felfogás barcol egymással. *Binding, Ortmann, Kraecker, Heimberger, Hartmann* szerint a beleegyezés teljes mértékben (súlyos sértésre is) kizárja a eselékvés büntetlenségét. *Hälshner, Liszt, Oppenhoff, Gejer, Rüdorff, Stenglein, Stoons* ellenben azt vitatják, hogy a beleegyezés itt nem mentesít. Ez utóbbi nézetet követi a

¹⁾ Birói gyakorlatunkban erre nézve egy tanulságos eset merült fel. Egy levélhordó összeheszel egy barátjával, hogy ha nagyobb összegü pénzlevelet kell kézbesítenie, ezt közösen elszikkasztják s ennek elpalástolása végett a jó barát rablást fog színelni s egy darab fíval meg- bzi a levélhordó fejét, hogy a kirablásról közzelfogható bizonyíték legyen. A tervet betűszerint így végre is hajtják. Az első bíróság és a Curia a vádlotakul csak a sikkasztásban marasztalták, a II. r. vádlotat a súlyos testi sértés vétségé alól (a seb 8 napon túl gyógyult be) felmentették, miután a testi sértés ez esetben „nem volt jogellenes” illetőleg csak más által eszközölt önesonkításnak volt tekinthető (BJT. XLIX. 180.). A fentebbiek szerint e döntést nem helyeselhetjük, mert a II. r. vádlott itt *nem gyógyítási célból* ejtette a testi sértést s így itt a turós causa adott beleegyezés nem mentesíthet. A debreceni kir. tábla helyesen állapította meg II. r. vádlottal szemben a súlyos testi sértés vétségét. Egészen más, ha valaki arra kéri egy (nem orvos) barátját, hogy a gép által elronesolt tagját vágja le, miután orvos nincs közelben s annak megérkeztéig a seb elmérgesedésétől tart. Itt a testi sértés tényleg más által eszközölt önesonkítás lenne s a tettest a beleegyezés mentesítené, mert a beavatkozás gyógyítás végett történt. L. erről *Finkey F.*: BJT. XLIX. 209. Vagy ugyanilyen hatálya van a a hujlevágás, borotválás iránt a borbélynak adott engedélynek, ill. kívánságnak.

Reichsgericht is. Hazai irodalmunkban *Illés* szerint (II. 608.) a beleegyezés minden esetben mentesít, mert a testi sértésnél feltétlenül áll a „volenti non fit injuria“ szabálya. *Fayer* (II. 218.) ellenben csak a könnyű testi sértésnél (az indítványi jog folytán) ismeri el a beleegyezés mentesítő hatályát. Szerintünk a volenti non fit injuria a testi sértésre nézve elvileg, vagyis általános szabályként *nem érvényes*, mert ha az embernek önmagának korlátlan rendelkezési joga van is saját teste felett, de arra a művelt társadalmi élet, a jogrend nem hatalmazhatja fel, hogy másnak is bárminő erkölestelen és jogtalan beavatkozást a saját testére megengedhessen. Ezt a közérdek tiltja, mely a *közegészségre* s a *közérdekre*, a társadalom fejlődésével mind nagyobb figyelmet fordít (védhimnlóltás, járványrendszabályok). Azonban épen a közegészség és az egyéni jólét érdekében kell megengednünk, hogy a beleegyezés mentesítő erővel legyen felruházva oly esetben, midőn a sértett a saját egészségének helyreállítása, esetleg életének megmentése végett engedli meg, illetőleg nyugszik bele, hogy valaki, rendszerint az orvos, rajta testi sértést ejtson. A beleegyezés azonban ily esetben csak a laikus (nem orvos) elkövetőre lesz mentesítő erejű (az önesonkításban való részesség címén), az orvosra a mentesítést nem a beleegyezés, hanem az orvosi hivatás törvényes és szabályszerű gyakorlása állapítja meg. Az orvos ugyanis bizonyos esetekben a beteg beleegyezése nélkül is elkövethef büntetlen testi sértést, viszont beleegyezés esetén sem menekül az *orvosilag szabálytalanul* végrehajtott operatio által okozott *gondatlan* testi sértés, esetleg emberölés alól. Ez vezet át a testi sértés jogosságának legvitásabb pontjához, az *orvosi beavatkozás* kérdéséhez.

c) Kizárja a cselekmény jogtalanságát a *jogszerű orvosi beavatkozás* is. Az orvost diplomája és esküje jogosítja fel, sőt kötelezi a törvény által előírt körben mások egészségének helyreállítása, esetleg életének megmentése végett a segélynyújtásra. Ez orvosi segély sokszor nem történhetik meg a patiens testi épségének megsértése, vagy egészségének, sőt sokszor életének veszélyeztetése nélkül. Büntetéssel eltiltani az orvost ily esetekben a test megsértésétől, vagy feltétlenül a beteg (a talán öntudatlanul fekvő) beleegyezésétől tenni függővé a beavatkozást vagy az esetleges operatiót, kétségtelenül káros és a közérdekre veszedelmes lenne, másfelől feltétlenül felhatalmazni az orvost hogy bárminő operatiót tisztán a saját tetszése szerint s a beteg akarata ellenére is végrehajthasson, szintén kétes, sőt veszedelmes lehet, mert ezzel esetleg merész kísérletezők vagy kontárok (Kurfuscher) vakmerő vállalkozásainak szolgáltatójuk ki a szenvedő emberiség testét és életét. E nehéz kérdésben tehát a helyes közvetítő megoldás csak az lehet, ha elismerjük ugyan, hogy az orvos az általa kezelt beteg *egészségének helyreállítása végett az életet egyáltalán nem veszélyeztető beavatkozás*, esetleg operatiót a sértett beleegyezése nélkül is büntetlenül végezhet, súlyosabb, *testcsonkítással járó*, vagy az *életet*

veszélyeztető operatióknál azonban a büntetlenséget szabály szerint a *sértett vagy hozzátartozói beleegyezéséhez* kötjük. Ez utóbbi szabály alól azonban *kivételt* engedünk oly rendkívüli esetekre, midőn a beteget *közvetlen életveszélyből* kell, mintegy a végszükség (BTK. 80. §.) analogiájára kimenteni. Azonban beleegyezés esetén is kötelezzük az orvost a műtét szabályszerű végzésére, szabálytalan műtét eredményéért mindenesetre felelős.

1. Az orvosi beavatkozás jogosultságának kérdésével hazai jogi irodalmunk alig foglalkozott, holott nehéz szillesséknél az anya életének megmentése végett elkövetett magzatteldarabolás (perforatio), a „*esászármetszés*“, valamint a vakbéloperációk elég gyakori esetet hoztak felszínre. Irodalmunk és gyakorlatunk úgy látszik, hallgatólag (Illés kifejezetten is) a volenti fit injuria elvét helyesli s az orvosi beavatkozást erre építi. Ez azonban, mint láttuk, nem kielégítő, mert lehetnek esetek, midőn a beteg akaratnyilvánításra képtelen, vagy illet jogérvényesen nem is tehet (gyermek, örült), valamint lehetnek esetek, midőn az orvos a sértett akaratára nélkül is kötelezve érzi magát a beavatkozáson.

2. Annál élénkebb vita tárgya a kérdés a *német* irodalomban. A többség a célszerű orvosi beavatkozás (ärztliche Eingriff) esetén a testi sértést a *megengedett* testi sértés egy esetének tekinti (igy Oppenheim, Dietrich, Lilienthal, Finger, Schmidt R., előbb Binding is: Handbuch I. 802.), mások még tovább menve, az orvosi operációt egyáltalán nem is tekintik testi sértésnek (Tiersch, Stooss, Heimberger, Frank, Beling, Kitzinger). A többség a sértett beleegyezését nem is tartja szükségesnek a büntetlenséghez. *Binding* legújabbban (Lehrbuch I. 53—58.) az orvosi beavatkozást elvileg (és a sértett beleegyezése nélkül is) nem épen megengedettnak, de *nem tiltottnak* (unverboten) tekinti. Az egészség, szerinte, elváthatlan az élettől, mint legfőbb jogi értéktől s a kisebb áldozatot (testi fájdalom, testesonkítás) a nagyobb nyereségért (az élet vagy az egészség megmentése) jogilag is helyeselni kell, azonban az orvosnak nem lehet *joga* testi sértést elkövetni, még ha a sértett beleegyezett is, mert a beteg és az orvos közti szerződés is csak a betegnek ad jogot a beavatkozást kivánni, de az orvosra nem alkothat jogot. *Binding* ezzel visszavonja az *orvosi hivatás-jogról* szóló előbbi nézetét. E módosítás különben csak a szavakban való változtatás, mert ha az orvos beavatkozását jogilag „*nem tiltottnak*“ tekintjük, ezzel tényleg jogosnak ismerjük el azt. Helyesen emeli ki azonban *Binding*, hogy az orvosi beavatkozás megszűnik „*nem tiltott*“ lenni abban a percben, melyben már *nem gyógyítási célra*, vagy *a szükségén felül* (nicht mehr massvoll) alkalmaztatik, pl. fájdalom nélküli mód helyett fájdalmasat, a lehető conserválás helyett amputációt vesz igénybe az orvos, ily esetben a testi sértésért, esetleg gondatlan ölésért felelős.

A német *Reichsgericht* egy hamburgi esetben, midőn az orvos egy 7 éves gyermeket az atya akaratára ellenére ügyes amputatio által a biztos haláltól megmentett, az orvossal szemben testi sértést állapított meg. Egy más esetben szintén elítélte az orvost, midőn az narkotizált egy nőt s annak akaratára nélkül veszélyes kinövéseket eltávolított róla. *Binding* (és a német irodalom általában) ily esetekben helyteleníti a testi sértés megállapítását, leg-

feljebb kényszerítést állapítana meg, ha az orvos a patiens ellenállásának leküzdésére kényszert alkalmazott. E tulszigoru birói gyakorlat indította a porosz orvosi kamarákat, hogy a német BTK. revisiójának megindítása (1905) óta felterjesztéseket intéztek a bir. igazságügyi kormányhoz, kérve, hogy a BTK-ben állapítsanak meg az orvosi beavatkozás jogosságának (büntetlenségének) határai és esetei. (L. e felterjesztéseket s azok bírálatát *Heimberger*: Vergl. Dar. Allg. IV. 39.) Heimberger is szükségesnek véli a revisio alkalmával e kérdés teljes tisztázását.

3. Nézetünk szerint is helytelen az orvossal szemben a testi sértés jogáról (orvosi „hivatásjog”-ról, „szokásjog”-ról) beszélni. Az orvos a fenti esetekben kétségtelenül testi sértést követ el, de ez a cselekvés, amennyiben orvosilag kötelességszerűen és szabályszerűen eszközöltetett, *nem jogtalan* s ezért nem esik büntetés alá sem. Az orvos tehát büntetőjogilag csak akkor vonható felelősségre, ha orvosilag szabálytalanul, helytelenül járt el, vagy (habár a sértett beleegyezésével) *nem gyógyítási célból* ejt testi sértést vagy tesz *veszélyes kísérleteket* (pl. új életveszélyeztető gyógyszer kipróbálása). (L. bővebben *Finkey*; id. h.)

5. A testi sértés *be van fejezve* bármily sérülés vagy betegség (rosszullét) okozásával. A kísérletet a BTK. csak a súlyos testi sértésnél bünteti, ennek oka az, hogy a testi sértésnél általában ritkán fordul elő kísérlet, mert vagy bekövetkezett valamely sérülés vagy betegség s akkor a testi sértés befejezett vagy még nem okoztatott sérülés, sem betegség, ekkor pedig sokszor alig lehet megállapítani, akart-e és minő sérülést idézett volna elő a tettes cselekvése?

Ebből azonban nem következik, mint némelyek állítják, hogy a testi sértésnek nem lenne kísérlete. Aki éles fejszét dob a sértett felé s az szerencsére a sértett lába előtt vágódik a földbe, aki paprikát akar embertársra szeme közé dobni, de az csak az arcot éri, az világosan súlyos testi sértés kísérletét követi el. Vitás csak a minősítés lesz. (L. a köv. §-t.) A *Curia* gyakorlatu is sokáig ingadozott e kérdésben. Eleinte hajlott azon nézet felé, hogy a kísérlet elvileg ki van zárva (BJT. XIV. 161.), ujjabban azonban számos esetben kijelentette, hogy súlyos testi sértésnél a kísérlet elvileg lehetséges (BJT. XXXII. 145., XXXVI. 267., LVI. 36.).

162. §. A testi sértés fajtái és esetei.

A BTK. az alanyi bűnösség fajtái szerint megkülönböztet: 1. *szándékos*, 2. *gondatlan* testi sértést. A szándékos testi sértések körében ismét a sértés objectiv nagyságához képest: 1. *könnyű* és 2. *súlyos* testi sértést. A súlyos testi sértésnek ismét *vétségél* és *büntettét* s ez utóbbiból kiemel több *minősített* esetet és egyes különös tényálladékokat.

I. A szándékos testi sértés esetei:

BTK. 301. §. Aki másnak testét szándékosan, de ölési szándék nélkül bántalmazza, vagy egészségét sérti, ha az ezáltal okozott sérülés, betegség vagy elmekór husz napnál hosszabb ideig tartott: a súlyos testi sértés büntettét, — ha husz napot túl nem haladott, de nyolcz napnál tovább tartott: a súlyos testi sértés vétségét, — ha pedig nyolcz napnál tovább nem tartott: a könnyű testi sértés vétségét követi el.

1. A szándékos testi sértés rendes eseteinek minősítése a sértés által előidézett betegség (illetőleg gyógyulás) időtartama szerint történik. Ha a betegség, illetőleg gyógyulás 8 napnál nem tartott tovább, a cselekmény könnyű, — különben súlyos testi sértésnek minősítendő. A „könnyű“ testi sértés mindig vétség. A „súlyos“ testi sértés, ha a betegség (gyógyulás) 20 napnál nem tartott tovább, vétséget, ha 20 napnál tovább tartott, büntettet képez.

a) A betegség tartama mindhárom esetben nem a valószínű, de a valószínű gyógyulási idő szerint állapítandó meg. Ezt a Curia is többször kijelentette (BJT. XXXVI. 273.). A sértett hanyagsága, vagy a gyógykezelés hiányossága miatt beállott súlyosabb eredményt a bírói gyakorlat szintén beszámítja a tettesnek, azonban ezt enyhítő körülménynek veszi (BJT. XVI. 255., XXXIII. 223., Balogh BD-tár 1. 207.). Ha azonban a sértett a gyógyulás bekövetkezése előtt más okból meghal, ily esetben a cselekmény az orvos által megállapítandó valószínű gyógyulási idő tartama szerint minősítendő. (Ujabban ez a Curia állandó gyakorlata BJT. XXX. 54., XXXI. 162., LI. 151., LIII. 164., LV. 212.) Ugyancsak a halálos sérülés után ejtett szándékos testi sértés is a valószínű gyógytartam szerint minősítendő (BJT. XXIX. 34.).

Orvosi látlelet hiánya esetén a gyógyulási idő más bizonyítékokkal állapítandó meg, sőt a bíró jogosítva van az orvosi látlelet ellenére állapítani meg a minősítést, ha azt aggályosnak vagy helytelennek látja s a valódi betegségi időt más bizonyítékok igazolják. (Ugyanigy a Curia! BJT. III. 123., XIX. 65.) Az a körülmény, hogy a sérülés megfelelő orvosi kezeléssel hamarabb gyógyult volna, a minősítésre közömbös: Curia EH. BHT. IV. 383. sz. és Vargha-Lengyel: BD-tár V. 112. l.

b) A könnyű testi sértésnek és a súlyos testi sértés vétségének kísérlete nem büntetendő. Miután így csak a súlyos testi sértés büntettének kísérlete büntetendő, kísérlet esetén gondosan kinyomozandó a tettes szándéka s a cselekvésből származható sérülés vagy betegség valószínű tartama. Így helyesen minősítette a Curia szándékos súlyos testi sértés büntette kísérletének azt a cselekményt, midőn a tettes a fejre és mellre késszurásokat intézett, de azok a haj és ruha ellenállása folytán sérülést nem okoztak (BJT. XV. 53.), ugyanekkor a baltaesapást, lövést, mely nem talált (BJT. XV. 355., XXXII. 145.). Ha a cselekvés csekély sérülést okozott ugyan, de a nagyobb sértésre irányított szándék kétségtelen, ily esetben is nem befejezett könnyű testi sértés, hanem a súlyos testi sértés kísérlete állapítandó meg. (Igy BJT. XVII. 397.)

c) A büntetési tételek a testi sértés rendes eseteire a következők:

BTK. 302. §. A súlyos testi sértés büntette: három évig terjedhető börtön.

tönnel, a súlyos testi sértés vétsége egy évig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel, a könnyű testi sértés vétsége pedig: hat hónapig terjedhető fogházzal és kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntendő.

A felmenő ágbeli rokonon elkövetett súlyos testi sértés büntette: öt évig terjedhető börtönnel, — a súlyos testi sértés vétsége: három, — a könnyű testi sértés: két évig terjedhető fogházzal büntendő.

A 302. §. büntetési tételeinek értelmezésénél a Curia két helytelen döntvényt hozott, a 2. számút, mely kimondta, hogy a súlyos testi sértés büntetése, ha az vétségge correctionalisáltatott, a fogház mellett pénzbüntetés is alkalmazandó és a 37-iket, mely szerint a felmenő ágbeli rokonon elkövetett súlyos testi sértés vétsége és a könnyű testi sértés eseteiben pénzbüntetés is alkalmazandó. Mindkét döntvényt legujabban maga a Curia, nagyon helyesen, visszavonta s a 90. sz. TH-ban kijelenti, hogy a correctionalisált vétségge, — a 91. szerint pedig a felmenőn elkövetett t. s. vétségge pénzbüntetés nem alkalmazható. 1910 május 20. BHT. III. k., 244. sz. (L. az elsőről fent 56. §-t.)

2. A szándékos testi sértés *minősített eselei*. Tekintet nélkül a sértés által okozott betegség tartamára, *bűntettet* képez a testi sértés:

a) Ha a sértés következtében a sérült testének valamely nevezetesebb tagját vagy érzékét, beszélő-, halló-, látó- vagy nemző-tehetségét elvesztette, ha e tagok, érzékek vagy tehetségek valamelyike használhatatlanná lett;¹⁾

b) ha a sérült nyomorékká lett;

c) ha elméje megzavarodott;

d) ha előreláthatólag hosszú ideig tartó betegségbe esett;

e) ha rendes foglalkozásának folytatására végkép, vagy előreláthatólag hosszú időre képtelenné vált;

f) ha feltűnően eltorzított;

g) ha a testi sértés terhes állapotban levő nőn követett el és a nő annak folytán méhmagzatát elvesztette.²⁾

Ez utolsó eset is szándékos testi sértés lévén, csak akkor állapítható meg, ha a tettes a nő terhességét tudta. Curia EIL.: BHT. IV. 385. sz.

¹⁾ Egy szem kiütése, egyik fülre való megsikotítás, vagy egyik fül leszakítása szintén e minősített esetet képezi. Orrleharapás szintén. Ugyanigy a Curia: BJT. XXIV. 287., XXXIII. 361., LI. 284., LIII. 41. Idevetett egyik lábszár állandó megrövidítése. U. o. LV. 108. Ellenben egy ujj eltörését vagy megcsontítását az állandó gyakorlat nem tekinti minősített esetnek (BJT. XX. 147., 373.), sem fogak (akárhány) kiütését (BJT. XVIII. 106.).

²⁾ BTK. 303. §. Öt évig terjedhető börtönnel büntendő a testi sértés, ha annak következtében a sérült testének valamelyik nevezetesebb tagját vagy érzékét, beszélő, halló, látó vagy nemző tehetségét elvesztette; ha e tagok, érzékek vagy tehetségek valamelyike használhatatlanná lett; ha a sérült nyomorékká vált; ha elméje megzavarodott; ha előreláthatólag hosszú ideig tartó

Büntetési tétel mind a 7 esetre: 5 évig terjedhető börtön. Ha pedig a tettes *szándéka* ezen minősített esetek valamelyikére irányult és az be is következett, valamint ha e sértések bármelyike *felmenő ágbeli rokonon* követtezett el: 5 évig terjedhető fegyház. Több minősített sértés találkozására esetén is de lege lata csak egy tényálladék állapítható meg. A BTK. e ponton hiányos, mert a több súlyos esonkítás, ugyanazon személy szemének, fülének, karjának, lábának stb. elvesztése magasabb tételt igényelne, mint egyik ily sértés magában. Ugyanígy Illés, Payer.

3. A halált okozó súlyos testi sértés.

A súlyos testi sértésnek egy különös minősített esetét képezi a BTK. (306. §.) értelmében: „ha a súlyos testi sértés folytán a megsértett halála következett be“. E tényálladék egy összefoglalt cselekmény, amennyiben a BTK. a minősítés és a büntetés kiszabás megkönnyítése végett a súlyos testi sértés és az által okozott gondatlan emberölés cselekményeit törvényes egységbe foglalta össze. E tényálladék főismérvei: 1. hogy a tettes *szándékos súlyos* testi sértést (akár büntett, akár vétség) kövessen el, vagyis az általa szándékosan okozott sértés, ha a sértett meg nem halt volna, legalább is 8 napot meghaladó sérülést vagy betegséget okozott volna; 2. hogy a tettes *szándéka* semmiesetre (még eshetőleg) sem irányult legyen a sértett halálának előidézésére; 3. hogy a sértett halála tényleg bekövetkezzék. *Kísérlet* ennél a tényálladéknál ki van zárva. Részeség (felbujtás, segély, társtettség) azonban előfordulhat,¹⁾ természetesen a részesek szándékának sem szabad a halálokozásra, csak a súlyos testi sértésre irányulnia.

betegségbe esett vagy rendes foglalkozásának folytatására végkép vagy előreláthatólag hosszú időre képtelenné vált, vagy feltűnően eltorzított.

Ha pedig e sértések valamelyik: *felmenő ágbeli rokonon* követtezett el: büntetése öt évig terjedhető fegyház.

304. §. A 303. §-ban meghatározott büntetés alkalmazandó akkor is: ha a testi sértés terhes állapotban levő nőn követtezett el és a nő ennek folytán méhmagzatát elvesztette.

305. §. Ha a tettes *szándéka* a 303. és 304 §-ban felsorolt következmények valamelyikére irányult és az be is következett: a büntetés öt évig terjedhető fegyház leendő.

¹⁾ *Illés K.*: (11. 623.) a BTK. 306. §-át úgy magyarázza, hogy ez alá *bárminő* testi sértés által történt halálokozás ide vonható, mert a „halált egy lényegében könnyű sértés is előidézheti, pl. egy ostromsapát, mely a szemet éri s elrökösödést okoz“. Ez a magyarázat de lege lata el nem fogadható, mert a 306. §. világosan csak a „súlyos“ testi sértés folytán bekövetkezett halálról beszél. (L. fentebb a 156. §.)

De lege ferenda azonban *Illésnek* igaza van abban, hogy a BTK-nek gondoskodnia kell a szándékos könnyű testi sértés által történt halálokozás megfelelő büntetéséről is s ezért a 306. §. is megfelelően átdolgozandó lesz. A norvég BTK. részletesen intézkedik a kisebb és nagyobb testi sértés által okozott halálos eredmény fokozatos büntetéséről (5, 8 évi, esetleg életfogytiglani fegyház).

1. A *Curia*n sokáig az a vélemény volt uralkodó, hogy a haláltokozó testi sértőnél *részesség* (felbujtás vagy segély) egyáltalán nem foroghat fenn. (BJT. IX. 70., D-tár 153.) E felfogás helytelenségét meggyőzően mutatta ki *Wlassics* (36.) A praeterintentionalis cselekményeknél épen az a sajátosság, hogy az eredmény meghaladja a tettes szándékát, de a súlyosabb eredmény *oki összefüggésben* áll a szándékosan okozott kisebb eredménnyel (testi sértés) s így ha az egész eredmény a tettesnek beszámítható, épp úgy beszámítható a felbujtónak és a segédnek, aki a szándékos kisebb eredmény létesítésében részt vett s a súlyosabb eredmény beállását szintén beláthatta. Ujabbán a *Curia* e helyes felfogást követi s halált okozó testi sértésre úgy felbujtást, mint bűnsegélyt többször megállapított (EH.: BHT. III. k., 254. sz. Egyes esetek: BJT. XXIV. 381. felbujtás, XXXVII. 290., XXXVIII. 21., LI. 157., LIII. 373., LXIII. 33. segély.) A kísérlet elvileg kizárva: *Curia*: BJT. LXI. 148.

2. A *büntetési tételek* tekintetében itt a BTK. különbséget tesz a megfontolt és az indulatos szándékkal történt elkövetés közt. Ugyanis:

BTK. 306. § Ha a súlyos testi sértés folytán a megsértett halála következett be: a büntetés tíz évig terjedhető fegyház, ha pedig a tettes szándéka a 303. és 304. §§ ban meghatározott következményekre volt irányozva és a megsértettnek halála következett be: büntetése öt évtől tíz évig terjedhető fegyház.

307. § Ha a 306. § első esetében a halált okozó testi sértés a tettes erős felindulásában követte el, a büntetés egy évtől öt évig terjedhető börtön leendő.

Ha pedig az erős felindulást az okozta, hogy a sértés folytán meghalt személy a tettest vagy hozzátartozóit jogtalanul súlyosan bántalmazta és a testi sértés ezen felindulásában rögtön követte el: a büntetés három évig terjedhető börtön leendő.

A jelen szakasz intézkedései nem alkalmazhatók, ha a halált okozó testi sértés a tettesnek felmenő rokonain követte el.

Az erős felindulás és a rögtönös elkövetés tehát nem vehető enyhítő körülményül akkor, ha a halálos testi sértés a tettes felmenő ágbeli rokonain követte el, ez esetben mindig a rendes tételek (306. §.) alkalmazandók. A *Curia* szerint a 307. §. csak a tettesre alkalmazható, a felbujtóra nem. Ez a megszorítás alaptalan. BJT. LIII. 370. Ha vádlott kezdte a tettlegességet, a 307. §. nem alkalmazható u. o. LVII. 276. Az „erős felindulás“ értelmezésére l. fentebb a 153. §-t.

A halált okozó testi sértés a gyakorlatban egyik leggyakoribb s legtöbb vitára szolgáló cselekmény. Különösen fontos és érdekes itt az okozatoság kérdése. L. fentebb a 65. §. Tettestársnak minősítette a *Curia* (helyesen) azt, aki a sértettet tartotta, míg társa ittötte. BJT. XLVIII. 42.

4. A súlyos testi sértés körében különlegesen szabályozza a BTK. azt az esetet, midőn a súlyos testi sértés *többek bántalmazásából* származott és *ki nem tudható, hogy ki vagy kik okozták azt.*¹⁾

¹⁾ A német irodalom e cselekménynek sajátos nevet ad: *Raufhandel*, melyet Werner *vérengzésnek* fordít. E fordítás azonban nem sikerült és egy-

A BTK. erre az esetre a részesség általános elvei alól kivételt tesz. A részesség elvei szerint ugyanis minden közreműködő a saját alanyi bűnössége s az általa okozott sérelem nagysága szerint büntetendő. Miután azonban a testi sértésnél, ha azt többen okozták (verekedés), sokszor lehetetlenség kideríteni, ki milyen sértést ejtett a sértetten és az eredmény (betegség) gyakran az összes (kisebb-nagyobb) sértések összeredménye, a BTK. itt a társtetteseknek egy költött (törvényes) esetét állapítja meg.

BTK. 308. §. Ha a súlyos testi sértés többek bántalmazásából származott és ki nem tudható, hogy ki vagy kik okozták azt: mindazok, kik a bántalmazásban szándékosan résztvettek, két évig terjedhető börtönnel és külön-külön kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel; — ha pedig a bántalmazásból halál származott: három évig terjedhető börtönnel és külön-külön négyszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.

E szakasz alkalmazásának feltételei: 1. *többek* (legalább 3 személy) által okozott súlyos testi sértés (a Curia 13. sz. döntvénye¹⁾ szerint csak a súlyos testi sértés büntette) vagy halál; 2. hogy ki ne lehessen tudni, ki vagy kik okozták kétségtelenül a sértést vagy halált; 3. mindenik közreműködő *szándéka a bántalmazásra*. A halálokozást itt sem szabad egynek sem akarnia.

A minősítésnél a közreműködőket nem a s. testi sértés tetteseinek, hanem a súlyos testi sértésben *résztevőknek* kell nyilvánítani. Kisérlet és felbujtás, vagy segély e tényálladéknál ki van zárva. A Curia állandó gyakorlata szerint a bántalmazásra való előzetes egyetértés esetén a 308. §. nem alkalmazható (B.J.T. XXXIV. 120.). E felfogás nyilván téves. Épügy nem alkalmazza a Curia e §-t. ha két személy bántalmazta a sértettet, ezeket tettestársaknak minősíti. habár nem lehet tudni, hogy melyik okozta a 20 napnál tovább gyógyult sérülést. B.J.T. LVI. 139. A 308. §. egy sértés (egy szúrás) esetén is alkalmazható: B.J.T. XIX. 34.

5. A szándékos testi sértés legsúlyosabb esete végül a *mérgezés*.

BTK. 309. §. Aki azon szándékkal, hogy másnak egészségét megrontsa, mérget vagy más ártalmas szert ad be, vagy bármilyen más módon alkalmaz: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő; ha pedig a szer életveszélyes, de ölési szándék nélkül adatott be: vagy alkalmaztatott: a büntetés három évtől öt évig terjedhető fegyház leendő.

Ha az életveszélyes szer beadása vagy alkalmazása folytán a 303. és

általán nem használatos. E esekelményt inkább a *verekedés* egy minősített esetének lehet nevezni. Az 1843-iki javaslat „A verekedésről” címmel, külön fejezetben (XIII.) intézkedik részletesen ez esetről, mint gyakori és sajnos, tipikus magyar esekelményről.

¹⁾ A 13. sz. döntvényt az irodalomban sokan elítélték, így Illés, Fayer, Heil. mert a 308. §. csak súlyos testi sértést említ, ez alatt tehát önként értendő annak ugy büntette, mint vétsége. Szerintem a döntvény helyes, mert ellenkeznék a törvényhozó akartával, hogy míg súlyos testi sértés *vétsége* miatt az egyedüli és kétségtelen tettes csak fegyházzal sújtható, éppen az ily kétséges esetben börtön legyen kiszabható. (Az előző kiadásokban kifejezett ellenkező nézetemet visszavonom.)

304. §§-ban meghatározott következmények valamelyike, vagy halál állott be: a tettes tiz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

E cselekmény az eszköz veszélyessége miatt lett külön és ily magas büntetés alá helyezve. Különös ismérvei: 1. *méreg* vagy *más ártalmas*, esetleg *életveszélyes szer* beadása vagy alkalmazása. A „méreg“ fogalmát a chemia állapítja meg, az „ártalmas“ és „életveszélyes szer“-eket azonban a birói gyakorlat;¹⁾ 2. a mérget vagy ártalmas szert *egészségrontásra irányuló szándékkal* kell beadni vagy alkalmazni, de ölési szándéknak még a halált okozó mérgezés esetén sem szabad fenforognia; 3. a cselekvés által a tettesnek tényleg egészségrontást (betegség) kell okoznia, ha a szer csak beadatott vagy alkalmaztatott (beöntés, befecskendezés), de egészségrontás nem következett be, ez esetben csak *kísérlet* állapítandó meg.

Ha a szer egészen ártalmatlan volt, kísérlet sincs. Az eredmény elhárítása itt is mentesít. (BTK. 67. §. 2. p.) Kísérlet tehát itt is lehető, sőt itt elég gyakori. Ez utóbbi pont az irodalomban és a gyakorlatban vitás. Sokan (Schnierer, Werner, Illés, Liszt) alaki cselekménynek, mintegy testi sértési kísérletnek (Hülschner, Olshausen) tekintik a mérgezést, ezért szerintük a *beadással*, még ha annak semmi káros hatása nem lett is, a cselekmény *be van fejezve* s így az eredmény elhárítása nem mentesít. Ez az álláspont helytelen, mert a testi sértés, így a mérgezés is, mint annak egy különös esete, csak akkor lett befejezve, ha betegség vagy egészségrontás okoztatott általa. (Ugyan-így Fayer.) A betegség tartama azonban itt nem határoz, egy-két napi egészségrontás is büntetett képez. A *Curia* helyesen kísérletet állapított meg, midőn a sértett a szert szájába vette, de kiköpte (BJT. XXXI. 277.). Beadás: ha a tettes odakészítette a folyadékot s a sértett maga vette be (BJT. LVII. 229. és Vargha—Lengyel: BD-tár VI. 230.).

A régebbi s egyes mai BTK-ek (francia, olasz BTK., az 1843-iki és a svájci javaslatok) az emberölésnél is minősített esetnek tekintik a méreggel való elkövetést. A többi mai BTK-ek csak a testi sértésnek méreg általi elkövetését minősítik súlyosabban, miután itt nemcsak a cselekvés veszedelmesebb, de a szándék is legtöbbször előre megfontolt (V. ö. Anyaggyűjt. II. 562.)

II. A *gondatlan* testi sértést a BTK. (310. §.) csak akkor bünteti, ha a gondatlanság által a tettes másnak *súlyos* testi sértést okozott, vagyis, ha az okozott sérülés, betegség, vagy elmekór 8 napnál tovább tartott. A tényálladék főfeltétele az okozati össze-

¹⁾ A *Curia* legújabb gyakorlata a vitriolt, a forró vizet, a tüzet, a petrolomot (ezt régebben sem), az oltott meszet nem tekinti ártalmas „szer“-nek s ezekkel való löntés esetén nem alkalmazza a 309. §-t. BJT. XXXII. 295.; XXXIV. 71., 72., 79.; XI. 240.; XLVI. 259.; XLVIII. 115.; LVI. 36.; LVII. 60. A vitriol szerintünk „szer“ (töményített kénsav), s így a 309. §. alá lenne vonandó.

függés a tettes cselekvése (tevés vagy mulasztás) és az általa gondatlanul előidézett eredmény közt.

A büntetési tételkre nézve a törvény lényeges különbséget tesz a közönséges culpa és a hivatás vagy foglalkozás körében elkövetett gondatlanság közt.

BTK. 310. §. Aki gondatlanság által másnak súlyos testi sértést okozott: három hónapig terjedhető fogházzal és kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha azonban a súlyos testi sértés az azt okozóknak saját hivatásában vagy foglalkozásában való járatlanságából, hanyagságából, vagy azok szabályainak megszegéséből származott: egy évig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A 291. §-nak a foglalkozás eltiltására és újbóli megengedésére vonatkozó határozatai a jelen szakasz eseteiben is alkalmazandók.

Több ember súlyos megsértése egy gondatlan cselekvés által (építkezéseknél) anyagi halmazatot képez. (Ugyanigy a *Curia*: BJT. XXVII. 246., XXXI. 309., XXXVI. 242., LVI. 197.) Kutya által okozott testi sértés miatt a kutya gazdája felelős. BJT. 62. (1911) 46. Ha kutya veszélyes természetét ismerte, ez esetben akkor is, ha a kutya szájkosárral volt ellátva (BJT. LVI. 108.). Helyesen marasztaltatt az apa, ki a lovak hajtását 12 éves fiára bízta s az ügyetlenségével balesetet idézett elő. BJT. LXIII. 161.

III. A testi sértés eseteiben a bűnvádi eljárás általában hivatalból indítandó meg, csupán a könnyű testi sértést tette a BTK. magánindítványi cselekménnyé, a BP. pedig főmagánvád tárgyává.

BTK. 312. §. Könnyű testi sértés vétsége miatt a bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg.

IV. Kártérítés.

BTK. 311. §. A jelen fejezet eseteiben a sértettnek kívánságára és részére megfelelő kártérítés is megítélendő, mely tartós betegség vagy munkaképetlenség esetében a megsértettnek személyi és családi viszonyaihoz képest: egyszersmindenkorra megállapítandó tőke — vagy évi járadék lehet.

A kártérítés: 1. a testi sértés minden esetében (ugy szándékos, mint gondatlan sértés miatt) megítélendő, így halált okozó testi sértés miatt is; 2. csak a sértett kívánságára állapíttatik meg. A kártérítési összegre s a kártérítés többi részleteire ugyanazok állanak, amiket az emberölésnél mondtunk. (L. fentebb 160. §.) Illes szerint halált okozó testi sértésnél a 311. §. nem alkalmazható. Ez azonban ellenkezik a törvény logikai értelmével; a „sértetti“ alatt itt az elhalt örökösei értendők. Ugyanigy a *Curia*: BJT. XIX. 236.

V. A testi sértési fejezet revisiója. A testi sértési fejezet szabályai ellen a BTK. 33 évi élete alatt sok alapos panasz merült fel, melyeket a revisio al-

kalmával kell orvosolni. Így többen kifogásolták a francia bármás felosztást s ajánlották a német kettős rendszerre való áttérést, t. i. hogy a törvény csak könnyű testi sértés vétségét és súlyos testi sértés büntetlét állapítson meg s a kettő közötti határvonalakat ne a gyógyulási idő tartamától, de a sértés objectív minőségétől tegye függővé. Ez eszmét mi is pártoljuk, mert a mai állapot gyakran formális igazsághoz vezet. A gyógyulás tartama függ a sértett fizikumától és a gyógykezeléstől s így egyik esetben a tettes alapos ok nélkül kikerül a tényleg súlyos sértés büntetését, másikkal pedig igazságtalanul éri a súlyosabb büntetés.

Kívánatos lenne továbbá a minősített esetek átnézése s az életveszélyes eszközzel vagy kegyetlenséggel elkövetést, valamint a nő által saját petefészékének kiirtását vagy kiirtatását (amint *Angyal Pál* helyesen indítványozza id. m.) új minősített eseteknek állapítani meg. A halált okozó és a többek által okozott testi sértés §-ai is átjavítandók. A pénzbüntetést mint mellék-büntetést részünkről elhagynók, ellenben felvennők a hivatalvesztést és a politikai jogok gyak. felfüggesztését (aminek elhagyása nagy hiánya BTK-nek).

VI. A testi sértés hazánkban állandóan egyike a leggyakoribb eselekményeknek. A járásbíróság elé tartozó eselekmények körében a becsületisértés, a törvényszék előttiek közt a lopás, mint leggyűrűbb delictum után második helyen a testi sértés következik. A járásbíróságok 1901-ben 23.308, 1903-ban 20.178, 1906-ban 21.499, 1907-ben 21.667 (26.42%), 1911-ben 18.577; a törvényszékek 1903-ban 6581, 1906-ban 7772, 1907-ben 7424 (35%), 1911-ben 7416 egyént ítéltek el testi sértés miatt. (A feljelentett személyek száma 1907-ben 80.492 volt.) A testi sértések elkövetésének maximuma augusztus, szeptember és október hónapokra, minimuma decemberre esik.

HARMADIK FEJEZET.

A párviadal.

Irodalom: *Botka* Theod.: De duellis Hungarorum litis decisionibus, 1829.; *Tóth* L.: A párhaj, 1865.; *Seda* E.: u. a. 1882.; *Lukács* Adolf: A párhaj büntetőjogi fejlődése és jelen állapota az európai BTK-ekben, M. Ig.-ügy XVIII., XIX.; u. a.: A párhaj elmélete, u. o. XXVI.; *Horváth* Ödön: A párviadal történeti, jogbölcseleti és tételes jogi szempontból, 1887.; *Székes* F.: Schopenhauer a becsületről és a párhajról, 1894.; *Bolász* E.: Büntetőjogi reformtörekvések, 1901. 50.; *Kenedi* G.: Jogt. Közl., 1901. 381.; *Vámbéry* R.: A párhaj Angliában, 1902. XX. Század L.; *Gábor* Gy.: Tanulmányok a katonai büntetőjogról, 1901. 77.; *Herceg* M.: A párhaj keletkezése és esakkenése, 1903.; *Levi*: Zur Lehre vom Zweikampferbrechen, 1889.; *Vorberg*: Zweikampf in Frankreich, 1899.; *Below*: Das Duell in Deutschland, 1896.; u. a.: Zur Entstehungsgeschichte des Duells, 1896.; *Halschner*: Das Duell, 1868.; *Liepmann*: Duell und Ehre, 1904.; *Binding*: Zweikampf und das Gesetz, 1905.; *Kohlrausch*: Vergl. Dar. B. III. 125.; *Crivellari*: Il duello, 1880.; *Croabbon*: La science du point d'honneur, le duell etc., 1894.; A párhajszabályokra: *Balgár* F.: A párhaj szabályai, 1898.; *Chateaufillard*: Essai sur le duel, 1837.; *Du Verger*: Nouveau Code du duel, 1879.; *Burkhard v. Bonin*: Zur Rechtsgeschichte des Zweikampfes, Zeitschrift, 33. k. (1912) 385.

163. §. A párhajról általában.

I. A párhajt csak a középkor vége felé s főleg az új és legújabb korban tekintik büntetendő eselekménynek az európai BTK-ek. Az ó-korban a mai

értelemben vett párbajnak, t. i. a becsületsértés miatti „lovagias elégtétel“ gyanánt a kihívó és a kihívott közt lefolyó mérkőzésnek fogalma is egyáltalán ismeretlen volt. A középkor vége felé a lovagvilág teremti meg a modern párbajt, mely azóta mint a sértett becsület helyreállítási eszköze, az egyházi és világi tilalmak (a laternai zsinat egyházi áttokkal, XIII. Lajos halálbüntetéssel sújtja) dacára, maig népszerű s pusztító társadalmi betegsége különösen a műveltebb társadalmi köröknek, egy-két kivételtől eltekintve (Anglia, Portugallia), az összes művelt államokban.

1. A párbaj eredete és története népszerű kérdése a jogtörténetnek és jogbölcseletnek. A párbaj eleinte mint *istenítélet* szerepel s *bizonyíték* a bírói eljárásban. Mint ilyen, *germán* eredetű. Nálunk is sokáig gyakorlatban volt. I. Mátyás (1486: XVIII. t.-c.) törli el, de még kivételesen azután is előfordul. Anglia csak 1819-ben törli el a perdöntő párbajt (trial by battle). A *magánpárbaj* némelyek szerint spanyol (Below), mások szerint német eredetű. Mint büntetendő cselekményt a XVI—XVII. században kezdik üldözni Európaszerte és pedig sokáig drákói szigorral, de eredmény nélkül. A *francia* Code (1791) ez okból törölte el a párbaj büntetését, mert azt, mint társadalmi bajt, csak a társadalom szüntetheti meg. L. kriminalpolitikai szempontból a köv. §-t.

2. A párbaj büntetésére s büntetőjogi minősítésére (jogi tárgyára) nézve régóta állandó és élénk vita folyik az irodalomban s a törvényhozások is nagy eltéréseket mutatnak fel. Három fő felfogás van e kérdésben. Egyik a *francia*, mely a párbajt, mint ilyet, nem bünteti, hanem rendszeti kihágásnak minősíti (Code Pénal,¹) továbbé BTK.), másik az *angol*, mely a párbajt mint külön cselekményt szintén nem ismeri, hanem azt elvileg az okozott eredményhez képest közönséges büntetendő cselekmény (emberölés, testi sértés) gyanánt a rendes büntetéssel sújtja (angol jog, new-yorki BTK.). E két felfogásnak érdekes összekötése az 1843-iki javaslaté, mely a párbajban történő halál- vagy testi sértés-okozást gyilkosság vagy testi sértés gyanánt bünteti, de a párbajt csak halálokozás, vagy a sérült „teljes megtévelyodás“ esetében üldözi hivatalból, általában azonban csak a sértett fél panaszára. Harmadik s ma legelterjedtebb a *német* felfogás, mely szerint a párbaj egy sajátos, kedvezményezett bünt. cselekménynek tekintendő, mely nem a közönséges büntetési eszközökkel, hanem csak a kényeskedő *custodia honesta*-val (állam. várfogság) sújtandó, miután a cselekmény „nem becsületen“ indokból, hanem épen a becsület helyreállítása végett s a társadalmi felfogás kényszerítő hatása alatt követték el. Ez utóbbi felfogáson vannak a *belga*, *német*, *magyar*, *hollandi* (alacsony fogházbüntetés), *finn*, *olasz*, (pénzbüntetés és fogság), *bolgár* (fogház, halál esetén 5 évi fegyház) BTK-ek, és az új javaslatok.

Ez utóbbi BTK-ek és javaslatok is eltérnek egymástól annyiban, hogy míg a német BTK. (osztrák javaslat) a becsületsértés után tárgyalja a párbajt, mintegy jelezve, hogy a párbaj a becsület helyreállítási eszköze, addig a hollandi BTK. a közrend, az *olasz* BTK. az igazságszolgáltatás elleni cselekmények közt, mint jogtalan önbíráskodást szabályozzák. Leghelyesebben fogják fel e cselekmény jogi tárgyát a belga, magyar, finn és bolgár BTK-ek s az 1843-iki és az új

¹ Franciaországban a XIX. század folyamán többször tettek kísérletet a párbajnak büntetendő cselekményé nyilvánítására (1829., 1832., 1848., 1851., 1877.), de minden siker nélkül. L. *Garraud: Traité*. IV. 306.

javaslatok, melyek az emberi élet és testépség veszélyeztetésének tekintik a párbajt s ezért az ülési és testi sértési fejezetek után (finn, bolgár, 43-iki javaslat) vagy a kettő közt (magyar BTK. és az új német javaslat), vagy éppen az ülési fejezetben (svájci és osztrák javaslat) szabályozzák.

3. A mai irodalom tulnyomó része (*Lukács, Horváth Ö., Illés, Liszt, Binding, Merkel, Below*) ez utóbbi felfogást helyesli s a párbajnak, mint bünt. cselekménynek jogi tárgyául az embernek az élethez és testépséghez való jogát állapítják meg s a párbajt mint veszélyeztetési cselekményt fogják föl. Ezt a felfogást osztjuk mi is. *Halschner* elvileg jogtalan önbíráskodásnak tekinti s az igazságszolgáltatás elleni cselekmények közt tárgyalja. (II. 939.)

4. Különben a párbajnak büntetőjogi minősítése is élénken igazolja azt az általános tételünket (lent 50. §.), hogy a bünt. cselekmények a társadalommal együtt fejlődnek s valamely cselekménynek büntetés alá való helyezésével az állam a korabeli társadalom értékítéletét fejezi ki az illető cselekményről. A középeurópai államok társadalmá még ma sem képes szakítani azzal a ferde felfogással, hogy bizonyos sértéseket csak „vérrel“ lehet lemosni s ezért a párbajt, mint a megsértett becsület helyreállítási eszközt, ma is oly nyibus-szal veszi körül, hogy a párbajozókhoz, mint „akik többre becsülik a becsületet az életnél“, a BTK-ben is csak keztyűs kézzel mer nyulni. Alig szükség kifejezni e felfogás helytelenségét. A böcsészek, jogászok, sőt esodálatos következetlenséggel az egész művelt társadalom ezine-java, évtizedek óta hirdeti, hogy a párbaj esztelen, erkölestelen és célszerűtlen intézmény, mert a becsület és a páros viaskodás közt ma semmi logikai összefüggés nincs, a megsértett becsület viadallal helyreállítani nem lehet, sőt a sértett éppen arra ad alkalmat a párbajban, hogy a szenvedett becsületéért felül ugyanaz az egyén az ő testét is megsértse, esetleg megölje — és mégis a párbajt, mint „nem becsutelen“ érzelemből fakadó cselekményt általában enyhébben megítélendő cselekménynek tekintik, mint más közönséges életveszélyeztető cselekményt.

E ferde társadalmi felfogás legerősebb támasza ma is a militarizmus, mely a párbajt, mint a harc egy nemét, bizonyos esetekben kötelességnek tekintí s azt, aki nem párbajozik, nem tartja méltónak a tisztí kardbojtra. Találón mutat rá *Merkel* az ellenmondásra, hogy míg egyfelöl a katonai BTK. is a párbajt büntetendő cselekménynek tekintí, a hadsereg becsületbíroságilag kizárja kebeléből azt, aki ezt a „büntetendő“ cselekményt nem akarja elkövetni. E esodálatos eszmezavar oka pedig az, hogy a katonaság ma is nagyobb fokú becsületet arrogál magának a „polgári“ becsületnél, azon a címen, hogy a katonának kötelessége vitéznek, bátornak lenni, míg a polgárembernek ez nem „állásbeli“ kötelessége. Vagyis a katonaság a becsület lényegét ma is a testi ügyességben és a harcú bátorságban látja, holott ezek csak *crényei* a katonának, de a becsület, a személyes erkölcsi érték, a katonánál sem tisztán ebben áll. Vajjon a hadsereg, mely az állási becsületre (*Standesehre*) oly különös becsületességnek tartaná azt a tagját, aki bár a legbátrabb, legügyesebb harcos, de aljas, erkölestelen üzelmeket folytatna?

A „becsület“ szó ily helytelen értelmezése (l. alább) a hadsereg körében, annak a harcú bátorsággal való azonosítása a főoka a dilemmának, amelyben a katonai BTK. s ennek nyomán a polgári BTK., valamint a katonai és

polgári társadalom vergődnek. Ez tartja fenn a párbaj enyhe, sőt *kiváltságos büntetését* s ez ellen hiába küzdünk mindaddig, míg a társadalom oda nem fejlődik, hogy a becsület fogalmát az ember valódi, *egyéni erkölcsi értékében* fogja látni, míg el nem ismeri, hogy minden *tisztességes életű, szorgalmas, munkás embert* egyenlően, vagyis születésére, rangjára, állására való tekintet nélkül becsültünk kell.

II. A „párviadal“¹⁾ fogalmát a BTK. az 1843-iki javaslat példájára nem határozza meg. (elismerve ezzel a „párbaj“ társadalmi fogalmát). Az irodalom és gyakorlat a felmerülő vitás kérdések egyöntetű megoldása végett általában megállapodott abban, hogy párviadal alatt *két személynek a társadalmilag elfogadott párbajszabályok szerint, életveszélyes fegyverekkel lefolytatott viadalt* kell érteni.

1. A párviadalnak szükségképen két alanya van, akik közül egyik segédei által a másikat lovagias elégtételadásra felszólítja (kihívó), s a másik a kihívást elfogadja (kihívott). Elkövetheti bárki, nők, ifjak, u. n. „párbajképtelen“ egyének is. A két párbajozó személyen, mint a cselekmény tulajdonképeni alanyain kívül, a cselekménynél okvetlenül szerepelni kell még u. n. *párbajsegédeknek*, akik nem a közönséges értelemben vett bűnsegédek, hanem a párviadalnak a társadalmi szabályok szerinti lefolyását előkészítő és ellenőrző személyek s akikről ez okból a BTK. is külön intézkedik. Felbujtók és bűnsegédek (aki kardot, pisztolyt, helyiséget ad) azonban a közönséges értelemben itt is lehetnek.

2. A párbaj jogi tárgya más ember *élete és testi sértése*, elkövetési tárgya (passiv alanya) tehát a két párbajozó fél teste, melyet kölcsönösen akarnak megsérteni, esetleg megsemmisíteni.

3. A cselekvés több, fokozatos, a társadalmilag elfogadott u. n. *párbajszabályok*²⁾ szerint végzendő tevékenységből áll, u. m.: a kihívásból s annak elfogadásából, a fegyverek megválasztásából, a viadal szabályszerű lefolytatásából. A nem szabályszerűen (a párbajszabályok megsértésével) lefolyt párbaj nem a párviadal büntetése alá esik.

Az *amerikai* párbaj, ahol „viadal“ nincs, az egyoldalu *megtámadás* (attaque), ami a párbajszabályokkal ellentétes, nem tekinthető párbajnak.

¹⁾ A „párviadal“ szót a BTK. az 1843-iki javaslatból vette át. Ma általánosabb a párbaj név.

²⁾ A párbajszabályokat a BTK. is elismeri, midőn a „párbajnak szokásos szabályai megsértése“ esetén a szabálytalan párbajozót a kedvezményes büntetés alól kiveszi. A párbajszabályokat *Chateaufillard*, majd *du Verger* állították össze, nálunk *Bolgár F.* kézikönyve van elfogadva.

Épügy. ha mindkét fél a levegőbe sűti pisztolyát, párbajról nem lehet szó, mert viadal, az élet veszélyeztetése nem forgott fenn.

Helyesen *szinlegys* párbajnak minősítette a *Curia* s a feleket a BTK. 1. §-a alapján (bünt. cselekmény híjján) felmentette, midőn csupán löporral (golyó nélkül) töltött pisztolyokból lőttek egymásra, bevallottan csak azért, hogy a társadalmi formának eleget tegyenek (BJT. XXXVI. 70.).

A feleknek *egyenlő, életveszélyes fegyvereket* kell használniok. Bottal, golyó nélkül töltött pisztollyal nem lehet párbajozni.

Németországban a diákok (u. n. *Schlägermensur*) párbajait az irodalom nagyobb része (Binding, Liszt, Buri, Frank, Beling, Merkel, Olshausen) nem tekintik a BTK. alá eső párviadalnak. A Reichsgericht azonban annak veszi. A német BTK. szerint a kérdés vitatható, mert ez a „halálos fegyvert“ tényálladáki kelléknek tekinti. A mi BTK.-unk szerint az ily cselekmény kétségtelenül párbaj, mert a „viadal“ és a „fegyvert“ ez esetben is fenforog. Az osztrák javaslat külön §-ban (309.) fejezi ki, hogy a *Schlägermensur* nem esik se a párbaj, se a testi sértés büntetése alá.

4. A párbaj mindig *szándékos* cselekmény. A szándék mindkét párbajozónál rendszerint a viadalra, de esetleg a testsértés vagy halálkozásra is irányulhat, mely utóbbi súlyosító körülményt fog képezni. A párbaj tehát nem *merő* veszélyeztetési cselekmény, mert a felek szándéka a testsértésre vagy a halálkozásra is irányulhat. A testsértési vagy a halálkozási szándék azonban nem okvetlenül szükséges. Elég a viadal tudása és akarása, vagyis a másik fél életének vagy testépségének veszélyeztetésére irányuló szándék is.

5. A párviadal tulajdonképen csak *a viadal megtörténtével van befejezve*. Tekintettel azonban a cselekmény veszélyes jellegére, valamint kriminálpolitikai okokból a BTK. már az *előkészítést* (kihívás, elfogadás) is büntetés alá helyezi s a véghezvitel megkezdését (kiállás) a befejezéssel egyenlően bünteti (l. a köv. §.).

164. §. A párviadal esetei a BTK. szerint.

I. A BTK. a párviadalnak következő eseteit helyezi büntetés alá:

1. A *párbajra kihívás* és annak *elfogadása*.

BTK. 293. §. Valakinek kihívása párviadalra, ugyszintén a kihívás elfogadása: vétséget képez és hat hónapig terjedhető államfogházzal büntetendő.

294. §. Az előbbi szakaszban meghatározott büntetéssel büntetendők a segédek, valamint azok is, akik a kiegyezést megakadályozzák (300. §.).

A kihívásnak határozottan „párviadalra“ kell vonatkoznia. A *Curia* kelleténél szigorubbán értelmezi e kitétel s ujabbán a „lovagias elégtételadásra“ való felszólítást állandóan nem tekinti párbajra kihívásnak, csak a

„fegyveres elégtétel“ kérését (BJT. XX. 180., XXXVI. 67.). E gyakorlat annál kevésbé jogosult, mert a BTK. a párbaj fogalmát nem határozta meg, a társadalmi felfogás pedig a párbajt is a „lovagias“ elégtétel egyik s épen rendszerinti módjának tekinti, így a „lovagias“ elégtételadásra felszólítás mindig magában foglalja a párbajra való kihívást is. (Helyesen: BJT. LIII. 54.) Az el nem fogadott kihívás is büntetendő. Ha a felek a kihívás elfogadása után a párbajtól önként elállottak, sem a felek, sem a segédek nem büntethetők. Ha pedig a párbaj tényleg megtörtént, a kihívás és elfogadás beleolvad a befejezett párbajba és külön többé nem állapítható meg. Ugyanigy a *Curia*: BJT. X. 69., XXXII. 290.

2. A párbajra buzdítás.

BTK. 295. §. Aki valakit párviadalra egyenesen buzdít, vagy azért, hogy mást ki nem bí, vagy a kihívást el nem fogadja, megvetéssel fenyeget: egy évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

E szakasz a párviadalra való *felbujtásnak* két külön kiemelt esetét tartalmazza és helyezi magasabb büntetés alá. Ha ezt valamelyik segéd követi el s mint segéd is megbüntethető, az a buzdításért is külön marasztalandó. A *Curia* szintén anyagi halmazatot állapított meg a 294. és 295. §. közt, midőn a segéd nem törekedett megakadályozni a párbajt és megvetéssel is fenyegetett: BJT. XXI. 328. Helytelenül mellőzte a *Curia* e szakaszt, midőn a segédek az ellenfelet a helybeli hírlapban „gyávának és párbaj alól kibuvónak“ jelentették ki: u. o. LIII. 54.

3. A párbajra kiállás és a sérülést okozott párbaj.

BTK. 296. §. Aki a párviadal megkezdésére fegyveresen kiáll: egy évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

298. §. Aki ellenfelét a párviadalban megsebesíti: két évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

Ha a megsebesített fél testének valamely tagját vagy érzékét elveszítette, vagy ha a félnek a megsebesítésből gyógyíthatatlan sérülése származott: a büntetés három évig terjedhető államfogház leendő.

Aki pedig ellenfelét a párviadalban megölte, habár halála nem rögtön következett is be: öt évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

A BTK. a megkezdett és befejezett párbajnak e négy esetét különbözteti meg: 1. a fegyveres kiállást; 2. az egyszerű megsebesítést; 3. a súlyos sérülés-; 4. a halálokozást. Az első eset a párbaj valószínű megkezdése, a tulajdonképeni kísérlet, a többi három az eredményes párbaj esetei. A BTK. e szerint a *sebesítés nélkül* végbement, de befejezett párbajra, pl. ha a felek kilőtték pisztolyukat, de egyikük sem tudt. vagy kardpárbajnál viaskodtak, de egyik sem tudta megsérteni a másikat, külön büntetési tételt nem tartalmaz. A BTK. e nyilvánvaló hézaga úgy érthető meg, hogy a törvény a fegyveres kiállást és az eredménytelen (sérülés nélküli) viadalt egyenlő büntetés alá akarta helyezni. E magyarázatot fogadta el bírói gyakorlatunk is, mely a sebesítés nélkül befejezett párbajt állandóan a 296. §. alapján bünteti. Bőrhorzsolás, karcolás (egy csepp vér kiserkenése) „sebesítés“-nek nem tekinthető, így

szintén csak a 296. §. alá tartozik. A *Curia* ellenkezőleg az ily eseteket a 298. §. alá vonja: BJT. XXXVI. 72.

Sebesítés vagy halálokozás esetén csak a *szándékosan* okozott sértés vagy halál számítandó be. A gondatlanságból vagy véletlenül (kardeltörés), a sérülést szenvedő saját hibájából származott sértés a sértőt nem terheli. A BTK. 298. §-ának magasabb tételei természetesen csak arra a párbajvivóra alkalmazhatók, aki ellenfelén az említett sérülést ejtette, a másik fél, aki sebet nem ejtett, ilyenkor is a 296. §. alapján büntetendő.

4. A szabálytalan párbaj.

BTK. 299. §. Azon párbajvivó, aki a párviadalnak szokásos vagy kölcsönös egyetértéssel megállapított szabályait megszegte és ennek következtében ellenfelét megölte: a szándékos emberölés, ha pedig megsebesítette: a súlyos testi sértés büntetettére meghatározott büntetéssel büntetendő (302. §.).

A jelen szakaszban meghatározott esetekben a segédek mint bűnrészesek büntetendők.

E szakasz csak a párbajszabályokat *szándékosan megszegő félre* alkalmazandó. Éspedig: 1. akár előre megfontolva, akár csak a párbaj alatt elkezdett s rögtön végrehajtott szándékkal ölte meg ellenfelét; minden esetben a közönséges *szándékos emberölés* (BTK. 270. §.); 2. ha pedig megsebesítette, akár, könnyű, akár súlyos testsértést okozott, mindig a *súlyos testi sértés büntetettében* marasztalandó; 3. a segédek pedig — akár tudtak előre a szabályokat sértő fél e szándékáról, akár nem s akár meg tudták volna akadályozni a szabálytalanságot, akár nem — mindig mint a szándékos emberölés, illetőleg súlyos testi sértés büntetettében *bűnsegédek* marasztalandók.

A BTK. e szakasza mindhárom esetben igazságtalan. Az első esetben esetleg ok nélkül engedi el a gyilkosság megállapítását, a két utóbbi esetben pedig súlyosabb cselekményt rendel megállapítani, mint amit a fél vagy a segéd elkövetett. Az *osztrák javaslat* nagyon helyesen csak azt rendeli, hogy ily esetben az emberölési, illetőleg a testsértési fejezet alkalmazandó.

II. Büntetlenségi esetek. 1. Az önkéntes elállás.

BTK. 297. §. Ha a felek a párviadaltól elállottak, senki sem büntethető.

A BTK. ugyan nem kívánja meg kifejezetten az elállás *önkénységét*, a bíróságok azonban, a BTK. 67. §-ának analogiája szerint, nagyon helyesen csak az önkéntes elállásnak tulajdonítanak mentesítő hatályt (BJT. XXXVIII. 225.). Nem önkéntes az elállás s így a 297. §. nem jöhet alkalmazásba, ha a párbajt a rendőrség közbelépése akadályozta meg.

Miután az elállás mentesítő erejéről szóló rendelkezés a párbajra való kiállásról szóló szakasz után jön, amely (296. §.) alá esik azonban a sebesítés nélkül befejezett párbaj is, ez okból a megkezdett, de eredménytelen viadal után történt elállás is mentesít. pl. ha a felek már a karddal viaskodtak, egy-két golyóváltást tettek, azonban még a segédek nem jelentették ki befejezettek a párbajt. (Ugyanigy a *Curia*: BJT. XXXVI. 70.) Ha a segédek már befejezettek nyilvánították a viadalt, valamint sebesítés vagy halálokozás után a 297. §. nem alkalmazható, mert ez esetben már nem lehet szó a „párviadaltól“

való előállításról. A büntetlenséghez mindig mindkét fél előállása szükséges. (Ugyanigy a Curia: BJT. XXXI. 283., XXXVI. 69.)

2. A tanuk, orvosok és segédek büntetlensége.

BTK. 363. §. A párviadalnál jelen volt tanuk és orvosok, továbbá az előbbi szakasz eseteinek kivételével, azon segédek, kik a párviadalt megakadályozni törekedtek: nem büntetettek.

A tanuk, orvosok büntetlensége önként érthető, mert a *tanuk* (jól megkülönböztetendők a párbajsegédektől!) csak a párbaj szabályszerűségét ellenőrzik, az orvosok pedig a nagyobb szerencsétlenségek elhárítása végett kívánatos, hogy ott legyenek. Ezeket tehát helytelen lett volna a büntetéssel való fenyegetés által visszatartani. A *segédek* büntetlensége, ha *komolyan és valószínűleg* igyekeztek megakadályozni a párbajt, szintén igazolva van, de épen itt kell a mentességgel óvatosan bánni és aki csak chablonszerűleg „békéltet“, de voltaképen beleviszi a felet vagy feleket a párbajba, nem szabad büntetlenül hagyni csak azért, mert a formának eleget tett. Helyesen jegyzi meg *Bolgár F.* is: sokszor nem a golyók és nem a pengék azok, amelyek ölnék, hanem a segédek (id. m. 26.). Ha a segédek igazán lelkiismeretesen fognák fel hivatásukat és jól teljesítenék kötelességüket, t. i. a felei kibékéltetését, a párbajoknak fele sem történne meg. Sajnos, hogy a bírói gyakorlat a legutóbbi ideig állandóan elégnék tekintette a segédek büntetlenségéhez a szokásos békéltetés igazolását, sőt a legtöbbször az ügyészség nem is emelt vádat a segédek ellen. Helyesen mutatja ki e gyakorlat helytelenségét *Németh Péter*: BJT. XLVII. 134. s fordulat gyanánt idéz egy esetet, melyben az ügyész vádat emelt s a bíróság megbüntette a segédeket, pedig a chablonos békéltetést megtették. A közönséges bűnsegély (vivóterem átengedése pénzért!) rendszerinti büntetlenül hagyása is ellenkezik a BTK-vel *L. Degré J.*: BJT. XLIX. 129.

III. *A párbaj-fejezet revisiója. Küzdelem a párbaj ellen.* A BTK-nek a párbajról szóló fejezete egy a szakirodalomban, mint a jogi és nem jogi irodalomban és a napisajtóban állandó ostrom tárgya. Egy-egy nevezetes halálos párbaj alkalmával a közvélemény megmozdul és cikkekben, röpiratokban, petíciókban, népgyűléseken követeli a párbaj szigorubb büntetését (*l. Payer*: 213.). Pedig a hiba *első sorban* nem a törvényben, de a bíróságokban van. Ma a párbaj csak névleg büntetetik nálunk. Bíróságaink rendes esetekben chablonszerűleg 1—2 napi, legfeljebb 1—2 heti, halálos párbaj esetén fél évi, esetleg (horribile!) egy évi államfogházati szabnak ki a párbaj miatt. Elfeledik bíróságaink, hogy a BTK., mikor a párbajt custodia honestával és csekély terjedelművel sujtotta, már méltányolta e cselekmény társadalmi jelentőségét és a motívum menthető voltát, a bíróságnak tehát nincs joga, rendkívüli ok nélkül, *mindig a minimumot* alkalmazni, mert ezzel a törvény ellenére cselekszik. Ha csak 3—4, súlyosabb esetekben 5—6 havi, sebesítés esetén 1—2 évi államfogházati kezdene kiszabni a bíróság, elmenne a kedvük a ma legtöbbször csak nyegleségből párbajozó uraknak a párbajozástól. Bíróságaink e ferde gyakorlata a legélesebben elítélendő s csak abban találja magyarázatát, hogy bírósáink közt is sokan akadnak, kik elfeledkezve bírói mivoltukról, karddal keresik a maguk igazságát is. Epoly elítélendő és a törvénnyel ellenkező, hogy bíróságaink a segédeket rendszerint nem büntetik. A 300. §-t teljesen kifor-

gatva igazi értelméből, a segédek a párbajszabály követelte ehablonos békéltetés igazolása esetén állandóan felmentik. Ez is egyik oka a párbajok gyakoriságának.

1. Általános vélemény, hogy a párbaj egyik oka az is, hogy BTK-unk a szóbeli vagy tetteges becsületsértést csupán alacsony pénzbüntetéssel bünteti, a becsültre érzékenyebb társadalmi osztályok tagjai ezért nem fordulnak a bíróhoz, hanem maguk vesznek elégtételt, ez okból irodalmunk és társadalmunk (egyletek, gyűlések) régóta a párbajmánia csökkentésének egy közvetett eszköze gyanánt sürgetik a becsületsértés büntetésének felemelését. Egy rész-igazság ebben is van, azonban ettől a reformtól se sokat várok. Részemről többet remélnék attól, ha *magát a párbajt* mellékbüntetéssel minden esetben *pénzbüntetéssel* sújtanók. Ez lenne a leggyakorlatiasabb mód a párbajhősködés lehűtésére. Az *osztrák* javaslat *20 ezer koronáig* terjedhető pénzbüntetést ír elő mellékbüntetésül. (Ezt helyesli *Balás E.* is, id. m. 57. *Kohlransch* a fogház és államfogház közt engedne választást a bírónak. Vergl. Dar. B. III. 98.) Szükséges lenne azonban, okulva a bírói gyakorlat eddigi irányán, minden tételnél megfelelő *specialis minimumokat* is felállítani. Valamint okvetlenül szükségesnek vélném a revisio alkalmával az iránt intézkedni, hogy a párbajozó, *aki a párbajra okot szolgáltatott*, mindenesetre *magasabb*, az pedig, aki a párbajra *ellenfelének súlyos és méltatlan sértése által kényszerítettet*, alacsonyabb büntetési tétellel sújtassék, amint ezt az olasz BTK. teszi. (L. *Kenedi G.* javaslatát ez irányban, id. h. Ugyanigy *Kohlransch*, id. h.) A párbajfejezet e két egészséges és könnyen kivihető reformszeme megvalósításáért s a fent kimutatott szarvashibák és hiányok kijavitása végett is teljesen átdolgozandó.

2. Párbaj miatt elítéltetett 1901-ben 323, 1902-ben 384, 1903-ban 344, 1904-ben 214, 1905-ben 229, 1906-ban 284, 1907-ben 246. 1910-ben 164. 1911-ben 199 egyén. A feljelentettek száma 4—500 közt hullámozott.

3. Magának a párbajnak a kiküszöbölése nem a BTK., hanem a társadalom, illetőleg a társadalom vezetőinek a feladata. Követendő példa erre Anglia, hol 1844 óta kiment divatból a párbaj, mert a királyi udvar ad jó példát azzal, hogy a párbajozót nem fogadjn, vagyis nem tekinti tisztességes társaságba valónak. (*Vámbery R.*: id. h. 35.) Annak idején XIV. Lajos szintén így, liga útján (becsületszó vételével) tudta mérsékelni a párbajt.

Legutóbb, *Bourbon* Alfons herceg buzgólkodására, alakult egy *párbajellenes szövetség* a középeurópai államokban, melynek alosztálya van hazánkban is. Ugyancsak helyes eszme a *társadalmi becsületbiróságok* felállítására (*Ahrens, Liepmann, Herczegh M.*), melyre nézve *Klein* osztrák igazságügyi osztályfőnök és *Lammusch* bécsi tanár az osztrák párbajellenes liga megbízásából tervezetet is dolgoztak ki. (L. *Schutz der Ehre und Bekämpfung des Duells*, 1901. V. ö. még *Liepmann* id. m. 52—61.) Ilyennel foglalkozik a párbajellenes szövetség magyar osztálya is. A „liga” buzgólkodásából a *spanyol* törvényhozás elé 1908-ban törvényjavaslat terjesztetett a párbaj elnyomásáról, illetve a becsületbiróságok (Tribunal d' honneur) felállításáról.

NEGYEDIK FEJEZET.

A személyes szabadság megsértése.

Irodalom: *Bruck:* Zur Lehre von Verbr. gegen die Willensfreiheit, 1875.; *Glaser:* Abhandlungen, 1885. I. 1—286.; *Jung:* Die Bestrafung des Sklavenraubes und Sklavenhandels, 1887.; *Káb:* Freiheitsberaubung, 1897.; *Goldschmidt:* Die Strafbarkeit der widerrechtlichen Nötigung, 1897.; *Haars:* Menschenraub und Kinderraub, 1899.; *Rosenfeld:* Vergl. Dar. B. V. 385.

165. §. A személyes szabadság megsértése általában.

I. Az élet és testépség joga után az egyeseknek legjelentékenyebb joga a *személyes szabadság* joga, mely abban áll, hogy a személy a jog korlátai között akaratát szabadon érvényesítheti, egyéniségét függetlenül és önállóan kifejtheti.

A jogegyenlőség és politikai szabadság elveire épített mai alkotmányos államok az egyéni önállóságot és szabadságot sarkalatos törvényekben biztosítják polgáraik számára, miként hajdan az Aranybulla, az angol Habeas-Corpus-acta a kiváltságos osztályok számára. E személyes szabadságot veszi védelmébe a BTK., midőn annak jogtalan megsértését súlyos büntetés alá helyezi. Igaz, hogy a személy elleni büntetendő cselekmények (emberölés, testi sértés, magánlaksértés stb.), sőt egyes vagyon elleni cselekmények (rablás, zsarolás stb.) is tulajdonképen a személyes szabadság sérelmét képezik, tehát a személyes szabadság megsértése egyes más cselekmények tényálladékába beolvad (törvényes absorptio), de a személyes szabadság megsértése önálló, sajátos büntetendő cselekményt is képez, t. i. akkor, ha a cselekmény jogi tárgya *első sorban és kizárólag* a személyes szabadság joga volt.

A személyes szabadság megsértését csak a legújabb idők büntetőjogátelle önálló és sajátos bünt. cselekménnyé. A régebbi (ó-, közép-, ujkori) büntetőjogok csak egyes súlyosabb eseteit helyezték büntetés alá s azt sem a mai értelemben, azaz nem mint az egyesek szabadsága elleni támadást, hanem vagy mint közrend elleni cselekményt, vagy mint lopást. Így a római jog bünteti az emberrablást (plagium), szabad embernek rabszolgává tételét, később a nőrablást (erimen raptus); valakinek jogtalan fogvatartását pedig nyilvános erőszakoskodásnak minősíti, amely utóbbi (erimen vis) Justinian által egy általános és kiegészítő bűnfogalom lesz (vis publica aut privata), t. i. mindannyiszor alkalmazható, mikor más cselekmény meg nem állapítható, lényegileg azonban az államhatalom elleni (politikai) cselekménynek tekintetett. A canonai jog az *emberrablást* a lopás légsúlyosabb esetének tekintti s halálal, a nőrablást pedig egyházi átokkal sújtja. A germán népjogok eleinte csak az emberrablást, majd a nő- és gyermekrablást büntetik. A Carolina azonban

egyiket sem ismeri. A régi magyar jog is csak az emberrablást, nőrablást, rabszolgává tételt (I. István II. 20.), a töröknek eladást (1576: 30.) és áltoborzást büntette.

A személyes szabadságsértés mai fogalmának ily ismeretlen volta különben teljesen érthető, mert az ó-, közép- és ujkori államok a személyes szabadság fogalmát vagy egyáltalán nem ismerik, vagy csak egyes kiváltságos osztályokra szorítják s az *egyhéniség* elve helyett a *törzsi összeköttetés, a rendi különbség* képezi az állami élet uralkodó elvét.

Legelőször az 1677-iki *Allg. Landrecht* állapítja meg a mai értelemben vett személyes szabadságsértés fogalmát (aki valakit erőszakkal letartóztat, vagy akarata ellen valamire kényszerít), de csak a legujabb BTK-ek (francia, belga, német, magyar, olasz, hollandi) tisztázzák teljesen e cselekmény jogi tárgyát és körét. A mai BTK-ek között is azonban lényeges különbségek vannak a személyes szabadságsértés egyes tényálladékeinak meghatározására és a BTK-ekben való elhelyezésére nézve. Code Pénal, a belga, magyar és bolgár BTK-ek nem ismerik az emberrablást, ellenben a német, hollandi és olasz BTK-ek (a német és osztrák javaslat) még fentartják. Az összes BTK-ek genericus tényálladéku a jogtalan letartóztatást állapítják meg s annak minősített esetei gyanánt szabályozzák a gyermek- és nőrablást, esetleg a rabszolgának eladást és rabszolgakereskedést. Ez utóbbiról Németország 1895-ben hozott külön törvényt. A német, hollandi, finn, olasz, bolgár, norvég BTK-ek, az 1843-iki és az új javaslatok ismerik ezenkívül a *kényszerítést* (Nöthigung) és a *fenyegetést*, mint külön tényálladékokat. Az *olasz* BTK. az ide sorozott összes cselekményeket az állam biztonsága elleni cselekmények fő-, s a szabadságjogok elleni cselekmények alcsoportjába osztotta be, a többi BTK-ek és javaslatok ellenben elvileg az egyesek elleni cselekmények közé sorozzák azokat, csak kivételesen a közhivatalnokok által elkövetett eseteket teszik a köz- vagy a hivatali büntettek közé. Ez utóbbi álláspont kétségtelenül helyesebb.

II. A BTK. a személyes szabadság megsértését két helyen (a különös rész X. és XXII. fejezeteiben) tárgyalja, arra való tekintettel, hogy a jogtalan letartóztatást elkövetheti *közhivatalnok* és *magánszemély* s ha közhivatalnok követte el, akkor a cselekmény mintegy hivatali visszaélés, ha pedig magánszemély követte el, akkor ily jelentősége nincs. Ez okból a közhivatalnok által elkövetett személyes szabadságsértést elől, az állam és társadalom elleni cselekmények közt (X. fejezet 193—198. §.), a magánszemélyek által elkövetett ugyanily cselekményeket pedig az egyesek elleni cselekmények körében (XXII. fejezet 317—326. §.) szabályozza.

Az idetartozó tényálladékok:

1. A közhivatalnok által elkövetett személyes szabadság elleni vétség, illetőleg büntett (BTK. 193. §.).
2. A közhivatalnok által az egyesek személyes szabadsága ellen elkövetett egyes különös b. cselekmények (BTK. 194., 196., 197. §.).
3. A magánszemélyek által elkövetett személyes szabadság megsérté-

senek vétsége, illetőleg büntette (BTK. 323. §., minősített esetei 324. és 325. §.).

4. A gyermekrablás büntette (BTK. 317—319. §.).

5. A leányszöktetés vétsége, illetőleg büntette (BTK. 320. §.).

6. A nőrablás büntette (BTK. 321. §.).

III. Az egyes tényálladékok sokban különböznek egymástól, csak a „személyes szabadságsértés“, az u. n. *jogtalan letartóztatás* (193. és 323. §.) tényálladéka azonos, akár közhivatalnok, akár magánszemély követte el azt. E közös ismérvek általában:

1. A jogtalan letartóztatás jogi tárgya valakinek személyes szabadsága, különösen az illetőnek mozgási és önrendelkezési szabadsága. Elkövetési tárgya (passiv alanya) bármily koru és állapotu ember (gyermek, örült) lehet.

2. Az elkövetési cselekvés a BTK. szerint lehet: 1. valakinek törvényellenes elfogása, elfogatása; 2. letartóztatása, vagy 3. személyes szabadságától bármily más módon való megfosztása (elhurcolás, megkötözés, valamely helyen vagy helyzetben maradásra kényszerítése stb.). A cselekménynek világosan *jogtalamnak*, illetőleg „törvényellenes“-nek kell lennie.

A személyes szabadság joga általános polgári jog, de a bűnvádi eljárási (BP. XI. fejr.) törvény épen a büntető igazságszolgáltatás érdekében előzetes kényszereszközök gyanánt megengedi bizonyos hivatalos személyeknek (vizsgálóbíró, járásbíró, rendőrség), hogy egyeseket elítélés vagy vád alá helyezés előtt is „előzetes letartóztatásba“ vagy „vizsgálati fogságba“ helyezzenek. Épugy a *jogos őnsegély* (rabló vagy tolvaj letartóztatása és a hatóság elé kísérése vagy fogvatartása, míg a hatóság megérkezik), a *fegyelmi jog*¹⁾ (tanító fegyelmezéssel 1—2 órára az iskolába bezárja a növendéket) gyakorlása közben elkövetett személyes szabadságtól való megfosztás nem jogtalan.

3. A cselekvésnek minden esetben *szándékosnak* kell lennie. Gondatlan vagy véletlen elkövetés (valaki becsukja a ház ajtaját, nem tudva, hogy abban még van valaki) nem büntethető.

4. A jogtalan letartóztatás *tartós* (folytonos) cselekmény, miután a tényálladéki cselekvés itt bizonyos jogtalan állapot előidézésében áll, ami mindenesetre több-kevesebb ideig tart. A cselekmény tehát itt már a jogtalan állapot beállításával, a szabadságelvonás első percében befejezettnek tekintendő, a jogtalan állapot hosszabb tartama, mint súlyosabb eset csak a büntetési tételek fokozatos emelkedésére lesz befolyással. Az elévülés a jogtalan ál-

¹⁾ Férj nincs jogosítva föle különválva élő nejeit akarata ellenére magával vinni, vagy magánál tartani. *Curia: BJT. XLIV. 214.*

lapot megszüntének napjával kezdődik, miután a jogtalan állapot utolsó perce is még a „véghezvitel“-hez (BTK. 107. §.) tartozik.

166. §. A személyes szabadság megsértésének egyes esetei.

I. A *közhivatalnok* által elkövethető személyes szabadság elleni eseklmények:

1. A „személyes szabadság elleni vétség“.

BTK. 193. §. Azon közhivatalnok (461. §.), aki hivatali hatalmával visszaélve, törvényellenesen valakit elfogat, elfog vagy letartóztat: a személyes szabadság ellen vétséget követi el és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

1. E tényálladékok elkövetője csak *közhivatalnok*¹⁾ lehet, azonban nem bármely közhivatalnok, hanem ezek közül is csak azok, akiknek *törvényes jogkörükhöz* tartozik a törvény által megengedett esetekben egyesek letartóztatása vagy letartóztattatása. Ilyenek általában: a vizsgálóbíró, járásbíró, ügyész, rendőrség.²⁾ E eseklmény különös ismérve az elfogás, elfogatás, letartóztatás *törvényellenessége* és hogy a tettes „hivatali hatalmával visszaélve“ kövesse el azt. A törvényellenesség alatt az anyagi, vagyis a törvényes ok nélküli letartóztatás értendő. A kísérlet nem büntetendő.

Helyesen marasztalta a *Curia* a járásbíró, aki a hivatali helyiségében (tárgyaláson kívül) őt sértegető tanu a fogházba levitette s 5 perig ott tarttatta, mert a bírónak tudnia kellett eseklménye törvénytelenségét (Balogh: BD-tár III. 60.).

2. A rendes büntetési tételeken kívül a BTK. fokozatosan magasabb tételeket állapít meg a jogtalan letartóztatás súlyosabb (hosszabb tartamu) eseteire, miután a eseklmény sulya a szabadságelvonás tartamával mértani arányban nő. Ugyanis:

BTK. 195. §. A 193. és 194. §-ok eseteiben két évig terjedhető fogházzal büntetendő az azokban meghatározott törvényszegés: ha a szabadságtól való jogtalan megfosztás hét napnál tovább terjed, de tizenöt napot nem halad túl.

A büntetés három évig terjedhető börtön leendő: ha a szabadságtól való jogtalan megfosztás tizenöt napnál tovább tartott, de egy hónapotnem haladott túl.

Ha a szabadságtól való jogtalan megfosztás egy hónapot túl, de három hónapnál rövidebb ideig tartott: a büntetés öt évig, ha három hónapot túlhaladott: öt évtől tíz évig terjedhető fegyház leendő.

Ha a 193., 194. és a jelen szakasz esetében a letartóztatott személyen más erőszak vagy sanyargatás követtetett el, — amennyiben azok súlyosabb

¹⁾ A „közhivatalnok“ fogalmát, illetőleg azt, hogy ki tekinthető közhivatalnoknak, a BTK. 461. §-a határozza meg a hivatali büntetteknel. L. alább 227. §.

²⁾ A *Curia* többször megállapította, hogy a községi bíró, a rendőr, esetleg pénzügyőr vagy államásfőnök is jogosítva lehet letartóztatásra, így e eseklmény alanya lehet. BJT. XIV. 324., XXXVI. 44., XXX. 241., XXXV. 372., XXXII. 257.

büntetés alá eső cselekményt nem képeznek: az említett szakaszokban megállapított szabadságvesztés-büntetések egy évvel meghosszabbíthatók.

Mellékbüntetés mindenik esetben (193., 195. §.) a hivatalvesztés.

2. A törvényellenes fogvatartás.

BTK. 194. §. A 193. §-ban meghatározott vétséget követi el és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő azon közhivatalnok is: akinek hivatali kötelességéhez tartozik a büntető ítéletek végrehajtása, vagy a felügyelet a szabadságvesztés-büntetések foganatosítására, avagy a vizsgálat alatti letartóztatásra szolgáló helyiség fölött és aki abban valamely foglyot, a jogerejű ítéletben, vagy az illetékes közhivatalnok rendelkezésében meghatározott időn túl, kötelességének megsértésével fogva tart.

E tényálladékok elkövetői csak a börtönhivatalnokok (fegyházigazgató, fogházfelügyelő, börtönőr), a kir. ügyész vagy járásbíró lehetnek. miután ezek foganatosítják a szabadságvesztés-büntetést és előzetes letartóztatást, illetőleg ezek ügyelnek fel közvetlenül a letartóztatási intézetekre. A cselekmény csak *szándékos* lehet. A kísérlet ki van zárva, mert valószínűleg tovább tartatott a sértett a börtönben a törvényes időpontnál, amikor befejezett cselekmény forog fenn. bárminő rövid idővel lett meghosszabbítva a szabadságelvonás, vagy a törvényes időpontban szabaddá helyeztetett, ez esetben pedig nincs bünt. cselekmény.

A rendes büntetési tételen felül is ugyanazok a fokozatosan magasabb tételek (BTK. 195. §.) érvényesek, mint az előbbi tényálladéknál. Mellékbüntetés itt is minden esetben a hivatalvesztés.

3. A közhivatalnok által elkövethető személyes szabadság-sértésnek továbbá három *különös* (enyhébb) *esetét* állapítja meg a BTK.:

BTK. 196. §. Azon felügyelő (igazgató), aki a fennálló szabályok ellenére, valakit a szabadságvesztés-büntetések végrehajtására rendelt és felügyelete alatt álló helyiségbe befogad; ugyszintén, aki valakinek, bár rendőri vagy más közigazgatási intézkedés folytán, a fogházba vagy börtönbe történt be szállításáról közvetlen felsőségét huszonnégy óra alatt nem értesíti: vétséget követ el és egy hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

BTK. 197. §. Azon közhivatalnok, aki valakinek törvényellenes letartóztatásáról vagy fogvatartásáról hivatalos tudomással bírván, azt az illetékes felsőbbségnek azonnal fel nem jelenti és azon felsőbbség, mely a feljelentés által, vagy más módon hivatalos tudomására jutott tény megvizsgálását és a kellő intézkedést negyvennyolcz óránál tovább halasztja: szintén a személyes szabadság elleni vétséget követi el és egy hónapig terjedő fogházzal büntetendő.

Mellékbüntetés a két első (196. §.) esetben hivatalvesztés, a harmadik (197. §.) esetben a viselt hivatal vagy állás elvesztése.

4. A BTK. a közhivatalnokok által elkövetett személyes szabadságsértés mindenik esetére (1—3.) a sértett félnek *kártérítési igényét* is világosan megállapítja.

BTK. 198. §. A jelen fejezet előbbi §-aiban meghatározott szabadságvesztés-büntetésen felül a törvényellenesen letartóztatott részére, ha kívánja, a letartóztatás minden napjáért öt forinttól tíz forintig terjedhető kártalanítás állapítandó meg.

Ez esetben további kártalanítási keresetnek helye nincs.

Itt tehát egészen világos, hogy a kártalanítást kérni kell, sőt annak minimális és maximális összege is meg van határozva.

II. A *magánszemélyek* által elkövethető személyes szabadság elleni cselekmények törzseselekménye szintén a *jogtalan letartóztatás*, a BTK. által u. n. „személyes szabadság megsértésének vétsége“, melyet az követ el, aki valakit törvényellenesen elfog, elfogat, letartóztat vagy személyes szabadságától bármi más módon megfoszt, ugyszintén az, aki valakit a törvény által megengedett esetekben tartóztat le, azonban e cselekményét azonnal, mihelyt lehetséges volt, a hatóságnak nem jelenti be. (BTK. 323. §.).

1. E tényálladék *alanya* bárki lehet, csak épen oly közhivatalnok nem, akinek hivatalos hatáskörébe tartozik a letartóztatás. Másféle közhivatalnok (tanár, városi, községi jegyző) tehát szintén ezt a cselekményt követi el,¹⁾ ha valakit törvényellenesen elfog vagy elfogat. A cselekvésnek két módját emeli ki a BTK.: 1. a *törvényellenes elfogást*, vagy a szabadságtól való bármiféle megfosztást; 2. a törvénytelen letartóztatásnak *törvénytelen meghosszabbítását*. A kísérlet itt sem büntetendő.

Magánszemély ugyan rendszerint nincs jogosítva a „letartóztatásra“, de kivételesen igen. Így a BP. 142. §-a szerint a *tettencsapott* bűnöst bárki elfoghatja. Köteles azonban azt *azonnal* a legközelebbi járásbírószághoz, vizsgálóbíróhoz, ügyészséghez vagy rendőri hatósághoz kísérni, vagy ha azt nem teheti, az említett hatóságok közül a legközelebb levőnél *nyomban jelentést tenni*. Aki tehát a jogszerűen elfogott tolvajt, rablót vagy gyujtogatót azonnal nem kíséri a hatósághoz, vagy ezt nyomban nem értesíti, az, ha e kötelességet szándékosan mulasztotta el, szintén a személyes szabadság megsértését követi el. Így elítélték a bíróságok azt, aki az ablakbeveréssel gyanúsítottat udvarába vonszolta, $\frac{1}{4}$ óráig az elzárt udvarban tartotta (BJT. XLVIII. 345.); aki a közös birtokon a fárshirtokos által gyümölcszedéssel megbízottat $\frac{1}{4}$ órára egy fához kötötte (u. o. 104.); ugyancsak aki az *ismert* gyümölestolvajt $1\frac{1}{2}$ óráig fához kötve tartotta (u. o. XLVI. 40.).

Elkövetheti e cselekményt a férj is nejevel szemben, így többször marasztalta a *Curia* azt, aki tőle elköltözött nejét visszatérésre kényszerítette, vagy ezt megkísérelte (BJT. LV. 9.).

2. A *büntetési tételek* itt is a letartóztatás tartamához képest fokozatosan emelkednek.

¹⁾ Így a *Curia* a 323. §. alapján marasztalta el a községi jegyzőt, ki egy egyént törvényellenesen letartóztatott, mert a jegyzőnek nincs hivatali hatásköre a letartóztatásra (BJT. XVI. 292.). Ellenkezőleg: BJT. XIX. 321.

BTK. 323. §. Aki valakit törvényellenesen elfog, elfogat, letartóztat, vagy személyes szabadságától bármi más módon megfoszt; ugyszintén az, aki valakit a törvény által megengedett esetekben tartóztat le, azonban e cselekményt azonnal, mihelyt lehetséges volt, a hatóságnak nem jelenti be; a személyes szabadság megsértésének vétségét követi el és három hónapig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha a letartóztatás hét napnál tovább tartott, de tizenöt napot tul nem haladott: egy évig; ha azonban tizenöt napnál tovább tartott, de egy hónapot nem haladott tul: két évig terjedhető fegyházzal; ha egy hónapnál hosszabb, de három hónapnál rövidebb ideig tartott: három évig terjedhető börtönnel; ha pedig három hónapot tulhaladott: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha a letartóztatott ellen más erőszak vagy sanyargatás követeltett el, amennyiben azok súlyosabb büntetés alá eső cselekményt nem képeznek, az ezen szakaszban meghatározott büntetések egy évvel meghosszabbíthatók.

3. Minősített esetek.

BTK. 324. §. Öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal büntetendő a személyes szabadság megsértése, ha:

1. a letartóztatás vagy a kinzás által a 303. vagy 304. §-ban meghatározott testi sértés okoztatott;

2. a letartóztatott valamely külhatalomnak katonai szolgálatába vagy rabszolgaságba vitetett.

325. §. Tiz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő a személyes szabadság megsértése, ha a letartóztatott, annak, vagy a letartóztatás alatt szenvedett sanyargatásnak következtében meghalt, amennyiben a cselekmény gyilkosságot nem képez.

A BTK. tehát, habár az *emberrablást* ily név alatt nem ismeri, annak egy esetét mégis elfogadja, amennyiben a „külhatalomnak katonai szolgálatába vagy rabszolgaságba“ vitel kétségtelenül az emberrabláshoz hasonló eset.

4. Mellékbüntetés az összes esetekben (323—325. §§.): hivatalvesztés, a *fegyházzal* büntetendő esetekben ezenkívül a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése is.

BTK. 326. §. A jelen fejezetben meghatározott büntetés mellett a hivatalvesztés, továbbá a 323. §. szerint fegyházzal büntetendő és a 324. és 325. §-okban meghatározott esetekben a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése is megállapítandó.

5. A *Curia* gyakorlata nagyon helyesen állapította meg, hogy a pillanatnyi vagy pár perere terjedő jogtalan letartóztatás is a 323 § alá esik (BJT. XXV. 114., III. 230., egy leány kényszerítése, hogy a táncteremben egy székre leüljön). Ellenben helytelenül jelentette ki a *Curia* egy alkalommal, hogy 12 éven aluli gyermekkel szemben, miután az „akaratképességgel bírónak nem tekinthető“, a személyes szabadság megsértésének helye nincs s ez okból nem a 323., hanem a 301. §. alapján súlyos testi sértés miatt büntette azon szülőket, kik 4 éves gyermeküket hosszabb időn át kikötötték, különféle módon sanyargatták (BJT. XXIX. 200.). Szerintünk a 12 éven aluli gyermek is birhat akarattal, habár akarathyilvánításai jogilag nem érvényesek is, de a *személyes*

szabadság joga nem is az akaratképességben, hanem a mozgás, az önrendelkezés szabadságában áll s így a 12 éven aluli gyermekkel szemben is a 323. §-ban leírt cselekmény elkövethető. A szülők *fegyelmi joga* pedig, ha kiterjed is rövid időre való letartóztatásra, de semmi esetre sem terjedhet ki a gyermek szabadságának durva sértegetésére és a sanyargatásra.

Vitás a gyakorlatban, hogy ha a jogtalan letartóztatás (pl. kikötés) által testi sértés (de nem minősített eset) is okoztatott, a testi sértés beleolvad-e a személyes szabadság megsértésébe, illetőleg az „erőszak vagy sanyargatás“ erre is kiterjedhet-e, vagy pedig a testi sértés külön. *halmazatban* számítandó-e be? A könnyű testi sértést a *Curia* rendszerint beolvasztja az erőszak vagy sanyargatás fogalmába (BJT. XVIII. 155., XXXV. 301.), ellenben a súlyos testi sértést, ha a letartóztatás épen a testi sértés okozása végett történt, rendszerint halmazatban állónak veszi fel a személyes szabadság megsértésével (BJT. XXXVI. 319., XLVIII. 186.). Elvileg e kérdés úgy oldható meg, hogy ha a *súlyos testi sértés* a BTK. értelmében *súlyosabb büntetéssel* sújtandó, mint a *személyes szabadság megsértése* (akár a 323., akár a 195. §.), ez esetben csak a súlyos testi sértés állapítandó meg, tehát ilyenkor a személyes szabadságsértés olvad bele a testi sértésbe, ha ellenben a BTK. 323. vagy 195. §-a alapján magasabb tétel áll a bírő rendelkezésére, mint a 302. §. tételei, ez esetben csak a *személyes szabadság megsértése* mondandó ki. A halmazat tehát szerintünk itt, éppúgy, mint gyilkosság vagy emberölés, illetőleg ezek kísérletének fenforgása esetén, ki van zárva. (Ugyaníly értelmű kijelentést tett a *Curia*: BJT. XXXVI. 322. és 55. k. 9.) Ellenben a letartóztatástól *különálló* súlyos testi sértés (megszúrás) halmazatot képez a személyes szabadságsértéssel.

III. A magánosok által elkövethető személyes szabadságsértés *különös* esetei: a gyermekrablás, leányszöktetés és nőrablás.

1. A gyermekrablás.

BTK. 317. §. Aki tizennégy éven alóli gyermeket akarata ellenére, szülője, gondnoka vagy felügyelője hatalmából, erőszakkal, fenyegetéssel vagy ravaszsággal elvisz vagy letartóztat: a gyermekrablás büntetettét követi el és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

E tényálladék alanya lehet bárki, csak a szüle¹⁾, gondnok és felügyelő nem a saját hatalmuk alatt álló gyermekekre nézve. Passiv alanya csak 14-ik életévét még be nem töltött gyermek (akár fiú, akár leány) lehet. A cselekvés: 1. a *gyermek akarata ellenére*; 2. a szülő, gondnok vagy felügyelő hatalmából; 3. erőszakkal, fenyegetéssel vagy ravaszsággal való elvitelben vagy letartóztatásban áll.

¹⁾ A *Curia* helyesen mondta ki, hogy a szüle saját gyermekére nézve csak akkor lehet e cselekmény alanya, ha a gyámhatóság az illetőre a szülői hatalmat felfüggesztette: BJT. XVIII. 251. Felmentette az anyát, ki 12 éven alóli gyermekét az apa belegegzése nélkül magával vitte, midőn férjétől megszökött: BJT. XXIV. 231.

1. Ha a gyermek az elvitelbe beleegyezett, leánygyermeknél leányszöktetés, fiú elvitelénél jogtalan letartóztatás (323. §.), esetleg a családi állás elleni büntetett állapítható meg. A 12 éven aluli gyermek akarata azonban nem lévén jogilag érvényes, ilykoru gyermek elvitelére mindíg az ő akarata ellenére történtnek tekintendő. Az erőszaknak, fenyegetésnek, ravaszsnak a szülő vagy gondnok (felügyelő) hatalmából való elvitel végett kell alkalmaztatnia, ezek bármelyike tehát úgy a gyermek, mint a szülő, gondnok vagy felügyelő ellen alkalmazható. A szülő, gondnok, felügyelő beleegyezése (eladja a gyermeket) esetén a gyermekrablás szintén nem állapítható meg, legfeljebb a családi állás elleni büntetett (254. §.).

2. A cselekmény csak *szándékos* lehet. Kísérlet lehető és büntetendő.

3. *Minősített esetek*:

BTK. 318. §. Öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal büntetendő a gyermekrablás: ha a végett követtetik el, hogy a rablott gyermek koldulásra, más nyereszkesedési vagy pedig erkölcsstelen célra használtassék.

319. §. Ha az elrabolt vagy letartóztatott gyermeken súlyos testi sértés, erőszakos nemi közöszlítés, vagy megfertőztetés követtetik el: tiz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház állapítandó meg.

4. Mellékbüntetés úgy a rendes, mint a minősített esetekben: hivatalvesztés.

2. A leányszöktetés.¹⁾

BTK. 320. §. Aki életkorának tizennegyedik évét még tul nem haladott leányt, annak beleegyezésével, szülőjének, gondnokának vagy felügyelőjének felügyelete alól, azok akarata ellenére elvisz vagy letartóztat, öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha pedig a 318. vagy 319. §-okban meghatározott valamely ténykörülmény forog fenn: az ezen szakaszokban meghatározott büntetés lesz alkalmazandó.

A cselekmény alanya itt is bárki lehet, csak a szüle, gondnok vagy felügyelő nem. Nő vagy a vőlegény is elkövetheti. Passiv alany: 12-ik évet betöltött, de 14-iket tul nem haladott *leány* (hajadon). A 12 éven aluli leánynak, habár beleegyezésével történt elvitelére is a gyermekrablás (BTK. 317. §.) büntetett képezi. Jogi tárgy a szüle, gondnok vagy felügyelő törvényes joga (szülei, gondnoki hatalom, felügyelői jogkör), mely azt a leány felett megilleti. Így a cselekmény tulajdonképen nem is anyyira a személyes szabadság, hanem inkább a *családi jogok* megsértése.

A cselekvés lényege, hogy a *leánygyermek maga beleegyezik* (akár önként, akár elámitva) a saját elvitelébe (a leány ellen erőszaknak nem szabad fenforogni), de a szülők (gondnok, felügyelő) akarata ellenére történik az

¹⁾ A „leányszöktetés“ elnevezést csak az irodalom és a gyakorlat adta e cselekménynek.

elvitel. A cselekmény csak *szándékos* lehet. A kísérletet a törvény a rendes esetben nem bünteti. A minősített esetek (320. §. 2. bekezdés) azonban büntettet képezvén, ezeknél a kísérlet büntethető.

A 13—14 éves leány bejegyzését könnyű a csábítónak hizelgéssei könnyernie. Épen ezért kell az ilyen könnyen elkövethető s a serdülő leány erkölcsi épségét könnyen veszélyeztető cselekményt büntetés alá helyezni. Ennyiben e cselekmény már a szemérem elleni cselekmények felé is közeledik.

Mellékbüntetés mindenik esetben: hivatalvesztés (BTK. 326. §.).

3. A nőrablás.¹⁾

BTK. 321. §. Aki fajtalanságra vagy házasságkötésre: irányzott czélből valamely nőszemélyt, ennek akarata ellenére, erőszakkal, fenyegetéssel vagy ravaszsgal hatalmába kerít, elvisz vagy letartóztat: öt évig terjedhető fegyházal büntetendő.

Ez a cselekmény már egyenesen átmenet a szemérem elleni cselekmények körébe.²⁾ A jogtárgy azonban még itt is a személyes szabadság, a fajtalanság vagy házasságkötés csak *célzat*. Ha tényleg fajtalankodás, erőszakos közöszülés, vagy ennek kísérlete történt, a szemérem elleni cselekmény forog fenn. Alanya lehet bárki (férfi úgy, mint nő).³⁾ Elkövetési tárgy: 14-ik évét betöltött bármily koru és állapotu (hajadon, férjes, özvegy) nő. A cselekvés: 1. hatalomba kerítés (kocsira feltevés), elvitel, letartóztatás; 2. mindig a nő akarata ellenére és 3. erőszakkal, fenyegetéssel vagy ravaszsgal.

A cselekmény csak *szándékos* lehet s a tettes *közvetlen céljának* (célzat) a fajtalanságnak vagy házasságkötésnek keli lenni. *Kísérlet* lehetséges és büntetendő. A nő feldobása a kocsira és elhajtás befejezett cselekmény (Balogh: BD-tár I. 244.). Mellékbüntetés: hivatalvesztés (BTK. 326. §.).

4. A gyerekrablás, leányszöktetés és nőrablás eseteiben a bűnvádi eljárás, szabály szerint, csak a *sértett fél indítványára* indítható meg.

BTK. 322. §. A jelen fejezet 317—321. §-ainak eseteiben a bűnvádi eljárás, amennyiben a 239. §-ban meghatározott esetek valamelyike, vagy súlyos testi sértés nem forogna fenn, csak a *sértett fél indítványára* indítandó meg. Az indítvány nem vonható vissza.

Kivételesen *hivatalból üldözendő* a cselekmény: 1. ha a tettes ellen ezen cselekmények valamelyikével az elkövetés idejére és helyére nézve összefüggő

¹⁾ A „nőrablás“ szintén csak irodalmi elnevezés.

²⁾ *Liszt* a nőrablást a szemérem elleni cselekmények közé sorozza és ott tárgyalja.

³⁾ A nőrablást a *völgyöny* is elkövetheti, ha a menyasszony határozottan és komolyan nem egyezett bele elvitelébe. Ugyanigy *Illés* és *Fayer*. Ez a kérdés sok vitára adott okot, mert az alvidéken a szerbeknél ma is legényvirtus a menyasszony színelges elrablása. A *Curia* e „népszokást“ rendszerint enyhítő körülménynek veszi (D-tár XXXIV. 59., BJT. XXXIX. 65.).

és hivatalból üldözendő más büntett is forog fenn; vagy 2. ha a cselekmény a sértett halálát okozta; vagy 3. ha a cselekmény fel- vagy lemenő ágbeli rokonon vagy testvéren, vagy a tettes gyámságára, gondnokságára, tanítására, nevelésére, felügyeletére, gyógykezelésére vagy gondviselésére bízott személyen követtetett el (BTK. 239. §.), valamint 4. ha a sértetten *sulyos testi sértés is* okoztatott.

IV. De lege ferenda a gyermekrablás és leányszöktetés tényálladéka ellen több jogosult kifogás tehető. Egyrészt, mert meglehetősen alacsonyra teszi a leánygyermek védelmét, másrészt, mert a gyermekrablást csak a gyermek „akarata ellenére“ való elvitel esetén bünteti s emiatt a cselekmény sokszor büntetlen marad. Hiány, hogy a leányszöktetés vétségének *kisérlete* nem büntetetik.

Ugyancsak szóba hozható itt, hogy nem lenne-e célszerű a *kényszerítést*, mely a legtöbb mai BTK-ben s az 1843-iki javaslatban is büntetendő cselekményt képez, a revisio alkalmával büntetés alá helyezni? Az eddigi tervezetek fel is veszik és pedig az önbíráskodással kapcsolatban. Ez új cselekmény beillesztése a BTK-be nagyban megkönnyitené a bíró feladatát egyes (elég gyakori) esetek minősítése tekintetében, melyeket ma csak erőszakos magyarázattal vonhat a személyes szabadság megsértése vagy a zsarolás fogalma alá.

A *kényszerítés* egy sajátos esetét, t. i. a munkabér felemelése vagy leszállítása végett alkalmazott erőszakot vagy fenyegetést (strike) a BTK. is bünteti (BTK. 177. §.). E sajátos tényálladékról alább a 218. §-ban szólnunk.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A szemérem elleni büntettek és vétségek.

Irodalom: *Halász Z.*: A szemérem elleni b. cselekményekről, 1909.; *Balás E.*: Büntetőjogi reformtörvények, 1901. 23.; *Baumgarten I.*: A nemi perverzitás a büntetőjog szempontjából, 1902.; *Tarnai J.*: A fajtalan iratok elleni küzdelem. BJT. LVII., 1909. 217.; *Fischer J.*: A homosexualitás, 1909.; *Weissbrod*: Die Sittlichkeitsverbrechen vor dem Gesetz, 1891.; *Wachenfeld*: Homosexualität und Strafrecht, 1901.; *Monmsen*: 682.; *Schechtriem*: Strafr. Bedeutung unzuchtiger Schriften, 1907.; *Mittermaier W.*: Vergl. Dar. B. IV. 1.; *Puglia*: Dei delitti di libidine, 1898.; *Wulffen*: Die Sexualverbrechen, 1910.; *Burgener*: Zur Lehre von der Sittlichkeitsdelikten. 1908.; *Lazarus*: Das Unzuchtige und die Kunst, 1909.; *Heinemann*: Die Entführung, 1907.; *Kohan Bernstein*: Die widernatürliche Unzucht, 1909.; *Dannenbaum*: Unzuchtige Schriften. Abbildungen etc. Zeitschrift 34. k. 1913. 811—846.

167. §. A szemérem elleni b.-cselekmények általában.

I. Szemérem elleni b.-cselekményeknek nevezi a BTK. általában azokat a cselekményeket, melyek a női szemérmét, a nemi érzéközés természetes és törvényes rendjét és szabadságát jogsértően és erőszakosan megsértik, valamint azokat, melyek az *walkodó általános erkölcsi felfogást* durván megtámadják. Első sorban és

tulajdonképen e cselekmények jogi tárgya: a nő azon joga, hogy akarata ellen nemi érintkezésre senkivel sem kényszeríthető s ennyiben az ide sorozott legsúlyosabb cselekmények rokonságban vannak a személyes szabadság és a testépség elleni cselekményekkel, illetőleg ezek jogi tárgyainak a megsértését is képviselik. A tényálladék (nemi erőszak, fajtalankodás) rokonságánál fogva azonban a BTK. ide sorozott oly cselekményeket is, melyeknek jogtárgya tulajdonképen a közerkölcsiség, amelyek az uralkodó erkölcsi felfogást, az általános erkölcsi érzést durván felrázzák, sőt a nemi érintkezés tisztaságát physiologiai szempontból is veszélyeztetik s ennyiben a közegészséget, mint társadalmi érdeket is sértik.

II. Az ide sorozandó b. cselekmények száma, büntetendősége tekintetben a római jogtól kezdve a legutóbbi időkig nagy tarkaságot találunk a törvénykönyvekben, a cselekmények jogi tárgya iránt pedig nagy vitát, kivált az újabb és legújabb irodalomban. (L. részletesen *Liszt*: 308. és *Mittermaier*: id. h. 8.).

1. A római jog eleinte nem is bünteti az ily cselekményeket, csak a nőtlenség és az erősen terjedő erkölcstelenség ellen hozott *Lex Julia de adulteriis* helyezi büntetés alá a *stuprum*-ot (nem erőszakos elhálás hajadonnal vagy tisztességes özvegyvel) és az *adulteriumot* (házasságtörés). Később a *lenocinium* (kerítés), *incestus* (vérfertőzés) és a *bigamia* (többnejűség) kerül még büntetés alá, az erőszakos nemi közösülés vagy szemérem elleni erőszak pedig a *vis publica* v. *privata* fogalma alá esett. A germán jog a *stuprum*-ot csak kártérítéssel (magas váltságösszeg) sújtja, csupán a szabad (nemes) nőnek szolgálva való elhálását bünteti halállal.

A *canoni* jog új felfogást teremt. A nemi ösztönnek minden tiltott, házasságon kívüli kielégítését, mint erkölcstelenséget és bűnt, büntetés alá helyezi. Így a *concupinatust*, *fornicatiót* (kéjűvel való elhálás). E felfogás lesz uralkodóvá az ujkori BTK-ben is, melyek *delicta carnis* név alatt egy sereg cselekményt sorolnak fel. Így már a Carolina a sodomiát (ember és állat közösülését), vérfertőzést, nőrablást, erőszakos elhálást, házasságtörést, kettős házasságot és csábítást (Kuppelei); a német közös jog ezeken felül a *fornicatiót*, *stuprum*-ot, keresztyén és nem keresztyén közötti elhálást s más apróbb cselekményeket is ide vont s a legtöbbet szigorú büntetéssel (halál, megégetés, nyilvános pellengérré állítás) sújtja. Ugyanily felfogással találkozunk a régi magyar jogban. A másnak szolgáló leányával való bujálkodást már I. István, I. László és Kálmán szigorú fenytékekkel sújtják, épügy a házasságtörő nőt, később — már Verböczy idején — a vérfertőzést (hűtlenség), erőszakos nemi közösülést, kettős házasságot halállal büntetik, más kisebb fajtalankodások is szigorú büntetés alá esnek.

Az ujkori törvények szigorú s kivált az azokkal üzőtt visszaélések ellen a XVIII. század felvilágosult irodalma (Voltaire, Hommel, Soden, Michaelis) erőlyes harcot indítanak s ennek és a XIX. század büntetőjogi irodalmának befolyása alatt végre a mai BTK-ekben e cselekmények köre tisztább felfogással szabályoztatik.

2. Az összes mai BTK-ek a nő erkölcsi értékének megvédését tekintik feladatukul a durva, erőszakos támadások ellen s ezért a legtöbb BTK. a személy elleni cselekmények közt tárgyalja e cselekményeket. A francia, német, hollandi, belga, norvég BTK-ek ugyan még az „erkölcs elleni“ cselekmények címet adják a fejezetnek, a magyar, finn, bolgár BTK-ek s az 1843-iki javaslat már a „szemérem elleni“, illetőleg fajtalansági cselekmények cím alá foglalják azokat. Leghelyesebb elnevezése van a svájci javaslatnak: *a nemi szemérem és szabadság elleni* cselekmények. („Verbrechen gegen die geschlechtliche Sittlichkeit und Freiheit“. „contre la pudeur et la liberté sexuelle“), mellyel világosan jelzi e cselekmények jogi tárgyát. A fejezet elhelyezésére nézve: a francia, belga az ülés után, az olasz és finn az ülés előtt, a német és hollandi a családi állás elleni cselekmények után s a becsületsértés előtt tárgyalják. Legjellemzőbb és helyesebb az 1843-iki és a svájci javaslatok álláspontja e részben is, melyek a személyes szabadság megsértése után s a családi jogok elleni cselekmények előtt intézkednek róla. A magyar BTK. (teljesen érthetetlen elhelyezéssel) ezzel kezdi a személy elleni cselekményeket s ez után tárgyalja a családi állás elleni és a becsületsértő cselekményeket. Legújában Németország az 1900. június 25-iki törvénnyel (az u. n. *Lex Heinze*) ismét a régi útra tért, midőn a szeméremérzet (Schamgefühl) megsértését, ha az *nem fajtalan* iratokkal, előadásokkal történt is, büntetés alá helyezni. Ha nem áll is, amit *hiszt* vitat, hogy a szeméremérzet mint jogtárgy alig határozható meg, de a *Lex Heinze* a hatóságok önkénykedésének nyit tág kaput, úgy hogy az ugy Németországban, mint másutt is nagy visszatetszést keltett (l. *Vámbery R.*: *A lex Heinze*. XX. Század. 1900. 3. sz.).

III. A BTK. a szemérem elleni cselekmények közé sorolja: 1. az erőszakos nemi közösülést; 2. a szemérem elleni erőszakot; 3. a megfertőztetést; 4. a természet elleni fajtalanságot; 5. a vérfertőztetést; 6. a szemérem elleni büntetést (férjes nő rászédése); 7. a házasságtörést; 8. a csábítást; 9. a szemérem elleni vétséget (szeméremcsértő iratok, képek terjesztése); 10. szeméremcsértő cselekmény által való közbotránnyokozást). A BN. ezenkívül büntetés alá helyezi: 11. a kerítést (leánykereskedés).

168. §. A szemérem elleni büntettek és vétségek egyenként.

I. Az erőszakos nemi közösülés.

BTK. 222. §. Erőszakos nemi közösülés büntetettét követi el és tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő:

1. aki valamely nőszemélyt erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy vele házasságon kívül nemileg közösüljön;

2. aki valamely nőszemélynek öntudatlan vagy akarata nyilvánítására képtelen vagy védelmére tehetetlen állapotát arra használja fel, hogy vele házasságon kívül nemileg közösüljön: akár ő idézte elő azon állapotát, akár nem.

1. Az erőszakos nemi közösülés a női szemérem, a nő erkölcsi tisztasága és nemi szabadsága ellen elkövethető legsúlyosabb támadás. *Közvellen* (egyedüli) *tettese* a cselekménynek csak *férfi*

lehet. Társtettes vagy közvetett tettes (valamint természetesen felbujtó vagy segéd) azonban nő is lehet.¹⁾

Pl. ha a nő a sértettet lefogja, hogy a vádlottárs-férfi a közösülést végezze, a nő társtettesnek, — ha pedig egy beszámításképtelen férfi (őrült) által követtet el a cselekményt, a nő közvetett tettesnek minősítendő. Legujabban a *Curia* ismét ragaszkodik ahhoz, hogy aki a sértettet lefogja, csak segéd, nem társtettes. BJT. 65. k. (1913) 97. Passiv alanya bármely koru és állapotu nő (12 éven aluli, kéjnö.²⁾ férjes, elvált, özvegy), aki a tettessel nincs törvényes házassági viszonyban. Csak a törvényes feleség ellen nem követheti el azt a férj, még ha külön élnek, vagy ágy- és asztaltól el vannak is választva; völegény azonban menyasszonya ellen igen (a házasság megkötése esetén azonban a BTK. 240. §-a alapján a völegény is menekülhet a büntetés alól).

2. A cselekvés kettős tevékenységet tartalmaz: 1. az erőszak vagy fenyegetés alkalmazását, 2. a közösülést. Az erőszakos nemi közösülés összetett büntett, egyrészt a nő személyes szabadságának megsértését (erőszak, fenyegetés), másrészt a nővel annak akarata ellenére való közösülést foglalja magában. 12 éven alóli személy ellen a közösülés mindig erőszakos, miután az ily koru gyermek jogilag érvényes akaratnyilvánítást (beleegyezést) nem tehet.³⁾

A személyes szabadságsértésnek, mint az egyik részeselekménynek, a BTK. két módját emeli ki: a) az erőszakkal vagy fenyegetéssel való kényszerítést; b) a nő öntudatlan, tehetetlen állapotának felhasználását a közösülésre, mely utóbbinak ismét két esete lehet, t. i. vagy *magya a tettes helyezi a nőt ily állapotba*, vagy az ő ténykedése nélkül már *megelevő ily állapotát* (elkábult, eszelős, megkötözve talált nő) *használja fel*.

Milyen lehet a *fenyegetés*, mely által a tényálladék létesíthető. a BTK. ezt itt közelebből meghatározza.

BTK. 234. §. Fenyegetés alatt a jelen fejezetben olyan fenyegetés értetik, mely alkalmas arra, hogy a fenyegetetthen saját vagy jelenlevő hozzátartozójának életét vagy testi épségét veszélyeztető súlyos sértés közvetlen bekövetkezése iránt alapos félelmet gerjesszen.

A fenyegetés e meghatározása tehát érvényes a jelen fejezetben foglalt többi eselekményekre is, ha azok tényálladékában a fenyegetés be foglaltatik.

3. A cselekmény csak *szándékos* lehet. Be van fejezve a közösüléssel, illetőleg a nemi részek egyesítésével (habár az *immissio seminis* nem történt

¹⁾ Ugyanigy *Werner*: 410.; *Wlassics*: 610.; *Heil*: BJT. XXXVI. 45.; *Angyal* P.: Személyes tulajdonságok és körülmények tana, 1902. 146. V. ö. fent a 90. §-t.

²⁾ A régebbi jogok szerint e cselekmény csak *tisztelességen* nő ellen volt elkövethető, ma azonban, midőn a nőt abban a jogában védjük, hogy csak azzal közösüljön, akivel akar, a védelmet ki kellett terjeszteni minden nőre.

³⁾ Ez a *Curia* állandó gyakorlata. BJT. 1. 370. (döntvény), XVIII. 306., XXXI. 107., XLVIII. 196., LVII. 5.

is meg). A kísérlet megállapításánál főleg arra kell ügyelni, világosan közöszülésre irányult-e a tettes szándéka s a cselekvés ennek a megkezdése-e, mert enélkül esetleg a személyes szabadság megsértése vagy testi sértés állapítandó meg. Nem önkéntes az ellátás, ha a tettes a sértett ellenállása miatt nem fejezte be a közöszülést. Curia: BJT. LIV. 72. Önkéntes, ha a sértett bírása folytán állt el. U. o. LVII. 279.

4. Többszöri közöszülés ugyanazon nővel, folytatólagos cselekmény, (ugyanígy a Curia: BJT. XXXI. 107., XXXIV. 157., LVII. 5.) ellenben több nővel, habár egy alkalommal való közöszülés, anyagi halmazatot képez.¹⁾ Gyilkosság, szándékos emberölés, rablás, vagy ezek kísérlete az erőszakos közöszülés mellett elkövetve, ezzel anyagi halmazatban állapítandó meg. A testi sértés csak akkor veendő fel anyagi halmazatban állónak, ha nem maga a közöszülés (pl. bujakór átvitele) okozta, hanem az elhálás előtt vagy után súlyos sértés ejtetett a nőn. Így a nő karjának eltörését (hátraszorítás folytán) anyagi halmazatnak vette a Curia: Vargha—Lengyel: BD-tár VI. 1913. 121.; a fertőzés okozást csak súlyosító körülménynek. U. o. 262. l. Könnyű testi sértés beleolvad az erőszak fogalmába.

5. Minősített esetek:

BTK. 235. §. A 232. §-ban meghatározott büntett: tiztől tizenöt évig, a 233. §-ban meghatározott büntett pedig: öt évtől tiz évig terjedhető fegyházal büntetendő:

1. ha az felmenő vagy lemenő ágbeli rokonon vagy testvéren;

2. ha a tettes gyámságára, gondnokságára, tanítására, nevelésére, felügyeletére, gyógykezelésére vagy gondviselésére bízott személyen követte el.

237. §. Ha a jelen fejezet előbbi szakaszaiban meghatározott büntett vagy ennek elkövetésére használt eszközök vagy szerek a sértettnek halálát okozták: a büntetés életfogytig tartó fegyházal leendő.

Mellékbüntetés úgy a rendes, mint a minősített esetekben: hivatalvesztés (BTK. 250. §.).

6. Birói gyakorlatunk e cselekmény megítélésénél általában az objectiv elméletnek hódol, sőt azt néha túlzásba is viszi. Így helyesen jelentette ki a Curia, hogy tettes csak az, aki közöszül (BJT. XXI. 101.), de már túlzó objectivismus az a gyakorlat, hogy aki, vagy akik a sértettet lefogják, fogva tartják, míg társuk közöszül, azok csak segítők s nem tettestársak (BJT. XXXI. 320., XXXV. 6., XLVII. 365.). Ha az ölésnél társtettes az, aki lefogja a sértettet, míg társa megszurja vagy a mérget beleönti, ugyanaz itt is társtettesnek vehető, mert a lefogással, tehát a sértett ellenállásának leküzdésével ő is tetteg részt vesz a tényálladék elkövetésében. Az erőszakos nemi közöszülés nem tisztán a közöszülésben, hanem az erőszakoskodásban is áll s aki ebben tetteg részt vesz (pl. lefogja, fegyverrel fenyegeti a sértettet), az a BTK. 70. §-a értelmében itt még bátrabban társtettesnek minősíthető, mint az emberölésnél. Helyesen cáfolja a Curia felfogását Heil F.: Jogt. Közl. 1895. 219.

¹⁾ BJT. XXVI. 353. Az erőszakos nemi közöszülés és megfertőztetés eszmei halmazatát állapította meg a Curia, midőn vádlott ugyanazon nővel 12. életéve betöltése előtt és után több ízben közöszült. BJT. LVII. 5. Rendszerint szintén eszmei halmazatot állapít meg, ha a közöszülés folytán a nő bujakórt kapott (u. o.).

és BJT. XXXVI. 145. Egy pár régebbi ítéletben azonban a Curia is (helyesen) társtettesnek vette azt, ki a sértettet lefogta: BJT. IX. 346., XXI. 101. Az erőszakos közöszülés által okozott testi sértést sokáig eszmei halmazatnak vette a Curia (BJT. IV. 26., XIX. 50.), újabban legtöbbször mellőzi a halmazatot (BJT. XXXIV. 204.).

II. A szemérem elleni erőszak.

BTK. 233. § A szemérem elleni erőszak büntetettét követi el és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő: aki valamely nőszemélyen erőszakkal vagy fenyegetéssel — vagy a nőszemélynek a 232. §. 2. pontjában meghatározott állapotában házasságon kívül fajtalanságot követ el, amennyiben cselekménye súlyosabb beszámításu büntetést nem képez.

E tényálladék az előbbtől csak abban különbözik, hogy itt a tettes nem közöszül a nővel, hanem *másféle fajtalanságot* követ el vele szemben. Egyéb tényálladáki ismérveik, valamint a minősített esetek azonosak.

Miben állhat a fajtalanság, azt a bíró az eset és a sértett körülményei alapján állapítja meg. A szemérem elleni erőszak az erőszakos nemi közöszlással szemben subsidiarius cselekmény is lehet, így a Curia a közöszüléstől való önkéntes elállás esetén a BTK. 98. §-a alapján (maradék-cselekmény) a 233. §-ban marasztalta a tettet (BJT. XXXVI. 304.). Elküvetheti oly férfi is, aki nemi közöszülésre nem képes. Curia: EH. BHIT. IV. 352. sz.

A 235. §-ban meghatározott *minősített* esetek (fel- vagy lemenő ágbeli rokonon vagy testvéren, vagy a tettes gyámságára, felügyeletére stb. bizott személyen elkövetés) büntetési tétele is alacsonyabb, t. i. 5—10 évi fegyház, a halálokozás ellenben (237. §.) itt is életfogytiglani fegyházzal büntetendő. Mellékbüntetés mindenik esetben: hivatalvesztés (250. §.).

III. A megfertőztetés.

BTK. 236. §. Azon férfi, aki életkorának tizennegyedik évét be nem töltött tisztességes leánnyal nemileg közöszül: a megfertőztetés büntetettét követi el és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

A régi stuprum egyik esete. Tettese ennek is csak férfi (társ-tettes, közvetett tettes nő is), passiv alánya csak 12—14 év közötti¹⁾ korban levő *tisztességes leány* lehet (kéjnö, férjes nő nem). A cselekvés a *leány beleegyezésével* való közöszülés.

1. A valóságos ténybeli tévedés, t. i. ha a férfi a leányt 15—16 évesnek vélte, mentesít (Curia: BJT. XX. 145.; XXX. 219.; Balogh: BD. III. 171.): de a tettes azon mentsége, hogy nem tudta, miszerint e cselekmény büntetendő, a beszámítást nem zárja ki (Vargha—Lengyel: BD-tár VI. 254.). Kísérletre, halmazatra ugyanazok állanak, mint az erőszakos nemi közöszülésre.

Ha a cselekmény vagy az alkalmazott eszköz (szerek) a sértett *halálát* okozták: a büntetés itt is életfogytiglani fegyház (BTK. 237. §.). Mellék-

¹⁾ 12 éven aluli leánnyal ennek beleegyezése melletti közöszülés is mindig erőszakos nemi közöszülés büntetése.

büntetés úgy a rendes, mint a minősített esetekben: hivatalvesztés (BTK. 250. §.).

2. E szakasz kriminálpolitikai szempontból állandó ostrom tárgy a irodalmunkban (Fayer, Barna I., Balás E.). Tényleg a BTK. a serdülő, az alúvaló kéjencek és kerítők által könnyen behálózható ártatlan leányokat nem részesíti elég védelemben, mert a 15—16 év e tekintetben éppen a legkritikusabb. Részünkről a büntetőjogi védelmet a 16 éves korig óhajtánók megadni, úgy miként ez a BTK. eredeti javaslatában s a legtöbb külföldi BTK-ben (német, hollandi, olasz, norvég finn) és javaslatban van.

Megemlítendő, hogy az 1843-iki javaslat az „erőszakos nemi közösködés” eseteire általában 40.000 koronáig terjedhető kártalanítást is írt elő.

IV. Közös szabályok az előbbi három büntetetre.

A minősített esetekre vonatkozó (235., 237. §.) közös rendelkezéseken kívül a BTK. még az eljárásra és a büntetlenségre vonatkozólag is közös szabályokat állít fel mindhárom cselekményre nézve.

a) **BTK. 238. §.** A jelen fejezet előbbi szakaszaiban meghatározott bűntettek miatt a bűnvádi eljárás rendszerint csak a sértett fél indítványára indítható meg. Az indítvány azonban nem vonható vissza.

Mindhárom cselekmény tehát rendszerint *indítványi* jellegű, azonban tekintettel a gyakori súlyos eredményre és e cselekményekkel gyakran együttjáró complicatiókra (más delictum elkövetése, a sértett és sértő viszonya), a BTK. a szabály alól azonnal kivételeket is állít fel. Ugyanis:

BTK. 239. §. A sértett fél indítványa nélkül indítandó meg a bűnvádi eljárás:

1. ha a tettes ellen a jelen fejezet előbbi szakaszaiban meghatározott büntetellel az elkövetés idejére és helyére nézve összefüggő és hivatalból üldözendő más bűntett is forog fenn;

2. ha a bűntett a megsértettnek halálát okozta;

3. ha a 235. §-ban meghatározott esetek valamelyike forog fenn.

b) A következő szakaszban pedig, mintegy a *tevékeny bánat* jutalmazásául, egy sajátos, büntethetőséget kizáró okot állít fel a törvény:

BTK. 240. §. Az erőszakos nemi közösködés, a szemérem elleni erőszak és megfélemlítés nem büntetendő: ha a tettes és a sértett között a bűnvádi ítélet kihirdetése előtt házasság jött létre.

A *Curia* az „ítélet” alatt itt az (utolsó jogerős) ítéletet érti s ezzel a büntetlenséget a lehető legmesszebbre terjeszti ki (BJT. XXVI. 52.).

V. Természet elleni fajtalanság.

BTK. 241. §. Férfiak között véghezvitt fajtalanság, ugyszintén embernek állattal elkövetett fajtalansága: a természet elleni fajtalanság vétségét képezi és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Férfiak közt kölesönös szándékkal véghezvitt fajtalanság esetén mindkét férfi tettes és büntetendő (*Curia*: BJT. XXVIII. 267.).

A cselekmény szabály szerint *vétség*. Azonban:

BTK. 242. §. A természet elleni fajtalanság büntetett képezi és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő: ha az férfiak közt erőszakkal vagy fenyegetéssel követtetett el; ha pedig a büntett a sértettnek halálát okozta: életfogytig terjedő fegyházzal büntetendő.

A büntett miatt mellékbüntetés: a hivatalvesztés (250. §.).

Büntett esetében az, aki ellen az erőszak vagy fenyegetés használtatott, nem büntetendő. A cselekmény *mindig hivatalból üldözendő*. *Curia*: 12 éven aluli fiuval férfi által elkövetett t. e. fajt. ide esik. BJT. 63. k. (1912) 210. Helytelenül csak kísérletben marasztaltatott, aki a term. elleni fajtalanság elkövetése végett a sértett fiu torkát úgy összeszorította, hogy az meghalt, mielőtt a t. f. elkövetetett volna. 62. k. 43.

Németországban legutóbb, a híressé lett Eulenburg-eset hatása alatt, a *homosexualitás* kérdése élénk vita tárgya lett. Orvosi részről többen (igy *Salgó J.* is) irracionálisnak és céltalannak hirdetik a nemi perversitás büntetését. E nézetet nem oszthatjuk, mert az ily természetellenes „perversitás” büntetlenül hagyása bizonyára csak növelné az ily undok cselekmények számát. *L. Salgó J.*: Die forensische Bedeutung der sexuellen Perversität, 1907.; *Knaupp, Hirschfeld*: Monatschrift V. 537., 547.; *Hirsch*: Das Gesellschaftsleben und seine Abnormitäten, 1908.; *Loewenfeld*: Homosexualität und Strafgesetz, 1908.

VI. A vérfertőztetés.

Vérfertőztetés alatt érti a BTK. a) a fel- és lemenő ágbeli rokonok közötti nemi közösülést; b) az ily rokonok között elkövetett másnemű fajtalanságot; c) a testvérek közötti nemi közösülést; d) a testvérek közötti természet elleni fajtalanságot. A rokonság alatt mindig vérrokonság értendő. A félrokonság tehát elég, a mostoha vagy örökbefogadói viszony azonban nem.

Büntetési tételek és eljárási különös szabályok:

BTK. 243. §. Nemi közösülés felmenő és lemenő ágbeli rokonok között: vérfertőztetést képez és a felmenő ág li rokonon öt évig terjedhető fegyházzal, a lemenő ágbelin pedig két évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Másnemű fajtalanságok felmenő és lemenő ágbeli rokonok között: a felmenő ágbeli rokonon három évig terjedhető fegyházzal, a lemenő ágbelin pedig egy évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

A lemenő ágbeli rokon azonban nem büntetetik, ha a cselekmény elkövetésekor életének tizennyolczadik évét még nem haladta túl.

244. §. A testvérek közötti nemi közösülés szintén a vérfertőztetés büntetett képezi és két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ezen büntetés a testvérek közötti természet elleni fajtalanságra is alkalmazandó.

A bűnvádi eljárásnak csak a szülő vagy gondnok indítványára van helye.

A 242. §. eseteiben a büntett hivatalból üldözendő és az azon szakaszban meghatározott büntetéssel büntetendő.

Büntett esetén minden esetben mellékbüntetés: hivatalvesztés (250. §.).

Fel- és lemenők közötti vérfertőzés esetén az eljárás hivatalból indítandó meg, testvérek közötti vérfertőzés miatt azonban csak a *szülő vagy gondnok indítványára* van helye. Csupán erőszakos vagy halált okozó természet elleni fajtalanság (242. §.) miatt indítandó meg ilyenkor is (testvérek közt) hivatalból az eljárás.

VII. A csábítás.

BTK. 247. §. Azon szüle, aki törvényes vagy természetes nőgyermekét mással nemi közösülésre, — ugyszintén az, aki törvényes vagy természetes gyermekét mással nemi vagy természet elleni fajtalanság elkövetésére csábítja a csábítás büntettét követi el és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ugyanezen büntetéssel büntetendő az is, aki a gyámságára, gondnokságára, nevelésére, tanítására vagy felügyeletére bízott személyt ezen cselekményre csábítja.

A csábítást a BTK. szerint csak a *szüle* vagy *gyám, gondnok, nevelő, tanító, felügyelő* követheti el. Passiv alany: a gyermek, illetőleg a gondviselésre bízott személy (leány vagy fiu). Életkor nincs meghatározva. A cselekvés: a közösülésre vagy fajtalanságra csábítás. Ugy a szüle, mint (a Curia 89. sz. döntvénye szerint) a gyám, gondnok, nevelő, felügyelő csak a *mással* (a szülőtől, gyámtól stb. különböző személlyel) *való közösülésre vagy fajtalanságra* csábításért esik e szakasz alá.

A befejezéshez nem elég pusztán az elcsábítás, hanem legalább is a *közösülés vagy fajtalanság megkísérlése vagy befejezése* szükséges. A csábítás maga, ha nem sikerült (a gyermek nem engedett vagy nem értette meg), csak előkészület, ha azonban a gyermek beleegyezett a cselekmény elkövetésébe, de a fajtalanság vagy közösülés még nem kezdetett meg, a csábítás kísérlete állapítandó meg.

Mellékbüntetés: hivatalvesztés (250. §.).

A bűnvádi eljárás mindig *hivatalból* indítandó meg.

A gyakorlatban a legutóbbi időkig vitás volt, hogy a gyám, gondnok, felügyelő, tanító, ha az önmagával való közösülésre vagy fajtalanságra csábította el a felügyeletére bízott személyt, büntetendő-e? A 247. §. első bekezdése ugyanis a „mással“ szót használja, de ez a szó a második bekezdésben nem fordul elő. A Curia többször úgy magyarázta a második bekezdést, hogy a gyámmal stb. elkövetett ily cselekmény nem esik e §. alá (B.J.T. XXXIV. 118., XLVI. 243.), ellenben másszor az ily eseteket is e szakasz alá vonta (B.J.T. XVIII. 231., XXXVII. 339.). Végre a 89. sz. döntvény (1908. febr. 28.) elvileg az előbbi felfogást tette irányadóvá, kijelentve, hogy „a BTK. 247. §-ának

második bekezdése nem alkalmazandó az ellen, aki a gyámságára, gondnokságára . . . bizott személyt arra csábítja, hogy nemileg vele közösüljön vagy nemi, avagy természet elleni fajtalanságot vele kövessen el“ (BJT. LVI. 18.).

E döntvény, nézetem szerint, nem felel meg a BTK. helyes értelmének. Hogy a 247. §. első bekezdése a szülők által elkövetett csábításnál kifejezetten csak a *mással* való fajtalankodásra csábítást bünteti, ennek oka az, hogy a szüle, ha az önmagával való ily cselekményre csábítaná el gyermekét, vérfertőzést vagy ennek kísérletét követné el; a gyám, gondnok, nevelő azonban az ily ocsmány merényletért nem kerülhet a vérfertőzés §-ai alá, így méltán s a BTK. logikai értelme szerint a 247. §. alá lenne vonandó. Ez a döntvény is a Curia aggasztogató betűmagyarázatát bizonyítja. Kár, hogy a BN. a kerítés szabályozásánál ezt a döntvényt is világosan nem desavualta.

Werner, Illés, Szegő, valamint mi is (II. kiad. 645.) úgy magyaráztuk a 247. §. 2. bekezdését, hogy az „önmagával“ való fajtalanságra csábítás is ide tartozik. Helyesen mondja *Illés* (II. 306.), hogy e döntvény folytán a szemérem s különösen a serdületlen gyermekek ellen elkövetett bűntettek egész sorozata lett büntetlenné s érezhető hézag támadt a BTK-nek a szemérem védelmére vonatkozó rendelkezéseiben. Elítéli a döntvényt *Angyal* is. (II. 237.) E hézagot a revisio lesz hivatva betölteni.

A kerítésről a BN. új szakaszait I. a köv. §.

VIII. Szemérem elleni büntett.

BTK. 245. §. Aki magát valamely nő férjének szinli és a nő tévedését felhasználja, hogy azzal nemileg közösüljön: a szemérem elleni büntett miatt három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

A bűnvádi eljárásnak csak a sértett nőnek vagy férjének indítványára van helye.

IX. Szemérem elleni vétség.

BTK. 248. §. Aki fajtalanságot tartalmazó iratot, nyomtatványt vagy képes ábrázolatot nyilvános helyes kiállít, árul vagy terjeszt: a szemérem elleni vétséget követi el és három hónapig terjedhető fogházzal és száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Az irat, nyomtatvány vagy képes ábrázolat szerzője, készítője, nyomtatója, ha ennek többszörözése, terjesztése vagy nyilvános helyen kiállítása az ő tudtával történik: hat hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A 248. §. voltaképen két esetet szabályoz, az egyik a fajtalan irat *terjesztése*, másik az ily fajtalan irat *készítése*, mely azonban csak akkor büntetetik, ha a többszörözés a szerző (készítő, nyomtató) tudtával megtörtént. A tényálladék mindkét esete lényegileg a társadalom elleni cselekmény, mert nem egyeseket, hanem a *közszemérmert* s ezzel a *közkerülést* támadja meg, illetőleg veszélyezteti.

A törvény itt a *pornografikus* irodalom elnyomását, illetve megtorlását célozza, amivel a „társadalmi erkölcsök“ célzatos durvítását, különösen a serdületlen fiatalság rontását, megméltelyezését igyekszik meggátolni, vagy határok közé szorítani. Mikor tekinthető valamely irat, kép „fajtalanságot“ tartalmazónak, a szerző vagy kiállító célzata, a közönség és a körülmények sze-

rint kell megítélni. Mindenesetre kerülni kell az álszemérmert és álszenteskedést és az akaratlanul reklámesinálást (amire legutóbb a „Szanin“ c. orosz regény fordításának elkobzása famosus példaul szolgálhat). A *Curia* szerint: valamely irat nemcsak akkor tekinthető fajtalan tartalmunak, ha a *nemi érzékek felébresztésére alkalmas*, hanem akkor is, ha a *nemi érzékiségnek feltűnő elbírbe állításával az általános erkölcsi és szemérmérzetet durván sérti*. BJT. LVIII. (1909) 108. L. még Balogh: BD. III. 140.

E cselekmény *nem sajtóvétség*, mert a cselekvés a „kiállításban, árulásban, terjesztésben“ áll. A fokozatos felelősségrevonás tehát itt még a szakasz második bekezdése esetére sem alkalmazandó, hanem ez esetben a szerző, a „nyomtató“ és a kiállító, valamennyien megbüntetésendők (l. *Tarnai J.*: BJT. LVII. 217.). (*Angyal* szerint a 284. §. második bekezdése, ha nyomtatványra vonatkozik, sajtóvétséget képez. II. 242.

A bűnvádi eljárás *hivatalból* indítandó meg. A gyakorlatban elég helytelenül, ritkán indítanak eljárást e cselekmény miatt s a bíróságok is gyakran alap nélkül felmentő ítéleteket hoznak (l. BJT. XXIX. 5., XXXVI. 88.). Elítélés szemérmérsértő levelezőlapnak kirakatba tétele miatt: BJT. XLIV. 213. A pornografiának a közerkölesre romboló hatása készítette a művelt államokat, hogy annak közös erővel leendő elnyomása érdekében újabban külön *nemzetközi kongresszusokat tartanak e tárgyban* (l. fent 120. §.). 1910-ben pedig *Párisban egy nemzetközi megállapodás jött létre egy központi hatóság szervezése iránt* az ily b. cselekményekre való értesítések megkönnyítésére.

Mindenesetre kívánatos a *revisiónál* e §. gyökeres átdolgozása s ez erősen felbujánzott delictum részletesebb és szigorubb üldözése, az *osztrák és svájci javaslatok* mintájára. A BTK. tulságosan szűkre szorította ez ocsmány cselekmény büntetethetőségét, az 1848-iki sajtótörvény 5. §-a is szélesebb tért adott a közerköles védelmének.

X. Szemérmert sértő botrányokozás.

BTK. 249. §. *Aki szemérmert sértő cselekmény nyilvános elkövetése által közbotrányt okoz: három hónapig terjedő fogházzal és kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetésendő.*

E cselekmény is, mint az előbbi, világosan társadalom elleni cselekmény. A *közszemérmert*, a társadalom által szentesített *tisztességes viselkedés szabályainak* megsértése s ezáltal *botrányokozás*. „Közbotrány“ alatt a cselekmény elkövetésénél jelenlevők megbotrányokozása értendő (l. bővebben alább a 208. §-nál). A tényálladék megállapításához azonban a cselekménynek *objective szemérmert sértő* volta is szükséges. Elítélte a bíróság azt, aki nyílt utcán gyermekek és nők előtt vizelni kezdett: BJT. XLII. 206. (Több hasonló, a közszemérmert elleni próbb cselekmény, mint *kihágás*, a KBTK. 81—85. §-aiban van szabályozva.)

XI. A *házasságtörést* a BTK. szintén itt, a XIV. fejezetben (246. §.) tárgyalja, miután azonban e cselekmény a családi jogok ellen van elkövetve, azt alább (171. §.) ismertetjük.

XII. Mellékletbüntetés. **BTK. 250. §.** *Az ezen fejezet előbbi szakaszaiban megjelölt cselekmények, amennyiben büntettet képeznek, a megállapított büntetések felül hivatalvesztéssel is büntetésendők.*

XIII. Szemérem elleni büntettek és vétségek miatt (XIV. fejezet) 1901-ben 1336 feljelentett egyén közül elítéltetett 212, 1902-ben 1417 közül 245, 1903-ban 1613 közül 325, 1904-ben 494, 1905-ben 251, 1906-ban 515, 1907-ben 2291 közül 565, 1910-ben 689, 1911-ben 811. (Szembeszökő fokozatos emelkedés.) A szemérem elleni cselekmények leggyakoribbak augusztus (14%), október (13%), július (12%) és május (11.8%) hónapokban, legritkábbak novemberben (1.3%) és januárban (4.9%).

169. §. A kerítés.

Irodalom: BN. ind. 77.: *Harmat* Emil: A kerítés. 1910.; *Graber* L.: Bulletin. VIII. 163.: *Schrank*: Das Mädchenhandel und seine Bekämpfung, 1904.; *Schidlof*: Das Mädchenhandel. Seine Geschichte und sein Wesen, 1904.; *Herr*: Zeitschrift. XXI. 805.; *Hopff*: Monatschrift. III. 13.; *Butz*: Die Bekämpfung des Mädchenhandels. 1909.; *Bacr*: Die internationale Mädchenhandel: *Kilzinger*: Gesetzgebung und Verwaltung im Kampfe gegen der Mädchenhandel. 1908.; *H. Wagner*: Mädchenhandel. 1912.

I. A BN. a *kerítésnek* s az ennek legsúlyosabb alakját képező *leánykereskedésnek* büntetés alá helyezésével egy nagy hiányát pótolta jogrendünknek. A hazánkra éppen különösen elszomorító és szégyenletes erkölcstelen üzelmeket, a magyar nőkkel üzött ocsmány embervásárt (u. n. *fehér* rabszolgával kereskedés) a BN. szigorú rendelkezései remélhetőleg megszüntetik vagy legalább jelentékenyen csökkenteni fogják.

1. A kerítésnek, mint a szemérem elleni cselekmények egyik legtipikusabb és leggyakoribb alakjának története lépést tart a társadalmaknak a szemérem elleni cselekmények büntetendősége iránti általános felfogásával (l. az előző §-t). A *prostitutio*, a nemi ösztön házasságon kívüli kielégítésének (bordélyházak tartása) büntetendősége iránt régóta két ellentétes felfogás áll szemben egymással. Egyik tulszigorú erkölcsi felfogással annak minden alakját szigorúan eltiltani, meggátolni igyekezik s e tilalmak áthágóit a legszigorubbán kívánja büntetni, — a másik tulzott liberalizmussal mint egy természetes ösztön kielégítésének módját s mint egy leküzdhetetlen társadalmi szokást, lehetetlennek s ép ezért feleslegesnek, sőt veszedelmesnek tekinti a *prostitutio* és a kerítés áldözését, mert ezáltal a törvény kijátszása, a visszaélések még jobban elharapóznak. A két, egyaránt tulzott felfogásnak, melyek mindegyikére elég példát találhatunk úgy a régi, mint az újabb államok jogában (a canonai jog és a Carolina a kerítés, lenocinium minden alakját szigorúan bünteti, a felvilágosodás irodalma s a mai szocialista irodalom a nemi „szabadságot” s minden tilalom és büntetés mellözését sürgeti) a leghelyesebb összecyegyztetése az, ha a kerítés minden súlyosabb és erkölcsileg veszélyesebb esetét szigorúan bünteti az állam, a *prostitutiót*, a *bordélyházakat* a legszigorubb hatósági és orvosi felügyelet és ellenőrzés alá helyezi s így gondoskodik, hogy e szomorú, de emberileg érthető társadalmi betegség terén minden visszaélés meggátolassék vagy szigorúan megtoroltassék s főleg lehetet-

lenné tétessék, hogy ártatlan serdülő leányokat lelketlen üzérek *ünzö anyagi érdekből* a bűn és erkülesi elsűlyedés posványába esábitsanak s a női test bájaival kereskedjenek.

2. A *leánykereskedés*, az u. n. „fehér rabszolgakereskedés“ („traite des blanches“) elleni küzdelmet a legutóbbi évtizedek s főleg az utolsó évek kriminalpolitikai irodalma tüzte ki egyik legsürgősebb feladatául. Az utolsó évtizedekben Európászerte elharapózott gyalázatos űzelnek, a fiatal leányok külföldre szállítása (első sorban épen hazánkból), melyek leplezetlen szemérmelenséggel és lelketlenséggel szedték áldozataikat s pusztították el testileg-lelkileg a fiatal nők ezreit. birtak reá a különböző államokban egyes űgybuzgó emberbarátokat. kik előbb magánuton, majd egyesületi uton igyekeztek az erkülestelen merőnyvletek leküzdésére a törvényhozások figyelmét felhívni. Így jött létre e tárgyban 1899-ben Londonban az első *nemzetközi kongresszus*, mely a kérdés felszinen tartására központi szövet alkotott (Central Vigilance Society). Ennek sürgetésére 1902-ben Párisban hivatalos *nemzetközi konferencia* űllt össze (6 állam hivatalos küldötteiből), amely a leánykereskedés leküzdése céljából egyöntetű törvények alkotására hívta fel az egyes államokat s e célból törvénytervezetet is dolgozott ki (I. Bulletin VIII. 202., 346.; BN. ind. 78—79.). A párisi konferencia után még azon évben (1902) Frankfurtban tartatott meg a II. nemzetközi kongresszus, majd 1906-ban a III. Párisban, 1910-ben a IV. Madridban, melyek a leánykereskedés elleni küzdelem újabb módjait tárgyalják. E kongresszusok eredménye az 1910 május 4-én kelt *nemzetközi egyezmény* a kerítés és a leánykereskedés büntetése iránt (akkor is, ha a cselekmény tényálladékának egyes elemei külföldön valósítottak meg), melyet a magyar törvényhozás az 1912. évi 49. t.-cikkbe cikkelyezett be.

Az 1902-iki párisi konferencia által ajánlott törvénytervezetet azóta elfogadták és törvényerőre emelték: *Franciaország* 1903., *Spanyolország* 1904. Ugyanily irányu törvényeket hoztak: *Anglia* (1885), *Németország* (1897), *Olaszország* (1901), *Norvégia* (BTK. 200—204., 224. §.), *Oroszország* (BTK. 525—526. §.). Felölelik ezt a *svájci* és *osztrák* javaslatok is.

3. Hazánkban a fiatal nőknek külföldi bordélyházba szállítását egy 1869-iki belügymin. rendelet (3390. sz.) *kihágássá* minősíti. A BTK. (eltekintve a szűlők és gyámok „esábitási“ cselekményétől, 247. §.) a kerítést elvileg nem bünteti (azon okból, hogy e cselekménynél „a bizonyítás igen nehéz“ és az áldozat is pellenégre állítatik: *Auyaggyűjt. II. 403.*). A kivándorlásról szóló 1903. 4. t.-e., majd az 1909. 2. t.-e. s az ezek végrehajtásáról szóló rendeletek pusztán a kivándorlás meggátlása érdekében tettek egyes preaventív intézkedéseket. Szóval büntetőjogunk a BN. előtt mondhatni esszetett kezekkel nézte a legpiszkosabb és erkülestelenebb űzelmeket s türte, hogy a külföldi bordélyházak szerencsétlen áldozatait általában *Hungará-nak* nevezzék.

A legnagyobb örömmel kell tehát üdvözölnünk a Büntető Novellát, mely e részben is teljesen radicalis újításra vállalkozik s az 1902. évi párisi konferencia javaslatainak megfelelően a kerítést és a leánykereskedést erélyes represszióval igyekszik meggátolni vagy legalább csökkenteni. A BN. e részben szintén a fentemlített közvetítő felfogás híve. Nem bünteti a kerítést minden, csak a súlyosabb és veszélyesebb eseteit s nem helyezkedik a bordélyházak és

hasznló üzletek teljes eltörlésének álláspontjára, azonban módot ad a bírónak, hogy a kerítés legundokabb alakjait érzékenyen (10 évi fegyház és 8000 korona maximális büntetéssel) sújthassa.

II. A kerítés fogalma és ismérvei.

A *kerítés* a BN. értelmében az a cselekmény, midőn valaki valamely *tisztességes nőt házasságon kívüli nemi közösülés vagy fajtalanság céljára önérdékből más részére szándékosan megszerz* vagy megszerezni törekszik, vagy szándékosan reábir arra, hogy ily célból *bordélyházba vagy hasonló üzletbe lépjen*. A „kerítés“ fogalma alá tartozik az is, ha valaki valamely nőt bordélyházban vagy hasonló üzletben *akarata ellenére bármely okból visszatart; valamint* ha valaki a nőt *külföldre szállítja vagy szállíttatja*.

BN. XIII. cikk: „A BTK. 247. §-a után a következő 43—47. §-okban foglalt rendelkezések igdatandók:

BN. 43. §. Kerítés vétségét követi el, aki valamely tisztességes nőt házasságon kívüli nemi közösülés vagy fajtalanság céljára önérdékből más részére szándékosan megszerz vagy megszerezni törekszik, ha a nő életének huszadik évét még be nem töltötte.

A bűnvádi eljárás csak magánindítványra indítható meg. A magánindítvány nem vonható vissza.

BN. 44. §. Kerítés vétségét követi el, aki valamely tisztességes nőt szándékosan reábir, hogy az előbbi §-ban meghatározott célra bordélyházba vagy hasonló üzletbe lépjen. A kísérlet büntetendő.

Ez a cselekmény büntett, ha a sértett életének huszadik évét még nem töltötte be.

Kerítés büntettét követi el az is, aki valamely nőt bordélyházban vagy hasonló üzletben akarata ellenére bármely okból visszatart.

A „kerítés“-nek a törvény értelmében három fő esete, három megkülönböztethető tényálladéka van: 1. a tisztességes nő megszerzése mással való nemi közösülésre vagy fajtalanságra vagy az erre való törekvés; 2. a tisztességes nő reábirása bordélyházba vagy hasonló üzletbe való belépésre; 3. a bordélyházban levő nőnek akarata ellenére visszatartása. A két első eset lehet vétség és lehet büntett, a harmadik mindig büntett. Mindhárom tényálladék közös ismérvei általában a következők:

1. A kerítés alanya lehet bárki. Elkövetheti a nő hozzátartozója, szülője, férje, nevelője, tanítója, felügyelője is. Az utóbbiak által elkövetve a cselekmény minden esetben büntett lesz. (BN. 45. §. 2. p.)

2. A cselekmény jogi tárgya a nő nemi szabadsága, enyhébb esetekben erkölcsi tisztasága, tisztessége. A kerítés *egyszerűbb ese-*

tei ugyanis (BN. 43. és 44. §. 1—2. bek.) csak *tisztességes nővel* szemben követhetők el, ez esetekben tehát a jogi tárgy a nő erkölcsi tisztasága és tisztessége; a többi esetek (BN. 44. §. 3. bek. és 45. §.) *bármily állapotú* nővel szemben elkövethetők, ily esetben a jogi tárgy a nő nemi szabadsága. Ha a nő 20-ik életévét még be nem töltötte, többirányú és nagyobb védelemben részesül (43. §. első, 44. §. 2. bek.), mint az ennél idősebb.

Ki tekintendő „*tisztességes*“ nőnek, ezt a BN. közelebbről nem határozza meg. Az Indokolás azonban helyesen emeli ki, hogy a törvény alapelve az, hogy „a tisztességes nő védelmét *minden nőnek* megadja, *kinék erkölcsi értéke a kerítéssel csökken* s erkölcsi bukását idézi vagy segíti elő. A közfelfogás szerint tisztességes az a nő, ki a társadalom életében részt vehet. Fogalmilag ki van zárva e körből az örömléány, a bordélyházban és hasonló üzletekben alkalmazott s minden más nő, ki köztudomás szerint erkölestelen keresetforrásból él“ (70. l.). Az a körülmény, hogy sértett egy férfival benső viszonyt folytatott, nem zárja ki a 44. §. védelmét: Curia. Vargha—Lengyel: VI. 324.

3. Az elkövetési cselekvés a legenyhébb tényálladéknál (43. §.) már a nőnek házasságon kívüli nemi közösülés vagy fajtalanság céljára *más részére való megszerzésben* vagy az *arra való törekvésben áll*. Ez esetben tehát a törvény egyenlősíti a befejezett (valóságos) megkerítést annak kísérletével.

Lényegileg maga a „kerítés“ általában, egészen véve, *közreműködés* (előkészítés, segély), illetve *közvetítés* egy más által elkövetendő nemi közösülés, illetve fajtalanság cselekményében. A közönséges bűnsegélynél azonban a kerítés sokkal több, mert a kerítő maga a főbűnös, ő teszi lehetővé a megkerített sértett erkölcsi bukását s a kéjenc nemi ösztönének tiltott kielégítését. A kerítési tevékenység tehát magában foglalja a csábítást is, de annál tágabb körű, a kerítés megállapításához elég már a nő megszerzésére törekvés, a kiszemelt nő után járás, puhatolózás, ajándékdás, ígéretés, hitegetés, ha nyilván kerítési célból történik. Nem szükség tehát, hogy a tettes a nőt tényleg kapacitálja, csábítsa, már az ajánlattétel (egyenesen vagy közvetítő által), ha a nő visszautasította is, megállapítja a 43. §. tényálladékát, sőt a nő tudtán kívül, vele való érintkezés nélkül is elkövethető a cselekmény (szülőjével, barátnőjével való tárgyalás).

Miután a kerítést a szüle, gyám, gondnok, nevelő is elkövetheti a saját vagy a felügyelete alatt álló személlyel szemben is (BN. 45. §. 2. p.), a *kerítés büntette* az alternativitás viszonyába kerülhet a BTK. 247. §-ában foglalt *csábítás* büntetével. Melyik tényállás lesz megállapítandó ilyenkor, ez az eset körülményeitől függ. A BTK. 247. §-a alkalmazandó, ha a „csábítás“ világos és az áldozat engedett a csábításnak (beleegyezett a „nemi vagy természetelleni fajtalanság elkövetésébe). Ha ellenben a szüle vagy gyám nem valódi csábító tevékenységet fejtett ki, csak a „megszerzésre törekvés“ stádiumáig haladt, vagy a gyermek nem értette meg a csábítást vagy visszautasította azt, ily esetben a BN. 43., illetve 44. §-a állapítandó meg. A Min. Ind. szerint, ha a cse-

lekmény egyaránt beleütközik a BTK. 247. §-ába és a BN. 45. §. (2. p.)-ába, eszmei halmazat (?) lenne megállapítandó. Nézetem szerint ily esetben halmazatról (akár eszmei, akár anyagi halmazatról) nem lehet szó, mert úgy a tevékenység, mint az eredmény ilyenkor egy, az eset tehát egység (az u. n. törvényhalmazat egy esete, l. fent a 94. §.) s a helyes törvénytárgy megállapítása, melyik tényálladék forog fenn.

A nő „megszerzésének“ más részére kell történnie. Az önmaga részére való kerítés, esábitás nem esik büntetés alá, hacsak nem megfertőztetés, vagy más szemérem elleni cselekmény, vagy ezek kísérlete forog fenn. Ha az idegen, akinek részére a megszerzés történt, a kerítésre maga adott megbízást vagy abban segédkezett, ez felbujtó vagy segéd gyanánt büntetendő. Helytelenül mentette fel a *Curia* legutóbb azt, aki egy kerítőt birt rá, hogy egy leányt neki megszerezzen. (BJT. 63. (1912) 231. *Harmat* F. helyesen bírálja a határozatot.

4. A kerítés csak *szándékos* lehet. A tettesnek egyenest azzal a céllal kell cselekednie, hogy a nőt házasságon kívüli nemi közösülésre vagy fajtalanságra megszerezze. A szándék tehát itt mindig a legnagyobb fokú (előre megfontolt, tervszerű, határozott, célzatos). Az első tényálladéknál (43. §.) a törvény a *motivumot* is előírja. Ezt a cselekményt ugyanis *önérdekből* kell elkövetni.

Az „önérdek“ a nyereségvágyat is magába foglalja, de egyebet is felölel. Nemcsak anyagi (pénzbeli), de bármiféle (előléptetés, pártfogás, jobb bánásmód reménye) is elegendő az „önérdek“. az egyéni önzésből fakadó alanyi bűnösség igazolására. (A BN. 1906-iki első tervezete a „nyereségvágyat“ vette fel és csak minősítő körülmény gyanánt, a II. tervezet bővítette ki azt az „önérdekből“ elkövetésre.) A 44. §-ban foglalt tényálladékoknál már közömbös, hogy a kerítés önérdekből történt-e? A *motivum* ugyan itt is rendszerint aljas, de a cselekmény már oly súlyos, hogy minden esetben büntetendő.

5. Az első tényálladéknál (BN. 43. §.) a *kísérlet* (megszerzésre törekvés) *egyenlősítve lévén az eredményes* (befejezett) *kerítéssel*, a kísérlet külön megállapítása ki van zárva. A BN. ezért ennél a tényálladéknál a vétség kísérletét nem is bünteti. A második tényálladéknál (44. §.) a kísérlet lehetséges és a vétség kísérlete is büntetendő.

A bordélyházba belépésre „reábirás“ (44. §. 1. bek.), épügy, mint a BTK. 247. §-ában foglalt esábitás, csak a valóságos reábirással (tényleges belépés vagy ennek megkezdése, pl. jelentkezés, ajánlközés) van befejezve. A kapacitálás, rábeszélés, merő esábitás, hitogatás csak kísérlet és pedig akár engedett a nő a rábeszélésnek, akár nem. A „hatástalan“ reábirás tehát itt kísérletszámba jön, mert a „reábirást“, mint tényálladéki cselekvést, a tettes ezzel is tényleg megkezdte. Ugyanigy a *Curia* BJT. 60. k. 233.

A bordélyházban „visszatartás“-nál vitás lehet a kísérlet kérdése. A tör-

vény szerint „bármely okból“ való visszatartás (fenyegetéssel, fizetéselvonással, ruhacrejtéssel) megállapítja e tényálladéket (44. §. 3. bek.), így a visszatartás első percével, ha a nő lelki kényszer folytán maradt tovább akarata ellenére a bordélyházban, a tényálladék be van fejezve. A kísérlet azonban absolute még sines kizárva, így ha a nő bizonyos időre felmond s a bordélyház tulajdonos a felmondási idő alatt ígéretekkel, fenyegetéssel *igyekszik* visszatartani a nőt, a kísérlet megállapítható. A Min. Ind. nagyon helyesen emeli ki, hogy a nőt kötelezettség (szerződés) címén sem szabad *egy pillanatig sem* akarata ellenére visszatartani ily üzletben. Ha az államhatalom a társadalmi közelfogás miatt nem zárathatja be az ily erkölcstelen üzleteket, „azt a védelmet még a bukott nőnek is meg kell adnia, hogy azok kötelékéből bármikor kiválhassanak“ (85. l.). Az a körülmény, hogy a leány a bordélyházból szökés útján távozott, még nem bizonyítja az akarata ellenére visszatartást. *Curia B.J.T.* 64. k. (1912) 208.

III. Minősítés és büntetés.

1. A minősítés szempontjából a BN. értelmében meg kell különböztetni:

a) a BN. 43. §-ába ütköző kerítés *vétségét* (másnak „megszerzés“), amely csak *20 évesnél fiatalabb* nővel szemben követhető el, s amely csak magánindítványra üldözhető (az indítvány vissza nem vonható);

b) a BN. 44. §-ának 1. bekezdésébe ütköző kerítés *vétségét*, vagyis *20 évesnél idősebb* nőnek bordélyházba belépésre reábirását;

c) ugyanezen szakasz 2. bekezdésébe ütköző kerítés *büntettét*, vagyis *20 évesnél fiatalabb* nőnek ugyanerre való reábirását;

d) ugyanezen szakasz 3. bekezdésébe ütköző kerítés *büntettét*, a nő *visszatartását a bordélyházban*, mely utóbbi bármily koru és állapotu nővel (örömléánnyal is) elkövethető.

A három utolsó cselekmény *hivatalból* üldözendő.

2. A minősített esetek.

BN. 45. §. Tekintet nélkül a sértett nő korára és erkölcsiségére, a kerítés büntett, ha a tettes:

1. csalársággal, erőszakkal vagy fenyegetéssel követi el;

2. a cselekményt hozzátartozója (BTK. 78. §.), nevelés, tanítás vagy felügyelet végett rábizott, vagy neki alárendelt nő ellen követi el;

3. a nőt külföldre szállítja vagy szállíttatja;

4. a kerítéssel üzletszerűleg foglalkozik, vagy kerítés miatt már egyszer büntetve volt és büntetésének kiállása óta tíz év még el nem telt.

A BN. 45. §-a a kerítésnek négy minősített esetét állapítja meg:

1. a csalársággal, erőszakkal vagy fenyegetéssel elkövetést, mely vonatkozhatik a kerítésnek mind a négy rendes esetére (BN. 43—44. §.);

2. a hozzátartozóval, vagy nevelés, tanítás, felügyelet alatt álló vagy alárendelt nővel szemben elkövetett kerítést, ez is vonatkozhatik az előbbi négy eset bármelyikére;

3. a nő külföldre szállítása vagy szállíttatása voltaképen a 44. §. első és második bekezdésének súlyosabb alakja s a kerítésnek általában a legsúlyosabb és legszigorubbán sújtott esete;

4. a kerítéssel való üzletszerű foglalkozás és a visszaesés (már az első visszaesés), vonatkozhatik mind a négy rendes esetre.

Bármelyik minősítő körülmény fenforgása esetén a cselekmény, tekintet nélkül a sértett nő korára és erkölcsiségére, fegyházzal büntetendő büntetett képez.

E négy eset kiemelésével a törvény a kerítés veszélyesebb és erkölcsileg is legerősebben elítélendő, felháborító eseteit kívánta méltatni. Az egyes minősített esetek némelyike új tényálladási elemet is tartalmaz, így az 1. pont az elkövetés erőszakosságát vagy ravaszságát, a 2. a sértett és a sértő közti vérségi, erkölcsi vagy bizalmi viszonyt, a 3. pont az idegen állam területére szállítást, mint új tényelemet veszi fel. Az „alárendelt nő“ ellen elkövetett kerítés szigorubb büntetés alá helyezése üdvös újítás a csábítás eddigi körével szemben. Egyes külföldi törvények (norvég BTK., svájci javaslat) az alárendelt nő (cseléd, alkalmazott) szorult helyzetének ily ocsmány kizsákmányolását külön tényálladék gyanánt állapítják meg.

A BN. 46. §-a a büntetési tételek megállapítása közben még súlyosító, illetve büntetést felemelő körülményül említi meg: a *nyereségvággyat* és a *külföldi bordélyházba* vagy hasonló üzletbe szállítást. *Boszniai* bordélyházba szállítás nem esik a 46. §. 4. pontja alá. Curia: BJT. 63. k. 88.

3. Büntetési tételek.

BN. 46. §. A kerítés vétsége két évig terjedhető fegyházzal, a kerítés büntette három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha a sértett nő életének huszadik évét még be nem töltötte, a kerítés büntetetének büntetése a 44. §. utolsó bekezdésének és a 45. §-nak eseteiben három évig terjedhető fegyház.

Aki a cselekményt nyereségvággyból követi el, a szabadságvesztésbüntetésen felül vétség miatt száz koronától kétezer koronáig, büntett miatt négyezer koronától négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel is büntetendő.

Aki a nőt bordélyházban vagy hasonló üzletben elhelyezés végett külföldre szállítja vagy szállíttatja, öt évig terjedhető fegyházzal és ezer koronától ötezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, üzletszerű elkövetés esetében, ugyszintén, ha a tettes ugyanily büntett miatt már egyszer büntetve volt és büntetésének kiállása óta tíz év még el nem telt, öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal és kétezer koronától nyolcezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

BN. 47. §. A kerítés büntette és vétsége miatt a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is kimondandó.

A BN. a kerítés különböző súlyu eseteinek arányos megtorlása végett öt (fokozatosan emelkedő) büntetési tételt állapít meg: a) 2 évig terjedhető fegyházzal a kerítés vétségére (43. §. és 44. §. első bek.); b) 3 évig terjedhető börtönt, a 44. §. 2. bek. esetére; c) 3 évi fegyházzal a 44. §. 3. bek. és a 45. §. eseteire, mindhárom esetben, ha a tettes a cselekményt „nyereségvággyból“ követte el, a szabadságvesztésen felül *pénzbüntetés* is szabadon ki és pedig vétség miatt 100—2000, büntett miatt 400—4000 korona terjedelemben; d) 5 évig terjedhető fegyházzal és 1000—5000 kor. *pénzbüntetés* a nőnek külföldi bordélyházba vagy hasonló üzletbe szállítása miatt; e) 5—10 évig terjedhető

figyeházat és 2—8000 kor. pénzbüntetést az utóbbi cselekmények üzletszerű elkövetése vagy ebbe való (egyszeri) visszaesés miatt.

Ezenkívül minden esetben a hivatalvesztés és politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is kimondandó mellékbüntetésül.

HATODIK FEJEZET.

A családi jogok elleni b. cselekmények.

Irodalom: Nagyszabású s kitünő monográfia: *Vámbéry R.*: A házasság védelme a büntetőjogban, I. k. A házasságtörés, 1901.; *Blaskó Lajos*: Házasságtörés. Jog, 1896., 100., 118., 144. l.; *Vargha F.*: A házasságtörés az indítványi jog és az elévülés szempontjából. Ü. L. 1889. 3., 4., 5., 7., 9., 10. sz.; *Heil F.*: A kettős házasságról. M. Ig.-ügy., XIV. 136., XXIV. 265.; *Almási A.*: Tilos cselekmény a magánjogban, 1907. 173.; *Reis*: Die Unterdrückung des Personenstandes, 1888.; *Bennecke*: Strafrechtliche Lehre vom Ehebruch, 1884.; *Kohn*: Die Bestrafung des Ehebruchs, 1902.; *Stange*: Beiträge und Lehre v. d. Bigamie, 1893.; *Morb*: Begriff des Personenstandes und die Personenstandsdelicte, 1904.; *Kohlrausch*: Verg. Dar. B. IV. 465.; *Mittermaier W.*: u. o. 85.; *Sieye*: Traité de l'adultère, 1875.; *Pfeil*: Der Ehebruch in seiner geschichtl. Entwicklung und nach gelt. Recht, 1908.; *Welsch*: Die Bestrafung des Ehebruchs, 1908.; *Wolf*: Das Rechtsschutzobject und das Problem der Bestrafung des Eh., 1908.

170. §. A családi jogok elleni cselekmények általában.

I. A mai erkölcsi és jogi rend egyik sarkalatos intézménye az európai művelt államokban a monogam házasság, mely alapját képezi a háztársak s a szülők és a gyermekek közötti különböző jogi viszonyoknak. A házasság intézményének e nagy fontosságát a BTK. azzal is kifejezi, hogy az ez ellen való *izgatást* büntetendő cselekménynek tekinti. (BTK. 172. §.)¹⁾

A házasság intézménye oly alanyi jogokat biztosít az abba beállott, vagy abból származott egyéneknek (házasfelek, gyermekek), melyeknek megsértése közvetlenül az egyeseket, az ő „családi jogaikat“ érinti. Ezeket, a házasság intézményéből folyó egyéni jogokat sértő cselekményeket azért a *családi jogok* elleni cselekmények neve alatt foglalhatjuk össze, miután az ide sorozott cselekmények közös jogi tárgya: valamely személynek házassági, illetőleg családi viszonyából folyó jogköre, illetőleg jogi helyzete.

A BTK. által felsorolt cselekmények közül ide tartoznak:

a) a *házasságtörés*, melyet a BTK. a szemérem elleni cselekmények közé helyezett;

¹⁾ Ez a tényálladék azonban jogi tárgyánál fogva (állami intézmény megtámadása) nem tartozik az egyesek elleni cselekmények közé (I. alább 217. §.).

IV. Mennyire szükség volt a kerítés poenalisálására, mutatja, hogy 1910-ben 373, 1911-ben 411 egyén lett feljelentve miatta. Elítéltetett 1910-ben 48, 1911-ben 50 egyén. Biróságaink néhány esetben kellő szigorral, legtöbbször azonban a szokásos enyhességgel alkalmazták az új törvényt, pedig ha valahol, ugy itt lenne helyén a teljes szigor.

b) a *kettős házasság*, melyről a XV. fejezetben külön és

c) a „*családi állás elleni büntettek és vétségek*“, melyekről a XVI. fejezetben külön rendelkezik.

II. A BTK. a „*családi jogok elleni cselekmények*“ című fejezetet nem ismer s az általunk e cím alatt csoportosított cselekményeket három fejezetbe szórja szét. Ennek magyarázata abban kereshető, hogy e cselekmények jogi tárgya s elhelyezése tekintetében a legújabb irodalomban is a legnagyobb eltérésekkel, vitákkal találkozunk. A régebbi irodalom és törvényhozások a szemérem elleni cselekményekkel zavarták össze a családi jogok elleni bünteteket. Ennek maradványa, hogy a magyar, német, sőt a norvég BTK. is a házasságtörést (a német a kettős házasságot is) oda osztotta be. Az 1813-iki bajor BTK. az első, mely a házasságtörést és kettős házasságot innen kiveszi s a család (szerződészegés) esetei közé helyezi, a későbbi particularis német törvények s az 1843-iki javaslat pedig már mindkettőről külön fejezetben rendelkeznek. Az *olasz* BTK. a jó erkölcs és a családi rend elleni büntettek cím alatt foglalja össze a szemérem és a családi jogok elleni delictumokat. Elméletileg leghelyesebb álláspontjuk van a *svájci és osztrák* javaslatoknak, előbbi a „*család elleni*“, utóbbi „a házasság, a család és a személyi állás elleni cselekmények“ címe alá sorolják a többes házasságot, a polgári állás meghamisítását, házasságtörést, az ápolási kötelesség elhanyagolását (az osztrák helyesen ideveszi még a csalárd házasságkötést és törvénytelen elválást, a svájci helytelenül a vérfertőzést). Lényegileg ugyanigy a *német* javaslat, de o fejezetet a társadalom elleni cselekmények közé igatja.

Az irodalomban a legkategorikusabb álláspontot *Hälschner* képviseli, aki a „*család elleni*“ delictumokat önálló főszakaszban tárgyalja, mint az egyesek és a társadalom elleni bünteteket áthidaló delictum-csoportot. Ez azonban már tuhajtás, mert a család mint ilyen, nem önálló jogi tárgy, hanem az egyes családtagok sajátos családi jogai vannak itt megtámadva. Leghelyesebb a *Liszt és Garraud* beosztása, akik az egyesek személyi jogköre elleni delictumok körében önálló fejezetben csoportosítják a házasságtörést, kettős házasságot és a családi állás elleni delictumokat. *Binding* ugyanigy, de ide veszi még (helytelenül) a vérfertőzést is. Hazai irodalmunkban *Vámbéry* id. monografiája foglalkozik e kérdéssel. E cselekmények közös jogi tárgyául ő is a családi jogokat tekinti, védelmi tárgyául pedig a házasságot. Helyesen mutatja ki *Almásy* (id. m. 185.), hogy a családi állás elleni „*bűncselekmények*“ nem azonosak a családi jogi (magánjogi) tilos cselekvésekkel. Vagyis vannak a családi jogok ellen elkövetett „*tilos*“ (jogtalan) cselekmények, melyek büntetőjogi sanctióval nincsenek ellátva.

171. §. A családi jogok elleni cselekmények egyenkint.

I. A házasságtörés.

1. Az ókori jogrendszerek általában csak a nő által elkövetett házasságtörést büntetik, ami megfelel a nők alárendelt jogi helyzetének. Ugyancsak a durva erkölcsi felfogás magyarázza meg, hogy a házasságtörő nőt a férj, vagy a nő atyja büntetlenül megölheti, ellenben ha a férj megbocsátott neje-

nek, ezt nem lehetett büntetni. Ez általános jogi felfogás alól a régi zsidó jog képez kivételt, amely úgy a férfi, mint a nő által elkövetett házasságtörést egyenlően bünteti (Tízparancs, Leviticus XX. 10.) s a férj vagy az atya bosszújogát nem ismeri. A római jog is (lex Julia de adulteriis) csak a nő részéről elkövetett hűtlenséget bünteti (halállal), valamint nőtlen férfi által idegen házasság megsértését. A férj részéről elkövetett hűtlenséget nem számította be. A házasságtörő nőt a férfi és atya itt is büntetlenül megölhette. A canoni jog kiterjeszti a büntetést a nős férfira is, e kiterjesztés azonban a közép- és ujkori világi törvényekben nehezen tud utat törni. A régi magyar törvények (I. István, I. László, Kálmán) is csak a házasságtörő nőt büntetik. I. László törvénye szerint a férj, aki paráznaságban talált nejét megöli, büntetlen marad.

Az ujkori jogok a római és a canoni jog felfogását egyesítik. Így a Carolina a férj házasságtörését is büntetés alá helyezi, a házasságtörő nőt azonban a „császári jog szerint“ kolostorba zárással s csak büntársát bünteti halállal. A XVI. században még a német közös jogban is divatos a halálbüntetés (különösen az „adulterium duplex“ esetén), a XVII—XVIII. században azonban ez kimegy a divatból s a XVIII. század felvilágosodott bölcsészeinek (Voltaire, Beccaria, Filangieri) befolyására, kik a házasságtörésnek, mint „erkölcsi bűntett“-nek büntetlenül hagyását sürgették, a legujabb BTK-ek (már a Josefine és a Code Pénal, az 1843-iki javaslat) a minimális cselekmények közé degradálják (a francia Code kihágássá) e cselekményt s rövid fogház és csekély pénzbüntetéssel sujtják. A francia Code-ban s ennek utánzataiban (belga, spanyol) azonban, mint kirívó anachronismus, ma is benmaradt a férj ama kiváltsága, hogy a hűtlenségen tettenért nejét s ennek büntársát büntetlenül megölheti, ami (az u. n. *paragraphe rouge*) a francia irodalomban állandó ostrom tárgyát képezi. (Dumas: *Tue la!*)

Az újabb irodalomban (kivált az olasz, francia, német) ismét élénk vita tárgya a házasságtörés büntetendősége. *Rossi, Foresta, Pessina*, a XVIII. század felvilágosodott irodalmának támadásait újból sorompóba állítják e cselekmény büntetése ellen s újabb érvekkel is (így, hogy e cselekmény büntetése zsarolásra ad alkalmat) igyekeznek kimutatni, hogy úgy erkölcsi, mint célszerűségi szempontból helyesebb lenne a házasságtörést büntetlenül hagyni; ugyancsak ezt követelik a feministák: *Briedel* Lajos, *Gautier A.* (svájci tanár), a kr. anthropologusok és sociologusok, így *Ferri, Ferrero, Garofalo* (l. részletesen *Vámbéry*: id. m. 429—453.).

E támadásokkal szemben a mai büntető jogászok többsége a házasságtörés elvi büntetését helyesli, mert ezzel fejezi ki az állam legvilágosabban, hogy a házastársi hűséget nemcsak erkölcsi, de jogi kötelességnek is tekinti s a büntetlenül hagyás bizonyára előmozdítaná a házasságtöréseket. Helyesen mutatja ki *Vámbéry* (id. m. 466.), hogy ma nem a házasságtörés büntetlenségét kell sürgetni, hanem inkább arra törekedni, hogy a BTK. e szakasza ne csak papiroson legyen, de tényleg alkalmaztassék is. Ez a delictum ugyanis, miután indítványi jellegű, a legritkább esetben kerül bíróság elé (az összes magyar döntvénytárakban 1880 óta egyetlen eset (BJT. XLVII. 137.) fordul elő), holott tényleg bizonyára elég gyakori mindenütt. *Vámbéry* azért azt javasolja, hogy oly esetekben, midőn a házasság „közbotránnyt okozott házasság-

törés miatt" bontatott fel, az eljárás a házasság felbontását kimondó bíróság indítványára indíttassék meg. E javaslat mindenestre megfontolásra méltó.

2. A házasságtörés fogalmát a BTK. nem határozza meg. Általában értendő alatta: két különmemű személynek nemi közösülése, ha ezáltal azok közül az egyik, vagy mindkettő a házassági hűséget megszegte.

Alanya: egy férfi és egy nő, akik közül vagy mindkettő, vagy legalább az egyik törvényes házassági viszonyban áll (az első esetben adulterium duplex, a másikkban ad. simplex). A férj, a feleség és az idegen (nem házas férfi vagy nő) egyaránt elkövetői (tettesei) a cselekménynek. Jogi tárgy: a *házastársi hűség*, melyet mindkét házasság-fél a másiktól követelhet. A cselekvés a szándékos házasságtörésben áll. Vagyis csak az ítélhető el, aki tudja, hogy a másik, illetőleg mindketten házasságban vannak. A sértett házasság-beleegyezése (boocsánata), miután a delictum indítványi jellegű, kizárja a büntetethez való alkalmatlanságot. Bevan fejezve az elhálással (közösülés). A kísérlet nem büntetendő.

3. A tényálladáki ismérvek helyett a büntetési tétel megállapításán felül a BTK. a házasságtörésre nézve egy sajátos *büntelhetőségi feltételt* állít fel, ezenkívül az *elévülés félbeszakítása* és a *bűnvádi eljárás megindítása* tekintetében ad különleges rendelkezéseket.

BTK. 246. §. A házasságtörés, ha amiatt házasság-felbontás vagy az elválás jogerejű ítélet által kimondatott: három hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

A házasság felbontása, vagy az elválás iránt benyújtott kereset félbeszakítja az elévülést, az elévülés azonban az ítélet jogerőre emelkedésekor újra kezdetét veszi.

A bűnvádi eljárásnak csak a sértett házastárs indítványára van helye.

A házasságtörés megbüntetésének a BTK. értelmében két feltétele van. Egyik: a házasság felbontásának, vagy az elválásnak jogerős bírói ítélettel való kimondása és hogy a felbontás vagy az elválás épen az *incriminált házasságtörési tény miatt* mondassék ki, másik a *magánindítvány*, melyre e cselekménynél csak magának a sértett házastársnak van joga. Az első büntetethez való alkalmatlanság feltétel által a BTK. azt akarta elérni, hogy a házasság fennállása alatt ily. a házasság szentségét megsemmisítő cselekmény miatt ne legyen helye bűnvádi eljárásnak s esetleg büntetésnek, másrészt világosan csak az oly házasságtörést kívánja büntetni, ami miatt az illető házasság felbontatott. Az indítványi jognak a sértett házasság-fél kizárólagos jogává tétele által pedig biztosítani akarta, hogy a házasság-fél a megboocsátás érényét egymással szemben korlátlanul gyakorolhassák. A házasság felbontása (elválás) a házasságtörésnél ugyan egy különös büntetethez való alkalmatlanság feltétel. azonban természetesen egyuttal perjogi előfeltétel is, tehát bűnvádi eljárás a cselekmény miatt csak a *válóper jogerős elintézése után* indítható meg. Ebből folyik, hogy a magánindítvány

Finkey: Büntetőjog.

határideje is itt a válóper jogerős befejezésétől, illetőleg a jogerős ítéletről való tudomásszerzés napjától kezdődik.

Az elévülés a házasságtörés elkövetése napján kezdődik, azonban a házasság felbontása, vagy az elválás iránt beadott kereset félbeszakítja az elévülést, vagyis az addig letelt elévülési idő elvész és a válóper jogerős elintézése napján kezdődik új elévülés. Ez a rendelkezés tehát kivétel a BTK. 109. §-a alól, mely a praejudicialis kérdések elintézése alatt az elévülés nyugvását írja elő, itt a válóper beadása és annak tartama a félbeszakítás erejével hat, úgy hogy az elévülés, válóper indítása esetén, tényleg csak a válóper jogerős elintézése napján kezdődik. (L. erről Vargha F.: Ü. L. VI. 9. sz.) Ha a cselekmény elkövetésétől három év eltelt és a sértett fél ezalatt a válókeresetet nem adta be, a cselekmény büntetethetősége megszűnt.

E kérdések körül felmerült vitákat és controverziákat részletesen ismertetni: Vámbéry id. m. 362—428. Legvitásabb kérdés az indítványi határidő kezdőpontja. Az uralkodó felfogással szemben (Illés, Binding, Berner, Olshausen, Daude), melyhez mi is csatlakoztunk, nagyon sokan (Balogh J., Vargha F., Meyer, Hülschner, Merkel, Oppenhoff, Frank, Köhler) az indítványi határidő kezdőpontjául itt is a BTK. általános szabályát, tehát a cselekmény elkövetéséről szóló tudomásszerzést tekintik. Ezzel szemben helyesen emeli ki Binding, hogy az általános szabály betartása itt ellenkeznék a BTK. akaratával és céljával, amit a házasságtörésnél kifejezett, t. i. hogy a bűnvádi eljárás a házasság felbontása előtt ne indíttassék meg.

II. A kettős házasság.

1. A „kettős“, helyesen többes házasság, mint a fennálló érvényes házassági kötelék jogtalan megsértése, csak a legújabb időben lett e helyes felfogásnak megfelelően szabályozva a BTK-ekben. A római, a középkor és ujkori jogok azt a házasságtörés egy különös esetének tekintették és a házasságtörés büntetésével sújtották. Ennek megfelelően az ujkorban is az elhálással (a második nővel vagy férfival) tekintették a többes házasságot befejezettnek. A mai BTK-ek önálló és sajátos és a házasságtörésnél súlyosabban büntetendő cselekménynek nézik, mely által a tettes, vagy tettesek első sorban az ártatlan házasság felbontás jogállását sértik, de ezenfelül a közérkölcset is, mely a monogamiát tekintti a két nem közötti erkölcsileg helyes viszonyoknak, durván megtagadják. A francia és német BTK-ek, ez utóbbi mozzanatra tekintettel, a kettős házasságot a szemérem, ill. erkölcs elleni cselekmények közé sorozták, a magyar, olasz, bolgár, osztrák BTK-ek, az 1843-iki javaslat (a „többfeleségségről és többférjűségről“) külön fejezetben, a belga, hollandi és finn BTK-ek, a svájci, osztrák, német javaslatok a családi jogok elleni cselekmények közt tárgyalják.

2. A BTK. szerint „kettős házasság“ büntetést követi el az, aki érvényes házassági kötelékben lévén, ismét házasságra lép, ugyszintén az a nemházas is, aki tudva oly egyénnel házasságot köt. (BTK. 251. §.)

E tényálladék alanya lehet úgy férfi, mint nő és nemcsak érvényes (tör-

vényes) házassági viszonyban levő, hanem abban nem levő egyén (hajadon, özvegy, agglégény) is, ez utóbbi azonban azon feltétellel, ha tudta, hogy akivel házasságra lépett, érvényes házasságban van. Az egyik vagy másik félre nézve fennálló *érvényes házasság* tehát elengedhetlen feltétele a kettős házasságnak. Ha az első házasság érvénytelen, semmis, kettős házasság nem állapítható meg.¹⁾ A cselekvés a második (vagy további) házasság alakszerű, polgári tisztviselő előtti megkötésében áll. Az alakszerű megkötéssel a kettős házasság be van tejezve, az elhálás mellékes.²⁾ A jegyváltás, kihirdetés csak előkészület, mely nem büntetendő.³⁾ Kísérletet képez a házasságkötési hivatalos actus megkezdése.

A kettős házasság csak szándékos cselekmény lehet. (Ténybeli tévedés, a másik fél házasság állapotának nem tudása a beszámítást kizárja.⁴⁾)

3. Büntetési tételek.

BTK. 251. §. Aki érvényes házassági kötelékben lévén, ismét házasságra lép, ugyszintén azon nem házas is, ki tudva oly egyénnel házasságot köt: a kettős házasság büntettét követi el és három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Az pedig, aki a vele házasságralépő felet az előbbi kötelék fennállására nézve tévedésbe ejtette: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

4. A BTK. ezenkívül a kettős házasság megkötésénél szándékosan vagy gondatlanul közreműködő lelkészt e részvételért külön büntetés alá helyezte. E büntetések az 1894:XXXI. t.-c. hatálybalépte óta a házasság megkötésénél közreműködő *polgári tisztviselőre* értendők. Ugyanis:

BTK. 252. §. Azon lelkész, aki tudva, hogy a megkötött szándékolt házasság kettős házasság, a feleket összeadja: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

BTK. 253. §. Azon lelkész, kit a kettős házasság megkötése körül gondatlanság terhel: vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

1894: XXXI. 121. §.: „A büntettekről és vétségekről szóló büntető törvénykönyv 252., 253., 256. és 257. §-ainak rendelkezései, azzal a változtatással, hogy a szabadságvesztésen felül a viselt hivatal elvesztésének büntetése is megállapítandó, a jelen törvény hatálybalépte napjától kezdve a házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselőre alkalmazandók.

¹⁾ A német BTK. szerint akkor is fenforog a kettős házasság, ha az első házasság érvénytelen, de formailag jogszerűen volt megkötve.

²⁾ Az így elkötött elhálás azonban külön nem számítható be, tehát nem lehet halmazatot felvenni kettős házasság és nőrablás, vagy valamely szemérem elleni cselekmény közt. A kettős házasság ezeket absorbeálja. Ugyanigy Schnierer: Com. 393.

³⁾ Ugyanigy a Curia: BJT. XXIV. 265., XXVII. 357., XXI. 94.

⁴⁾ Helytelenül nem vette figyelembe a Curia a ténybeli tévedést: BJT. XLIX. 9.

A büntettekről és vétségekről szóló büntető törvénykönyv 255., 256. és 257. §-aiban említett *felbontható* vagy *semmis* házasság alatt a jelen törvény szerint *megtámadható* vagy *semmis* házasságot, az idézett szakaszokban említett akadály alatt pedig a jelen törvényben meghatározott *érvénytelenségi okokat* kell érteni.“

Mellékbüntetés a két utóbbi esetben: a viselt hivatal elvesztése. E mellékbüntetést csak a H. T. (1894: XXXI. t. c. 121. §.) állapította meg. Magok a kettős házasság tetteseinek mellékbüntetéssel nem sújthatók, holott ez aljas cselekményért méltán megérdemelnék azt.

A bűnvádi eljárás úgy a kettős házasság miatt, mint az abban közreműködés miatt a polgári tisztviselő ellen mindig hivatalból indítandó meg.

5. Algyakorlatban a kettős házasság körül több vita forgott fenn. A *Curia* két kérdést döntvényileg oldott meg. A *46. sz. döntvény* (1885. ápr. 14.) szerint a kettős házasság miatti elítélés esetén a *büntető* bíróság a házasságot nem mondhatja ki semmisnek. Ez a hatáskörök tiszteletben tartását jelenti. Az *55. sz. döntvény* (1886. jan. 22.) pedig azt jelenti ki, hogy a kettős házasság *elévülése* a *második házasság megszűnése napján* veszi kezdetét. *Fayér* azt veti e döntvény ellen, hogy ez a kettős házasság elévülhetlenségére vezet. E kifogás szerintünk nem áll, mert az egyik fél halálával a második házasság megszűnik s az elévülés megkezdődik. Baumgarten, Schnierer, Buri, Nypels. a kettős házasságot a második házasság megkötésével befejezettek vévén, az elévülést ettől az időponttól számítják, abból indulva ki, hogy a kettős házasság nem tartós, hanem egyszerű cselekmény. Ez a nyilván téves felfogás azonban odavezetne, hogy a kettős házasság alig lenne büntethető, mert legtöbbször még a második házasság fennállása alatt elévülne. A kettős házasság kétségtelenül *tartós* (állapot-) cselekmény, mert a második házassági viszony mindaddig, míg meg nem szűnik, jogtalan viszony s így a kettős házasság mindeztideig tart. Helyesli a *Curia* döntvényét Angyal is. II. 249. V. ö. Wlassics Gy.: BJT. XI. 178., 228., 241., továbbá Wlassics, Baumgarten és Lukács A. cikkeiket a *Jog* 1885. és 1886. é. f.

III. A családi állás elleni büntettek és vétségek.

A BTK. e cím alá (XVI. fejezet) a gyermek és a házasság elleni családi állása ellen elkövetett súlyosabb jogsértéseket foglalta össze: u. m. 1. a *gyermekkicserélést*, eltitkolást, általában a gyermek törvényes családi helyzetének megváltoztatását, 2. a *család házasságkötést*, 3. a *házasság törvénytelen megkötését* a polgári tisztviselő által.

A családi állás elleni cselekményeket csak a legújabb BTK-ekben találjuk e néven. A régibb jogok, így a római, canoni s a közép- és ujkori jogok (a régi magyar jog is) büntették ugyan a gyermekek kicserélését (*suppositio partus*) s a hamis név használatát, de nem ismerték fel e cselekmények valódi jogtárgyát, hanem azokat a hamisítás (*falsum*) fogalma alá vonták. Régibb hazai jogunk két sajátos b.-cselekményt ismert idevonatkozólag: az *álarcot* (*larya*) vagy névbitorlást. ha valaki álnév alatt idegen nemzetségre tolokodott és a *vértagadást* (*proditio fraterni sanguinis*), t. i. negyedizigleni vér-

rokonoknak az örökségtől való megfosztás végett megtagadását. E két régi cselekményt veszi fel még az 1843-iki javaslat is: *alakosság és várarulás* (XXIV. fej.) néven s ezek alá sorozza a gyermekesempészetet is. A mai BTK-ek (igy a miénk is) nagyon helyesen a *családtagok* (házastársak, gyermekek) *családi jogállását* tekintik oly jogtárgyának, melynek jogtalan megsértése a személy elleni cselekmények közé tartozik.

a) A *gyermek családi állása* elleni büntett.

BTK. 254. §. Aki valamely gyermeket más családba csempész, kicserél, elsikkaszt, eltitkol, rendszerint járt helyre kitesz, vagy bármely más módon családi állásától megfoszt, vagy ezen állását megváltoztatja: a családi állás elleni büntetést követi el és egy évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha pedig a cselekmény nyereszkedési szándékból követtetett el: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

E tényálladék alanya lehet bárki, úgy a szülő, mint idegen személy. Elkövetési tárgya bármely (saját vagy idegen) gyermek. A gyermek életkora nem határoz. Nagykorúval szemben azonban a szülő sem követheti el. A cselekvés számtalan módon elkövethető, maga a törvény megemlíti: 1. a más családba csempésztés (ez a régi gyermekesempésztés, mely rendszerint örökségi jog szerzése végett követtetett el); 2. kicserélést; 3. elsikkasztást (dajkaságba adott gyermekkel), ami a gyermekrablástól jól megkülönböztetendő; 4. eltitkolást; 5. rendszerint járt helyre kitétel (a „kitétel“-től (287. §.) a hely „járt“ volta különbözteti meg); 6. bármely más módon családi állásától megfosztást; 7. vagy bármely más módon ezen állásnak megváltoztatását, pl. törvénytelen gyermeknek törvényes gyanánt való anyakönyveztetése vagy megfordítva, más vallásba felvétele a törvény ellenére.

A cselekmény csak *szándékos* lehet, a szándéknak a gyermek családi állása megváltoztatására kell irányulnia, épen ez különbözteti meg más cselekményektől, pl. a gyermekrablástól, kitételről, személyes szabadság megsértésétől stb. Távvolabbi cél vagy indok közümbös, azonban ki kell zárva lenni a koldulás vagy erkölestelen, vagy fajtalaúságra irányuló célnak, mert akkor esetleg gyermekrablás létesül. Akár kárt, akár előnyt akar szerezni a tettes a gyermeknek, a tényálladék megállapítandó. (EH.: BHT. IV. 357. sz.) A tettes *nyereszkedési célzata* azonban a büntetési tétel felemelését vonja maga után.

Be van fejezve a törvényben felemlített cselekvési módok (becsempész, kicserél stb.) elvégzésével, másféle elkövetés esetén a családi állástól valószagos megfosztás vagy annak tényleges megváltoztatása által. Míg ez be nem következett, csak kísérlet állapítandó meg. Elsikkasztás, eltitkolás esetén *folytonos* cselekmény.

A gyakorlatban különösen a járt helyre kitétel és a más vallásra keresztelés fordul elő sürűn s e részben bírói gyakorlatunk mondhatni kifogástalan. Országútra, mezei útra való kitétel, ha az *nappal* történt, többször ide vett a *Curia* (BJT. XIII. 315., XX. 113., 397.). Ház udvarába, kapujába tételt szintén ide sorozott (BJT. V. 196., VIII. 236.). Idegen gyermeknek saját gyermek gyanánt szerepeltetését szintén e szakasz alapján minősített (XXVI. 81.). Ellenben helyesen mondta fel azt, aki törvénytelen gyermekét a tartásra kötelezett természetes atyához vitte és otthagytta (BJT. XXX. 213. 63. k. 180.,

épigy azt, aki gyermekét az állami gyermekmenhely kapujába tette le; u. o. 64. k. (1912) 147.). Mellőzte a halmazatot a gyermekekempészet és értelmi okirathamisítás (BTK. 400. §.) közt és csak a 254. §-t alkalmazta, midőn a csempészett gyermeket más család tagja gyanánt anyakönyvezették. (BJT. XXXIV. 130.). Az elévülést nem a gyermek elvitele, hanem a tett felfedezése napjától számítja a Curia (BJT. XXVI. 81.).

b) Az *érvénytelenségi ok eltávolítása*, az u. n. csalárd házasságkötés.

BTK. 255. §. Aki a házasság megkötésénél a másik fél előtt valamely bontó akadályt elhallgatott vagy a másik felet oly tévesztés által bírta a házasság megkötésére, mely miatt az felbontott vagy semmisnek nyilvánított: a családi állás elleni büntetést követi el és két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ezen büntett miatt csupán a sértett fél indítványára van helye a büntető eljárásnak.

„Felbontható“ vagy „semmis“ házasság alatt a házassági törvény (1894: XXXI. t.-c.) 121. §-a szerint a „megtámadható“ vagy „semmis“ házasságot, „bontó“ akadály alatt pedig a házassági törvényben meghatározott érvénytelenségi okokat kell érteni.

c) A lelkész, illetőleg 1894. óta a polgári tisztviselő közreműködése a csalárd házasságkötésnél.

BTK. 256. §. Azon lelkész, aki tudva, hogy olyan akadály forog fenn, mely miatt a házasság felbontható vagy semmis, a feleket mégis összehadja: három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

257. §. Azon lelkész, akit olyan házasság megkötésénél, mely fennforgó akadály miatt felbontható vagy semmis, gondatlanság terhel: vétséget követ el és hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

A BTK. 256. és 257. §-aiban meghatározott tényálladékok az 1894: XXXI. t.-c. 121. §-a értelmében „a házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő“ által követhetők el, akik e cselekmények miatt ugyanezen törvényszakasz szerint mellékbüntetésül a viselt hivatal elvesztésével is büntetendők (l. fentebb).

IV. A házassági törvény (1894:XXXI. t.-c.) még három, illetőleg *négy új vétséget* állapít meg, melyek szintén a házasság, ezzel egyesek családi állása ellen vannak irányozva. Ezek:

1. 1894: XXXI. t.-c. 122. §.: „Az a polgári tisztviselő, aki tudja, hogy a jelen törvény 14—25. és 27. §§-ban foglalt valamely akadály forog fenn, vagy hogy a házasságnál való közreműködésre nem jogosult és a házasság megkötésénél mégis közreműködik, vétséget követ el és amennyiben cselekménye súlyosabban büntetendő cselekményt nem képez: hat hónapig terjedhető fogházzal és a viselt hivatal elvesztésével büntetendő.

Az a polgári tisztviselő, ki az előbbi pontban említett cselekményt gon-

datlanságból követi el, amennyiben eselekménye súlyosabban büntetendő eselekményt nem képez: *vétség* miatt 1000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő; ismétlés esetében a viselt hivatal elvesztése is kimondható.“

2. 1894: XXXI. t.-c. 123. §.: „Azon lelkész, vagy vallási szertartás teljesítésére jogosított más személy, ki egyházi összedásnál eljár, mielőtt a felek igazolták volna, hogy a házasságot a polgári tisztviselő előtt megkötötték: *vétséget* követ el és 1000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, *ismétlés* esetében a cselekmény két hónapig terjedhető fogházzal és 1000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Ha kiderül, hogy a házasság a polgári tisztviselő előtt előzőleg megkötött, a cselekmény mint *kihágás*: 300 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Nem büntethető a cselekmény, ha az egyházi összedás az egyik félnek közel halállal fenyegető betegségében történt.“

3. 1894: XXXI. t.-c. 124. §.: „Aki a jelen törvényben megszabott akadály, vagy érvénytelenségi ok ellenére tudva köt házasságot, amennyiben eselekménye súlyosabban büntetendő eselekményt nem képez: *vétséget* követ el és három hónapig terjedhető fogházzal és 1000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.“

V. A KBTK. ezenkívül egyes apróbb eselekményeket, melyek a családi állás ellen követtetnek el, *kihágásnak* minősít (KBTK. 53. és 60. §. törvényellenes anyakönyvezés az anyakönyvvezető részéről.). Ugyanide tartozó új kihágásokat állapít meg az anyakönyvi törvény (1894: XXXIII t.-c. 80., 83. §.), így az anyakönyvvezetés elmulasztását, valótlan bejelentést.

HETEDIK FEJEZET.

A becsület elleni b. eselekmények.

Irodalom: *Wlassics*: Jogtud. Közl. 1880., 48. és 1881. 49.; *Zsitray L.*: Rágalmazás és becsületsértés. Jogállam III. 179.; *Buzsácz L.*: Rág. és bees. sértés holtak ellen. BJT. LIII. (1907) 226.; *Auer Pál*: Becsület és becsületsértés. 1908.; *Gerőcz K.*: A becsület és védelme. 1909.; *Halász Z.*: A becsület tartalma. 1911.; *Vajtkó P.*: Hirlap elleni b. s. J. K., 1912. 38.; *Zsitray*: u. a. J. K., 1911. 440.; *Bencsik J.*: Testület elleni b. s., u. a. 260.; *Mommsen*: 784.; *Binding*: Die Ehre und ihre Verletzbarkeit. 1892.; *Jhäring*: Zweck im Recht. II. 406.; *Oppenhoff*: 433.; *Landsberg*: Injurien und Beleidigung, 1886.; *Leonhard*: Der Schutz der Ehre im alten Rom. 1902.; *Hess*: Die Ehre und die Beleidigung. 1891.; *Weber*: Über Injurien und Schmähschriften. 4. kiad., 1820.; *Lanmasch*: Diebstahl und Beleidigung. 1893.; *Kohler*: Goldammers Archiv 47. k. 1. és 98.; *Hitzig*: Injuria. 1899.; *Friedmann*: Das Recht der Wahrheit und der Schutz des guten Namens, 1901.; *Volkman*: Der Begriff der Beleidigung. 1896.; *Liepmann*: Duell und Ehre. 1904.; *Hoffner*: Ehrverletzungen. 1903.; *Erich Merkel*: Der Zeichenraub. 1904.; *Ambach*: Kollektivinjurien u. Inj. gegen Kollektivpersonen, 1904.; *Gemmingen Fürfeld*: Beleidigung Verstorbener, 1905.; *Liepmann és Lilienthal*: Vergl. Dar. B. IV. 217. 375.

172. §. A rágalmazás és becsületsértés általánosságban.

I. A művelt társadalmakban az egyének legfinomabb, legbensőbb jogi értékei közé tartozik a becsület. A „becsület“ alatt

tulajdonképpen két jogi értéket lehet és kell értenünk. Egyfelől az egyénnek általános emberi méltóságát, mely szerint mindenkitől megkövetelheti, hogy őt embernek, vagyis erkölcsi lénynek tekintse, tehát az emberi méltóságot sértő cselekményektől vele szemben mindenki tartózkodjék. Ez az „emberi méltóság joga“ (mint emberi alap-, eredeti jog) minden embert születésétől kezdve megillet már azért, mert ember s ez mindenkire nézve egyenlő, kisebb vagy nagyobb nem is lehet. Ezt elveszíteni, vagy az embertől elvenni, kevesbiteni sem lehet. A modern, művelt állam a becsületvesztő büntetést, az u. n. polgári halált (jognélkülivé, rabszolgává téteit) nem ismeri.

A másik, amit a becsület alatt rendszerint érteni szoktak, az egyén személyes (egyéni) erkölcsi értéke, melyet kiki a korával, nemével, foglalkozásával, állásával járó erkölcsi és jogi köteleességek pontos teljesítésével szerez meg, amelynek mint szerzett jognak tiszteletben tartását (negatív elismerését) szintén bárkitől igényelheti, vagyis megkívánhatja, hogy mindenki az ő egyéni erkölcsi értékének, az u. n. egyéni becsületének kisebbítésétől, megsemmisítésétől, illetőleg erre való kísérletektől tartózkodjék.

Ez az u. n. egyéni becsületjog, mely külsőleg a személyes erkölcsi értékünknek a társadalom által való elismerésében, embertársaink becsülésében, tiszteletében áll, már nem eredeti, hanem éppen oly szerzett jog, mint a tulajdon, tehát csak azt és annyiban illeti meg, aki és amennyiben azt tettei, t. i. erkölcsi és jogi magaviselete által megszerezte. Ez tehát nem egyenlő, sőt éppen egyéneként változik (kisebb vagy nagyobb) s ezt kiki amint szerezheti és növelheti, ép úgy erkölestelen vagy jogtalan tettekkel kevesbítheti vagy végképen el is veszítheti.

A becsületnek ez a kettős jelentősége, illetőleg az emberi méltóságnak és az egyéni becsületnek egy elnevezése („becsület“) alá foglalása, okozza a nehézségeket, amikkel a becsületsértés meghatározása jár s a nagy eltéréseket és ingadozásokat, amivel e tekintetben találkozunk.

Becsületsértés alatt általában ugy az emberi méltóság jogának, mint az egyéni becsületnek jogtalan megtámadását kell érteni. A becsületsértő rendszerint a közönség, a társadalom szemében akarja a megtámadottat lealázní, vagyis embertársai becsülésére, tiszteletére méltatlannak feltüntetni, tehát elsősorban rendszerint az egyéni becsületet sérti, illetőleg akarja megsérteni, azonban ez a sértés irányulhat egészen vagy egyenesen az általános emberi méltóság kétségbevonására is. A becsületsértésnek tehát ugy lényegileg (a kettős jogi tárgyat tekintve), mint külsőleg (a sértés módja, alakja szerint) több esete, több tényálladéka különböztethető meg.

A BTK.-ek rendszeresen csak az elkövetés módja szerint különböztetik meg az egyes tényálladékokat, így a magyar BTK. két becsületsértő eselekményt ismer: a *rágalmazást* és a szoros értelemben vett u. n. *becsületsértést*.

II. A becsületsértés fogalmának ily nehézsége, a becsületnek, mint jogi értéknek finomsága s az egyén és az állam közötti viszony különböző felfogása magyarázza meg, hogy a régebbi jogok általában a becsületsértést elvileg nem tekintik büntetendő eselekménynek, hanem magánjogi vétségnek s csak egyes súlyosabb eseteit helyezik közbüntetés alá. A római jogban az „injuria“ eleinte (XII. táblás törvény) csak a római polgár tetteleges megsértését jelenti s magánbüntetéssel sújtatik, később a magánlaksértést is (domum vi introire) injuriának nevezik. A szóbeli gyalázás miatt nincs helye keresetnek, ellenben a gyalázó költemények írását már a XII. tábla halállal, a császári kor pedig általában a „libelli famosus“ (gyalázó iratok) esetét szigorú közbüntetéssel torolja meg. A justiniani jog különben az injuria minden esetében a magánkereset mellett közkeresetet is enged. A becsületsértés a rómaiaknál általában nem az egyéni becsület megsértése, hanem a *polgár megtámadása*. A rabszolgaság intézménye, melyen a római s az egész ókori társadalmi jogrend nyugszik, az egyéni szabadság s a jogegyenlőség ismeretlen volta, érthetővé teszi, hogy a római jog az *egyéni becsület* fogalmát nem ismeri.

A középkori germán jog ugyan már épen az egyéni, helyesebben törzsi szabadságra fekteti a fősúlyt s az egyéni becsület fogalma ez okból itt korán ismeretes lesz, de a becsületsértés általában, egyes súlyosabb esetek kivételével, itt is csak magánvétség. Az újkori jogok a rendiség eszméjének befolyása alatt lényegileg a római jogi felfogáson vannak. A Carolina csak a gyalázó irat által elkövetett becsületsértést bünteti, ugyanígy a német közös jog. Becsületsértésnek tekintik azonban általában a hamis vádat is, de azt legtöbb helyt nyilvános büntetéssel (beesteléség, néhol halál) sújtják. A régi magyar jog, egész a BTK. életbeléptéig, szintén csak magánvétségnek tekintti a becsületsértést, melynek magánjogi uton követelhető következménye az u. n. *nyelvváltás* volt (100 frt. $\frac{2}{3}$ -a a bírót, $\frac{1}{3}$ -a a sértettet illette.) A hamis vád súlyosabb eseteiben azonban az új és legújabb korban bünvádi eljárásnak volt helye.

A legújabb BTK-ek egy értelemmel szakítanak a régi felfogással és a becsületsértést általában büntetendő eselekménnyé teszik. Már a Code Pénal. az 1843-iki javaslat, az összes mai BTK-ek. Ennek természetesen magyarázata a nagy francia forradalom eszméinek elterjedésében, az egyéni szabadság és a jogegyenlőség elveinek az állami és társadalmi élet vezérelveitől elfogadásában van. A mai szabad államok az *egyéniség* minél szélesebb és függetlenebb kifejtésére törekcszenek s ennek alapfeltétele, hogy *minden embert* embernek és erkölcsi lénynek tekintsünk, aki a törvény előtt egyenlő jogokkal bír. A becsületsértő az ember ezen alapjogát akarja megsérteni s ezért a becsületsértés, akár az emberi méltóság, akár az egyéni becsület jogát tekintjük jogtárgynak, a személy elleni eselekmények közé tartozik. Tekintettel azonban arra, hogy e eselekmények a közérdeket közvetlenül ritkábban érin-

tik, az összes mai BTK-ek *magánindítványi* (a BP-ok pedig *magánvád* tárgyát képező) cselekményeknek nyilvánítják azokat, csupán egyes kivételes esetekben (államfő, közjogi testületek, közhivatalnokok megsértése) adnak tért esetleg ilyenkor is, bizonyos sajátos módon (felhatalmazásra), a hivatalból üldözésnek. A *hamis vádat* azonban a mai BTK-ek egy értelemmel ki-
rekesztik a becsületsértések köréből, miután ott az egyén sérelme mellett az igazságszolgáltatás tisztasága van elsősorban megtámadva, s így e cselekmény az állam elleni cselekmények közé sorozandó. Az 1843-iki javaslat álláspontját tehát, mely a rágalmazás és becsületsértés előtt, habár külön fejezetben, a hamis vádat („álnok gyanúsítás“ néven) tárgyalja, e pontnál nem követhetjük.

A részletek tekintetében az egyes BTK-ek közt sok eltérés van. Legnevezetesebb ezek közül, hogy a belga, német, hollandi BTK-ek, a svájci és osztrák javaslatok a tágabb értelemben vett becsületsértésnek három alakját (Beschimpfung, Beleidigung, Verleumdung), a magyar, finn, olasz és bolgár BTK-ek, az 1843-iki és a német javaslat ellenben csak kettőt (rágalmazást és a becsületsértést) különböztetnek meg.

III. Ugy a „rágalmazás“, mint a szorosan u. n. „becsületsértés“ *jogi tárgya* a „becsület“ joga és pedig ugy az általános emberi méltóság joga, mint az u. n. egyéni becsületjog.

1. A büntetőjog sem ismer a becsületre nézve osztályokat vagy rangsort. Az emberi méltóságra nézve ily osztályozás képtelenség, de az egyéni (szerzett) becsület is elvileg a jog előtt egyenlő értékű.¹⁾ A legszegényebb sorsu, a legnehezebb fizikai munkát végző ember (napszámos, köfajtó) egyéni becsületét a törvény époly védelemben részesíti, mint a leggazdagabb vagy legelőkelőbb emberét. Aki a maga foglalkozásával, társadalmi állásával együttjáró erkölcsi és jogi kötelességeket kifogástalanul teljesíti, az époly mértékben igényelheti, hogy őt embertársai előtt senki meg ne gyalázza, nevétség, guny, szégyen tárgyává ne tegye, mint a másik.

A becsület alatt tehát a büntetőjogban sem szabad az u. n. *állási becsületet* (Standesehre, Berufesehre), sem az u. n. *polgári becsületet* érteni, mert a becsületes ember fogalma nemcsak az állásunkkal (hivatás, foglalkozás) járó *jogi kötelességek* teljesítését, se nem egyszerűen az *állampolgári kötelességek* pontos végzését, hanem az *általános emberi* és a társadalmi helyzetünkkel járó *különös erkölcsi kötelességek* betöltését is megköveteli. A katona nem pusztán a vitézséggel, a pap nem a szép szónoklattal, a tanár nem a lebilineselő előadással szerzi meg a „becsületes ember“ nevét és a társadalom becsülésére való igényét, hanem mindeniknél a *tisztességes, erkölcsös magánélet is* szükséges a becsület teljes fogalmához.

¹⁾ A BTK. 264. §-a ugyan ismeri a „női becsület“-et. Azonban a BTK. sem akarta a *női becsületet* magasabbra értékelni a *férfi becsületnél*, csupán a nő, *mint nő* ellen elkövetett becsületsértéseknél a valóság bizonyítását zárja ki, mert a nőre nézve, társadalmi helyzeténél fogva, a becsületsértő állítás bizonyítása is sértő lehet.

2. A becsületsértő cselekményeknek saját *elkövetései* (tevékenységi) tárgyuk rendszerint nincs. A becsület ugyanis az emberi méltóságban és a mások becsülésében állván, külső tárgya, amelyen megtestesülne, nem létezik. Legfeljebb a tetteges becsületsértésnél (arculütés) lehet az emberi testet elkövetési tárgynak tekinteni, miután ennek a megszegyenítést kifejező illettese által akarja a tettes a becsületsértő szándékát megvalósítani. Általában tehát a személy, vagyis valamely jogalany tekinthető itt elkövetési tárgynak, illetőleg passív alannak. Elvileg a becsületsértés és rágalmozás *bármely élő személy* (gyermek, örült, elítelt,¹⁾ jogi személy²⁾ ellen elkövethető, miután az általános emberi méltóság joga minden személyt megillet. *Halott* ellen, mint amely jogok alanya nem lehet, nem követhető el, hanem a halott *emlékének meggyalázása* (becsületsértő cselekvés által) esetében az elhalt családtagjai tekintendők sértetteknek (l. a köv. §.). Határozatlanul, vagy egyáltalán *meg nem jelölt* személy ellen, hacsak a cselekvésből világosan ki nem tűnik, kit vagy kiket akart sérteni a tettes, egyik cselekmény sem követhető el.³⁾

A becsületsértés jogi tárgya a büntetőjogi és jogbölcsészeti irodalomban élénk vita tárgya, aminek oka a becsület fogalmának különböző, sokszor eltérő felfogásában s különösen az emberi méltóság jogának s az egyéni becsület jogának összehavarárásában keresendő. Az uralkodó felfogás (Liszt, Berner, Frank, Finger, Jhäring, Merkel, Lilienthal, Olshausen) az *ember értékének mások által való elismerésében*, a magaviselet által szerzett tiszteletben, a szociális helyzetben látja a becsületet. *Hälschner* az erkölcsi értékben, *Kohler* pedig a polgári vagy állási méltóság (Standes-Bürgerwürde) elismerésében találja annak lényegét. *Liepmann* az ember különös feladatainak (nemi, állási, hivatási, emberi és személyiségi) betöltéséhez elengedhetlen tulajdonságok összeségét érti alatta. Nagy érdemeket szerzett a becsület jogi tárgyának tisztázásában *Binding*, aki helyesen mutat reá a becsület jogtárgyának kettős voltára s meggyőzően fejt ki, hogy a becsület, mint jogi tárgy, független attól, amit egyesek, körök vagy osztályok a becsület alatt értenek, vagyis, hogy a becsület nem egy az ember gazdasági (szociális) értékével, sem az önbecsérzettel (Werthgefühl), sem az egyes életkörüök értékelésével, sem a harmadik személyek jó véleményével, a jó hírnév jogával, hanem a becsület, mint a becsületsértés jogi tárgya, az az érték,

¹⁾ Hivatalvesztésre vagy fogházra ítelt ellen is becsületsértést képez oly állítás, mely nem arra a tényre vonatkozik, amiért az illető elítéltetett.

²⁾ A *Curia* többször rágalmozást állapított meg jogi személy ellen, így: BJT. IX. 190. (olvasóegylet). XXXVIII. 2. (szövetkezet). JE.: BHT. III. 225. sz.

³⁾ A *Curia* rágalmozást állapított meg ilyen kifejezés miatt: „a katonának lopták el a deszkát“, mert az illető községben csak egy csapat huszárság volt. BJT. VII. 80. Ugyancsak megállapította a rágalmozást, bár a sértett egyáltalán nem volt megnevezve, de kétségtelen volt, hogy kire mondta a sértett szavakat. BJT. XXXII. 69., LIII. 157., LIV. 254. Vargha—Lengyel: BD. V. J. E.

ami az egyes embert, mint olyat és pedig *cselekvései alapján*, vagyis erkölcsi és jogi kötelességeinek teljesítése mértékéhez képest megilleti (id. m.).

Nagy vita volt az iránt is, hogy *jogi személy* és *halott* ellen lehet-e becsületsértést és rágalmazást elkövetni? A jogi személyekre nézve az irodalom többsége igenlő álláspontot foglal el, szerintünk is helyesen, mert a jogi személy (*személyösszesség*) több egyénből áll s együttvéve is jogalany-nak tekintendő. Így *fictio* nélkül állítható, hogy a jogi személyt a maga összességében is bizonyos erkölcsi méltóság illeti, melyet jogtalanul kétségbevonni, a jogi személyt meggyaláznai nem lehet. (Ugyanigy: Merkel, Liszt, Schmierer, Heil, Werner, Fayer, Ellenkezőleg Binding és Illés.) *Binding* ellenkező nézete onnan ered, hogy a jogi személy alatt ő is (mint sokan) *dologösszességet* is értenek, ami ellen természetesen képtelenség a becsületsértés. *Binding* e felfogásából folyólag a törvényes testületek megsértését nem is tekinti (elméletileg) becsületsértésnek, hanem az illető testületeket megillető *tekintély* megsértésének. Épigy az államfő vagy a közhivatalnok, mint ilyen, megsértése szerinte nem becsületsértés, hanem az *állási méltóság* elleni cselekmény.

Ellenben *halott ellen* az irodalom többsége szerint becsületsértés nem követhető el (*Liszt, Binding*), mert a halott nem jogalany, nem személy s így ellenében személy elleni büntetendő cselekmény el nem követhető. A „halott elleni” becsületsértés voltaképen nem becsületsértés, hanem kegyeletsértés, vagyis a közerköles elleni véttség s így voltaképen egy társadalom elleni cselekmény. E helyes felfogást teszik magukévá a hollandai, olasz, finn és norvég BTK-ek, melyek a „halott emlékének megsértéséről” szólnak. Az *osztrák és német* javaslatok a vallás elleni cselekmények közt említik meg a hulla elleni „Unfug” elkövetését (az osztrák: a halott nyugalmanak zavarását). A *magyar* BTK. 273. §-a még a régi hibás felfogást fejezi ki, midőn „holtak ellen elkövetett rágalmazásról és becsületsértéséről” beszél (L. a köv. §.)

3. A cselekvés általában a személy általános vagy különös (egyéni) erkölcsi értékének szándékos és jogtalan kétségbevonásában, lealacsonyításában s ezzel a sértett személyt társadalmilag megillető becsülés, tisztelet kisebbitésében áll. Csak a *szándékos* és csak a *jogtalan lealacsonyítás* alkotja a tényálladékat. A *szándékhoz azonban valami különös meggyalázási célzat* (u. n. animus injuriandi) nem szükséges. Csak a cselekvés lealacsonyító voltának tudata s e cselekvés akarása szükséges.

Liepmann különös szándékot kíván s ezért csak akkor állapítana meg b. sértést, ha a tettes a sértett által felismerhető meggyalázó nyilatkozatot tett. A *Curia* többször kifejezte, hogy „különös” szándék (célzat) sem a rágalmazáshoz, se a becsületsértéshez nem szükséges. BJT. LI. 263. LII. 93., 291., LIII. 21. (jogegység érd.), LIV. 142., LXIII. 236.

Aki egy idegen nőt az utcán megesékol, valakiről becsületbe vágó dolgokat elpletykál, becsületsértést követ el, habár a sértettet meggyaláznai egyáltalán nem akarta is. A cselekvés jogtalansága hiányzik, ha az a fegyelmi jog gyakorlása közben, valamely jogosnak vélt ügy védelmében (BTK. 266. §.) követeltetett el, vagy ha az illető *igazat mondott* s az állítás valódiságának

bizonyítását a törvény megengedi (BTK. 263. §.). Az elkövetés módja mindkét cselekménynél sokféle (szóbeli, írásbeli, nyomtatvány általi, közvetlen, közvetett.)

4. *Kísérlet* képzelhető (habár ritkán fordulhat elő), a BTK. azonban sem a rágalmazás, sem a becsületsértés esetében nem tiltja.

5. Ugyanazon személy elleni több sértő kifejezés, vagy állítás (akár írásban, akár egy vagy több nyomtatványban) egységet, ellenben *több személynél*, habár egy kifejezéssel (rablók, gazemberek) vagy egy nyomtatványban megsértése többséget képez. (Ugyanígy a *Curia*: BJT. XXXI. 358., XLVIII. 200. EH.; BHT. IV. 361.) Ugyanazon cikknek többszöri közzétételét u. a. lapban a *Curia* anyagi halmazatnak minősítette. BJT. LVII. 243. (Szerintem itt folytatolagosság forog fenn.) Több, de lényegileg azonos tartalmu beadványban elköv. b. s.-egység LXIII. 236.

IV. A rágalmazás és becsületsértés közötti leglényegesebb különbség abban van, hogy a rágalmazás csak valamely *tény állításával*, a becsületsértés ellenben *véleménynyilvánítással* vagy *lettleghesen* követhető el.

173. §. A rágalmazás és becsületsértés tényálladéka és esetei.

I. A rágalmazás.

BTK. 258. §. A rágalmazás vétségét követi el és hat hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő: aki valakiről, többek jelenlétében vagy több, habár nem együtt levő személy előtt olyan tényt állít, mely valóságában — az ellen, akiről állított, a büntető eljárás megindításának okát képezné, vagy azt a közmegegyezésnek tenné ki.

A rágalmazás különös ismérvei:

1. A rágalmazónak „tényt“, vagyis valamely *meg történt cselekményt* kell állítania a sértettéről.

Részletes elbeszélés, az állított tény pontos leírása nem szükséges, de egyszerű vélemény (alávaló gazember) vagy meggyalázó név (csaló, tolvaj, gyilkos) mondása nem elegendő, hanem a sértettnek valamely cselekmény elkövetését kell tulajdonítani (lopott a községi pénztárból). Az állítás alatt nem az értendő, hogy az illető tényt maga a tettes koholja, vagy mondja el először, a mástól hallott ily tény továbbadása, a forrás megnevezése nélkül való továbbterjesztése is rágalmazás lehet. Helyesen mondta ki a *Curia*, hogy a *hir terjesztője* köteles annak valóságáról meggyőződést szerezni, különösen, ha a terjesztést újság útján eszközli (BD-tár VI. 128.); a valótlan tények terjesztője rágalmazásért felelős, tekintet nélkül, hogy a hír forrását képes-e megjelölni vagy nem. (U. o. 353.)

2. Az állított ténynek elvileg és rendszerint *valótlan*nak kell lenni. Igazi, valóban megtörtént tények elmondása *rendszerint* nem lehet rágalmazás. E szabály alól azonban jelentékeny kivételeket

tesz a BTK., midőn bizonyos esetekben (BTK. 264. §.) nem engedi meg a sértőnek állítása valódiságának bizonyítását, ily esetben kivételesen a való tény elmondása is büntetendő (l. a köv. §-t.).

3. Az állított ténynek olyannak kell lenni, mely valódisága esetén azt, akiről állított vagy a) *bűnvádi eljárásnak* vagy b) a *közmegevetésnek* tenné ki.

Tehát vagy büntetendő cselekmény (büntett, vétség vagy kihágás) vagy oly aljas tény, (habár nem büntetendő cselekmény, pl. kicsapongó, fellelt életmód) elkövetését kell a sértettnek tulajdonítani, mely miatt vagy bűnvádi eljárás lenne ellene indítható, vagy a társadalom szemében általános megvetés tárgya lenne. „Fegyelmi eljárás” indításának lehetősége (az állított tény miatt) szintén megállapíthatja a rágalalmazást, mert a fegyelmi eljárás megindítását is a nagy közönség általában dehonostálonak tekinti.¹⁾

4. Az állításnak vagy *többek* együttes jelenlétében vagy külön-külön, de *több személy* előtt kell történnie.

A „többek” alatt itt, az állandó bírói gyakorlat szerint, a sértő és a sértetten kívül *legalább három személy* értendő. (32. sz. *curiai döntvény.*)²⁾ A sértett személy jelenléte nem szükséges. Az elkövetés (állítás) történhetik beszéddel, levélben, hirdalában, általában nyomtatványban, esetleg taglejtések (lopás jelzése) által.

5. Sajtó útján elkövetett rágalmozás.

BTK. 259. §. Egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő a rágalmozás: ha a rágalmozó állítását nyomtatvány vagy nyilvánosan kiállított képes ábrázolat által tette közzé vagy terjesztette.

E tényálladékhoz nem elég a rágalmozó állítás kinyomtatása (kísérlet), hanem a nyomtatvány közzététele is szükséges. *Curia E. H.: B. H. T. IV. 363. sz.*

II. A hatóság előtti rágalmozás.

BTK. 260. §. Rágalmozást követ el és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő: aki más valamilyen hatóság előtt, büntethető cselekmény elkövetésével vádol, ha védja valótlanul bizonyul és a hamis vád büntette vagy vétség: fenn nem forog. (227. §.)

E tényálladék a hamis vád (BTK. 227. §.) kiegészítő cselekménye. A hamis vád ugyanis a hatóság előtt valakinek büntetendő cselekmény elkövetésével „tudva hamisan” vádolása. Ha a „tudva hamisság” nem igazolható, de a tettes vastag könnyelműségből,

¹⁾ A bírói gyakorlat is állandóan megállapítja a rágalmozást, ha az állított tény olyan, hogy amiatt valódisága esetén fegyelmi eljárásnak lenne helye. BJT. XLII. 273., XLVI. 166., LI. 263. EH.: BHT. IV. 360. sz.

²⁾ Nyílt levelezőlapon írt rágalmozó állítást a gyakorlat néha „többek előtt” történnék tekint. (BJT. V. 12.) Músszor csak becsületsértést állapít meg: BJT. XLVI. 387., XLVII. 217. Az utóbbi de lege lata helyesebb. Posta-utalványon írt valótlán állítást legújában *elvi* határozatban többek előtt történnék tekint a Curia: BHT. IV. 358.

kellő utánjárás nélkül vádolt valakit bünt. cselekménnyel a hatóság előtt, ez esetben a 260. §. szerint büntetendő.

A hatóság előtti rágalmozás ismérvei: 1. *hatóság* (közigazgatási, bírói) előtti vádolás és pedig 2. *büntetendő*¹⁾ *cselekmény* elkövetésével való vádolás; 3. a vád *objectiv valótlansága* (a feljelentett személy felmentése vagy ellene az eljárás megszüntetése azonban még nem jelenti okvetlenül a vád valótlanságát²⁾); 4. a „tudva hamisság“ hiánya a tettesnél.

Bírói gyakorlatunkban a 260. §. értelmezése körül sokáig több tekintetben ingadozás volt. Ma azonban a *Curia* állandó (helyes) gyakorlata, hogy a szakasz alá a gondatlan, könnyelmű s nem hamisan, de nem is jóhiszeműleg tett feljelentések vonandók. Így a *jóhiszemű* feljelentés miatt állandóan felmenti a vádlottat: BJT. XXXIII. 192., XXXV. 65. EH.: BHT. 364. sz. Bűnösséget állapított meg a gondatlanság miatt: BJT. XXIX. 297., XXXV. 68. Ha az állított tény miatt a sértett ellen indított bűnvádi eljárás megszüntetetik, ez nem vonja maga után a feljelentő marasztalását a 260. §-ban, pl. vád visszavonás miatt történt megszüntetés esetén is a *Curia* a 260. §. alól felmentette a vádlottat (BJT. XXXIII. 193., XLII. 273.). Az indítványi határidő itt azon naptól kezdődik, melyen a megszüntető bírói végzés az illetőnek tudomására jutott. *Curia J. E.*: BJT. 60. k. 2.

III. A becsületsértés.

BTK. 261. §. Aki más ellen meggyalázó kifejezést használ vagy meggyalázó cselekményt követ el, — amennyiben a 248. §. esete fenn nem forog: a becsületsértés vétségét követi el és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel, — ha pedig a meggyalázó kifejezést a 259. §-ban megjelölt módon tette közzé vagy terjesztette: három hónapig terjedhető fogházal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha a cselekmény testi sértést képez: az arról rendelkező törvény lesz alkalmazandó.

A becsületsértés különösen a rágalmozással és a testi sértéssel szemben kiségitő cselekmény. Csak annyiban állapítható meg, „amennyiben rágalmozás nem forog fenn“. Ha pedig a cselekvés (tettleges becsületsértés) *testi sértést* is képez, csak testi sértés állapítható meg. Rágalmozás és becsületsértés, valamint becsület- és testi sértés e szerint halmazatban nem állapíthatók meg. (Törvényes absorptio.³⁾) Más cselekménnyel, pl. hatóság elleni erőszak-

¹⁾ A „büntethető“ kifejezés a BTK-be bizonyára tollhibából csuszott a „büntetendő“ helyett.

²⁾ Ugyanigy *Heil F.* (BJT. XXV. 37.) és *Vargha F.* (M. Ig.-ügy. XXXVI. 306.) *Curia* EH.: BHT. IV. 365.

³⁾ Helytelen a *Curia* egy ítélete, melyben ugyanazon személy ellen elkövetett hatóság előtti rágalmozást és becsületsértést halmazatnak minősített: BJT. XLVIII. 259. (A pozsonyi tábla helyesen állapította meg ez esetben a törvényes absorptiót.)

kal,¹⁾ magániaksértéssel²⁾, esetleg zsarolással³⁾, azonban a becsületsértés halmazatot képezhet.

A becsületsértésnek a BTK. szerint két alakja van: 1. a meggyalázó *kifejezéssel* elkövetett, u. n. szóbeli vagy írásbeli és 2. a meggyalázó *cselekvéssel* véghezvitt, u. n. *tettleges* becsületsértés. Az elkövetés módja, a kifejezés, az írás, kép, a jelképies meggyalázó cselekvés oly végtelen sokféle lehet, hogy erre nézve biztos ismerveket felállítani alig lehetséges. Nincs kizárva a *mulasztással* (hallgatás, ülve maradás) való elkövetés sem. A bírónak a sértett állását, hivatalát, nemét, korát, műveltségét, sajátos viszonyait mind figyelembe kell venni, hogy megállapíthassa, valóban *meggyalázó-e* a használt kifejezés s a helyzet és körülmények szerint lehet, hogy ugyanazt a kifejezést (számár, boszorkány) egyik esetben becsületsértőnek, másikban nem fogja annak venni. Óvakodni kell a merő udvariasságot, kiméletlenséget becsületsértésnek minősíteni, viszont esetleg az igazság elmondása is becsületsértő lehet a kifejezések, a forma sértő jellegénél fogva.⁴⁾ Feltételeken vagy tréfás alakban használt becsületsértő szavak is megállapítják a tényálladékokat.⁵⁾

A BTK. a *szóbeli és a tettleges* becsületsértést egyenlően bünteti. Az 1843-iki javaslat és az olasz BTK. a *tettleges* becsületsértést súlyosabb büntetés alá helyezik, mint a szóbelit, az irodalomban is általában helyeslik, hogy a *tettleges* becsületsértés elvileg nagyobb büntetéssel sújtassék, mint a szóbeli, miután a *tettleges* elkövető a testet is megtámadja s a közönség is nagyobb meggyalázásnak tekinti az arcültést, megkorbácsolást, mint a szavakkal ejtett sérelmet. Ezzel szemben ugyan felhozható, hogy a szavakkal sokszor nagyobb sebeket lehet ütni, mint a kézzel vagy korbáccsal, ami tényleg igaz is, azonban a mérleg mégis a 43-iki javaslat és az olasz BTK. javára billen, mert aki *tettleges* becsületsértésre vetemedik, az alanyilag is intenzívebb (magasabb fokú) becsületsértési szándékkal cselekszik. Aki embertársára emeli saját kezét, az ezzel a megvetésnek, a gyalázásnak a legnagyobb mértékét akarja kifejezni s míg a sértő szót vissza lehet vonni, az arcültést — ami a társadalom szemében is a legnagyobb megszégyenítést jelenti — reparálni aligha lehet. Amint a *sajtó útján* elkövetést a nagyobb nyilvánosság miatt magasabban bünteti a BTK., éppúgy jogosult és kívánatos lenne a *tettleges* becsületsértést is minősített esetté emelni. Ezt javasolja Liepmann is.

¹⁾ A *Curia* újabban ellenkezőleg a hatóság elleni erőszakba beleolvastja a becsületsértést: BJT. XXXI. 161.. 265.

²⁾ Ugyanigy a *Curia*: BJT. XXXV. 150.

³⁾ *Curia*: BJT. XXIV. 269.

⁴⁾ I. ezek iránt Werner helyes megjegyzéseit: Kézikönyv 474.. a bírói gyakorlatot: Németh P. 171—176. és Illés II. 319—325. Becsületsértésnek vétefett: darabant (B. D. III. 4.), munkásnyuzó, morfinista, querulans, műveletlen (u. o. II. 103.. 380. III. 202.) kétértelmű szó (ringyó-eszeska) BJT. 62. k. 81.

⁵⁾ BJT. LIV. 205.. LV. 225. Curia EH.: BHT. IV. 368. és 369. sz.

IV. A rágalmazás és becsületsértés közös és egyenlően minősített esetét képezi a törvényes hatóságok vagy ezek tagjai ellen elkövetett u. n. nyilvános rágalmazás vagy becsületsértés.

BTK. 262. §. A törvény által alkotott testületek, hatóságok vagy azok küldöttségei, tagjai ellen, habár nem nyomtatvány által elkövetett nyilvános rágalmazás vagy becsületsértés: egy évig terjedhető fogházzal és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

E minősített eset passzív alanyai csak a következők lehetnek: 1. a törvény által alkotott testületek (országgyűlés, törvényhatósági, községi képviselőtestület); 2. hatóságok (bírói, közigazgatási, katonai); 3. ily testületek vagy hatóságok küldöttségei (delegatúó, országgyűlési, törvényhatósági bizottságok); 4. ily testületek, hatóságok tagjai (képviselő, megyei bizottsági tag, községi előljáró). Egyházi hatóságot, felekezeti iskola hivatalnokát a gyakorlat néha nem vesz ide, (BJT. LI. 24.), máskor ezeket is közhivatalnokoknak, illetve közmegbízásban eljáróknak tekinti (u. o. 28., LVI. 219. Balogh: BD-tár I. 208.).

Hatósági közegek elleni sértések nem esnek e szakasz alá. A 67. sz. döntvény (1888 május 11.) szerint a rendőri hatóság „örsegi közegei“ nem hatósági tagok s így az ellenük elkövetett becsületsértés nem a 262., hanem a 261. §. szerint minősítendő. Nem tekinti hatóság tagjának, csakis közegnek a gyakorlat u esendört, az állami anyakönyvvezetőt sem (BJT. XLVII. 73., 74., LIV. 48.)

A tényálladék sajátos ismérve csupán az elkövetés nyilvánossága. Nyilvánosság¹⁾ alatt nemesak a nyomtatvány által, hanem a gyűlekezetben vagy nyilvános helyen többek előtt történt elkövetés is értendő. Egyébként a rágalmazás és becsületsértés ismérvei épen azok, mint fentebb láttuk.

A nyilvános rágalmazás vagy becsületsértés szintén nem állhat halmozatban a rágalmazás vagy becsületsértés előbbi eseteivel, így a hatóság előtti rágalmazással sem.

¹⁾ A nyilvánosság alatt itt is a BTK. 171. §-ában körülírt fogalmat kell érteni (l. 217. §.). Ugyanigy Illés, Vargha F. (Jog. 1888. 193.) A Curia helyesen jelentette ki: a nyilvánosság alatt nem a hely nyilvánossága, hanem az értendő, hogy a sértést sokan hallják. (BJT. XVII. 347. XLII. 148.) Négy tanu előtti nyilatkozatot nem vett nyilvánosnak. (XV. 249.) Hivatalos helyiségben 2—3 tanu előtti nyilatkozatot egyszer nyilvánosnak (XXVI. 23.), mászszor nem vett annak (BJT. XLI. 581.). Hatóságához intézett beadványban foglalt sértések nyilvánosságára nézve is sokáig ingadozott a Curia. Többször kijelentette, hogy az ily sértések nyilvánosak (BJT. XIX. 245., XXV. 51., XXVI. 19.), mászszor s legújában állandóan nem tekinti nyilvánosnak (XIX. 242.; XJVIII. 252.). Ez utóbbi álláspont helyesebb. Ugyanigy Illés, Vargha F. Nyilt levelezőhapon, postautatvány szélén tett sértést többször nyilvánosnak vett a Curia. (BJT. XIV. 96., XLVII. 387.) Helyes a Curia legújabb gyakorlata, mely szerint a hatóságához intézett beadványban elkövetett rágalmazás (BTK. 260. §.) nem esik a BTK. 262. §-a alá, miután e szakaszhoz megkivánható „nagyobb nyilvánosság“-ot a hatóságához való benyújtás egymagában meg nem állapíthatja. BJT. XLVIII. 252., XLIX. 199. Balogh: BD-tár I. 280.; EH.: BHT. IV. 371.

V. „*Holtak ellen* elkövetett rágalmozás és becsületsértés is a jelen fejezet szabályai szerint büntetendő. (BTK. 273. §. 1. bek.)

A BTK. e fogalmazásnál abból a helytelen felfogásból indult ki, mintha a rágalmozás vagy becsületsértés a „halott“, mint fictiv jogalany ellen is elkövethető lenne. Miatán pedig a halott maga már nem tehet indítványt, e jogot annak hozzátartozóira (gyermek, szülők, testvérek, házastárs), mint akik közvetve szintén sértetteknek tekinthetők, ruházza át. Így de lege lata e cselekmény passzív alanyai az elhunyt hozzátartozói, rajtuk kívül más nem tehet indítványt s ilyenek hiányában vagy haláluk után a cselekmény nem büntethető.

„Halott ellen“ a BTK. alapján *tettleget* becsületsértés sincs kizárva. Egy esetben a Curia ezt meg is állapította: BJT. XXXI. 289.

Binding a halott emlékének meggyalázását a „hit és érzelmi élet elleni“, vagyis a vallásos érzést sértő cselekménynek tekinti. *Liszt* a halott családjának a becsületét látja veszélyeztetve az ily cselekmények által (csak a halott elleni másféle cselekményeket tekinti ő is a vallásos érzés ellen irányulóknak). Alaposan fejtegeti a „halott elleni“ rág. és becs. sértés jogi tárgyát *Buza L.*, ki egészben véve a *Binding* álláspontját helyesli s az általános *vallásos érzést* tekinti e delictumok jogi tárgyául. Helyesen mutat rá, hogy a hozzátartozókat tekinteni a tényálladék passzív alanyainak, azzal a veszedelemmel jár, hogy így esetleg éppen a hozzátartozók által elkövetett durva kegyeletsértés büntetlen marad. Részemről e delictumok jogi tárgyául a *kegyelet-érzést* és pedig de lege lata a hozzátartozók kegyeletérzését tekintem (a „vallásos“ érzés már bizonyos mérvű egyoldalúság, mert az atheistaiban is lehet kegyeletérzés). De lege ferenda igaza van *Buzának*, hogy a hozzátartozókat helytelen passzív alanyoknak tekinteni. azonban de lege lata az indítványi jognak részükre biztosítása folytán mégis ők tekintendők közvetett sértetteknek.

Ténybeli tévedés (a tettes azt hiszi, hogy halottat rágalmoz, pedig az még él) a 273. §. alól mentesít, de nem mentesít a 258. vagy 261. §. alól. *Binding* és *Buza* itt teljes mentességet hirdetnek.

VI. A rágalmozás és becsületsértés miatt se vagyoni kártalanításnak (nyelvváltság, Busse), se mellékbüntetésnek nincs helye. azonban a BTK. mintegy mellékbüntetésül, helyesebben a sértett rehabilitációja gyanánt állapítja meg az ítélet hírlapi közzétételét. E közzétételnek két esete van:

BTK. 277. §. Rágalmozás és becsületsértés miatti elítéltetés esetében a sértett fél kívánatára megrendelendő: hogy az ítélet egész terjedelmében, indokaival együtt, az elítéltnek költségére, azon vidéknek, hol a büntetendő cselekmény elkövetett, valamelyik lapjában, és ha ott lap nem jelenik meg, a sértett fél által megjelölt bellöldi lapban tétessék közzé.

Ezen kívánság a tárgyalás folyama alatt ízezendő ki.

Ha pedig a büntetendő cselekmény időszakai nyomtatványban követtelt el: az ítélet indokaival együtt ugyanazon nyomtatványnak a jogérvényes

ítélet kihirdetése vagy kézbesítése után megjelenő első száma elején teendő közzé.

E szakasz két első bekezdése vonatkozik bármilyen rágalmazásra vagy becsületsértésre, vagyis a helyi (vidéki) lapban való közzétételnek — de mindig csak a sértett kifejezett kívánságára, — minden rágalmazás vagy becsületsértés miatti elítélés esetében helye van. A harmadik bekezdés ellenben csak az időszaki nyomtatványban, vagyis *hirlapban* elkövetett esetekre vonatkozik s ez a sértett kívánsága nélkül vagy ellenére is, *hivatalból rendeltendő el.*

Az ítélet hirlapi közzétételét újabban a BP. is előírja (547. §. ut. bek.), ez a törvény azonban nem mondja, hogy a marasztaló ítélet *a lap elején* közzelendő (csak: „a legközelebb megjelenő számában“). A Curia ebből azt következteti, hogy a BP. „mellőzte“, vagyis hallgatólag hatályon kívül helyezte a BTK. 277. §-ának azt a rendelkezését, hogy az ítélet a lap elején közzelendő, s megelégszik a lap bármely részében való közzeléssel: BJT. XLV. 11. Nözetem szerint a „mellőzés“ nem jelenti a BTK. szabályának hatályon kívül helyezését, a két törvényhely nem áll ellentétben egymással, a BP. csak a sajtó-bírószági ítélet specialitásait sorolja fel az id. §-ban, ezért említi meg a közzétételt is. A BTK. rendelkezése tehát épségben maradt.

A hirlapi közzelés az újabb gyakorlat szerint *a lap kiadóját* terheli. BJT. LV. 48., LVIII. 69.

VII. *A becsületsértési fejezet revisiója.* A rágalmazás és becsületsértés tekintetében a BTK. szakaszai ellen főleg a büntetési tételek alacsonytsága miatt tétetett sok jogos kifogás (Fayer, Eszterházy, Vámbéry). A becsület kétségtelenül *hatályosabb védelmet igényel*, mint az a BTK-ben található. A bírónak módot kell adni, hogy az alaptalan rágalmozókat, kik sokszor irigységből, gyűlölködésből, nem ritkán aljas vagyoni haszonszerzés (zsarolás) céljából nem áttalanak szepőlten jellemű embereket bemocskolni, ne a mai nevetségesen csekély büntetési tételekkel, de komolyan és hatályosan büntethesse. Hogy a szigorításra mennyire szükség lenne, elég rámutatnunk a becsületsértések óriási számára s fokozatos és valóban ijesztő szaporodására. A 80-as években évente átlag 25.000, a 90-es években 30.000 embert ítélték el bíróságaink becsületsértésért és rágalmozásért. 1899-ben már 37.136, 1901-ben 29.085, 1902-ben 31.781, 1903-ban 34.642, 1904-ben 34.103, 1905-ben 37.385, 1906-ban 39.957, 1907-ben 39.487, 1910-ben 40.154, 1911-ben 41.272 egyént.

A párbajmánia mérséklésének is egyik közvetett eszköze lenne a becsületsértésnek és rágalmozásnak mérsékelt szabadságvesztési (becsületsértés 1. rágalmozás 5 évi fogház) és magas pénzbüntetési tételekkel (4—6—8000 korona) sújtása. A külföldi BTK-ek általában sokkal magasabb tételeket szabnak e cselekményekre, mint a mi BTK-ünk, így a német BTK. a tetleges becsületsértésre 2 évi fogházat és 1500 márka pénzbüntetést, a sértettnek 6000 márkáig terjedhető kártalanítást, a hollandi BTK. rágalmozásért 3 évig terjedhető fogházat, az olasz BTK. a rágalmozás súlyosabb eseteire 1—5 évig terjedhető fegyházat s 1000 líránál nem kevesebb pénzbüntetést, a svájci javaslat a rágalmozásra általában 5 évig terjedhető fegyházat, a továbbterjesztésre (üble Nachrede) 10.000 frank pénzbüntetést, a német javaslat 5 évig terj. fogházat és 10.000 márka pénzbüntetést. A svájci javaslat valaki hitelének rosszakaratú megrontását vagy veszélyeztetését, az osztrák jav. a kiflott vagy elengedett büntetés felhánytorgatását külön vétségé minősítik.

A becsületsértési fejezet gyökeres revisióját óhajtja Zsitvay Leó is (Jogállam. III. 179.), főleg a tényálladékok szabatosítása s a bírói gyakorlat ingadozásainak megszüntetése céljából. Így elítéli, hogy a rágalmazás csak „több ember“ előtti elkövetés esetén állapítható meg, szerinte elég lenne a tényállítás „más előtt“, a rágalmazás tényálladékába vagyilagosan a „hitelképesség megrontását“ is bevenné, a 262. §-t vagy egészen törölné, vagy csak a *testületet* bárminő megsértésére hagyná meg a magasabb tételt (a nyilvános-
ságot és a hatósági tagokat kihagyná).

174. §. A valóság bizonyítása és büntetlenségi esetek.

Irodalom: Hertel: Der Wahrheitsbeweis bei Injurien etc. 1902.; Gerhard: Der Beweis der Wahrheit etc. 1902.; Vajkó Pál: BJT. LVII. (1909) 160.; Zsitvay: u. o. 281.

I. A valóság bizonyítása (exceptio veritatis).

Miután elvileg csak a *valótlan* tények állítása képez rágalmazást s csak a valóban becsületsértő, vagyis ok és alap nélkül használt meggyalázó kifejezés vagy cselekmény kerül büntetés alá, a rágalmazással vagy becsületsértéssel vádoltnak meg kell engedni, hogy állításának vagy kifejezésének valóságát a bírő előtt megbizonyíthassa (u. n. exceptio veritatis) s ha azt tényleg be tudta bizonyítani, nem büntethető. E szabály alól azonban, mely a véleménynyilvánítás szabadságából folyik, kétségtelenül kivételeket kell tenni, mert vannak oly esetek, melyekben már a sértés oly természetű, hogy a valóság bizonyításának megengedése a sértés terjedelmét csak növelné s ha a sértőnek nem sikerül is a bizonyítás, ő a célját elérte, mert a sértettet nyilvánosan meghurcolta. Ilyenek különösen a női becsületet vagy a családi életet érintő sértések. A valóság bizonyításának megengedése tehát kétélű fegyver, melynek helyes megoldása a törvényhozásra nehéz feladatot ró.

A BTK. nem oldja meg elvi alapon e kérdést, hanem előbb öt pontban felsorolja azokat az eseteket, melyekben a valóság bizonyítása meg van engedve s aztán szintén öt pontban azokat, melyekben az ki van zárva.¹⁾

a) A megengedett esetek, vagyis az exceptio veritatis esetei:

BTK. 263. §. Rágalmazás és becsületsértés esetében az állított tény, illetőleg kifejezés valóságának megbizonyítása meg van engedve, ha:

1. a sértett közhivatalnak vagy hatóságnak tagja s az állítás vagy kifejezés hivatásának gyakorlatára vonatkozik;
2. a büntető eljárás, az állított tény miatt, az állítás idején már meg volt indítva;
3. az állított tény jogérvényes ítéletben valódinak mondatott ki;
4. a sértett fél annak megengedését a bíróság előtt maga kívánja;

¹⁾ A BTK. e casuisticus eljárása érdekes vitára adott alkalmat irodalmunkban. Illés és Schnierer szerint a bizonyítás megengedett volta a szabály, Fayer, Werner és Zsitvay szerint ép ellenkezőleg, szabály a kizárás és a megengedettség a kivétel. A BTK. rendszeréből mindkét felfogás mellett lehet érvelni. Szerintünk mégis az előbbi nézet látszik alaposabbnak, mert a megengedett esetet előbbre tették téve s az Indokolás elvileg azt nyilvánítja szabálynak, a kizárást kivételnek. „Szabad államban nem lehet követelni, hogy az emberek a becsületesekről, a gazokról is mindig csak a¹⁾ mondjanak vagy pedig hallgassanak.“ Anyaggyűjt. II. 455.

5. a vádlott igazolja, hogy állításának célja a közérdek vagy jogos magánérdek megóvása vagy előmozdítása volt.

Az állítás vagy kifejezés valóságának behozonyítása a vádlott büntetlenségét eredményezi.

Közhivatalnokok vagy hatósági tagok ellen elkövetett rágalmazás vagy becsületsértés miatt, ha csak a sértés nem világosan magánéletükre vonatkozott, a bizonyítás mindig meg van engedve, mert a közhivatal viselőinek hivatalos ténykedéseikre nézve minden gyanu felett kell állniok.

Ha az állított tény (pl. lopás, csalás) miatt már a bűnvádi eljárás folyik, a megengedés természetes, mert az állítás valósága bíróilag tisztázva lesz, ha pedig már *jogerős ítélet* is van, mely az állított tényt valódinak mondja ki, a bizonyítás egyszerűen a marasztaló ítélet becsatolásában áll. Ez a tétel azonban nem jelenti azt, hogy bármely büntetendő cselekmény miatt elítélt egyént bárki, bármikor büntetlenül sértegethet, vagyis a lopás vagy csalás miatt egyszer elítéltet halálíg bárki tolvajnak, csalónak eimezgetheti. Ez a becsületesztő büntetés visszahozása lenne, ami ellenkeznék a BTK. büntetési rendszerével és szellemével. De a 263. §. szövege is ellene mond az említett hibás (sajnos elterjedt) felfogásnak, mert e szakasz 2. és 3. pontja csak az „állított tény”-ről szól, amiből folyik, hogy ha valaki a lopás miatt elítélt-ről az ítéletileg valódinak mondott tényt beszéli el, az *ragalmazásért* ugyan el nem ítéltet, de a tulzott jelzőkért, amivel beszédét esetleg fűszerezte, nincs kizárva a *becsületsértés* megállapítása. (Ugyanígy Fayer: II. 132.) Helyesen mondja ki a *Curia* is, hogyha az állított tények valósága megállapítottinak vehető is, a 263. §. csak ezeket az állításokat teszi büntetlenekké, de nem zárja ki az állítások körén kívül eső meggyalázó kifejezések büntetését (BJT. XLV. 389.). Az eset körülményeihez képest azonban a becsületsértő jelzők is (ha a való tények kiszűrésére szolgáltak) büntetlenek maradnak, így: BJT. LIII. 5., 9., 12., 131., 250. A jellemzésre szükséges határon tulmenő“ kifejezések („darabant“) miatt elítélés: BJT. LVII. 298.

Illés (II. 337.) és *Fargha F.* (Jog. 1886. 218.) szerint a 263. §. 3. pontja esetében a valóság bizonyítása csak a 263. §. 5. pontja mellett van megengedve, vagyis csak akkor, ha a becsületsértő ilyenkor is igazolja, hogy állításának célja a közérdek, vagy jogos magánérdek megóvása volt. E megszorításnak a törvényben nincs alapja, mert a 263. §. egyes pontjai nem összefogva, hanem egyenként állapítják meg a valóság megengedésének eseteit.

A legtágabb megengedési okok a *sértett fél kívánsága* és a *köz-, vagy jogos magánérdek megóvására* való hivatkozás s ennek igazolása. Az utóbbira nézve általános utmutatás az lehet, hogy ha a bíró meggyőződött a vádlott jóhiszeműségéről, vagyis arról, hogy a becsületsértést *nem ok nélküli* sértegetési szándékból követte el, engedje meg a valóság bizonyítását, rosszhiszeműség esetén ellenben tagadja meg. Így megengedte a bizonyítást a bíróság egy olvasóköri tag ellen tett kizárási indítvány esetén, miután az indítvány az egylet érdekében tétetet (BJT. XV. 167.), ugyancsak midőn vádlott azt állította panaszosról, hogy elveszett tyukjait és zsákját ellopta, mert ezzel jogos magánérdekét akarta védeni s a körülmények igazolták feltevését.

b) *A meg nem engedett* esetek, vagyis az *exceptio veritatis kizárásának* esetei:

BTK. 264. §. Az állítás vagy kifejezés valódisága bebizonyításának nincs helye valamelyike ellen követeltet el;

1. ha a rágalmazás vagy becsületsértés a 272. §-ban megjelölt személyek valamelyike ellen követeltetett el;

2. ha az állítás vagy kifejezés olyan cselekményre vonatkozik, mely csak a sértett fél indítványára vonható bünvádi eljárás alá és az erre jogosított (113. §.) ilyen indítványt nem tett vagy azt visszavonta;

3. ha az állított tényre nézve jogérvényes felmentő ítélet vagy megszüntetési határozat hozatott;

4. ha az állítás vagy kifejezés a családi élet viszonyaira vonatkozik, vagy a női becsületet támadja meg.

265. § Annak bizonyítása, hogy az állított tény köztudomásu, szintén nem engedhető meg.

Az exceptio veritatis kizárásának esetei általában szűkebbkörűek, mint a megengedési esetek. Az idegen *államfők* vagy *diplomatai képviselők* (264. §. 1. p.) ellen elkövetett becsületsértések esetén a nemzetközi tekintetek követelik a bizonyítás kizárását. *Indítványi* cselekményeknél (2. p.) pedig az indítványi jog rendeltetése (a sértett fél kimélete) igazolja elvi szempontból a kizárást. A 3. pont a res judicata sértetlenségét biztosítja, a 4. pont pedig a *családi élet bensős titkainak* és a „*női becsület*”-nek a fészegetését akarja kizárni. A *köztudomás* igazolásának kizárása egy perjogi bizonyítási szabály érvényesítése. t. i. a valóban köztudomásu tényt a bírónak is tudnia kell s így azt felesleges bizonyítani, amit a bíró nem tud, az nem köztudomásu.

A valóság bizonyításának kizárásából azonban még nem következik, hogy a vádlott a rágalmazás vagy becsületsértés miatt okvetlenül elítélendő. A bíró ily esetben is az eset körülményeihez képest meggyőződése szerint ítél. Helyesen említi fel ugyanis *Fayer*, hogy a 264. §. 2. és 4. pontjai esetében lehetséges, hogy a bíró hivatalosan tudja, hogy az állított rágalmazó tényt a panaszos elkövette, pl. az indítványi cselekmény (szolgálati lopás) már be lett bizonyítva, de az indítvány visszavonatot, ily esetben tulzott liberalizmus lenne azt követelni a bírótól, hogy elítélje a rágalmazással vádlottat, vagy ha a bíró hivatalosan tudja, hogy a panaszos nő tisztességtelen életű, itt is igazságtalan lenne minden körülmények közt marasztalni a vádlottat. A BTK. különben a 264. és 265. §-okhoz nem is fűzte oda parancsoló szabályul, hogy a valóság bizonyításának meg nem engedése esetén a vádlott elmarasztalandó s így a bírónak szabad keze van az esetek megítélésében.

II. Rágalmazási perben a rágalmazó állítás bizonyítása *praejudiciális kérdés*. Erre való tekintettel rendeli a BTK.:

BTK. 267. §. Ha az állított tény miatt büntető vagy fegyelmi eljárás indítatott meg, mielőtt még a rágalmazás vagy becsületsértés tárgyában a bíróság jogérvényes ítéletet hozott: ez utóbbi iránti eljárás mindaddig felfüggesztendő, míg az annak alapját képező tény miatt folyamatba tett büntető vagy fegyelmi eljárás he nem fejeztetett.

III. Büntetlenség a tárgyalás közben vagy az ügyiratokban elkövetett sértések miatt.

BTK. 266. § Rágalmazás vagy becsületsértés miatt bűnvádi eljárásnak nincs helye: ha a tény vagy a gyalázó kifejezés a hatóság előtt folyamatban levő ügyben, ezen ügyre és az ügyfelekre vonatkozólag, tárgyalás alkalmával, szóval vagy az ügyiratokban állítatik, illetőleg használtatik; vagy ha a becsületsértő következtetések az ügyben felmerülő tényekből vagy körülményekből származtatnak.

Ezen intézkedés mindazonáltal nem zárja ki az ügyvéd, illetőleg közjegyző elleni fegyelmi eljárást, sem a rágalmazó vagy becsületsértő kifejezések megtorlása iránt más törvényekben foglalt intézkedések alkalmazásait.

E sajátos büntetethőséget kizáró ok felállításával „a jog bátor és tartózkodásnélküli képviselőt, a vádlottak szabad védelmét“, mint „egyik elsőrendű társadalmi érdeket“ akarta biztosítani a BTK.¹⁾ Viszont gondoskodott arról, hogy ez a kivételes büntetlenség az *ügyfelek* (fel- és alperes, vádló, vádlott, ügyvédek) között állandó sértegetési joggá ne fajuljon, midőn világosan kijelenti, hogy ez nem zárja ki az ügyvéd, illetőleg közjegyző elleni *fegyelmi eljárást*, amit az ügyvédi vagy közjegyzői kamara nem fog elmulasztani azon tagja ellen, aki a védelem szabadságát oktalan személyeskedésre akarná felhasználni, sem a rágalmazó vagy becsületsértő kifejezések megtorlása iránt „más törvényekben“ (BP., polgári perrendtartás) foglalt intézkedések alkalmazását. pl. az elnök vagy a tárgyalást vezető bíró vagy hatósági személy általi rendreutasítást, megbírságolást, szőmgevonást.

IV. A kiegyenlítés (compensatio).

BTK. 275. §. Nyomban viszonzott kölcsönös becsületsértés esetében a bíróság, a bűnösségnek megállapítása mellett, a büntetés alól mindkét felet vagy csak azok egyikét felmentheti.

A sértés viszonzása által való kiegyenlítés csak a *becsületsértés* eseteire van szorítva s itt is csak akkor alkalmazható, ha az első sértés *nyomban* (azonnal, levélbeli, hírlapi sértés esetén a tudomásvétel után azonnal) viszonztatott. Az eset körülményei szerint a bíró ilyenkor jogosítva van vagy mindkét sértegetőt felmenteni vagy egyiket elítélni, másikat felmenteni, vagy mindkettőt elítélni. Viszonzádemelés csak az *első* magánvádló *elítéléséhez* szükséges. (V. ö. BP. 23. §.) A *Curia* régebben a viszonzóvá emelést nélkülözhetetlennek tartotta e §. alkalmazásához. (BJT. VI. 241., XVIII. 192.) Ujabban helyesen nem kívánja meg. (BJT. VI. 335., XIV. 122.) Ugyanigy Illés, Schnierer, K. Nagy Sándor (BJT. XXXV. 49.), Vásárhelyi I. (Jogt. Közl. 1903. 77., 191.).

A *Curia* szerint nyomtatvány utján elkövetett becsületsértés esetén a nyomban viszonzás a dolog természeté szerint ki van zárva (?) Balogh: BD tár I. 80.

175. §. Eljárási különleges szabályok

I. A rágalmazás és becsületsértés eselekményei általában és szabály szerint *magánindítványi* s a BP. értelmében *főmagánvád* tárgyát képező eselekmények.

¹⁾ L. erre nézve a *Min. Indokolás* szép szavait. Anyaggyűjt II. 460.

BTK. 268. §. A jelen fejezetben meghatározott büntetendő cselekmények miatt a sértett fél indítványára indítható meg a bűnvádi eljárás.

Az indítványi jog általános szabályai (BTK. 110—116. §.) általában itt is érvényesek, a BTK. azonban néhány *kivételes*, az általánostól *eltérő szabályt* állít fel a részben. Így:

1. BTK. 273. §. Holtak ellen elkövetett rágalmozás és becsületsértés is a jelen fejezet szabályai szerint büntetendő.

A bűnvádi eljárás megindítása azonban csak a megholtak gyermekei szülői, testvérei, vagy házasátarsa által indítványozható.

Ezen szabály alkalmazandó azon esetben is: ha a rágalmozott vagy sértett a rágalmozás vagy becsületsértés elkövetésekor még életben volt, de a bűnvádi eljárás megindítását halála előtt nem indítványozta.

Az utóbbi kivételes szabály természetesen csak abban az esetben alkalmazható, ha a valódi sértettre halála előtt az indítványi idő (3 hónap) le nem telt. A családtagokra az indítványi határidő szintén 3 hónap.

2. BTK. 274. §. Kölcsonös rágalmozás vagy becsületsértés esetében mindaddig, míg az egyik fél indítványára megindított bűnvádi eljárás befejezve nincs, jogában áll a másik félnek is, az ellene elkövetett sértés miatt a bűnvádi eljárást megindítani, habár az elévülés határideje már lejárt volna (112. §.)

Ez az indítványi határidő kiterjesztése az elévülés utáni időre, vagyis kivétel azon általános szabály alól, hogy az indítványi határidő az elévülési időn belül érvényes. E kivétel csak *kölcsonös* (de nem szükséges nyomban vizsonzás) sértések esetén alkalmazható. Ugyanigy a Curia: BJT. XIII. 337.

3. BTK. 276. §. Ha a magánfél indítványára indított meg a bűnvádi eljárás (113. §) és az indítványát visszavonta, vagy a vádlott jogérvényesen felmentetett: az utóbbi, a rágalmozás miatt, amennyiben a hamis vád esete fenn nem forogna, a visszavonás vagy felmentés napjától számítandó három hó alatt indíthatja meg vádlója ellen a bűnvádi eljárást.

E szakasz kivétel az indítványi határidő rendes kezdőpontja alól, vagyis a vizsonvád határidejének kitolása.

II. A fentebbi szabály alól, mely szerint a rágalmozás és becsületsértés magánindítványi cselekmények, a BTK. több kivételt állapít meg, amennyiben a bűnvádi eljárásnak *hivatalból*, azonban a sértett vagy különösen megjelölt személyek *felhatalmazására* vagy *kívánatára* való megindítását írja elő. A rágalmozás és becsületsértés ezen esetei (BTK. 269—272. §§.) az u. n. *felhatalmazási vélségek*.

a) **BTK. 269. §.** Ha a rágalmozás vagy becsületsértés az országgyűlés annak valamelyik háza, a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés, azoknak bizottsága, vagy a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottságok, azok egyike, vagy valamelyikének küldöttsége ellen követetik el: a bűnvádi eljárás hiva-

talból, de csak azon országgyűlés, ház, vagy közösügyi bizottság felhatalmazása folytán indítványozható, mely megsértett vagy a sértett bizottságot, illetőleg küldöttséget megválasztotta.

Az ily közjogi testületek ellen elkövetett bármely rágalmazás és becsületsértés minden kétségen felül felhatalmazási vétség.

b) **BTK. 270. §.** Hivatalból van helye a bűnvádi eljárás megindításának, ha:

1. hatóság vagy ennek küldöttsége ellen (271. §), — vagy
2. közhivatalnok ellen hivatali kötelességeire vonatkozólag állított olyan tény, mely valódisága esetében bűnvádi, vagy fegyelmi büntetést volna maga után;
3. a rágalmazás vagy a becsületsértés a közös hadsereg, a hadi tengerészet, a honvédség vagy pedig ezeknek valamelyik önálló része ellen követett el.

Ha a rágalmazás vagy becsületsértés valamelyik magyar királyi miniszter, vagy cs. és kir. közös miniszter ellen hivatalos eljárására vonatkozólag követetik el: a bűnvádi eljárás csak a sértett miniszter, — ha pedig az egész kormány ellen követetik el: csak a minisztertanács, — a 3. pontban megjelölt esetekben pedig: a közös hadügyminiszter, illetőleg a honvédelmi miniszter felhatalmazása folytán indítványozhatatik.

Hatóság és közhivatalnok ellen (1., 2.) csak a rágalmazás és pedig az is csak az illető sértett hivatalos kötelességére vonatkozólag elkövetve, *katonaság* (3.) ellenében azonban ugy a rágalmazás, mint a becsületsértés felhatalmazási vétség.

A BTK. ezen szakasza (270.) nem elég világos és szabatos szövegezése miatt a controversiák egész seregét idézte elő a gyakorlati alkalmazásban. Mindenekelőtt vita merült fel arra nézve, hogy a 270. §. 1. és 2. pontjában foglalt esekelmények valóban felhatalmazási, vagy *tisztán hivatalból üldözendő* vétségek-e? A törvény szövege ugyanis e két pontban semmit sem szól a felhatalmazásról, sem a szakasz további részében nem jelöli meg, hogy kiket illet meg a felhatalmazás megadásának joga. Némelyek (igy Werner és László Zs.) a törvény betűszerinti magyarázatát követve, azt vitatták, hogy e két pontban merőben (feltétlenül) hivatalból üldözendő s nem felhatalmazási vétségek foglaltatnak. Ezzel szemben mások (igy Balogh J., *Wlassics, Illés*) kimutatták, hogy a törvény szándékának inkább az felel meg, ha ezen eseteket is felhatalmazási vétségeknek tekintjük, mert a 269—272. §-okban mindenütt megkivánja a törvény a felhatalmazást s azon indok, mely a többi esetekben a felhatalmazás megkivánását igazolta, itt is teljes mértékben feunforog.

A bíróságok körében is, kivált a szakasz 2. pontja iránt ellenmondások merülvén fel, a kir. Curia a 22. sz. *döntvényben* (1883. jun. 13.) világosan kijelentette, hogy a) a BTK. 270. §-ának 2. pontjában megjelölt vétségek miatt egyedül a közvádó, de csak *meghatalmazás folytán* indítványozhatja a bűnvádi eljárás megindítását; b) a bűnvádi eljárás megindításának indítványozására alapul szolgáló meghatalmazást *ugy a közvetlenül sértett közhivatalnok, mint annak felettes hatósága* is megadhatja. E döntvény első része (a) általános elismerésre talált, sőt nemesak a 2., hanem a 270. §. 1. pontjában foglalt esetekre is elfogadott szabállyá lett, második része azonban, mely ugy

magát a sértett közhivatalnokot, mint annak felettes hatóságát egyaránt feljogosítja a felhatalmazás megadására, elméleti részről több támadásban részesült. Így *Balogh J.* nagyon helyesen emeli ki, hogy „a legis ratio itt a közérdeknek, a magasabb közzszolgálati és állami szempontoknak akar érvényt szerezni, ami nem engedi, hogy egyedül a sértett félre bizzuk a bűnvádi eljárás folyamatba tétele vagy mellőzése felett való határozathozatalt.” (A sértett fél jogköre: 537.) De lege ferenda tehát a közhivatalnok elleni sértés esetén mindig csak a felettes, illetőleg azon közigazgatási ág legfőbb organumát kellene felfogositani a felhatalmazás megadására.

Még nagyobb controversia van még manapság is az iránt, vajjon a 270. §. 1. és 2. bekezdése csak a rágalmazásra, vagy a *becsületsértésre is* vonatkozik-e? Jóllehet a törvény szavaiból úgy látszik, mintha a BTK. itt csak a rágalmazást akarta volna megemlíteni, de mivel a törvény ezen szavai a rágalmazás fogalmát sem meritik ki, *Balogh* azon nézetben van, hogy a törvény szellemének az felel meg, ha a közhivatalnok ellen elkövetett rágalmazás és becsületsértés miatt mindig csak felhatalmazás folytán indíttatik meg az eljárás. Ezzel szemben *Illés* azt vitatja, hogy a közhivatalnok ellen csak a rágalmazás (258. és 260. §.) és a nyilvánosság hiánya miatt becsületsértést képező rágalmozó állítás képez felhatalmazási vétséget. A törvény betűszerinti értelmének mindenestre ez utóbbi, a törvény szellemének azonban az előbbi felfogás felel meg. *Illés* szerint a *hatóság előtti* rágalmazás (260. §.) sohasem, a *nyilvános becsületsértés* (262. §.) pedig csak a 260., 270. 3. p. és a 272. §. eseteiben tekinthető felhatalmazási vétségnek. Részünkről a 260. §. esetét a BTK. alapján mindig felhatalmazási vétségnek tekintjük. A nyilvános becsületsértésre azonban *Illés* véleményét elfogadjuk. A *Curia* a 85. sz. *döntvényében* (1905 nov. 6.) e nézetünkkel megegyezőleg kijelentette, hogy a közhivatalnok ellen elkövetett hatóság előtti rágalmazás (260. §.) is felhatalmazási esekemény, vagyis ez esetre is áll a 22. sz. döntvény által kifejezett szabály. BJT. LI. 193. Az 1909. évi 6586. sz. J. E. szerint pedig közhivatalnok elleni rágalmazás akkor is felhat. vétség, ha az állítás nem többek előtt történt. BHT. III. 232.

c) **BTK. 271. §.** *Bíróságok, bírák, bírósági hivatalnokok, a kir. ügyészségnek vagy tagjainak hivatali kötelességeire vonatkozó olyan állítás miatt, mely valóságában esetében azok ellen bűnvádi vagy fegyelmi büntetést vonna maga után: a bűnvádi eljárás rágalmazásért csak hivatalból, — és az igazságügyminiszter felhatalmazása folytán indítható meg.*

A törvény által felsorolt ezen személyek ellen tehát *csak a rágalmazás* (258—260. §.) miatt indítandó meg felhatalmazásra az eljárás és a felhatalmazást csak az *igazságügyminiszter* adhatja meg. A sértett bíró vagy ügyész nem.

d) **BTK. 272. §.** *Ha a rágalmazás vagy becsületsértés:*

1. *külföldi uralkodó vagy államfő ellen;*

2. *valamely külállamnak Ő felségénél felhatalmazott követe vagy ügyviselője (Chargé d'affaires) ellen követetik el: a bűnvádi eljárás az illető állam, vagy követnek, illetőleg ügyviselőnek diplomatiail uton kijelentett kívánatra hivatalból indítandó meg.*

A BTK. itt semmi kétséget nem hagy fenn az iránt, hogy ugy a rá-

galmazás, mint a becsületsértés, ily személyek ellen elkövetve, felhatalmazási vétséget képez, valamint világosan megjelöli a „kivánat“ előterjesztésére jogosítottakat is. Ez utóbbi tekintetben azonban szintén egy szövegezési hiba van a törvényben, amennyiben az idegen uralkodó vagy államfő megsértése esetén az illető „állam“-ot jogosítja fel a kivánság előterjesztésére. Helyesen jegyzi meg *Bulogh J.*, hogy maga az állam, mint jogi személy, ily kivánság kifejezésére nem is képes, hanem itt magát az illető sértett *államfőt*, illetőleg *uralkodót* kell tekinteni a kivánat előterjesztésére hivatottnak, aki diplomatihi képviselője, vagy külön meghatalmazottja által terjeszti elő ez iránti kivánatát. A külállam követének vagy ügyvivőjének megsértése esetén a 272. §. világosan magát a sértett követet vagy ügyviselőt jogosítja fel a kivánat előterjesztésére.

A BTK. 270—272. §-ai pongyola szövegezésük miatt a revisió alkalmával gyökeresen átalakítandók lesznek oly értelemben, hogy a megjelölt személyek ellen elkövetett bármely rágalmozás vagy becsületsértés miatt az eljárás hivatalból, de mindig a közvetlenül sértett személy hivatali előljárójának felhatalmazása alapján indítható meg. Mintául szolgálhat e részben az 1896-iki *bolgár* BTK. 245. §-a, mely a magyar BTK. gondolatát sokkal szerencsésebben fejezi ki, mint a BTK.

III. A becsületsértés a leggyakoribb cselekmények közé tartozik. A járásbíróság hatáskörébe tartozó delictumok közt egyenesen legelső helyen áll. 1907-ben a járásbíróságok előtt rágalmozás miatt feljelentetett 20.483, elítéltetett 4297 egyén; becsületsértésért feljelentetett 158.559, elítéltetett 34.763 egyén. A törvénytisztekek elé tartozó rágalmozás és becsületsértés miatt feljelentetett 1526, elítéltetett 427 ember. Tehát a két cselekményért összesen feljelentetett 180.508, elítéltetett 39.487 egyén. (Az előbbi évek adatait l. előbb, a 173. §-ban). Erdekes, hogy a nők e két cselekményben a rendes női arányszámot sokkal felülhaladó arányban szerepelnek. 1903-ban a járásbíróság által emiatt elítélteknek 41.07%-a volt nő, holott az összes járásbírószági elitélések közül ez évben 25.3% esett a nőkre.

NYOLCADIK FEJEZET.

Az egyesek titkai ellen elkövethető büntetendő cselekmények.

Irodalom: Kitiünő monografia: *Angyal Pál*: A titok védelme anyagi és alaki büntetőjogunkban, 1909.; *Dóczy S.*: Az ipari titok védelme, 1908.; *Hallays*: Le secret professionnel, 1890.; *Köhler*: Das Recht an Briefen, 1893.; *Giesler*: Das Recht der Privaten an der eigenen Geheimnisphäre, 1905.; *Geibard*: Der strafrechtliche Schutz des Briefes, 1905.; *Friedländer*: Zeitschrift, XVI. 756.; *Serecke*: Verletzung fremder Geheimnisse, 1906.; *Gans*: Das ärztliche Berufsgeheimnis, 1907.; *Finger*: Verg. Dar. B. VIII. (1906) 293.; *Wolff*: Strafrechtliche Schutz des Berufsgeheimnisses, 1908.; *Santer*: Das Berufsgeheimnis etc., 1910.

176. §. A titoksértés általában.

I. A titoksértést, mint büntetendő cselekményt, a régibb jogok egyáltalán nem ismerték. Némi nyomaira ugyan találhatunk a római jogban s a német

közös jogban (XVI—XVII. század), azonban csak a postaintézmény kifejlődésével, majd a polgári és politikai szabadságjogok tisztázásával (XIX. század) lesz önálló és határozott büntetendő cselekménnyé.

A magánosok titkait a legujabb szabadelvű BTK-ek ugyanis büntetőjogilag védelmezendő jogtárgynak tekintik, miután bizonyos titkoknak az illetők akarata ellenére való felfedezése ezek személyére, becsületére, esetleg vagyonára (üzleti számítás) érzékeny sérelmet képezhet. A *levél- és távirat-titok szentsége*, azaz sértetlensége a mai szabad államokban a személyes szabadság egyik kiegészítő részét képezi, melyet csak a bűnvádi eljárás érdekében lehet kivételesen s a BP. által szigoruan meghatározott formák közt felfüggeszteni a vizsgálóbírónak. Más személyek (akár hivatalnokok, akár magánosok) részéről elkövetve a levéltitok-sértés büntetendő cselekmény. Tekintettel azonban a sérelem kisebb voltára, a BTK-ek általában csak a súlyosabb eseteket helyezik büntetés alá. (A „titok” fogalmát l. *Angyal* id. m. 13.)

II. A BTK, a titoksértésről négy fejezetben rendelkezik. a) A X. fejezetben „a személyes szabadságnak, levél és távirat-titoknak közhivatalnokok általi megsértése” cím alatt intézkedik a *posta* vagy *táviró-hivatalnokok* által elkövethető levél- és távirat-titok megsértéséről (200—201. §.). b) A XXIII. fejezetben külön „a levél és távsürgöny-titoknak” megsértéséről *magánszemélyek által* (327. §.). c) A XXIV. fejezetben ismét külön „a titok tiltott felfedezéséről” (328—329. §.), vagyis az *egyesek jóhírnévtől veszélyeztető* másféle titoksértésekről. d) A hivatali büntettek és vétségek közt (XLII. fej.) intézkedik a *hivatali titok* megsértéséről. (479. §.) e) Ide sorozandók ezenkívül a BP.-t életbeléptető 1897: XXXIV. t.-cz. 20. §-ában, valamint az 1912:54. t.-cz. (P.-pé) 96. §-ában és az 1913:7. t.-cz. (F. B.) 12. §-ában meghatározott új vétségek is, t. i. a nyilvánosság kizárásával tartott *bírói tárgyalások jogosulatlan közzététele*, melyek ugyan első tekintetre az igazságszolgáltatás elleni cselekményeknek látszanak, de jogi tárgyuk alapján, mely itt is rendszerint egyeseknek a törvény által védett titka, a titoksértés esetei közé tartoznak.

Angyal Pál id. művében a titok büntetőjogi védelme szempontjából 7 tényálladékat különböztet meg. Az általunk említett öt eseten kívül 6. az *államtitoksértést* (diplomáciai árulás BTK. 146., 147. §.) és 7. a *gazdasági titok* (üzleti vagy üzemi titok) sérelmét különbözteti meg (utóbbi de lege ferenda). Ezenkívül nagy alaposággal mutatja ki *Angyal*, hogy az anyagi büntetőjogban a *közvetett* titokvédelemnek még öt esete van: az indítványi cselekmények, a felségsértés feljelentésének elmulasztása, a tanuvallomás jogos megtagadása, a valóság bizonyításának tilalma a becsületsértésnél, a fokozatos felelősségi rendszer a sajtóvétségeknél. id. m. 155.

III. A hivatali titok megsértésétől, ami állam elleni cselekmény (és ha idevennők: a diplomáciai „árulás”-tól, ami a BTK.

szerint a „hütlenség“ egy esete) eltekintve, a többi tényálladék közös jogi tárgya: *a magánszemély titka*; különbségek közöttük csak annyiban vannak, hogy egyik esetben a levél- vagy távirattitkot *közhivatalnok* sérti meg, aki ez okból súlyosabban büntetendő, mint a magánszemély, miután ez által hivatali kötelességét is megsérti (ugy, hogy a 200—201. §-ok esetei a hivatali vétségek közé is lettek volna sorozhatók), másik esetben ugyanezt *magánosok* követik el, illetőleg nem levél- vagy távirat, hanem másféle titok sértetik meg.

177. §. A levél- és távirattitok megsértése, a titok tiltott felfedezése, a birói tárgyalás tiltott közzététele.

I. A közhivatalnok által elkövethető levél- és távirattitok-sértés.

BTK. 200. §. Azon postahivatalnok vagy szolga, ki a postára adott levelet vagy csomagot a törvényben meghatározott eseteken kívül felbontja, visszatartja vagy megsemmisíti vagy másnak ily cselekményt megenged vagy ahhoz segédkezet nyújt: a levéltitok megsértésének vétségét követi el és hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

BTK. 201. §. Azon távirдахivatalnok vagy szolga, ki a táviradára bizott sürgönnyt meghamisítja, törvényellenesen felbontja, visszatartja vagy megsemmisíti, vagy annak tartalmát jogtalanul mással közli, vagy másnak ilynemű cselekményt megenged vagy ahhoz segédkezet nyújt: a táviradai titok megsértésének vétségét követi el és hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

202. §. A 193—196. §-ban meghatározott büntett vagy vétség elkövetői: a fennebb meghatározott büntetéseken felül hivatalvesztésre, a fejezet többi eseteiben pedig az általuk viselt hivatal vagy állás elvesztésére ítélandók.

E két b. cselekmény alanya csak *posta*, illetőleg *táviradai hivatalnok* vagy *szolga* lehet, más közhivatalnok, még a vizsgálóbíró sem. Csak a szándékos és jogtalan (törvényellenes) elkövetés esik büntetés alá. A vizsgálóbíró törvényes rendeletére, vagy a postaszabályok szerint a nem kézbesíthető küldemények küldőjének megtudhatása végett eszközölt kiadás, illetőleg felbontás nem büntetendő. A kísérlet nem büntetetik. A bűnvádi eljárás *hivatalból* indítandó meg.

II. A magánszemélyek által elkövethető „levél- és távsürgönnytítok-sértés“.

BTK. 327. §. Aki másnak szóló levelet, lepecsételt iratot vagy távsürgönnyt tudva jogosítlanul felbont, — ugyszintén aki másnak szóló, habár be nem pecsételt levél vagy távsürgönny birtokába helyezi magát a végett, hogy annak tartalmát megtudja vagy azt hasonló czélből másnak jogtalanul átadja: vétséget követ el és nyolcz napig terjedhető fogházzal és száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Aki pedig a fentebbi módon tudomására jutott titkot közlésezi, vagy azt a levél, irat vagy távsürgöny küldőjének, vagy a czimzettnek károsítására használja fel: három hónapig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg.

E tényálladék alanya lehet bárki, csak épen posta- vagy távirtdai hivatalnok és szolga nem. A levélnek vagy táviratnak más nevére kell szólni. Így ez a házastárs, szülő vagy testvér levelére nézve is elkövethető. Nyílt levelezőlap jogtalan elolvasása (birtokbahelyezés) is ide eshetik. Az elkövetés csak szándékos és jogtalan lehet. Ténybeli tévedés vagy gondatlanság mentesít. A kísérlet nem büntetettik. *Payer* szerint üres levél felbontása nem büntetendő, mert ez esetben nincs jogtárgy. Szerintünk ez is lehet titoksértés, ha bizonyos személyek csak a látszatért küldenek egymásnak üres leveleket. Ugyanigy *Angyal* id. m. 83.

A birói gyakorlat ingadozó. Egy alkalommal kimondta a *Curia*, hogy nyílt (felbontott) levelet *szabad helyen* találva, szabad elolvasni és használni (?) (BJT. XXI. 157.), másszor az eldobott s a tettes által a papirkosárból előkeresett levél birtokbavételét is büntette (BJT. V. 122.). Részletesen elemzik e cselekményt a BJT. XXXIV. 101. l. közötti ítéletek s ez alkalmából kijelentette a *Curia*, hogy a „birtokbahelyezés“ a levéltitok megsértésének előfeltétele, s az eldobott, „uratlan“ levél elolvasását és felhasználását, mely „nem célzatosan, hanem pusztán véletlenségből“ jutott a terhelt birtokába (új lakásba költözés) nem büntette. E döntést helyesli *Angyal* is. (92.) E vétség hivatalos állami sürgönyre vonatkozólag is elkövethető. *Curia* EH.: BJT. IV. 394.

III. A titok tiltott felfedezése.

BTK. 328. § Azon közhivatalnok, ügyvéd, orvos, sebész, gyógyszerész, szülésznő, aki valamely család vagy személy jó hírnevét veszélyeztető és hivatalánál, állásánál vagy foglalkozásánál fogva meg tudott vagy reábizott titkot, alapos ok nélkül másnak felfedez: vétséget követ el s a sértett fél indítványára három hónapig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ez intézkedés kiterjed a fenn megjelölt személyek segédeire is.

329. §. Nem tartozik az előbbi szakasz rendelkezése alá azon eset: ha a megjelölt személyek a tudomásukra jutott vagy reájuk bízott titokról a hatóságot kötelességükhöz képest értesítik, vagy ez által megkérdezetttől vagy mint tanúk kihallgatván, azt a hatóság előtt felfedezik.

I. A titok tiltott felfedezéseért tehát csak a törvény által világosan megjelölt személyek és azok segédei büntetettnek, miután ezek épen a sértett személy vagy család által beléjük helyezett bizalomnál fogva tudnak meg ily bizalmas titkokat. Mások által elkövetett cselekmények nem esnek büntetés alá. Csak a *szándékos és alapos ok nélküli* felfedezés esik büntetés alá s a BTK. világosan kivézi a büntetés alól a fentemlített személyeket is, az esetben, ha a tudomásukra jutott titokról a hatóságot „kötelességükhöz képest“ értesítik, pl. ha az orvos vagy a szülésznő hivatalból üldözendő cselekménynek jut tudomására, vagy mint *tanúk* kihallgatván, azt a hatóság előtt felfedezik.

2. *Angyal* (id. m. 139.) sürgeti a „gazdasági titok“-nak büntetőjogi

védelem alá helyezését, vagyis úgy a hatósági közegek vagy megbízottak, mint a kereskedelmi vagy ipari alkalmazottaknak büntetését, ha működésük-nél vagy viszonyuknál fogva tudomásukra jutott „üzleti vagy üzemi titkot“ alapos ok nélkül felfedeznek vagy nyereszkedési célra felhasználnak. Az új tényálladéknak a revisio alkalmával a BTK-be iktatását részemről is sztk-ségesnek vélem. Az osztrák javaslat részletesen intézkedik a „Geschäfts- oder Betriebsgeheimniss“ megsértéséről.

IV. Nyilvánosság kizárásával tartott büniügyi tárgyalás jogosulatlan közzététele.

1897: XXXIV. t.-cz. 20. §. Aki a büntető bíróság előtt a nyilvánosság kizárásával tartott tárgyalást vagy főtárgyalást a hatóság engedélye nélkül bármely módon, egészben vagy részben közzétesz, amennyiben súlyosabban büntetendő cselekmény nem forog fenn, három hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

„Tárgyalás“ alatt a felek vagy képviselőik jelenlétében s ezek részvételével tartott bármint bírói ülés értendő, tehát úgy társas, mint egyes bíróság, valamint a vizsgálóbíró vagy a vádtanács előtti tárgyalás is. (Ugyanigy *Angyal*: 162. és *Somló Á.*: *Jogt. K.* 1908. 172.; ellenkezőleg *Meszlényi A.*: *BJT.* LIII. 353.) Ez a cselekmény, mely rendszerint (de nem kivétel nélkül) sajtóvétség, hivatalból üldözendő.

1912: 54. t.-c. 96. §. „Amennyiben súlyosabban büntetendő cselekmény nem forog fenn, vétséget követ el és három hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az is, aki a hatóság engedelmével nélkül:

1. polgári vagy fegyelmi bíróság előtt a nyilvánosság kizárásával tartott tárgyalást bármely módon, egészen vagy részben közzétesz;

2. bűnvádi vagy fegyelmi ügyben, továbbá a polgári bíróság előtt megindított házassági, születés törvényességének megtámadása iránti, kiskorúság meghosszabbítása, gondnokság alá helyezés és az atyai hatalom gyakorlásának megszüntetése, elmeegyintézetbe vagy kórházi elmebetegosztályba felvétel vagy onnan elbocsátás iránti ügyben beadványt vagy hatósági iratot, amelyet a hatóság nyilvánosságra nem hozott, egészen vagy részben közzétesz.

Hogy az engedelem megadására mely hatóság hivatott, azt általános rendelettel az igazságügyminiszter határozza meg.

Ez a §. a határozatoknak jogi szaklapban, jogi vagy más tudományos gyűjteményben vagy hasonló célú más nyomtatványban közzétételére nem alkalmazható, feltéve, hogy a közzétételben a felek neve kezdőbetűkkel sines felismerhetővé tételére.

1913: 7. t.-c. 13. §. „Gyermek vagy fiatalok ügyében a hatósághoz intézett beadványt, hatósági iratot vagy az eljárásnak bármely részét közzétenni, vagy hatósági eljárás tárgyává tett ilyen ügyről nyomtatvány útján hírt adni a hatóság engedelmével nélkül nem szabad. A megengedett közzétételben a gyermeket vagy fiatalokot nevének kezdőbetűivel sem szabad megjelölni. A tilalom megszegése az 1897: XXXIV. t.-c. 20. §-a és az 1912: LIV. t.-c. 96. §-ának 2. pontja értelmében büntetendő.

Az 1912: LIV. t.-c. 96. §-ának utolsó bekezdése a gyermek és fiatalok ügyében is érintetlen marad.

Ez a §. a hatósági közlésekre nem vonatkozik.

V. A hivatali titok megsértéséről (BTK. 479. §.) 1. a 227. §., a diplomáciai titok elárulásáról a 213. §-t.

KILENCZEDIK FEJEZET.

A magánlaksértés.

Irodalom: *Fayer:* Az otthon védelme a magyar büntetőjogban, 1895.; *Vargha F.:* Az otthon védelme, 1895.; u. a. BJT. IX. 376.; *Csemegi:* M. Ig. ügy, XXV. 1., Jogt. Közl., 1886. 109.; *Osenbrüggen:* Die Lehre vom Hausfrieden, 1857.; *Jäger:* Der Hausfriedensbruch. 1885.; *Wüest:* u. a. 1894.

178. §. A magánlaksértés általában.

I. A magánlaksértés alatt a házbéke-jognak, vagyis valamely magánlakással rendelkező személy azon jogának megsértését értjük, hogy e lakást egyedül ő birtokolhatja s az abba való bemeneteltől vagy benmaradásból bárkit tetszése szerint kizárhat. E cselekmény jogi tárgya a lakás birtokosát megillető *házbéke-jog*, ami az általános polgári jogoknak egyik önálló és sajátos részét képezi. A „nemesi lak sértetlensége“ (salva guardia) a modern demokratikus államban a magánlak általános sértetlenségének elvévé, a házbéke szentségévé lett, melynek bárki által való jogtalan megsértése önálló és sajátos büntetendő cselekményt képez. Csupán kivételesen, a bűnvádi eljárás érdekében engedik meg a BP.-ok, épügy, mint a személyes szabadság és a levéltitok-jognál, ennek a jognak is kivételes és szigorú feltételek melletti megsértését (házkutatás), egyébként a magánlakás, az *otthon, szent és sérthetetlen*, melybe a lakással jog szerint rendelkező akarata ellenére senkinek sem szabad bemennie vagy benmaradnia.

A magánlaksértés (a német BTK. helyesebb kifejezése szerint: *házbékesértés*, Hausfriedensbruch) mint önálló cselekmény csak a legújabb idők szüleménye. A római jog az injuria (beesültséértés) egy esetének tekinti a polgár házába való erőszakos behatolást (domum vi introire). A középkori és uj kori jogok (germán, magyar) általában magánjogi vétséget látnak benne, így nálunk már I. Mátyás és II. Ulászló törvényeiben (1486: 15.; 1492: 50.) a nagyobb hatalmaskodás első esete: „ha valaki nemes ember házába vagy udvarába betűr“, melynek büntetése fej- vagy jószágvesztés. Később a büntetés a fejkártól (homagium) lett s az okozott kár és a költségek megtérítése. A legújabbkori BTK.-ek, a Code Pénal-tól kezdve, önálló b.-cselekménnyé minősítik a „házbéke megsértését“, azonban a cselekmény elhelyezése, a BTK.-be való beosztása tekintetében még ma is fennálló eltérések mutatják, hogy a házbékesértés jogtárgyát sok mai BTK. még mindig helytelenül fogja fel. Így a Code Pénal a közbüntettek közé. (mint a hivatali hatalommal való visszaélést), az osztrák, belga, német és hollandi BTK.-ek pedig a közrend való cselekmények közé sorozzák. Helyesebb felfogása van már az *olasz* BTK.-

nek, mely a szabadság elleni (politikai, vallás-, egyéni szab., a lakás sérthetlensége, titoksértés, munkaszabadság) cselekmények között, leghelyesebb azonban az 1843-iki javaslatunknak (nyilvános erőszakoskodás) a *magyar, finn, bolgár* BTK-eknek és a *svájci* javaslatnak az álláspontja, melyek a magánosok személyi jogköre elleni cselekmények közt tárgyalják. A mai BTK-ek általában indítványi cselekménynek minősítik s aránylag enyhe büntetéssel sújtják. E részben a magyar és olasz BTK-ek a legszigorubbak. A *magyar* BTK. általában az otthon nyugalját, a házbékejogot nagyobb gondossággal és erőlyesebben védelmezi, mint bármelyik európai BTK.

II. A BTK. a házbéke megsértéséről két helyen intézkedik. A X. fejezetben a közhivatalnok által elkövethető „házbéke megsértésének vétségét“, a XXV. fejezetben a magánosok által elkövethető „magánlaksértést“ állapítja meg.

Ezenfelül a VII. fejezetben a „magánosok elleni erőszak“ első tényálladéka szintén hasonló a házbékejog megsértéséhez, azonban az elkövetés módjánál és közveszélyességénél fogva attól mégis megkülönböztethető. (Alább a 218. §.).

1. A két cselekmény közös ismérvei (a jogtárgy azonosságán felül): 1. elkövetési tárgyuk általában a *lakás*. És pedig a BTK. szavai szerint valakinek a) lakása, b) üzlethelyisége (bolt), c) az azokhoz tartozó vagy azokkal összeköttetésben levő helyiségek (folyosó, lépcsőház, pítvar, pince, pad, d) vagy ezekhez tartozó s ezekkel összeköttetésben levő kerített hely (udvar, kert). Épület nem szükséges. bárminő (kunyhó), mely valakinek lakása, tárgya a büntetőjogi védelemnek. Miután azonban a cselekmény jogi tárgya a házbéke-jog, a sérelem nem a lakás, hanem a *lakó* vagy a *lakással rendelkező személy ellen* követetik el. Bérbeadott háznál nem a tulajdonos, hanem a bérlő ellen.

2. A cselekvés lehet *erőszakos* és *erőszak nélküli*. Az elkövetés módja pedig lehet a lakó akarata ellenére való *behatolás* vagy *bennmaradás*, utóbbi akkor lesz önálló elkövetési mód, ha a bemenetel jogosan történt s csak a bennmaradás (a lakó kiutasítása folytán) vált jogtalanná. A *jogtalan-ságot, törvényellenességet* a BTK. tényálladéki ismért gyanánt írja elő mindenik esetben, világosan ki akarván fejezni, hogy a jogszerű behatolás (házkutatás törvényes formában, látogatás, keresés, tüzoltás, kéregetés végett való bemenetel) nem büntethető. A sértett *beleegyezése* tehát e tényálladéknál, a törvény világos rendelete alapján, kizárja a cselekmény jogtalan-ságát és a büntethetőséget.

A cselekvés csak *szándékos* lehet, a tettesnek tudnia kell, hogy jogtalanul a lakó akarata ellenére hatol be vagy marad benn az idegen lakásban s akarnia a cselekvést.

Fayer a magánlaksértéshez *különös szándékol* (dolus specialis) kíván, vagyis csak akkor véli büntetendőnek a tettest e cselekményért, ha egyenesen a laksértés végett követte el a behatolást. Eltekintve attól, hogy általános és különös szándék közt elvileg nem lehet különbséget tenni (l. fent 71. §.), ily különös szándékol azért sem lehet itt elfogadnunk, mert ha a behatolás nem épen és nem egyenesen a házbeke megsértése végett történt is, e cselekmény esetleg megállapítható. (L. a köv. §.) A törvény e cselekményeknél sehol sem irt elő *célzatot*, így a tettes célja a beszámításra itt közömbös. Az irodalom többsége (Vargha, Illés, Hälsohner, Olshausen, Garrand) nem is kíván különös szándékol. A tettes célja azonban — ennyiben igazat kell adnunk Fayernek — annyiban jelentős lehet itt is, hogy ha a tettes elsősorban (közvetlenül) a magánlaksértést (a lakó megháborítását) akarta elkövetni, ez esetben a magánlaksértés mindenesetre külön megállapítandó, az esetleg elkövetett más cselekmény mellett is, ellenben ha a laksértés csak eszköz, illetőleg előkészület volt egy súlyosabb delictumhoz, ez esetben a laksértés beleolvad a súlyosabb delictumba, tehát külön nem állapítható meg (l. erről a köv. §.).

179. §. A házjogsértés és a magánlaksértés esetei.

I. A házi jog megsértésének vétsége.

BTK. 199. §. Azon közhivatalnok, aki hivatalos hatalmával visszaélve és törvényellenesen valakinek lakásába, üzlethelyiségébe, az azokhoz tartozó vagy azokkal összeköttetésben levő helyiségbe, vagy kerített helyre, a lakónak vagy a lakással rendelkezőnek akarata ellen behatol vagy abban benmarad: a házi jog megsértésének vétségét követi el és hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

Ha pedig abban a jogtalan behatoláson felül házkutatást is tart: egy évig terjedhető fogházzal büntetetik.

Mellékbüntetés: a viselt hivatal elvesztése. (BTK. 202. §.)

E tényálladék alanya csak oly közhivatalnok lehet, kinek hivatali hatáskörébe tartozik bizonyos esetekben idegen lakásba a törvény vagy szabályok értelmében bemenni, pl. vizsgálóbíró, rendőrségi tagok és közegek, végrehajtó, községi előljárók. Más közhivatalnok, sőt az említettek is, ha nem hivatalos minőségben hatolnak be jogtalanul idegen lakásba, a *magánlaksértést* (330—332. §.) követik el. A kísérlet nem büntetendő.

II. A „magánlaksértésnek“ a BTK. XXV. fejezete két tényálladékát állapítja meg: 1. az *erőszakos* magánlaksértést, mely a törvény szerint büntetett és 2. az *egyszerű* magánlaksértést, mely vétséget képez.

1. A magánlaksértés büntette.

BTK. 330. §. Aki másnak lakásába, üzlethelyiségébe, — azokkal összeköttetésben levő, vagy azokhoz tartozó helyiségbe vagy kerített helyre, az ott lakó vagy a lakással rendelkező beleegyezése nélkül, jogtalanul, erőszakkal, fenyegetéssel vagy hamis kulcsok használása által behatol: — amennyiben súlyo-

sabb büntetés alá eső cselekmény nem fogogna fenn — a magánlak megsértésének büntetettét követi el és két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

E tényálladék ismérvei: 1. Elkövetetheti bárki (közhivatalnok is). 2. A cselekvés módja; a) az erőszakkal; b) fenyegetéssel, vagy c) hamis kulcs felhasználásával való behatolás. Pusztán jogtalan benmaradással el nem követethető. „Erőszak“ alatt úgy a dolog (ajtó, ablak, kapu)¹⁾, mint a személy (lakó, eseléd) ellen alkalmazott fizikai erőszak értendő.

A magánlaksértés büntette csak akkor állapítható meg, ha az azt létesítő cselekvés nem olvad bele az egyidejűleg elkövetett *súlyosabb* tényálladékba. A jogtalan erőszakos behatolás ugyanis legtöbbször valamely súlyosabb büntetendő cselekmény (gyilkosság, szándékos emberölés, rablás, gyújtogatás) létesítése végett követtetik el, ily esetekben tehát a laksértés, mint merő *eszköz-cselekedés*, beleolvad a súlyosabb delictumba. Ezt fejezi ki a BTK. ama kitétele: „amennyiben súlyosabb büntetés alá eső cselekmény nem fogogna fenn“. Egyenlő vagy enyhébb büntetés alá eső más cselekmény elkövetése esetén a magánlaksértés büntette azzal anyagi halmazatban veendő fel.²⁾

Minősített esetek:

BTK. 331. §. Három évig terjedhető börtönnel büntetendő a magánlak megsértése, ha:

1. közhivatalnoki minőség színlelése vagy hatósági rendelet ürügye alatt;
2. éjjel vagy együttesen több személy által;
3. fegyveresen hajtatott végre.

A magánlaksértés büntette *hivatalból* üldözendő. Mellékbüntetés nincs.

A gyakorlatban sokáig vitás volt itt a correctionalisatio kérdése (lásd fentebb, 56. §.). Ujabbban a *Curia* helyes megállapodásokra jutott, ugyanis e cselekmény kísérletét vétségge correctionalisálás esetén is bünteti (BJT. XXXIII. 287.); az eljárást vétségge correctionalisálás esetén is hivatalból megindítandónak tekinti (BJT. XLVI. 164.); pénzbüntetést vétségge correctionalisálás esetén sem alkalmaz (XLVIII. 25., JÉ.; BHT. III. 190. Az absorptióra még ma is ingadozás van. A legsúlyosabb cselekményekbe, így rablásba, szándékos emberölésbe és gyilkosságba vagy ezek kísérletébe, valamint betöréses lopásba a laksértést rendszerint beleolvasztja, ellenben erőszakos nemi

¹⁾ Az ingó vagy ingatlan dolog rongálás vétsége beleolvad a 330. § ba. *Curia*: BJT. XXXIV. 227. Ablak betörése és azon bemászás erőszakos behatolásnak vétetett. BJT. LV. 180. Kerítésen átmászás nem erőszakos m. l. sértés. U. o. XXXV. 243., LI. 45. Magánlaksértés elkövethető nyilvános helyiségbe (koresmába) behatolás által is. BJT. LVII. 141.

²⁾ L. erről Heil F.: Jog. 1895. évi 44. sz.: és Jogtud. Közl. 1900. 25. sz. és Finkay F.: Jog. 1900. 1., 2. sz. Heil szerint a törvényes absorptio csak akkor fogor fenn, ha az erőszakos behatolás a másik (súlyosabb) delictum tényálladékának egy részét képezi, pl. a betöréses lopás. Ez ugyan logikusabb lenne, de a BTK. szövege itt oly világos, hogy a Heil magyarázatát nem lehet elfogadnunk. Heil felfogását helyesli legújabbán *Degré* L. BJT. 64. k. (1912) 76. Anyagi halmazatot állapított meg a *Curia* a 330. §. és az erőszakos nemi közösülés (232. §.) büntette közt. BJT. LIII. 368., ugyancsak anyagi halmazatot súlyos testi sértés vétsége és m. l. sértés vétsége közt.

közösülés vagy személyes szabadságsértés, néha emberölési kísérlet vagy súlyos testi sértés mellett is külön megállapítja (BJT. XXXIX. 136—141.). Egyeséges gyakorlat csak a fentebb említett magyarázatunk elfogadása és szigorú keresztülvitele mellett remélhető.

Megállapította a *Curia* a m. l. sértés büntettét a férjjel szemben, ki közös megegyezéssel különválva élő nejének lakásába erőszakosan behatolt. BJT. LV. 22.

2. A magánlaksértés vétsége.

BTK. 332. §. Aki másnak lakásába, üzlet-helyiségébe, azokkal összekötésben levő vagy azokhoz tartozó valamely helyiségbe jogos indok nélkül, cselszövénynyel, — vagy az abban lakónak vagy a lakással rendelkezőknek akarata ellenére bemegy vagy abban akarata ellenére bennmarad: három hónapig terjedhető fogházzal és száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítandó meg.

E tényálladék sajátos ismérvei: 1. az elkövetési hely itt csak a lakás vagy helyiség lehet, a kerített hely már nem;¹⁾ 2. a cselekvésnek erőszak nélkül, legfeljebb „cselszövénynyel“ (ravaszág) s mindenestre *jogos indok nélkül* kell elkövetetnie; 3. az elkövetési mód vagylagos: lehet a) a lakó akarata ellenére való *bemenetel*; b) a lakó akarata ellenére való *bennmaradás*. A magánlaksértés vétsége tehát akkor is fenforog, ha a bemenetel világosan a lakó beleegyezésével (behívás, látogatás) történt, de a bennmaradás van a lakó akarata ellenére (a kiutasított egyén nem megy ki a lakásból). Ellenben a jogos indok nélküli bemenetel magában nem elég, hanem annak *a sértett akarata ellenére* is kell történnie. A kísérlet nem büntetendő.

A gyakorlatban a halmazat, illetőleg az absorptio kérdése okoz itt is állandó ingadozást. Elvileg itt is az az irányadó, hogy ha a célcselekmény súlyosabb, mint a laksértés vétsége, ez esetben az eszközcselekményt képező laksértés beleolvad a súlyosabb cselekménybe, ha azonban a célcselekmény egyenlő, vagy enyhébb súlyu a laksértésnél: anyagi halmazat veendő fel. A törvény itt nem tartalmaz a 330. §-hoz hasonló rendelkezést („amennyiben súlyosabb cselekmény nem forog fenn“), de épen, mert nem tartalmaz ilyet, a bíró kötelessége a törvény logikai értelmét s rendszerét figyelembe véve, e vitás kérdést tisztázni. Az pedig bizonyára nem lehetett a törvény akarata, hogy minden lopási, csalási, zsarolási stb. *vétség* esetén a magánlaksértés mindig külön az említett vétségekkel halmazatban állapíttassék meg, mikor ily esetben a magánlakba behatolás természetes *előkészület* a célbavett cselekményhez. Magánlaksértés vétsége szerintünk csak akkor állapítandó meg, ha: a) ez volt a célcselekmény (a tettes a lakó háborítása vagy bosszantása végett hatol be vagy marad benn); b) ha a másik cselekmény enyhébb vagy egyenlő súlyu a laksértéssel (pl. lopási kihágás); c) ha a súlyosabb cselekményre nézve kísérlet sem állapítható meg, ily esetben a laksértés subsidiarius cselekmény lesz, pl. belopózás, elrejtőzés idegen házba, ha a lopási kísérlet kétség-telenül meg nem állapítható, magánlaksértés vétségének minősítendő.

A *Curia* általában szintén a fentebbi elvet követi, ettől azonban sok-

¹⁾ A bíróságok az *udvarra*, a nyitott *erkélyre* bemenetelt is rendszerint ideveszik. BJT. LIII. 255., 158.

szor eltér. Így helyesen állapít meg csak *lopás* büntettét, vétségét vagy annak kísérletét, ha a behatolás lopás elkövetése végett történt (állandó gyakorlat), ellenben halmazatot, ha a jogtalan behatolás után csak lopási kihágás követte el (51. sz. döntvény, e döntvény *eszmei* halmazatot állapít meg, helyesebben anyagi halmazatot veendő fel). Legtöbbször halmazatot állapít meg becsületsértés és laksértés (BJT. VIII. 378., XIII. 300., XXXV. 150.), — testi sértés és laksértés vétsége, ingó vagy ingatlan dolog rongálása és laksértés vétsége közt (BJT. XXIV. 258., XXX. 206.). Nagy vita volt egy ízben a felett, miként minősítessék az eset, midőn két egyént nappal betörő szerszámokkal felszerelve a pincében elrejtőzve találtak. (L. Jogt. K. 1903. 16. sz.) A minősítés a fentebbiek alapján nem lehet vitás. Ha a pincéből nem vittek el semmit s nem is akartak onnan lopni, az elrejtőzés, mint jogtalan behatolás, magánlaksértést képez és pedig a behatolás erőszakosságához vagy egyszerűségéhez képest büntettet vagy vétséget.

Az 51. döntvény egész kis irodalmat teremtett, *Csemegi* maga irt egy nagybecsü értekezést (Egység és többség. M. Ig.-ügy. XXV. k.) a döntvény védelmére. Ellenben *Vajkay*, *Dell'Adami R.*, *Heil F.*, *Fayer*, *Dárday*, *Schnierer* helytelenítik a döntvényt és csak a lopási kihágást állapítják meg. *Illés* helyesen anyagi halmazatot vesz fel. L. az erről irt cikkeket a Jogt. Közl., Jog és a BJT. 1886. évi f. és *Pinkey*: Egység és többség 183.

TIZEDIK FEJEZET.

A vagyon elleni büntetendő cselekmények. A lopás.

Irodalom: Anyaggyűjt. II. 597—613.; *Illés*: M. Ig.-ügy. IV. 289.; *Csemegi*: u. o. VI. és VII. k.; *Oppenheim*: Objecte des Verbrechen, 1894.; *Wagner*: P.: Beitrag zur Lehre von d. Objecten des Verbr., insbes. der Vermögensdelikte, 1897.; *Doerr*: u. a., 1897.; *Liszt*: 413.; *Binding*: Lehrbuch. I. 237.

180. A vagyon elleni cselekmények általában.

I. Míg az egyesek személyi jogkörét, a személyi érdekeket (eredeti, alapjogok) a BTK. lehetőleg kimerítően védelmébe veszi, a *vagyon* védelméél ily messze nem mehetett s a vagyoni jogok minden ágát és alakját nem vehette védelmébe, egyrészt, mivel a vagyoni jogok általában kevésbbé fontosok, mint a személyiek, másrészt, mivel a magánjogi (üzleti, gazdasági) forgalmat megbénítaná vagy veszélyeztetné, ha az állam a vagyoni érdekek bármínő sérelmét vagy veszélyeztetését büntetéssel fenyegetné.

A magyar BTK. épugy, mint az összes mai BTK-ek, csak a) az idegen ingó dolgok jogtalan elvonását; b) az ingó vagy ingatlan dolgok szándékos megsemmisítését, megrongálását és c) a ravasz (csalárd) vagyoni megrövidítést tekintti büntetésre méltó jogtalanságnak. A BTK. által megállapított egyes vagyon elleni cselekmények: 1. a *lopás*; 2. a *rablás*; 3. a *zsarolás*; 4. a *sikkasztás* (zártörés); 5. *hütlén kezelés*; 6. *jogtalan elsajátítás*; 7. *orgazdaság*; 8. *csalás*; 9. *csalárd és vétkes bukás*; 10. *ingó és ingatlan vagyon rongálása*.

II. A vagyon elleni cselekmények csoportosítására és tárgyalási sorrendjére a BTK-ek, valamint a tankönyvek eltérnek egymástól. Ez eltérések, jöllehet az egyes cselekmények lényegének különböző felfogására vallanak, nem nagy jelentőségűek, mert elvileg mindenik cselekmény jogi tárgya: *idegen vagyoni jog*. Az összes mai BTK-ek a *lopást* tekintik első s mintegy törzscselekménynek, aztán az ehhez legközelebbi s ugy a fokozatosan távolabbi cselekményeket tárgyalják. Az 1843-iki javaslat, a német, finn és bolgár BTK. a lopás után a sikkasztást, s ugy a rablást, zsarolást, csalást és rongálást, a magyar, olasz, hollandi BTK-ek a lopás után a rablást tárgyalják s azután a zsarolást, sikkasztást stb. A BTK. beosztásától itt nincs okunk eltérni, azért annak sorrendjét fogjuk követni.

A BTK. min. Indokolása (Anyaggyűjt. II. 605.) a vagyon elleni cselekményeket négy osztályba sorozza, a szerint, amint azok: 1. más vagyónak jogellenes elvétele (lopás, rablás, zsarolás); 2. a jogosan átvett idegen vagyon jogtalan megtartása, vagy azzal való jogtalan rendelkezés (sikkasztás, hűtlen kezeles, jogtalan elsajátítás, orgazdaság és bűnpártolás); 3. a tulajdonosnak saját vagyona átadására rávaszósággal való reávétele (csalás, okirathamisítás, csalárd és vétkes bukás), vagy 4. idegen vagyon jogtalan megsemmisítés által (rongálás) követtettek el. Ez osztályozás ellen nagyobb elvi kifogásunk nincs, azonban a bűnpártolást és az okirathamisítást, valamint a hamisítás egyéb ide sorozott eseteit kell közölök kivennünk, mert ezek nem vagyon elleni cselekmények.

181. §. A lopás. Története és tényálladéka.

Irodalom: *Heil F.*: A lopás fogalma és lényeges ismérvei, 1900.: *Balogh J.*: Az okirathamisításról. BJT. VI., XI., XIII.; *Balás E.*: A villamos erőszolgáltatás büntetőjogi védelméről. Jogállam I. (1902) 8—10.; *Finkay*: A folytatólagos lopásról. BJT. XXXIII., XXXV. és XI. k.; *Marton G.*: A furtum mint delictum privatum, 1910.: *Lammasch*: 67. és Diebstahl und Beleidigung, 1893.; *Muschke*: Das Eigentum in Zivil- und Strafrecht. 1895.; *Desjardins*: Traité du vol dans le droit romain, 1881.; *Costarelli*: Del furto, 1870.; *Mommsen*: 733.; *Dickel*: Tatbestand des Diebstahls. 1877.; *Kohlrausch*: Zeitschrift XX. 459.; *Pfleghart*: Die Elektrizität als Rechtsobjekt. 1901.; *Pruhl*: Das verletzte Schutzobject beim Diebstahl, 1902.; *Brückner*: Der ausgezeichnete D., 1905.; *Kulenkampf*: Das Rechtsgut der elektrischen Arbeit, 1905.; *Harburger*: Verg. Dar. B. VI. 183.; *Gilles*: Die Elektrizität und ihre Stellung im Straf- und Zivilrecht. 1908.

I. A *lopás* a legrégibb időktől a mai napig a legközönségesebb és leggyakoribb büntetendő cselekmény. Már a kezdetleges ősi törvénykönyvekben (Manu törvénye, a római XII. táblás törvény) a lopás szigorú büntetésekkel van sújtva. Fejlődésé lépést tart a *magántulajdon* fejlődésével. Ahol a magántulajdon még ismeretlen (egyes mai vadnépeknél is), ott a lopás még nem büntetetik, ellenben, mihelyt a tulajdon intézménye megszilárdul, mindenütt ez a törzscselekmény, mely alatt mindenféle vagyoni jogsértést értenek, majd lassanként a jogi felfogás tisztultával, az egyes sajátos vagyon elleni cselekmények kiválnak belőle.

A római XII. táblás törvény a tettenkapott tolvajt (furtum manifes-

tum) halállal bünteti, más tolvajt (furtum nec manifestum) az ellopott dolog kétszeresével. Azonban a praetori jog mellőzi a halálbüntetést s ahelyett a lopott dolog négyszeresének visszaadását állapítja meg s a lopást általában *magánvétség*gké teszi, amely minősége a későbbi korban is megmarad. Lopás miatt a polgári bíró előtt kétféle keresete van a sértettnek: *condictio furtiva*, a lopott tárgy vagy értéke visszaadása iránt és *actio furti*, a magánbüntetésre, helyesen kártérítésre (2—3—4-szeres). A császárok teszik a lopás egyes súlyosabb eseteit bűnvádi eljárás (*extraordinaria cognitio*) tárgyává, s szigorú büntetéssel sújtják azokat, így az éjjeli, a holttestről, a fürdőből való lopást, a zsebtolvajlást stb. Érdekes, hogy a lopás szabatos fogalmi meghatározását is feltalálhatjuk a Digestákban: *Furtum est contrectatio rei fraudulosa, lucri faciendi gratia vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, possessionisve* (Paulus). Másutt rövidebben: *fur est, qui dolo malo rem alienam contrectat*. E meghatározás mutatja, hogy a lopás köre felette tág volt s magában foglalta a mai lopáson kívül a sikkasztást, jogtalan elsajátítást, esalást, a használati és birtoklopást. Régebben a rablás is a lopás fogalma alá tartozott, de az már a praetori jogban különvált s önálló magánvétség lett.

A germán, angol s általában a középkori jogokban szintén találkozunk a lopással s annak jellemző ismérvét ez időben az alattomoságban látják. A nyílt elvétel: rablás, az alattomos: lopás. A lopás szigorúban (akasztófa) van sújtva. A Carolina szabatosan és részletesen (157—175. art.) körülírja és szabályozza a lopást, a súlyosabb esetekre (5 frtnál nagyobb érték, 3-szori elkövetés, betörés, fegyveres lopás) halált és súlyos testi büntetéseket szab. A forint (Gulden) a bírói gyakorlat szerint a magyar arannyal volt egy értékű. (Liszt: 425.) E szigorú Európaszerte megmarad egész a legújabb időkig (XIX. század). Nagy Frigyes törli el először a tolvajok halálbüntetését 1743.

Hazánkban már I. István és I. László törvényei részletesen intézkednek a lopásról s drákói szigorral büntetik. László törvénye szerint már a második lopás büntetése halál. Kálmán némileg enyhíti a büntetést, de a későbbi királyok alatt ismét szigorú közbüntetések, súlyosabb esetekben rendszerint halál, vannak divatban. A Hármaskönyv I: 15. eime is a tolvajokat általában bitóval rendeli büntetni. Csak a XVIII. század végén honosul meg nálunk is az enyhébb felfogás s a tolvajok büntetése szabadság- és botbüntetés lesz. A mai BTK-ek közt esupán a lopás fogalmának egyik-másik ismérve (nyerészkedési vagy csak eltulajdonítási célzat) és a lopás eseteinek minősítése, csoportosítása tekintetében van eltérés (l. alább).

II. A lopás fogalma a BTK. szerint:

BTK. 333. § *Aki idegen ingó dolgot másnak birtokából vagy birlalatából, annak beleegyezése nélkül, azon célból vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa: lopást követ el.*

1. A lopás jogi tárgya: a *birtok, birlalás és a tulajdonjog*. Az idegen dolgot „másnak birtokából vagy birlalatából“ kell elvenni s így kétségtelen, hogy első sorban a birtoklási vagy birlalási jog van megsértve, de ezáltal természetesen rendszerint a tulajdonjog is. A birtok vagy birlalat jogos vagy jogtalan volta nem határoz. A jog-

talán birlalótól (a tolvajtól) is lehet lopni. Ha a birtok, birlálás és tulajdonjog egy személyt illet az ellopott dologra vonatkozólag, ez esetben egy, ha külön személyeket (bérlő, letéteményes, tulajdonos), ez esetben több személy különböző dologi joga lesz megsértve. A sértett személyek többsége magában a cselekvés egységét nem változtatja meg.

2. A lopás elkövetési tárgya: *idegen, ingó s másnak birtokában vagy birlalatában levő dolog*. Lopást e szerint a) csak testi tárgyra (dolog), b) idegen, c) másnak birtokában vagy birlalatában levő dologra, d) ingó dologra, e) bizonyos értékkel bíró dologra vonatkozólag lehet elkövetni.

Mi tekintendő *dolog*-nak, *idegen*-nek, *ingó*-nak, mi a *birtok* s mi a *birlalat*, mindezen kérdésekre a magánjog szabályai iránnyadóak a büntető bíróra is. A büntető bírónak nincs joga ezeket a fogalmakat tetszése szerint határozni meg, mert a büntetőjog nem teremti, csak védi a magánjogokat. A büntető bíró önállósága e részben csak abban áll, hogy a *büntethetőség* (beszámítás, alanyi bűnösség) kérdésében önállóan, a magánjogtól függetlenül dönthet. Vagyis, ha elfogadja is, hogy valaki a magánjog szerint idegen ingó dologt vett el másnak birtokából, nem köteles a lopást megállapítani, ha az alanyi bűnösséget vagy a cselekvés jogtalanságát nem látja igazolva.

a) *Dolog* alatt a magánjog mai tanítása (Unger) szerint „a külső természetnek testtel bíró különvált (önállóan létező), emberi uralomnak alávethető érzékelküli tárgyait“ kell érteni. Ebből folyólag: dolognak nem tekinthető az *élő ember* (elvált testrészek: haj, fog, a hulla azonban igen), nem tekinthetők a *jogok* (szerzői jog),¹⁾ az *erők*, (a víz, gőz hajtó ereje.) A hazai ipar fejlesztéséről szóló 1907: III. t.-c. (2. §. 3. bek.) a „*villamos áramot és technikai célokra értékesíthető minden egyéb erőt* (energia)“ ugyanazon büntetőjogi védelem alá helyezteté, mint ami az *ingó dolgokra* vonatkozólag fennáll.

A villamos „áram“ és technikai célokra értékesíthető más „erő“ bármely módon való „jogtalan eltulajdonítása“ e szerint de lege lata *lopás* gyanánt büntetendő.

1. A „villamos erő“ minősítése a legújabb irodalomban élénk vitát idézett elő. Sokan (Heil, Fayer, Illés, Soós K., Dernburg, Dalecke, Weinrich, Kohlransch) elfogadják, hogy a villamosság *dolog*, tehát annak „jogtalan elvonása“ lopásnak minősíthető. Mások (Binding, Liszt, Frank, Kohler, Bekker, Kipp, Endemann, Stenglein, Olshausen, Balás E., Weisz Ö.) helytelenítik a dologgá

¹⁾ Jóllehet a *szerzői jog* tárgya is dolog (könyv, kézirat, szobormű, festmény) s így a szerzői jog megsértése, mint a szellemi tulajdon sérelme, a lopáshoz hasonlatos. Törvényhozásunk az ily cselekményt, mint jogbitorlást, *magánjogi vétség*gé tette (1884: XVI. t.-c.) s annak elbírálását a *polgári bíróságok* elé utasította. A szerzői jog bitorlásának „vétsége“ miatt ugyan az 1884: XVI. t.-c. 19. §-a szerint 2000 koronáig terjedhető „pénzbüntetés“ is kiszabható, s ez behajthatatlanság esetén „jogházbüntetésre“ változtatható, azonban miután ezt a „büntetés“-t nem büntető bíróság szabja ki, az büntetőjogi értelemben büntetésnek nem is tekinthető (l. fent 100. §.) A szerzői jog bitorlásával tehát a büntetőjog-tudomány nem foglalkozik.

minősítést, mert a villamosság nem testi tárgy, csak más tárgyak tulajdon-sága, ezért a lopás megállapítását ily esetben elvetik. A német *Reichsgericht* szintén nem tekintí dolognak a villamos erőt, ellenben a mi *Curiank* eleitől (az 1907: III. t.-c. előtt is) dolognak minősítette azt s annak jogtalan elvonását a lopás fogalma alá vonta. (BJT. XXXV. 350., XLV. 378., XLVI. 332., LIV. 261.) Az erős irodalmi és gyakorlati vitát Németországban az 1900. ápr. 3-iki törvény (az idegen villamos munka jogtalan elvonásáról), nálunk az 1907: III. t.-c. döntötte el. Érdekes, hogy se a német, se a magyar törvény nem nevezi a villamosságot dolognak, de míg a német törvény ez okból nagyon helyesen önálló, sajátos vétség gyanánt állapítja meg az idegen villamos munka (?) jogtalan elvonását, a magyar törvény, óvatossággal, az ingó dologal azonos büntetőjogi védelem alá helyezi a villamos áramot.

A norvég BTK. ugy oldja meg a kérdést, hogy az általános rendelkezések körében (6. §.) kifejezi, hogy „a fizikai természetnek alkotó részeit képező s emberi uralomnak alávethető erő ingó dolognak tekintendő.” Ezt teszik magukévá az új *osztrák* és *német* javaslatok is. Ezt javasolta Angyal 1903. évi tervezetében. A svájci javaslat a lopás definíciójában említi meg a dolog mellett az „idegen villamos erőt”. Nézetem szerint lghelyesebb lenne új tény-álladék gyanánt szabályozni a villamos erő jogtalan elvonását (ugyanazt javasolja Balás E. id. m.).

2. A „dolog” lehet szilárd, esepfolyós és gázemű. Lopás tárgyai lehetnek tehát: az okiratok, az edényben vagy a magánkútnban levő víz, a zárt edényben összeszorított levegő vagy gáz is. Okiratok elvétele azonban, ha nem eltulajdonítási, de pusztán károsítási célból (az okirat tulajdonosának bizonyítékától való megfosztása végett) történt, nem lopás, hanem okirathamisítás (BTK. 406. §.) lesz. Birói gyakorlatunk ez utóbbi ponton eleinte ingadozó volt, újabban helyesen minősíti a váltó, eselédkönyv ellopását lopásnak (BJT. XXII. 74., XXXIII. 12., XXXVII. 219. váltó: XXX. 109. eselédkönyv; XI. 330. index). Bor helyett tévedésből öblítő víz lopását a Curia nem tekintette lopásnak, mert a közönséges kútvíz nem dolog (?) (D-tár XXXV. 35. sz. (I. fent 81. §.).

b) Idegen dolog az, ami a magánjog szerint nem a tolvajé. Saját dolgát senki el nem lohatja. (Paulus.) Közös tulajdonosok egyike a dolognak nem őt illető részére lopást követhet el.

c) Másnak „birtokában vagy birlalatában” nincs a *talált* és az *uratlan* dolog. „Talált” dolgot nem lehet ellopni, hanem az ily eselekmény jogtalan el-sajátítás (BTK. 365. §.). „Uratlan” dolgok (vadak, halak, madarak) nem tárgyai a lopásnak. Szelidített házi állatok azonban igen. Nincs birtokban, tehát nem loható a folyóvíz, a légköri levegő. Birói gyakorlatunk e pontra nézve ma is sokszor ingadozik. Így a tulajdonos által a házban elajtott, elhagyott, elhányt dolog elvételét majd helyesen lopásnak (BJT. XXIV. 133., 386., XXXV. 106.), majd jogtalan el-sajátításnak vette (BJT. XXXV. 101., 103.). A tulajdonos által elejtett pénztárcza felvétele és eltulajdonítása: lopás; u. o. III. 243., 275.

d) *Ingó* nemesak az olyan dolog, mely természettől fogva állagának sérelme nélkül helyéről elmozdítható (állat, pénz), hanem az ily dolog is, melyet a tettes választ el a földtől vagy az ingatlan földolgtól s így tesz ingóvá. A Curia 29. sz. *döntvénye* helyesen mondja ki, hogy földi terméknek a

földtől való jogtalan elválasztása és eltulajdonítási szándékkal elvétele (előfa kivágása, gyümölcs leszedése, fű, gabona learatása és elvétele) lopást képez. Ez a döntvény a BHT-ba nem vétetett fel.

e) Az *értéket* a BTK. nem említi meg a törvényes meghatározásban, ezért sokan (Fayer, Balogh, Liszt, Olshausen) azt tanítják, hogy lopás teljesen értéktelen tárggyal szemben is elkövethető. Helyesebb azok (Heil, Werner, Illés, Merkel, John) nézete, akik szerint a lopás tárgyának bizonyos, habár a legkisebb (egy fillér) értékkel bírnia kell, miután a lopás *vagyron elleni* cselekmény, a vagyron pedig értéktelen tárgy (szemétre kidobott rongyos kendő, darab papír) elvétele által nem lett megsérítve. Csere- (forgalmi) érték azonban nem szükséges, elég a használati (a tulajdonosra) érték is. Birói gyakorlatunk e ponton is sokáig ingadozott. Többször kimondta, hogy „pénzértéket nem képviselő tárgyak“ (eselédkönyv (?), katonai igazolvány, kutviz) ingó dolgoknak nem tekinthetők, máskor elítélte értéktelen tárgy (hamis pénz) ellopását is. Újabban általában nem bünteti az értéktelen tárgy elvételét (BJT. XX. 40., XXX. 109.).

3. A *cselekvés* az idegen ingó dolognak a más „birtokából vagy birlalatából, annak beleegyezése nélkül való elvételben“ áll. A lopás elkövetési módja e szerint az *elvétel* és pedig a) a *másnak birtokából vagy birlalatából* való elvétel, vagyis az idegen ingó dolognak az eddigi birtokos vagy birlaló hatalmi köréből a tolvaj hatalmi körébe, birlalatába való áthelyezése, b) az eddigi birtokos vagy birlaló *beleegyezése nélkül* való elvétel.

A lopásnál a BTK. kifejezett rendelkezése folytán a „volenti non fit injuria“ szabályt képez. És pedig, ha a tulajdon és a birtok vagy birlalás nem egy kézben van, elsősorban nem a tulajdonos, hanem a birtokos vagy birlaló beleegyezése mentesít a lopás alól. Természetes azonban, hogy a tulajdonos beleegyezése mindig mentesít, hanem a tulajdonos is birtoklopásért (BTK. 368. §.) felelős, ha megengedi, hogy valaki a *jogos birtokostól* jogtalanul elvegye a dolgot. A tettes (a dolog elvevője) ilyenkor, ha az elvétel jogtalanságát tudta, szintén birtoklopásért felelős, ha ellenben nem tudta, felmentendő. A beleegyezés tehát csak akkor mentesíti a tettetést minden büntetés alól, ha az jogos volt. Ha a birlaló vagy birtokos nem volt jogosítva a beleegyezés megadására, ez esetben az ő beleegyezésével történt elvétel neki (a birtokosnak vagy birlalónak) sikkasztás, illetőleg jogtalan elcsajátítás gyanánt számítható be s az elvevő, ha erről tudomással bírt, tettetéstárs gyanánt büntetendő. A beleegyezésnek továbbá *valódinak* kell lennie. A cselekvőkép-telen személy (gyermek) beleegyezése vagy a *szinleges* beleegyezés (a tolvaj tettenérésre céljából) vagy a *kikényszerített* beleegyezés nem mentesíthet a lopás alól. Ha a tolvaj fondorlattal (megtévesztés) eszközölte ki a beleegyezést, ez esetben a beleegyezés ugyan szintén nem valódi, de ez az eset már csalást képez. *Curia* EH.: 12 éven aluli gyermektől, bár ennek beleegyezésével történt elvétel; lopás. BHT. IV. 396.

Az elvételhez nem szükséges, hogy a tettes saját kezével vegye el a dolgot rendes helyéről. Gyermek, állat általi elvétel is megállapítja a tettes-séget (közvetett tettség).

4. A lopás *be van végezve* az ingó dolognak a tolvaj által *az eddigi birtokos uralma alól elvonása és a saját tényleges hatalma alá helyezése által.* Az elvitel, a dolognak a lopás színhelyéről eltávolítása nem szükséges, így befejezett lopás lesz pl., ha a tolvaj zsebébe dugta a falról levett órát, pénztárcát.

Akik *együtt veszik el az eddigi birtokos tényleges hatalmából a dolgot* s helyezik saját közös hatalmuk alá: *tettestársak.* A tettestársaság megállapítását nem alterálja, hogy a dolognak eddigi helyéről elmozdítását csak az egyik részes eszközölte. Így tettestársak azok is, akik a társuk által helyéről kimozdított tárgyat átveszik, vagy annak kiemelésében és továbbvitelében résztvesznek.

A dolog megérintése, megfogása vagy helyéről való elmozdítása csak *kísérlet.* A kísérlet kezdőpontja az elkövetés módjai szerint különböző. Betöréses lopás esetén a kapu, ajtó feszégetése, egyszerű lopásnál a házba bemenetel, elrejtőzés, zsebbenulás stb., általában az eltulajdonítás tényleges megkezdése: kísérlet. Az elkövetési tárgy helye iránti tévedés (üres zsebbe nyúlás) nem zárja ki a kísérletet, ha a cselekvés a tulajdon megtámadásának tekinthető. A *Curia* rendszerint lopási kísérletnek minősíti a lopási célból idegen zsebbe nyúlást, pénztárfeltörést, ha azokban éppen akkor semmi sem volt is. BJT. XXIX. 330., XXXII. 24.

A lopás bevégzése és kísérlete állandó vita tárgya az irodalomban és a bírói gyakorlatban. Három főelmélet körül folyik a harc, u. m. 1. az *elmozdítás* (contrectatio) elmélete, mely szerint a tárgynak addigi helyéről való kimozdítása s más helyre áthelyezése képezi a befejezés mozzanatát. Ezt védi különösen Carrara. Ez elmélet tulhajtása az *érintési* elmélet, mely szerint már a dolog megfogása befejezi a lopást. 2. Az *elvitel* (ablatio) elmélete, mely abban áll, hogy a dolognak az elkövetés helyéről (szobából, házból, udvarról) való elvitele fejezi be a lopást. Ezt a felfogást követi a francia Code Pénal (quiconque a soustrait) és a francia bírói gyakorlat. 3. A *birtokbavétel* (elvétele, apprehensio) elmélete, mely a befejezéshez az eddigi birtokból való elvett kívánja meg. E helyes közvetítő elméletet követi a legtöbb mai BTK., így a miénk is s az irodalom nagy többsége (Heil, Illés, Werner, Fayer, Merkel, Liszt, Binding, Olshausen).

Sajnos, hogy bírói gyakorlatunk e fontos kérdésben nem értette át a BTK. világos értelmét, mely a „más birtokból elvétel“ kifejezés által nem az elmozdítás, hanem a birtokbavétel (3) elméletét fogadta el. Igaz, hogy sokszor a helyes felfogást emeli érvényre, de általában azt lehet mondanunk, hogy az esetek többségében a *Curia*, a BTK. ellenére, az *elmozdítási elméletet* követi. Így befejezett lopást vett fel, midőn az ellopni szándékoltt dolog helyéből kimozdított (BJT. XXXI. 27., LI. 80.), midőn a tettes a ruhát a fogsárról levette, de észrevétetvén, otthagya s elfutott (BJT. XXXI. 198.), midőn az almat kötényébe szedte (XXIX. 334.). Helyesen emeli ki Heil, hogy az elmozdítási elmélet helytelen elfogadása folytán a Curia sokszor befejezett lopást vesz fel ott, ahol csak kísérlet lenne megállapítandó, de még nagyobb baj, hogy ebből folyólag bűnsegélyt kénytelen felvenni ott, ahol valóban társ-

tetesség forog fenn (id. m. 89. l.). Így állandóan bünségédnek minősíti azt, aki társától az ablakon vagy ajtón kiadott tárgyat (üveget, hordót) átveszi, melyet aztán közösen visznek el, miután az *elmozdítást* (amit tévesen az elvéttel azonosít a Curia) csak az első követte el (BJT. XXXV. 191., 195., XLII. 263., XLV. 161., LIII. 332.). Kivételesen azonban e részben is találunk helyes ítéleteket, így helyesen tettestársnak minősítette azt, aki a társa által elvett szalonát a tett helyén *átvette* és tarisznyájába rejtette (BJT. XLVI. 89.). Helyesen vétetett kísérletnek, midőn a tettes az asztalfiókot már kihuzta, amikor tettenéretett. U. o. LIII. 334.

5. A cselekvésnek jogtalanul és szándékosnak kell lennie s a tettesnek azon célból kell a dolgot elvennie, hoggy azt jogtalanul el-tulajdonítsa. A jogos elvétel (a saját ellopott dolog elvétele a harmadik jóhiszemű birtokostól) lehet önbiráskodás, de lopás nem. Gondatlan lopás nem létezik.

a) A szándéknak az összes tényálladási ismérvekre ki kell terjednie. Vagyis a tettesnek tudnia kell, hogy idegen dolgot, jogcím nélkül vesz el s akarnia az elvételt. Sőt a lopási szándéknak egyenesen a jogtalan eltulajdonításra kell irányulnia, vagyis a tettes közvetlen céljának, a jogtalan eltulajdonításnak, tehát annak kell lenni, hogy a dolgot tulajdonává tegye. Ha valaki csak azért veszi el az idegen dolgot, hogy azt rögtön megsemmisítse (pl. a helyéről elvett porcellánvázát, szobrot, órát fűdhöz vágja), az nem lopást, hanem idegen ingó dolog megrongálását¹⁾ (BTK. 418. §.) követi el. Az *eltulajdonítási célzat* (animus rem sibi habendi), ami a lopás elengedhetetlen ismérve, nem egyértelmű a *gazdagodási* (animus lucri) célzattal. Az „eltulajdonítás” csak a dolog állaga feletti teljes *rendelkezési jog* (tényleges uralom) megszerzését jelenti, hogy nyereszkeskedni, gazdagodni akar-e a tettes, az mellékes. Aki egy gazdagtól pénzt lop s azt rögtön kiosztja a szegények közt, az lopást követ el, valamint az is, aki az elvett tárgyat elzálogosítja s a zálogcédulát elküldi a tulajdonosnak.²⁾ A távolabbi cél (károsítás) s az indok közömbös a lopásnál, a tényálladékhöz csak az szükséges, hogy a tettes az elvett dolog felett teljesen, mint a sajátja felett akarjon rendelkezni, a tulajdonost megillető jogkört akarjon gyakorolni az idegen dolog felett.

A *használati lopás* (furtum usus) a KBTK. 127. §-a szerint tulajdon elleni kihágást képez. Ugyanis: „nyolc napig terjedhető elzárással büntetendő: aki idegen ingó dolgot tudva jogtalanul használ és az által azt megrongálja vagy értékben esőkenti vagy a jogtalan használat által egyéb módon kárt okoz.” Azonban ez alól is felmentette a Curia azt az asszonyt, aki a másíknak a lapátját annak tudta s beleegyezése nélkül áthozta és azzal kenyereit a ke-

¹⁾ Balás E., Olshausen és Berner nyomán, azt vitatja, hogy az eltulajdonítás a megsemmisítést is magában foglalja s így ily esetben lopás állapítandó meg (BJT. XXXII. 113.). Helyesen cáfolja Hodászky A. (u. o. 265. és 273.). Igaz, hogy a tulajdonjog a megsemmisítés jogosítványát is magában foglalja, de az ingó dolog megsemmisítését a BTK. külön eseteleményé minősítette s így ily esetben ez, mint specialisabb tényálladék állapítandó meg. V. ö. még Finkay: A szándék fogalma. 139.

²⁾ L. az itteni esethez képest kitűnő felsorolását Heil F.: id. m. 112.

mencébe berakta, a berakás után azonban visszavitte, mert a lapát ezzel nem rongálódott, ellenben megállapította e kihágást azzal szemben, aki másnak koosiját és lovát ennek engedélye nélkül használta. BJT. XXXI. 375. és XXXV. 63.

c) Ugyancsak az eltulajdonítási célzat hiánya miatt nem lopás az u. n. *birtoklopás* (furtum possessionis), ha t. i. maga a tulajdonos veszi vissza zálogba vagy hasznélvezetbe adott dolgát a zálogbirtokostól, hasznélvezőtől jogtalanul, a zálog- vagy hasznélvezeti jog megszűnte előtt. Ezt az esetet a BTK. *jogtalan elsajátításnak* (BTK. 368. §.) minősítette (l. alább a 188. §-ban).

d) A francia, osztrák, belga, olasz és norvég BTK., az osztrák és svájci javaslat a gazdagodási, illetőleg „jogtalan vagyoni haszon“ szerzésére irányuló célzatot (animus lucri) tekintik a lopás tényálladáki ismérvének. A német, magyar, hollandi, bolgár BTK-ek s az 1843-iki javaslat ellenben csak az *eltulajdonítási* célzatot kívánják meg. Az irodalom többsége ez utóbbi álláspontot helyesli, miután a lopás a tulajdon- (illetőleg birtok-) jog s nem általában a vagyoni jog megsértése s az animus lucri megkívánása mellett sok, világos lopási esetet nem lehetne lopásnak minősíteni.

e) Birói gyakorlatunk az eltulajdonítási célzat értelmezésében általában helyesen jár el. A Curia 34. sz. *döntvénye* a rabruha eltulajdonítását a megszökött fegyver részéről csak az esetben nyilvánítja lopásnak, „ha a szökés előkészítleteiből kiténik, hogy a fogoly szándéka, illetőleg célja a ruházatnak jogtalan eltulajdonítására is volt irányozva“ (BJT. VIII. 241.). Felmentette a Curia azt, aki az öt megbosszantó esendőörök csuffátétele végett ezek fegyverét, midőn azok aludtak, elvette és egy kutba rejtette, de másnap értesítette őket, hol keressék a fegyvereket (BJT. XXX. 57.). A vendégjog tullépése közben történt élelmicikk elvételt sem büntette meg, *jogtalan* eltulajdonítási célzat hiánya miatt (BJT. XXXVIII. 162.). Sokszor felmentő ítéletet hoznak bíróságaink, ha a tulajdonjog a felek közt vitás, valamint ha az elvétel önbíráskodási célból vagy jóhiszeműleg történt (BJT. XXIV. 241., XXVII. 198. 200., XXXVII. 130., LXIII. 94.). Ugyancsak helyesen mondta ki a Curia, hogy az ellopott dolog visszavitele nem szünteti meg a lopást (BJT. XXXI. 289.). a jogtalan eltulajdonítás fenforog akkor is, ha a tettes a lopott dolgot elajándékozta (u. a. XLII. 268.). Az érték letétele a lopott dolog helyére (önhatalmu csere) szintén nem mentesít (Heil, Liszt).

6. A *halmazat* és a *folytatólágosság* tekintetében azonban még sokszor ma is ingadozás van. Állandó gyakorlat azonban, hogy egy helyről (egy ház, egy udvar), habár több tulajdonos kárára, egy időben elkövetett lopás *egységeit* (BJT. XXXV. 297., XLI. 17.), ugyanazon helyről rövid időközökben (egy vagy több tulajdonos kárára) elkövetett lopások *folytatólágos* lopást (XXXIII. 337., XXXV. 292., XLI. 17.), ellenben különböző helyekről (két udvar, két házból), habár egymás után elkövetett lopások *halmazatot* képeznek (XXXV. 296., XLI. 397.). A folytatólágosság felvételétől azonban még mindig huzódik a Curia, ha az egyik lopás egyszerű, a másik minősített volt (BJT. XXVI. 306., XXXV. 290.).

182. §. A lopás esetei. Büntetés, eljárás.

I. A lopás minősítése és büntetése szempontjából a lopás esetei két főcsoportra oszthatók: az *egyszerű* és a *minősített* lopási esetek csoportjára. Az egyszerű lopások, (t. i. a minősítő körülmény nélkül elkövetett lopási esetek) körében a BTK. ismét különbséget tesz a lopás *büntette* és *vétsége* között és pedig a lopott tárgy értéke alapján. A *minősített* esetek, tekintet nélkül a lopott dolog értékére, mindig *büntettet* képeznek, de ezek körében ismét egyes különösen súlyosabb esetek *szigorubb büntetési tétellel* vannak sújtva, mint a többiek.

A lopás eseteinek a lopott tárgy értéke szerint való minősítése a legrégibb időktől ismeretes. Így hazánkban I. László a 10. Kálmán a 20 denár értékhatárt állítja fel, a régi angol jog a 12 pence-t, a Carolina az 5 fityos értéket. Az irodalomban az értékhatár jogosultsága a legrégibb időktől vitás kérdés. Sokan helytelenítik, hogy egy krajeár döntsön az enyhébb vagy súlyosabb tétel alkalmazása felett. Az irodalom többsége (Heil, Fayer, Carrara, Liszt) azonban helyesli az értékhatárt, mert nagyon elleni eselekményeknél a sérelem nagysága az elvett tárgy értékével egyenes arányban nő. (Az érveket és ellenérveket helyesen állítja össze és bírálja Heil: 151. V. ö. Anyaggyűjt. II. 639.) Értékhatárt vesznek fel: az 1843-iki javaslat (10. 50, 300 frt, fokozatosan magasabb tételek a minősített eseteknél is), a magyar, osztrák, olasz, finn, bolgár BTK-ek, az új osztrák javaslat (100—500 kor.). Nem ismernek értékhatárt a francia, belga, német, hollandi és norvég BTK-ek, a svájci és német javaslat.

A külföldi BTK-ekben a lopás minősítő körülményeire nézve a legnagyobb változatosságot találhatjuk. A francia Code Pénal az „országuton“ elkövetett, a német, hollandi BTK-ek az „éjjel“, az olasz, osztrák és hollandi „a mezőn hagyott állapotokon“, az osztrák a nyílt mezőn földművelési eszközökön elkövetett lopást is minősített esetnek tekinti. A szolgálati és háztartási lopást azonban a legtöbb (francia, hollandi, olasz) BTK. nem tekinti minősített esetnek.

II. Az egyszerű lopás.

(BTK. 334. §. „Ha a lopott dolog értéke nem nagyobb száz koronánál: a lopás vétséget, ellenkező esetben pedig büntettet képez.

A lopott dolog értékének az veendő, melylyel az a lopás idején birt.“)

BN. XIV. eikk. A BTK. 334. §-a helyébe a következő 48. §., a BTK. 340. §-a helyébe a következő 49. §. lép:

BN. 48. §. Ha a lopott dolog értéke kétszáz koronánál nem nagyobb, a lopás vétség, ellenkező esetben büntett.

A lopott dolog értékének az veendő, amely értéke a dolognak a lopás idején volt.

1. Az egyszerű lopás értékhatárát a BTK. 100 koronában állapította meg, a BN. (1908. okt. 1-től) több gyakorlati szakember óhajára 200 koro-

nára emelte, tekintettel a 30 év óta jelentékenyen megváltozott gazdasági viszonyokra.

Az érték meghatározásánál a *forgalmi érték* az irányadó, melylyel a lopott dolog az *elkövetés idején és helyén* birt. Értékpapírnál a börzei árfolyam irányadó, más papiroknál (váltó) az azok által képviselt¹⁾ érték. A kár, a tolvaj haszna, a viszonylagos és előszereteti érték (*pretium affectionis*) nem irányadó a minősítésre. Kétség esetén, valamint kísérlet esetében a bíró lehetőleg objectív bizonyítékok (s ne a sértett becsülje) alapján állapítsa meg az értéket. A tettes tévedése a dolog értékére (pl. kevesebbet gondolt elvinni) közömbös, vagyis nem zárja ki a súlyosabb beszámítást.²⁾

2. A 200 korona értékhatár mellett a KBTK., illetőleg a BN., az erdő-törvény (1879: XXXI.) és a mezőrendőri törvény (1894: XII.) *kisebbségi értékhatárokat* állapítanak meg egyes esetekben súlyos lopási esetek *kihágássá* minősítése végett.

a) A BN. 51. §-a szerint, mely a KBTK. 126. §-ának helyére lépett:

BN. 51. §. Aki tíz korona értékét felül nem haladó élelmi vagy élvezeti cikket, tüzelőszert vagy egyéb életszükségleti tárgyat lop, elsikkaszt vagy jogtalanul elsajátít, amennyiben a cselekményt büntetendő körülmény nem forog fenn, tulajdon elleni kihágást követ el és nyolcz napig terjedhető elzárással büntetendő.

A bűnvádi eljárás csak magánindítványra indítható meg.

A KBTK. 126. §-a csak a $\frac{1}{4}$ koronát meg nem haladó élelmi vagy élvezeti cikk lopását tekintette kihágásnak, míg a BN. 51. §-a a tüzelőszert és bármely más életszükségleti tárgyat ellopását (vagy elsikkasztását ill. jogtalan elsajátítását) 10 kor. értékhatárig kihágássá tette, tehát jelentékenyen kibővítette a *bagatell-ügyeket*. E kiterjesztés a büntetőjogi enyhébb felfogás folyománya és egy szociális „olajsepp”. Igazolt lett volna azonban a 8 napi elzárás-büntetés némi feljebbemelésre is.

b) Az erdő-törvény (1879: 31. t. c.) 90. §-a szerint az, „aki erdőben létező fát lop, amennyiben az érték 60 koronát felül nem halad, erdei kihágást követ el.” Büntetése a fa értékével és a kártérítési összeggel (a lopott fa értékének $\frac{1}{4}$ -e) egyenlő pénzbüntetés.

c) A mezőrendőri törvény (1894: 12. t. c.) 93. §-a szerint az, „aki gazdasági terményeket, gyümölcsösokertből, szőlőből, faiskolából vagy a mezőről lop”, vagy „aki másnak a földtől el nem választott termékét leszedi, levágja vagy ellopja, amennyiben a dolog értéke 60 koronát meg nem halad” s amennyiben a BTK. 336. §-ában említett minősített eset (bemészás kivételével) fenn nem forog: *mezőrendőri kihágást* követ el és 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

¹⁾ Ha a tolvaj egy betéti könyvet lop, de az arra betett összegnek csak egy részét veszi ki a takarékpénztárból, a betéti könyvet pedig visszaküldi, vagy aki az ellopott órát zálogházba adja s a cédulát megküldi a tulajdonosnak, az csak a felvett, illetőleg kapott összeg erejéig követett el lopást, mert csak ennyit vett el eltulajdonítási céllal. Ugyanigy Heil F. id. m. 159.

²⁾ Így lopás *büntette* állapított meg, midőn a vádlott egy kabátot lopott s abban tudtán kívül egy több mint 100 koronát tartalmazó pénztárcát is. BJT. XLIV. 269.

A mezőrendőri lopási kihágás értelmezésére a 70. sz. *döntvény* kijelenti, hogy gazdasági terményeknek *bekerített* gyümölcsüskertből bemászással elkövetett ellopása, tekintet nélkül a kert helyszíni fekvésére, tehát a *község belterületén levő* bekerített gyümölcsüskertből való ellopása is *kihágást* képez. (BJT. XXX. 113.) „Gazdasági termény“ a Curia szeriut a fenyőgaly, szilvafa, csemete, rózsabimbó is (BJT. XXX. 26., XXXI. 278.). Ellenben már beszédtett s az udvaron felhalmozott gyümölcs ellopása nem mezei kihágás, hanem lopás. BJT. XLVIII. 206., LI. 287. A 72. sz. *döntvény* szerint a mezőrendőri kihágás akkor is mint ilyen büntetendő, ha a tettes előzőleg lopás büntetteért vagy vétségeért már két ízben büntetve volt (I. alább a III. 12. p.) A 92. sz. *döntvény* (1911 febr. 23.) szerint pedig a gazdasági termény ellopása a 337. §. (*fegyver viselés*) fenforgása esetén is kihágás (BHT. IV. 1. sz.) L. alább a III. 11. p.

3. *Értékegybefoglalás a bűnhalmazat esetérc.*

BTK. 335. §. Annak meghatározása végett, vajjon büntettet vagy vétséget képez-e a lopás: mindazon dolgok értéke egybefoglalandó, melyeket ugyanazon tettes, bár több külön lopás alkalmával, ellopott vagy ellopni megkísérlett, vagy melyeknek ellopásában részes volt.

E szakasz a bűnhalmazati szabályok alól tesz kivételt, hogy a 200 koronás értékhatár a halmazati szabályok alkalmazása folytán (97. §.) egyenlőtlenség és igazságtalanság forrása ne legyen. A 335. §. azonban csak akkor alkalmazandó, ha az elkövetett több egyszerű lopási vétség folytán a tettes (összefoglalva) a (100) 200 koronánál nagyobb értéket tulajdonított el, amikor a több vétség halmazata helyett *egy büntett* állapotandó meg (44. sz. *döntvény*), még az esetben is, ha az összefoglalt érték a (100) 200 koronát többször meghaladja.¹⁾ Ha azonban valamelyik lopás magában is (akár az értéknél, akár valamely minősítő oknál fogva) büntettet képez, ez külön számítható be s ha ezenkívül a több vétség értéke (100) 200 koronát meghalad: két büntett halmazata létesül.²⁾ *Befejezett* lopás, *kísérllet* vagy *segély* egyaránt összefoglalás tárgyát képezi, ha magában mindenik csak vétséget képezne.

III. A *minősített lopási esetek.*

A BTK. a 336. §-ban tiz, a 337. és 338. §-okban még egy-egy, összesen tehát tizenkét esetét különbözteti meg a lopásnak, melyek tekintet nélkül az ellopott dolog értékére, mindig büntetteknek tekintendők. A minősítés, vagyis a szigorubb büntetés alapjául szolgálnak: a) a lopott dolog minősége (vallási, kegyeletes tárgyak), b) az elkövetés módja vagy eszköze (betörés, bemászás, hamis kulcs,

¹⁾ Ugyanigy értelmezi a 335. §-t a Curia (BJT. X. 74., XXII. 293.). A 44. sz. *döntvény* világosan ki is jelenti, hogy több vétség összeszámítása esetén mindig csak egy büntett állapotandó meg, valamint azt, hogy a 335. §. akkor is alkalmazható, ha *több vétség* mellett egy büntett is követtetett el. (BJT. IX. 387.) A 44. sz. *döntvény* a BN. folytán ugy értelmezendő, hogy legalább 200 koronányi összeg lopása alkothat egy büntettet.

²⁾ Ugyanigy *Heil F.* s a 44. sz. *döntvény* óta a birói gyakorlat állandóan. BJT. XXXV. 60., XXXVII. 170–172.

fegyver), c) az elkövetés idejének körülményei (közveszély), d) a tolvaj személyiség viszonyai és körülményei (tolvajszövetség, cselelői minőség, házközösségi viszony a sértettel, közhivatalnoki jelleg vagy annak színlelése, visszaesés).¹⁾

E minősített esetek, melyek a lopott tárgy értékére való tekintet nélkül mindig büntetettel képeznek, a következők:

1. „Ha valamely, az állam által elismert vallás szertartásaira rendelt helyiségben a vallás szertartásaihoz tartozó, vagy kegyes vagy jótékony célra szánt tárgy“ lopatott el.

Ez a régi *furtum sacrilegum* esete. E minősített eset csak akkor állapítható meg, ha a megjelölt helyről és a megjelölt tárgy lopatott el (kettős

BTK. 336. §. Tekintet nélkül a lopott dolog értékére, büntetettel képez a lopás, ha:

1. valamely, az állam által elismert vallás szertartásaira rendelt helyiségben, a vallás szertartásaihoz tartozó, vagy kegyes vagy jótékony célra szánt tárgy;

2. temetőben a holtak emlékére rendelt, vagy holttesten levő tárgy lopatik el;

3. épületben, bekerített helyen, vagy hajón követtetik el, hová a tolvaj betörés vagy bemászás által jutott, vagy ha a lopás céljából a zár, vagy a megőrzésére szolgáló egyéb készlet feltörtetett;

4. a felnyitásra hamis vagy ellopott kulcs használtatik;

5. csata, tüzvész, vízáradás, vagy más közveszély színhelyén vagy közéletben követtetik el;

6. elkövetésénél rabló vagy tolvajszövetségnek két vagy több tagja működött közre;

7. szolgálatban álló személy azon, kinek szolgálatában áll, vagy annak házához tartozó személyen követi el;

8. a tolvajjal házközösségben vagy közös háztartásban élő személy ellen követtetik el;

9. a lopást közhivatalnok, közhivatalnoki jellegének felhasználásával követi el;

10. a tolvaj, vagy ha többen volnának, ezek egyike a lopás elkövetése végett közhivatalnoki jelleget vagy hatósági megbízást szinlel.

337. §. Tekintet nélkül az ellopott dolog értékére, büntetett miatt büntetendő a tolvaj: ha a lopás elkövetésekor fegyvert viselt, habár azt se nem használta, se nem mutatta.

Ugyanazon büntetés éri azon tetteseket és részeseket is, akik ezen körülményről a cselekmény megkezdése előtt tudomással bírtak.

338. §. Tekintet nélkül az ellopott dolog értékére, büntetettel képez a lopás, ha azt olyan egyén követte el, aki rablás, zsarolás, lopás, sikkasztás vagy orgazdaság büntette vagy vétsége miatt már két ízben meg volt büntetve.

Nem alkalmazandó azonban ezen szabály, ha az utolsó lopás elkövetését megelőző büntetés kiállása óta tiz év már eltelt.

minősítés). A esillár vagy szőnyeg ellopása, habár templomból is, valamint áldozó kehely ellopása a lelkész magánlakásáról, nem esik a szakasz alá. (Ugyanigy a *Curia* BJT. XXIX. 38.) Oltáron levő gyertya, a templomban levő adománygyűjtőszekrény ide vétetett. (BJT. V. 395., XIII. 93.) Imakönyv, nyílt helyen levő Mária-szobor ellopása nem. (BJT. XVI. 297., XVII. 93.)

2. „Ha temetőben a holtak emlékére rendelt vagy holttesten levő tárgy lopatik el“.

Itt is kettős minősítő körülmény forog fenn: a hely (temető) és a tárgy minősége. Fejfa ellopása a temetőből ide esik. (BJT. XV. 282., XXXV. 71.) Síron levő virág, koszoru nem. (BJT. II. 292., XXXIV. 240.)

3. „Ha épületben, bekerített helyen vagy hajón követtetik el a lopás, hová a tolvaj betörés, vagy bemászás által jutott, vagy ha a lopás céljából a zár, vagy a megőrzésre szolgáló egyéb készüllet feltörtetett.“

Ez a pont tulajdonképen három minősített esetet tartalmaz: a) a *betörés*, b) a *bemászásos* és c) a *feltörés*es lopást. Mindhárom csak épületben, bekerített helyen, vagy hajón elkövetve esik e szakasz alá, tehát itt is kettős minősítés forog fenn: a hely és az elkövetési mód.

a) „Betörés“ alatt a tulajdon védelmére szolgáló *készüléknek* (kapu, ajtó, kerítés, fal, ablak) *erőszakos* felnyitása, vagy a bejutásra alkalmassá tétele értendő. A zár megsemmisítése vagy megrongálása nem szükséges. A tettesnek a betörés által és után nem szükséges egész testével bejutnia az épületbe, kerített helyre vagy hajóra, a féltett vagy kéz benyújtása is elég. Az erőszaknak nem kell nagy-nak, az őrző készüléknek nem kell különösen komplikáltnak lennie. Fő, hogy a „bejutás“ erőszakosságra nyilvánvaló legyen. Üvegablak bezuzása tehát betörés (BJT. XLV. 140.), ellenben papírral beragasztott ablakról a papír leté-
pése nem az (a *Curia* azt is ennek vette, u. o. LIII. 41.). A tényleges betörés (ludól léceinek lefeszítése) akkor is minősít, ha az ajtó nyitva volt. BJT. LI. 31.; EH.: BHT. IV. 405. sz.

b) „Bemászás“: az épületbe, kerített helyre vagy hajóra nem a rendes uton, bizonyos akadály leküzdésével és mászás által való bejutás. Itt tehát az egész testtel való bejutás kívánatik meg, mert csak az mondható bemászásnak. Alacsony kerítés, ablak átlépése nem bemászás. Nagyobb ügyesség, létra alkalmazása azonban felesleges. *Mezei terményeknek* 60 korona értékig bemászás által ellopása is csak *mezőrendőri kihágás*, (1894: XII. t.-c. 93. §.). Csak a betörés és bemászás minősít, az egyszerű behatolás után elkövetett lopás befejeztével, vagy a kísérlet abbanahagyása utáni *kitörés*, *kimászás* nem minősít. (Az olasz BTK. ezt is minősítésnek veszi.)

c) „Feltörés“ a zár vagy a megőrzésre szolgáló egyéb készüllet (boríték, zsák, hordó) feltörése vagy felszakítása. (Pénzeslevél felszakítását többször helyesen ide vett, másszor (BJT. XLIX. 186., LVI. 259.) nem vett ide a *Curia*. A feltörésnek szintén az épületben, kerített helyen vagy hajón kell megtörténnie. A nyílt helyről ellopott láda, szekrény feltörése otthon (a tolvaj laká-
sán), valamint a nyílt helyen lopás és feltörés (utca-n, pineon) elvileg nem

esik e minősített eset alá. A 75. sz. *döntvény* szerint e pont alá esik a lopás akkor is, ha „a lopás céljából a zár vagy megőrzésre szolgáló egyéb készüléket *nem az elvétel színhelyén töretett fel*“ (1898 ápr. 20.). (Heil, Fayer helyteleltitik e döntvényt).

4. „Ha a felnyitásra hamis vagy ellopott kulcs használtatik“.

Hamis kulcs a görbitett vasdarab is. Az ajtóban vagy mellette nyílt helyen levő kulcs használása nem minősít, ellenben az ajtó alá vagy felé dugott kulcs elvétele igen (BJT. XXXVI. 55—60.).

5. „Ha csata, tüzvész, vízáradás vagy más közveszély színhelyén vagy közelében követtetik el.“

6. „Ha elkövetésénél rabló- vagy tolvajszövetségnek két vagy több tagja működik közre.“

A rabló- vagy tolvajszövetség alatt itt a több vagy esetleg meg sem határozott számú lopásra való szövetkezés, az u. n. *bűnbanda* értendő (l. fentebb 84. §.). Ugyanigy az egész irodalom és a Curia állandó gyakorlata. BJT. XXIII. 268., XXXIV. 294.

7. „Ha szolgálatban álló személy azon, kinek szolgálatában áll vagy annak házához tartozó személyen követi el.“

Az u. n. *cselédlopás*. Csak az állandó szolgálatban álló személy esik e szakasz alá. Napszámos nem (62. sz. *döntvény*: BJT. XIV. 1.). Iparos segéd igen (53. sz. *döntvény*: BJT. XII. 98.). Cseléd által cselédháza ellen (ugyanazon helyen szolgálók) elkövetett lopás is ide esik (BJT. XI. 216. és a 24. sz. *döntvény*: BJT. VII. 169.), ugyancsak a cseléd által a gazda vendége ellen elkövetett lopás. Ujabban a Curia (helytelenül) mellőzi e minősítést a gazda vendége ellen elkövetett lopás esetén. Balogh: BD-tár III. (1909) 169.

8. „Ha a tolvajjal házközösségben vagy közös háztartásban élő személy ellen követtetik el.“

E minősítés csak az állandó vagy huzamosabb együttélés (egy lakásban) esetén állapítandó meg. A könnyebb hozzáférés, másfelől a védekezés nehezebb volta indokolja itt a minősítést. Bérló és bérbeadó, ha nem egy lakosztályban laknak együtt, nincsenek házközösségben (BJT. XXV. 87.). Egy mesternek közös szobában lakó segédei házközösségben vannak (BJT. XXV. 189.).

9. „Ha a lopást közhivatalnok, közhivatalnoki jellegének felhasználásával követi el.“

Ebben a minősített esetben csak közhivatalnok (BTK. 461. §.) marasztható.

10. „Ha a tolvaj, vagy ha többen volnának, ezek egyike a

lopás elkövetése végett közhivatalnoki jelleget, vagy hatósági megbízást szinlel.“

Itt az alany bárki lehet, közhivatalnok azonban csak az esetben, ha őt meg nem illető hivatalnoki jelleget (pl. a hivatalszolga vizsgálóbírónak adja ki magát) vagy valótlan megbízást szinlel.

11. „Ha a tolvaj a lopás elkövetésekor fegyvert viselt, habár azt se nem használta, se nem mutatta.“ A minősítés kiterjed „azokra a tettesekre és részesekre is, akik ezen körülményről a cselekmény megkezdése előtt tudomással birtak.“ (BTK. 337. §.)

Az u. n. *fegyveres lopás*. A minősítés alapja itt úgy a tettes (subjectiv), mint a tett (objectiv) nagyobb veszélyessége. Maga a fegyverviselés, ami véletlenül is történhetik, még nem elég, hanem azt abból a célból kell a tettesnek magával hoznia, vagy magánál tartania, hogy esetleg használni is fogja. Tényleges használat vagy megfélemlítés végett való mutatás nem szükséges. „Fegyver“ alatt nem a műszaki értelemben vett (kard, lőfegyver, pisztoly), hanem bármily eszköz értendő, amivel szükség esetén személy elleni támadás eszközölhető, pl. dorong, vasbot, vas-, favilla. A BTK. szavai, úgy látszik, mintha elégnék tekintenek a minősítéshez a fegyverviselést s a tettes említett esetleges szándékát nem kívánják meg (ugyanígy vélekednek de lege lata *Heil, Payer, Illés*), azonban a törvény logikai értelme a subjectiv veszélyességet is megkívánja. A gyakorlat a BTK. ezen (kétségtelenül) nem elég világos szavai folytán sokáig ingadozott, újabban azonban legtöbbször a fent elmondott *helyes álláspontot* érvényesíti. Így kimondta a Curia, hogy a pisztoly, melyről a tettes nem tudta, hogy zsebében van (BJT. XXI. 121.), vasvilla, ha az véletlenül volt a tettesnél (XXVIII. 270.), ugyancsak vasvilla, ha az csak a lopott kukorica (széna) könnyebb elszállítása végett vitetett el, nem minősít (XXII. 25., LII. 245.), s általában fegyveres lopás nem állapítható meg, ha a fegyverviselés nem a lopás céljából történt (BJT. XXX. 301.). Ugyancsak a 337. §. enyhébb értelmezését jelenti a Curia legújabb: *92. sz. döntvénye*, mely kimondja, hogy a 60 kor. értéket meg nem haladó gazdasági terménynek ellopása a 337. §. esetében is *mezőrendőri kihágást* képez. (BHT. IV. (1911) 1.

12. „Ha a lopást oly egyén követte el, aki rablás, zsarolás, lopás, sikkasztás vagy orgazdaság büntette vagy vétsége miatt már két ízben meg volt büntetve.“ Nem alkalmazandó azonban ez a szabály, „ha az utóbbi lopás elkövetését megelőző büntetés kiállása óta 10 év már eltelt.“ (BTK. 338. §.)

A *visszaesés* és pedig csak a törvény által felsorolt öt büntett vagy vétség valamelyike miatt *kétszeri megbüntetés* után elkövetett újabb (harmadik) lopás, szintén minősítő körülmény, aminek helyes oka a tettes subjectiv veszélyességében van. A minősítés föltételei: a) hogy a tettes már két ízben az említett cselekmények egyike vagy másika miatt *meg lett legyen büntetve* (el-

évelt, elengedett. valamint kihágás miatt kiállott vagy feltételeesen felfüggesztett s végre nem hajtott büntetés, valamint a fiatalokra alkalmazott dorgálás, próbárabocsátás és javító-nevelés nem számít, ellenben külföldön vagy katonaságnál kiállott büntetés igen); b) hogy az *utolsó* (második vagy további) *büntetés kiállása óta 10 év le ne telt legyen*. Az első és második büntetés közt bármily időtartam (10 évnél hosszabb is) lehetséges (74. sz. *döntvény*, BJT. XXXVI. 161.), a második és harmadik, illetve a két utolsó közt azonban 10 évnél hosszabb nem lehet.

A Curia 72. sz. *döntvénye* szerint a gazdasági termények elvitele 60 kor. értékig akkor is *mezőrendőri kihágás*, ha a tettesre nézve a 338. §. (két-szeri megbüntetés) fenforog.

IV. Büntetési tételek.

BTK. 338. §. A lopás vétsége egy évig terjedhető fogházzal büntetetik. A kísérlet büntetendő.

(340. §. „A lopás büntette öt évig terjedhető börtönnel, a 336. §. 3., 4., 5., 6. pontjában meghatározott esetekben azonban, valamint a 338. §. esetében öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.“) E §. helyére lépett:

BN. 49. §. A lopás büntetékének büntetése öt évig terjedhető börtön. A BTK. 338. §. -ának 3., 4., 5. és 6. pontjában, valamint a 338. §. -ban meghatározott esetekben a lopás büntette, ha a lopott dolog értéke kétszáz koronánál nagyobb, öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő a lopás, ha:

1. a lopott dolog értéke négyezer koronánál nagyobb és a cselekmény a lopott dolog értékére való tekintet nélkül is büntett;
2. a 338. §. esetében az előző büntetéseket büntett miatt szabták ki és a tettesnek újabb cselekménye más körülménynél fogva is büntett;
3. a tolvaj a lopással üzletszerűleg foglalkozik.

BTK. 341. §. Lopás miatt a szabadságvesztés-büntetéssel a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is egybekötendő.

A BTK. a lopásra 3 főbüntetési tételt tartalmazott: a lopás *vétségére* minden esetben egy évig terjedhető fogházat, a lopás *büntetére* szabály szerint öt évig terjedhető *börtönt*, a betöréses (bemászásos. feltöréses), hamis kules-csal, közveszély idején, bűnbundában és a visszacső által elkövetett öt minősített esetre pedig öt évig terjedhető *fegyházat*. Ez utóbbi tétel, melynek folyománya volt, hogy a legkisebb betöréses vagy bemászásos lopás (egy törött virágeserű elvitele) végső minimum gyanánt 6 havi börtönnel volt sújtandó, a BTK. életbelépte óta általános elítélés és folytonos ostrom tárgya volt. Már az első Novella-javaslat (1892) elejtette e szigorú tételt. Majd *Plósz S.* ig. miniszter 1892-ben (5820. sz.) az ügyészeket utasította, hogy a 6 havi börtönös, igazságtalanul szigorú ítéletek ellen kegyelmezés iránt tegyenek fel-terjesztést.

A BN. így a hazai jogászvilág közóhaját teljesítette, midőn a fegyház-as tételt a BTK. által megállapított 5 minősített esetek *csak a súlyosabb cselekre* (200 koronánál nagyobb érték ellopása) korlátozta. Ugyancsak közóhaj volt, hogy a lopás legsúlyosabb (monstre) cselekre az 5 évi fegyháznál is *szigorubb*

tétel álljon a bírő rendelkezésére. E jogos és szükséges óhajt is teljesítette a BN., amelynek figyelembevételével ma 4 tétel áll a bírő rendelkezésére: 1. *egy évig terj. fogház a vétségre*; 2. *öt évig terj. börtön a lopás büntettségére általában*; 3. *öt évig terj. fegyház a 200 korona értéket meghaladó betöréses, hamis kulccsal, közveszély idején, bűnbandában és a visszaeső által elkövetett lopásra*; 4. *tíz évig terj. fegyház: a) a 4000 koronánál nagyobb értékű s különben is minősített lopási büntettségre; b) a visszaesőre, ha a két előző esetben büntett miatt volt büntetve s új cselekménye más okból is minősített büntett; c) az üzletszerű tolvajra.* A BN. e helyes reformjai az egyénítés elvének alkalmazására az eddiginél sokkal szélesebb tért nyújtanak. Az átmeneti időben több ízben került sor a BTK. 2. §-ának alkalmazására. A Curia helyesen alkalmazta a BN. enyhébb büntetési tételét (5 évi börtön) a BTK. szigorubb tétele helyett (BJT. LVII. 64.). *Curia*: üzletszerű lopás csak akkor forog fenn, ha a lopást keresetképen űzi a tolvaj. BJT. 62. k. 87., 63. k. 60. (kőbor cigányok *eo ipso* nem esnek ide, u. o. 35.).

V. *Eljárás.* A lopás általában *hivatalból üldözendő* cselekmény. Csupán két kivételes esetben nyilvánítja azt a BTK. a sértett fél indítványára üldözendőnek, u. m. a *család* és a *szolgálat körében* történt elkövetés eseteiben.

BTK. 342. §. Ha a lopás házasársak, fel- vagy lemenő ágbeli rokonok, testvérek vagy közös háztartásban élő rokonok között követtetik el, ugyszintén ha azt a gyámolt gyámja, a gondnokolt gondnoka, vagy a növendék nevelője ellen követi el; a bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg.

343. §. Aki az ellen, kinek szolgálatában vagy fizetésében áll, ^{vagy} háztartásában él, vagy az utóbbival közös háztartásban élő hozzátartozók ellen (78. §.) követ el lopást, csak a szolgálatadó, a ház feje, vagy pedig a sértett fél indítványára vonathatik bűnvádi eljárás alá.

A lopás e két esetében az eljárás megindításának a sértett indítványától függővé tétele egyrészt a sértett fél iránti kíméletből, másrészt azért történt, mert az ily eseteket a sértett felfedezése nélkül alig tudná meg a vádhatóság s így a hivatalból üldözés legtöbbször ugyis lehetetlen lenne. A 343. §. magyarázatára nézve bíróságaink körében több tekintetben sokáig nagy ingadozás volt. Így először is arra, kik tekintendők szolgálatban vagy fizetésben állóknak, háztartásban vagy házközösségben élőknek. Az újabb gyakorlat körülbelül abban állapodott meg, hogy e kifejezések alatt általában a 336. §. 7. és 8. pontjaiban felsorolt személyeket kell érteni. Így a *24. sz. döntvény* kijelenti, hogy eseléd által eselédhársa (ugyanazon gazdánál) kárára elkövetett lopás is indítványi cselekmény (BJT. VII. 169.). Az *53. sz. döntvény* szerint iparos- és kereskedőségét által főnöke vagy ennek hozzátartozója ellen elkövetett lopás e pont alá esik (BJT. XII. 98.). A gazda nemesak akkor tehet indítványt, ha a lopott dolognak ő a tulajdonosa, elég, ha ő birtokos, vagy csak birtuló is. (Ugyanígy Heil, Illés, Fayer, Merkel, Liszt.) Mostoha vagyanya kárára elkövetett lopás a Curia szerint nem indítványi cselekmény. (BJT. XXIX. 136.) Meny és anyós nincs egymással rokonságban. (BJT.

XXXVI. 261.) A vendég ellen elkövetett lopás nem indítványi eselekmény. Balogh: BD. III. 169.; JE. 1910 febr. 1. 730. sz. A 343. §. esete csak akkor indítványi eselekmény, ha a szolgáltató a dolog tulajdonosa. BHT. III. 239.

VI. A *lopási fejezet revisiója*. Míg a lopás fogalmi meghatározása ellen a BTK. negyedszázados élete alatt alig merült fel kifogás s legfeljebb a villamos erő jogtalan elvonásának lopássá minősítése szempontjából kívánták egyesek a 333. §. kibővítését, annál hevesebb ostrom s mondhatni a BTK. megalkotása óta állandó s általános panasz és elítélés tárgyát képezik a lopás büntetési tételei. Az ez iránti teljesen jogos kifogásokat, mint láttuk, a BN. ugyan teljesítette, azonban a lopási fejezet revisiójának ezzel csak egy része lett elintézve. A BTK. revisiója alkalmából a lopási fejezeten még sok módosítani való lesz.

Igy a minősített esetek körében a betöréses és feltöréses lopásokat külön pontokba foglalnók s mindeniket szabatosan óhajtanók szövegeezni. A szolgálati és a háztartási lopás minősítő erejét törölni lehetne. A fegyveres és különösen a visszaesési lopás szövege is (amennyiben a visszaesés nem az általános részben szabályoztatnék) alaposan átdolgozandó. Általában a minősített esetek gyökeresen revideálandók, mert 30 év óta a „tolvajvilág” is nagyot változott. A berlini rendőrség legutóbb 19 osztályba sorozta a hivatásszerű tolvajokat. (Jogt. K. 1909. 303.)

VII. A lopás az egyesek elleni eselekmények között a becsület- és a testi sértések mellett a leggyakoribb eselekmény. Járásbíróság elé tartozó ügyekben a harmadik, törvényszék előtti ügyekben pedig a legelső helyet foglalja el. Igy 1901-ben lopás és jogtalan elcsajátítás miatt elítéltetett összesen 22.446, 1902-ben 25.441, 1903-ban 27.416, 1904-ben 25.443, 1905-ben 32.080, 1906-ban 30.533, 1907-ben 29.390, 1911-ben 25.039 egyén. A terheltek száma volt 1907-ben a járásbíróságok előtt 61.235, a törvényszékek előtt 42.709. Ugyanezen évben a KBTK. X. fejezete alapján tulajdon elleni kihágás miatt a járásbíróságok 5935 terhelt közül 788-at, a közigazgatási hatóságok 7640 egyént ítéltek el. Erdei kihágás miatt pedig, melyeknek nagyobb része erdei lopás, ez évben 141.735 egyén, mezőrendőri kihágás miatt 11.717 egyén ítéltetett el. A lopások maximuma általában decemberre és januárra esik, minimuma június és júliusra. 1903-ban az április—szeptemberi nyári félévre esett a lopások 41,7%-a, az október—márciusi téli félévre 52,3%-a.

KILENCZEDIK FEJEZET.

A rablás és zsarolás.

Irodalom: Löw Tóbiás: A zsarolásról, M. Ig.-ügy XI.: *Fabinyi F.*: BJT. II.: *Szecsés Elek*: BJT. III.: *Balogh J.*: BJT. X.: *Heil*: BJT. X., XI., XIV., Jogt. Közl. 1889.; *Vargha F.*: Erőszak és fenyegetés, M. Ig.-ügy XXXVII.: *Babus E.*: Bünt. jogi reform-törekvések, 12.: *Baumgarten L.*: BJT. 63. k. 28., 31.: *Zsitray*: Zsarolás mint sajtóvétség, J. K., 1909. 337.; *Villnow*: Raub und Erpressung u. Begünstigung u. Hehlerei, 1875.; *Gauss*: Erpressung u. Raub, 1902.; *Stämpfli W.*: Erpressung u. Chantage, 1903.; *Frank*: Vergl. Dar. V. VI. 117.; *Kühne*: Tatbestand der Erpressung, 1906.; *Reinhold*: Die Chantage, 1909.; *Kollmann*: Die Lehre von der Erpressung, 1910.

183. §. A rablás.

I. BTK-ünk a különös rész XXVII. fejezetében egy cím alá foglalta össze a rablást és a zsarolást. Ez összefoglalás alapja a két cselekmény elkövetési módjának egy közös vonása, t. i. a *személy elleni erőszak és fenyegetés*, ami egyrészt élesen megkülönbözteti e két cselekményt a többi vagyon elleni cselekményektől, másrészt többi lényeges ismérveik eltérése dacára, rokonságba hozza őket egymással. A rablás és zsarolás különben önálló s egymással szemben független tényálladékok.

II. A *rablás*. A rablást már a régebbi jogok megkülönböztetik a lopástól. Sokáig ugyan csak mint a lopás egyik s legsúlyosabb esetét tekintik, így a római jogban is, de később itt is önálló nevet nyer (*rapina*) s habár szintén magánjogi vétséget képez, mint a lopás, a *lex Julia de vi* óta egyes eseteit (fegyveresen, tüzvéssz, hajótörés alkalmával elkövetve), mint *crimen vis-t*, bűnvádi eljárás tárgyává tették s közbűntetéssel sújtották. A császári korban pedig az utonállással, vagy fegyveresen elkövetett rablás halállal büntetettik. A germán jog korán elkülöníti a rablást a lopástól s lényegét a nyilvános elkövetésben látja, s e miatt eleinte enyhébben bünteti (karddal kivégzés, csak az utonállással elkövetést később bitóval). A Carolina nem a lopás után, hanem a gyújtogatás és lázadás közt. tehát mint közbiztonság elleni büntetett szabályozza. A régi magyar jog szintén megkülönbözteti a tolvajok mellett a rablókat (*grassatores. latrones*) s Verbőczy szerint (HK. I. 15.) a tolvajok bitóval, a rablók karózással vagy keréketöréssel büntetendők. Későbbi törvények is többször megújítják e tetteket.

Az újabb BTK-ek a rablás elhelyezése tekintetében eltérnek egymástól. A *Code Pénal* nyomán a legtöbb (német, magyar, olasz, hollandi, finn) BTK. első sorban *vagyon elleni* büntettnek tekinti a rablást s ezért a vagyon elleni cselekmények közt (a lopás után, sőt a francia, belga BTK. egyenesen a lopás fejezetében) a szász (1856) és osztrák BTK-ek ellenben első sorban személy elleni cselekménynek (a személyes szabadság megsértése lopás céljából) veszik fel. Mindenesetre helyesebb az első álláspont, mert habár lényegileg a rablás összetett cselekmény, melyben a személy és a vagyon megtámadása van egyesítve, rendszerint a vagyoni támadás benne a súlyosabb.

III. A rablás tényálladéka.

BTK. 344. § Aki idegen ingó dolgot annak birtokosától vagy birlalójától, — ez vagy más jelenlevő ellen alkalmazott erőszakkal vagy fenyegetéssel (347. §.) azon célból vesz el, hogy azt jogtalanul el tulajdonítsa: a rablás büntetett követi el.

Az elkövetési tárgy (idegen ingó dolog), a cselekvés egy része (a birtokostól vagy birlalótól *elvétele*, illetőleg a kikényszerített átadás) és a célzat (jogtalan elsajátítás) teljesen ugyanaz itt is. mint a lopásnál. A rablás önálló és sajátos jellemző ismérve tehát tulajdonképen csak az, hogy az elvételnek a birtokos vagy birlaló vagy más jelenlevő ellen alkalmazott erőszakkal vagy fenyegetéssel kell elkövetetnie.

1. A jogtárgy és a cselekvés a rablásnál kettős. Jogi tárgy a személyes szabadság és a tulajdonjog, illetőleg birtok vagy birlalás. A rabló kettős jogsérelmet létesít, személy és vagyon ellenit (összetett cselekmény). A *cselekvés* pedig 1. a dolog birtokosának (birlalójának) vagy bármely, az elkövetésnél *jelenlévő személynek* (nem szükség, hogy hozzátartozó legyen, lehet egészen idegen, ismeretlen személy is) *erőszakos meglátáása* vagy fenyegetése, azon célból, hogy a tettes a dolgot elvehesse és 2. az *elvétele*.

2. A személy meglátásának, az erőszaknak vagy fenyegetésnek a rablásnál szabály szerint a *dolog elvétele előtt s az elvétel céljából* kell alkalmaztatnia. A dolog egyszerű elvétele után, menekülés végett vagy bosszuvágyból okozott erőszakoskodás (testi sértés) nem alkot rablást, hanem lopás és testi sértés halmazatát. Dulakodás, verekedés a sértettel nem szükséges. Tehetetlen (gyermek, beteg, öreg, alvó ember) erőszakos meglátása (főbeütés), vagyis a *várható ellenállás elhárítása végett* alkalmazott erőszak is rablást képezhet. A *Curia* többször rablásnak minősítette alvó ember főbeütését s holmijának (azután) elvételét. BJT. XXIX. 67. és Jogt. K. 1895. 48. sz. I. ez. esetről *Mózes L., Heil F., Fayer* és *Finkey* fejtegetéseit. Jogt. K. 1895. 48., 1896. 2. és *Fayer*: 351.

Milyen legyen az *erőszak*, a törvény nem határozza meg, szabály szerint csak könnyű testi sértés okozásig terjedhet. Ez még az erőszakba beleolvad, a *súlyos* testi sértés okozás már külön minősített esetet (összefoglalt büntett) képez. (*Curia*: A rablás közben elkövetett könnyű testi sértés a rablás kiegészítő eleme. BJT. XXXIII. 29.)

A „fenyegetés“-t azonban, ami a rablást megállapítja, a BTK. külön meghatározza:

BTK. 347. §. Fenyegetés alatt a 344. és 345. §§ esetében oly cselekmény közvetlen elkövetésével való fenyegetés értetik, mely által a fenyegetettnek vagy hozzátartozójának, vagy valamely jelenlévőnek élete, testi épsége, vagy vagyona súlyos veszélynek tétetik ki.

Ugy az erőszak, mint a fenyegetés számtalan módon elkövethető: megverés, megkötözés, fojtogatás, pisztoly rászögezése, agyonütéssel, házfelgyújtással való fenyegetés által stb.

3. A *szándék* kiterjed ugy a személy, mint a vagyon meglátására, a tettes közvetlen célját azonban itt is az idegen dolog *jogtalan elszajátításának* kell képeznie. A rablás is csak szándékos cselekmény lehet.

4. A cselekmény csak az elvétel megtörténtével, illetőleg az átadás kikényszerítésével *van befejezve*. A személy meglátása, testi sértés okozása, ha a tettes a dolgot nem vette el, *kísérlet*. Az osztrák BTK. értelmében természetesen már a személy elleni erőszakkal be van fejezve a cselekmény.

5. *Tettectársaság* állapítandó meg, ha az egyik személy csak az erőszakot követi el, a másik pedig csak az elvételt. Ugyanigy a *Curia*: BJT. XLII. 227., LVII. 66., LVIII. 73.

IV. A *rablás különös esetei*. A rablás fentebbi általános fogalmától eltérőleg a BTK. a lopásnak két sajátos, a rabláshoz hasonlatos, de attól bizonyos tekintetben eltérő esetét rablásnak minősíti.

a) *Az erőszakos lopás.*

BTK. 345. §. Rablásnak tekintetik, ha a tettenkapott tolvaj a lopás véghezvitele vagy a lopott tárgy megtartása végett erőszakot vagy fenyegetést használ.

Ez a tényálladék egy befejezett vagy megkísérlett lopás és az az után elkövetett személy elleni erőszak vagy fenyegetésnek törvényes egységbe foglalása. A rablástól tehát lényegileg különbözik, mert a támadás vagy fenyegetés ez esetben *nem az elvétele végett*, nem előzőleg, hanem a már megkezdett elvétel (tettenkapás) folytathatása, a *lopás véghezvitele* vagy egyenesen a *már ellopott tárgy megtartása végett, utólag*, a lopás megkezdése vagy befejezése után alkalmaztatik.

Ha az erőszak más célból alkalmaztatott, e szakasz nem forog fenn. Így a *Curia* helyesen hatóság elleni erőszakot állapított meg, midőn a tolvaj a szőlőpásztor ellen csupán *menekülés végett* használt erőszakot BJT. XIV. 123. Ugyanily értelemben: BJT. XXXIII. 105. (késragadás a lopott tárgy hátrahagyása után). Ellenben megállapította a 345. §-t, midőn a tettes a sértett szájából kiragadott pipával elfutott s midőn sértett utólérte, pálcával ennek fejére vágott: BJT. XLII. 309. Az erőszak vagy fenyegetés itt ugyanolyan, mint a rablásnál általában.

b) *Rablás öntudatlan állapotú személlyel szemben.*

BTK. 346. §. Rablásnak tekintetik a lopás: ha oly módon követtetik el, hogy véghezvitele céljából valamely személy öntudatlan vagy védelmére tehetetlen állapotba helyeztetik.

Ez az eset lényegileg inkább rablás, mint lopás, mert a személy öntudatlan vagy védelmére tehetetlen állapotba helyezésének (elkábitás szerekkel, lerészegítés, a szobaajtó rácsukása) itt is *előzőleg* (az elvétel előtt) kell alkalmaztatnia. A cselekvés csak abban különbözik a rablási cselekvéstől, hogy nem fizikai erőszak vagy fenyegetés, hanem az említett jogtalan mesterkedés képezi az elkövetés módját.

V. Büntetés.

BTK. 348. §. A rablás öt évtől tiz évig, a 346. §. esetében pedig öt évig terjedhető fegyházzal büntettetik.

Az erőszakos lopás tehát (345. §.) szintén 5—10 évig, az öntudatlan állapotba helyezés (346. §.) után elkövetett lopás ellenben csak öt évig terjedhető fegyházzal sújtható.

Mínősített esetek.

BTK. 349. §. Tiz évtől tizenöt évig terjedhető fevvházzal büntettetik a rablás, ha:

1. a tettes, rablás vagy zsarolás miatt már meg volt büntetve és a miatti utolsó büntetésének kiállása óta tiz év még el nem telt;
2. a rablással a szándékos emberölés kísérlete vagy súlyos testi sértés is követtetett el.

Ha pedig szándékos emberölés is követtetett el: a büntetés életfogytig tartó fegyház leend.

Mellekkbüntetés minden esetben: hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése. (BTK. 354. §.)

Rablás és szándékos emberölés vagy az utóbbi kísérlete és akár szándékos, akár gondatlan *sulyos* testi sértés e szerint sohasem állapíthatók meg halmazatban, mert ez esetekből a BTK. törvényes egységeket csinált. A rablás teljes befejezése után elkövetett ölés vagy ölési kísérlet vagy testi sértés azonban természetesen halmazatot képez. Helyesen halmazatot vett fel a Curia: BJT. XVI. 260., XXIX. 234. Gyilkosság azonban, ha rablás végett követtetett el, ezzel mindig anyagi halmazatot képez. Ugyanigy a Curia állandó gyakorlata: BJT. XVII. 17., XXIV. 19., XXXI. 52. Ugyanesuk helyesen vett fel halmazatot a Curia gyilkossági és rablási kísérlet közt (BJT. XXX. 37.), valamint rablási kísérlet és befejezett gyilkosság közt: BJT. XXXV. 124.

A német BTK. minősített eseteknek tekinti a bandában és az úton (száraz vagy vízi utakon, vasuton, nyílt tengeren) elkövetett rablást. Ugyanigy a svájci javaslat.

A rablás minden esetben hivatalból üldözendő.

VI. A rablás büntetési tételei, illetőleg a minimumok talmagasak. Különösen amiatt, mert a rablásnál *nincs értékhatar* s így egy-két fillér értékű tárgy (élelmicikk vagy mezői termény) elvétele is 5, esetleg 10 évi minimális tétellel van sújtva. A gyakorlatban különösen a mezői termények erőszakos lopása (a lopott tárgy megtartása végett alkalmazott erőszak) e miatt ma is ingadozásra ad okot s a Curia a magas minimumok elkerülése végett ily esetekben többször mezőrendőri kihágás és személy (hatóság) elleni erőszak halmazatát állapította meg (BJT. XXXIV. 163.), ami ellenkezik a BTK. szavival. Máskor rablást állapít meg. BJT. XXXI. 326.).

184. §. A zsarolás.

I. A zsarolás a legújabb kor büntetőjogának a terméke. A római jogi *crimen repetundarum*, még inkább a esászárok alatt megállapított *concessio* (*crimen extraordinarium*), t. i. a valódi vagy születt hivatali állás felhasználásával való fenyegetés vagyoni haszon kiesikarása végett, a mai zsaroláshoz hasonló esetet szabályoznak, de sem a római, sem a közép- és újkori jogok a mai zsarolással azonos eselekményt nem ismernek. A Carolina és a Hármaskönyv sem tesznek említést ily eselekményekről. A közös német jog a római jogi *concessio*t eleveníti fel, még a Code Pénal is csak a köztisztviselők általi zsarolásokat szabályozza a hivatali büntettek körében. A Code Pénal e hiányát némileg az 1863. május 23-iki törvény pótolja, mely az u. n. „*chantage*” (bűnfeljelentéssel fenyegetés, revolverezés) büntetéséről gondoskodik. A XIX. század büntetőjogának sikerül végre tisztázni a zsarolásnak, mint a magánosok vagyoni jogköre elleni sajátos és önálló eselekménynek lényegét. Az 1813-iki bajor BTK. óta általában a rablással kapcsolatban (a német, magyar, finn, orosz, norvég BTK., a svájci, osztrák és német javaslatok azzal egy fejezetben, a hollandi, bolgár BTK. és a 43-iki javaslat a rablás után külön fejezetben) tárgyalják. Hazánkban először az 1843-iki javaslat szabályozza (régii törvényeinkben nyoma sincs) s ennek és az osztrák BTK.-nek nyomán a legújabb gyakorlat már a BTK. előtt is büntette.

A legújabb irodalomban még mindig vitás a zsarolás lényege és elhelyezése. *Liszt*, *Fayer* a csalással tekintik legközelebbi rokonságban állónak (Liszt a csalás után s az uzsora előtt tárgyalja), mert mindkettőnél a tettes a sértettet használja fel saját vagyonának a tettes birtokába juttatására. Az irodalom többsége (*Werner*, *Merkel*, *Binding*) azonban inkább a rablással hozza összeköttetésbe, azon helyes alapon, mert az elkövetés módja a két cselekménynél csaknem, sőt gyakran teljesen azonos.

II. A zsarolás fogalma és ismérvei.

BTK. 350. §. Aki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalanul vagyoni hasznot szerezzen, valakit erőszakkal vagy fenyegetéssel valaminek cselekvésére, eltérésére vagy elhagyására kényszerít: amennyiben cselekménye súlyosabban büntetendő cselekményt nem képez — a zsarolás vétségét követi el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

352. §. A zsarolás vétségének kísérlete büntetendő.

A zsarolás, tényálladéki ismérveire nézve, közel rokonságban van ugyan egyfelől a rablással, másfelől a csalással, valamint a kényszerítéssel, azonban azoktól mégis különböző s több sajátos ismérvvvel bíró cselekmény.¹⁾

1. Alanya lehet bárki. Közhivatalnok azonban, ha ezt elköveti, hivatalos hatalommal való visszaélésben marasztalendő. Mennyiben az (BTK. 475. §.) a zsarolásnál súlyosabb cselekmény²⁾ (lásd 228. §.). Ha azonban a zsarolás büntetése súlyosabb (BTK. 353. §.), ez esetben a közhivatalnok is zsarolásért büntetendő.

2. Jogi tárgya szintén kettős: a vagyoni jogok általában és a sértett cselekvési szabadsága (összetett cselekmény). E részben tágabb a rablásnál s a csalással esik össze. Ugyanis nemcsak *dologi*, hanem *követelési, örökösödési jog s bármilyen vagyoni érdek* sérelmét képezheti. Elkövetési tárgya is nemcsak ingó, de *ingatlan* s általában bármilyen tárgy lehet, ami a vagyoni jog tárgyát képezheti.

3. A *cselekvés* valakinek erőszakkal vagy fenyegetéssel valaminek *cselekvésére, eltérésére vagy elhagyására* való kényszerítésében áll. E tekintetben a zsarolás már jobban hasonlít a rabláshoz, mint a csaláshoz, legjobban pedig az u. n. kényszerítéshez és az önbíráskodáshoz, de éppen a cselekvés bizonyos sajátos

¹⁾ *J. Illés*: A rablás és zsarolás elhatárolása, *Jogi Szemle* II. 120.; *Heil F.*: BJT. XI.; *Vargha F.*: *Jogt. K.* 1892. és *Erőszak és fenyegetés*, *M. Ig.-ügy* XXXVII.; *Finkay F.*: A zsarolás és lopás közti határvonal, *BJT.* XXXII. 228.

²⁾ A BTK. 475. § a közhivatalnok ily cselekményére 5 évi fogházbüntetést szab.

vonásai azok, melyek mindezekről világosan meg is különböz-
tetik.

A cselekvésnek ugyanis a) *erőszakkal* vagy *fenyegetéssel* kell elkövet-
tetni, ép úgy mint a rablásnak. Az erőszak és fenyegetés lehet épen olyan is,
mint a rablásnál (ha nem ingó dolog elvétele végett alkalmaztatott), de annál
kisebb is. *Bárminő* fizikai vagy lelki erőszak, a fenyegetés *bármely alakja*
(távoli veszéllyel, beperléssel, feljelentéssel, becsületsértés elkövetésével stb.)
megállapíthatja a zsarolást, ha a sértettet az hozta oly kényszerhelyzetbe,
hogy valamit tett, vagy eltűrt, vagy valamiről lemondott. Az erőszak és fenye-
getés különbözteti meg a zsarolást a csalástól.

1. A cselekvés lényege a sértett jogtalan *kényszerítése* valaminek cselek-
vésére, eltűrésére vagy elhagyására. De csak a *jogtalan kényszerítés* állapítja
meg a zsarolást. Aki azzal fenyegeti nem fizető adósát, hogy beperli, az csak
jogának gyakorlásával fenyegetett (*minae juris*), ami magában nem képezhet
büntetendő eseklményt. Az irodalomban vitás, hogy az u. n. minae juris bñt-
tethető-e vagy sem. *Usemegi* és *Werner* szerint nem, *Schnierer* szerint igen. A
kérdés azonban így nem helyesen van feltéve, mert magában, *pusztán* a minae
juris természetesen nem alkothat büntetendő eseklményt, de jogtalan haszon-
szerzés célzatával párosulva már igen. A kérdés helyesen az, hogy mikor fog
fenn tisztán és igazán minae juris? A minae jurishoz hasonlít a francia iro-
dalom és gyakorlat által u. n. *chantage* esete (Code Pénal 400. §-a 2. pont), a
valódi vagy koholt tények imputálásával, illetőleg ezek felfedezésével fenyege-
tés, jogtalan vagyoni előny kicsikarása végett. A „chantage“ kérdése az 1900-iki
brüsszeli congressuson vita tárgya volt s a congressus kívánta a chantage ki-
fejezett és határozott büntetését. *L. Stämpfl*: id. m. A magyar BTK. (épgy
a német) szerint a chantage esetei világosan a zsarolás fogalma alá esnek.

2. A kényszerítésnek azon célból kell elkövettetnie, hogy a tettes ezáltal
magának vagy másnak *jogtalan* (a törvény szerint „jogtalanul“) *vagyoni*
hasznot szerezzen. A zsarolás tényálladáki kelléke tehát a *gazdagodási célzat*
(animus lucri). A célzat tekintetében a zsarolás a csalással esik össze s vi-
szont ez különbözteti meg a rablástól és különösen a közönséges kényszerítés-
től és az *önbíráskodástól*. E célzat nélkül a zsarolás meg nem állapítható, vi-
szont ennek fenforgása a talán némileg jogszerű fenyegetést vagy az önbírá-
skodást is zsarolássá minősítheti. Így különösen a büñfeljelentéssel való fenye-
getés, ha ily jogtalan gazdagodási célzattal történt, az esetben is zsarolást ké-
pez, ha a feljelenteni szándékolt cselekményt a sértett tényleg elkövette. A
feljelentés, ugyanis, ha a tény való, jogszerű, de a vagyoni haszonszerzésre
nem képez jogalapot. Az ily fenyegetés tehát nem is minae juris.

3. A zsarolás cselekvése tekintetében irodalmunkban és a gyakorlatban
élénk vitát idézett elő a BTK. egy stylaris hibája. A BTK. javaslatában
ugyanis a „*jogtalan vagyoni haszon*“ célzata foglaltatott, a képviselőház igaz-
ságügyi bizottsága azonban a „jogtalan“ jelzőt „*jogtalanul*“ íghehatározóvá
váltottatta, a nélkül, hogy e változtatást indokolta volna s így jött be az a
BTK-be. Többen (Tarnai) ebből s a BTK. mai szövegéből azt vezették le,
hogy a törvény nem a vagyoni haszon, hanem csak az *elkövetési mód* jogtalan-
ságára fektette a súlyt s ezért az önbíráskodási eseteket is a 350. §. alá von-
ták, viszont a büñfeljelentéssel való fenyegetést nem tekintették zsarolásnak,

mert itt az elkövetési mód nem látszik jogtalannak. E felfogást követte sokáig a *Curia* is (BJT. XV. 285., XVII. 171., XXVIII. 51.). Mások (Schmierer, Balogh, Baumgarten, Werner, Fayer, Vargha, Illés) ellenben a „jogtalanul” szót *stylaris* hibának vették a törvényben s ehhez képest a vagyoni haszon, a célzat jogtalanosságára vetve a súlyt, az önbíráskodást, ha a jogtalan haszon célzata ki volt zárva, büntetlennek, a bünteljelentéssel való fenyegetést pedig, ha vagyoni haszon célzatával történt, általában büntetendőnek nyilvánították. Ez utóbbi helyes nézetet újabban a *Curia* is magáévá tette s az *önbíráskodást rendszerint nem bünteli* (l. alább V.), ellenben a *bünteljelentéssel való fenyegetés* által vagyoni előny kiesikarását állandóan *zsarolásnak* minősíti (BJT. XIX. 26., 31., 190., XXVI. 358., XXVIII. 51., XXXVII. 361—368.). Balogh: BD-tár III. (1909) 18. A cselekvésnek, a kényszerítésnek amugy is jogtalanuk kell lennie, felesleges lett volna tehát a törvénynek ezt a célzatnál emelnie ki s ha az elkövetés jogtalanosságát akarta volna kiemelni, akkor a „kényszerít” szó előtt kellett volna használnia a „jogtalanul” igehatározót. L. e kérdésről: Balogh, BJT. XII. 118., Baumgarten, u. o. XXVIII. 273., XXXI. 58., LXIII. 265., Vargha F., u. o. XXIV. 16., Fabinyi F., u. o. II. 23., Szeles E., III. 362. stb.). Helyesen állapította meg a *Curia* a zsarolást, midőn vádlott a tisztii becsületesszó vételével adott (uzsorás) kölcsön vissza nem fizetése esetén feljelentéssel fenyegetőzött. BJT. LII. 213. Felmentés helyesen BJT. 63. (1912) 267.: jogos követeléshez juthatás végett feljelentéssel fenyegetés. Az önbíráskodás és kényszerítés büntelensége miatt zsarolásban marasztaltatott a háziur, ki a festés árával adós lakót a lakásba bezárással kényszerítette tartozása kifizetésére. BJT. 63. k. 13. Zsarolás: a kártyázás közben vesztett pénz visszavétele fenyegetés mellett. 60. k. 238.

4. A zsarolás csak *szándékos* cselekmény lehet, a tettesnek tehát tudnia kell, hogy a sértett kényszerítésére s a kérdéses vagyoni előnyre nincs joga s akarni az erőszakot vagy fenyegetést. A szándékban a jogtalan vagyoni haszonszerzés, a *gazdagodás célzatának* (akár a tettes saját, akár más részére) kell foglaltatnia.

5. A cselekmény *be van fejezve* a sértett cselekvésének, türésének vagy elhagyásának *kikényszerítésével*. Maga az erőszak alkalmazása vagy a fenyegetés, ha a sértett nem teljesítette a tettes kívánságát, rendszerint csak kísérlet (kivételesen befejezett cselekmény a 351. §. esetében), a jogtalan vagyoni haszon elérése azonban nem szükséges, a cselekmény anélkül is befejezett.¹⁾ A kísérlet mindig büntetendő (vétségnél is).

6. A zsarolás a rablással (ép úgy, mint a hivatalos hatalommal való visszaéléssel) szemben subsidiarius cselekmény. Ha a tettes *erőszakkal* vagy *sulygó* (347. §.) fenyegetéssel *ingó* dolog átadására vagy elvételére kényszerítette a sértettet, a cselekmény nem zsarolás, hanem rablás. Ezt fejezi ki a BTK. ama kitétele: „amennyiben (a tettes) cselekménye sulyosabban büntetendő cselekményt nem képez.” Ingó dolog erőszakos kivétele tehát az erőszak mérve és a célzat szerint most rablás, majd zsarolás lehet.

¹⁾ Helytelen a *Curia* egy utóbbi ítéletének indoka, midőn azért mellőzi a befejezett cselekmény megállapítását, mert a célba vett haszon nem következett be. (BJT. XLIX. 62.) A vagyoni haszon itt csak *célzat*, tehát tényleges bekövetkezése közömbös, fő azonban, hogy lett-e valamire kényszerítve a sértett?

III. A zsarolásnak egy sajátos esetét külön tényálladék gyanánt szabályozza a BTK. Ugyanis:

BTK. 351. §. A zsarolás vétségét követi el és a 350. §. szerint büntendő az, aki azon célból, hogy magának vagy másnak vagyoni hasznot szerezzen, valakit rágalmazó vagy becsületsértő állításnak nyomtatvány által való közzétételével fenyeget.

Az irodalom „revolverezés”-nek nevezi ez esetet, miután a zuglapok (revolver sajtó) szokták jövedelmüket ily galád uton gyarapítani. E tényálladék különös ismérvei: 1. az elkövetési mód sajátossága, t. i. ez csak rágalmazó vagy becsületsértő (akár valódi, akár koholt) állításnak sajtó útján közzétételével való fenyegetés lehet; 2. a vagyoni haszon célzatának nem szükség jogtulannak lennie; 3. a cselekmény már a fenyegetéssel (akár szóval, akár levélben történt) be van fejezve. Tulajdonképpen itt a *zsarolás kísérlete* van önálló tényálladékká (delictum sui generis) minősítve. Itt tehát a kísérlet fogalmilag ki van zárva. Adósság (valódi) kifizetésére való felhívás azzal a fenyegetéssel, hogy nem fizetés esetén az adós hírlapilag mint késedelmes fizető fog felszólíttatni, a Curia állandó gyakorlata szerint e szakasz alá esik. BJT. XXIII. 308., XXVIII. 76., XXXIV. 104—108., XXXV. 7. E tényálladék akkor is fenforog, ha az állított tények, melyeknek közzétételével a zsaroló fenyegetett, valók volnának. A valóság bizonyítását ily esetben a Curia nem engedi meg. BJT. LIII. 341. EH.: BHT. IV. 412.

Ez a cselekmény *nem sajtóvétség*, csak akkor válik azzá, ha a tettes fenyegetését beváltja s tényleg rágalmazó vagy becsületsértő nyilatkozatot tesz közzé valamely nyomtatványban. Ily esetben azonban sajtó útján elkövetett rágalmazás vagy becsületsértés és esetleg közönséges zsarolás (350. §.) vagy ennek kísérlete állapítandó meg, aszerint, amint a közzététellel valaminek eslekvésére vagy tírására kényszerítette, illetőleg akarta kényszeríteni a tettes a sértettet. A zsarolás azonban ily esetben sem sajtóvétség, hanem sajtó útján elkövetett közönséges zsarolás, melyre nem a sajtójogi, hanem az általános büntetőjogi felelősség érvényes. Ez a gyakorlat álláspontja is. BJT. XXVI. 4. Ha a fenyegetés is nyomtatvány útján történt: sajtóvétség. Curia: BJT. LVIII. 109.

IV. Minősített esetek:

BTK. 353. §. Büntettet képez a zsarolás és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő: ha

1. a zsaroló gyilkossággal vagy súlyos testi sértéssel, qvnitogatással vagy más súlyos vagyoni kár okozásával fenyeget;

2. közhivatalnoki minőség színlelésével vagy valamely hatóság hivatalos rendeletének ürügye alatt követett el.

A visszaesés itt *nem képez minősített esetet*, jóllehet a rablásnál a zsarolás miatti előzetes megbüntetés is alapja a visszaesés megállapításának. Mellékbüntetés a minősített esetekben (büntett) és a revolverezés (351. §.) esetében: hivatalvesztés és politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése.

BTK. 354. §. A rablás és zsarolás büntette és a 351. § ban meghatározott zsarolási vétség esetében a szabadságvesztés-büntetésen felül hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is kimondandó.

Az eljárás mindig hivatalból indítandó meg.

V. Az *önbíráskodást* a magyar BTK. nem tekinteti büntetendő cselekménynek, miután azonban a bírói gyakorlat az önbíráskodási eseteket leggyakrabban zsarolásnak minősíti, itt lesz helyén pár szóval erről a cselekményről megemlékezni, jóllehet lényege és jogi tárgya szerint azt az igazságszolgáltatás elleni cselekménynek tekintjük s így ha büntetve lenne, az állam elleni cselekmények közé kellene soroznunk.

Az „önbíráskodás“ valamely jogosnak vélt igényűek önhatalmu, esetleg erőszakkal vagy fenyegetéssel eszközölt kielégítése. Az 1843-iki javaslat „erőszakos kényszerítés“ cím alatt, mint a személyes szabadság megsértését, a *bádeni*, a *német*, az *olasz*, *hollandi*, *finn*, *norvég* BTK-ek, a *svájci* javaslat mint *jogtalan kényszerítést* (az olasz BTK. külön alfejezetben az igazságszolgáltatás elleni, a többiek a személyes szabadság elleni cselekmények közt) tárgyalják azt, miután valamely igény jogszerűsége nem adhat jogot az államban annak erőszakos önhatalmu kielégítésére.

A magyar BTK. *indokolása* (Anyaggyűjt. II. 615.) abból indult ki, hogy az önbíráskodás a régi magyar jog szerint nem képezett bünt. cselekményt, csak esetleg magánjogi vétséget (hatalmaskodás), s ma sincs ok az önbíráskodást általában büntetni. Sőt ez felesleges is lenne, mert ha az erőszakos módon történt, az illető önhatalmu tény (elvétel, foglalás) természetéhez képest, mint lopás, rablás, zsarolás vagy jogtalan elsajátítás lesz büntethető. Az Indokolás e szavai be is váltak, mert a gyakorlat a törvény hallgatása folytán most felment, majd lopást, majd rablást, esetleg személyes szabadságsértést, majd a legtöbbször zsarolást állapít meg ugyanazon esetben, t. i. a jogos vagy annak vélt követelés önhatalmu kielégítése miatt (önhatalmu zálogolás). L. *Sántha* Elemér gondos összeállítását az önbíráskodási jodicatoráról: *Jogt. Közl.* 1891. 6. sz. és D-tár XXVIII. 315. L. még: *BJT.* XXV. 114., XXVII. 55., XXXVI. 191.

Az irodalom kimerítően megvitatta az önbíráskodás büntetendőségét, (L. *Illés K.*: Az önbíráskodás, 1891.; *Sántha E.*: *Jogt. Közl.*, 1891. 6. sz.; *Vargha F.*: *Jogi Szemle*, 1891.; *Tarnai J.*: *M. Ig.-ügy.* 35. köt., 1891. 102., 187., 274.; *Fayer*: I. 99.; *Carrara*: *Lopás és önbíráskodás*, ford. Tarnai, M. Ig.-ügy, XXX.; *Schedius* tervezete: *M. Ig.-ügy.* 35. 134.) *Sántha* és *Illés* nem tartják szükségesnek, hogy az önbíráskodás önálló b. cselekménnyé nyilvánításuk, a többség (*Tarnai*, *Vargha*, *Fayer*, *Carrara*) azonban kívánatosnak látja a büntetendő cselekménnyé minősítését. A *Novella* első javaslata és újabb tervezetei ez utóbbi álláspontra helyezkedtek s a *Schedius*-féle javaslat a jogtalan elsajátítás után 369/a—d. §-ok gyanánt, az *Illés* tervezete a „magánosok elleni erőszak“ után 177/a. §. *Angyal* tervezete a 231. §. után önálló fejezet gyanánt illeszti be az önbíráskodást a BTK-be. Részünkről szintén kívánatosnak tartjuk az önbíráskodás büntetés alá helyezését és pedig az olasz BTK. példájára az igazságszolgáltatás elleni cselekmények közt (új fejezet), vagy ha ily fejezet nem alkottatik, a személyes szabadság megsértése mellé beszurandó „kényszerítés“ egy esete gyanánt. Új monografia: *Bernhard Miksa*: Az önbíráskodás, 1913.

VI. Rablás és zsarolás miatt 1901-ben 452, 1902-ben 571, 1903-ban 587, 1904-ben 635, 1905-ben 796, 1906-ban 845, 1907-ben 727, 1910-ben 1011, 1911-ben 978 egyén ítéltetett el.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

A sikkasztás, zártörés és hűtlen kezelés.

Irodalom: *Heil:* BJT. VII. 113., XXIV. 345.; *Balogh:* u. o. XIV. 283.; *Noós Kálmán:* A hűtlen kezelés. 1900.; *Illés:* Hűtlen kezelés vagy tisztességtelen verseny? Jogt. K., 1904. 3—4. sz.; *Schütze:* Unterschlagung u. Untreue. Gtssaal. XXI. 115.; *Kapf:* Die Unterschl. 1879.; *Lüder:* Die Entwicklung des Begriffes der Unterschl. in älteren deutschen Rechte. 1894.; *Harburger:* Vergl. Dar. B. VI. 333.

185. §. A sikkasztás.

I. BTK-ünk különös részének XXVIII. fejezete három cselekményt foglal össze: a sikkasztást, zártörést és hűtlen kezelést, melyek közül a sikkasztás és a hűtlen kezelés benső rokonságban vannak ugyan, de egymástól független, önálló cselekmények, a zártörés pedig csak egy külső, felületes ismerv alapján hozható vonatkozásba a sikkasztás egyik különös esetével, lényegileg azonban egyáltalán nem ide tartozik, mert nem vagyoni, hanem az igazságszolgáltatás elleni cselekmény.

II. A sikkasztás. A sikkasztást a római jog és a középkori jogok nem tekintették önálló büntetendő cselekménynek, hanem a lopás (elvonás) közönséges esetei közé sorozták. E felfogás van még a Carolinaiban is, melynek 170. articulusa a lopás egy sajátos esetének minősíti a *reabizott* dolgokkal a hitelezők kárára való önkényes rendelkezéseket s a lopás büntetésével sújtja. *Carpow* is csak annyi különbséget tesz a lopás és sikkasztás közt, hogy az előbbit *furtum proprium*, az utóbbit *furtum improprium*nak nevezi. A későbbi irodalom a Carolina alapján a hűség megsértésével elkövetett eltulajdonításokat, sikkasztás és hűtlen kezelés néven, a csalással hozta összeköttetésbe, miután ezek által is (ép úgy, mint a csalásnál) az igazsághoz való jogot, illetőleg hűségi kötelességet látta megsértve. A régi magyar jog nem ismeri a közönséges sikkasztást, a Hármaskönyv s a XVI., XVII. századbeli egyes törvények (1563: 21., 1622: 16., 1647: 106., 1655: 24.) ugyan a végvárrakra ajánlékozott, a gyámok által kezelt és a letéti pénzek elsikkasztását (köz- vagy mai szóval hivatali sikkasztást) külön cselekmény gyanánt szigorúan büntetik, a közönséges sikkasztás azonban a lopás fogalma alá tartozott egész az 1843-iki javaslatig. Még az 1840: 20. t.-c. is a fuvarost, ki a reá bízott áruból valamit elidegenít vagy önhasználatra fordít, *köztulaj* gyanánt bünteti.

A mai BTK-ek kivétel nélkül önálló vagyoni elleni b. cselekménynek tekintik a sikkasztást, azonban elhelyezésére vannak még mindig eltérések. A francia és a belga Code Pénal még a XVIII. század helytelen felfogását követik s a hűtlen kezeléssel összeolvastva, mint a csalás egy esetét szabályozzák a sikkasztást. A német és a norvég BTK. a sikkasztást a lopással, a hűtlen kezelést a csalással egy fejezetben tárgyalják. A magyar, olasz, hollandi BTK-ek és az 1843-iki javaslat a hűtlen kezeléssel egy fejezetben (a két utóbbi a hűtlen kezelést nem tekinti külön cselekménynek, csak a sikkasztás minősített esetének). Leghelyesebb ezek közül a magyar és az olasz BTK-ek álláspontja, melyek a sikkasztást a hűtlen kezeléstől elkülönítik ugyan, de benső rokonságuknál fogva egy fejezetben tárgyalják.

III. A sikkasztás fogalma és ismérvei.

BTK. 355. §. Sikkasztást követ el, aki a birtokában vagy birlalatában levő idegen ingó dolgot jogtalanul eltulajdonítja vagy elzalogosítja.

Az eltulajdonítás be van végezve, mihelyt a birtokos vagy birlaló a dolgot elidegeníti, elhasználja, a visszakövetelésre jogosított előtt eltagadja, vagy azzal bármi más módon, mint sajátjával rendelkezik.

1. A sikkasztás tényálladéka csak a jogi s főleg az *elkövetési tárgy* tekintetében rokon a lopással, egyébként ismérvei egészen sajátosak. Elkövetetheti bárki, kivéve azokat a közhivatalnokokat, akiknek hivatali kötelességük hivatalos pénzek kezelése vagy őrizete.

A közhivatalnokok a hivataluknál fogva náluk letett vagy őrizetükre bízott pénz vagy pénzürtékkel bíró más tárgy elsikkasztása esetében nem ezen, hanem a BTK. 462. §-ába ütköző *hivatali sikkasztást* követnek el. Más közhivatalnokok, valamint a pénzkezelő hivatalnokok is, a nem hivataluknál fogva reájuk bízott értékekre nézve, a közönséges sikkasztás alanyai lehetnek. A munkásbetegségélyző pénztárnál alkalmazott hivatalnok nem pénztárnok, sikkasztása csak ide esik. (urica: BJT. 62. k. 107.)

2. *Jogi tárgy* az idegen *tulajdonjog*. A birtok vagy birlalási jogot a sikkasztó nem sérti, amennyiben éppen ő az illető dolog jogos birtokosa vagy birlalója. Elkövetési tárgy idegen ingó dolog (l. fentebb a lopásnál), melynek azonban az elkövetéskor a tettes jogos birtokában vagy birlalatában kell lennie.

Aki a jogtalan uton (lopás, csalás, orgazdaság) birtokába jutott dolgot elidegeníti, természetesen nem felel külön a sikkasztásért is, mert ez az utólagos rendelkezés a már elkövetett büntetendő eseménybe beleolvad. Sikkasztást tehát csak az követhet el, aki *jogüggyel utján* birtoklási vagy birlalási jogot (de nem tulajdonjogot) szerzett az illető dologra, pl. a zálogbirtokos, letéteményes, bérlő, haszonbérlő, megbízott, a fuvaros, a munkás, kinek valamely dolog átadatott stb. A tulajdonjog vitás volta esetén a sikkasztás nem állapítható meg. (urica: BJT. LIII. 116. Felmentés, mert a vádlott nem idegen dolog, hanem a tulajdonához tartozó érték felett rendelkezett. Balogh: BD. III. 239.)

3. A *cselekvés* egy idegen ingó dolog „jogtalan eltulajdonításában“ vagy „elzalogosításában“ áll. Az elkövetés módja tehát nem az elvétel, mint a lopásnál, hanem általában a *megtartás*. Az elkövetésnek maga a törvény két főmódját különbözteti meg: a) a *jogtalan eltulajdonítást*, b) a *jogtalan elzalogosítást*. A jogtalan eltulajdonításnak számtalan alakja lehet, a BTK. maga is kiemeli a) a dolog *elidegenítését* (eladás, csere, ajándék), b) *elhasználását* (nem helyettesíthető dolgoknál), c) a visszakövetelésre jogosított

előtt *eltagadását*, d) vagy azzal *bármí más módon, mint sajátjával rendelkezést* (megsemmisítés, elrontás).

Az eltulajdonításnak és elzálogosításnak *jogtalan*nak kell lennie. Mikor tekintendő jogosnak s mikor jogtalanak valamely idegen dolog megtartása, e kérdés eldöntésénél a magánjog szabályai kétségtelenül nagy jelentőségűek a büntető bíróra, azonban a büntetés kérdését itt sem szabad a magánjogi szabályoknak alárendelni. Így nem tekinthető jogtalanak az eltulajdonítás vagy elzálogosítás, ha a tulajdonos abba világosan beleegyezett, ugyancsak, ha a tettes a saját jogos követelésének biztosítása végett tartja vissza a nála letett idegen dolgot. Ellenben a *tulajdonjog fentartásával* (pactum reservati domini) történt vétel esetében, ha a vevő a feltétel (a vételár kifizetése) nem teljesítése előtt idegeníti el a dolgot, ez az elidegenítés jogtalan s ennek folytán a vevő sikkasztást követ el. Az elzálogosítás csak akkor jogtalan, ha komoly visszaváltási szándék nélkül történt, ha a tettes az idegen dolgot a tulajdonosra szándékosan veszélynek tette ki. A pactum reservati domini joghatálya iránt l. *Hodászy A.* (BJT. XXXIV. 181.) és *Balás E.*: Bünt. reformtörekvések, 1901. 106. Váltónak megállapodásellenes felhasználását a *Curia* sikkasztásnak minősíti. BJT. LI. 177.

4. A cselekvésnek *szándékosnak* kell lenni, vagyis a tettesnek tudnia és akarnia kell az eltulajdonítást és elzálogosítást. Az eltulajdonítás itt nem célszám, mint a lopásnál, hanem maga a cselekvés.

Nincs valóságos eltulajdonítás, ha a tettes a birtokában levő idegen *helyettesíthető* dolgot (pénz, buza, könyv) azzal a határozott szándékkal használta el, hogy azt hasonló értékű dologgal helyettesíteni fogja. E vétel azonban a gyakorlatban sok nehézséget okozhat, kivált oly esetben, ha a tettesnél megvolt ugyan a visszatérítési szándék, de nem volt vagy elenyészett az arra való képesség, pl. a tettes elköltötte a nála letett 200 koronát, mert akkor még elég módos volt annak visszatérítésére, de a visszaköveteléskor már tönkrejutott s tényleg nem tudja azt visszatéríteni. Komoly és határozott szándék esetén ilyenkor sem állapítanak meg a sikkasztást. (Igy a *Curia*: BJT. 62. k. 156.) A célszám és a motívum itt közömbös. A visszatérítés, míg a cselekmény fel nem fedeztetett, itt általában mentesít. A hivatali sikkasztásnál, ha az elsikkasztott összeg a sikkasztó óvadékpénzéből fedezhető volt, a BTK. enyhébb tételt szab a tettesre (BTK. 464. §.)

A „jogtalanság tudatának hiánya“ (helyesen az eltulajdonítási szándék) miatt felmentett a *Curia*: BJT. LIII. 165., LX. 83. Elítélte, aki a megőrzés végett reábizott 50 koronát elmulatta s csak a csendőrök által történt felelősségrevonás után, részletekben fizette vissza. U. o. LIV. 62.

5. Az eltulajdonítás a BTK. szavai szerint *bc van végezve*, mihelyt a birtokos vagy birtulós „a dolgot elidegeníti, elhasználja, a visszakövetelésre jogosított előtt eltagadja vagy azzal bármí más módon mint sajátjával rendelkezik“. Hogy a BTK. a befejezést itt különösen és részletesen megemlíti, ennek oka főleg az volt, hogy a BTK. az eltulajdonítás főbb alakjait ki akarta emelni. Az elidegenítés megkezdése (alkudozás, szerződéskötés) kísérletet képez.

A sikkasztás *résztégének kísérlete nem büntetetik*. Többen a törvény ez

intézkedéséből azt következtetik, hogy a sikkasztásnak általában nincs kísérlete. Azonban épen a BTK. ama rendelkezése, hogy a befejezést itt külön körülírja, mutatja, hogy a kísérlet lehetősége itt nincs kizárva. Ugyanigy Werner, Fayer, Illés, Liszt. A *Curia* egy alkalommal előkészületnek vette, midőn a kocsis a reábizott kocsit és lovat megvételre kínálta. BJT. III. 28.

6. A sikkasztás megállapítása a gyakorlatban egyike a legnehezebb feladatoknak, miután rendszeres magánjogi törvénykönyv hiányában a büntető bíróság a magánjogi bíróságnak gyakran ingadozó gyakorlatát kénytelen sokszor alapul venni. Nem csoda tehát, ha büntető bírói gyakorlatunk e cselekménynél felette ingadozó. Többször sikkasztást állapított meg a *Curia* a bizományossal (BJT. XXVII. 273.) ügynökkel (IV. 318., XXIII. 346.), kölcsönvevővel (XXXIII. 258.), bérlővel (XXIV. 348.), zálogbirtokossal (VII. 113., XIV. 283., XXVI. 25.) szemben. A *pactum reservati domini* tekintetében a legutóbbi időkig az volt a *Curia* felfogása, hogy ily kikötés nem érvényes, legujabban azonban elismeri annak érvényét s a vevőt állandóan sikkasztásban marasztalja, ha az árut a teljes tulajdonjog megszerzése előtt eladja (BJT. XXXIV. 185., XXXV. 219., 224., XLIV. 245., XLV. 29., XLVIII. 105., LV. 159.)

IV. *Minősítés és büntetés.* A sikkasztásnak büntetté vagy vétséggé minősítésére a BTK. értékhatárt vesz fel. Minősített esetet, mely értékre való tekintet nélkül büntettnek tekintendő, csupán egyet ismer, a *visszaesést*. A „hivatali“ sikkasztást, ami tulajdonképen szintén minősített sikkasztás, a BTK. annyira sajátos esetnek tekinti, hogy egész külön, a hivatali büntettek és vétségek közt tárgyalja. (BTK. 462—464. §.)

BTK. 356. §. A sikkasztás, ha az elsikkasztott vagyon értéke nem tesz többet száz forintnál: vétséget, azonfelül pedig büntettet képez.

BTK. 357. §. Büntettet képez a sikkasztás a 338. §. esetében is, azon szakaszban megállapított megszorítás mellett.

Vagyis: tekintet nélkül az elsikkasztott vagyon értékére, büntettet képez a sikkasztás, ha azt oly egyén követi el, aki rablás, zsarolás, lopás, sikkasztás vagy orgazdaság büntette vagy vétsége miatt már két ízben meg volt büntetve, amennyiben az utolsó sikkasztás elkövetését megelőző büntetés kiállása óta 10 év el nem telt.

BTK. 358. §. A sikkasztás vétsége egy évig terjedhető börtönrel büntetendő. *Handwritten note: "Kiszabható pedig öt évig terjedő börtönnel büntetendő"*

A szabadságvesztés-büntetésen felül egyszersmind a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése is megállapítandó.

A 342. és 343. §. határozatai a sikkasztás esetében is alkalmazandók.

1. *Tiz korona* értéket felül nem haladó élelmi vagy élvezeti cikkek, tüzélszernek vagy egyéb életszükségleti tárgynak elsikkasztása (ha minősítő körülmény nem forog fenn) a BN. 51. §-a értelmében tulajdon elleni *kihágást* képez (8 napi elzárás).

2. A sikkasztás szabály szerint hivatalból üldöztetik, csupán a *családi és szolgálati* sikkasztás eseteiben (a BTK. 342., 343. §-ai szerint) függ a bünvádi

eljárás megindítása a sértett fél indítványától. époly terjedelemben, mint a lopásnál. Az élelmi cikk stb. sikkasztása (BN. 51. §.) is csak indítványra üldözhető.

3. A sikkasztás minősítéséből és büntetési tételeiből kitetszik, hogy a BTK. a sikkasztást enyhébb cselekménynek tekinti, mint a lopást. Ha ez az álláspont elvileg helyes is, ez nem igazolja azt, hogy a sikkasztás súlyosabb esetei egyenlő s aránylag alacsony tétel alá helyeztessenek. A nagyobb sikkasztásokra, aminők, sajnos, elég gyakran előfordulnak, ajánlatos lenne magasabb tételt felállítani. Ugyaneseak kívánatos lesz a revisió alkalmával a több apró sikkasztásnál a BTK. 334. §-ához hasonló *értékösszefoglalást* állapítani meg s a vétség *kisérletét* is büntetés alá helyezni.

V. A zártöréssel kapcsolatos sikkasztás.

BTK. 359. §. Sikkasztásnak tekintetik és a 358. §-ban foglalt megkülönböztetés szerint egy évig terjedhető fogházzal, illetőleg öt évig terjedhető börtönnel büntetendő: ha a bíróság vagy más hatóság által zár alá vett dolog tulajdonosa, a nála hagyott vagy reá bízott ezen dologra nézve a 355. §-ban megjelölt cselekmények valamelyikét elköveti.

A szabadságvesztés-büntetésen felül a hivatalvesztés is kimondandó.

1. E sajátos tényálladék tulajdonképen a *zártörésnek* a minősített esete. A polgári törvénykezési rendtartás értelmében a bíróilag lefoglalt és összeirt vagy más hatóság (közigazgatási, pénzügyi, rendőri) által zár alá vett dolog a zár alá vétellel ugyan még nem szűnik meg a végrehajtást szenvedett személy tulajdonosa lenni, de a bírói vagy hatósági zár a tulajdonjog egy lényeges jogositványát, a szabad rendelkezést függeszti fel a tulajdonosra nézve. Míután pedig sikkasztást is csak *idegen dologra* nézve lehet elkövetni, a zár alá vett dolog tulajdonosa, ha az ily dolgot elidegeníti, elhasználja stb., lényegileg nem idegen vagyoni jog megsértését, hanem az igazságszolgáltatás elleni b. cselekményt, u. n. zártörést követett el.¹⁾ A BTK. azonban ezt az esetet is *sikkasztásnak* tekinti, mert tényálladáki ismérvei ugyanazok, amik a sikkasztáséi. (kivéve, hogy az elkövetési tárgy nem idegen, hanem „a bíróság vagy hatóság által zár alá vett dolog“.)

2. E tényálladék elkövetője csak a tulajdonos lehet. Elkövetési tárgya a bíróilag vagy hatóságilag, a törvényes alakiságok megtartásával zár alá vett dolog. Jogi tárgya a bírói vagy hatósági zár alá vétel, mint törvényes intézkedés.

Helyesen jelentette ki többször a *Curia*, hogy a foglalás perrendszeri foganatosítása e cselekmény nélkülözhetetlen feltétele. (BJT. XVIII. 142., XXXII. 190.) S ez okból helyesen mentette fel vádlottakat, kik az elidegenítési tilalomról figyelmeztetve nem lettek. BJT. XXV. 118., 207.

3. A büntetési tételek ugyanazok, mint a sikkasztásnál (BTK. 358. §.), csupán a mellékbüntetés egyedül hivatalvesztés. Az eljárás mindig hivatalból indítandó meg.

¹⁾ E cselekményt ép úgy, mint a következő §-ban tárgyalandó zártörést, jogi tárgyuk alapján az igazságszolgáltatás elleni cselekmények közt kellene ismertelnünk, minthogy azonban a törvény a 359. §. esetét kifejezetten sikkasztásnak tekinti s tényálladékát a sikkasztásával egyenlősíti, nem tartottuk célszerűnek a BTK. e fejezetét szétarabolni.

4. A bírói gyakorlatban ez a szakasz is sok eltérésre és ingadozásra szolgáltatott okot. Ma végre megállapodott a gyakorlat abban, hogy e cselekmény elkövetője csak *maga a végrehajtást szenvedő*, illetőleg az lehet, akitől a dolgot lefoglalták (BJT. XIX. 346.). Ha a tulajdonos a saját, de nem ő nála, hanem bérlőjénél, a zálogbirtokosnál lefoglalt dolgot idegeníti el, nem ez, hanem a birtoklopás (368. §.) forog fenn. Ezt a 68. sz. *döntvény* mondta ki (BJT. XVI. 194.). Megállapodás van arra is, hogy e cselekmény a *rendőrileg* lefoglalt dolgokon is elkövethető (BJT. XVIII. 120., XXXVI. 105.). A minősítésnél elvileg nem a dolog valódi értéke, hanem a foglalásnál kitett *becsár* az irányadó (BJT. XXV. 378.). Ujabbán állandó gyakorlat, hogy a dolog és a követelés értéke közül a kisebb összeg szerint történik a minősítés (XXVII. 43., XXXIII. 160.). A visszaesést a bírói gyakorlat nem tekinti minősítő körülménynek. (BJT. XXVIII. 43., XXXI. 373.). A törvény betűjével ez igazolható.

VI. A sikkasztás szintén elég gyakori cselekmény. 1903-ban sikkasztás, zártörés és hűtlen kezelésért (a statisztika e 3 cselekményt összefoglalja) a járásbíróóságok 2767, a törvényszékek 408, 1905-ben 2893, illetve 404., 1906-ban 2566, ill. 417., 1907-ben 2423, ill. 400, 1910-ben 2243, ill. 563 egyént marasztaltak.

186. §. A zár törés.

I. A zártörést, vagyis a törvényes hatóság által a zár jelzésére alkalmazott hivatalos pecsét vagy más készület jogtalan eltávolítását vagy megsértését, csupán azon az alapon sorozta a BTK. a sikkasztás és hűtlen kezelés közé, mert a zár alá vett tárgy elidegenítését sikkasztásnak minősítette s így célszerűnek látta az elidegenítés nélküli egyszerű zártörést is azzal egy helyen tárgyalni. Régibb hazai törvényeink (1840: 15. t.-c.), valamint a legtöbb mai BTK. azonban (német, hollandi, olasz, finn, bolgár, norvég BTK., a svájci javaslat) nagyon helyesen a közbűntettek (bírói hatalom ellen) közé sorozzák a zártörést.

II. A zártörés fogalma és büntetése.

BTK. 360. §. Aki a zár eszközlésénél a bíróság vagy más hatóság közege által alkalmazott pecsétet illetéktelenül eltávolítja, feltöri vagy pedig a lezárt dolgok megőrzésére szolgáló helyiséget vagy tartályt felnyitja, amennyiben a 359. §. esete nem forog fenn, zártörés miatt hat hónapig terjedhető fogház-zal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ez a cselekmény a zártöréses sikkasztással (359. §.) szemben kiegészítő cselekmény, tulajdonképen annak a kísérlete. Lényege tisztán a hatósági intézkedés illetéktelen (jogtalan) megszegése, tehát egyáltalán nem a vagyon elleni támadás. Tulajdonképen két esete van: a) a hatósági pecsét eltávolítása, feltörése vagy megsértése. b) a helyiség vagy tartály felnyitása, melyben a zár alá vett dolgok vannak.

Mindkét esetben a *szándékosság* és a *jogtalanság* a büntethetőség felté-

tele. Nem büntethető tehát, aki gondatlanul vagy a hatósági tilalomról mit sem tudva, követi el, valamint az sem, aki a tartozás kifizetése után a zárlól felszabadult tárgyait a peesétnek önhatalmu eltávolításával újból rendelkezése alá veszi.

187. §. A hűtlen kezelés.

I. A hűtlen kezelés fogalma és ismérvei.

BTK. 361. §. Aki idegen vagyon kezelésével, gondozásával vagy felügyeletével van megbízva és ezen minőségben annak, kinek érdekelt előmozdítani kötelessége, tudva és akarva vagyoni kárt okoz: a hűtlen kezelés vétségét követi el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg.

A hűtlen kezelés annyiban hasonlatos a sikkasztáshoz, hogy a tettes itt is jogos úton az ő birtokába jutott idegen dologgal a tulajdonos sérelmére rendelkezik, de e hasonlatosságon kívül a tényálladási ismérvek tekintetében egészen önálló és sajátos büntetendő eselekmény.

1. A hűtlen kezelés alanya csak oly személy lehet, aki idegen vagyon kezelésével, gondozásával vagy felügyeletével van megbízva. A megbízás eredhet akár hatóságtól, akár magán-személytől.

A törvény megemlíti a gyámokat, gondnokokat, zár-, tömeg-, alapítványi gondnokokat, végrendeleti végrehajtót, részvénytársulati, szövetkezeti igazgatóság vagy felügyelő-bizottság tagjait, de ezeken kívül elkövethetik: gazdatisztek, ispánok, számadók, magántársulatok, testületek megbízottai. Mindenik azonban csak megbízójával, illetőleg azzal szemben követheti el a cselekményt, „akinek érdekeit előmozdítani kötelessége.“ Ügyvéd csak az esetben követi el ezt a cselekményt, ha az ügyvédi büntett (BTK. 482. §.) esete, ami a hűtlen kezelésnél súlyosabb, nem forog fenn. Megbízás nélküli ügyvivő egyáltalán nem követheti el.

2. Jogi tárgya a megbízó vagy gondnokolt személy *vagyon* jogköre általában, dologi ügy, mint követelési jogai. Elkövetési tárgyat itt nem is említ fel a törvény, mert bárminő (testi vagy testetlen) tárgy, ami a vagyonhoz tartozik, elkövetési tárgy lehet.

3. A cselekvés a *károkozásban* áll.

Kár alatt bárminő tényleges kár vagy elmaradt haszon (tökek nem gyűmölösztetése, ingatlan műveletlenül hagyása, prédálás) értendő. A károkozásnak azonban mindenesetre *szándékosnak* kell lenni, a BTK., a szándék két elemét világosan kiemelve, csak a „tudva és akarva“ okozott kárt tekinti sérelemnek. Célzat, a tettes által magának vagy másnak szerzett jogtalan vagyoni haszon nem szükséges a tényálladáshoz, ha azonban ez is fenforog, ez minősített esetet képez.

A cselekmény a kár beálltával van bevégezve. A kísérlet nem büntetett, csak a minősített esetben, mely büntetett képpz.

A Curia többször helyesen jelentette ki, hogy a kár, illetőleg károsítás: szándék e cselekmény lényeges kelléke (BJT. XXVIII. 191.). Ennek hiánya miatt felmentette azt, aki az idegen helyettesíthető dolgot kölesönadta, de ugyanolyan és ugyanannyi értékűt visszatértett (BJT. XXIX. 93. 87.). Ugyanigy 65. k. 1912. 21.

II. Minősített eset:

BTK. 363. §. Büntetett képez és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő a hűtlen kezelés: ha azon czélhól követtetik el, hogy a tettes magának vagy másnak jogtalanul vagyoni hasznot szerezzen.

III. Mellékbüntetés minden esetben hivatalvesztés.

BTK. 364. §. A hűtlen kezelés esetében a szabadságvesztés büntetésen felül: a hivatalvesztés is kimondandó.

IV. A bűnvádi eljárás vétség esetében rendszerint csak a sértett fél indítványára indítható meg (BTK. 361. §.) Azonban bizonyos, a törvény által felsorolt személyek ellen (t. i. akik hatóságilag vannak megbizva idegen vagyyon kezelésével) a hűtlen kezelés vétsége miatt is hivatalból indítandó meg az eljárás.

BTK. 362. §. Ha azonban a hűtlen kezelés vétségét gyám, gondnok, zár-, tömeg- vagy alapítványi gondnok, végrendeleti végrehajtó, valamely részvénytársulat vagy szövetkezet igazgatóságának vagy felügyelő-bizottságának tagja, vagy általában olyan személy, ki idegen vagyyon kezelésével hatóságilag meg van bizva vagy arra hatóságilag fel van hatalmazva, hivatása, illetőleg megbizása körében követi el: a bűnvádi eljárás hivatalból indítandó meg.

A hűtlen kezelés büntette (363. §.) mindenesetre hivatalból üldözendő. Ugyanigy a Curia: BJT. XXXVII. 120.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

A jogtalan elsajátítás.

Irodalom: *Moskovits* I.: Jog. 1903. 50.; *Finkay*: u. o. 52. sz.; *Lammasch*: Diebstahl und Beleidigung, 1893. 26.; *Ten Hompel*: Das furtum usus, 1897. és Zeitschrift, XIX. 795.; *Harburger*: Vergl. Dar. B. VI. 291.

188. §. A jogtalan elsajátítás fogalma és esetei.

I. A BTK. XXIX. fejezete „jogtalan elsajátítás“ neve alatt négy kisebb, vagyon elleni vétséget foglalt össze, melyek lopásnak, illetőleg sikkasztásnak bizonyos tényálladáki ismérvek hiánya miatt nem minősíthetők, azonban miután ezek által is valamely ingó dolog vonatik el a tulajdonos, illetőleg a birtokos hatalma alól, a tulajdon, illetőleg a birtokjog megsértése miatt büntetés alá voltak helyezendők. E tényálladékok: 1. a „talált dolog jogtalan elsajátítása“; 2. a „talált kincs jogtalan elsajátítása“; 3. a szoros értelemben u. n. jogtalan elsajátítás és 4. a birtoklopás (furtum possessionis.) Mindezek kisebb cselekmények a lopás és sikkasztás mellett.

A régiebb büntetőjogokban a lopás fogalmának nem szabatos s rendszerint tág meghatározása, valamint a sikkasztás ismeretlen volta miatt az ily esetek rendszerint vagy a lopás körébe vonattak, vagy egyszerűen magánjogi vétséget képeztek. A lopás és sikkasztás fogalmainak tisztázása és szabatos körvonalozása tette szükségessé az oda nem vonható, de büntetést érdemlő ily eseteknek sajátos büntetendő cselekményekké alakítását. Az 1843-iki javaslat a „talált vagyon elsajátításáról” külön fejezetben intézkedik. A francia, belga, osztrák, német, hollandi, s a BTK-ek azonban ma sem különböztetik meg e cselekményeket s nem tárgyalják külön fejezetben, hanem a sikkasztás, illetőleg a lopás vagy a csalás fogalma alá vonják azokat. A német BTK. a talált dolog elsajátítását kifejezetten sikkasztásnak tekinti, a birtoklopást pedig a „büntetendő hasznosítás” (Eigennutz) és a titoksértésről szóló fejezetben több heterogen cselekmény közt tárgyalja. A BTK. az 1843-iki és a mai *olasz* törvény javaslatát követte, mely utóbbi „Dell'appropriazione indebita” név alá foglalta össze a vagyon elleni fentebbi cselekményeket. E helyes felfogás csak az *olasz* és a *bolgár* BTK-ekben található. Az új *osztrák* javaslat a lopási fejezetben tárgyal több ily apró jogtalan elsajátítási esetet: Entfremdung, Forstfrevel, Feldfrevel, Eigenmächtige Aneignung, Widerei, unbefugte Fischerei, Gebrauchsaussassung.

1. A talált dolog jogtalan elsajátítása.

BTK. 365. §. Aki idegen dolgot talál és azt nyolcz nap alatt a hatóságnak, vagy annak, aki azt elvesztette, át nem adja: a talált dolog jogtalan elsajátításának vétségét követi el és három hónapig terjedhető fogházzal, valamint ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

E tényálladék szoros rokonságban van a lopással, melytől leginkább abban különbözik, hogy a tettes nem „másnak birtokában vagy birlalatában levő”, hanem *talált idegen dolgot* sajátít el jogtalanul s így a cselekmény csak a tulajdonjogot támadja meg, a birtokot és birlalást nem.

Talált dolog az, amely valakinek ugyan tulajdonához tartozik, de a tulajdonos, vagy a birtokos azt elvesztette s így birtoklási hatalma alatt nem áll. *Uratlan*, senkinek tulajdonához nem tartozó (vadállat), vagy a tulajdonos által szándékosan *elhagyott* tárgyak a jogtalan elsajátításnak sem lehetnek tárgyai. Elhanyagolt dolog azonban igen. Elvesztett, elhanyagolt vagy uratlan volt-e az illető dolog, ezt a bíró az eset körülményeihez képest állapítja meg.

A *cselekvés* a talált idegen dolog *jogtalan elsajátításában* áll, mely *rendszerint* akkor van elkövetve, ha a találó a dolgot a találás után *8 nap alatt nem adja* át a hatóságnak, vagy annak, aki azt elvesztette.

Az elkövetési módból úgy látszik, mintha a BTK. itt tiszta mulasztási cselekményt állapított volna meg, azonban a *cselekvés nem a fel nem jelentésben* áll, hanem a jogtalan elsajátításban. A 8 nap alatti fel nem jelentés csak

egy törvényes vélelem az elsajátítási szándékra, mely azonban ellenkező bizonyítékok által megdönthető. Vagyis, ha a tettes elsajátítási szándéka kétségtelen, pl. a talált idegen dologgal azonnal, mint sajátjával rendelkezik (eladja, elkölti vagy elfogyasztja), ez esetben a 8 nap eltelte előtt is megállapítható a befejezett jogtalan elsajátítás. viszont ha az elsajátítási szándék ki van zárva (tudatlanság, feledékenységből vagy betegség miatt nem adta át 8 nap alatt), ily esetben a 8 nap eltelte után sem állapítható meg e cselekmény.

A cselekvésnek jogtalannak és szándékosnak kell lenni. Be van fejezve az elsajátítással. Kísérlet lehető, de a törvény nem bünteti.

A birói gyakorlatban sokáig ingadozás volt a talált dolog értelmezése és a cselekmény jellege iránt. A legújabb gyakorlat azonban helyesen megállapodott abban, hogy a) ismert személy elvesztett dolgának elsajátítása is ide tartozik (BJT. XIX. 252., XXII. 77., XXXV. 101.); b) értéktelen, eldobottnak vélt tárgy elsajátítása nem büntetettik (BJT. XXVI. 361., XXXII. 97.); c) a 8 nap eltelte előtt is megállapítható e vétség, ha az eltulajdonítás (eltagadás) előbb megtörtént (BJT. XIII. 45., XXI. 186., XXVII. 253., XXXI. 78., XLV. 360.).

2. A talált kincs jogtalan elsajátítása.

BTK. 366. § Aki régi kincset talál és azt a hatóságnak nyolcz nap alatt be nem jelenti, a talált kincs jogtalan elsajátításának vétségét követi el és ezer forintig terjedhető pénzbírsággal büntetendő.

A hatóságnál előre bejelentett kutatás esetében a büntetésnek csak akkor lesz helye, ha a talált tárgyak harmincz nap alatt nem jelentetnek be.

A talált kincs ezen esetekben elkoboztatik.

A tényálladék lényegileg ugyanaz, mint az előbbi cselekménynél, csak az elkövetési tárgy változik, amely itt talált régi kincs.

A magánjogi szabályok folytán (melyek szerint, ha a talált kincs 300 koronánál nagyobb értékű: $\frac{1}{3}$ -a a földtulajdonosé, $\frac{1}{3}$ -a a kincstáré, $\frac{1}{3}$ -a a találgó, ha pedig kevesebb értékű, fele a földtulajdonosé, fele a találgó) elkövetheti esetleg a földtulajdonos is, ha a saját telkén 300 koronánál nagyobb értéket talál s azt nem jelenti be. A régi kincs tulajdonképen nem is idegen, hanem *uratlan* dolog s így e tényálladék jogi tárgya nem a tulajdon, hanem a *foglalási jog*. (Igy Schnierer 545., Illés III. 189.) Régebbi jogunk (1880 előtt) a cselekményt nem büntette. A „pénzbírság“ szó stylaris hiba, helyette „pénzbüntetés“ értendő.

3. Idegen ingó dolog jogtalan elsajátítása.

BTK. 367. § Vétséget követ el és hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő: aki másnak tulajdonát képező ingó dolgot, ha véletlenségből vagy tévedésből birlalatába jutott, jogtalanul elsajátítja.

E vétség a sikkasztás kisegítő cselekménye. Lényeges ismérve, ami a sikkasztástól megkülönbözteti, hogy csak „véletlen-

ségből vagy tévedésből a tettes birlalatába jutott“ idegen dologra nézve követhető el.

Tebát nem a jogos birtokos, hanem a *jóhiszemű birlaló* követi el, pl. „az, akinek a pénztárnok nagyobb összeget fizet ki, mint amennyi neki jár, akinek más pénzes levele tévedésből kézbesítettet, akinél valakinek esernyője, tárcéja otthagyatott“ (Min. Ind. Anyaggyűjt. II. 719.), aki a ruhatárból a sajátja helyett másnak a felöltőjét, kalapját vitte el s otthon észrevéve a eserét, megtartja az idegen dolgot, eltévedt állatok megtartása stb. Sokszor határos a lopással is. A kísérlet nem büntetetik.

4. A birtoklopás (furtum possessionis).

BTK. 368. §. Vétséget követ el és hat hónapig terjedhető fogházzal, valamint ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő: aki saját, — vagy a tulajdonos beleegyezésével, vagy annak számára más ingó dolgát a hasznélvezőtől, zálogbirtokostól vagy attól, aki a dologra nézve használati vagy megtartási joggal bír jogtalanul elveszi.

Ez a tényálladék a cselekvésre nézve megegyezik a lopással, de különbözik tőle abban, hogy a tettes nem idegen, hanem *a saját dolgát* veszi vagy véteti el más által *a jogos birtokostól*. Ezért nevezik közönségesen *birtoklopásnak* (furtum possessionis), mely a római jog szerint a lopás körébe tartozott.

Elkövetője lehet: a) tulajdonos maga; b) az ő beleegyezésével vagy az ő számára más (nem tulajdonos). Elkövetési tárgy a hasznélvező, a zálogbirtokos vagy a használati, megtartási joggal bíró személy birtokában levő ingó dolog. A cselekmény jogi tárgya tehát nem a tulajdon, hanem kizárólag *a birtoklási jog* és pedig a BTK. szerint: a *hasznélvezet, zálog, a használati vagy megtartási jog*. E jogoknak a magánjog szerint kell megszerezve lenniök. A cselekvés a jogtalan és szándékos elvétel, éppogy mint a lopásnál. A szándéknál azonban itt hiányzik az eltulajdonítási célzat. A kísérlet itt sem büntetetik.

A gyakorlatban az *elvételel jogtalanúsága* okozott sok nehézséget és ingadozást, miután e cselekmény is sokszor önbíráskodásból követték el. Így a behajtott lábas jószág erőszakos visszavételét sokszor hatóság elleni erőszaknak vette, legújában birtoklopásnak veszi a Curia (BJT. XXXVI. 133—140.). Továbbá a *másnál lefoglalt* ingóság elvétele a tulajdonos által sokszor ide vétett, sokszor nem, végre a 68. sz. *döntvény* (1888. május 11.) kimondta, hogy ez is birtoklopás (BJT. XVI. 164.). Helyesen mentette fel a Curia a eselédet, ki a volt gazdája által visszatartott tehenét a gazda istállójából erővel elhajtotta, mert a gazdának a eselédörvény szerint visszatartási joga nincs (BJT. XXXIX. 169.). Felmentette azt a kutturót, aki a városnál zálogul lekötött saját műszereit elvitte, mert a kézi zálog csak átadás útján szereztetik meg, a vádlott pedig nem adta át a városnak műszereit. L. *Finkay*; BJT. XXXIX. 165. A furtum poss. és a sikkasztás viszonyáról: *Tassy P.* és *Polgár J.*: Ügyv.

L. 1880. 26. és Jog 1893. 5., 6. sz. Ide vette a Curia a lefoglalt követelés felvételét. BJT. LI. 217.

II. A jogtalan elsajátítás mind a négy esete szabály szerint *hivatalból üldöztetik*, azonban:

BTK. 369. §. Ha a jogtalan elsajátítás által az elsajátítónak házastársa fel- vagy lemenő ágbeli rokona, testvére, vele közös háztartásban élő rokona, gyámja, gondnoka vagy nevelője károsított meg: a bünvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Az orgazdaság.

Irodalom: *Illés:* M. Ig.-ügy, VI. 103.; *Willnow:* Raub, Erpressung, Hehlerei und Begünstigung, 1875.; *Gretner:* Begünstigung und Hehlerei, 1879.; *Frank:* Die subjective Thatbestand der Sachhehlerei, 1900.; *Beliny:* Vergl. Dar. B. VII. 1.; *Angyal Pál:* A személyi bűnpártolás, 1910.

189. §. Az orgazdaság fogalmai és esetei.

I. Az orgazdaság mint önálló és sajátos vagyon elleni b. cselekmény csak a legujabbkori BTK-ekben található. A római jog „actio furti concepti” nevű magánjogi keresetet engedett az ellen, akinél lopott dolgot találtak, csak a későbbi (császári) jog emeli erímen extraordinarium-má a mai orgazdaságot (cr. receptatorum), sőt a bűnösök elrejtését, tehát a mai bűnpártolást is. A közép- és ujkori, sőt jó ideig a legujabbkori irodalomban és törvényhozásokban is az olasz praktikusok ama téves nézete vált uralkodóvá, hogy az orgazdaság a bűnpártolás (fautoratus) egy esete s azzal együtt nem egyéb, mint *utólagos részesség* s mint ilyen, a BTK. általános részében szabályozandó. E felfogás van még Feuerbach, Wächter, Rosshirt és Willnow műveiben is, valamint a francia. az 1842-iki norvég, az osztrák és spanyol BTK-ekben, az 1792-iki magyar javaslatban és az angol jogban. A régi magyar jog, habár az orgazdaságot több régi törvényünk külön megemlíti, elvileg szintén e felfogást követte, midőn a lopott jószág vevőit a tolvajokkal egyenlően büntette (l. fent 313. l.).

E helytelen felfogást csak a XIX. század irodalmának sikerült megdöntenie, kimutatva, hogy az orgazda nem részese a már befejezett lopásnak s így az orgazdaság külön és sajátos vagyon elleni büntettet képez, melynek különössége abban áll, hogy *járulékos* cselekmény, valamely előzőleg elkövetett cselekmény nélküli nem létezik. Sajnos, ez utóbbi ismérv folytán a legtöbb mai BTK., jóllehet önálló cselekménnyé teszi az orgazdaságot, de összeköti, némelyik össze is olvasztja a bűnpártolással, amely pedig teljesen más cselekmény s egyáltalán nem vagyon, hanem a közrend, illetőleg az igazságszolgáltatás elleni támadás. E hibás felfogás van az 1843-iki javaslatban is, mely az orgazdaságot önálló cselekménynek tekinti ugyan (s a közrend elleni büntettek közt tárgyalja), de orgazdaságnak nevezi a bűnpártolást is. A német, magyar és bolgár BTK-ek (az új osztrák és német javaslat) a bűnpártolást már megkülönböztetik az orgazdaságtól, de egy fejezetben tárgyalják (a német előbb a bűnpártolást, a magyar és bolgár előbb az orgazdaságot). Csak a legujabb törvényhozási alko-

tások, a *belga, hollandi, olasz, finn, norvég* BTK-ek, a *svájci* javaslat különítik el a két cselekményt (külön fejezetekben s tárgyuk szerint a megfelelő helyen), azonban ezek közül is csak az olasz BTK. tisztázza világosan azok jogtárgyát s a vagyon elleni cselekmények közé tisztán az orgazdaságot sorozza, a többiek a bűnpártolás egyik faját, a *tárgyi* bűnpártolást még mindig orgazdaságnak tekintik. (A bűnpártolás történetéről alább a 225. §-ban.)

A magyar BTK. önálló, vagyon elleni b. cselekménynek tekinti az orgazdaságot s helyesen sorozza azt az elvételi cselekmények, mint azok alapcselekményei után. Annál kevésbé helyes elhelyezni azonban, hogy az orgazdasággal egy fejezetbe (XXX. f.) foglalta a bűnpártolást, mely lényegileg különbözik attól, s melyről ez okból az igazságszolgáltatás elleni cselekmények körében (225. §.) kell szólnunk. Hogy a BTK. XXX. fejezetét így eldaraboljuk, ennek igazolására elég a BTK. *indokolására* hivatkoznunk, mely azt mondja: „A közvélemény kikacagná azt a jogászt, ki a fautoratust orgazdaságnak minősítené és megfordítva. A bűnpártolás nem ritkán emberbaráti nemeslelkű cselekedet, míg az orgazdaság ocsmány gazdagodási cselekmény.” (Anyaggyűjt. II. 721—722.) s épen az Indokolás jellemző példákat hoz fel a két cselekmény közötti ellentét feltüntetésére.

II. Az orgazdaság fogalma és ismérvei.

BTK. 370. § Aki olyan dolgot, melyről tudja, hogy lopás, sikkasztás rablás vagy zsarolás büntette következtében jutott birtokosa vagy birlalójának kezébe, vagyoni haszon végett megszerez, elrejt, vagy annak elidegenítésére közreműködik: az orgazdaság büntettét követi el és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha pedig a dolog lopás, zsarolás vagy sikkasztás, vagy jogtalan elsajátítás vétsége következtében jutott birtokosa vagy birlalója kezébe: az orgazdaság vétséget képez és két évig terjedhető fogházzal büntetendő.

1. Az orgazdaság vagyon elleni büntetendő cselekmény. Jogi tárgya az idegen *tulajdonjog* (esetleg birtok vagy birlalási jog is), amelyet azonban az orgazda nem közvetlenül, hanem *közvetve* támad meg, amennyiben hozzájárul ahhoz, hogy a jogos tulajdonostól vagy birtokostól elvont dolog annak kezébe vissza ne kerüljön. Az orgazdaság tehát *járulékos* cselekmény, mert u. n. *alapcselekmény* nélkül (melyet azonban nem az orgazda követett el, sőt amelynek részese sem volt) meg nem állapítható. Elkövetési tárgy a törvény szerint a) dolog (idegen, ingó), b) csak olyan dolog lehet, melyről a tettes (orgazda) tudja, hogy *lopás, rablás, sikkasztás büntette* vagy *vétsége*, illetőleg *jogtalan elsajátítás* után került annak kezébe, akitől átveszi vagy megszerzi.

Más büntett vagy vétség (pl. a csalás, hűtlen kezelés vagy csalárd bukkás), *kihágás* pedig általában nem lehet az orgazdaság alapcselekménye. Hogy az alapcselekmény tettese megbüntetessék, az nem szükséges. Ha a tolvaj a beszámítást vagy a büntethetőséget kizáró ok miatt nem büntetendő (12 éven

aluli, indítvány hiányzik) is, az orgazdaság — amennyiben közvetett tettes-ség nem forog fenn — megállapítható. A saját dolgon (ha a tolvajtól pénzért veszi vissza a tulajdonos) orgazdaság sem követhető el.

A *Curia* orgazdaságot állapított meg az atya ellen, ki 11 éves fia által a gazdája udvarán talált pénzüsszeget fiától elvette s egy részét elköltötte, más részét elrejtette. (BJT. XXXV. 97. Ugyanigy: XLV. 302.). *Liszt, Werner, Binding* az ily esetben sikkasztást látnak. Részünkről a *Curia* nézetét helyesebbnek tartjuk. Ugyanigy *Olshausen* és *Donbovári*: BJT. XLV. 301. Ellenben, ha a vádlott maga küldte be a gyermekeket az elvétel végett, ez közvetett tetteség a lopásban.

2. Az orgazdaság alanya lehet bárki, kivéve az alapcselekmény tetteseit vagy rcszeseit és természetesen a dolog tulajdonosát. Ha az alapcselekmény segéde veszi meg a tettestől a dolgot, az csak bűnségédnek minősítendő, orgazdaság nem forog fenn.

Helyesen mondta ki a *Curia*, hogy lopásban segéd és orgazda egy személyben nem lehet senki. (BJT. VII. 20.)

3. A *cselekvés* a vagyoni haszon végett való szándékos megszerzésben, elrejtésben vagy az elidegenítésre való közreműködésben áll. Az elkövetésnek három módja van: a) megszerzés, bármintő jogügylet (vétel, csere, ajándék) által, b) elrejtés, c) a dolog elidegenítésére való közreműködés (közvetítés).

A cselekvés csak *szándékos* lehet és pedig a) a tettesnek *tudnia kell a dolog jogtalan eredetéről*; b) *vagyoni haszon célzatával* kell cselekednie. Be van fejezve a megszerzéssel. A kísérlet csak a büntettnél büntetendő, a vétségél nem.

Az orgazdaság nyereségvágyból elkövetett cselekmény, az „*animus lucri*“ tényálladási kellék. Az, hogy a tettes pénzt adott a dologért, nem zárja ki az orgazdaságot, ellenben, ha pusztán az alapcselekmény tettesének megmentése végett rejti el, vagy veszi át az idegen lopott dolgot, az orgazdaság nem állapítható meg, hanem bűnpártolás.

III. *Minősítés és büntetés.* Az orgazdaság az alapcselekmények súlyosságához képest képez büntettet vagy vétséget. Büntett, ha az *alapcselekmény* lopás, rablás, zsarolás vagy sikkasztás *büntette*. — vétség, ha az alapcselekmény lopás, zsarolás, sikkasztás vagy jogtalan elsajátítás *vétsége* volt. Voltaképen azonban az orgazdaság büntetti vagy vétségi minősítése a BTK. szerint az orgazda subjectív tudomásától függ, ami kivált érték alapján büntettnek minősített alapcselekmény esetében nagy nehézségeket okozhat a bírónak. Ha az orgazda azzal védekezik, hogy ő nem tudta, hogy lopás *büntette* útján jutott hozzá a dolog, az orgazdaság büntettének megállapítása csak úgy lehetséges, ha bebizonyítható, hogy az orgazdának *tudnia kellett* a minősítő körülményről, vagy a nagyobb értékről. Hogy az orgazda mennyit vett meg a lopott tárgyakból, vagy mennyit adott érték, az az orgazdaság minősítésére közömbös. Az alapcselekmény büntetti vagy vétségi jellege előzetesen állapítandó meg.

A vétség büntetési tétele (2 év) azt a következetlenséget hozza magával, hogy az alapesekmény tettese esetleg (pl. jogtalan elsajátítás esetében), legfeljebb 6 havi fogházzal, az orgazda pedig 2 évvel sujtható. *Illés* az orgazdaság járulékos természetéből azt magyarázza, hogy ily esetben az orgazdára sem szabad 6 havi fogháznál többet szabni. *Heil* szerint szabad. De lege lata kétségtelenül *Heil*-mal van igazs. s nines is kizárva, hogy az orgazdu igazságosan többet érdemel, mint az alapesekmény tettese. A BTK. nem az alaki, hanem az anyagi igazságra törekszik. De a 2 évi tétel szükséges is volt itt, mert a zsarolás vétsége 3 évi fogházzal büntethető.

Minősített esetek:

a) **BTK. 371. §.** Büntettet képez az orgazdaság, ha azt oly egyén követte el, aki rablás, zsarolás, lopás, sikkasztás vagy orgazdaság miatt már két ízben büntetve volt. Nem alkalmazható mindazonáltal e szabály, ha utolsó büntetésének kiállása óta tíz év már eltelt.

A BTK. a *viszsaesést* itt csak annyiban tekinti minősítő körülménynek, hogy a visszaeső tekintet nélkül az alapesekmény büntetési vagy vétségi jellegére, mindig büntetben marasztalandó s ennek büntetésével (5 évi börtön) sujtandó.

b) **BTK. 372. §.** Ha a törvény az elkövetett büntetett tettesére tíz évi fegyháznál súlyosabb büntetést határoz és az orgazda azon körülményt, mely a megjelölt súlyos büntetést vonja maga után, az orgazdaság elkövetésekor tudta, vagy ha az orgazdaságot üzletszerűleg viszi: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Mellékbüntetés ugy a rendes, mint a minősített esetekben: hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése.

BTK. 373. § Orgazdaság miatt a szabadságvesztés-büntetésen felül, a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése is kimondandó.

Az eljárás mindig *hivatalból* indítandó meg.

IV. A birói gyakorlatban az orgazdaság tekintetében is több vita merült fel. Különösen sokáig vitás volt, hogy a *lopott értékek elfogyasztásában való részvétel* orgazdaság-e? A legutóbbi időben a Curia rendszerint felmentő ítéletet hoz ily esetben (BJT. XXXI. 172—176., XXXVIII. 244—246., LX. 32., *Németh P.*: Ért.). A BTK. szövegéből e kérdés megnyugtató eldöntése alig lehetséges. *Betiü* szerint tényleg nehezen illik ez esetre a 370. §., pedig ez a tény is hasonlatos az orgazdasághoz. Kívánatos lenne ezt az elég gyakori esekményt önálló *kihágássá* tenni, vagy a KBTK. 129. §-át ily értelemben kibővíteni. Orgazda, ki a lopott tárgyak árából fizetett vásorát megveszi. Curia: BJT. 62. k. 181. „Megszerzés“ a kézizálogként átvétel is. EH.: BIT. IV. 417.

Ma is vitás, hogyha a tettes jóhiszeműleg vett át valamely dolgot, tehát az átvételkor nem tudta annak lopott voltát s csak később értesül arról és a dolgot megtartja. fenforog-e az orgazdaság? (Igenlőleg: BJT. XXXIII. 34.: tagadólag BJT. XXXVIII. 170.) Szerintünk ilyenkor az orgazdaság a tudomászerzés után kezdődőleg megállapítandó. Aki az orgazdától szerzi meg a

dolgot, tudva annak eredetét, az színtén orgazda (*successiv orgazdaság*). Ezt a *Curia* is elfogadta: orgazdának is lehet orgazdája (BJT. XI. 168.).

Ha az alapesetlekmény több lopási vétségnek összefoglalása folytán (BTK. 335. §.) tekintendő büntettnak, az orgazda, ki az egyes vétségek által eltulajdonított értékeket külön megszerzi (ha csak üzletszerű elkövetés nem forog fenn), az 50. sz. *döntvény* (1885 nov. 26.) szerint csak vétségben marasztalendő, mert reá a BTK. 335. §-a nem vonatkozik. Ellenben ugyanezen *döntvény* kimondja, hogy ha az orgazda ily esetben bármely későbbi megszerzés alkalmával tudja, hogy az előbb megszerzett és a most szerzett dolgok összértéke 100 koronát túlhalad, e körülmény *tudása után* elkövetett újabb orgazdasága akkor is büntettnak minősítendő, ha az utolsó szerzés 100 koronánál kisebb értékű dologra vonatkozott is. (BJT. XI. 275.) E nehézkes *döntvény* pótlására kívánatos lenne a revízió alkalmával itt is a 335. §-hoz hasonló *értékösszefoglalást* felállítani. Valamint kívánatos lenne az *üzletszerű orgazdaságra* 5 évinél magasabb terjedelmű (pl. 8 évi) fegyházat s ezenfelül mellékbüntetésül minden esetre *magas pénzbüntetést* írni elő. A motívum itt a nyerészkedési vágy s az orgazda legtöbbször fizethet is. Az *osztrák* javaslat 2000 korona, a *német* 5000 márka, a *svájci* 20.000 frank pénzbüntetést írnak elő mellékbüntetésül (a svájci „Busse“ gyanánt).

V. A KBTK. 129. §-a *kihágássá* minősíti idegen dolgok megszerzését vagy elidegenítésére való közreműködést oly körülmények közt, melyekből *gyanútható*, hogy lopás, sikkasztás, rablás, zsarolás vagy jogtalan elcsajátítás folytán jutottak birtokosok vagy birtólójuk kezébe. Ez kiegészítő tényálladék az orgazdaság mellett.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

A család.

Irodalom: *Heil*: A ravasz fondorlat. Jogt. Közl. 1888. 20. sz., u. a. BJT. VII., XVIII., XXV.; *Baumgarten*: BJT. XIV.; *Vargha F.*: BJT. XII.; *Balás E.*: Bünt. reformtörvények, 1901. 131. l.; *Escher*: Der Betrug und die Fälschung, 1840.; *Merkel*: Die Lehre von strafbaren Betrüge, 1867.; *Gryciesky*: Über den strafbaren Betrug, 1870.; *Rimpau*: Über die Strafbarkeit des Betruges, 1892.; *Köhler*: Treu und Glauben im Verkehr, 1893.; *Komml*: Der Betrug, 1894.; *Michel*: Der strafbare Betrug in Civilrecht, 1898.; *Raschke*: u. a. 1900.; *Gross H.*: Raritäten-Betrug, 1901.; *Leonhard O.*: Der unlautbare Wettbewerb und seine Bekämpfung, 1903.; Das crimen falsi in der altitalienischen Doktrin, 1904.; *Seifried*: Vorsatz u. Handlung des Betrugs, 1906.; *Fröschmann*: Der B. bei unerlaubten Rechtsgeschäften. 1906.; *David*: Etude theorique sur le délit de l'eseroquerie. 1883.; *Hegler*: Vergl. Dar. B. VII. 405.; *Zeiler*: Zeitschrift, XXVIII. 471.; *Kronacher*: Ist die Zellprellerei Betrug? 1906.; *Huster*: Die Zellprellerei, 1908.; *Thiel*: Der Versicherungsbetrug, 1910.; *Henggeler*: Beiträge zur L. v. Börsenstrafrecht, 1909.

190. §. A család fogalma.

I. A család a vagyon elleni büntetendő cselekmények második csoportjának, a csalárd elvonásoknak törzscselekménye, éppogy, mint a lopás az elvételi cselekményeknek. Legsajátosabb ismérve az elkövetés módjában, a fondorlatos meatevésztésben áll. Jogi

tárgya az elvételi cselekményekénél szélesebb, t. i. a *vagyon*i jogok általában, tehát ugy a tulajdon, mint a követelési jogok.

II. A család a legmodernebb cselekmények egyike. Az *Indokolás* jellemzően mondja, hogy az „a civilizációnak, ha nem is gyermeke, de növendéke”. (Anyaggyűjt. II. 732.). Egyes esetei előfordultak ugyan a régebbi időkben is, de csak a legújabb kort (XIX. század) illetheti a kétes dicsőség, hogy a család esetei oly óriási mértékben elterjedtek, hogy azt a mai művelt világ jellemző, korszerű cselekményének nevezhetjük. A gazdasági élet óriás fellendülése, az üzleti világ megalakulása hozta magával s tenyésztette el, mint az ár a piszkos tajtékot, a csalást és az azzal rokon cselekményeket. A csalással, mint önálló cselekménnyel, a régi jogokban nem is találkoznak. A római jog egyes csalási eseteket a *hamisítás* (falsum és quasi falsum) körébe vont, a többiekre az *actio furti* vagy az *actio doli* állt a sértett rendelkezésére, csak a későbbi császárok alatt áll elő egy sajátos delictum, a *stellionatus*, melyet a család ösanyjának szoktak tekinteni, ami azonban csak kiegészítő s meghatározatlan körű cselekmény volt a falsum és furtum mellett. A közép- és újkori jogok a római jogot utánozzák s a csalást a hamisítás körébe vonják, aminek az olasz praktikusok azt a tudományos alapot adják, hogy a család nem más, mint az *igazság elferditése* (veritatis mutatio), vagyis az igazsághoz való jog (az igazmondási köteletség) megsértése. A Carolina, a régi magyar jog nem is ismernek csalást vagy ahhoz hasonló cselekményt. *Carpzow* és követői (nálunk *Bodó M.*) elevenítik fel a *stellionatus*t, de csak mint a hamisítás kiegészítő cselekményét, ismérveit azonban nem tisztázzák.

Csak a legújabb kor irodalma igyekszik a csalást és hamisítást egymástól elkülöníteni s a család fogalmát és körét tisztázni. De még *Feuerbach*-nál és követőinél¹⁾ is az igazság elferditése kísért s ez eredményezi, hogy ők is belső rokonságot látnak a család és hamisítás közt s azokat csak a tág értelemben vett család vagy hamisítás különös eseteinek tekintik, t. i. hamisítás: ha az igazság meghamisítása testi dolgokon (okirat, árucikk, mérték) történt, a család pedig az igazságferdítés egyéb család eseteit jelenti. E helytelen felfogás látszik meg a *Code Pénal*-on is, mely a család körébe sorozza a hűtlen kezelést, sikkasztást, csalárd bukást. Még az 1843-iki javaslat sem tudja megvonni a helyes határvonalat a család és hamisítás közt, jóllehet azokat már elkülöníti egymástól.

A legújabb irodalom, különösen *Rosshirt*, *Marezoll*, *Escher*, *Hälschner* és főleg *Merkel* végre kimutatják az igazsághoz való jog helytelenségét s annak elvetésével tisztázzák a család és hamisítás jogi tárgyait, amazé gyanánt a vagyoni jogokat, ezé gyanánt a közhitelt jelölve ki. Ez alapon a mai BTK-ek is önálló és tisztán *vagyon elleni* cselekménynek tekintik a csalást, elkülönítik attól a sikkasztást, hűtlen kezelést, meghatározzák eseteit s a vele rokon tényálladékokat. E helyes felfogás van a német (még a hűtlen kezeléssel egy fejezetben), magyar, hollandi, olasz, finn, bolgár BTK-ekben és a legújabb javaslatokban.

¹⁾ *Wuchetich* „dolosa decoctio”-nak, csalárd lefőzésnek nevezi a csalárd bukást, a mai csalási eseteket pedig falsumnak. *Institutiones* j. crim. hung. 1819. 291. V. ö. *Feuerbach*: *Lehrbuch des gemeinen peinlichen Rechts*, 1812. 364

III. A család fogalma és ismérvei. A család *fogalmi meghatározását*, melyet a BTK. 379. §-a¹⁾ állapított meg, a BN. módosította, illetőleg kibővítette, a törvényes meghatározás tehát a BN. életbelépte óta ennek 50. §-ában található.

BN. XV. cikk. A BTK. 379. §-a helyébe a következő 50. §-ban foglalt rendelkezés lép, a BTK. 390. §-a pedig hatályon kívül helyeztetik.

BN. 50. §. Aki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, valakit fondorlattal tévedésbe ejt vagy tévedésben tart és ez által annak vagy másnak vagyoni kárt okoz: csalást követ el.

A család vétségének kísérlete büntetendő.

1. A család jogi tárgya a *vagyoni jog* egész kiterjedésében, a dologi, idegen dologbeli és kötelmi jogok általában. Elkövetési tárgyát a BTK. nem határozza meg, mivel mindaz, ami a vagyon körébe tartozhatik, tárgya lehet a csalásnak, épügy. mint a zsarolásnak. A család tehát elkövethető ingó és ingatlan, létező és jövődöbeli dolgokra (termés), magán és állami vagyonra, bárminő jogos követelésekre vonatkozólag.

2. A *cselekvés* áll: a) másnak *fondorlattal* való *tévedésbe ejtésében* vagy *tévedésben tartásában* és b) ezáltal a megtévesztettnek vagy bárki másnak *vagyoni kár okozásában*. c) A tettesnek a cselekvést a saját vagy más részére való *jogtalan vagyoni haszonszerzés célzatával* kell elkövetnie.

Az elkövetési tevékenység két mozzanatból áll: a) a megtévesztésből és b) a károkozásból.

a) A tevékenység első része a „fondorlattal tévedésbe ejtés“. vagyis a sértett személynél valamely téves képzet előidézése vagy a sértettnek már (a tettes közreműködése nélkül) meglevő tévedésében való „megtartása“, vagyis nem a tévedés egyszerű felhasználása, hanem annak megerősítése. Ugy a tévedésbe ejtés, mint az abban tartás „fondorlat“ által idézendő elő, ami állhat nemcsak körmönfont mesterkedésekben, hanem esetleg egyszerű hazugsághan,²⁾ sőt a valóság elhallgatásában is.

A fondorlat és a tévedésben tartás azonban mindig az eset körülményei s különösen a sértett értelmisége szerint lesz esetenként gondosan meg-

¹⁾ A BTK. 379. §-a így szövelt: „Aki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, valakit *rávasz* fondorlattal tévedésbe ejt vagy tévedésben tart és ezáltal *annak* vagyoni kárt okoz: csalást követ el.“

²⁾ Ugyanigy a *Curia*: A fondorlattal való tévedésbe ejtés vagy tévedésben tartás megállapításához elég — tudva valótlan körülmények és adatok felhozása.“ D-tár XXXVII. 32., BJT. LIII. 25.

állapítandó s ehhez képest a hazugság (üzletember előtt) vagy az elhallgatás¹⁾ nem tekinthető minden körülmények közt a csalást megállapító fondorlatnak és tévedésben tartásnak. S ugyanaz a művelet (pl. bagonázással való hitegetés) egyik esetben csalást alkothat, másokban nem. A bírónak azt kell szem előtt tartania, hogy a törvény nem lehet a nagykoruak gondnoka s így *bármínő ravaszsgot, üzleti fogást* (reklám, concurrence déloyale, végeladási szédelgések) általában nem tekinthet büntetendőnek, azonban az alacsonyabb értelmi színvonalon állók csalárd kizsákmányolását büntetni öhajtja²⁾ akkor is, ha az nem valami nagyszabásu fondorlattal, hanem egyszerű rászedéssel történt is, így az üzleti fogások, szövetszetulapítás általi befonások is, egyitgyü tanulatlan emberekkel szemben, megállapíthatják a csalást. (Helyesen a *Curia*: Vargha—Lengyel: BD-tár VII. 42., 43.) Nem tekinthetők fondorlatnak s így csalásnak a *polgári perben szokásos tagadások* sem, ha csak az ellenfél bosszantása (*chicanirozása*), bizonyításra kényszerítése végett történnek, azonban ha a tagadás vagy valótlan állítás célja egyenesen a bíróság tévutra vezetése volt, csalás itt is megállapítható. (*Lammasch*: 76.)

A BTK. a csaláshoz a „ravasz“ fondorlatot kívánta meg, a BN. törölte a „ravasz“ jelzöt, jelezni akarván ezzel, hogy a csaláshoz valami különös, rendkívüli ravaszsgot nem kíván. Igaz, hogy a „fondorlat“ maga már bizonyos ravasz mesterkedést jelent s így a BN. módosítása valami nagy jelentőségűnek nem tekinthető, de a „ravasz“ jelző elhagyása mégis figyelmeztetés a bíróra, hogy egyszerű (egyitgyü) emberek rászedését akkor is büntesse, ha azok kifosztása nem valami mesterkéltt csalárdsággal, csak *egyszerü hazugsággal* történt is. A „ravasz fondorlat“ kifejezést a francia Code Pénal-ból („manoeuvres frauduleuses“) vette a BTK. (L. Anyaggyüjt. 756.) A Min. Ind. nagy apparátussal fejtegeti, hogy az „egyszerü hazugság“ nem képezhet csalást, u. o. 749. (A „manoeuvres frauduleuses“ értelmezésére l. *Garçon*: 1289.)

b) A „vagyonai kár“, amelynek előidézése a tevékenység másik részét képezi, lehet bármínő vagyonai hátrány (veszteség, elmaradt haszon). A megtévesztés és a károkozás közt okozati összefüggésnek kell lenni. A BTK. a *megtévesztett és a megkárosított személy azonosságát* kívánta meg, ezt a korlátozást azonban a BN. *elejtette*, vagyis ma kétségtelenül megállapítható a csalás,

¹⁾ Népszerű példa, hogy ha valaki egy Rafael-képet hoz hozzám s potom áron megvételre kínálja nekem, nem vagyok köteles felvilágosítani, hogy a kép ezeket ér, s ha megveszem azt egy pár koronáért, nem vagyok büntethető csalás miatt. Jól mondja *Merkel*, ha az igazmondás kötelesség lenne, akkor a mézeskalácsosnak figyelmeztetnie kellene vevőjét, hogy a sok nyalánkság megárt, ne vegyen annyit.

²⁾ Helyesen mondta ki többször a *Curia*: A (ravasz) fondorlatnál mindkét fél személyisége és értelmisége vizsgálendő s bűnösséget állapított meg a megtévesztett gyenge értelmisége miatt. BJT. XVI. 305., XXX. 303., XXVII. 413.

A csalással gyakran kombinátóba jöhet a KBTK. 79. §-a, mely a „varázslással, — mások rászedésére számított — szemfényvesztésekkel“ való üzletszerű foglalkozást kihágásnak tekinti. Ez kiegészítő tényálladék a csalás mellett.

ha a tettes által történt megtévesztés folytán nem ez, hanem más személy szenvedett kárt.

A károkozás módjait a törvény nem írja elő. Rendszerint a megtévesztett személy a megtévesztés folytán maga viszi véghez azt a tevékenységet, ami kárát okozza (átadja az illető tárgyat a csalónak, aláír, elenged valamit, lemond a követelésről) vagy megengedi az elvételt a csalónak, de lehetnek esetek, midőn a megtévesztettnek nincs kára, hanem egy harmadik személy, aki ezáltal elesik egy biztosan és jogosan remélt haszontól, szenved anyagi sérelmet, pl. a tettes valótlan tények elmondásával reábirja a végrendelekezőt végrendelete megváltoztatására, vagy oly rossz híreket sug be egy hivatalnokról a felettes hatóságnak, hogy ez azt elbocsátja. Ide esik ugyanazon ingatlan kétszeri eladásra.

3. A csalási cselekvésnek *szándékosnak* kell lenni, sőt a BTK. itt a *célzatot* is előírja. A megtévesztésnek és a károsításnak a tettes saját vagy (az ő akaratából) másnak jogtalan vagyoni haszna végett kell előidéztetnie, vagyis a tettesnek *gazdagodási célzattal* (animus lucri) kell cselekednie.

A csalási szándéknak tehát nem pusztán a tudatos és akaratos károkozásra, hanem a jogtalan vagyoni haszonszerzésre is ki kell terjedni, s ez utóbbinak kell a tettes közvetlen célját képeznie. A kárnak és a haszonnak *kölcsönösen* kell lenni, vagyis ami a sértettnek kár, annak kell a tettes vagy más részére jogtalan haszon gyanánt szerepelni. Magában a károkozási szándék (haszonszerzés célzata nélkül) vagy a merő haszonszerzési célzat (károsítási szándék nélkül) nem elég a csaláshoz. A célzatot képező haszonszerzésnek: 1. *vagyoni*-nak (pénzben megbecsülhetőnek) és 2. *jogtalan*-nak kell lenni. Aki fondorlattal visszaveszi a saját ellopott ingó dolgát a tolvajtól vagy egy harmadik személytől, vagy ha a sértett beleegyezett a sérelembe, a csalás nem állapítható meg.

4. A csalás be van végezve a sértett vagyoni kárának beálltával. A megtévesztés, a fenyegető kár magában csak kísérlet. A vagyoni haszon bekövetkezése, miután ez csak célzat, nem szükséges a befejezett csaláshoz.

Legtöbbször ugyan a kár csak akkor áll be, ha az illető vagyoni tárgy a tettes vagy az általa kedvezményezett más személy birtokába ment át, vagy meg befejezett csalást a *Curia*, midőn a tettes a sértettnek tényleg kárt okozott (utazási költségek), bár az ő haszna (a kikötött közvetítési díj) még nem következett be. BJT. XLVIII. 274., LIII. 25.

A BTK. a *vétség kísérletét* nem büntette, ezt a kétségtelen hiányt is a BN. pótolta.

5. Tetteftárs csak az, aki a megtévesztésben vagy a károkozásban részt vett. (*Curia*: Balogh BD. III. 201.)

6. Ha a csalás véghezvitele végett valamely okirat meghamisítatik, a csalás *halmazatot* alkot a köz- vagy magánokirathamisítással. Hamis okirat felhasználása azonban s az által való károkozás és jogtalan haszonszerzés esetleg tisztán köz- vagy magánokirathamisítást képezhet (BTK. 392., 400., 406. §.). Lásd alább 203. §. Hamisított megrendelő levelekkel áruk kieselása csupán csalás. Curia: BJT. LVIII. 229. Ugyanazon jogügyletnél 2 személy tévedésbe ejtése nem halmazat: BJT. LIII. 25.

III. A csalásnak a BTK. 379. §-ában foglalt meghatározása irodalmunkban régóta erős támadások tárgya volt. Általános elítélésben részesült, hogy a törvény a *megettévesztett és megkárosított személy azonosságát* kívánta, miáltal a csalás fogalma egyes világos csalási esetekre (pl. az ingatlan kétszeri eladására, álnév alatt más állásának csulárd elfoglalására) vagy egyáltalán nem, vagy csak erőszakos magyarázattal volt kiterjeszhető. A német, olasz, hollandi, norvég (1902) BTK-ek nem is kívánják meg a személyazonosságot s a külföldi irodalom (Liszt, Hälschner, Olshausen, Gryciesky, Lammach) is helytelennek tartja azt. Az összes Novella-tervezetek (már a Schödius-féle 1892) a 379. §-t ily értelemben módosították. Egyesek (Schnierer, Merkel, Binding) de lege lata is úgy magyarázták a törvényt, hogy az nem is fizikai, csak jogi identitást kíván, vagyis a csalás megállapítható, ha a megettévesztett személy jogi képviselője volt a megkárosítottnak. Birói gyakorlatunk is ezt a magyarázatot fogadta el. megállapította eddig is a csalást, ha a gazda, megbízó, képviselt volt megkárosítva s a eseléd, megbízott (ügynök), képviselő megettévesztve. (BJT. VI. 354., XVI. 363., XLIV. 5.) Ezzel a magyarázattal állapította meg a *csalás kísérletét*, midőn a vádlott a Józsviv sorsjáték főnyereményét, a valódi nyertes késlekedését felhasználva, úgy akarta felvenni, hogy néhány sorsjegyet s köztük a főnyereményt nyerő számot is, a keresk. és váltótörvényszék által megsemmisítettnek nyilvánított, a Józsviv utánjárására azonban a valódi sorsjegy és annak tulajdonosa előkerült, mielőtt vádlott a nyereményt felvehette volna. (BJT. XLIV. 1.) Ugyaníly magyarázattal állapította meg a *21. sz. döntvény* csalás és közokirathamisítás eszely halmazatát az ingatlan kétszeri eladása s a második vevő tulajdonjogának bekebelezése esetére. E döntvényből a csalás megállapítását, habár az a BTK. betűszerinti értelmével ellenkezik, érdemileg helyeseljük, mert a kétszeri eladás kétségtelenül csalási esetet képez s a törvény logikai értelmével ellenkeznék itt a szóimadás miatt mellőzni a csalást. Nem helyeseljük azonban a közokirathamisítás felvételét (1 alább 203. §.). A Curia ujabban, mint E. Illés kimutatja (B. Szemle, I. 2—4. sz.), a 21. sz. döntvénytől eltért és a csalás mellőzésével épen csak intellektualis közokirathamisítást állapít meg ily esetekben (igy BJT. 65. k. (1912) 49.). Holott ma a BN. alapján az eset mindenesetre *csalásnak* minősítendő.

Ugyancsak kifogásolták (igy Balás E.) a „ravasz fondorlat“ kifejezést s annak kihagyását vagy a „rosszhiszemű hazugság“ által való pótlását ajánlák, valamint sürgették a csalás vétségének büntetés alá helyezését. A BN. tehát kétségtelenül a jogászközönség óhaját teljesítette a csalás definitiójának szabatosításával.

IV. Birói gyakorlatunk a csalás több vitás pontját helyesen oldotta meg, több kérdésben azonban ingadozó állásponton van. Igy ujabban rendszerint (ravasz) *fondorlat*-nak minősíti a varázslással, megbabonázással, ter-

mészeteletti hatalommal való hitegetést, ha az esekély műveltségű sértettel szemben alkalmaztatott. (BJT. XXXVI. 307—311., XXXVII. 221., XLIV. 58., LVII. 302.)

Ma is ingadozik azonban hibás áru eladása vagy mennyiség, illetőleg minőség megrövidítés eseteiben (marasztaló ítéletek: BJT. XXXVII. 389—399., felmentések: BJT. XIX. 47., XXIII. 183., 384., XXXIII. 228., XXXVII. 395—396.), gyakoribb a felmentés, mint az elítélés. Hamis mérleg és súly használata: csalás (BJT. XVIII. 201., XIX. 254.); értéktelen dolog küldése, előleg felvétele után vagy utánvét mellett, vagy a szállítás nem teljesítése: csalás (BJT. IV. 9., XXXVII. 390—392.). Hamis kártyázás (hol a veres?) pénznyerési céllal megállapítja a csalást, u. o. LV. 126. Hitegetés nélkül vétellel: Balogh BD-tár I. 313.

191. §. A csalás esetei és a csalásnak tekintendő esetek.

I. A csalás büntetvé vagy vétséggé minősítése tekintetében a BTK., épugy mint a lopásnál, értékhatárt állít fel, ezenfelül egyes súlyosabb eseteket az értékre való tekintet nélkül büntetteknek nyilvánít.

1. Az egyszerű csalási esetek.

BTK. 380. §. Ha a csalás által okozott kár ötven forintot túl nem halad: a cselekmény vétséget, ellenkező esetben büntettet képez.

Kárösszeg alatt a valósággal okozott kár teljes mennyisége, a kicsalt dolognak a csalás idején volt forgalmi értéke értendő. Tehát nem a jogtalan haszon, hanem a *károsítás értéke* az irányadó. Csalás büntetvé állapították meg a bíróságok, midőn a vádlott magának 100 korona hasznot szerzett, de a sértettnek 1200 korona kárt okozott. BJT. XLV. 153.

2. Minősített esetek.

BTK. 381. §. Tekintet nélkül az okozott kár összegére, büntettet képez a csalás, ha:

1. a csaló, annak elkövetése végett, közhivatalnoki jelleget vagy hatósági megbízást szinlelt;

2. közhivatalnok, ügyvéd, meghatalmazott, ügyvivő vagy magánhivatalnok azt hivatala vagy megbízása körében követte el;

3. a csaló, csalás miatt már két ízben megbüntetve volt és utolsó csalása elkövetését megelőző büntetésének kiállása óta tíz év még nem telt el.

382. § Tekintet nélkül az okozott kár összegére büntettet képez a csalás: ha valaki azt saját biztosított vagyonának megsemmisítése vagy megrongálása által követi el.

A BTK. a csalásnak négy minősített esetét ismeri: 1. a *közhivatalnoki jelleg szinlelésével*; 2. a *valódi közhivatalnok vagy meghatalmazott által elkövetett*; 3. a *visszavérsi és 4. a biztosítási csalást*.

a) Legtöbb vita merült fel a gyakorlatban a *közhivatalnok stb. által elkövetett csalás* tekintetében. A 381. §. 2. pontja szerinti minősítés ugyanis

csak a valódi köz- vagy magánhivatalnok, ügyvéd és az alakilag (habár anyagi-
lag nem is) érvényesen meghatalmazott ügyvivő által elkövetett csalásokra
vonatkozik s ezekre is csak akkor, ha hivataluk vagy megbízatásuk körében
követők el a csalást. Hogy azonban az említett személyek hivatali főnökük
vagy megbízójuk ellen kövessék el a csalást, ez a minősítéshez nem szükséges,
harmadik (idegen) személlyel szemben (de az említett jelleg felhasználásával)
elkövetett csalás is ide tartozik. Újabban a bíróságok kiterjesztőleg magya-
rázzák a 381. §. 2. pontját Igy a *Curia* megbízás szinlelése esetén is e pontot
alkalmazta (BJT. XXVIII. 157., XXXV. 197.). Ugyancsak e pontot alkal-
mazta, midőn egy bankhivatalnok, állásának felhasználásával, barátja kárára
esalást követett el. (BJT. XXVIII. 227.). Helytelenül mellőzte a minősítést
(meghatalmazott) egy biztosítási ügynök esalási eseténél. U. o. LIV. 92. (He-
lyesen bírálja ezt Székely M.).

A 381. §. 2. pontja, különösen a meghatalmazott által elkövetett esalás
minősítése tekintetében nagyszabásu vita folyt le a Magyar Jogászegyletben
1895-ben, melyben Illés (előadó), Csemegi, Vargha F., Tóth Gerő, Zsitvay L.,
Baumgarten stb. vettek részt. (L. Jog. Egyl. Ért. 107. f.) Csemegi, Vargha
és Illés a fentebbi kiterjesztő magyarázat mellett foglaltak állást. Csapán
Baumgarten vitatta, hogy a 381. §. 2. pontja csak a megbízó ellen elkövetett
esalásokra vonatkozik. Baumgarten érveit helyesen cáfolja Fayer (II. 427.),
sőt ő a szinlelt meghatalmazást (ülügynök) is e pont alá vonja, miután ma-
napra az e fajta esalások (fogyasztási szövetségzet címe alatti szédelgések)
felette elszaporodtak.

b) A visszacsés minősítő erejére nézve a BTK. itt a legspecialisabb
visszaesés rendszerére helyezkedett és csak a esalásba való másodszori vissza-
esést (harmadik esalás) tekinti minősítő körülménynek.

c) Az u. n. „biztosítási esalás“-t csak a tulajdonos követheti el a saját
biztosított (tűz-, víz-, jégkár ellen) vagyoni tárgyaira (ingatlan vagy ingó).
Az elkövetés módja bárminő megsemmisítés vagy megrongálás lehet, leggyak-
rabban felgyújtás, mely esetben a eseklmény gyujtogatást is képezhet. Csü-
pán biztosítási esalás kísérletének minősítettett egy vizen uszó malom fel-
gyujtása, midőn a tettes a bizt. összeg felvétele iránt nem tett lépéseket. BJT.
LII. 20. Befejezett bizt. esalás, ha a bizt. összeg nem lett is felvéve, de a bees-
lés folytán a társaságnak kára származott, u. o. LIV. 83. További esetek u. o.
Németh P. megbeszélésével. (L. még a gyujtogatásnál (197. §.).

II. Büntetési tételek.

BTK. 383. §. A csalás vétsége egy évig terjedhető fogházzal és ötszáz
forintig terjedhető pénzbüntetéssel, a csalás büntette pedig öt évig terjedhető
börtönnel és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha azonban az okozott kár értéke kétezer forintot felülhalad; ugyszin-
tén a 381. §. 3. pontjában és a 382. §-ban meghatározott esetekben: a csalás
öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Mellékbüntetés minden esetben a hivatalvesztés és a politikai jogok gya-
korlatának felfüggesztése. (BTK. 388. §.)

III. A csalásnak tekintendő esetek (quasi csalások).

A BTK. a csalási fejezetben néhány, a csaláshoz hasonló, de attól egy vagy más tekintetben eltérő cselekményt önálló tényálladékká alakít, hogy a bíró feladatát ez esetek minősítésénél megkönnyítse.

1. A hitelezési csalás.

BTK. 384. §. Csalásnak tekintetik és egy évig terjedhető fogházzal büntelendő: ha valaki, hábár csalási célzat nélkül, ravasz fondorlattal más tévedésbe ejt vagy tévedésben tart a végett, hogy attól magának hitelezést vagy hitelhosszabbítást eszközöljön ki.

Ez a tényálladék a legtöbb ismérv tekintetében megegyezik a csalással, de különbözik abban, hogy a) a *hitelező szándékos megkárosítása* itt nem szükséges, sőt annak nem is szabad fenforogni, a cselekvés csak a hitelezés vagy hitelmeghosszabbítás ravasz kieszközlésében, tehát a hitelező követelési jogának veszélyeztetésében áll; b) a *csalási célzat* (a jogtalan vagyoni haszonszerzés) szintén *nem szükséges*, azonban ennek fenforgása még nem zárja ki e tényálladékot. Ha a tettes a nyert kölcsönt rendes időben visszafizeti, a tényálladék meg nem állapítható, mert a hitelező veszélyeztetése elesett. Hitelbe vétel, a vagyontalanság elhallgatása még nem állapítja meg e tényálladékot (így a Curia: BJT. XV. 94., XX. 168.), ellenben a kiskorúság meghosszabbításának elhallgatása (BJT. XXVI. 47.) és különféle álelőadások igen.

2. A csalásnak tekintendő uszora.

BTK. 385. §. Csalást követ el és a jelen fejezetben megállapított különbségek szerint meghatározott büntetéssel büntetendő az, aki valamely kiskorúnak vagy gondnokság alá helyezettnek tapasztalatlanságát, könnyelműségét, vagy zorultságát saját vagy mások nyereszkesedési céljára felhasználja oly módon, hogy őt valamely okirat aláírására bírja, melyben jelentékeny kárára — vagyoni kötelezettséget vállal, valamely jogáról rendelkezik vagy pedig más vagyoni kötelezettsége alól egészben vagy részben felment.

A BTK. 385. §-a az uszora egy különösen megjelölt esetét helyezi büntetés alá, csalásnak nevezve s teljesen annak büntetésével sújtva azt. BTK-ünk ugyanis az *uszorát*, a hitelt igénylőknek a hitelezők által aljas nyereségvágyból származó kizsákmányolását általában és minden esetben nem nyilvánította bünt. esekelménynek, azonban annak a fentebb körülírt esetét, mint egyik legveszélyesebb kizsákmányolási esetet, mégis büntetni óhajtotta. E tényálladék a csalás rendes eseteitől lényegesen különbözik, mert *fondorlat és tévedésbe ejtés vagy tévedésben tartás* itt a tettes (hitelező) részéről *nem kívántatik meg*. Elég a hitelt kérő zorult helyzetének nyereszkesedési célból való felhasználása.

A tényálladék ismérvei: 1. *csak kiskorúval* (24 éven aluli) vagy gondnokság alá helyezettrel szemben követhető el; 2. *csak akkor esik ide*, ha a tettes a sértettet valamely *okirat aláírására* bírta rá, melyben a sértett magára nézve valamely káros vagyoni rendelkezést tett; 3. a cselekvés a kiskorú vagy gondnokság alatt álló személy tapasztalatlanságának, könnyelműségének vagy szo-

rultságának felhasználása a tettes saját vagy más nyereszkesedési céljára. A cselekvés csak szándékos lehet s *nyereszkesedési célzatból* kell elkövetetnie. Be van fejezve az okirat aláírásával, a kár és a haszon bekövetkezése a tényállásokra közömbös.

3. Hitelezők kijátszása a végrehajtás megghiúsítása által.

BTK. 386. §. Aki azon célból, hogy hitelezőit megkárosítsa, a bekövetkező hatósági végrehajtás előtt vagyonaéhoz tartozó értéktárgyakat elrejt, eltitkol, elidegenít, megrongál, adósságokat vagy jogügyleteket kohol: tekintettel az okozott kár összegére, a 383. §. szerint büntetendő.

E tényálladék lényegileg eltér a csalástól s inkább rokonságban van a zártöréses sikkasztással (BTK. 359. §.) és némileg a csalárd bukással, amennyiben lényege a hitelező követelési jogának a megsértése. Jogi tárgyja tehát a hitelező követelési joga. Alanya csak az adós, tárgya az adósnak vagyonaéhoz tartozó bármiféle vagyoni tárgy lehet. A cselekvés a saját vagyoni tárgyak elvonása a „bekövetkező” hatósági végrehajtás elől. A végrehajtásnak még nem kell hatóságilag elrendelve, de előreláthatóknak, vagyis a követelésnek legalább is *lejártnak* kell lennie. Legutóbbi ideig a Curia állandó gyakorlata megkívánta, hogy a követelés *beperelt* legyen (B.T. XXII. 203., XXXII. 247.). Újabban a beperesítés előtt is megállapítja e §-t. (B.T. XII. 265., LIX. 290., LXIII. 22. 240.) Természetes azonban, hogy a végrehajtás elrendelése után (de még a foganatosítás előtt) elkövetett cselekvés is ide esik. Elkövetési módok: elrejtés, eltitkolás, elidegenítés, megrongálás, adósság vagy jogügylet koholása, melyek által az adós vagyontalanná teszi magát. A Curia ez okból nem vette e szakasz alá a *tulterhelélt* ingatlan eladását. B.T. XV. 424. A cselekvés csak szándékos lehet és a hitelezők megkárosítására irányzott célzattal kell elkövetetnie. A károsodás valóságos bekövetkezése nem szükséges, a kielégítési alap elvonásával a cselekmény be van fejezve. BD-tár VI. (1905) 222. Ugyanigy a Curia: B.T. XLIX. 296. (L. e szakaszcól és reformjáról *Harmath Jenő* cikkét. Jogt. K. 1903. 40—41. sz. és *Engel S.*: B.T. XLIX. 273.)

4. A hitelezők kijátszása valóságos, de bíróilag ki nem mondott csőd esetén.

BTK. 387. §. Azon adós, aki fizetéseképtelenségbe jutván, azon célból, hogy hitelezőit megkárosítsa, a 414. §-ban meghatározott cselekmények valamelyikét követi el, ha ellene a csőd, akár azért, mert csak egy hitelezője van, akár azért, mert vagyona a csőd költségeinek fedezésére elégtelen, — ki nem mondatott: az okozott kár összegéhez képest a 383. §. szerint büntetendő.

E tényálladék egyenesen a csalárd bukással áll rokonságban s tulajdonképen oda tartozik. Ismérvei ugyanis teljesen azok, amik a csalárd bukáséi, azzal a különbséggel, hogy a csőd a tényleg fizetéseképtelenné lett adós ellen nem lett kimondva, mert annak a csödtörvényben (1881: 17. t.-c.) megállapított s a BTK. által megemlített akadályai forogtak fenn. Alanya csak az adós lehet. Jogtárgy: a hitelező vagy hitelezők követelési joga. Elkövetési tárgy, cselekvés, szándék, célzat teljesen ugyanaz, ami a csalárd bukásnál. (L. a 193. §.) Az 1. Novella-javaslat áthelyezte e szakaszt a csalárd és vétkes bukási (XXXV.) fejezetbe. Ezt javasolja Illés is

5. A csalásnak tekintendő vagy a csalási büntetéssel sújtott összes esetekben (384—387. §.) *mellékbüntetésül* a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is kimondandó.

BTK. 388. §. Csalás miatt a szabadságvesztés-büntetéssel a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is megállapítandó.

6. Némileg a csaláshoz hasonlít a *zugirászzkodás* kihágása, melyet az ügyvédi törvény (1874: XXXIV. t. c.) 39. §-a, illetőleg ma e helyett az 1912: 54. t. c. (Ppé) 16. §-a 600 koronáig terj. pénzbüntetéssel, visszaesés esetén 2 hónapig terjedhető elzárással és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sújt. L. *Fényes* Vince: A zugirászat kihágása, BJT. XXXVIII. 277., 289. és 307.

IV. A bűnvádi eljárás a csalás összes eseteiben a BN. életbe lépte óta *hivatalból* indítandó meg, csupán a *családi körben* elkövetett (BTK. 342. §.) csalás magánindítványi eselekmény.

BTK. 389. §. A 342. §-ban meghatározott személyek között elkövetett csalás miatt csupán a sértett fél indítványára indítható meg a bűnvádi eljárás.

A BTK. 390. §-a értelmében a csalás szabály szerint csak a sértett fél indítványára volt üldözhető, csak a minősített esetekben (BTK. 381., 382. §.) volt hivatalból megindítandó az eljárás.

BTK. 390. §. „A 381. és 382. §-ban meghatározott esetek kivételével csalás miatt a sértett fél, — a 384. §. esetében pedig a hitelező indítványára indítandó meg a bűnvádi eljárás.“

A BN. (a XV. cikk bevezető szavai) ezt a §-t hatályon kívül helyezte s ezzel a csalást általában és rendszerint *hivatalból üldözendő* eselekménnyé tette. E módosítás kétségtelenül nagyjelentőségű s mint a gyengébbek védelmére szolgáló intézkedést, mindenesetre csak helyeselni lehet.

V. A *csalási fejezet* *revisiója* régóta közóhaj irodalmunkban. A BN. már megkezdte e reformot midőn egyrészt a csalás törvényes meghatározását a két legvitásabb pontjában módosította, illetőleg kijavította, a vétség büntetését pedig büntetés alá helyezte, másrészt a csalás rendszerinti indítványi jellegét eltörölte, — e reformok azonban kielégítőeknek egyáltalán nem tekinthetők s a *revisió* alkalmával ugy az egyes csalási esetek szabályozása, mint a büntetési tételek s különösen a gyakorlati élet által felvetett újabb eseteknek büntetés alá helyezése szempontjából az egész XXXI. fejezet jelentékenyen kibővítendő lesz.

Igy szükséges lesz a vétségekre a 335. §-hoz hasonló *értékösszefoglalás*. A minősített esetek körében a *meghatalmazott* által elkövetett csalás szabatosabban lenne szabályozandó s a gyakorlatban ma is előforduló ingadozások elkerülése végett ajánlatos lenne a 381. §. 1. pontjába beszurni: „vagy ha (a tettes) meghatalmazotti vagy ügyvivői jelleget“ szinlett. A *büntetési tételeknél* bizonyára szerkesztési hiba, hogy a fegyház kiszabása esetén a *pénzbüntetés* elmaradt. A súlyosabb minősített esetekre itt is ajánlatos lenne egy, a mainál *magasabb tétel* (10 évi fegyház, 8000 korona) felállításá.

A Novella I. javaslatára a 386. és 387. §-ok szabatosabb körülírásán kívül két új tényálladékokat vett fel: a) az *ingatlan másodszori eladását*; b) a *jogtalan közbenjárásért* való pénzeszközlést (katonaszabadtólk. megvesztegetési

szédelgők). Az 1891-iki szaktanáeskozmányon *Wlassics Gyula* ajánlotta a *tözs-
dén való állbir-terjesztésnek* büntetés alá helyezését, ami több külföldi törvény-
ben büntetve van. Az 1900-iki novelláris enquete-on is többen javasolták egyéb
üzleti visszaélések (tiszteességtelen verseny), *esalárd üzletátruházások*, *építke-
zési esalások* stb. büntetés alá helyezését. Ezekon felül, melyeknek felvételét
részünkről is helyeseljük, kívánatos lenne a *részvénytársaságok és szövetkeze-
tek alakítása*, a *kivándorlások közvetítése* körüli visszaélések (miket az 1909:
2. t.-e. kihágásokká minősített) erélyesebb megtorlásáról is gondoskodni. Min-
tául szolgálunk ez irányban a *norvég BTK.*, a *svájci és osztrák* javaslatok. Ez
utóbbi javaslat amellett, hogy a esalási fejezetet is több új tényálladékkal ki-
bővíti (kivándorlásra esábitás, automaták, kiállítások, szállító intézmények
ingyeni kihazánálása), valamint az uszorát és rokon tényálladékaít külön szabá-
lyozza, egy *külön fejezetet* szentel a „*gazdasági rend elleni*“ b. *cselekmé-
nyeknek* is (élelmi cikk hamisítás, áruk hazug feldieserése, gazdasági hivatás
(üzlet) hitelének megrontása, bürzevisszaélések: Kurstreberai stb), ide
helyezve a serdületlenek és nők munkaerejének kizsákmányolását, a munka-
kerülést és koldulást és az üzletszerű szerenesejátékot is.

VI. A esalás statistikája nálunk is igazolja az általános sociologiai tét-
elt, hogy ez a delictum a civilisatio haladásával egyenes arányban nő. A 80-as
években ugyan a esalás miatti elitelések száma fokozatosan és erősen esők-
kent (1881-ben 545, 1889-ben 164 elitelés), a 90-es évektől azonban állandó az
emelkedés, így: 1901-ben esalás és esalárd s vétkes bukás miatt 679, 1902-ben
758, 1903-ban már 881 egyén, 1904-ben esupán esalás miatt 545 (esalárd és
vétkes bukással együtt: 728), 1905-ben esupán esalás miatt 746 (esalárd és
vétkes bukással együtt: 971), 1906-ban 670 (ill. 907.), 1907-ben 657 (ill. 886),
1911-ben esalás miatt a járásbíróságok által 888, törvénytörök által 635 egyén
ítéltetett el. Figyelenbeveendő, hogy ez a delictum napjainkig indítványi
cselekmény volt s így gyakran nem került nyilvánosságra, 1903-ban a járás-
bíróságoknál 4162, a törvénytörökéknél 4917 egyén jelentetett fel, 1907-ben az
összes terhelték száma 7921, 1911-ben 8398 volt.

192. §. Az uszora.

Ircdalom: *Mády László:* Az uszora, Eger, I—II. köt. 1912—3.;
Balogh Jenő, Kunz Jenő, Zsögöd-Goldschmid Béni, Králik Lajos véle-
ménye az 1912. évi uszora-congressusón, L. Az uszora ellen, 1902.;
Angyal P.: Az uszora-törvényjavaslat, 1902.; *Dombóvári Géza:* BJT. XLIV.
85., 113., 130.; *Timkó Zs.:* A szövetkezeti uszora, 1911.; *Geszti Andor:* A szö-
vetkezeti uszora, J. K., 1911. 93.; *Borsódi A.:* u. o. 115.; *Róth P.:* u. o. 174.;
Der Wucher auf dem Lande. 1887.; *Geiershöfer:* Das geltende deutsche Wucher-
recht, 1893.; *Rosenthal:* Der Sachwucher, 1894.; *Seuffert:* Zeitschrift, XIV.
541.; *Kitzinger L.:* Das Vergehen des Nachwuchers, 1905.; *Schmidt R.:* Vergl.
Dar. V. 111, 161.; *Isopescu Greenl:* Das Wucherstrafrecht, 1908.; *Moser:*
Die Wuchergrundgeschäfte, 1908.; *Pardo:* Wucherlichkeit eines Darlehns, 1909.

I. Jogos vagy kívánatos, eslszerű-e kétoldalu vagyoni jogügyleteknél az
egyik fél részére törént tulságos vagyoni előny kikötését büntetéssel tiltani,
vagyis büntetendő cselekménnyé tehető, illetőleg teendő-e az uszora, erre nézve
az elmélet és a gyakorlat ösídök óta két táborra oszlik, ahhoz képest, hogy az
erőseknek (tökések, hitelezők, gazdagok) vagy a *gyengéknek* (szegények, ta-
paszlatatlanok, tudatlanok) forsa pártját. Az egyik (az első) tábor a „gazda-

sági szabadság" jelszava alatt a feltétlen kamatszabadságot hirdeti s ezért az uzsora büntetését, mint amely megköti az ügyleti szabadságot, feltétlenül helyteleníti, másik a reális élet követelményeit tartva szem előtt, erkölcsileg és jogilag elítéli az uzsorát, mint a szorult helyzetben levő embertárs *kizsákmányolását* s ezért követeli a kamatmaximum megállapítását s az azt meghaladó kamatvételt, mint uzsorát, büntetés alá helyezi.

1. E két ellentétes felfogás nyomára már a római jog uzsora-törvényeiben (*fenus unciarum, annona fraudata*), majd a kanoni jog abszolút kamatszédési tilalmaiban világos példát találunk. Az új és a legújabb korban pedig mondhatni napjainkig folyton hullámozik e két felfogás s most az egyik, majd a másik diadalmaskodik ugyanazon állam törvényhozásában is. Ugy lát-szik azonban, a mai kor tuhyomó többsége végre az utóbbi felfogásban állapodott meg s a modern állam, mely kötelességének ismeri a *gyengék védelmél*, a gazdasági küzdelemben is védelmébe veszi ezeket. E szép altruisticus felfogás bizonyítéka, hogy a legtöbb művelt állam ma bünt. cselekménynek tekinti az uzsorát, sőt a legutóbbi törvényhozások általában az uzsora körének és büntetésének kiterjesztésére törekcsenek.

2. Az újabb idők törvényhozásában az 1654. évi német törvény juttatja diadalra azt a ma is uralkodó felfogást, hogy csak a *törvényes kamatlábat meghaladó* kamatok kikötése képez uzsorát. A XVIII. század végén azonban a racionalista filozófia s különösen *Bentham* tanúának hatása alatt csaknem mindenütt a feltétlen kamatszabadságot jelentik ki s csak a XIX. században vonják vissza ezt a legtöbb helyen. Németország csak 1867-ben fogadja el a kamatszabadság elvét. de már az 1880. május 24-iki törvény visszaállítja az uzsora büntetését. Ez a törvény kifejezetten csak a *hitel-uzsorát* helyezte büntetés alá, azonban miután az uzsora más alakjai (föld-, áru-, bérlet-uzsora) egyes vidékek gazdasági létét újból veszélyeztették, a Verein für Socialpolitik bizgólkodására 1893-ban egy Novellával kiterjesztik az uzsora büntetőjogi fogalmát „*más kétoldalu jogügyletekre is*“. Ausztriában 1787-ben II. József eltörli az uzsora büntetését, de az 1803-iki törvény visszaállítja. 1866. és 1868-ban ismét eltörli a büntetést, az 1881 május 24-iki törvény azonban ismét bünteti (szigorító javaslat 1893-ból). Anglia 1854-ben törli el az uzsora-törvényt s csak az 1900-iki törvény helyezi tilalom és büntetés alá. Franciaországban az 1850-iki uzsora-törvény bünteti az uzsorát. Olaszországnak maig sincs uzsora-törvénye (itt 1857 óta a kamatszabadság állt fenn, csak 1900-ban adatott be javaslat az uzsora büntetése iránt). Büntetik az uzsorát a norvég BTK., a svájci, osztrák és német javaslatok is (a két utóbbi 5 évi feygház, a svájci 10 évig terj. feygház és 20.000 frank pb.).

3. Hazánkban egyes régi törvények (1492: 5., 1514: 7., 1622: 46. (általános kamattilalom), 1723: 120. stb.) szigoruan büntetik az uzsorát. Az 1868. XXXI. t.-c. a kamatszabadság elvét fogadja el, azonban már az 1877: VIII. t.-c. törvényes kamatlábat (8%) állit fel, de a törvényes kamatlábat meghaladó kamatszédést nem bünteti, csak a magánjogi segélyt vonja meg tőle (magánjogi uzsora). Ezen a felfogáson van még a BTK. is. A BTK. tulzott szabadelvűsége azonban, mely az uzsorát általában büntetlenül hagyta, csak egyetlen esetét, s azt is a legszűkebb térre szorítva, helyezte büntetés alá. pár év alatt tarthatatlannak bizonyult. Az uzsora egyes vidékeken oly mértékben elterjedt, hogy a szegényebb osztályok védelme s jogtalan vagyoni kizsákmányo-

lásának meggátlása végett a törvényhozás már 1883-ban kénytelen volt az uzsorát általában büntetendő cselekménnyé nyilvánítani. Így jött létre az 1883: XXV. t.-c. „*az uzSORáról és káros hitelügyletekről*“, mely az uzsorát mint önálló vétséget állapítja meg és bünteti.

II. Az uzSORatörvény (1883:XXV. t.-c.) 1. §-a szerint *uzSORA vétségét* követi el: „aki másnak szorultságát, könnyelműségét vagy tapasztalatlanságát felhasználva, oly kikötések mellett hitelez, vagy enged fizetési halasztást, melyek a neki vagy egy harmadik személynek engedett tulságos mérvű vagyoni előnyök által az adósnak vagy a kezesnek anyagi romlását előidézni vagy fokozni alkalmasak; vagy oly mérvűek, hogy az eset körülményeihez képest a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közt szembeötlő aránytalanság mutatkozik.“

1. Az uzSORA ezen közönséges (általános) tényálladékát bárkivel, úgy kiskorúval, mint nagykorúval szemben el lehet követni s a cselekvéshez nem szükséges okirat aláírása. A lényeges és sajátos ismérvek: a) a *tulságos vagyoni előny* (8%-ot mindenestre meghaladó¹) kamat) mellett való *hitel-hosszabbítás*; b) az adós vagy kezes *anyagi romlásának előidézése* vagy *fokozása*, illetőleg *szembeötlő aránytalanság* a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közt.

A cselekvés csak szándékos lehet, a *nyerészkedési célzatot* a törvény ki sem emeli, de a cselekmény épen *lényege szerint* a legvilágosabb nyereségvágyból származó cselekmény. Be van fejezve a hitelezéssel vagy a fizetési halasztás engedésével. A *kár* tényleges bekövetkezése nem szükséges. (BJT. XLV. 252.) A kísérlet nem büntetetik.

Ez a tényálladék (az „uzSORA vétsége“) a BTK. 385. §-ában esalásnak nevezett esettel az alternativitás viszonyában áll. Vagyis, ha a 385. §. ismérvei (kiskorúnak okirat aláírására bírása) fenforognak, ez a szakasz, ha pedig ezek nem, de az uzSORA ismérvei megvannak, akkor az uzSORA vétsége állapítandó meg.

2. *Büntetés*: 1—6 hónapig terjedhető fogház és 200—4000 koronáig terjedhető pénzbüntetés (1883: XXV. t.-c. 1. §.).

Minősített esetek: 1. Aki az uzSORA elpalástolása végett *előztes bírói határozatot* vagy *egyezséget* eszközöl ki; 2. aki az uzSORA előnyeit *szinlelt ügylet* vagy *váltó alakjában* rejtve kötteti ki; vagy 3. az uzSORÁS ügyletből eredő kötelezettség teljesítését a *hitelt nyerő fél becsületének lekötésével, eskü alatt* vagy *hasonló megerősítések mellett* ígérteti meg magának; vagy 4. uzSORÁS ügyletekkel *üzletszerűleg foglalkozik*; vagy 5. uzSORA vétsége miatt *már elítéltetett*

¹) „A valósággal adott érték után 8%-ot felül nem haladó kamat kikötése, elfogadásra vagy érvényesítésre büntető eljárás alá nem esik.“ 1883: XXV. t.-c. 4. §.

és az utolsó büntetés kiállása óta 10 év még le nem telt: két évig terjedhető fõgházzal és 8000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendõ. (U. T. 2. §.)

Mellékbüntetés ugy az egyszerű, mint a minõsített esetekben: hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felüggesztése s ezenfelül a minõsített esetekben az elítelt, ha belföldi és nem azon községi illetõségü, melyben az uzsora véttségét elkövette: ezen községbõl, ha pedig külföldi: a magyar állam területérõl kiutasítható. (U. T. 1. és 2. §.)

3. Az elõbbi büntetések alkalmazandók: 1. arra is, aki e tényállást ismerve, *uzsorás követelést* szerez meg és azt másra ruházza vagy annak uzsorás elõnyeit maga érvényesíti (3. §.); 2. azon *zálogüzlet tulajdonosára* is, aki a törvényben (1881: XIV. t.-e. 11. §.) megállapított díjaknál magasabbakat kötelezett, követel vagy szed oly körülmények közt, melyek e cselekményt uzsoravéttséggè minõsítik. A tettes ez esetben a zálogüzlet folytatásától a bíróság által 1—5 évre eltiltható (6. §.).

4. Az uzsora vétsege miatt a büntetõ eljárás csak a sértett fél vagy házastársa, vagy fel- és lemenõ ágbeli rokonai, illetõleg gyámja vagy gondnoka *indítványára* indítható meg. Az indítvány a 3 évi elévülési határidõben belül, a (BTK. 112. §-ában elõirt) 3 havi indítványi idõ eltelte után is, elõterjeszhetõ és vissza nem vonható (9. §.). Ha azonban egyes községekben vagy vidékeken az *elszegényedés általánosan mutatkozik* és gyanúok merülnek fel az iránt, hogy azt az elharapódzott uzsora okozta, a *közigazgatási bizottság* az ügy állását megvizsgálhatja s ha a gyanút alaposnak találja, az *igazságügyminiszterhez* indokolt felterjesztést intéz, ki annak alapján az *eljárást hivatalból elrendelheti* (10. §.).

5. Az uzsora vétsege miatt *nincs helye büntetésnek*, ha a tettes — mielőtt a jogosítottak egyike indítványt tett volna — az általa elkövetett törvényellenességet jóváteszi és az adósnak vagy jogutódának a már megkapott uzsorás vagyoni elõnyöket a megkapás napjától számítva 6%-os (1895 óta 5%-os) kamatokkal egyútt visszatéríti (14. §.).

6. Az uzsoratórvény határozatai nem alkalmazhatók oly kereskedelmi ügyletekre, melyek bejegyzett *kereskedõk*, mint hitelnyerõk által köttenek (10. §.).

III. A birói gyakorlatban különösen az iránt volt ingadozás, hogy a vagyoni megrontás és a magas kamat egyútt, vagy maga a magas kamatkikötés is megállapítja-e az uzsorát? Újabbán az utóbbi felfogás gyözött s kimondta a *Curia*, hogy tulságos magas kamat kikötése magában, vagyoni romlás bizonyítása nélkül is, megállapítja az uzsorát (BJT. XXXVI. 275—279., XLIII. 59. 30%). Ugyancsak helyesen jelentette ki, hogy az *anyagi romlás* nem egyértelmû a vagyoni tönkremenetellel (u. o. XVIII. 143.) s vagyoni romlás tényleges bekövetkezése nélkül is foroghat fenn uzsora (XX. 319.).

Az utóbbi években a *gabonaelõvétel* felett támadt nagy vita ugy a gyakorlatban, mint az irodalomban. Képezhet-e az ily ügylet uzsorát, ha az által a vevõ tulságos elõnyöket biztosít magának? A *Curia* többször helyesen marasztalta ugyan a gabonauzsorásokat, kik a követelést és a kamatok visszafizetését gabonában kötötték ki (*színtelt elõvételi ügylet*) s a gabonárak emelkedése folytán a késõbbi magasabb gabonárakat követelték (BJT. XXXV. 139., XXXVII 343., 350., XL. 322. (448% követelése!), XLIII. 205., XLIV. 334.), általában azonban az uzsoratórvényt megszorítólag értelmezi s rend-

szerint csak a kölcsönügyletek körében elkövetett visszaéléseket bünteti. Helyesen nyilvánította legutóbb „adásvétel alakjába burkolt kölcsönügyletnek”, midőn vádolt csak azért adott el ékszereket a sértettnek, hogy ez azokra a zálogházban pénzt kapjon. Balogh: *BD. III.* (1909) 166.

Legujabban a *hitelszövetkezetek* körében merültek fel uzsoraszerű visszaélések (a kölcsönkérőknek a szövetkezetbe beállásra kényszerítése s különböző címeken horribilis kamatok számítása), amiket a Curia rövid ingadozás után uzsorának minősített. (*BJT.* 65. k. 15. sz.) L. ezek iránt *Timkó Z., Geszti A., Borsódi A., Róth P.* id. h.

IV. Az 1883-iki uzsoratórvény is, 30 évi élete után, megérett a gyökeres revidióra. Miután a törvény (az 1880-iki német uzsoratórvény nyomán) kifejezetten csak a kizsákmányoló hitelezést vagy hitelhosszabbítást (az u. n. hiteluzsorát) helyezte büntetés alá, a lelketlen pénzüllzőrek, kik a szegényebb s tudatlanabb néposztály kiszípolozásával óhajtottak nagy vagyont gyűjteni, egyszerűen új formáit eszelték ki a kizsákmányolásoknak s másféle jogügyletekkel, így különösen vétel, eladás, esere útján üzték és üzik manapság is aljas üzelmeket. Sajnos, bíróságunk ezeket a leplezett hitelezéseket (az u. n. áruuzsorát), a törvény betűimádó magyarázata folytán, nem minősítették uzsorának (holott az uzsoratórvény 2. §-a világosan utal a „szinlelt ügylet” által elkövethető súlyosabb esetekre) s így az utóbbi években egész vidékek (Törönte, Temes, Bereg) szegényebb lakosságát jutatták koldusbotra az uzsorások.

A fehértemplomi kir. ügyészség 1899-ben köriratban szőlította fel véleményezésre a hazai jogászokat, hogy a *gabonaelővételekkel* üzött *rendszeres kizsákmányolások*, miket a fehértemplomi törvényszék nagyon helyesen uzsorának minősített, a temesvári tábla pedig, szófaragó jogászokdással, következetesen megengedett vételi ügyletnek nyilvánított, alásnek-e az uzsoratórvény alá? Bizony, alig lehet elégszer hangsúlyoznunk, hogy a törvénymagyarázat nem szövegegtalásból áll, hanem a törvény értelmének, a törvényhozó akaratának a megállapításából. Sajnos, a Curia is többször elfogadta a temesvári tábla képtelen álláspontját, így pl. az 1901. évi 7547. sz. ítéletben, melyben elismeri, hogy a vádoltak cselekménye az uzsora minden ismérvét feltünteti, s mégis *felmenti a vádoltakat*, mert a cselekmény „nem hitelezési ügylet”, hanem adás-vétel révén követtetett el. (*BJT.* XL. 75., 172., XLIII. 204.) L. a gabona-uzsoráról *König Vilmos, Löwenfeld A., Uzonyi Géza és Papp Dávid* cikkeit: *Jogt. K.* 1899. 53—91. l.

E szomorú jelenség indította az „Országos Magyar Gazdaszövetséget” arra, hogy 1902 májusában az uzsoratórvény módosítása érdekében országos szaktanácskozmányt hívott össze s a véleményezésre felkért szakemberek (*Zsögöd B., Kunz Jenő, Balogh Jenő, Králik Lajos* stb.) véleménye s adategyítése, valamint a congressusi tanácskozások alapján feliratban kereste meg az igazságügyminisztert, hogy az uzsoratórvény megfelelő reformjáról törvényjavaslatot készíttessen. (L. e véleményeket s a congressus tanácskozásait és a felhívást a gazda-szövetség által „Az uzsora ellen” címmel (1902) kiadott kötetben). E felhívás folytán *Plósz Sándor* igazságügyminiszter 1902-ben *Balogh Jenő, Baumgarten Izidor és Szász Béla* által tervezeteket készíttetett s ezek alapján egy szűkebbkörű tanácskozmányt tartott és a személyes vezetése mellett kidolgozott törvényjavaslatot („az uzsoráról és káros hitelügyletekről szóló 1883: 25. t.-e. módosításáról és kiegészítéséről”) 1903 május 29-én a kép-

viselőház elé terjesztette. E javaslat a politikai válságok miatt egyelőre lekerült a napirendről.

A javaslat jelentékenyen kibővíti az uzsora büntetőjogi fogalmát, amelyben egyfelől *bármely vagyoni értékű szolgáltatásra* irányuló kétoldalú szerződésnél felmerülő hitelezés (előlegezés) vagy már fennálló követelés módosítása vagy megszüntetése alkalmával történt *nagymérvű előny kikötését* uzsorának minősíti, másfelől „bármely más esetben“, tehát az előbbi körülrás alá nem eső jogügyleteknél (a javaknak egyidejű cseréjét közvetítő szerződések-nél) a másik fél szorult helyzetének, könnyelműségének, *értelmi gyengeségének rendszerű kihasználását* is büntetés alá helyezi. A büntetési tételeket is módosítja s nagyon helyesen specialis minimumot is állapít meg (rendes esetre 1—6 havi fogház és 200—4000 korona pénzbüntetés, a minősített eseteket *büntettek* gyanánt bünteti: 6 hónaptól 2 évi börtön és 500—8000 korona pénzbüntetés). Nagyjelentőségű, hogy meghatározza az uzsora *magánjogi fogalmát* is és minden uzsorás ügyletet semmisnek nyilvánít, vagyis megengedi, hogy az ily ügylet (ha esetleg nem büntethető is) a polgári perben érvényteleníthető legyen. Legnagyobb jelentőségű reform pedig, hogy az uzsora indítványi jellegét eltörli s azt minden esetben (még a törvény hatálybalépte előtt elkövetett uzsorát is) *hivatalból üldözendőnek* nyilvánítja. A mai uzsoratörvénynek az indítványi jelleg a legnagyobb fogyatkozása, mert a sértettek, kik rendszerint a legalsóbb néposztályokból kerülnek ki, „nem tudnak és nem mernek élni az indítványozás jogával“ az uzsorás ellen, „ki őket gazdaságilag teljesen leigázta és akitől gazdasági létük függ.“ (Balogh J. id. h.)

Részünkről a legnagyobb örömmel üdvözljük e javaslatot s hön öhajtanók, hogy mielőbb törvényé váljék, mert ez a kis embereket, a szegényebb néposztályokat lesz hivatva kimenteni az aljas kizsákmányolás alól s így e javaslat egy nagy socialpolitikai eszmét fog elősegíteni. (L. a javaslat ismeretetését és bírálatát: *Balogh J.*: *Jogt. Közl.* 1903. 32. sz. és *Angyal P.*: *M. J. U.* II. évf. 12—14. sz.) Különbben a BTK. revíziója is jó alkalom lesz a szükséges reformok keresztülvitelére.

V. Uzsora miatt elítéltetett 1901-ben 93, 1902-ben 77, 1903-ban 91, 1904-ben 88, 1905-ben 128, 1906-ban 127, 1907-ben 97, 1910-ben 127, 1911-ben 75 egyén. Jellemző a bírói gyakorlatra, hogy az uzsora miatt feljelentetteknek rendszerint legfeljebb 10%-át marasztalja. A feljelentettek száma volt 1903-ban 869, 1904-ben 681, 1905-ben 783, 1906-ban 835, 1907-ben 609, 1911-ben 446.

TIZENHATODIK FEJEZET.

A csalárd és vétkes bukás.

Irodalom: *Neumeyer*: Historische u. dogmatische Darstellung des strafbaren Bankerottes 1891.; *Schmidt G.*: Der strafbare Bankbruch. 1893.; *Garraud*: De la déconfiture; *Kohler*: Shakespeare vor dem Forum der Jurisprudenz, 1883.; *Wach*: Vergl. Dar. B. VIII. 1.

193. §. A csalárd és vétkes bukás fogalma és esetei.

I. A *vagyoni bukás* általában valakinek fizetéseképtelenségbe jutása. A BTK. a bukást csak akkor tekinti büntetendőnek, ha az *csalárdul* vagy *vétkesen* idéztetett elő. „Csalárd“ bukás általában

a vagyoni bukás azon esete, midőn a fizetéseképtelenné vált adós hitelezőinek megkárosítása végett bizonyos tiltott cselekményeket szándékosan követ el, „vétkes“ bukás pedig általában a fizetéseképtelenségnek gondatlan, könnyelmű üzletvezetés által való előidézése, vagy egyes gondatlan, a hitelezőket károsító cselekmények elkövetése. A csalárd vagy vétkes bukás mindig a hitelezők *vagyoni* s különösen *követelési jogának* megsértése.

I. A csalárd és vétkes bukást csak a legujabbkori BTK-ek teszik önálló büntetendő cselekménnyé. A régebbi jogok eleinte magánjogi cselekménynek, a hitelező megkárosításának tekintették a csődbejutást s habár már a római jog a hitelezőnek szolga gyanánt adta oda a nem fizető adóst, a közép- és ujkori törvények pedig az *adóssági fogságot* állították fel, a vagyonbukás nem tekintett külön büntetendő cselekménynek. Az ujkori törvények (legelőször az 1548. és 1577-iki német birodalmi végzések, nálunk az 1807: XII. t.-c.) majd a lopás, majd a csalás büntetésével sújtják a bűnös bukást. A legujabb BTK-ek még mindig nagy eltéréseket mutatnak a büntetendő bukás elhelyezése és büntetése tekintetében. A francia Code Pénal és a porosz Allg. Landrecht óta ugyan mindenütt önálló tényálladéknak tekintik, azonban a francia, belga és az osztrák BTK. a csalással egy fejezetben (az utóbbi mint a csalás minősített esetét szabályozzák, a német, magyar, hollandi, finn, olasz és bolgár BTK-ek ugyan önálló fejezetben tárgyalják, de ezek is lényeges eltérésekkel. Így a *német, francia, belga, hollandi, olasz* BTK-ek szerint *csak kereskedők* követhetnek el büntetendő bukást, a *magyar* (az 1843-iki javaslatot követve) és *osztrák* BTK. szerint ellenben *bárki* (nem kereskedő) elkövetheti. Továbbá, míg a magyar, belga, olasz, bolgár szerint a büntetendő bukás alapfeltétele, hogy a bukott ellen a csőd bíróság kimondassék (*alaki csőd*), a német, hollandi törvények ezt nem kívánják meg. A belga és olasz BTK-ek csak a büntetést állapítják meg, a büntetendő bukás tényálladékat az illető csődtörvények írják le. Ez utóbbi eljárás azonban másutt nem talált követőkre s elvileg nem is helyeselhető.

2. Hazánkban, az 1807: 12. t.-ciktől eltekintve, mely tolvajként rendeli fenyíteni a bukottat, először az 1840: 22. t.-c. (a csődületről) teszi önálló b. cselekményekké a csalárd és a vétkes bukást. A tényálladék elég szabatosan volt meghatározva s több pontját a BTK. is átvette. (Az 1843-iki javaslat még nines tiszta felfogással a bűnös bukásról. A csőd alá jutottat mint tolvajt, ha pedig kereskedelmi könyvet hamisított, mint hamisítót bünteti. 380. §.) Módosította e törvényt az 1874: 22. t.-c., majd eltörölte a BTK. A BTK. (XXXV. fejezet 414—417. §§.) szabályait kiegészítik, illetőleg kibővítik a *csődtörvény* (1881: 17. t.-c.) 205. és 206. szakaszai, melyek a csőd eljárásban elkövetett egyes visszaéléseket büntetés alá helyezik.

II. A csalárd és a vétkes bukás a BTK. értelmében külön tényálladékokat képeznek ugyan, azonban némely ismérveik közösek. Így: alanya mindkettőnek lehet bárki, ugy *kereskedő*,

¹⁾ A fizetéseképtelenségbe jutottat a BTK. *vagyonbukott*-nak, a csődtörvény *közadó*-nak (a német törvény után) nevezi.

mint *nem kereskedő*, aki „fizetéseképtelenségbe” jutott¹⁾ és ellene *a csőd bíróilag kimondatott*. Ugy a csalárd, mint a vétkes bukás nélkülözhetetlen feltétele a *csődnnyitás* (u. n. alaki csőd). Ha a csőd ki nem mondható, de a fizetéseképtelenség (anyagilag csőd) megállapítható, a tettes a BTK. 387. §-a szerint büntetendő. *Társaság* vagy *egylet* ellen elrendelt csőd esetén a csalárd vagy vétkes bukásban nem a társaság, hanem annak *tagjai* lesznek marasztalándók. (L. fent az 58. §-t).

BTK. 417. § Ha valamely kereskedelmi társaság vagy egylet vagyona ellen nyitattik csőd: a 414. § ban meghatározott büntett vagy a 416. § ban meghatározott vétség esetében, a bűnösség az üzlet vezetésével megbízott azon személyeket terheli, kik a büntetendő cselekményt elkövették.

Jogi tárgya ugy a csalárd, mint a vétkes bukásnak a hitelezők *követelési joga*, melyet a csalárd bukásnál szándékosan (károsítási céllal), a vétkes bukásnál gondatlanul (s károsítási céllal nélkül) sért meg a tettes.

III. A csalárd bukás esetei:

BTK. 414. § A csalárd bukás büntettét követi el a vagyonbukott, aki azon célból, hogy hitelezőit megkárosítsa:

1. vagyonához tartozó értéktárgyat elrejt, félretesz, értékén alul elidegenít, elajándékoz vagy őt cselekvőleg illető követelést elenged, eltitkol, vagy valótlan követelést kifizet;

2. oly adósságot vagy kötelezettséget valónak ismer el, mely egészben vagy részben valótlan;

3. egy vagy több hitelezőjét kielégíti, zálog- vagy megtartási jognak engedélyezése vagy vagyona valamely részének átengedése által kedvezményben részesíti;

4. kereskedelmi könyveket, ha a törvény azok vezetésére kötelezte, nem vezetett, vagy azokat megsemmisítette, elrejtette, hamisan vezette; vagy akkép változtatta meg, hogy azokból cselekvő és szenvedő állapota, vagy üzletének folyama ki nem deríthető.

1. A csalárd bukásnak a törvényben felsorolt ezen esetei nem képeznek külön tényálladékokat, a BTK. esupán az *elkövetési módokat* sorolta fel a fentebbi négy pontban, amiből következik egyfelől, hogy a csalárd bukás más módon, a törvényben nem említett bármely csalárd károsító tevékenység által el nem követhető (az ily eselekvés azonban csalárd bukást képezhet), másfelől a törvényben felsorolt (1—4) több eselekvés együttes elkövetése nem képez bűnhalmozatot, hanem törvényes egységet.

2. Értéktárgy alatt ugy ingó, mint ingatlan értendő. Ingatlan be nem jelentése a leltárba, e §. alá esik (BJT. XXXII. 137.). Az 1. pont alatti eselekvések csak a még nem leltározott dolgokra vagy követelésekre követhetők el. A leltározott esődtömegeből való elidegenítés sikkasztást (359. §.) képez. E eselekvéseknek a fizetéseképtelenség tudatában kell elkövetetnőik. A 4. pont csak oly *Kereskedőkre* vonatkozik, kiket a kereskedelmi törvény kereskedelmi könyvek vezetésére kötelez. Tíz év elteltével a keresk. könyvek megsemmisíthetők s így ez ily esetben nem képezhet csalárd bukást.

3. Az egyes cselekvések elkövethetők részint a *csődnyitás előtt*, részint *azután*, de mindig a hitelezők megkárosítására irányuló céllal kell azokat elkövetni. A céllat hiánya kizárja a csalárd bukás tényálladékát, pl. ha az adós házat előnyös feltételek mellett eladja s árát a tömeggondnoknak átadja, vagy ha a tettes életfentartására fordít bizonyos összegeket. A Curia felmentette azt a bukottat, aki hitelezőit kifizette. (BJT. XV. 188.) Ugyanevak rendszerint felmenti, ha a csődnyitás idején a vagyon fölülmulta a tartozásokat (BJT. XXXV. 307., 313., XXXVIII. 178—182.), mert *anyagi csőd* ilyenkor nincs. Fizetéseképtelenség tudatában egyik vagy másik hitelező rosszhiszemű kielégítése büntetendő. BJT. LVII. 187. Hitelező, ki a csőbejutott vagyonra bírói zálogjogot nyert, nem büntethető mint segéd. (U. o. Németh P.)

A *bevégzés* ahhoz képest változik, hogy valamely cselekvés a csőd előtt követett-e el, vagy azután. A csőd előtt elkövetett cselekvés (3., 4. p.) csak a csőd kimondásával képezhet befejezett csalárd bukást, sőt ily cselekvések a csődnyitás előtt kísérletnek sem tekinthetők. A csőd után véghezvitt cselekvés az illető ténykedés elkövetésével (elrejtés, eladás, követelés elismerése) van befejezve. A kár bekövetkezése a befejezésre közömbös.

4. Büntetés.

BTK. 415. § A csalárd bukás büntette öt évig terjedhető fegyházzal, ha azonban az okozott kár kétezer forintot túl nem halad: három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

A szabadságvesztés-büntetésen felül a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is megállapítandó.

A „kár“ alatt nem a passzívák összege, hanem az illető cselekvés (pl. elrejtés) által okozott valószínű kár összege értendő. Curia: BJT. XXXII. 137., XXXIV. 214., LVII. 67. Helytelen a Curia ama gyakorlata, mely szerint a csalárd bukásnak vétségge correctionalisálása esetén a politikai jog felfüggesztését nem tartja alkalmazhatónak, miután a 416. §. a „vétkes“ bukásra csak hivatalvesztést rendel. BJT. XXXII. 137., XXXIV. 214., LI. 41., LIII. 75. Ez a 2. sz. döntvény ad absurdum vitele. Hiszen a „csalárd“ bukás a fogház alkalmazása miatt nem válik „vétkes“ bukássá, hanem csalárd bukás vétséggévé. Az alsó bíróságok nem is követik a Curia ferde felfogását.

IV. A vétkes bukás esetei:

BTK. 416. §. A vétkes bukás vétségét követi el és két évig terjedhető fegyházzal, valamint hivatalvesztéssel büntetendő azon vagyonbukott, aki:

1. fizetési képtelenségbe pazarlása, gondatlan üzletvezetése, tőzsdejáték vagy oly merész üzletek által jutott, melyek rendes üzletköréhez nem tartoznak;
2. a 414. § 4. pontjában megjelölt valamelyik cselekményt nem azon czélből követte el, hogy ez által hitelezőit megkárosítsa;
3. kereskedelmi könyvek vezetésére kötelezve, cselekvő és szenvedő vagyoni állapotáról évenként mérleget nem készít;

4. miután fizetési képtelenségét tudta, vagy tudnia kellett, új adósságokat csinált, vagy a csődkérvény beadásának elmulasztása által alkalmat szolgáltatott arra, hogy vagyonára egy vagy több hitelezője zálog- vagy megtartási jogot nyerjen.

A vétkes bukást megállapító különböző cselekvések (1—4. p.) egyenként nem gondatlan cselekvések, hanem rendszerint szándékosak, azonban ki van zárva itt a csőd szándékos előidézése, valamint a hitelezők megkúrosítására irányuló célzat. Csak maga a bukás gondatlan, a könnyelmű, meggondolatlan vállalkozások, üzletkötések eredménye. Több cselekvési mód együttes elkövetése szintén nem alkot halmazatot. A vétkes bukást megállapító valamely cselekvés a csalárd bukás cselekvéseivel sem képez halmazatot, hanem ilyenkor a csalárd bukás absorbeálja a vétkest. Csalárd és vétkes bukás tehát ugyanazon esetben *bűnhalmazatot* épp úgy nem képezhet, mint az emberölés és a testi sértés egy sértettel szemben. Ugyanigy *Heil* (id. m. 18.) és a *Curia*: BJT. XVI. 42., XXX. 187., XXXIV. 214.

A vétkes bukást alkotó egyes cselekvések mind a *csődnytitás előtt* követhek el s így e tényálladék csak a csődnytítással van befejezve.

Kísérlet képzeltet, de a törvény nem bünteti.

V. A *csődtörvény* (1881: XVII. t. c.) 265. §-a értelmében *vétséget* követ el az: 1. „aki azon célból, hogy a közadónak, magának vagy másnak előnyt szerezzen, a csődeljárásban koholt követelést jelent be, vagy ilyen követelés bejelentésére más személyt használ fel.“ Büntetés: 3 évig terjedhető fogház és 2000 koronáig terjedhető pénzbüntetés, valamint hivatalvesztés.

Ugyanezen törvény 266. §-a szerint *vétséget* követ el az: „aki a hitelezők valamelyikének vagy annak beleegyezésével hozzáfertőzőjének azon célból, hogy szavazatával bizonyos határozat hozatalához hozzájáruljon, pénzt, pénzértéket, vagy más előnyt ad vagy ígér, valamint aki az említett célból adott vagy ígért pénzt, pénzértéket, vagy előnyt elfogadja.“ Büntetés: 2 évig terj. fogház és 1000 koronáig terjedhető pénzbüntetés.

VI. A bűnvádi eljárás a csalárd vagy vétkes bukás és a csődtörvény által megállapított vétségek mindenik esetében *hivatalból* indítandó meg. E végből már az 1874: XXII. t. c. elrendeli, hogy a polgári bíróság csődnytító végzése hivatalból közlendő az ügyészszéggel.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Más vagyonának rongálása.

Irodalom: *Lüder*: Die Vermögensbeschädigung, 1867.; *Uhlman*: Zur einfachen Sachbeschädigung, 1893.; *Schmoller*: Verg. Dar. B. VI. 143.; *Lehmann*: Zur Lehre von obj. Tatbestand der Sachbeschädigung, 1910.

194. §. Az idegen ingó és ingatlan dolog rongálása vagy megsemmisítése.

1. A BTK. XXXVI. fejezete az egyesek vagyona elleni utolsó cselekmény gyanánt állapítja meg az idegen ingó és ingatlan vagyon *megrongálását* vagy *megsemmisítését*. E cselekmény mint egyes súlyosabb cselekmények (gyújtogatás, betöréses lopás, erőszakos magánlaksértés) eszköze, vagy kísérlete is elfordul s ilyenkor ezek tényálladékába olvad. Mint önálló cselekmény, az elvételi

és a család vagyonevönási cselekményektől lényegileg abban különbözik, hogy itt az eltulajdonítási vagy nyereszkesedési célzat teljesen hiányzik, a tettes szándéka és cselekvése csak más vagyonának rongálására, megsemmisítésére irányul. Lényegére e cselekmény a *magánjogi kártétel* fogalmával esik össze s tulajdonképen csak a jogtalan kártétel súlyosabb (szándékos) eseteinek büntetendő cselekményekké alakítása.

Az idegen vagyon rongálása, a kártétel, a régebbi jogokban általában csak magánjogi vétség. A római jog a *dammum injuria datum* (Lex Aquilia) esetén csak magánjogi keresetet engedett, később azonban egyes nevezetesebb tárgyak (élfő, vetés, szőlő) rongálását a közérdek veszélyeztetése miatt rendkívüli (*extra ordinem*) büntetés alá vette. A germán jog ugyanezen a felfogáson van, egyes különösen megjelölt tárgyak (kert, rét, erdő, kerítés, állat) rongálását sok helyt büntetik ugyan, de a vagyronrongálást általában nem tekintik b. cselekménynek. Ugyanigy az ujkori jogok. Hazai törvényeink is csak a legújabb időben intézkednek egyes vagyoni tárgyak megrongálásának büntetéséről, így az 1807: XXI. t.-c. az erdő, az 1836: XXV. a vízi csatornák, utak, hidak rongálásáról, az 1840: IX. a mezei kártételekről s e törvények alapján újabb bírői gyakorlatunk már a BTK. életbelépte előtt a szándékos vagyronrongálás súlyosabb eseteit büntető eljárás alá vonta.

A mai BTK-ek általában különválasztják (rendszerint külön törvényekben) a mezei, erdei kártételeket, utrendészeti kihágásokat, a BTK-ek csak az idegen ingó vagy ingatlan dolgok szándékos megrongálását veszik fel önálló b. cselekményül. E felfogáson van a magyar BTK. is, melynek XXXVI. fejezetét („*Más vagyonának rongálása*“ (kiegészítik a KBTK. (127. §.), az *erdőtörvény* (1879: XXXI. t.-c.), a *műemlékek védelméről* szóló (1891: XXXIX.) és a *mezőrendőri* (1894: XII. t.-c.) törvények, melyek bizonyos vagyoni kártételeket (egy bizonyos értékhatárig) kihágásokká minősítenek. A német BTK. a „*Sachbeschädigung*“ szót használja.

II. A BTK. az idegen *ingó* és *ingatlan dolgok* rongálását külön tényálladékok gyanánt szabályozza, azonban a minősített esetekben ingó és ingatlan dolgokat együvé vesz.

1. Az idegen ingó dolog rongálásának vétsége.

BTK. 418. §. Aki idegen ingó dolgot szándékosan és jogtalanul megrongál vagy megsemmisít: vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal és ötven forinttól ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

A kísérlet büntetendő.

A bűnvádi eljárásnak csak a sértett fél indítványára van helye.

1. Az „idegen“ és az „ingó“ kifejezések épp úgy értendők, mint a lopásnál. A jogtárgy: a más dologbeli joga (tulajdon, birtok) általában. A cselekvés kétféle lehet: a) *megrongálás*, ami alatt jelentékenyebb, a dolog állagát érintő sértések (a miniszteri Indokolás szerint: „*lényeges és jelentékeny megrongálás*“) értendők; b) *megsemmisítés*: a dolognak teljesen használhatatlanná tétele, a tulajdonos számára veszendőbe vitele (állat megölése, madár elzabadi-

lása, törekeny tárgyak összezúzása, felgyújtás.) A cselekvésnek *szándékosnak és jogtalan*-nak kell lenni, vagyis tudnia kell a tettesnek, hogy idegen tárgyat rongál vagy semmisít meg s akarnia a károkozást, s nem szabad ehhez semmi jogának sem lenni. L. Heller Erik: Dolus specialis mint a v. rongálás eleme. BJT. 65. k. (1912) 17.

Állat lelövése jogos védelemből, hajórakomány tengerbe dobása végszükségből, nem büntethető. Saját dolog megsemmisítése szintén nem esik büntetés alá (a kivételt alább). A tulajdonos beleegyezése kizárja a tényálladékot, miután a saját dolga felett a tulajdonos teljhatalommal rendelkezik s a BTK. e delictumot *indítványi jellegűvé* tette. Kutya lelövése, ló farkának vagy sörényének levágása, méhraj szándékos elzavarása a gyakorlat szerint is ide esik. (BJT. XVI. 29., XXII. 298., XXXI. 29., XXXVII. 125.) Kisebb mennyiségű termények (pár kereszt élet, boglya széna) felgyújtása szintén (BJT. XIII. 153., 333., XXVII. 46.). A Curia egy szabadon álló esőszkunyhó felgyújtását is ide vett. (BJT. XXXII. 40.) L. erről a köv. fejezetet.

Villamos „áram” vagy más technikai célokra értékesíthető erő *szándékos és jogtalan* megrongálása vagy megsemmisítése az 1907. III. t.-c. 2. §-a értelmében szintén idetartozik.

2. Be van fejezve a cselekmény a dolog valóságos megrongálásával, vagy a megsemmisítéssel. A kísérlet büntetendő.

3. A súlyosabb cselekmény, melynek tényálladéka a dologrongálást feltételezi (gyújtogatás, betöréses lopás), magába szivja (abszorbeálja) a dologrongálást: más „tényálladék” (testi sértés, becsültsérsértés) vagy enyhébb cselekmény (magánlaksérsítés vétsége) azonban halmazatot képezhet a jelen cselekménnyel. A pénzbüntetésnek a BTK. itt *speciális minimumát* állítván fel, 100 koronán aluli büntetést csak a 92. §. al. Imazásáya szabhat ki a bírő, persze csak akkor, ha a 92. §-t a fogházbüntetésre alkalmazza. A bírői gyakorlatban ez iránt sokáig fennálló ingadozást a 77. sz. *döntvény* (1899. jun. 16.) szüntette meg, mely általánosságban kijelenti, hogy a pénzbüntetés mint mellékbüntetés speciális minimuma egymagában le nem szállítható. BJT. XXXVIII. 217. Esetek u. o.: XXIII. 175., XXVIII. 323. LV. 180. A Curianak a jogegység érdekében hozott 26. és 54. sz. határozatai helyesen mondják ki, hogy a 418. §-ban meghatározott mellék-pénzbüntetés 100 koronán aluli összegben is kiszabható, de csak a BTK. 92. §-ának alkalmazása mellett. (BJT. XLVII. 70.)

2. Minősített esetek.

BTK. 419. §. Büntetett képez a cselekmény és egy évtől három évig terjedhető börtönnel, ugyszintén kétszáz forinttól kétezser forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő: ha az tanak, szakértők, közhivatalnokok vagyonán, azok tanzása, véleménye vagy hivatalos eljárása miatt bosznból követte-tett el.

Ez a szakasz is csak a megnevezett személyek *ingó* vagyoni tárgyainak rongálása vagy megsemmisítése esetén alkalmazandó. A Curia egy alkalommal BJT. XIII. 152.) az ingatlan megrongálását is ide vette. Ez azonban ellenkezik a 419. §. bevezető szavaival. L. ez iránt br. Szentkereszty Zs és Polgár J. BJT. XIII. 162., 220. Ugyanígy Illés, Werner, Fayer.

3. Bizonyos közbeesü tárgyak rongálása.

BTK. 420. §. A 418. §. rendelkezése szerint büntetendő az: aki vallási szertartásra rendelt épületet vagy más tárgyat, ugyszintén, aki sirt vagy síremléket, nyilvános emlékszobrot, közkönyvtárban őrzött könyvet, kéziratot, vagy a tudomány, művészet vagy ipar czéljainak szolgáló nyilvános gyűjteményben őrzött egyéb tárgyat, nyilvános levéltárban vagy közhivatali irattárban őrzött okmányt, iratot vagy más tárgyat jogtalanul megrongál, elpusztít vagy megsemmisít.

E szakasz ismérvei és büntetési tételei teljesen ugyanazok, mint az ingó dolog rongálása egyszerű eseténél (418. §.), csupán az elkövetési tárgyak vannak itt egyenként felsorolva s az elkövetés módjai közé az *elpusztítás* is bevéve. A *kísérlet* itt is büntetendő.

E külön szakaszra csak annyiban volt szükség, mert a BTK. az ingatlan dolog rongálását jóval kisebb büntetéssel sújtja, mint az ingókéét, holott egyes nevezetesebb ingatlan (templomok, imaházak, nyilvános szobrok, síremlékek) megrongálása súlyosabb büntetést igényel, másfelől minden kétséget el akar oszlatni az iránt, hogy bizonyos okiratok, könyvek megrongálását büntetni óhajtja, valamint azért is, mert az eljárás e §. esetén *hivatalból* indítandó meg.

Kiegészíti e szakaszt a *műemlékek védelméről* szóló 1881: XXXIX. t.-c., mely a műemlékek („a földben vagy a föld színén levő minden oly építmény, vagy tartozék, mely történeti vagy művészeti emlék becsével bír”) be nem jelentését, lebontását, rongálását kihágásnak minősíti s 10—200, illetőleg 100—1000 koronáig terjedhető *pénzbírsággal* sújtja.

4. Idegen ingatlan „ragyon” rongálása.

BTK. 421. §. Aki másnak ingatlan vagyonát jogtalanul elfoglalja vagy szándékosan és jogtalanul megrongálja vagy annak a földtől el nem választott termékét felhasználja, amennyiben súlyosabb büntetés alá eső cselekmény nem forog fen és az okozott kár öt forint értéket felülmul: vétséget követ el és három hónapig fogházzal, valamint kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A bűnvádi eljárásnak csak a sértett fél indítványára van helye.

1. A BTK. e szakaszban az idegen ingatlan vagyon” ellen elkövethető háromféle sértést foglal össze: 1. az ingatlan *megrongálását*; 2. a jogtalan *elfoglalást* (ingatlan lopása) és 3. a *föld termékeinek jogtalan felhasználását* (furtum usus). Mindhárom eset közös ismérvei: a) hogy csak *ingatlan* tárgyra vonatkozólag követhetők el; b) *kíségítő* (subsidiarius) tényálladékok, vagyis csak akkor esnek e szakasz alá, ha valamely súlyosabb eselekmény (gyújtogatás, magánosok elleni erőszak, magánlaksértés büntette) tényálladékába nem olvadtak; c) csak annyiban képeznek vétséget, amennyiben az általuk okozott kár 10 koronát meghalad. Ennél kisebb károkozás (ingatlanon) *kihágást* (KBTK. 127. §.) képez; d) az elkövetés csak szándékos és jogtalan lehet.

2. Az egyes esetek elkövetési módjai sokfélék lehetnek, így megrongálás: értékesükkentés, ablakbeverés (10 koronánál nagyobb kár esetén); elfoglalás: üres házba beköltözés, elszántás, műveletlenül hagyott föld megművelése; a

földtől el nem választott termék felhasználása: legeltetés. A termék levágása és elvitele: lopás (gyümölcslopás). 29. sz. döntvény. I. a lopásnál, fent 182. §. A kísérlet nem büntetendő.

3. A gyakorlatban sokszor történik felmentés azon a címen, hogy a cselekmény egyszerű *magánjogi kártétel* s nagyon helyesen csak a jelentékenyebb kár okozása vonatik e szakasz alá. Így nem büntetett: kocsin keresztüljárás idegen földön (BJT. XXI. 206.), idegen telekről átnyuló fugalyak lemetszése (u. o. XXI. 205.), határon álló fa, növény kivágása (XXIV. 293., XXXVIII. 143.). Ugyancsak a tulajdonjog vitás volta és önbíráskodás miatt is gyakori a felmentés (XIV. 149., ki nem fizetett ablak elvitele; XVIII. 207.; XXXIV. 29., a szerződés téves magyarázata folytán való legeltetés stb.). Ingó és ingatlan dolog rongálásának halmazata (ugyanazon helyen elkövetés esetén) nincs kizárva. (Ugyanigy *Balogh J.*: BJT. XII. 334.)

III. Az ingó és ingatlan rongálásának esetei, azok fogalmi meghatározása s büntetési tételei iránt az irodalomban számos jogos kifogás merült fel. Így teljesen indokolatlan, hogy az ingatlanok rongálása sokkal enyhébben büntetettik, mint az ingóké. Indokolatlan és felesleges az ingók rongálásánál a pénzbüntetés speciális minimuma. Továbbá hiba, hogy míg az ingatlanrongálásnál értékhatár van, az ingóknál nincs. A 420. §. esetei magasabb tétel alá lennének helyezendők. A revisió-tervezetek az ingó és ingatlan dolog rongálást (10 korona értéken felül) a 418. §-ba összeolvasztják.

II. szakasz A társadalom közös érdekei ellen irányuló büntendő cselekmények.

195. §. Csoportosítás.

I. A társadalom elleni b. cselekmények általában a társadalom kisebb-nagyobb köreinek személyi és vagyoni biztonságát, az egészség, a közlekedés, a közhitel és jogi forgalom, a felekezeti béke iránti közös érdekeit támadják meg vagy veszélyeztetik. E cselekmények sokszor egyesek ellen vannak intézve s egyesek személyét vagy vagyonát érintik, azonban az elkövetés módja ilyenkor is olyan, hogy a cselekmény nem egy, de számos egyént, sokszor egész község, város vagy vidék lakosságát sérti vagy veszélyezteti, így e *közveszélyes jelleg* miatt az ily cselekményeket el kell különítenünk az egyesek ellen irányuló cselekményektől. A társadalmi érdek megsértésével vagy veszélyeztetésével az illető cselekmények természetesen magát az állami jogrendet is megtámadják, miután azonban *nem közvetlenül* magát az államot, nem az állam politikai intézményeit támadják meg első sorban, nem sorozhatjuk ezeket az állam elleni cselekmények csoportjába sem.

Az itt tárgyalandó cselekmények közös jogi tárgya általá-

ban a *társadalmi rend és béke*, amelyben foglalt egyes különös érdekek alapján kell e cselekményeket csoportosítanunk.

II. A kettős felosztás hívei közt nagy vita van, hogy e cselekmények lényegileg az egyesek, vagy az állam elleni b. cselekmények közé tartoznak-e? *Binding*, *Liszt*, *Pinger* s a legtöbben az egyesek elleni cselekmények főcsoportjába osztják. A hármas felosztás mellett e vita tárgyátlan. Az ide sorozott cselekmények szerintünk éppen azért csoportosítandók külön szakaszba, mert lényegük, — vagyis a *közvetlenül sértett jogi érdekek* szerint határozottan se az egyesek, se az állam elleni b. cselekmények közé nem sorozhatók.

E szakasz beosztásában már sok helyen el kellett térnünk a BTK. sorrendjétől, miután a BTK. az egyes rokoncselekményeket külső szempontokból szétválasztotta. Igyekeztünk azonban a törvény beosztását nagyjából itt is megtartani s annak alapján csoportosítani rokonságuk szerint az ide tartozó cselekményeket, u. m.:

1. a *közbiztonság elleni* cselekmények: gyújtogatás, vizáradás okozás, közveszélyes munkakerülés (BTK. XXXVII., XXXVIII. fej. és 1913: 21. t.-c.);
2. a *közforgalom elleni* („közveszélyű”) cselekmények (BTK. XXXIX. fejezet);
3. a *közegészség elleni* cselekmények (BTK. XXI. fej.);
4. a *közhitel és jogi forgalom elleni* cselekmények, t. i. okirat-, határjel-, bizonyítvány-, bélyeg- és pénzhamisítás (BTK. XXXII—XXXIV. és XI. fej.);
5. a *vallásos érzés és a felkelési béke elleni* cselekmények (BTK. IX. fejezet).

ELSŐ FEJEZET.

A közbiztonság elleni b. cselekmények.

196. §. A közbiztonság elleni b. cselekmények általában.

I. A társadalmi rend és béke legelső kelléke a *közbiztonság*, az együtt élő emberek *személyi és vagyoni biztonsága*. A BTK. által felsorolt b. cselekmények közül a *gyújtogatás* (BTK. XXXVII. fej.) és a *vizáradás okozása* (XXXVIII. fej.) tartoznak ide, miután ezek által rendszerint egész községek vagy vidékek vagyoni és személyi hátorsága támadtatik meg vagy hozatik veszélybe.

A jogi tárgy azonossága alapján ide kell soroznunk ujabban az 1913: XXI. t.-c. által vétséggé minősített *közveszélyes munkakerülést*. Valamint ide lehetne sorozni a BTK. VII. fejezetében szabályozott „*magánosok elleni erőszak*” eseteit, amelyek azonban a lázadással való tényálladási rokonságuk alapján az állam elleni cselekmények közé sorozandók. (L. a. 218. §-t.)

II. A német, hollandi, finn, olasz és norvég BTK-ek „közveszélyes“ vagy „a személyi és vagyoni biztonságot veszélyeztető“ cselekmények neve alá foglalják az említettek felül a *közlekedés* (vaspálya, hajó, távirdu) és a *közegészség* elleni cselekményeket, némelyek a *robbanó anyagokkal ölkövetett* veszélyeztetéseket, áruhamisításokat, a ragályos betegség idején vagy az építkezésekre kiszabott szabályok megsértését. Az bizonyos, hogy a „közveszélyesség“ mindezen cselekményeknek közös jellege és ismerve, azonban az általuk közvetlenül sértett vagy veszélyeztetett társadalmi érdekek különbsége szerint azok mégis elkülönítendők egymástól. Az 1843-iki javaslat külön fejezetekben szól a gyújtogatásról (XXXIX. f.), a vízáradás által okozott károsításról (XL. f.), ragályos nyavalyák terjesztéséről (XLI. f.). A *svájci* javaslat közveszélyes cselekmények cím alatt szól a gyújtogatás, vízáradás okozása, robbanó anyagokkal, a természeti erőkkel, az építkezéseknél való veszélyeztetésről, külön a közforgalom elleni cselekményekről. Az *osztrák* javaslat ugyancsak „közveszélyes cselekmények“ cím alatt a gyújtogatás, robbantás, vízáradás okozás, elemi, gépi erők általi veszélyeztetésekről, közveszélynél segély megtagadásáról, az egészség veszélyeztetéséről.

Liszt helyteleníti a német BTK. beosztását, hogy egymástól különböző cselekményeket egyítvé foglalt s más oda tartozókat kihagyott a 27-ik fejezetből. A „közveszélyesség“ sok más cselekménynek jellege s így az gyűjtő fogalom alig lehet. Helyesen bírálja a „közveszélyes“ szó ruganyosságát és tartalmatlanságát *Binding* is: II. 3. *Liszt* a „támadás eszköze által jellemzett b. cselekmények“ neve alatt foglalja össze: 1. a közveszélyes bűntetteket; 2. a robbantást; 3. áruhamisítást; 4. pénzhamisítást és 5. okirathamisítást. Az elnevezés nem találó, mert — amint *Binding* helyesen kimutatja (II. 92.) — a pénz és okirat nem eszköz a hamisításoknál. Ily név alatti csoportosítás elvi lehetetlenség.

III. *De lege ferenda* a gyújtogatás és vízáradás okozás után (külön fejezetben) kellene intézkedni a *robbanó anyagokkal ölkövetett* bűntettekről, amiket a magyar BTK., mint akkor még ismeretlen bűntetteket, nem vett fel, de az összes revisió-tervezetek felőlelnék s vagy a XXXVII., vagy a XXXIX. fejezet végére illesztenek.

IV. A közbiztonság elleni *kihágásokat* a KBTK. VI. fejezete foglalja össze. Ezek közül a *csavarugás* súlyosabb eseteit az 1913. 21. t.-c. új tényállású *vészégyekké* minősítette, melyeket azért itt kell bemutatnunk.

197. §. A gyújtogatás.

Irodalom: *Osenbrüggen*: Die Brandstiftung, 1854.; *Gautier*: Etude sur le crime de l'incendie, 1884.; *Cuche*: Du crime de l'incendie, 1890.; *Pape*: Versuch u. Vollendung bei der Brandstiftung, 1890.; *Kitzinger*: Vergl. Dar. B. IX. 1.; *Ullmann*: u. o. 31.; *Murali*: Die Brandstiftung im Schweizer Strafrecht, 1906.

I. A gyújtogatás, az emberölés és a lopás mellett a legösibb bűntettek egyike s mintegy a társadalom elleni cselekmények ősanja. Mihelyt az emberek községi életet kezdenek, házat, (sátrat, kunyhót) építenek, e házak felgyújtása mint közveszélyes cselekmény tekintetik, melynek a talio korában egészen természetes büntetése a tűzhalál (a gyújtogató bedobása a tűzbe).

A régi római jog (XII. tábla) is tüzhallal bünteti a gyújtogatást, a későbbi törvények pedig vagy mint kártételt (*Lex Aquilia*) vagy ha emberöléssel párosult, mint emberölést (*Lex Cornelia de sicariis*) tekintették s különbséget tettek a városban, épület vagy terménykészlet szándékos és gondatlan felgyújtása közt. Önálló eselekménnyé csak a későbbi esaszárók tették, *extraordinarius* eljárás (tüzhall) alá vetvén annak súlyosabb eseteit. A középkori jogok is általában szigorúan büntetik a gyújtogatást. A germán jog eleinte kártételnek tekinti, de már igen korán különbséget tesz a titkos (éjjeli, lopás végett) u. n. *Mordbrand* és a nyilvános (erőszakos) gyújtogatás közt: *Waltbrand*. A *Sachsenpiegel* az előbbire kerékbetörést, utóbbira lefejezést állapít meg. (Liszt: 493.) A Carolina a tüzhallát rendeli a gyújtogatók büntetéséül. Hazánkban már I. István II. decr. 30. címe (épületek), ugyancsak az 1462: II., 1465: IV. t.-c. (falvak, birtokok) halállal büntetik a gyújtogatót, az 1723: XI. t.-c. pedig hűtlenségnek minősíti (megemlíti a vetések és gabona felgyújtását is). Az 1840: IX. t.-c. az erdők felgyújtásáról intézkedik.

Az újabb és a mai BTK-ek is általában a legsúlyosabb b. cselekmények közé sorozzák a gyújtogatást s azt mint a társadalom közbiztonsága elleni cselekményt fogják fel. különbséget téve a szándékos és a gondatlan elkövetés közt.

II. A BTK. a gyújtogatás fogalmát és tényálladékát nem határozza meg, e helyett részletesen felsorolja azokat a *tárgyakat*, melyeknek „felgyújtása” *gyújtogatásnak* tekintendő, vagy amelyekben való gondatlan „*tűzveszokozás*” büntetendő s meghatározza a cselekmény súlyosabb (minősített) eseteit.

1. *Gyújtogatás*, illetőleg *tűzveszokozás* általában valamely dolognak tűz által való megrongálása vagy megsemmisítése. Fogalmára nézve rokonságban van a vagyoni rongálással (I. előbb), de lényegesen különbözik attól az elkövetési mód közveszélyessége által.

Elkövetési tárgyait a BTK. kimerítően felsorolja (III. I. 2.). *Saját vagyoni tárgy* is lehet elkövetési tárgy, amennyiben az illető tárgy fekvése olyan volt, hogy annak felgyújtása mások személyére vagy vagyonára veszélyt idézett elő. Ennyiben és ily esetben tehát a dolog tulajdonosa is elkövetheti a gyújtogatást.

2. A *cselekrés* a felgyújtásban, illetőleg a tüzgerjesztésben áll. Elkövethető szándékosan és gondatlanul. Be van fejezve a tűz fellobbanásával (károkozás nem szükséges.) Kísérlet (a szándékos cselekménynél) a gyújtószer meggyújtása, vagy odaillesztése a meggyújtandó tárgyhoz.¹⁾ A *levékeny bánatnak* a BTK.,

¹⁾ A *Curia* gyakorlata a befejezés és kísérlet kérdéseit egész helyesen tisztázta: Befejezett gyújtogatás, ha a láng fellobbant (BJT. XIX. 140.), ha a tárgy „tűzet fogott”, habár állaga nem sérült meg (BJT. XV. 347., XXV. 218.; gyújtószer meggyújtása: kísérlet (BJT. XXX. 158.).

helyes kriminálpolitikai tekintetéből, a befejezett gyújtogatás esetére is mentességet biztosít. Ugyanis:

BTK. 427. §. A gyújtogatás nem büntetettik, ha a tűz továbbterjedése, előbb mint a tett felfedeztetett és nagyobb kár okoztatott volna, a tettes által — vagy az ő intézkedései következtében eloltatott.

E mentesség az előirt feltételek mellett *ugy a szándékos* gyújtogatás, mint a *gondatlan* tűzvészokozás (425. §.) tettesét mentesíti. Ha az eloltás nem sikerül s nagyobb kár okoztatott, a tettes büntetendő lesz, de a tevékeny bánat ez esetben is nyomatékos enyhítő körülményt képez.

Schnierer szerint a 427. §. kedvezménye csak a szándékos gyújtogatásra vonatkozik. Ugyanigy egy alkalommal a Curia (B.T. XXVII. 71.). E felfogás annyiban támaszkodhatik a törvény betűjére, hogy a BTK. a 425. §. tényálladékát nem gyújtogatásnak, hanem „tűzvészokozásnak“ nevezi, a 427. §. pedig gyújtogatásról beszél. Ugyde ez itt kétségtelenül épp oly szerkesztési tollhibának veendő, mint e szakasz ama hibás szófelzése, hogy „a tűz továbbterjedése — eloltatott“ (1. fent 23. §.). Hogy a BTK. nemcsak a szándékos, de a gondatlan eseklményre is ki akarta terjeszteni a tevékeny bánat mentesítő hatályát, mutatja, hogy a 427. §. nem a gyújtogatás büntetettét, hanem csupán a „gyújtogatást“ említi. De a legis ratio is e mellett szól, mert ha a szándékos eseklménynél is mentesít a jóvátétel, a kisebb alanyi bűnösségre valló gondatlan eseklménynél még inkább kell, hogy mentesítsen. E helyes felfogást hirdetik: *Illés, Fayer, Werner*. A mentesség feltételeinek értelmezése a bíróságtól függ, miután a „nagyobb kár“ és a „felfedeztetés“ meglehetősen ruganyos kifejezések. Helyesen mentette fel a Curia a tettest, midőn a tűz az ő intézkedései folytán oltatott el, habár ő maga ittas lévén, az oltásnál nem segített (B.T. XXII. 92.).

3. A részesség tekintetében kiemelendő, hogy a gyújtogatás büntetése irányzott *szövetséget*, ha ahhoz előkészületi eseklmény is járult a BTK. önálló eseklmény gyanánt bünteti (428. §.).

4. A gyújtogatás gyakran okozván emberhalált, a szándékos vagy gondatlan emberöléssel való halmazat kikérülése végett a törvény az ily esetekből *törvényes egységeket* (423—425. §.) alkotott:

III. A gyújtogatás esetei a BTK. szerint:

1. A szándékos gyújtogatás.

BTK. 422. §. A gyújtogatás büntetettét követi el és öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő, aki:

1. olyan házat, kunyhót, malmot vagy bármely épületet vagy helyiséget, mely emberek lakásánál szolgál, vagy erre van rendelve, vagy pedig több ember összefojetelére használják, olyan időben szándékosan gyújt fel, midőn abban senki sem tartózkodik;

2. raktárt, gazdasági épületet, szabad téren fekvő nagyobb mennyiségű áru- vagy terménykészletet, a földtől el nem vált, vagy garmadában, vagy halomban levő gabonát, erdőt, nagyobb mennyiségű építési vagy tázelésre szolgáló anyagkészletet, hidat, hajót vagy bányát szándékosan felgyújt.

Nem alkalmazandó a jelen szakasz: ha a felgyújtott tárgy a felgyújtó tulajdona és annak minősége vagy fekvése olyan volt, hogy felgyújtása másnak sem személyére, sem vagyonára nézve veszélyt nem okozott.

A 422. §. értelmezésére némi ingadozás van a gyakorlatban. Különösen a kerítés, szénaboglya, szalmakazal, életnemű felgyújtása, hol a 422. §. alá vonatik, hol nem, kétségtelen azonban, hogy e ponton a b. cselekmény megállapítása és minősítése teljesen az eset körülményeitől (a kerítés helyzete, a boglya fekvése) függ. Így házkerítés, gazdasági épülethez közel eső kerítés, lakóházhoz közel eső szalmakészlet felgyújtása helyesen lett ide vonva (BJT. XIII. 238., XXVII. 332., XXXVI. 110.).

Bírói gyakorlatunk a *biztosítási csalás* (BTK. 382. §.) végett történt saját vagyon felgyújtását, ha ezáltal *közveszély* okoztatott, többször helyesen gyujtogatásnak vette (BJT. IX. 94., XVI. 200., XXVII. 280., XXXVII. 287.). Helytelen azonban, hogy ily esetekben a biztosítási csalást a gyujtogatásba beleolvasztotta, mert ha a gyujtogatás is befejeztetett, vagy világosan megkíséreltetett és a b. csalás is sikerült, mi alapja sincs az anyagi halmazat (gyujtogatás és biztosítási csalás) mellőzésének. E két tényálladék csak akkor áll az alternativitás viszonyában, ha mindkettőre nézve csak kísérlet követtetett el, ez esetben elég azt megállapítani, amelyik az eset körülményei szerint világosabban bizonyítva van, mert a cselekvés ez esetben még nem okozott két megkülönböztethető sérelmet, csupán a kettős sérelem veszélye forog fenn. Befejezett gyujtogatás és a bizt. csalás kísérlete szintén anyagi halmazatot képezhet. (Illés és Fayer ily esetekben eszmei halmazatot látnak.) Ha azonban a saját vagyon felgyújtása másokra nem járt semmi veszéllyel, egyedül a 382. §. alkalmazandó. (Igy helyesen a Curia: BJT. XV. 394.)

2. Minősített esetek.

BTK. 423. §. Tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyhazzal büntetendő a gyujtogató:

1. aki a 422. §. 1. pontjában meghatározott valamely tárgyat szándékosan olyan időben gyujt fel, midőn abban egy vagy több ember tartózkodik;
2. aki templomot, közkönyvtárt, közlevenírtárt, vagy olyan épületet, amelyben közhasználatra szolgáló tudományos vagy művészeti gyűjtemények tartatnak, vagy melyben lőpor, vagy más gyű- vagy robbantóanyagok készítetnek vagy tartatnak, habár oly időben gyujt fel, midőn abban senki sem tartózkodik.

424. §. Életfogytig tartó fegyhazzal büntetendő a gyujtogatás:

1. ha a gyujtás idején a felgyujtott helyiségben levő személy a tűz által életét veszti, amennyiben a gyujtogató azt, hogy azon helyiségben valaki van, beláthatta és cselekménye gyilkosságot nem képez;
2. ha ugyanazon személy egy időben, vagy rövid időköz alatt több gyujtogatást, de többek szövetségében követett el;
3. ha az csoportosan rablás vagy rombolás céljából követtetett el.

A gyujtogatás és az ez által okozott *szándékos vagy gondatlan emberölés*, valamint a *szándékos ölés kísérlete* törvényes egységeket (424. §. 1. p., 423. §. 1. p.) képeznek s így halmazatban nem minősíthetők. Azonban *gyilkosság*, vagy ennek kísérlete és gyujtogatás, a 424. §. 1. pontja értelmében, anyagi halmazatot képeznek. Minősített eseteknél a saját vagyon felgyújtásának nincs mentesítő hatálya.

„Több” gyujtogatás alatt a Curia *kettőnél több* gyujtogatást, „többek”

szövetsége alatt *kettőnél több* személy előzetes megegyezését érti a gyujtogatásra (BJT. XXXVII. 185., D-tár VIII. 79. sz., III. foly. V. 141.). Egy alkalommal kijelentette a Curia, hogy a 424. §. 2. pontja csak több *befejezett* gyujtogatásra értendő (BJT. XXXI. 92.). E megszorításnak a törvényben nincs alapja, több kísérlet is több gyujtogatás.

3. *Muldekbüntetés* ugy a rendes, mint az összes minősített esetekben: hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése.

BTK. 426. §. A gyujtogatás büntette miatt, a szabadságvesztésbüntetésen felül, hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése is kimondandó.

4. *Szövetség* a szándékos gyujtogatásra.

BTK. 428. §. A gyujtogatás büntettének elkövetésére irányzott szövetség (132. §.), ha ahhoz előkészületi cselekmény is járul: két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

A „szövetség” alatt, a törvény által felhívott 132. §. szerint, itt is „két vagy több személy közös egyetértéssel való elhatározása” értendő.

5. A *gondatlan tüzvészakozás* vétsége.

BTK. 425. §. Aki a 422. vagy 423. §-ban megjelölt valamely tárgyat gondatlanságból gyujt fel: a tüzvészakozás vétségét követi el és egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel; ha pedig azáltal valakinek halála okoztatott: öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A gondatlanság s ezzel a tényálladék fenforgásának megállapítása az eset körülményei szerint a bíróság feladata. A *suját* vagyoni tárgy gondatlan felgyujtása ugyanazon feltétel mellett büntetlen, mint a szándékos. Megállapította a Curia a gondatlan tüzvészakozást a ház felgyulása esetén azok ellen, akik fűtöttek s a kémény tisztítására nem gondoltak. BJT. XXIX. 348.

A gondatlan tüzvészakozás és a gondatlan emberölés szintén törvényes egységet alkotnak. Ez a „tüzvészakozás” minősített esete. E minősített eset akkor is fenforog, ha a halálokozás nem volt is előrelátható, vagyis ha a tettes tényleg üresnek hihette a helyiséget. A törvény ugyanis itt csak a gondatlan tüzvészakozás által előidézett súlyosabb eredményt kívánja szigorubban sújtani, az emberhalálra tehát itt nem szükséges alanyi bűnösség, a *véletlen* halálokozás is beszámítandó. (Ugyanigy Werner és Illés, Ellenkezőleg Fayer.)

IV. A KBTk. (141. §.) *kihágásnak* minősíti a tűzrendészeti szabályok megsértését, az erdőtörvény (109. §-a) az erdőben, — a mezőrendőri törvény (94. §-a) a szabadban tüzgerjesztést és a tűz felügyelet nélkül hagyását. Mind e kiegészítő kihágások csak akkor alkalmazandók, ha gondatlan tüzvészakozás vagy szándékos gyujtogatás, illetőleg ennek kísérlete meg nem állapítható.

V. A gyujtogatási statisztikából különösen érdekes, hogy e miatt a delictum miatt történik a legtöbb felmentés. 1903-ban a járásbíróságokhoz gyujtogatás miatt feljelentett 9717 egyén közül mindössze 608 (6.2%), a törvényzökekhez feljelentett (vizáradás okozással együtt) 2645 egyén közül mindössze 87 egyén (3.2%) marasztaltatott. Összes elítélés 1901-ben 592, 1902-ben 608, 1903-ban 695, 1904-ben 900, 1905-ben 627, 1906-ban 467, 1910-ben 446.

198. §. Vizáradás okozása.

I. A vizáradás okozását hazánkban, jöellehet az 1843-iki javaslat már a gyújtogatással egyenlő súlyu büntetlnek állapította meg, csak a BTK. tette b. cselekményé. Azelőtt magánjogi kártételnek tekintetett. A BTK. különbséget tesz a szándékos és gondatlan vizáradásokozás közt.

II. A szándékos vizáradásokozás.

BTK. 429. § A vizáradás okozásának büntettét követi el az: aki valamely töltést, gátat vagy zsilipet szándékosan és jogtalanul átmetsz, megrongál vagy megnyit és másnak vagyonába vizet bocsájtván, azt áradás okozása által megkárosítja.

1. A törvényes meghatározás szerint a tényálladék lényeges kelléke a *más megkárosítása* a viz átbocsátása által. A kár mennyisége, az áradás terjedelme közömbös. A cselekvésnek szándékosnak és jogtalannak kell lenni. Saját (de csak a saját) területre való vízateresztés nem büntethető, ellenben a saját vagyon megmentése végett az árvíznek mások területére bocsátása büntetendő, azonban az ilyen fajta (végszükségi) esetet a BTK. (430. §.) enyhében bünteti.

Károsítási szándék nélkül e szakasz nem alkalmazható, hanem a KBTK. 143. §-sa. illetőleg az ezt megszüntető s annak helyére lépett 1885: 23. t.-e. (vizjogi törvény) 184—186. §-ai és az 1913: 18. t.-e. 29. §-a. (L. BJT. X. 190.)

2. Büntetési tételek.

BTK. 430. § A vizáradás okozásának büntette öt évig terjedhető fegyházzal, — ha azonban a kár kétszáz forintot nem halad felül, ugyszintén ha a vizáradás a tettes vagyonának megmentése végett okoztatott: a következő szakaszban megjelölt esetek kivételével, három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

3. Minősített esetek.

BTK. 431. § Ha a vizáradás okozásának büntette által egy vagy több embernek élete veszélyeztetett és ezen veszély előrelátható volt: a tettes öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha pedig az ezen szakasz előbbi pontjában meghatározott esetekben a vizáradás által egy vagy több ember életét vesztette és azt a tettes előreláthatta, amennyiben cselekménye nem képez gyilkosságot: az életfogytig tartó fegyházzal büntetendő.

Mellékbüntetés ugy az egyszerű, mint a minősített esetekben: hivatalvesztés.

BTK. 433. § A vizáradás okozásának büntette miatt egyszersmind hivatalvesztés is kimondandó.

A minősített esetekben (431. §.) nem menekül a tettes a büntetés alól,

ha saját vagyonára bocsátotta is az árvizet, valamint ez esetekben, ha a saját vagyonának megmentése végett követte is el a cselekményt, nem a 430. §. enyhe, hanem a 431. §. szigorú tételei jönnek alkalmazásba.

III. A gondatlan vízáradás okozás.

BTK. 432. §. Aki gondatlanságból okoz vízáradást, vétséget követ el és ha ez által másnak élete vagy vagyona veszélyeztetik: egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel; ha pedig ez által valakinek halála okoztatott: öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A halálokozás itt is lehet *véletlen* is, az előrelátás lehetősége közömbös.

IV. A vízjogi törvény (1885: XXIII. t.-c.) kihágásnak tekinti az árvíz elleni védekezésre szükséges területek megállapított művelési módtól való eltérést a a partok, gátak, töltések jókarban tartásának elmulasztását (1885: XXIII. t.-c. 184—187. §-ai és az 1913: 18. t.-c. 29. §-a.

199. §. A munkakerülés.

Irodalom: Lásd fent a 116. §-nál.

I. A bűnügyi aetiologia, a bűnelkövetés okainak a legkülönbözőbb szempontokból kutatása, megerősítette azt a régen hirdetett popularis igazságot, hogy a bűnelkövetésre készítő rugók egyik leghatalmasabbja a *munkakerülés*. Jól mondja a KM. indokolása: „Ha statisztikailag nem tudjuk is pontosan megállapítani, hogy a bűncselekmények mily arányszáma vezethető vissza a munkakerülésre, de a lélektani magyarázat, valamint a bírói tárgyalásokon naponta szerzett benyomások igazolják, hogy az élet, a testépség, a szemérem és a vagyon ellen elkövetett bűntettek és vétségek *tulnyomó nagy része* közvetlenül vagy közvetve okozati összefüggésben áll a tettes munkakerülő életmódjával.“ (Min. Ind. 7. l.) Maga a munkakerülés, a dologtalan léha életmód ugyan csak erkölcsi hiba, az illető által közvetlenül önmaga és családja ellen elkövetett véték, de miután a tudományos és a gyakorlati tapasztalat egyaránt arra vezettek, hogy a munkakerülőkből áll elő épen a büntettek legnagyobb száma és a társadalom közbiztonságára legveszedelmesebb osztálya, a büntetőjog nem maradhatott tétlenül e nevezetes bűnügyi aetiologiai igazság megállapítása után, hanem a büntetőjog legfőbb célját: a társadalom védelmét tartva szem előtt, kénytelen volt a megtorlás és megelőzés fegyvereit elővenni azok ellen, kik munkakerülő életmódjukkal a társadalom többi osztályainak személyi és vagyoni biztonságát állandóan fenyegetik.

A közveszélyes munkakerülők, a közönségesen u. n. *csavargók* elleni védekezés, részint büntetéssel, részint biztonsági rendszabályokkal, nem új keletű. (L. fent a 116. §-t.) A mai BTK-ek midőn a csavargók legveszedelmesebb csoportjait szigorúbb büntetés és hatályosabb biztonsági intézkedések által akarják visszaszorítani, illetőleg az általuk képviselt társadalmi veszélyt csökkenteni, csak a régi tökéletlen törvényeket és rendszabályokat üntik modern alakba a modern alkotmányos államok vezéreszméjével, az egyfűni szabadsággal és a büntetőjog uralkodó eszméjével, az emberisésséggel igyekeznek azokat összeegyeztetni.

A magyar törvényhozás is ebből az okból, a kényszerítő szükségből alko-

tott külön törvényt (1913: XXI. t.-c.) a közveszélyes munkakerülőkről. Voltaképen az új törvény csak módosítja és kibővíti a KBTK-nek a *csavargásról* szóló rendelkezéseit (KBTK. 62—69. §§.), melyek enyhességük, pongyola szövegezésük folytán egyáltalán nem feleltek meg többé a célnak s a büntetőjogi irodalomban évtizedek óta állandó ostrom tárgyait képezték.

Az új törvény idevágó lényeges reformjai: 1. a *csavargás kihágásának* tényálladékát szabatosabban körülírja s rendes büntetését felemeli; 2. a *visszaszó* (harmadizben elítelt) csavargók cselekményét, vagyis a harmadszor elkövetett munkakerülő csavargást *vétség*gé emeli s a büntetésen felül a *dologházba utalást* fűzi hozzá jogkövetkezményül; 3. a *munkakerülő életmódnak* legerkölcstelenebb és közveszélyesebb négy esetét *új vétségek* gyanánt állapítja meg, amelyekre a fogházbüntetésen felül, vagy azt helyettesítőleg szintén a *dologházba utalást* állapítja meg.

Az új törvények általános kriminalpolitikai jelentőségét és a dologházakra mint biztonsági rendszabályokra vonatkozó szakaszait fent (116. §.) ismertettük, itt csak a *munkakerülés vétségének* (s a kiinduláspontot képező *kihágásának*) bemutatása a feladatunk.

11. A közveszélyes munkakerülőkről szóló új törvény a KBTK. 62. §-ával ellentétben nem a csavargásra, hanem a *munkakerülésre* fekteti a poenalizálás súlypontját. A cselekmény tényálladékába azért a „*munkakerülésből* csavargást“ és a „*munkakerülő életmódot*“ vette fel, mert „erkölcsileg ez igazolja a büntetethez való alkalmatlanságot“ (Ind. 37.). Az új tényálladékok közös jogi tárgya tehát, épúgy mint eddig is a KBTK. által ismert „csavargás“ jogi tárgya: a *közbiztonság*, a társadalom *személyi és vagyoni biztonsága*, azonban míg a KBTK. ezt a lakhely nélküli egyének „foglalkozás és munkanélküli csavargása“ által látta veszélyeztetve, addig az új törvény a csavargást csak mint a munkakerülés egyik symptomáját tekinti s nem azt, hanem egyenesen a munkakerülő életmódot tekinti közveszélyesnek, a közbiztonság elleni kihágásnak és vétségnek.

A KM. 1—4. §-ai voltaképen egy cselekményt: a *munkakerülést* szabályozzák. A jogkövetkezmények szempontjából azonban a törvény megkülönbözteti annak *egyszerű és minősített*, t. i. *közveszélyes* eseteit. Az egyszerű munkakerülés (1. §) kihágás ennek harmadszori elkövetése (2. §.), valamint a minősített esetek (3—4. §§.) vétségek, melyek jogkövetkezményei egyenlők.

A KM. 1—9. §§-ai a következők:

1913: XXI. t.-c. 1. §. Az a keresetre utalt munkaképes egyén, aki munkakerülésből csavarog vagy egyébként munkakerülő életmódot folytat, kihágás miatt nyolc naptól két hónapig terjedhető elzárással büntetendő.

2. §. Az 1. §-ban meghatározott cselekmény vétség és nyolc naptól három hónapig terjedhető fogházzal büntetendő, ha a tettes az 1. §. alapján

már két ízben meg volt büntetve és a cselekmény elkövetésekor utolsó büntetésének kiállása óta két év még nem telt el.

3. §. Az 1. §-ban meghatározott cselekmény vétség és tizenöt naptól hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő:

1. ha a tettes magát vagy családját munkakerülő életmódjával erkölcsi romlásnak teszi ki; vagy

2. ha oly tények merültek fel, amelyekből meg lehet állapítani, hogy a tettes rendszerint bűncselekmények elkövetéséből tartja fenn magát.

4. §. Vétség miatt tizenöt naptól hat hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő:

1. aki nyilvános vagy a közönségnek nyitva álló helyen (1879: XL. t.-c. 87. §.) üzött tiltott szerenczejátékból tartja fenn magát vagy mások szenvedélyét, könnyelműségét, tapasztalatlanságát vagy értelmi gyöngeségét üzletszerűen kihasználja; vagy

2. aki kéjnével vagy tiltott kéjelgésből élő nővel tartatja ki magát.

5. §. A 2., a 3. és a 4. § eseteiben a bíróság fogházbüntetés kiszabása helyett a tettest ítélettel dologházba utalhatja, ha munkára nevelése és rendes életmódhoz szoktatása végett szükségesnek tartja.

6. §. Aki a 2., a 3. vagy a 4. § alapján már meg volt büntetve, azt, ha utolsó büntetésének kiállása után két éven belül az 1—4. §-ok valamelyike alá esik, a bíróság fogházbüntetés kiszabása nélkül ítélettel dologházba utalja.

Az előbbi bekezdés esetében a bíróság a dologházba utalást mellőzheti és egy hónaptól egy évig terjedhető fogházbüntetést állapíthat meg, ha az elítélt egyéniségéből és az eset körülményeiből alaposan lehet következtetni arra, hogy a tettes a büntetés kiállása után munkás és rendes életmódot fog folytatni.

7. §. Dologházba utalhat a bíróság ítéletében oly büntettest is, akit az élet, testi épség, szemérem vagy vagyon ellen elkövetett büntett vagy vétség miatt fegyházra, börtönre vagy legalább három havi fogházra ítélt, ha megállapította, hogy ez a büntett vagy vétség a tettes munkakerülő életmódjával (1—4. §) van összefüggésben.

Az ily elítéltet a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása után kell a dologházba szállítani. A bíróság azonban ítéletében elrendelheti, hogy a fogházra ítélt ezt a büntetését is a dologházban állja ki.

8. §. A 2—4. §-oknak és a 6. § második bekezdésének eseteiben az 1878: V. t.-c. 92. §-a nem alkalmazható.

Fiatalkorut, aki az ítélet hozatalakor élete tizennyolcadik évét még be nem töltötte, dologházba utalni nem lehet.

9. §. Az 1—7. § alapján elítéltet a bíróság oly községből, amely az elítéltnak nem illetőségi helye, meghatározott időre kitilthatja, a külföldit pedig az országból kiutasíthatja s a visszatéréstől is egész életére vagy meghatározott időre eltilthatja. Oly külföldit, akinek a magyar állam területén sem lakóhelye, sem állandó tartózkodó helye nincs, az országból ki kell utasítani s a visszatéréstől is el kell tiltani.

A határozott időre szóló kitiltás és kiutasítás tartama egy évnél rövidebb és öt évnél hosszabb nem lehet.

1. A munkakerülés *kihágásának* tényálladéka: ha „a keresetre utalt munkakerészes egyén munkakerülésből csavarog vagy egyébként munkakerülő életmódot folytat“. A törvény szerint tehát nem esnek ide a) akik a megélhetéshez szükséges eszközök felett rendelkeznek, habár egyébként munka nélkül élnek, b) a munkakerészes szerencsétlen elemek, a testi vagy lelki betegségben szenvedők, c) a munkakereső *alkalmi* csavargók és koldusok, vándoriparosok, akik tehát nem „munkakerülésből“ csavarognak, hanem állandó foglalkozásuk van, de munkahiány miatt alkalmilag embertársaik segítségét kénytelenek igénybe venni.

A tényálladék megállapításához elengedhetetlen ismérv a *munkakerülés*. illetőleg a munkakerülő életmód megállapítása a vádlottal szemben, aminek bizonyítása a modern perjogi elvek szerint a vádló feladata. A cselekmény ezen első (egyszerű) esete *kihágás*, azonban ha az illető harmadszori visszaeső, vagyis már kétszer meg volt büntetve ezért a kihágásért s az utolsó büntetés kitöltésétől még 2 év nem telt el, az új (harmadszori) elkövetés *vétségnek* minősítendő (2. §.).

2. A munkakerülés *minősített* esetei:

a) ha a tettes *magát* vagy *családját* munkakerülő életmódjával *erkölcsi romlásnak teszi ki*;

b) ha oly *tények* merülnek fel, melyekből meg lehet állapítani, hogy a tettes *rendszerint bűncselekmények elkövetéséből tartja fenn magát*.

A munkakerülés e két közveszélyes esetének megállapítása nagy körültekintéssel eszközözendő, nehogy túlzott erkölcsrendészeti buzgalommal szerencsétlen sorsu, egyébként tisztességes munkakereső elemek is a törvény szigorá alá vonassanak. Viszont, ha kézzelfogható adatok vannak arra, hogy a tettes magát vagy családját munkakerülés, korhely, léha életmódjával *erkölcsi romlásnak teszi ki*, vagy ha egyenesen *tények* igazolják, hogy a tettes rendszerint büntetendő cselekmények elkövetéséből (lopás, csalás, szemfényvesztés) tartja fenn magát, ez esetekben pedig kiméretlenül le kell sujtani a munkakerülőre és megakasztani erkölcstelen életmódjában, nehogy magának, családjának és a társadalomnak még nagyobb ártalmára váljék.

A fővárosi államrendőrség jelentései szerint a fővárosban több mint 500 ember ismeretes, aki állandóan bűncselekmények elkövetéséből tartja fenn magát, ezenkívül ugy itt, mint másutt, teméntelen oly *kétes foglalkozású* ember van, aki „túltéve magát az erkölcsi kötelességen, abból tengeti életét, hogy szédülésre használja ki a szegény néposztályok szenvedélyeit, gyöngeségét, könnyelműségét vagy tapasztalatlanságát.“ (Min. Ind. 8. l.) Vidéken pedig általánosan ismeretes a kóbor cigányok részéről fenyegető „határtalan veszedelem“.

3. *A tiltott szerencsejátékosok és a kitarítottak.* A törvény 4. §-a a „kétes foglalkozásuak“ (kétes existenciák) név alatt ismert léha és veszedelmes munkakerülő osztályból különösen két csoportot ragad ki s azokat kívánja kiméletlenül sujtani és kipusztítani: a) a tiltott szerencsejátékosokat, a mások beteges szenvedélyeinek, könnyelműségének, tapasztalatlanságának vagy értelmi gyöngeségének kihasználásából élőködőket és b) a kéjnyök vagy tiltott kéjlegésből élő nők által kitarítottakat. Ez a két csoport alkotja a civilizált társadalom igazi söpredékét, akik minden erkölcsi érzés nélkül, cinikusan a bűnből és léhaságból élnek.

Pekáry F., volt budapesti rendőrfőkapitányi helyettes, aki legalaposabban ismeri a székesfőváros e parazitáit, következő típusait állította össze ezekben: a) álhírlapírók és zughírlapírók; b) a perditák kitarítottjai; c) az üzletszerűen szerencsejátékból élőködők; d) hamis könyöradomány-gyűjtők; e) kivándorlási ügynökök egy része; f) zugkiállításrendezők, rendjelszédelgők ügynökei; g) spanyol „kincsásók“ és kincskeresők; h) házasságközvetítők egy része; i) zugírodák tulajdonosai; j) zálogjegyszédelgők; k) kugli-sipisták; l) kölcsönközvetítők egy része; m) „parasztfogók“. (*Wlassics* eml. 251—252. l.)

Természetesen e minősített esetek megállapításánál is a legnagyobb gondal kell eljárni, vagyis itt is csak kézzelfogható adatok és tények alapján szabad a bűnösséget kimondani s a jogkövetkezményeket alkalmazni.

4. *A büntetési tételek tekintetében a törvény a következő fokozatokat különbözteti meg:*

a) az egyszerű munkakerülés kihágása 8 naptól 2 hóig terjedő *elzárással*;

b) a visszaeső munkakerülő (2. §.): 8 naptól 3 hóig terj. *fogházzal*;

c) a *minősített* munkakerülés két első esete (az erkölcsi romlás előidézése és bűncselekményből élés) a 3. §. szerint 15 naptól 6 hóig terjedhető *fogházzal*;

d) a kétes foglalkozásuak (4. §.) 15 naptól 6 hóig terj. *fogházzal* és 500 koronáig terjedhető *pénzbüntetéssel* (tekintettel a léha nyereség-hajhászásra).

A kihágási esetet (1. §.) kivéve, az összes többi esetekben (2—4. §.) a cselekmény jogkövetkezménye még a büntetés kitöltése után a dologházba utalás, 1—5 évi tartammal (1. fent 116. §-t), mely azonban szabály gyanánt *nem kötelező*, hanem a bírő által akkor rendelhető el, ha azt a tettesnek *munkára nevelése és rendes életmódhoz szoktatása végett szükségesnek tartja*. (5. §.) Kötelező azonban a dologházba utalás, ha az illető a munkerülés vétségéért (2—4. §§.) már egyszer meg volt büntetve s utolsó büntetésétől számított két éven belül visszaeső lesz, mely esetben a bírő vagy mellőzheti a fogház kiszabást, vagy épen a dologházat mellőzi s ahelyett egy hónaptól egy évig terjedhető fogházbüntetést állapít meg (6. §.).

Ezenfelül a *munkakerülés* összes esetei (1—7. §§.) miatt a belföldi elítélte a *bizonyos községből*, a külföldre pedig az *országból kitiltás* is kimondható (9. §.).

A községből kitiltás, de csak oly községből, mely az elítéltnak nem illetési helye, határozott időre (1—5 év) szól. — az országból kitiltás vagy határozott időre (1—5 év) vagy *egész életre* mondható ki.

Ugy a községből, mint az országból kitiltás azonban szabály gyanánt nem feltétlenül kötelező, csak akkor, ha az illető elítélt külföldinek a magyar állam területén sem lakása, sem állandó tartózkodási helye nincs; ez esetben az illetőt okvetlenül „ki kell utasítani és a visszatéréstől is el kell tiltani“.

5. A munkakerülés tulajdonképeni tényálladékan és esetein (KM. 1—4. §§.) kívül az új törvény a társadalom biztosítása céljából a dologháznak mint biztonsági rendszabálynak alkalmazását írja elő azokra a *közreszélyeseknek látszó büntetésekre* is, akikre nézve a bíróság ítéletileg megállapította, hogy *az általuk elkövetett büntett vagy vétség munkakerülő életmódjukkal van összefüggésben.* (7. §.) Előfeltétele ennek, hogy az illető valamely a KM. 1—4. §-aitól különböző büntett vagy vétség miatt *fegyházra, börtönműhelyre vagy legalább 3 havi fegyházra* legyen elítélve.

A dologházba utalás ezeknél mindig utólagos rendszabály, a büntetés kiállása után foganasítandó; a kiszabott *fogház*-büntetés azonban ily esetben a dologházban tölthető ki. A fogházbüntetés ilyenkor nem olvad bele a dologházba, sem ez nem helyettesíti azt, hanem a két jogkövetkezmény ugyanazon intézetekben espedig a dologházban töltendő ki.

III. Az 1913. 21. t.-e. 14—, 8—9., 17. és a 19—21. §§-ai 1913 aug. 12-én életbe léptek s bíróságaink azóta legalább a repressio szigorubb gyakorlásával igyekeznek az új törvény célját megvalósítani. Leghatályosabb fegyver e részben a KBTK. 18. §-ának eltörlése (KM. 20. §.), vagyis az elítélt munkakerülőknek a fogházi *munkára kényszerítése*. A törvény célját azonban csak a *dologházak* felállításával fogjuk teljesen és biztosan elérni. (L. erről fent a 116. §-t.)

MÁSODIK FEJEZET.

A közforgalom ellenib. *és* cselekmények.

200. §. Vaspályák, hajók, távirdek megrongálása és egyéb közveszélyű cselekmények.

I. A természettudományok rohamos fejlődése a legutóbbi évtizedekben bámulatatos tökélyű közlekedési eszközöket létesített, melyek által a személyes vagyonforgalom a közelmúlt időkkel szemben óriási fokra emelkedett. Ez új technikai készülékek, vasutak, gőzhajók (per analogiam: a távirdek) adtak létet egyes új büntetendő cselekményeknek, melyek által rendszerint az emberek egész tömege, valamint nagy mennyiségű és értékű vagyon sértetik vagy ve-

szélyeztetik. Ezek tehát egészen új, modern b. cselekmények. Sőt a BTK. meghozatala óta is a technika több újabb készüléket, találmányt létesített, így a *villamos vasutakat, távbeszélőket* (telefon), *villamos jelzőket, tenger alatti kábeleket, földgázvezetékeket* stb., melyek megsértése az előbbiekhöz hasonló közveszélyű cselekményt képez. úgy, hogy már 1888-ban a *távbeszélők* és a *villamos jelzők* külön törvény által (1888: XXXI.) a távirdával hasonló büntetőjogi oltalom alá helyeztettek. valamint a *tenger alatti kábelek* büntetőjogi védelméről is külön törvény (1888: XII. t.-e.) hozott, mely két vétséget (s több kihágást) állapít meg. Legújabbán pedig az 1911: 61. t.-e. *az ásványolajfélék és földgázok kiaknázására vagy vezetésére szolgáló berendezések védelméről* gondoskodott.

A BTK. ide sorozta (446. §.) a marhavész terjedése ellen hatóságilag elrendelt zár vagy egyéb felügyeleti szabályok megsértését. E tényálladékok az *állategészségügyről* rendelkező új törvény (1888: VII. t.-e.) betű szerint átvette s így e §. a BTK.-ból kihelyezettnek tekintendő. Jogi tárgya szerint e cselekményről a következő fejezetben szólnunk. A közforgalom elleni kisebb cselekményeket részint a KBTK. (sebes hajtás, biztonsági intézkedések megszegése vaspályán, hidak, kompok veszélyes állapotban tartása. 112., 113., 119., 120. §§.), részint a *közuti törvény* (1890: I. t.-e. 104—144. §§.) és a *vízjogi törvény* (1885: 23. t.-e. és 1913: 18. t.-e.) kihágásokká minősítik.

II. A BTK. által a XXXIX. fejezetben megállapított „közveszélyű“ cselekmények a következők:

1. A „közveszélyű megrongálás“ büntette.

BTK. 434. § Aki vaspályának, gőz- vagy más hajónak, vagy ezekhez tartozó tárgynak szándékos megrongálása által a vasuton vagy a hajón levő személyeket vagy árukat veszélynek teszi ki: a közveszélyű megrongálás bűntettét követi el és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Elkövetheti bárki, idegen úgy, mint vasuti (hajó) hivatalnok. A cselekvés csak szándékos lehet. „Vaspálya“ alatt úgy állami, mint helyi érdekű, úgy gőz-, mint villamos (földfeletti és földalatti) vasut pályatestre értendő. (Lővonat nem.) A cselekvés a megrongálás tényleges bekövetkezésével van befejezve. Kísérlet: a rongálás megkezdése, „a pályatest vagy mozdony (az ebből származó veszély tudatával eszközlött) rosszabbá tételének közvetlen megkezdése“ (23. sz. *curiai döntvény*). A veszély (baleset) valóságos bekövetkezése nem szükséges. elég a veszélyeztetés, a „veszélynek kitétel“.

A *Curia* helyesen idevette a vasuti sorompó szándékos megrongálását (BJT. XXXVIII. 317.), sinszegek kiszedését (XXXI. 336.), ez utóbbit a sinszegek ellopása miatt a lopással anyagi halmazatban. Helytelenül mellőzte e §-t, midőn vádlottak a robogó vonat ablakait kődobással betörték. (BJT. LVIII. 137., máskor idevette: BD. I. 386.). A veszély előidőzésének célzata a tényálladékokhoz nem szükséges. BD-tár VII. (1906) 58.

Minősített esetek:

BTK. 435. § Ha az előbbi szakaszban megjelölt bűntett következtében súlyos testi sértés történt: a tettes öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal; ha

pedig valakinek halála okoztatott, amennyiben gyilkosság nem forog fenn: életfogytig tartó fegyházzal büntetendő.

2. A „közveszélyű cselekmény“ büntette.

BTK. 436. § A közveszélyű cselekmény büntettét követi el és a következményekhez képest a 434. és 435. §§-ban meghatározott büntetéssel büntetendő: aki a vaspályán vagy annak közelében levő személyeket vagy árukat, a szabályszerű jelzés szándékos elmulasztása vagy szándékos hamis jelzés által veszélynek teszi ki.

Ezt is nemcsak vasuti hivatalnok vagy szolgáló, de bárki elkövetheti. Ez a cselekmény azonban csak a *vaspályákra* vonatkozólag követhető el, hajókra a hasonló cselekmények a 444. vagy 445. §. alá esnek.

3. Gondatlan közveszélyű cselekmények.

BTK. 437. § Aki a 434. és 436. §-okban megjelölt valamely cselekményt vagy mulasztást gondatlanságból követi el: vétség miatt egy évig terjedhető fegyházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő; ha pedig a megjelölt cselekmény vagy mulasztás által halál okoztatott: öt évig terjedhető fegyházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ezt is elkövetheti bárki, de csak gondatlanságból. Helyesen mondta ki a *Curia*, hogy e §. a BTK. 290. vagy 310. §-ával nem képezhet halmazatot (BJT. XXXIII. 205.)

4. Szolgálati kötelesség megszegése vasuti hivatalnok vagy szolgáló által.

BTK. 438. § Két évtől öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő azon vasuti hivatalnok vagy szolgáló, aki bármely szolgálati kötelességének megszegése által, a vaspályavonaton vagy annak közelében levő személyeket vagy árukat a vaspálya által való megsérülés vagy megrongálás veszélyének teszi ki.

E szakasz a vasuti hivatalnokokra és szolgálókra a *gondatlanságból* elkövetett veszélyeztetés (437. §.) egy minősített esetét állapítja meg. A BTK. ugyan nem említi meg, hogy e tényálladék csak gondatlanságból követhető el, de az előző szakaszok egybevetésével e szakasznak csak úgy van értelme, ha a vasuti alkalmazottak gondatlan kötelességszegését vagy mulasztását (sorompó le nem boesátás, a váltóigazítás gondatlan elmulasztása, a vonat helytelen elindítása) vonjuk ide. A vasuti hivatalnokok *szándékos* veszélyeztetési cselekményei, melyek úgy is mindig hivatali kötelességsértéssel járnak, a 434. vagy 436. §-ok alá esnek. Ugyanígy magyarázzák e szakaszt Werner, Illés és Vargha F. (BJT. XXI. 359.) A *Curia* is legtöbbször így értelmezi. (BJT. XXXII. 250., XXXIII. 205., LVIII. 123., 129., 131., 133.) A *Curia* mai gyakorlatát e tényálladékokra nézve I. *Pekete* Gábor: BJT. LVIII. 121., 137.; *JE.*: BJT. III. 187.

5. A távirtdát elleni cselekmények.

BTK. 439. § Aki a távirtdát, vagy annak valamely tartozékát szándékosan megrongálja, vagy szándékosan olyan cselekményt vagy mulasztást

követ el, mely által a távirдахasználhatósága félbeszakittatik, vagy gátoltatik: vétséget követ el és két évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

b) 440. §. Vétséget követ el és három hónapig terjedhető fogházzal és száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, aki gondatlanságból követ el oly cselekményt vagy mulasztást, mely által a távirдахasználhatósága félbeszakittatik.

c) 441. §. A távirđai vagy távirđaszattal megbízott hivatalnok, a felügyelő vagy a szolgaszemélyzet azon tagja, aki a távirдахasználhatóságának félbeszakítását szolgálati kötelességének megszegése által okozta: hat hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Az 1912: 63. t.-c. 21. §-a értelmében *háboru idején* elkövetve a 439. §. és az 1888: 31. t.-c. 12. §.) esetében a büntetés 5 évig terj. börtön és 4000 kor. terj. pénzbüntetés, a 441. §. esetében pedig 2 évig terj. fogház és 2000 kor. terj. pénzbüntetés.

6. A távbeszélők és villamos jelzők elleni cselekmények.

1888: XXXI. t.-c. 12. §.: „Azon büntető határozatok, melyek a távirđák megrongálói ellen a közbiztonság szempontjából a büntetőtörvényekben alkotattak s érvényben fennállanak, a távbeszélők és villamos jelzők megrongálói-val szemben is érvényesek, illetve ezekre is kiterjesztetnek”.

7. Az összes fentebbi cselekmények miatt, ha azokat vasuti, távirđai vagy távbeszélő *hivatalnokok vagy szolgálók* (a 438. és 441. §-ban megjelölt személyek) követték el, mellékbüntetésül a hivataluktól, illetőleg szolgálatuktól való elmozdítás (a viselt hivatal elvesztése) is kimondandó:

BTK. 442. §. A 438. és 441. §§-ban megjelölt személyek, a jelen fejezet előbbi szakaszaiban meghatározott büntetendő cselekmények miatt megállapított büntetéseken felül, egyszersmind hivataluktól, illetőleg szolgálatuktól való elmozdításra ítélendők.

Nem hivatalnok tettes tehát a legsúlyosabb esetekben sem ítélhető mellékbüntetésre. Szarvas hiba, illetőleg hiány, mely a revisió alkalmával okvetlenül pótlendő. A 42. sz. *döntvény* szerint a mellékbüntetés akkor se volt mellőzhető, ha 6 hónapnál rövidebb fogház szabott ki. (BJT XLVII. 174.) E szűkebbi döntvényt a BN. 36. §-a *hatályon kívül helyezte.* (L. fent 437. l.)

A 442. szakasz megerősítéseül a BTK. is azt kimondja, hogy:

BTK. 443. §. Azon vaspályai vagy gőzhajózási intézetnek igazgató hivatalnok, aki a hivatalától vagy szolgálatától való elmozdításra ítélte egyént nem bocsátja el azonnal, mielőtt a jogerőre emelkedett ítélet vele közöltetett: vétség miatt száz ícrintől ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

8. A tenger alatti kábelek elleni vétségek.

1888. VII. t.-c. 6. §.: „Aki a tenger alatti kábelt szándékosan megrongálja, vagy szándékosan oly cselekményt vagy mulasztást követ el, mely által a tenger alatti kábel használhatósága félbeszakittatik vagy gátoltatik: vétség

get követ el és két évig terjedhető fogházzal s 2000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő." Ugyanezen törvény 5. §-a szerint pedig: „Vétséget követ el és 3 hónapig terj. fogházzal és 200 koronáig terj. pénzbüntetéssel büntetendő, aki gondatlanságból követ el oly cselekményt vagy mulasztást, amely által a tenger alatti kábel használhatósága félbeszakittatik”.

9. Ásványolajfélék és földgázok vezetőkeinek védelme.

1911: VI. t.-e. 19. §.1. „Azok a büntető rendelkezések, amelyeket a büntető törvények a táviratok vagy tartozékaik megrongálására megállapítanak, az ásványolajfélék és a földgázok kiaknázására vagy vezetése céljából létesített berendezések megrongálására is kiterjesztetnek”.

10. A hajók elleni cselekmények.

BTK. 444. §. Aki szándékos cselekménye vagy mulasztása által valamely hajónak megfeneklését, elsüllyedését vagy összezúzatását okozza, ha ez által másnak élete vagy vagyona veszélyeztetett: büntetett követ el és öt évtől tíz évig, — ha azon cselekménye vagy mulasztása következtében súlyos testi sértés történt: tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal; ha pedig ez által valaki életét veszítette, amennyiben gyilkosság nem forog fenn: életfogytig tartó fegyházzal büntetendő.

445. §. Ha a hajó megfeneklését, elsüllyedését vagy összezúzatását okozó cselekmény vagy mulasztás gondatlanságból követtetett el és ez által másnak élete vagy vagyona veszélyeztetett: vétség miatt egy évig és ha halál okozta: öt évig terjedhető fogház állapítandó meg.

„Hajó” minden, a személyek vagy vagyon szállítására használt vízi jármű. A *Curia* szerint: dereglye is hajó. (BJT. XXI. 45.).

HARMADIK FEJEZET.

A közegészség elleni b. cselekmények.

201. §. A közegészség elleni büntettek és vétségek.

I. A BTK. XXI. fejezete a közegészség elleni büntettek és vétségek” címfelirat alatt három, egyenesen közveszélyes jellegű cselekményt állapít meg: 1. az *életmi cikkek megmérgezését*; 2. a *kutak megmérgezését*; 3. a ragályos betegség továbbterjedése végett elrendelt zár- és felügyeleti szabályok megsértését. Mindenik által az egyesek s rendszerint nem egynéhány, de nagyobb számú embercsoport (község, vidék) egészsége van veszélyeztetve, esetleg megfáradva, úgy, hogy e cselekmények könnyen óriási pusztítást eredményezhetnek az emberi életben.

Hogy a BTK. a közegészség elleni cselekményeket a testi sértés (XX.) után helyezte el, ennek oka az volt, hogy tényleg ezek a cselekmények is az egyesek egészségét támadják meg. Miután azonban a támadás, illetőleg veszélyeztetés itt az emberek egész tömege, a közönség ellen irányul s e cselekmények *közveszélyes jellegét* maga a BTK. elismeri: a rendszeres beosztás szempontjából e fejezetet ide, a társadalom elleni cselekmények közé kellett

helyeznünk, úgy, miként azt az 1843-iki javaslat s az összes mai BTK-ek és javaslatok teszik.

Ugyanide sorozhatjuk, analogia útján, az *állategészségügyi törvény* (1888: VII. t. c.) 146. §-ában megállapított *állategészségügy elleni vétséget* (zárlati szabályok megsértése), mely a BTK. 446. §-át helyettesíti.

A BTK-ben szabályozott közegészség elleni eselekményeket kiegészítik még ama nagyszámu *kihágások*, melyek részint a KBTK-ben (92—108. és 123—125. §.), részint más újabb törvényekben, így a *védhímlőoltásról* (1887: 22. t. c.), az *iparosok betegséglyczéséről* (1891: 14. t. c.), a *műborkészítés és árulásról* (1893: 23. t. c.), az *ipari alkalmazottak védelméről* (1893: 28. t. c.), a *mezőgazdasági termények meghamisításáról* (1895: 46. t. c.), valamint az *állategészségügyről* (1888: 7. t. c.), a *borhamisításról* (1908: 47. t. c.), a *fehér vagy sárga foszforral való gyújtógyártás tilalmáról* (1911: 5. t. c.; a 4. §. vétséget képez), a *nők éjjeli munkájának eltiltásáról* (1911: 19. t. c.) szölv törvényekben vannak megállapítva.

II. A közegészség elleni vétségek és büntettek a következők:

1. A közegészség elleni vétség.

BTK. 314. §. Aki a közfogyasztás tárgyait képező s elárúsításra vagy szétosztásra rendelt élelmi cikkek közé az egészségre ártalmas anyagot kever vagy kevertet; ugyszintén az, aki az akként meghamisított vagy életveszélyes élelmi cikkeket elárúsítás vagy szétosztás czéljából boltjában, vagy más áruhelyen, vagy raktárában tartja: közegészség elleni vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal, ezenfelül száz forinttól ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

E tényálladék, mondhatni, tiszta veszélyeztetési eselekmény. Jogi tárgya: a *közegészség*, mint társadalmi érdek. Elkövetési tárgyai: az *emberek által használt élelmi cikkek* (étel, ital). Elkövetési eselekvése csak az élelmi cikkek *megmérgezése* vagy *boltban, áruhelyen tartása*. Valóságos egészségrontás itt ki van zárva, sőt az elárúsításnak, szétosztásnak is még nem szabad megförténnie, különben a következő, súlyosabb tényálladék forog fenn. A eselekmény csak szándékos lehet s a boltban, áruhelyen tartás esetén a tettes *célzatának* az elárúsításnak vagy szétosztásnak kell lennie. A kísérletet a törvény nem bünteti. A gyakorlat megszorítólag értelmezi az „egészségre ártalmas anyag” fogalmát, így felmentette, aki emésztési zavarokat okozható anyagokat kevert a szesz italba (D-tár VIII. 152.), aki tulságos vízmennyiséget használt a kenyérgészítésnél, miáltal az az egészségre ártalmas lett (Balogh: BD-tár III. 103.). Élelmiszernak romlott állapotban eladása nem büntetett. D-tár XII. 76.

2. A közegészség elleni büntett.

BTK. 315. §. Aki használatban levő kutat, vízvezetéket, vitzartót megmérgez; ugyszintén aki életveszélyes, vagy az egészségre ártalmas anyaggal kevert valamely élelmi cikket (314. §.), — ennek veszélyes vagy ártalmas tulajdonságát elhallgatva — elárúsít, áruba bocsát vagy szétoszt: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal s ha ebből valakinek súlyos testi sértése vagy halála

következett be, — amennyiben gyilkosság nem forog fenn, — tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

E szakasz két cselekményt tartalmaz:

1. a *kutak megmérgezését*, amely szintén tiszta veszélyeztetési cselekmény, vagyis már a kut (vízvezeték, víztartó) vízének megmérgezése (az emberek egészségére ártalmassá, életveszélyessé tétele) által el van követve. A „kut” alatt itt csak *emberi használatra szolgáló* kut értendő. *Forrás* megmérgezése nem esik ide, csak a KBTK. 105. §-a alá. A kutak (vízvezeték) *berondítása* (nem mérgezés), állatok számára használt kutak, itatók megmérgezése, használhatatlanná tétele szintén a KBTK. 105. §-a alá tartozik:

2. a *megmérgezett élelmi cikkek elárúsítását, szétosztását*, ami nem egyéb, mint az előbbi közegészség elleni vétség (314. §.) folytatása. Ez utóbbihoz tehát az illető élelmi cikk eladása (elég egy eladás is) vagy szétosztása (többeknek) szükséges. A cselekvés itt is mindig szándékos, sőt a második esetben a BTK. világosan kiemeli, hogy a tettesnek az eladáskor vagy szétosztáskor az élelmi cikk veszélyes vagy ártalmas természetét el kell hallgatnia. Okoztatott-e tényleg egészségrontás valakire vagy többekre, az itt is közömbös, fő a veszélyeztetés nagyobb foka, a valóságos elárúsítás vagy szétosztás.

3. Zárletsértés ragályos betegség esetén.

BTK. 316. § Aki ragályos betegség idején, a továbbterjedésnek megakadályozása végett elrendelt zár- vagy egyéb felügyeleti szabályokat megszegi: hat hónapig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha pedig valaki a zár- vagy felügyeleti szabályok megszegésének következtében a ragályos betegséget megkapta: a megszegő három évig terjedhető fegyházzal büntetetik.

A kísérlet büntetendő.

E szakasz *tiszta mulasztási cselekményt* állapít meg. A cselekvés tisztán a felállított szabályok megszegéséből áll. A kísérlet tehát — dacára, hogy a törvény itt büntetendőnek nyilvánítja — szerintünk fogalmilag ki van zárva.

4. Zárletsértés marhavész esetén.

1887: VII. t.-e. 146. §. (Betű szerint így szölt a BTK. 446. §-a):

„Aki a marhavész terjedése ellen a hatóság által elrendelt zár- vagy egyéb felügyeleti szabályokat megsérti: vétség miatt 3 hónapig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha a szabályok ezen megsértése következtében valamely marha a ragályos vészbe esett: az, aki a szabályokat tudva megsértette, egy évig terjedhető fegyházzal és 2000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

A kísérlet büntetendő.”

„Marhavész” alatt nemesak a keleti marhavészt, hanem más betegséget is kell érteni (BJT. IX. 302.). „Száj- és köröműjás terjedése ellen kiadott rendelet megszegését is ide vették a bíróságok (BJT. XX. 333., XXX. 295.).

5. A *fehér* vagy *sárga foszfor* vagy a miniszteri rendelet által tiltott más anyag használata *gyujtókészítésnél*: vétséget (1911: 5. t.-cz. 4. §.). — ily gyujtóárú behozatalára, raktáron tartására való tilalom megszegése: kihágást képez (1911: 5. t.-cz. 5. §.).

NEGYEDIK FEJEZET.

A közhitel és a jogi forgalom elleni büntetendő cselekmények.

Irodalom: *Binding:* Lehrbuch II. 91—109.; *Liszt:* 490., 513.; *Merkel:* 358. és *Holtzendorff:* Rechtslexicon és Die Lehre vom str. Betrüge, 1—30.; *Löning:* Grundriss, 122.; *Lenz:* Die Fälschungsverbrechen, 1897.; *Lilienthal:* Grundriss, 85.; *Hülschner:* II. 513.; *Ortloff:* Lüge, Fälschung, Betrug, 1863.

202. §. A közhitel és a jogi forgalom elleni b. cselekmények köre és jogi tárgya.

I. A közhitel és a jogi forgalom elleni cselekményeknek tekintendők azok a b. cselekmények, melyek a közforgalomban szereplő különféle *bizonyítási jeleknek és jegyeknek*, így okiratoknak, bélyeg-, védjegyeknek, a pénznek, mint általános ár- és érték-mérőnek meghamisítása vagy hamis előállítása által a gazdasági, üzleti vagy a pénzforgalom alapját képező közbizalmat és közhitelt támadják meg vagy veszélyeztetik. Ily cselekmények: az *okirat-, bizonyítvány-, határjel-, bélyeg-, védjegy- és pénzhamisítások*. E cselekmények közös jogi tárgya a társadalom (ugy egyes kisebb érdekkörök, mint az egész társadalom) azon közös érdeke, hogy a jogi forgalomban rendszerint használt okiratok, bizonyítványok, határjelek, áruvédjegyek és a pénz, bárki által bizalommal elfogadhatók legyenek. Ez alapon az említett b. cselekmények, habár esetleg első sorban szintén egyeseket károsítanak, lényegükben a közérdek és pedig a társadalmi érdekek: az egyesek közötti jogi érintkezés, az *üzleti-, gazdasági-, cseve-, hitel- és pénzforgalom bizlonsága* ellen irányulóknak tekintendők.

II. Az okirat-, bizonyítvány-, bélyeg- és pénzhamisítás jogi tárgya s ez alapon az illető b. cselekmények elhelyezése ma is a legélenkebb vita tárgya az irodalomban s a törvényhozásokban, ugy. hogy ezeket sokan (már *Feuerbach*, ujabban *Löning*, *Oppenheim*) ingadozó (vagirende) s meghatározatlan tárgyauaknak tekintik. A BTK-ek a legtarkább képet mutatják ma is e cselekmények csoportosítása és elhelyezése tekintetében, ami e cselekmények jogi tárgyának eltérő és sok helyt zavaros felfogására vezethető vissza.

I. A zavar s egyuttal e cselekmények történelmi kiinduláspontja a római jognak a hamisításról hozott szakadékos, rendszertelen törvényeiben keresendő. Legelőször ugyanis a *Lex Cornelia „testamentaria summaria“ hamisítás (falsum) gyanánt bünteti a végrendelet- és a pénzhamisítást, valamint a hamis tanuskodást, majd későbbi törvények quasi falsumnak nevezik az okirat-hamisítást, hamis név használatát, a gyermekecsempészetet, az ingatlan kétszeri eladását. Ezzel a hamisítást összekeverik a csalással, illetőleg a csalás*

cimén vagyon elleni cselekménynek tekintik a hamisítást. Csupán a *pénzhamisítást* különítik el később a császárok s azt felségsértésnek (crimen laesae majestatis) nyilvánítják. A csalás és okirathamisítás ettől fogva egy összebonyolodnak, hogy csak a legújabb irodalmi vizsgálódások voltak képesek a két cselekményt egymástól lényegileg elkülöníteni.

2. Az olasz praktikusok ugyanis a falsum és quasi falsum eseteit magyarázva, az *igazság elferdítésében* („veritatis mutatio, quae in se dolum habet”) látják az azokat összekötő kapcsolatot s az igazság elferdítése oly elmélettel növi ki magát, mely az új- és legújabbkori büntetőjogban is megdönthetetlennek látszott s ennek eredménye lett, hogy az okirathamisítás az új- és legújabbkori BTK-ekben is belső rokonságba hozatik s legtöbbször egy fejezetben tárgyalatik a csalással (Carolina, Allg. Landrecht, az 1813-iki bajor, a badeni, porosz, szász. sőt még a finn BTK. is) s most a hamisítás, majd a csalás tekintetik tágabb fogalomnak, melynek a másik alfaját képezi. A *Code Pénal* ugyan a helyesebb felfogásnak tör utat, amennyiben az okirathamisítást teljesen elszakítja a csalástól s a pénzhamisítással együtt az állam elleni bűntettek közé helyezi. E példa azonban sokáig nem talál követésre. Az okirathamisítás a legtöbb mai BTK-ekben is a csalás szomszédságában, a *vagyon elleni* cselekmények közé van sorozva, így a német, osztrák, magyar, finn, bolgár BTK-ekben, valamint az 1843-iki javaslatban. Csupán a pénzhamisítást tekintik általában az állam, illetőleg az *állam pénzügyi felségjoga* elleni cselekménynek.

3. A legújabb irodalom ez ócska, zavaros felfogást teljesen elveti s a Code Pénal nyomán az okirat-, bélyeg-, pénzhamisításokat végleg elválasztja a csalástól. Kiveszi azokat az egyesek vagyoni jogköre elleni cselekmények közül, kimutatja, hogy ezek jogi tárgya a közhitel, a jogi forgalom s ez alapon azokat a társadalom elleni cselekmények körébe helyezi. Legelőször a *hollandi* BTK. teszi magáévá e helyes álláspontot s az állam elleni cselekmények után, külön fejezetekben tárgyalja: a pénz-, a bélyeg- és az okirathamisítást (X—XII. fej.). Még tisztább és teljesen kifogástalan az *olasz* BTK. álláspontja, mely a társadalom elleni cselekmények közt külön fejezetben, a *közhitel elleni bűntettek* (Dei delitti contro la fede publica) cím alatt csoportosítja: a pénz-, a bélyeg-, a köz- és magánokirat-, a bizonyítványhamisításokat s a kereskedői hitel elleni cselekményeket. Ugyane helyes nyomot követi a *svájci* javaslat, midőn a társadalom elleni első cselekményes csoport gyanánt önálló fejezetben a *közhitel elleni* (contre la foi publique, gegen öffentliche Treue und Glauben) cselekmények címe alatt sorakoztatja: előbb az okirat-, aztán a bizonyítvány-, a határjel-, a pénz- és bélyeghamisításokat. A *norvég* BTK. a közvesztélyes cselekmények után tárgyalja: a hamis esküt, hamis vádat, pénz- és okirathamisítást. Az *osztrák* javaslat az állam elleni cselekmények sorában az igazságszolgáltatás elleni cselekmények után sorozza az „okiratforgalom és a pénzforgalom biztonsága elleni” cselekményeket.

4. A *magyar* BTK. a német törvény helytelen felfogását követi a csoportosításban s a csalás után (a vagyon elleni delictumok közt) tárgyalja az okirat- (XXXII.), a bizonyítvány- (XXXIII.), a bélyeg- (XXXIV.) hamisításokat s az állam elleni cselekmények közt a pénzhamisítást. (X.) Az Indokolás azonban (Anyaggyűjt. II. 313. és 765.) helyesen fogja fel az okirat- és pénzhamisítás jogi tárgyait „a közhitel és a pénzforgalom, mint társadalmi

érdekek veszélyeztetésének“ tekintvén e cselekményeket, annál nagyobb kár, hogy e helyes elméleti álláspontot gyakorlatilag nem merte érvényesíteni.

5. A német irodalomban a hamisítási cselekmények jogi tárgya s elhelyezése felett elkeseredett harc folyik. *Binding* és *Liszt* képviselik itt is az ellentétes szempontokat. *Binding* a *Merkel* álláspontját, ki a fentebbi cselekményeket „hamisítási cselekmények“ neve alatt foglalja össze, továbbfejlesztve, nagy élelméjűséggel igyekszik kimutatni, hogy a „közhitel“ mint jogtárgy nem egyéb, mint a régi *igazsághoz való jognak* új köntösbe öltöztetése. A közhitel meghatározatlan fogalom s ezért annak elvetésével a „hamisítási cselekmények“ neve alatt sorozza a hamis esküt, okirat-, pénz-, mérték-, bélyeg-, védjegyhamisításokat, mint a bizonyítási eszközök és hiteljegyek elleni b. cselekményeket (*Verbrechen wider die Beweismittel und die Glaubigungszeichen*). Ezek közös jogi tárgya szerinte a bizonyítás s elkövetési tárgyai a bizonyítási eszközök. (Lényegileg ezt a felfogást fogadta el az osztrák javaslat.) *Liszt* szintén elveti a közhitelt, mint jogtárgyat, de a hamisítási cselekmények összefoglalását lehetetlennek tartja, mert szerinte a pénz- és okirathamisítás az eszköz által jellemzett cselekmények (*durch das Mittel des Angriffs gekennzeichneten Delicten*) közé tartoznak s így ezek jogi tárgya nem a bizonyítás, hanem az egyesek vagyoni s a közönségnek a jogi forgalom biztonságára vonatkozó érdeke. A hamis eskü és a hamis vád szerinte is (ugy mint *Merkel* szerint) a bizonyítási eszközök s ez alapon az *igazságszolgáltatás elleni cselekmények*.

Részünkről mindkét felfogást s a „közhitel“ mint jogi tárgy elleni támadást tulzottnak tartjuk. A *Binding* fejtegetései ugyan legnagyobb részt helyesek e cselekmények elkövetési tárgyára, de nem meggyőzők a jogi tárgyra vonatkozólag. Így erőltetett a pénzhamisítást, mint „a bizonyítási jegyek általi bizonyítás“ ellen irányzott cselekményt minősíteni, ugyancsak nem eléggé igazolt a hamis eskünek a „hamisítási“ cselekmények közé vonása. (L. alább a 211—212. §. A *Liszt* gyűjtő elnevezése ellen l. fentebb a 196. §.) A „közhitel“ igaz, hogy nem épen a legszabatosabb kifejezés, de körülbelül mégis legjellemzőbb a fenti cselekmények jogi tárgyának, az emberek közötti jogi érintkezés, így az üzleti-, gazdasági-, csere-, hitel- és pénzforgalomnak közös jelzésére. A hamis esküt és hamis vádat, tekintve, hogy azok csak az állami hatóságok előtt követhetők el, mi is (*Merkel*, *Birkmeyer* és a legújabb törvényhozási munkálatok nyomán) az igazságszolgáltatás elleni büntettek közé sorozzuk (l. a 211. §.).

203. §. Az okirathamisítás.

Irodalom: *Heil* F.: Az okirathamisítás kérdéséhez. M. Ig.-ügy, XX. 361.; *Illés* K.: Az okirathamisítás büntethetőségének határaitól. BJT. XII. és Jog. K., 1896. 4. sz.; *Rapoeh* G.: J. K., 1912. 230.; *Leitner* M.: Intellectualis o. h. J. K., 1910. 228.; *Lenz*: Die Fälschungsverbrechen in dogm. und rechtsvergleichenden Darstellung. I. Die Urkundenfälschung, 1897.; *Janko-Rulf*: 291.; *Paul Merkel*: Die Urkunde im deutschen Strafrecht, 1902.; *Brodmann* E.: Die Urkunde, besonders im Strafrecht, 1904.; *Baumann*: Des conditions générales du crime de faux en écriture, 1887.; *Weismann*: Vergl. Dar. B. VII. 243.; *Attorfer*: Urkundenfälschung und U. missbrauch, 1908.; *Pagel*: Fälschung und

Handeln unter falschen Namen, 1909.; *Du Pasquier*: Essai sur la nature juridique du faux en écriture, 1909.

I. A BTK. XXXII. fejezete az „okirathamisítás“ neve alatt a köz- és magánokirathamisítást s a bizonyítékhamisítás analogiája alapján a *határjelhamisítást* foglalta össze. Eltekintve a határjelhamisítástól, amelynek tárgya *okmány* (documentum), de nem okirat (l. a köv. §-t), a köz- és magánokirathamisítás elkövetési tárgyai az *okiratok*, azaz a bíróságok vagy hatóságok előtt *bizonyítékul szolgáló iratok*. Ugy a polgári, mint a büntető bíróságok előtti eljárásban az okiratok fontos bizonyítékokat képeznek, aki tehát valamely igazi okiratot meghamisít (tartalmát megváltoztatja), vagy egészen hamis okiratot készít, az az okiratokhoz fűzött bizalmat, az okiratok hitelességét, bizonyító erejét támadja meg s ezzel nemcsak egyeseknek okozhat sérelmet, de a társadalmi jogi forgalom alapját képező közhitelt támadja meg. Ezért tekinti a mai büntető jogtudomány az okirathamisítás jogi tárgyának a *közhitelt és a jogi forgalmat*.

1. Mi tekintendő *okirat*-nak, ennek meghatározása, mint a Min. Indokolás (Anyaggyűjt. II. 766.) is kiemeli, nem tartozik a BTK. feladatai közé, vagyis „a BTK-nek nincs külön tana az okiratokról“, hanem amit a perjogi törvények okiratnak tekintenek, a büntetőjogban is csak azt lehet okiratnak tekinteni. A büntetőjog csak a büntethetőség szempontjából szól az okiratokhoz, vagyis azt, hogy hamis, vagyis hamisított-e az okirat, s így forog-e fenn büntetendő okirathamisítás, a büntetőbíró állapítja meg, függetlenül a perjegtől.

A perjogi törvények az okiratok alatt az *okmányok* (a tárgyi bizonyító eszközök) *egy faját*, t. i. az oly okmányt értik, melyben valamely nyilatkozat vagy gondolat írásjegyekkel vagy a gondolat kifejezésére használható más jegyekkel van kifejezve, pl. irat, kép, telegramm, gyorsírási feljegyzés. Az okirat alatt tehát a büntetőjogban sem szabad — mint Fayer és Werner helytelenül teszik — az okmányokat, vagyis bárminő tárgyat, mely valamely ön-magán kívül levő jogilag relevans tény, nyilatkozat vagy akaratnyilvánítás bizonyítására használható, érteni. Miután a BTK. mindennél következetesen okiratról beszél, helytelen a Werner osztályozása, hogy a magánokiratok írottak és nem írottak, épügy helytelenül tekinti Fayer a rudak elvételét, ha azok pl. az elvitt *szekérszéna* (koesirakomány) számát jelzik, okmányhamisításnak. Ez az eset világosan esalás.

2. Az okiratok a perjogi törvények értelmében kiállítójuk szerint lehetnek *köz- és magánokiratok*. Miután a perrendtartási törvények, valamint a közfelfogás a közokiratoknak általában nagyobb hitelességet és bizonyító erőt tulajdonítanak, mint a magánokiratoknak, ez okból a BTK. külön tényálladékok gyanánt szabályozza a *közokirathamisítást* (BTK. 391—400 §.) és külön a *magánokirathamisítást* (BTK. 401—403. §.). Ezenfelül néhány oly különös

esetet említi meg, melyek ugy köz-, mint magánokiratokra vonatkozólag elkö-
vethetők (404—406. §.).

A köz- és magánokirathamisításnak a közös jogi tárgyon felül, csupán az elkövetés módjára (meghamisítás vagy hamis, ál-okiratkészítés) vannak bizonyos közös ismérveik, egyébként azonban ismérveik egészen sajátosak, ugy az elkövetés különböző alakjaira, mint a célzatra és az eredményre nézve. A leglényegesebb különbség köztük, hogy a köz-okirathamisításhoz rendszerint *nem szükséges* a hamis vagy hamisított okirat felhasználása, míg a magán-okirathamisításnál ez minden esetben *elengedhetetlen* tényálladási kellék.

II. A közokirathamisítás esetei.

Közokirathamisítás általában valamely közhivatalnok által hivatali hatáskörében és törvényes alakban kiállított okirat („köz-okirat”) tartalmának jogtalan megváltoztatása vagy ál-közokirat készítése. A közokirathamisítást elkövetheti idegen (nem hivatalnok) vagy közhivatalnok, ez utóbbi ismét hivatalos hatáskörében, vagy azonkívül. A cselekvésnek két fő módja van: a) az u. n. *anyagi* okirathamisítás, t. i. egy valódi közokirat szándékos megváltoztatása, vagy új hamis okirat készítése a tettes által és b) az u. n. *értelmi* (intellectualis) okirathamisítás, ami abban áll, hogy valaki tévedésbe ejti a közokirat kiállítására jogosított közhivatalnokot s ezáltal egy alakilag valódi, de tartalmában hamis (valótlanságot tartalmazó) közokiratot állíttat ki. Ez alapon különbözteti meg a BTK. 1. az idegen vagy nem jogosított közhivatalnok, 2. a jogosított közhivatalnok által elkövetett anyagi és 3. az értelmi közokirathamisítást.

1. A bárki által elkövethető *anyagi közokirathamisítás*.

BTK. 391. §. Aki hamis közokiratot készít, vagy valódi közokiratot, tartalmának megváltoztatása által meghamisít, ha ebből valakire jog sérelem háramlik vagy háramolhatik, akár külföldi, akár belső földi legyen azon közokirat: a közokirat hamisításának büntetést követi el és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

E tényálladék alanya lehet bárki, magánszemély és közhivatalnok, kivéve azt a közhivatalnokot, akinek éppen hivatali hatásköréhez tartozik az illető közokirat kiállítása. Elkövetési tárgya: bel- vagy külföldi közokirat. „Közokirat” általában a közhivatalnokok által hivatali hatáskörükben szabályszerű alakban kiállított okirat.

A cselekvés kétféle lehet: a) vagy ál, *hamis közokirat készítése*, egy okirat alakjának jogtalan utánzása, b) vagy egy *valódi közokirat tartalmának megváltoztatása* (meghamisítás). Mind-

kettő csak szándékos lehet. A célzat közömbös, károsítási vagy haszonszerzési célzat nem szükséges.

A hamisítási cselekvésnek azonban mindenesetre olyanak kell lennie, hogy abból *valakire jogsérelem háromoljék vagy háromolhassék*. Az eredmény tehát itt valakinek bármínő jogsérelem vagy legalább ily jogsérelem lehetősége. A „jogsérelem“ nem pusztán vagyoni jogi sérelmet jelent, hanem az egyeseknek vagy az államnak okozható bármínő köz- vagy magánjogi (családi állásra, becsületre stb.) sérelmet. A sérelem tényleges bekövetkezése azonban nem szükséges.

1. Helyesen mentette fel a Curia azt a rabbit, ki való tényt bizonyított egy anyakönyvi kivonatban, habár az illető anyakönyv maga nem volt meg, mert a *jogsérelem lehetősége* is ki volt zárva (BJT. XXIV. 158.). Hasonló felmentések: LXIII. 217. (*Degré L.* megbesz.) Ugyancsak jogsérelem okozására irányuló szándék hiánya miatt felmentett a Curia, midőn a tettes a lőjárlatban, váltóóvásában stb. lényegtelen vagy stylaris módosítást tett (BJT. XXII. 350., XXIX. 190., XXXI. 310.). *Fayer* a jogsérelem alatt csak anyagi sérelmet ért, *Illés* közjogi sérelmet is elégnék tart. Ez utóbbi helyesebb. Ugyanígy a Curia: „Közokirathamisításnál a „jogsérelem“ nemesak magánjogi alanyok tényleges vagy lehetőleges sérelmét jelenti, hanem magában foglalja az egész jogterületet, tehát a közjogot is.“ *Bulogh*: BD-tár II. 125. Helyesen állapította meg ez alapon a 393. §. tényálladékát, midőn vádlott több elítéltre nézve a büntetési törzskönyvbe hamisan vezette be, hogy a büntetősüket kitöltötték.

2. A cselekvés be van fejezve az említett kellékekkel bíró hamis közokirat *elkészítésével* vagy a meghamisítással (változtatás), a hamis vagy hamisított okirat felhasználása nem szükséges a befejezéshez, azonban mindenesetre szükséges az okiratnak oly helyzetbe hozása, hogy abból valakire jogsérelem állhasson elő. Ha a hamisítás nem teljesen sikerült is (pl. az okmányról valami hiányzik, hibás szövegű, a hamisítás tökéletlen), a közokirathamisítás, illetőleg annak kísérlete (az eset körülményei szerint) megállapítható. Hamis okiratkészítés az aláírás és peesét nélkül befejezettnek nem tekinthető.

Fayer és *Illés* szerint e tényálladéknál *kísérlet* alig képzelhető. Szerintünk az épen említett esetekben, vagy midőn valaki a hamis okmányt zsebében tartja, hogy szükség esetén alkalmas helyre juttassa, a kísérlet megállapítható. Különböen a közokirat hamis befejezését, illetőleg a büntetethetőség kezdőpontját a törvénynek szabatosabban kellene előírni. Beállítás szerint ma már az okmány „elkészítése“ befejezett b. cselekmény, holott lényegileg ez még csak (mindenesetre büntetést érdemlő) előkészület a jogi forgalom megtámadására. L. erről *Brodmann* id. m. A. Curia felmentette (helytelenül) azt az egyetemi hallgatót, ki indexébe tanári, dékáni aláírásokat, colloquiumokat és szigorlati bizonyítványokat hamisított. Ő azonban tagadta, hogy a hamisított indexet használni akarta volna s tényleg még nem is használta, hanem az a házkutatás alkalmával szekrényébe zárva találatott (BJT. LIV. 143.). A Curia szerint a vádlott itt a bizonyítványt „nem hozta oly helyzetbe, hogy

abból valakire jogsérelem háromszorozott volna". Hasonló okból felmentés: LXIII. (1912) 198.

Folytatólagos (egy) közokirathamisításnak minősítette a Curia (helyesen) egy közjegyző cselekményét, ki 6 éven át 32 esetben követett el hasonló közokirathamisítást: BD-tár VI. 124.

Minősített eset:

BTK. 392. §. Aki az előbbi §-ban meghatározott cselekményt azon célból követi el, hogy ezáltal magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, vagy valakit vagyonában megkárosítson: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

E minősített eset esupán a jogtalan vagyoni haszonszerzési vagy a károsítási célzat által különbözik a rendes tényálladéktól. A célzat itt vagylagos, elég magában a haszonszerzési (animus lucri) és elég tisztán a károsítási célzat.

Mellékbüntetés mindkét esetben: hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése (BTK. 399. §.).

a) A bírói gyakorlatban a „közokirat“ fogalma és köre okoz állandó vitát és eltéréseket. Helyesen mondta ki a Curia, hogy közokiratot csak a szabályszerű hatósági funetióban kiállított közokirat képez (BJT. V. 339.). Rendszerint közokiratnak veszi a Curia: a közjegyzői okiratot (BJT. XII. 153.; költségekre vonatkozó foadaléket nem: XXIII. 237.), adókönyvet (u. o. VII. 133., XI. 78., XVI. 329.), bírói ítéletet (XI. 318.), kézbesítési bevényt (XXIV. 367.), ló- és marhalevelet (IV. 300., XV. 106.), katonai szabadságolási bizonyítványt, katonakönyvet (V. 66., 411.), posta-utalványt, postai bevényt (EH.: BHT. IV. 423., BJT. XLVI. 26., 235.), postatakarékpénztári betéti könyvet (EH.: BHT. IV. 422. sz.), vadászati jegyet (XXX. 280., LII. 277.) stb.

b) Irodalomban és gyakorlatban egyaránt vitás az iskolai bizonyítványok hamisításának kérdése. A zavart főleg az okozza, hogy a KBTK. 71. §-a kihágásnak minősíti, ha valaki „alkalmazás, eltartás vagy segélynyerés céljából, a hatóságok vagy magánzemélyek félrevezetésére hamis utlevélet, eseléd-könyvet, képesítvényi vagy igazoló bizonyítványt készít, vagy a valót meg hamisítja, vagy ily okiratot használ“. A bírói gyakorlat eleitől fogva ingadozik arra nézve, hogy iskolai bizonyítványok, mint nép-, közép-, felsőiskolai vizsgákról kiállított, érettségi, államvizsgai bizonyítványok, index stb. meghamisítása közokirathamisítás büntetett képezi-e vagy az említett kihágást? A Curia a legutóbbi időkig majdnem tulnyomóan kihágásnak vette ez eseteket (BJT. XXI. 289., XXXI. 124., XXXII. 42.). Ujabbán, kivált fontosabb iskolai bizonyítványok, így érettségi, államvizsgai bizonyítvány hamisítását vagy felhasználását rendszerint közokirathamisításnak minősíti (BJT. XXV. 257., XXXVII. 106—110., XLIII. 86., XLVIII. 11., LII. 108.). Az irodalomban Fayer elvileg kihágásnak tekinti az említett eseteket, Schnierer, Illés és Werner a közokirathamisítás megállapítását helyeslik s ez utóbbit osztjuk mi is, mert a „képesítvényi“ bizonyítvány kifejezés a KBTK-ben s a eseléd-, katonakönyv és utlevél mellé helyezés azt mutatja, hogy a törvény csak az alsóbb állások elnyerésére szolgáló vagy az iparos-segédi, tanonci képesítő bizonyítványokat stb. akarja a KBTK-ben szabályozni. Kétségtelen azonban, hogy az

iskolai bizonyítványok közt is nagy különbség van (népiskolai, államvizsgái) s ezért mindenesetre kívánatos lenne, hogy az iskolai bizonyítványok hamisításáról a revisió alkalmával külön szakasz készíttessék, meghatározván pontosan az iskolai bizonyítványok körét s elég tért adva a bírói mérlegelésnek. Az *olasz* BTK. külön alfejezetben szól a bizonyítványhamisításokról.

A Novella I. javaslata a KBTK. 71. §-ának kibővítésével (kiemelve az iskolai bizonyítványokat) akarta a kérdést megoldani, ami elhibázott kísérlet. Részilukról legeelszerűbbnek látnók a XXXIII. fejezetben, a „bizonyítványhamisítások“ általános címe alatt szabályozni, az orvosi és községi bizonyítványok mellett, az iskolai bizonyítványok hamisítását.

2. A közhivatalnokok által elkövethető közokirathamisítás.

a) **BTK. 393. §.** Azon közhivatalnok vagy váltójegyző, aki hivatali hatáskörében hamis közokiratot állít ki, vagy a valódi közokiratot meghamisítja, ha ebből valakire jogsérelem háramlik vagy háramolhatik: öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

b) **394. §.** Közokirat hamisítását képezi és a 393. §. rendelete szerint büntetendő, ha a közhivatalnok vagy váltójegyző, az általa hivatali minőségben vezetett jegyzőkönyvbe vagy egyéb közhivatali könyvbe, vagy az általa ugyanazon minőségben felvett okiratba valamely lényeges tényt hamisan vezet be, hiteles alakban hamis kivonatot ad ki, vagy ha a hivatali jegyzőkönyv, vagy más közhivatali könyv lényeges tételét meghamisítja.

c) **395. §.** Közokirat-hamisítást követ el és három évig terjedhető bürtönnel büntetendő azon közhivatalnok is, aki valamely okiratról hiteles alakban hamis másolatot ad ki, vagy valamely másolatot nem létező eredeti okirat másolatának hiteles alakban bizonyít.

d) **396. §.** A 395. §. intézkedései a hiteles alakban kiadott hamis fordítványokra is kiterjednek.

e) **398. §.** Azon közhivatalnok, váltójegyző, ugyszintén azon hites fordító, aki hivatalánál fogva vezetésére vagy őrizetére bízott nyilvános könyvet, jegyzőkönyvet vagy eredeti okiratot azon czélból, hogy valakinek jogára nézve lényeges bizonyítás megghiúsíttassék vagy megnehezíttessék, megsemmisít, egészben vagy részben használhatatlanná tesz, eltitkol, vagy pedig az ellenfélnek átad: közokirat-hamisítónak tekintetik és öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Azon közhivatalnok, váltójegyző vagy hites fordító pedig, aki a jelen szakasz előbbi pontjában meghatározott valamely cselekményt, az őrizetére bízott hiteles alak másolatra vonatkozólag követi el: három évig terjedhető bürtönnel büntetendő.

A BTK. a közhivatalnokok által elkövethető közokirathamisításnak öt főesetét különbözteti meg:

a) a hamis közokirat kiállítását vagy a valódi közokirat meghamisítását;

b) hivatalos jegyzőkönyv vagy egyéb közhivatali könyv meghamisítását;

c) hamis másolat kiadását:

- d) hamis forditmány kiadását;
 e) nyilvános könyv, jegyzőkönyv vagy okirat megsemmisítését, eltitkolását, az elleniélnek átadását.

Mind az öt tényálladéket csak a BTK. 461. §-ában *közhivatalnoknak* tekintett személy vagy váltójegyző követheti el. Tekintettel arra a tényre, hogy a BTK. készültének idején az anyakönyvek vezetése az egyes elismert vallásfelekezetek lelkészeire volt bízva, akik a BTK. 461. §-a értelmében nem tekinthetők közhivatalnokoknak, a BTK. világosan kijelenti, hogy:

397. §. Az anyakönyvek és azokból kiadott hiteles alaku kivonatok és bizonyítványok közokiratot képeznek és az azok vezetésére, valamint azokból hiteles kivonatok és bizonyítványok vagy okiratok kiadására jogosított személyek, ezen cselekményeikre vonatkozólag, közhivatalnokoknak tekintenek.

Ezen szabály a házassági perekben eljáró egyházi bíróságok tagjaira, jegyzőire és irattáraik kezelőire ugyszintén a káptalanok és conventek, mint közhitelességű helyek irattárainak kezelésével, az ezek feletti felügyelettel, valamint az ezekből hiteles alaku okiratok kiadmányozásával megbízott személyek is kiterjed.

Ez a rendelkezés ma már legnagyobb részt tárgyatalan, mert az 1804: XXXIII. t.-c. óta az anyakönyvek vezetése államilag kinevezett hivatalnokokra van bízva, akik az általuk vezetett könyvek meghamisítása által eo ipso *közokirathamisítást* követnek el, azonban a 397. §-nak ma is van jelentősége a lelkészek által az 1894-ig vezetett anyakönyvekből eszközlendő kivonatokra, valamint a káptalanok, conventek irattárainak kezelőira vonatkozólag. Így az utóbbi időben is Zemplén megyében s a felvidéken évek óta üzték egyes izraelita anyakönyvvezetők a katonaszabadítást az anyakönyvi kivonatok meghamisítása által.

Az egyes tényálladékok közt főleg az elkövetési tárgyra (közokirat, hivatali könyv, másolat, forditmány) és a tevékenységre (meghamisítás, megsemmisítés) van lényegesebb különbség. A hamis közokirat kiállítását (393. §.), a hivatali könyv vagy jegyzőkönyv meghamisítását (394. §.) és ezek megsemmisítését egyenlő súlyúnak és jelentékenyen súlyosabbnak tekinti a törvény, mint a hamis *másolat* vagy hamis *fordítás* kiadását.

A gyakorlatban főleg a „közhivatali könyv“ körére s a halmazatra nézve merült fel vita és ingadozás. A 65. sz. *döntvény* szerint a postaszolgá cselekménye, ki a *postakönyvet* meghamisítja, a 394. §. alá esik (BJT. XV. 66.), az *adókönyvecske* meghamisítása szintén (D-tár XI. 1. sz.). Ma is ingadozik a gyakorlat arra nézve, hogy ugyanazon okirat ismételt kiállítását vagy egy hivatali könyv több tételének meghamisítása egységnek vagy többségnek minősítendő-e? Így két ízben kapott 2—2 marhájárlat meghamisítását négyrendbeli, két adófőkönyvben négy egyén javára 6 tétel megváltoztatását 4 rendbeli közokirathamisítás halmazatának (BJT. XXXV. 321.), 97 nyugdíj-könyvecske hamisítását 97 rendbeli közokirathamisításnak (BJT. XLII. 164.) vett a Curia. Külön okiratok hamisításánál elvileg helyes a hamisított okiratok száma szerint venni fel a halmazatot, ellenben egy hivatali könyv akárhány tételének meghamisítása helyesen egységnek és pedig folytatólagos cselekménynek tekintendő, mert egy hivatali könyv oly egységes elkövetési tárgy, hogy annak többszöri, megszaggatott (folytatólagos) meghamisítása csak egy köz-

jogi sérelmet jelent. L. erről *Heil F.*: BJT. XXXV. 327. és *Linkoy F.*: BJT. XLII. 161.

3. Az értelmi (intellectualis) közokirathamisítás.¹⁾

BTK. 400. §. Aki szándékosan közreműködik arra, hogy valaki jogai vagy jogviszonyainak lényegére vonatkozó valótlan tények, körülmények vagy nyilatkozatok vezetessenek be a nyilvános könyvbe vagy más közokiratba: egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Aki pedig az ezen szakaszban meghatározott cselekményt azért követi el, hogy ezáltal magának vagy másnak jogtalan hasznot szerezzen: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ezt a cselekményt elkövetheti bárki, az okiratot hitelesen kiállító vagy a nyilvános könyvet hivatalosan vezető közhivatalnokon kívül. A közhivatalnoknak tehát nem szabad tudnia, hogy ő valótlan tényeket vezetett be, különben nem ez, hanem a rendes közokirathamisítás tényálladéka (393., 394. §.) állna elő. A hivatalnok (közjegyző, telekkönyvvezető) a jelen szakasz esetében nem bűnös, ő meg van tévesztve, bűnösök csupán azok, kik őt félrevezetve, általa a hiteles alaku bejegyzést vagy okiratot tartalmilag meghamisítják. A cselekvés tehát itt nem hamisítás, hanem *értelmi közreműködés* arra, hogy más, a tettesek által célbavett hamisítást akaratlanul elkövesse.

1. A cselekvésnek olyannak kell lenni, hogy az által valakinek jogsérelmére szolgáló valótlan tények, adatok kerüljenek be egy közhivatali nyilvános könyvbe (telekkönyv, adókönyv) vagy egy hiteles alaku közokiratba. Ez itt az eredmény. A sérelem alatt itt is *magán-* vagy *közjogi sérelem* értendő, azonban csak a *lényeges* („a jog vagy a jogviszony lényegére vonatkozó”) *sérelem*. A sérelmes adat bevezetésével van befejezve a cselekmény. A kísérletet itt (amennyiben e cselekmény rendes esetben vétség) nem bünteti a törvény. Az értelmi „közreműködők” valamennyien tettestársak. Bűnsegély azonban nincs kizárva (előmozdítás, a tettestársak kapacitálása, bátorítása).

2. Az értelmi közokirathamisítás körül a bírói gyakorlatban ma is nagy ingadozások vannak. Általában a gyakorlat felette kiterjesztette e szakasz körét s számos ide nem tartozó esetet vont e szakasz alá. Így ide veszi a gyermeknek helytelen anyakönyveztetését (BJT. II. 138., XVI. 63.), az anyakönyvbe való valótlan bemondásokat (u. o. XXIX. 94., XXXVIII. 79.); az ingatlan kétszeri eladását s a második vétel bekebeleztetését (21. sz. döntvény, BJT. VI. 186., XXXIII. 387., XXXVII. 172., 329., LIV. 37., a második vevő azonban csak akkor marasztaltatik, ha ő is tudta az eladás hamisságát), hamis okiratok alapján való telekkönyvi bekebelezéseket (XIX. 69., XXV. 13., XXXII. 60., XXXVII. 232.), másra kiszabott szabadságbüntetés kiállítását (XXII. 6., XXXVII. 58.), katonának beállást másnak neve alatt (XXXII. 8.),

¹⁾ Csak irodalmi elnevezés.

lőtőhuzásnál előre megjelölt számok kihuzatását (XXXIII. 165., Farkas Menyhért esete), más által letett középiskolai vizsgáról szóló bizonyítványnak saját nevére kiállítását (LII. 300. JE.: BHT. I. 75. sz.) stb. A legtöbbször azonban a Curia halmazatban (rendszerint *eszméi* halmazatban) állónak tekinti e szakaszt más eselekménnyel, így a csalással (21. sz. döntvény), családi állás elleni büntettel, magánokirathamisítással. A halmazat felvétele azonban sokszor alapos kifogás alá eshefik. Így a 21. sz. döntvényt sem helyeselhetjük elvileg, mert ott csak a család esete forog fenn, a telekkönyvvezető nincs megtevésztve. Ugyancsak a köz- és magánokirathamisítás halmazata is legtöbbször erőltetett, mert vagy csak közokirathamisítás van (valótlan tények bevezetése a telekkönyvbe), vagy csak magánokirathamisítás (a hamis magánokirat felhasználása). (Felmentetett a közokirath. v. alól vádlott, mert a *hamis* magánokirat felhasználásából a benne foglalt jogügylet valódisága folytán, jogsérelem senkire nem hárulhatott. BJT. 62. k. 84.) Az *ingatlan kétszeri eladásánál* a Curia helyesen tettestársaknak minősíti az eladót, az új vevőt és a szerződési tanukat is, ha ezek is tudták az új eladás hamisságát (BJT. LVI. 236.). A más helyett való szabadságbüntetés-kiállítás esetében (bűnpártolás) és a más helyetti katonáskodás miatt (fegyveres erő elleni véts-g) az értelmi közokirathamisítás felvétele helytelen.

4. Mellékbüntetés.

399. § Közokirat hamisítása miatt, az előbbi szakaszokban meghatározott büntetésen felül, hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is kimondandó.

A 397. §-ban meghatározott személyekre vonatkozólag a hivatalvesztés helyett az ítéletben az mondandó ki, hogy házassági ügyekben való bíráskodásra vagy jegyzőkönyvvezetésre, továbbá közokiratok kiállítására, vezetésére vagy őrzésére képességgel nem bírnak.

III. A magánokirathamisítás.

BTK. 401. § Aki hamis magánokiratot készít vagy készített, magánokiratot részben vagy egészben meghamisít vagy meghamisított, ha azt arra használja, hogy ez által valamely kötelezettség vagy jog létezése, megszüntése vagy megváltoztatása bizonyíttassék, a magánokirat hamisítását követi el.

1. A magánokirathamisítást elkövetheti bárki, úgy magán-személy, mint közhivatalnok. Elkövetési tárgy *magánokirat*, vagyis magánszemély által kiállított oly irat, mely valamely kötelezettség vagy jog létezésének, megszüntének, vagy megváltozásának bizonyítására alkalmas. Vagyis nem bárminő magánirat (levél, tudományos munka, jelentés), hanem csak a *jogviszonyokról kiállított s bizonyítékot képező magánokiratok* (szerződések, váltó, végrendelet, rakjegy, fuvarjegy stb.) meghamisítása. esik ide. Jogi tárgy itt is a bizonyítékhoz fűződő közhitel és bizalom, nem a sértett vagyoni jogköre.

Igaz, hogy e cselekmény legtöbbször egyesek vagyoni jogát (kötelmi jog) sérti, de ez itt, épúgy mint az előző társadalom elleni cselekményeknél, beolvad az általános társadalmi érdek, a jogi forgalom sérelmébe. *Fayer* és *Illés* szerint a magánokirathamisítás *vagyon elleni* bűncselekmény. *Fayer* különösen azzal indokolja ezt, hogy a BTK. itt is értékhárt vesz fel a minősítésnél. Ugyde értékhárt van a vizáradás okozásnál, a pénzhamisításnál is.

2. A tevékenység lényegesen különbözik a közokirat hamisításától. Itt is két elkövetési mód van ugyan: a) ál-, hamis okirat-készítés és b) valódi okirat meghamisítása, a BTK. azonban először is kiemeli, hogy nemcsak a hamisító, de a hamisítvány megrendelője, készíttetője (készített, hamisított) is tettesnek tekintendő, ezenfelül — s ez a legfőbb különbség — itt a hamis okirat *felhasználása is lényeges kelléke* a cselekvésnek.

Vagyis a hamisítás csak akkor büntetettik, ha a tettes a hamisítványt arra használta fel, hogy az által valamely kötelezettség vagy jog létezése, megszűnte, vagy megváltozása bizonyíttassék. A tényálladék tehát itt *csak a felhasználással van befejezve* s így a hamis magánokirat készítése még nem is kísérlet, csak előkészület. A kísérlet a felhasználás megkezdésében áll. *A vétség kísérletét nem bünteti a törvény.* Az értelmi meghamisítás (BTK. 400. §.) a magánokirathamisításnál ki van zárva. A felhasználás nem szükséges, hogy azok ellen történjenek, akiknek névalírást a tettes hamisította (*Curia*. Balogh: BD-tár I. 130.).

3. A cselekvés csak szándékos és önként érthetően jogtalan lehet. Nem állapítható meg tehát a tényálladék, ha valaki tudatlanságból állított ki valamely hamis okiratot, pl. neje, gyermekei helyett irt alá valamit, illetőleg ezek nevét jóhiszeműleg irta rá az okiratra. Károsítási vagy haszonszerzési célzat nem szükséges. Az eredményhez itt is elég *a jogsérelem lehetősége*, a jogsérelem bekövetkezése nem szükséges a befejezéshez. A jogsérelem nemcsak vagyoni kár, hanem bármilyen magánjogi érdek (családi állás, hitel, becsület) megsértésében állhat.

A gyakorlatban végtelen ingadozások és eltérések vannak. Így különösen arra nézve, hogy oly hamis okiratkészítés, mely *létező, valódi jogviszonyról* szól (pl. nyugtakiállítás az adós által a tényleg kifizetett adósságról), vagy amely a felek akaratának megfelel, büntetendő-e vagy sem? Az ítéletek oly eltérők, hogy ma sem lehet határozott irányt megállapítani. Legujabban azonban mégis inkább hajlandó a *Curia* a felmentésre, ha a vádlott jóhiszeműleg, vagy jogsérelemokozás szándéka nélkül állította ki a hamis okiratot. (Felmentések: BJT. XXXII. 53., XXXVIII. 173., 271., LX. 177.; elítélések: XVII. 107., XXXII. 59., 60.) Meghalt személy nevének aláírása, ha valódi jogügylet céljából iratott alá, vagy az aláírás megfelelt az elhalt akaratának, nem büntetettél: XXI. 203., XXXII. 55. Befejezett cselekménynek vette (helyesen) a

Curia, midőn a hamis váltó leszámítolás céljából a takarékpénztárhoz benyújtott. LVII. 230. Állandó ingadozás tárgya a halmazat kérdése. Igen gyakori az eszei halmazat felvétele: esalással (pénz felvétele hamis nyugta mellett (XIV. 73.), máskor anyagi halmazat (XX. 169.), ujabban többször csak okirathamisítás: BJT. XXXVII. 377.); közokirathamisítással (hamis magánokirat bekebelezetése: BJT. XXV. 7., XXXVII. 233. másszor anyagi halmazat, másszor csak köz- vagy csak magánokirathamisítás: XII. 39.), lopással, sikkasztással (XXXV. 338., LII. 243.). L. Németh: 343—349.

4. *Minősítés és büntetés.* A magánokirathamisítás rendes eseteinek büntetté vagy vétséggé minősítésére nézve a törvény a 100 korona értékhatárt veszi fel, nem azért, mintha a magánokirathamisítás egyszerű vagyon elleni cselekmény lenne, hanem mert a kötelezettség vagy jog értéke, amelyre vonatkozólag a magánokirat hamisított, a cselekmény objectív súlyára nézve kétségtelenül irányuló.

BTK. 402. § A magánokirat hamisítása vétséget képez és egy évig terjedhető fogházzal, ugyszintén ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő: ha a hamis okirat oly kötelezettség vagy jog létezésének, megszüntének vagy megváltoztatásának bizonyítására vonatkozik, melynek értéke ötven forintot nem halad túl.

Ha pedig a kötelezettség értéke, melyre a hamis vagy hamisított okirat vonatkozik, ötven forintot túlhalad: a hamisítás büntetett képez és három évig terjedhető börtönnel, valamint kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

5. *Minősített esetek:*

BTK. 403. § Öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő a magánokirat hamisítása ha:

1. hamis váltó készítése, vagy a valódi váltó meghamisítása által követetik el;
2. olyan kereskedelmi vagy üzleti könyv hamisított meg, melynek a törvény föltétlenül vagy föltételelesen bizonyító erőt tulajdonít;
3. kereskedelmi utalványok, takarékpénztári könyvecskék, közraktári jegyek, fuvarfeladási venények, rakjegyek vagy más közforgalomban levő értékpapírok hamisítottak meg, amennyiben azok a papírpénzzel egyenlőknek nem tekintetnek (210., 211. §.);
4. a jog vagy kötelezettség értéke, melyre a hamisítás vonatkozik kétezer forintot túlhalad.

A minősített esetekben már nincs helye pénzbüntetésnek, hivatalvesztés és politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése pedig sem a rendes, sem a minősített esetekben nem szabható ki.

Váltóprolongatio céljából egy vagy több váltó többszöri meghamisítása *folytatólagos* váltóhamisítás képez. (Helyesen a Curia: BJT. XXXIX. 154., LIII. 343.; Balogh: BD-tár I. 142., másszor anyagi halmazat: BJT. XI. 45., LII. 142., LIX. 246., LXV. 41.). Kitéltetlen váltóürlap meghamisítása is ide eshetik. (BJT. XXXII. 284.). Nem létező személy nevének aláírása váltóra, esalást képez (BJT. XVI. 42.). Jóhiszeműség vagy tudatlanság címén felmentések: BJT. XX. 152., XXIX. 282., XXXIII. 275.,

XXXVI. 197., XXXVIII. 44—47. A kereskedelmi könyv meghamisításához is szükséges a felhasználás. Bemutatóra szóló értékpapírok meghamisítása pénzhamisítást képez. L. alább 217. §.

A magánokirathamisítás *büntetési tétéleire* általános vélemény, hogy azok *alacsonyak*, valamint általános elítélés tárgya a mellékbüntetések hiánya s a vétség kísérletének büntetlensége. A Novella-tervezetek egy értelemmel 5 évi börtönre emelik a büntett rendes büntetését, s 10 évi fegyház és 8000 kor. kiszabását engedik meg, ha a minősített esetek 4000 koronánál nagyobb értékre vonatkoznak. Ezenkívül az *értékösszeadásnak* itt is helyt adnak s a hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését *mellékbüntetésül* állítják fel, a vétség kísérletét büntetik.

IV. Az okirathamisítás különös esetei.

A köz- és magánokirathamisítás rendes és minősített esetein kívül a BTK. XXXII. fejezete még három sajátos tényálladékot állapít meg, melyek ugy a köz-, mint a magánokiratokra vonatkozólag elkövethetők, ezért egyszerűen okirathamisításnak vannak nevezve. E tényálladékok:

1. *Kitöltetlen okirat hamis kitöltése.*

BTK. 404. §. Okirathamisítást követ el és a jelen fejezetben meghatározott megkülönböztetések szerint büntetettik az, aki másnak aláírásával ellátott valamely kitöltetlen iratot az aláíró beleegyezése nélkül, vagy tudva a létrejött megállapodás ellenére tölt ki, ha az arra használtatik, hogy ez által az aláíró ellen valamely kötelezettség vagy jog létezése, megszűnése vagy megváltoztatása bizonyítható.

E szakasz vonatkozik *ugy köz-, mint magánokiratokra*, tehát a cselekvés majd köz-, majd magánokirathamisítást képez. Nélkülözhetetlen feltétele egy valódi aláírással ellátott s ki nem töltött okirat. A cselekvés a jogtalan (beleegyezés nélküli vagy egyenesen *megállapodásellenes*) *kitöltés* és az így kiállított okirat *felhasználása*. Ez esetben tehát a közokirathamisítás bevezetéséhez is szükséges a felhasználás. Leggyakrabban váltókra nézve követték el. Váltó ellopása, kitöltése és beperesítése is csak e szakasz alapján (és a 403. §. tétélei szerint) büntetett: Curia BJT. LIII. 89. Váltó egyszerű ellopása és értékesítése csak lopás. U. o. 87.

2. *Más által hamisított okirat használása.*

BTK. 405. §. Az előbbi szakasz rendelete alá esik az is, aki a más által készített hamis vagy hamisított köz- vagy magánokiratot, ezen minőségét tudva, használja.

E tényálladékhoz nem szükséges, hogy a felhasználás a felhasználó érdekében történjék (Curia: Balogh: BD-tár I. 90.).

3. *Idegen okirat megsemmisítése.*

BTK. 406. §. Az okirathamisítás vétségét követi el és két évig terjedhető fogházzal, valamint ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő:

aki azon czélból, hogy másnak kárt okozzon, olyan okiratot, mely vagy épen nem, vagy nem kizárólag sajátja, jogtalanul megsemmisít, megrongál vagy eltitkol.

E szakasz is vonatkozik úgy a köz-, mint a magánokiratokra. Lényegileg az idegen ingó dolog megsemmisítésének egy külön kiemelt és kibővített esete. A cselekvés: megsemmisítés (széttépés), megrongálás (elszakítás) vagy eltitkolás lehet. Mindenesetre szándékosnak és jogtalannak kell lennie s a számdéknak *károsítási célzattal* kell bírnia. Az okiratnak nem jogtalan elvétel útján kell a tetteshez kerülnie, különben lopás állapítandó meg. Lopás megállapítása esetén (eltulajdonítási célzattal) e szakasz nem alkalmazandó. *Payer* ily esetben halmazatot lát a lopás és a 406. §. esete közt. Szerintünk a lopás absorbeálja a megsemmisítést vagy eltitkolást s így a halmazat ki van zárva. Ugyanigy a *Curia*: BJT. XXXIII. 12.

V. Okirathamisításért (XXXII. fejezet) 1901-ben 523, 1902-ben 659, 1903-ban 773, 1904-ben 631, 1905-ben 659, 1906-ban 755, 1907-ben 691, 1910-ben 743, 1911-ben 822 egyén íteltetett el.

204. §. A határjel-hamisítás.

I. A határkövek, a kerítés megsértése a régi római jogban szentségtörést képezett s később is szigorú büntetés alá esett. (L. *Fustel de Coulanges*: Az ókori község fordította Bartal A. 1883. 87.) Az új- és legújabbkori jogok majd csalásnak, majd a hamisítás egy sajátos esetének tekintik. Régibb hazai jogunk magánjogi vétségnek tekintette. A BTK. mint *bizonyíték-* (okmány) *hamisítást* az okirathamisításról szóló (XXXII. fejezet) végére illesztette. E szakaszt azóta kibővítette, illetőleg kiegészítette az 1891: 41. t.-c., mely az országos, törvényhatósági és községi határok jelzésére szolgáló eszközök s a földmérési jelek megrongálását világosan vétségnek minősíti. Az 1894: 12. t.-c. (mezőrendőri törvény) pedig a mezői határok jelzésére szolgáló árkok, mesgék stb. megrongálását mezőrendőri *kihágásokká* alakítja.

II. A BTK. által megállapított határjelhamisítás.

BTK. 407. §. Határjel-hamisítás vétségét képezi és három évig terjedhető fogházzal büntetendő: ha valaki valamely határkövet, vagy a határ megjelölésére szolgáló jelzöt vagy más tárgyat, károsítási szándékból megsemmisít, elvisz, vagy más helyre átlész.

E szakasz a *magánbirtokok* határainak jelzésére szolgáló jelek (határkö, oszlop, cölöp, árok, mesgye stb.), mint a magántulajdon bizonyítékainak megsértését szabályozza. Enyiben e cselekmény nemcsak a sértett vagyoni jogait, de a birtokbiztonságot mint társadalmi érdeket is sérti. A cselekvés csak szándékos lehet éspedig károsítási célzattal egybekötve.

III. Az 1891:41. t.-c. a következő új *vétségeket* állapítja meg:

a) „Aki az ország határainak megjelölésére szolgáló szobrot, kő- vagy feroszlopot, árkot, kő- vagy földhalmot vagy más jelzöt szándékosan és jogtalanul megrongál, vagy a határszobor vagy oszlop feliratát vagy egyéb meg-

jelölését részben vagy egészben olvashatatlaná vagy felismerhetetlenné teszi: vétséget követ el és 6 hóig terjedhető fogházzal büntetendő." (1891: 41. t.-e. 1. §.).

b) „Aki az előző szakaszban felsorolt határjelet szándékosan és jogtalanul, ha nem is a birtokviszonyok megzavarása céljából, megsemmisíti, ki-dönti, szétrombolja, felismerhetetlenekké teszi vagy áthelyezi: 3 évig terjedhető fogházzal és hivatalvesztéssel büntetetik.“ (u. o. 2. §.).

c) Ha az előbbi esekelmények *törvényhatósági* vagy *községi* határjelre vonatkozólag követetnek el, a büntetés az első (a) esetben 3 hóig terjedhető, a második (b) esetben egy évig terjedhető fogház (u. o. 3. §.).

d) Aki a polgári vagy katonai hatóság által elrendelt *földmérés* (háromszögmérés) céljából felállított gubát, oszlopot, öveket vagy e célra alkalmazott más jelzőt szándékosan és jogtalanul megrongál, megsemmisít, eltávolít vagy áthelyez: vétséget követ el és 3 hóig terjedhető fogházzal büntetendő (u. o. 4. §.).

A bűnvádi eljárás hivatalból indítandó meg (6. §.).

IV. A. *mezőrendőri törvény* (1894: 12. t.-e.) kibágásnak minősíti a magán-, határ- és tilalmi jelek jogosulatlan, szándékos megsemmisítését, elvitelét, áttételét, megrongálását, kiásását (93. §. b) p.), a gazdasági célra szolgáló megfigyelő eszközök, hatósági jelek, mérnöki jelvények rongálását, megsemmisítését, elvitelét, áttételét 60 kor. értékig (94. §. a) p.), a mezei közös dűlő-utak szükítését, elszántását, megrongálását (94. §. d) p.).

A BTK. 407. §-a tehát csak e speciális esetek (III. és IV.) fenn nem for-gása esetén alkalmazható. (L. *Fényes Vince*: BJT. XXXVIII. 18.).

205. §. Orvosi és községi hamis bizonyítványok kiállításása és használása.

A BTK. XXXIII. fejezete az orvosi és községi bizonyítványok hamis kiállításának és felhasználásának egyes eseteit a közönséges okirathamisítási esetek köréből kivieszi és enyhébb büntetési tételek alá helyezi, miután e esekelmények rendszerint nem oly veszélyes jellegűek, nem okoznak sem az egye-seknek, sem a társadalomnak oly nagy sérelmet, mint a köz- vagy magán-okirathamisítás rendez esetei. Az orvosi vagy községi bizonyítványok itt meg-jelölt esetei rendszerint valamely hatóság megtévesztése végett állítatnak ki, valamely peres vagy közigazgatási ügyben, bizonyos jogtalan előnyök elérése végett.

A BTK. négy esetet soroz e fejezetbe, melyek mind vétséget képeznek.

1. BTK. 408. §. Azon orvos, aki valamely egyén egészségi állapotáról hamis bizonyítványt a végett ad ki, hogy valamely hatóság vagy biztosító-társaság-nál használásuk: vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal bünte-tendő.

E esekelményt csak *orvos* követheti el és csak *szándékosan*, vagyis tudnia kell, hogy az illető személy nem oly beteg, mint a mindnek a bizonyítvány feltünteteti s tudnia kell arról is, hogy a bizonyítvány az említett célra fog fel-használtatni. Az idegen (álbeteg), aki a bizonyítványt kéri és felhasználja, nem ezen. hanem a 410. §. alapján marasztalendő.

2. BTK. 409. §. A hamis bizonyítvány kiadásának vétségét követi el és az előbbi szakaszban meghatározott büntetéssel büntetendő az, aki anélkül, hogy orvos volna, ezen minőséget színlelve, vagy más orvos nevében, vagy költött név alatt, valakinek egészségi állapotáról bizonyítványt ad ki, vagy egy valódi orvosi bizonyítványt meghamisít a végett, hogy az valamely hatóságnál vagy biztosító-társulatnál használtassék.

Ez a tényálladék lényegileg az előbbi cselekmény, *nem orvos* által elkövetve.

3. BTK. 410. §. Aki a végett, hogy valamely hatóságot, vagy biztosítás esetében a biztosító-társaságot egészségi állapotára vonatkozólag tévedésbe ejtsen, tudva hamis orvosi bizonyítványt használ: egy évig terjedhető fogházal és hivatalvesztéssel büntetendő.

Ez a tényálladék tisztán a hamis orvosi bizonyítványnak valamely hatóság vagy biztosító-társaság előtti *felhasználásában* áll. Éspedig a felhasználásnak szándékosnak kell lenni s azon *célzattal* kell azt elkövetni, hogy a bizonyítvány által valamely hatóság (bírótság, közigazgatási hatóság) a tettes egészségi állapotára nézve félrevezetessék.

Miután a BTK. csak az itt szorosán megjelölt eseteket vette ki a XXXII. fejezet tetelei alól, az orvosi bizonyítványok másnemű hamisítása, a körülményekhez képest, köz- vagy magánokirathamisítást képezhet. Így intellectualis közokirathamisítást (400. §.) állapított meg mindhárom bíróság. Midőn vádlottak a járárosvosnak egy idegen beteg asszonyt mutattak be I. r. vádlott neje gyanánt s így egy tartalmilag valótlán, bár alakilag való közokiratot eszközöltek ki. BJT. XII. 143.

4. BTK. 411. §. Azon községi előljáró, aki valakinek erkölcsi viseletéről vagy vagyoni állapotáról, tudva hamis tartalmu bizonyítványt ad ki: vétséget követ el és hat hónapig terjedhető fogházzal, valamint kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel és hivatalvesztéssel büntetendő.

A „községi bizonyítvány-hamisítás“ ezen enyhe cselekményét tehát: 1. csak *községi előljáró* követheti el; 2. annak tárgya csak valakinek *erkölcsi* viseletéről vagy *vagyoni* állapotáról hiteles formában kiállított községi bizonyítvány lehet; 3. a cselekvés a bizonyítványnak *szándékosan* hamis tartalommal való kiállításában áll.

Miután a BTK. a községi bizonyítvány-hamisításnak csak a fentebbiekben körvonalozott esetét minősítette a 411. §. szerint. ebből folyik, hogy de lege lata a *nem községi előljáró* által hamis községi bizonyítvány készítése, vagy valódinak meghamisítása a 391., illetőleg 392., az *értelmi hamisítás* a 400., a *nem erkölcsi* vagy *nem vagyoni* állapotáról szóló hamis bizonyítvány *használása* pedig a 405. §. alá eső közokirathamisítást képez. (Ugyanigy a Curia: BJT. IX. 27., XLI. 37. *Fayer* ez eseteket büntetleneknek tekinti. *Illés* sem hajlandó a közokirathamisítást elfogadni.) Kétségtelen azonban, hogy ezáltal nagy aránytalanság áll elő, mert míg a községi előljáró maga csak 6 havi fogházat, az extraneus tettes 5 évi börtönt vagy fegyházat kaphat ugyanazon cselekményért. Kívánatos lesz a revisio alkalmával az egész XXXIII. fejezetet gondosan átnézni s az összes idevonható eseteket összehangzatos büntetés alá helyezni. (L. erről *Finke*: BJT. XLI. 33.)

206. §. A bélyeghamisítás és iparvédjegy-bitorlás.

I. Az állami *bélyegjegyek*, mint az állami monopoliumpok (posta, táv-irda) és az indirect adók biztosítására szolgáló jegyek, valamint az *ipari védjegyek*, az ipari cikkek védelmére szolgáló jelvények hamisítása mintegy közép helyen áll s összekötő kapesot képez az okirat- és a pénzhamisítás közt. Az előbbi az állam (a kincstár), az utóbbi az egyes iparosok vagyoni érdeke ellen irányulónak látszik ugyan, de a valódi jogtárgy itt is a közhitel és a közbizalom, mely e jegyekhez fűződik és a jogi forgalom érdekei.

A BTK. ezért külön fejezetben (XXXIV.) intézkedett a bélyeg- és az iparvédjegyhamisításokról. Ez a fejezet (412., 413. §§.) azonban újabb törvények által hatályon kívül helyeztetett, mintán a legutóbbi időkben óriási módon fellendült levél- és áruközlekedés (ugy belföldön, mint a külfölddel) szükségessé tették a BTK. megfelelő szakaszainak kibővítését s a büntetések súlyosbítását (bélyeghamisítás), illetőleg enyhítését (iparvédjegyhamisítás). Éspedig a 412. §. helyére, mely a bélyeghamisításról szólt, lépett az 1897: 37. t.-c. 1. §-a, a 413. §. helyére pedig előbb az 1890: 2. t.-c., majd az 1895: 41. t.-c. 8., 9., 11., 12., 25., 27—29. §-ai. Az „iparvédjegyhamisítás“ vétségét az 1890: 2. t.-c. *iparvédjegybitorlásnak* nevezi s *vétségnek* hagyja ugyan, de fogház helyett csak pénzbüntetést szab rá, az 1895: 41. t.-c. említett szakaszai pedig az iparvédjegybitorlást *kihágássá* fokozzák le s a pénzbüntetési tételeket leszállítják.

II. A bélyeghamisítás vétsége.

1897: XXXVII. t.-c. 1. §.: „Aki az állam által kiadott és forgalomban levő *bélyeget*, *postajegyet*, vagy az adó biztosítására szolgáló más jegyet, pecsétet, valamely edény ürtartalmának vagy a fének természetének és beltartalmának bizonyítására szolgáló állami vagy hatósági jegyet felhasználás vagy forgalomba hozás végett utánoz vagy meghamisít, vagy

aki ily bélyeget, jegyet, pecsétet tudva felhasznál vagy forgalomba hoz: a bélyeghamisítás vétsége miatt két évig terjedhető fogházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, valamint hivatalvesztéssel büntetendő.

A bélyeghamisítás vétsége miatt egy évig terjedhető fogházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, valamint hivatalvesztéssel büntetendő továbbá az, aki a fentebb megjelölt valódi bélyegeket, jegyeket vagy pecsétet értéktelenítésük jelének eltávolítása után ismét tudva felhasználja vagy forgalomba hozza.

A jelen szakasz határozatai külföldi bélyegek vagy postajegyek, jegyek és pecséttek tekintetében is alkalmazandók, amennyiben a magyar állam által kiadott bélyegek, postajegyek, jegyek és pecséttek az illető állam törvénye vagy törvényerejű szerződés szerint a megfelelő esetben büntetőjogi védelemben részesülnek.“

A BTK. 412. §-a a külföldi bélyegek hamisítását nem büntette. Az 1891-ben Bécsben tartott *postacongressus* azonban kötelezte a postaszervezetben álló államokat, hogy egymás bélyegeit védelemben részesítsék. Ez volt e kibővítés indoka.

Kiegészíti e szakaszt a KBTK. 59. §-a, illetőleg az ennek helyébe lépett 1897: 37. t.-c. 2. §-a, mely a postajegyek *felületes* utánzását, nem bérmentesítési célra forgalomba hozását, *kihágásnak* minősíti.

III. Az „iparvédjegybitorlás” kihágását követi el: a) aki másnak kizárólagos használati jogát képező védjeggyel jogtalanul ellátott árut, ezt tudva forgalomba hoz vagy árul; b) továbbá, aki valamely védjegyet ily célból utánoz (1895: 41. t.-c. 8. §.); c) aki belföldi termelő, iparos vagy kereskedő céggel, vagy címével vagy üzletének elnevezésével jogtalanul megjelölt árukat tudva forgalomba hoz vagy árul; d) aki ily jelzésekkel tudva előállít (u. o. 9. §.). Büntetés: 200–600 koronáig terjedhető pénzbüntetés, visszaszás esetében — ha az utolsó büntetést megállapító ítélet óta 2 év még el nem telt — két hónapig terjedhető elzárás és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetés.

Amennyiben a eselekmény a BTK. szerint súlyosabb beszámítás alá esik (csulás), a BTK. alkalmazandó.

A védjegybitorlás csak a sértett fél indítványára (fő-magánvád) üldözhető.

207. §. A pénzhamisítás.

Irodalom: Acél Oszkár: A p. h. büntetése a BN. szerint, J. K., 1909. 279.; Gerland: Die Geldfälsungsdelichte, 1901.; Kuhn: u. a. 1907.; Schlüter: Die Gelddelikte der R. Str., 1906.; Kohler: Vergl. Dar. B. III. 203.

I. A régi római jog sokáig a hamisítás esetei közé (Lex Cornelia de falsis) sorozta a pénzhamisítást s csak Constantin óta tekintette azt felségsértésnek (er. laesae majestatis). A közép- és újkori jogok ez utóbbi felfogást követik s a pénzhamisítást a fejedelem elleni hűtlenségnek nyilvánítva, rendszerint halálbüntetéssel (a Carolina tűzhalállal) sújtják. Hazánkban II. Lajos törvényei, majd a Hármaskönyv (I: 14.) szintén *hűtlenségnek* tekintik, éppúgy az 1723: 9. t.-c. s fej- és jószágvesztéssel sújtják és pedig úgy a hamis pénz-készítést, mint a hamis pénz forgalomba hozatalát, valamint a nyers arany vagy ezüst kivitelét az országból. A papírpénzhamisítást egy 1818 febr. 19-iki helytartótanácsi intézmény helyezi büntetés alá.

A XVIII. század irodalma támadja meg először e felfogást. Beccaria szerint a pénzhamisítás nem állam elleni, hanem közönséges *vagyon elleni* bűntett, mert a hamisító jogtalanul akar gazdagodni. E felfogás lett uralkodó a XIX. század elején s így került a bajor, badeni BTK-ekben s a mi 1843-iki javaslatunkban, valamint az 1889-iki finn BTK-ekben a pénzhamisítás a vagyon elleni eselekmények közé. E felfogás egyoldalúságát Rossi mutatta ki s ő állapította meg helyesen a pénzhamisítás valódi jogtárgyául a közhitelt, a pénzforgalom tisztaságát. E felfogás uralkodó ma a pénzhamisítás tekintetében, habár az elhelyezés által egyes BTK-ek (német, belga, magyar, bolgár) ma is azt látszanak kifejezni, hogy e eselekmény egyenesen állam elleni (politikai) eselekmény. Legtisztább felfogáson vannak az olasz, hollandi, norvég BTK-ek és a svájci javaslat.

A BTK. XI. fejezetén, mely a pénzhamisításról szól, a BN. XII. cikke a minősítés és főleg a büntetési tétel tekintetében jelentékeny módosítást tesz: A *váltópénz*-hamisítást, mely eddig minden esetben vétség volt, csak az egy koronánál kisebb névértékű és számítási egységet nem képező pénzhamisítás eseteiben hagyja továbbra is *vétségnek*, egyébként *büntetté* minősíti; ezenkívül egyes tényálladékok büntetési teteleit szigorítja s mindenikhez mellékbüntetésül pénzbüntetést ír elő.

II. A BTK. a pénzhamisításnak négy tényálladékát különbözteti meg: 1. a tulajdonképeni *pénzhamisítást*, 2. a *hamis pénzforgatást*, 3. a *hamis pénz csalárd használatát* és 4. a *hamis pénz kiadását*.

A négy tényálladék mindenikének sajátos, jellemző ismérvek vannak, jogi és elkövetési tárgyuk azonban közös. Mindeni-
ket elkövetheti bárki (külföldön külföldi is).

Jogi tárgyuk a közhitel, a pénzforgalom biztonsága. Igaz, hogy a pénzhamisító megsérti az állam pénzügyi felségjogát, a pénzérmék és a papírpénzek kibocsátására fentartott kizárólagos jogát, valamint a tettes, illetőleg tettesek megkárosítanak egyeseket (ezért tekintik sokan a pénzhamisítást vegyes természetűnek), azonban legelső és legközvetlenebb mégis a közhitel sérelme, miután a pénz, mint általános ár- és értékmérő meghamisítása az egész társadalom közös érdekét, a pénzforgalmat s ezzel egész vidékek vagyoni jólétét támadja meg. *Elkövetési tárgyuk a pénz* és pedig 1. úgy a *bel-*, mint a *külföldön folyamatosan levő*, 2. úgy a *fém-*, mint a *papírpénz*. Forgalomban sehol nem levő pénz nem lehet elkövetési tárgy, csak annyiban, amennyiben a tettes a forgalomban nem levő pénzen oly változtatást eszközöl, hogy az még forgalomban levőnek tűnjék fel. (BTK. 203., 204. §.)

Fémpénz alatt úgy az arany-, ezüst-, mint a bronz- és nikkelérmék, *papírpénz* alatt bárminő, az illető állam által pénzértékűnek nyilvánított papírlap tekintendő. A BTK. minden kétség eloszlatására világosan és részletesen fel is sorolja azokat az *értékpapirokat*, amelyek a *papírpénzzel egyenlőknek* tekintendők, amelyek meghamisítása tehát pénzhamisítást képez:

BTK. 210. §. A papírpénzzel egyenlőknek tekintetnek a bemutatásra szóló nyomtatott kötelezvények, bankjegyek, részvények, ezeket pótló ideiglenes részvényjegyek, utalványok vagy nyugták; ugy szintén ezen papirokhoz tartozó kamat- vagy osztalékszelvények és szelvényi utalványok (couponok és talon), melyek valamely állam kormánya vagy ily papirok kiadására jogosított közpénztár, község, társulat szövethozat, testület vagy magános által kibocsáttatnak.

Ezen szakasz rendelete áll azon esetben is: ha a nyomtatott okiraton a kibocsátó aláírása, egyes szavak vagy számok írva volnának.

211. § A papírpénzzel egyenlőknek tekintetnek továbbá azon névre szóló kötelezvények és azoknak kamatszelvényei és szelvényutalványai is, melyeket a magyar kormány vagy valamely magyar közpénztár bocsátott közre, ha azok a tőzsdei forgalom tárgyát képezik.

A 210. §-ban felsorolt papirok lehetnek úgy magyar, mint külföldi; a 211. §-ban említettek csak magyar értékpapírok. Más, itt fel nem sorolt értékpapír (váltó, kereskedelmi utalvány stb.) hamisítása csak okirathamisítást képez (l. előbb a 203. §.).

III. Az egyes tényálladékok a következők:

1. A szoros értelemben vett pénzhamisítás.

BTK. 203. §. A pénzhamisítás büntettét követi el: aki azon célból, hogy az valódi, illetőleg teljes értékű pénz gyanánt forgalomba tétessek, bel- vagy külföldön folyamatban levő:

1. fém- vagy papírpénzt utánoz vagy utánoztat;
2. valódi fém- vagy papírpénzen olyan változást eszközöl vagy eszközöltet, hogy az nagyobb értékűnek látszassék;
3. valódi arany- vagy ezüstpénz fémtartalmát bármilyen módon csökkenti vagy csökkenteti.

Ugyanezen büntettet követi el az is, aki a forgalmon kívül helyezett pénzen a fentebb említett célból olyan változásokat eszközöl vagy eszközöltet, hogy az még forgalomban levőnek látszassék.

BN. XII. cikk. A BTK. 203. §-a új bekezdésként a következő 39. §-ban foglalt rendelkezéssel egészítették ki, a BTK. 204. §-a helyébe pedig a következő 40. §., a BTK. 207. §-a helyébe a következő 41. §., a BTK. 208. §-a helyébe a következő 42. §. lép.

BN. 39. §. Ha a pénzhamisítás tárgya a koronánál kisebb névértékű váltópénz vagy azt pótló papírpénz és a hamisított pénz nem képviseli valamely külföldi pénznek számítási egységét: a cselekmény vétség, amelynek kísérlete is büntetendő.

a) A szoros értelemben vett pénzhamisításnak a BTK. ismét *négy esetét* különbözteti meg. A cselekvés, az elkövetési mód minden esetben más-más, azonban mindenik csak szándékos lehet s ezenfelül mindeniknél nélkülözhetlen a hamisítványnak *teljes értékű gyanánt forgalomba helyezésére irányuló célzat*. Aki ily célzat nélkül, pl. ügyessége bizonyítására, vagy mások rászédése végett (gazdagság feltüntetése) készít hamis pénzt, az ebben a tényálladéokban nem marasztalható.

Az ily cselekmény a körülményekhez képest kihágást (KBTK. 55—57. §.), esetleg csalást vagy okirathamisítást képezhet.)

A további célzat vagy indok (gazdagodás, jótékony-ság-gyakorlás) közömbös. Mind a négy cselekvésnél kiemeli a törvény, hogy nemesuk maga a hamisító, hanem a megrendelő (utánoztat, készített, eszközöltet) is tettesnek tekintendő.

A cselekvések be vannak végezve az illető hamisítási cselekvés elvégzésével, tehát a hamis érem előállításával, az értékcsökkentéssel (arany leráspolyozása) vagy megváltoztatással. A forgalomba helyezés vagy annak megkezdése a befejezéshez nem szükséges. A hamisítvány *minősége* nem határoz. A teljesen jó anyagból (igazi aranyból) készített hamisítás is ide esik. A hamisítvány teljes (tökéletes) sikerülése nem kívántatik meg, de mindenesetre a *valódi pénz látszatával* kell bírnia a hamisítványnak, hogy az felületes szemlélő vagy átvevő előtt valódi pénznek tűnjék fel. A BN. 40. §-a a 200 koroná-

nál nem nagyobb összegű pénz könnyen felismerhető hamisításának eseteire a rendes büntetési tételnél alacsonyabban állapít meg. Szembetűnően ügyetlen (ostromba) hamisítvány azonban csak kísérletet képez.¹⁾ Kísérlet általában az utánzás, csökkentés, változtatás megkezdése. A vétség kísérlete büntetendő. Eszközök (bankóprés, lemezek) beszerzése csak előkészület. Egyes előkészületi cselekményeket (lemezek, minták készítése, másnak átadása hatósági engedély nélkül) a KBTK. 58. §-a szerint kihágást képez. A büntett elkövetésére irányuló szövetség, ha már valami előkészületi cselekmény is követetett el: vétség (BTK. 205. §.).

Különböző pénznemek egyidejű hamisítása nem halmazat. *Curia*: BJT. 59. k. 3.

b) A szoros értelemben vett pénzhamisítás mindenik esete a BTK. értelmében *büntettet* képezett, azonban a „váltópénz”) vagy azt pótló papírpénz” hamisítása a 204. §. értelmében *vétségnek* volt tekintendő. Ez utóbbi rendelkezés a valutarendezés (a koronaérték felállítás) folytán azt az anomáliát hozta magával, hogy az 5 koronás érem (mint váltópénz) hamisítása csak vétség lett, míg a forgalomban maradt régi 1 forintos (mint értékpénz) hamisítása büntettnak volt minősítendő. Ezt az anomáliát megszünteti a BN. 39. §-a, mely a *váltópénz-hamisítás* elég gyakori esetei közt az 1 koronánál kisebb vagy nagyobb névértékű pénz hamisítását veszi fel a vétségi és büntetési minősítés elhatároló vonalául. Ha a váltópénz-hamisítás *1 koronánál kisebb névértékű* (20, 10 filléres nikkel, 2 és 1 filléres bronz) pénzre történt, a cselekmény jövőre is *vétség* marad, ha csak az illető pénz valamely külföldi pénznek számítási egységét nem képezi; egyébként (tehát az 1 és 5 koronás) a váltópénz-hamisítás is *büntett*.

Váltópénz az oly pénz, mellyel csak egy bizonyos törvényesen megállapított összeg erejéig lehet fizetéseket teljesíteni. Az 1892: 17. t.-c. 19. §-a szerint a magánforgalomban senki sem köteles egykoronásokat 50, nikkel érmekeket 10, bronz érmekeket egy korona összegben tul fizetésképen elfogadni. Az egykoronásokat csak az állami és közpénztárak fogadják el korlátlanul. Az 1899: 32.

¹⁾ Ugyanigy a *Curia*. Kísérlet, ha az öntvény nem sikerült: BJT. IV. 344., XXXI. 17., XLV. 102., LIII. 104., LVI. 69., LXIII. 225.; Balogh: BD. III. 241. FH.: BHT. IV. 343.

²⁾ Az új pénzügyi törvények (1892: 17., 1899: 32. t.-c.) életbelépte után a gyakorlatban sokáig vitás volt, hogy az 1 és az 5 koronás ezüst érmekeket *váltópénz*nek tekintendők-e? *Mózes* László helyesen mutatta ki, hogy az egy- és ötkoronások a pénzügyi törvények szerint nem értékpénzek, mert magánosok csak korlátolt mennyiségben kötelesek azokat elfogadni s így a váltópénz fogalma alá esnek Jogt. K. 1894. 40., 1898. 42., 1903. 28. sz. Ugyanigy *Széki*cs F.: u. o. 1898. 21. és Vargha N. István: BJT. XLII. 42.

A *Curia* az egy- és ötkoronást állandóan váltópénznek tekintette s azok hamisítását vétségnek minősítette. BJT. XXIX. 325., XXXI. 357., XLV. 102., XLVI. 324. Az o. é. egy forintos hamisítását értékpénzhamisításnak. JE.: BHT. I. 33. sz.

t.-c. 5. §-a szerint az újonnan vert ötkoronásokra az 1892: 17. t.-cikknek az egykoronásokra szóló rendelkezései irányadók, magánosok azonban az ötkoronásokat 250 korona összegig kötelesek elfogadni. A váltópénz, anyagára nézve, rendszerint nem valódi értékű s nagyobb összegben nem is forgatható, ezért esik mindig enyhébb büntetés alá, mint az értékpénz hamisítása.

c) *A büntetési tétel:*

BN. 40. §. A pénzhamisítás büntette öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal és nyolcezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, s ha a hamisítás tárgya váltópénz vagy azt pótló papírpénz, öt évig terjedhető börtönnel és hatercezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Kétszáz koronánál nem nagyobb összegű pénz könnyen felismerhető hamisításának esetében azonban, ugyszintén a BTK. 203. §-a 3. pontjának esetében a pénzhamisítás büntette öt évig terjedhető börtönnel és hatercezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel s ha a hamisítás tárgya váltópénz vagy azt pótló papírpénz, három évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A pénzhamisítás vétségének büntetése hat hónaptól három évig terjedhető fogház és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetés.

BTK. 205. §. A 203. §-ban meghatározott büntett elkövetésére irányzott szövetség (132. §), ha ahhoz előkészületi cselekmény is járnl, három hónapig terjedhető fogházzal büntetetik.

A BN. 40. §-a, mely 1908. okt. 1. óta a BTK. 204. §-át helyettesíti, a szoros ért. vett pénzhamisítás különböző eseteire 4 büntetési tételt állapít meg:

a) 5—10 évi *fegyházat* és 8000 koronáig terj. *pénzbüntetést* a BTK. 203. §-ának 1., 2. pontjában és az utolsó bekezdésében foglalt esetekre (új hamispénzkészítés, valódi pénznek nagyobb értékűre hamisítása, forgalmon kívüli pénznek forgalomban levőre hamisítása), ha a hamisítás tárgya nem váltópénz vagy azt pótló papírpénz volt:

b) 5 évig terj. *börtönt* és 6000 kor. terj. *pénzbüntetést*, ha a hamisítás tárgya egykoronás, vagy ennél nagyobb értékű, vagy valamely külföldi pénz számítási egységét képező váltópénz volt, valamint 200 koronánál nem nagyobb összegű nem váltó- (érték-) pénz könnyen felismerhető hamisításának esetére, végül valódi arany vagy ezüst pénz fémtartalmának csökkentése (BTK. 203. §. 3. pont) esetére;

c) 3 évig terjedhető *börtönt* és 4000 kor. terj. *pénzbüntetést* a *váltópénzhamisítás büntetlénék* (1 koronás vagy nagyobb) 200 koronánál nem nagyobb összegű s könnyen felismerhető hamisítása esetére:

d) 3 évig terj. *fogházat* és 2000 koronáig terj. *pénzbüntetést* a *váltópénzhamisítás vétségére* (BN. 39. §.), t. i. a koronánál kisebb értékű, s külföldi pénz számítási egységét nem képező váltópénz (bármily összegű) hamisításra.

A BTK. 204. §-a, mely 1908. okt. 1-ig volt életben, csupán 3 tételt ismert s pénzbüntetést egyáltalán nem állapított meg. A Novella jobban méltatja a felmerülhetők különböző eseteket s helyesen veszi fel mellékbüntetésül a *pénzbüntetést*, miután a cselekmények elkövetésének motivuma kivétel nélkül a pénzvágó, a könnyű meggazdagodás vágya.

A szövetséget, ha ahhoz más előkészületi cselekmény is járult, csak akkor bünteti a BTK., ha az *büntett* elkövetésére irányult.

Helytelen a Curia újabb gyakorlata, mely szerint értékpénz és váltópénz egyidejű hamisítása esetén anyagi halmazatot állapít meg BJT. XXXIX. 146., LIII. 101. Az ily eset a természetes absorptio folytán egységnek veendő fel (1. fejt a 94. §-t.). Ugyanígy *Németh J.*: BJT. LIII. 101. Helyesen állapított meg egy cselekményt a Curia: BJT. XXV. 82., XLV. 242 .

2. A hamis pénz-forgatás. (Irodalmi elnevezés.)

BTK. 206. §. A 204. §-ban meghatározott megkülönböztetés szerint, az ott megállapított büntetéssel büntetendő az is:

1. aki az általa, de nem a 203. §-ban megjelölt célből készített hamis, vagy hamisított pénzt forgalomba hozza;

2. aki a tettesrel vagy ennek részesével egyetértve, hamis vagy hamisított pénzt forgalomba hozatal céljából behoz, átvesz vagy megszerz.

A hamis pénz-forgatásnak két különböző esete van. Egyik, midőn valaki a nem forgalomba helyezési célzattal általa készített hamis pénzt *később* szándékosan *forgalomba helyezi*. Itt tehát a forgalomba helyezés utólag lesz a tettes szándékává. (Ez azonban nem „utólagos“ szándék, mert a szándék s így a büntett is csak a forgalomba helyezés elhatározásával kezdődik.) Másik eset, midőn valaki a nélkül, hogy maga a hamisításban akár mint tettes, akár mint részes részt vett volna, a tettesektől vagy részesektől szándékosan és forgalomba helyezési célzattal *átveszi, megszerzi* vagy (külföldről) *behozza* a hamis pénzt. Ez a hamis pénz-forgató is *egyetért* a hamisítókkal s így bűnössége azokéval egyenlő.

Mindkét eset *büntetése* teljesen ugyanaz, mint a szorosán vett pénz-hamisításé (BTK. 204. §., illetve BN. 40. §.). A *szövetség* itt már nem képez b. cselekményt.

3. A hamis pénz csalárd használata.

BN. 142. §. A hamis vagy hamisított pénz csalárd használatának büntetést követi el: aki a Btk. 203. és 206. §-ában meghatározott eseteken kívül hamis vagy hamisított pénzt valódi, illetőleg teljes értékű gyanánt forgalomba hoz.

Ha pedig olyan hamis vagy hamisított váltópénz vagy ezt pótló papírpénz hozatik forgalomba, amelynek névértéke egy koronánál kisebb és nem képviseli valamely külföldi pénznek számítási egységét, a cselekmény vétség, amelynek kísérlete is büntetendő.

BN. 142. §. A hamis vagy hamisított pénz csalárd használatának büntette három évig terjedhető fegyházzal és hateres koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, s ha a hamis vagy hamisított pénz váltópénz vagy azt pótló papír-

pénz, vagy ezer koronánál csekélyebb értéket képvisel, három évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha azonban a csalárd használat csonkított arany vagy ezüst pénzre vonatkozik, e büntett büntetése két évig terjedhető börtön és háromezer koronáig terjedhető pénzbüntetés.

A hamis vagy hamisított pénz csalárd használatának vétsége hat hónapig terjedhető fogházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A „hamis pénz csalárd használata” kisegítő tényálladékok képez a pénzhamisítás előbbi és a még következő hamis pénzkiadás eseteivel szemben. Vagyis csak akkor alkalmazható, ha az említettek (BTK. 203., 206., 209. §., ill. BN. 39. §.) valamelyike kétségtelenül meg nem állapítható. A tettesnek tehát itt nem szabad magának a hamisítás tettesének vagy részesének lenni (203. §.), nem szabad azokkal egyetértve forgalomba helyezés végett átvenni a hamis pénzt (206. §.) és nem szabad valódi gyanánt jogos úton (boltban, pénztárban visszaadás) kapni azt (209. §.). Ide esnek tehát a *lopott, talált, a hamisítótól ajándékba kapott* hamis pénz szándékos forgalomba helyezése.

E szakaszt alkalmazta a *Curia* egy esetben, midőn a vádlott tagadása folytán nem lehetett igazolni, hogyan kerültek hozzá a hamis 50 forintosok, melyeken ökröket vásárolt. D-tár. Uj f. II. 115.

A minősítés és a büntetési tételek tekintetében a BN. 41. és 42. §-ai, melyek a BTK. 207. és 208. §-ainak helyére léptek, ugyanazokat a módosításokat viszik keresztül, mint amiket a szorosan vett pénzhamisítás tekintetében a 39. és 40. §-ok. A BTK. 207. §-a szerint e cselekmény a *váltópénzre* vonatkozólag elkövetve mindig vétséget képezett, míg a BN. 41. §-a csak az *1 koronánál kisebb és külföldi pénz számítási egységét nem képező váltópénz* hamisítását hagyja meg *vétségnek*, a koronás vagy nagyobb váltópénzre vonatkozó ily cselekményt *büntetté* minősíti. Ezen kívül a BTK. 208. §-ában foglalt büntetési tételek mindenikéhez pénzbüntetést csatol mellékbüntetésül.

A BN. 42. §-a szerint a büntetési tételek:

a) 3 évig terj. *fegyház és 6000 kor. terj. pénzbüntetés* az 1000 korona vagy ennél nagyobb összegű hamis értékpénz (vagy ezt pótló papírpénz) csalárd használatára;

b) 3 évig terj. *börtön és 4000 kor. pénzbüntetés* az 1000 koronánál kisebb összegű hamis értékpénz, valamint az 1 koronás vagy ennél nagyobb, illetőleg külföldi pénz egységét képező váltópénz csalárd használatára;

c) 2 évig terj. *börtön és 3000 kor. terj. pénzbüntetés* a csonkított arany vagy ezüst pénz csalárd használatára;

d) 6 hónapig terj. *fogház és 2000 kor. terj. pénzbüntetés* a BN. 41. §-ának második bekezdésében megállapított hamis váltópénz csalárd használatának *vétségére* (1 koronánál kisebb értékű váltópénzre vonatk.).

4. A hamis pénz kiadásának vétsége.

BTK. 209. §. Aki a valódi pénz gyanánt kapott hamis vagy hamisított pénzt valódi, illetőleg teljes értékű pénz gyanánt tudva tesz forgalomba: hamis pénz kiadásának vétségét követi el és hat hónapig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

A kísérlet büntetendő.

E legenyhébb pénzhamisítási cselekmény lényegileg abban áll, hogy valaki a maga kárát jogtalanul másra tolja át. A tettes itt *valódi gyanánt* kapja a hamis pénzt (boltban, bankban, postán fizetésképen) s azt tudatosan, szándékosan továbbadja. A hamisításban való részvételnek teljesen ki kell zárva lenni. A pénzt *jogos uton* kell kapni, ellenkező esetben az előbbi tényálladékok valamelyike létesül. A cselekvés a szándékos forgalomba tételben áll s csak ezzel van befejezve. Bárminő s bármily összegű hamis pénzre vonatkozólag csak *vétséget* képez. A kísérlet itt is büntetendő.

IV. A pénzhamisítás összes fentebbi eseteiben (1—4), ugy a büntettek, mint a vétségek elkövetőire, a főbüntetésen felül *hivatalvesztés* és a *politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése* is kimondandó:

BTK. 212. §. A jelen fejezetben meghatározott büntettek vagy vétségek elkövetői ellen: a büntetésen felül a *hivatalvesztés* és a *politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése* is alkalmazandó.

V. Az *osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbításáról* szóló 1887: 24. t. c., majd az ezt helyettesítő 1899: 37. t. c. 7. §-a, illetve az 1911: 18. t. c. 4. §-a a fentebbi tényálladékok mellé egy új kiegészítő tényálladékot állít fel:

„Aki jogosulatlanul bankjegyet, vagy más, az előmutatóra szóló, nem kamatozó oly kötelezvényeket bocsát ki, melyek a forgalomban pénzjegyek gyanánt használhatók, amennyiben az nem képez az általános BTK-ek szerint súlyosabb büntetés alá eső cselekményt, vétséget követ el és az általa kibocsátott értékjegyek tízszeres összegével felérő, de legalább is 4000 korona pénzbüntetéssel büntetendő.

A bünvádi eljárás a magyar korona országaiban esupán az osztrák-magyar bank főtanácsának indítványára a budapesti, illetőleg a zágrábi törvényszék által indítható meg.

Behajthatatlanság esetén a pénzbüntetés fogházbüntetésre változtatható át, melynek tartama azonban egy évet nem haladhat meg.

A pénzbüntetés hova fordítására nézve a BTK. erre vonatkozó rendelkezései alkalmazandók.

Ez a külön törvény lényegileg a *bankjegyek jogosulatlan kibocsátását* helyezi büntetés alá, vagyis az osztrák-magyar bank bankjegykibocsátási privilégiumát veszi védelme alá. Ha a jogosulatlan bankjegykiadás a BTK. valamely súlyosabb tényálladékként (hamis pénzkészítés, h. p. esalárd használata) képezi, ez utóbbi alkalmazandó. Az 1899: 37. t. c. 7. §-a két pontban eltér a BTK. általános szabályaitól: megengedi, hogy *egy delictumra* esetleg 8000 K-nál magasabb pénzbüntetés szabassék ki s a pénzbüntetés behajthatatlansága

csetén egy delictum miatt kiszabott pénzbüntetés is egy évi fogházra legyen átváltoztatható. Egyebekben erre a tényálladéokra nézve is a BTK. és a BN. általános szabályai alkalmazhatók. A cselekmény csak indítványra üldözhető.

VI. Pénzhamisítás miatt (XI. fejezet) 1901-ben 143. 1902-ben 213, 1903-ban 225. 1904-ben 254. 1905-ben 310. 1906-ban 320. 1907-ben 265, 1910-ben 247. 1911-ben 264 egyén itéltetett el.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A vallásos érzés és a vallásfelekezeti béke elleni b. cselekmények.

208. §. A vallás és annak szabad gyakorlata ellen elkövetett büntetendő cselekmények.

Irodalom: *Angyal* Pál: Az istenkáromlás. 1902.; *Huger*: Beiträge zur Lehre von Religionsverbrechen. 1874.; *Bott*: u. a. 1890.; *Villiger*: Die Religionsdelikte in hist. dogmatischer Darstellung. Bern. 1894.; *Rohland*: Historische Wandlungen der Religionsverbrechen. 1902.; *Jauck*: Zeitschrift, XXIV. 349.; *Beling*: Die Beschimpfung von Religionsgesellschaften. 1905.; *Kohlrausch*: u. a. 1908.; *Freymond*: Die Religionsdelikte des d. R. Str. G., 1906.; *Kahl*: Vergl. Dar. B. III. 1.; *Mascher*: Religion und Strafrecht. 1909.

1. Az egyesek vallásos érzülete, a vallásfelekezeti béke és a vallás szabad gyakorlata elleni b. cselekmények fogalmának és körének megállapítása a BTK. által a legvilágosabban igazolja, hogy a büntetendő cselekmény társadalomellenes jelenség. A theokrátiák korában a BTK. magának az Istennek a védelmét tekintti feladatának s azért az Isten és a vallás elleni cselekményeket tekintti a legsúlyosabb b. cselekményeknek. Az ókori keleti (különösen a zsidó) felfogást, mely a bosszuálló Isten megsértését a legsúlyosabb büntetésekkel sújtja (megkövezés, megfeszítés, forró ólommal kivégzés), teszik magukévá a keresztyénné tett római császárok is s ezért az istenkáromlást, a világi felség-sértés analogiájára, mint *isteni felségértést* (crim. laesae majestatis divinae), a hithagyást (apostasía), eretnokséget egyaránt halálbüntetéssel (máglya) sújtják, mint az államvallás megsértését.

A keresztyénség elterjedésével a canoní, a késői közép- és az ujkori jogok ugyane felfogásból indulnak ki s a BTK-ek az uralkodó vallás büntetőjogi védelmére a kor kegyetlen halál- és testi büntetéseit (megégetés, nyelvitépés) veszik igénybe. Az *eretnokséget*, az uralkodó vallástól elszakadást, a canoní jog példájára már a középkori jogok, majd az ujkori BTK-ek az *istenkáromlást* és a *boszorkányságot* is tülzhalállal büntetik. A Carolina ugyan az eretnokségről hallgat, de hallgatásával megengedi a tartományi törvényhozásoknak az üldözést s a tartományi BTK-ek sietnek is azt a legkegyetlenebb kivégzési módokkal sújtani. Az ujkori vallásháborúk által felizgatott vallási tulbuzgóság ezeket és százezreket juttatott Európaszerte máglyára e cselekményekért. Hazánkban is a hithagyást már az 1523: 54. az 1563: 42., 1659: 42., az 1723: 110. t. c. pedig az istenkáromlást is halállal büntetik. A Hármaskönyv, az 1715: 9. t. c. a nyilvános eretnokséghez való makacs ragaszkodást *hütlenségnek* minősítik.

A XVIII. század felvilágosodott irodalma (Montesquieu, Thomasius) támadja meg először ez elfogult álláspontot s a lelkiismereti szabadság címén követeli a vallás elleni események büntetlenségét, illetőleg azoknak tisztán az egyházak, a vallásfelekezetek jogkörébe helyezését. E törekvés azonban eleinte kevés sikerrrel jár. Az 1751-iki bajor BTK. és a Theresiana (1768) még fentartják a halálbüntetést az eretnokség számúra, a Theresiana csak a boszorkánypereket szünteti be. Az istenkáromlást a Josefine fogházzal bünteti.

A nagy francia forradalom veti végét a vallási fanatizmus e tulkapáseinak s a francia *Code Pénal* mutatja ki a helyes utat a „vallás elleni“ b. események köre és minősítése iránt. A vallásszabadság egyik polgári alapjog, melyet az állam minden polgára lelkiismerete szerint gyakorolhat. A BTK-nek tehát nem a vallást, hanem a polgárok vallásszabadságát s illetőleg ennek szabad gyakorlatát kell csak védenie, ezért csak oly eseményeket szabad büntetendő eseményekké tennie az államnak, melyek a törvényes vallásfelekezetek szabad vallási gyakorlatát s ezzel a felekezetek közötti rendet és békét támadják meg és sértik. A *Code Pénal* azért sem az eretnokséget, sem az istenkáromlást nem bünteti, csak „a vallások szabad gyakorlatának akadályozását“. E szabadelvül felfogást teszi magáévá az 1843-iki javaslat is, mely az LI fejezetben csak „az istentisztelet megzavarásáról és a vallás szabad gyakorlatáról“ intézkedik, az állam elleni események mellett. Ugyanigy a *belga, hollandi, olasz, norvég* (a bírói tárgyalások, vallások összejövetele, szertartás, tanítás megakadályozása vagy megzavarása BTK-ek, a *srójei* javaslat.

Az *osztrák, német, magyar, finn, bolgár* BTK-ek, a *német és osztrák* javaslatok ugyan elvileg szintén e helyes felfogáson vannak, azonban a vallás szabad gyakorlatának háborításán kívül büntetik (habár enyhén) az *istenkáromlást is*, mint az egyesek, illetőleg a társadalom vallásos érzületének megsértését. A német és magyar BTK-ek tulajdonképen nem is az istenkáromlást magát, hanem az ez által való *botránnyokozást* tekintik e b. esemény lényegének. Az elhelyezésre nézve ezek a BTK-ek is, az előbbiekkal együtt, az állam, illetőleg a társadalom elleni események közé sorozzák az itt tárgyalandó eseményeket. E részben leghelyesebb az *olasz* BTK. álláspontja, mely a szabadság elleni események (II. cím) közt külön fejezetben tárgyalja e eseményeket. Ugyanez különben a *magyar* BTK. álláspontja is, mely a politikai (VIII.) és polgári jogok elleni (X.) eseményekről szóló fejezetek közé ékelte be azokat (IX. fejezet).

A BTK. miniszteri javaslata az 1843-iki javaslatot óhajtott követni annyiban, hogy az istenkáromlást nem vette fel. A főrendilég javasolta ennek felvételét, amihez aztán az alsóház is hozzájárult. L. Anyaggyűjt. II. 263.

Binding és Liszt az *egyesek személyi jogköre* elleni események közt tárgyalják e fejezetet, előbbi mint a „hit és érzelmi élet“ (Glaubens- und Empfindungsleben). — utóbbi mint a „vallásszabadság és a vallásos érzés“ elleni támadásokat. Ez azonban tullóvés a célon, mert ugy az istenkáromlással való botránnyokozás, mint az istentisztelet megzavarása stb. nem az egyeseket, hanem valamely társadalmi kör, vagy az illető gyülekezet, esetleg felekezet vallási érzületét sérti s így a vallásfelekezeti békét, tehát egy társadalmi érdeket támadja meg. Helyesen sorozzák azért *Merkel, Birkenyer, Kahl, Garraud* e eseményeket a *társadalom elleni* események közé. *Fayer* szerint e események által a közérköles, a közrend és a polgárok vallásos érzülete sértetik

meg s így lényegileg ő is e felfogást osztja. *Kahl* (id. h. 101.) a német BTK. revíziója szempontjából a közrend elleni önálló cselekmények gyanánt tartja szabályozandónak e tényálladékokat, mint amelyek által „az államilag értékesnek tartott és ezért védelmezett közérdek a vallásra“ támadtatik meg. Az istenkáromlást nem mint mások vallásos érzületének sértését, hanem mint a közrend elleni önálló cselekményt tekinti. Új tényálladék gyanánt javasolja a hullagyalázást (Leichenfrevel), amit a német és osztrák javaslatok fel is vettek.

11. A BTK. négy cselekményt állapít meg a IX. fejezetben, mint a „vallás és annak szabad gyakorlata elleni büntetteket és vétségeket“, u. m. 1. az *istenkáromlás általi közbotrányokozást*; 2. a *vallási szertartás erőszakos megzavarását*; 3. a *szertartás alkalmával botrányokozást* és 4. a *lelkész megtámadását vagy bántalmazását* vallási szertartás végzése közben.

Mind a négy cselekmény jogi tárgya az emberek egyes csoportjainak *vallásos érzülete s a vallás szabad gyakorlatának*, mint általános polgári jognak a sértetlensége. E cselekmények tehát, ha egyesek (a lelkész) ellen vannak is intézve, nem csupán az illető személyt, hanem a polgárok bizonyos csoportját, egy vallási szertartásra összegyűlt gyülekezetet, illetőleg ennek a vallásos érzületét támadják meg.

Az egyes tényálladékok a következők:

1. Az istenkáromlás által való közbotrányokozás.

BTK. 190. §. Aki a 171. §-ban meghatározott módon Isten ellen intézett gyalázó kifejezések által közbotrányt okoz, aki az állam által elismert vallás szertartását erőszakkal megakadályozza vagy megzavarja: vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

A kísérlet büntetendő.

A BTK. 190. §-a a büntetési tétel azonossága folytán két, különböző és teljesen önálló tényálladéku cselekményt foglal össze: a) az *istenkáromlás által való közbotrányokozást* és b) a *vallási szertartás erőszakos megakadályozását* vagy megzavarását.

Az „istenkáromlás“ vétségének tényálladéka a BTK. 171. §-ában meghatározott módon, vagyis: „valamely gyülekezeten nyilvánosan, szóval“, vagy „nyomatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása után“ Isten ellen intézett gyalázó kifejezések által való *közbotrányokozásban* áll.

1. E tényálladéknak sajátképeni, vagyis érzékelhető elkövetési tárgya nincs. Közöségesen (így *Angyal* is) az Istent tekintik elkövetési tárgynak, miután azóban a cselekvés nem merőben az Isten gyalázásában, hanem lényeg-

gileg a közbotrányokozásban áll, aminek pedig érzékelhető tárgya nincs, elkövetési tárgyról itt helyesen nem lehet szó. Az elkövetési tevékenység az Isten ellen intézett *gyalázó kifejezések* használata. Elkövethető nemcsak szóval, hanem írat, nyomtatvány, kép által is, ha az Isten gyalázása nyilvánvaló. „Isten“ alatt nem az egyes fennálló vallásfelekezetek, se nem valamely bölcsészeti rendszer felfogása szerinti „istenfogalom“ értendő, hanem az Isten abstract fogalma (a legfőbb lény), mely az összes *egy Istent hívő* vallások tanainak alapját képezi. Az „Isten fiának“, Krisztusnak, „Szűz Máriának“ gyalázása tehát általában nem tekinthető istenkáromlásnak. Az ily gyalázó kifejezések s ezek által való botrányokozás a KBTK. 51. §-a alá vonhatók („a vallásos tisztelet tárgyának gyalázása“). Ellenben egy izraelita gyülekezet előtt a *Jehova*, vagy egy mohamedán társaság előtt *Allah* gyalázása megállapíthatja a 190. §. tényálladékát, mert Jehova vagy Allah csak confessionális neve a *legfőbb* lénynek. Épugy a „Mindenható“, az „égi Atya“ vagy más oly kifejezések, melyek kétségtelenül az Isten abstract fogalmát akarják kifejezni, ide tartoznak.

Az „Isten“ fogalmának értelmezése iránt az irodalom két táborra oszlik. *Angyal, Illés, Liszt, Frank, Oppenhoff, Olshausen* szerint az Isten fogalma az egyes positiv vallások felfogása szerint veendő, vagyis az istenfogalom az egyes elismert felekezetek által Istennek tekintett lényeket jelenti, ennél fogva Krisztus, a Szentlélek gyalázása is megállapítja e tényálladékot. A másik tábor: *Hälschner, Binding, Wahlberg, Merkel, Meyer H.*, az istenség abstract fogalmát tekinti irányadónak. Szerintünk a vallásszabadság elvével, vagyis azzal, hogy az állam, mint ilyen, nem tartozik egy felekezethez sem, csak ez utóbbi felfogás egyeztethető össze. A BTK. értelmében is Isten alatt csak a *legfőbb* lény érthető.

2. Az elkövetés helye csak nyilvános lehet (piac, utca, sajtó) s a eszelekvést mindenesetre többeknek kell hallaniok vagy olvasniok. látniok (BTK. 171. §.).

3. A közbotrány-nak mint eredménynek kell fenforognia. „Közbotrány“ alatt nemcsak valami nagymérvű és terjedelmű felháborodás, hanem néhány hallgató megbotránkozása is értendő. A „megbotránkozás“ megállapításánál nagyon ügyelnie kell a bírónak, hogy ne a hallgatók (tanuk) kifejezett véleményét, ne is a saját (a bíró) subjectiv felfogását kövesse a gyalázó szavak botránkozató minőségének megítélésénél, hanem először állapítsa meg, hogy a használt szavak objective *gyalázók-e*, azután, hogy az azt hallók — értelmiségüket, erkölesi felfogásukat, lelkiületüket tekintve — *tényleg* meg lettek e háborítva vallásos érzületükben. Amint helytelen lenne az u. n. *műfelháborodást* botránkozásnak minősíteni, éppoly hiba lenne felmenteni a tettéseket csak azért, mert a tanuk álszeméremből, restelkezésből azt vallják, hogy ők nem botránkoztak meg.

A „közbotrányokozás“ fogalmára nevezé az irodalom nagy többsége az u. n. subjectiv felfogásnak hódol, t. i. hogy az alatt a hallgatók (szemlélők) *subjectiv megbotránkozása* értendő (Vargha F., Werner, Angyal, Hälschner, Liszt, Frank, Olshausen). Az *objectiv* felfogás, mely szerint a botrány objectiv fennforgása, illetőleg a megbotránkozás *lehetősége* elég a botrány fogalmához, végeredményben a bíró subjectiv felfogását tenné egyedül irányadóvá.

Hazai irodalmunkban a közbotrány fogalmával behatóbban Vargha Ferenc (M. Ig.-ügy. XXIX. 384—395.) és Angyal Pál (Istenkáromlás, 118—129.) foglalkoztak. Helyesen mutatja ki Angyal, hogy az u. n. objectív elmélet is cörrectivumra szorul, mert ha a jelenlevők azt vallják is, hogy ők nem botránkoztak meg, de a kifejezések alkalmasak voltak a megbotránkoztatásra, a 190. §. kísérlete megállapítható.

4. A cselekvés csak *szándékos* lehet. Gondtlan, önfeledett káromkodás nem esik ide (ez is kihágást képezhet. KBTK. 51. §.).

5. Kísérlet lehetséges (gyalázó szavak, ha azokon senki sem botránkozik meg) **KBTK.** bünteti is.

2. Az állam által elismert vallás szertartásának erőszakos megakadályozása vagy megzavarása. (BTK. 190. §. második rész.)

E cselekmény elkövetési tárgya valamely, „az állam által elismert“ vallásfelekezet *szertartása*. „Szertartás“ alatt az illető felekezet hitelvei szerint vallásos szertartásnak tekintendő bármely egyházas cselekmény értendő (nyilvános istentisztelet, temetés, keresztlés, processio, bucsu stb.) Itt ugyanis a törvény kifejezetten az egyes *elismert* vallásfelekezetek közös érdekét, t. i. a szabad vallási gyakorlatot tekinti jogi tárgynak, tehát a „szertartás“, mint elkövetési tárgy, a hitfelekezetek tanai szerint értendő. A cselekvés a vallásos szertartás 1. *erőszakos megakadályozásában* (templomajtó bezárása a pap és a hívek előtt, a predicatio, misézés meggátlása stb.), 2. vagy *erőszakos megzavarásában* áll. A cselekmény itt is csak szándékos lehet. A kísérlet büntetendő.

A büntetőjogi védelemben részesítendő *vallásfelekezetek* körvonalozása felett többszöri üzenetváltás volt a BTK. javaslatának tárgyalásakor a két ház között. Az eredeti javaslat „az állam által *elismert* vallás“ (helyesebb lett volna vallásfelekezet) kifejezést tartalmazta, a képviselőház óhajtotta „az állam által *nem tiltott* vallás“-t venni be a szövegbe, majd „az *államban fennálló*“ kifejezést, de a főrendiház ragaszkodása folytán a javaslat eredeti szövege jött be a törvénybe. Mely vallásfelekezetek vannak az állam által elismerve, erre legújabbán az 1895: 43. t.-e. az irányadó.

3. Vallási szertartás alkalmával botránnyokozás vagy vallási szertartási tárgyak meggyalázása.

BTK. 191. §. Vétséget követ el és hat hónapig terjedhető fogházzal és kélszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő: aki az állam által elismert vallás szertartásai gyakorlatára rendelt helyiségben nyilvánosan botránnyt követ el, vagy a vallási tisztelgetnek tárgyát, vagy oly tárgyakat, melyek a szertartások végzésére rendelvek, a szertartásra rendelt helyiségben, — vagy bár azon kívül, de a vallásos szertartás alkalmával tettel vagy botránnyos szakkal meggyaláz.

E szakasznak szintén két esete van. Egyik a *botrányokozás* a vallási *szertartásra rendelt helyiségben* (templom, imaház, kalvária-templom), mely elkövethető úgy *szertartás alatt*, mint *szertartáson kívül* (istentisztelet előtt vagy után). Itt a cselekvés a botrányokozásban áll, aminek azonban szertartás esetén *nem szabad erőszakkal történnie*, különben az előbbi (190. §.) tényálladékok ferozhat fenn.

A másik eset valamely elismert vallásfelekezet *vallási tisztelete tárgyának* (oltár, Krisztus-szobor, szentkép, kereszt, ostya a katolikusoknál) vagy a szertartás végzésére szolgáló tárgynak (kehely, urvasorai kenyér protestánsoknál) tettel vagy szavakkal való *meggyalúzása*. Mily tárgyak tekintendők a fentebbi fogalom alá esőknek, ezt az illető felekezet hítelvei alapján, a meggyalúzást pedig az eset körülményei alapján állapítja meg a bíróság. A cselekvés itt is csak szándékos lehet. A kísérlet itt már nem büntetendő.

Botránynak vették a bíróságok (helyesen) az istentisztelet megkezdése után a templomból való tüntető kivonulást, BJT. LIV. 172. Ellenben helytelenül vonatott ide a *halottas ház udvarán* a holttest beszentelése alkalmával okozott botrány, BJT. LIV. 130. A Curia a „helyiség“ kifejezést kiterjeszti a „hely“ fogalmára, az utcát is vagy a temetőt „helyiségnek“ minősíti. Ily esetekben (ha csak nem vallási tisztelet tárgyának meggyalúzásáról van szó) szerintem helyesebb lenne a 190. §. (szertartás megzavarása) alkalmazása. Izgatás és botrányokozás a templomban = anyagi halmazat, BJT. 59. k. 167.

4. A vallási szertartást teljesítő lelkész megtámadása vagy megsértése.

BTK. 192. § Vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal és öt-száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő: aki az állam által elismert vallás lelkészét — amidőn az vallási szertartást teljesít — szóval, tettel vagy fenyegetéssel, nyilvánosan megtámadja.

Ha pedig a lelkész vallási szertartás teljesítése alkalmával testileg bántalmazza: büntetést követ el és amennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik: két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

A lelkész „megtámadása“ szóval, tettel, fenyegetéssel követhető el (gunyszavak közbekiáltása az ima vagy predicatio alatt). A testi bántalmazás állhat könnyű vagy súlyos testi sértés *vétségének* okozásában. Súlyos testi sértés büntette esetén csak a 302. §. alkalmazandó. Mindenik csak a nyilvános szertartást végző lelkész (segédlelkész) ellen követhető el. A cselekvés itt is csak szándékos lehet. A kísérlet csak a büntett esetében büntetettetik.

III. szakasz Az állam és az állam intézmények ellen irányuló büntetendő cselekmények.

209. §. Áttekintés. Csoportosítás.

I. Az állam és az állami intézmények ellen irányuló cselekmények neve alá szorosabb értelemben azokat a b. cselekménye-

ket csoportosíthatjuk, amelyek az államnak, mint jogi szervezetnek létezését, alkotórészeit, alapintézményeit, vagy ez intézmények személyesítőit, gyakorlóit, hivatalos működésükben, tehát magát az államhatalmat működésében közvetlenül támadják és sértik vagy veszélyeztetik. Az összeségre kétségtelenül ezek a legveszélyesebb s a közérdeket legerősebben sértő cselekmények, mert ezek némelyike magát az egész állami szervezetet megsemmisítheti, vagy megváltoztathatja, oly közjogi, sőt nemzetközjogi bonyodalmakat teremthet, melyek az állam politikai életét a legnagyobb veszedelembe sodorhatják (politikai büntettek), mások ha ily nagy kárral és veszedelemmel közvetlenül nem járnak is, de az államhatalom egyik vagy másik ágának megtámadása, a hatalom működésének megakasztása vagy megzavarása által szintén jelentékeny kárt és nagy veszélyt idézhetnek elő az állami szervezetre.

II. Az ide tartozó cselekményeket osztályozni, csoportosítani felette nehéz, mert jogtárgyaik közel határosak, összefolyók. A BTK. fejezeteinek sorrendjét megtartva, részünkről a következő fejezetekbe csoportosítjuk azokat:

1. Az állam létele s alapintézményei ellen intézett b. cselekmények. Ide tartoznak: a felségsértés, a király és a királyi ház tagjainak bántalmazása és megsértése, a hűtlenség (BTK. I—III. fejezet).

2. Az államhatalom békés működését fenyegető cselekmények. Ezek: a lázadás, a hatóság elleni erőszak, az alkotmány, a törvény és a hatóság elleni izgatás, az u. n. magánosok elleni erőszak (BTK. IV—VII. fejezet).

3. Az állampolgárok politikai jogai ellen irányuló cselekmények. Ilyenek a választói jog elleni cselekmények (BTK. VIII. fejezet).

4. Az állami igazságszolgáltatás elleni cselekmények: a hamis tanuzás, hamis eskü, hamis vád, bűnpártolás, fogolyszöktetés (BTK. XII., XIII., XXX. és XI. fejezet).

5. Az állami fegyveres erő elleni cselekmények (BTK. XLI. fejezet).

6. A hivatali büntetendő cselekmények (BTK. XLII. fejezet).

ELSŐ FEJEZET.

A állam létele és alapintézményei ellen irányuló b. cselekmények.

210. §. E cselekmények jogi tárgya és története.

Irodalom: Csemegi: A felségsértésről. M. Ig.-ügy. III. 93.; Angyal Pál: A titok védelme. 1909. és Jogt. K., 1905. 368.; Kritschky: Verbrechen des Hochverrats, 1874.; Meents: Die Majestätsbeleidigung, 1894.; Epstein: Der Landesverrath, 1898.; Bisoukides: Das Staatsverbrechen des Hochverrats, 1903.; Binding: Lehrbuch, II. 419.; Urysohn: Das Verbrechen des Hochverrats im russischen Strafrecht, 1906.; Van Calker: Vergl. Dar. B. I. 1.; Etsch: Die Vorbereitungshandlungen zum Hochverrat, 1909.; Züblin: Die moderne Spionagegesetzgebung, 1905.; Adler: Die Spionage, 1906.; F. Rontier: L'espionnage etc., 1913.

I. Az állam elleni legsúlyosabb büntetendő cselekmények: a *felségsértés* és a *hütlenség*. Mindkettőnek jogi tárgya az államnak, mint egységes jogi személynek s élő szervezetnek a *létezése, fennállása, biztonsága és az állam főalkatrészeinek, föntézményeinek* (államfő, alkotmány, terület) sértetlensége. A felségsértés *magukat ez alapintézményeket* támadja meg erőszakosan, a hütlenség pedig *az állam külbiztonsága, vagy nemzetközi helyzete, állapota* ellen irányul, az államot a maga egészében sérti vagy veszélyezteti.

II. Az állam elleni legsúlyosabb cselekmények fogalma és köre legszorosabb összefüggésben van az illető állam alkotmányával s államjogi viszonyaival. Innen e cselekmények eltérő felfogása s az ingadozás azok köre iránt, amit a történelem folyamán a legujabb időkig tapasztalunk.

1. Az őskori theokratikus államokban az államfő, mint az Isten helyettesítőjének személyében összpontosul az állam fogalma s ezért az államfő személyének bármiféle megsértése (illetve érintése is) a legnagyobb büntetett. Az ókori görög szabad köztársaságok fejlesztik ki először a hütlenség, a hazafürlés fogalmát. Az államhatalom személyesítője itt a nép, a nemzetgyűlés lévén, a nép és a haza elleni cselekmény a legelső büntetett. A felségsértés és a hütlenség közötti különbségtétel először (habár zavarosan) a római jogban fejlík ki. A szabad királyság és a szabad köztársaság korában ugyanis Rómában a *perduellio* (árulás) a legnagyobb büntetett, mely felett itt is, mint Görögországban, a népgyűlés ítél, de már a köztársaság vége felé eláll e mellett a *crimen majestatis* (felségsértés) fogalma (Sulla alatt 673 körül *questio*), mely alatt „a római nép méltóságának“ (amplitudo ac dignitas *populus Romanus*) megsértése értetik. E fogalmat átveszi és fejleszti a császárság, mely a felségsértés alá lassanként az államfő személyének megsértését (*crimen laesae majestatis*) vonja s annak körét az egyes zsarnoki uralkodók annyira kiterjesztik, mint a régi theokratiákban volt. Így kerül a pénzhamisítás (a császár képének jogtalan utánzata), a hamis eskü (a császár nevének megsértése) a felségsértés fogalma alá, valamint a császár személye elleni bármiféle sértés, tiszteletlenség. (L. részletesen *Liszt: 542.*) Természetesen a büntetés mindenkire a halál (minősített kivégzések).

2. A középkori jogok eleinte csak a hütlenség (árulás) fogalmát ismerik s az alatt a vezér (törzsfő, államfő) vagy a nemzetgyűlés iránti hütlenséget, engedetlenséget értik, melyet tehát csak alattvaló követhet el. Később s kivált az ujkorban, a régi római császárság felelevenítésével, a római jog utánzása folytán ismerőssé lesz a felségsértés fogalma is, a nélkül, hogy a két cselekmény egymástól határozottan elkülönítve s kivált az utóbbinak köre pontosan és helyesen megvonva lenne. Már a Bambergensis bünteti „a római császári és királyi méltóság“ megsértését. A Carolina csak a hütlenségről (Verrat) szól, de hallgatag fentartja a felségsértést is. A későbbi törvények a felségsértést mindjobbban kiterjesztik s az ujkori abszolutizmus mondhatni a késői római jog *crimen laesae majestatis*-át eleveníti fel. (L. *Liszt: 543.*)

3. Hazánkban szintén a *hütlenség* a legrégebb büntetendő cselekmény.

Már a vérszerződés halálalul bünteti a vezér iránti hűtlenséget. I. István¹⁾ alatt a királyi méltóság felállításával már a felségsértés fogalma is ismeretessé lesz, azonban később a hűtlenség (nota infidelitatis), mint tágabb fogalom, magába foglalja az állam elleni összes súlyosabb büntetetteket s így a felségsértést is, melynek fogalma csak a legujabb korban lesz tisztázva. A Hármaskönyv (I: 14.) a hűtlenség esetei (18 eset) közt említi a felségsértést.²⁾ Az 1715: VII. t.-c. különíti el először világosan a felségsértést a hűtlenségtől, e különbségtétel azonban, mint *Illés* helyesen mondja, csak az eljárásra vonatkozott s nem terjedt ki az esetek lényegére, amennyiben e törvény nem sorolja fel a felségsértés eseteit, csak a régi törvényekre, különösen az I. István II. 51. fejezetére hivatkozik.

A hűtlenség eseteit ujabbban az 1723: 9. t.-c. sorolta fel részletesen, de ennek első esete gyanánt ez is „a szent korona, a király és az ország közállapota elleni nyilvános támadást” tekinti. A hűtlenség esetei (9) közé a Hármaskönyv nyomán az 1723: 9. t.-c. is oly esekelményeket soroz (pénzhamisítás, eretnokség), melyek oda egyáltalán nem tartoztak.³⁾ A hűtlenség és a felségsértés összes eseteinek büntetése fej- és jószágvesztés volt.

4. A legujabb kor BTK-ei, a XVIII. század büntetőjogi s államjogi irodalmának befolyása alatt, végre tisztázzák e két fogalmat s szorosán elkülönítik egymástól. *Felségsértés* (Hochverrat) alatt ma általában az *állam létét és alapintézményeit* sértő erőszakos esekelményeket értik, melyeket elkövethet ugy állampolgár, mint idegen. Ezek körében ismét megkülönböztetik, illetőleg

¹⁾ I. István II. decr. 51.: Si quis in regem aut regnum, vel contra salutem aut dignitatem regis conspiraverit, vel conspirare tentaverit, vel conspirationem probae volens non indicaverit. Ugyanígy Kálmán II. 6.

²⁾ A *Hármaskönyv* (I: 14.) szerint a hűtlenség két első esete a következők:

1. §. Első a felségsértés, ha ugyanis valaki gonosz szándékkal kezét emelne fejedelmünk személyére, avagy fegyverrel vagy méreggel életére törne, avagy azt a falat vagy házat, melyen belül a fejedelem tartózkodik, erőszakosan megtámadná.

2. §. Második eset, midőn valaki nyíltan feltámad a király és a korona közzhatalma ellen és annak ellene szegül. (Csiky K. fordítása.)

³⁾ Az 1723: 9. t.-c. szerint hűtlenséget követnek el:

1. Nyilván a szent korona közállománya, a királyi Felség és ország ellen támadók a IIk. I: 14. szerint.

2. A hivatalból hiteles pecséttel foglalatoskodó bírák, hiteles helyek, ha hamis leveleket készítenek.

3. A hamis pénzverők, vagy ilyen pénzeket tudva és nyilván mintegy 50 forint összegben használók.

4. Bármely embereknek rablás, vagy az ország belső állományának felforgatása végett bevezetői és felbérloi.

5. A közeretnekek, a kárhuzatos eretnokséget követők.

6. Az ország és csatolt részei végvárainak gonoszszágból elvesztői s átadói.

7. A törököknek s más hitetleneknek, mint az ország ellenségeinek, fegyvereket s háboru idején élelmiszereket is szolgáltatók.

8. Azoknak háborgatói, letartóztatói és kifosztói, kik azok kárhuzatos pártját elhagyják s Törökországból ezen országba s csatolt részeibe menekülnek.

9. A harmincadosok és mások, ha a királyi jövedelmek esonkítása végett külföldiekkel öntött arany s ezüst kivitelére nézve társaságba állanak s az ily aranyat, ezüstöt titkon az országból kiviszik. (Geguss ford.).

abból kivesszük a fejedelen vagy államfő személye elleni kisebb sértő cselekményeket, amelyek súlyosabban büntetettek ugyan, mint az egyesek elleni hasonló cselekmények (testi-, becsületsértések), de nem tekintetnek felségsértésnek. A *hűtlenség* (Landesverrath) alatt pedig általában az *állam biztonságának erőszakos megtámadását*, a katonai és diplomáciai *árulást* értik, amelyet elővileg csak honpolgár követhet el. miután csak ő van az állam iránt hűsögre kötelezve. E helyes felfogás és megkülönböztetés van már az 1794. porosz Allg. Landrecht-ben, a francia Code Pénal-ban, az 1843-iki javaslatban s az összes mai BTK-ekben és javaslatokban. Legfeljebb az elhelyezésben s az esetek felsorolásában van némi eltérés a BTK-ek közt. A francia Code, az új olasz és norvég BTK-ek legelső helyre a hűtlenséget, a haza elleni b. cselekményt, az alkotmány elleni felségsértést teszik. azután szólnak a király (illetőleg államfő) elleni felségsértésről, a 43-iki javaslat, az osztrák, német, belga, magyar, hollandi, finn, bolgár BTK-ek legelső b. cselekménynek tekintik a felségsértést, azután sorozzák a hűtlenséget s közben vagy a felségsértési fejezet végén, az államfő elleni csekélyebb cselekményeket. Az 1843-iki javaslat a király személye elleni sértő kifejezésekről a hűtlenség és lázadás után szól egy külön fejezetben. A király bántalmazását, megtámadását még a 43-iki javaslat is minden esetben felségsértésnek teki. A BTK. e részben tisztább felfogással van.

III. A magyar BTK. a különös rész I. fejezetében tárgyalja a *felsőség-sértést*, a II-ikban a király és a királyi ház tagjainak *bántalmazását és megsértését*, a III-ikban a *hűtlenséget*.

211. §. A felségsértés.

I. A *felsőség-sértés* általában „az állam, illetőleg annak leglényegesebb alkatrészei megsértésére irányult erőszakos merénylet.”¹⁾ Az állam leglényegesebb alkatrészei: 1. a *király*, mint az állam feje, képviselője, „cselekvéseinek irányzója“; 2. az *alkotmány*, az államhatalom szervezete; 3. a *terület*, az állam anyagi alkotó része. Ezekre, mint a felségsértés elkövetési tárgyaira való tekintettel, a felségsértésnek három alakja, illetőleg főesete van: a) a király, b) az alkotmány, c) az államterület elleni felségsértés.

A felségsértés e három alakja, illetőleg esete a cselekvés tekintetében lényegesen eltér egymástól. Közös ismérveik a jogtárgy közösségén felül: a) mindeniket elkövetheti bárki, állampolgár és külföldi; b) a cselekvés mindig csak szándékos lehet; a tettesnek tehát tudnia és akarnia kell, hogy az állam valamelyik alkatrészét támadja meg; c) a cselekvés közveszélyességére való tekintettel a BTK. a kísérletet itt, az általános elvektől eltérőleg, szigorubban

¹⁾ Min. Indokolás. Anyaggyűjt. II. 3. A felségsértés jogi tárgyát, e cselekmény ismérveit, annak a hűtlenségtől való különbségét classicus szabatsággal fejtegeti a Min. Indokolás. ugy. hogy a Csmegei (az Indokolás szerzője) idevágó fejtegetéseit összes íróink irányadóknak tekintik.

(egy esetben a bevégzett cselekménnyel egyenlően) bünteti. ezenkívül az előkészületet, a szövetséget, sőt a feljelentés elmulasztását is büntetés alá helyezi.

A felségsértés egyes alakjait a BTK. az elkövetési tevékenység részletes felsorolása által írja körül.

II. A király elleni felségsértés esetei:

BTK. 126. §. A felségsértés büntetettét követi el:

1. aki a királyt meggyilkolja vagy szándékosan megöli vagy ezen cselekmények valamelyikének véghezvitelét megkísérli;

2. aki a király testi épségét megsérti, vagy őt az uralkodásra képtelenné teszi;

3. aki a királyt az ellenség hatalmába adja vagy az uralkodásnak gyakorlatában akadályozza, vagy személyes szabadságától erőszakkal vagy fenyegetéssel megfosztja;

4. aki az előbbi két pontban meghatározott valamelyik cselekmény véghezvitelét megkísérli.

1. A BTK. a király elleni felségsértés eseteit három csoportba osztja. Első csoportot alkotják a király élete elleni merényletek és pedig a király ellen elkövetett gyilkosság, szándékos ölés, vagy ezek kísérlete, — második csoportba tartoznak a király testi épsége és egészsége elleni cselekmények és pedig a király elleni bármilyen testi sértés és az uralkodásra képtelenné tétel (elmebeteggé tétel), — harmadik csoport a király személyes szabadsága elleni támadások csoportja, t. i. az ellenség hatalmába adás, az uralkodás gyakorlásában való akadályozás és személyes szabadságától erőszakkal vagy fenyegetéssel megfosztás.

E felsorolás kimerítő, vagyis a király elleni felségsértést csak a BTK. 126. §-ában felsorolt cselekvések képezhetnek, más, itt fel nem említett sértő cselekvések csak a király bántalmazását vagy sértését (II. fejezet, I. a köv. §.) vagy a megfelelő közönséges tényálladékokat képezik. Így a király megölése gondatlanságból közönséges gondatlan emberölésnek (BTK. 290. §.), a király megítése (testi sértés nélkül) a BTK. 139. §-a szerint minősítendő.

Mindkét cselekmény passiv alanya a király és pedig a törvényes (habár még meg nem koronázott) király. A trónörökös, a kormányzó (régens) ellen felségsértés nem követhető el. Mindenik cselekvésnek szándékosnak és jogtalanoknak kell lenni. Ténybeli tévedés, jogos védelem, végszükség a beszámítást az általános szabályok szerint itt is kizárja. Az egyes cselekvések részleteire szintén ugyanazok állanak, amiket azokról fentebb (az ölésnél, testi sértésnél stb.) elmondunk. Az általános szabályoktól csak a kísérlet, a szövetség és az előkészület büntetésére nézve tér el a törvény.

2. Büntetési tételek:

BTK. 128. §. A felségsértés a 126. §. 1. pontja esetében halállal, 2. és 3. pontja esetében életfogytig tartó fegyházzal, 4. pontja esetében pedig tizentöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

A büntetés megállapításában tehát a BTK. itt eltér az általános rész szabályaitól s a 126. §. 1. esetében, mint a király elleni legsúlyosabb merénylet esetében, a *kísérletet a befejezett cselekménnyel egyenlően bünteti*, a többi esetekben is a *kísérletre külön magas büntetési tételt állít fel*.

A 126. §. 4. pontjának minimumára nézve érdekes kérdést vet fel *Angyal P.* (Jogt. K. 1905. 368.). Vajjon az ily kísérlet legkisebb büntetése 10 év, vagy ezzel szemben a 92. §. alkalmazásával 6 havi börtönre is le lehet szállni? Angyal a két, egyaránt helytelen megoldás helyett a Curia 78. sz. döntvényének megfelelően a 66. §. utolsó bekezdését tartja itt is alkalmazandónak, vagyis 3 évi fegyház tart áthághatlan végső minimumnak (miután a cselekmény befejezés esetén életfogytiglani fegyházzal sújtatik). E helyes közvetítő felfogáshoz részemről is hozzájárulok, annál inkább, mert a 126. §. 4. pontja a törvény szavai szerint is kísérleti esemény s így arra a kísérlet általános szabályai — amennyiben a törvény kifejezetten kivételt nem tesz — érvényesek.

3. A szövetség és előkészület.

BTK. 130. §. A 126. §-ban meghatározott felségsértés elkövetésére létrejött szövetség, ha ehhez a büntett véghezvitelére célzó előkészületi cselekmény is követtetett el: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntelendő.

132. §. A szövetség létrejött: ha két vagy több személy a felségsértés elkövetését közös egyetértéssel elhatározza.

133. §. Aki a nélkül, hogy ez iránt mással szövetkezett volna, a 126. §-ban meghatározott felségsértés elkövetésére előkészületeket tesz: öt évig terjedhető fegyházzal büntelendő.

III. Az alkotmány és az államterület elleni felségsértés.

BTK. 127. §. A felségsértés büntettét képezi azon cselekmény is, mely közvetlenül arra van irányozva, hogy:

1. a trónöröklés törvényes rendje erőszakkal megváltoztassák;
2. a magyar állam alkotmánya, vagy a magyar államot képező országok közt fennálló államközösség, vagy a magyar állam és az osztrák-magyar monarchia másik állama közt fennálló kapcsolat erőszakkal megváltoztassák;
3. a magyar államnak, vagy az osztrák-magyar monarchia másik államának területe, vagy ezeknek valamelyik része erőszakkal idegen uralom alá jusson, vagy azon államtól, amelyhez tartozik, erőszakkal elszakíttassék.

1. A BTK. 127. §-a tartalmazza az alkotmány és az államterület elleni felségsértés eseteit, az előbbit a két első, utóbbit a 3-ik pont írja körül. Ez összefoglalás indoka az volt, hogy úgy az alkotmány, mint az államterület elleni cselekmények közös tényálladási kellekeül a törvény *az elkövetés erőszakosságát és a célzatos elkövetést* kívánja meg. Az elkövetés *erőszakossága* nem éppen a fizikai (katonai) erővel való elkövetést jelenti, hanem csak az elméleti jellegű bírálatokat akarja kizárni e cselekmények köréből. A miniszter alkotmányfelfüggesztő rendelete, az állam-

terület egy részének jogtalan eladása tehát ide esik, ha nem lett is erőszakkal végrehajtva. A törvény ugyanis e cselekmény befejezéséhez nem kívánja meg az alkotmányértés (pl. a *pragmatica sanctio* megváltoztatása), vagy a területconkitás tényleges bekövetkezését, hanem az ezekre irányzott erőszakos jogtalan cselekvéseket már befejezett felségsértésnek tekinti. Az elkövetés *célzatos-sága*, ami a másik közös ismérv, azt jelenti, hogy a cselekvésnek *közvetlenül* a fennálló alkotmány, illetőleg az államterület megsértésére kell irányulnia, a cselekvésnek tehát mindig szándékosnak kell lennie.

E közös ismérveken kívül az alkotmány és az államterület elleni felségsértésnek önálló, sajátos ismérvek vannak.

a) Az *alkotmány elleni* felségsértés körében a BTK. a trónöröklés törvényes rendjét, mely ez idő szerint az 1723: 1. és 2. t.-cikkeken (*pragmatica sanctio*) van megállapítva, különös fontosságánál fogva célszerűnek látta világosan kiemelni. Ugyancsak fontosságánál fogva emeli ki a Horvát-Szlavon-Dalmátországokkal az 1868: 30. t.-c. értelmében fennálló államjogi és az Ausztriával az 1867: 12. t.-c. szerinti nemzetközi viszonyt is. A viszonyosság ez okból azt követeli, hogy Ausztria is alkotandó új BTK-ébe a fentebbiel hasonló értelmű szakaszt vegyen fel. Ez az 1874-iki Glaser-féle, valamint az új 1912-iki javaslatba fel is vették. Épigy Horvátország köteles lesz alkotandó BTK-ébe az 1868: 30. t.-c. védelmét kifejezetten megemlíteni, miként azt a Derencsin-féle javaslat (1878) tartalmazta is. (L. e. javaslatok szövegét Fayer II. 11.)

b) Az *államterület elleni* felségsértés meghatározásában a BTK. szintén a legelőnyösebb előzékenységet tanúsítja Ausztria irányában, midőn Ausztria területi épségét is ugyanolyan büntetőjogi védelem alá helyezte, mint a magyar államét, természetesen azon hallgatóságos feltétellel, hogy Ausztria az alkotandó új BTK-ében hasonló védelemben fogja részesíteni a magyar állam területét. Az osztrák miniszterium ezt 1874-ben meg is ígérte s az új osztrák javaslat is felvette. Ugyancsak a horvát 1878-iki javaslat szintén védelemben veszi az egész magyar állam és a monarchia másik államának területét. (L. Fayer: II. 12.)

Bosznia-Hercegovina területe 1908 október óta szintén a két (magyar és osztrák) állam területéhez tartozik. E tartományok jogállása (beosztása, alkotmánya) a két állam közt még tárgyalás alatt áll, de az annexiónak a többi hatalmak által való elismerése folytán azoknak az osztrák-magyar monarchiához tartozása többé vita tárgyát nem képezheti. (L. fent a 25. §-t.)

2. *Büntetési ítételek. Szövetség.* Az alkotmány elleni felségsértést a BTK. enyhébbnek tekinti a terület elleni felségsértésnél, amennyiben az előbbire időleges államfogházrat, az utóbbira ellenben (életfogytiglani) fegyházrat szab büntetésül. E különbséget megteszi a szövetség büntetésénél is.

BTK. 129. §. Aki a 127. § 1. és 2. pontjaiban meghatározott felségsértést elköveti, tíz évtől tizenöt évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

Aki pedig a 127. §. 3. pontjában meghatározott felségsértést követi el: életfogytig tartó fegyházzal büntetendő.

131. §. A 127. §. 1. és 2. pontjaiban meghatározott felségsértés elkövetésére létrejött szövetség a 130. §-ban meghatározott megkülönböztetés szerint öt évig, illetőleg öt évtől tiz évig terjedhető államfegyházzal büntetendő.

Ugyanezen megkülönböztetés szerint öt évig, illetőleg öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal büntetendő a szövetség: ha az a 127. §. 3. pontjában meghatározott büntett elkövetése céljából jött létre.

IV. A felségsértés mindhárom alakjára vonatkozólag a BTK. még bizonyos közös, *járvulékos szabályokat* állapít meg. Ugyanis: 1. külön büntetés alá helyezi a felségsértés elkövetésére való nyilvános és egyenes felhívást és a felségsértés elkövetéséről való tudomás feljelentésének elmulasztását; 2. a felségsértési kísérlettől és a szövetségtől való önkéntes állás mentesítő hatályát különösen szabályozza; 3. végül mindenik esetre közös *mellékbüntetések*et állapít meg.

BTK. 134. §. Aki gyülekezeten nyilvánosan szóval, vagy aki irat, nyomtatvány, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által a felségsértés elkövetésére egyenes felhívást intéz, — amennyiben az irat vagy nyomtatvány, vagy képes ábrázolat tartalmát, illetőleg jelentését tudta: öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal; a 127. §. 1. vagy 2. pontjában meghatározott felségsértés elkövetésére irányzott egyenes felhívás esetében azonban öt évtől tiz évig terjedhető államfegyházzal büntetendő.

Ha a felhívás teljesen sikertelen maradt: a büntetés öt évi államfogházat nem haladhat túl.

135. §. Az, aki olyan időben vesz hitelt érdemlő tudomást arról, hogy felségsértés elkövetése céloztatik, midőn annak megakadályozása még lehetséges és arról a felsőbbségnek jelentést nem tesz: három évig terjedhető államfogházzal büntetetik, kivéve, ha a célba vett büntett abban hagyott.

A tettes vagy részes hozzátartozói (78. §.) a feljelentés elmulasztása miatt nem büntetendők.

136. §. A 126., 127., 130., 131., 133., 134. §-okban meghatározott cselekmények büntethetősége megszűnik: ha a bűnös önként és mielőtt a cselekmény felfedeztetett volna, az előkészítést vagy a megkezdett véghezvitelt abban hagyja és minden káros következményt, mely a tettesek, részesek és a szövetkezetek tevékenységéből netalán származott, maga elhárít, vagy ha a hatóságnál kellő időben tett feljelentése folytán a következmények elháríthatnak.

137. §. Nem büntetetik a szövetség miatt az: aki előbb, mintsem a felségsértés elkövetésére a szövetkezésen fölül valami merényeltetett s mielőtt azt a hatóság felfedezte volna, a szövetségtől eláll és elállását a szövetkezeteknek nemcsak tudomására juttatja, hanem azokat a merénylet felhagyására birni törekszik, vagy pedig a szövetséget a hatóságnak feljenti.

138. §. A jelen fejezetben meghatározott büntettek miatt a szabadságvesztés-büntetés mellett a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is megállapítandó.

212. §. A király és a királyi ház tagjainak bántalmazása és megsértése.

I. A BTK. különös részének II. fejezete a király, valamint a királyi ház tagjai (királyné, főhercegek és főhercegnők) ellen elkövethető azokat a kisebb bünt. cselekményeket foglalja össze, melyek felségsértésnek nem tekinthetők, mivel vagy nem az államfő ellen követték el, vagy ha ellene irányulnak is, de öt uralkodói állásának gyakorlásában nem akadályozzák. E cselekményeket azonban, minők a király vagy a királyi ház tagjainak megverése, megütése (testi sértés nélkül), szóbeli vagy írásbeli gyalázása (rágalmazás, becsület-sértés), BTK-unk a király, valamint a királyi ház tagjainak kiváló közjogi állására s arra a mély tiszteletre való tekintettel, amelyben a magyar nemzet királyát és ennek családtagjait ősidőktől fogva részesítette:¹⁾ a közönséges esetekre megállapítottuknál magasabb büntetések alá kívánta helyezni. Ezért és hogy a felségsértés fogalma és köre minél világosabban tisztáztassék, a cselekményeket nem a magánosok, hanem az állam elleni cselekmények közé iktatta, habár ezek által az állam létele vagy biztonsága nincs is megfáradva.

A legutóbbi időben, inkább ideális tendenciával indított köztársasági pártalakítás iránti mozgalom vonta maga után, hogy a törvényhozás „a király megsértéséről és a királyság intézményének megfáradásáról“ szóló 1913: XXXIV. t.-c.-ben a BTK. 140. §-ának büntetését némileg szigorította.

II. A BTK. négy ily b. cselekményt állapít meg, u. m.: 1. a király bántalmazásának büntetést, 2. a király megsértésének vétségét, 3. a királyi ház tagjainak bántalmazását (büntett) és 4. ezek megsértését (vétség).

1. A király bántalmazásának büntette.

BTK. 139. §. Aki a királyt tétleg bántalmazza, amennyiben cselekménye felségsértést nem képez, a király bántalmazásának büntetést követi el és tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal, hivatalvesztéssel és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő.

E cselekmény kiegészítő tényálladék a felségsértés mellett. Csak annyiban alkalmazható, amennyiben a király tétleges bántalmazása felségsértést vagy felségsértési kísérletet (126. §. 1—4. p.) nem képez. Fontos lesz tehát itt a tettes szándéka. Ha felségsértést akar elkövetni, de csak a tétleges bántalmazásig (megrítés, megragadás) haladt, a cselekmény felségsértési kísérlet lesz. A jelen szakasznál nem szabad felségsértési szándéknak fenforognia, a szándék itt pusztán a király tétleges bántalmazására irányulhat.

¹⁾ Szépen mondja a *Min. Indokolás*: „Ő felsége, a király személye szent és sérthetetlen. A monarchiai államrendszer ezen fundamentális tételét ismétli az 1848: 3. t.-c. 1. §-a. A király sérthetetlenségének violációja tehát közjogunk egyik fundamentális tételét fámadja meg, miért is ezen cselekmény büntetendő jellege főleg e különös szempontból ítélendő meg.

A királyi család pedig kiváló helyzettel bír az állam rendszerében, már az által, hogy a korona a felséges uralkodóházban örökös; a dynastiának a tagjai tehát már ez okból is egy különös kiváló egységet képeznek s közjogi-lag is különös tekintet alá jönnek.“ *Anyaggyűjt. II. 83., 84. l.*

2. A király elleni sértés.

Az 1913: 34. t.-c. 1. §-a szerint: „Az 1878: V. t.-c. 40. §-a helyébe a következő 2 §-ban foglalt rendelkezések lépnek...“:

1913: 34. t.-c. 2. §. Aki a király ellen sértést követ el, vagy a király tényeit sértő módon bírálja, vétség miatt két évig terjedhető fogházzal, a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésével és hivatalvesztéssel büntetendő.

Aki az előbbi bekezdésben meghatározott cselekményt nyomtatvány útján vagy pedig irat vagy képes ábrázolat közszemlére tételével vagy nyilvánosan szóval követi el, vétség miatt három évig terjedhető fogházzal, négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, továbbá a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésével és hivatalvesztéssel büntetendő.

1. Az 1913: 34. t.-c. 2. §-a a BTK. hatályon kívül helyezett 140. §-án a következő változtatásokat teszi: 1. a „király elleni sértés“ fogalmához, ami a BTK. szerint a vétség tényálladékát képezte, hozzáesetolja a király tényeinek sértő módon való bírálatát; 2. a vétségnek nyomtatvány útján elkövetett esetét is (második bek.) fogházzal sújtja (az eddigi államfogház helyett); 3. mindkét esetben (1., 2. bek.) a hivatalvesztéshez mellékbüntetésül a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését is esetolja. A további változtatás, mely szerint az ily sajtóvétség nem az esküdthíroság, hanem a törvényszék hatáskörébe utaltatott, a b. perjogba tartozik. A tényálladék kibővítése csak látszólagos, mert „a király tényeinek sértő módon bírálata“ volt épen az, amit a BTK. és a gyakorlat eddigelő is a király elleni sértés fogalma alatt értettek. Az új törvény tehát csak az ez irányban fenforogható kételyeket akarta eloszlatni.

2. Ide esnek nemcsak a király elleni becsületsértő cselekmények, de a királyt megillető tisztelet bárminő szándékos, szóbeli vagy írásbeli megsértése. A „sértés“ tehát itt többet jelent a becsületsértésnél. A Curia is ideveszi a király iránti „köteles tiszteletnek“ esőkkentését, ha a kifejezés közönséges értelemben nem becsületsértő is. (roszszívű, népével nem törődő; BJT. LV. 164., a király megszegte esküjét: u. o. LI. 242., ismert költemény szavalása, célzatos ferditéssel idevettetett; Varga-Lengyel BD. VII. 303. sz.).

3. A királyi ház tagjainak bántalmazása és a királyi ház tagjai elleni sértés.

BTK. 141. §. Aki a királyi család valamelyik tagját tetteleg bántalmazza, amennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik: a királyi ház tagja bántalmazásának büntetést követi el és öt évig terjedhető fegyházzal, hivatalvesztéssel és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő.

Aki a királyi ház valamely tagja ellen sértést követ el: vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal; ha pedig a sértést irat, nyomtatvány, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által követi el: két évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

Idevetetett az elhalt királynéről tett gyalázó nyilatkozat: Curia. J. E.: BJT. 54. k. 244.; BHT. I. 27. sz.

III. A német, hollandi, finn, olasz BTK-ek és a svájci javaslat a külföldi uralkodók vagy államfők ellen elkövetett sértésekről is külön intézkednek.

rendszerint a viszonyosság feltétele mellett. A BTK., az 1843-iki javaslatot s a francia és belga BTK-eket követve, nem szól ily cselekményekről, azért azok csak a közönséges szabályok szerint ítélendők meg. Helyesen jegyzi meg *Fayer*, hogy a BTK. e hézaga nemesak a külföldi uralkodókat fosztja meg az itteni oltalomtól, de a mi uralkodónkat is az ottani (külföldi) oltalomtól. (L. erről *Barna J.* cikkét: *Jogt. Közl.* 1898. 37. sz.)

213. §. A hűtlenség.

I. A *hűtlenség* alatt BTK.-ünk, a legujabb és leghelyesebb felfogásnak megfelelően, azokat a b. cselekményeket foglalja össze, amelyek által az állam *külbiztonsága és nemzetközi jogállása* „a honpolgári hűség megszegésével nagyobb veszélynek tétetik ki.“ (Illés.) A hűtlenség nem az állam alkatrészeit támadja meg, hanem *külháborút* akar előidézni az államra, vagy ily háboru alkalmával a tettes nem a haza mellett, hanem ellene működik. Éppen ezért e cselekményt, a hazaárulás ocsmány tényét,¹⁾ rendszerint csak honpolgár követheti el. Csak az u. n. diplomáciai árulást (államtitoksértés) követheti el idegen is (L. alább).

A BTK., szintén az újabb felfogást követve, a hűtlenségnek két alakját különbözteti meg: a *katonai* árulást és a *diplomáciai* árulást vagy hűtlenséget. Előbbi egyenesen háboru veszélyének előidézésében, vagy háboru kiütése után a hazai fegyveres erő ellen való tevékenykedésben áll, a diplomáciai hűtlenség pedig az állam biztonságára vonatkozó titkos okiratoknak, adatoknak az ellenség kezébe juttatásában s az állam biztonságának ily módon való veszélyeztetésében.

Ugy a katonai, mint a diplomáciai hűtlenség eseteinek megállapításánál a BTK. itt is, mint a felségsértésnél figyelembe vette az Ausztriával fennálló nemzetközi jogi kapcsolatot, melynélfogva a nemzetközi jogéletben egy jogalany gyanánt szereplünk s ez okból nemesak a magyar állam, de „az *osztrák-magyar monarchia*“ külbiztonságát is büntetőjogi védelemben részesíti. Ugyane felfogás eredménye lett, hogy az *osztrák* állampolgárokat kivételesen a hűtlenség alapjaiul ismeri el, vagyis az általuk elkövetett *katonai* hűtlenséget is a BTK. alábbi szabályai szerint bünteti, míg *más külföldiekre* ily esetben a *nemzetközi hadi jog szabályai* (föbelövetés) alkalmazatnak (BTK. 145. §.).

A háboru idején elkövetett különböző, az állam biztonságát, a fegyveres

¹⁾ Itt is idéznünk kell a Min. Indokolás szép szavait: „Aki hazája ellen fegyvert fog, vagy az ellenséget saját hazája ellen segíti, az hűtlen, hazaáruló, az örök igazság változatlan törvényei szerint s annak tekintetét mindig és mindenütt, amidőn és ahol az erkölcsi fogalmak természetellenes felforgatása nem zavarta meg az érzelmet s a hazafiság eszméjét.“ Anyaggyűjt. II. 89.

erő harképeségét fenyegető cselekményekre *rendkívül* szigorú büntetési tételket ír elő az 1912: 63. t.c.: „a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.“ Ez új törvény 18—30. §§-ai közül ide tartoznak különösen a 18., 25., 26., 27. és 29. §§-ok.

Németországban a katonai titkok elárulását egy 1893-iki (jul. 3.) külön törvény bünteti. L. *Binding*: Lehrbuch II. 481.

II. A *katonai hűtlenség* (árulás) esetei a BTK. szerint a következők:

BTK. 142. §. A hűtlenség büntettét követi el és tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő azon magyar honos: aki valamely külhatalom kormányával szövetsézik, vagy azzal közvetlenül, vagy közvetve érintkezésbe bocsátkozik a végett, hogy azt a magyar állam, vagy az osztrák-magyar monarchia elleni ellenséges cselekményre bírja; valamint az is, aki valamely külhatalmat az osztrák-magyar monarchia ellen háborúra indítani törekszik.

Ha a hadüzenet megtörtént, vagy a háború kiütött: a hűtlenség életfogytig tartó fegyházzal büntetendő.

143. §. A hűtlenség büntettét követi el és tíz évtől tizenöt évig terjedhető államfogházzal büntetendő azon magyar honos: aki a hadüzenet megtörténte, vagy a háború kiütése után, az ellenség katonai szolgálatába lép.

Ha pedig azon hatalomnak a fennebbi idő előtt már katonai szolgálatában állott s kényszer nélkül megmaradván abban az osztrák-magyar monarchia fegyveres ereje, vagy az ezzel közösen működő, vagy a vele szövetséget hadi erő ellen harcolt: öt évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

144. §. A hűtlenség büntettét követi el és életfogytig tartó fegyházzal büntetendő azon magyar honos:

1. aki valamely várat, várost, erődöt, megerősített helyet, partot, szorost vagy katonai állomást, fegyver-, szer- vagy élelmi tárt, hajót vagy az osztrák-magyar haderőhöz tartozó tisztet vagy katonát az ellenség hatalmába juttat, vagy e célra az ellenséggel egyetért;

2. aki valamely hadi művelet, tábor, vár vagy erőd tervét az ellenséggel közli;

3. aki az ellenségnek a magyar állam, vagy az osztrák-magyar monarchia területére jutását, vagy azon való előhaladását elősegíti;

4. aki az ellenséget pénzzel, továbbá fegyveres erejének, hadiszerezének, vagy hadserege élelmi eszközeinek szaporítása, vagy azok beszerzésének könnyítése által segíti;

5. aki az osztrák-magyar monarchia fegyveres erejéhez tartozó személyek hűségének megingatása által az ellenségnek segítségére van;

6. aki az osztrák-magyar monarchia haderejének fegyver-, szer- vagy élelmi tártát, vagy pedig az osztrák-magyar fegyveres erő kárára, vagy az ellenség előnyére valamely hidat, töltést, gátat, vaspályát, utat fegyűjt, felszakít, megromgál, vagy egyébként használhatatlanná tesz;

7. aki az osztrák-magyar haderő állásáról, állapotáról vagy mozdulatáról az ellenséget értesíti, az ellenség kémjét vagy kémsemlére kiküldött kato-

nyáját elrejtí, vagy annak célja kivitelére vagy menekülésére segílyt vagy tanácsot ad;

8. aki a jelen szakaszban meghatározott valamely cselekményt az osztrák-magyar monarchia szövetségének területére nézve, vagy ennek haderejével közösen működő haderő ellen követi el.

145. §. A 142. és 144. § ok eseteiben a külföldiekre a nemzetközi hadi szabályok alkalmazandók.

Az osztrák-magyar monarchia másik államának honosaira mindazonáltal a 142., 143. és 144. § ok eseteiben ezen törvény rendeletei alkalmazandók.

1. Az 1912: 63. t.-c. 18. §-a értelmében a 144. §. alá esik az a magyar honos is, aki a BTK. 455. §-ában meghatározott intézkedéseket, tárgyakat háboru idején abból a szándékból kémleli ki, hogy azokról az ellenséget értesítse. A. BTK. 145. §-a ez esetben is alkalmazandó.

2. A katonai árulást a BTK. az állam elleni második legsúlyosabb bűntettnek tekinti s annak rendkívül veszélyességére való tekintettel az arra irányzott szövetséget és az arra való felhívást szintén önálló b. eselekménynek tekinti, a szövetségtől való elállás büntetlenségét pedig ép oly különlegesen szabályozza, mint a felségsértésnél. Ugyanis:

BTK. 148. §. A 142. §-ban, a 143. §. első pontjában és a 144. §-ban meghatározott valamelyik cselekmény elkövetésére létrejött szövetség (132. §.), ha ahhoz előkészületi cselekmény nem járult: öt évig terjedhető fegyházzal, ellenkező esetben pedig öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

149. §. A 142., 143. és 144. §-ban meghatározott hűtlenség elkövetésére, a 134. §-ban meghatározott módon intézett nyilvános és egyenes felhívás: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

151. §. A szövetség büntetlensége iránt a 137. §-ban foglalt intézkedés, az ott megállapított feltételek alatt, a 142. §. esetei kivételével, a hűtlenség elkövetése céljából létrejött szövetségekre is kiterjesztetik.

Az előkészület magában, valamint a teljesen eredménytelenül maradt felhívás itt már nem büntetetik.

III. A diplomáciai hűtlenség vagy u. n. államtitoksértés esetei.

BTK. 146. §. A hűtlenség büntetést követi el és tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő: akinek a hivatalánál vagy különös megbízásánál fogva, a magyar államnak, vagy az osztrák-magyar monarchia másik államának biztonságát vagy más fontos érdekeit illető titkos okirat, adat vagy tudósítás birtokába, illetőleg tudomására jutván, azt közvetlenül vagy közvetve az ellenséggel közli.

Ha pedig az okiratot, adatot vagy tudósítást, más hatalom kormányával, nem azon céliből közli, hogy az az ellenség tudomására jusson, vagy pedig az ily okirat tartalmát, adatot vagy tudósítást egyébként nyilvánosságra hozza: öt évig terjedhető államfegyházzal büntetendő.

147. §. Tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő az is: aki erőszak, lojás, sikkasztás vagy csel által jutván a fentebbi szakaszban meghatározott nemű okirat, adat vagy tudósítás birtokába, illetőleg tudomására,

azt közvetve vagy közvetlenül az ellenséggel közli.

Ha pedig nem az ezen szakaszban meghatározott módon jutott a titkos okirat, adat vagy tudósítás tudomására, azonban annak titkos voltát tudva, azt közvetve vagy közvetlenül az ellenséggel közli: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

A diplomáciai hűtlenséget, miután az államra fontos titkok, adatok, jogos vagy jogtalan uton külföldiek birtokába vagy tudomására is juthatnak, nemesak honpolgárok, hanem *külföldiek is elkövethetik*. És pedig a két első esetet (146. §.) csak oly hivatalnokok vagy megbízottak, kik hivataluknál (külgyminiszteri hivatalnokok) vagy különös megbízatásuknál (követek, kiküldöttek, futárok) fogva jutottak valamely az állam vagy a két monarchia biztonságára fontos adat tudomására. A két utóbbi esetet (147. §.) azonban bárki (nem hivatalnok) is elkövetheti.

IV. Mellékbüntetések.

BTK. 150. §. A hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése a jelen fejezet eseteiben is alkalmazandó.

V. A diplomáciai hűtlenséghez hasonló új tényálladékokat, részben rendes időben kihágást képező cselekményeknek vétséggémelését, tartalmazzák az 1912: 63. t.-c. 25—27. és 29. §§-ai.

A 25. §. a *kivételes intézkedések* elrendelése alkalmával kiadott sajtórendészeti tilalmak megszegését helyezi szigorú (3—5 évig terj. *fegyház*) büntetés alá. A 26. §. a KBTK. 33. §-ában, a 27. §. annak 34. §-ában foglalt kihágást emeli *vétséggém*, a 29. §. az utlevél kiállítás tilalom megszegését sújtja szigorú (5 évig terj. *fogház*) büntetéssel.

MÁSODIK FEJEZET.

Az államhatalom békés működését fenyegető büntetendő cselekmények.

214. §. Összefoglalás.

Irodalom: *Schultz: Widerstand gegen die auswärtige Staatsgewalt, 1881.; Schlesinger: Der Aufruhr, 1897.; Vatta: u. n. 1906.; Flesch: Rechtsmässigkeit der Amtsausübung, 1906.; Mayer M. E.: Vergl. Dar. B. I. 349.; Hippel: u. o. II. 1.; Weil: Die Aufreizung zum Klassenkampf, 1903.; Seuffert: Anarchismus und Strafrecht, 1899.; Frey Erich: Strike u. Strafrecht, 1906.; N. Fekete Gy.: Strike és büntetőjog, 1907.; Baumgarten N.: A strike jogi következményei, 1908.*

I. A *lázadás*, vagyis a törvényhozás és kormányzás szerveinek, vagy egyes társadalmi osztályoknak csoportos megtámadása.

a *hatóság elleni erőszak*, mint a törvényes hatóságoknak csoport vagy egyesek általi erőszakos megtámadása, a *törvény, a hatóságok elleni izgatás és lázítás*, a *magánosok elleni erőszak* cselekményei, melyeket a BTK. IV—VII. fejezetei tárgyalnak, valamennyien az államhatalom békés működését támadják meg és fenyegetik s így a jogtárgy azonossága vagy belső rokonsága alapján összefoglalhatók. E cselekmények közös jogi tárgya ugyanis a *törvényes rend, az államhatalom törvényes működése*.

E cselekmények tehát közeli rokonságban állnak az állam létele ellen irányuló előbbi cselekményekkel, mert habár itt az állam létele egyenesen nem képezi is a támadás tárgyát, de a belháboru, forrongás, osztálygyűlölet ébresztése, a hatóságok rendes működésének megakadályozása, a polgároknak a törvény, az alkotmány ellen, a társadalmi osztályoknak egymás ellen izgatása, lázítása, az állami élet rendes menetét annyira megzavarják és felkavarhatják, hogy az által közvetve az állam létalapjai is megrendülhetnek. A közveszélyesség e magas foka igazolja e cselekmények szigorú büntetését.

II. A BTK. által külön-külön fejezetekben szabályozott fentebbi cselekmények ily összefoglalása s a felségsértéstől, hűtlenségtől és egymástól való megkülönböztetése csak a legújabb büntetőjogi és államjogi irodalom műve. A régebbi jogokban e cselekmények kellő megkülönböztetés nélkül vagy a hűtlenség, vagy az erőszak (crimen vis, a hatalmaskodás) fogalma alá vonattak. A lázadás (seditio, tumultus), felkelés szót ugyan úgy a római jog, mint a Carolina és régi hazai törvényeink is használják, de önálló és határozott körű cselekménnyé csak a legújabb BTK-ek (porosz Allg. Landrecht, Code Pénal s a mai BTK-ek) tették. Az 1843-iki javaslat sines még teljesen tiszta felfogással e cselekményekről. Két fejezetben: „erőszakos ellenszegülés“ és „összecsoportozás és lázadás“ címek alatt intézkedik azokról, az előbbi alatt érti úgy a hatóság elleni erőszak, mint a lázadás enyhébb eseteit, a „lázas“ alatt tulajdonképen csak a fegyveres erőszakoskodást.

A német, hollandi, finn, bolgár és norvég BTK-ek, az új javaslatok nem tárgyalják külön fejezetekben e cselekményeket, hanem az „államhatalom“ vagy a „közrend elleni“ cselekmények gyűjtő neve alatt egy-két fejezetben foglalják össze.

215. §. A lázadás.

I. A lázadás általában s lényegileg a *belháboru* előidézésében áll s „az által jó létre, hogy a desorganizált tömeg erőszakkal akarja saját akaratát az állami és társadalmi tényezők fölé helyezni“. (Anyaggyűjt. II. 100.) A „lázas“ tehát mindig *csak*

csoportosulás által követhető el, csupán egy kivételes esetben, t. i. a jogtalan toborzás (csapatgyűjtés) esetében lehet egy ember is a lázadás alanya. Lényegileg előkészületi jellegű cselekmény, mert befejezéséhez nem szükséges, hogy a lázadó csoport célját elérje, elég a meghatározott célu csoportosulás, miután az államhatalom működését már az ily fenyegető fellépés is megzavarhatja s a közvetlen veszély már a csoportosulásban van.

II. A BTK. a lázadásnak két fő esetét emeli ki. Egyik az, midőn a csoport *a törvényhozást vagy a kormányt*, az államhatalom e két főszervezetét akarja megtámadni (Werner szerint „politikai lázadás“). Másik *a társadalmi osztályok vagy felekezetek* megtámadása végett létrejött csoportosulás („társadalmi lázadás“, Werner.) Ezenkívül a BTK. itt tárgyalja a *jogtalan csapatgyűjtést*, ha az nem képez hűtlenséget, t. i. nem a magyar állam ellen való fellépés végett történt.

1. A törvényhozás és a kormány elleni lázadás.

BTK. 152. § A csoportosulás, melynek célja:

1. az országgyűlést, annak valamelyik házát vagy bizottságát;
2. a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottságokat, vagy ezek egyikét, vagy azoknak valamelyik albizottságát;
3. a magyar kormányt erőszakkal, vagy veszélyes fenyegetéssel hivatásának szabad gyakorlatában akadályozni vagy valaminek elhatározására, valamely intézkedésre, vagy valaminek elhagyására kényszeríteni: a lázadás büntetett képezi és tíz évtől tizenöt évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

2. A társadalmi osztályok, nemzetiségek, hitfelekezetek elleni lázadás.

BTK. 153. §. Lázadást képez azon csoportosulás is, melynek célja: a polgárok valamelyik osztályát, nemzetiségét vagy hitfelekezetét fegyveresen megtámadni.

Ezen esetben a felbujtók és vezetők öt évtől tíz évig terjedhető államfogházzal, a többiek pedig két évig terjedhető államfogházzal büntetendők.

A lázadás két esetének közös ismérvei: a) Mindenik csak *tömeg*, vagyis *nagyobb számú embercsoport* által követhető el. A tömegben résztvehet s úgy felbujtó vagy vezető (kiket a törvény itt külön kiemel és súlyosabban büntet), mint közönséges résztvevő lehet honpolgár és idegen egyaránt. Épúgy a törvényhozás tagja (képviselő, főrend) is lehet alanya a lázadásnak, természetesen az általános feltételek mellett, t. i. a mentelmi jog határain túl, vagyis ha nem mint a törvényhozás tagja követi el a cselek-

ményt.¹⁾ A cselekvés mindkét esetben a *csoportosulásban* áll, aminek azonban határozottan a törvényben említett célból kell történnie.

Mindkét eselekmény az említett közjogi testületek vagy társadalmi osztályok törvényes jogainak vagy létezésének megtámadása és veszélyeztetése, ezért első sorban nem közönséges büntetendő eselekményre (dologrongálás, rablás, gyújtogatás) irányul, hanem politikai vagy felekezeti szüvedély, vagy társadalmi izgalmak által sugaltatik, de könnyen fajulhat közönséges b. eselekménnyé. A csoportosulással, az összegyülekezéssel, ha még valamennyi várt személy nem jelent is meg, a eselekmény be van fejezve. Súlyosabb eredmény vagy közönséges b. eselekmény elkövetése minősített eseteket (törvényes egység) képez. *Kisérlet e eselekménynél ki van zárva.*

A különbség a két eset közt az elkövetési tárgyban és a célzatban van. Első esetben a törvényhozó testületet, vagy annak valamelyik részét, vagy a kormányt (és pedig az egész kormányt, az összminiszteriumot) akarja a tömeg jogtalanul és erőszakkal vagy veszélyes fenyegetéssel valamire (pl. gyűlés meg nem tartás, szavazástól tartózkodás) kényszeríteni, másik esetben valamely társadalmi osztályt (papok, katonaság, birtokosok), nemzetiséget vagy felekezetet akar *fégyveresen* megtámadni. Az utóbbi esetet a törvény esekélyebb súlyúnak tekinti, úgy hogy itt csak a *felbujtókat és vezetőket* bünteti szigorúan, akik rendszerint felizgatják és fanatizálják a hiszekény tömeget, a *résztvevőket* enyhén.

3. Minősített esetek:

a) **BTK. 154. §.** Ha a lázadó csoport valamely községet, házat, fegyvertárt, hadi szertárt, lőportárt, vaspályát, távirda- vagy postahivatalt megtámadott vagy hatalmába kerített, amennyiben súlyosabb büntetés alá eső büntett nem forog fenn: a felbujtók és a vezetők tíz évtől tizenöt évig terjedhető államfogházzal, a többiek pedig két évtől öt évig terjedhető államfogházzal büntetendők.

b) **155. §.** Ha a lázadó csoport rablást, gyújtogatást, pusztítást vagy egyes személyek ellen erőszakot követett el, amennyiben súlyosabb büntetés alá eső büntett nem forog fenn: a felbujtók és vezetők tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal, a többiek öt évig terjedhető fegyházzal büntetendők.

E két minősített eset az eredményes lázadást helyezi magasabb büntetés alá. A BTK. mindkét esetben kiemeli a *felbujtókat és vezetőket*, akik rendszerint okai a súlyosabb eredménynek is s így szigorubb büntetésük teljesen igazolt.

III. A lázadás közveszélyes jellegére való tekintettel a BTK. az erre való *szüvedséggel*, az erre való *nyilvános és egyenes felhívást* itt is önálló b. eselekményekké nyilvánítja, másfelől a *szüvedségtől*, sőt magától a lázadástól való *elállásnak* még szélesebb terjedelemben mentességet biztosít, mint a hűtlenségnél és felségsgörtsénel.

¹⁾ Egyik párt terrorismusa a másik ellen (összeverekedés a parlamentben, butorok rongálása) nem képez lázadást, ellenben ha a képviselő vagy főrend beáll a parlamentet megtámadni készülő tömegbe, ez esetben ő is részes (esetleg felbujtó, vezető is) lehet a lázadásban.

BTK. 156. §. A lázadás előidézésére létrejött szövetség, ha a büntett véghezvitelére előkészületi cselekmény nem követtetett el: egy évtől három évig terjedhető államfogházzal, ellenkező esetben pedig két évtől öt évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

157. §. Ha a 155. §-ban meghatározott büntett véghezvitelére jött létre a szövetség: a szervezetzők az előbbi szakaszban megállapított megkülönböztetés szerint három évig, illetőleg öt évig terjedhető fegyházzal büntetendők.

158. §. Aki a jelen fejezet előbbi szakaszaiban meghatározott cselekmény elkövetésére, a 134. §-ban kijelölt módon felhívást intéz, vagy terjeszt, ha az a felhívás folytán követtetett el, vagy kíséreltetett meg: mint felbújtó büntetendő.

Ha pedig a felhívás teljesen eredménytelen maradt: hat hónaptól két évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

159. §. Lázadás miatt, a felbujtók és vezetők kivételével, nem büntetnek azok, akik a polgári vagy katonai hatóság felhívására a lázadás színhelyét elhagyják és a lázadásban többé részt nem vesznek.

A büntetlenség mindazonáltal nem terjed ki azon büntetendő cselekményekre, melyeket valaki a lázadás tartama alatt, az ebben való részességen kívül követett el.

160. §. A szervezetkezés büntetlenségére nézve a 137. §. rendelete az ott meghatározott esetekben és feltételek alatt, a lázadás céljából szervezetkezettekre is alkalmazandó.

A BTK. itt a büntetlenség megadásában, okos politikai szempontból, a legmesszebb ment, mert a befejezett lázadás büntetését is elengedi azoknak, kik a hatóság felhívó szavára idejekorán abbahagyják a lázadásban való részvételt. E mentességet csak a felbujtóktól és vezetőtől vonja meg, valamint a lázadásban való részvételen kívül esetleg már elkövetett más b. eselekmény (testi sértés, dologrongálás) büntetését nem engedi el.

IV. A jogtalan toborzás.

BTK. 161. §. Aki nem azon célból, hogy az I., III., IV. fejezetben meghatározott valamely büntettet elkövessen, a törvény vagy a magyar kormány engedélye nélkül, a magyar állam területén csapatot gyűjt, azt felfegyverzi, hadi szerekkel ellátja, vagy hadi gyakorlatokban oktatja, — ugyszintén az is, aki ily csapat vezényletét, vagy abban valamely tisztséget elvállal: lázadást követ el és két évtől öt évig terjedhető államfogházzal, valamint négyezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

E cselekmény, amely rendszerint idegen, harcban álló nemzet segélyére való engedély nélküli csapatgyűjtés, toborzás által követtetik el, tulajdonképen nem az államhatalom működése, hanem a *fegyveres erő elleni cselekmény*, mintegy a sorozás jogtalan igénybevétele. Idevonását azonban igazolja az, hogy az államlakosság egy részének fegyverkezés végett összegyűjtése a törvényes rendet könnyen veszélyeztetheti s esetleg valóságos lázadásra szolgálhat alkalmul.

E cselekmény elkövetője csak az, aki a csapatot gyűjti, felfegyverzi vagy a csapatban tisztséget vállal. A közönséges résztvevők, a toborzottak,

nem esnek büntetés alá. Az előbbi súlyosabb politikai cselekményekre irányuló szándéknak, illetőleg célzatnak mérőben ki kell zárva lennie, különben azok vagy azok valamelyikének kísérlete forog fenn. A befejezéshez elég a esapatgyűjtés.

V. Mellékbüntetések:

BTK. 162. §. A lázadás büntette miatt, a szabadságvesztés-büntetésen felül hivatalvesztés és a 152. és 155. §§. eseteiben ezenfelül a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése is megállapítandó.

E mellékbüntetések tehát csak a lázadási *büntettek* miatt szabhatók ki, a vétségek miatt nem.

216. §. A hatóságok, országgyűlési tagok vagy hatósági közegek elleni erőszak.

I. A BTK. V. fejezete a lázadástól megkülönbözteti és enyhébb cselekmények gyanánt szabályozza azokat az eseteket, midőn akár csoport, akár egyesek nem a lázadásnál említett közjogi testületeket, vagy társadalmi osztályokat, hanem az állami törvényes *hatóságokat*, a hatóságok *tagjait* vagy *közégeit*, mint az államhatalom tevékenységét közvetítő vagy végrehajtó személyeket, vagy az *országgyűlés egyes tagjait*, mint a törvényhozás részeseit, törvényes működésükben erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályozzák, vagy valamely intézkedésre jogtalanul kényszerítik. E cselekmények jogi tárgya szintén az államhatalom működésének törvényes rendje, a lázadástól azonban abban különböznek, hogy 1. a tettes itt nem az országgyűlést vagy kormányt, mint az államhatalom egy-egy egész szervét, se nem valamely társadalmi osztályt, hanem *egyes hatóságokat* (egyes ministerium, bírói, közigazgatási hatóságok) vagy csak ezek *tagjait* vagy *közégeit* támadja meg s akarja „jogtalan erő kényszere alá helyezni“, 2. e cselekményeket rendszerint *nemcsak csoport*, de *egyes személy is* elkövetheti.¹⁾

II. A BTK. három tényálladékot állapít meg e fejezetben: 1. a hatóságok, — 2. az országgyűlési tagok, — 3. a hatóság tagjai vagy közegei elleni erőszakot.

1. A hatóság és az országgyűlési tagok elleni erőszak.

BTK. 163. §. A csoportosulás, melynek célja valamely hatóságot erőszak, vagy veszélyes fenyegetés által hivatása gyakorlatában megakadályozni, vagy

¹⁾ Balogh Arthur: Adatok a hatóság elleni erőszak fogalmához és ismérveihöz. Jogt. Közl. 1902. 298., 305. és 322.

valaminek elhatározására, valamely intézkedésre, valaminek elhagyására kényszeríteni: a hatóság elleni erőszak büntettét képezi és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha pedig az erőszakot, vagy veszélyes fenyegetést, a fennebb meghatározott célból, csupán egy személy követi el: három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ugyanazon büntetés a megjelölt megkülönböztetés szerint alkalmazandó, ha az erőszak vagy veszélyes fenyegetés, a fennebb megállapított célból, az országgyűlésnek, vagy a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottságoknak valamely tagja ellen követtetik el.

a) A *hatóság elleni erőszak* alanya lehet 1. csoport, nagyobb embertömeg és 2. egyes ember. Belföldi és külföldi egyaránt, mert a fennálló törvényes rend s annak szervei, a hatóságok törvényes működése iránt a külföldi is engedelmességgel tartozik. Elkövetési tárgya csak *belföldi* (hazai) *hatóság* lehet.

A *hatóság* fogalmát és körét a törvény külön §-ban megállapítja:

BTK. 164. §. Ezen elnevezés alatt: „hatóság” a közigazgatási, bírói és katonai hatóságok; „közigazgatási hatóság” elnevezése alatt pedig, a bíróságok kivételével, minden állami, törvényhatósági és községi hatóság értendő.

A hatóság e meghatározása általános jelentőségű, vagyis másutt is, ahol a BTK-ben a „hatóság” szó előjön, irányadó. *Egyházi* hatóság a 164. §. szavai szerint nem tekinthető hatóságnak. Curia E. H.: BHT. IV. 335. (Ellenkezően régebben: BJT. XXVI. 300., LI. 130. (felekezeti iskolaszék elnökének és jegyzőjének hivatalos működésében megakadályozása). Ellenben egyházközség és egyh.-községi képviselőtestület nem hatóság (LXII. 30., 161. Az *államvadás* igazgatósága közigazgatási hatóság (Curia: BJT. LI. 73.; E. H.: BHT. IV. 334.

A *cselekvés* különböző, aszerint, amint csoport vagy egyes személy követi el e cselekményt. Előbbi esetben a cselekvés magában a *csoportosulásban*, utóbbi esetben az *erőszak* vagy *veszélyes fenyegetés* tényleges elkövetésében áll. A cselekvésnek szándékosnak kell lennie s mindkét esetben abból a célból elkövetetnie, hogy a hatóság vagy a) hivatása gyakorlatában megakadályoztassék vagy b) valaminek elhatározására, valamely intézkedésre (rendeletvisszavonás, új rendeletkiadás, adóelengedés), valaminek elhagyására kényszerítettessék. (L. még alább 2. p.)

A befejezés szintén különböző. Csoportos elkövetés esetén már az említett célú csoportosulással, összegyűlekezéssel, egyes általi elkövetés esetén csak az erőszak vagy veszélyes fenyegetés valószínű alkalmazásával van befejezve a cselekmény. A cél elérése, a kivált hatósági intézkedés kieroszakolása, egyik esetben sem szükséges. Kísérlet fogalmilag ki van zárva. Ugyanígy a Curia: BJT. LIII. 365.

b) Az országgyűlés vagy a delegatio tagjai elleni erőszak tulajdonképen nem különálló tényálladék, csak egy külön megemlített esete a hatóság elleni erőszaknak s csupán az elkövetési tárgy, illetőleg a passiv alany tekintetében tér el attól. Elkövetheti ezt is csoport és egyes személy. Az elkövetési tárgy azonban sohasem maga az egész országgyűlés vagy annak valamely háza, bizottsága vagy maga a delegatio (az ily cselekmény lázadás), csak azok egyes tagjai (egy vagy több).

2. A hatósági tagok vagy közegek elleni erőszak.

BTK. 165. §. Hatóság elleni erőszak büntetettét követi el és három évig terjedhető börtönnel büntetendő az is: aki valamely hatóságnak küldöttségét, választmányát, bizottságát, hivatalnokát vagy más közegét, vagy a küldöttség, választmány, bizottság valamely tagját vagy közegét, a törvény vagy a hatóság meghagyásának végrehajtásában erőszak vagy veszélyes fenyegetés által akadályozza, vagy valamely intézkedésre kényszeríti, vagy pedig hivatalos eljárása alatt tetteleg bántalmazza.

Ugyanazon büntetés alkalmazandó, ha a cselekmény a fennebb megjelölt testületek vagy személyek védelmére rendelt vagy megjelent személyek ellen követtetik el.

a) E szakasz az előbbtől (163. §.) lényegileg abban különbözik, hogy: 1. e cselekmény alanya csoport nem lehet, csak egyes, vagy egyesek (többen tettestársak); 2. az elkövetési tárgy nem maga az egész hatóság, hanem a hatóságnak küldöttsége, választmány, bizottsága, hivatalnoka vagy közege, illetőleg az ezek védelmére rendelt vagy megjelent személyek (őrség, katonaság).

BTK. 166. §. Hatósági közegeknek tekintetnek a fennebb említettekben felül:

1. a nyilvánosan felállított katonai és polgári őrk;
2. a közforgalomban levő vaspályák és az állami távirdák felügyelő és kezelőszemélyzete;
3. a rendőrségi személyzet, ide számítva a csúszöket, az erdő-, a folyam- és a gátöröket, vadászati felügyelőket, amennyiben a törvény által rendelt feladatok szerint alkalmaztatnak.

Az említett alsóbbrendű közegek (utkaparó, erdővéd) csak az esetben esnek ide, ha hivatalosan fel vannak esketve. A gyakorlat e kérdésben általában ingadozik. Számtalanszor kijelentette a Curia, hogy csak a felesketett közegek tartoznak a 165. §. alá (BJT. XXIV. 53., XXX. 50.), máskor ép az ellenkezőjét jelenti ki (BJT. XVI. 184., XIX. 81., LV. 179.). Az éjjeli őrséget teljesítő községi esküdt is hatósági személynek tekintett, habár felesketve nem volt s alkalmazása időhöz kötött és esetleges (Balogh: BD-tár II. 307.).

Ide tartoznak még egyes újabb törvények szerint: a közutak kezelésével, kivételével, beszedésével, behajtásával foglalkozó állami, törvényhatósági vagy községi közegek (1883: 44. t. e. 97. §.), a dohánytermelés, kezelés és elárúsítás ellenőrzésével megbízott pénzügyi vagy más hatósági közegek és ki-

rendeltek (1877: 44. t. e. 13. §.), (*pénzügyőrök a 17. sz. döntvény szerint*), az állami és törvényhatósági *utimestercék, utbiztosok, utkaparók* (1890: 1. t. e. 149. §.), a tenger alatti kábelek védelmére rendelt (esetleg külföldi) hivatalos közegek (1888: 12. t. e. 9. §.). Villamos vasuti kalauz is hatósági közeg. Curia: BJT. XLII. 225. vasuti állomás kapusa szintén. LI. 19.

b) Leglényegesebb különbség van azonban az előbbi és a jelen tényálladék közt a *cselekvés* tekintetében. A cselekvés itt háromféle módon követhető el: a) a hatósági tagnak vagy közegnek a törvény vagy a hatósági meghagyás végrehajtásában erőszakos vagy veszélyes fenyegetéssel való *akadályozása*, b) ezeknek valamely intézkedésre *kényszerítése* c) ezeknek *tettleges bántalmazása* által. Itt tehát nem elég a fenyegetés pusztá alkalmazása, hanem a hatóság valóságos kényszerítése, vagy működésének nehezítése, „akadályozása“ (habár nem végleges megakadályozása) szükséges a befejezéshez, másfelől az erőszakra nézve elég a tettleges bántalmazás is (real injuria). Sőt az erőszak nem is foglalhat magában súlyosabb sérelmet (pl. súlyos testi sértést), mert ez esetben bűnhalmazat forog fenn.

A „veszélyes fenyegetés“ fogalmát e tényálladéknál is külön előírja a BTK.:

BTK. 167. § Veszélyes fenyegetésnek tekintendő valamely büntett vagy vétség elkövetésével való olyan fenyegetés, mely a fennforgó körülményeknél fogva alkalmas arra, hogy a fenyegetett személyben a veszély közvetlen bekövetkezése iránt alapos félelmet gerjesszen.

A „fenyegetés“ tehát itt a fenyegetés általános fogalmánál (BTK. 77. §.) egyfelől szűkebb körre van szorítva. I. i. 1. csak a *saját személyét* fenyegető; 2. *alapos félelmet* okozó; 3. *büntett vagy vétség elkövetésével* való fenyegetés esik ide, másfelől bővebb annál, mert nemcsak az életet, testépséget, de bármilyen jogtárgyat (vagyon, becsület) fenyegető veszély idevonható.

Arculiátséval való fenyegetést a Curia régebben nem vett hatóság elleni erőszaknak, csak a fenyegetés kihágásának, KBTK. 41. §. (BJT. XXI. 259.). Ujabbán annak vette. BJT. LVII. (1909) 297. (Tárgyaló bírónak nyakvágással fenyegetése közfelemlés mellett.) Utóbbi felfogás helyesebb.

c) A cselekvés itt is csak szándékos és jogtalan lehet. Jogtalanak tekintendő azonban a talán tartalmilag helytelen, törvénytelen rendelet miatt való erőszakos fellépés is, miután az ellen a törvényes jogorvoslatok állanak a polgárok rendelkezésére, csupán az *alakilag és tartalmilag*, vagy legalább is *alakilag törvénytelen* rendelet végrehajtásának esetleg erőszakos megakadályozása nem tekinthető jogtalanak. Jogos védelem a tényleg jogta-

lan (alakilag törvénytelen) hatósági fellépés ellen, valamint a vég-szükség joga nemcsak az egyesek, de a hatóságok ellenében is megilleti az egyeseket.

Ugyanigy a *Curia*: BJT. XLV. 116. 133. Helyesen mondta ki a *Curia*, hogy a hatóságnak *törvényes hatáskörében tett intézkedése* (tehát nem jog-talan támadás) ellen (pl. ha a mezőőr behajtja a tilosban talált marhát) jogos védelemnek nincs helye. BJT. XXVIII. 89., XXXVIII. 53., XLIII. 265. A hivatalos rendelet alapján eljáró hat. közeg ellen elkövetett tettelegesség idevé-tetett, habár a vádlott azt vitatta, hogy a rendelet törvénytelen volt. BJT. LIV. 220., LV. 164. Ugyancsak megbüntette a *Curia* a hat. közeg tetteleges bántalmazását, jóllehet ez hatáskörét túllépte (zálogul elővett lőfegyver vissza-vétele feletti dulakodás) u. o. 221. Ugyanigy LVII. 212. Hatósági közegnek a hat. eljárás után ittelezése nem tartozik ide. LXIII. 9.

A hatósági rendelet egyszerű nem teljesítése, az u. n. *passiv ellenállás* nem képez hatóság elleni erőszakot. Ezt a *Curia* is többször helyesen kimon-dotta. BJT. XXVIII. 22., XLJ. 157. A *passiv ellenállás* túllépése (a foglalásnál az újító bejárása, a végrehajtó eltaszítása) természetesen büntetendő. BJT. LV. 46.

Kísérlet e cselekménynél is alig lehetséges, bár absolute kizárva nincs. Befejezett hat. elleni erőszaknak vette a *Curia* a esendőrökre való kődobást, habár a kő nem talált. BJT. LVI. 62. Egy más hasonló alkalommal (kézfél emelés a rendőrbiztosra) felmentett, de kijelentette, hogy alaptalan az a fel-fogás, mintha a hat. elleni erőszaknak nem lenne kísérlete. BD-tár VII. 1906. 222.

III. Minősített esetek.

Ugy a hatóságok és az országgyűlési tagok, mint a hatósági tagok vagy közegek elleni erőszaknak minősített eseteitül tekinti a törvény a *fegyveresen* s az utóbbinál még a *többek által* való elkövetést.

BTK. 168. § Ha a 163. §-ban meghatározott büntetett fegyveres csoport, vagy a 165. §-ban megjelölt büntetett többen követték el, — amennyiben súlyo-sabb büntetés alá eső cselekmény nem forog fenn: a felbujtók és a vezetők öt évig terjedhető fegyházzal, a többiek pedig öt évig terjedhető börtönnel bünte-tendők.

Öt évig terjedhető börtönnel büntetendő az is: aki a 163. §-ban megha-tározott büntetett, habár egyedül, de fegyveresen követte el, ugyszintén aki a 165. §-ban meghatározott büntett elkövetése alkalmával fel volt fegyverkezve.

„Több“ alatt a *Curia* itt is legalább hármat ért. (BJT. VIII. 111., X. 321.). „Fegyver“ alatt nemcsak műszaki értelemben vett fegyver, hanem bár-minő, az emberi életre vagy testi ségre veszélyes eszköz értendő. Balogh: BD-tár III. 95. (Kés, fejsze, vasvilla).

BTK. 169. § A jelen fejezetben meghatározott büntett miatt, a szabad-ságvesztés-büntetésen felül, a hivatalvesztés is alkalmazandó.

IV. Szövetség.

BTK. 170. §. A hatóság elleni erőszak elkövetésére irányzott szövetség, ha a büntett véghezvitelére előkészületi cselekmény még nem történt: három hónaptól egy évig, ellenkező esetben pedig egy évtől három évig terjedhető foggal büntetendő.

A cselekmény elkövetésére való nyilvános felhívásról a BTK. a következő fejezetben (BTK. 172. §.) intézkedik.

V. Birói gyakorlatunkban a 165. §. alkalmazásánál a kísérlet és a halmazat kérdése szolgáltatót alkalmat ingadozásokra. A kísérletet a Curia sokáig kizártnak tekintette e cselekménynél (BJT. XIII. 17., XXII. 280.). A halmazatra nézve a 28. sz. *döntvény* a hatóság elleni erőszak közben elkövetett *testi sértést* (könnyű t. sértést is) helyesen *anyagai halmazatban* állónak veszi fel a hatóság elleni erőszakkal (BJT. VII. 266., XXXIV. 209., XLV. 73., XLVII. 218.), ellenben a *becsületsértést*, istenkáromlást, hosszú ingadozás után ma rendszerint beleolvasztja a hatóság elleni erőszakba (BJT. XXXI. 161., 265., XXXIV. 145., XXXVII. 63.). Ugyancsak mellőzi a halmazatot veszélyes fenyegetés, szándékos emberölés vagy annak kísérlete és e cselekmény közt (BJT. XIV. 11., XXXII. 286.). Ma is vitás azonban, hogy a behajtott jószág erőszakos visszavétele a hatósági közegtől (a csőz bántalmazása) halmazat-e, vagy csak hatóság elleni erőszak? A halmazatot itt is többször helyesen mellőzi a Curia (BJT. XXXVI. 137—140.). Két vagy több rendőr bántalmazása állandó (helyes) gyakorlat szerint nem halmazat, csak egy hatóság elleni erőszak (BJT. XXXVIII. 106.; LXV. 27.).

A jogtalanság hiánya miatt sokszor felment a Curia, midőn a tettes a *törvénytelen* foglalás, házkutatás, bekísérés (hatáskör hiánya, nem igazolt közeg által) ellen tetteleg ellentáll, azt megakadályozza (BJT. XXXI. 185., XXXVIII. 53—62., XLVII. 255.). Ellenben *alakilag jogszerű* hatósági ténykedés elleni erőszak miatt a bűnösséget megállapítja: BJT. XXX. 233. (végrehajtás alól kivett tárgy lefoglalása), XXXVIII. 53., 83. (Vasárnap este történt foglalás megakadályozása).

A *vétseggé* correctionalisált hatóság elleni erőszak mellett a Curia gyakorlata a legutóbbi ideig elvileg mellőzte a hivatalvesztést (BJT. XIX. 163., XXI. 362.), mert a 169. §. csak a büntetről szól. E gyakorlat helytelen volt, mert a hatóság elleni erőszak a BTK. szerint mindig büntett s így a 169. §. kitétele erre nézve nem irányadó (l. ez iránt fentebb 112. §.). Legújában helyesen jelentette ki a Curia, hogy correctionalisatio esetén a hivatalvesztés mellőzése nincs kizárva. BJT. LXIII. (1912) 187.

VI. A 165. §. büntetési tételét irodalmunk és a gyakorlat egyértelemmel kifogásolja, mert nem ad elég tért a birói mérlegelésnek. A hatósági közeg elleni erőszak (rendőr, végrehajtó megütlése) sokszor oly esakély sérelmet képvisel, hogy a 6 havi börtön minimuma túl magas s bíróságaink épen e cselekménynél kénytelenek legtöbbször (mondhatni állandóan) a 92. §-t erőszakosan, kellő alap nélkül is alkalmazni. Így 1903-ban a hatóság elleni erőszak miatt elítelt 2027 egyén közül 1887 tel, vagyis 93.1%-kal szemben alkalmaztatott a 92. §. Az összes Novella-tervezetek e cselekmény büntetését börtön helyett *fogházra* változtatják, ezzel e büntettet *vétseggé* fokozzák le. Kár, hogy a BN. e közönhajt képező s a gyakorlatnak is teljesen megfelelő kíván-

ságot nem teljesítette s így a revisió megtörténtéig e ferde helyzet, hogy a bíróság szabály szerint fogházzal bünteti a törvény által börtönnel sújtott cselekményt, fenn fog állani.

VII. Hat. ell. erőszak miatt elítéltetett 1911-ben 3692 egyén.

217. §. Az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás.

I. A szólás- és a sajtószabadsággal, mint polgári jogokkal üzőtt súlyosabb visszaéléseket, a szó, a toll, a sajtó által elkövetett, az állam életét, a közbékét és rendet veszélyeztető cselekményeket helyezi büntetés alá a BTK. a VI. fejezetben. Amily kétségtelen, hogy szólás- és sajtószabadság nélkül szabad állam nem képzelhető, ép oly kétségtelen, hogy az állam e szép alapjogokat nem engedheti az állami és társadalmi rend, a törvényesen fennálló intézmények, az államhatalom törvényes működésének felborítására, megsemmisítésére felhasználni.

(Szépen fejtegeti e kérdést is az Indokolás: Anyaggyűjt II. 165.)

1. Már az 1848: XVIII. törvényeikk, mely a sajtószabadságot hazánkban codificálja, a sajtóval üzőtt ily visszaéléseket sajtóvétségeknek nyilvánítja. Valamint a sajtórendészeti szabályok megszegését u. n. *sajtórendőri kihágásokká* (a sajtótermék jogtalan kiállítása, cautió nélküli hirdetés, politizálás, 1848: XVIII. t.-e. 30—32. és 35—45. §-ni.). A sajtótörvény e szakaszait (3—7., 9. §§.) bőviti ki és dolgozza át a BTK., midőn a büntettek vagy vétségek elkövetésére való szóbeli vagy írásbeli (nyomatvány) *felhívást* (a felségseretkés, hűtlenség, lázadáson kívül is) általában büntetendő cselekménnyé teszi, valamint a törvény, a hatóságok törvényes rendelete, a törvényes intézmények, az alkotmány elleni *izgatást, lázítást, önálló b. cselekménnyé* minősíti. E cselekmények közveszélyessége kézzelfogható. A hiszékeny, ingatag tömeg, rosszlelkű, elfogult bujtogatók által roppant könnyen hozható izgalomba. Egy tüzes szónoklat, egy ügyes cikk százakat, ezreket tehet egy ferde, vagy egyenesen gonosz eszme híveivé, rabjaivá s a forradalomnak, lázadásnak, esetleg aljas büntettnék lehet szülőjévé. A BTK. tehát az által, hogy „az izgatást is büntetés alá helyezi, forrásainál keresi fel ama büntetteket, melyeknek elkövetésére az alkalmul szolgál.“ (Illés: II. 84.)

2. A „köztársasági párt“ alakítása iránti, habár felette szűk körre szorított mozgalom készítette 1913-ban a törvényhozást, hogy a „*királyság intézményeinek*“, mint ilyenek, *megszüntetése iránti mozgalmat*, ennek *kezdeményezését és szervezését* vagy az *ebben való részvételt is*, melyek csak kiterjesztő magyarázattal lettek volna a BTK. 173. §-a alá vonhatók, kifejezetten és világosan büntetés alá helyezze. Az ez iránt alkotott 1913: 34. t.-e.-nek rögtön meg is lett a megnyugtató hatása, amennyiben még a törvény szentesítése előtt a köztársasági pártalakításokat a kezdeményezők maguk közt leszerelték.

II. A törvény a következő b. cselekményeket állapítja meg e

fejezetben: 1. a nyilvános felhívást büntett vagy vétség elkövetésére, 2. a törvény és a hatóságok iránti engedellenségre felhívást, 3. a társadalmi osztályok és jogintézmények elleni izgatást, 4. az alkotmány elleni lázítást, 5. a királyság intézményének megtámadását, 6. a büntett vagy vétség elkövetőjének feldicsérését (lauda tio criminis).

1. A nyilvános felhívás büntett vagy vétség elkövetésére.

BTK. 171. § Aki valamely gyülekezeten nyilvánosan, szóval, vagy aki nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által büntett vagy vétség elkövetésére egyenesen felhi, ha a büntett vagy vétség elkövetettet: mint felbujtó büntetendő.

Ha pedig a felhívás eredménytelen maradt, — amennyiben az a jelen törvény külön rendeletei alá nem esik: két évig terjedhető államfogházzal és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

E cselekmény lényeges ismérvei: a) a nyilvános, b) egyenes, c) felhívás, d) büntett vagy vétség elkövetésére.

a) A nyilvánosságot itt a törvény részletesen meghatározza s e meghatározása szintén általános jelentőségű, mert a felségsértésre, hűtlenségre, lázadásra való felhívásnál, istenkáromlásnál is a „nyilvános“ elkövetés fogalmánál e szakaszra hivatkozik. Nyilvánosnak tekinti a törvény: 1. a gyülekezetben szóbelileg; 2. az irat, nyomtatvány, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által elkövetett felhívást. „Gyülekezet“ alatt több ember éspedig nagyobb számú emberesoport együttes jelenléte értendő. Helyesen mondta ki a Curia, hogy nem tekinthető gyülekezetnek néhány fürdővendég összehalálkozása (BJT. X. 162.), koresmában néhány vendég jelenléte (VIII. 234.). Ellenben gyülekezet: koresmában alkalmilag összegyűlt nagyobb számú társaság (BJT. X. 353., LI. 72.), vagy piaci közönség (XVII. 247.), valamint zárt társaság is, ha sokan voltak jelen (XXXIV. 114.), magánlakásokon jelen volt 7—8 ember (LVII. 153.). V. ö. még a nyilvánosságra BJT. XLII. 147.

„Nyilvánosság“ alatt valamely tüneménynek, illetőleg eselekménynek a köztudatba jutását vagy juthatását kell érteni (Angyal: id. m. 102.), nyilvánosan van tehát elkövetve valamely eselekmény, ha az elkövetés oly módon és oly körülmények közt történt, hogy azt többen éspedig bárki és akárhány személy észlelhette. Nem a hely nyilvánossága, hanem az emberek többsége a fő, akik együtt és egyszerre hallhatják vagy láthatják, olvashatják a felhívást, pl. szónoklat tartása vagy falragasz kifüggesztése a piacon, midőn az tele van emberekkel. Zárt körben (külön meghívott személyek előtt) bizalmasan történt közlés, ha többek előtt egyszerre tétetik is, nem nyilvános elkövetés. Időszaki nyomtatványban, hirdalpan való közlés minden esetben nyilvános. A nyilvánosság egy módju iratoknál (kép) a terjesztés is, aminek azonban nem szükséges nyilvánosan történnie, hanem itt is a többekkel közlés a döntő. Hány személy értendő a „többek“ alatt, ezt általánosságban meghatározni lehetetlen, ez az eset körülményeihez képest a bíró feladata.

A „nyilvánosság“ fogalmát behatóan fejtegetik Vargha F.: Jog. VII.

évi. 201.; Ungyal P.: Istenkáronlás, 100—117. l.; Lutz Fr.: Der Begriff der Öffentlichkeit. 1901.

b) Az „egyenes“ kifejezéssel a törvény a *felhívás határozottságát* kívánja jelezni, amit a példálózó, burkolt forma nem zár ki, ha a gyülekezet, melyhez intézette, az alatt ugyanazt érti, amit a tettes.

c) A *felhívás* különbözik a *reábirástól*. A felhíváshoz elég a nyílt, félremagyarázhatatlan felszólítás az elkövetésre, de nem szükség, hogy a tettes rábeszélje s reábirja hallgatóit vagy közönségét az általa kívánt cselekvésre. A BTK. ugyanaz esetre, ha a felhívás folytán az illető b. cselekmény elkövetett, a felhívót *mint felbujtót* rendeli büntetni, a felhívó azonban nem szükséges, hogy az általános részben meghatározott értelemben felbujtó legyen, a törvény e kifejezéssel csak a felhívó büntetését állapítja meg. A felhívásnak ugyanis *nem kell okbeli kapcsolatban állni* az elkövetéssel, elég, ha csak segítő erejű volt az *alias facturus* elkövetőre, míg a felbujtáshoz az okozati kapcsolat elengedhetetlen.

d) A felhívás csak *büntetőre* vagy *vétségre vonatkozólag* esik e szakasz alá. Kihágásra nem. Ez azonban nem zárja ki, hogy aki mást vagy többeket valamely kihágás elkövetésére reábir, felbujtó gyanánt büntettség. Különböző helyeken (habár egységes elhatározással) elmondott izgató beszédek a Curia szerint (helyesen) anyagi halmazatot képeznek BJT. LV. 207.; ugyanazon beszédben büntetőre felhívás és zsidóüldözésre izgatás: eszmei (?) halmazat. u. o. LIV. 195.

2. A törvény iránti engedetlenségre felhívás és az izgatás.

BTK. 172. § Aki a 171. § ban meghatározott módon a törvény ellen vagy aki a hatóságoknak törvényes hatáskörükben kiadott rendelete, meghagyása, határozata ellen engedetlenségre egyenes felhívást intéz vagy terjeszt: két évig terjedhető államfogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyanezen büntetés éri azt: aki a 171. §-ban meghatározott módon, valamely osztályt, nemzetiséget, vagy hitfelekezetet gyűlöltre a másik ellen, ugyanezen azt is: aki a tulajdon vagy a házasság jogintézménye ellen izgat.

E szakasz két tényálladéket tartalmaz: a) a törvény vagy a hatóságok által törvényesen kiadott rendelet, meghagyás, határozat elleni *engedetlenségre felhívást* és b) az u. n. *izgatást*.

a) Az előbbi tényálladék (172. §. 1. bek.) a törvény, mint legfőbb jogforrás feltétlen tiszteletben tartását, valamint a törvényes hatóságok törvényes működésének zavartalanságát, vagyis a *jog uralmát és tiszteletét* akarja biztosítani az államban. A szabad véleménynyilvánítást, a kritika szabadságát, tehát a törvény vagy a hatósági rendeletek, határozatok bírálata ezzel egyáltalán nem zárja ki a törvény, de eltiltja a törvény vagy a törvényhatóságok törvényes rendeletei, meghagyásai ellen való *nyilvános és egyenes* engedetlenségre felhívást, a jogrend tiszteletének nyílt felmondását, az anarchiára bujtogatást.

A „hatóság“ alatt itt is ugyanazok a hatóságok értendők, mint a hatóság elleni erőszaknál. (BTK. 164. §.) Az elkövetés módja (nyilvánosság, felhívás) ugyanaz, ami az előző szakasznál (171. §.). Helyesen vonta a 172. §. 1. bek. alá a *Curia* egy kath. pap eselekményét, ki a szószékről megtiltotta híveinek az állami anyakönyvek aláírását s ezt egyházi vétségnek jelentette ki, mint a r. kath. vallás lealacsonyítását. (BJT. LVII. (1908) 43.) A *Curia* ugyanis a két első bíróság felmentő ítéletével ellentétben a törvény (1894: XXXVI. t.-c. 12. §.) iránti engedetlenségre való nyilvános és egyenes felhívásnak tekintette e eselekményt, mert az anyakönyvi törvény, ha nem irt is elő kényszerítő szabályokat a házassági anyakönyv aláírására, de szabály gyanánt azt rendeli, hogy a felek és tanúk a jegyzőkönyvet „aláírják.“ Az illető pap eselekménye tehát az állami anyakönyvi törvénynek a hívek általi meggyűlöltetésére irányult s e célból tervszerűen előkészített engedetlenségre való egyenes felhívás volt. Helyesen mentetett fel egy tanító a törvényes miniszteri rendelet egyszerű kritikája miatt a 172. §. vádja alól: BJT. 62. k. 189. (a miniszter nem határozhat meghallgatásunk nélkül).

Alaptalan felmentés: BJT. 65. k. 139. „komoly és megfontolt tudatosság“ hiánya miatt.

b) A 172. §. második bekezdése a *társadalmi osztályok* (nemzetiségek, hitfelekezetek) s a mai társadalmi rend alapját képező két nagy jogintézmény, a *tulajdon* és a *házasság* büntetőjogi védelmét foglalja magában s ennyiben a társadalmi rend és béke palladiuma, aranybullája.

A társadalom s ezzel az állam békés fejlődése és felvirágzása csak úgy képzelhető és remélhető, ha a társadalmi osztályok egymás iránt kölcsönös tekintettel vannak, ha mindenik elismeri s tiszteletben tartja a másiknak létjogosultságát s egyenlő alapjogát. Aki tehát az egyik társadalmi osztályt, egyik nemzetiséget vagy felekezetet a másik elleni gyűlöletre izgatja, az a társadalom békéjének alapfeltételeit s ezzel az állam törvényes rendjét támadja meg.

Társadalmi „osztály“ alatt az azonos hivatásu, foglalkozásu vagy hasonló elvek és érdekek által összefűzött emberek csoportja értendő, habár azok nincsenek is szervezkedve. A *Curia* meghatározása szerint „osztály“ elnevezés alatt „nemesak a társadalmi téren a vagyon, a foglalkozás, az élethivatás, képzettség és család leszármazás alapján kialakult s egymástól megkülönböztethető társadalmi csoportokat kell pusztán érteni, hanem mindazokat is, akik közös elvek és érdekek alapján ezeknek megvalósítása céljából egyesülnek és más célú és érdekű személyes csoportoktól világosan megkülönböztethetők.“ *Ípítő-mesterek* elleni izgatás. Balogh: BD-tár II. (1908) 255. Megbüntette a *Curia* a *papi* osztály (BD-tár VII. 15. sz.), a *vagyonos* osztály (u. o. 95. sz.), *urli* osztály (u. o. 186. sz.) elleni izgatást.

Való állításoknak céltatos csoportosítása által is elkövethető az izgatás. *Curia*: E. H.: BHIT. IV. 338. és BJT. LVI. 103., 219.

A *magántulajdon* és a *monogam házasság* az emberiség mai erkölcsi fejlődésének, művelődésének két oly sarkalatos intézménye, melyeket lehet bírál-

gatni, azok célszerűbb szabályozására lehet törekedni, de amelyeket megsemmisíteni, felforgatni egyértelmű lenne a mai művelődés megsemmisítésével. A tulajdon vagy a házasság „jogintézménye“ ellen való „izgatás“ alatt természetesen nem egyesek vagyonának megtámadása, hanem az egész intézmény ellen való általános kifakadások s másoknak ez intézmények jogalapjai ellen való bujtogatása értendő.

Az *izgatás*-nak nyilvánosnak (171. §.) kell lennie, *egyenes* felhívás azonban nem szükséges. Ezt világosan kifejzi a Curia is. BJT. XLVII. 167. 3 eset, Németh P. cikkével, E. H.: LV. 285., LVII. 203., LVIII. 234.; Balogh BD. III. 237. A befejezéshez nem szükséges az izgatás sikerülte. Ha a szónoklat vagy az izgató cikk teljesen hatástalun maradt is, a cselekvés be van fejezve már a szónoklat elmondásával, a cikk megjelenésével. Kísérlet tehát itt nem is képzelhető, mert lényegileg az izgatás előkészületi jellegű.

Az 1912. évi t. c. 19. §-a értelmében *háboru idején* elkövetve a 172. §. esetében a büntetés öt évig terjedhető *börtön*.

3. A lázítás.

BTK. 173. §. Öt évig terjedhető államfogházzal büntetendő az: aki a 171. §-ban meghatározott módon a király személyének sérthetetlenségét a trónörökös törvényes rendjét, az alkotmányos államformát, vagy a törvény kötelező erejét megtámadja; ugyiszintén az is, aki az alkotmány egyes intézményei, a monarchia másik államával fennálló kapcsolat, vagy a magyar államot képező országok közt fennálló államközösség ellen, avagy a királynak az országgyűlésnek, az országgyűlési bizottságoknak vagy a közösügyek tárgyalására hivatott bizottságoknak törvényes joga ellen lázít.

Ez a tényálladék nevezhető egyenesen a *politikai izgatás* cselekményének. A tettes itt nem a társadalmi, hanem egyenesen az *állami intézményeket, a fennálló törvényeket, az alkotmány lényeges szabályait* támadja meg s nemcsak tudományosan, elméletileg bírálja azokat, — ami szabad államban éppen a tudomány haladása érdekében megengedett dolog — hanem ingerültséget, szenvedélyt, gyűlölséget akar ébreszteni azok ellen valamely gyülekezetben vagy a nagy közönségben.

E tényálladék az alkotmány egyes *intézményei* elleni lázítást tartalmazván, nem esnek ide egyes hatósági tagok vagy közegek ténykedései elleni kifakadások. Így *elriley* kijelentette a Curia, hogy szolgabíró vagy a esendőrség, a fennálló kormány elleni lázítás nem esik a 173. §. alá. BJT. LV. 93. Ugyanígy LVI. 242. A hadsereg elleni izgatás ide tartozik. Curia 65. k. 120. Közigazgatási hatóságok *eljárásának helytelenítése* (a kormány megtámadása egy törvényjavaslat alkalmából), nem esik e §. alá. BJT. LV. 140. A befejezéshez itt sem szükséges a lázítás vagy támadás sikerülése. Elég maga a lázító beszéd elmondása, vagy a támadó cikk megjelenése. A *kísérlet* itt is ki van zárva.

4. A királyság intézményének megtámadása.

Az 1913: 34. t.-c. 1. §-a szerint „ . . . az 1878: V. t.-c. 173. §-a után új §-ként a következő 3. §-ban foglalt rendelkezés iktatandó:

1913: 34. t.-c. 3. §. Aki a királyság intézményének megszüntetésére irányuló mozgalmat kezdeményez, szervez vagy vezet vagy ily mozgalomban más módon tevékeny részt vesz, ugyancsak az, aki nyomtatvány útján vagy pedig irat vagy képes ábrázolat közszemlére tételével vagy nyilvánosan szóval a királyság intézménye ellen lázít vagy a királyság intézményét ugyanily módon politikai célzattal megtámadja öt évig terjedhető államfogházzal és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, továbbá a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésével és hivatalvesztéssel büntetendő.

Ez új tényálladék egyfelől a *lázítás* fogalmi körét terjeszti ki, ide vonván kifejezetten a királyság megszüntetésére irányuló mozgalom kezdeményezését, annak szervezését, vezetését s az ily mozgalomban más módon való *tevékeny* részvételt, másfelől külön, kifejezetten megemlíti a királyság intézményének *politikai célzattal* megtámadását s azt ugyancsak a lázítás büntetése alá helyezi.

Az új tényálladék szövegezése kétségtelenné teszi, hogy a törvény úgy, amint azt *Balogh J.* igazságügyminiszter is kifejezte képviselőházi beszédében, a tanszék-szabadságot nem akarja korlátozni, vagyis az elméleti fejtegetéseket s bírálatokat nem bünteti, csupán a *politikai célú* mozgalmakat és lázításokat akarja meggátolni.

A büntetési tétel a BTK. 173. §-ában foglaltnál jelentékenyen szigorubb, amennyiben a főbüntetés mellett mellékbüntetésül *pénzbüntetés, a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése és a hivatalvesztés* is kiszabandó.

A b. perjogba tartozó szigorítás, továbbá, hogy úgy ezen, mint a BTK. 173. §-ában meghatározott vétség, ha nyomtatvány útján követték is el, nem az esküdtbíróságok, hanem a törvényszékek hatáskörébe utaltatott. (1913: 34. t.-c. 4. §.)

5. *A büntett vagy a büntetles feldicsérése.*

BTK. 174. §. Aki a törvény által büntettnek vagy vétségnek nyilvánított cselekményt a 171. §-ban meghatározott módon magasztal vagy valamely büntett vagy vétség elkövetőjét annak elkövetése miatt azon módon feldicsér, vagy nyilvánosan kitüntet, hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

A bűnvádi eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekmény elkövetése után három hó alatt a bíróságnál feljelentett.

Ez a cselekmény nem sajátképeni izgatás, de szintén a törvény iránti engedetlenség, illetőleg a törvény kötelező erejének, vagy a bírói ítéletnek kisebbitése, ami szintén alkalmas másokban a törvény általi tiszteletet megingatni s közvetve a b. cselekmény utánzására indítani. Két esete van: 1. valamely *büntett* vagy *vétség* magasztalása (kihágás magasztalása nem büntetendő); 2. a büntett vagy vétség *elkövetőjének* nyilvános feldicsérése vagy kitüntetése.

E cselekmény nem indítványi cselekmény, hanem *hivatalból üldözendő*, azonban az eljárás megindíthatása már három hó után megszűnik, ha ez alatt feljelentés nem tétetett.

III. A szocialista és anarchista törekvések, különösen az anarchisták legutóbbi rémtettei felvetették a kriminálpolitikai irodalomban s a kormányok körében is az eszmét, nem kellene-e az *anarchismus* ellen a mainál szigorubb büntetőjogi szabályok által védekezni? Különösen fontos e kérdés nálunk, miután a BTK. a robbanó eszközök által elkövetett közveszélyes cselekményekről sem intézkedik. A higgadtabb kriminálpolitikusok (*Balogh, Liszt*) azon a helyes felfogáson vannak, hogy magát az anarchismust ez idő szeriut nem szükseges büntetendő eselekménynek nyilvánítani, egyrészt mivel az ily b. cselekmény fogalma igen nehezen lenne körülírható s az könnyen a politikai véleménynyilvánítás-szabadság megeseonkítására vezetne, másrészt mivel a mai BTK-ek szeriut is az ily merényletek eléggé megbüntethetők. Ugyanerre az álláspontra helyezkedett a Rómában 1899-ben tartott *anti-anarchista conferentia*.

Franciaország 1894-ben (jul. 28.), *Olaszország* ugyanakkor (jul. 19.), *Spanyolország* szintén (jul. 11.), *Portugalia* 1896-ban (1907-ben külön bíróság és eljárás) hoznak ugyan külön anarchista törvényeket, ezek a törvények is azonban csak a büntettek elkövetésére való felhívást és a robbanó vagy veszélyes anyagok használatát vagy beszerzését büntetik. Tulajdonképeni anarchista törvényeknek tekinthetők már *Stáje* (1906. évi (máj. 30.) törvénye, mely az anarchisticus büntettekre való felhívást, esábitást vagy ily büntettek dícsöitését fogházzal bünteti. — az 1907. évi (márc. 16/29.) *bolgár* törvény, mely az anarchista egyesületeket, összebeszéléseket (Verabredung) s ennek folytán elkövetett büntetteket 5 évnél nem kevesebb fegyházzal, az ily egyesületekhez való csatlakozást 3—10 évi fegyházzal bünteti (az elősegítés, pl. eszköz-, helyiségátengedés külön büntetés alá van helyezve). Ugyanily természetli az 1906. évi (jun. 11.) *orosz* cári rendelet a felségsértésre, büntettek elkövetésére, engedetlenségre való felhívásról, az államellenes tanok terjesztéséről (a BTK. szakaszainak módosítása).

A magyar viszonyokra vonatkozólag, eltekintve a *robbanó szerekkel elkövetett* eselekmények külön b. eselekménynek nyilvánításáról (l. fentebb 196. §.), kívánatos lenne még a *tulajdon elleni izgatást* súlyosabb esetekben nem államfogházzal, de *fogházzal* (esetleg pénzbüntetéssel is) sújtani. (L. *Balogh J.*: Büntető törvényeink módosításához. 1900.: *Scauffert*: Anarchismus und Strafrecht, 1899.; *Eltzbacher*: Der Anarchismus. Halle, 1900.)

218. §. A magánosok elleni erőszak.

I. „Magánosok elleni erőszak” neve alatt foglalt össze a BTK. VII. fejezete három kisebb eselekményt, melyek habár első sorban egyeseket sértenek (innen a nem épen szerencses elnevezés), de az elkövetés módjánál fogva a lázadáshoz, illetöleg a hatóság elleni erőszakhoz hasonlatos s azok mellett mintegy kiségitö eselekményeket képeznek. E eselekmények: 1. a *csoportos belörés* valakinek lakásába, személyeken vagy dolgokon való erőszak elkövetése végett, 2. a *nyílt helyen csoport által való erőszakoskodás*

személyeken vagy dolgokon, 3. a munkabér felemelése vagy leszállítása végett elkövetett erőszak és csoportosulás, az u. n. sztrájk (strike).

1. E eselekmények tényleg vegyes természetűek s elhelyezésük ép ezért a lehető legnehezebb. Be lennének illeszthetők az egyesek személyi és vagyoni jogköze elleni eselekmények közé, a magánlaksértés, a dologrongálás, illetőleg a kényszerítés eselekményei mellé, amelyekkel tényálladáki ismérvekre rokonságban vannak, beillenének a társadalom elleni eselekmények közé, mint a közbiztonság elleni eselekmények, mert lényegük épen a társadalmi rend és béke megzavarásában áll. végre. — amint a BTK. s a legtöbb külföldi BTK. teszi — az államhatalom békés működése elleni eselekmények közt is helyet foglalhatnak, mert a lázadástól és a hatóság elleni erőszaktól sokszor nehezen különböztethetők meg. *Fayer* a közrend elleni eselekményeknek nevezi őket.

2. A római jogban az első két eselekmény a *crimen vis*, szintén ruganyos, tág fogalma alá tartozott, a közép- és ujkori jogok is közerőszak, békelőrés (Landesfriedensbruch, Landzwang) néven politikai eselekménynek, régi hazai törvényeink (1405: 4., 1546: 25., 1723: 12.) nagyobb hatalmaskodásnak nevezték. Az 1843-iki javaslat „nyilvános erőszakoskodás” címen a magánlaksértéssel együtt a magánosok elleni büntettek közt tárgyalja. A *strike* modern b. eselekmény, a tőkésék és munkások közti ellentét hozta létre a nyugati államokban s onnan jött át hozzánk is. Az olasz BTK. a strike-ról külön fejezetben szól, a szabadságjogok („a munka szabadsága”) elleni eselekmények közt. Szerintünk a strike leghelyesebben az önbíráskodás- és kényszerítés-eselekményekkel egy fejezetbe lenne sorozható s mint ilyen az igazságszolgáltatás (vagy a személyes szabadság) elleni eselekmények közé helyezendő.

II. Az egyes tényálladékok a következők:

1. A magánosok elleni erőszak büntette.

BTK. 175. §. Ha valamely csoport azon célból, hogy személyeken vagy dolgokon erőszakot kövessen el, valakinek lakába, üzleti helyiségébe, vagy bekerített birtokába betör: a csoportnak mindenik tagja, a magánosok elleni erőszak büntette miatt két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

E tényálladék a magánlaksértéstől abban különbözik, hogy csak csoport (nagyobb számú tömeg) követheti el. A lázadástól pedig abban, hogy a zavargó csoport nem az országgyűlést, kormányt vagy valamely társadalmi osztályt akar támadni, hanem célja esupán egyes személyeken vagy dolgokon erőszakot elkövetni. A eselekvés az erőszakos magánlaksértéshez hasonló, t. i. betörés valakinek a lakásába, vagy bekerített helyére. Továbbmenni nem szabad, mert a rombolás, gyújtogatás elkövetése külön beszámítás alá jön, sőt esetleg a lázadást állapítja meg. A befejezéshez a betörés, a csoport behatolása a lakásba vagy kerített helyre szükséges.

A magánlaksértés büntettének minősített esete, ha azt többen (3–10 ember) követik el. (BTK. 331. §.) A 175. §. tehát csak akkor forog fenn, ha sok emberből (legalább 10–15) álló csoport követi el a eselekményt. A *Curia* többször helyesen kijelentette, hogy 5–6 ember még nem képez csoportot. (BJT. XXVIII. 20., XXIX. 106.)

2. A nyílt helyen erőszakoskodás.

BTK. 176. §. Ha pedig valamely csoport nyílt helyen, akár személyeken, akár dolgokon követ el erőszakot: mindenik tagja három évig terjedhető bűrtönnel büntetendő.

E szakasz az előbbinek minősített esete akar lenni, de attól két lényeges tényálladási ismérvre különbözik s így önálló tényálladéknak tekintendő. Itt ugyanis: 1. *nyílt helyen* kell az erőszaknak elkövetetni, tehát nem lakásba, kerített helyre való betörés által, hanem utcán, piacon, országúton, mezőn való erőszakoskodás által; 2. a cselekvés itt egyenesen a személyeken vagy dolgokon való erőszak elkövetésében áll. Az erőszaknak természetesen itt sem szabad rombolásig, testsértésig vagy gyújtogatásig menni.

Helytelenül alkalmazták a bíróságok a 176. §-t, midőn egy csoport a sértett lakásába az ajtó és ablak betörése után behatolt. Alaposan mutatja ki *Lémeth P.*, hogy itt a 175. §. esete fog fenn. *BJT. XLVII. 204.* Helyesen alkalmaztatott azonban e §. midőn a sértettet üldöző csoport közül a csoportnak csak egy tagja erőszakoskodott. *BJT. LV. 57.* Helyesen minősítette a Curia hatóság elleni és magánosok elleni erőszak (BTK. 165. és 176. §§.) *anyag*i hulmazatának, midőn egy csoport az eljáró szolgabíró és esendőröket s a szolgabíróval egyidejűleg érkezett magánosok kocsiját a községbe bemenetelben erőszakkal megakadályozta s a kocsiban ülőket kövekkel megdobálta. *Balogh: BD. III. 204.*

Mellékbüntetés sem ezen, sem az előbbi tényálladéknál nincs.

Helyesen jegyzi meg *Heil F.* (*Jog. 1895. évi 44. sz.*), hogy vastag hiba az is, hogy a *többek*, tehát 3—4 ember által elkövetett magánlaksértés 3 évi bűrtönnel, a csoport által elkövetett erőszakos betörés pedig csak 2 évvel sújtatik. Ugyanígy *Vargha F.*: *Az otthon védelme. 33. l.* E tétel a revisió alkalmával mindenestre felemlendő.

3. A magánosok elleni erőszak vétsége.

BTK. 177. §. A magánosok elleni erőszak vétségét követi el és hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő: aki a munkabér felemlése vagy leszállítása végett valamely munkás vagy munkaadó ellen erőszakot követ el, azt szóval vagy tettel bántalmazza, vagy erőszakkal fenyegeti.

Ugyanazon büntetés alá esnek azok is, akik gyárak, műhelyek vagy azon helyiségek előtt, ahol munkások dolgoznak, vagy a munkaadó, munkavezető lakása, illetőleg tartózkodási helye előtt összecsoportosulnak a végett, hogy a munka megkezdését vagy folytatását megakadályozzák vagy pedig a munkásokat a munka elhagyására bírják.

A BTK. itt két esetet különböztet meg: 1. a *munkabér felemlése vagy leszállítása végett* elkövetett erőszakot, tetteleges bántalmazást, vagy erőszakkal fenyegetést, amelyet ugy a munkások, mint a munkaadók s egyedül vagy többen (tettesársak) elkövethetnek; 2. a *munka megakadályozása*, vagy a dolgozó munkásoknak a munka abbahagyására bírása végett csoportosulást, ami tehát csak csoport által követhető el.

1. Az első eset, ha a munkabér leszállítása végett többek (rendszerint a munkások) által követtetik el és a második eset az, amit közönségesen sztrájk-

nak neveznek. A BTK. tehát voltaképen nem a sztrájkot, mint ilyet bünteti, hanem a) a munkabér felemelése végett akár egy, akár több személy általi *erőszakoskodást* és b) a munka rendes menetének megakadályozása végett vagy a dolgozni akaró munkások jogtalan befolyásolása végett *csoportosulást*.

E tényálladékok mindkét fő esetének jogi tárgya a munka szabadsága, illetőleg a munkaadónak vagy a munkásnak rendelkezési szabadsága és a közbéke, a törvényes rend. Az első eset csak a *tényleges erőszak*, szóval, tettel bántalmazás (testi sértés nélkül), erőszakkal fenyegetés által (zsarolási célzat nélkül) követhető el. Kísérlet képzelhető, de a törvény nem bünteti. Az utóbbi eset már a jelzett célú csoportosulással el van követve és be is fejezve, itt tehát kísérlet nincs. Ha a csoport személyeken vagy dolgokon tényleg erőszakot követ el, az előbbi szakaszok (175., 176. §.) alkalmazandók. A *Curia* is többször a 176. §-t alkalmazta, midőn a munkászavargás közben erőszakoskodás történt (B.J.T. XII. 101.). A dolgozó munkásoknak az sztrájk előmozdítása végett a munkában erőszakos megakadályozása ideveendő: B.J.T. LIV. 142. LVI. 201.

2. Az 1912: 63. t. c. 20. §-a értelmében háboru idején elkövetve a 177. §. esetében a büntetés 3 évig terjedhető *börtön*. E szakasz ezenkívül még szigorubb tételeket (5 évig terj. fegyház és 8000 kor. terj. pénzh.) ír elő a háboru idején elkövetett sztrájkra való *felhívásra* és hasonló a hadi erőt veszélyeztető cselekményekre.

3. Kiegészítik, illetve módosítják a BTK. 177. §-át az *ipartörvény* 1884: XVII. t. c.), a *mezőgazdasági munkások jogviszonyairól* (1898: II. t. c. 65. §.), a *kubikos munkásokról* (1899: XII.), a *gazdasági munkavállalkozókról* (1899: XLII.) és az *erdőmunkásokról* (1900: XXVIII. t. c.) szóló újabb törvények, melyek az illető munkások egyes sztrájk szerinti eselekményeit (sztrájkra buzdítás, csoportosulás), valamint a munkások és munkaadók által egymás ellen elkövetett különféle apróbb visszaéléseket, jogtalanságokat *kihágásokká* minősítik.

A „sztrájk” jogi alapja és következményei felett beható vita folyt le a M. Jogászegyletben 1907-ben *Agoston Péter* előadása kapcsán. A vita a sztrájk büntetőjogi szabályozását kevésbé érintette. Voltak ugyan, akik a sztrájk büntetését helytelenítették, de a felszólalók többsége nem tartott szükségesnek e téren radikálisabb újításokat.

HARMADIK FEJEZET.

Az állampolgárok politikai jogai ellen elkövetett b. cselekmények.

Irodalom: *Freudenthal*: Die Wahlbestechung, 1896.; *M. E. Meyer*: Vergl. Dar. B. I. 257.; *Jellinek*: System der subjectiven öffentlichen Rechte, 1892.; *Sello*: Der Schutz der öffentlichen Wahlen, 1908.; *Kéguelin de Rosières*: Crimes et délits électoraux, 1904.

219. §. A politikai jogok elleni b. cselekmények általában.

A BTK. feladata a fennálló magán- és közjogi intézmények védelme s biztosítása lévén, az újabb BTK.-ek a polgárok u. n.

szabadságjogait, azaz úgy *polgári, mint politikai jogait* védelmükbe veszik s azok megsértését h. cselekményekké minősítik. És pedig tekintettel arra, hogy az állampolgárok összesége alkotja az állam testét s az állam lakosai nemcsak alatt valók, de a közhatalom részesei, tényezői is, a szabadelvű BTK.-ek, a Code Pénal óta a polgárok *politikai jogainak*, t. i. az államhatalomban való részvételükre vonatkozó jogositványaiknak megsértését, az állam elleni h. cselekmények közé sorozzák.

A „politikai jogok“ fogalmának ruganyossága azonban egyes BTK-ek szerkesztőit megtévesztett s innen az állam elleni büntettek sorába ígattak oly cselekményeket is, melyek lényegileg az egyesek magánjogait, az u. n. *polgári jogokat* sértik, amelyek tehát lényegük és jogtárgyuk szerint a *magánosok elleni* büntettek közé tartoznak. Így a német BTK. a *magánlaksértést* általában idesorozta. Még tovább ment e tekintetben az olasz BTK., mely az állam biztonsága elleni cselekmények után második cím alá foglalta a „szabadság elleni büntetteket“ s ide sorozta a politikai, a vallási, az egyéni szabadság, a magánlak-, a titok- és a munkaszabadság elleni cselekményeket.

E két BTK. közt középhelyet foglal el a magyar BTK., mely a VII—X. fejezetben szintén a szabadságjogok, illetőleg a *politikai jogok elleni* cselekményeket akarja szabályozni, s e végből ideveszi a *magánosok elleni erőszakot* (VII. fejj.), a *választási jog elleni* (VIII. fejj.), a *vallás szabad gyakorlata elleni* (IX. fejj.) cselekményeket s a *személyes szabadságuk, házjoguk, level- és távirtdai titoknak közhivatalnokok* (de csak a közhivatalnokok) *általi megsértését* (X. fejj.). E cselekmények közül voltaképen esupán a VIII. fejezetben tárgyalt „választási jog elleni“ cselekmények tartoznak az állampolgárok *politikai jogai* ellen intézett merényletek közé. A magánosok elleni erőszak a közbéke s az államhatalom elleni cselekmények, a vallásszabadság elleniek a társadalom, — a személyes szabadság, házjog és titoksértés pedig az egyesek elleni cselekmények közé tartoznak jogtárgyuk szerint (1 a megfelelő helyeken).

A finn, bolgár, norvég BTK-ek, a svájci, osztrák és német javaslatok nagyon helyesen csak a választói jog elleni cselekményeket tárgyalják, mint a „politikai“ (svájci javaslat), illetőleg „állampolgári“ jogok (norvég), a „választói jog“ (bolgár BTK.), illetőleg alkotmányos képviselő- és közttestületek (osztrák jav.) elleni cselekményeket, az állam elleni büntettek között.

Ausztria 1907-ben alkotott külön törvényt (jan. 26.) a „választási és gyűllekezési szabadság védelméről“. Olaszország pedig 1912-ben.

220. §. A polgárok választási joga ellen elkövetett büntettek és vétségek.

I. A *választási jog*, az országos képviselők, a törvényhatósági, vagy községi képviselőtestületek tagjainak, a tisztviselőknél választásában való cselekvő és szenvedő részvétel a legnevezetesebb *politikai jogot* képezi az állampolgárok számára, mert ez

által vehetnek részt az állampolgárok közvetve vagy közvetlenül a törvényhozásban, kormányzásban és a közigazgatásban. E sarkalatos politikai jog ellen elkövetett jogsértések tehát méltán tekintetnek közhüntetteknek, mert ezek által az állam egy vagy több tagja fosztatik meg az államhatalomban való részesedési jogától s így a cselekmény jogi tárgya tulajdonképen maga az államhatalom és annak törvényes működése.

Mayer M. E. szerint e cselekmények támadási tárgya a „választási folyamat“, mely által egy törvényhozó-testület vagy községi képviselőlet megalakítatik (id. h. 273.), védelmi tárgya pedig, vagyis az ide (a német BTK. V. fejezet) sorozott összes cselekmények jelentősége abban áll, hogy azok az állami közakaratot egy bizonyos irányban nem engedik a fennálló közjognak megfelelően szabadon és hamisítatlanul kifejezésre jutni. (263.) Ez a körüírás lényegében megfelel a mi fentebbi megállapításunknak.

A választási jog ellen, mint a népképviselői alkotmányból folyó politikai jog ellen intézett cselekményeket hazánkban először az 1874: XXXIII. t.-c. (választási törvény) állapította meg. Az 1848: V. t.-e. még nem ily b. eselekményekről. A BTK. az 1874: XXXIII. t.-c. által megállapított büntettek és vétségek jó részét átvette és kibővítette e delictumok körét több új tényálladékkal. Életben hagyta az 1874: XXXIII. t.-c. 93., 94., 103., 104. §-aiban megállapított *kihágásokot*, valamint e törvénynek a fegyelmi intézkedéseit is. A BTK. VIII. fejezetét kibővítette s néhány újabb b. eselekményt állapított meg az 1899: XV. t.-c., mely a képviselőválasztások feletti curiai bíraskodásról szól. E törvény idevágó rendelkezései az 1896—1901-iki országgyűlés berekesztését követő napon, 1901 szept. 10-én léptek hatályba. (1899: XV. t.-c. 178. §.)

Az 1913. évi 14. t.-cikkel megalkotott új választói törvény tette szükségessé „a választójog büntetőjogi védelméről“ szóló új törvény megalkotását, melyet törvényhozásmunk az 1913: XXIII. t.-cikkben végzett el, mely új törvény a BTK. különös részének VIII. fejezetét a maga egészében hatályon kívül helyezi s ahelyett egészen új. 1—26. § okban szabályozza a választói jog ellen elkövethető b. eselekményeket.

Az 1913: XXIII. t.-c. lényegükben átveszi a BTK. VIII. fejezetében (178—189. §§.) foglalt büntetendő eselekményeket, az 1899: XV. t.-c. 169—172. §-aiban foglalt b. eselekményeket pedig érintetlenül fentartja, valamint ezen törvények egyiké idevágó (7. és 9. §§.) rendelkezéseit is, azonban egyrészt szabatosabban állapítja meg az egyes eselekmények tényálladékait (a kazuisztikát mellőzi), másrészt figyelembe véve az új választójogi törvény reformjait (a választói jogosultság kiterjesztése, az irni-olvasni tudásnak, a munkaviszonyoknak igazolása) nyomon kíséri az egész választójogi törvényt és a választások szabadságának, tisztaságának és törvényszerűségének minél teljesebb biztosítása érdekében több új tényálladékat alkot, melyek által az eddig büntetéssel nem tiltott egyes választási visszaéléseket és durvaságokat (így a választóknak jogosulatlan befolyásolását, vészhirekkel, sőt a jelölték magán- és családi életére koholt valótlanságokkal megtévesztését) akarja visszaszorítani vagy megfelelő büntetéssel sújtani.

II. Az új törvény is magáévá teszi a BTK.-nek azt a felfogását, hogy a megállapított büntetendő cselekmények nemcsak az országgyűlési, hanem a törvényhatósági és községi választások alkalmával elkövetve egyenlően büntetendők. Ezt az általános jellegű szabályt az új törvény az 1. §-ában külön fejezi ki.

1913: XXIII. t.-c. 1. § E törvény rendelkezéseit, amennyiben az egyes rendelkezések értelméből más nem következik, az országgyűlési képviselőknek, valamint a törvényhatóság és a község, város által választandó tisztviselőknek, eljáróknak, bizottsági, képviselőtestületi és választmányi tagoknak választására egyaránt alkalmazni kell.

Az új választójogi törvény alapján a választói jog ellen elkövethető büntetendő cselekményeket a törvény négy csoportba osztja; első csoport (2—5. §§.) a választók névjegyzékének meghamisítására, második (6—16. §§.) a választói jog szabad gyakorlásának akadályozására és jogosulatlan befolyásolására, — a harmadik (17—19. §§.) a választók vagy a szavazás meghamisítására és megfiúsítására, a negyedik (20. §.) a szavazás tilkának megsértésére vonatkozik.

1. A választók névjegyzékének meghamisítása.

2. §. Az összeíró küldöttség elnöke, más tagja vagy közege, aki a választók összeírása alkalmával valamely jogosultnak talált választó nevét a választók névjegyzékébe szándékosan nem veszi fel vagy abból kihagyja, vagy jogosultnak nem talált személyt a névjegyzékbe szándékosan felvesz vagy abból ki nem hagy, büntetést követ el a két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ugyanez a büntetés éri a központi választmány elnökét, más tagját vagy közegét, aki az előbbi bekezdésben meghatározott cselekményt a választók névjegyzékének vagy a kihagyottak jegyzékének összeállításánál követi el.

3. § Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétséget követ el, aki abból a célból, hogy valaki választói jogától jogtalanul megfosztassék vagy pedig önmaga vagy más jogtalanul választó legyen:

1. hamis okiratot készít, hamis vallomást tesz, hamis felvilágosítást ad vagy pedig más hamis bizonyítékot vagy egyéb hamis adatot szolgáltat;

2. valódi okiratot meghamisít, elrejt, megsemmisít vagy használhatatlanná tesz;

3. a választói jogosultság igazolásához szükséges okirat kiállítását vagy kiszolgáltatását, vagy a választói jogosultság igazolásához szükséges vallomást, felvilágosítást vagy más bizonyíték vagy adat szolgáltatását jogtalanul megtagadja;

4. hatóság vagy küldöttség előtt hamis vagy hamisított okiratot vagy más ily bizonyítékot használ fel;

5. mást az 1—4. pontokban meghatározott valamely cselekmény elkövetésére reábirni törekszik.

A cselekmény büntett, ha azt valaki hivatalos működésének körében követi el.

4. §. A 3. §-ban meghatározott cselekmény büntetése:

1. az 1., a 2. és a 4. pont esetében két évig terjedhető fogház és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetés;

2. a 3. és az 5. pont esetében egy évig terjedhető fogház és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetés;

3. az utolsó bekezdés esetében két évig terjedhető börtön.

5. §. A 4. §-ban meghatározott büntetés alá esik az is, aki a 3. §-ban meghatározott cselekményt oly célból követi el hogy a legtöbb egyenes adót fizetőknek a törvényhatósági bizottság vagy a községi képviselőtestület alakítására szolgáló névjegyzékébe arra nem jogosult vétessék fel vagy arra jogosult fel ne vétessék.

Ez új szakaszok a BTK. 179., 180. §§-ának¹⁾ helyére léptek. Ezekhez viszonyítva az új szakaszok jelentékenyen kibővítik a választói névjegyzék elleni cselekmények fogalmát és körét. A BTK. említett szakaszai csak a közhivatalok és az összeíró küldöttség tagjainak jogosztó cselekményeit büntették, míg az új törvény bárkit, aki közreműködik valakinek a választói névjegyzékből kihagyására vagy jogosulatlan felvételére, sőt már az arra való rábírás törekvést (hatástalan felbujtást) is bünteti. Ezenkívül részletesebben és szabatosabban sorolja fel a büntetés alá eső eseteket.

2. A választói jog szabad gyakorlásának akadályozása és jogosulatlan befolyásolása.

E cím alatt az új törvény voltaképen hat különálló tényálladékokat szabályoz: a) a választó erőszakos akadályozását választói joga gyakorlásában (6—8. §§.), b) a választási vesztegetést (9. §.), c) az etetést és itatást (10. §.), d) a hivatali pressziót (11. §.), e) a választó üldözését szavazása miatt (12. §.), f) a veszhírek vagy

¹⁾ BTK. 179. §. A választók összeírásával megbízott küldöttség elnöke, tagja vagy jegyzője, aki a választók összeírása alkalmával a jogosultnak talált választó nevét a választók jegyzékébe nem írja be, ugyasintén az, aki azon jegyzékbe olyan személy nevét írja be, aki a küldöttség által jogosítottnak nem találtatott: két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ugyanezen büntetés éri a központi választmány azon tagját vagy jegyzőjét is, aki az ezen szakaszban meghatározott cselekményt a választók névjegyzékének összeállításánál követi el.

180. §. Azon közhivatalnok, aki az országgyűlési képviselőválasztási törvény szerint az összeíró-küldöttség rendelkezésére bocsátandó valamely okirathoz hamis adatot jegyez be, azon célból, hogy ez által valaki választó jogától jogtalanul megfosztassék, vagy jogtalanul választó legyen; ugyasintén azon küldöttségi tag: aki a választásra vagy a törvényhatósági, illetőleg községi bizottság összeállítására vonatkozó, vele hivatalosan közölt valamely okiratot meghamisít vagy elsikkaszt, megsemmisít vagy használhatatlanná tesz, két évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető bírsággal büntetendő.

Ugyanezen büntetés éri azon közhivatalnokot is, aki az ezen szakaszban körülírt cselekményt a törvényhatósági vagy községi képviselőtestület alakítására szolgáló legtöbb egyenes adót fizetők jegyzékének összeállításánál követi el.

a jelöltek magánéletének gyalázása által befolyásolását a választóknak. E tényálladékok közül a 4. elsőt a BTK. is ismerte, az új törvény csak szabatosabban és kiterjedtebben igyekszik azokat megállapítani, a két utóbbi ellenben egészen új tényálladék, melyeket a külföldi törvények (az 1883-iki angol; az 1907. osztrák; az 1912. olasz törvények, északamerikai javaslat) nyomán tartott a törvényhozás nálunk is büntetendőnek.

a) *A választó erőszakos akadályozása választási joga gyakorlásában.*

6. §. Aki a választót erőszakkal vagy fenyegetéssel választói jogának szabad gyakorlásában akadályozza, vétség miatt hat hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

7. §. Aki abból a célból, hogy a választó bizonyos jelöltre szavazzon vagy ne szavazzon vagy a szavazástól tartózkodjék, a választót vagy hozzátartozóját (1878. V. t.-c. 78. §.) szóval vagy tettel bántalmazza, vagy pedig vagyonában vagy keresetében jogtalan hátránnyal sújtja, ilyen bántalmazással, hátránnyal vagy pedig becsületsértő vagy rágalmozó nyilatkozat közzétételével fenyegeti, vétséget követ el s hat hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyanez a büntetés éri azt is, aki a cselekményt oly célból követi el, hogy a választó bizonyos jelöltre vonatkozó ajánlatot aláírjon vagy aláírásától tartózkodjék, vagy hogy a választót a jelöltség el nem fogadására vagy a jelöltségtől való visszalépésre bírja.

8. §. Ha a 6. vagy a 7. §-ban meghatározott cselekményt a tettes valamely csoportnak, egyesületnek vagy testületnek megbízásából vagy nevében vagy elhatározására hivatkozással követi el, vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha a 6. vagy a 7. §-ban meghatározott cselekményt valamely csoport követi el, a csoport minden tagját büntett miatt egy évig terjedhető börtönnel, a felbujtókat és vezetőket pedig két évig terjedhető börtönnel kell büntetni.

E három szakasz a BTK. 178. §-ának¹⁾ helyére lépett. Fontos ujtítás főleg a 8. §., mely a *tömeg-terrorral* szemben igyekszik megvédeni a választókat.

b) *A választási vesztegetés.*

9. §. Aki a 7. §-ban meghatározott célból a választónak vagy a választó beleegyezésével hozzátartozójának (1878: V. t.-c. 78. §.) ajándékot vagy azt meg nem illető más előnyt juttat, felajánl vagy ígér, vétséget követ el s hat hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

¹⁾ BTK. 178. §. Azok, akik valamely választót erőszak vagy fenyegetés által választási jogának szabad gyakorlatában megakadályoznak, történéjk az akár országgyűlési képviselő, akár törvényhatósági, községi tisztviselő, vagy előljáró, törvényhatósági bizottsági tag, vagy községi képviselő választásánál nézve: a választói jog megsértésének vétségét követik el és hat hónapig terjedhető fogházzal, valamint egyenként kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.

Ugyanez a büntetés éri azt a választót is, aki a 7. §-ban meghatározott célból neki vagy beleegyezésével hozzátartozójának felajánlott ajándékot vagy öt meg nem illető más előnyt elfogad, ilyen maga vagy hozzátartozója részére kíván vagy mást annak ígéretére reábirni törekszik.

A kapott vagyontárgyat a megajándékozott személy lakóhelye szerint illetékes község szegényügyi céljaira el kell kobozni.

A BTK. 185. §-ának¹⁾ a kibővítése.

c) Az etetés-italás.

10. §. Aki a 7. §-ban meghatározott célból törvény ellenére etet és ital, vétséget követ el s három hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyanigy büntetendő, aki ily etetést és itatást elfogad.

Teljesen megegyezik a BTK. 186. §-ával.²⁾

E két szakasz értelmezésére s a *megengedettnek* tekintendő „országos képviselőválasztási költségek“ körvonalozására, az 1899: XV. t.-c. a következőket rendeli:

1899: XV. t.-c. 7. §. „Nem esik a BTK. 185. és 186. §§, s az 1899: XV. t.-c. 3. §-a (a képviselőválasztás érvénytelenségének esetei) alá:

a) választóknak a választás helyére való szállítása és visszaszállítása.

Ha a szállításra és visszaszállításra a kérdéses választókerületben szavazásra jogosult választó vagy vele egy háztartásban élő hozzátartozója fogadtatik fel, a fuvarozás díja nem lehet nagyobb azon összegnél, melyet a szabályrendelet (8. §.) megállapít. Az ezt túlhaladó összeg vesztegetési célból adott összegnek tekintendő:

b) oly választókerületekben, melyek több községből állanak, a választóknak szükséges ellátása a választás helyén és annak ideje alatt.

A megengedett szükséges ellátásnak túlhaladása ugy a BTK., mint a jelen törvény szerint etetésnek és itatásnak tekintendő:

c) választóknak zászlókkal és csekély értékű jelvényekkel való ellátása.

Választóknak szállítása, vagy szükséges ellátás, ugyszintén zászlók és jelvények helyett pénz nem adható.“

A valóságos fuvar- és ételmezési költséget meghaladó pénzüdományt (választó részére) eddig is megvesztegetésnek (185. §.) tekintette a Curia. B./T. XXXVI. 226.

¹⁾ BTK. 185. §. Aki a választónak, vagy annak tudtával hozzátartozójának (78. §.), azon célból, hogy az bizonyos jelöltre szavazzon vagy ne szavazzon, vagy hogy a szavazástól tartózkodjék, pénzt vagy pénzértéket, vagy más előnyt ad vagy ígér: hat hónapig terjedhető fogházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzüntetéssel büntetendő.

Ugyanezen büntetéssel büntetendő azon választó is, aki a neki vagy tudtával hozzátartozójának a jelen szakaszban megjelölt célból adott pénzt, vagy más előnyt elfogadja.

²⁾ 186. §. Három hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az: aki az előbbi §-ban említett célból etet és ital; valamint az is, aki ezen etetést és itatást elfogadja.

1899: XV. t.-c. 9. §.: „Nem tekintendő etetés és itatásnak és mint ilyen nem esik a BTK. 186. §. és a jelen törvény 3. §-a alá:

a) ha tekintettel a megvendégelt személyekre, a megvendégelés alkalmára és egyéb körülményeire, világosan kitünik, hogy a megvendégelés nem azon célból történt, hogy az illetőknek szavazása az által befolyásoltassék;

b) egy vagy több választónak szokásos alkalmakkor, — a képviselő által saját házánál, vagy azon kívül történt megvendégelése, ha az a szokásos vendéglátásnak határain túl nem terjed.“

d) *A hivatali presszió.*

11. §. A közhivatalnok, aki a 6. vagy a 7. §-ban meghatározott cselekményt hivatali hatalmával visszaélve követi el, vagy aki hivatali hatáskörébe eső cselekményével vagy arra vonatkozó ígéretével törekszik valamely választót reábirni, hogy bizonyos jelöltre szavazzon vagy ne szavazzon vagy a szavazástól tartózkodjék, vétség miatt két évig terjedhető fogházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A BTK. 187. §-ának¹⁾ átvétele. A repressio megtoldva pénzbüntetéssel.

Az 1899: XV. t.-c. ezenfelül a következő vétségeket állapította meg idevonatkozólag:

b) 1899: XV. t.-c. 160. §.: „Az a választási, illetőleg szavazatszedő küldöttségi elnök vagy helyettes elnök, aki a választási törvényeknek s a jelen törvénynek intézkedéseit akár cselekvése, akár mulasztása által azzal a szándékkal szegi meg, hogy egyik vagy másik jelölt megválasztását biztosítsa vagy a választást meghiusítsa: 6000 koronáig terj. pénzbüntetéssel és politikai jogainak felfüggesztésével büntetendő.

Ila pedig a választási elnök, illetőleg szavazatszedő küldöttségi elnök vagy a helyettes elnök abból a célból, hogy az egyik jelölt megválasztását biztosítsa vagy a választást meghiusítsa, a választási törvényekbe s a jelen törvénybe ütköző valamely intézkedést tett és ezen intézkedés következtében a választásnak általa célba vett eredménye beállott, vagy a választás meghiusult, vagy ha az említett célból a esendőrség, a rendőrség vagy a fegyveres erő feletti rendelkezést a 154. §. rendelkezésének megszegésével másra ruházta át: 6 hónapig terjedhető fogházzal és 6000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, valamint politikai jogai gyakorlatának felfüggesztésével büntetendő.“

E szakasz első bek. alá vonta a Curia a választási elnök eljárását, ki elnézte, hogy egyik párt tagjai táborukkal közvetlenül, a másik párt tagjai csak bizalmi férfiak útján közlekedhettek. BJT. LIII. 240.

e) *A választó üldözése.*

12. §. Aki a választót vagy hozzátartozóját (1878: V. t.-c. 78. §.) becsületében sérti, vagy pedig vagyonában vagy keresetében jogtalan hátránnyal snjtja amiatt, mert a választó választói jogát nem gyakorolta vagy nem nyg gyakorolta, amint azt a tettes vagy más tőle kívánta, az — amennyiben cse-

¹⁾ BTK. 187. §. Azon közhivatalnok, aki hivatala hatáskörébe eső cselekménye, vagy arra vonatkozó ígérete által valamely választót bizonyos jelölt melletti vagy elleni szavazásra vagy a szavazástól tartózkodásra birni törekszik: két évig terjedhető fogházzal büntetendő.

lekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, — vétség miatt ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyane büntetés alá esik az is, aki az előbbi bekezdésben meghatározott cselekményt amiatt követi el, mert a választó a jelöltre vonatkozó ajánlatot alá nem írta vagy oly ajánlatot írt alá, amelynek aláírásától a tettes vagy más őt visszatartani törekedett.

Aki a választót vagy hozzátartozóját az első vagy a második bekezdésben megjelölt valamely okból tetteleg bántalmazza, vétség miatt hat hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Egészen új tényálladék. Az 1907. évi *osztrák* törvény 5. §-ának min-tájára.

f) Vészhirekkel, gyalázásokkal befolyásolás.

13. §. Aki a 7. §-ban meghatározott célból a választók félrevezetésére alkalmas vészirt kohol vagy valótlan vészirt terjeszt, vagy a választás körülményeiről, különösen a szavazás helyéről, idejéről, a szavazatok arányairól, vagy valamely jelölt visszalépéséről vagy haláláról az említett cél elérésére alkalmas álhirt kohol vagy terjeszt, vétséget követ el s három hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyane büntetés alá esik az is, aki valamely választót bárminő álhirt koholásával vagy terjesztésével arra bír, hogy bizonyos jelöltre szavazzon vagy ne szavazzon vagy a szavazástól tartózkodjék.

14. §. Aki abból a célból, hogy a választás eredményét a jelöltre hátrányosan befolyásolja, a jelölt személyére, magánéletére vagy családi viszonyaira vonatkozólag a célzott eredmény előidézésére alkalmas valótlan-ságot kohol vagy terjeszt, vétséget követ el s hat hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Egészen új tényálladékok. Az 1883. angol törvény 2. cikkének és az 1912. olasz törvény 121. §-ának átdolgozása.

3. A választás vagy a szavazás meghamisítása és meg-hiusítása.

15. §. Vétséget követ el s hat hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő:

1. aki másnak neve alatt szavaz vagy oly választásnál, amelynél a szavazás megbízott utján is gyakorolható, másnak szavazati jogát megbízás nélkül gyakorolja;

2. aki ugyanannál a választásnál többször szavaz, vagy ugyanannál az általános választásnál több választókerületben szavaz.

Aki ugyanabban a naptári évben több választókerületben szavaz, amennyiben cselekménye az előbbi bekezdésben foglalt büntető rendelkezés alá nem esik, vétség miatt ötszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

16. §. Vétséget követ el s egy évig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő:

1. aki a 15. § alá nem eső módon közvetlenül közreműködik abban, hogy

a választás vagy a szavazás eredménye a törvénynek meg nem felelően álljon elő, vagy aki a választás vagy a szavazás eredményét bármely más módon meghamisítja;

2. aki a választást vagy a szavazást vagy eredményüknek megállapítását meghinsítja.

A kísérlet büntetendő.

A cselekmény büntett s öt évig terjedhető börtönrel büntetendő, ha azt a választási eljárásban hivatalos megbízatásánál fogva közreműködő közeg követi el.

17. §. Aki oly célból, hogy a törvényesen elrendelt választás megtartható ne legyen, a választásnál közreműködésre hivatott közegeket a közreműködés megtagadására reábirni törekszik, vétséget követ el s hat hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A BTK. 181., 182. és 184. §-ainak¹⁾ szabatosabb átírása és részben szigorubb repressioval ellátása.

1899: XV. t.-e. 172. §. „Aki a képviselőház előtt emelt panaszban vagy a Curianál beadott kérvényben vagy ellenkérvényben a képviselő- vagy más jelöltnek, vagy a választásnál hivatalosan közreműködő közegnek, vagy ezen eseteken kívül valakinek cselekménye vagy mulasztásaképen tudva valótlan tényeket ad elő, amennyiben azok eljárás alapjául szolgáltak s valóságuk esetében a választásnak vagy bármely szavazatnak érvénytelenítését vonnák maguk után — amennyiben súlyosabb beszámítás alá eső büntetendő cselek-

¹⁾ BTK. 181. §. Öt évig terjedhető börtönrel büntetendő a szavazatszedő küldöttség azon tagja, aki a 178. §-ban megjelölt választások alkalmával:

1. a választási helyiségben, hivatalánál fogva átvett szavazási jegyet rendeltetésétől elvonja, vagy az által hogy arra a szavazó beleegyezése nélkül más nevet ír, mint amely azon az átvétel alkalmával írva volt, meghamisítja;

2. a szavazásra használt golyókat, vagy egyéb szavazási eszközöket kicseréli, azokból elvesz vagy azokhoz hasonló neműt jogtalanul hozzátesz;

3. a szavazatot más jelöltnek nevére írja be, mint akire a választó szavazott; vagy oly választónak szavazatot ír be, aki nem szavazott; vagy nem írja be oly választó szavazatát, aki szavazott;

4. aki a szavazatok lajstromát, vagy a szavazatokat tartalmazó tárgyat rendeltetésétől elvonja vagy megsemmisíti, vagy a szavazatok összeszámítását más módon meghiúsítja;

5. aki a szavazatokat hamisan számítja össze.

b) 182. §. Egy évig terjedhető fogházzal büntetendő a szavazatszedő-küldöttséghez nem tartozó azon egyén, aki a 178. §-ban megjelölt választások alkalmával;

1. a neki átadott szavazati jegyet eltulajdonítja, vagy az által meghamisítja, hogy arra a szavazónak beleegyezése nélkül más nevet ír, mint amely azon az átadás alkalmával írva volt;

2. a szavazásra használt golyókat, vagy egyéb szavazási eszközöket kicseréli, azokból elvesz, vagy azokhoz hasonló neműeket jogtalanul hozzátesz;

3. aki a szavazatok lajstromát vagy a szavazatokat tartalmazó tárgyat elveszi, vagy megsemmisíti, vagy a szavazatok összeszámítását más módon meghiúsítja.

BTK. 184. §. Aki másnak neve alatt szavaz, vagy jelentkezik a szavazásra; vétséget követ el és egy hónapig terjedhető fogházzal és kétszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyanezen büntetés alá esik azon választó is, aki egy választókerületben többször szavaz, vagy miután valamely választókerületben már szavazott, más választókerületben is szavaz.

mény (hamis tanuzás) nem forog fenn — vétséget követ el és 2000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Hasonlóan büntetendő az, aki a fent említett módon és célból tudva hamis tartalmu nyilatkozatot vagy bizonyítványt állit ki, amennyiben az a képviselőház vagy a Curia előtti eljárásban használatott s amennyiben súlyosabb beszámítás alá eső b. cselekmény (hamis tanuzás, okirathamisítás) fenn nem forog.

A bűnvádi eljárás (e két esetben) csak a sértett fél indítványa folytán, az érvénytelenítési eljárás befejezésétől számítandó 30 nap alatt indítható meg.

4. A szavazás titkának megsértése.

18. §. Aki titkos szavazás alkalmával szándékosan tudomást szerez arról, hogy a választó kire szavazott, vétség miatt ötszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Aki e cselekményt erőszakkal, fenyegetéssel vagy csalárdsággal követi el, két hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A szavazatszedő küldöttség elnöke vagy tagja, aki az előbbi bekezdésekben meghatározott cselekményhez segínyt nyujt vagy a leadott szavazatnak vétklenül tudomására jutott titkát mással közli, egy évig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

5. Mellékbüntetések.

22. §. Az e törvényben meghatározott büntett vagy vétség miatt a szabadságvesztésbüntetésen felül a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését, büntett esetében pedig ezenfelül a viselt hivatal vagy állás, illetőleg az ügyvédség elvesztését is ki kell mondani.

6. Kihágások.

Az előbbi tényálladékok kiegészítőseül az új törvény 19—21. §-ai még a következő kihágásokat állapítják meg.

19. §. Aki az országgyűlési képviselőválasztásokra választási határidőt megállapító belügyminiszteri rendeletnek a hivatalos lapban való közzétételétől, időközi választásoknál pedig attól a naptól kezdve, amelyen a képviselőház vagy annak elnöke az új választást elrendelte, a választási eljárás befejeztéig a választás előkészítésében eljáró jelöltet vagy kísérőténék tagját vagy a választás előkészítése vagy megtartása érdekében eljáró személyt, vagy a választási előkészületekben, vagy a választásban résztvevő választót megdöbálja vagy ellenük más erőszakos, megfélemlítő vagy megszégyenítő cselekményt követ el, kihágás miatt egy hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha e cselekményt csoport követi el, a felbujtók és a vezetők büntetése két hónapig terjedhető elzárás és száz koronától hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetés.

Az előbbi két bekezdésben meghatározott büntetés alkalmazása a más jogszabályokban foglalt büntetőjogi felelősséget nem érinti.

20. §. Aki a 19. §-ban meghatározott cselekményt a választás után vala-

mely országgyűlési képviselő vagy kíséretének tagja ellen a választókkal való közérdekű érintkezésük alkalmával követi el, az, amennyiben eselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágás miatt tizenöt napig terjedhető elzárással és háromszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyane büntetés alá esik, aki a választót a 19. §-ban meghatározott eselekménnyel akadályozza abban, hogy a választás után a képviselővel közérdekű ügyben érintkezzék.

21. §. Aki az országgyűlési képviselőválasztás alatt a szavazóhelyiséget magában foglaló épületben vagy ennek a szavazatszedő küldöttségi elnök által területileg meghatározott környékén a választás eredményének befolyásolása végett beszédet tart vagy a választókat szavazati joguk gyakorlásában rábeszéléssel befolyásolni törekszik, kihágás miatt nyolc napig terjedhető elzárással és kétszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

c) 1899: XV. t.-c. 170. §. „Az a lelkész vagy vallási szertartás teljesítésére jogosított vagy egyházi tisztséget viselő más személy, aki a vallás szertartásainak végzésére rendelt helyiségben, vagy vallásos jellegű gyülekezeten a választás eredményének befolyásolását célzó nyilatkozatot tesz:

vagy aki abból a célból, hogy egy vagy több választó bizonyos jelöltre szavazzon, vagy ne szavazzon, vagy a szavazástól tartózkodjék, az egyházi kegyzseregekben való részesítésre tesz ígéretet, vagy egyházi fenyték alkalmazásával, vagy a kegyzserek elvonásával, vagy tulvilági büntetéssel fenyeget:

vagy aki a vallási tisztelet tárgyait, vagy olyan tárgyakat, amelyek egyházi szertartások végzésére rendelvek, a választók gyülekezetén vagy választási menetben használ:

vagy aki ily tárgyaknak, ha azok felett ő rendelkezik, ezen célra való használatát megengedi: egy évig terjedhető államfogházzal és 1000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, valamint politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő.“

d) 1899: XV. t.-c. 171. §. „Aki vallási tisztelet tárgyait, vagy olyan tárgyakat, melyek egyházi szertartások végzésére rendelvek, választók gyülekezetén vagy választási menetben használ — ha a 170. §-ban meghatározott eset nem fogor fenn, — 3 hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.“

E két utóbbi, az u. n. szöszéki (Kanzel-) paragrafusokban leirt esetek a gyakorlatban logutóan sajnálatraméltóan elég gyakran fordultak elő (különösen a „néppárt“ részéről), ez tette szükségessé e eselekmények büntetés alá helyezését.

Elmarasztalta a Curia a papot, ki az oltár mellől ajánlotta egyik képviselőjelöltet hiveinek (BJT. LV. 267.).

III. Az eljárás megindítása.

A bűnvádi eljárás tekintetében az új törvény fentartja a BTK. 189. §-ának a hivatalból, azonban 30 nap feljelentési határidőre való üldözését.

¹⁾ BTK. 189. §. A 178., 184., 185., 186., 187. §§. eseteiben a bűnvádi eljárás csak akkor indítható meg, ha a eselekmény elkövetése után harminc nap alatt a bíróságnál feljelentették.

23. §. A 6—21. §-okban meghatározott bűncselekmények miatt az eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki a 6—11., 13—19. és 21. §-ok esetében legkésőbb a választás befejezésétől, a 12. és 20. §. esetében pedig legkésőbb az elkövetéstől számított harmincz nap alatt feljelentette.

A 19. §-ban meghatározott kihágás miatt az eljárást azonnal meg kell indítani s a tetten kapott tettesi azonnal előzetes letartóztatásba kell helyezni.

A feljelentésnek a bírósághoz kell intéznetnie, máshová intézett feljelentés nem alkalmas az eljárás megindítására, vagy az elévülés félbeszakítására. (A Curia visszautasította a kir. ügyészséghez intézett feljelentést. BJT. XXXIV. 149.)

Az új (1913: 23. t.-e.) törvény 1913 aug. 3-án lépett életbe.

24. §. A 19—21. §-okban megállapított kihágások miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak mint rendőri büntető bíróságnak, a székesfővárosi m. kir. államrendőrség működési területén pedig a m. kir. államrendőrségnek hatáskörébe tartozik.

25. §. Az 1878: V. t.-e. második részének VIII. fejezetében, valamint az 1899: XV. t.-e. 173. §-ában foglalt rendelkezések hatályukat veszítik.

26. §. Ez a törvény a kihirdetését követő tizenötödik napon lép életbe. Ezt a törvényt az igazságügyminiszter hajtja végre.

NEGYEDIK FEJEZET.

Az állami igazságszolgáltatás elleni b. cselekmények.

221. §. Az igazságszolgáltatás elleni b. cselekmények általában.

I. Az igazságszolgáltatás elleni b. cselekmények általában azok a cselekmények, melyek a bírói hatalom gyakorlását, az állami igazságszolgáltatás rendes menetét támadják, zavarják meg vagy veszélyeztetik. Ilyenek a BTK. által felsorolt cselekmények közül: a *hamis tanuzás*, a *hamis eskü*, a *hamis vád*, a *bűnpártolás*, s ennek egy erősebb esete, a *fogolyszökttetés* és a *zártörés*. A három előbbi cselekmény első sorban látszólag egyesek ellen irányul s tényleg egyeseknek okozhat legnagyobb sérelmet, de valósággal ezek is az igazságszolgáltatás tisztaságát, az igazság helyes és pártatlan kiszolgáltatását, mint elsőrangú állami és társadalmi érdeket sértik meg s így valódi és közvetlen jogtárgyuk alapján ide sorozandók.

II. Az itt összefoglalt cselekmények jogi tárgya s elhelyezése tekintetében sokáig nagy vita és eltérés volt az irodalomban és a BTK-ekben. A *fogolyszökttetés* kivételével a többi cselekményeket sokan a legutóbbi időkig magánosok elleni, mások a *hamis tanuzást*, *hamis esküt* és *hamis vádat* a közérköles elleni cselekménynek tekintették. Csak a legújabb irodalomban (*Merkel, Birkmeyer, Liszt, Garraud, Illés, Fayer, Werner*) tisztázta s állapította meg e cselekmények valódi jogi tárgyát. Az összefoglalás tekintetében azonban még ma

is van némi eltérés, így *Liszt* és *Lilienthal* a hamis esküt és hamis tanuzást, mint „hamis vallomást“ (falsche Aussage, Eidesdelicten), az állami igazgatás (Staatsverwaltung) elleni önálló csoportnak veszik fel s csak a többieket tekintik a jogszolgáltatás (Rechtspflege) elleni cselekményeknek. (*Liszt* még a foglyszöktetést is kiveszi innen és az „államhatalom“ elleni előző főcsoportba osztja). *Merke*, *Birkmejer*, *Fayer* és *Illés* azonban helyesen az összes említett cselekményeket világosan az igazságszolgáltatás ellen irányulóknak nevezik. Ez általános vélemény ellen esupán *Binding* harcol, aki a hamis esküt a „hamisítási“ (bizonyítás elleni) s ezzel lényegileg a magánosok elleni cselekmények közé sorozza. (Lehrbuch II. 92. s. k. l.).

A BTK-ek közül a helyes felfogást még csak az *olasz* BTK. érvényesíti, valamint a *svájci*, az *osztrák* és *német* javaslatok, melyek „az igazságszolgáltatás elleni cselekmények“ címe alatt külön fejezetbe foglalják össze a fentebb általam említett összes cselekményeket (az *olasz* BTK. ideveszi az *önbíráskodást* és a *párbaí*, az *osztrák* javaslat. *nagyon helyesen*, a zártörést, foglyszöktetést, a zugírászatot is). A többi BTK-ek és javaslatok teljesen szétszórtják e cselekményeket. A *francia* és *belga* Code-ok a hamis vádat a beesületsértés mellett, a bűnpártolást az általános részben (utólagos segély), a foglyszöktetést az államhatalom elleni cselekmények közt tárgyalják, a hamis esküt nem büntetik. Az 1843-iki javaslat a hamis esküt, hamis vádat az egyesek személyi jogköre elleni, a bűnpártolást a vagyon elleni (orgazdasággal) büntettek közt, a foglyszöktetést az állam elleni cselekmények közt tárgyalja. Az *osztrák* BTK. a hamis esküt a csalásba, a hamis tanuzást a rágalalmazásba olvasztja, a bűnpártolást („gonosztevők elősegítése“) külön fejezetben a különös rész végén. A *német*, *magyar*, *hollandi*, *bolgár* BTK-ek a hamis tanuzást, h. esküt és h. vádat már helyesen az igazságszolgáltatás elleni, a bűnpártolást ellenben vagyon elleni s a foglyszöktetést állam elleni cselekménynek tekintik.

Leghelyesebb kétségtelenül az *olasz* BTK., a *svájci* és *osztrák* javaslat álláspontja, melyet a fentebbiekben követtünk. Az idesorozott cselekmények közül a *zártörést* már tárgyaltuk. (Ennek indokait l. fentebb 185., 186. §§.)

222. §. A hamis tanuzás és hamis eskü.

Irodalom: *Illés* K.: M. Ig.-ügy. XIX. 247.; *Barna* I., *Bodor* L., *Jellinek* A., *Schnitzer*: J. Közl. 1880. 275. s. köv. l.; *Heil* F.: BJT. XIV. 202. és JK. 1893. 30–33. sz.; *Vargha* F.: BJT. XIV. 88., 275., XVIII. 36. és Jog. 1887. 365.; *Bulás* E.: Büntetőjogi reformtörekvések. 190.; *Kraus* K.: Részletek a hamis tanuzás b. es. tanából. 1910.; *Liszt*: Meineid und falsches Zeugnis, 1876. és Die falsche Aussage. 1877.; *Lauterburg*: Eidesverbrechen. 1886.; *Grünberg*: Zur systematischen Stellung des Meineides. 1900.; *Erich*: Wesen u. Bedeutung des fahrlässigen Meineides. 1900.; *Olshausen*: Archiv 50. 8.; *Freudenthal*: Zeitschrift 24. 785.; *Liepmann*: Der fahrlässige Falscheid der Zeugen, 1907.; *Mühlfeld*: Das Delict des Meineides. 1907.; *Stooss*: Vergl. Dar. B. III. 273.

1. A hamis tanuzás és a hamis eskü az újkorban kerülnek össze. A régi római jog csak a hamis tanuzást tekintette büntetendő cselekménynek (lex Cornelia de falsis), a hamis esküt, mint erkölestelen tett. csak a censori elbírálás alá esett. Csak később, egyes esaszárók alatt kerül az is büntetés alá, ha az által valamely súlyosabb büntett (felségsértés) követtetett el. A középkor-

ban a canoni jog felfogása jut diadalra, mely úgy a hamis esküt, mint a hamis tanuzást *vallás elleni* eselekménynek (peccatum) tekinti, mintán a tettes a hamis eskü által Istent sérti meg. A Carolina és az ujkori jogok, így a Hármaskönyv is, szintén e felfogásnak hódolnak, midőn a hamis esküt (perjurium, nálunk: ludas) csak beestelenséggel vagy túlióval büntetik. Ez alapon az ujkorban is az egyház követeli magának e eselekmények felett a bíraskodást s tényleg a legtöbb államban, így nálunk is, a „szentszékek“ állapították meg e eselekmények tényálladékat, a világi bíróság (nálunk a kir. tábla) csak a világi büntetést mérte ki a tettesre. A szentszékek e befolyását nálunk egy 1864-iki legfelsőbb rendelet, majd az 1868: 54. t.-e. szünteti meg s ezzel e két b. eselekmény egészen világiasittatik, valódi jellege és lényege szerint bíraltatik el. A BTK. idevágó szakaszait kiegészítik a sommás eljárási (1893: 18. ill. 1912: 54.) és a képviselőválasztások feletti bíraskodásról szóló 1899: 15. t.-e.

II. A *hamis tanuzás*, vagyis a *más ügyében* a bíróság, vagy hatóság előtt tett *hamis vallomás*, hamis szakértői vélemény, fordítás, tolmácsolás és a *hamis eskü*, azaz a *saját ügyben* a polgári eljárás során tett hamis eskü, a BTK. szerint különböző és önálló tényálladékok. Rokonságban csak annyiban vannak, hogy mindenik által az igazságszolgáltatás tévutra vezetettik s a hamis tanuzás is rendszerint a tettes esküjével (fogadalom, hivatali esküre való hivatkozás) van befejezve. Egyébként a két eselekmény ismérvei egészen sajátosak. Alakilag is lényeges különbség köztük, hogy a hamis *tanuzás* elkövethető bünvádi, polgári és fegyelmi ügyekben, míg a hamis *eskü* csak polgári ügyben.

Schnierer és *Liszt* helytelenül olvasztják össze e két eselekményt egy közös tényálladékba. Helyesen *Més*.

A BTK. XII. fejezete négy külön tényálladékot tartalmaz: a) a szándékos hamis tanuzást; b) a szándékos hamis esküt; c) a gondatlan hamis tanuzást és gondatlan hamis esküt; d) a hamis tanuzásra vagy hamis esküre való esábitást.

III. A *hamis tanuzás*.

A BTK. a hamis tanuzás tekintetében egységes tényálladékot nem állapít meg, hanem annak három főesetét, t. i. a *bünvádi*, *polgári* és *fegyelmi* ügyben elkövethető hamis tanuzást külön szabályozza, mindeniknél kiemelve a eselekmény lényeges ismérveit. A fő ismérvek azonban mind a három főesetben azonosak s így ezeket, mint a hamis tanuzás közös tényálladéki ismérveit összefoglalhatjuk.

1. Ugyanis a BTK. 213. §-a szerint hamis tanuzást követ el az: „aki bünvádi ügyben a bíróság előtt, az ügynek valamely lényeges körülményére nézve hamis vallomást tesz és azt esküvel megerősíti“, a 215. §. szerint az: „aki polgári ügyben, annak lényeges körülmé-

nyére nézve hamis vallomást tesz és azt esküvel megerősíti“, a 220. §. szerint az: „aki közhivatalnok vagy ügyvéd elleni fegyelmi ügyben hamis vallomást tesz és azt esküvel megerősíti“.

A hamis tanuzás mindenik főesetének lényege a bíróságok vagy más hatóságok előtti ügyekben egy *hamis bizonyíték* (tanuvallomás) előállítására s ezért a hamis tanuzás *jogtárgya* az igazságszolgáltatás tisztasága és biztonsága. A tanuskodás és annak esküvel vagy más ünnepélyes nyilatkozattal való megerősítése, mint az igazság felderítése és a jogszolgáltatás érdekében való közreműködés, a művelt államokban mindenütt polgári (sőt egyetemes emberi) jog és kötelesség, aki tehát e joggal és kötelességgel visszaél, hamis, valótlan állításokat tesz a bíróság, vagy az illetékes hatóságok előtt, a jog és igazság helyes kiszolgáltatását lehetetlenné teszi vagy megnehezíti s ezzel egy nevezetes társadalmi és állami érdeket sért meg vagy veszélyeztet.

A hamis tanuzásnak sajátképeni *elkövetési tárgya* nincs, miután elkövetési módja a beszéd (illetőleg írás). Eszmeileg a bizonyíték (a vallomás) lenne ennek tekinthető, illetőleg azok a különböző ügyek, amelyekben hamis tanuzás elkövethető. Hamis tanuzás elkövethető nemcsak *bűnrádi, polgári és fegyelmi* ügyben, hanem *katonai becsületbíróság előtti és képviselőválasztási* ügyekben is. Katonai ügyekben természetesen csak a polgári személyek által elkövetett hamis tanuzás esik a BTK. alá. És pedig mindig csak az *illetékes hatóság* vagy *bíróság* előtt elkövetett ily cselekmények tartoznak ide.

Az 1899:15. t.-c. (curiai bírászkodás a képviselőválasztási ügyekben) 175. §-a szerint: „A Curia vagy a képviselőház bizottsága vagy kiküldöttje előtt választási ügyekben tett hamis tanuzás, a BTK. XII. fejezetének alkalmazása szempontjából olyanak tekintendő, mintha polgári ügyben követett volna el; az ilyen hamis tanuzásra azon határozatok alkalmaztatnak, amelyek a 200 korona értéken felüli polgári ügyben elkövetett hamis tanuzásra vannak megállapítva.“

2. A hamis tanuzást elkövetheti bárki, aki a perrendtartási törvények szerint esküre bocsátható (16 éven felüli). Az eskütől eltiltott (1881:59. t.-cz. 21. §.) személyek, ha hamis vallomást tesznek, szintén hamis tanuzást követnek el, mert az eskütől eltiltás csak a tanuskodási jogtól való megfosztást jelent, de nem jelenti a büntetlenséget az esetre, ha az illető a tilalom ellenére tanuskodik és pedig hamisan.

A hamis tanuzás elvileg csak *a más ügyében* követhető el, tehát az ügyfél maga (fel- vagy alperes, terhelt) nem lehet e tényálladék alanya. Ez alól az 1893:18. t.-cz. 221. §-a, illetőleg az annak helyére lépett 1912:54. t.-cz. 95. §-a tesz egy kivételt a sommás

eljárásban, amennyiben az eskü alatt kihallgatott félnek a hamis vallomásra a BTK.-nek a hamis tanuzásra megállapított szabályait rendeli alkalmazni.

A BTK. a hamis tanuval egyenlőknek tekinti a hamis szakértőket, fordítókat és tolmácsokat is, akiknek hamisítása a hamis tanuzással analóg cselekmény s tényálladáki ismérvei lényegileg azonosak a hamis tanuzással. E tényálladékok elkövetője tehát nemcsak a tanu, hanem a szakértő, fordító és tolmács is lehet.

BTK. 217. §. A hamis tanuval egyenlően büntetettik azon szakértő, aki akár büntető, akár polgári ügyben a tényfális valamely lényeges körülményére nézve valótlaniságot vagy hamis véleményyt, ugyszintén azon fordító és tolmács is, aki valamely lényeges körülményre nézve, szóval vagy írásban hamis fordítást terjeszt a bíróság vagy más hatóság elé.

3. A cselekvés az ügy lényegére hamis vallomástételben, hamis szakértői véleményadásban, hamis fordításban és mindeniknek esküvel való megerősítésében áll. A törvény szerint tehát:

a) Csak az ügy lényegére, a lényeges körülményekre vonatkozó hamis tanuvallomás, vagy szakértői vélemény alkothatja meg a tényálladékat.

Mi tekintendő lényegesnek, vagyis az illető ügy érdemére, eldöntésére fontosnak, ezt esetenként az illető ügy ismerete alapján állapítja meg a bíróság. Nincs kizárva, hogy az „általános” kérdésekre adott felelet is lényeges körülményre vonatkozik.

b) A vallomásnak, szakértői véleménynek hamisnak, valótlanak, azaz a tényekkel, a valóval meg nem egyezőnek kell lennie.

Ha a tettes — habár akarata ellenére — igazat, a valót állítja, hamis tanuzás nem forog fenn. A szándékos hamis tanuzáshoz tehát subjectív és objectív hamisság kell, a tettesnek tudva és akarva és tényleg valótlanat kell állítania. Teljes, minden körülményre valótlan állítás azonban nem szükséges, elég a vallomás egy részére, egy (de lényeges) pontra tett hamis állítás, ha a többi állítás való is. Így a Curia megállapította a hamis tanuzást, midőn a tettes azt állította, hogy szemtanu volt az esetenél, holott tényleg nem volt ott, előadása azonban megfelelt a tényeknek. BJT. XXXV. 182.

c) A vallomásnak esküvel megerősítettnek kell lennie.

BTK. 218. §. Az esküvel való megerősítéssel egyenlő hatállyal bír:

1. a vallomásnak a tanu által való megerősítése ánnepélyes bizonylással vagy hivatkozással lelkiismeretére: azon esetekben, melyekben ilyen hivatkozásnak vagy bizonyításnak a letett esküvel egyenlő bizonyító erőt tulajdonít a törvény;

2. a nyilatkozatnak szakértő, fordító vagy tolmács által való megerősítése, hivatkozással hivatali, illetőleg általános szakértői, fordítói vagy tolmácsi esküjére;

3. a vallomás, illetőleg nyilatkozatnak a megjelölt személyek által való megerősítése, hivatkozással a fennforgó ügyben ugyanazon minőségükben már előbb letett esküjükre.

Esküvel meg nem erősített vallomás a tényálladékokat semmi esetre sem állapíthatja meg Ezt kijelenti a Curia 26. sz. *döntvénye* is (1883 okt. 18.).

Az esküvel meg nem erősített, de tényleg hamis tanuzás büntetlensége indokolatlan. Számítalan esetben megtörténik, hogy a tanu hamisan vall. de vagy maga sem meri letenni az esküt, vagy a bíróság sem boesátja arra s ily esetben az illető büntetlen marad. még ha kárt okozott is egyeseknek, ami, kivált bűnvádi ügyekben (vizsgálat alatt tett hamis vallomás) igen gyakori. Bíróságaink e hiányt részint a 400. §. (értelmi közokirathamisítás), részint a 373. §. (bűnpártolás) alkalmazásával próbálták pótolni, de természetesen nem értek célt, mert ezek egészen más esetekre vonatkoznak s csak néha és erőszakosan lennének alkalmazhatók. (L. Németh 140.)

Trodalmunk egyhangulag (Fayer, Illés, Schnierer, Balás E., Angyal) sürgeti, hogy az esküvel meg nem erősített hamis tanuzás büntetés alá helyeztessék. E kívánalmat mi is annyival inkább jogosultnak tartjuk, mert sem az 1843-iki javaslat, sem a legjelesebb külföldi BTK-ek, az olasz, finn, bolgár és a svájci javaslat nem kívánják a hamis tanuzás büntethetőségéhez az eskü letételét. A Novella-tervezetek e kívánalmat fel is ölelték.

A Curia legtöbb (1908 április 1.) a *jogegység* érdekében hozott 280. sz. elvi jelentőségű határozatában kijelentette, hogy ha a tanu esküvel megerősített vallomását ismételt kihallgatás alkalmával fentartja, a 215. §. megállapítható, habár ez újabb vallomásra való megeskütése a felek elállása folytán mellőzhetett. BJT. I.VL (1908) 99.; BIT. III. 203.

d) A hamis tanuzás egy sajátos elkövetési módja, ha valaki a *valóval megegyező tanuzását*, nyilatkozatát *visszavonja* és hamisnak állítja. Az ily eselekvése a BTK. (226. §.) szerint akkor is megállapítja a hamis tanuzást s teljesen annak büntetésével sújtandó, ha a visszavonás esküvel nem lett is megerősítve.

BTK. 226. §. Aki a valóval megegyező tanuzását, nyilatkozatát vagy esküjét visszavonja és hamisnak állítja, habár ezen visszavonását esküvel vagy ezzel egyenlő hatályu módon (218. §.) meg nem erősítette, ugyszintén aki más ily hamis visszavonásra rábirni törekszik: az ügy és cselekménye különbségéhez képest a 213—219., 220., 222. és 223. § ban meghatározott büntetéssel büntetendő.

4. A eselekvés a törvény szerint lehet *szándékos és gondatlan*. (A „gondatlan” hamis tanuzás büntetendőségéről l. alább.)

5. A hamis tanuzás *be van végezve* az eskü (fogadalom) letételével, illetőleg ha a tettes előbbi esküjére való hivatkozással erősíti meg vallomását vagy véleményét, a hamis vallomás elmondásával. A cselekmény közveszélyességére, valamint arra való tekintettel, hogy a hamis tanuzásból a kár rendszerint később (a bírói határozat jogerőre emelkedése után) szokott bekövetkezni, a BTK. a tövékeny bánatnak (a visszavonásnak, helyesbítésnek) még a befejezés után is mentesítő hatályt tulajdonít (l. alább VIII.).

6. A *büntetési tételek* az ügyek természetéhez és súlyához képest változnak.

a) **BTK. 213. §.** Aki bűnvádi ügyben, a bíróság előtt, az ügynek valamely lényeges körülményére nézve hamis vallomást tesz és azt esküvel megerősíti: a hamis tanuzás büntettét követi el és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha a hamis tanuzás a vádlott terhére követtetett el és az halálra ítéltetett: a hamisan tanuskodó tiz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő; ha pedig a vádlott öt évnél tovább terjedő szabadságvesztésbüntetésre ítéltetett: a hamisan tanuskodó öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

214. §. Kihágási ügyekben a hamis tanuzás vétséget képez és egy évig terjedhető fegyházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

b) 215. §. Aki polgári ügyben, annak lényeges körülményére nézve hamis vallomást tesz és azt esküvel megerősíti: öt évig terjedhető börtönnel és négyezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

216. §. Ha pedig a polgári ügy tárgyának értéke száz forintot nem halad fölül: a hamis tanuzás büntetése egy évig terjedhető börtönben és négyszáz forintig terjedhető pénzbüntetésben állapítandó meg.

A 215. §. tétele alkalmazandó a Curia vagy a képviselőház kiküldötte előtt *képviselőválasztási ügyben* tett hamis tanuzásra is. (1899: 15. t.-c. 175. §.) A Novella-Tervezetek szerint a 214. §. büntetési tétele lenne alkalmazandó, ha a tanu „bűnvádi vagy kihágási“ ügyben *esküvel meg nem crósított* hamis vallomást tesz.

c) 220. §. Aki közhivatalnok vagy ügyvéd elleni fegyelmi ügyben hamis vallomást tesz és azt esküvel megerősíti: egy évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha azonban a hamis tanuzás a fegyelmileg vádoltnak terhére követtetett el és az hivatalától vagy állásától elmozdított: a hamis tanuzás büntetése három évig terjedhető börtön, ha pedig csekélyebb büntetéssel büntettetett: két évig terjedhető börtön leendő.

Az ezen szakaszban foglalt intézkedések, a katonai becsületbiróság előtti ügyekben, a polgári személyek által elkövetett hamis tanuzás esetében is alkalmazandók.

IV. A hamis eskü.

A hamis eskü tényálladékát a BTK. 219. §-a határozza meg. Elköveti az: *aki polgári ügyben hamis fő-, pót-, becslö- vagy felfedező esküt tesz.*

1. A hamis eskü, vagyis a félnek *saját ügyében* a bíróság vagy hatóság előtt tett hamis esküje, csak polgári (bírói vagy közigazgatási) ügyekben követhető el, miután az eskü csak ily ügyekben képez törvényes bizonyítékot. A sommás eljárási törvény (1893: 18. t.-c.) a sommás eljárásban megszüntetvén az eskü általi bizonyítást, a sommás eljárásban csak a kivételképen meghagyott *egységési eskü* által követhető el a hamis eskü. A félnek eskü alatt kihallgatása ellenben — mint fentebb láttuk — a hamis tanuzás fogalma alá esik. Az új Polgári Perrendtartás (1911: I. t.-c.) általában csak „a félnek eskü alatti kihallgatását és a fél esküjét“ ismeri (368—380. §§.).

Fayer szerint az egységési eskü, ha hamisan tétetett le, miután a törvény nem említi meg, nem büntetendő. *Ilés* azonban helyesen mutatja ki, hogy az egységési eskü is ügydöntő s így főeskü lehet. A Curia is többször helyesen elítélte a hamis egységési esküt. BJT. XV. 164., XXXIV. 175.

2. A hamis eskü eszmei elkövetési tárgya: a fő-, pót-, becslö, felfedező

és sommás perben az egyességi eskü. Elkövetheti az a perbeli fél, akinek a bíróság megítélte vagy megengedte az említett eskü valamelyikének letételét.

3. A cselekvés a) az ügyre lényeges körülményre nézve; b) hamis; c) eskü letételében áll A BTK. ugyan nem említi meg a „lényeges körülmény“-t, de a dolog természeténél fogva hamis eskü is csak a lényeges körülményre vonatkozólag hamis (valótlan) tények eskü általi megerősítése lehet.

A Curia 20. sz. döntvénye, a felmerült ingadozások elkerülése végett, világosan ki is jelenti, hogy „hamis esküt is csak az ügyre nézve lényeges, valótlan körülmények esküvel való megerősítése képez.“ (BJT. VI. 185.) Heil F. helyteleníti a döntvényt, mert polgári ügyben az esküvel eldöntött bármely kérdés lényeges. Fayer és Illés helyeslik a döntvényt s Heil kifogásait Fayer alaposan megcáfolja (II. 67—72.). A döntvényt elvileg mi is helyesnek tartjuk, mert az eskü szövegébe lehet, hogy lényegtelen körülmények is kerültek bele s a fél a lényeges kérdésekre helyesen, csak a lényegtelenekre esküdött hamisan. Az eskü hamisságát tehát a büntető bíróság állapítja meg. Ugyanigy Werner.

A cselekvésnek rendszerint itt is *egy subjective, mint objective hamisnak* kell lennie, vagyis szándékosan, tudva és akarva s tényleg valótlanul kell a tettesnek esküvel megerősítenie. A cselekmény itt is elkövethető az által is, hogy valaki a valóval megegyező esküjét visszavonja és hamisnak állítja, habár e visszavonást nem erősíti meg esküvel. (BTK. 226. §.) Elkövethető gondatlanságból is.

Ténybeli tévedés természetesen itt is mentesít. Így a Curia többször felmentette azt, aki valótlan tényre jóhiszeműleg esküdött meg. BJT. III. 167., XVIII. 196., XIX. 393., XXVI. 387., XXXI. 89. Az esküszöveg félreértése miatt felmentés u. o. VI. 299.

4. A cselekvés *be van végezve* az eskü letételével. Az eskünek az illetékes bíróság vagy a hatóság előtt, a törvényes formák megtartásával kell letétnie.

A Curia többször felmentett az eskü alakszerűségeinek meg nem tartása (figyelmeztetés elmulasztása) miatt BJT. XVI. 335., XXXVII. 237. Gyakori a felmentés az eskü nem szabatos szövegezése miatt. BJT. XXXI. 300., XXXV. 207. Ujabbán csak a lényeges alakosságok megtartását kívánja a Curia. BJT. XXIV. 81., XXXIV. 180., XLVIII. 52., 65., 175.

5. A büntetés itt is a per értéke után igazodik.

BTK. 219. §. Aki polgári ügyben, hamis fő-, pót-, becső vagy felfedező esküt tesz: öt évig terjedhető börtönnel és négyezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő; 100 ft. orsz. 1 évig bört. Főbíró az 800 ft. pótbeszél.

V. A gondatlan hamis tanúzás és hamis eskü.

BTK. 221. §. A gondatlanságból elkövetett hamis tanúzás, szakértői nyilatkozat vagy fordítás, ugyszintén a gondatlanságból tett hamis eskü: egy évig terjedhető fogsággal büntetendő.

A gondatlan hamis tanúzás és hamis eskü tényálladéka teljesen azonos a hasonló szándékos cselekménnyel, kivéve a tettes subjectív hamisságát. Mikor állapítható meg a tettes terhére a gondatlanság, a könnyelmű, hanyag, kellő utánjárás nélkül letett hamis eskü vagy hamis tanúzás miatt, erre a gondatlanság általános szabályai irányadók.

Az 1843-iki javaslat, a francia, belga és olasz BTK-ek a gondatlan hamis tanuzást és hamis esküt nem ismerik. A *német, magyar, finn, bolgár, norvég* BTK-ek és a *szárcsi* javaslat azonban büntetik. *Balás F., Olshausen* elvi lehetlenségnek, jogi képtelenségnek tartják a gondatlan hamis tanuzást s szerintük az idevont esetekben legtöbbször eshetöleges szándék forog fenn. Illés is ritka esetben képzeli a 221. §. helyes megállapíthatását. Szerintünk nincs kizárva a gondatlan elkövetés e két eselekménynél sem, mert a könnyelmü, kellö utánjárás nélküli hamis tanuzás még nem mondható szándékosnak. Ugyanígy *Binding, Schuierer*. Itt csak az elnevezés hibás, mert a gondatlanul tett valötlan nyilatkozat subjective nem hamis.

VI. *A hamis tanuzásra vagy hamis esküre csábitás.*

BTK. 222. §. Aki mást bünvádi ügyben hamis tanuzásra, vagy a 217. vagy a 219. §-ban meghatározott valamely cselekményre reábirni törekszik: három évig terjedhetö börtönnel, kihágási ügyben pedig: hat hónapig terjedhetö fogházzal büntetendö.

Aki e cselekményt polgári ügyben követi el: két évig terjedhetö fogházzal és ezer forintig terjedhetö pénzbüntetéssel, a 216. §. esetében pedig hat hónapig terjedhetö fogházzal és négyszáz forintig terjedhetö pénzbüntetéssel büntetendö.

Aki pedig e cselekményt fegyelmi ügyben követi el, hat hónapig terjedhetö fogházzal büntettetik.

Ez a tényálladék lényegileg a *hatás nélküli felbujtásnak* (1. fentebb 87. §.) önálló b. eselekménnyé nyilvánítása, amit itt a eselekmény közveszélyessége és erkölestelensége igazol. E szakasz tehát csak az esetben alkalmazható, ha a reábirás nem sikerült vagy eredménytelen maradt. Ha a felbujtás folytán a felbujtott elkövette a hamis tanuzást vagy hamis esküt, vagy azt legalább megkísérelte (eskümegkezdés), a felbujtó nem ezen, hanem az illetö elkövetett eselekmény részese gyanánt marasztalandö. Elkövethetö az által is, ha valaki mást a valóval megegyezö vallomásának vagy esküjének *visszavonására* reábirni törekszik (226. §.).

VII. *Mellékbüntetés.*

Az összes fentebbi esetekben — amennyiben azok büntettet képeznek — mellékbüntetésül a hivatalvesztés is kiszabandö.

BTK. 223. §. Az ezen fejezetben meghatározott cselekmények miatt, amennyiben azok büntettel képeznek: a főbüntetéssel a hivatalvesztés is egybekötendö.

Correctionalisálás esetében a BTK. 54. §-a alapján a hivatalvesztés mellözhetö. BJT. 63. k. 155. (*Finkej* ért.)

VIII. *Büntetlenségji eselek.*

a) **BTK. 224. §.** Nem büntettetik az ezen fejezetben meghatározott cselekmények miatt az:

1. aki a valónak megvallása által önmagát büntetendö cselekménnyel vádolná;

2. aki a büntető vagy fegyelmi ügyben jogosítva volt a tanuzást vagy véleményadást megtagadni, de ezen jogára a bíróság által figyelmeztetve nem lett.

A 224. §. 1. pontja alapján a mentesség csak az esetben adható meg, ha a hamis tanuzás vagy a hamis eskü nyilván a saját mentése végett történt. Így a Curia (helyesen) marasztaló ítéletet hozott, midőn vádlott hamisan tanuskodott egy rágalmazási perben, jöllehet a saját hazugságának (6 állította, hogy az alaptalanul rágalmazott egyén lopott) bevállása által önmagát vádolta volna bünt. cselekménnyel. BJT. LVI. 240. Ellenben felmentette a vádlottat, midőn ez az igaz vallomás által önmagát okirathamisítással vádolta volna. U. o. 236. (Fekete Gábor ezt is helyteleníti.) L. még *Fekete* G. BJT. 62. k. 246.

Az 1843-iki javaslat, a német, finn, olasz BTK-ek és a svájci javaslat nem adnak teljes mentességet a visszavonásért, hanem csak enyhébb tétel alkalmazását írják elő. A svájci javaslat szerint ilyenkor az enyhítés, vagy a teljes elengedés egészen a bíróra van bízva.

b) **BTK. 225. §. Nem büntetetik az, aki hamis tannzását, nyilatkozatát (217. §.) vagy hamis esküjét az illető hatóságnál visszavonja, mielőtt ellene feljelentés történt, vagy a bűnvádi eljárás megindított és mielőtt hamis tanuzásából, nyilatkozatából vagy esküjéből másra hátrány háramlott volna.**

223. §. A hamis vád.

Irodalom: *Buri:* Abhandlungen 24.; *Hess:* Die Lehre von falschen Anschuldigung, 1888.; *Feldner:* Die falsche Anschuld. 1896.; *Kreuter:* u. a. 1900.; *Heilborn:* Vergl. Dar. B. III. 105.; *Kurt Mayer:* Die f. Anschuld. 1905.; *Lupold:* u. a. 1907.; *Barth:* Die Lehre von d. f. A. 1908.

I. A hamis vád csak a legújabb BTK-ekben képez önálló b. cselekményt, aminek oka c. cselekmény jogi tárgyának helytelen és eltérő felfogásában keresendő. A római jog a rágalmazás (calumnia) egy esetének tekintette s e felfogást tette magáévá a canoni és a germán jog, sőt a legtöbb újkori BTK., így a Carolina és a Hármaskönyv (II. 72.) is. E felfogás eredménye lett, hogy a hamis vád a legújabb időkig magánjogi vétségnek tekintetett. Így régebbi hazai törvényeink is (1567: 9., 1715: 7., 1723: 63.) csak a büntettel való hamis vádolást tekintették büntetendő cselekménynek (cr. falsae delationis), a kisebb cselekménnyel vádolásnak következménye a nyelvváltság volt. E felfogás maradványa még, hogy a *francia, osztrák és belga* BTK-ek ma is a becsületsértés legsúlyosabb esetének minősítik a hamis vádat.

A *porosz* Allg. Landrecht, majd az *1843-iki javaslat* különítik el és teszik önálló cselekménnyé a hamis vádat s az 1843-iki jav. („a hamis feladásról“ és „az álnok gyanúsításról“) nagyon helyesen ismeri fel a hamis esküvel való rokonságát, de még az egyesek személye elleni cselekmények közt tárgyalják azt. Csak a legújabb BTK-ek fogják fel helyesen e cselekmény lényegét s mint az *igazságszolgáltatás megtévesztését*, a hamis esküvel együtt, az állam (illetőleg a társadalom) elleni cselekmények közé helyezik. E helyes felfogás van már a *német, magyar s a hollandi, olasz, horvát, norvég* BTK-ekben és az új javaslatokban.

II. A BTK. a hamis vádnak két esetét különbözteti meg: a hatóság előtt büntetendő cselekménnyel való *hamis vádolást* és valaki ellen *hamis bűnjelek készítését*, koholását. Mindkét cselekmény első sorban ugyan a hamisan bevádolt személyt sérti. annak becsületét, esetleg szabadságát támadja meg. de lényegileg e cselekmények is egyenesen az állam jogi rendjét sértik, mert a tettesek a bünteljelentés általános jogával (BP. 89. §.) visszaélve, az állam igazságügyi hatóságait rosszlelküleg arra akarják bírni, hogy ártatlant ítéljenek el. Büntetőjogilag tehát a hamis tanuzással, a bizonyítékok meghamisításával egyenlő súlyu, sőt annál annyival súlyosabb is a hamis vád, hogy a tettes itt maga akar bűnvádi eljárásba keverni egy ártatlant. Enyhíti viszont, hogy itt esküvel való megerősítés nincs.

A BTK. az ártatlanok védelmének s az anyagi igazság keresése iránti komoly törekvésének adja szép példáját, midőn az analogia alapján egy *általános polgári köteleességet* állapít meg e fejezetben. t. i. kötelez mindenkit arra, hogy az ártatlanoknak az elítéltetéstől vagy a büntetéstől való megmentése végett a birtokukban levő bizonyítékokat — ha maguk vagy hozzátartozóik veszélyeztetése nélkül tehetik — jelentsék fel a hatóságoknak s e köteleesség megsza elmulasztását szintén büntetendő cselekménnyé nyilvánítja.

III. Tényálladék. Ismérvek.

„*Hamis vádat* követ el az, aki másrt valamely hatóság előtt, büntetendő cselekmény elkövetésével tudva hamisan vádol, vagy ellene tudva hamis bűnjeleket, vagy bizonyítékokat kohol vagy állít elő.“ (BTK. 227. §. 1. bek.)

Elkövetheti bárki, bárki ellen. Önmaga ellen azonban ezt sem követheti el senki, az önfeljelentés, mint ilyen, nem eshetik büntetés alá. Az idegen, hamisan vádolt személynek határozottan megjelöltnék kell lenni.

A cselekménnynek két külön esete van: 1. a hatóság előtt b. cselekmény elkövetésével való tudva hamis vádolás; 2. bűnjelek vagy bizonyítékok koholása vagy előállítás.

1. Az első eset a) csak a *hatóság előtti* vádolással (feljelentés, tanu gyanánt kihallgatás közben szóval tett hamis kijelentés) követhető el. A hatóságnak nem kell éppen az illetékesnek lennie, de oly birói, közigazgatási vagy rendőri hatóságnak kell lennie, mely a bűnvádi feljelentés elfogadására s annak az illetékes helyre juttatására hatáskörrel bír. b) Csak *büntetendő cselekmény* (büntett, véttség vagy kihágás) elkövetésével való vádolás alkotja a tényálladékot. Nem büntetendő cselekmény (erkölcstelenség, öngyilkosság) hamis

feljelentése nem hamis vád. A b. cselekménynek koholtnak, meg nem történtnek, tehát *objective valótlannak* kell lennie.

Ha az illető, állított b. cselekmény el lett ugyan követve, de a tettesnek be nem számítható (öntudatlanul lett elkövetve), vagy megszűnt büntethető lenni (elévült), a hamis vád megállapítása attól fog függeni, tudott-e a tettes e kizáró, mentesítő okról s annak megemlítésével vagy elhallgatásával tette-e a feljelentést. Ha tudta és azt szándékosan elhallgatta, a hamis vád megállapítható, különben nem. *Magánindítványi cselekmény, kísérlet, részesség* szintén tárgya lehet a feljelentésnek. Magánindítványi cselekménnyel való hamis vádolást azonban csak az állított esetben indítványra jogosított személyek követhetik el, más személyek ily cselekménye — miután az ugy sem vonhat maga után bünvádi eljárást — legfeljebb rágalalmazást képez. A b. cselekménynek nem szükséges jogi műszóval megjelölve lennie, de a hamis feljelentésből mindenestre valamely b. cselekmény ismérveinek kell feltűnniök.

A vádolásnak *tudva hamisnak*, vagyis *szándékosnak* (subjektív valótlanság) kell lennie. A tettesnek tudnia kell, hogy az állított b. cselekmény vagy egyáltalán nem követtetett el, vagy nem az a személy követte el, akit ő vádol vele s akarnia, hogy a vádolt ellen bünvádi eljárás indíttassék. Az indok és célzat közömbös.

Hamis vád forog fenn akkor is, ha a tettes azért vádol mást tudva hamisan, hogy önmagáról a gyanút elhárítsa. Ugyanigy *Liszt, Werner, Fayer*. A Curia eleinte nem állapított meg ily esetben hamis vádat, jobban rendszerint (helyesen) megállapít. BJT. XXXIV. 121., XXXVIII. 156.

A *jóhiszemű* vádolás, t. i. ha a vádló meg volt győződve a vádolt bűnösségéről, nem büntethető. A *könnyelmű*, gondatlan vádolás, ha a tettes meggyőződhetett volna vádja alaptalanságáról, a *rágalmazás* egy minősített esetét (BTK. 260. §.) képezi.

Ha a tettes jóhiszeműleg tette meg a feljelentést, de később meggyőződött vádja alaptalanságáról, ez esetben, ha nem vonja vissza vádját, a tudatos hamisság időpontjától (mala fides superveniens) a hamis vád megállapítható. *Liszt, Werner* ily esetben sem látnak hamis vádat.

Be van fejezve a feljelentés megtételével, vagy a kihallgatáson tett kijelentéssel. A hamis vád visszavonása nem mentesít.

Az 1843-iki javaslat, a hamis vád visszavonása esetére $\frac{1}{4}$ -ére szállítja le a büntetést, az olasz BTK. $\frac{1}{3}$ -ára.

2. A hamis vád másik esete a *hamis bűnjelek* vagy *bizonyítékok koholása* vagy előállítás. Itt már nem szükséges a hatóság előtti fellépés, elég, ha a tettes a bűnjeleket (véres balta, méreg, a megölt ruhái, hamis okirat) alkalmas módon (pl. a sérteni szándékolta lakásában) helyezi el. A bűnjeleknek nem kell okvetlenül koholtnak, hamisaknak lenniök, valódiak is lehetnek, ha azokat a vádolt személy ellen hamisan irányozza vagy használja fel a tettes. A

tudva hamisság, a szándék és az objectív valótlanság itt is nélkülözhetetlen.

Be van fejezve az illető hamis bűnrel oly elhelyezésével, vagy oly felhasználásával (hatóság előtti bemutatás), mely által az a vádolt ellen bizonyítékul fog figyelembe vétetni. *Illés* szerint a hamis vádnak nincs kísérlete, mert a büntet már az első vádlási cselekménnyel be van fejezve. A gyakorlatban tényleg nem igen fordul elő kísérlet, habár fogalmilag a calumnia realisnál nincs kizárva.

3. Büntetési tételek. Eljárás.

BTK. 227. § Hamis vádat követ el az: aki mást valamely hatóság előtt, büntetendő cselekmény elkövetésével, *tudva hamisan vádol*, vagy ellene *tudva hamis bűnjeleket* vagy bizonyítékokat kohol vagy állít elő.

Ha a hamis vád büntetettre vagy vétségre vonatkozik: büntetett képez és öt évig terjedhető fegyházzal; ha pedig kihágásra vagy olyan cselekményre, mely fegyelmi vétséget képez, mint vétség: egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha mindazonáltal a hamisan vádolt elítéltetett: ez esetben a 213. és 220. §§-ban meghatározott büntetések, az azokban megállapított különböztetések mellett, lesznek alkalmazandók.

Ezen szakasz esetében a főbüntetéssel együtt a hivatalvesztés is kimondandó.

228. § A hamis vád hivatalból csak akkor üldözendő, ha ennek alapján a büntető eljárás a vádolt ellen már megindított.

229. § Ha a hamis vád folytán a vádolt ellen büntető eljárás nem indított meg: azon cselekmény miatt a bűnvádi eljárásnak csak a hamisan vádolt indítványára van helye és a hamisan vádló egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

231. § Ha a hamis vádban valaki bűnösnek ítéltetik: az ítélet, a sértett fél kívánatára, az elítélt költségén, sajtó útján is közzéteendő.

A büntetési tételek és az eljárás megindítása tekintetében tehát a BTK. különbséget tesz azon eset közt: 1. ha a *hamisan vádolt ellen* a bűnvádi eljárás meg nem indított és 2. azon eset közt, ha az *megindított* ellene. Utóbbi esetben ismét a szerint, hogy a hamisan vádolt a hamis vád folytán *elítéltetett vagy nem*. Ugyanis:

1. Ha a hamis vád folytán a büntető eljárás a vádolt ellen meg nem indított, a hamis vádló *vétség* miatt egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Ez esetben az eljárás csak a hamisan vádolt *indítványára* indítható meg.

2. Ha ellenben a bűnvádi eljárás a hamis vád folytán megindított a vádolt ellen, ez esetben a) ha a hamisan vádolt *nem ítéltetett* el, a büntetés 5 évig terjedhető fegyház (amennyiben a hamis vád *büntetettre* vagy *vétségre* vonatkozott), illetőleg egy évig terjedhető fogház és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetés (ha kihágásra vagy fegyelmi vétségre vonatkozott). b) Ha azonban a hamisan vádolt *elítéltetett*, ez esetben a *bűnvádi* ügyben való *hamis tanúzásra* megállapított büntetési tételek (BTK. 213., 220. §.) alkalmazandók.

Ez utóbbi esetben (2) mellékbüntetésül a hivatalvesztés is kimondandó, s a bűnvádi eljárás a hamis vádló ellen *hivatalból* indítandó meg.

A 228. és 229. §-ban említett „büntető eljárás” alatt a BP. által használt „bűnvádi eljárás” értendő. Ez alá tartozik pedig már az ügyészség által elrendelt *nyomozás* is. A *Curia* ezzel ellenkezően legujabban kijelentette, hogy a nyomozás bűnvádi eljárásnak nem tekinthető s ezért a nyomozás megszüntetése esetén a hamis vádnak nem hivatalból, hanem magánindítványra üldözendő esete forog fenn. Balogh: *BD-tár I.* (1907) 31.

IV. Ártatlan személy megmentésének elmulasztása.

BTK. 230. §. Aki olyan tények vagy bizonyítékok tudomásával bír, melyektől ártatlanul vizsgálat alá vont egyének felmentése, vagy ártatlanul elítéltek kiszabadulása függ és azokat akár az illetővel, vagy hozzátartozóival, akár az illető hatósággal nem tudatja — ámbár azt magának, hozzátartozóinak, vagy más ártatlan személynek veszélyeztetése nélkül megteherthetné volna — vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

E cselekmény *tiszta mulasztási delictum*. Kísérlet ez okból itü fogalmilag ki van zárva. Közhivatalnokokra hasonló kötelességet ír elő a 197. §. (L. fentebb a 165. §.)

224. §. A bűnpártolás.

Irodalom: Kimerítő és alapos monografia: *Angyal Pál: A személyi bűnpártolás.* Budapest, 1900.; *Gretenier: Begünstigung und Hehlerei.* 1879.; *Villnové: Raub, Erpressung, Begünstigung.* 1875.; *Köhler: Studien.* I. 154.; *Süssheim: Die Begünstigung.* 1898.; *Lohmayer: Das Wesen der Begünstigung.* 1904.; *Beling: Vergl. Dar. B. VII.* 1.; *Jantschhoff: Die Sachhehlerei.* 1908.; *Guddey: Das Delikt der Partirerei.* 1909.

I. A bűnpártolás helyes felfogása szintén csak a legujabbkori, mondhatni a mai büntetőjog vivmánya. (Történelmi kifejlődésére nézve l. az orgazdaságról fentebb (189. §.) mondottakat.) A legutóbbi időkig a bűnpártolás az orgazdasággal volt összefoglalva és sokáig mint *utólagos bűnrészesség* tekintetett, így még a mai svéd, norvég, orosz és spanyol BTK-ekben is. E felfogás hívei még Feuerbach, Wächter és Willnow. Az újabb időkben már általában *önálló b. cselekménynek* tekintik ugyan, de az orgazdasággal való hasonlatosság révén sok helyt ma is a vagyon elleni b. cselekmények közé sorozzák. Így a német, magyar és bolgár BTK-ek. Az 1843-iki javaslat még egyenesen orgazdának nevezi a bűnpártolót. Az 1843-iki javaslat szerzői a bűnpártolást még szintén az általános részben, mint utólagos részességet akarták szabályozni s csak Mittermaier tanácsára tették azt önálló cselekménnyé. L. Fayer: 1843. jav. Anyaggyűjt. I. 168.

1. A legujabb irodalomban lett csak uralkodó felfogássá (*Buri, Merkel, Binding, Liszt, Carrara, Werner, Fayer, Illés, Angyal*), hogy a bűnpártolás az orgazdaságtól különböző cselekmény s jogi tárgya nem az egyesek személyi vagy vagyoni jogköre, hanem az *állami igazságszolgáltatás tisztasága, sértetlen-*

sége E helyes felfogás eredménye, hogy a francia, belga, hollandi, olasz és norvég BTK-ek, a svájci javaslat a közbüntettek között s az olasz törvény és a svájci javaslat egyenesen mint az *igazságszolgáltatás elleni* eselekményt tárgyalják a bűnpártolást.

2. Nagy eltérés van azonban a legújabb irodalomban és törvényhozási művekben is a bűnpártolás körére nézve. Az újabb irodalom ugyanis általában két alakját ismeri a bűnpártolásnak: 1. a *személyi* bűnpártolást, t. i. ha valaki tisztán valamely bűnös iránti kedvezésből, anyagi érdek nélkül igyekszik az illető bűnöst tettének *büntetőjogi következményei elől* megmenteni; és 2. a *tárgyi* (anyagi) bűnpártolást, midőn ezt a eselekményt a b. eselekményből származó *előny biztosítása* végett követi el valaki, tehát esetleg anyagi haszomból. A bűnpártolás e két alakját sokan elkülönítik egymástól s csak a személyi bűnpártolást tekintik igazságszolgáltatás elleni eselekménynek, a tárgytit ellenben némelyek (Buri, Carrara) bűnrészességek, mások s a legtöbben (Binding, Grotener, Olshausen, Vargha Ferenc, Illés, Angyal) pedig az *orgazdasághoz* sorozzák s vagyon elleni eselekménynek tekintik. E felfogás is több BTK-ben tört utat magának, így a francia, belga és osztrák BTK-ek a személyi bűnpártolást a közrend elleni eselekménynek, a tárgyi bűnpártolást ellenben a pártolt személy eselekményében való utólagos bűnsegélynek tekintik, a hollandi, finn és norvég BTK-ek, a svájci javaslat a személyi pártolást az igazságszolgáltatás (illetőleg az államhatalom) elleni eselekmény gyanánt minősítik, a tárgytit ellenben a finn és norvég BTK, az orgazdaság mellett tárgyalják, a hollandi törvény és a svájci javaslat pedig meg sem említik, hanem mintegy hallgatólág az orgazdaság fogalmába olvasztják.

3. Végül a legújabb írók közül *Liszt, Herzog, Openhoff, Hälschner, Werner* és *Fayer* a személyi és tárgyi bűnpártolást *eggyaránt az igazságszolgáltatás elleni* eselekménynek tekintik s az elhelyezésbeli különbséget elvetve, együtt tárgyalják azokat az állam elleni eselekmények közt. E felfogás egyedül az olasz BTK-ben van megvalósítva, mely a személyi és tárgyi b. pártolást egy szakaszba foglalva, az igazságszolgáltatás elleni eselekmények közt szabályozza. Részünkről ez utolsó felfogást tartjuk a leghelyesebbnek.

A bűnpártolást ugyanis fogalmi képtelenség részességek tekinteni, mert a már elkövetett eselekményben többé nem lehet résztvenni. A bűnpártoló tehát, midőn az elkövetett eselekmény tettesét az igazságszolgáltatás karja elől megmenteni igyekszik, egészen önálló és sajátos b. eselekményt követ el, t. i. lehetetlenné teszi vagy megakadályozza az illető esetben az állami igazságszolgáltatás érvényesítését s így az állam büntetési jogát és kötelességét támadja és sérti meg. Ez a bűnpártolás lényege, akár anyagi haszon nélkül, akár anyagi haszomból, illetőleg a b. eselekményből származó előny biztosítására követte is el azt valaki. Ezért nincs kellő ok a bűnpártolás két alakját különbözőleg bírálni el, mert az animus lucrí vagy bizonyos nem vagyoni előny biztosítására irányuló *célzat* a eselekmény lényegét nem változtatja meg. Részünkről tehát, az olasz BTK. felfogását követve, ide sorozzuk a bűnpártolás mindkét alakját.

II. A BTK. XXX. fejezete (az orgazdaság mellett) a bűn-

pártolásnak két alakját különbözteti meg: 1. a *személyi*, 2. a *tárgyi*¹ bűnpártolást.

A személyi bűnpártolás:

BTK. 374. §. Aki valamely büntett vagy vétség tettesének vagy részesének segítséget nyújt arra, hogy a hatóság áldözése elől meneküljön, a büntető eljárás sikerét meghiúsítsa vagy büntetlenül maradjon, ha ez iránt vele nem a büntett vagy a vétség elkövetése előtt egyezett meg: bűnpártolást követ el és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A tárgyi bűnpártolás:

BTK. 375. §. Bűnpártolást követ el az is és az előbbi szakaszban meghatározott büntetéssel büntetendő: aki a nélkül, hogy a büntett vagy vétség elkövetése előtt, a tettelssel vagy részessel az iránt megegyezett volna, a büntettből vagy vétségből származó előny biztosítására közreműködik.

1. A személyi és tárgyi bűnpártolás közös ismérvei, a jogtárgynak említett közösségén felül:

a) mindkettő *járulékos* cselekmény, vagyis valamely más által elkövetett fő- (alap) cselekményt feltételez. Ez alapcselekmény *bármilyen büntett vagy vétség* lehet. Kihágás tettesének pártolása nem állapítja meg a tényálladékot. Az alapcselekménynek valóban elkövetettnek s bűnvádi eljárásra alkalmasnak kell lennie.

Indítványi cselekmény, valamint *bűnszegély* és személyi pártolásnál *bűnkisérlet* is lehet alapcselekmény. Az alapcselekmény tettesének vagy részesének személyes büntetlensége (beszámítási képesség kizárása, a megtett magánindítvány visszavonása) nem zárja ki a bűnpártolást, ellenben a *büntethetőséget kizáró* okok (elévülés, kegyelem, a magánindítvány elő nem terjesztése) esetén kárptólás nem állapítható meg.

Helyes lenne a bűnpártolást indítványi cselekménnyé tenni az esetben, ha az alapcselekmény indítványi. Ugyanigy Fayer. Angyal. A német bírói gyakorlat ez elvet érvényesíti.

b) A bűnpártolónak *nem szabad* az alapcselekmény tettesével vagy részesével a bűnpártolás iránt az alapcselekmény elkövetése előtt *megegyeznie*. Ez világos kifejezése annak, hogy a bűnpártolás nem részesség s csak az alapcselekmény elkövetése után követhető el.

c) A cselekvés mindkét esetben arra való *közreműködés*, hogy az alapcselekmény jogi (személyinél büntetőjogi, tárgyinál magánjogi) következményei megakadályoztassanak. A cselekvés mindkét esetben csak szándékos lehet, a tettesnek tudnia kell az alapcselek-

¹⁾ A *személyi* és *tárgyi* bűnpártolás kifejezések csak irodalmi elnevezések. A BTK. mindkettőt egyszerűen *bűnpártolás*-nak nevezi.

mény megtörténtéről s akarnia az említett következmények meggátolását. Célzat, indok rendszerint közömbös, azonban, ha vagyoni haszon végett követtetik el (akár a személyi, akár a tárgyi), ez minősített esetet fog képezni. A pártolás (megmentés) sikerülte nem szükséges.

Kísérlet alig képzelhető, a BTK. egyik esetben sem bünteti. Fayer, Vargha, Angyal szerint a kísérlet itt fogalmilag ki van zárva.

2. A *személyi* bűnpártolás elkövetési cselekvése az alapcselekmény tettesének vagy részesének arra való segítségnyújtásban áll, hogy a) a *hatóság üldözése elől meneküljön* (elrejtés, arcátalakitás, megszőktetés, utiköltség, ruha adása, az üldöző hatóság félrevezetése), b) a *bűnetelő eljárás sikerét megghiusítsa* (bűnjelek megsemmisítése, vagy elrejtése, hamis vallomás a tettes érdekében, ha esküvel meg nem erősítetik, a feljelentés meggátolása: a feljelenteni akaró lebeszélése stb.), c) vagy hogy *büntetlenül maradjon* (a szökés elősegítése.)

A személyi bűnpártolás e három elkövetési módja a BTK-ben nem kiemertő, csak példaszzerű felsorolás, mert a segítségnyújtás, illetőleg a büntett büntetőjogi következményeinek megakadályozása, ami a cselekvés lényegét képezi, még számtalan alakban képzelhető és megtörténhetik. Bűnpártolást képez a pénzbüntetés kifizetése az elítélt helyett annak neve alatt, a szabadságbüntetés kiállása helyette (Curia: E. H.), kegyelmi kérvény hamis felszerelése is.

A feljelentés elmulasztása (gyilkosság fel nem jelentése) azonban nem képez bűnpártolást. Helyesen a Curia: BJT. XXXIII. 149. Épügy a néző, aki nem akadályozza meg az emberölést, ha arról előre semmit sem tudott, nem büntethető. Curia: BJT. XVIII. 392.

3. A *tárgyi* bűnpártolás elkövetési cselekvése: *az alapcselekményből származó előny biztosítására való közreműködés*. A törvény nem „vagyoni“ előnyről szól, ezért bármilyen előny biztosítására való közreműködés, pl. az elrablott gyermek vagy nő elrejtése is idetartozik. Leggyakrabban azonban a vagyoni előny biztosítására működik közre a bűnpártoló, elrejtí, helyet ad a lopott tárgyaknak, értékesíti, közvetíti, továbbadja azt. Ez utóbbi esetben tényleg csak a saját vagyoni haszon szerzésére irányuló célzat hiánya különbözteti meg a tárgyi bűnpártolást az orgazdaságtól.

A tárgyi bűnpártolás és orgazdaság közti uszó határookra jó példák: BJT. 62. k. 107—115. *Finkegy* ért., így ha a eseléd a gazdájától lopott holmi egy részét anyjánál helyezi el, egy részét pedig eladja.

III. Minősített eset.

BTK. 376. §. Aki a bűnpártolást azon célből követte el, hogy roagának vagy másnak vagyoni hasznot szerezzen: két évig terjedhető fogházzal büntetendő.

E minősített eset ugy a személyi, mint a tárgyi bűnpártolásnál előfordulhat, az utóbbinál azonban csak akkor, ha az orgazdaság büntette vagy vétsége nem forog fenn (lopott dolog megszerzése vagyoni haszon végett stb.).

IV. Mellékbüntetés.

BTK. 377. §. Bűnpártolás miatt a szabadságvesztés-büntetésen felül a hivatalvesztés is megállapítandó, ha az olyan büntett vagy vétség tettesére vagy részesére nézve követetik el, mely büntetltre vagy vétségre törvény szerint a hivatalvesztés megállapítandó.

V. Büntetlenség.

BTK. 378. §. A 374., 375. §§. rendeletei nem alkalmazhatók: ha a bűnpártoló az azokban meghatározott cselekményt valamely hozzátartozójának (78. §.) érdekében követte el.

E mentesség megadásá az emberies elv elfogadására vezethető vissza, hogy a családi összeköttetés oly erős kapcsolatot teremt az illető személyek közt, hogy azoknak egymás iránti bűnpártolása épen egy természetes és méltánylandó érzelem, a rokoni szeretet folyamánya. Amiut nem büntethető az önpártolás, t. i. ha a tettes igyekszik magát megmenteni a büntetés elől (megszökik), épugy a hozzátartozók (BTK. 78. §.) érdekében elkövetett ily cselekvést sem lenne méltányos megbüntetni. E mentesség kiterjed a bűnpártolás összes eseteire, tehát a 376. §-ra is. Payer szerint erre nem terjed ki, mert a BTK. csak a 374. és 375. §-t emeli ki. E felfogás téves, mert a 376. §. csak a bűnpártolás két alakjának minősített esete s nem külön tényálladék. Az orgazdaság miatt e mentességet a BTK. nem adja meg. Ez is mutatja, hogy a bűnpártolás lényegileg különbözik attól.

VI. Birói gyakorlatunkban sokáig ingadozás volt a szabadságbüntetés más helyett való kiállításának minősítése iránt. Többször a 374. §-sal az értelmi okirathamisítást, néha a csalást is halmazatban állónak vette a Curia, utjabban helyesen állandóan csak bűnpártolást állapít meg (BJT. XXXII. 4., 3., XXXIX. 303., XLIII. 77., XLVIII. 123.). A pártolt ilyenkor, ha maga vette rá a tettet, felbujtó, tehát a pártolásnak is lehet pártolása. BJT. XXXIX. 303. (Ugyanígy Angyal u. o.). Vitás az is, hogy ha az alapcselekmény indítványi s az indítvány meg nem tétetett, büntethető-e a bűnpártoló. Legtöbbször a büntetés mellett nyilatkozott a Curia: BJT. XXXIX. 397. Liszt, Payer, Angyal szerint a bűnpártolás ilyenkor (helyesen) ki van zárva. Lopott tárgy elrejtését, a tettes megmentése végett, többször személyi pártolásnak vett a Curia: BJT. III. 298., XXI. 91.

225. §. A fogoly szöktetés.

Irodalom: Hoffmann H.: Die Gefangenbefreiung. 1904.; Mayer M. E.: Die Befreiung von Gefangenen, 1906.; Brügger: u. a. 1908.

I. A fogolyszöktetés tulajdonképen a személyi bűnpártolásnak

egy önálló és súlyosabb esete. Aki a foglyot az állami letartóztatási intézetből törvénytelenül kiszabadítja, az szintén az állami igazságszolgáltatás ellen cselekszik, mert annak érvényesítését az illető esetben megakadályozza. A cselekmény *jogi tárgya* tehát itt is az igazságszolgáltatás, mint állami és társadalmi érdek.

A késői római jog (a császárok alatt) szigorúan büntette (néha felség-sértés gyanánt) a fogolyszöktetést, sőt a fogoly saját szökését is. A közép- és ujkori jogok (Carolina) utánozzák a római jogot, de később a fogoly saját szökését kivesszik a büntetés alól. A legújabb BTK-ek általában az állam elleni büntettek közé sorozzák a fogolyszöktetést harmadik személy által, az örök ily cselekményét pedig némelyek (így a német, hollandi BTK.) hivatali büntettnék minsitik. A német, hollandi, finn, bolgár és norvég BTK., a svájci javaslat az államhatalom gyakorlása elleni cselekmények közt, a magyar BTK. a közveszélyes cselekmények után, mintegy azok kiegészítésül, az 1843-iki javaslat külön fejezetben) az állami intézmények ellen, végre az olasz BTK. egyenesen az igazságszolgáltatás elleni cselekmények közt szabályozza. Ez utóbbi ismeri fel leghelyesebben a cselekmény jogi tárgyát. A szökést magát (a fogoly részéről) általában nem tekintik b. cselekménynek.

Enyer vegyes természetűnek tekinti. Werner. Illés közveszélyes (társadalom elleni) cselekménynek. Liszt, Lilienthal, Birkmeyer az államhatalom elleni cselekménynek.

II. A BTK. (XL. fejezet) a fogolyszöktetésnek két esetét különbözteti meg: 1. a *magánszemély* és 2. az *ör* vagy *felügyelő* által elkövetett fogolyszöktetést. Ez utóbbi természetesen súlyosabb, mert a tettes itt hivatali kötelességét is megsérti s ezért ez gondatlanságból is elkövethető, míg az első eset csak szándékosan.

1. A magánszemély által elkövetett fogolyszöktetés.

BTK. 447. §. Aki valamely fogolynak a fogságból vagy a hatósági őrizetből való megszökésére segílyt nyújt: büntetett követ el és két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Aki pedig a megszökés céljából a fogolynak fegyvert, kulcsot vagy bármiféle más eszközt ad: három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

E tényálladékot bárki elkövetheti, kivéve az illető fogoly őrizetére, felügyeletére hivatott személyeket. Elkövetheti egyik fogoly a másikkal szemben is, de ha maga is (segített társával együtt) megszökik, vagy tömeges szökés esetében a büntetés ki van zárva.¹⁾ Fogoly alatt ugy fegyvenek, rabok, államfoglyok, foglyok, elzárásra elítéltek, mint vizsgálati foglyok és előzetesen letartóztatottak²⁾ is értendők. A megszöktetés történelhetik nemesak a rendes fog-

¹⁾ A német BTK. 6 havi fogház minimummal, a svájci javaslat 5 évi fegyházzal bünteti a foglyokat, ha tömegesen (együttérve) megtámadják az öröket vagy erőszakosan kitérnek a regyházból. (192. §.)

²⁾ Az előállítás végett rendőrileg bekiszért egyént a Curia nem tekintette fogolynak: BJT. XXXVII. 14. Ellenben a *tolancot* annak: BJT. XXXIII. 300., XXXVI. 28.

házból, hanem ideiglenes letartóztatási helyről, kórházból stb. is. A cselekvés a szökésre segélynyújtás. A fogoly akaratával, vagy akaratára ellenére, annak kérelmére, vagy a tettes önelhárításából kezdeményezett segélynyújtás egyaránt ide esik. A segélynyújtásnak azonban ténylegesnek (fizikai) kell lenni, pl. ajtókinyitás, ruha, reszelő, kötél beadás, létra odatámasztás stb. Tisztán értelmi segély, sőt a szökésre való felbujtás (ha a szökés meg nem kíséreltetett) sem büntethető. A segélynyújtás csak szándékos lehet. A cselekmény be van végezve a segélynyújtással, amennyiben a fogoly a szökést legalább is megkezdte. Ha a fogoly a beadott tárgyakat nem használta, a szökést meg sem kísérelte, a szöktetésnek csak kísérlete forog fenn.

A „hozzátartozók” megszőktetése is büntetendő. A bűnpártolásnál említett büntetlenséget ide nem terjeszti ki a törvény.

2. Az ör vagy felügyelő által elkövetett fogolyszöktetés.

BTK. 448. §. Azon ör, felügyelő vagy hatósági közeg, aki a felügyeletére bízott fogolyt szándékosan megszőkteti: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha pedig gondatlanságból okozta a felügyeletére bízott fogolynak megszőkését: vétség miatt hat hónapig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ezen szakasz mindkét esetében a szabadságvesztés-büntetésen felül a hivatalvesztés is kimondandó.

E szakasz alanyai csak a megjelölt személyek (ör, felügyelő, hatósági közeg) lehetnek. *Hatósági tagok* (ügyész, vizsgálóbíró, járásbíró, börtönigazgató) ily cselekménye a 447. §. illetőleg a 478. §. (hivatali hatalommal visszaélés) alá esik. A cselekmény bevégezéséhez itt a fogoly *valódi megszőkése* szükséges. Ha a fogoly csak szökési kísérletet tett vagy a börtönőr segélyét (ajtónyitás) egyáltalában nem vette igénybe, csak kísérlet állapítható meg (természetesen csak szándékos szöktetés esetében). Ha a börtönőr megvesztegetés folytán követte el a cselekményt, e szakasz balmazatot képez a megvesztegetéssel (BTK. 467. §.).

ÖTÖDIK FEJEZET.

226. §. A fegyveres erő elleni büntettek és vétségek.

Irodalom: *Stier:* Fahnenflucht und unerlaubte Entfernung, 1906.; *Lelever:* Die strafbaren Verletzungen der Wehrpflicht, 1907.; *Heinberger:* Vergl. Dar. B. II. 433.; *Bendix:* Fahnenflucht u. Verletzung der Wehrpflicht, 1906.

I. Az 1868: 40. t.-e. a honvédelmi kötelezettséget általános polgári kötelelenségévé tévén, már ez a törvény gondoskodott e polgári kötelelenség kijátszását, kikérülését célzó cselekmények büntetéséről. A BTK. a véderőtörvény e szakaszait átvette s kibővívte és a BTK. rendszerével összhangba hozva azokat, a XXI. fejezetben külön szabályozza „a fegyveres erő elleni” bünteteket és vétségeket. Az 1889: 6. t.-e., majd az ezt felváltó *legújabb* véderő törvény: az 1912: 30. t.-e. ismét a BTK. 449—451. §§-aiban foglalt vétségeket és bünteteket magába vette fel s ezáltal a BTK. ezen szakaszait, valamint a 460. §-át (engedély nélküli nősülés, szökés, részesek) is hatályon kívül helyezte. A BTK. 452. §-át pedig hatályon kívül helyezte az 1890: 21. t.-e. (a „katonai

behívó parancs elleni engedetlenségre esábitásról⁽¹⁾, úgy, hogy a BTK. XII. fejezetéből ma csak a 453—459. §§-ok vannak épségben, a 449—451. helyett az 1912: 30. t.-c. 66—70. §§-ai, a 452. §. helyett az 1890: 21. t.-c. 6., 7. §§-ai a 460. §. helyett az 1912: 30. t.-c. 72., 83—85. §§-ai érvényesek, ezek tartalmaz-
zák a megfelelő büntetteket és vétségeket.

II. A véderőtörvény (1912:30.), az 1890:XXI. t.-c és a BTK. a következő b. cselekményeket állapítják meg, mint a fegyveres erő ellen elkövethető polgári büntetteket és vétségeket: 1. *A hadkötelezettség teljesítésének kijátszása*, ujonccallításról való szökés, a fonderlattal kibuvás vagy öncsonkítás által (1912: 30. t.-c. 66—69. §-ok); 2. *a hadköteles személy elvonása a katonai szolgálattól*, behívó parancs iránti engedetlenségre, szökésre esábitás, katonaszökevény elrejtése (1890:XXI. t.-c. 6. §., BTK. 453. és 454. §-ok); 3. *a hadi tilok megsértése* (BTK. 455. és 456. §-ok); 4. *szállítási szerződés megszegése* háború idején. (BTK. 457. §.)

1. A „fegyveres erő elleni“ b. cselekmények *jogi tárgya* a honvédelmi köteletség, mint polgári köteletség és az állam hadereje, melynek törvényes fennállása, kiegészítése és biztonsága egyik nevezetes állami érdek. Ezért kell e cselekményeket az állam elleni b. cselekményekhez soroznunk.

E cselekmények azonban *nem katonai* b. cselekmények s ezért nem is szükséges, hogy elkövetőjük katonai kötelekben álljon, sőt legtöbbször és a legtöbb cselekményt épen nem tényleges katona követi el.

E cselekmények jogi tárgyuknál fogva érülködnek a *hűtlenség* (katonai árulás) tényálladékaival is és háboruban elkövetve egyik-másik (BTK. 453., 455., 456. §§.) egvesesen hűtlenséget képez. Erre való tekintettel rendel a BTK.:

BTK. 458. §. *A jelen fejezetben foglalt rendelkezések csak az esetben alkalmazandók: ha a 144. § ban meghatározott büntett esete fenn nem forog.*

Hűtlenség és fegyveres erő elleni cselekmény tehát halmazatban nem toghatók össze, e cselekmények az alternativitás, illetőleg subsidiaritás viszonyában állanak.

2. E cselekmények elkövetője rendszerint csak *állampolgár* s némelyiké csak *hadköteles férfi* lehet. A honvédelmi köteletség ugyanis állampolgári köteletség, így azt csak honpolgárok s ezek közül is rendszerint férfiak szeghetik meg. Azonban az ide sorozott cselekmények többsége nem pusztán a honvédelmi köteleességet, hanem az állam hadi érdekét, hadseregének biztonságát és harc-képességét sértvén meg, az ily cselekmények egyfelől külföldiek, másfelől nem hadkötelesek s így nők által is elkövethetők.

III. Az egyes tényálladékok.

1. A hadkötelezettség teljesítésének kijátszása.

a) 1912: 30. t.-c. 66. §. Aki abból a célból, hogy állítási kötelezettségét kikerülje, az osztrák-magyar monarchiát elhagyja vagy abban az időben, amikor állítási kötelezettségének eleget kell tennie, a monarchián kívül tartózkodik: vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal és 2000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Vétséget követ el s az első bekezdésben megállapított büntetéssel büntetetik az a besorozott is, aki oly célból, hogy a tényleges szolgálatnak vagy a póttartalékos minőségben való első katonai kiképezetésnek megkezdését kikerülje, a monarchiát elhagyja.

A kísérlet büntetendő.

Ezt a cselekményt csak hadköteles férfi (magyar honos) követheti el. E cselekmény tartós (folytonos) cselekmény.

b) 1912: 30. t.-c. 67. §. Aki fondorlattal a törvényes védkötelezettség alól vagy a rendes tényleges vagy másnemű tényleges szolgálat megkezdése alól magát kivonja, vagy mást kivon, vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal és 4000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A kísérlet büntetendő.

Aki fondorlattal csupán a póttartalékos minőségben való első katonai kiképezetés vagy valamely fegyver- (szolgálati) gyakorlat megkezdése alól vonja ki magát vagy von ki mást, avagy magát vagy mást kivonni igyekszik, kibágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

c) 1912: 30. t.-c. 68. §. Aki fondorlattal eléri azt, hogy önmaga vagy más a 20-tól bezárólag a 32-ig terjedő §-okban vagy a 82. §-ban meghatározott valamely kedvezményben jogosulatlanul részesüljön vagy fölésszámként jogosulatlanul kiválasztassék, vétséget követ el és hat hónapig terjedhető fogházzal és 2000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

A kísérlet büntetendő.

d) 1912: 30. t.-cz. 69. §. Vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal és 4000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő:

1. aki magát megcsonkítja vagy aki egészségét megrongálja vagy más által megrongáltatja és ezáltal magát a törvényes hadkötelezettség teljesítésére szándékosan egészen vagy részben alkalmatlanná teszi;

2. aki mást megcsonkít vagy másnak egészségét megrongálja és ezáltal azt a törvényes hadkötelezettség teljesítésére szándékosan egészen vagy részben alkalmatlanná teszi.

Ugyancsak e rendelkezések szerint büntetettek azok a polgári büntető bíraskodás alatt álló egyének is, akik az öncsonkítás katonai büntetében részesek.

A kísérlet büntetendő.

Mind a négy fentebbi cselekményre az új véderő törvény 70. §-a még közvetlen (katonai) jogkövetkezményeket állapít meg (kizáratás a fölésszámuk közül, a tényleges szolgálat egy évvel meghosszabbítása). Ezenkívül a 76. §. különösen rendelkezik e cselekmények *elévülésére nézve*. A BTK. általános szabályai itt is alkalmazandók (határidőkre), de az elévülés addig nem kezdődik, míg a hadköteles kötelezettségének teljesítésére szorítható.

Kiegészítik végül e cselekményeket a véderő törvény 63., 64., 65., 72., 73. §-ai, melyek az összeírásra jelentkezés, a sorozásról való igazolatlan elmaradást, a tilalom ellenére nősülést *kihágássá* minősítik.

2. Hadköteles személy elvonása a katonai szolgálattól.

a) *Katonai behívó parancs iránti engedelmességre csábítás.*

1890. XXI. t.-c. 6. §. „Aki mást hábár eredmény nélkül, a katonai behívó parancsának nem engedelmeskedésre (1890. évi XXI. t.-cz. 1—4. §.) csábít: büntetett, illetőleg vétséget követ el s azon büntetendő cselekmények tettesére megállapított büntetéssel büntetetik, melyre a csábítás irányult“.

Az 1890. XXI. t.-c. szerint: a katonai esküvel kötelezett személy, aki a behívási parancsának nem engedelmeskedik, ha a mulasztás nem vétlen és 8 napnál tovább tart, a tényleges szolgálatra, hadi létszámig kiegészítésre, mozgósítási parancsra vonatkozólag, katonai büntett miatt 3 hónaptól 1 évig, háború vagy mozgósítás esetén 1—5 évig terjedhető *börtön*nel büntetendő (1. §.) Vétséget képez a cselekmény és 1—3 havi fogházzal büntetendő, ha a mulasztás 8 napnál nem tartott tovább, vagy fegyvergyakorlatra stb. vonatkozott (2. §.).

A „katonai behívó parancs iránti engedelmesség“ katonai büntetett, illetve vétséget képez s így az maga (alapeselekmény) a katonai bíróság elé tartozik.

Az ily engedelmességre való *csábítás* azonban, ha eredménytelenül történt is (hatás nélküli felbujtás), e törvény szerint büntetendő s amennyiben ezt *polgári hatóság elé tartozó személyek* követték el, ezek ezáltal *polgári b. cselekményt* követnek el. A csábítás büntetése ugyanaz, ami a tettesé, minthogy azonban a tettesre fogság és 6 hónapon aluli *börtön-tételek* is vannak megállapítva, amiket a BTK. nem ismer, az 1890. XXI. t.-c. (7. §.) kijelenti, hogy a polgári bíróság által ezek helyett fogház alkalmazandó s a cselekmény ily esetben *vétséget* képez.

Elkövetheti bárki. Kísérlet fogalmilag kizárva.

b) *Szökésre csábítás béke idején.*

BTK. 453. §. Aki a hadsereg, hadi tengerészet vagy a honvédség tagját béke idején szökésre csábítja: két évig terjedhető fogházzal, ha pedig e cselekményt a hadüzenet megtörténte után követte el: öt évig terjedhető *börtön*nel és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

E cselekmény kíségető tényálladék a hűtlenség (BTK. 144. 5. p.) mellett. Háború idején elkövetve esetleg (több személy csábítása, az *ellenség segítségére* irányuló szándék) hűtlenséget képez. Elkövetheti bárki (nem katona, külföldi) is. A csábítás be van fejezve, ha sikertelen maradt is. Hűtlenséghez ellenben a csábítás eredményes volta szükséges. (Ugyanigy Illés és Werner.)

c) *A katonaszökevény pártolása.*

BTK. 454. §. Az előbbi szakaszban megállapított büntetéssel, az ott meg-

határozott megkülönböztetések szerint büntetendő az, aki a hadsereg, hadi tengerészet vagy honvédség ama tagját, akiről tudja, hogy megszökött, szökése alatt magánál vagy a felügyelete alatt álló helyiségben tartja, vagy annak a lappangásra vagy menekülésre bármikép segílyt nyújt.

E tényálladék a bűnpártolás egy külön kiemelt és minősített esete. A Curia helyesen mondta ki, hogy a szülő és rokon is büntetendő, ha a katonát a szökésben segíti, miután a 378. §. kedvezménye ide nem terjed ki. BJT. XXXII. 223.

d) Az 1912: 63. t.-c. 22. §-a még egy kiegészítő tényálladékot állapít meg az előbbiekhöz, t. i. *háboru idején* a fegyveres erő vagy a esendőrség tagjának oly katonai *büntettre csábítása* vagy ehhez *segélynyújtás*, mely nem esik a BTK. 453. vagy az 1890: 21. t.-c. 1., 3., 4. §. esetei közé, amennyiben a cselekmény súlyosabb büntetés alá nem esik: 5 évig terjedhető börtönnel és 4000 kor. terj. pénzbüntetéssel büntetendő.

3. A hadi titok megsértése.

E cselekménynek két esete van:

a) **BTK. 455. §.** Aki az állami hadi erejére és hadi védelmére vonatkozó intézkedéseket, tárgyakat, melyekről tudja, vagy tudhatja, hogy titokban tartandók, valamely tilalom megszegésével, vagy félrevezetés, színlelés vagy másnemű fondorlat által, béke idején és azon szándékból kémlél ki, hogy azokról más államot értesítsen: öt évig terjedhető államfogházzal és négyezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

b) **456. §.** Öt évig terjedhető államfogházzal és négyezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az is: aki az osztrák-magyar monarchia fegyveres erejének állásáról, mozdulatairól, erejéről és működéséről, az erődök és erősítvények állapotáról, ugyszintén a fegyverek, hadiszerek és szerelvények mennyiségéről vagy élelmiszerek hollétéről, mennyiségéről, minőségéről vagy szállításáról, miután az ilyenmü közlések már eltiltattak, vagy a közlések minőségéből, vagy a fennforgó körülményekből beláthatta, hogy közlése által az állam érdeke sértetik meg, valamely közleményt sajtó útján tesz közzé, amennyiben a közlemény nem a kormány által nyilvánosságra hozott tudósítást tartalmazza.

Az első eset csak *béke idején* követhető el, *háboru idején* elkövetve *katonai hűtlenséget* (144. §. 2. és 7. p.) képez. Világosan kimondja ezt az 1912: 63. t.-c. 18. §-a. Ugyanzen törvény 23. §-a szerint a 456. §. büntetése éri azt, aki e cselekményt valamely szövetséges állam haderejére vonatkozólag követi el. A kísérlet itt nem büntetendő.

A második eset csak *sajtó útján* és rendszerint *a hadüzenet megtörténte után* követhető el. Ha a tettes a közleményt azért tette közzé, hogy az az ellenség tudomására jusson, vagy egyenesen az ellenséggel közli a nyomtatványt: hűtlenség (144. §. 2., 7. p.) állapítandó meg. A kísérlet itt sem büntetettetik.

4. A szállítási szerződés megszegése háboru idején.

BTK. 457. §. Aki háboru idején vagy a hadseregnek, vagy a hadsereg egy részének hadi lábra helyzetése után, a haderő részére eszközözendő száll-

litás iránt valamely hatósággal kötött szerződést nem teljesíti, vagy azt nem a szerződés határozmányainak megfelelőleg teljesíti: két évig terjedhető fogházzal és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyanezen büntetéssel büntetendők azok is, akik a szállító részéről elvállalt kötelezettség teljesítését, az ezzel kötött szerződés által és a cél tudatával, mint alszállítók, részben vagy egészben elvállalják, ugyszintén a meghatalmazottak vagy közbenjárók is, amennyiben a szállítás elmulasztása, vagy nem kellő eszközlése körül gondatlansággal terheltetnek.

A fuvarozók, valamint a fuvarozási intézeteknél alkalmazottak, ha a katonaság vagy annak részére a hadi szükségletek elszállítása, szándékos cselekvésük és mulasztásuk, vagy pedig gondatlanságuk következtében vagy nem, vagy nem kellőleg eszközölthetik: szintén a jelen szakasz szerint büntetendők.

Elkövetheti bárki, külföldi is és pedig ugy szándékosan, mint gondatlanságból.

III. Mellékbüntetések.

BTK. 459. §. A jelen fejezetben meghatározott büntettek miatt a hivatalvesztés és a politikai jogok felfüggesztése is kimondandó.

E két mellékbüntetés csak *büntettek* (BTK. 453., 454., 455., 456. §§.) miatt szabható ki.

HATODIK FEJEZET.

A hivatali büntetendő cselekmények.

227. §. A hivatali és ügyvédi büntettek és vétségek általában.

Irodalom: Zucker: Amtsverbrechen. 1870.: *Binding:* Das Amtsverbrechen und seine legislativische Behandlung. Gerichtssaal. 64. köt. (1904) 1—21. és Lehrbuch. II. 381.: Wachinger: Vergl. Dar B. IX. 193.

I. *Hivatali* büntettek és vétségek alatt általában a közhivatalnokok azon b. cselekményei értendők, melyek által a közhivatalnokok a törvényesen rájuk ruházott hivatali hatalommal vagy jogkörrel visszaélve, hivatali kötelességüket egyesek vagy az állam érdekeinek megsértésével szegik meg. A hivatali b. cselekményt tehát a) csak *közhivatalnokok* követhetik el, mint tettesek, b) azok jogi tárgya a hivatali kötelesség, illetőleg az állami igazgatás törvényes menete, c) az eredmény e cselekményeknél nem pusztán a hivatali hűség, a közszolgálati szabályok megszegése, hanem ezenkívül az egyeseknek vagy magának az államnak ez által okozott valóságos jogsérelem (vagyonai kár, szabadságtól megfosztás, bárminő jelentékenyebb joghátrány és érdeksérelem). Ez utóbbi által különböznek a hivatali büntettek és vétségek különösen a fegyelmi vétségektől, melyek pusztán a hivatali kötelességeknek jogsérelem nélküli meg-

szegésében, a hivatali, szolgálati szabályok szándékos vagy rendszerint gondatlan áthágásában állanak s ezért nem is tartoznak bünvádi eljárás alá, hanem a felettes közigazgatási hatóságok u. n. „fegyelmi eljárása“ alá.

1. A „hivatali büntetendő cselekmények“ fogalmának, körének tisztázása s azoknak a *fegyelmi vétségektől* való elkülönítése csak a legújabb s főleg a modern államjogi irodalom eredménye. Különb, hogy a régebbi büntetőjog a mai értelemben vett *hivatali* b. cselekményeket nem ismerte, ennek természetes magyarázata a régi állam lényegében és berendezésében keresendő, mely a mai értelemben vett *közszolgálatot* s a „közhivatalnok“ fogalmát nem ismerte. Igaz, hogy a római jog is mutat fel köztisztviselők által elkövethető büntetettek (crimen repetundarum, ambitus, peculatus, crimen sodalitorium), a középkori és ujkori jogok, így hazai törvényeink (1486: 54., 1492: 70., 1563: 79., 1625: 13., 1659: 69. stb.) is szigorúan büntetik a bírák igazságtalan eljárását, a megvesztegetést (fej- és jószágvesztés vagy becsstelenség), azonban sem a közszolgálat természete, sem a hivatali büntettek köre megállapítva és pontosan szabályozva nem volt. Csak a legújabb BTK-ek (először a porosz Allg. Landrecht és a francia Code Pénal) említik meg és csoportosítják, több-kevesebb szerencsével, a közhivatali bünteteket s különítik el a fegyelmi vétségektől, ami a közszolgálatnak, mint az állami cselekvés (igazgatás) foganatosításában való részvételnek felfogása s a *fegyelmi* és a *büntetőjogi* felelősség közötti különbségtétel által vált lehetővé.

2. A mai BTK-ek közt főleg e cselekmény elhelyezésére nézve van különbség. Az összes mai BTK-ek külön fejezetet szentelnek ugyan a hivatali büntetteknek, de míg némelyek (német, hollandi) a közhivatalnokok által elkövethető összes vagy legtöbb cselekményt e külön fejezetbe foglalják, a cselekmény elkövetőjére fektetvén a súlyt, addig a *magyar, orosz, finn, bolgár* és *norvég* BTK-ek, a svájci javaslat csak a hivatalos hatalommal való visszaélés eseteit tekintik hivatali büntetettnek, a közhivatalnokok által elkövetett oly cselekményeket, melyek mások által is elkövethetők, az illető cselekmények mellett, mint minősített eseteket emelik ki. E tekintetben azonban a mai BTK-ek (így a mi BTK-ünk) ellen is sok alapos kifogás tehető. Így a hivatali *sikkasztás* jöhetett volna a közönséges sikkasztási fejezetbe, ép úgy, mint a lopásnál, csalásnál a hivatalnok általi elkövetés csak minősített esetet képez. Viszont a BTK. X. fejezete néhány, tisztán hivatalnok által elkövethető cselekményt (BTK. 194., 196., 197. §§.) tartalmaz s így azok pedig ide (a XLII-be) jöhettek volna.

II. A BTK. „a hivatali és ügyvédi büntetettokről és vétségekről“ szóló XLII. fejezetben a következő cselekményeket foglalta össze: 1. a *hivatali sikkasztást*, 2. a *megvesztegetést*, 3. a *hivatali visszaélést*, 4. a *hivatali hatalommal való visszaélést*, 5. a *hivatali titok megsértését*, 6. az *ügyvédek* köteleességellenes eljárását. A közhivatalnokok ezeken kívül természetesen más, illetőleg bármely büntetendő cselekményt elkövethetnek, más cselekményeik azonban nem nevezhetők „hivatali“ büntetteknek vagy vétségeknek, még az eset-

ben sem, ha azok csak közhivatalnokok által követhetők el (pl. diplomáciai hütlenség, a választói jog. házjog-, titoksértés, családi állás elleni cselekmények, közokirathamisítás, fogolyszöktetés egyes esetei), amelyek pedig lényegileg szintén *hivatalnoki* büntettek. valamint akkor sem, ha a BTK. a hivatalnok általi elkövetést minősítő körülményül állapítja meg (lopás, csalás).

A „hivatali“ büntetteket ez okból két csoportba szokták osztani: 1. olyanokra, melyek a XLII. fejezetben; 2. olyanokra, melyek a BTK. más helyén vannak szabályozva. Az utóbbiakat ismét olyanokra, melyeknek alanya csak közhivatalnok lehet (tisztá hiv. csel.) és olyanokra, melyeket más is elkövethet s melyeknél a hivatalnoki állás csak súlyosbító vagy minősítő körülmény. Így *Illés* és *Werner*. Elméletileg ez az osztályozás egészen helyes és szabatos, de lege lata azonban, mint láttuk, „hivatali“ büntettnek vagy vétségnek csak a XLII. fejezetben felsorolt cselekmények nevezhetők. *Binding* csak a *tiszta hivatalnoki* (a hivatalnok által saját hatáskörében elkövetett) büntetteket kívánja külön fejezetbe foglalni, más delictumoknál a tettes hivatalnoki minőségét facultativ minősítő oknak tekintené. *Gerichtssaal* LXIV. 1—21.

III. Miután a hivatali büntettet, mint tettes, kivétel nélkül csak közhivatalnok követheti el, a BTK. a „közhivatalnok“ fogalmát is meghatározza, illetőleg részletesen felsorolja, kik tekintendők közhivatalnokoknak:

BTK. 461. §. Közhivatalnokoknak tekintendők azok, kik az állam közigazgatási vagy igazságszolgáltatási, vagy valamely törvényhatóság, vagy község hatósági teendőjének teljesítésére hivataluknál, szolgálatuknál vagy különös megbízatásuknál fogva kötelezvék; ugyszintén azok is, akik az állam, a törvényhatóság vagy a község által közvetlenül kezelt közalapítványoknál, kórházaknál, tébolydákknál mint feltgyelők, orvosok, hivatalnokok vagy szolgák vannak alkalmazva.

A kir. közjegyzők szintén közhivatalnokoknak tekintetnek.

1. A BTK. e felsorolásából kitetszik, hogy a BTK. nem a hivatalnok alkalmazásának módját (állami kinevezés) tekinti irányadónak, mint a német és hollandi BTK-ek, hanem a *közhatósági teendők* (közügyek) *végzésére jogosítottságot és kötelezettséget*, mint az 1843-iki jav., az olasz. finn és bolgár BTK-ek. E felfogás hozta magával, hogy a *szolgák* is a közhivatalnokok neve alá kerültek, továbbá, hogy az *esküdtek* egy cselekménye és az *ügyvédek* visszaélései, akik hivatalnokoknak nem tekinthetők, per analogiam, a hivatással való visszaélés címén e fejezetbe foglaltattak. Ennek folyománya az is, hogy a BTK. nemesak a közhatósági funkciót (imperiumot) gyakorló hivatalnokokat, hanem azokat is közhivatalnokoknak tekinti: akik „közhatóság kezelése alatt álló bizonyos közérdekű vagy humanitárius intézetek körüli működésre vannak alkalmazva“, így kifejezetten a közalapítványi, kórházi, tébolydai hivatalnokokat és szolgákat.

Közhivatalnok tehát a BTK. 461. §-a értelmében az állami közigazgatási, bírói, kir. ügyészségi, állaurendőrségi, pénzügyi, postai, táviró, állam-

vasuti hivatalnokok és szolgák, a törvényhatósági, községi tisztviselők és szolgák, az egyes hatósági teendőkkel különösen megbízottak (kormánybiztosok, rapidijasok), továbbá a törvény által világosan megemlitett közalapítványi, közkórházi orvosok és szolgák és a kir. közjegyzők. Az állami tanintézetek tanárai, tanítói szintén. (Curia: BJT. LI. 28.). Tényleges szolgálatban álló *katona* szintén (u. o. LVI. 214. elvi kijelentés). Ellenben elvileg nem közhivatalnok az *egyházi* tisztviselők (csak az anyakönyvezés vagy okiratkiállításra nézve azok, BTK. 397. §.), felekezeti iskolák tanárai, tanítói (ezek is a vizsgai bizonyítvány kiállítására), az ügyvédek stb.

2. A 461. §. meghatározása nemesak a jelen fejezetre, hanem azokra a többi fejezetekre is érvényes, amelyekben a BTK. a „közhivatalnok“ általi elkövetést tényálladáki elem. vagy minősítő körülmény gyanánt írta elő.

3. A gyakorlatban a 461. §. értelmezése sok vitára szolgáltatott alkalmat, melyek közül a Curia egynemelyiket döntvényileg tisztázta. Így a 48. sz. döntvény a *körjegyzők* által a felektől felvett köztartozások elsikkasztását (BJT. XIII. 58.). — az 58. sz. döntvény az *államvasuti* tisztviselők és szolgák sikkasztását hivatali sikkasztásnak minősítette. (BJT. XV. 225., XLIX. 137.). Továbbá a közhivatalnokok fogalma alá sorozza az állandó curiai gyakorlat a *postamestereket*, valamint az ezek által alkalmazott *kezelőket és segédeket* (BJT. IV. 104., X. 356., XXVIII. 108.), a bíróságnál alkalmazott *rapidijasokat* (u. o. VII. 293., XXXII. 301.), becsülsöket (Balogh BD-tár I. 295.). Ellenben nem tekinti közhivatalnokoknak az *egyházi* tisztviselőket (BJT. IV. 222.), gyámokat (XIV. 12.), városi gazdasági tisztviselőket (XVIII. 158.).

Az 1904. évi vasuti sztrájk alkalmából nagy vitát keltett az *államvasuti hivatalnokok* közhivatali minősége. Több alsóbíróság a 461. §. helytelen értelmezése folytán (mintha az csak az imperiumot gyakorló hivatalnokokat vette volna fel) kifejezte, hogy az említett személyek nem közhivatalnokok. A Curia azonban, ragaszkodva az 58. sz. döntvényhez, nagyon helyesen ismételtelen kijelentette, hogy az államvasuti alkalmazottak közhivatalnokok, miután azok közigazgatási hatósági teendőket (közlekedés, közforgalom vezetése, intézése) végeznek. Furesa is lenne, hogy a falusi éjjeli őr közhivatalnok, az államvasut egy fontos közfunkciót végző tisztviselője, pl. egy állomási főnök vagy pénztárnok ellenben ne lenne közhivatalnok. Különben a BTK. 166. §-a világosan kimondja, hogy „a közforgalomban levő *vaspályák* — felügyelő és kezelő személyzete *hatósági közegek*-nek tekintendők.“ Helyesen: BJT. LV. 14. (Vonatzetű közhivatalnok.)

228. §. A hivatali és ügyvédi büntettek és vétségek egyenkint.

I. A hivatali sikkasztás.

BTK. 462. §. Azon közhivatalnok, aki a hivatalánál fogva kezeihez lett, vagy kezelésére, illetőleg őrzetére bízott pénzt vagy pénzürtékkel bíró más tárgyat elsikkasztja: a hivatali sikkasztás büntetést követi el és két évtől öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha azonban az elsikkasztott tárgy értéke ezer forintot túlhalad: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

1. A hivatali sikkasztás tényálladáka ugyanaz, ami a közön-séges sikkasztásé (BTK. 355. §.), csupán az *alany* és az *elkövetési tárgy* van itt közelebbről meghatározva.

Az alany, a tettes itt csak „közhivatalnok“ (részes azonban más is) lehet. A tárgy pedig: az illető közhivatalnok kezébe „hivatalánál fogva letett, vagy kezelésére, őrzetére bízott pénz vagy pénzürtékkel bíró más tárgy.“ Ebből folyik, hogy a hivatali sikkasztást rendszerint csak olyan közhivatalnok követheti el, aki a pénzkezeléssel vagy őrzéssel hivatalánál fogva meg van bízva (pénztárnok, postahivatalnok, közjegyző), más közhivatalnok csak annyiban, amennyiben kivételesen bizonyos összegeket vagy értéktárgyakat hivatali kötelességéhez képest vesz őrzetébe, pl. a vizsgálóbíró a lefoglalt tárgyakra, a körjegyző az átvett köztartozásokra. (A „sikkasztás“ elemeire nézve l. a 185. §-ban mondottakat.)

L. idevonatkozólag a Curia 48. és 58. sz. döntvényeit az előző §-ban. A 39. sz. döntvény pedig azt jelenti ki, hogy a *végrehajtó* kezébe teljesített fizetés csak akkor tekintendő hivatalánál fogva átvettnek, ha az a foglalás, árverés vagy tőzsdei eladás fogamatositása közben történt. Az árverés előtt felvett pénzre tehát a végrehajtó nem hivatali sikkasztást követ el. (BJT. IX. 307.)

2. A hivatali sikkasztás rendszerint *büntett*, csak kivételesen *vétség*.

BTK. 464. §. Vétséget képez a hivatali sikkasztás és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő, ha a 463. §-ban megjelölt eseteknek egyike sem forog fenn és az elsikkasztott tárgy értéke a sikkasztónak óvadékpénzéből fedezhető volt.

A *vétség* csak e kettős feltétel együttes felforgása esetében állapítható meg. A kárnak nem az óvadékpénzből, hanem másuttan (bár teljes) megtérítése nem elég e §. alkalmazására. (Ugyanigy a Curia: BJT. XXVII. 25.) Eltulajdonítási szándék hiánya címén a Curia többször egészen fel is mentette a tettest, midőn ez a hiányt pótolta. (BJT. XIX. 353., XXIII. 312., XXXIV. 30.) Ugyanazon jogalany ellen elkövetett többszöri sikkasztást állandóan *folytatatólagos* sikkasztásnak vesz a Curia: BJT. XX. 186., XXIX. 174., XXXII. 41. Üres pénzeslevél feltörését nem kísérletnek, hanem csak levéltitok-sértésnek vett a Curia: BJT. XVIII. 184.

3. Minősített esetek.

BTK. 463. A hivatali sikkasztás elkövetője öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő: ha a felledezés meghiusítása vagy megnehezítése céljából, a bevételek bejegyzésére vagy ellenőrzésére szolgáló könyvbe, számlába vagy jegyzőkönyvbe hamis tételt jegyzett be vagy a bejegyzett tételt meghamisította, valamely kezelési könyvet, számlát, jegyzőkönyvet vagy a sikkasztásra vonatkozó más okiratot vagy iratot megsemmisített vagy használhatanná tett és általában, ha a sikkasztással összefüggőleg, még más büntetett vagy vétséget követett el, amennyiben ez súlyosabb büntetés alá nem esik.

II. Megvesztegetés.

A megvesztegetés tiszta hivatali bünt. cselekmény, mert csak közhivatalnok által vagy csak azzal szemben követhető el. Tekintettel arra, hogy a cselekmény elkövetéséhez két személy szükséges: a megvesztegető és a megvesztegetett, megkülönböztetik az *activ* és a *passiv* megvesztegetést.

A *passiv* megvesztegetés, t. i. a hivatalnok által a vesztegetés elfogadása, sokkal súlyosabb beszámítás alá esik, mint az *activ*, vagyis az idegen által felajánlott vagy teljesített vesztegetés, mert a hivatalnok e cselekménnyel, nemcsak a hivatali hűséget (esküt) szegi meg, hanem megingatja a közigazgatás vagy az igazságszolgáltatás tisztaságába, pártatlanságába vetett hitet és a közbizalmat is, ezenfelül egyeseknek is jelentékeny kárt okozhat.

1. A *passiv* megvesztegetésnek, vagyis a megvesztegetettétségnek a BTK. két esetét különbözteti meg: a) ha a megvesztegettetés folytán a hivatalnok *hivatali kötelességét nem sértette meg* (a cselekmény ez esetben rendszerint vétség), b) ha azt *megsértette* (ez már büntett). Ezenfelül a BTK. különösen kiemeli c) a *birák* megvesztegetését, mint a *passiv* megvesztegetés legsúlyosabb esetét, ami mindig büntettet képez, még az esetben is, ha a bíró hivatali kötelességét nem szegte meg.

BTK. 465. § Azon közhivatalnok, aki a hivatalánál fogva teljesítendő cselekményért vagy annak mulasztásáért ajándékot vagy jutalmat követel, elfogad, vagy az ez iránti ígéretet nem utasítja vissza, ha cselekménye vagy mulasztása nem járna hivatali kötelessége megszegésével: megvesztegetés vétsége miatt egy évig; ha pedig azzal járna: két évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Ugyanezen büntetések érik a közhivatalnokot azon esetben is, ha az ajándék vagy jutalom az ő beleegyezésével harmadik személynek adatott át vagy ígértetett.

466. §. Az előbbi szakasz intézkedése nem vonatkozik a törvényen vagy szabályokon alapuló díjakra s jutalmakra, a közjegyzőknek a díjszabályaton felül önként adott jutalmakra, kivévn, ha azok mint a bíróság megbízottjai járnak el; továbbá a közhivatalnoknak valamely fél érdekében teljesített rendkívüli munkálataért a hivatali szabályok által megengedett jutalmazására és azon szokásos csekély ajándékokra, melyek a szolgáltnak adatnak, amennyiben ily ajándék felhívás nélkül adatik és elfogadását a szolgálati szabályok különösen meg nem tiltják.

467. §. Azon közhivatalnok, aki az adott vagy ígért ajándékért vagy jutalomért, hivatali kötelességét akár cselekvés, akár mulasztás által megszegi: a megvesztegetés büntette miatt öt évig terjedhető fegyházzal öntetendő.

468. § Ugyanazon büntetéssel büntetendő azon bíró, vizsgálóbíró vagy esküdtszéki tag: aki, habár hivatali kötelességét nem is szegi meg, hivatalánál fogva teljesítendő cselekményért vagy annak mulasztásáért ajándékot vagy jutalmat követel, elfogad vagy az ez iránti ígéretet nem utasítja vissza és pedig

még azon esetben is, ha az ajándék vagy jutalom az ő beleegyezésével harmadik személynek adatott át vagy ígértetett.

469. §. Öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal büntetendő:

1. a bíró, ki azon polgári vagy büntető ügyben, melyre vonatkozólag megvesztegettetett, törvényellenesen ítélt vagy határozott;

2. a vizsgálóbíró, aki azon büntető ügyben követett eljárásában, illetőleg intézkedésében, melyre vonatkozólag megvesztegettetett, cselekvés vagy mulasztás által kötelességét megszegte;

3. azon közhivatalnok, aki valamely hatóság által elrendelt árverésre és szerződés megkötésére nézve, vagy valamely szállításnál és közmunkánál, az átadásra, átvételre, felügyeletre vagy felülvizsgálatra nézve hivatalánál vagy különös megbízásánál fogva közreműködik, ha megvesztegetve, megbízásában törvénytelenül járt el és az ez által okozott kár ötezer forintot túlhalad.

Ezt a fokozott szigorú a *birákkal* szemben a bíraskodás, az igazságszolgáltatás tisztasága, mint elsősorú társadalmi és állami érdek, igazolja.

E szigorúnak azonban logikai folyománya az lenne, hogy az állam a bírói kart oly illendő fizetéssel lássa el, hogy a megvesztegetés árnya se férhessen hozzájuk, s a szükség, az uri nyomor, kísértésbe ne hozza őket. Az utóbbi évek szomorú tapasztalatai e téren komoly és sürgős kötelességévé teszik az államnak, hogy a bírói hivatalnokok fizetését rendezze s oly anyagi helyzetet nyújtson nekik, hogy anyagi gond nélkül végezhesék magasztos hivatásukat. Hová jutnánk, ha a bírói karban sem lehetne biznunk, hiszen a társadalmi élet folytonos zajlásában, az örökös küzdelemben, kell lenni egy megingathatlan támpontnak, ahonnan bárki s bárminő sérelem miatt *igazságot* kérhet és nyerhet. Ha a büntetőjog alapelve az igazság, ennek *mentstára és tényleges forrása a bíróság*. E várnak azonban bevehetetlennek, e forrásnak kristálytisztának kell lennie. Ennek az elemi feltétele azonban a bíróság igazi *anyagi függetlensége*.

2. Az *actio* megvesztegetés.

BTK. 470. §. Egy évig terjedhető fegyházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, aki közhivatalnoknak, a végett, hogy ez kötelességét megszegje, ajándékot vagy jutalmat ad, vagy ígér.

Aki pedig azt bíróra, vizsgálóbíróra vagy esküdtszéki tagra nézve követi el: öt évig terjedhető fegyházzal és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

E tényálladék elkövetője lehet bárki. Lényeges sajátossága a tényálladéknak, hogy csak a *hivatali kötelesség megszegése végett* elkövetett megvesztegetés tartozik ide. A kötelességsértés nélküli jutalmazásokért, ajándékokért a megvesztegető nem esik büntetés alá.

Ezt a *Curia* igen sokszor kijelentette (BJT. VII. 12., XI. 222., XV. 351., XXIV. 30.) s ezért nem vette ide, midőn valaki azért tett ígéretet a rendőrnek, hogy őt meg ne verje (X. 170.). Ellenben megállapította e §-t a válótlan véleményért való jutalomígérés miatt (BJT. XXII. 93.), vizsgálóbírónak az eljárás befejezése után történt pénzküldésért (u. o. XII. 347.), büntető

megvesztegetéseért a végből, hogy az illető a fogollyal beszélhessen (u. o. XXV. 174.), rendőrnek a szabadonbocsátásért (XXXI. 109.), hivatalnoknak a „barátságosabb” eljárásért (XXXI. 388.) tett ígéret miatt.

III. A hivatali visszaélés.

BTK. 471. §. A közhivatalnok, aki azon célból, hogy valakinek jogtalanul hasznot vagy kárt, vagy más sérelmet okozzon, hivatali eljárásában vagy intézkedésében kötelességét megszegi, a hivatali visszaélés vétségét követi el és öt évig terjedhető fogházzal büntetetik.

A kísérlet büntetendő.

E szakasz kisegítő tényálladékokat állapít meg az összes hivatali büntettek mellett, amennyiben a hivatali kötelesség megszegése a többi eselekményeknél is előjöhethet. E szakasz azonban csak akkor alkalmazandó, ha a többi speciálisabbak fenn nem rognak.

IV. A hivatali hatalommal való visszaélés.

Ezen elnevezés alá a BTK. hét különböző esetet soroz, melyek közös jellemvonása a hivatalos jogkörnek (hivatalos hatalom) jogtalan, törvénytelen felhasználása. Ez esetek a következők:

1. BTK. 472. §. A hivatali hatalommal való visszaélés büntetettét követi el és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő azon közhivatalnok, aki a fegyveres erőt jogos indok nélkül alkalmazza vagy beavatkozásra felhívja.

Ha azonban ezen esetben a fegyverek tetteles használata által súlyosabban büntetendő büntetett követteteti el: az erre megállapított büntetés alkalmazandó.

2. BTK. 473. §. Azon közhivatalnok, aki hivatala gyakorlatában valakit tetteles bántalmaz, vagy bántalmaztat, amennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik: a hivatali hatalommal való visszaélés vétségét követi el és hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

474. §. Nem esik beszámítás alá azon közhivatalnok, vagy a fegyveres erőnek azon tagja, aki a 472. és 473. §§-ban meghatározott büntetett vagy vétség elkövetésével, törvényes felsőbbségének jogos hatáskörében kiadott rendeletet teljesítette.

A 473. szakasz szintén kisegítő jellegű, csak akkor alkalmazandó, ha súlyosabb hivatali b. eselekmény (kényszervallatás 477. §.) vagy testi sértés nem rog fenn. Ezekkel tehát a jelen §. nem állhat halmazatban, mert azok absorbeálják ezt. A *Curia* sokáig eszmei (néha anyagi) halmazatot állapított meg e §. és a testi sértés közt. Ujabbban (helyesen) testi sértés esetében csak a 302. §-t alkalmazza. (BJT. XIX. 286., XXXV. 372.). Ha azonban könnyű testi sértés okoztatott és ez iránt a sértett indítványt nem tett, a 473. §-t mint hivatalból elődözendő eselekményt állapítja meg. (BJT. XXXVI. 247., XXXVII. 311.; E. H.: BHT. III. 228.). Rendőr által bekísérés alkalmával használt *esekélyebb* tettelesség (meglövés, rántás) nem vétetett büntetendőnek: XXXVI. 45., XXXVIII. 223. (arculütés igen).

3. BTK. 475. §. A hivatali hatalommal való visszaélés vétségét követi el

és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő azon közhivatalnok: aki hivatali hatalmával visszaél a végett, hogy valakit jogtalanul valaminek eltűrésére vagy elhagyására kényszerítsen.

A kísérlet büntetendő.

Ez lényegileg a „kényszerítés“ eselekménye. A zsarolástól a vagyoni haszon célzatának hiánya különbözteti meg. (L. fentebb 183. §.)

4. BTK. 476. §. A hivatali hatalommal való visszaélés büntettét képezi és három évig terjedhető fegyházzal büntetendő a bíró vagy vizsgálóbíró, ha olyan személyt, kinek ártatlansága előtte tudva van, bűnvádi vizsgálat alá helyez.

5. BTK. 477. §. Öt évig terjedhető börtönnel büntetendő azon közhivatalnok, aki azon czélból, hogy a vádlottól, tanutól vagy szakértőtől vallomást vagy nyilatkozatot csikarjon ki, ezek valamelyike ellen bármily törvényellenes kényszereszközt alkalmaz, vagy alkalmaztat.

A 477. §. a kényszervallatás (tortura) esetét bünteti, melyet már az 1791: 42. t.-c., ma pedig a BP. 135. §-a tilt. E tilalom büntetőjogi sanctiója a jelen §. Elkövetheti nemesak bíró, hanem bármely közhivatalnok (rendőri hatóságok közegei). kiknek a vádlottak, tanuk vagy szakértők kihallgatásához joguk van. Testi sértés okozása esetén bűnhalmazat forog fenn. Ugyanigy a Curia: BJT. VI. 170., VII. 92. Községi szolga nem bír hatáskörrel vallomás kivételére, így e §. reá nem alkalmazható. BJT. X. 154.

6. BTK. 478. §. A 476. §-ban megjelölt büntettet követi el és az ott meghatározott büntetéssel büntetendő azon közhivatalnok, aki hivatali hatalmával visszaélve, azon célból, hogy valakit a törvényes büntetés alól elvonjon, a büntető eljárás körül hivatali kötelességének teljesítését elmulasztja, vagy a büntető eljárás eredményének meghiusítására célzó cselekményt vagy intézkedést tesz.

Ugyanazon büntetés alá esik azon közhivatalnok is, aki azon kötelességét, hogy a jogérvényes büntető ítéletet végrehajtsa a jelen szakaszban említett czélból nem teljesíti.

Lényegileg ez a hivatalnok által elkövetett *bűnpártolás*. Ide esik a feljelentés elmulasztása is, mintán a feljelentés a hatóságoknak a BP. 87. §-a értelmében hivatali kötelességük.

7. BTK. 480. §. Hivatali hatalommal való visszaélés vétségét követi el és három hónapig terjedhető fogházzal büntetendő azon közhivatalnok, aki hivatali kötelességének teljesítését megtagadja.

BTK. 481. §. A hivatali kötelességnek megtagadása büntettet képez és három évig terjedhető börtönnel büntetendő, ha annak teljesítése két vagy több közhivatalnok összebeszélésének következtében tagadtatott meg.

1. E §. alapján büntette az 1894: XXXIII. t.-c. előtt a Curia az anyakönyvi kivonat kiszolgáltatásának megtagadását a lelkész által (BJT. XXVI. 177.). Ma az ily eset az 1894: XXXIII. t.-c. 94. §-a alá esik (kihágás). (BJT. XXXII. 76.). A 481. §. esetében az összebeszélő hivatalnokok nem tártstettesek, hanem mindenik önálló tettes. (Igy a Curia: BJT. XXXIII. 230.). A nem

parlamentaris kormány rendeleteinek végrehajtását megtagadó törvényhatósági tisztviselőt a kassai járásbíróság a 480. §. vádja alól felmentette. BJT. LI. 112.

2. Az 1912: 63. t.-c. 24. §-a értelmében a 481. §. szerint büntetendő a hivatali kötelesség megtagadása, vagy szándékos elmulasztása, ha az *háboru idején* az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi államok (?) vagy valamely szövetséges állam haderejével szemben vagy a hadi védelemből kifolyólag teljesítendő hivatali kötelességre vonatkozik.

V. A hivatali titok megsértése.

BTK. 479. §. Egy évig terjedhető államfogházzal büntetendő azon közhivatalnok: aki hivatali állásában tudomására jött hivatalos tárgyalást, meghagyást, tudósítást vagy pedig hivatalos minőségében kezéhez jött iratot, tudva, hogy tartalmuk hivatali titkot képez, akár az állam, akár magánosok ártalmára, másokkal közöl vagy közzétesz.

Csak az állam vagy magánosok *kárával* járó közlés vagy közzététel alkotja e tényálladékot. E nélkül a hivatali titok elárulása fegyelmi vétséget képez. A megvesztegetés folytán elkövetett titoksértés csak mint vesztegetés (súlyosabb) büntetendő. Helyesen mondta ki a *Curia*, hogy az államra vagy magánosokra hárulható „ártalom” valóságos bekövetkezése e tényálladékhoz nem szükséges. elég, ha a közlés vagy közzététel folytán az államot vagy az érdekelt magánosokat bármely *anyagi vagy erkölcsi hátrány* érheti s nem szükséges a célzatosság sem, elég, ha a tettes a titkot azzal a *tudattal* árulja el, hogy a közlés az államnak vagy magánosoknak ártalmára válhat. Balogh: BD-tár III. 1909. 93.

VI. Az ügyvédi büntettek és vétségek.

1. **BTK. 482. §.** Azon ügyvéd, aki ezen minőségében a reá bízott ügyben mindkét félnek tanácssal vagy tettel kötelességellenesen szolgál vagy aki az ügy folyama alatt ügyfelének képviselőtével felhagyván vagy arról lemondván, ennek beleegyezése nélkül ellenfele képviselőtét elvállalja: három évig terjedhető fogházzal, aki pedig az ellenféllel egyetértve, saját ügyfelének kárára működik: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

E három eset egy polgári, mint bünyvádi ügyben egyaránt elkövethető. A vétség kísérlete nem büntetetik.

2. **BTK. 483. §.** Ügyvéd, aki büntető ügyben, ajándék vagy ígéret által megvesztegetve, védence ártalmára kötelességellenesen jár el, ha az ügy kihágásra vonatkozik: három hónapig terjedhető fogházzal; ha vétségre: egy évig; — ha büntetetre: öt évig terjedhető börtönnel; — ha pedig olyan büntetetre vonatkozik, melyre a törvény életfogytig tartó fegyházat vagy halált állapít meg: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

VII. Mellékbüntetés.

BTK. 484. §. A jelen fejezetben meghatározott büntettek miatt, a megállapított büntetésen fölül a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is, a vétségek miatt pedig a viselt hivatal vagy állás, illetőleg az ügyvédség elvesztése kimondandó.

A mellékbüntetések alkalmazásában a gyakorlat több pontra, különösen a viselt hivatal elvesztésére nézve ingadozó. A 42. sz. döntvény szerint a viselt hivatal elvesztésének kimondása hivatali és ügyvédi *vétségek* miatt mindig *kötelező* s még a BTK. 54. §-ának 2. bekezdése (hat hónál rövidebb fogház, vagy egyedül pénzoöntetés kiszabása) esetén sem volt mellőzhető (BJT. XLVIII. 174.). A BN. 36. §-a folytán ez a döntvény hatályát veszítette. L. fent a 112. §.)

¹⁾ A BTK. „zárhatározatai“ (XLIII. fejezet):

BTK. 485. §. A jelen törvény hatálybalépésével az ezzel ellenkező törvények, szabályok és gyakorlat hatályon kívül helyeztetnek.

486. §. A jelen törvény végrehajtásával az igazságügyi miniszter bizatik meg, hatálybalépésének idejéről és az átmeneti intézkedések iránt külön életbe-
léptetési törvény rendelkezik.

A BN. „végrehajtási záradéka“ (V. fejezet):

BN. 52. §. A jelen törvény hatálya kiterjed a magyar állam egész területére, Horvát-Szlavonországok kivételével.

Hatályba lépésének idejét az igazságügyminiszter állapítja meg. Végrehajtásával az igazságügyminiszter és a belügyminiszter bizatnak meg.

FÜGGELEK.

229. §. A kihágási BTK. által megállapított egyes kihágások.

Irodalom: *Illés K.*: A kihágásokról szóló magyar büntetőtörvények és eljárási szabályok magyarázata. 2. kiad. 1903. 3—337. l.; *Werner*: A büntettek, vétségek és kihágások. 1882. 160—205.; *Bernolák*: 387.

I. A KBTK-ben, valamint a régibb és újabb törvényekben (1. 22. §.) foglalt nagyszámu *kihágások* részletes bemutatása és tárgyalása meghaladja a büntetőjogi *tankeönyv* keretét, azonban amint szükségesnek tartottam a nevezetesebb kihágásokat az egyesek, a társadalom és az állam ellen elkövetett egyes büntettek és vétségek mellett, mint kiegészítő eselekményeket, lehetőleg mindenütt megemlíteni, vagy legalább jelezni, éppogy nem tartom feleslegesnek — a kihágások rengetegében való tájékozódás megkönnyítése végett — legalább a KBTK. *különös* részében meghatározott kihágásokat, a KBTK. csoportosításában, egyenként is felsorolni.

1. A KBTK. különös része („a kihágások neveiről és azok büntetéséről“) tíz fejezetben csoportosítja a rokontermészetű kihágásokat.

E fejezetek címei:

- I. Fejezet. Az állam elleni kihágások. 33—38. §.
- II. „ A hatóságok és a közrend elleni kihágások. 39—50. §.
- III. „ A vallás és annak szabad gyakorlata elleni kihágások. 51—54. §.
- IV. „ Pénz és értékpapírok hamisítására vonatkozó kihágások. 55—59. §.
- V. „ A családi állás elleni kihágások. 60. §.
- VI. „ A közbiztonság elleni kihágások. 61—73. §.
- VII. „ A közrend és közszemérem elleni kihágások. 74—86. §.
- VIII. „ Szerencsejáték által elkövetett kihágások. 87—91. §.
- IX. „ A közegészség és testi épség elleni kihágások. 92—125. §.
- X. „ A tulajdon elleni kihágások. 126—143. §.

E tíz fejezetben foglalt összes kihágások, nagy általánosságban, mind az állami és társadalmi rend érdekében az állam által felállított *rendészeti szabályok áthágásai* s ennyiben közös jogi tárgyuk az állami és társadalmi rend. Ez ellen irányulnak, illetőleg ezt veszélyeztetik általában az összes kihágások. Egyenként tekintve azonban, az egyes kihágások a legkülönbözőbb természetűek és közelebbi jogtárgyaik majd az állam, majd a társadalom,

majd az egyesek különböző érdekei. Lényegük szerint tehát a kihágásokat is lehetne az egyesek (IX—X.), a társadalom (III—VIII.) és az állam ellen (I—II. irányuló, illetőleg ezek érdekeit közvetlenebbül veszélyeztető kihágások három tőcsoportjába beosztani, azonban az ily felosztás és csoportosítás még nehezebb lenne s több vitával járna, mint a büntetteké és vétségeké, mert a kihágások csak kivételesen sértik meg tényleg közvetlen jogtárgyukat, a legtöbb csak veszélyeztető jellegű, e veszély pedig rendszerint nem egyesek, de a társadalom egyes köreinek a veszélye. Így, eltekintve egyes, kétségtelenül az államot veszélyeztető (I. fejezet) és néhány tisztán az egyeseket sértő (126. és 127. §-ok) kihágásoktól, a többiek, mondhatni a legnagyobb rész, a *társadalom közös érdekeit* veszélyeztetik.

2. A cselekvés szempontjából a kihágások is lehetnek *elkövetési és mulasztási, szándékos és gondatlan* események. Mulasztás és gondatlanság azonban sokkal nagyobb mértékben szerepelnek itt, mint a büntettekénél és vétségeknél. Az általános részben említettük, hogy *gondatlanságból szabály szerint minden kihágás elkövethető* s a gondatlan elkövetés csak ott nem büntetettik, ahol a törvény kifejezetten *csak a szándékos elkövetést* bünteti (126. és 127. §-ok). A *kísérlet* pedig, ami különben is csak kivételesen fordulhat elő egyes kihágásoknál, *sohasem büntetettik*.

3. A kihágások általában *kisegítő* (subsidiarius) események, vagyis csak annyiban állapíthatók meg, amennyiben az illető cselekvés valamely büntetett vagy vétséget nem képez. Ezért tényálladékok sokszor hasonlít egyes büntettek vagy vétségek tényálladékához.

4. A kihágások *büntetőcíról* általában az Általános Rész III. szakaszában szölkünk. Az egyes kihágások közt súly tekintetében sines nagy különbség. A legsúlyosabb büntetési tétel: 2 hónapig terjedhető elzárás és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetés (pl. 33. §.), a legkisebb tétel 40 koronáig terjedhető pénzbüntetés (pl. 137. és 139. §.).

5. A BN. a KBTK. egyes szakaszain is jelentékeny módosításokat tett s nevezetes reformokat léptet életbe. Így a *büntetés feltételes felfüggesztését* a kihágásokkal szemben is megengedi, e végből a KBTK. első részét egy §-sal (BN. 8. §.) kiegészíti (l. fent a 139. §.). A *fiatalkoruk* tekintetében a BN. II. fejezetének nagyszabású reformjai (l. fent 122. és 124. §§.) szintén a kihágásokra is vonatkoznak. A BN. VI. cikke e részben hatályon kívül helyezi a KBTK. 19., 32. és 65. §-ait s ezek helyett a 33. §-ában a fiatalkoruk által elkövetett kihágások miatt a BN. 15—25. és 30. §-ainak megfelelő alkalmazását írja elő. (L. fent a 124. §.)

Az egyes kihágások közül a BN. esupán a KBTK. 126. §-át (lopási kihágás) módosítja, illetőleg e §-t hatályon kívül helyezi s a BN. 51. §-ával helyettesíti. (L. erről fent a 182. §.)

Jelentékeny reform legutóbb az 1913. 21. t.-e. által a *csavargás* kihágásának szigorubb büntetése és súlyosabb eseteinek vétségekké emelése.

6. A kihágások jelentőségére megemlítjük, hogy 1907-ben a közigazgatási hatóságok 573.554 (1910-ben 627.791, 1911-ben 543.764), a járásbíróóságok pedig 9804 ~~emv~~ént ítéltek el. A közig. hatóságok elé tartozó kihágások rohamos (állandó) növekvését mutatja, hogy 1903-ban 459.828 volt az elítéltek száma. A járásbíróóságok által elítéltek száma némileg apad, 1903-ban 11.686 elítélt volt. Legtöbb elítélés történt (mint rendszeren) erdei kihágás miatt:

141.755, aztán közrend és közszemérem ellen (KBTK. VII. fej.): 86.605, közbiztonság ellen (KBTK. VI. f.): 49.380. közegészség ellen (IX. fej.): 28.889, állategészségügyi 24.096. hatóság és közsend elleni kihágásért 22.126.

II. Az egyes kihágások a KBTK. szerint:

1. Az állam elleni kihágások. A hűtlenség és a fegyveres erő elleni bűntettek és vétségek mellett 6 kísérítő tényálladék, u. m.:

a) Vár, erőd, tábor tervének, vázlatának készítése, közzététele, megszerzése, lemásolása (KBTK. 33. §.);

b) fegyver, lőszergyűjtés titokban. — tiltott fegyverek készítése, forgalomba hozatala. — fegyver, lőszer- és lőkviviteli tilalom megszegése (34. §.);

c) fegyverek, lőszerkészítésére, eladására vonatkozó rendelet megszegése (35. §.);

d) tiltott zászlók, címerek, jelvények kitűzése, használata, terjesztése (36. §.);

e) az ország, a társországok, az osztrák-magyar monarchia címerének vagy zászlójának meggyalázása (37. §.). E tényálladékot az újabb *Novella*-tervezetek *vétségg*é emelik:

f) eltiltott tankönyvek és taneszközök használata (38. §.).

2. A hatóságok és a közcsend elleni kihágások. Lázadás, hatóság és magánosok elleni erőszak mellett egyes kísérítő s más apróbb „közveszélyes“ cselekmények, u. m.:

a) Pénzgyűjtés a pénzbüntetésre elítelt javára (39. §.);

b) harangok félrevezérése és a hatóság félrevezetése valótlán vészir által (40. §.);

c) veszélyes fenyegetés egyesek ellen, vagy valamely vidék, község lakosai ellen (41. §.). Egyik leggyakrabban elkövetett kihágás. Sokszor az ülési kísérlet mellett kísérítő tényálladék:

d) csoportosulás vagy zavargás esetén a hatósági intézkedések iránti engedetlenség (42. §.);

e) név, állás, lakhely be nem jelentése, vagy hamis bevallása (43. §.);

f) közhivatal vagy katonai jelleg színlelése, ily jelvény vagy egyenruha jogtalan viselése (44. §.);

g) cím- vagy rangbitorlás, rendjelek jogtalan viselése (45. §.);

h) hatósági közegek megsértése szóbelileg vagy beadványban (46. §.).

A becsületsértés mellett kísérítő tényálladék, szintén igen gyakori;

i) hatósági rendelet vagy hirdetmény rongálása, letépése (47. §.);

j) ily tartalmu hirdetés kiállítása, terjesztése (48. §.);

k) fáklyás-menet rendezése engedély nélkül (49. §.);

l) kivilágítás tilalom ellenére (50. §.).

3. A vallás és annak szabad gyakorlata elleni kihágások.

a) A vallásos tisztelet tárgyának meggyalázása (51. §.);

b) ünnepsértés (52. §.); kiegészítik a vasárnapi munkaszünetről szóló 1891: XIII. t.-c. 6., 7. §-ai;

c) 18 éven aluli kiskoru felvétele más felekezethez (53. §.). Hatályon kívül helyezett az 1894: 32. t.-c. által;

d) temetés megakadályozása (54. §.).

4. Pénz és értékpapírok hamisítására vonatkozó kihágások. Kiegészítő és

kisegítő tényálladékok a BTK. XI. fejezetében foglalt büntettek és vétségek mellett:

a) Hamis fém- vagy papírpénz készítése, valódi pénz meghamisítása, fémtartalmának csökkentése, forgalombahozási célzat nélkül (55. §.);

b) eröműtani, vegyészeti készülétek, lemezek használása pénzhamisításra (56., 57.);

c) hamis pénz készítésre alkalmas lemez minta, bélyegnyomó készítése (58. §.);

d) érmeek, emlékpénzek, bélyegjegyek, postajegyek készítése vagy forgalombahozatala nem bérmentesítési célra (59. §., helyére lépett az 1897: XXXVII. t.-e. 2. §-a);

5. A családi állás elleni kihágások. A közokirathamisítás egy enyhített esete.

a) Törvényes szülöttnek törvénytelen gyanánt bevezetése az anyakönyvbe vagy viszont; és

b) engedetlenség az anyakönyv kiigazítása iránti hatósági meghagyás iránt (60. §.).

6. A közbiztonság elleni kihágások. Jobbára praeventiv rendszabályok.

a) Fegyvertartás tilalom ellenére (61. §.);

b) csavargás, 64. §., a 62—63. §§-okat az 1913: 21. t.-e., a 65. §-t pedig a BN. VI. cikke (33. §.) hatályon kívül helyezte (l. fent a 126., 116. és 119. §-t);

c) koldulás (66—69. §.). (E két kihágás társadalmi jelentőségéről s a csavargás és koldulás kriminálpolitikai reformjáról l. fentebb a 116. §-t);

d) utlevél, katonai elbocsátó-levél, iparkönyv, eselékönyv, képesítvényi- és igazoló-bizonyítvány hamisítása vagy jogtalan használata alkalmazás vagy segélynyerés céljából (gyakori eset, kisegítő tényálladék az okirathamisítás mellett, l. fentebb 203. §.);

e) névbeírás megtagadása a szállodák vendégekönyvébe vagy hamis név beírás (72. §.);

* f) a beírásra felhívás elmulasztása a vendéglősök által (73. §.).

7. A közrend és a közszemérem elleni kihágások. Különbféle köz-, színi-, erköles) rendészeti szabályok megszegései.

a) Záróra be nem tartása a vendéglősök vagy a vendég által (74. §.);

b) verekedés nyilvános helyeken (75. §.), határos a testi sértéssel;

c) nyilvános mulatságok, színelőadások vagy ünnepélyek rendezése hatósági engedély nélkül (76—78. §.);

d) varázslással, személyvesztéssel üzletszerű foglalkozás (79. §.), a csalás egy szelidebb esete. L. fentebb 191. §.;

e) nyilvános emlékművek bemooskolása, temetők, közkertek, utmutatók stb. rongálása (80. §.);

f) kéjnök által a hatósági szabályok meg nem tartása (81. §.);

g) gyógy-, szülész-intézetek, fitrdők felállítás körüli szabályok megsértése (82. §.);

h) öltözet nélkül fürdés nyilvános helyen (83. §.);

i) botrányt okozó részegen megjelenés nyilvános helyen (84. §.);

j) szándékos lerészegítés, szeszital adás részegeknek (85. §.);

k) botrányt okozó állatkinzás (86. §.).

8. Szerencsejáték által elkövetett kihágások. Lényegileg a közerkölcs elleni apróbb cselekmények.

a) Szerencsejáték-vállalat tartás (87. §.);

b) szerencsejátékban részvétel (88. §.);

c) helyadtság szerencsejátékhoz (89. §.). A 90. §. a szerencsejátékban használt pénz és eszközök elkobzásáról intézkedik. A 91. §. pedig a szerencsejáték foglamát határozza meg. Ez utóbbira vonatkozólag a *Curia* 56. számú döntvénye kimondja, hogy a „ferbli“ szerencsejáték. (BJT. XII. 193.) Magánkörben alkalmilag történt ferbli-játék azonban nem büntetendő. (BJT. LI. 3. Jogegység 152.)

9. A közegészség és a testi épség elleni kihágások. Az itt felsorolt csekélyebb „közveszélyes“ cselekmények kiegészítik a BTK. XXI. és XXXVII—XXXIX. fejezeteit.

a) Orvosi, szülészeti teendők végzése (kuruzslás), gyógyszerek árulása engedély nélkül (92. §.), meglehetősen gyakori kihágás;

b) az orvosi segély és a gyógyszeradás megtagadása alapos ok nélkül vagy szabálytalanul (93—96. §.);

c) az állatorvosi szolgálat megtagadása (97., 98. §.);

d) orvosi segély igénybevételének elmulasztása ragály, járvány idején, orvos által a feljelentés elmulasztása (99. §.);

e) ragályos beteget szállító kocsik fertőtlenítésének elmulasztása (100—101. §.);

f) gondatlanság veszett állatok körül (102. §., szösz szerint átvétetett az 1888: 7. t.-c. 149. §-ába.);

g) állati betegségekre vonatkozó szabályok meg nem tartása (103. §., szösz szerint felvétetett az 1888: 7. t.-c. 150. §-ába.);

h) marhák levágása körüli szabályok megszegése (104. §., átment az 1888: 7. t.-c. 151. §-ába.);

i) kutak, vízvezetékek, források használhatatlanná tétele (105. §.);

j) ragályos beteg nőnek dajkává szegődése (106. §.);

k) ére-edényben főzésre vonatkozó szabályok megsértése (107. §.);

l) mérgek és mérges anyagok készítésére, tartására, eladására vonatkozó szabályok megsértése (108. §.);

m) robbanó anyagok készítésére, tartására vonatkozó szabályok megsértése (108. §.);

n) szabálytalan robbantás (110. §.);

o) gőzgépekre, vaspályákra vonatkozó szabályok megsértése (111., 112. §.);

p) hidak, kompok, átjárások veszélyes állapotban tartása (113. §.);

q) biztonsági rendeletek meg nem tartása gőzhajón, siklón, lovasuton stb. (114. §.);

r) lövöldözés a községben, lőfegyver átengedése ahhoz nem értőknek (115. §.);

s) nyilvános lövöldenyítés engedély nélkül (116. §.);

t) építkezéseknél a biztonsági rendszabályok meg nem tartása (117. §.);

u) kemény tárgyak eldobása, vigyázatlan felállítása (118. §.);

v) közlekedés akadályozása (119. §.);

- w*) sebes hajtás vagy lovaglás (120. §.);
- x*) veszélyes vadállatok tartása (121—122. §.);
- y*) boncolás, temetés, hullaszállítás iránti szabályok megsértése (123. §.);
- xx*) elhullott állatok elásására (124. §.), —
- yy*) szemétkihordásra, pücegödrök tisztítására vonatkozó szabályok megszegése (125. §.).

10. A tulajdon elleni kihágások. Kiegészítő szabályok a vagyon elleni bűntettekhez és vétségekhez, közbiztonsági, tűzrendészeti szabályok megszegései, u. m.:

a) Élelmi vagy élvezeti cikkek, tűzelőszér vagy egyéb életszükségleti tárgyak lopása 10 koronán alul (BN. 51. §.). (L. fentebb 182. §.) Egyik leggyakoribb kihágás;

b) idegen ingó dolog jogtalan használata és idegen ingatlan jogtalan rongálása (127. §.). Az u. n. furtum usus. Kiegészítő §. a BTK. 333., 355., 418., 420. §-ai mellett. (L. fentebb 181., 185., 194. §-oknál);

c) összebeszélések árverések alkalmával (128. §.);

d) gyanus tárgyak megszerzése (129. §.). Az orgazdaság kiegészítő tényálladéka;

e) zálogdíjlet kezelésére vonatkozó szabályok megszegése (a 130. §. helyére léptek az 1881: XV. (kézi zálogdíjletekről) t.-c. 23. és 24. §-ai);

f) ékszerészek, zsebárusok által gyanus tárgyak felől a hatóság értesítésének elmulasztása (131. §.);

g) jóhiszeműleg szerzett tárgyak fel nem jelentése (132. §.);

h) lakatosok által zárfelnyitás ismeretlen részére, valamint kulcskészítés viasz- vagy más lenyomatok után és „általános” kulcsok átengedése (133—135. §.);

i) hitelesítetlen mérték használata vagy tartása (136. §.);

j) hus- és kenyérrájegyzék kifüggesztésének elmulasztása, visszaélés a hus és kenyér árulása körül (137—138. §.);

k) hatósági árszabály megszegése (139. §. helyett ma az 1884: XVII. t.-c. (ipartörvény) 156. §. b) pontja);

l) sütők, mészárosok, kéményseprők iparának bejelentés nélküli félbeszakítása (a 140. §. helyett az 1884: XVII. 158. §. f) pontja);

m) tűzvész kiáltás vagy továbbterjedés ellen kiadott szabályok megszegése, segély megtagadás tűzvész vagy vízáradás esetén (141—142. §.);

n) vízrendészeti szabályok megszegése (a 143. §. helyett az 1885: XXIII. t.-c. (a vízjogi törvény) 184—186. §-ai és az 1913: 18. t.-c. 29. §-a.

Törvényszakasz-mutató.

(A vastagabb számok a törvény szakaszát, a vékonyabbak a lapszámot jelentik.)

A) Az 1878: V. t.-cz. „A Magyar Büntető Törvénykönyv a büntettekről és vétésekről“ szakaszai.

1: 103.	56: 435.	110: 543.
2: 107.	57: 435.	111: 562.
3: 105.	58: 436.	112: 566.
4: 106.	59: 436.	113: 563.
5: 110.	60: 436.	114: 565.
6: 117.	61: 459.	115: 565.
7: 117.	62: 459.	116: 567.
8: 118.	63: 221.	117: 544.
9: 119.	64: 458.	118: 545.
10: 120.	65: 292.	119: 548.
11: 118.	66: 518.	120: 556.
12: 118.	67: 303.	121: 557.
13: 118.	68: 307.	122: 557.
14: 120.	69: 318.	123: 557.
15: 121.	70: 332.	124: 557.
16: 121.	71: 310.	125: 558.
17: 124.	72: 310.	126: 516.
18: 121.	73: 325.	127: 817.
19: 127.	74: 335.	128: 816.
20: 224.	75: 334. 259.	129: 818.
21: 386.	76: 189.	130: 817.
22: 110.	77: 182.	131: 810.
23: 120.	77: 188.	132: 817.
24: 117.	78: 189.	133: 817.
25: 390., 420.	79: 206.	134: 819.
26: 426.	80: 213.	135: 819.
(27) 1892: 27. t.-cz. 3. §: 431.	81: 192.	136: 819.
28: 410.	(82) 176.	137: 818.
29: 411.	83: 176.	138: 810.
30: 412.	(84) 176.	139: 820.
31: 412.	85: 176.	(140) 1913: 34. t.-cz. 2. §.
32: 412.	(86) 177.	141: 821.
33: 412.	87: 515.	142: 823.
34: 412.	88: 181.	143: 823.
35: 420.	89: 508.	144: 823.
36: 417.	90: 510.	145: 824.
37: 418.	91: 510.	146: 824.
38: 418.	92: 512.	147: 824.
39: 420.	93: 513.	148: 824.
40: 420.	94: 514.	149: 824.
41: 420.	95: 521.	150: 825.
(42) 484.	96: 522.	151: 824.
43: 417.	97: 522.	152: 827.
44: 411.	98: 522.	153: 827.
45: 414.	99: 522.	154: 828.
46: 414.	100: 522.	155: 828.
47: 414.	101: 523.	156: 829.
48: 415.	102: 525.	157: 829.
49: 415.	103: 526.	158: 829.
50: 415.	104: 356.	159: 829.
51: 416.	105: 543.	160: 829.
52: 416.	106: 551.	161: 899.
53: 429.	107: 563.	162: 880.
54: 484.	108: 554.	163: 630.
55: 484.	109: 555.	164: 831.

165: 832.		241: 642.		317: 633.
166: 832.		242: 643.		318: 634.
167: 833.		243: 643.		319: 634.
168: 834.		244: 643.		320: 634.
169: 834.		245: 645.		321: 635.
170: 835.		246: 657.		322: 635.
171: 837.		247: 644.		323: 632.
172: 838.		248: 645.		324: 632.
173: 840.		249: 646.		325: 632.
173/a. §.: 1913: 34. 1.-cz. 3. §.		250: 646.		326: 632.
174: 841.		251: 659.		327: 635.
175: 843.		252: 659.		328: 636.
176: 844.		253: 659.		329: 636.
177: 844.		254: 661.		330: 630.
(178)		255: 662.		331: 631.
(179)		256: 662.		332: 632.
(180)		257: 662.		333: 635.
(181)		258: 669.		(334) B. N. 48. §.: 702.
(182)		259: 670.		335: 704.
(183)	Helvettük az 1913:	260: 670.		336: 705.
(184)	23. 1.-cz. 1—26. §§.: 848.	261: 671.		337: 705.
(185)		262: 673.		338: 705.
(186)		263: 676. 077.		339: 709.
(187)		264: 678.		(340) N. H. 49.: 700.
(188)		265: 678.		341: 709.
(189)		266: 679.		342: 710.
190: 808.		267: 678.		343: 710.
191: 810.		268: 688.		344: 712.
192: 811.		269: 680.		345: 714.
193: 629.		270: 681.		346: 711.
194: 630.		271: 682.		347: 713.
195: 629.		272: 682.		348: 714.
196: 630.		273: 680.		349: 714.
197: 630.		274: 680.		350: 716.
198: 631.		275: 579.		351: 719.
199: 690.		276: 680.		352: 716.
200: 695.		277: 674.		353: 719.
201: 695.		278: 579.		354: 719.
202: 695.		279: 581.		355: 722.
203. 6s B. N. 39. §.: 800.		280: 582.		356: 724.
(194) B. N. 40. §.: 802.		281: 583.		357: 724.
205: 802.		282: 585.		358: 724.
206: 808.		283: 591.		359: 725.
(197) B. N. 41. §.: 808.		284: 586.		360: 726.
(208) B. N. 42. §.: 803.		285: 596.		361: 727.
209: 805.		286: 596.		362: 728.
210: 799.		287: 600.		363: 728.
211: 799.		288: 580.		364: 728.
212: 805.		289: 600.		365: 729.
213: 862.		290: 588.		366: 730.
214: 863.		291: 589.		367: 730.
215: 808.		292: 601.		368: 731.
216: 863.		293: 621.		369: 732.
217: 861.		294: 621.		370: 733.
218: 861.		295: 622.		371: 735.
219: 864.		296: 622.		372: 735.
220: 863.		297: 623.		373: 735.
221: 864.		298: 622.		374: 872.
222: 865.		299: 623.		375: 872.
223: 865.		300: 624.		376: 871.
224: 865.		301: 670.		377: 871.
225: 866.		302: 610. 611.	611.	378: 871.
226: 862.		303: 611.		(379) R. N. 50. §.: 735.
227: 869.		304: 612.		380: 742.
228: 869.		305: 612.		381: 742.
229: 869.		306: 613.		382: 742.
230: 870.		307: 613.		383: 743.
231: 869.		308: 614.		384: 744.
232: 638.		309: 614.		385: 744.
233: 641.		310: 616.		386: 745.
234: 639.		311: 616.		387: 745.
235: 640.		312: 616.		388: 746.
236: 641.		313: 605.		389: 746.
237: 640.		314: 778.		(390) 746.
238: 642.		315: 779.		391: 784.
239: 642.		316: 779.		392: 786.
240: 642.				

393: 787.	425: 760.	455: 880.
394: 787.	426: 760.	456: 880.
395: 787.	427: 764.	457: 880.
396: 787.	428: 760.	458: 877.
397: 788.	429: 767.	459: 881.
398: 787.	430: 767.	(160) 877.
399: 790.	431: 767.	461: 883.
400: 789.	432: 768.	462: 884.
401: 790.	433: 767.	463: 885.
402: 792.	434: 774.	464: 885.
403: 792.	435: 775.	465: 886.
404: 793.	436: 775.	466: 886.
405: 798.	437: 775.	467: 886.
406: 798.	438: 775.	468: 886.
407: 794.	439: 776.	469: 887.
408: 795.	440: 776.	470: 870.
409: 796.	441: 776.	471: 888.
410: 796.	442: 776.	472: 888.
411: 796.	443: 777.	473: 888.
(412) 1897: 37. t.-cz. 1. §.: 797.	444: 777.	474: 888.
(418) 1895: 41. t.-cz.: 708.	445: 777.	475: 888.
414: 754.	(446) 1888: 7. t.-cz. 146. §.: 779.	476: 889.
415: 755.	447: 875.	477: 889.
416: 755.	448: 876.	478: 889.
417: 754.	(449) 1912: 30. t.-cz. 66., 67.	479: 890.
418: 757.	§.: 878.	480: 890.
419: 758.	(450) 1912: 30. t.-cz. 68. §.: 878.	481: 889.
420: 759.	(451) 1902: 30. t.-cz. 69. §.: 878.	482: 890.
421: 759.	(452) 1890: 21. t.-cz. 6. §.: 879.	483: 890.
422: 764.	453: 879.	484: 890.
423: 765.	454: 879.	485: 891.
424: 765.		486: 891.

B) Az 1908: XXXVI. t.-cz. „A büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról.“

1: 586.	18: 476.	35: . . .
2: 586.	19: 478.	36: 486.
3: 538.	20: 478.	37: 460.
4: 589.	21: 480.	33: 460.
5: 589.	22: 480.	39: 800.
6: 589.	23: 480.	40: 802.
7: 589.	24: 485.	41: 805.
8: 541.	25: 487.	42: 803.
9: 541.	26: 488.	43: 649.
10: 541.	27: 490.	44: 649.
11: 542.	28: 485.	45: 652.
12: 539.	29: 491.	46: 653.
13: 542.	30: 492.	47: 653.
14: 542.	31: 492.	48: 702.
15: 177.	32: 496.	49: 709.
16: 178.	33: 475.	50: 738.
17: 475.	34: . . .	51: 703.
		52: 891.

C) A fiatalok bíróságáról szóló 1913: VII. t.-cz.

22. §.: 471.	68: 489.	72: 555.
50: 481.	69: 476.	73: 556.
51: 481., 482.	71: 551.	

D) Az 1897: XXXIV. (B P É) t.-cz.

20. §.: 687.

E) A közveszélyes munkakerülőkéről szóló 1913: XXI. t.-cz.

1: 760.	8: 770.	15: 450.
2: 770.	9: 770.	16: 450.
3: 770.	10: 449.	17: 450.
4: 770.	11: 449.	18: 451.
5: 770.	12: 449.	19: 451.
6: 770.	13: 449.	20: 451.
7: 770.	14: 450.	21: 451.

F) A választói jog büntetőjogi védelméről szóló 1913: XXIII. t.-cz.

1: 848.	10: 851.	19: 855.
2: 848.	11: 852.	20: 855.
3: 848.	12: 852.	21: 856.
4: 848.	13: 853.	22: 855.
5: 849.	14: 853.	23: 857.
6: 849.	15: 853.	24: 857.
7: 850.	16: 853.	25: 857.
8: 850.	17: 854.	26: 857.
9: 850.	18: 855.	

G) A király megsértéséről és a királyság Intézményének megtámadásáról szóló 1913: XXXIV. t.-cz.

1: 821., 840.	2., 821.	3: 841.
---------------	----------	---------

H) Az 1848: XVIII. t.-cz. (sajtótörvény)

13: 839.	33: 389.
18: 851.	

TÁRGYMUTATÓ.

- Aberratio ictus 271.
 Abolítio 346.
 Abolitionisták 381.
 Absorptio 520.
 Actio libera in causa 107.
 Adäquat okozatosság 250.
 Agent provocateur 320.
 Aggkor 180., 313.
 Akarat-elmélet 201.
 Akarat-szabadság 140.
 Alanyi bünyösség 163.
 Alanyi okozatosság 250.
 Alms facturus 319.
 Almena tanai 39.
 Alkalmatlan kísérlet 297.
 Alkohóliismus 442.
 Állam eleni b. cselekmények 811.
 Államfoghaz 119.
 Állapot delictum 347.
 Állatperek 232.
 Álom 132.
 Általános elméletek 18.
 Általános büntetőhatalom 115.
 Amerikai párbaj 592.
 Amnestia 546.
 Amerikai javító rendszer 399.
 Analogia 106.
 Angol gyermekvédelmi törvény 468.
 Angyal P. elmélete 47.
 Átkísérés 112.
 Átiologia 146.
 Auburni rendszer 397.
 Balogh J. büntügyi politikája 47.
 Beccaria 67.
 Becsületbüntetés 431.
 Becsületsértés 664.
 Befezett cselekmény 807.
 Belebbezés 393.
 Belegyezés 218.
 Belegyező megölése 585.
 Bélyeghamisítás 797.
 Bemondott fénykép 162.
 Bentham-elmélete 22.
 Bertillonage 161.
 Beszámítás 194.
 Beszámítási képesség 163.
 Beszámítást kizáró okok 173.
 Bétörései lopás 706.
 Binding tanai 27.
 Birkmeyer 45.
 Birtoklopás 701., 731.
 Bizonyítványhamisítás 795.
 Biztonsági rendszabályok 439., 370.
 Biztosítási család 743.
 Borstal-rendszer 102., 491.
 Bos-zniai büntetőjog 113.
 Botbüntetés 432.
 Botrányokozás 646., 809.
 Börtön 417., 388.
 Börtönrendszerek 395.
 Börtönügyi congressusok 326.
 Börtönügyi reformkérdések 423.
 Börtönügyi tudomány 393.
 Börtönépi:észet 105.
 Börtönigazgatás 405.
 Börtönrendtartás 400.
 Bünhanda 314.
 Bünelkövetés okai 148.
 Bünhalmazat 312., 520.
 Bünös típus 134.
 Bünpartolás 313., 870.
 Bünsegély 326.
 Bünserző 316.
 Bünözvetség 313.
 Bünetés 586.
 Bünetés átváltoztatása 510.
 Bünetés fellüggasztése 532.
 Bünetés célja 374.
 Bünetés-i rendszer 378.
 Bünetés-kiszabási rendszerek 503.
 Bünetendő cselekmény 196.
 Bünetøjogi iskolák 5.
 Bünetøjogi tanfolyamok 12.
 Bünetøj novella 86.
 Bünett 224.
 Bünettes 234.

- Büntettek embertana 134.
 Büntettek lélektana 140.
 Büntettek osztályozása 156.
 Bűnügyi átiológia 10., 148.
 Bűnügyi lélektan 10., 140.
 Bűnügyi embertan 10., 134.
 Bűnügyi élettan 10., 134.
 Bűnügyi muzeumok 239.
 Bűnügyi politika 11., 48.
 Bűnügyi sociologia 10., 37.
- Calas** eset 67.
 Carolina 61.
 Carrara elmélete 26.
 Casier judiciaire 161.
 Causalitás 248.
 Chantage 715.
 Children's Act 468.
 Children's Courts 465.
 Classicus iskola 5., 31.
 Code Pénal 68.
 Collectiv delictum 349.
 Compositio 57.
 Consuli bíróságkodás 111
 Correctionalisatio 224. 302, 434,
 Csabitás 644.
 Családi állás elleni cselekmények
 660.
 Családi jogok elleni csel. 654.
 Családi lopás 710.
 Csalárd bukás 754.
 Csalás 736.
 Csavargás 444., 769.
 Csőléd lopás 707.
 Cselekvés 237.
 Cselekvés helye és ideje 243.
 Culpa dolo determinata 284.
 Cumulatio 520.
 Custodia honesta 419.
 Czél, czélzat 262.
 Czigányügy 447.
- D**uctoscoopia 161.
 Deák F. reformtörvényei 81.
 Decorrectionalisatio 227.
 Deportatio 391.
 Determinatus 142.
 Diplomáciai hitlenség 824.
 Dogmaticus iskola 5.
 Dologházak 448.
 Döntvényi jog 103.
 Dorgálás 478
 Durkheim 88.
 Deschêne §-ok 291.
- Egyénítés elve 41., 468.
 Egység és többség 342.
 Elállás kísérlettől 308.
 Élelmi czikk lopása 703.
 Élet elleni cselekmények 576.
 Elévülés 548.
 Elküvetés 239.
 Elküvetés helye 245.
 Elközhás 458.
 Ellenállhatatlan erő 188.
 Elmebetegség 184., 442.
 Elmeorvostani iskola 36., 137.
 Elmira 899.
 Előkészületi cselekmények 289.
 Előre megfontolt szándék 276.,
 579.
 Elrettentési elmélet 21.
 Elzárás 422.
 Emberiség elve 42.
 Emberölés 576.
 Emberrablás 626., 632.
 Elvétel 271.
 Enyhítő körülmények 508.
 Erdei lopás 703.
 Ergastolo 403.
 Eredmény 243.
 Erkölesi büntetések 481.
 Értelmi okirathamisítás 789.
 Erőszakos lopás 714.
 Erőszakos nemi közösülés 638.
 Error in objecto 270.
 Eshetőleges szándék 275.
 Eszköz 239.
 Exceptio veritatis 676
 Excessus mandati 325.
- F**ayer elmélete 28., 47.
 Fegyelmi jog 218., 605.
 Fegyház 409.
 Fegyveres erő elleni büntetek
 876.
 Felbujtás 818.
 Felelősség 153.
 Felelős szerkesztő 341.
 Felhatalmazás 568.
 Felhatalmazási cselekmények 680.
 Felhívás büntettré 324., 886.
 Felségsértés 815.
 Feltételes elítélés 532.
 Feltételes szabadságra bocsátás
 415.
 Felügyelő-bizottság 417.
 Fenyegetés 180., 713.
 Ferri tanai 37.
 Ferri bűnügyi tanfolyama 12.
 Feuerbach elmélete 21.
 Fiaalkor 178
 Fiaalkornak felügyelő hatósága
 491.
 Fiaalkornak új büntető joga 464.
 Fiaalkornak fogháza 487.

- Fogház 420.
 Foglalkozástól eltiltás 486.
 Fogolyszüktetés 874.
 Fokozatos börtönrendszer 386.
 Fokozatos felülösség 339.
 Folytatódagos eselekmény 352
 Folytonos eselekmény 347.
 Frank 45.
 Furtum possessionis 701., 731.
 Furtum usus 701.
Gabona-uzsora 751.
 Garofalo tanai 37.
 Garraud tanai 47.
 Gondatlan emberölés 588.
 Gondatlanság 278.
Gronz A. Kriminálisztikai intézete
 12.
 Gyengcelemjűség 168., 442.
 Gyermekkor 177
 Gyermekmenhelyek 469.
 Gyermekölés 588.
 Gyermekrablás 633.
 Gyermekvédelem 467.
 Gyilkosság 579.
 Gyógyletartóztató intézetek 442.
 Gyujtogatás 762.
Hajók rongálása 777
 Halálbüntetés 381.
 Halált okozó testi sértés 612.
 Hallgató rendszer 397.
 Halmozás 520
 Hamis eskü 863.
 Hamis tanúzás 859.
 Hamis vád 866.
 Hammurabi 54.
 Hármás felosztás 222.
 Hármás könyv 64.
 Határjel hamisítás 794.
 Határozatlan büntetés 500., 506.
 Hatóság elleni érzések 880.
 Házasságtörés 655.
 Házbéke jog megsértése 690.
 Házi fogság 424.
 Házi fegyelem 218., 605.
 Házi felügyelet 472.
 Hegel 18.
 Hiányos büntett 296.
 Hitelezői család 744.
 Hivatali b. eselekmények 881.
 Hivatalvesztés 438.
 Hivatásos büntetettek 452., 552.
 Holtak elleni becsültsérsítés 687.,
 680.
 Horvátország büntelőjoga 112.
 Howard 394.
 Hozzájártozók 169.
 Idegen dolgok rongálása 756.
 Időszámítás 105.
 Igazság elve 17
 Igazságszolgáltatás elleni eselek-
 mények 857.
 Indeterminismus 142.
 Indítványi eselekmények 558
 Indító ok 262.
 Individualisatio 493.
 Indulatosság 183.
 Indulatos emberölés 583.
 Ipari culpa 283.
 Iparvédjegy bitorlás 797.
 Ir-rendszer 308.
 Iskolai bizonyítvány-hamisítás
 786.
 Istenkáromlás 806.
 Iszákosság 443.
 Izgatás 838.
Japán Btk. 77., 403.
 Javítási elmélet 22.
 Javíthatatlan bűnösök 454.
 Javítónevelés 483.
 Jhering elmélete 28.
 Jogforrások 93.
 Jogi egység 352.
 Jogi személy 232.
 Jogos védelem 205.
 Jogtalan elsajátítás 728.
 Jogtalan letartóztatás 631.
 Juvenile courts 465.
Kant elmélete 18.
 Kártérítés 369., 600.
 Katonai BTK. 128.
 Katonai úrulás 823.
 Katonai büntetési rendszer 487.
 Katonai b. eselekmények 130.
 Katonga 392.
 Kegyelem 546.
 Kényszerítés 636.
 Képzet elmélet 261.
 Kerítés 647.
 Kettős házasság 658.
 Kiadatás 121.
 Kiadó 342.
 Kihágások 227., 892.
 Király és a kir. ház tagjainak
 bántalmazása és megsértése
 820.
 Királyság megtámadása 840.
 Kisérlet 292.
 Kitétel 597.
 Kiutasítás 458.
 Kohler 18.

- Koldulás 444. 395.
 Korlátolt beszámítási képesség 443.
 Könyomatos 341.
 Közbocsánat 546.
 Közbotrány 648., 809.
 Közbitel elleni cselekmények 780.
 Közegészség elleni b. cselekmények 777.
 Közmunka 427.
 Közokirathamisítás 782.
 Községi bizonyítvány-hamisítás 795.
 Közveszélyesség 498.
 Közveszélyes büntettek 442., 452.
 Közveszélyes munkakerülők 444.
 Közvetett tettes 310.
 Közvetítő intézet 398., 414.
 Közvetítő iskola 43.
 Kriminlizstika 11.
 Kriminológiai iskola 84.
 Külföldön elkövetett cselekmények 114.
 Lacassagne tanai 38.
 Lázadás 826.
 Leánykereskedés 647.
 Leányszöktetés 684.
 Lepes Barbarorum 57.
 Lélektani kénszer elmélete 21.
 Levante 111.
 Levéltitok-sértés 685.
 Lex Heinze 688.
 Liszt tanai 44. 23.
 Lombroso iskolája 34.
 Lombroso tanai 134.
 Lopás 694.
 Magánelzárás rendszere 396.
 Magánjogi vétség 208.
 Magánindítvány 578.
 Magánlaksértés 688.
 Magánosok elleni erőszak 842.
 Magánokirathamisítás 790.
 Magnaud bíró 216., 190.
 Magzatelhajítás 598.
 Majláth gyilkosainak esete 275., 829.
 Maradék cselekmény 307.
 Más vagyonának rongálása 756.
 Megelőzés elve 33.
 Megfertőztetés 641.
 Megtorlás elve 29.
 Megvesztegetés 886.
 Mellékbüntetések 378.
 Melléktudományok 5.
 Mérgezés 614.
 Mezőrendőri lopás 703.
 Merkel elmélete 27.
 Mérsékelt cumulatio 525.
 Mignonette eset 216.
 Minae juris 717.
 Motivum 453., 362.
 Mulasztás 241., 253.
 Naturalista iskolák 33.
 Nemzetközi büntetőjogi egyesület 43.
 Normal büntetések 503.
 Norm-elmélet 27., 198., 266.
 Norvég BTK. 76.
 Novella-tervezetek 86.
 Nöbüntetések 171.
 Nöbrablás 635.
 Nuda culpa 280.
 Nyilvánosság 837.
 Nyilvános rágalmazás és becsületsértés 673.
 Nyomtatvány 221.
 Okirathamisítás 782.
 Okozati összefüggés 248.
 Olasz praktikusok 61.
 Ordonnence Criminelle 63.
 Orgazdaság 313.
 Orvosi bizonyítvány-hamisítás 795.
 Orvosi beavatkozás 607.
 Osztrák büntetőjog 71.
 Önbíráskodás 720., 218.
 Öncsonkítás 219., 878.
 Öngyilkosság 219., 590.
 Öngyilkosságra reábirás 590.
 Önkéntes elállás 302.
 Öntudatlan állapot 181.
 Öszbüntetés 522.
 Öszzetett elmélet 25.
 Factum reservati dominii 723.
 Papp Béla eset 322., 520.
 Párba 617.
 Párhuzamos büntetések 501., 507.
 Patronage 460.
 Pauler T. 84.
 Pénzbüntetés 426.
 Pénzhamisítás 798.
 Personalitás elve 115.
 Pertőrülés 546.
 Pikler tanai 24.
 Politikai bűnösök 123.
 Politikai cselekmények 220.
 Politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése 485.
 Positiv iskola 37.

Praeterintentionalis cselekmé-
nyek 284.

Prins elmélete 46.
Próbára bocsátás 479.
Probation officier 479.

Rabmunka 406.
Rabélelmezés 406.
Rablás 711.
Rabségélyezés 463.
Rágalmazás 669.
Reformatory 399.
Rehabilitatio 570.
Relegatio 392., 455.
Rendkívüli enyhítési jog 590.
Részegség 183.
Részesség 309.
Revolverezés 719.
Római büntetjog 54.
Rosahl-Rose eset 270., 325.
Rossi elmélete 26.
Rögtönös szándék 277.

Sajtó jogi felelősség 388.
Sajtóvétség 221.
Sértett fél 563.
Sértett fél jogköre 558.
Siketnémaság 181.
Sikkasztás 721.
Socialista iskola 37.
Súlyosító körülmények 507.
Svájcezi javaslat 76.
Szabadságbüntetések 387.
Szándék 260.
Szándékos emberölés 581.
Széchenyi reformürekvétel 81.
Személyes szabadság megsértése 426.
Személyes tulajdonságok befo-
lyása 335.
Szemérem elleni cselekmények
636.
Szemérem elleni erőszak 641.
Szerző 341.
Szinleges felbujtás 310.
Szokásszerűség 349., 558.
Szolgálati lopás 710.
Szövetség alakítás 290.
Szövetkezeti uszora 751.
Szárájk 844.

Talált dolgok elcsajjáltása 728.
Tardé tanai 139., 38.
Társadalmi védelem 38.
Társattetesek 332.
Távirat-titoksértés 686.
Távirdarongálás 776.
Távolsági cselekmény 245.

Tényálladék 229.
Területenkívüliség 126.
Telefon Hirmondó 222.
Tengeralatti kábelek védelme
777.
Természet elleni fajtalanság
642.
Területiség elve 114.
Testi sértés 602.
Tetteség 309.
Tövedés 190., 269.
Titok tiltott felfedezése 686.
Tömeg erdminalitas 315.
Többség 342.
Török Aurél tételei 138.
Törvénymagyarázat 99.
Törvényhalmazat 346.
Tűzvétszokozás vétsége 766.
Transportation 391.
Traite des blanches 647.
Tulajdon elleni kihágások 897.

Ujj-lenyomatok 162.
Uzsora 747.

Ügyvédi b. cselekmények 890.
Üzletszerűség 360.

Vagyon elleni b. cselekmények
698.
Vallás elleni b. cselekmények
306.
Váltóhamisítás 792.
Váltópénzhamisítás 801.
Valóság bizonyítása 676.
Vargha Gyula elmélete 24.
Vaspályarongálás 774.
Védjegybitorlás 797.
Végszükség 213.
Véletlen 285.
Vérfertőzés 643.
Veszély 244.
Vétkes bukás 765.
Vétség 224.
Villamoserő lopása 696.
Viselt hivatal elvesztése 436.
Visszaesés 528.
Vizáradás okozása 767.
Vizsgálati fogság beszámítása
514.
Voltaire 67.
Volenti non fit injuria 219.

Weber-eset 276., 240.
Wundt elmélete 28.
Zarlatserítés 779.
Zártörés 726.
Zsarolás 715.
Züllésnek indult hatalok 470.

